

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

33

ΟΜΙΛΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
Ἄπο τὸν
ΣΠΥΡΟ ΜΟΥΣΤΑΚΑ
Θεολόγο - Φιλόλογο

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Παμπεπιστημίου

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

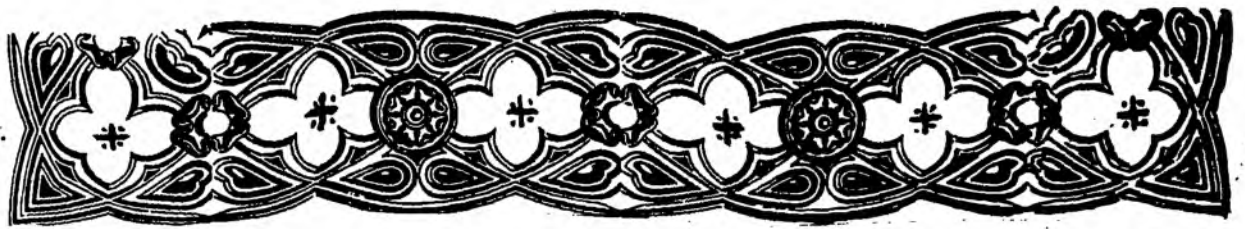
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1985

Ι Ω Α Ν Ν Η Σ

Ο

Χ Ρ Υ Σ Ο Σ Τ Ο Μ Ο Σ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν παρόντα τόμο δημοσιεύονται δεκαοκτῶ ἐπίκαιρες ὁμιλίες τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, πού ἐκφωνήθηκαν σὲ διαφόρους ναοὺς καὶ μὲ ἀφορμὴ κάποια ἐπίκαιρα περιστατικά, καθὼς καὶ ἡ πραγματεία του *Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας*. Τὸ κείμενο τῶν περισσότερων ὁμιλιῶν λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοση Montfaucon.

Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παιδῶν

Ἡ ὁμιλία *Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ ἑπτὰ παιδῶν* ἐκφωνήθηκε στὴν Ἀντιόχεια τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τῶν Μακκαβαίων καὶ ἔχει ἀπολογητικὸ καὶ συγχρόνως ἐγκωμιαστικὸ χαρακτήρα. Στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας τοῦ Ὁ Χρυσόστομος μιλάει μὲ θαυμασμὸ γιὰ κάποιον γέροντα πού μίλησε πρὶν ἀπ' αὐτόν. Ἐπειτα διορθώνει ἐκείνους πού δὲ δέχονται τοὺς Μακκαβαίους ὡς ἁγίους καὶ δὲν τοὺς συγκαταλέγουν στὸ χορὸ τῶν μαρτύρων λέγοντας, πὼς δὲ μαρτύρησαν γιὰ τὸ Χριστό, ἀλλὰ γιὰ τὸ νόμο. Ἀνατρέποντας τὴν ἄποψη αὐτῆ Ὁ Χρυσόστομος λέγει πὼς Ὁ Ἐλεάζαρος καὶ οἱ ἑπτὰ νέοι εἶναι λαμπροὶ μάρτυρες, γιὰτὶ ἀκολούθησαν τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ ἀγωνίσθηκαν ἐναντίον τοῦ θανάτου πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ καὶ θυσιάσθηκαν γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ αὐτὸς ἔδωσε τὸ νόμο. Στὴ συνέχεια συγκρίνει Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη καὶ τονίζει τὴν ὑπεροχὴ τῆς δεύτερης, στρέφεται ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρικῆς καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς σοφίας τονίζοντας τὴ δύναμη τοῦ σταυροῦ, καὶ παρατηρεῖ πὼς τὸ γράμμα τοῦ νόμου θανατῶνει ἐνῶ ἡ χάρη του

Πνεύματος δίνει ζωή. Τελειώνει προτρέποντας τούς πιστούς νὰ μεταβοῦν στὸ ναὸ τῶν ἁγίων καὶ νὰ πάρουν μέρος μὲ εὐλικρινὴ διάθεση καὶ καθαρὴ ψυχὴ στὴν πανήγυρὴ τους.

Οἱ ὁμιλίαι *Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσελθούσης...* καὶ *Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως...* ἐκφωνήθηκαν τὸ 398 στὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου θωμᾶ, στὴ Δρυπία, πού ἀπεῖχε ἑννέα μίλια ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μεταφορᾶς ἐκεῖ ἱερῶν λειψάνων. Τὴ μεταφορὰ παρακολούθησε μαζὶ μὲ ὀλόκληρην τὴν πόλιν καὶ ἡ βασίλισσα Εὐδοξία. Ἡ πρώτη ὁμιλία ἐκφωνήθηκε τὴ νύχτα τῆς μεταφορᾶς καὶ ἡ δευτέρη τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ αὐτοκράτορα πού ἦρθε μὲ τὴν ἀκολουθία του νὰ προσκυνήσει τὰ ἱερὰ λείψανα.

Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσελθούσης

Στὴν ὁμιλία αὐτὴ ὁ Χρυσόστομος ἐκφράζει τὴ μεγάλη του χαρὰ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν πού παρακολουθεῖ τὴ μεταφορὰ τῶν λειψάνων, ἐξαίρει τὴ δύναμιν τῶν μαρτύρων καὶ ἐπαινεῖ τὴ βασίλισσα, παρομοιάζοντάς την μὲ τὴ Φοίβη καὶ τὴν Πρίσκιλλα. Ἦταν ἐποχὴ πού οἱ σχέσεις Χρυσοστόμου καὶ Εὐδοξίας ἦταν ἀγαθές.

Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ Μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία

Στὴν ὁμιλία αὐτὴ ἐπαινεῖ τὴν εὐσέβεια τοῦ αὐτοκράτορα,

τονίζει τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δύναμη τῶν ἁγίων, μιλάει γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως, ἀναφερόμενος σὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ στὴ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, κάνει λόγο γιὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσας καὶ τῆς μέλλουσας ζωῆς καὶ τελειώνει προτρέποντας τοὺς πιστοὺς νὰ μιμηθοῦν τὴν ἀρετὴ, τὸ ζῆλο καὶ τὴν πίστη τῶν μαρτύρων, καὶ καλώντας τους σὲ ἀδιάκοπο ἀγώνα ἐναντίον τῶν παθῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς.

Εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπατον

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἐκφωνήθηκε τὸ 399, ὅταν ὁ Εὐτρόπιος κατέφυγε ικέτης στὸ ναό. Ὁ Εὐτρόπιος, παντοδύναμος πρωθυπουργὸς τότε, ἀπολαμβάνοντας τὴν εὖνοια τῆς Εὐδοξίας, κατόρθωσε νὰ ἐξοντώσει τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους καὶ νὰ μείνει οὐσιαστικὰ μόνος κυρίαρχος στὸ Βυζάντιο. Ἐνα ἀπὸ τὰ μέτρα ποὺ πῆρε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν ἦταν καὶ ἡ κατάργηση τοῦ ἀσύλου τῶν ναῶν. Ἦταν πεπρωμένο ὅμως πρῶτα ὁ ἴδιος ὁ Εὐτρόπιος νὰ ὑποστῆ τις συνέπειες τῆς κατάργησής του. Γιατὶ στὸ μεταξὺ τὰ πράγματα πῆραν ἄλλη τροπὴ. Ὁ Γαϊνᾶς, Γερμανὸς στρατηγός, κέρδισε τὴν εὖνοια τοῦ αὐτοκράτορα Ἀρκαδίου καὶ στὴ συνέχεια ἐπέτυχε τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Εὐτροπίου, ποὺ, καταδιωκόμενος ἀπὸ τὰ πλήθη, κατέφυγε στὸν καθεδρικό ναὸ καὶ προσέφυγε στὸ θυσιαστήριο. Ὁ Χρυσόστομος μὲ παρέμβασή του στὸν αὐτοκράτορα ἐξασφάλισε τὸ δικαίωμα τῆς ἀσυλίας καὶ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ἐκφώνησε στὸ ναὸ τὴν ὁμιλία αὐτή. Ἡ ὁμιλία πλέκεται γύρω ἀπὸ τὸ ρητὸ τῆς Γραφῆς, «ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης». Ὁ Χρυσόστομος τονίζει τὴ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων, τις συχνές καὶ εὐκολες μεταβολές σὲ ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ συγχρόνως συνιστᾷ στὸ ἐξαγριωμένο πλῆθος νὰ ἐπιδείξει συγγνώμη καὶ συμπάθεια. Ἡ ὁμιλία ἔφερε τὸ ἀναμενόμενο ἀποτέλεσμα καὶ ὁ Εὐτρόπιος σώθηκε τότε.

Ότε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη

Ὁ Εὐτρόπιος λίγες ἡμέρες ἀργότερα προσπάθησε νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ ναὸ στὸν ὁποῖο εἶχε καταφύγει. Τὸ πλῆθος τὸν ἀναγνώρισε καὶ τὸν συνέλαβε. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴ στὸν ἱ. Χρυσόστομο νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν ὁμιλία αὐτή. Τονίζει τὴν ὠφελιμότητα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὴ δύναμη καὶ τὸ νόημα τῆς Ἐκκλησίας, ἐπανέρχεται στὴ ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων καὶ ἀναφέρεται στὴ μυστικὴ σχέση πιστοῦ καὶ Ἐκκλησίας, Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας, νυμφίου καὶ νύμφης. Ἡ ὁμιλία κλείνει μὲ ἐρμηνεῖα στό, «παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου», καὶ ἐπισήμανση τῶν στοιχείων ἐκείνων ποὺ συνιστοῦν τὴν ὁμορφιὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ τρόπου ποὺ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ του ὁμορφιά.

Ὁ Εὐτρόπιος σώθηκε προσωρινά, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ ἐξορίσθηκε στὴν Κύπρο καὶ τελικὰ καταδικάσθηκε σὲ θάνατο.

Ότε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν...

Τὸν Εὐτρόπιο διαδέχθηκαν στὴν ἐξουσία ὁ Αὐρηλιανὸς καὶ ὁ Σατορνῖνος. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐξορίας τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀπὸ τὸ Γαῖνὰ, σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀνήσυχη καὶ ταραγμένη, ὁ Χρυσόστομος ἐκφώνησε τὴν ὁμιλία αὐτή. Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὄλη κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε τότε, τονίζεται στὴν ὁμιλία, ἦταν ὁ ἔρωτας γιὰ τὰ χρήματα καὶ ἡ μανία γιὰ τὴ φιλαργυρία, ποὺ χαρακτηρίζεται «ἄρρώστια ἀνίατη, καμίνι ποὺ ποτὲ δὲ σβῆνει, τυραννία ποὺ ἀπλώθηκε σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης». Τέλος ὁ Χρυσόστομος, ἀναφερόμενος στὴν τότε κατάσταση καὶ φέρνοντας τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰώβ, συνιστᾷ στοὺς πιστοὺς νὰ

περιμένουν τις αλλαγές σὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν πατρολογία τοῦ Migne.

Ἀκολουθοῦν πέντε ὁμιλίες ποὺ ἐκφωνήθηκαν στὸ μαρτύριο τῆς Παλαιᾶς Πέτρας καὶ στοὺς ναοὺς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, τῆς ἁγίας Εἰρήνης, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Διάφορες στάθηκαν οἱ ἀφορμὲς γιὰ τὶς ὁμιλίες αὐτὲς καὶ ποικίλα εἶναι τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ὁ ἱερός Χρυσόστομος σ' αὐτὲς.

Ἐν τῷ Μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ Παλαιᾷ Πέτρα...

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἐκφωνήθηκε τριάντα ἡμέρες μετὰ τὴν πτώση τοῦ Εὐτροπίου, στὸ μαρτύριο τῆς Παλαιᾶς Πέτρας, ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ κακοκαιρία τῆς ἡμέρας δὲν ἐπέτρεψε νὰ συγκεντρωθοῦν πολλοὶ στὸ μαρτύριο γιὰ προσευχῇ. Μὲ ἀφορμὴ τὸ γεγονός αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος στὴν ὁμιλία του καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ συγκεντρῶνονται συχνὰ στὶς ἐκκλησίες καὶ στρέφεται ἐναντίον τῆς ἀδιαφορίας καὶ τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας. Τονίζει ἀκόμη πῶς οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζονται γιὰ τὴ σωτηρία τους, ἀλλὰ νὰ δείχνουν μετάνοια γιὰ τὶς πράξεις τους. Τέλος, ἀναφερόμενος στὸ Μωυσῆ, στὸν προφήτη Ἡλία καὶ τοὺς ἀποστόλους Πέτρο καὶ Παῦλο, μᾶς προσκαλεῖ νὰ μὴν ὑπερηφανευόμαστε γιὰ τὰ κατορθώματά μας καὶ νὰ εἴμαστε συγκαταβατικοί, συγχωρητικοί καὶ φιλόανθρωποι πρὸς τοὺς ἄλλους.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας...

Ἡ δευτέρα αὐτῆ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε στὸ ναὸ τῆς ἁγίας

Ἀναστασίας, εἶναι παραινετική, ἀπευθύνεται σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐκκλησιάσθηκαν, καὶ ἀναφέρεται στὸν μακάριο καὶ δίκαιο Ἰώβ. Ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν ψυχὴ τους μὲ τρεῖς τρόπους: μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακία, μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς, καὶ μὲ τὴ διατήρησή της, πράγμα ποὺ χρειάζεται πάρα πολὺ κόπο. Στὴ συνέχεια παρουσιάζει τὴ γνωστὴ ἱστορία τοῦ Ἰώβ, ποὺ εἶναι χρήσιμη σὲ πλούσιους καὶ φτωχοὺς, σὲ εὐτυχισμένους καὶ δυστυχισμένους, καὶ τελειώνει προσκαλώντας τοὺς πιστοὺς νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰώβ. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι ἀπὸ τὴν πατρολογία τοῦ Migne.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης...

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἐκφωνήθηκε στὸ ναὸ τῆς ἁγίας Εἰρήνης. Σ' αὐτὴν ὁ Χρυσόστομος μιλάει πρῶτα γιὰ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ στὴ συνέχεια γιὰ τὸ ζῆλο ἐκείνων ποὺ ἐκκλησιάζονται καὶ τὴν ἀδιαφορία ἐκείνων ποὺ δὲν ἔρχονται στὴν ἐκκλησία. Στὸ δεῦτερο μέρος τῆς ὁμιλίας του ἀρχίζει μὲ τὸ κέρδος ποὺ προσφέρει ἡ ψαλμωδία. Τὴν ὥρα τῆς κοινῆς ψαλμωδίας μέσα στὴν ἐκκλησία ὅλοι εἶναι ἴσοι μεταξὺ τους καὶ δὲν ὑπάρχει καμιὰ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἀπλοὺς πολίτες, στοὺς πλούσιους καὶ τοὺς φτωχοὺς, στοὺς ἄνδρες καὶ τὶς γυναῖκες, στοὺς ἐλεύθερους καὶ στοὺς δούλους, στοὺς σοφοὺς καὶ στοὺς ἀμόρφωτους. Ἐπειτα στρέφεται ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ποὺ εἶναι δούλοι στὰ διάφορα πάθη καὶ παρουσιάζουν θηλυπρεπὴ συμπεριφορὰ. Στὸ τρίτο καὶ τέταρτο μέρος τονίζει πὼς ἡ γυναικεία φύση δὲν ἐμποδίζει τὴ γυναῖκα νὰ κατορθώσει τὴν ἀρετὴ καὶ πὼς ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναῖκα δὲ βρίσκεται στὴ φύση τους ἀλλὰ στὴ διάθεση, στὸ ζῆλο καὶ τὴν ἀδιαφορία, στὴν κακία καὶ τὴν ἀρετὴ τους. Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ὁμιλίας ἀποτελεῖ μέγα ἐγκώμιο γιὰ τὴ μητέρα τῶν Μακκαβαίων, καθὼς καὶ

για τὴ Φοίβη καὶ τὴν Πρίσκιλλα, τὶς γυναῖκες δηλαδὴ ποὺ κατόρθωσαν τὴν ἀρετὴ καὶ τὶς ὁποῖες προβάλλει γιὰ παράδειγμα καὶ μίμηση.

Ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων...

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιο, εἶναι πολὺ σύντομη, γιατί ἓνα μεγάλο μέρος τῆς χάθηκε, καὶ ἐκφωνήθηκε τὸ 399 στὸ ναὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Θεοδόσιος πρόσφερε πάρα πολλὰ στὸ Χριστιανισμὸ καὶ γι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία τὸν ὀνόμασε Μέγα. Τιμώντας τὴ μνήμη του κατὰ τὴν τέταρτη ἐπέτειο τοῦ θανάτου του ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὴν πίστη καὶ τὰ στρατιωτικά του κατορθώματα. Στὸ δεύτερο μέρος τῆς ὁμιλίας του στρέφεται ἐναντίον τῶν Καθαρῶν. Ἰδρυτὴς τῆς αἰρετικῆς αὐτῆς παραφυάδας ὑπῆρξε ὁ ρωμαῖος πρεσβύτερος Νοβατιανός. Οἱ Καθαροὶ ὀνόμαζαν ἔτσι τοὺς ἑαυτούς τους γιὰ τὴν καθάρτητα καὶ αὐστηρότητα τοῦ βίου τους. Ὁ Χρυσόστομος τονίζει πὼς ὁ ἄνθρωπος οὔτε μία ἡμέρα δὲν μπορεῖ νὰ παραμείνει καθαρὸς, ἀφοῦ εἶναι ἄπειρα τὰ πάθη ποὺ περικυκλώνουν τὴν ψυχὴ του. Εἶναι ἐπομένως ἀλαζονεία καὶ παραφροσύνη νὰ ἰσχυρίζεται κανεὶς πὼς εἶναι καθαρὸς, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀποκαλοῦσε τὸν ἑαυτό του ἔκτρωμα, ἔσχατο τῶν ἀποστόλων καὶ ἀνάξιο γιὰ τὴν ὀνομασία αὐτὴ. Τελειώνει μὲ συμβουλὲς πρὸς ἀποφυγὴ τῆς ἀλαζονείας καὶ παραφροσύνης αὐτῆς καὶ πρὸς ἀπόκτηση τῶν ὑπεσχημένων ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀγαθῶν. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας εἶναι ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου...

Ἡ τελευταία ὁμιλία τῆς ομάδας αὐτῆς ἐκφωνήθηκε στὸ

ναὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀφοῦ προηγουμένως διάβασαν Γότθοι καὶ μίλησε κάποιος Γότθος πρεσβύτερος. Στὴν ὁμιλία αὐτή, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξι μέρη, ὁ Χρυσόστομος ἀσχολεῖται μὲ διάφορα θέματα. Πρῶτα τονίζει τὴ δύναμη τοῦ κηρύγματος ποὺ ἔφθασε στὰ πιὸ ἀπομακρυσμένα μέρη τῆς γνωστῆς τότε οἰκουμένης. Στὴ συνέχεια θεωρεῖ στόλισμα τῆς Ἐκκλησίας τὴν παρουσία τῶν βαρβάρων, λέγοντας πῶς καὶ ὁ Χριστὸς πρῶτα κάλεσε βαρβάρους, καὶ ἀναφέρεται στὴν ταπεινὴ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ ποὺ εἶχε σὰν σκοπὸ τὴν καταπάτηση τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐξαφάνιση τῆς ματαιοδοξίας του. Αὐτὴ ἡ ματαιοδοξία θεωρεῖται ἡ αἰτία γιὰ τὴν κακὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων καὶ τὴ βαριὰ ἀρρώστια τοῦ ἀνθρώπινου γένους ὅταν ἦρθε ὁ Χριστὸς. Γιὰ νὰ περιορίσει ὁ Θεὸς τὴν ἀλαζονεία τοῦ ἀνθρώπου ὕψωσε γύρω του σὰν τεῖχος τὸ θάνατο. Ἐπειτα ἀναφέρει παραδείγματα ἀλαζόνων βασιλέων ποὺ τιμωρήθηκαν μὲ θάνατο. Στὸ πέμπτο μέρος τῆς ὁμιλίας λέγει, πῶς ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ κάλεσε μὲ τὸ ἀστέρι τοὺς μάγους, ποὺ γίνονται οἱ πρῶτοι κήρυκες τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ. Στὸ τελευταῖο μέρος τονίζει πῶς δὲν ὑπάρχει εἰμαρμένη καὶ πῶς ἡ ἀνάγκη δὲν ὀδηγεῖ τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη θέληση τοῦ ἀνθρώπου· καὶ γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς πράξεις του. Τέλος κλείνει μὲ προτροπὴ γιὰ ν' ἀποφεύγουμε τὴν κακία καὶ νὰ προτιμοῦμε τὴν ἀρετὴ.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδὲ εἰς θεάτρα ἀναβαίνειν

Στὴν ὁμιλία αὐτή, ποὺ ἔχει κυρίως ἐρμηνευτικὸ χαρακτήρα, ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὴ μανία ποὺ εἶχαν οἱ πιστοὶ νὰ ἐγκαταλείπουν τοὺς ναοὺς καὶ νὰ τρέχουν νὰ παρακολουθοῦν τὰ θεάματα στὶς ἵπποδρομίες καὶ τὰ θεάτρα. Στὸ μεγαλύτερο μέρος αὐτῆς ἐρμηνεύει τὸ χωρίο Ἰω. 5, 17. Στὸ μέρος αὐτὸ τονίζει τὴν ἰσοτιμία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πατέρα του, μιλάει γιὰ

τὴν κατάργησιν τοῦ Σαββάτου, καὶ τελειώνοντας καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ δείχνουν μαζί μὲ τὴν ὀρθὴ γνώσιν τῶν δογμάτων καὶ ἀνάλογη συμπεριφορά.

Στὸ «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, ἀλλ' οἱ ἐργάται ὀλίγοι

Καὶ ἡ ὁμιλία αὕτη ἔχει ἐρμηνευτικὸ χαρακτήρα. Στὴν ἀρχὴ τονίζει πὼς οὔτε τὰ γηρατειὰ οὔτε ἡ νεότης ἀποτελοῦν ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀρετὴν, σημειώνει τὴν ἀξία ποὺ ἔχει ἡ σωτηρία καὶ ἐνὸς ἀκόμη ἀνθρώπου καὶ στρέφεται γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ παρακολουθοῦν τὶς ἵπποδρομίες. Στὴ συνέχεια ἐρμηνεύει κατὰ τὸ δικό του μοναδικὸ τρόπο τὸ Ματθ. 9,37 καὶ στὸ τέλος προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς σὲ ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ προσφέρουν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν ὅλα τὰ δικά τους.

Στὴ συνέχεια δημοσιεύονται πέντε ὁμιλίες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν πρώτη ἐξορία τοῦ ἱεροῦ Χρυστοστόμου. Μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ἀλεξάνδρειας Θεόφιλο συγκλήθηκε στὴν τοποθεσία Δρῦ, κοντὰ στὴ Χαλκηδόνα, σύνοδος (Ἰούλιος 403) ποὺ κάλεσε τὸ Χρυσόστομο σὲ ἀπολογία γιὰ φανταστικὰ κατηγορίες. Ὁ τελευταῖος δὲν παρουσιάσθηκε στὴ σύνοδο αὕτη, ποὺ στὸ μεταξὺ τὸν καθαίρεσε καὶ τὸν ἐξόρισε. Πρὶν ἀναχωρήσει γιὰ τὴν ἐξορία ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἐκφώνησε τὶς ὁμιλίες *Πρὸ τῆς ἐξορίας* καὶ *Ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ*.

Πρὸ τῆς ἐξορίας

Στὴν ὁμιλία αὕτη ἐξυμνεῖ τὴ δύναμη καὶ τὸ ἀήττητο τῆς

Ἐκκλησίας καὶ ἐπαινεῖ τοὺς πιστοὺς γιὰ τὴν ἀφοσίωσή τους πρὸς αὐτόν. Στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ τὴ σκευωρία ποὺ πλέχθηκε ἐναντίον του καὶ παραλληλίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο, ἐνῶ τὴν αὐτοκράτειρα Εὐδοξία μὲ τὴν Ἡρωδιάδα. Παρατηρεῖ πὼς ὅλα τὰ παθαίνει ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης του γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ πὼς οἱ ἐνέργειές του ἀποβλέπουν στὸ νὰ μὴν εἰσχωρήσει κανεὶς στὴν ποίμνη του, ὥστε νὰ μείνει ἀκέραιο τὸ ποίμνιό του. Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

“Ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ

Στὴ ὁμιλία αὐτὴ ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια μὲ τὴν προηγούμενη καὶ στρέφεται μὲ βιαιότητα ἐναντίον τῆς βασίλισσας. Ἡ ὁμιλία δὲν ἀνήκει στὸ Χρυσόστομο. Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne.

Μὲ ἀπόφαση τῆς συνόδου στὴ Δρῦ, ὅπως εἶπαμε, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος καθαιρέθηκε καὶ ἐξορίσθηκε. Καθὼς ὅμως περίμενε στὴ Βιθυνία τὴ γνωστοποίηση τοῦ τόπου ἐξορίας ἀνακλήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶχε^ο συμβεῖ «θραύση» στὸ δωμάτιο τῆς βασίλισσας ἀπὸ σεισμὸ ἢ ἄλλο ἀτύχημα καὶ τὸ γεγονός θορύβησε τὴ δεισιδαίμονη Εὐδοξία. Στὴ συνέχεια ἡ βασίλισσα ζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀνάκληση τοῦ Χρυσοστόμου, στὸν ὁποῖο μάλιστα ἀπέστειλε καὶ ἐπιστολὴ μὲ τὴν ὁποία ἐκφράζει τὴ χαρὰ της γιὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Οἱ ὁμιλίες *“Ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας, καὶ Ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας ἐκφωνήθηκαν τὴν ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς, ἐνῶ καὶ μιὰ τρίτη, Εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας, ἐκφωνήθηκε λίγες ἡμέρες μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ του.*

Ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ εἶναι πολὺ σύντομη, ἐκφωνήθηκε σὲ συγκέντρωση πιστῶν στὸ ναὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἀποτελεῖ εὐχαριστία τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὸ λαὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας

Ἡ δευτέρα αὐτὴ ὁμιλία εἶναι ἐκτενέστερη καὶ ἀποτελεῖ βιαιότατη ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Θεοφίλου ποὺ ὑπῆρξε ὁ κύριος ὑποκινητὴς τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἱεράρχη. Ὁ Χρυσόστομος ἐπαινεῖ τῇ βασίλισσα καὶ ἐξυμνεῖ τὸ λαὸ τῆς πρωτεύουσας. Ἀκόμη παρατηρεῖ πὼς ἡ περιπέτειά του ἔγινε ἡ ἀφορμὴ νὰ φανερωθεῖ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος, καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν ἐδραίωση τῆς εἰρήνης καὶ νὰ εὐχαριστήσουν γιὰ ὅλα τὸ Θεό.

Εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας

Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἔχει ἐρμηνευτικὸ περιεχόμενον καὶ περιέχει ἀναφορὰς στὴ δοκιμασία. Στὸ πρῶτο μέρος αὐτῆς ὁ ἱ. Χρυσόστομος τονίζει πὼς ἦταν μεγάλο κέρδος ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῆς ἐξορίας του, πὼς εἶναι ἀνίκητη ἡ Ἐκκλησία καὶ πὼς ὁ πιστὸς δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται τὸν πειρασμὸ ὅταν ἔχει κατάλληλα προετοιμασμένη τὴν ψυχὴ του. Στὸ δεύτερο μιλάει γιὰ τὴν κλήση τοῦ εὐαγγελιστῆ Ματθαίου, ἐνῶ στὸ τρίτο λέγει πὼς κάθε ἁμαρτωλὸς μπορεῖ νὰ σωθεῖ, ἀρκεῖ βέβαια νὰ τὸ θελήσει. Στὰ ὑπόλοιπα ὀκτὼ μέρη τῆς ὁμιλίας, κατὰ τὸ γνωστὸ του τρόπο, ἐρμηνεύει ἀναλυτικὰ καὶ σὲ βάθος τὸ Ματθ. 15,21–28, ποὺ ἀναφέρεται στὴ θεραπεία τῆς θυγατέρας τῆς Χαναναίας. Στὴν

ἐρμηνεία τῆς περικοπῆς τονίζεται ἡ μεγάλη δύναμη τῆς προσευχῆς καὶ τῆς πίστεως, καὶ καλοῦνται οἱ πιστοὶ νὰ μιμηθοῦν τὴ Χαναναία.

Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας

Ἡ πραγματεία αὐτὴ γράφτηκε τὴν ἐποχὴ τῆς δεύτερης ἐξορίας τοῦ Χρυσοστόμου (404–407). Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ οἱ φίλοι του στὴν Κωνσταντινούπολη δὲν μπορούσαν νὰ κατανοήσουν γιατί ἔγιναν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε ἓνας ἅγιος ἱεράρχης νὰ τιμωρεῖται τόσο σκληρὰ καὶ αὐτοὶ νὰ ὑποφέρουν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου νὰ θριαμβεύουν. Χρησιμοποιώντας ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή καὶ τὰ συμβαίνοντα στὴν παρούσα ζωὴ καὶ ἀναφέροντας πολλὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη διδάσκει ὅτι οἱ αἰτίες τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄγνωστες, οἱ θλίψεις ἀποτελοῦν συχνὰ μέσο παιδείας καὶ στὸ τέλος ἡ θεία Πρόνοια διευθετεῖ τὰ πράγματα καλὰ. Εἶναι ἀνεξήγητη, λέγει, ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀκατάληπτη ἡ στοργὴ του, ἀνέφραστη ἡ ἀγαθότητά του, καὶ ἀνεξερεύνητη ἡ φιλανθρωπία του. Μιλώντας γιὰ τὰ σκάνδαλα διατυπώνει τὴν ἄποψη πῶς αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποτελοῦν αἰτία διάκρισης πολλῶν· ἀπόδειξη οἱ τόσοι μάρτυρες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ μικρὰ παιδιά. Στὸ ἐρώτημα, 'γιατί ὑπάρχουν οἱ κίνδυνοι, οἱ πειρασμοὶ καὶ οἱ ἐπιβουλές', δίνει τὴν ἀπάντηση πῶς «ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι παλαίστρα, γυμναστήριο καὶ ἀγώνας, χωνευτήριον, βαφεῖον ἀρετῆς». Τὴν πραγματεία του αὐτὴ ὁ ἱερός Χρυσόστομος τὴν ἀπευθύνει σὲ ὅλους καὶ τὴν ὀνομάζει φάρμακο ποὺ τρέφει καλύτερα ἀπὸ τὸ ψωμί, θεραπεύει περισσότερο ἀπὸ τὸ φάρμακο, καίει πρὸ δυνατὰ ἀπὸ τὴ φωτιά, δὲν προκαλεῖ κανένα πόνο, σταματᾷ τὰ βρώμικα ὑγρὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ κόβει τὰ σάπια μέλη χωρὶς πόνο πρὸ εὐκολα ἀπὸ τὸ νυστέρι.

ΟΜΙΛΙΑ

**ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΑΖΑΡΟ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑ ΝΕΟΥΣ**

**Ἐκφωνήθηκε, ἀφοῦ προηγουμένως μίλησε ἄλλος
πάρα πολὺ γέροντας**

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΕΛΕΑΖΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΤΑ ΠΑΙΔΩΝ

Λεχθειῖσα

έτέρου προειρηκότος σφόδρα πρεσβυτέρου

5 1. Ὡς ώραία ἢ πνευματικὴ ἐλαία αὕτη! τῶν κλάδων αὐτῆς γε-
γηρακότων, ὥριμον ἡμῖν ἤνεγκε τὸν καρπὸν. Οὐ γὰρ τοιαῦτα τὰ
φυτὰ τῆς γῆς, οἷα τὰ δένδρα τῆς Ἐκκλησίας· ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἰς
γῆρας ἐλθόντα, τότε τὰ πλείονα τῶν φύλλων ἀποτίθεται, τὸν τε
10 καρπὸν, ὃν ἂν ἐνέγκη, τοῦτο ἐξωρόν τε φέρει καὶ ἀραιόν· ταῦτα δὲ
ὅταν εἰς γῆρας ἔλθῃ, τότε μάλιστα τῷ καρπῷ βρίθεται, ὃ δὴ καὶ
ἐπὶ τοῦ σήμερον εἰρηκότος ἐστὶν ἰδεῖν· διὸ καὶ σιγαῖν ἔγνω· ἔδει
γάρ, τοσοῦτων γερόντων παρόντων καὶ λέγειν εἰδόντων, τὸν νέον
15 ἡσυχίαν ἄγειν. Οὕτω καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ παιδεύουσιν ἡμᾶς· ὅταν
μὲν γὰρ νέω διαλέγωνται, φασί· «λάλησον, νεανίσκε, εἰ χρεῖα σου,
μόλις δις ἐὰν ἐπερωτηθῆς· κεφαλαίωσον ἐν ὀλίγοις πολλά». Τῷ δὲ
πρεσβύτῃ οὐ μετὰ τῶν τοιούτων διορισμῶν διαλέγεται, ἀλλ' ἀφείς
20 τὸν αὐτὸν καὶ χωρὶς τῶν τοιούτων ὄρων συγχωρεῖ τρέχειν· καὶ τὴν
ἡδονὴν δὲ πάλιν τῶν λεγομένων, ὅταν μετὰ συνέσεως λέγηται,
θαυμάζουσα, οὕτως ἔφη· «λάλησον, πρεσβύτερε, πρέπει γάρ σοι,

ΟΜΙΛΙΑ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΑΖΑΡΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑ ΝΕΟΥΣ

Ἐκφωνήθηκε

ἀφοῦ προηγουμένως μίλησε ἄλλος πάρα πολὺ γέροντας

1. Πόσο ωραία εἶναι ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐλιά! Πάρ' ὄλο πού τὰ κλαδιά της ἔχουν γεράσει, μᾶς πρόσφερε ὄριμο καρπὸ. Γιατὶ τὰ φυτὰ τῆς γῆς δὲν εἶναι τέτοια, ὅπως τὰ δένδρα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνα ὅταν γεράσουν, τότε ρίχνουν τὰ περισσότερα φύλλα τους καὶ τὸν καρπὸ πού θὰ δώσουν τὸν δίνουν παράκαιρο καὶ ἀραιό, ἐνῶ αὐτὰ ὅταν γεράσουν τότε κυρίως εἶναι γεμάτα μὲ καρπὸ, πράγμα πού μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς καὶ σ' αὐτὸν πού μίλησε σήμερα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποφάσισα νὰ σιωπήσω· γιατί ἔπρεπε νὰ σιωπήσει ὁ νέος ὅταν τόσοι γέροντες εἶναι παρόντες καὶ ξέρουν νὰ μιλοῦν. Ἔτσι μᾶς διδάσκουν καὶ οἱ θεῖες Γραφές. Ὅταν λοιπὸν ἀναφέρονται στὸ νέο λέγουν· «μίλησε, νεαρέ, ἂν ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, μόνο δυὸ φορές ἂν ἐρωτηθεῖς· συνόψισε πολλὰ μὲ λίγα λόγια»¹. Στὸ γέροντα ὅμως δὲν ἀπευθύνεται μὲ τέτοιους περιορισμούς, ἀλλὰ τὸν ἀφήνει καὶ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ μιλάει χωρὶς τέτοιους ὅρους· καὶ θαυμάζοντας πάλι τὴν εὐχαρίστηση πού προκαλοῦν τὰ λόγια του, ὅταν λέγονται μὲ σύνεση, λέγει τὰ ἐξῆς· «μίλησε, γέροντα, γιατί σέ σένα ἀρμόζει αὐτό, μὲ ὀρθὴ ὅμως σκέψη καὶ θὰ ἐμποδίσεις ἄκροά-

έν ἀκριβεῖ δὲ ἐπιστήμῃ, καὶ ἐμποδίσεις μουσικά». Τί ἐστίν, «καὶ ἐμποδίσεις μουσικά»; Δείκνυσιν ἐκ τούτου, ὅτι οὐχ οὕτως αὐλὸς καὶ κιθάρα καὶ σύριγγες ἠδὲ τοῖς ἀκούουσιν, ὡς πρεσβύτου διδασκαλία μετὰ ἀκριβοῦς ἐπιστήμης προφερομένη. Ἦδονῆ γὰρ ἠδονὴν παραβάλλουσα, πολὺ ταύτην ἐκείνης τυραννικωτέραν εἶναί φησι, 5 καὶ τὴν μὲν κρατεῖν, τὴν δὲ αὐτῇ παραχωρεῖν· διὸ καὶ φησιν, «ἐμποδίσεις μουσικά»· τουτέστιν, οὐκ ἐάσει αὐτὰ φαίνεσθαι, ἐπισκοπήσεις αὐτοῖς, συσκιάσεις αὐτά.

Διὰ δὴ ταῦτα καὶ ἡμᾶς μὲν ἔδει σιγᾶν καὶ ἀκούειν, τοῦτον δὲ 10 λέγειν καὶ διδάσκειν· ἀλλ', ὃ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· οὔτε ὑμῶν φέρω τὴ τυραννίδα, οὔτε τούτων τὴν ἀνάγκην· διὸ δὴ πάλιν πρὸς τοὺς συνήθεις ἀποδύομαι δρόμους, πρᾶγμα ἐπίπονον, τὸ λέγειν, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας μεταχειρίζων, οὐ διὰ τὴν 15 ἑμαυτοῦ δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν προθυμίαν ὑμῶν τῶν ἀκροωμένων. Ἐπεὶ καὶ πρῶην πρὸς τοσοῦτον βάθος κατενεχθεῖς ὁ λόγος οὐκ ἀπεπνίγη, καὶ μακρὰ οὕτω πελάγη διαβαίνων, οὐδαμοῦ σπιλάδες οὐδὲ ὕφαλοι οὐδὲ σκόπελοι, ἀλλὰ πανταχοῦ λιμένος γαληνότερον 20 εὔρισκε πέλαγος· καὶ ὡσπερ ὑπὸ ζεφύρου τινὸς ἐπὶ πρύμνης ἰσταμένου τοῦ πόθου τῆς ὑμετέρας ἀκροάσεως, πρὸς εὐδιον λιμένα παρεπέμπετο.

Ὅμοῦ τε γὰρ ἐξεπήδα τῆς γλώττης τῆς ἡμετέρας, καὶ πάντες 25 ὑπταίαις αὐτὸν ὑπεδέχονταο χερσί, καίτοι γε δυσκολίαν πολλὴν ἔχοντα· τοιαύτη γὰρ ἦν τῶν νοημάτων τῶν πρῶην ἢ φύσις· ἀλλ' ὁμως καὶ τῆς προθυμίας ἢ ὑπερβολῆ, καὶ τὸ συντεῖναι τὴν διάνοιαν μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης, τὸν τόπον ἡμῖν παρεμυθήσασθε καὶ τὰ δύ- 30 σκολα ῥάδια κατεσκευάσατε. Οὐδὲ γὰρ εἰς πέτραν, οὐδὲ εἰς ἀκάνθας, οὐδὲ εἰς τὴν ὁδὸν κατενεχθῆναι συνεχωρήσατε, ἀλλὰ πάντα εἰς πύονα καὶ βαθύγειον ἄρουρον ὑπεδέξασθε, εἰς τὸ τῆς διανοίας

ματα μουσικά»². Τί σημαίνει, «θὰ ἐμποδίσεις ἀκροάματα μουσικά»; Μ' αὐτὸ δείχνει πὼς ὁ αὐλὸς καὶ ἡ κιθάρα καὶ οἱ φλογέρες δὲν εἶναι τόσο εὐχάριστα σ' αὐτοὺς πού τὰ ἀκοῦν, ὅσο εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ γέροντα πού γίνεται μὲ ὀρθή σκέψη. Συγκρίνοντας δηλαδὴ εὐχαρίστηση μὲ εὐχάριστη λέγει πὼς αὐτὴ εἶναι πολὺ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ ἐκείνη καὶ πὼς αὐτὴ ὑπερισχύει, ἐνῶ ἐκείνη ὑποχωρεῖ μπροστὰ σ' αὐτήν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει, «θὰ ἐμποδίσεις ἀκροάματα μουσικά», δηλαδὴ δὲ θὰ τὰ ἀφήσεις νὰ φαίνονται, θὰ τὰ ἐπικαλύψεις, θὰ τὰ ἐπισκιάσεις.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπρεπε καὶ μεῖς νὰ σιωποῦμε καὶ ν' ἀκοῦμε, ἐνῶ αὐτὸς νὰ ὁμιλεῖ καὶ νὰ διδάσκει. Ἄλλ' ἐκεῖνο πού πολλές φορές εἶπα θὰ τὸ πῶ καὶ τώρα· οὔτε ἀντέχω τὴ δική σας τυραννία, οὔτε τὴν ἀνάγκη αὐτῶν. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐτοιμάζομαι πάλι γιὰ τοὺς συνηθισμένους δρόμους, πράγμα πού εἶναι κουραστικὸ, δηλαδὴ γιὰ ὁμιλία, γιατί ὁμιλῶ μὲ μεγάλη εὐκολία, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς μου δύναμης, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς σας προθυμίας νὰ μὲ ἀκοῦτε. Ἐπειδὴ καὶ προηγουμένως, ἂν καὶ ὁ λόγος κατέβηκε σὲ τόσο μεγάλο βάθος καὶ δὲν ἀφανίσθηκε, πέρασε σὲ τόσο μακρινὰ πελάγη καὶ δὲν προκάλεσε πουθενὰ ναυάγιο σὲ σᾶς – καὶ ἡ αἰτία εἶναι τὸ ὅτι πουθενὰ δὲν ὑπῆρχαν βράχοι, οὔτε ὕφαλοι, οὔτε σκόπελοι, ἀλλὰ παντοῦ συναντοῦσε πέλαγος πιὸ ἥσυχο ἀπὸ λιμάνι–, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς δικῆς σας ἀκρόασης σὰν ζέφυρος πού στεκόταν στὴν πρύμνη τὸν ὀδηγοῦσε σὲ γαλήνιο λιμάνι.

Γιατὶ μόλις ἔβγαινε ἀπὸ τὸ δικό μου στόμα ὅλοι τὸν ὑποδέχονταν μὲ ἀνοιχτὰ χέρια, παρ' ὅλο βέβαια πού εἶχε μεγάλη δυσκολία. Τέτοια ἦταν ἡ φύση τῶν προηγούμενων νοημάτων. Ἄλλ' ὅμως ἡ ὑπερβολικὴ σας προθυμία καὶ ἡ μεγάλη προσοχὴ τοῦ νοῦ σας ἀνακούφισε τὸν κόπο μου καὶ τὰ δύσκολα τὰ ἔκαμε εὐκόλα. Γιατὶ δὲν ἐπιτρέψατε νὰ πέσουν τὰ λόγια μου οὔτε σὲ πέτρα οὔτε σὲ ἀγκάθια οὔτε στὸ δρόμο, ἀλλὰ τὰ ὑποδεχθήκατε ὅλα σὲ πλούσια καὶ εὐφορὴ γῆ, στὸ βάθος τῆς ψυχῆς σας. Γι'

2. Σοφ. Σειρ. 32,3.

ύμῶν βάθος. Διὸ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κομῶντα τὰ λήϊα βλέπομεν, ἀντὶ ζεφύρου ταῖς τοῦ Πνεύματος αὔραις τρεφόμενα, καὶ τὸ θέατρον καθ' ἑκάστην λαμπρὸν ἡμῖν γενόμενον.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ σήμερον τῶν λειπομένων ἄψασθαι ἐβουλόμην. Ἀλλὰ τί πάθω; τῶν Μακκαβαίων ὁ χορὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἴσταται τῶν ἐμῶν, καὶ τῇ λαμπηδόνι τῶν οἰκείων τραυμάτων καταυγάζων μου τὴν διάνοιαν, πρὸς τὴν οἰκείαν εὐμορφίαν καλεῖ τὴν γλῶτταν τὴν ἡμετέραν. Ἀλλὰ μηδεὶς ἀκαιρίαν καταγινωσκέτω τοῦ λόγου, ὅτι τῆς ἡμέρας τῶν παλαισμάτων αὔριον οὔσης, σήμερον τοὺς στεφάνους πλέκομεν, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τῶν πολέμων τὸ τρόπαιον ἀνακηρύττομεν. Εἰ γὰρ δὴ γάμων ἐπιτελουμένων οἱ συνιόντες καὶ πρὸ τῆς κυρίας καὶ παστάδας ὑφαίνουσι καὶ στεφάνοις τὰς οἰκίας κατακοσμοῦσι καὶ παραπετάσμασι, πολλῶ δὴ μάλλον ἡμεῖς τοῦτο ἐργασόμεθα, ὅσῳ καὶ πνευματικώτερος οὗτος ὁ γάμος, οὐκ ἀνθρώπου γυναῖκα, ἀλλὰ Θεοῦ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀρμοζομένου. Διόπερ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τῶν μαρτύρων τὴν ψυχὴν νύμφην προσειπῶν, νύμφην πνευματικὴν· ἐπεὶ καὶ προῖκα τὸ αἷμα εἰσφέρουσι, προῖκα μηδέποτε δαπανωμένην.

Ἀλλ' ὁ μὲν τῶν ἐγκωμίων καιρὸς εἰς τὴν αὔριον ἡμᾶς ἡμέραν ἀναμενέτω, σήμερον δὲ τοὺς ἀσθενεστέρους τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν διορθώσομεν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀφελεστέρων κατὰ τὴν διάνοιαν χωλεύοντες, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας παρασυρόμενοι, οὐ τὴν προσῆκουσαν περὶ τῶν ἀγίων τούτων δόξαν ἔχουσι, οὐδὲ ὁμοίως εἰς τὸν λοιπὸν τῶν μαρτύρων αὐτοὺς καταλέγουσι χορὸν, λέγοντες ὅτι οὐχ ὑπὲρ Χριστοῦ τὸ αἷμα ἐξέχεαν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ νόμου καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ γραμμάτων, ὑπὲρ χοιρείων σφαγέντες κρεῶν· φέρε δὴ τὴν ἐκείνων διορθώσωμεν διάνοιαν· καὶ γὰρ αἰσχρὸν ἂν εἴη πανήγυριν ἐπιτελοῦντας ἄγνοεῖν τῆς πανηγύρεως τὴν ὑπόθεσιν.

2. Ἴν' οὖν μὴ ἐν τῇ κοινῇ πάντων ἡδονῇ μόνοι οἱ τὰ τοιαῦτα νο-

αὐτὸ καὶ καθημερινὰ βλέπουμε τὰ σπαρτὰ νὰ κυματίζουν, νὰ τρέφονται ἀντὶ μὲ τὴν αὔρα τοῦ ζεφύρου μὲ τὴν αὔρα τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ ἐκκλησίασμά μας νὰ γίνεται καθημερινὰ λαμπρό.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἤθελα καὶ σήμερα νὰ καταπιασθῶ μὲ ὅσα ἔχουν ἀπομείνει. Τί νὰ κάνω ὁμῶς; Μπροστὰ στὰ μάτια μου στέκεται ὁ χορὸς τῶν Μακκαβαίων καὶ καταυγάζοντας μὲ τὴ λάμψη τῶν τραυμάτων τους τὴ διάνοιά μου καλεῖ τὴ γλῶσσα μου πρὸς τὴ δική τους ὁμορφιά. Ἀλλὰ κανεὶς ἄς μὴν κατηγορήσει τὸ λόγο μου γιὰ ἀκαταλληλότητα χρόνου, ἐπειδὴ σήμερα πλέκουμε τὰ στεφάνια, ἐνῶ ἡ ἡμέρα τῶν ἀγῶνων εἶναι αὔριο, καὶ στήνουμε τὸ τρόπαιο πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ πολέμου. Γιατί, ἂν, ὅταν γίνονται γάμοι, αὐτοὶ ποὺ συγκεντρῶνονται σ' αὐτούς ἐτοιμάζουν πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου τὰ νυφικὰ δωμάτια καὶ στολίζουν τὰ σπίτια μὲ στεφάνια καὶ παραπετάσματα, πολὺ περισσότερο θὰ κάνουμε ἐμεῖς τὸ ἴδιο, τόσο, ὅσο καὶ ὁ γάμος αὐτὸς εἶναι πιὸ πνευματικὸς, ἀφοῦ δὲν παντρεύεται ἄνδρας γυναίκα, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τις ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ δὲ θὰ ἔκανε κανεὶς σφάλμα ἂν ὀνόμαζε νύφη τὴν ψυχὴ τῶν μαρτύρων, νύφη πνευματικὴ, ἀφοῦ προσφέρουν προίκα τὸ αἷμα τους, προίκα ποῦ ποτὲ δὲν δαπανᾶται.

Ἄλλ' ὁ καιρὸς τῶν ἐγκωμίων ἄς μᾶς περιμένει αὔριο, ἐνῶ σήμερα θὰ διορθώσουμε τοὺς πιὸ ἀδύνατους στὴν πίστη ἀδελφούς μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀφελέστερους ἔχοντας ἀναπηρία στὸ νοῦ καὶ παρασυρόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχουν τὴν γνώμη ποὺ ἀρμόζει γιὰ τοὺς ἀγίους αὐτούς. οὔτε καὶ τοὺς συγκαταλέγουν στὸν ὑπόλοιπο χορὸ τῶν μαρτύρων, λέγοντας πῶς δὲν ἔχυσαν τὸ αἷμα τους γιὰ τὸ Χριστό, ἀλλὰ γιὰ τὸ νόμο καὶ γιὰ ὅσα εἶναι γραμμένα στὸ νόμο, καὶ πῶς σφάχτηκαν γιὰ χοιρινὰ κρέατα, ἐμπρὸς ἄς διορθώσουμε τὴ σκέψη τους. Γιατί πραγματικὰ θὰ εἶναι ντροπὴ, ἐνῶ ἑορτάζουμε τὴν πανήγυρη, νὰ ἀγνοοῦμε τὴν ἀφορμὴ της.

2. Γιὰ νὰ μὴν ὑποφέρουν λοιπὸν κατὰ τὴν ὥρα τῆς κοινῆς

σοῦντες ἀλγῶσιν, ἀλλ' εἰλικρινεῖ διανοία τοὺς ἀγωνιστὰς περιπτύ-
 ξονται καὶ καθαροῖς ὄμμασιν αὐτοὺς ἴδωσι, τὸ ὑφορμοῦν αὐτῶν
 ταῖς διανοίαις σήμερον ὑποσύραντες, εἰλικρινεῖ τῇ γνώμῃ καὶ κα-
 θαρᾷ τῇ διανοίᾳ παρασκευάσομεν αὔριον αὐτοὺς ἀπαντῆσαι πρὸς
 5 μαι μετὰ τῶν ἄλλων καταλέγειν αὐτοὺς μαρτύρων, ὅτι δὴ καὶ λαμ-
 προτέρους τούτους εἶναι φημι. Τότε γὰρ ἠγωνίσαντο, ὅτε οὐδέπω
 ἦσαν αἱ χαλκαῖ κλασθεῖσαι πύλαι, οὔτε ὁ μοχλὸς ὁ σιδηροῦς πε-
 ριαιρεθεῖς, ὅτε ἔτι ἡ ἀμαρτία ἐκράτει καὶ ἡ κατάρα ἦνθει καὶ τοῦ
 10 διαβόλου ἡ ἀκρόπολις συνειστήκει καὶ ἀτριβῆς ἦν ἔτι τῆς τοιαύτης
 ἀρετῆς ἡ ὁδός. Νῦν μὲν γὰρ καὶ μειράκια κομιδῆ καὶ παρθένοι
 πολλαὶ πολλαχοῦ τῆς οἴκουμένης ἀπαλαὶ καὶ ἀπειρόγαμοι κατὰ τῆς
 τοῦ θανάτου τυραννίδος ἀπεδύσαντο, τότε δὲ πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ
 15 παρουσίας καὶ δίκαιοι σφόδρα αὐτὸν ἔτρεμον. Ὁ γοῦν Μωϋσῆς διὰ
 τοῦτον ἔφυγε τὸν φόβον· καὶ Ἡλίας τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁδὸν
 ἐντεῦθεν ἀπέδρα· καὶ ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ διὰ τοῦτο τῇ γυναικὶ
 παρήνει λέγειν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι καὶ οὐ γυνή.

20 Καὶ τί δεῖ τοὺς ἄλλους λέγειν; αὐτὸς γὰρ ὁ Πέτρος οὕτως
 ἐδεδοίκει τὸν θάνατον, ὡς μηδὲ θυρωροῦ ἀπειλὴν ἐνεγκεῖν· καὶ
 γὰρ φοβερός ἦν καὶ ἀπρόσιτος, οὐδέπω αὐτοῦ τῶν νεύρων ἐκκε-
 κομμένων, οὐδὲ τῆς δυνάμεως καταλελυμένης. Ἀλλ' ὁμως οὕτοι
 25 τότε, ὅτε οὕτω φοβερόν ἔπνει, κατηγωνίσαντο αὐτὸν καὶ κατεπά-
 λαισαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε λοιπὸν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνίσχειν
 ἥλιος, ὅπερ ἐπὶ τῆς ἡμέρας γίνεται, καὶ τότε συνέβη. Καθάπερ γὰρ
 καὶ μηδέπω φανέντος ἡλίου, παιδρὸς ἡμῖν ὁ ὄρθρος φαίνεται, τῶν
 30 μὲν ἀκτίνων τὴν οἴκουμένην καὶ πόρρωθεν καταλάμποντος, οὕτω
 δὴ καὶ τότε συνέβη. Ἐπειδὴ γὰρ παραγίνεσθαι ἔμελλεν ὁ τῆς δι-

χαρᾶς ὄλων μόνο ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴν ἀσθένεια, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀγκαλιάσουν μὲ εἰλικρινὴ διάθεση τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ γιὰ νὰ τοὺς δοῦν μὲ καθαρὰ μάτια, ἀφοῦ ἀφαιρέσουμε σήμερα τὴν ὑποψία ἀπὸ τὸ νοῦ τους, θὰ τοὺς προετοιμάσουμε νὰ συνα-
ντήσουν αὔριο τὴν πνευματικὴ πανήγυρη μὲ εἰλικρινὴ διάθεση
καὶ καθαρὴ ψυχὴ. Γιατὶ ἐγὼ δὲν παύω καθόλου νὰ τοὺς συγκα-
ταλέγω μαζί μὲ τοὺς ἄλλους μάρτυρες, καὶ μάλιστα λέγω πὼς
 αὐτοὶ εἶναι λαμπρότεροι. Γιατὶ ἀγωνίσθησαν τότε, ὅταν δὲν εἶ-
 χαν σπάσει ἀκόμη οἱ χάλκινες πύλες, οὔτε εἶχε ἀφαιρεθεῖ ὁ σι-
 δερένιος μοχλός, ὅταν ἀκόμη ἡ ἀμαρτία ἐπικρατοῦσε, ἡ κατάρα
 ἀνθοῦσε καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ διαβόλου ἦταν ἰσχυρὴ, καὶ ὁ δρό-
 μος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἦταν ἀκόμη ἀπάτητος. Γιατὶ τώρα ἀκόμη
 καὶ νέοι καὶ πολλὰς νεάνιδες τρυφερὲς καὶ ἀνύπανδρες σὲ πολ-
 λὰ μέρη τῆς οἰκουμένης ἀγωνίσθησαν ἐναντίον τῆς τυραννίας
 τοῦ θανάτου, ἐνῶ τότε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ
 δίκαιοι τὸν φοβοῦνταν πάρα πολύ. Ὁ Μωϋσῆς ἐξ αἰτίας τοῦ
 φόβου αὐτοῦ ἔφυγε· καὶ ὁ Ἡλίας ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτὴ ἀναχώρη-
 σε καὶ βάδισε σαράντα ἡμέρες δρόμο· καὶ ὁ πατριάρχης
 Ἀβραὰμ γι' αὐτὸ συμβούλευε στὴ γυναῖκα του νὰ λέγει, ὅτι εἶ-
 μαι ἀδελφὴ του καὶ ὄχι γυναῖκα του.

Καὶ γιατί πρέπει ν' ἀναφέρω τοὺς ἄλλους; Καθόσον ὁ
 ἴδιος ὁ Πέτρος τόσο φοβήθηκε τὸ θάνατο, ὥστε δὲν ἄντεξε
 οὔτε τὴν ἀπειλὴ τῆς θυρωροῦ. Πραγματικὰ ἦταν φοβερός καὶ
ἀπλησίαστος ὁ θάνατος, ἀφοῦ δὲν εἶχαν κοπεῖ ἀκόμη τὰ νεῦρα
του καὶ δὲν εἶχε καταλυθεῖ ἡ δύναμή του. Ἀλλ' ὅμως αὐτοῖ
 τότε, ὅταν τόσο μεγάλο φόβο προκαλοῦσε, ἀγωνίσθησαν ἐνα-
ντίον του καὶ τὸν κατανίκησαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο ν'
 ἀνατεῖλει στὸ μέλλον ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, συνέβηκε καὶ
 τότε αὐτὸ ποὺ γίνεται στὴν περίπτωσι τῆς ἡμέρας. Γιατὶ, ὅπως
 ἀκριβῶς καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχει φανεῖ ὁ ἥλιος, μᾶς φαίνεται
 φωτεινὸ τὸ χάραμα, ἂν καὶ οἱ ἀκτίνες δὲν φανερώθηκαν ἀκόμη,
 ἐνῶ τὸ φῶς τους φωτίζει καὶ ἀπὸ μακριὰ τὴν οἰκουμένην, τὸ ἴδιο
 συνέβηκε καὶ τότε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἔρθει ὁ ἥλιος

καιοσύνης ἥλιος, λοιπὸν δὴ τὸ σκότος τῆς δειλίας ἐλύετο, καὶ οὐδέπω παρόντος αὐτοῦ κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἐγγὺς αὐτοῦ καὶ ἐν προοιμίῳ ὄντος, καὶ αὐτῶν λοιπὸν ἀπτομένου τῶν πραγμάτων.

Ὅτι μὲν οὖν πολλὴν ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο ἐν τοῖς καιροῖς ἀγωνισάμενοι τοῖς τοιούτοις, παντί που δῆλόν ἐστιν· ὅτι δὲ καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ τὰ τραύματα ἔλαβον, τοῦτο ἤδη δεῖξαι πειράσομαι. Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἔπαθον, εἶπέ μοι; τοῦ νόμου, φησὶν, ἔνεκεν καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ κειμένων γραμμάτων. Ἄν τοίνυν φανῇ Χριστὸς ὁ τὸν νόμον ἐκεῖνον δεδωκώς, οὐκ εὐδηλον ὅτι ὑπὲρ τοῦ νόμου πα-
 10 θόντες, ὑπὲρ τοῦ νομοθέτου τὴν καρτερίαν ἐπεδείξαντο πᾶσαν ἐκείνην; Φέρε δὴ οὖν τοῦτο ἀποδείξωμεν σήμερον, ὅτι Χριστὸς ἐστιν ὁ τὸν νόμον δεδωκώς. Τίς οὖν ταῦτα φησιν; Ὁ ταῦτα σαφῶς ἐπιστάμενος, τά τε παλαιὰ καὶ τὰ νέα, Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης
 15 διδάσκαλος· Κορινθίοις γὰρ ἐπιστέλλων, οὕτω πῶς φήσιν· «οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάν-
 20 τες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον», τὸ μάννα λέγων, «καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον», τὸ ὕδωρ λέγων τὸ ἀπὸ τῆς πέτρας.

Εἶτα δεικνὺς ὅτι ὁ Χριστὸς ταῦτα ἐποίει τὰ θαύματα, ἐπήγα-
 25 γεν· «ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς». Καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ ἡ φύσις τῆς πέτρας ἠφίει τὸ ὕδωρ καὶ τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους, ἀλλ' ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐνέργεια τύπτουσα τὸν λίθον, ἀναδίδοσθαι τὰς πηγὰς παρεσκεύαζε. Διὰ τοῦτο
 30 καὶ πνευματικὴν πέτραν ἐκάλεσε, καὶ ἀκολουθεῖν ἔφη· ἡ δὲ αἰσθη-
 τῇ οὐκ ἀκολουθεῖ, ἀλλ' ἐν ἐνὶ ἰδρυταὶ χωρίῳ· ἀλλ' ἡ πανταχοῦ πα-
 ροῦσα δύναμις καὶ πάντα θαυματουργοῦσα, ἐκείνη καὶ τὴν πέτραν

τῆς δικαιοσύνης, διαλυόταν πλέον τὸ σκοτάδι τῆς δειλίας, παρ' ὄλο πὺ δὲν ἔχε παρουσιασθεῖ ἀκόμη κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἦταν κοντὰ καὶ πλησίαζε καὶ ἀγγιζε πιά τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Τὸ ὅτι λοιπὸν ἔδειξαν μεγάλη ἀνδρεία, ἂν καὶ ἀγωνίσθη-
καν σὲ τέτοιους καιροὺς, εἶναι φανερὸ στὸν καθένα, τὸ ὅτι
ὁμως δέχθηκαν τὰ τραύματα καὶ γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ, θὰ προσ-
παθήσω τώρα νὰ τὸ ἀποδείξω. Γιὰ ποιό λόγο, πές μου, ὑπόφε-
ραν; Γιὰ χάρη τοῦ νόμου, λέγει, καὶ γιά χάρη ὅσων εἶναι γραμ-
μένα στὸ νόμο. Ἄν λοιπὸν ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι αὐ-
τὸς πὺ ἔδωσε τὸ νόμο ἐκεῖνο, δὲν εἶναι ὀλοφάνερο πὺς ὑπο-
φέροντας γιά χάρη τοῦ νόμου ἔδειξαν ὅλη ἐκείνη τὴν καρτερία
γιά χάρη τοῦ νομοθέτη; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀποδείξουμε αὐτὸ
σήμερα, ὅτι δηλαδῆ ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς πὺ ἔδωσε τὸ νόμο.
Ποιὸς λοιπὸν τὰ λέγει αὐτά; Ἐκεῖνος πὺ τὰ γνωρίζει αὐτὰ
πολὺ καλά, καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα, ὁ Παῦλος, ὁ διδάσκαλος
τῆς οἰκουμένης. Γράφοντας στοὺς Κορινθίους λέγει τὰ ἐξῆς:
«δὲ θέλω νὰ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, ὅτι ὄλοι πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ
θάλασσα καὶ ὄλοι στὸ Μωυσῆ βαπτίσθηκαν μέσα στὴ νεφέλη
καὶ στὴ θάλασσα, καὶ ὅτι ὄλοι ἔφαγαν τὴν ἴδια πνευματικὴ τρο-
φή», ἐννοώντας τὸ μάννα, «καὶ ὄλοι ἤπιαν τὸ ἴδιο πνευματικὸ
ποτό»³, ἐννοώντας τὸ νερὸ πὺ βγῆκε ἀπὸ τὴν πέτρα.

Στὴ συνέχεια γιά νὰ δείξει ὅτι ὁ Χριστὸς ἔκανε αὐτὰ τὰ
θαύματα, πρόσθεσε· «γιατὶ ἔπιναν ἀπὸ πνευματικὴ πέτρα πὺ
τοὺς ἀκολουθοῦσε, καὶ ἡ πέτρα αὐτὴ ἦταν ὁ Χριστὸς». Καὶ εὐ-
λογα· γιατί δὲν ἀνέβλυζε τὸ νερὸ καὶ τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους ἡ
φύση τῆς πέτρας, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ πὺ κτυποῦσε
τὴν πέτρα ἔκανε ν' ἀναβλύζουν οἱ πηγές. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ὀνό-
μασε πνευματικὴ πέτρα καὶ εἶπε ὅτι ἀκολουθοῦσε, καθόσον ἡ
πραγματικὴ πέτρα δὲν ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ μένει πάντοτε σ' ἓνα
τόπο· ἡ δύναμη λοιπὸν πὺ βρίσκεται παντοῦ καὶ κάνει ὄλα τὰ
θαύματα, αὐτὴ ἄνοιξε καὶ τὴν πέτρα ὥστε νὰ τρέξει νερό. Ἄν
ὁμως ὁ Ἰουδαῖος δὲν παραδέχεται τὰ λόγια αὐτά, ἄς τὸν συλλά-

3. Α' Κορ. 10,1-4.

ἀνέρρηξεν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχοιτο τῶν ρημάτων τούτων ὁ Ἰουδαῖος, φέρε δὴ τοῖς οἰκείοις αὐτὸν ὄπλοις ἔλωμεν, οὐδὲν ἀπὸ Παύλου καὶ Πέτρου καὶ Ἰωάννου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν προφητῶν αὐτῶ διαλεγόμενοι, ἵνα μάθῃ ὅτι τὰ πράγματα παρ' αὐτῶ, τὰ δὲ νοήματα παρ' ἡμῖν.

3. Τίς οὖν τῶν προφητῶν ταῦτά φησιν, ὅτι τὴν Παλαιὰν αὐτὸς
 5 ἔδωκε Διαθήκην; Ὁ ἐκ κοιλίας ἀγιασθεὶς Ἰερεμίας, ὁ ἐν νεότητι
 λάμπας. Ποῦ καὶ πότε; Ἄκουε τῶν ρημάτων αὐτῶν καὶ παιδεύου
 σαφῶς ἐκ τῶν λεγομένων. Τίνα τοίνυν ἐστὶ τὰ ρήματα; «ἰδοὺ ἡμέ-
 ραι ἔρχονται, λέγει Κύριος». Ἐκ προοιμίων εὐθέως ἀνίστησι τὸν
 10 ἀκροατὴν, καὶ διεγείρει τὰ φρονήματα τῶν ἀκουόντων, δεικνύς ὅτι
 οὐκ αὐτοῦ τὰ ρήματα, ἀλλὰ τοῦ ἀπεσταλκότης αὐτὸν Θεοῦ. «Ἰδοὺ
 ἡμέραι ἔρχονται». Εἶτα δείκνυσιν, ὅτι περὶ μελλόντων ἡμῖν διαλέ-
 γεται πραγμάτων. Πῶς οὖν, εἰ περὶ μελλόντων διαλέγεται, τὴν
 15 Παλαιάν, φησὶν, αὐτὸς ἔδωκε; Ἀνάμεινον καὶ μὴ θορύβει, καὶ τότε
 ὄψει σαφῶς τῆς ἀληθείας τὴν λαμπηδόνα. Ὅτε γὰρ ταῦτα ἐλέγετο,
 ὁ νόμος ἦν δεδομένος καὶ παραβαθεὶς, ἡ δὲ Καινὴ οὐδέπω. Ταῦτα
 τοίνυν σαφῶς ἐπὶ ταῖς διανοίαις ὑμῶν ἐναποθέμενοι, δέχεσθε τὴν
 20 λύσιν τῶν πολλοῖς διαπορουμένων. «Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει
 Κύριος», τὸν παρόντα καιρὸν δηλῶν, «καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθή-
 κην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν
 ὑμῶν».

25 Ἐρωτῶ τὸν Ἰουδαῖον, ἐρωτῶ τὸν ἀσθενοῦντα ἀδελφόν, τίς
 τὴν Καινὴν ἔδωκε Διαθήκην; Πάντως ἐρεῖ πᾶς, ὅτι ὁ Χριστός. Οὐ-
 κοῦν οὗτος καὶ τὴν Παλαιάν; ὁ γὰρ εἰπὼν, ὅτι «διαθήσομαι διαθή-
 κην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην», ἔδειξεν ὅτι κάκει-
 30 νην αὐτὸς διέθετο· οὐκοῦν ἀμφοτέρων τῶν διαθηκῶν εἷς ὁ νομοθέ-
 τής. Καὶ πότε διέθετο τὴν Παλαιάν, εἶπέ μοι; «Ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβο-

βουμε μὲ τὰ δικά του ὄπλα, χωρὶς ν' ἀναφέρουμε τίποτε ἀπὸ τὸν Παῦλο, τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰωάννη, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς προφῆτες, γιὰ νὰ μάθει ὅτι τὰ πράγματα βρίσκονται σ' αὐτόν, ἐνῶ τὰ νοήματα σὲ μᾶς.

3. Ποιὸς λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πρόφῆτες λέγει αὐτὰ, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς ἔδωσε τὴν Παλαιὰ Διαθήκη; Ὁ Ἰερεμίας ποὺ ἀγιάσθηκε ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μητέρας του, ποὺ ἔλαμψε στὴ νεότητά του. Ποῦ καὶ πότε; Ἦ ἀκου τὰ λόγια αὐτὰ καὶ διδάξου καλὰ ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι τὰ λόγια; «Νὰ, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος»⁴. Ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ξεσηκώνει τὸν ἀκροατὴ καὶ διεγείρει τὴ σκέψη αὐτῶν ποὺ τὸν ἀκοῦν, δείχνοντας πῶς δὲν εἶναι δικά του τὰ λόγια, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν ἀπέστειλε. «Νὰ, ἔρχονται ἡμέρες». Στὴ συνέχεια δείχνει ὅτι μᾶς μιλάει γιὰ μελλοντικὰ πράγματα. Πῶς λοιπὸν, λέγει, ἂν μιλάει γιὰ μελλοντικά, ἔδωσε αὐτὸς τὴν Παλαιὰ Διαθήκη; Περίμενε καὶ μὴ θορυβεῖς, καὶ τότε θὰ δεῖς καθαρὰ τὴ λάμψη τῆς ἀληθείας. Γιατὶ ὅταν τὰ ἔλεγε αὐτὰ, ὁ νόμος εἶχε δοθεῖ καὶ τὸν εἶχαν παραβεῖ, ἐνῶ ἡ Καινὴ Διαθήκη δὲν εἶχε δοθεῖ ἀκόμη. Αὐτὰ λοιπὸν, ἀφοῦ τὰ βάλετε καλὰ στὸ νοῦ σας, νὰ δέχεστε τὴν ἐξήγηση γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πολλοὶ προβάλλουν ἀπορίες. «Νὰ, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος», ἐννοώντας τὴ σημερινὴ ἐποχὴ, «καὶ θὰ συνάψω μαζί σας νέα διαθήκη, ποὺ δὲ θὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴ διαθήκη ἐκείνη ποὺ συνῆψα μὲ τοὺς πατέρες σας»⁵.

Ἐρωτῶ τὸν Ἰουδαῖο, ἐρωτῶ τὸν ἀδύνατο στὴν πίστη ἀδελφό, ποιὸς ἔδωσε τὴ νέα διαθήκη; Ὅπωςδήποτε ὁ καθένας θὰ πεῖ, ὅτι τὴν ἔδωσε ὁ Χριστός. Ἐπομένως ὁ ἴδιος ἔδωσε καὶ τὴν παλαιά. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ εἶπε, «θὰ συνάψω νέα διαθήκη, ποὺ δὲ θὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴ διαθήκη ἐκείνη ποὺ συνῆψα», ἔδειξε πῶς καὶ ἐκείνην ὁ ἴδιος τὴ συνῆψε. Ἐπομένως ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ γιὰ τὶς δύο διαθῆκες. Καὶ πὲς μου, πότε συνῆψε τὴν παλαιά; «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ποὺ τοὺς πῆρα ἀπὸ τὰ χέρια γιὰ

5. Ἰερ. 38,31-32.

μένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἴδὲ πῶς καὶ τὴν εὐκολίαν ἔδειξε τῆς ἐξόδου, καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄδειαν τῆς τότε διεξαγωγῆς, καὶ ὅτι πάντα αὐτὸς ἐθαυματούργει τὰ ἐν Αἰγύπτῳ. Τῷ γὰρ εἰπεῖν, «ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου», τὰ θαύματα πάντα ἐδήλωσεν· ἡ γὰρ ἔξοδος ἐκείνη διὰ τῶν σημείων τῶν παραδόξων ἐκείνων ἐγένετο.

«Καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος». Ὅτι μὲν οὖν Καινῆς καὶ Παλαιᾶς διαθήκης 10 εἷς ὁ νομοθέτης, ἐντεῦθεν δῆλον. Ἐνταῦθα δὲ εἶ τις ἀκριβῶς κατεῖδε τὸ εἰρημένον, οἶδεν ὅτι οὐ τῆς τυχούσης ἀπορίας γέμει· λέγων γὰρ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν μέλλει διδόναι διαθήκην ἑτέραν, καινὴν αὐτὴν εἶπεν, τουτέστι παράδοξον· «διαθήσομαι» γὰρ, φησί, «διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν τῇ διαθήκῃ μου· καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος». Καὶ μὴν διὰ τοῦτο αὐτοὺς κολασθῆναι ἔδει, καὶ τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην, καὶ τιμωρίαν ὑποστῆναι τὴν ἀφόρητον, ὅτι, τοσοῦτων ἀπολαύσαντες θαυμάτων καὶ νόμον λαβόντες, οὐδαμῶθεν ἐγένοντο βελτίους. Ἄλλ' ὥδε μὲν αὐτοὺς οὐκ ἀπαιτεῖ δίκην, ἀλλὰ καὶ μείζονα ἐπαγγέλλεται τῶν προτέρων.

Ἐδει μὲν οὖν καὶ σήμερον ἐπαγαγεῖν τῇ διαπορήσει ταύτῃ 25 τὴν λύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πρὸς ἕτερον ἡμῖν ὁ λόγος ἐπείγεται καὶ βουλόμεθα ὑμᾶς παιδεύειν, ὥστε μὴ παρ' ἡμῶν πάντα μανθάνειν, ἀλλὰ καὶ οἴκοθεν εὐρίσκειν, τοῦτο ὑμῖν καταλιμπάνω ζητῆσαι καὶ εὐρεῖν. Ἐὰν δὲ ἴδωμεν ζητήσαντας μὲν, οὐχ εὐρόντας δέ, τότε καὶ 30 αὐτοὶ χεῖρας ὀρέξομεν· ὥστε δὲ καὶ εὐκολωτέραν ὑμῖν γενέσθαι τὴν εὐρεσιν, καὶ τὰ χωρία τὰ ἀποστολικά, ἐν οἷς μάλιστα ἐστὶ τὸν

νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ τῆ χώρα τῆς Αἰγύπτου». Κοίταξε μὲ ποιὸν τρόπο ἔδειξε καὶ τὴν εὐκολία τῆς ἐξόδου, καὶ τὴ δική του φιλοστοργία καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς ἐξόδου ποὺ πραγματοποιήθηκε τότε, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ἔκανε ὅλα τὰ θαύματα στὴν Αἴγυπτο. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «ὅταν τοὺς πῆρα ἀπὸ τὰ χέρια γιὰ νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου», φανέρωσε ὅλα τὰ θαύματα, ἀφοῦ ἡ ἐξοδος ἐκείνη ἔγινε μὲ τὰ παράδοξα ἐκεῖνα θαύματα.

«Καὶ αὐτοὶ δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκη μου, καὶ ἐγὼ τοὺς παραμέλησα, λέγει ὁ Κύριος»⁶. Ὅτι λοιπὸν ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς νέας καὶ τῆς Παλαιᾶς διαθήκης ἀπὸ ἐδῶ εἶναι φανερό. Ἐδῶ ὅμως ἂν κάποιος κατάλαβε καλὰ αὐτὸ ποὺ λέχθηκε, γνωρίζει πὼς εἶναι γεμάτο ἀπὸ μεγάλη δυσκολία. Γιατὶ λέγοντας τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία πρόκειται νὰ δώσει ἄλλη διαθήκη, τὴν εἶπε καινούρια, δηλαδὴ παράδοξη. «Θὰ συνάψω», λέγει, «διαθήκη καινούρια ποὺ δὲ θὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴ διαθήκη ἐκείνη ποὺ συνῆψα μὲ τοὺς πατέρες τους, γιατί αὐτοὶ δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκη μου, καὶ ἐγὼ τοὺς παραμέλησα, λέγει ὁ Κύριος». Καὶ γι' αὐτὸ βέβαια ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ τιμωρηθοῦν καὶ μάλιστα μὲ τὴ χειρότερη ποινὴ καὶ νὰ ὑποστοῦν τὴν ἀφόρητη τιμωρία, γιατί, ἂν καὶ ἀπόλαυσαν τόσα θαύματα καὶ ἔλαβαν νόμο, ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρία τους, ἀλλὰ τοὺς ὑπόσχεται καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα.

Ἐπρεπε λοιπὸν καὶ σήμερα νὰ δώσω τὴν ἐξήγησιν σ' αὐτὴ τὴν ἀπορία, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόγος μας βιάζεται νὰ φθάσει καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο καὶ θέλω νὰ σᾶς διδάξω, ὥστε νὰ μὴ τὰ μαθαίνετε ὅλα ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ νὰ τὰ βρίσκετε καὶ μόνοι σας, αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀφήνω νὰ τὸ ζητήσετε καὶ νὰ τὸ βρεῖτε σεῖς. Ἄν ὅμως δῶ πὼς τὸ ζητήσατε ἀλλὰ δὲ τὸ βρῆκατε, τότε καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς βοηθήσω. Καὶ γιὰ νὰ βρεῖτε πιὸ εὐκολα τὴν ἐξήγησιν, σᾶς λέγω ἀπὸ τῶρα τὰ ἀποστολικά χωρία, στὰ ὁποῖα κυρίως μπορεῖτε νὰ βρεῖτε τὸ θησαυρὸ καὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς τῆς ἀπορίας: στὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολή, στὴν πρὸς Γαλάτες καὶ

6. Ἱερ. 38,32.

θησαυρὸν εὐρεῖν καὶ τῆς ἐπαπορήσεως ταύτης τὴν λύσιν, ἤδη ὑμῖν προαγορεύω· ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ καὶ πρὸς Γαλάτας καὶ πρὸς Ἑβραίους, τοῦτ' ἐκεφάλαιον θεὸς διέλυσε. Καὶ ὅσοι φιλόπονοι, δυνήσονται ἐπελθόντες τὰς ἐπιστολάς τὴν λύσιν φωρᾶσαι ταύτην, ἐὰν τὰς μεταξὺ ταύτας ἡμέρας μὴ συλλόγοις ἀκαίροις μηδὲ ἄδολεσχίαις ἀνονήτοις ἑαυτοὺς δῶτε, ἀλλὰ τῇ μερίμνῃ τῶν εἰρημένων προσηλωμένοι, τὸν θησαυρὸν ἀνορύττητε. Τοῦτο τέως ἄλυτον ἀφέντες, ἐπὶ τὰ ἐξῆς βαδιούμεθα.

Τίνα δὲ τὰ ἐξῆς; «Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι ὑμῖν, 10 λέγει Κύριος· διδοὺς νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς. Καὶ οὐ μὴ διδάξουσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων· γνῶθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν, 15 ὅτι ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι». Εἰπὼν Παλαιὰν διαθήκην, ἣν ἔδωκεν· εἰπὼν καὶ νέαν, ἣν μέλλει διδόναι, ὑπογράφει δὴ καὶ τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς, καὶ δείκνυσιν αὐτῆς τοὺς χαρακτῆρας, 20 καὶ τὰ παράσημα ἐπάλληλα τίθησιν, ἵνα μάθῃς πόσον τὸ διάφορον τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν, τὸ διάφορον, οὐ τὸ ἐναντίον· πόση ὑπεροχὴ, πόση ἢ λαμπηδὼν, πόση ἢ ἀστραπὴ τῶν δωρεῶν καὶ τῆς χάριτος.

25 4. Τίνες οὖν οἱ χαρακτῆρες τῆς Καινῆς; «Διδοὺς νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαις αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Ὁ μὲν γὰρ παλαιὸς νόμος ἐν πλαξὶ λιθίναις ἐγράφη, καὶ ἐπειδὴ αἱ πρῶται συνετρίβησαν πλάκες, ἑτέρας πάλιν ἐκόλαψε, καὶ ἐκεῖ τὰ γράμματα 30 ἐγχαράξας, κατέβαινε Μωϋσῆς, συγγενῆ τῆς ἀναισθησίας τῶν δεχομένων τὴν φύσιν τῶν δέλτων ἔχων. Ἡ δὲ Καινὴ οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ πλάκες ἐκολᾶφθησαν, ὅτε ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐδίδοτο, ἀλλὰ πῶς

στήν πρὸς Ἑβραίους ἀναφέροντας αὐτὸ ἐδῶ τὸ κεφάλαιο ἔλυσε τὴν ἀπορία. Καὶ ὅσοι εἶναι φιλόπονοι θὰ μπορέσουν, ἀφοῦ διαβάσουν μὲ προσοχὴ τὶς ἐπιστολές, νὰ συλλάβουν αὐτὴ τὴν ἐξήγηση, ἂν στὶς ἐνδιάμεσες αὐτὲς ἡμέρες δὲν παραδοθεῖτε σὲ ἄκαιρες συγκεντρώσεις καὶ σὲ ἄχρηστες φλυαρίες, ἀλλὰ σκάβετε γιὰ τὸ θησαυρὸ, προσηλωμένοι στὴ φροντίδα γιὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ. Ἀφήνοντας τώρα αὐτὸ ἄλυτο, θὰ προχωρήσουμε στὰ ἐπόμενα.

Καὶ ποιά εἶναι τὰ ἐπόμενα; «Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη ποὺ θὰ συνάψω μαζί σας, λέγει ὁ Κύριος. Θὰ δώσω νόμους κατανουητοὺς στὴ διάνοιά τους καὶ θὰ τοὺς γράψω στὶς καρδιές τους. Καὶ δὲ θὰ διδάξει ὁ καθένας τὸ συμπολίτη του καὶ ὁ ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸ του λέγοντας, ‘γνώρισε τὸν Κύριο’, γιὰ ὅλοι θὰ μὲ γνωρίσουν ἀπὸ τὸ μικρὸ ὡς τὸ μεγάλο, ἐπειδὴ θὰ εἶμαι γεμάτος ἔλεος γιὰ τὶς ἀδικίες τους καὶ δὲ θὰ θυμηθῶ πιά τὶς ἁμαρτίες καὶ τὶς ἀνομίες τους»⁷. Ἀφοῦ ὀνόμασε παλαιὰ διαθήκη αὐτὴν ποὺ ἔδωσε καὶ νέα αὐτὴν ποὺ πρόκειται νὰ δώσει, περιγράφει καὶ τὴν ὁμορφιά της καὶ δείχνει τὰ γνωρίσματά της, θέτοντας τὰ διακριτικὰ σύμβολα τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ μάθεις πόση εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς νέας ἀπὸ τὴν παλαιὰ διαθήκη, ἡ διαφορὰ καὶ ὄχι ἡ ἀντίθεση· πόση εἶναι ἡ ὑπεροχὴ, πόση ἡ λάμψη, πόση ἡ ἀκτινοβολία τῶν δωρεῶν καὶ τῆς χάρης.

4. Ποιά λοιπὸν εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς καινῆς διαθήκης; «Θὰ δώσω τοὺς νόμους μου στὴ διάνοιά τους καὶ θὰ τοὺς γράψω στὶς καρδιές τους». Ὁ παλαιὸς νόμος γράφηκε σὲ λίθινες πλάκες καὶ ἐπειδὴ οἱ πρῶτες πλάκες ἔσπασαν, χάραξε πάλι ἄλλες, καὶ ἀφοῦ σκάλισε ἐκεῖ τὰ γράμματα κατέβαινε ὁ Μωυσῆς κρατώντας τὶς λίθινες πλάκες ποὺ ἦταν τὸ ἴδιο ἀναίσθητες ὡπως αὐτοὶ ποὺ τὶς δέχονταν. Ἡ καινὴ ὡμως δὲν ἔγινε ἔτσι. Γιατὶ δὲ χαράχθηκαν πλάκες ὅταν δινόταν ἡ καινὴ διαθήκη, ἀλλὰ πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Ἦκου τὸ Λουκᾶ ποὺ διηγεῖται

7. Ἱερ. 38,33-34.

καὶ τίνι τρόπῳ; Ἦκουε τοῦ Λουκᾶ διηγουμένου· «ἦσαν πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό», φησί· «καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φωνὴ ὡσεὶ φερομένης πνοῆς βιαίας· καὶ ὠφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός· ἐκάθισέ τε ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο φθέγγεσθαι 5 γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς».

Ὅρας πῶς τοῦτο ἄνωθεν ὁ προφήτης σαφῶς προανεφώνησεν, οὕτως εἰπὼν· «διδούς νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαις αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Ἡ γὰρ τοῦ Πνεύματος χάρις ἢ 10 παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα ταῖς διανοίαις αὐτῶν ἐγκαθῆσθαι, στήλας αὐτοὺς ἐποίησεν ἐμψύχους...καὶ τῇ διανοίᾳ ἐπισκιάζει τῇ δόξῃ αὐτοῦ· διὸ καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἀπεστάλη κηρύττειν, «οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ»· καὶ πάλιν, «ἐμώρανεν ὁ 15 Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου»· καὶ ἄνω καὶ κάτω τὸν σταυρὸν περιστρέφει. «Ἐπειδὴ γάρ», φησὶν, «Ἰουδαῖοι σημεῖα αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύττομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρίαν, αὐτοῖς 20 δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί»· μωρὸν Θεοῦ καὶ ἀσθενὲς Θεοῦ τὸν σταυρὸν ὀνομάζων, οὐκ ἐπειδὴ 25 μωρὸν· τί γὰρ τούτου σοφώτερον; οὐδὲ ἐπειδὴ ἀσθενές· τί γὰρ τούτου ἰσχυρότερον; ἀλλὰ τὴν τῶν ἀπίστων ὑπόνοιαν ἀπαγγέλλων, ἣν εἶχον περὶ τοῦ πράγματος. Διὸ καὶ ἄνωτέρω ἔλεγεν· «ὁ λόγος γὰρ ὁ

8. Πράξ. 2,1-4.

9. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ κείμενο παρουσιάζει κάποιο κενό.

καὶ λέγει· «ἦταν ὅλοι μαζί στὸ ἴδιο μέρος», λέγει, «καὶ ξαφνικὰ ἦρθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ φωνὴ σὰν νὰ φυσοῦσε δυνατὸς ἄνεμος. Καὶ παρουσιάσθηκαν γλῶσσες σὰν φλόγες φωτιᾶς διαμοιραζόμενες σ' αὐτοὺς καὶ κάθισε στὸν καθένα τους μία, καὶ γέμισαν ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν γλῶσσες, καθὼς τὸ Πνεῦμα τοὺς ἔδινε δύναμη λόγου»⁸.

Βλέπεις πῶς αὐτὸ τὸ προανήγγειλε μὲ ἀκρίβεια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ προφήτης λέγοντας αὐτά· «θὰ δώσω τοὺς νόμους μου στὴ διάνοιά τους καὶ θὰ τοὺς γράψω στὶς καρδιές τους». Γιατὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος πού δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ καθίσει στὶς διάνοιές τους, τοὺς ἔκαμε ἔμψυχες στῆλες⁹... καὶ μὲ τὴ διάνοια ἐπισκιάζει τὴ δόξα του. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὅτι στάθηκε νὰ κηρύττει «ὄχι μὲ σοφία ρητορικῆ, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴ δύναμή του ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ»¹⁰. Καὶ πάλι λέγει, «μώρανε ὁ Θεὸς τὴ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ»¹¹, καὶ παντοῦ ἀναφέρει τὸ σταυρὸ. «Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι θέλουν θαύματα», λέγει, «καὶ οἱ Ἕλληνες ζητοῦν σοφία, ἐμεῖς ὁμῶς κηρύττουμε Χριστὸ σταυρωμένο, πού εἶναι γιὰ τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλο, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἐθνικοὺς μωρία, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους πού εἶναι καλεσμένοι, Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνες, ὁ Χριστὸς εἶναι δύναμη Θεοῦ καὶ σοφία Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνο πού θεωρεῖται μωρία τοῦ Θεοῦ, εἶναι πιὸ σοφὸ ἀπὸ τὴ σοφία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκεῖνο πού θεωρεῖται ἀδυναμία τοῦ Θεοῦ, εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν ἀνθρώπων»¹². Ὀνομάζει μωρία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδυναμία τοῦ Θεοῦ τὸ σταυρὸ, ὄχι γιατί εἶναι μωρία (γιατὶ τί εἶναι πιὸ σοφὸ ἀπ' αὐτόν;), οὔτε γιατί εἶναι ἀδυναμία (γιατὶ τί εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπ' αὐτόν;), ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνει γνωστὴ τὴν σκέψη πού εἶχαν οἱ ἄπιστοι γιὰ τὸ πράγμα αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ παραπάνω ἔλεγε· «τὸ κήρυγμα γιὰ τὸ σταυρὸ

10. Α' Κορ. 1,17.

11. Α' Κορ. 1,20.

12. Α' Κορ. 1,22-25.

τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις δύναμις Θεοῦ ἐστίν».

Ἄλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν ἀπολλυμένων δεῖ φέρειν τῶν πραγμάτων τὰς κρίσεις· ἐπεὶ καὶ οἱ νοσοῦντες τὸ μέλι πικρὸν εἶναι νομίζουσιν, ἀλλὰ τοῦτο τῆς νόσου τὸ ἐγκλημα, οὐ τοῦ μέλιτος ἢ κατηγορία. 5 Οὕτω δὴ καὶ ὁ σταυρὸς μωρὸν πρᾶγμα δοκεῖ τοῖς ἔξωθεν εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἔστιν. Εἶτα ἀποδεικνύς, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἔστι μωρὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα σοφὸν τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ μόνον οὐκ ἀσθενές, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἰσχυρόν, παραβάλλει τὰ ἐξ αὐτοῦ κατορθώματα καὶ τῇ 10 κτίσει καὶ τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ ἔξωθεν σοφίᾳ· καὶ δείκνυσιν, ὅτι ἄπερ οὔτε ἢ ἔσωθεν σοφία εὔρεν ἢ ἢ ἔξωθεν, οὔτε παρὰ τῆς κτίσεως ἔμαθον πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε παρὰ τῆς Παλαιᾶς ἐκέρδαναν, ταῦτα τὸ δοκοῦν εἶναι τοῦτο μωρὸν καὶ ἀσθενές ἴσχυσε, τὸ δο- 15 κοῦν, οὐ τὸ ὄν.

Διόπερ, ἔχων τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν, μετὰ πολλῆς ἀποδύεται τῆς παρρησίας, πρῶτον κατὰ τῆς ἔξω σοφίας, λέγων, «ποῦ σοφός;». Τί ἐστὶ, «ποῦ σοφός;» Ὡσανεὶ ἔλεγεν· ποῦ τὰ 20 τῶν φιλοσόφων; ποῦ τὰ τῶν λογογράφων; Οἷχεται πάντα καὶ ἀπόλωλε καὶ ἐκποδῶν γέγονεν. Οὕτω γὰρ λαμπρὰ γέγονεν ἡ νίκη, ὡς μηδὲ φαίνεσθαι λοιπὸν τὰ ἐκείνων. Διὰ τοῦτο τούτων οὕτως ἀφανῶν γενομένων καὶ καθάπερ κόνεώς τινος ἀναρριπισθείσης, οὕτως 25 ἐρωτᾷ καὶ φησι· «ποῦ σοφός;» Ἐφάνη σταυρός, καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐλύθη· ἤχησε τὸ κήρυγμα, καὶ ἀράχνης εὐτελέστερον διεσπᾶσθη. «Ποῦ σοφός;» Ποῦ τῶν ρημάτων ὁ κόμπος; ποῦ τῆς εὐγλωττίας τὸ κάλλος; ποῦ τῶν σοφισμάτων ἢ δεινότης; ποῦ τῶν λόγων ἢ 30 ρύμη; ποῦ ἢ γλῶττα ἢ ἠκονημένη; ποῦ οἱ σύλλογοι καὶ τὰ συνέ-

για ἐκείνους πὺ χάνονται εἶναι μωρία, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους πὺ σώζονται εἶναι δύναμη Θεοῦ»¹³.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐκφέρουμε τὶς κρίσεις μας γιὰ τὰ πράγματα ἀπὸ ἐκείνους πὺ χάνονται, γιὰτὶ καὶ οἱ ἄρρωστοι νομίζουν πὺς τὸ μέλι εἶναι πικρὸ· αὐτὸ ὅμως ἔχει τὴν αἰτία στὴν ἀρρώστια καὶ δὲν ὀφείλεται στὸ μέλι. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ σταυρὸς φαίνεται πὺς εἶναι ἀνόητο πρᾶγμα στοὺς ἄπιστους, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Στὴ συνέχεια γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀνόητο ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ σοφὸ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀδύνατο ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ἰσχυρὸ, συγκρίνει τὰ κατορθώματα πὺ προέρχονται ἀπ' αὐτὸν μὲ τὴ δημιουργία, μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὴν εἰδωλολατρικὴ σοφία. Καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἐκεῖνα πὺ δὲ βρῆκε οὔτε ἡ ἰουδαϊκὴ οὔτε ἡ εἰδωλολατρικὴ σοφία, πὺ πολλοὶ ἄνθρωποι δὲν τὰ ἔμαθαν ἀπὸ τὴ δημιουργία, οὔτε τὰ κέρδισαν ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, αὐτὰ τὰ ἐπέτυχε ἐκεῖνο πὺ φαινόταν πὺς εἶναι ἀνόητο καὶ ἀδύνατο, ἐκεῖνο πὺ φαινόταν, ὄχι ἐκεῖνο πὺ ἦταν.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἔχοντας τὴν ἀπόδειξη ἀπὸ τὰ πράγματα, στρέφεται μὲ πολλὴ παρρησία πρῶτα ἐναντίον τῆς εἰδωλολατρικῆς σοφίας λέγοντας, «ποῦ εἶναι ὁ σοφός;»¹⁴. Τί σημαίνει, «ποῦ εἶναι ὁ σοφός;». Σὰν νὰ ἔλεγε· ποῦ εἶναι τὰ ἔργα τῶν φιλοσόφων; ποῦ τὰ ἔργα τῶν ρητόρων; ποῦ τὰ ἔργα τῶν σοφιστῶν; ποῦ εἶναι τὰ ἔργα τῶν λογογράφων; Καταστράφηκαν ὅλα καὶ χάθηκαν καὶ ἐξαφανίσθηκαν. Τόσο λαμπρὴ δηλαδὴ ἦταν ἡ νίκη, ὥστε δὲ φαίνονται πιά τὰ ἔργα τους. Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἐκεῖνοι ἐξαφανίσθηκαν τόσο πολὺ, καὶ μάλιστα σὰν σκόνη πὺ παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν ἄνεμο, ἐρωτᾷ ἔτσι καὶ λέγει, «ποῦ εἶναι ὁ σοφός;». Φάνηκε ὁ σταυρὸς καὶ ὅλα ἐκεῖνα διαλύθηκαν· ἀκούσθηκε τὸ κήρυγμα καὶ κομματιάστηκαν πῖο εὐκολὰ ἀπὸ τὸν ἰστὸ τῆς ἀράχνης. «Ποῦ εἶναι ὁ σοφός;». Ποῦ εἶναι ἡ καύχηση τῶν λόγων; ποῦ ἡ ὁμορφιὰ τῆς εὐγλωττίας; ποῦ ἡ δεινότητα τῶν σοφισμᾶτων; ποῦ ἡ ὀρμητικὴ τῶν λόγων; ποῦ ἡ ἀκονισμένη γλώσσα; ποῦ εἶναι οἱ συγκεντρῶσεις καὶ τὰ συνέδρια;

14. Α' Κορ. 1,20.

δρια; Πάντα ἐκεῖνα παρεσύρη καὶ ἀπώλετο καὶ διεφθάρη καὶ οἴχεται καὶ νῶτα ἔδωκε.

«Ποῦ γραμματεὺς;». Ποῦν τὰ Ἰουδαίων, φησί; κάκεινων ἐκράτησε τὸ κήρυγμα, καὶ καθάπερ ἥλιος σκιὰν ἀπέκρυσεν. Ἄ γὰρ οὐκ ἴσχυσεν ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ὁ νόμος ἐν ἔθνει ἐνί, ταῦτα 5 μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας ὁ σταυρὸς πανταχοῦ κατώρθωσε, ἀμαρτήματα λύσας, δικαιοσύνην χαρισάμενος, ἀγίους τοὺς ἀνθρώπους κατασκευάσας, θεογνωσίαν παιδεύσας, πρὸς τὸν οὐρανὸν χειραγωγῆσας. Εἶτα πάλιν ἀφείς τὰ Ἰουδαϊκά, ἐπὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἔρχε- 10 ται· «ποῦ συζητητῆς τοῦ αἰῶνος τούτου;». Τοὺς αἵρετικούς ἐνταῦθα αἰνίττεται καὶ συλλογιστικούς, οἱ πρὸ μὲν τούτων ξιφῶν ἦσαν ὀξύτεροι, ἐπειδὴ δὲ ὁ σταυρὸς ἐφάνη, πηλοῦ παντὸς ἀσθενέστερον διεκόπησαν. «Οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τού- 15 του;». Πάλιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀποδύεται. Τί ἐστίν, «ἐμώρανεν»; Μωρὰν οὖσαν ἀπέφηεν· ἦν μὲν γάρ.

«Καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι». Ἄλλ' ὁ μὲν προφήτης τῆς Παλαιᾶς τὴν 20 παιδρότητα ἡμῖν ὑπογράφει, ὁ δὲ ἀπόστολος, ἐπειδὴ πρὸς Ἰουδαίους ἐμάχετο, παράλληλα ἐκάτερα τίθησιν· ἄνω μὲν εἰπὼν, «οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίνοις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνοις», ἐνταῦθα δέ, «οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ 25 πνεῦμα ζωοποιεῖ».

5. Ἐν σαββάτῳ συνέλεξε τις ζύλα καὶ ἐλιθάσθη. Εἶδες πῶς τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τουτέστιν, ὁ νόμος ἐκόλαζε; μάθε πῶς τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ. Εἰσέρχεται τις μυρίων γέμων κακῶν, ἡταιρηκῶς, 30 ἀρπάσας, πλεονεκτήσας, μοιχεύσας, πᾶσαν ἐπελθὼν κακίαν, νεκρωθεὶς ἤδη τῇ ἀμαρτίᾳ· λαμβάνει αὐτὸν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις

“Όλα ἐκεῖνα παρασύρθηκαν καὶ χάθηκαν, καταστράφηκαν καὶ ἐξαφανίσθηκαν καὶ διαλύθηκαν.

«Ποῦ εἶναι ὁ γραμματέας;». Ποῦ εἶναι, λέγει, τὰ ἔργα τῶν Ἰουδαίων; Καὶ σ’ αὐτὰ κυριάρχησε τὸ κήρυγμα καὶ τὰ ἔκρυψε ὅπως ὁ ἥλιος τῆ σκιά. Γιατὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν κατόρθωσε σὲ τόσο χρόνο ὁ νόμος σ’ ἓνα ἔθνος, αὐτὰ τὰ ἐπέτυχε μὲ περισσότερη εὐκολία ὁ σταυρὸς παντοῦ, ἀφοῦ συγχώρησε ἁμαρτήματα, χάρισε δικαιοσύνη, ἔκαμε ἁγίους τοὺς ἀνθρώπους, δίδαξε τὴ θεογνωσία, καὶ ὁδήγησε στὸν οὐρανό. Ἔπειτα πάλι ἀφήνοντας τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Ἰουδαίους ἔρχεται στοὺς Ἕλληνες. «Ποῦ εἶναι ὁ συζητητὴς τοῦ κόσμου αὐτοῦ;». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τοὺς αἰρετικούς καὶ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν τοὺς συλλογισμοὺς, οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀπ’ αὐτὰ ἦταν πιὸ κοφτεροὶ ἀπὸ τὰ ξίφη, ἀλλὰ ὅταν φάνηκε ὁ σταυρὸς διαλύθηκαν πιὸ εὐκολα ἀπὸ τὸν πηλό. «Δὲ μώρανε ὁ Θεὸς τῆ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ;». Πάλι στρέφεται ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς σοφίας. Τί σημαίνει, «μώρανε»; Ἀπέδειξε πὼς εἶναι ἀνόητη γιατί πραγματικὰ ἦταν.

«Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ τὶς ἁμαρτίες τους καὶ τὶς ἀνομίες τους δέ θὰ τὰ θυμηθῶ πιά». Ὁ προφήτης δηλαδὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μᾶς περιγράφει τὴ φαιδρὴ ὄψη, ἐνῶ ὁ ἀπόστολος, ἐπειδὴ ἀγωνιζόταν ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, τὰ ἀναφέρει καὶ τὰ δύο τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, λέγοντας πρῶτα, «ὄχι σὲ λίθινες πλάκες, ἀλλὰ στὶς σαρκικὲς πλάκες τῆς καρδιάς», καὶ ὕστερα, «ὄχι γραπτοῦ νόμου, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος, γιατί ὁ γραπτὸς νόμος θανατώνει, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα δίνει ζωὴ»¹⁶.

5. Τὸ Σάββατο μάζεψε κάποιος ξύλα καὶ λιθοβολήθηκε. Εἶδες πὼς θανατώνει τὸ γράμμα, δηλαδὴ πὼς τιμωροῦσε ὁ νόμος; Μάθε μὲ ποιὸν τρόπο δίνει ζωὴ τὸ Πνεῦμα. Ἔρχεται κάποιος ποὺ εἶναι γεμάτος ἄπειρα κακά, ποὺ εἶναι κίναιδος, ἄρπαγας, πλεονέκτης, μοιχός, ποὺ ἔκαμε κάθε κακία καὶ νεκρώθηκε πιά ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τὸν παίρνει ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος στὴν κο-

16. Β' Κορ. 3,3·6.

εἰς τὴν κολυμβήθραν, καὶ τὸν ἡταιρηκότα υἱὸν Θεοῦ κατασκευάζει, καὶ τὸν νεκρωθέντα ταῖς ἁμαρτίαις ζωογονεῖ. Τοῦτό ἐστι, «τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ». Πῶς δὲ ζωοποιεῖ; Οὐκ ἀπαιτῶν εὐθύνας τῶν πλημμελημάτων κατὰ τὸ τοῦ προφήτου· «ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι».

Ἐρώτησον πάλιν τὸν Ἰουδαῖον, ποῦ τοῦτο γέγονεν ἐν τῷ νόμῳ; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι δεῖξαι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ τὰ ξύλα συλλέξας
 10 ἐλιθάζετο, καὶ ἡ πορνεύουσα κατεκαίετο, καὶ Μωϋσῆς διὰ μίαν ἁμαρτίαν τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ἐξέπεσεν· ἐπὶ δὲ τῆς χάριτος οἱ μυρία ἐργασάμενοι δεινά, τοῦ βαπτίσματος ἀπολαύοντες ζωογονοῦνται, καὶ οὐδεμίαν ἀπαιτοῦνται δίκην τῶν πλημμελημάτων. Διὸ
 15 καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὐ μοιχοί, οὐ κλέπται, οὐ πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροί, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι. Καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδι-
 20 καιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Εἶδες πῶς λάμπει τὸ προφητικόν, ὅτι «ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν»; πῶς ἀστράπτει τὸ ἀποστολικόν, ὅτι «τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ»;

25 Βούλει μαθεῖν καὶ τὸ ἕτερον, τὸν ἀπόστολον Παῦλον λέγοντα, πῶς ἐν βραχείᾳ χρόνου ροπῇ τὴν οἰκουμένην περιῆλθεν ἅπασαν; ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «ὥστε με ἀπὸ Ἰερουσαλήμ καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκένας τὸ εὐαγγέλιον»· καὶ πάλιν, «νυνὶ
 30 δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἰδεῖν ὑμᾶς, ὥς, ἐὰν πορευῶμαι εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐλπίζω θεά-

17. Α' Κορ. 6,9-11.

18. Ρωμ. 15,19.

λυμβήθρα, και τὸν κίναϊδο τὸν καθιστὰ υἱὸ τοῦ Θεοῦ, και τὸ νεκρὸ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τὸν ζωογονεῖ. Αὐτὸ σημαίνει, «τὸ Πνεῦμα δίνει ζωή». Και με ποιὸν τρόπο δίνει ζωή; Ὅχι με τὸ νὰ ζητάει εὐθύνες γιὰ τὰ παραπτώματα, σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ προφήτη· «θὰ εἶμαι γεμάτος ἔλεος γιὰ τῆς ἀδικίες τους, και δὲ θὰ θυμηθῶ πιά τῆς ἁμαρτίας και τῆς ἀνομίας τους».

Ρῶτησε πάλι τὸν Ἰουδαῖο, ποῦ ἔγινε αὐτὸ στὸ νόμο; Ἄλλὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ δείξει κάτι τέτοιο. Γιατὶ και ἐκεῖνος ποὺ μάζεψε τὰ ξύλα λιθοβολοῦνταν, και ἡ πόρνη καιγόταν, και ὁ Μωυσῆς γιὰ μία ἁμαρτία ἔχασε τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Στὴν περίπτωση τῆς χάρις ὁμοῦς ἐκεῖνοι ποὺ ἔπραξαν ἄπειρα κακὰ, ἀπολαμβάνοντας τὸ βάπτισμα ζωογονοῦνται και δὲν τιμωροῦνται καθόλου γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους. Γι' αὐτὸ και ὁ Παῦλος ἔλεγε· «μὴν πλανιέστε· οὔτε πόρνοι, οὔτε θηλυπρεπεῖς, οὔτε ἀρσενικοῖτες, οὔτε μοιχοί, οὔτε κλέφτες, οὔτε πλεονέκτες, οὔτε μέθυσοι, οὔτε ὑβριστῆς, οὔτε ἄρπαγες θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τέτοιοι ἦσατε μερικοί, ἀλλὰ λουστῆκατε, ἁγιασθήκατε, λάβατε δικαίωση στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ και τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας»¹⁷. Εἶδες με ποιὸν τρόπο λάμπει τὸ προφητικὸ, «θὰ εἶμαι γεμάτος ἔλεος γιὰ τῆς ἀδικίες τους»; με ποιὸν τρόπο ἀστράφτει τὸ ἀποστολικὸ, «τὸ Πνεῦμα δίνει ζωή»;

Θέλεις νὰ μάθεις και τὸ ἄλλο ποὺ ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει, πῶς δηλαδὴ σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα γύρισε ὅλη τὴν οἰκουμένη; ἄκουσε τὸν ἴδιο ποὺ λέγει· «ὥστε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα μέχρι τὸ Ἰλλυρικὸ νὰ ἔχω συμπληρώσει τὸ Εὐαγγέλιο»¹⁸. Και πάλι λέγει· «τώρα ὁμοῦς ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἔργο πιά στὰ μέρη αὐτὰ και ἔχω ζωηρὴ ἐπιθυμία νὰ σᾶς δῶ, γι' αὐτὸ, ἂν μεταβῶ στὴν Ἰσπανία, ἐλπίζω νὰ σᾶς δῶ, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς ἀπολαύσω γιὰ λίγο»¹⁹. Ἄν ὁμοῦς ἓνας ἀπόστολος μέσα σὲ μικρὸ χρονικὸ

19. Ρωμ. 15,23-24.

σασθαι ὑμᾶς, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ». Εἰ δὲ εἰς ἀπόστολος ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ τὸ πλεον τῆς οἰκουμένης διέδραμεν, ἐνόησον πῶς καὶ ἄλλοι ἅπασαν αὐτὴν ἐσαγήνευσαν. Διὸ καὶ ἔλεγε· «τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κηρύχθεντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν»· τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ἐρμηνεύων, «ὅτι πάντες 5 εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν».

Ἄλλ' ὅτι μὲν τὸν νόμον ὁ Χριστὸς ἔδωκεν, ἀπὸ τούτων δῆλον· καὶ ὅτι σφαγέντες ὑπὲρ τοῦ νόμου, ὑπὲρ τοῦ νομοθέτου τὸ αἷμα ἐξέχεον, καὶ τοῦτο σαφές· παρακαλῶ δὲ λοιπὸν τὴν ὑμετέραν 10 ἀγάπην μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας εἰς τὴν πανήγυριν ἀπαντῆσαι· καθάπερ μέλισσαι τῶν σίμβλων ἐκπηδήσατε ἐπὶ τὰ τραύματα τῶν μαρτύρων, καὶ περιπτύξασθε αὐτῶν τὰς βασάνους, μηδὲν πρὸς τὸ τῆς ὁδοῦ κατοκνήσαντες μῆκος. Εἰ γὰρ γέρων ὁ Ἐλεάζαρος πυρὸς 15 κατετόλμησε, καὶ ἡ μήτηρ τῶν μακαρίων ἐκείνων ἐν ἐσχάτῳ γήρα τοσαύτας ὑπέμεινεν ὀδύνας, ποίαν ἂν σχοίητε ἀπολογίαν, ποίαν συγγνώμην, μηδὲ ὀλίγους σταδίους διαπερῶντες ὑπὲρ τῆς θεωρίας τῶν παλαισμάτων ἐκείνων;

διάστημα διέτρεξε τὸ περισσότερο μέρος τῆς οἰκουμένης, σκέψου πῶς καὶ ἄλλοι ἀπόστολοι τὴν ἔπιασαν ὀλόκληρη στὰ δίχτυα τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ κηρύχθηκε σὲ ὅλη τὴν κτίση ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό»²⁰, ἐρμηνεύοντας τὸ λόγο τοῦ προφήτη, «γιατὶ ὅσθ' θὰ μὲ γνωρίσουν ἀπὸ τὸν μικρὸ μέχρι τὸν μεγάλο».

Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὸ νόμο, εἶναι φανερὸ ἀπ' αὐτά: τὸ ὅτι πάλι ἔχουναν τὸ αἷμα τους γιὰ χάρη τοῦ νομοθέτη, σφαζόμενοι γιὰ χάρη τοῦ νόμου, καὶ αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερο. Παρακαλῶ ὁμως τώρα τὴν ἀγάπη σας νὰ ἔρθετε μὲ πολλὴ προθυμία στὴν πανήγυρη²¹. Σὰν μέλισσες πηδῆστε ἔξω ἀπὸ τὶς κυψέλες σας ἐπάνω στὰ τραύματα τῶν μαρτύρων, καὶ ἀγκαλιάστε τὰ βασανιστήριά τους, μὴ διστάζοντας καθόλου ἀπὸ τὸ μῆκος τοῦ δρόμου. Γιατί, ἂν ὁ Ἐλεάζαρος, ποὺ ἦταν γέροντας, περιφρόνησε τὴ φωτιά, καὶ ἡ μητέρα τῶν μακαρίων ἐκείνων ὑπέφερε τόσους πολλοὺς πόνους στὰ βαθιὰ γηρατειά, ποιά δικαιολογία μπορεῖτε νὰ ἔχετε, ποιά συγγνώμη, μὴ θέλοντας νὰ βαδίσετε λίγα στάδια γιὰ νὰ δεῖτε τὰ ἀγωνίσματα ἐκεῖνα;

---

20. Κολ. 1,23.

21. Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾶει τὴ μνήμη τοῦ Ἐλεάζαρου καὶ τῶν ἑπτὰ Μακκαβαίων τὴν 1η Αὐγούστου.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΠΗΓΕ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

καὶ ἀπὸ ἐκεῖ σήκωσε τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων καὶ τὰ
συνόδευσε μέσα ἀπ' ὄλη τὴν ἀγορὰ μέχρι τὴ Δρυπία,
μαρτύριο ποὺ ἀπέχει ἑννέα μίλια ἀπὸ τὴν πόλη.
Ἐκφωνήθηκε στὸ μαρτύριο, παρουσία τῆς βασίλισσας
καθὼς καὶ ὅλης τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀρχόντων

ΟΜΙΛΙΑ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΔΟΣ ΜΕΣΟΝ ΝΥΚΤΩΝ

ΕΙΣ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΠΡΟΣΕΛΘΟΥΣΗΣ

κάκειϑεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης, καὶ προπεμψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων.

1. Τί εἶπω καὶ τί λαλήσω; σκιρτῶ καὶ μαίνομαι μανίαν σωφρο-
10 σύνης βελτίονα· πέτομαί καὶ χορεύω καὶ μετάρσιος φέρομαι καὶ
μεθῶ λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς. Τί εἶπω
καὶ τί λαλήσω; τῶν μαρτύρων τὴν ἰσχύν; τῆς πόλεως τὴν προθυ-
μίαν; τῆς βασιλίδος τὸν ζῆλον; τῶν ἀρχόντων τὴν συνδρομὴν; τοῦ
διαβόλου τὴν αἰσχύνην; τῶν δαιμόνων τὴν ἥτταν; τῆς Ἐκκλησίας
15 τὴν εὐγένειαν; τοῦ σταυροῦ τὴν ἰσχύν; τοῦ σταυρωθέντος τὰ θαύ-
ματα; τοῦ Πατρὸς τὴν δόξαν; τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν; τοῦ δήμου
παντὸς τὴν ἡδονήν ; τῆς πόλεως τὰ σκιρτήματα; τῶν μοναχῶν
τοὺς συλλόγους; τῶν παρθένων τοὺς χορούς; τῶν ἱερέων τὰ τά-
γματα; τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν τὸ τόνον, τῶν δούλων, τῶν ἐλευθεύ-
20 ρων, τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀρχομένων, τῶν πενήτων, τῶν πλου-
τούντων, τῶν ξένων, τῶν πολιτῶν; Εὐκαιρον ἐφ' ἅπασιν εἰπεῖν·

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

καὶ ἀπὸ ἐκεῖ σήκωσε τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων καὶ τὰ
συνόδευσε μέσα ἀπ' ὅλη τὴν ἀγορὰ μέχρι τῆ Δρυπία, μαρ-
τύριο ποῦ ἀπέχει ἑννέα μίλια ἀπὸ τὴν πόλη.

Ἐκφωνήθηκε στὸ μαρτύριο ἡ ὁμιλία, ἐνῶ ἦταν παρούσα ἡ
βασίλισσα καὶ ὅλη ἡ πόλη καὶ οἱ ἄρχοντες

1. Τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ λαλήσω; πηδῶ ἀπὸ χαρὰ καὶ κατέχομαι
ἀπὸ τρέλλα ποῦ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ σωφροσύνη. Πιετῶ καὶ
χορεύω καὶ βρίσκομαι στὸν ἀέρα καὶ μεθῶ πιά ἀπὸ τὴν ἡδονὴ
αὐτὴ τὴν πνευματικὴ. Τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ λαλήσω; τὴ δύναμη
τῶν μαρτύρων; τὴν προθυμία τῆς πόλης; τὸ ζῆλο τῆς βασιλί-
σας; τὴ βοήθεια τῶν ἀρχόντων; τὴν ντροπὴ τοῦ διαβόλου; τὴν
ἥττα τῶν δαιμόνων; τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ τῆς Ἐκκλησίας; τὴ
δύναμη τοῦ Χριστοῦ; τὰ θαύματα τοῦ σταυρωμένου; τὴ δόξα
τοῦ Πατέρα; τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος; τὴν εὐχαρίστηση ὄλου
τοῦ λαοῦ; τὸν ἐνθουσιασμό τῆς πόλης; τίς συνάξεις τῶν μονα-
χῶν; τίς συγκεντρώσεις τῶν παρθένων; τὰ τάγματα τῶν ἱερέων;
τὸ δυνάμωμα τῶν λαϊκῶν ἀνθρώπων, τῶν δούλων, τῶν ἐλευθέ-
ρων, τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀρχομένων, τῶν φτωχῶν, τῶν πλου-
σίων, τῶν ξένων, τῶν πολιτῶν; Εἶναι εὐκαιρία νὰ ποῦμε γιὰ

«τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου, Κύριε; ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις σου;».

Γυναῖκες θαλαμευόμεναι καὶ κηροῦ μαλακώτεραι, τὰ κατά-
 στεγα οἰκήματα καταλιποῦσαι, πρὸς τοὺς ἰσχυροτάτους τῶν ἀν-
 5 δρῶν ἠμιλλῶντο τῇ προθυμίᾳ, μῆκος ὁδοῦ τοσοῦτον βάδην ἀνύου-
 σαι· οὐ νέαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γεγηρακυῖαι· καὶ οὔτε ἡ τῆς φύσεως
 ἀσθένεια, οὔτε τὸ τῆς διαγωγῆς ἀβροδίατον, οὔτε ὁ τῆς περιφα-
 νείας τῦφος γέγονε κώλυμα τῇ προθυμίᾳ. Ἄρχοντες πάλιν καὶ αὐ-
 τοὶ τὰ ὀχήματα καταλιπόντες καὶ τοὺς ραβδούχους καὶ τοὺς δορυ-
 10 φόρους, τοῖς ἰδιώταις ἑαυτοὺς ἀνέμιξαν. Καὶ τί δεῖ λέγειν γυναῖκας,
 ἢ ἄρχοντας, ὅπου καὶ αὐτὴ ἡ τὸ διάδημα περικειμένη καὶ τὴν πορ-
 φυρίδα περιβεβλημένη, παρὰ τὴν ὁδὸν ἄπασαν οὐδὲ μικρὸν τῶν
 λειψάνων ἀποσχέσθαι ἠνέσχετο, ἀλλ' ὡσπερ θεραπαινὶς παρηκο-
 λούθει τοῖς ἁγίοις, τῆς θήκης ἀπτομένη καὶ τῆς ὀθόνης τῆς ἐπικει-
 15 μένης, καὶ πάντα τὸν ἀνθρώπινον καταπατοῦσα τῦφον, καὶ ἐν
 μέσῳ θεάτρῳ τοσοῦτῳ φαινομένη δῆμῳ, ἦν οὐδὲ εὐνούχοις ἄπασι
 τοῖς ἐν ταῖς βασιλικαῖς στρεφομένοις αὐλαῖς θέμις ἰδεῖν. Ἄλλ' ὁ
 τῶν μαρτύρων πόθος καὶ ἡ τυραννὶς καὶ ἡ τῆς ἀγάπης φλόξ ἄπαν-
 τα ταῦτα τὰ προσωπεῖα ρῖψαι ἀνέπεισε, καὶ γυμνῇ τῇ προθυμίᾳ τὸν
 20 ζῆλον ἐπιδείξασθαι τὸν περὶ τοὺς ἁγίους μάρτυρας.

Καὶ γὰρ ἀνεμνήσθη τοῦ μακαρίου Δαυίδ, ὃς καὶ ἀλουργίδα
 περιβεβλημένος καὶ διάδημα περικείμενος, καὶ τὰ σκῆπτρα τοῦ
 τῶν Ἑβραίων ἔχων δῆμου, ἐπειδὴ τὴν κιβωτὸν ἀνέφερε, τὴν
 σκηνὴν ἄπασαν ἐκείνην ἀφείξ, ἐσκίρτα καὶ ἐχόρευε καὶ ἐπήδα με-
 25 γάλα παίζων τε καὶ ὀρχούμενος, καὶ διὰ τῶν ἀλμάτων τὴν ἡδονὴν
 ἐπιδεικνύμενος, ἦν εἶχεν ἐπὶ τοῖς τελουμένοις. Εἰ δὲ ἐν τῇ σκιᾷ καὶ
 τῷ τύπῳ τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι θερμότητα ἔδει, πολλῶ μᾶλλον

ὄλα, «ποιός μπορεῖ νὰ διηγηθεῖ τὶς ἐξουσίες σου, Κύριε; νὰ κάμει γνωστὲς ὄλες τὶς δοξολογίες σου;»¹.

Γυναῖκες κλεισμένες στὰ σπίτια τους καὶ πιὸ μαλακὲς ἀπὸ τὸ κερὶ ἄφησαν τὰ κάτω ἀπὸ τὴ στέγη δωμάτια καὶ συναγωνίζονταν στὴν προθυμία μὲ τοὺς πιὸ δυνατοὺς ἄνδρες, κατορθώνοντας νὰ βαδίσουν τόσο πολὺ μακρινὸ δρόμο. Ὅχι νέες μόνο, ἀλλὰ καὶ γερόντισσες. Καὶ οὔτε ἡ ἀδυναμία τῆς φύσης, οὔτε ὁ ἀπαλὸς τρόπος ζωῆς, οὔτε ἡ ἀλαζονικὴ ὑπερηφάνεια ἔγινε ἔμπόδιο στὴν προθυμία τους. Οἱ ἄρχοντες πάλι ἄφησαν καὶ αὐτοὶ τὰ ὀχήματα καὶ τοὺς ραβδούχους καὶ τοὺς σωματοφύλακες καὶ ἀναμίχθηκαν μὲ τοὺς πολίτες. Καὶ γιατί χρειάζεται νὰ ὀμιλῶ γιὰ γυναῖκες ἢ ἄρχοντες, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ πού φοράει τὸ στέμμα καὶ εἶναι ντυμένη τὴ βασιλικὴ πορφύρα δὲ δέχθηκε σὲ ὄλο τὸ δρόμο οὔτε λίγο νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ λείψανα, ἀλλὰ σὰν ὑπηρέτρια παρακολουθοῦσε τοὺς ἁγίους, καὶ ἄγγιζε τὴ θήκη καὶ τὸ ὕφασμα πού τὴ σκέπαζε, καὶ περιφρονοῦσε κάθε ἀνθρώπινη ἀλαζονεία, καὶ γινόταν θέαμα σὲ τόσο μεγάλη συνκέντρωση λαοῦ, αὐτὴ πού οὔτε σὲ ὄλους τοὺς εὐνούχους πού περιτριγυρίζουν μέσα στὶς βασιλικὲς αὐλὲς ἐπιτρεπόταν νὰ τὴ δοῦν. Ἄλλ' ὁ πόθος τῶν μαρτύρων, ἡ δύναμη καὶ ἡ φλόγα τῆς ἀγάπης τὴν ἔπεισαν νὰ ρίξει ὄλα τὰ προσωπεῖα αὐτὰ καὶ μὲ γυμνὴ τὴν προθυμία της νὰ φανερώσει τὸ ζῆλο της γιὰ τοὺς ἁγίους μάρτυρες.

Γιατὶ πραγματικὰ θυμήθηκε τὸ μακάριο Δαβίδ, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἦταν ντυμένος τὴν πορφύρα καὶ φοροῦσε τὸ στέμμα καὶ εἶχε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, ὅταν μετέφερε τὴν κιβωτό, ἄφησε ὄλη ἐκείνη τὴ σκηνὴ καὶ σκιρτοῦσε καὶ χόρευε καὶ πηδοῦσε ἀπὸ ὑπερβολικὴ χαρὰ, παίζοντας μουσικὰ ὄργανα καὶ χορεύοντας καὶ φανερώνοντας μὲ τὰ πηδήματα τὴν εὐχαρίστηση πού ἔνιωθε γι' αὐτὰ πού τελοῦνταν². Ἄν ὅμως στὴ

2. Βλ. Β' βασ. 6,1-22.

ἐπὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀληθείας· ἐπὶ καὶ αὕτη κιβωτὸν ἀνήγε
πολλῶ βελτίονα ἐκείνης τῆς τοῦ Δαυίδ. Οὐ γὰρ πλάκας λιθίνας,
ἀλλὰ πλάκας ἔχει πνευματικάς, καὶ χάριν ἐπανθοῦσαν, καὶ δωρεὰν
ἀποστίλβουσαν, καὶ ὅστ᾽ αὐταῖς ἀντιλάμποντα ταῖς ἀκτῖσι· μᾶλλον
5 δὲ λαμπροτέραν ἀφίενται ἀστραπήν. Ἀκτῖνα μὲν γὰρ βλέποντες
ἡλιακὴν, οὐδὲν πάσχουσι δαίμονες· τὴν δὲ ἐντεῦθεν ἐκπηδῶσαν
λαμπηδόνα μὴ φέροντες, ἀποτυφλοῦνται καὶ δραπετεύουσι καὶ ἐκ
πολλοῦ φεύγουσι τοῦ διαστήματος· τοσαύτη καὶ τῆς τέφρας τῶν
ἀγίων ἢ δύναμις, οὐκ ἔνδον ἐγκαθημένη μόνον ἐν τοῖς λειψάνοις,
10 ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προιοῦσα καὶ τὰς ἀκαθάρτους ἀπελαύνουσα
δυνάμεις, καὶ τοὺς μετὰ πίστεως προσιόντας μετὰ πολλῆς ἀγιάζου-
σα τῆς περιουσίας.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡ φιλόχριστος αὕτη παρείπετο τοῖς λειψά-
νοις, συνεχῶς ἐφαπτομένη, καὶ τὴν εὐλογία ἐπισπωμένη, καὶ τοῖς
15 ἄλλοις πᾶσι διδάσκαλος γινομένη τῆς καλῆς ταύτης καὶ πνευματι-
κῆς ἐμπορίας, καὶ διδάσκουσα πάντας ἀρύεσθαι ἀπὸ τῆς πηγῆς
ταύτης τῆς αἰὲ μὲν ἀντλουμένης, οὐδέποτε δὲ κενουμένης. Καθάπερ
γὰρ τὰ νάματα τῶν πηγῶν βρῦοντα, οὐκ εἴσω τῶν οἰκείων κόλ-
πων κατέχεται, ἀλλ' ὑπερβλύζει καὶ ὑπερχεῖται, οὕτω δὴ καὶ ἡ τοῦ
20 Πνεύματος χάρις ἢ τοῖς ὀστέοις παρακαθημένη καὶ τοῖς ἀγίοις συν-
οικοῦσα, καὶ εἰς ἑτέρους πρόεισι τοὺς μετὰ πίστεως ἐφεπομένους
αὐτῇ, καὶ ἀπὸ ψυχῆς εἰς σώματα, καὶ ἀπὸ σωμάτων εἰς ἱμάτια, καὶ
ἀπὸ ἱματίων εἰς ὑποδήματα, καὶ ἀπὸ ὑποδημάτων εἰς σκιὰς ἐκτρέ-
χει.

25 Διὰ τοι τοῦτο οὐ τὰ σώματα ἐνήργει μόνον τῶν ἀγίων ἀπο-
στόλων, ἀλλὰ καὶ τὰ σουδάρια καὶ τὰ σιμικίνθια, καὶ οὐ τὰ σουδά-
ρια μόνον καὶ τὰ σιμικίνθια, ἀλλὰ καὶ αἱ σκιαί τοῦ Πέτρου τῶν
ζώντων δυνατώτερα εἰργάζοντο. Ἦδη που καὶ μηλωτὴ κατενε-
χθεῖσα ἐπὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἐλισσαίου διπλοῦν αὐτῷ χάρισμα κατή-
30 γαγεν· οὐ γὰρ τὸ σῶμα Ἐλισσαίου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἱμάτιον ἐκεῖ-

σκιά και τὸν τύπο ἔπρεπε νὰ φανερώνει κανεὶς τόσο μεγάλη θερμότητα, πολὺ περισσότερο πρέπει στὴ χάρη καὶ τὴν ἀλήθεια· γιατί καὶ αὐτὴ μετέφερε κιβωτὸ πολὺ καλύτερη ἀπὸ τὴν κιβωτὸ τοῦ Δαβίδ. Γιατί δὲν ἔχει πλάκες λίθινες, ἀλλὰ πλάκες πνευματικὲς καὶ χάρη πού λάμπει καὶ δωρεὰ πού ἀστράφτει καὶ ὅσα πού θαμπώνουν ὅπως οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου· ἢ καλύτερα ἐκπέμπουν πιὸ φωτεινὴ λάμψη. Γιατί βλέποντας τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου οἱ δαίμονες δὲν παθαίνουν τίποτε, ἐνῶ τὴ λάμψη πού ξεπηδάει ἀπὸ ἐδῶ δὲν τὴν ἀντέχουν καὶ τυφλώνονται τελείως καὶ δραπετεύουν καὶ φεύγουν ἀπὸ πολὺ μακριά. Τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη καὶ τῆς τέφρας τῶν ἀγίων, πού δὲν παραμένει μόνο μέσα στὰ λείψανα, ἀλλὰ προχωράει καὶ πιὸ πέρα καὶ διώχνει τὶς ἀκάθαρτες δυνάμεις καὶ ἀγιάζει μὲ μεγάλη ἀφθονία ἐκείνους πού πλησιάζουν μὲ πίστη.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἡ φιλόχριστη αὐτὴ ἀκολουθοῦσε τὰ λείψανα, καὶ συνέχεια τὰ ἄγγιζε, καὶ κέρδιζε τὴν εὐλογία, καὶ στοὺς ἄλλους ὅλους γινόταν διδάσκαλος τοῦ καλοῦ αὐτοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐμπορεύματος, καὶ δίδασκε ὅλους νὰ παίρνουν ἀπὸ τὴν πηγὴ αὐτὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία πάντοτε βέβαια ἀντλοῦμε, ποτὲ ὅμως δὲ στερεύει. Γιατί, ὅπως τὰ νερὰ τῶν πηγῶν πού ἀναβλύζουν καὶ πλημμυρίζουν, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος πού παρακάθεται στὰ ὅσα καὶ συγκατοικεῖ μὲ τοὺς ἀγίους, καὶ πηγαίνει σὲ ἄλλους πού μὲ πίστη τὴν ἀκολουθοῦν, καὶ τρέχει ἀπὸ τὴν ψυχὴ στὰ σώματα, καὶ ἀπὸ τὰ σώματα στὰ ἐνδύματα, καὶ ἀπὸ τὰ ἐνδύματα στὰ ὑποδήματα, καὶ ἀπὸ τὰ ὑποδήματα στὶς σκιές.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἐνεργοῦσαν θαύματα μόνο τὰ σώματα τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τὰ σουδάρια καὶ τὰ μανδήλια τους, καὶ ὄχι μόνο τὰ σουδάρια καὶ τὰ μανδήλια τους, ἀλλὰ καὶ οἱ σκιὲς τοῦ Πέτρου ἐνεργοῦσαν πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς. Ἀλλὰ καὶ ἡ μηλωτὴ πού ἔπεσε πάνω στὸ σῶμα τοῦ Ἑλισσαίου κατέβασε σ' αὐτὸν διπλὸ χάρισμα· γιατί ὄχι μόνο τὸ σῶμα τοῦ Ἑλισσαίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδυμα ἐκεῖνο ἦταν γεμάτο

νο τῆς χάριτος ἦν ἐμπεπλησμένον. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν
 παίδων· οὐ γὰρ τὰ σώματα αὐτῶν ἠδέσθη μόνον τῆς φλογὸς ἢ φύ-
 σις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὑποδήματα· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου οὐδὲ τε-
 λευτήσαντος, οὕτως ἐλύετο θάνατος, εἰς τάφον τοῦ προφήτου ρι-
 5 φέντος ἐτέρου νεκροῦ. Οὕτω δὴ καὶ σήμερον γέγονε· τῶν γὰρ λει-
 ψάνων φερομένων, ἐμπρησμοὶ δαιμόνων, ὄλολυγαὶ καὶ κωκυτοὶ
 πανταχόθεν ἤροντο, τῆς ἀκτῖνος τῶν ὀστέων ἐκπηδώσης, καὶ τὴν
 φάλαγγα τῶν ἀντικειμένων κατακαιούσης δυνάμεων.

2. Διὰ ταῦτα σκιρτῶ καὶ πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ὅτι τὴν ἔρη-
 10 μον πόλιν ἐποίησατε, τὴν πόλιν κενώσαντες· ὅτι τὸν πλοῦτον ἡμῖν
 τῆς Ἐκκλησίας ὑπεδείξατε σήμερον. Ἴδου πόσα πρόβατα, καὶ οὐ-
 δαμοῦ λύκος· πόσαι ἄμπελοι, καὶ οὐδαμοῦ ἄκανθα· πόσοι στάχυες,
 καὶ οὐδαμοῦ ζιζάνια. Θάλαττα ἀπὸ τῆς πόλεως μέχρι τοῦ παρόντος
 ἐξετάθη χωρίου, θάλαττα κυμάτων ἀπηλλαγμένη, ναυάγιον οὐκ
 15 ἔχουσα, σκοπέλων ἠλευθερωμένη· θάλαττα μέλιτος παντὸς γλυκυ-
 τέρα, τῶν ποτίμων ὑδάτων ποτιμωτέρα. Οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τὴν
 θάλατταν ταύτην καὶ ποταμὸν πυρὸς προσειπών· οὕτως αἱ λαμπά-
 δες αἱ διὰ τῆς νυκτὸς αἱ πνικναὶ καὶ συνεχεῖς μέχρι τοῦ μαρτυρίου
 τούτου διαπαντὸς ἐκταθεῖσαι, πυρίνου ποταμοῦ φαντασίαν παρεῖ-
 20 χον τοῖς ὄρωσι.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῇ νυκτί· τῆς δὲ ἡμέρας φανείσης ἕτεραι
 λαμπάδες πάλιν ἐφαίνοντο· ἐκείνας μὲν γὰρ ὁ ἥλιος ἀνίσχων ἔκρυ-
 πτε καὶ ἀμαυροτέρας ἐτίθει, τὰς δὲ ἐν τῇ ἐκάστου διανοίᾳ φαιδρο-
 τέρας ἐδείκνυ· τοῦ γὰρ πυρὸς ἐκείνου τοῦ φαινομένου θερμότερον
 25 τὸ τῆς προθυμίας τῆς ὑμετέρας ἦν· καὶ ἕκαστος διπλῆν ἔφερε λαμ-
 πάδα, τὴν τοῦ πυρὸς ἐν τῇ νυκτί, τὴν τῆς προθυμίας καὶ ἐν τῇ νυκτί
 καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ νύκτα λοιπὸν ἐκείνην καλῶ· πρὸς
 γὰρ τὴν ἡμέραν ἠμιλλᾶτο, τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς ὑμᾶς περιφέρουσα
 30 καὶ μυρίων ἀστέρων καὶ ἑωσφόρου λαμπροτέρους ἀποφαίνουσα.

ἀπὸ τῆ χάρη. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συνέβηκε καὶ στοὺς τρεῖς νέους· καθόσον ἡ φύση τῆς φλόγας δὲ σεβάσθηκε μόνο τὰ σώματά τους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὑποδήματά τους. Καὶ στὸν Ἐλισσαῖο οὔτε ἀφοῦ πέθανε, καταργοῦνταν ἔτσι ὁ θάνατος, ὅταν στὸν τάφο τοῦ προφήτη ρίχθηκε ἄλλος νεκρός. Ἔτσι ἀκριβῶς ἔγινε καὶ σήμερα· γιατί, καθὼς μεταφέρονταν τὰ λείψανα, οἱ ἐμπρησμοὶ τῶν δαιμόνων, οἱ θρῆνοι καὶ ὄδυρμοὶ ἀπὸ παντοῦ ἐξαφανίσθησαν, ἐπειδὴ ξεπηδοῦσε ἡ ἀκτίνα τῶν ὀστέων καὶ κατέκαιε τὴ φάλαγγα τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων.

2. Γι' αὐτὰ πηδῶ ἀπὸ χαρὰ καὶ πετῶ ἀπὸ εὐχαρίστηση, γιατί κάνατε τὴν πόλη ἔρημο, ἀφοῦ ἀδειάσατε τὴν πόλη, γιατί μᾶς φανερώσατε σήμερα τὸν πλοῦτο τῆς Ἐκκλησίας. Νὰ πόσα πρόβατα, καὶ πουθενὰ λύκος· πόσα ἀμπέλια, καὶ πουθενὰ ἀγκάθια· πόσα στάχυα, καὶ πουθενὰ ζιζάνια. Μιὰ θάλασσα ἀπλώθηκε ἀπὸ τὴν πόλη μέχρι τὸν τόπο αὐτόν, μιὰ θάλασσα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κύματα, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ναυάγιο, ἡ ὁποία εἶναι ἐλευθερωμένη ἀπὸ σκοπέλους· μιὰ θάλασσα πιὸ γλυκιὰ ἀπ' ὄλο τὸ μέλι, πιὸ πόσιμη ἀπὸ τὰ πόσιμα νερά. Δὲ θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἂν ὀνόμαζε τὴ θάλασσα αὐτὴ καὶ ποτάμι ἀπὸ φωτιά. Ἔτσι οἱ λαμπάδες οἱ πυκνὲς καὶ ἀδιάκοπες ποὺ μέσα στὴ νύχτα ἀπλώθηκαν ἀδιάκοπα μέχρι τὸ μαρτύριο αὐτό, ἔδιναν σ' αὐτοὺς ποὺ ἔβλεπαν τὴν ἐντύπωση πύρινου ποταμοῦ.

Καὶ αὐτὰ βέβαια συνέβαιναν τὴ νύχτα. Ὅταν ὁμως ξημέρωσε ἄλλες λαμπάδες πάλι φαίνονταν, γιατί ἐκεῖνες καθὼς ἀνέβαινε ὁ ἥλιος τὶς ἔκρυβε καὶ τὶς καθιστοῦσε πιὸ σκότεινές, ἐνῶ ἔδειχνε πιὸ φωτεινές αὐτὲς ποὺ βρίσκονταν στὴν ψυχὴ τοῦ καθενός. Γιατί ἡ προθυμία σας ἦταν πιὸ ζωηρὴ ἀπὸ τὴ φωτιὰ ἐκείνη ποὺ φαινόταν. Καὶ ὁ καθένας ἔφερε διπλὴ λαμπάδα, τῆς φωτιᾶς στὴ νύχτα, τῆς προθυμίας καὶ στὴ νύχτα καὶ στὴν ἡμέρα· ἢ καλύτερα οὔτε νύχτα τὴν ὀνομάζω πιά ἐκείνη, γιατί συναγωνιζόταν μὲ τὴν ἡμέρα, ἀφοῦ σᾶς περιέφερε τὰ παιδιὰ τοῦ φωτός καὶ σᾶς ἀποδείκνυε πιὸ φωτεινοὺς ἀπὸ ἄπειρα ἀστέρια

Ὡσπερ γὰρ καὶ τὴν ἡμέραν νύκτα ποιοῦσιν οἱ μεθύοντες, οὕτω καὶ τὴν νύκτα ἡμέραν ἐργάζονται οἱ παννυχεύοντες καὶ ἐγρηγορότες. Διὰ δὴ τοῦτο διὰ πάσης νυκτὸς ἐκεῖνο τὸ προφητικὸν ἦδον· «νύξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου»· καί, « ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ»· καί, «νύξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται· ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς».

Ποίας γὰρ ἡμέρας οὐ γέγονε φαιδροτέρα ἢ νύξ αὕτη, ἐν τοσαύτῃ χαρᾷ ὑπερβολῇ σκιρτώντων ἀπάντων, χαρὰν ἐχόντων πνευματικὴν, τοσοῦτων ἐκχυθέντων δῆμων καὶ τὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἀγορὰν ἐπικλυσάντων; Οὐδὲ γὰρ ἦν ἔδαφος γυμνὸν ἰδεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ὁδὸν σώμασιν ἀνθρωπίνοις καλύψαντες, μίαν σειρὰν τινα χρυσοῦν καὶ συνεχῆ, καὶ ποταμὸν ἓνα πολλῶ τῷ ροθίῳ φερόμενον διὰ πάσης ἐδείξατε τῆς ὁδοιπορίας· καὶ ἄνω μὲν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντες ἐωρῶμεν σελήνην καὶ ἀστέρας ἐν μέσῳ, κάτω δὲ τῶν πιστῶν τὸ πλῆθος, καὶ τῆς σελήνης λαμπρότερον ἐν τῷ μέσῳ τὴν βασιλίδα φερομένην. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀστέρες οἱ κάτω ἀμείνους τῶν ἄνω, οὕτω καὶ αὕτη πολὺ φαιδροτέρα ἐκείνης. Τί γάρ; τοσοῦτον σελήνη, ὅσον ψυχὴ ἐν ἀξιώματι τοσοῦτω τοσαύτη κατακοσμουμένη πίστει; Τί ἂν τις αὐτῆς ἀγάσαιο πρότερον, τὸν ζῆλον τὸν πυρὸς θερμότερον, τὴν πίστιν τὴν ἀδάμαντος στερροτέραν, τὴν συντριβὴν τῆς διανοίας καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην, δι' ἧς πάντα ἀπέκρυσσε, βασιλείαν μὲν καὶ διαδήματα καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἅπαντα τῷ φον μετὰ πολλῆς ρίψασα τῆς περιουσίας, ἐνδυσσαμένη δὲ τὴν τῆς ταπεινοφροσύνης στολὴν ἀντὶ τῆς πορφυρίδος, καὶ διὰ ταύτης λάμψασα μειζόνως;

Βασιλίδες μὲν γὰρ πολλαὶ πολλάκις ἐγένοντο, αἱ τῆς στολῆς αὐτῆς καὶ τῶν διαδημάτων ἐκοινώνησαν μόνον καὶ τῆς δόξης τῆς βασιλικῆς, ταύτης δὲ μόνης οὗτος ἐξαίρετος ὁ κόσμος ἐγένετο, καὶ

καὶ ἀπὸ τὸν αὐγερινό. Ὅπως δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ μεθοῦν κάνουν νύχτα καὶ τὴν ἡμέρα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ξενυχτοῦν καὶ ξαγρυπνοῦν σὲ προσευχὲς κάνουν καὶ τὴ νύχτα ἡμέρα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔψαλνα ὅλη τὴ νύχτα ἐκεῖνο τὸ προφητικὸ, «ἡ νύχτα εἶναι φωτισμὸς στὴν εὐχαρίστησή μου, γιατί τὸ σκοτάδι δὲν εἶναι γιὰ σένα σκοτάδι καὶ ἡ νύχτα εἶναι φωτισμένη ὅπως ἡ ἡμέρα· τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας εἶναι ὅπως τὸ φῶς τῆς ἡμέρας»³

Καὶ ἀπὸ ποιά ἡμέρα δὲν ἔγινε πιὸ φωτεινὴ ἡ νύχτα αὐτή, ὅταν ὅλοι πηδοῦσαν ἀπὸ τόση ὑπερβολικὴ χαρά, ὅταν ὅλοι εἶχαν τὴν πνευματικὴ χαρά, ὅταν ξεχύθηκαν τόσα πλήθη καὶ πλημμύρισαν τὸ δρόμο καὶ τὴν ἀγορά; Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε γυμνὸ ἔδαφος νὰ δεῖ κανεῖς, ἀλλ', ἀφοῦ καλύψατε ὅλο τὸ δρόμο μὲ σώματα ἀνθρώπινα, δείξατε σὲ ὅλη τὴν ὁδοιπορία μιὰ σειρά χρυσὴ καὶ ἀδιάκοπη καὶ ἓνα ποτάμι ποὺ κυλοῦσε μὲ πολλὴ ὄρμη. Καὶ σηκώνοντας τὰ μάτια ψηλὰ στὸν οὐρανὸ βλέπαμε τὴ σελήνη ἀνάμεσα στὰ ἀστέρια, καὶ κάτω τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν καὶ ἀνάμεσά τους τὴ βασίλισσα νὰ βαδίζει πιὸ λαμπρὰ καὶ ἀπὸ τὴ σελήνη. Ὅπως δηλαδὴ τὰ κάτω ἀστέρια εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ πάνω, ἔτσι καὶ αὐτὴ εἶναι πιὸ φωτεινὴ ἀπὸ ἐκείνη. Τί λοιπὸν; ἀξίζει τόσο ἡ σελήνη ὅσο μιὰ ψυχῆ σὲ τόσο μεγάλο ἀξίωμα στολισμένη μὲ τόση πίστη; Τί μπορεῖ κανεῖς νὰ θαυμάσει πρῶτα σ' αὐτήν, τὸ ζῆλο της τὸν πιὸ θερμὸ ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν πίστη της τὴν πιὸ στερεὴ ἀπὸ διαμάντι, τὴ συντριβὴ τῆς ψυχῆς της καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη μὲ τὴν ὁποία ὅλους τοὺς ἔκρυσσε, ἀφοῦ μὲ μεγάλῃ εὐκολία πέταξε καὶ τὴ βασιλεία καὶ τὰ στέμματα καὶ ὅλη τὴν ἀλαζονεία ἀπὸ ἐδῶ καὶ φόρεσε, ἀντὶ γιὰ τὴν πορφύρα, τὴ στολὴ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ μ' αὐτὴν ἔλαμψε πιὸ πολὺ;

Γιατὶ βασίλισσες βέβαια ἔγιναν πολλές καὶ πολλές φορές, ποὺ μετεῖχαν μόνο στὴ στολὴ αὐτὴ καὶ τὰ στέμματα, καθὼς καὶ στὴ δόξα τῆ βασιλικῆ, ἀλλὰ σ' αὐτὴ μόνο ἔγινε αὐτὴ ἡ ἐξαιρε-

3. Ψαλμ. 138,11-12.

τοῦτο μόνης αὐτῆς τὸ τρόπαιον. Μάρτυρας γὰρ μόνη βασιλίδων αὐτὴ μετὰ τοσαύτης προέπεμψε τιμῆς, μετὰ τοσαύτης σπουδῆς καὶ εὐλαβείας, ἀναμιγνυμένη τῷ πλήθει, καὶ τὴν δορυφορίαν ἅπασαν περικόπασα, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ βίου ὄλην σχεδὸν μετὰ πολ-
 5 λῆς ἀπελάσασα τῆς ὑπερβολῆς. Διὰ τοι τοῦτο τῶν μαρτύρων οὐκ ἔλαττον τὸν δῆμον ὠφέλησεν. Ὡσπερ γὰρ πρὸς τὰ λείψανα πάντες ἐώρων, οὕτω καὶ πρὸς τὴν ταύτης προσεδρεΐαν ἐκεχήνεσαν καὶ πλούσιοι καὶ πένητες, ἀπρίξ αὐτὴν ἐχομένην τῶν ὀστέων διὰ τοσαύ-
 10 τῆς ὀρώντες ὁδοιπορίας, οὐδὲ ἀποκάμνουσαν οὐδὲ ἀπαγορεύουσαν, ἀλλ' ἐξήρητημένην λάρνακος. Διὰ ταῦτά σε μακαρίζοντες οὐ παύομεθα, οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ γενεαὶ μετὰ ταῦτα πᾶσαι.

3. Τὰ γὰρ ἐνταῦθα γενόμενα ἀκούσεται μὲν τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ ὄσσην ἡλιος ἐφορᾷ γῆν, ἀκούσονται δὲ οἱ μεθ' ἡμᾶς καὶ οἱ μετ' ἐκείνους, καὶ χρόνος οὐδεὶς λήθη παραδώσει τὸ γεγενη-
 15 μένον, τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καὶ πανταχοῦ τῶν μετὰ ταῦτα γενεῶν αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἐκπομπεύοντος τῆς περιφανείας. Εἰ γὰρ πόρνης γυναικὸς ἔργον πρὸς τὰ τέρματα τῆς οἰκουμένης ἀφικέσθαι ἐποίησε καὶ τῇ μνήμῃ κατέστησεν ἀθάνατον, πολλῶ
 μᾶλλον τῆς κοσμίας καὶ σεμνῆς καὶ σώφρονος γυναικὸς καὶ ἐν βα-
 20 σιλείᾳ τοσαύτην ἐπιδειξαμένης εὐλάβειαν, οὐκ ἀφήσει τὸ ἔργον λαθεῖν, ἀλλὰ μακαριοῦσί σε πάντες, τὴν ξενοδόχον τῶν ἀγίων, τὴν προστάτιν τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ὁμόζηλον τῶν Ἀποστόλων. Εἰ γὰρ γυναικεῖαν ἔλαχες φύσιν, ἀλλ' ἔξεστί σοι καὶ πρὸς ἀποστολικά κατορθώματα ἀμιλλᾶσθαι.

25 Ἐπεὶ καὶ ἡ Φοίβη τότε ἐκείνη ἢ τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης ὑποδεξαμένη καὶ προστάτις αὐτοῦ γενομένη, γυνὴ ἦν καὶ τῆς αὐτῆς σοὶ φύσεως κοινωνοῦσα, ἀλλ' ὁμως τοσοῦτον ἔλαμψεν, ὡς τὸν ἅγιον ἐκείνον τὸν τῶν οὐρανῶν ἄξιον καὶ τῶν Ἀποστόλων πάντων μείζονα ἀνακηρῦξαι αὐτὴν καὶ εἰπεῖν, ὅτι «προστάτις πολ-

τική τιμή και σ' αὐτὴ μόνο τὸ τρόπαιο αὐτό. Γιατὶ αὐτὴ μόνο ἀπὸ τὶς βασίλισσες μὲ τόσο μεγάλη τιμὴ συνόδευσε μάρτυρες, μὲ τόσο ζῆλο καὶ εὐλάβεια, ἀφοῦ ἀναμίχθηκε μὲ τὸ πλῆθος καὶ ἀπομάκρυνε ὅλη τὴν ἀκολουθία τῆς καὶ ἐδιώξε μὲ μεγάλη εὐκολία σχεδὸν κάθε ἐμπόδιο τῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὠφέλησε τὸ λαὸ ὄχι λιγότερο ἀπὸ τοὺς μάρτυρες. Γιατί, ὅπως ὅλοι ἔβλεπαν στὰ λείψανα, ἔτσι πρόσεχαν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα στὸ δικό τῆς ζῆλο καὶ πλούσιοι καὶ φτωχοί, ἀφοῦ τὴν κοίταζαν ν' ἀκολουθεῖ δίπλα τὰ ὅσα σὲ τόση μεγάλη ὁδοιπορία, καὶ νὰ μὴν κουράζεται οὔτε ν' ἀπομακρύνεται, ἀλλὰ νὰ κρατιέται ἀπὸ τὴ λάρνακα. Γι' αὐτὰ δὲ θὰ σταματήσουμε νὰ σὲ μακαρίζουμε, καὶ ὄχι μόνο ἐμεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ γενεές ἀργότερα.

3. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἐδῶ θὰ τὰ ἀκούσουν βέβαια τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ ὅση γῆ ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος, ἀλλὰ θὰ τὰ ἀκούσουν καὶ οἱ μετὰ ἀπὸ μᾶς καὶ οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, καὶ κανεὶς χρόνος δὲ θὰ παραδώσει στὴ λήθη αὐτὸ ποὺ ἔχει γίνει, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὸ συνοδεύει αὐτὸ μὲ πολλὴ δόξα παντοῦ στὴν οἰκουμένη καὶ παντοῦ στίς μεταγενέστερες γενεές. Ἐάν λοιπὸν τὸ ἔργο μιᾶς πόρνης γυναίκας ἔκαμε νὰ φθάσει στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ τὸ κατέστησε ἀθάνατο στὴ μνήμη μας, πολὺ περισσότερο δὲ θ' ἀφήσει νὰ ξεχαστεῖ τὸ ἔργο τῆς κόσμιας καὶ σεμνῆς καὶ συνετῆς γυναίκας καὶ ποὺ φανέρωσε τόση μεγάλη εὐλάβεια στὴ βασιλεία τῆς, ἀλλὰ θὰ σὲ μακαρίσουν ὅλοι, ἐσένα ποὺ φιλοξενεῖς τοὺς ἁγίους, ποὺ προστατεύεις τὶς Ἐκκλησίες, ποὺ ἔχεις τὸν ἴδιο ζῆλο μὲ τοὺς Ἀποστόλους. Γιατί, ἂν καὶ σοῦ ἔτυχε γυναικεῖα φύση, ὅμως ἔχεις τὴ δύναμη νὰ συναγωνίζεσαι καὶ μὲ τὰ ἀποστολικά κατορθώματα.

Καὶ ἡ Φοίβη τότε ἐκείνη ποὺ ὑποδέχθηκε τὸ διδάσκαλο τῆς οἰκουμένης καὶ τὸν βοήθησε, ἦταν γυναίκα καὶ εἶχε τὴν ἴδια μὲ σένα φύση. Ἄλλ' ὅμως ἔλαμψε τόσο πολὺ, ὥστε ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, ὁ ἄξιός τῶν οὐρανῶν καὶ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους ὅλους, νὰ τὴν τιμήσει καὶ νὰ πεῖ, ὅτι «βοήθησε πολ-

λῶν ἐγένετο, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ». Καὶ Πρίσκιλλα δὲ γυναικίαν ἦν λα-
 χουσα φύσιν, ἀλλ' οὐδὲν αὐτῇ κώλυμα γέγονε τοῦτο εἰς τὸ ἀνακη-
 ρυθῆναι καὶ ἀθάνατον αὐτῆς γενέσθαι τὴν μνήμην. Καὶ ἕτερος δὲ
 πολὺς γυναικῶν ἦν τότε χορὸς ἀποστολικὸν μεταχειρισαμένων
 5 βίον. Διὸ καὶ ἡμεῖς μετ' ἐκείνων σε νῦν ἀριθμοῦντες, οὐχ ἀμαρτη-
 σόμεθα, ὅτι δὴ λιμὴν εἶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, καὶ τῇ βασιλείᾳ
 τῇ παρούσῃ πρὸς τὴν κτῆσιν τῆς μελλούσης ἀποκέχρησαι βασι-
 λείας, Ἐκκλησίας ὀρθοῦσα, ἱερέας τιμῶσα, αἰρετικῶν καταλύουσα
 πλάνην, μάρτυρας ὑποδεχομένη, οὐ τραπέζην, ἀλλὰ γνώμη, οὐ
 10 σκηνή, ἀλλὰ προαιρέσει, μᾶλλον δὲ καὶ σκηνῇ καὶ προαιρέσει.

Προηγῆσατο ποτὲ καὶ Μαρία τοῦ λαοῦ, τὰ ὁστᾶ τοῦ Ἰωσήφ
 ἐπιφερομένη, καὶ ἦσεν ὥδῃν· ἀλλ' ἐκείνη μὲν Αἴγυπτίων καταπον-
 τισθέντων, σὺ δὲ δαιμόνων ἀποπνιγομένων· ἐκείνη τοῦ Φαραῶ
 καταποντισθέντος, σὺ δὲ τοῦ διαβόλου κατενεχθέντος· ἐκείνη κύμ-
 15 βαλα ἔχουσα, σὺ δὲ διάνοιαν καὶ ψυχὴν ὑπὲρ σάλπιγγα ἠχοῦσαν·
 ἐκείνη Ἰουδαίων ἐλευθερωθέντων, σὺ δὲ τῆς Ἐκκλησίας στεφα-
 νουμένης· ἐκείνη δῆμον ἓνα ἐξάγουσα ὁμογλωττον, σὺ δὲ μυρίους
 δῆμους ἑτερογλώσσους. Καὶ γὰρ μυρίους ἡμῖν ἐξήγαγες χορούς,
 τοὺς μὲν τῇ Ρωμαίων, τοὺς δὲ τῇ Σύρων, τοὺς δὲ τῇ βαρβάρων,
 20 τοὺς δὲ τῇ Ἑλλάδι φωνῇ τὰ τοῦ Δαυὶδ ἀνακρουομένους ᾠσματα·
 καὶ διάφορα ἔθνη καὶ διαφόρους χοροὺς ἦν ἰδεῖν μίαν κιθάραν
 ἅπαντας ἔχοντας, τὴν τοῦ Δαυὶδ, καὶ ταῖς εὐχαῖς σε στεφανοῦντας.

Ἐπεζῆται τῆς ἑορτῆς ταύτης ἡ εὐφροσύνη καὶ τὸν θεοφιλέ-
 στατον βασιλέα τὸν μετὰ σοῦ τὸ ἄροτρον τῆς εὐσεβείας ἔλκοντα,
 25 ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῆς σῆς ἐγένετο συνέσεως, τὸ κατασχεῖν αὐτὸν
 σήμερον οἴκοι, καὶ εἰς τὴν αὐριον ὑποσχέσθαι τὴν παρουσίαν. Ἴνα

λους καὶ μένα τὸν ἴδιο»⁴. Ἄλλωστε καὶ ἡ Πρίσκιλλα γεννήθηκε γυναίκα, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐμπόδισε καθόλου νὰ τιμηθεῖ καὶ νὰ γίνει ἀθάνατη ἢ μνήμη της. Ὑπῆρχε τότε καὶ ἄλλος μέγας ὄμιλος γυναικῶν ποὺ ἔζησαν ἀποστολικὸ βίο. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς ποὺ σὲ κατατάσσουμε τώρα μαζί μ' ἐκεῖνες δὲ θὰ κάνουμε λάθος, γιατί πραγματικὰ εἶσαι λιμάνι ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μεταχειρίζεσαι τὴν παρούσα βασιλεία σου γιὰ ν' ἀποκτήσεις τὴ μέλλουσα βασιλεία, στηρίζοντας τίς Ἐκκλησίες, τιμώντας τοὺς ἱερεῖς, διαλύοντας τὴν πλάνη τῶν αἰρετικῶν, ὑποδεχόμενη τοὺς μάρτυρες, ὄχι στὸ τραπέζι ἀλλὰ στὴ σκέψη, ὄχι στὴ σκηνὴ ἀλλὰ στὴν προαίρεση, ἢ καλύτερα καὶ στὴ σκηνὴ καὶ στὴν προαίρεση.

Κάποτε καὶ ἡ Μαρία βάδισε μπροστὰ ἀπὸ τὸ λαό, μεταφέροντας τὰ ὄστα τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἔψαλε ὕμνο. Ἄλλὰ ἐκεῖνη ὅταν καταποντίσθηκαν οἱ Αἰγύπτιοι, ἐνῶ ἐσὺ ὅταν πνίγονται οἱ δαίμονες· ἐκεῖνη ὅταν καταποντίσθηκε ὁ Φαραώ, ἐνῶ ἐσὺ ὅταν βυθίσθηκε ὁ διάβολος· ἐκεῖνη ἔχοντας κύμβαλα, ἐνῶ ἐσὺ νοῦ καὶ ψυχὴ ποὺ ἤχοῦσε πιὸ δυνατὰ ἀπὸ σάλπιγγα· ἐκεῖνη ὅταν ἐλευθερώθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ ἐσὺ ὅταν στεφανώνεται ἡ Ἐκκλησία· ἐκεῖνη ὀδηγώντας ἓνα λαὸ ὁμόγλωσσο, ἐνῶ ἐσὺ πάρα πολλοὺς λαοὺς μὲ διαφορετικὲς γλῶσσες. Γιατὶ πραγματικὰ μᾶς ἔφερες ἀπειρους ὁμίλους, ποὺ ψάλλουν τοὺς ὕμνους τοῦ Δαβὶδ ἄλλοι στὴ γλῶσσα τῶν Ρωμαίων, ἄλλοι στὴ γλῶσσα τῶν Σύρων, ἄλλοι στὴ γλῶσσα τῶν βαρβάρων καὶ ἄλλοι στὴν ἑλληνική. Καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς διαφορετικὰ ἔθνη καὶ διαφορετικούς ὁμίλους νὰ ἔχουν ὅλοι μία κιθάρα, τὴν κιθάρα τοῦ Δαβὶδ, καὶ μὲ τίς εὐχὰς νὰ σὲ στεφανώνουν.

Ἐπιζητοῦσε ἡ μεγάλη χαρὰ τῆς ἐορτῆς αὐτῆς καὶ τὸ θεωριλέστατο βασιλιά, αὐτὸν ποὺ σύρει μαζί σου τὸ ἄροτρο τῆς εὐσέβειας· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς δικῆς σου σύνεσης, τὸ νὰ παραμείνει δηλαδή σήμερα στὸ ἀνάκτορο καὶ νὰ ὑποσχεθεῖ τὴν παρουσία του γιὰ αὔριο. Γιὰ νὰ μὴν ταλαιπωρῆσει δηλαδή τὸ

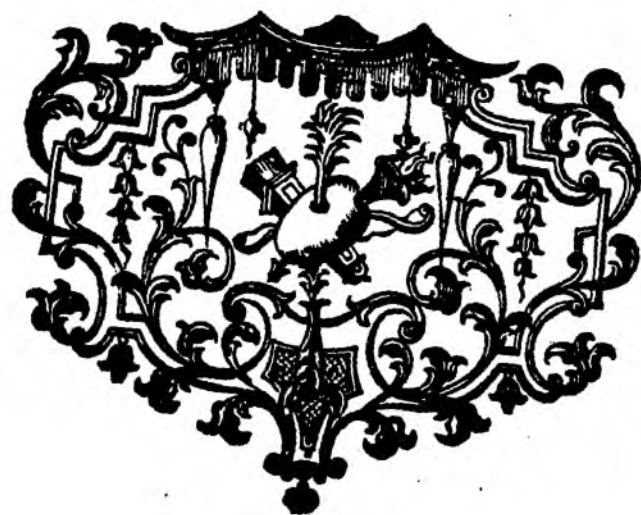
4. Ρωμ. 16,2.

γὰρ μὴ τῶν ἰππέων τὸ πλῆθος μηδὲ τῶν ὠπλισμένων στρατιωτῶν ὁ θόρυβος λυμῆνεται παρθένοις, γεγηρακυίαις, πρεσβύταις ἀνδράσι, καὶ διαταράξῃ τὴν ἑορτὴν, ἄξια τῆς ἑαυτῆς συνέσεως ποιούσα διενείματο τὴν πανήγυριν. Εἰ μὲν γὰρ ἀμφότεροι σήμερον παρεγένοντο, σήμερον ἂν τέλος ἔλαβε τὰ τῆς ἑορτῆς· ἵνα δὲ καὶ ἡσυχίαν ἐργάσῃται τῇ παρουσίᾳ ἡμέρα, καὶ τῇ προσθήκῃ τῆς αὔριον ἐπιδαψιλεύσῃται τὴν εὐφροσύνην, διενείματο πρὸς αὐτὸν τὴν λειτουργίαν, καὶ αὐτὴ σήμερον παραγενομένη, αὔριον ἡμῖν ἐπηγγείλατο τὴν ἐκείνου παρουσίαν. Ὡσπερ γὰρ κοινωνεῖ τῆς βασιλείας αὐτῶ, οὕτω καὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ οὐκ ἀφήσιν ἐν τοῖς κατορθώμασιν ἄμοιρον εἶναι, ἀλλὰ πανταχοῦ συμμεριστὴν λαμβάνει.

Ἐπεὶ οὖν καὶ εἰς τὴν ἐπιούσαν ἐκταθῆναι δεῖ τὴν πανήγυριν ἡμῖν τὴν πνευματικὴν, τὴν αὐτὴν σπουδὴν πάλιν ἐπιδειξώμεθα, ἵνα ὡσπερ σήμερον τὴν φιλόχριστον ταύτην μετὰ τῆς πόλεως εἶδομεν, οὕτως αὔριον τὸν θεοφιλῆ βασιλέα μετὰ τοῦ στρατοπέδου θεασώμεθα παραγινόμενον, καὶ τὴν αὐτὴν προσάγοντα τῷ Θεῷ θυσίαν τὴν ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, τὴν ἀπὸ τοῦ ζήλου, τὴν ἀπὸ τῆς πίστεως· καὶ λαβόντες τοὺς ἀγίους μάρτυρας κοινωνοὺς τῶν εὐχῶν, εὐξώμεθα αὐτοῖς ζωῆς μῆκος, γῆρας, λιπαρόν, παῖδας καὶ παιδῶν παῖδας, καὶ πρό γε τούτων ἀπάντων, τὸ ζῆλον τοῦτον ἐπιταθῆναι, τὴν εὐλάβειαν ἐπιδοθῆναι, καὶ οὕτω τὸν παρόντα διανύσαι βίον, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ἀκηράτους αἰῶνας συμβασιλεύσαι τῷ μονογενεῖ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· «εἰ γὰρ ὑπομένομεν», φησί, «καὶ συμβασιλεύσομεν»· καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πλῆθος τῶν ἰπέων καὶ ὁ θόρυβος τῶν ὀπλισμένων στρατιωτῶν τὰ κορίτσια, τὶς γριές, τοὺς γέρους, καὶ γιὰ νὰ μὴ διαταράξει τὴν ἑορτὴ, ἐνεργώντας ὅπως ἀξίζει στὴ σύνεσή της μοίρασε τὴν πανήγυρη. Γιατί, ἂν ἔρχονταν σήμερα καὶ οἱ δύο, θὰ τελείωνε σήμερα ἡ ἑορτὴ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ προκαλέσει ἡσυχία στὴ σημερινὴ ἡμέρα καὶ μὲ τὴν προσθήκη τῆς αὐριανῆς νὰ χαρίσει ἄφθονη τὴν χαρὰ, μοίρασε μαζί του τὴν ὑπηρεσία, καὶ ἀφοῦ αὐτὴ ἦρθε σήμερα μᾶς ὑποσχέθηκε γιὰ αὔριο τὴν παρουσία ἐκείνου. Γιατί, ὅπως μετέχει στὴ βασιλεία μ' αὐτόν, ἔτσι μετέχει καὶ στὴν εὐσέβεια, καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ εἶναι ἀμέτοχος στὰ κατορθώματα, ἀλλὰ παντοῦ τὸν παίρνει συμμέτοχο.

Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ στὴν αὐριανὴ ἡμέρα πρέπει νὰ παραταθεῖ ἡ πνευματικὴ μας πανήγυρη, ἃς δείξουμε πάλι τὸν ἴδιο ζῆλο, ὥστε, ὅπως εἶδαμε σήμερα τὴ φιλόχριστη βασίλισσα μαζί μὲ τὴν πόλη, ἔτσι νὰ δοῦμε αὔριο τὸν θεοφιλῆ βασιλιὰ νὰ ἔρχεται μαζί μὲ τὸ στρατὸ καὶ νὰ προσφέρει στὸ Θεὸ τὴν ἴδια πίστη. Καὶ ἔχοντας στις προσευχὲς μαζί μας τοὺς ἁγίους μάρτυρες, ἃς εὐχηθοῦμε σ' αὐτοὺς διάρκεια ζωῆς, εὐτυχισμένα γηρατειά, παιδιά καὶ ἐγγόνια, καὶ πρὶν βέβαια ἀπ' ὅλα αὐτά, νὰ δυναμώσει ὁ ζῆλος τους αὐτός, νὰ αὐξηθεῖ ἡ εὐλάβειά τους, καὶ νὰ περάσουν ἔτσι τὴν παρούσα ζωὴ, ὥστε καὶ στοὺς ἀτέλειωτους αἰῶνες νὰ βασιλεύσουν μαζί μὲ τὸ μονογενὴ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ· γιατί λέγει, «ἂν δείχνουμε ὑπομονή, ὕστερα θὰ συμβασιλεύσουμε»⁵, καὶ θὰ ἐπιτύχουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι νὰ τὰ ἀξιωθοῦμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα τώρα καὶ πάντοτε, καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΗΜΕΡΑ

**Στὸ μαρτύριο τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρα Θωμᾶ
ποὺ βρίσκεται στὴ Δρυπία,
καὶ ἀναχώρησε πρὶν ἀπὸ τὴν ὁμιλία.
Λέχθηκε στὸ πλῆθος μετὰ τὴν ἀναχώρησή του**

ΟΜΙΛΙΑ

ΤΗ ΕΠΙΟΥΣΗ ΗΜΕΡΑ ΠΑΡΑΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

έν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ,
τοῦ διακειμένου έν τῇ Δρυπίᾳ,
καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως· ἐλέχθη
μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἐκείνου πρὸς τὸ πλῆθος.

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ἡλίκαι τῶν μαρτύρων αἱ δυνάμεις· χθὲς
ἡμῖν τὴν πόλιν ὀλόκληρον μετὰ τῆς βασιλίδος, σήμερον τὸν βασι-
λέα μετὰ τοῦ στρατοπέδου ένταῦθα εἴλκυσαν μετὰ πολλῆς τῆς εὐ-
10 λαβείας, οὐ δεσμὰ περιθέντες, ἀλλὰ τῆς ἀγάπης τὴν ἄλυσιν, ἄλυσιν
μηδέποτε διακοπτομένην. Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτο ἔστιν, οὐχ
ὅτι παραγέγονε βασιλεύς, ἀλλ' ὅτι μετὰ πολλῆς προθυμίας, οὐκ
ἀνάγκη, ἀλλὰ γνώμη, οὐ χάριν δίδους, ἀλλὰ χάριν λαμβάνων· καὶ ὁ
πάντας εὐεργετῶν τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην, ἦλθεν εὐεργεσίας
15 ἀπολαύσων παρὰ τῶν ἀγίων τούτων, καὶ τὰ μέγιστα καρπωσόμε-
νος ἀγαθὰ. Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς τὸ διάδημα καὶ οἱ δορυφόροι
πάντες, οἱ μὲν τὰς ἀσπίδας, οἱ δὲ τὰ δόρατα ἀποθέμενοι, καὶ τὴν
φαντασίαν ἐκείνην ἀφέντες, μετὰ κατεσταλμένης παρεγένοντο δια-
νοίας ἅπαντες, ὡς ἀπὸ γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν εἰσιόντες, ένθα ἀξιώμα-
20 τα ἐκποδῶν, βίου δὲ ἐπίδειξις διαλάμπει μόνον καὶ ἀρετῆς καρποί.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΝ ... ΟΜΕΝΗ ΗΜΕΡΑ

στο μαρτύριο του ἀποστόλου και μάρτυρα Θωμά,
που βρίσκεται στη Δρυπία,
και ἀναχώρησε πριν ἀπὸ τὴν ὁμιλία, που λέχθηκε
στο πλῆθος μετὰ τὴν ἀναχώρησή του.

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς· πόσο μεγάλες εἶναι οἱ δυνάμεις τῶν μαρτύρων. Χθὲς ὁλόκληρη τὴν πόλη μας μετὰ τὴ βασίλισσα, σήμερα τὸ βασιλιά μετὰ τὸ στρατὸ προσεῖλκυσαν ἐδῶ με πολλὴ εὐλάβεια, ἀφοῦ τοὺς φόρεσαν ὄχι δεσμὰ, ἀλλὰ τὴν ἀλυσίδα τῆς ἀγάπης, ἀλυσίδα που ποτὲ δὲν κόβεται. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ εἶναι αὐτό, ὄχι ὅτι ἦρθε ἐδῶ ὁ βασιλιάς, ἀλλὰ ὅτι ἦρθε με πολλὴ προθυμία, ὄχι ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ ἀπὸ διάθεση, ὄχι γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν· καὶ αὐτὸς που εὐεργετεῖ ὅλους στὴν οἰκουμένη, ἦρθε γιὰ ν' ἀπολαύσῃ εὐεργεσία ἀπὸ τοὺς ἁγίους αὐτοὺς καὶ γιὰ νὰ κερδίσῃ τὰ πιὸ μεγάλα ἀγαθὰ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ αὐτὸς τὸ στέμμα καὶ οἱ σωμαροφύλακες ὅλοι, ἄλλοι τὶς ἀσπίδες, ἄλλοι τὰ δόρατα ἀφοῦ ἀπέθεσαν, καὶ τὴν πολυτέλεια ἐκείνη ἀφοῦ ἄφησαν, ἦρθαν ὅλοι με συνισταμένη τὴ σκέψη, σὰν νὰ πέρασαν ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανὸ, ὅπου τὰ ἀξιώματα καὶ ἡ δόξα καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἐμφάνιση τῶν ἀξιωματῶν χάνονται καὶ λάμπει μόνο ἡ ἐπίδειξη τοῦ βίου καὶ οἱ καρποὶ τῆς ἀρετῆς. Ἄν ὁμως ἐδῶ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δύναμη

Εἰ δὲ ἐνταῦθα τοσαύτη τῶν μαρτύρων ἡ δύναμις, ἐννόησον ἐν οὐρανοῖς ἡλική· εἰ ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν παλαισμάτων τοιαῦται αὐτῶν αἱ τιμαί, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀντιδόσεως ἡλίκα ἔσται τὰ βραβεῖα;

5 Καὶ γὰρ καὶ τὰ ἡμέτερα οὐ μέχρι τοῦ παρόντος καταλύει, ἀλλὰ πρὸς ἑτέραν ἀμείνω ζωὴν τῆς παρούσης ὀδεύομεν, καὶ πρὸς μακροτέρας βαδίζομεν ἐλπίδας καὶ ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν ἀθάνατον οὐκ ἐχόντων τέλος. Εἰς δύο γὰρ τούτους αἰῶνας τὴν ζωὴν ἡμῶν διεῖλεν ὁ Θεός, καὶ τὸν μὲν παρόντα ἐπίπονον ἐποίησε, τὸν δὲ μέλλοντα ἡδὺν καὶ ἀκήρατον, ἵνα, ὀλίγα πονήσαντες ἐνταῦθα, τῶν ἀκηράτων ἀπολαύσωμεν ἐκεῖ στεφάνων. Ἐβούλετο μὲν γὰρ καὶ ἐκ προοιμίων εὐθέως ἐπ' ἐκείνην ἡμᾶς ἀγαγεῖν τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ εἰάσαμεν, τῇ ραθυμίᾳ πολλὴν ἐργασάμενοι τὴν ἀναβολὴν καὶ διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης κατασκευάσαντες τὴν μέλλησιν ταύτην τὴν
10 μακράν. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν γενομένων πειράσομαι ποιῆσαι δῆλον. Καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ Θεός· ὅταν μέλλη τι παρέχειν ἡμῖν χρηστόν, κἂν ἀνάξιοι φαινώμεθα τῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας, ὅμως ἐνδείκνυται διὰ πάντων ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβούλετο, παρὰ δὲ τὴν ἡμέτεραν ραθυμίαν τὸ ἐκπεσεῖν ὧν ἐβούλετο γέγονε. Τοῦτο δὴ καὶ ἐξ
15 ἀρχῆς ἐποίησε.

Πλάτων γὰρ τὸν ἄνθρωπον, εὐθέως οὐ μετὰ πόνων, οὐ μετὰ ταλαιπωρίας, οὐ μετὰ λύπης αὐτὸν ἔπλασεν, οὐ θνητὸν εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ ἀθυμίας καὶ ἰδρώτων καὶ θανάτου τέως ἐκτὸς ἦν. Οὐ γὰρ ἄν, εἴπερ ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ ταῦτα συνεκλήρωσεν, ὕστερον μετὰ τὴν
25 παράβασιν ἐν τάξει κολάσεως καὶ τιμωρίας τούτοις ἂν αὐτὸν κατεδίκασε. Γενόμενος τοίνυν τούτων χωρὶς, ὑπὲρ τὸν ἥλιον αὐτὸν ἔλαμπε, γυμνὸς μὲν ἱματίων ὧν, δόξη δὲ περιβεβλημένος. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς μακαριότητος αὐτοῦ μέγιστον ἦν σημεῖον, τὸ μήτε

τῶν μαρτύρων, σκέψου πόση εἶναι στοὺς οὐρανοὺς. Ἐάν στὸν καιρὸ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν προσπαθειῶν τέτοιες εἶναι οἱ τιμές τους, στὸν καιρὸ τῆς ἀνταπόδοσης πόσο μεγάλα θὰ εἶναι τὰ βραβεῖα;

Γιατὶ καὶ τὰ δικὰ μας δὲν τελειώνουν στὴν παρούσα ζωῆ, ἀλλὰ πηγαίνουμε σ' ἄλλη ζωὴ καλύτερη ἀπὸ τὴν παρούσα καὶ βαδίζουμε σὲ μεγαλύτερες ἐλπίδες καὶ σ' ἀπόλαυση αἰῶνια ἀγαθῶν ποὺ δὲν ἔχουν τέλος. Γιατὶ ὁ Θεὸς χάρισε τὴ ζωὴ μας στοὺς δύο αὐτοὺς αἰῶνες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸν παρόντα τὸν ἔκαμε κουραστικό, ἐνῶ τὸ μελλοντικό εὐχάριστο καὶ αἰώνιο, γιὰ ν' ἀπολαύσουμε ἐκεῖ τὰ αἰώνια στεφάνια, ἀφοῦ κουραστούμε λίγο ἐδῶ. Καὶ ἤθελε βέβαια ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ μᾶς ὀδηγήσει σ' ἐκείνη τὴ ζωὴ, ἀλλὰ δὲν ἀφήσαμε ἐμεῖς, γιὰ τὴν ἀδιαφορία μας κάναμε μεγάλη τὴν ἀναβολὴ καὶ μὲ τὴν ἀχαριστία μας προκαλέσαμε αὐτὴν τὴ μεγάλη καθυστέρηση. Καὶ αὐτὸ ἀπ' ὅσα μᾶς ἔγιναν στὴν ἀρχὴ θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ κάμω φανερό. Γιατὶ πραγματικά τέτοιος εἶναι ὁ Θεός· ὅταν πρόκειται νὰ μᾶς δώσει κάτι καλό, καὶ ἂν ἀκόμη φαινόμαστε ἀνάξιοι γιὰ τὴ γενναιοδωρία του, ὅμως ἀποδεικνύει μὲ ὅλα πῶς αὐτὸς βέβαια ἤθελε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δικὴ μας ἀδιαφορία ἔγινε ἡ ἀπώλεια ἐκείνων ποὺ ἤθελε. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ στὴν ἀρχή.

Ὅταν λοιπὸν δημιουργοῦσε τὸν ἄνθρωπο, δὲν τὸν δημιούργησε ἀμέσως μὲ κόπους, οὔτε μὲ ταλαιπωρία, οὔτε μὲ λύπη, οὔτε τὸν ἔκαμε θνητό, ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ ἦταν χωρὶς λύπη καὶ κόπους καὶ θάνατο. Γιατὶ, ἂν βέβαια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἔνω-νε μ' αὐτά, δὲ θὰ τὸν καταδίκαζε ὕστερα μετὰ τὴν παράβαση σὰν ποινὴ καὶ τιμωρία σ' αὐτά. Ἀφοῦ λοιπὸν δημιουργήθηκε χωρὶς αὐτά, ἔλαμπε περισσότερο ἀπ' αὐτὸν τὸν ἥλιο, γυμνὸς ἀπὸ ροῦχα, ντυμένος ὅμως μὲ δόξα. Γιατὶ βέβαια καὶ αὐτὸ ἦταν μέγιστη ἀπόδειξη τῆς μακαριότητάς του, τὸ νὰ μὴν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ροῦχα, οὔτε ἀπὸ στέγη, οὔτε ἀπὸ κάποιο ἄλλο τέτοιο σκέ-πασμα, ἀλλὰ νὰ ἔχει τὸ σῶμα ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τέτοιων

ίματίων δεῖσθαι, μὴ σκέπης, μὴ ἄλλης τινὸς τοιαύτης περιβολῆς, ἀλλ' ἔχειν σῶμα τῆς χρείας τῆς ἀπὸ τούτων ἀνώτερον. Οὐ ταύτη δὲ μόνον μακάριος ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸ τούτου τῆς πρὸς Θεὸν ἀπέλαυεν ὁμιλίας, καὶ τῇ παρρησίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνετρύφα. Καὶ ἄγγελοι μὲν ἔτρεμον, καὶ τὰ Χερουβεὶμ καὶ τὰ Σεραφεὶμ οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἐτόλμων· αὐτὸς δὲ ὡσανεὶ φίλος φίλῳ διελέγετο.

Καὶ γὰρ ἠνίκα τὰ τῶν ἀλόγων ἐποίησε γένη, πρὸς αὐτὸν ἤγαγε, καὶ τὰ ὀνόματα πᾶσιν αὐτὸν ἐπέθηκε, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητα τὰ ὀνόματα. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγιστον τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς τεκμήριον, οὐχ ὅτι αὐτῷ τὰ ὀνόματα ἐπιθεῖναι ἐκέλευσεν, ἀλλ' ὅτι, τοῦ ἀνθρώπου τὸν δοθέντα αὐτῷ νόμον κινήσαντος, ὁ Θεὸς τὴν τιμὴν, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ πρὸ τοῦ νόμου, οὐκ ἐκίνησεν, ἀλλὰ «πᾶν ὃ ἐκάλεσεν Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Εἶδες πῶς οὐδὲν τῆς παρουσίας ἐκεῖ ζωῆς σύμβολον; οὐ τέχνας, οὐκ ἐμπορίας, οὐκ οἰκοδομάς, οὐκ ἐνδύματα, οὐκ ὑποδήματα, οὐ στέγην, οὐ τράπεζαν, οὐ πόνον, οὐ λύπην, οὐ θάνατον, οὐ τὸν τῶν ἄλλων παθῶν ἐσμόν, ἀλλὰ λαμπρὰ τὰ προοίμια, καὶ παιδρὰ τὰ προπύλαια, καὶ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ βελτίονα ζωὴν ὀδεύουσαν. Ἀλλ' οὐκ εἶασεν ὁ Ἀδάμ, ραθυμίᾳ ἀφάτῳ τῶν ἐπιταχθέντων ὑπερβάς τοὺς ὅρους, καὶ μηδὲ ἐνὸς ἀποσχέσθαι καρτερήσας ξύλου· ἀλλ' ὁμως καὶ οὕτω πολλὴ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία δείκνυται.

Καὶ γὰρ ἔθος τῷ Θεῷ τοιοῦτον, ὅταν τινὸς ἐκπέσωμεν διὰ ραθυμίαν, μὴ πρότερον ἀφίστασθαι πάντα ποιοῦντα καὶ πραγματευόμενον, ἕως ἂν ἡμᾶς ἐπὶ πολλῷ μείζονα ὧν ἐξεπέσαμεν ἐπαναγάγῃ, ὃ δὴ καὶ τότε συνέβη. Ἐξεπέσαμεν γὰρ παραδείσου, καὶ ἐλάβομεν οὐρανόν· διὸ καὶ μείζων τῆς ζημίας ἡ πραγματεία γέγονε. Ἀλλ' οὐκ εὐθέως εἰλήφαμεν· καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας.

πραγμάτων. Καὶ δὲν ἦταν μακάριος μόνο γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἀλλὰ γιὰτὶ καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἀπολαμβάνε τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεὸ καὶ μὲ τὸ θάρρος του πρὸς αὐτὸν ἔβρισκε εὐχαρίστηση. Καὶ οἱ ἄγγελοι τὸν ἔτρεμαν, καὶ τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ δὲν τολμοῦσαν οὔτε νὰ τὸν ἀντικρύσουν, ἐνῶ αὐτὸς συζητοῦσε σὰν φίλος μὲ φίλο.

Καὶ ὅταν δημιούργησε τὰ γένη τῶν ζώων, τὰ ὁδήγησε σ' αὐτόν, καὶ σὲ ὅλα αὐτὸς ἔδωσε τὰ ὀνόματα, καὶ ἔμειναν σταθερὰ τὰ ὀνόματα. Γιὰτὶ καὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστη ἀπόδειξη τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ, ὄχι γιὰτὶ τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ δώσει τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ γιὰτὶ, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἄλλαξε τὸ νόμο πού τοῦ δόθηκε, ὁ Θεὸς δὲν ἄλλαξε τὴν τιμὴ πού τοῦ ἔδωσε πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ «τὸ ὄνομα πού ἔδωσε στὸ καθένα ὁ Ἀδὰμ, αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔμεινε σ' αὐτό»¹. Εἶδες πῶς τίποτε δὲν ἔκαμε ἐκεῖ σύμβολο τῆς παρούσας ζωῆς· οὔτε τέχνες, οὔτε ἐμπόρια, οὔτε οἰκοδομές, οὔτε ἐνδύματα, οὔτε ὑποδήματα, οὔτε στέγη, οὔτε τραπέζι, οὔτε κόπο, οὔτε λύπη, οὔτε θάνατο, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ λαμπρὴ τὴν ἀρχὴ καὶ εὐχάριστη τὴν εἴσοδο καὶ τὴν ἀρχὴ πού ὁδηγοῦσε σὲ καλύτερη ζωὴ. Ἀλλὰ δὲν ἄφησε ὁ Ἀδὰμ, ἀφοῦ ἀπὸ ἀνείπωτη ἀδιαφορία παρέβηκε τοὺς ὅρους τῶν ἐντολῶν καὶ δὲν ἄντεξε οὔτε ἀπὸ ἓνα δένδρο νὰ μὴ φάγει. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἀποδεικνύεται μεγάλη ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

Γιὰτὶ τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια στὸ Θεὸ, ὅταν ἀπὸ ἀδιαφορία χάσουμε κάτι, νὰ μὴ σταματάει νὰ κάνει καὶ νὰ μεταχειρίζεται τὰ πάντα, μέχρι πού νὰ μᾶς ξαναφέρει σὲ πολὺ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὰ πού χάσαμε, πράγμα βέβαια πού ἔγινε καὶ τότε. Γιὰτὶ χάσαμε τὸν παράδεισο καὶ λάβαμε τὸν οὐρανό. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ κέρδος ὑπῆρξε μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ ζημιὰ. Ἀλλὰ δὲν τὸ λάβαμε ἀμέσως· καὶ αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δικῆς του φροντίδας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε ὁ ἐχθρὸς ὅτι «θὰ εἶστε σὰν θεοί»², καὶ

---

2. Γεν. 3,5.

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ ἐχθρὸς ὅτι, «ἔσεσθε ὡς θεοί», καὶ ταύταις αὐτοὺς ἐφύσησε ταῖς ἐλπίσι, καὶ ἰσοθειᾶν προσδοκῆσαι παρεσκεύασε, καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἤλειψε, καὶ μείζονα τῆς οἰκείας φύσεως λαβεῖν ἔννοιαν ἐποίησεν, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τὸ ἔλκος τοῦτο θερα-
 5 πεύων, εὐθέως ἀφήσιν ἐγγχρονίσαι τῷ θανάτῳ, ὥστε τῇ πείρᾳ μαθεῖν τοῦ διαβόλου τὴν συμβουλήν, καὶ παιδευθεῖσαν καλῶς τὴν ψυχὴν μετριάζειν, τότε ἀθάνατον ἀπολαβεῖν τὸ σῶμα. Τέως μέντοι τοῦ θανάτου τὸν φόβον ἐνακμάζειν ἠβούλετο τῇ διανοίᾳ, καὶ φοβε-
 ρὸν τὸ πρᾶγμα φαίνεσθαι.

102. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὸν Ἄβελ συνεχώρησεν ἀποθανεῖν πρῶτον, ἵνα ὁ παραβὰς διὰ τῆς ὄψεως αὐτῆς μάθῃ, τί ποτέ ἐστι θάνατος, καὶ πῶς βαρὺ πρᾶγμα καὶ ἐπαχθές. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἐτελεύτησε πρῶτος, οὐκ ἂν ἔγνω τοῦ πράγματος τὴν φύσιν, μηδέποτε ἄλλον ἰδὼν νεκρὸν· νυνὶ δὲ αὐτὸς μὲν ζῶν, ἐν ἑτέρῳ δὲ σώματι ὄρῳν τὸν
 15 θάνατον κρατοῦντα, τῷ τοῦ παιδός, ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον ἐμάνθανε τῆς κολάσεως τὸ μέγεθος. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς ἐν ἀλλοτριῷ σώματι, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ παιδός αὐτὸν εἶδεν, ἔνθα μετὰ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως ἢ τυραννὶς χαλεπωτέραν ἐποίει τὴν ὀδύνην, καὶ μετὰ τῆς φύσεως ἢ ἀρετῆ τοῦ παιδός, καὶ μετὰ τῆς
 20 ἀρετῆς τὸ τῆς ἡλικίας ἄνθος· οὐ γὰρ ἐν γῆρᾳ, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος τὴν τελευτὴν ἐδέξατο· καὶ πρὸς τούτοις ἅπασιν τὸ παρὰ ἀδελφοῦ ταῦτα παθεῖν, καὶ παρὰ ἀδελφοῦ παρανόμως καὶ ἀδίκως. Διὰ γὰρ ἀπάντων τούτων φοβερὸν τὸ προσωπεῖον τοῦ θανάτου κατεσκευάζετο καὶ τῇ ὄψει ἀλγεινότερον, καὶ ἡ ὀδύνη τῷ
 25 Ἀδὰμ ἠγείρετο χαλεπωτέρα, ἐκάστου τῶν εἰρημένων μεγάλην ἀνάπτοντος κάμινον καὶ δριμυτέραν τὴν φλόγα ἐργαζομένου, καὶ παιδεύοντος εἰς ὅσον κακὸν αὐτὸν ἐνέβαλεν ὁ διάβολος.

Εἰ γὰρ ἡμεῖς καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὄρῳντες νεκροὺς θορυ-

τούς φούσκωσε μ' αὐτές τις ἐλπίδες καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ περιμένουν πὼς θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς παρακίνησε στὴν ἀνοησία καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ σκεφθοῦν μεγαλῦτερα ἀπὸ τὴ φύση τους, θέλοντας νὰ θεραπεύσει πολὺ πιὸ ἀποτελεσματικὰ τὴν πληγὴ αὐτὴ, ἀμέσως ἀφήνει νὰ ὑποπέσει στὸ θάνατο, ὥστε μὲ τὴν πείρα νὰ μάθει τὴ συμβουλὴ τοῦ διαβόλου καί, ἀφοῦ ἀσκηθεῖ καλὰ ἡ ψυχὴ στὸ νὰ ταπεινώνεται, τότε νὰ πάρει ἀθάνατο τὸ σῶμα. Πρῶτα ὅμως ἤθελε νὰ κυριαρχεῖ στὴ σκέψη τοῦ ὀ φόβος τοῦ θανάτου καὶ νὰ φαίνεται φοβερὸ τὸ πρᾶγμα.

2. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπέτρεψε καὶ τὸν Ἄβελ νὰ πεθάνει πρῶτος, ὥστε, βλέποντας αὐτὸ ἐκεῖνος πὺ ἔκαμε τὴν παράβαση³, νὰ μάθει τί τέλος πάντων εἶναι ὁ θάνατος καὶ πὼς εἶναι βαρὺ καὶ δυσᾶρεστο πρᾶγμα. Γιατί, ἂν αὐτὸς πέθαινε πρῶτος, δὲ θὰ γνώριζε τὴ φύση τοῦ πράγματος, ἀφοῦ ποτὲ δὲ θὰ ἔβλεπε ἄλλο νεκρὸ. Τώρα ὅμως πὺ αὐτὸς ζεῖ καὶ βλέπει τὸ θάνατο νὰ κυριαρχεῖ σ' ἄλλο σῶμα, στὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ του, μάθαινε πιὸ καλὰ καὶ πιὸ καθαρὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶδε τὸ θάνατο ὄχι σὲ ξένο σῶμα ἀλλὰ στὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ του, ὅπου μαζί μὲ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο ἢ τυραννία τῆς φύσης ἔκαμε πιὸ φοβερὸ τὸν πόνο, καὶ μαζί μὲ τὴ φύση ἢ ἀρετὴ τοῦ παιδιοῦ, καὶ μαζί μὲ τὴν ἀρετὴ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας, γιατί δέχθηκε τὸ θάνατο ὄχι στὰ γηρατεῖα, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀκμὴ τῆς νεότητος· καὶ μαζί μ' ὅλα αὐτὰ τὸ ὅτι τὰ ἔπαθε αὐτὰ ἀπὸ ἀδελφὸ καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀδελφὸ μὲ τρόπο παράνομο καὶ ἄδικο. Μὲ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ κατασκευαζόταν φοβερὸ τὸ προσωπεῖο τοῦ θανάτου καὶ στὴν ὄψη πιὸ ὀδυνηρό, καὶ ὁ πόνος στὸν Ἄδὰμ προκαλοῦνταν πιὸ φοβερός, ἀφοῦ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ πὺ λέχθηκαν ἀναβε μεγάλο καμίνι καὶ ἔκαμε πιὸ δυνατὴ τὴ φλόγα καὶ τὸν μάθαινε σὲ πόσο μεγάλο κακὸ τὸν ἔρριξε ὁ διάβολος.

Γιατί ἂν ἐμεῖς, πὺ κάθε ἡμέρα βλέπουμε νεκρούς, συγχυ-

3. Δηλ. ὁ Ἄδὰμ.

βούμεθα, ταραττόμεθα, συστελλόμεθα, καὶ οὐχ ἡμεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς ὀφρῦς ἀνασπῶντες καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων ὄντες ἀξιωμα-
των καὶ πεφυσιωμένοι, εἰ παραγίνονται ἐπ' ἐκφορᾷ καὶ τοῦ τυχόν-
τος νεκροῦ, τῇ ὄψει συστελλονται καὶ γίνονται παντὸς ταπεινότε-
5 ροι, τί εἰκὸς ἦν παθεῖν ἐκεῖνον τὸν πρῶτον βλέποντα νεκρόν, καὶ ἐν
τῷ τοῦ παιδὸς σώματι, καὶ παιδὸς τοιούτου, καὶ μηδέπω τῇ συνε-
χείᾳ τῶν τελευτώντων μελετήσαντα τὸ πάθος, ἀλλὰ τῷ ξένῳ μά-
λιστα θορυβούμενον; τί πάσχειν εἰκὸς ἦν ὀρώντα μὴ κωκυτῶν, μὴ
κινούμενον, μὴ συναλοῦντα τῷ πενθοῦντι πατρί, μὴ τὰ συνήθη
10 πράττοντα; Μὴ γὰρ δὴ τὴν παροῦσαν κατάστασιν ἴδης, ἀλλ' ἐννόη-
σον, ὅτι τότε πρῶτον ἐκεῖνον νεκρόν εἶδεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ πολ-
λοῦ μὲν τοῦ δέους, πολλῆς δὲ ἐπληροῦτο τῆς ταραχῆς.

Ἄλλ' ὁμως μετὰ τούτου καὶ τὰ τῆς παρακλήσεως ἐπενόησεν
ὁ Θεός· οὐδὲ γὰρ τὸν φόβον ἀυξηθῆναι τοῦ θανάτου μόνον ἠβούλε-
15 το, ἀλλὰ τινὰ καὶ παραμυθίαν τὸν ἄνθρωπον καρπώσασθαι. Ποίαν
δὴ ταύτην; Τὴν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως. Ἄλλ' εὐθέως μὲν αὐτὴν οὐκ
ἔδωκεν, εὐθέως δὲ αὐτῆς τὰς ἐλπίδας ἀμυδρῶς καὶ ὡς ἐν αἰνίγματι
διήνοιξεν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ φόβος ηὔξηθη καλῶς καὶ τοῦ ἀνθρώπου
τὴν διάνοιαν κατέσεισε καὶ ἐδείχθη τί ποτε ἦν ὁ θάνατος, πῶς
20 βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς καὶ φορτικόν, οὐκ ἀπὸ τῆς ὄψεως τῆς τότε γενο-
μένης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν μετὰ τὴν ὄψιν, τῶν σκωλήκων,
τῆς δυσωδίας, τοῦ ἰχῶρος, τῆς τέφρας, τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν
τῷ νεκρῷ παρακολουθούντων σώματι· ἐπειδὴ οὖν ὁ φόβος ηὔξηθη
καὶ κατέσεισε τὴν διάνοιαν, ὄρα πῶς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως
25 εἰσάγει λοιπὸν ἐλπίδα, ἀμυδρὰν μὲν καὶ ἀσαφῆ, εἰσάγει δὲ οὖν
ὁμως. Τὸν γὰρ Ἐνώχ μετὰ ταῦτα γενόμενον οὐκ ἀφήκεν ἀποθα-
νεῖν· καὶ φησι Παῦλος· «πίστει Ἐνώχ μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνα-

ζόμαστε, ταραζόμαστε, φοβούμαστε, και όχι μόνο εμείς, αλλά και εκείνοι που σηκώνουν τὰ φρύδια τους και βρίσκονται στὰ μεγάλα ἀξιώματα και εἶναι φαντασμένοι, ὅταν παραβρίσκονται στὴν κηδεῖα και τοῦ τυχαίου νεκροῦ, συστέλλονται στὸ πρόσωπο και γίνονται πιὸ ταπεινοὶ ἀπὸ τὸν καθένα, τί ἦταν φυσικὸ νὰ πάθει ἐκεῖνος που ἐβλεπε τὸν πρῶτο νεκρό, και στὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ του, και μάλιστα τέτοιου παιδιοῦ, και που δὲν εἶχε συνηθίσει ἀκόμη τὸ πάθος μὲ τοὺς συχνοὺς νεκρούς, ἀλλὰ που ταραζόταν πάρα πολὺ μὲ τὸ παράξενο θέαμα; Τί ἦταν φυσικὸ νὰ παθαίνει ὅταν τὸ ἐβλεπε νὰ μὴν αισθάνεται φωνή, οὔτε ἄγγιγμα, οὔτε δάκρυα, οὔτε τοὺς θρήνους, νὰ μὴν κινεῖται, νὰ μὴ συμπονάει τὸν πατέρα του που πενθεῖ, νὰ μὴν κάνει τὰ συνηθισμένα; Γιατὶ μὴ δεῖς τὴν τωρινὴ κατάσταση, ἀλλὰ σκέψου πῶς τότε ὁ ἄνθρωπος εἶδε ἐκεῖνον πρῶτον νεκρὸ και ἦταν γεμάτος ἀπὸ πολὺ φόβο και ἀπὸ μεγάλη ταραχή.

Ἄλλ' ὅμως μαζί μ' αὐτὸν ἐπινόησε ὁ Θεὸς και τὴν παρηγοριά, γιατί δὲν ἤθελε μόνο νὰ μεγαλώσει ὁ φόβος τοῦ θανάτου, ἀλλὰ νὰ κερδίσει ὁ ἄνθρωπος και κάποια παρηγοριά. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; Ἡ παρηγοριά ἀπὸ τὴν ἀνάσταση. Ὅμως ἀμέσως δὲν τὴν ἔδωσε, ἀλλ' ἀμέσως φανέρωσε τὶς ἐλπίδες τῆς ἀμυδρὰ και σκοτεινὰ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐξήθηκε πολὺ ὁ φόβος και τάραξε τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, και φάνηκε τί τέλος πάντων ἦταν ὁ θάνατος, πῶς ἦταν βαρὺ και δυσάρεστο και ἐνοχλητικὸ πράγμα, ὅχι μόνο ὅταν εἶδε τὸ νεκρὸ τότε, ἀλλὰ και ἀπ' αὐτὰ που ἔρχονται μετὰ, ἀπὸ τὰ σκουλήκια, τὴ δυσωδία, τὸ σάπισμα, τὴν τέφρα, και ὅλα τὰ ἄλλα που ἔρχονται μετὰ στὸ νεκρὸ σῶμα, κοίταξε πῶς δίνει στὴ συνέχεια και τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης, ἀμυδρὴ βέβαια και σκοτεινὴ, ἀλλ' ὅμως τὴ δίνει. Γιατὶ τὸν Ἐνώχ που ἔζησε ὕστερα ἀπ' αὐτὰ δὲν τὸν ἄφησε νὰ πεθάνει. Και λέγει ὁ Παῦλος, «μὲ τὴν πίστη ὁ Ἐνώχ μετατέθηκε γιὰ νὰ μὴ δεῖ θάνατο, και δὲ βρισκόταν, γιατί τὸν εἶχε μεταθέσει ὁ Θεός»⁴. Τὸν μετάθεσε και δὲν τὸν ἄφησε νὰ πεθάνει.

4. Ἐβρ. 11,5.

τον, καὶ οὐχ ἠύρισκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός». Μετέθηκεν καὶ οὐκ ἀφήκεν ἀποθανεῖν· οὐ μὴν ἀθάνατον τέως ἐποίησεν, ὥστε μὴ ἐκλῦσαι τὸν φόβον, ἀλλὰ μένει μὲν οὐκ ἀποθανών, οὐ μὴν ἐστὶν ἀθάνατος, ἀλλ' ἐν τῷ θνητῷ σώματι μῆκος ζωῆς ἐχαρίσατο·
5 παρανοίγων, ὡς εἶπον, ἀμυδρῶς πρὸ τῆς ἀναστάσεως τὰς ἐλπίδας.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ πρῶτον δίκαιον συνεχώρησεν ἀποθανεῖν· μετὰ γὰρ τῆς εἰρημένης αἰτίας οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καὶ ταύτην εἰπών. Ποίαν δὴ ταύτην; Τὴν τῆς ἀναστάσεως. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ
10 ἔμελλε διηνεκῶς ὁ θάνατος κρατεῖν, διὰ τοῦτο τὸν πρῶτον αὐτοῦ θεμέλιον καὶ τὴν πρώτην ρίζαν ἐν δικαιώματι παγῆναι ἐποίησεν, ἵνα σαθρὸς ὁ θεμέλιος γένηται. Ὡσπερ γὰρ ἀμαρτία θανάτου τροφή, οὕτω δικαιοσύνη θανάτου ἀναίρεσις καὶ ἀφανισμός. Συνεχώρησε τοίνυν τὸν πρῶτον μέλλοντα τελευτῶν δίκαιον εἶναι, ἐκ προ-
15 ομιῶν ἡμῖν διαλεγόμενος, καὶ χρηστὰς ὑποφαίνων ἐλπίδας καὶ δεικνύς, ὅτι οὐκ ἀφήσει τὸ γένος ἡμῶν ἐναπομεῖναι τῇ τελευτῇ· διὸ δὴ καὶ σαθρότερον κατεβάλετο αὐτῷ τὸν θεμέλιον.

3. Εἶτα μετὰ τὸν Ἐνῶχ ἐπὶ τοῦ Νῶε ἐτέρω πάλιν τρόπῳ ἀναστάσεως ὄψιν ἡμῖν ἔδειξε. Τί γὰρ τῶν τετελευτηκότων ἄμεινον
20 διέκειτο ἐν τοσοῦτῳ βυθῷ καὶ σκότῳ καὶ δεσμωτηρίῳ κατακλεισμένος ὁ Νῶε; Ἄλλ' ὅμως τὰ πελάγη ἐκεῖνα τὰ ἄπειρα, τὰ καλύψαντα τὰς κορυφὰς τῶν ὄρων, τὸν ἐν τῇ κιβωτῷ οὐ κατεπόντισεν, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ θανάτου ἀναστάς, οὕτως ἐκ τοῦ μακροῦ χειμῶνος ἐξῆι τότε ἐκείνου ὁ Νῶε, τῆς ἀναστάσεως τὴν ὄψιν ἐπὶ τῆς
25 οἰκειᾶς δεικνύς σωτηρίας. Πάλιν μετ' ἐκεῖνον (ὄσω γὰρ ὁ χρόνος προῆι, τοσοῦτῳ τρανότεροι καὶ αἱ εἰκόνες τῆς ἀναστάσεως ἐδείκνυντο) καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ τὸ αὐτὸ τοῦτο εἰργάσατο. Αἱ γὰρ τρεῖς ἡμέραι αἱ ἐν τῷ κήτει τῶν τριῶν ἡμερῶν τῶν ἐν τῷ θανάτῳ σύμβολον ἦσαν, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ κήτους τῆς ἀναστάσεως τοῦ δε-

“Όμως δὲν τὸν ἔκαμε πρῶτα ἀθάνατο, γιὰ νὰ μὴ διαλύσει τὸ φόβο, ἀλλὰ παραμένει βέβαια χωρὶς νὰ πεθάνει, ὅμως δὲν εἶναι ἀθάνατος, ἀλλὰ στὸ θνητὸ σῶμα χάρισε διάρκεια ζωῆς, φανερώνοντας, ὅπως εἶπα, ἀμυδρὰ τὶς ἐλπίδες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασι.

Γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπέτρεψε καὶ τὸν πρῶτο δίκαιο νὰ πεθάνει, γιατί μαζὶ μὲ τὴν αἰτία ποὺ λέχθηκε δὲ θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἂν ἔλεγε καὶ αὐτὴν. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ἡ αἰτία τῆς ἀνάστασης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐξουσιάζει παντοτινὰ ὁ θάνατος, γι’ αὐτὸ ἔκαμε νὰ στηριχθεῖ τὸ πρῶτο τοῦ θεμέλιο καὶ ἡ πρώτη ρίζα ἐπάνω σ’ ἓνα δίκαιο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ γίνῃ σάπιο τὸ θεμέλιο. Γιατί, ὅπως ἡ ἁμαρτία εἶναι ἡ τροφὴ τοῦ θανάτου, ἔτσι ἡ δικαιοσύνη εἶναι κατάργησι καὶ ἀφανισμὸς τοῦ θανάτου. Ἐπέτρεψε λοιπὸν νὰ εἶναι δίκαιος ὁ πρῶτος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει γιὰ νὰ μᾶς πεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ μᾶς φανερώσει καλὰς ἐλπίδες καὶ νὰ δείξει, ὅτι δὲ θ’ ἀφήσει τὸ ἀνθρώπινο γένος νὰ παραμείνῃ στὸ θάνατο. Γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸ θεμέλιό του κτιζόταν πρὸ σάπιο.

3. Ἐπειτα μετὰ τὸν Ἐνώχ στὸ Νῶε πάλι μᾶς ἔδειξε μὲ ἄλλο τρόπο τὴν ὄψη τῆς ἀνάστασης. Ὡς πρὸς τί δηλαδὴ ὁ Νῶε βρισκόταν σὲ καλύτερη κατάστασι ἀπὸ τοὺς πεθαμένους κλεισμένος σὲ τόσο μεγάλο βυθὸ καὶ σκοτάδι καὶ φυλακῆ; Ἀλλ’ ὅμως τὰ πελάγη ἐκεῖνα τὰ ἄπειρα, ποὺ κάλυψαν τὶς κορυφὰς τῶν βουνῶν, δὲν καταπόντισαν αὐτὸν ποὺ ἦταν μέσα στὴ φυλακῆ. Ἀλλὰ σὰν νὰ ἀναστήθηκε ἀπὸ τὸ θάνατο, ἔτσι ἔβγαινε τότε ὁ Νῶε ἀπὸ τὴν τρικυμία ἐκείνη ποὺ κράτησε πολὺ, φανερώνοντας στὴ δική του σωτηρία τὴν ὄψη τῆς ἀνάστασης. Πάλι ὕστερα ἀπ’ αὐτὸν (γιατί ὅσο ὁ καιρὸς προχωροῦσε, τόσο φανερώονταν πρὸ τρανὰ καὶ οἱ εἰκόνες τῆς ἀνάστασης) ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ στὸν Ἰωνά. Γιατί οἱ τρεῖς ἡμέρες ποὺ ἦταν μέσα στὸ κῆτος συμβόλιζαν τὴν παραμονὴ γιὰ τρεῖς ἡμέρες στὸ θάνατο, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀπὸ τὸ κῆτος ἦταν προαναγγελία τῆς ἀνάστασης τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Γι’ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε:

σποτικοῦ σώματος προανακήρυξις ἦν· διὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγε, «σημεῖον ἐπιζητεῖ ἡ γενεὰ αὕτη, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον τοῦ Ἰωνᾶ· ὡσπερ γὰρ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐποίησεν, οὕτως ἔσται ὁ
5 Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας».

Καὶ τὴν γέννησιν δὲ τοῦ Ἰσαὰκ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι ἀναστάσεως τύπον προσειπῶν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος διηγησάμενος τὰ κατὰ τὰς γονὰς αὐτοῦ τὰς ἀπὸ τῆς στείρας, καὶ εἰπὼν ὅτι ὁ πατὴρ
10 αὐτοῦ παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσε, καὶ ὅτι «μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, καταενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα νενεκρωμένον καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας, εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι καθ' ὃ ἐπήγγελται δυνατός ἐστι καὶ ποιῆ-
15 σαι»· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογιζέσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγεύραντα Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν». Δῆλον οὖν ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Ἰσαὰκ τύπος ἦν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Εἰ γὰρ μὴ τύπος ἦν, οὐκ ἂν ἐπήγαγε καὶ εἶπεν· «οὐκ ἐγράφη
20 δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογιζέσθαι». Οἱ γὰρ τύποι οὐ διὰ τοὺς δεχομένους κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν γίνονται γράφονται, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας ἀπ' αὐτῶν κερδαίνειν ἐν τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «ταῦτα δὲ τύπος συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν εἰς οὓς
25 τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε». Καὶ ὁ Ἠλίας δὲ ἀναληφθεὶς ταύτην ἡμῖν ἤνοιγε τὴν ἐλπίδα τὴν τῆς ἀναστάσεως. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν

5. Ματθ. 12,39-40.

6. Ρωμ. 4,19-21.

«ἡ γενεὰ αὐτὴ ζητάει θαῦμα, καὶ θαῦμα δὲ θὰ τῆς δοθεῖ, παρὰ μόνο τὸ θαῦμα τοῦ Ἰωνᾶ· ὅπως δηλαδὴ ὁ Ἰωνᾶς ἦταν τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύχτες στὴν καρδιὰ τῆς γῆς»⁵.

Ἄλλωστε καὶ τὴ γέννηση τοῦ Ἰσαὰκ δὲ θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἂν τὴν ἔλεγε τύπο τῆς ἀνάστασης. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ διηγῆθηκε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γέννησή του ἀπὸ τὴ στείρα καὶ ἀφοῦ εἶπε πὼς ὁ πατέρας του ἀντίθετα μὲ κάθε ἐλπίδα πίστεψε μὲ ἐλπίδα καὶ πῶς, «ἐπειδὴ δὲν κλονίσθηκε στὴν πίστη, ἀντιλήφθηκε τὸ σῶμα του νεκρὸ καὶ τὴ νέκρωση τῆς μήτρας τῆς Σάρρας, ἀλλὰ στὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ δὲν ἀμφέβαλε ἀπὸ ἀπιστία, ἀλλὰ πῆρε δύναμη ἀπὸ τὴν πίστη, ἀφοῦ ἔδωσε δόξα στὸ Θεὸ καὶ ἦταν τελείως πεπεισμένος ὅτι εἶναι δυνατὸς νὰ ἐκτελέσει ἐκεῖνο ποῦ ἔχει ὑποσχεθεῖ»⁶, ὕστερα πρόσθεσε· «δὲ γράφτηκε ὅμως μόνο γι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ γιὰ μᾶς, στοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ λογαριάζεται, σὲ ὅσους δηλαδὴ πιστεύουν στὸ Θεὸ ποῦ ἀνάστησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Κύριό μας»⁷. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν πὼς ἡ γέννηση τοῦ Ἰσαὰκ ἦταν τύπος τῆς ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ.

Γιατί, ἂν δὲν ἦταν τύπος, δὲ θὰ πρόσθετε καὶ δὲ θὰ ἔλεγε· «δὲ γράφτηκε ὅμως μόνο γι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ γιὰ μᾶς, στοὺς ὁποίους πρόκειται νὰ λογαριάζεται». Γιατί οἱ τύποι δὲ γράφονται γι' αὐτοὺς ποῦ τοὺς δέχονται τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ποῦ γίνονται, ἀλλὰ γι' αὐτοὺς ποῦ πρόκειται νὰ ὠφελοῦνται ἀπ' αὐτοὺς στοὺς μεταγενέστερους χρόνους. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοῦ λέγει· «καὶ αὐτὰ ποῦ συνέβαιναν σ' ἐκείνους ἦταν τύπος καὶ γράφτηκαν γιὰ νὰ νουθετήσουν ἐμᾶς στοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων»⁸. Ἀκόμη καὶ ὁ Ἡλίας ποῦ ἀναλήφθηκε μᾶς ἄνοιγε αὐτὴ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης. Ἄλλ' ἐκεῖνα βέβαια ἦταν σὰν τύποι,

7. Ρωμ. 4,23-25.

8. Α' Κορ. 10,11.

ὡς ἐν τύποις· ἐπειδὴ δὲ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς παρεγένετο μετὰ πολλοὺς καὶ ἀπείρους χρόνους, ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὴν ἀνάστασιν ἡμῖν ἔδειξε διὰ τοῦ οἰκείου σώματος, ἀπολύσας αὐτὸ τῆς τοῦ θανάτου τυραννίδος· διὸ καὶ φησί, «Χριστὸς ἀποθανὼν καὶ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει· ὁ γὰρ ἀπέθανε τῇ ἀμαρτία, ἀπέθανεν ἐφάπαξ».

4. Ἄλλ' ἐν προοιμίῳ μὲν ἀμυδρῶς ταῦτα ἐγένετο· τῆς τε γὰρ ἀναστάσεως ἢ ἐλπίς ὡς ἐν αἰνίγματι παρεδείκνυτο ἡμῖν διὰ τοῦ Ἐνώχ, τοῦ τε θανάτου ἢ κατάλυσις διὰ τοῦ Ἄβελ· ἀμφοτέρα δὲ 10 ταῦτα σαφῶς καὶ δήλως καὶ ὀλοσχερῶς καὶ ἐν ἀληθείᾳ διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γέγονεν. Ὅθεν δὴ καὶ δῆμοι μαρτύρων ἡμῖν ἐβλάστησαν, τοῦ θανάτου καταλυθέντος, τῆς δὲ ἀναστάσεως λαμπούσης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ παρῶν ἐπίπονος γέγονε βίος καὶ πολλῶν ἰδρώτων γέμων, ἵνα κάντεῦθεν οἱ παχύτεροι τῶν ἀνθρώπων 15 καὶ τοῖς παροῦσιν ἐμφιλοχωροῦντες ὠθούμενοι, καὶ πρὸς τὸ ἐπαχθὲς τῆς ζωῆς ταύτης ναρκῶντες, φεύγωσι μὲν ἡδονὰς καὶ τὴν πρὸς τὸν παρόντα βίον συμπάθειαν, πρὸς δὲ τὸν τῶν οὐρανῶν τρέχωσιν ἔρωτα, καὶ πρὸς ἐκείνην ἐπείγονται τὴν ἡμέραν.

Ὁ μὲν γὰρ φιλόσοφος καὶ ὑψηλὸς οὐ δεῖσεται τῆς ἐντεῦθεν 20 παραινέσεως, ἀλλ' ἐννοήσας ἡλίκον ἐστὶ βασιλεία οὐρανῶν, μᾶλλον δὲ πρὸ τῆς βασιλείας τῷ Θεῷ συγγίνεσθαι καὶ μετὰ Χριστοῦ εἶναι (τοῦτο γὰρ βασιλείας ἀπάσης μεῖζον), οὐδενὸς αἰσθήσεται τῶν παρόντων ἡδέων, ἀλλ' ἀτιμάσει ταῦτα, τῆς σκιᾶς αὐτὰ μᾶλλον παρατρέχων. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῇ σαρκὶ δουλεύοντες καὶ ὑπὸ τῆς 25 τυραννίδος τῶν βιωτικῶν κατεχόμενοι, καθάπερ τὰ φωλεύοντα τῶν θηρίων, ἐμφιλοχωροῦσιν αὐτοῖς, διακόπτων αὐτῶν τὴν πρὸς ταῦτα συμπάθειαν, συνεκλήρωσεν αὐτοῖς πολλὰ τὰ λυπηρά, καὶ

ὅταν ὁμοῦς ἦρθε ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ καὶ ἄπειρα χρόνια, μᾶς ἔδειξε στὴν πραγματικότητα τὴν ἀνάσταση μὲ τὸ δικό του σῶμα, ὅταν τὸ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ θανάτου. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «ὁ Χριστὸς, ἀφοῦ πέθανε καὶ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, δὲν πεθαίνει πιά, γιατί τότε ποὺ πέθανε γιὰ τὴν ἁμαρτία, πέθανε μιὰ γιὰ πάντα»⁹.

4. Ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ βέβαια αὐτὰ ἔγιναν μὲ τρόπο θολό, ἀφοῦ καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης μᾶς φανερώθηκε μὲ τὸν Ἐνώχ σὰν σὲ αἴνιγμα, καθὼς καὶ ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου μὲ τὸν Ἄβελ. Ὅμως καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἔγιναν μὲ τρόπο καθαρὸ καὶ φανερὸ καὶ ὀλοκλήρωτικὸ καὶ ἀληθινὸ μὲ τὸ μονογενὴ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ πολλοὶ μάρτυρες βλάστησαν σὲ μᾶς, ἀφοῦ ὁ θάνατος καταργήθηκε, ἐνῶ ἡ ἀνάσταση λάμπει. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παρούσα ζωὴ ἔγινε κουραστικὴ καὶ γεμάτη πολλοὺς ἰδρῶτες, ὥστε καὶ ἀπὸ ἐδῶ παρακινούμενοι οἱ πιὸ σαρκικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ μὲ εὐχαρίστηση ἀσχολοῦνται στὰ παρόντα καὶ εἶναι ἀναίσθητοι στὰ δυσάρεστα τῆς ζωῆς αὐτῆς, ν' ἀποφεύγουν τὶς ἡδονὲς καὶ τὴ συμπάθειά τους πρὸς τὴν παρούσα ζωὴ, καὶ νὰ τρέχουν πρὸς τὸν ἔρωτα τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ σπεύδουν πρὸς τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη.

Γιατὶ ὁ πιστὸς καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν παραίνεση αὐτῆ, ἀλλ', ἀφοῦ κατάλαβε πόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ καλύτερα πρὶν ἀπὸ τὴ βασιλεία τὸ νὰ συναναστρέφεται τὸ Θεὸ καὶ νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Χριστὸ (γιατὶ αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ βασιλεία ὀλοκλήρη), δὲ θὰ προσέξει τίποτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ τὰ περιφρονήσει, προσπερνώντας αὐτὰ πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴ σκιά. Ἐπειδὴ ὁμοῦς πολλοὶ ποὺ εἶναι δοῦλοι τῆς σάρκας καὶ κατέχονται ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν βιοτικῶν ἀσχολοῦνται μὲ εὐχαρίστηση μ' αὐτὰ, σὰν τὰ θηρία ποὺ μένουν στὶς φωλιές τους, γιὰ νὰ σταματήσει τὴ συμπάθειά τους πρὸς αὐτὰ, συνένωσε μ' αὐτὰ καὶ πολλὰ λυπηρά, καὶ φόβους καὶ μέριμνες καὶ φρο-

9. Ρωμ. 6,9-10.

φόβους καὶ μερίμνας καὶ φροντίδας καὶ ἀγωνίας καὶ κινδύνους καὶ δειλίαν, καὶ τὸν πολὺν τῶν σωματικῶν παθῶν ἔσμόν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σωμάτων πολιορκίαν, καὶ ἕτερα πολλά, ἅπερ εἶπεῖν οὐκ ἐν τῷ λόγῳ, ἵνα κἄν τὸ νέφος τῶν κακῶν τούτων φρίττοντες, ἐπιθυ-
5 μήσωσιν εἰς τὸν ἀκύμαντον καταπλεῦσαι λιμένα καὶ τῆς γαλήνης ἀπολαύειν τῆς διηνεκοῦς, τῆς οὐκ ἀναμεμιγμένα τοῖς ἀγαθοῖς τὰ κακὰ ἐχούσης, ἀλλὰ καθαρὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὄντως ἀγαθὰ.

Τὰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα δοκοῦντα εἶναι καλά, οἷον πλοῦτος καὶ δόξα καὶ δυναστεία, ὀνόματα μὲν ἐστὶ καλῶν καὶ τοῖς ἐναντίοις
10 ἀναμεμιγμένα, τὰ δὲ ἐκεῖ εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰ, οὐκ ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ' ἐν πράγμασι τὴν μακαριότητα ἔχοντα. Ἴν' οὖν τούτων ἐπιτύχωμεν, ζηλώσωμεν τῶν μαρτύρων τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀνδρείαν, τὸν ζῆλον, τὴν πίστιν, τὴν τῶν παρόντων ὑπεροψίαν, τὴν τῶν μελλόντων ἐπιθυμίαν. Ἔστι γὰρ ταῦτα καὶ χωρὶς διωγμοῦ πάντα κατορ-
15 θοῦν. Κἄν γὰρ πυρὰ μὴ προκέηται, ἀλλ' ἐπιθυμία πρόσεστι σφοδρότερα· κἄν ὀδόντες θηρίων μὴ ὦσιν, ἀλλὰ θηρίου χαλεπώτερος ἐπίκειται θυμός· κἄν δῆμιοι μὴ παρεστήκοιεν πλευρὰς καταξαίνοντες, ἀλλὰ φθόνος ἔγκειται δημίου παντὸς χαλεπώτερον κατεσθίων τὴν διάνοιαν.

20 Δεῖ τοίνυν ἡμᾶς πρὸς τὰ πάθη ταῦτα ἀποδυσαμένους καὶ τὴν ἀπὸ τῶν φιλοσόφων λογισμῶν ἰσχὺν αὐτοῖς ἐπιτειχίσαντας, οὕτω τὸν παρόντα διανύειν βίον καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἐναγωνίους εἶναι, ἵνα, ὀλίγον χρόνον πονήσαντες, διηνεκῶς στεφανωθῶμεν, καὶ τῶν ἀκηράτων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν, καὶ πάντοτε σὺν Κυρίῳ ὄντες,
25 καὶ τῆς συνουσίας ἐκείνης ἀπολαύοντες τῆς πάντα ὑπερβαινούσης λόγον καὶ διάνοιαν, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ματασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ντίδες και αγωνίες και κινδύνους και δειλία, και τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν σωματικῶν παθῶν, και τὴν ἐνόχληση ἀπὸ τὰ σώματα, και πολλά ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ πεῖ κανεὶς μετὸ λόγο, ὥστε, τρέμοντας τουλάχιστο τὸ πλῆθος τῶν κακῶν αὐτῶν, νὰ ἐπιθυμήσουν νὰ καταπλεύσουν στὸ γαλήνιο λιμάνι και ν' ἀπολαμβάνουν τὴν παντοτινὴ γαλήνη, ἡ ὁποῖα δὲν ἔχει ἀναμιγμένα τὰ ἀγαθὰ μετὰ τὰ κακά, ἀλλ' ἔχει καθαρὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ.

Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἐδῶ φαίνονται πῶς εἶναι καλὰ, ὅπως ὁ πλοῦτος και ἡ δόξα και ἡ ἐξουσία, εἶναι ὀνόματα τῶν καλῶν και ἀναμιγμένα μετὰ τὰ κακά, ἐνῶ τὰ ἐκεῖ εἶναι γνήσια και καθαρὰ, ἀφοῦ ἔχουν τὴ μακαριότητα ὄχι στὰ ὀνόματα ἀλλὰ στὰ πράγματα. Γιὰ νὰ τὰ ἐπιτύχουμε λοιπὸν αὐτὰ, ἄς μιμηθοῦμε τὴν ἀρετὴ τῶν μαρτύρων, τὴν ἀνδρεία, τὸ ζῆλο, τὴν πίστη, τὴν περιφρόνηση γιὰ τὰ παρόντα και τὴν ἐπιθυμία τους γιὰ τὰ μελλοντικά. Καθόσον εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ κατορθώσουμε ὅλα και χωρὶς διωγμό. Γιατὶ, και ἂν ἀκόμη δὲν ἀνάβεται φωτιά, ὑπάρχει ὅμως ἐπιθυμία πιὸ δυνατὴ· και ἂν δὲν ὑπάρχουν δόντια θηρίων, ἔρχεται ὁ θυμὸς πιὸ φοβερός ἀπὸ θηρίο· και ἂν δὲν παραστέκονται δῆμιοι καταξεσχίζοντας τὶς πλευρές, ὑπάρχει ὅμως ὁ φθόνος ποὺ κατατρώγει τὴν ψυχὴ χειρότερα ἀπὸ κάθε δῆμιο.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς, ἀφοῦ ἀναλάβουμε ἀγῶνα ἐναντίον τῶν παθῶν αὐτῶν και ἀφοῦ ἀντιτάξουμε σ' αὐτὰ τὴ δύναμη ἀπὸ τὶς πνευματικὲς σκέψεις, ἔτσι νὰ περάσουμε τὴν παρούσα ζωὴ, ἀγωνιζόμενοι σ' ὅλη τὴ ζωὴ μας, ὥστε, ἀφοῦ κοπιᾶσουμε λίγο καιρό, νὰ στεφανωθοῦμε παντοτινὰ, και ν' ἀπολαύσουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, και νὰ εἴμαστε παντοτινὰ μαζί μετὸν Κύριο, ἀπολαμβάνοντας τὴ συναναστροφή ἐκείνη ποὺ ξεπερνᾶει κάθε λόγο και σκέψη, στὴν ὁποῖα εἶθε ὅλοι μας νὰ πάρουμε μέρος, μετὰ τὴ χάρη και τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου και μαζί μετὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα και συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τῶρα και πάντοτε και στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

ΣΤΟΝ ΕΥΤΡΟΠΙΟ

ΤΟΝ ΕΥΝΟΥΧΟ, ΠΑΤΡΙΚΙΟ ΚΑΙ ΥΠΑΤΟ

ΟΜΙΛΙΑ Α'

ΕΙΣ ΕΥΤΡΟΠΙΟΝ

ΕΥΝΟΥΧΟΝ, ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ ΚΑΙ ΥΠΑΤΟΝ

1. Ἄει μὲν, μάλιστα δὲν νῦν εὐκαιρον εἶπεῖν· «ματαιότης μα-
5 ταιοτήτων, καὶ πάντα ματαιότης». Ποῦ νῦν ἢ λαμπρὰ τῆς ὑπα-
τείας περιβολή; Ποῦ δὲ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες; Ποῦ δὲ οἱ κρότοι,
καὶ οἱ χοροί, καὶ αἱ θαλῖαι, καὶ αἱ πανηγύρεις; Ποῦ οἱ στέφανοι
καὶ τὰ παραπετάσματα; Ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος καὶ αἱ ἐν
ἵπποδρομίᾳ εὐφημίαι καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακεῖαι; Πάντα
10 ἐκεῖνα οἴχεται· καὶ ἄνεμος πνεύσας ἀθρόον τὰ μὲν φύλλα κατέ-
βαλε, γυμνὸν δὲ ἡμῖν τὸ δένδρον ἔδειξε, καὶ ἀπὸ τῆς ρίζης αὐτῆς
σαλευόμενον λοιπόν· τοιαύτη γὰρ ἢ τοῦ πνεύματος γέγονε προσ-
βολή, ὡς καὶ πρόρριζον ἀπειλεῖν ἀνασπᾶν, καὶ ταῦτα διασα-
λεῦσαι τοῦ δένδρου τὰ νεῦρα. Ποῦ νῦν οἱ πεπλασμένοι φίλοι;
15 ποῦ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα; ποῦ ὁ τῶν παρασίτων ἔσμος
καὶ ὁ δι' ὄλης ἡμέρας ἐγγεόμενος ἄκρατος καὶ αἱ ποικίλαι τῶν
μαγείρων τέχναι καὶ οἱ τῆς δυναστείας θεραπευταί, οἱ πάντα
πρὸς χάριν ποιοῦντες καὶ λέγοντες; Νῦν ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ
ὄναρ, καὶ ἡμέρας γενομένης ἠφανίσθη· ἄνθη ἦν ἑαρινά, καὶ πα-
20 ρελθόντος τοῦ ἔαρος ἅπαντα κατεμαράνθη· σκιὰ ἦν, καὶ παρέ-

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟΝ ΕΥΤΡΟΠΙΟ ΤΟΝ ΕΥΝΟΥΧΟ, ΠΑΤΡΙΚΙΟ ΚΑΙ ΥΠΑΤΟ

1. Πάντοτε βέβαια, ιδιαίτερα όμως τώρα είναι εύκαιρία να ποῦμε, «ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης»¹. Ποῦ εἶναι τώρα ἡ λαμπρὴ στολὴ τῆς ὑπατείας; ποῦ οἱ φωτεινὲς λαμπάδες; ποῦ οἱ θόρυβοι, καὶ οἱ χοροί, καὶ οἱ διασκεδάσεις, καὶ τὰ πανηγύρια; Ποῦ εἶναι τὰ στεφάνια καὶ τὰ παραπετάσματα; Ποῦ εἶναι ὁ θόρυβος τῆς πόλης καὶ οἱ ἐπευφημίες στὰ ἵπποδρόμια καὶ οἱ κολακεῖες τῶν θεατῶν; Ὅλα αὐτὰ ἔφυγαν· φύσηξε ξαφνικὰ ἄνεμος καὶ ἔρριξε κάτω τὰ φύλλα καὶ μάς ἔδειξε τὸ δένδρο γυμνὸ καὶ νὰ κλονίζεται πιά ἀπὸ τὴ ρίζα του. Γιατὶ τέτοια ἦταν ἡ ὁρμὴ τοῦ ἀνέμου, ὥστε νὰ ἀπειλεῖ νὰ ξερριζώσει σύρριζα τὸ δένδρο καὶ νὰ τραντάξει καὶ αὐτὰ τὰ νεῦρα του. Ποῦ εἶναι τώρα οἱ ψεύτικοι φίλοι; ποῦ εἶναι τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα; ποῦ εἶναι τὸ πλῆθος τῶν παρασίτων, καὶ τὸ ἀνόθευτο κρασί ποῦ χινόταν ὅλη τὴν ἡμέρα, καὶ οἱ ποικίλες τέχνες τῶν μαγείρων καὶ οἱ ὑπηρέτες τῆς ἐξουσίας ποῦ ἔκαναν καὶ ἔλεγαν ὅλα γιὰ νὰ εἶναι εὐχάριστοι; Νύχτα ἦταν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ὄνειρο, καὶ ὅταν ἦρθε ἡ ἡμέρα ἐξαφανίσθηκαν. Ἄνθη ἦταν ἀνοιξιάτικα, καὶ ὅταν πέρασε ἡ ἀνοιξὴ ὅλα μαράθηκαν. Σκιά ἦταν καὶ ἔφυγε γρήγορα, κα-

1. Ἐκκλ. 1,2.

δραμε· καπνὸς ἦν, καὶ διελύθη· πομφόλυγες ἦσαν, καὶ διερράγησαν· ἀράχνη ἦν, καὶ διεσπίασθη.

Διὸ ταύτην τὴν πνευματικὴν ρῆσιν ἐπάδομεν συνεχῶς ἐπιλέγοντες· «ματαιότης ματαιότητων, καὶ πάντα ματαιότης».
 5 Ταύτην γὰρ τὴν ρῆσιν καὶ ἐν τοίχοις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν ἀγορᾷ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ὁδοῖς, καὶ ἐν θύραις, καὶ ἐν εἰσόδοις, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ ἐκάστου συνειδότι συνεχῶς ἐγγεγράφθαι δεῖ, καὶ διαπαντὸς αὐτὴν μελετᾶν. Ἐπειδὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀπάτη, καὶ τὰ προσωπεῖα, καὶ ἡ ὑπόκρισις, ἀλήθεια παρὰ τοῖς
 10 πολλοῖς εἶναι δοκεῖ, ταύτην καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ ἐν δείπνῳ καὶ ἐν ἀρίστῳ καὶ ἐν συλλόγοις ἐπιλέγειν ἕκαστον τῷ πλησίον ἐχρῆν, καὶ παρὰ τοῦ πλησίον ἀκούειν, ὅτι «ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης». Οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς, ὅτι δραπέτης ὁ πλοῦτός ἐστι; Σὺ δὲ ἡμῶν οὐκ ἠνείχου. Οὐκ ἔλε-
 15 γον ὅτι ἀγνώμων ἐστὶν οἰκέτης; Σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου πείθεσθαι. Ἴδου ἐκ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι οὐ δραπέτης μόνον, οὐδὲ ἀγνώμων, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνος· οὗτος γὰρ σε τρέμει νῦν καὶ δεδοικέναι παρεσκεύασεν. Οὐκ ἔλεγόν σοι, ἠνίκα συνεχῶς ἐπετίμας μοι λέγοντι τάληθῆ, ὅτι ἐγὼ σε φιλῶ μᾶλλον τῶν
 20 κολακευόντων; Ἐγὼ ὁ ἐλέγχων πλέον κήδομαι τῶν χαριζομένων;

Οὐ προσετίθην τοῖς ρήμασι τούτοις, ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων ὑπὲρ ἐκούσια φιλήματα ἐχθρῶν; Εἰ τῶν ἐμῶν ἠνέσχου τραυμάτων, οὐκ ἂν σοι τὰ φιλήματα ἐκείνων τὸν θάνατον τοῦτο ἔτεκον· τὰ γὰρ ἐμὰ τραύματα ὑγείαν ἐργάζεται, τὰ δὲ ἐκείνων φιλήματα νόσον ἀνίατον κατεσκεύασε. Ποῦ νῦν οἱ οἰνο-
 25 χόοι; Ποῦ δὲ οἱ σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ μυρία παρὰ πᾶσιν ἐγκώμια λέγοντες; Ἐδραπέτευσαν, ἠρνήσαντο τὴν φιλίαν, ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς διὰ τῆς σῆς ἀγωνίας πορίζουσιν. Ἄλλ' οὐχ
 30 ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ καὶ τοῦ δυσχερῆ ἰνοντός σου οὐκ ἀποπηδῶ-

πνός ἦταν καὶ διαλύθηκε, ἀερόφουσκες ἦταν καὶ ἔσκασαν, ἀράχνη ἦταν καὶ ἔσπασε.

Γι' αὐτὸ αὐτὰ τὰ πνευματικὰ λόγια ἐπαναλαμβάνουμε συνέχεια λέγοντας, «ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης». Πρέπει δηλαδή αὐτὰ τὰ λόγια νὰ εἶναι γραμμένα συνέχεια καὶ στοὺς τοίχους καὶ στὰ ροῦχα καὶ στὴν ἀγορὰ καὶ στὸ σπίτι καὶ στοὺς δρόμους καὶ στὶς πόρτες καὶ στὶς εἰσόδους καὶ κυρίως στὴ συνείδηση τοῦ καθενὸς καὶ πάντοτε νὰ τὰ μελετοῦμε. Ἐπειδὴ ἡ ἀπάτη τῶν πραγμάτων, καὶ τὰ προσωπεῖα καὶ ἡ ὑποκρισία, θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πῶς εἶναι ἀλήθεια, αὐτὸ τὸ ρητὸ κάθε ἡμέρα, καὶ στὸ δεῖπνο, καὶ στὸ γεῦμα, καὶ στὶς συνάξεις ἔπρεπε ὁ καθένας νὰ τὸ λέγει στὸν πλησίον του καὶ ἀπ' αὐτὸν ν' ἀκούει, «ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης». Δὲ σοῦ ἔλεγα συνέχεια ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι δραπετής; Ἐσὺ ὅμως δὲ μᾶς ἀνεχόσουν. Δὲν ἔλεγα ὅτι εἶναι ἀχάριστος ὑπηρέτης; Ἐσὺ ὅμως δὲν ἠθελες νὰ πεισθεῖς. Νὰ, ἀπὸ τὰ πράγματα δείχθηκε ἔμπρακτα πῶς δὲν εἶναι μόνο δραπετής, οὔτε ἀχάριστος, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωποκτόνος, γιατί αὐτὸς σὲ ἔκαμε τώρα νὰ τρέμεις καὶ νὰ φοβᾶσαι. Δὲ σοῦ ἔλεγα, ὅταν συνέχεια μὲ ἐπιτιμοῦσες πού ἔλεγα τὴν ἀλήθεια, ὅτι ἐγὼ σ' ἀγαπῶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς κόλακες; ὅτι ἐγὼ πού σὲ ἐλέγχω, φροντίζω γιὰ σένα πιὸ πολὺ ἀπ' αὐτοὺς πού σοῦ κάνουν τὰ χατίρια;

Δὲν πρόσθετα στὰ λόγια αὐτὰ ὅτι εἶναι περισσότερο εὐπρόσδεκτα τὰ τραῦματα τῶν φίλων παρὰ τὰ αὐθόρμητα φιλήματα τῶν ἐχθρῶν²; Ἄν ἀνεχόσουν τὰ τραύματά μας δὲ θὰ σοῦ προκαλοῦσαν αὐτὸν τὸ θάνατο τὰ φιλήματα τους, γιατί τὰ δικά μας τραύματα φέρνουν ὑγεία, ἐνῶ τὰ δικά τους φιλήματα ἐτοίμασαν ἀσθένεια ἀθεράπευτη. Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ οἰνοχόοι; καὶ ποῦ ἐκεῖνοι πού βάδιζαν ὑπερήφανα στὴν ἀγορὰ καὶ σὲ ὄλους ἔλεγαν ἄπειρους ἐπαίνους γιὰ σένα; Ἐξαφανίσθηκαν, ἀρνήθηκαν τῇ φιλίᾳ, ἀπὸ τῇ δικῇ σου ἀγωνία ἀποκτοῦν αὐτοὶ ἀσφάλεια γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ἐμεῖς ὅμως δὲ συμπεριφερόμασταν ἔτσι, ἀλλὰ καὶ ὅταν δυσανασχετοῦσες δὲν ἀπομακρυνόμασταν

μεν, καὶ νῦν πεσόντα περιστέλλομεν καὶ θεραπεύομεν. Καὶ ἡ μὲν πολεμηθεῖσα Ἐκκλησία παρὰ σοῦ τοὺς κόλπους ἠπλώσε καὶ ἐπεδέξατο· τὰ δὲ θεραπευθέντα θέατρα, ὑπὲρ ὧν πολλάκις πρὸς ἡμᾶς ἠγανάκτεις, πρὸς δὲ καὶ ἀπώλεσεν. Ἄλλ' ὅμως
 5 οὐκ ἐπαυσάμεθα αἰεὶ λέγοντες· τί ταῦτα ποιεῖς; Ἐκβακχεύεις τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατὰ κρημνῶν σαυτὸν φέρεις, καὶ παρέτρεχες ἅπαντα. Καὶ αἱ μὲν ἵπποδρομῖαι, τὸν πλοῦτον τὸν σὸν ἀναλώσασαι, τὸ ξίφος ἠκόνησαν, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἢ τῆς ὀργῆς τῆς σῆς ἀπολαύσασα τῆς ἀκαίρου, πανταχοῦ παρατρέχει, τῶν δικτύων
 10 σε ἐξαρπάσαι βουλομένη.

2. Καὶ ταῦτα λέγω νῦν, οὐκ ἐπεμβαίνων τῷ κειμένῳ, ἀλλὰ τοὺς ἐστῶτας ἀσφαλεστέρους ποιῆσαι βουλόμενος· οὐκ ἀναξάινων τὰ ἔλκη τοῦ τετρωμένου, ἀλλὰ τοὺς μηδέπω τετρωμένους ἐν ὑγείᾳ διατηρῆσαι ἀσφαλεῖ· οὐ καταποντίζων τὸν κλυδωνιζόμενον, ἀλλὰ τοὺς ἐξ οὐρίας πλέοντας παιδεύων, ὥστε μὴ γενέσθαι ὑποβρυχίους. Πῶς δ' ἂν τοῦτο γένοιτο; Ἐἰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοώμεθα πραγμάτων. Καὶ γὰρ οὗτος εἰ ἔδεισε μεταβολήν, οὐκ ἂν ὑπέμεινε μεταβολήν· ἀλλ' ἐπεὶ οὗτος οὔτε οἴκοθεν, οὔτε παρ' ἐτέρων ἐγένετο βελτίων, ὑμεῖς γοῦν
 15 οἱ κομῶντες τῷ πλούτῳ, ἀπὸ τῆς τούτου κερδάνετε συμφορᾶς· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀσθενέστερον. Διόπερ οἷον ἂν εἶποι τις ὄνομα τῆς εὐτελείας αὐτῶν, ἔλαττον τῆς ἀληθείας ἐρεῖ· κἂν καπνὸν αὐτά, κἂν χόρτον, κἂν ὄναρ, κἂν ἄνθη ἔαρινά, κἂν ὀτιοῦν ὀνομάσῃ· οὕτως ἐστὶν ἐπίκηρα, καὶ τῶν οὐ-
 25 δὲν ὄντων οὐδαμινώτερα· ὅτι δὲ μετὰ τῆς οὐθενείας καὶ πολὺ ἔχει τὸ ἀπόκρημνον, δῆλον ἐντεῦθεν.

Τίς γὰρ τούτου γέγονεν ὑψηλότερος; Οὐ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρῆλθε τῷ πλούτῳ; Οὐ πρὸς αὐτὰς τῶν ἀξιωματικῶν ἀνέβη τὰς κορυφάς; οὐχὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον, καὶ ἐδεδοίκει-

ἀπὸ σένα, καὶ τώρα ποὺ ἔπεσες σὲ περιποιούμαστε καὶ σὲ φροντίζουμε. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ποὺ πολεμήθηκε ἀπὸ σένα ἄπλωσε τοὺς κόλπους της καὶ σὲ δέχθηκε, ἐνῶ τὰ θέατρα ποὺ φρόντισες, γιὰ τὰ ὁποῖα πολλὲς φορές ἀγανακτοῦσες ἐναντίον μας, σὲ πρόδωσαν καὶ σὲ κατέστρεψαν. Ἄλλ' ὅμως δὲ σταματήσαμε νὰ σοῦ λέμε πάντοτε, 'γιατί τὰ κάνεις αὐτά; στρέφεται μὲ μανία ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας καὶ φέρνεις τὸν ἑαυτό σου στὸ γκρεμό', καὶ τὰ περιφρονοῦσες ὅλα. Καὶ οἱ ἵπποδρομίες, ἀφοῦ ξόδεψαν ὅλο τὸν πλοῦτο σου, ἀκόνισαν τὸ ξίφος, ἡ Ἐκκλησία ὅμως ποὺ ἀπόλαυσε τὴν ἀνόητη ὀργή σου, τρέχει παντοῦ, θέλοντας νὰ σὲ σώσει ἀπὸ τὰ δίχτυα τοῦ θανάτου.

2. Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ τώρα, ὄχι γιὰ νὰ ἐπιτιμήσω αὐτὸν ποὺ ἔπεσε, ἀλλὰ γιὰ νὰ θέλω νὰ κάνω ἀσφαλέστερους ἐκείνους ποὺ εἶναι ὄρθιοι· ὄχι γιὰ νὰ ξύσω τὶς πληγὲς τοῦ πληγωμένου, ἀλλὰ γιὰ νὰ διατηρήσω σὲ υἰεὶα ἀσφαλὴ ἐκείνους ποὺ δὲν πληγώθηκαν ἀκόμη· ὄχι γιὰ νὰ καταποντίσω αὐτὸν ποὺ βρίσκεται σὲ τρικυμία, ἀλλὰ γιὰ νὰ διδάξω ἐκείνους ποὺ πλέουν μὲ οὐριό ἀνεμο νὰ μὴν καταποντισθοῦν. Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; Ἄν ἔχουμε στὸ νοῦ μας τὶς μεταβολὲς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Γιατὶ καὶ αὐτός, ἂν φοβόταν τὴ μεταβολή, δὲ θὰ πάθαινε μεταβολή. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς οὔτε μόνος του οὔτε ἀπὸ ἄλλους γινόταν καλύτερος, ἐσεῖς τουλάχιστο ποὺ ὑπερηφανεύεστε γιὰ τὸν πλοῦτο σας κερδίστε ἀπὸ τὴ συμφορὰ του, γιὰ τὴν τίποτε δὲν εἶναι ἀσθενέστερο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Γι' αὐτό, ὅπως κι ἂν ὀνομάσει κανεὶς τὴν ἀσήμαντὴ ἀξία τους, θὰ πεῖ λιγότερο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, εἴτε καπνὸς, εἴτε χορτάρια, εἴτε ὄνειρο, εἴτε ἄνθη ἀνοιξιάτικα, εἴτε ὅ,τιδήποτε τὰ ὀνομάσει. Τόσο πολὺ πρόσκαιρα εἶναι καὶ πιὸ ἀσήμαντα καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν καθόλου. Ὅτι ὅμως μαζί μὲ τὴ μηδαμινότητα ἔχουν καὶ πολὺ κίνδυνο, εἶναι φανερό ἀπὸ ἐδῶ.

Γιατὶ ποιὸς ἔγινε ἀνώτερος ἀπ' αὐτόν; Δὲν ξεπέρασε τὸν πλοῦτο ὅλη τὴν οἰκουμένη; Δὲν ἀνέβηκε σ' αὐτὲς τὶς κορυφὲς τῶν ἀξιωματῶν; Δὲν τὸν ἔτρεμαν καὶ δὲν τὸν φοβοῦνταν ὅλοι;

σαν; Ἄλλ' ἰδοὺ γέγονε καὶ δεσμωτῶν ἀθλιώτερος, καὶ οἰκετῶν
 ἐλεεινότερος, καὶ τῶν λιμῶ τηκομένων πτωχῶν ἐνδεέστερος,
 καθ' ἐκάστην ἡμέραν ξίφη βλέπων ἠκονημένα, καὶ βάραθρον,
 καὶ δημίους, καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαγωγὴν· καὶ οὐδὲ εἶποτε γέ-
 5 γονεν ἐπὶ τῆς ἡδονῆς οἶδεν ἐκείνης, οὐδὲ αὐτῆς αἰσθάνεται τῆς
 ἀκτῖνος· ἀλλ' ἐν μεσημβρίᾳ μέση, καθάπερ ἐν πυκνοτάτῃ νυκτί,
 περιστοιχισμένος οὗτος τὰς ὄψεις πεπήρωται. Μᾶλλον δὲ ὅσα
 ἂν φιλονεικήσωμεν, οὐ δυνησόμεθα τῷ λόγῳ παραστῆσαι τὸ
 πάθος, ὅπερ ὑπομένειν αὐτὸν εἰκός, καθ' ἐκάστην ὥραν ἀπο-
 10 κτείνεσθαι προσδοκῶντα. Ἄλλὰ γὰρ τί δεῖ τῶν λόγων τῶν παρ'
 ἡμῶν, αὐτοῦ ταῦτα καθάπερ ἐν εἰκόνι σαφῶς ὑπογράψαντος
 ἡμῖν; Τῇ γὰρ προτεραίᾳ, ὅτε ἐπ' αὐτὸν ἦλθον ἐκ τῶν βασιλικῶν
 αὐλῶν πρὸς βίαν ἀφελκύσαι βουλόμενοι, καὶ τοῖς σκεύεσι προσ-
 ἔδραμε τοῖς ἱεροῖς, ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ τανῦν, νεκρω-
 15 θέντος ἅπαξ οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον· κτύπος δὲ τῶν ὁδόν-
 των, καὶ πάταγος καὶ τρόμος παντὸς τοῦ σώματος, καὶ φωνὴ
 διακοπτομένη, καὶ γλῶττα διαλυομένη, καὶ σχῆμα τοιοῦτον,
 οἷον εἰκὸς τὴν λιθίνην ἔχειν ψυχὴν.

3. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ὄνειδίζων, οὐδὲ ἐπεμβαίνων αὐτοῦ
 20 τῇ συμφορᾷ, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν διάνοιαν μαλάξαι βουλόμενος,
 καὶ εἰς ἔλεον ἐπισπάσασθαι, καὶ πειῖσαι ἀρκεσθῆναι τῇ τιμωρίᾳ
 τῇ γεγεννημένῃ. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσι πολλοὶ παρ' ἡμῖν ἀπάνθρωποι,
 ὥστε ὁμοίως καὶ ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ὅτι αὐτὸν ἐδεξάμεθα τῷ βήμα-
 τι· τὸ ἄστοργον αὐτῶν τοῖς διηγήμασι μαλάξαι βουλόμενος, ἐκ-
 25 πομπεύω τὰ τούτου πάθη. Τίνος γὰρ ἔνεκεν ἀγανακτεῖς, εἰπέ
 μοι ἀγαπητέ; Ὅτι, φησὶν, εἰς Ἐκκλησίαν κατέφυγεν ὁ πολεμή-
 σας αὐτὴν διηνεκῶς. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα δοξάζειν ἐχρῆν
 τὸν Θεόν, ὅτι ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ καταστῆναι ἀνάγκῃ,
 ὥστε καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν
 30 μαθεῖν· τὴν δύναμιν μὲν, ἀφ' ὧν τοσαύτην ὑπέμεινε μεταβολὴν

Ἄλλὰ νὰ ἔγινε πιὸ ἄθλιος ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους καὶ πιὸ ἀξιολύπητος ἀπὸ τοὺς δούλους, καὶ ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς ποὺ λειώνουν στὴν πείνα πιὸ φτωχός, βλέποντας κάθε ἡμέρα ξίφη ἀκονισμένα καὶ βάραθρο καὶ δῆμιους καὶ νὰ τὸν ὀδηγοῦν γιὰ θάνατο. Καὶ οὔτε ξέρει ἂν κάποτε βρέθηκε στὴν εὐχαρίστηση ἐκείνη, οὔτε αἰσθάνεται καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ μέσα στὸ καταμεσήμερο, σὰν σὲ σκοτεινότερη νύχτα, περικυκλωμένος καθὼς εἶναι αὐτὸς ἔχει τυφλωθεῖ. Ἡ καλύτερα ὄσο καὶ ἂν προσπαθήσουμε, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ παραστήσουμε μὲ τὸ λόγο τὸ πάθος, ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ παθαίνει αὐτός, περιμένοντας κάθε ὥρα νὰ πεθάνει. Ἄλλ' ὅμως τί χρειάζονται τὰ λόγια μου, ἀφοῦ αὐτὸς μᾶς τὰ ζωγράφισε καθαρὰ σὰν εἰκόνα; Γιατὶ τὴν προηγούμενη ἡμέρα, ὅταν ἦρθαν ἐναντίον του ἀπὸ τὰ βασιλικά ἀνάκτορα θέλοντας νὰ τὸν σύρουν μὲ τὴ βία καὶ ἔτρεξε στὰ ἱερά σκεῦη, ἦταν τὸ πρόσωπό του, ὅπως καὶ τώρα, ὅμοιο μὲ πρόσωπο νεκροῦ, ἐνῶ τὰ δόντια του χτυποῦσαν, ὅλο τὸ σῶμα του ταραζόταν καὶ ἔτρεμε, ἡ φωνή του ἦταν κομμένη, ἡ γλῶσσα του παραλυμένη, καὶ εἶχε τέτοια ἐμφάνιση, ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχει ἡ πέτρινη ψυχὴ.

3. Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ ὄχι γιὰ νὰ ψέξω οὔτε νὰ κατακρίνω τὴ συμφορὰ του, ἀλλὰ γιὰ νὰ μαλακώσω τὴν καρδιά σας καὶ νὰ τὴν παρακινήσω σὲ συμπάθεια καὶ νὰ τὴν πείσω ν' ἀρκεσθεῖ στὴν τιμωρία ποὺ τοῦ ἔγινε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν ἀνάμεσα μᾶς πολλοὶ σκληροί, ὥστε τὸ ἴδιο νὰ κατηγοροῦν καὶ μένα, ὅτι τὸν δέχθηκα στὸ ἅγιο βῆμα, θέλοντας μὲ τὴ διήγηση νὰ μαλακώσω τὴν ἀστοργία τους, διαπομπεύω τὰ παθήματά του. Πές μου, ἀγαπητέ, γιὰ ποιὸ λόγο ἀγανακτεῖς; Γιατί, λέγει, κατέφυγε στὴν ἐκκλησία αὐτὸς ποὺ πάντοτε τὴν πολέμησε. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔπρεπε πιὸ πολὺ νὰ δοξάζεις τὸ Θεό, γιὰ τὸν ἄφησε νὰ καταντήσει σὲ τόσο μεγάλη ἀνάγκη, ὥστε νὰ μάθει καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ φιλανθρωπία τῆς Ἐκκλησίας. Τὴ δύναμη, ἀπὸ τὸ ὅτι ἔπαθε τόση μεταβολὴ ἐξ αἰτίας τῶν πολέμων του ἐναντίον της, καὶ τὴ φιλανθρωπία, ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ἂν

ἐκ τῶν πρὸς ἐκείνην πολέμων· τὴν φιλανθρωπίαν δέ, ἐξ ὧν πο-
 λεμηθεῖσα νῦν τὴν ἀσπίδα προβάλλεται, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας
 ἐδέξατο τὰς αὐτῆς, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ κατέστησεν, οὐ
 μνησικακήσασα ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν οὐδενός, ἀλλὰ τοὺς κόλ-
 5 πους αὐτῶ μετὰ πολλῆς ἀπλώσασα τῆς φιλοστοργίας.

Τοῦτο γὰρ τροπαίου παντὸς λαμπρότερον, τοῦτο νίκη πε-
 ριφανής, τοῦτο Ἑλληνας ἐντρέπει, τοῦτο καὶ Ἰουδαίους κατα-
 σχύνει, τοῦτο παιδρὸν αὐτῆς τὸ πρόσωπον δείκνυσιν· ὅτι τὸν
 πολέμιον αἰχμάλωτον λαβοῦσα, φείδεται, καὶ πάντων αὐτὸν ἐν
 10 ἐρημίᾳ παριδόντων, μόνη καθάπερ μήτηρ φιλόστοργος, ὑπὸ τὰ
 παραπετάσματα αὐτῆς ἔκρυψε, καὶ πρὸς βασιλικὴν ὄργην ἔστη,
 πρὸς δῆμου θυμὸν, καὶ πρὸς μῖσος ἀφόρητον· τοῦτο τῶ θυσια-
 στηρίῳ κόσμος. Ποῖος κόσμος, φησί, τὸ τὸν ἐναγῆ καὶ πλεονέ-
 κτην καὶ ἄρπαγα ἄπτεσθαι τοῦ θυσιαστηρίου; Μὴ λέγε ταῦτα·
 15 ἐπειδὴ καὶ ἡ πόρνη ἤψατο τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ, ἡ σφόδρα
 ἐναγῆς καὶ ἀκάθαρτος· καὶ οὐκ ἦν ἔγκλημα τῶ Ἰησοῦ τὸ γενό-
 μενον, ἀλλὰ θαῦμα καὶ ὕμνος μέγας· οὐ γὰρ τὸν καθαρὸν ἔβλα-
 πτεν ἡ ἀκάθαρτος, ἀλλὰ τὴν ἐναγῆ πόρνην ὁ καθαρὸς καὶ ἄμω-
 μος διὰ τῆς ἀφῆς καθαρὰν εἰργάσατο.

20 Μὴ δὴ μνησικακήσης, ὦ ἄνθρωπε. Ἐκείνου οἰκέται
 ἐσμὲν τοῦ σταυρουμένου καὶ λέγοντος «ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶ-
 δασι τί ποιούσιν». Ἄλλ' ἀπετείχισε, φησί, τὴν ἐνταῦθα καταφυ-
 γὴν γράμμασι καὶ νόμοις διαφόροις. Ἄλλ' ἰδοὺ διὰ τῶν ἔργων
 ἔμαθεν, ὅπερ ἐποίησε, καὶ τὸν νόμον ἔλυσε πρῶτος αὐτός, δι'
 25 ὧν ἐποίησε, καὶ γέγονε τῆς οἰκουμένης θέατρον, καὶ σιγῶν ἐν-
 τεῦθεν ἀφήσι φωνὴν ἅπασι παραινῶν, μὴ ποιεῖτε τοιαῦτα, ἵνα
 μὴ πάθητε τοιαῦτα. Διδάσκαλος ἀνεφάνη διὰ τῆς συμφορᾶς, καὶ
 λαμπηδόνα μεγάλην ἀφήσι τὸ θυσιαστήριον, νῦν φοβερὸν μάλι-
 στα καὶ ἐκ τούτου φαινόμενον, ὅτι τὸν λέοντα δεδεμένον ἔχει·
 30 ἐπεὶ καὶ βασιλικῆ εἰκόνι μέγας γένοιτο κόσμος, οὐχ ὅταν ἐπὶ τοῦ
 θρόνου κάθηται πορφυρίδα περιβεβλημένος καὶ διάδημα περι-

καὶ πολεμήθηκε ἀπ' αὐτόν, προτείνει τώρα τὴν ἀσπίδα τῆς καὶ τὸν δέχθηκε κάτω ἀπὸ τὶς πτέρυγές τῆς καὶ τὸν πραστατεύει μὲ κάθε ἀσφάλεια, χωρὶς νὰ τοῦ κρατήσῃ κακία γιὰ τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ ἀπλώνοντας τοὺς κόλπους τῆς σ' αὐτόν μὲ πολλὴ φιλοστοργία.

Γιατὶ πραγματικὰ αὐτὸ εἶναι λαμπρότερο ἀπὸ κάθε τρόπαιο, αὐτὸ εἶναι νίκη περιφανῆς, αὐτὸ ἐλέγχει τοὺς Ἕλληνες, αὐτὸ ντροπιάζει καὶ τοὺς Ἰουδαίους, αὐτὸ δείχνει τὸ πρόσωπό τῆς λαμπρό. Τὸ ὅτι δηλαδὴ συλλαμβάνοντας τὸν ἐχθρὸ τῆς αἰχμάλωτο τὸν λυπᾶται καί, ἐνῶ ὅλοι τὸν ἄφησαν ἔρημο, μόνη σὰν φιλόστοργη μητέρα τὸν ἔκρυσσε κάτω ἀπὸ τὰ παραπετάσματά τῆς καὶ στάθηκε ἀντίθετη στὴ βασιλικὴ ὀργή, στὸ θυμὸ τοῦ λαοῦ καὶ στὸ ἀφόρητο μῖσος· αὐτὸ εἶναι κόσμημα τοῦ θυσιαστηρίου. Ποιὸ κόσμημα, λέγει, τὸ ὅτι ὁ μολυσμένος καὶ πλεονέκτης καὶ ἄρπαγας ἀγγίζει τὸ θυσιαστήριον; Μὴν τὰ λές αὐτὰ, γιατί καὶ ἡ πόρνη ἄγγιξε τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, ἐκείνη ποὺ ἦταν πάρα πολὺ μολυσμένη καὶ ἀκάθαρτη. Καὶ δὲν ἦταν ἔγκλημα γιὰ τὸν Ἰησοῦ αὐτὸ ποὺ ἔγινε, ἀλλὰ θαῦμα καὶ ὕμνος μεγάλος. Γιατὶ ἡ ἀκάθαρτη δὲν ἔβλαπτε τὸν καθαρὸ, ἀλλὰ τὴ μολυσμένη πόρνη μὲ τὸ ἄγγιγμα ὁ καθαρὸς καὶ ἀμόλυντος τὴν ἔκανε καθαρή.

Μὴ λοιπὸν κρατήσῃς κακία, ἄνθρωπε. Εἴμαστε δοῦλοι ἐκείνου ποὺ σταυρωνόταν καὶ ἔλεγε, «συγχώρησέ τους, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν»³. Ἀλλὰ κατάργησε, λέγει, τὸ ἐδῶ καταφύγιο μὲ διάφορα διατάγματα καὶ νόμους. Ὅμως νά, μὲ τὰ ἔργα ἔμαθε αὐτὸ ποὺ ἔκαμε καὶ πρῶτος αὐτὸς μὲ ὅσα ἔκαμε κατάργησε τὸ νομὸ καὶ ἔγινε θέατρο τοῦ κόσμου ὅλου καὶ σιωπώντας φωνάζει ἀπὸ ἐδῶ πρὸς ὅλους συμβουλευόντάς τους, 'μὴν κάνετε τέτοια, γιὰ νὰ μὴν πάθετε τέτοια'. Ἀναδείχθηκε διδάσκαλος μὲ τὴ συμφορὰ του, καὶ τὸ θυσιαστήριον ἀφήνει μεγάλη λάμψη, καὶ φαίνεται τώρα ἀπ' αὐτὸ περισσότερο φοβερό, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἔχει δεμένο τὸ λιοντάρι. Γιατὶ καὶ στὴ βασιλικὴ εἰκόνα γίνεται μεγάλο στόλισμα, ὄχι μόνο ὅταν ὁ βασιλιάς κάθεται στὸ

3. Λουκᾶ 23,34.

κείμενος ὁ βασιλεὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπὸ τῷ ποδὶ τῷ βασιλικῷ βάρβαροι τῶν χειρῶν ὀπίσω δεδεμένοι, κάτω τὰς κεφαλὰς νεύωσι κείμενοι.

Καὶ ὅτι οὐ πιθανότητι κέχρηται λόγων, ὑμεῖς μάρτυρες
 5 τῆς σπουδῆς καὶ τῆς συνδρομῆς. Καὶ γὰρ λαμπρὸν ἡμῖν τὸ θέατρον σήμερον, καὶ φαιδρὸς ὁ σύλλογος, καὶ ὅσον ἐν τῷ Πάσχα τῷ ἱερῷ δῆμον εἶδον ζυναγόμενον, τοσοῦτον ὄρω καὶ ἐνταῦθ' ἀνὸν καὶ οὕτω σιγῶν πάντας ἐκάλεσε, σάλπιγγος λαμπροτέραν φωνὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφείξ. Καὶ παρθένοι θαλάμους, καὶ
 10 γυναῖκες γυναικῶνας, καὶ ἄνδρες τὴν ἀγορὰν κενώσαντες, πάντες ἐνταῦθα συνεδράμετε, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἴδητε ἐλεγχομένην, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τὸ ἐπίκηρον ἀπογυμνούμενον, καὶ τὴν πορνικὴν ὄψιν τὴν χθὲς καὶ πρόωγ φαιδρὸν ἀπολάμπουσαν (καὶ γὰρ τοιοῦτον ἢ εὐπραγία ἢ ἀπὸ τῶν πλεονε-
 15 ξιῶν, παντὸς γραϊδίου ρυτίδας ἔχοντος αἰσχροτέρα φαινομένη), καθάπερ σπογγιᾶ τινὶ τῇ μεταβολῇ τὰ ἐπιτρίμματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἐκμάζασαν.

4. Τοιαύτη γὰρ τῆς δυσημερίας ταύτης ἡ ἰσχὺς τὸν φαιδρὸν καὶ περιφανῆ πάντων ἐποίησεν εὐτελέστερον φαίνεσθαι νῦν.
 20 Κἂν πλούσιος εἰσέλθῃ, μέγала κερδαίνει· ὄρων γὰρ ἐκ τοσαύτης κορυφῆς κατενεχθέντα τὸν σείοντα τὴν οἰκουμένην ἄπασαν, καὶ συνεσταλμένον, καὶ λαγωῦ καὶ βατράχου δειλότερον γεγεννημένον, καὶ χωρὶς δεσμῶν τῷ κίονι τούτῳ προσηλωμένον, καὶ ἀντὶ ἀλύσεως τῷ φόβῳ περισφιγγόμενον, καὶ δεδοικότα, καὶ
 25 τρέμοντα, καταστέλλει τὴν φλεγμονήν, καθαιρεῖ τὸ φύσημα, καὶ φιλοσοφήσας ἂν χρὴ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων φιλοσοφεῖν, οὕτως ἄπεισιν, ἂν διὰ ρημάτων λέγουσιν αἱ Γραφαί, ταῦτα διὰ τῶν πραγμάτων μανθάνων· ὅτι «πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· καὶ ὁ χόρτος ἐξηράνθη, καὶ τὸ ἄν-
 30 θος ἐξέπεσεν»· οἶον, «ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται, καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσοῦνται»· ὅτι «ὡσεὶ καπνὸς αἱ

θρόνο ντυμένος τὴν πορφύρα καὶ φορώντας τὸ στέμμα, ἀλλὰ καὶ ὅταν κάτω ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ βασιλιᾶ ὑπάρχουν βάρβαροι μὲ τὰ χέρια τους δεμένα πίσω καὶ σκύβουν τὰ κεφάλια τους κάτω.

Καὶ ὅτι δὲ χρειάζονται πειστικὰ λόγια, ἐσεῖς εἶστε μάρτυρες τῆς προθυμίας καὶ τῆς συρροῆς τοῦ πλήθους ἐδῶ. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι λαμπρὸ τὸ ἐκκλησίασμα μας σήμερα καὶ φαιδρὴ ἢ συγκέντρωση, καὶ ὅσο πλήθος εἶδα τὸ ἅγιο Πάσχα συγκεντρωμένο ἐδῶ, τόσο πολὺ βλέπω καὶ σήμερα. Καὶ ἔτσι, ἂν καὶ σιωπᾶ, τοὺς κάλεσε ὅλους, βγάζοντας μὲ τὰ πράγματα πιὸ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ σάλπιγγα. Καὶ ἀδειάσατε οἱ νεάνιδες τοὺς θαλάμους σας καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς γυναικωνίτες καὶ οἱ ἄνδρες τὴν ἀγορὰ καὶ ὅλοι τρέξατε ἐδῶ, γιὰ νὰ δεῖτε τὴν ἀνθρώπινη φύση νὰ ἐλέγχεται, καὶ τὸ πρόσκαιρο τῶν βιοτικῶν πραγμάτων νὰ ἀποκαλύπτεται, καὶ τὸ πορνικὸ πρόσωπο, ποὺ χθὲς καὶ πιὸ πρὶν ἔλαμπε εὐτυχισμένο (γιατὶ ἀληθινὰ τέτοιο πράγμα εἶναι ἢ ἐπιτυχία ἀπὸ τὶς πλεονεξίες καὶ φαίνεται πιὸ ἄσχημη ἀπὸ κάθε γριὰ ποὺ ἔχει ρυτίδες), νὰ ἔχει καθαρίσει μὲ τὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων, σὰν μὲ σπόγγο, τὰ φτιασίδια καὶ τὶς ἐπιγραφές.

4. Τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῆς συμφορᾶς αὐτῆς. Ἔκαμε τὸ χαρούμενο καὶ τὸν ξακουστὸ νὰ φαίνεται τώρα πιὸ ἀσήμαντος ἀπ' ὅλους. Καὶ ἂν μπεῖ μέσα ἓνας πλούσιος κερδίζει πολλὰ, γιατί βλέποντας νὰ ἔχει πέσει ἀπὸ τόσο μεγάλη κορυφὴ αὐτὸς ποὺ κινουῦσε τὴν οἰκουμένη ὅλη, νὰ εἶναι συνεσταλμένος, νὰ ἔχει γίνῃ δειλότερος καὶ ἀπὸ λαγὸ καὶ ἀπὸ βάτραχο, καὶ νὰ εἶναι καρφωμένος χωρὶς δεσμὰ στὴν κολόνα αὐτῆ, καὶ νὰ περισφίγγεται ἀντὶ μὲ ἀλυσίδα μὲ τὸ φόβο, καὶ νὰ φοβᾶται καὶ νὰ τρέμει, συγκρατεῖ τὴν ἔξαψή του, ἐλαττώνει τὸ φούσκωμά του καί, ἀφοῦ φιλοσοφήσει ὅσα πρέπει νὰ φιλοσοφεῖ κανεὶς γιὰ τὰ ἀνθρώπινα, ἔτσι θὰ φύγει, μαθαίνοντας μὲ τὰ πράγματα αὐτὰ ποὺ μὲ τὰ λόγια λέγουν οἱ Γραφές, ὅτι δηλαδὴ «κάθε ἄνθρωπος εἶναι σὰν χορτάρι καὶ κάθε δόξα ἀνθρώπου σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χορταριοῦ· τὸ χορτάρι ξεράθηκε καὶ τὸ ἄνθος του ἔπεσε κάτω»⁴, καὶ «γρήγορα σὰν τὸ χορτάρι θὰ ξεραθοῦν καὶ σὰν πράσινη χλόη

4. Ἦσ. 40,6-7.

ἡμέραι αὐτοῦ», καὶ ὅσα τοιαῦτα. Πάλιν ὁ πένης εἰσελθὼν καὶ
 πρὸς τὴν ὄψιν ταύτην ἰδὼν, οὐκ ἐξευτελίζει ἑαυτόν, οὐδὲ ὀδυνᾶ-
 ται διὰ τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ καὶ χάριν οἶδε τῇ πενίᾳ, ὅτι χωρίον
 αὐτῷ γέγονεν ἄσυλον καὶ λιμὴν ἀκύμαντος καὶ τεῖχος ἀσφαλές·
 5 καὶ πολλάκις ἂν ἔλοιτο ταῦτα ὁρῶν μένειν, ἔνθα ἐστίν, ἢ πρὸς
 βραχὺ τὰ πάντων λαβῶν, ὕστερον καὶ ὑπὲρ αἵματος κινδυνεύειν
 ἑαυτοῦ.

Ὅρας ὡς οὐ μικρὸν κέρδος γέγονε καὶ πλουσίοις καὶ πέ-
 νησι καὶ ταπεινοῖς καὶ ὑψηλοῖς καὶ δούλοις καὶ ἐλευθέροις ἀπὸ
 10 τῆς ἐνταῦθα τούτου καταφυγῆς; Ὅρας πῶς ἕκαστος φάρμακα
 λαβῶν ἐντεῦθεν ἅπεισιν, ἀπὸ τῆς ὄψεως ταύτης μόνης θεραπευ-
 ὄμενος; ἼΑρα ἐμάλαξα ὑμῶν τὸ πάθος καὶ ἐξέβαλον ὀργῆν; ἼΑρα
 ἔσβεσα τὴν ἀπανθρωπίαν; ἼΑρα εἰς συμπάθειαν ἤγαγον; Σφόδρα
 ἔγωγε οἶμαι, καὶ δηλοῖ τὰ πρόσωπα καὶ αἱ τῶν δακρῦων πηγαί.
 15 Ἐπεὶ οὖν ὑμῖν ἡ πέτρα γέγονε βαθύγειος καὶ λιπαρὰ χώρα, φέρε
 δὴ καὶ καρπὸν ἐλεημοσύνης βλαστήσαντες καὶ τὸν στάχυν κο-
 μῶντα τῆς συμπαθείας ἐπιδειξάμενοι, προσπέσωμεν τῷ βασι-
 λεῖ, μᾶλλον δὲ παρακαλέσωμεν τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, μαλά-
 ξαι τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως καὶ ἀπαλὴν αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν καρ-
 20 δίαν, ὥστε ὁλόκληρον ἡμῖν δοῦναι τὴν χάριν.

Καὶ ἤδη μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧς οὗτος κατέ-
 φυγεν ἐνταῦθα, οὐ μικρὰ γέγονεν ἡ μεταβολή· ἐπειδὴ γὰρ ὁ βα-
 σιλεὺς ἔγνω, ὅτι εἰς τὸ ἄσυλον τοῦτο χωρίον κατέδραμε, τοῦ
 στρατοπέδου παρόντος, καὶ παροξυνομένου ὑπὲρ τῶν αὐτῷ πε-
 25 πλημμελημένων καὶ εἰς σφαγὴν αὐτὸν αἰτούντων, μακρὸν ἀπέ-
 τείνε λόγον, τὸν στρατιωτικὸν καταστέλλον θυμὸν, ἀξιῶν μὴ
 τὰ ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τι αὐτῷ γέγονε κατόρθωμα,
 καὶ τοῦτο λογίζεσθαι, καὶ τοῖς μὲν εἰδέναι χάριν ὁμολογῶν, ὑπὲρ
 δὲ τῶν ἑτέρως ἐχόντων ὡς ἀνθρώπων συγγινώσκων. Ὡς δὲ

πύλχ μινιπύρη

γρήγορα θὰ πέσουν στὸ ἔδαφος»⁵, καὶ «σὰν καπνὸς οἱ ἡμέρες του»⁶, καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Ἐπίσης ὁ φτωχὸς ἂν μπεῖ καὶ δεῖ τὸ θέαμα αὐτό, δὲν ἐξευτελίζει τὸν ἑαυτό του, οὔτε στενοχωριέται γιὰ τὴ φτώχεια του, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστεῖ τὴ φτώχεια, γιὰ τὸ ἔγινε τόπος ἀσύλου καὶ λιμάνι γαλήνιο καὶ τεῖχος ἀσφαλισμένο. Καὶ βλέποντας αὐτὰ θὰ προτιμοῦσε πολλές φορές νὰ παραμένει ἐκεῖ πὺ βρίσκεται παρά, ἀφοῦ λάβει γιὰ λίγο τὰ ἀξιώματα ὄλων, νὰ κινδυνεύει ὕστερα γιὰ τὴ δική του ζωή.

Βλέπεις πῶς ἀπὸ τὸ καταφύγιό του ἐδῶ προέκυψε μεγάλο κέρδος καὶ στοὺς πλούσιους καὶ στοὺς φτωχοὺς καὶ στοὺς ταπεινοὺς καὶ στοὺς μεγάλους καὶ στοὺς δούλους καὶ στοὺς ἐλεύθερους; Βλέπεις πῶς ὁ καθένας, παίρνοντας φάρμακα, φεύγει ἀπὸ ἐδῶ, θεραπευόμενος μόνο ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτό; Ἔραγε μαλάκωσα τὸ πάθος σας καὶ ἀπομάκρυνα τὴν ὀργή σας; Ἔραγε ἔσβησα τὴν ἀπανθρωπιά; Ἔραγε σᾶς ἔφερα σὲ συμπάθεια; Ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω πάρα πολύ, καὶ τὸ φανερώνουν τὰ πρόσωπά σας καὶ οἱ πηγές τῶν δακρῦων. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ πέτρινη καρδιά σας ἔγινε χῶμα βαθὺ καὶ γῆ εὐφορη, ἐμπρός, ἀφοῦ βλαστήσουμε καὶ τὸν καρπὸ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἀφοῦ παρουσιάσουμε πλούσιο τὸ στάχυ τῆς συμπάθειας, ἃς προσπέσουμε στὸ βασιλιά, ἢ καλύτερα ἃς παρακαλέσουμε τὸ φιλόανθρωπο Θεὸ νὰ μαλακώσει τὸ θυμὸ τοῦ βασιλιᾶ καὶ νὰ κάμει ἀπαλή τὴ καρδιά του, ὥστε νὰ μᾶς δώσει ὀλόκληρη τὴ χάρη.

Καὶ πραγματικὰ ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη πὺ αὐτὸς κατέφυγε ἐδῶ δὲν ἔγινε μικρὴ ἢ μεταβολὴ ὡς τώρα. Γιατί, ὅταν ὁ βασιλιάς ἔμαθε ὅτι ἔτρεξε στὸ ἄσυλο αὐτό, μπροστὰ στοὺς στρατιῶτες πὺ ἦταν ὀργισμένοι γιὰ τὰ σφάλματά του καὶ ζητοῦσαν νὰ τὸν σφάξουν, ἔβγαλε μακρὸ λόγο, γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸ θυμὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ νὰ ζητήσῃ ὄχι μόνο τὰ παραπτώματά του, ἀλλὰ καὶ ἂν ἔκαμε κάποιο κατόρθωμα νὰ τὸ σκέπτονται καὶ αὐτό, ὁμολογώντας ἔτσι εὐγνωμοσύνη γιὰ τὰ καλὰ πὺ ἔκα-

6. Ψαλμ. 101,4.

ἐπέκειντο πάλιν εἰς ἐκδικίαν τοῦ ὑβρισμένου βασιλέως, βοῶν-
 τες, πηδῶντες, θανάτου μεμνημένοι καὶ τὰ δόρατα σείοντες,
 πηγὰς λοιπὸν ἀφείς δακρῦων ἀπὸ τῶν ἡμερωτάτων ὀφθαλμῶν,
 καὶ ἀναμνήσας τῆς ἱερᾶς τραπέζης, εἰς ἣν κατέφυγεν, οὕτω τὴν
 5 ὀργὴν κατέπαυσε.

5. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν προσθῶμεν. Τίνος
 γὰρ ἂν ἦτε συγγνώμης ἄξιοι, εἰ τοῦ βασιλέως τοῦ ὑβρισμένου
 μὴ μνησικακοῦντος, ὑμεῖς οἱ μηδὲν τοιοῦτον παθόντες τοσαύτην
 ὀργὴν ἐπεδείξασθε; Πῶς δὲ τοῦ θεάτρου τούτου λυθέντος, ὑμεῖς
 10 μυστηρίων ἄψεσθε καὶ τὴν εὐχὴν ἐρεῖτε ἐκείνην, δι' ἧς κελευό-
 μεθα λέγειν, «ἄφες ἡμῖν καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέ-
 ταις ἡμῶν», τὸν ὑμῶν ὀφειλέτην ἀπαιτοῦντες δίκην; Ἦδίκησε
 μεγάλη καὶ ὑβρισεν; Οὐδὲ ἡμεῖς ἀντεροῦμεν. Ἄλλ' οὐ δικαστη-
 ρίου καιρὸς νῦν, ἀλλ' ἐλέους· οὐκ εὐθύνης, ἀλλὰ φιλανθρωπίας·
 15 οὐκ ἐξετάσεως, ἀλλὰ συγχωρήσεως· οὐ ψήφου καὶ δίκης, ἀλλὰ
 οἴκτου καὶ χάριτος. Μὴ τοίνυν φλεγμαινέτω τις, μηδὲ δυσχεραι-
 νέτω, ἀλλὰ μᾶλλον δεηθῶμεν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, δοῦναι
 αὐτῷ προθεσμίαν ζωῆς, καὶ τῆς ἀπειλουμένης ἐξαρπάσαι σφα-
 γῆς, ὥστε αὐτὸν ἀποδύσασθαι τὰ πεπλημμελημένα, καὶ κοινῇ
 20 προσέλθωμεν τῷ φιλανθρώπῳ βασιλεῖ, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας,
 ὑπὲρ τοῦ θυσιαστηρίου, ἓνα ἄνδρα τῇ τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ χαρισθῆ-
 ναι παρακαλοῦντες.

Ἄν τοῦτο ποιήσωμεν, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀποδέξεται,
 καὶ ὁ Θεὸς πρὸ τοῦ βασιλέως ἐπαινέσεται, καὶ μεγάλην ἡμῖν τῆς
 25 φιλανθρωπίας ἀποδώσει τὴν ἀμοιβήν. Ὡσπερ γὰρ τὸν ὠμὸν
 καὶ ἀπάνθρωπον ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ, οὕτω τὸν ἐλεήμονα
 καὶ φιλάνθρωπον προσίεται καὶ φιλεῖ· κἂν μὲν δίκαιος ὁ τοιοῦ-
 τος ᾗ, λαμπροτέρους αὐτῷ πλέκει τοὺς στεφάνους· ἂν δὲ ἁμαρ-

με καὶ συγχωρώντας τον ὡς ἄνθρωπο γιὰ τὰ παραπτώματά του. Ἐπειδὴ ὁμως ἐπέμεναν πάλι νὰ ἐκδικηθοῦν γιὰ τὴν προσβολὴ πού ἔγινε στὸ βασιλιά, φωνάζοντας, πηδώντας, ἀναφέροντας τὸ θάνατο καὶ σείοντας τὰ δόρατα, ἀφήνοντας στὴ συνέχεια νὰ τρέξουν πηγὴ τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ ἡμερότατα μάτια του καὶ ὑπενθυμίζοντας τὴν ἁγία τράπεζα, στὴν ὁποία αὐτὸς κατέφυγε, ἔτσι σταμάτησε τὴν ὀργή τους.

5. Ἄλλ' ὁμως καὶ μεῖς ἄς προσθέσουμε τὰ δικά μας. Γιατὶ γιὰ ποιά συγγνώμη θὰ εἶστε ἄξιοι, ἂν, ἐνῶ ὁ βασιλιάς πού βριστήκε δὲν κρατᾷ κακία, ἐσεῖς πού δὲν πάθατε τίποτε τέτοιο δείξετε τόσο μεγάλη ὀργή; Καὶ πῶς ἐσεῖς ὅταν τελειώσει αὐτὴ ἡ σύναξη, θὰ ἀγγίξετε τὰ μυστήρια καὶ θὰ πεῖτε τὴν εὐχὴ ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποία μᾶς προτρέπει νὰ λέμε, «συγχώρησέ μας, ὅπως καὶ μεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους πού μᾶς ἔχουν κάνει κακό»⁷, ζητώντας νὰ τιμωρηθεῖ ἐκεῖνος πού σᾶς ἔκανε κακό; Ἐκανε μεγάλες ἀδικίες καὶ πρόσβαλε; Τὸ παραδεχόμαστε καὶ μεῖς. Ὅμως δὲν εἶναι τώρα καιρὸς γιὰ δικαστήριον, ἀλλὰ γιὰ ἔλεος, οὔτε γιὰ εὐθύνες, ἀλλὰ γιὰ φιλανθρωπία, οὔτε γιὰ ἀνάκριση, ἀλλὰ γιὰ συγχώρηση, οὔτε γιὰ ἀπόφαση καὶ τιμωρία, ἀλλὰ γιὰ εὐσπλαχνία καὶ χάρη. Ἄς μὴν ἐξάπτεται λοιπὸν κανεὶς, οὔτε νὰ δυσανασχετεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς παρακαλέσουμε τὸ φιλάνθρωπο Θεὸ νὰ τοῦ δώσει προθεσμία ζωῆς καὶ νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὴν ἀπειλούμενη σφαγὴ, ὥστε νὰ ἀπορρίψει τὰ ἁμαρτήματά του, καὶ ἄς προσέλθουμε ὅλοι μαζί στὸ φιλάνθρωπο βασιλιά, παρακαλώντας τον γιὰ χάρη τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ χάρη τοῦ θυσιάστηριου, νὰ χαρίσει ἓνα ἄνδρα στὴν ἁγία τράπεζα.

Ἄν τὸ κάνουμε αὐτό, καὶ ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς θὰ τὸ δεχθεῖ καὶ ὁ Θεὸς πρὶν ἀπὸ τὸ βασιλιά θὰ τὸ ἐπαινέσει καὶ γιὰ τὴ φιλανθρωπία αὐτὴ θὰ μᾶς ἀνταποδώσει μεγάλη ἀμοιβή. Γιατί, ὅπως ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τὸν σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο, ἔτσι δέχεται καὶ ἀγαπάει τὸν ἐλεήμονα καὶ φιλάνθρωπο. Καὶ ἂν λοιπὸν αὐτὸς εἶναι δίκαιος, τοῦ πλέκει λαμπρότερα τὰ στεφάνια,

τωλός, παρατρέχει τὰ ἀμαρτήματα, τῆς πρὸς τὸν ὁμόδουλον
 συμπαθείας ἀμοιβὴν αὐτῷ ταύτην ἀποδιδούς· «ἔλεον γάρ»,
 φησί, «θέλω, καὶ οὐ θυσίαν»· καὶ πανταχοῦ τῶν Γραφῶν ὁρᾶς
 αὐτὸν τοῦτο ἀεὶ ἐπιζητοῦντα, καὶ ταύτην λύσιν τῶν ἀμαρτημά-
 5 των εἶναι λέγοντα. Οὕτω τοίνυν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς ἴλεων ἐργασό-
 μεθα, οὕτω τὰ ἡμέτερα διαλύσομεν πλημμελήματα, οὕτω τὴν
 Ἐκκλησίαν κοσμήσομεν, οὕτω καὶ βασιλεὺς ἡμᾶς ὁ φιλόανθρω-
 πος ἐπαινέσεται, καθάπερ ἔφθην εἰπών, καὶ ἅπας ὁ δῆμος κρο-
 τήσει, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὸ φιλόανθρωπον καὶ ἡμε-
 10 ρον τῆς πόλεως θαυμάσεται, καὶ μαθόντες οἱ πανταχοῦ τῆς γῆς
 τὰ γενόμενα κηρύξουσιν ἡμᾶς.

Ἴνα οὖν ἀπολαύσωμεν τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν, προσπέ-
 σωμεν, παρακαλέσωμεν, δεηθῶμεν, ἐξαρπάσωμεν τοῦ κινδύ-
 νου τὸν αἰχμάλωτον, τὸν φυγάδα, τὸν ἰκέτην, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῶν
 15 μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἂν ὁμῶς εἶναι ἁμαρτωλός, παραβλέπει τὰ ἁμαρτήματά του, δίνοντάς του τὴν ἀμοιβὴ αὐτὴ γιὰ τὴ συμπάθεια ποὺ ἔδειξε πρὸς τὸ συνάνθρωπό του. «Εὐσπλαχνία», λέγει, «θέλω καὶ ὄχι θυσία»⁸. Καὶ παντοῦ στίς Γραφές τὸν βλέπεις νὰ τὸ ζητάει αὐτὸ πάντοτε καὶ νὰ λέγει πὼς αὐτὴ εἶναι συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων. Ἔτσι λοιπὸν καὶ μεῖς θὰ τὸν κάνουμε εὐσπλαχνικό, ἔτσι θὰ διαλύσουμε τὰ δικά μας ἁμαρτήματα, ἔτσι θὰ στολίσουμε τὴν Ἐκκλησία, ἔτσι καὶ ὁ βασιλιάς ὁ φιλάνθρωπος θὰ μᾶς ἐπαινέσει, ὅπως εἶπα προηγουμένως, καὶ ὁλος ὁ λαὸς θὰ μᾶς χειροκροτήσει, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης θὰ θαυμάσουν τὴ φιλανθρωπία καὶ πραότητα τῆς πόλης μας, καὶ σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, ὅταν μάθουν αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, θὰ μᾶς ἐγκωμιάσουν.

Γιὰ νὰ ἀπολαύσουμε λοιπὸν τὰ τόσα ἀγαθὰ, ἃς προσπέσουμε, ἃς παρακαλέσουμε, ἃς προσευχηθοῦμε, ἃς γλυτώσουμε ἀπὸ τὸν κίνδυνο τὸν αἰχμάλωτο, τὸ δραπετὴ, τὸν ἰκέτη, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ μεῖς τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

8. Ὡσηὲ 6,6.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

**ΟΤΑΝ Ο ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ ΒΡΕΘΗΚΕ ΕΞΩ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ**

**καὶ συνελήφθηκε· περὶ τοῦ κήπου τῶν Γραφῶν,
καὶ στὸ
«Στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιά σου»**

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΕ

ΤΗΣ ΕΞΩ ΕΥΡΕΘΕΙΣ ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ ΑΠΕΣΠΑΣΘΗ

καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν,

καὶ εἰς τὸ

«παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου».

5 1. Ἦδὺς μὲν λειμῶν καὶ παράδεισος, πολὺ δὲ ἡδύτερον τῶν
θείων Γραφῶν ἢ ἀνάγνωσις. Ἐκεῖ μὲν γάρ ἐστιν ἄνθη μαραινό-
μενα, ἐνταῦθα δὲ νοήματα ἀκμάζοντα· ἐκεῖ ζέφυρος πνέων, ἐν-
ταῦθα δὲ Πνεύματος αὔρα· ἐκεῖ ἄκανθαι αἱ τειχίζουσαι, ἐνταῦθα
δὲ πρόνοια Θεοῦ ἢ ἀσφαλιζομένη· ἐκεῖ τέρψις ἀπὸ τῆς ὄψεως,
10 ἐνταῦθα δὲ ὠφέλεια ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως. Ὁ παράδεισος ἐν ἐνὶ
χωρίῳ, αἱ δὲ Γραφαὶ πανταχοῦ τῆς οἴκουμένης· ὁ παράδεισος
δουλεύει καιρῶν ἀνάγκαις, αἱ δὲ Γραφαὶ καὶ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν
θέρει κομῶσι τοῖς φύλλοις, βρίθουσι τοῖς καρποῖς. Προσέχωμεν
τοίνυν τῇ τῶν Γραφῶν ἀναγνώσει· ἐὰν γὰρ τῇ Γραφῇ προσέχης,
15 ἐκβάλλει σου τὴν ἀθυμίαν, φυτεύει σου τὴν ἡδονήν, ἀναιρεῖ τὴν
κακίαν, ριζοῖ τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀφήσιν ἐν θορύβῳ πραγμάτων τὰ
τῶν κλυδωνιζομένων πάσχειν. Ἡ θάλασσα μαίνεται, σὺ δὲ μετὰ
γαλήνης πλέεις· ἔχεις γὰρ κυβερνήτην τῶν Γραφῶν τὴν ἀνά-
γνωσιν· τοῦτο γὰρ τὸ σχοινίον οὐ διαρρήγνυσι τῶν πραγμάτων
20 ὁ πειρασμός.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ

Ο ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ ΒΡΕΘΗΚΕ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

και συνελήφθηκε, καθὼς και περι κήπου
και τῶν Γραφῶν, και στο
«στάθηκε ἡ βασίλισσα στα δεξιά σου».¹

1. Εὐχαριστο βέβαια εἶναι τὸ λιβάδι και ἕνας κήπος, ἀλλὰ πολὺ πιὸ εὐχάριστο πράγμα εἶναι ἡ ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν. Γιατὶ ἐκεῖ ὑπάρχουν ἄνθη ποὺ μαραίνονται, ἐνῶ ἐδῶ νοήματα ποὺ πάντα εἶναι ἀκμαῖα· ἐκεῖ εἶναι ὁ ζέφυρος ποὺ φυσάει, ἐνῶ ἐδῶ ἡ αὔρα τοῦ Πνεύματος· ἐκεῖ τὰ ἀγκάθια ποὺ φράζουν, ἐνῶ ἐδῶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀσφαλίζει· ἐκεῖ τὰ τζιτζίκια τραγουδοῦν, ἐνῶ ἐδῶ οἱ προφῆτες κελαῖδοῦν· ἐκεῖ ἡ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὸ θέαμα, ἐνῶ ἐδῶ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση. Ὁ κήπος βρίσκεται σ' ἕνα τόπο, ἐνῶ οἱ Γραφεὲς σὲ ὄλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης· ὁ κήπος δουλεύει ἀνάλογα μὲ τὶς ἐποχές, ἐνῶ οἱ Γραφεὲς και τὸ χειμῶνα και τὸ θέρος ἔχουν πλούσια φύλλα και εἶναι γεμάτες καρποῦς. Ἄς προσέχουμε λοιπὸν στὴν ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν, γιατί, ἂν προσέχεις στὴ Γραφή, σοῦ ἀπομακρύνει τὴ στενοχώρια, σοῦ φυτεύει τὴν εὐχαρίστηση, ἀφανίζει τὴν κακία, ριζώνει τὴν ἀρετὴ, δὲν ἀφήνει στὴν ἀναταραχὴ τῶν πραγμάτων νὰ παθαίνεις αὐτὰ ποὺ παθαίνουν ὄσοι ταλαιπωροῦνται ἀπὸ τρικυμία. Ἡ θάλασσα μαίνεται, ἐσὺ ὄμως πλέεις μὲ γαλήνη, γιατί ἔχεις κυβερνήτη τὴν ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν και αὐτὸ τὸ σχοινὶ δὲν τὸ σπάζει ὁ πειρασμὸς τῶν περιστάσεων.

Καὶ ὅτι οὐ ψεύδομαι, μαρτυρεῖ τὰ πράγματα αὐτά. Ἐπο-
 λιορκήθη ἡ Ἐκκλησία πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν· ἦλθε στρατόπεδον,
 καὶ πῦρ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἠφίει, καὶ τὴν ἐλαίαν οὐκ ἐμάρανε·
 ξίφη γεγύμνωτο, καὶ τραύματα οὐδεὶς ἐδέξατο· αἱ βασιλικάι
 5 πύλαι ἐν ἀγωνίᾳ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν ἀσφαλείᾳ· καίτοι γε ὁ πό-
 λεμος ἐνταῦθα ἔρρευσεν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐζητεῖτο ὁ καταφυγὼν
 καὶ παριστάμεθα μὴ δεδοικότες τὸν ἐκείνων θυμὸν. Τί δήποτε;
 Εἶχομεν ἐνέχυρον ἀσφαλὲς τό, «σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ
 πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κα-
 10 τισχύσουσιν αὐτῆς», Ἐκκλησίαν δὲ λέγω, οὐ τόπον μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τρόπον· οὐ τοίχους ἐκκλησίας, ἀλλὰ νόμους Ἐκκλησίας.
 Ὅταν καταφεύγῃς ἐν ἐκκλησίᾳ, μὴ τόπῳ καταφύγῃς, ἀλλὰ
 γνώμῃ. Ἐκκλησία γὰρ οὐ τοῖχος καὶ ὄροφος, ἀλλὰ πίστις καὶ
 βίος.

15 Μὴ λέγε, ὅτι προεδόθη ἀπὸ Ἐκκλησίας ὁ προδοθεὶς· εἰ μὴ
 ἀφήκε τὴν ἐκκλησίαν, οὐκ ἂν προεδίδοτο. Μὴ λέγε, ὅτι καὶ κα-
 τέφυγε καὶ προεδόθη· οὐχ ἡ Ἐκκλησία αὐτὸν ἀφήκεν, ἀλλ' αὐ-
 τὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐφήκεν. Οὐκ ἔνδοθεν παρεδόθη, ἀλλ' ἐξω-
 θεν. Διὰ τί κατέλιπε τὴν ἐκκλησίαν; Ἐβούλου σῶζεσθαι; Ὄφει-
 20 λες κατέχειν τὸ θυσιαστήριον. Οὐκ ἦσαν ἐνταῦθα τοῖχοι, ἀλλὰ
 Θεοῦ πρόνοιαν ἢ ἀσφαλιζομένην. Ἀμαρτωλὸς ἦς; Οὐκ ἀποπέμ-
 πεταί σε ὁ Θεός· οὐκ ἦλθε γὰρ καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτω-
 λούς εἰς μετάνοιαν. Πόρνη ἐσώθη, ἐπειδὴ πόδας κατέσχευεν.
 Ἦκούσατε τοῦ σήμερον ἀνεγνωσμένου; Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα
 25 μηδέποτε εἰς Ἐκκλησίαν καταφεύγων ἀμφιβάλῃς. Μένε εἰς
 Ἐκκλησίαν, καὶ οὐ προδίδοσαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ
 φύγῃς ἀπὸ Ἐκκλησίας, οὐκ αἰτία ἡ Ἐκκλησία. Ἐὰν μὲν γὰρ ἦς
 ἐσω, ὁ λύκος οὐκ εἰσέρχεται· ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς ἐξω, θηριάλωτος

Καὶ ὅτι δὲ λέγω ψέματα, τὸ βεβαιώνουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Πολιορκήθηκε ἡ Ἐκκλησία πρὶν λίγες ἡμέρες, ἦρθε στρατὸς καὶ ἀπὸ τὰ μάτια του πετοῦσε φωτιά, ἀλλὰ δὲ μάρανε τὴν ἐλιά. Τὰ ξίφη εἶχαν γυμνωθεῖ καὶ κανεῖς δὲν πληγώθηκε. Ἡ βασιλικὴ αὐλὴ ἦταν σὲ ἀγωνία καὶ ἡ Ἐκκλησία σὲ ἀσφάλεια, παρ' ὄλο βέβαια πὸ ὁ πόλεμος μετακινήθηκε ἐδῶ. Γιατὶ ἐδῶ καταζητοῦνταν αὐτὸς πὸ κατέφυγε στὴν ἐκκλησία καὶ μεῖς παραστεκόμασταν χωρὶς νὰ φοβόμαστε τὸ θυμὸ τους. Γιατὶ ἄραγε; Εἶχαμε ἐνέχυρο ἀσφαλισμένο τὸ «ἐσὺ εἶσαι Πέτρος καὶ πάνω στὴν πέτρα αὐτὴ θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου καὶ οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲ θὰ τὴν καταβάλουν»². Καὶ Ἐκκλησία λέγω ὄχι μόνο τὸν τόπο, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο, ὄχι μόνο τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν καταφεύγεις στὴν ἐκκλησία μὴν καταφεύγεις στὸν τόπο, ἀλλὰ στὴ γνῶμη. Γιατὶ ἐκκλησία δὲν εἶναι τοῖχος καὶ στέγη, ἀλλὰ πίστη καὶ τρόπος ζωῆς.

Νὰ μὴ λέγεις ὅτι παραδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία αὐτὸς πὸ παραδόθηκε· ἂν δὲν ἄφηνε τὴν Ἐκκλησία, δὲ θὰ παραδινόταν. Νὰ μὴ λέγεις ὅτι καὶ κατέφυγε καὶ παραδόθηκε· δὲν τὸν ἐγκατέλειψε ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' αὐτὸς ἐγκατέλειψε τὴν ἐκκλησία. Δὲν παραδόθηκε ἀπὸ μέσα, ἀλλ' ἀπὸ ἔξω. Γιατὶ ἐγκατέλειψε τὴν ἐκκλησία; Ἦθελες νὰ σωθεῖς; Ἐπρεπε νὰ κρατᾶς τὸ θυσιαστήριο. Δὲν ἦταν ἐδῶ οἱ τοῖχοι, ἀλλὰ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ πὸ σὲ ἀσφάλιζε. Εἶσαι ἁμαρτωλός; Δὲ σὲ διώχνει ὁ Θεός, γιατί δὲν ἦρθε νὰ καλέσει δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς σὲ μετάνοια. Ἡ πόρνη σώθηκε γιατί κράτησε τὰ πόδια τοῦ Κυρίου. Ἀκούσατε τὸ σημερινὸ ἀνάγνωσμα; Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ μὴν ἔχεις ποτὲ ἀμφιβολία, ὅταν καταφεύγεις στὴν Ἐκκλησία. Μένε στὴν Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲ σὲ παραδίνει. Ἄν ὅμως φύγεις ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, δὲν εἶναι αἰτία ἡ Ἐκκλησία. Γιατὶ, ἂν εἶσαι μέσα, ὁ λύκος δὲν μπαίνει σ' αὐτὴν· ἂν ὅμως βγεῖς ἔξω, τότε θὰ σὲ συλλάβουν τὰ θηρία. Καὶ αὐτὸ δὲ συμβαί-

2. Ματθ. 16,18.

γίνῃ· ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν μάνδραν τοῦτο, ἀλλὰ παρὰ τὴν σὴν μικροψυχίαν.

Ἐκκλησίας οὐδὲν ἴσον. Μὴ μοι λέγε τείχη καὶ ὄπλα· τείχη μὲν γὰρ τῷ χρόνῳ παλαιοῦνται, ἡ Ἐκκλησία δὲ οὐδέποτε γηραῖ.

5 Τείχη βάρβαροι καταλύουσιν, Ἐκκλησίας δὲ οὐδὲ δαίμονες περιγίνονται. Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ρήματα, μαρτυρεῖ τὰ πράγματα. Πόσοι ἐπολέμησαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀπώλοντο; Αὕτη δὲ ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν ἀναβέβηκε. Τοιοῦτον ἔχει μέγεθος ἡ Ἐκκλησία· πολεμουμένη νικᾷ· ἐπιβουλευομένη
10 περιγίνεται· ὑβριζομένη, λαμπρότερα καθίσταται· δέχεται τραύματα, καὶ οὐ καταπίπτει ὑπὸ τῶν ἐλκῶν· κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται· χειμάζεται, ἀλλὰ νανάγιον οὐχ ὑπομένει· παλαίει, ἀλλ' οὐχ ἠττᾶται· πυκτεύει, ἀλλ' οὐ νικᾶται. Διὰ τί οὖν συνεχώρησε τὸν πόλεμον; Ἴνα δείξῃ λαμπρότερον τὸ τρόπαιον.
15 Παρῆτε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἐβλέπετε ὅσα ἐκινεῖτο ὄπλα, καὶ θυμὸς στρατιωτικὸς πυρὸς σφοδρότερος, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὰς βασιλικὰς αὐλὰς ἐπειγόμεθα. Ἀλλὰ τί; Τοῦ Θεοῦ χάριτι οὐδὲν ἡμᾶς ἐκείνων κατέπληξε.

2. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα καὶ ὑμεῖς μιμησθε. Διὰ τί δὲ οὐ κατε-
20 πλάγημεν; Ὅτι οὐδὲν τῶν παρόντων δεινῶν ἐδεδοίκαμεν. Τί γάρ ἐστι δεινόν; Θάνατος; Οὐκ ἔστι τοῦτο δεινόν· ταχέως γὰρ ἐπὶ τὸν λιμένα ἀπερχόμεθα τὸν ἀκύμαντον. Ἀλλὰ δημεύσεις; «Γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι». Ἀλλ' ἐξορία; «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς».
25 Ἀλλὰ συκοφανταί; «Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ρῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐώρων τὰ ξίφη, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐλογιζόμην· προσεδόκων τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐνενοῦν· ἐώρων τὰ κάτω πάθη, καὶ ἠρίθμουν τὰ ἄνω βραβεῖα· ἔβλεπον
30 τὰς ἐπιβουλάς, καὶ ἐλογιζόμην τὸν ἄνω στέφανον· ἡ γὰρ ὑπόθε-

3. Ἰὼβ 1,21.

4. Ψαλμ. 23,1.

νει ἐξ αἰτίας τῆς μάνδρας, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς σου μικροψυχίας.

Τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μετὴν Ἐκκλησία. Μὴ μοῦ λέγεις τὰ τεῖχη καὶ τὰ ὄπλα, γιὰ τὴν τεῖχη μετὸ χρόνον παλαιώνουν, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ποτὲ δὲ γερνᾷ. Τὰ τεῖχη οἱ βάρβαροι τὰ γκρεμίζουν, τὴν Ἐκκλησία ὅμως οὔτε οἱ δαίμονες τὴν νικοῦν. Καὶ ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι μεγάλη καύχηση τὸ μαρτυροῦν τὰ πράγματα. Πόσοι πολέμησαν τὴν Ἐκκλησία καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν πολέμησαν χάθηκαν; Αὐτὴ ὅμως ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Τέτοιο μεγαλεῖο ἔχει ἡ Ἐκκλησία. Ὅταν τὴν πολεμοῦν, νικάει· ὅταν τὴν ἐπιβουλεύονται, θριαμβεῦει· ὅταν τὴν βρίζουν, γίνεται λαμπρότερη· δέχεται τραύματα καὶ δὲν πέφτει ἀπὸ τὴν πληγὴν· κλυδωνίζεται, ἀλλὰ δὲν καταποντίζεται· δοκιμάζεται ἀπὸ τρικυμίες, ἀλλὰ δὲν παθαίνει ναυάγιο· παλεύει, ἀλλὰ μένει ἀήττητη· ἀγωνίζεται, ἀλλὰ δὲ νικιέται. Γιὰτί λοιπὸν ἐπέτρεψε τὸν πόλεμο; Γιὰ νὰ δείξει πὺ λαμπρὸ τὸ τρόπον. Ἦσαστε παρόντες τὴν ἡμέρα ἐκείνη καὶ βλέπατε πόσα ὄπλα κινούνταν, καὶ ὁ θυμὸς τοῦ στρατοῦ ἦταν πὺ δυνατὸς ἀπὸ τὴν φωτιά, καὶ μεῖς τρέχαμε στὴ βασιλικὴ αὐλή. Ἀλλὰ τί; Μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα δὲ μᾶς τρόμαξε.

2. Αὐτὰ ὅμως τὰ λέγω γιὰ νὰ τὰ μιμηθεῖτε καὶ σεῖς. Ἀλλὰ γιὰτί δὲν τρομάξαμε; Ἐπειδὴ δὲ φοβηθήκαμε κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα κακά. Γιὰτί τί εἶναι κακό; Ὁ θάνατος; Δὲν εἶναι αὐτὸ κακό, γιὰτί γρήγορα φεύγουμε γιὰ τὸ ἀκύμαντο λιμάνι. Μήπως οἱ δημεύσεις; «Γυμνὸς βγήκα ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας μου, γυμνὸς καὶ θὰ φύγω»³. Μήπως οἱ ἐξορίες; «Στὸν Κύριο ἀνήκει ἡ γῆ καὶ καθετὶ ποὺ τὴν γεμίζει»⁴. Μήπως οἱ συκοφαντίες; «Νὰ χαίρεστε καὶ νὰ ἀγαλλιᾶσθε, ὅταν θὰ ποῦν ἐναντίον σας κάθε κακὸ πρᾶγμα λέγοντας ψέματα, γιὰτί ἡ ἀνταμοιβὴ σας θὰ εἶναι μεγάλη στοὺς οὐρανοὺς»⁵. Ἐβλεπα τὰ ξίφη καὶ σκεπτόμουν τὸν οὐρανὸν· περίμενα τὸ θάνατο καὶ εἶχα στὸ νοῦ μου τὴν ἀνάστασι· ἔβλεπα τὰ γήινα πάθη καὶ ἀριθμοῦσα τὰ οὐράνια βραβεῖα· ἔβλεπα τὴν ἐχθρὴν καὶ στοχαζόμουν τὸ οὐράνιον στεφάνι. Γιὰτί

σις τῶν ἀγῶνων ἀρκοῦσα ἦν εἰς παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. Ἀπηγόμεν ἄλλ' οὐκ ἦν ὕβρις ἐμοὶ τὸ γινόμενον· ὕβρις γὰρ ἐν μόνον ἐστίν, ἡ ἀμαρτία. Κἂν γὰρ ἡ οἰκουμένη πᾶσά σε ὑβρίζει, σὺ δὲ σαυτὸν μὴ ὑβρίσης, οὐχ ὑβρίσθης. Προδοσία μόνη ἡ τοῦ
5 συνειδότος. Μὴ προδῶς σου τὸ συνειδός, καὶ οὐδεὶς σε προδί-
δωσιν.

Ἀπηγόμεν, καὶ ἐώρων τὰ πράγματα, μᾶλλον δὲ τὰ ρήματά μου πράγματα γινόμενα, τὴν ὁμιλίαν μου, τὴν διὰ τῶν ρημάτων, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς διὰ τῶν πραγμάτων κηρυττομένην. Ποίαν ὁμι-
10 λίαν; Ἦν ἔλεγον ἀεὶ. Ἦνεμος ἔπνευσε, καὶ τὰ φύλλα κατέβα-
λεν. «Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν». Ἀπῆλθεν ἡ νύξ, καὶ ἐφάνη ἡ ἡμέρα· ἠλέγχθη ἡ σκιά, καὶ ἐφάνη ἡ ἀλήθεια. Ἀνέβησαν ἕως τῶν οὐρανῶν καὶ κατέβησαν ἕως τῶν πεδίων. Τὰ κύματα γὰρ ἄνω κατεστάλη διὰ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμά-
15 των. Πῶς; Διδασκαλία ἦν τὰ γινόμενα. Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑμαυ-
τόν· ἄρα σωφρονίζονται οἱ μετὰ ταῦτα; Ἦρα οὐ παρέρχονται δύο ἡμέραι, καὶ λήθη τὰ γινόμενα παραδίδοται; Ἦναυλα τὰ ὑπομνήματα ἦν. πάλιν εἶπω, πάλιν λαλήσω. Τί ὄφελος. Μᾶλλον δὲ ὄφελος. Κἂν γὰρ μὴ πάντες ἀκούσωσι, οἱ ἡμίσεις ἀκούσον-
20 ται· κἂν μὴ οἱ ἡμίσεις ἀκούσωσι, τὸ τρίτον μέρος· κἂν μὴ τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον· κἂν μὴ τὸ τέταρτον, κἂν δέκα· κἂν μὴ δέκα, κἂν πέντε· κἂν μὴ πέντε, κἂν εἷς· κἂν μὴ εἷς, ἐγὼ τὸν μισθὸν ἀπληρισμένον ἔχω. «Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε· τὸ δὲ ρῆμα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα».

25 3. Εἶδετε τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν εὐτέλειαν; Εἶ-
δετε τῆς δυναστείας τὸ ἐπὶ κληρον; Εἶδετε τὸν πλοῦτον, ὃν ἀεὶ δραπετήν ἐκάλουν, οὐ δραπετήν δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνον; Οὐ γὰρ καταλιμπάνει τοὺς ἔχοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ σφάζει αὐ-
τούς· ὅταν γὰρ τις αὐτὸν θεραπεύῃ, τότε μάλιστα αὐτὸν παραδί-

ἡ ὑπόθεση τῶν ἀγῶνων ἦταν ἀρκετὴ γιὰ ἐνίσχυση καὶ παρηγορία. Ἐξορίσθηκα, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἦταν προσβολὴ γιὰ μένα· γιατί προσβολὴ ἓνα μόνο πράγμα εἶναι, ἡ ἀμαρτία. Καὶ ἂν ἀκόμη ὀλη ἡ οἰκουμένη σὲ προσβάλλει, ἂν ἐσὺ δὲν προσβάλεις τὸν ἑαυτὸ σου, δὲν προσβάλθηκες. Προδοσία εἶναι μόνο ἡ προδοσία τῆς συνείδησης. Μὴν προδώσεις τὴ συνείδησή σου καὶ κανεῖς δὲ σὲ προδίδει.

Ἐφευγα τότε καὶ ἔβλεπα τὰ πράγματα, ἢ καλύτερα τὰ λόγια μου νὰ γίνονται πράγματα, τὴν ὀμιλία μου, πὺ ἔγινε μὲ τὰ λόγια, νὰ κηρῦσσεται στὴ ἀγορᾶ μὲ τὰ πράγματα. Ποιᾶ ὀμιλία; Αὐτὴν πὺ πάντοτε ἔλεγα. Φύσηξε ἄνεμος καὶ ἔρριξε κάτω τὰ φύλλα. «Ξεράθηκε τὸ χορτᾶρι καὶ τὸ ἄνθος τοῦ ἔπεσε κάτω»⁶. Ἐφυγε ἡ νύχτα καὶ φάνηκε ἡ ἡμέρα· διαλύθηκε ἡ σκιά καὶ φάνηκε ἡ ἀλήθεια. Ἀνέβηκαν μὲχρι τοὺς οὐρανούς καὶ κατέβηκαν μὲχρι τὶς πεδιάδες. Τὰ ψηλὰ κύματα συγκρατήθηκαν μὲ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Μὲ ποιὸ τρόπο; Διδασκαλία ἦταν ὅσα ἔγιναν. Καὶ ἔλεγα μέσα μου· ἄραγε θὰ σωφρονισθοῦν οἱ ἄλλοι μετὰ ἅπ' αὐτὰ; ἄραγε δὲ θὰ περάσουν δύο ἡμέρες καὶ δὲ θὰ παραδοθοῦν στὴ λήθη αὐτὰ πὺ ἔγιναν; Οἱ ὑπομνήσεις μου ἤχοῦσαν στὰ αὐτιά σας. Πάλι θὰ πῶ, πάλι θὰ μιλήσω. Ποιὸ τὸ ὄφελος; Ἡ καλύτερα μεγάλο ὄφελος. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀκούσουν ὄλοι, θ' ἀκούσουν οἱ μισοί· καὶ ἂν δὲν ἀκούσουν οἱ μισοί, θ' ἀκούσει τὸ ἓνα τρίτο· καὶ ἂν δὲν ἀκούσει τὸ ἓνα τρίτο, τὸ ἓνα τέταρτο· καὶ ἂν ὄχι τὸ ἓνα τέταρτο, τουλάχιστο δέκα· καὶ ἂν οὔτε δέκα, τουλάχιστο πέντε· καὶ ἂν ὄχι πέντε, τουλάχιστο ἓνας· καὶ ἂν οὔτε ἓνας, ἐγὼ ἔχω ὀλόκληρο τὸ μισθὸ μου· «Ξεράθηκε τὸ χορτᾶρι καὶ τὸ ἄνθος τοῦ ἔπεσε κάτω, ὁ λόγος ὄμως τοῦ Θεοῦ παραμένει αἰώνιος»⁷.

3. Εἶδατε πόσο ἀσήμαντα εἶναι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα; εἶδατε πόσο προσωρινὴ εἶναι ἡ ἐξουσία; Εἶδατε τὸν πλοῦτο, πὺ πάντοτε τὸν ὀνόμαζα δραπέτη, πὺς δὲν εἶναι μόνο δραπέτης, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωποκτόνος; Γιατί δὲν ἐγκαταλείπει μόνο αὐτοὺς πὺ τὸν ἔχουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς σφάζει. Γιατί, ὄταν κανεῖς τὸν λα-

7. Ἡσ. 40,7-8.

δωσι. Τί θεραπεύεις τὸν πλοῦτον τὸν σήμερον πρὸς σέ, καὶ αὔριον πρὸς ἄλλον; Τί θεραπεύεις πλοῦτον, τὸν μηδέποτε κατασχεθῆναι δυνάμενον; Βούλει θεραπεῦσαι αὐτόν; Βούλει αὐτὸν κατασχεῖν; Μὴ κατορύξης αὐτόν, ἀλλὰ δὸς αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν πενήτων. Θηρίον ἐστὶν ὁ πλοῦτος· ἂν μὲν κατέχηται, φεύγει· ἂν δὲ σκορπίζηται, μένει. «Ἐσκόρπισε γάρ», φησὶν, «ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». Σκόρπισον, ἵνα μείνη· μὴ κατορύξης, ἵνα μὴ φύγη. Ποῦ ὁ πλοῦτος; Ἡδέως ἂν ἐροίμην τοὺς ἀπελθόντας.

10 Λέγω δὲ ταῦτα οὐκ ὄνειδίζων, μὴ γένοιτο, οὐδὲ ἀναξαίνων τὰ ἔλκη, ἀλλὰ τὰ ἐτέρων νανάγια ὑμῖν κατασκευάζων. Ὅτε οἱ στρατιῶται καὶ τὰ ξίφη, ὅτε πόλις ἐκαίετο, ὅτε διάδημα οὐκ ἴσχυεν, ὅτε πορφύρα ὑβρίζετο, ὅτε μανίας πάντα ἔγεμε, ποῦ ὁ πλοῦτος; Ποῦ τὰ ἀργυρώματα; Ποῦ αἱ κλῖναι αἱ ἀργυραῖ; Ποῦ οἱ οἰκέται; Πάντες ἐν φυγῇ. Ποῦ οἱ εὐνοῦχοι; Πάντες ἐδραπέτευσαν. Ποῦ οἱ φίλοι; Τὰ προσωπεῖα ἤλλασσον. Ποῦ αἱ οἰκίαι; Ἀπεκλείοντο. Ποῦ τὰ χρήματα; Ἐφυγεν ὁ ἔχων αὐτά. Καὶ τὰ χρήματα ποῦ; Κατωρύγη. Ποῦ ἐκρύβη τοῦτο ὄλον; Μὴ φορτικός εἰμι, μὴ ἐπαχθής, ἀεὶ λέγων, ὅτι ὁ πλοῦτος τοὺς κακῶς κεχρημένους προδίδωσιν; Ἦλθεν ὁ καιρὸς δεικνὺς τῶν ρημάτων τὴν ἀλήθειαν. Τί κατέχεις αὐτόν, ἐν πειρασμῶ σε μηδὲν ὠφελοῦντα; Εἰ ἔχει ἰσχύν, ὅταν ἐμπέσης εἰς ἀνάγκην παρέστω σοι· εἰ δὲ τότε φεύγει, τί χρεῖαν αὐτοῦ ἔχεις; Αὐτὰ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. Τί τὸ ὄφελος; Ξίφη ἠκονημένα, θάνατος ἀπειλούμενος, στρατόπεδον μαινόμενον, προσδοκία ἀπειλῆς τοσαύτης· καὶ ὁ πλοῦτος οὐδαμοῦ. Ποῦ ἔφυγεν ὁ δραπετής; Αὐτός σοι κατεσκεύασε ταῦτα πάντα, καὶ ἐν καιρῶ ἀνάγκης φεύγει.

Καίτοι πολλοὶ ἐγκαλοῦσί μοι ἀεὶ λέγοντες, κεκόλλησαι τοῖς πλουσίοις· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι ἀεὶ κεκόλληνται τοῖς πένησιν. Ἐγὼ δὲ κεκόλλημαι τοῖς πλουσίοις· οὐ τοῖς πλουσίοις δέ, ἀλλὰ τοῖς κακῶς τῷ πλούτῳ κεχρημένοις. Ἀεὶ γὰρ λέγω, ὅτι οὐ τὸν

τρεῦει, τότε πῶς πολὺ προδίδεται ἀπ' αὐτόν. Τί λατρεύεις τὸν πλοῦτο πού σήμερα εἶναι σὲ σένα καὶ αὔριο σ' ἄλλον; Θέλεις νὰ τὸν λατρέψεις; θέλεις νὰ τὸν κρατήσεις; Μὴν τὸν κρύψεις στὸ χῶμα, ἀλλὰ δῶσε τὸν στὰ χέρια τῶν φτωχῶν. Ὁ πλοῦτος εἶναι θηρίο· ἂν τὸν κρατάει κανεὶς, φεύγει· ἂν ὁμως τὸν σκορπίζει, μένει. Γιατὶ λέγει· «σκορπίσε, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς, ἡ δικαιοσύνη του μένει στὸν αἰῶνα»⁸. Σκορπίσέ τον γιὰ νὰ μείνει· μὴν τὸν κρύψεις γιὰ νὰ μὴ φύγει. Ποῦ εἶναι ὁ πλοῦτος; μὲ εὐχαρίστηση θὰ ἐρωτοῦσα αὐτοὺς πού ἔφυγαν.

Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ ὄχι γιὰ νὰ κατηγορήσω, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, οὔτε γιὰ νὰ ξύσω πάλι τίς πληγές, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνω τὰ ναυάγια τῶν ἄλλων λιμάνι γιὰ σᾶς. Ὅταν ἦταν οἱ στρατιῶτες καὶ τὰ ξίφη, ὅταν καιγόταν ἡ πόλη, ὅταν τὸ στέμμα δὲν εἶχε δύναμη, ὅταν ἡ πορφύρα βριζόταν, ὅταν ὅλα ἦταν γεμάτα μανία, ποῦ βρισκόταν ὁ πλοῦτος; ποῦ τὰ ἀσημένια σκεῦη; ποῦ τὰ ἀσημένια κρεβάτια; ποῦ οἱ δοῦλοι; Ὅλοι ἔφυγαν. Ποῦ ἦταν οἱ εὐνοῦχοι; Ὅλοι δραπέτευσαν. Ποῦ ἦταν οἱ φίλοι; Ἀλλάζαν τὰ προσωπεῖα. Ποῦ τὰ σπίτια; Ἦταν κλειστά. Ποῦ τὰ χρήματα; Ἐφυγε αὐτὸς πού τὰ εἶχε. Καὶ τὰ χρήματα ποῦ εἶναι; Παραχώθηκαν. Ποῦ κρύφτηκαν ὅλα αὐτά; Μήπως εἶμαι δυσάρεστος, μήπως εἶμαι ἐνοχλητικός, πού λέγω πάντοτε ὅτι ὁ πλοῦτος προδίδει αὐτοὺς πού τὸν χρησιμοποιοῦν μὲ κακὸ τρόπο; Ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ δείξει τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων. Τί τὸν κρατᾶς ἀφοῦ καθόλου δὲ σὲ ὠφελεῖ στὸν πειρασμό; Ἄν ἔχει δύναμη, ἄς σὲ παρασταθεῖ ὅταν βρεθεῖς σὲ ἀνάγκη· ἂν ὁμως τότε φεύγει, τί τὸν χρειάζεσαι; Τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὸ βεβαιώνουν. Ποιό τὸ ὄφελος; Ξίφη ἀκονισμένα, θάνατος ἀπειλούμενος, στρατὸς μανιασμένος, ἀναμονὴ τόσο μεγάλης ἀπειλῆς· καὶ ὁ πλοῦτος πουθενά. Ποῦ ἔφυγε ὁ δραπέτης; Αὐτὸς σοῦ τὰ ἐτοίμασε ὅλα αὐτὰ καὶ στὸν καιρὸ τῆς ἀνάγκης φεύγει.

Ὅμως πολλοὶ μὲ κατηγοροῦν, λέγοντάς μου πάντοτε, γίνεσαι ἐνοχλητικὸς στοὺς πλουσίους· μὰ καὶ ἐκεῖνοι πάντοτε ἐνοχλοῦν τοὺς φτωχοὺς. Ἐγὼ πραγματικὰ γίνομαι ἐνοχλητικὸς στοὺς πλουσίους, καὶ ὄχι τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ σ' ἐκείνους πού

8. Ψαλμ. 111,9.

πλούσιον διαβάλλω, ἀλλὰ τὸν ἄρπαγα. Ἄλλο δὲ πλούσιος, καὶ ἄλλο ἄρπαξ· ἄλλο εὐπορος, καὶ ἄλλο πλεονέκτης. Διαίρει τὰ πράγματα, καὶ μὴ σύγγχεε τὰ ἄμικτα. Πλούσιος εἶ; Οὐ κωλύω. Ἄρπαξ εἶ; Κατηγορῶ. Ἔχεις τὰ σά; Ἀπόλαυε. Λαμβάνεις τὰ
 5 ἀλλότρια; Οὐ σιγῶ. Θέλεις με λιθάσαι; Ἐτοιμός εἰμι τὸ αἷμά μου ἐκχέειν, μόνον τὴν ἁμαρτίαν σου κωλύω. Ἐμοὶ οὐ μέλει μῖσος, οὐ μέλει μοι πόλεμος· ἐνὸς δέ μοι μόνον μέλει, τῆς προκοπῆς τῶν ἀκουόντων. Καὶ οἱ πλούσιοι ἐμὰ τέκνα, καὶ οἱ πένητες ἐμὰ τέκνα· ἡ αὐτὴ γαστήρ ἀμφοτέρους ὠδινεν· αἱ αὐταὶ ὠδίνες
 10 ἀμφοτέρους ἔτεκον. Ἄν τοίνυν κεκόλλησαι τῷ πένητι, κατηγορῶ σου· οὐ γὰρ τοῦ πένητος τοσαύτη ζημία, ὅση τοῦ πλουσίου. Ὁ μὲν γὰρ πένης οὐδὲν μέγα ἀδικεῖται· εἰς χρήματα γὰρ βλάπτεται. Σὺ δὲ εἰς ψυχὴν βλάβη. Ὁ βουλόμενος ἀποτεμνέτω, ὁ βουλόμενος λιθαζέτω, ὁ βουλόμενος μισεῖτω· ὑποθῆκαι γὰρ
 15 ἐμοὶ στεφάνων αἱ ἐπιβουλαί, καὶ ἀριθμὸς βραβείων τὰ τραύματα.

4. Οὐ δέδοικα τοίνυν ἐπιβουλήν· ἐν δέδοικα μόνον, ἁμαρτίαν. Μὴ μέ τις ἐλέγξῃ ἁμαρτάνοντα, καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα πολεμείτω μοι. Ὁ γὰρ πόλεμος οὗτος λαμπρότερόν με ἐργάζεται.
 20 Οὕτω καὶ ὑμᾶς παιδεῦσαι βούλομαι. Μὴ φοβηθῆτε ἐπιβουλήν δυνάστου, ἀλλὰ φοβήθητε ἁμαρτίας δύναμιν. Ἄνθρωπός σε οὐ βλάψει, ἐὰν μὴ σὺ σεαυτὸν πλήξῃς. Ἐὰν μὴ ἔχῃς ἁμαρτίαν, καὶ μυρία ζίφη παρῆ, ἀρπάξει σε ὁ Θεός· ἐὰν δὲ ἔχῃς ἁμαρτίαν καὶ ἐν παραδείσῳ ἦς, ἐκπίπτεις. Ἐν παραδείσῳ ἦν ὁ Ἀδάμ, καὶ
 25 ἔπεσεν· ἐν κοπρίᾳ ἦν ὁ Ἰώβ, καὶ ἐστεφανώθη. Τί ὠφέλησεν ἐκεῖνον ὁ παράδεισος; Ἥ τί ἔβλαψε τοῦτον ἡ κοπρία; Ἐκεῖνῳ οὐδεὶς ἐπεβούλευσεν, καὶ ὑπεσκελίσθη· τούτῳ ὁ διάβολος καὶ

χρησιμοποιοῦν μὲ κακὸν τρόπο τὸν πλοῦτον. Γιατὶ πάντοτε λέγω ὅτι δὲν κατηγορῶ τὸν πλούσιον, ἀλλὰ τὸν ἄρπαγα. Ἄλλο ὅμως πλούσιος καὶ ἄλλο ἄρπαγας, ἄλλο εὐπορος καὶ ἄλλο πλεονέκτης. Ξεχώριζε τὰ πράγματα καὶ μὴ συγχέεις τὰ ἀσυμβίβαστα μεταξύ τους. Εἶσαι πλούσιος; Δὲ σὲ ἐμποδίζω. Εἶσαι ἄρπαγας; Σὲ κατηγορῶ. Ἔχεις τὰ δικά σου; Ἀπολάμβανέ τα. Παίρνεις τὰ ξένα; Δὲ σιωπῶ. Θέλεις νὰ μὲ λιθοβολήσεις; Εἶμαι ἔτοιμος νὰ χύσω τὸ αἷμα μου, μόνο τὴν ἁμαρτία σου ἐμποδίζω. Ἐμένα δὲ μ' ἐνδιαφέρει τὸ μίσος, δὲ μ' ἐνδιαφέρει ἡ ἔχθρα· ἓνα πράγμα μόνο μ' ἐνδιαφέρει, ἡ προκοπὴ τῶν ἀκροατῶν μου. Καὶ οἱ πλούσιοι εἶναι δικά μου παιδιά, καὶ οἱ φτωχοὶ δικά μου παιδιά· ἡ ἴδια κοιλιὰ πονοῦσε καὶ γιὰ τοὺς δύο, οἱ ἴδιοι πόνοι τοὺς γέννησαν καὶ τοὺς δύο. Ἄν λοιπὸν ἐνοχλεῖς τὸ φτωχόν, σὲ κατηγορῶ. Ἐξάλλου δὲν εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ζημία τοῦ φτωχοῦ ὅσο τοῦ πλουσίου. Γιατὶ ὁ φτωχὸς δὲν παθαίνει καμιὰ μεγάλη ζημία, ἀφοῦ ζημιώνεται σὲ χρήματα, ἐσὺ ὅμως ζημιώνεσαι στὴν ψυχὴ. Ὅποιος θέλει ἄς μὲ ἀποκεφαλίσῃ, ὅποιος θέλει ἄς μὲ λιθοβολήσῃ, ὅποιος θέλει ἄς μὲ μισήσῃ, γιατί οἱ ἐπιβουλές εἶναι γιὰ μένα ἐγγυήσεις γιὰ στεφάνια καὶ τὰ τραύματα πλήθος βραβείων.

4. Δὲ φοβᾶμαι λοιπὸν τὴν ἐπιβουλή, ἓνα μόνο φοβᾶμαι, τὴν ἁμαρτία. Ἄς μὴ μὲ κατηγορήσῃ κανεὶς γιὰ ἁμαρτία, καὶ ἄς μὲ πολεμάει ἢ οἰκουμένη ὀλόκληρη. Γιατὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς μὲ κάνει περρισσότερο λαμπρό. Ἔτσι θέλω ν' ἀσκήσω καὶ σᾶς. Μὴ φοβηθεῖτε τὴν ἐπιβουλή τοῦ ἄρχοντα, ἀλλὰ φοβηθεῖτε τὴ δύναμη τῆς ἁμαρτίας. Ἄνθρωπος δὲ θὰ σὲ βλάψῃ, ἂν δὲν πληγώσῃς ἐσὺ τὸν ἑαυτό σου. Ἄν δὲν ἔχεις ἁμαρτία, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρόντα ἅπειρα ξίφη, ὁ Θεὸς σὲ σώζει. Ἄν ὅμως ἔχεις ἁμαρτία, καὶ στὸν παράδεισο ἂν εἶσαι, τὸν χάνεις. Στὸν παράδεισο ἦταν ὁ Ἀδάμ, καὶ ἔπεσε· στὴν κοπριά ἦταν ὁ Ἰώβ, καὶ στεφανώθηκε. Τί τὸν ὠφέλησε ἐκεῖνον ὁ παράδεισος; ἢ τί τὸν ἐβλάψε αὐτὸν ἡ κοπριά; Ἐκεῖνον κανεὶς δὲν τὸν ἐπιβουλεύθηκε, καὶ ἔπεσε· αὐτὸν ὁ διάβολος τὸν ἐπιβουλεύθηκε καὶ στε-

έστεφανώθη. Οὐ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἔλαβεν; Ἄλλὰ τὴν εὐσέβειαν οὐκ ἐσύλησεν. Οὐ τοὺς παῖδας αὐτοῦ ἤρπασεν; Ἄλλὰ τὴν πίστιν οὐκ ἐσάλευσεν. Οὐ τὸ σῶμα αὐτοῦ διέρρηξεν; Ἄλλὰ τὸν θησαυρὸν οὐχ εὔρεν. Οὐ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ὤπλισεν; Ἄλλὰ τὸν στρατιώτην οὐχ ὑπεσκέλισεν. Οὐκ ἔβαλε τόξα καὶ βέλη; Ἄλλὰ τραύματα οὐκ ἐδέξατο. Προσήγαγε μηχανήματα, ἀλλὰ τὸν πύργον οὐκ ἔσεισεν· ἐπήγαγε κύματα, ἀλλὰ τὸ πλοῖον οὐ κατεπόντισε.

Τοῦτόν μοι τὸν νόμον τηρήσατε, παρακαλῶ, καὶ τῶν γονάτων ὑμῶν ἄπτομαι, εἰ καὶ μὴ χειρί, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ, καὶ δάκρυα
 10 ἐκχέω. Τοῦτόν μοι τηρήσατε τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ὑμᾶς βλάπτει. Μηδέποτε μακαρίζετε πλούσιον· μηδέποτε ταλανίζετε εἰ μὴ τὸν ἐν ἀμαρτίᾳ· μακαρίζετε τὸν ἐν δικαιοσύνῃ. Οὐ γὰρ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἡ γνώμη τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦτον κάκεῖνον ποιεῖ. Μηδέποτε φοβηθῆς ξίφη, ἐὰν μὴ τὸ συνειδός
 15 σου κατηγορήσῃ· μηδέποτε φοβηθῆς ἐν πολέμῳ, ἐὰν τὸ συνειδός σου καθαρὸν ᾖ. Ποῦ οἱ ἀπελθόντες, εἶπέ μοι; Οὐχὶ πάντες ὑπέκυπτον; Οὐχὶ οἱ ἐν ἀρχῇ ὄντες μεῖζον ἔτρεμον αὐτούς; Οὐκ ἐθεράπευον; Ἄλλ' ἤλθεν ἡ ἀμαρτίας, καὶ πάντα ἠλέγχθη· καὶ οἱ θεράποντες δικασταὶ ἐγένοντο, οἱ κολακεύοντες δῆμιοι· οἱ τὰς
 20 χεῖρας καταφιλοῦντες, αὐτοὶ αὐτὸν εἶλκον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας· καὶ ὁ χθὲς τὴν χεῖρα καταφιλοῦν, σήμερον πολέμιος. Διὰ τί; Ὅτι οὔτε χθὲς μετὰ ἀληθείας ἐφίλει. Ἦλθε γὰρ ὁ καιρός, καὶ ἠλέγχθη τὰ προσωπεῖα. Οὐ χθὲς τὰς χεῖρας κατεφίλεις, καὶ σωτῆρα ὠνόμαζες, καὶ κηδεμόνα, καὶ εὐεργέτην; Οὐκ ἐγκώμια ὕφαινες
 25 μυρία; Διὰ τί σήμερον κατηγορεῖς; Χθὲς ἐπαινέτης, καὶ σήμερον κατήγορος; Χθὲς ἐγκώμια, καὶ σήμερον ἐγκλήματα μιγνύεις; Τίς ἡ μεταβολή; Τίς ἡ μετάστασις;

5. Ἄλλ' οὐκ ἐγὼ τοιοῦτος· ἀλλ' ἐγὼ ἐπιβουλευόμενος, προστατῆς ἐγενόμην. Μυρία ἔπαθον δεινά, καὶ οὐκ ἠμειψάμην. Τὸν

φανώθηκε. Δέν τοῦ πήρε τὰ χρήματά του; Ὅμως τὴν εὐσέβειά του δέν τὴν ἔκλεψε. Δέν τοῦ ἄρπαξε τὰ παιδιά του; Ὅμως τὴν πίστη του δέν τὴν κλόνησε. Δέν τοῦ ἔσκισε τὸ σῶμα του; Ὅμως τὸ θησαυρὸ δέν τὸν βρῆκε. Δέν ὄπλισε ἐναντίον του τὴ γυναίκα του; Ὅμως τὸ στρατιώτῃ δέν τὸν νίκησε. Δέν ἔρριξε τόξα καὶ βέλη; Ὅμως τραύματα δὲ δέχθηκε. Ἐφερε μηχανήματα, ἀλλὰ τὸν πύργο δέν τὸν τράνταξε· προκάλεσε κύματα, ἀλλὰ τὸ πλοῖο δέν τὸ βύθισε.

Αὐτὸν τὸ νόμο τηρῆστε μου, σᾶς παρακαλῶ, καὶ σᾶς πιάνω τὰ γόνατά σας, ἂν ὄχι μὲ τὰ χέρια, ἀλλὰ μὲ τὴ διάθεσή μου, καὶ χύνω δάκρυα. Αὐτὸν τὸ νόμο τηρῆστε μου, καὶ κανένας δὲ σᾶς βλάπτει. Μὴ μακαρίζετε ποτὲ πλούσιο, μὴν ταλανίζετε ποτὲ κανένα, παρὰ μόνο αὐτὸν ποὺ ζεῖ μέσα στὴν ἁμαρτία. Μακαρίζετε αὐτὸν ποὺ ζεῖ μὲ δικαιοσύνη. Γιατὶ ὄχι ἡ φύση τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἡ γνώμη τῶν ἀνθρώπων κάνει καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο. Ποτὲ νὰ μὴ φοβηθεῖς τὰ ξίφη, ἂν δὲ σὲ κατηγορήσει ἡ συνείδησή σου· ποτὲ νὰ μὴ φοβηθεῖς στὸν πόλεμο, ἂν ἡ συνείδησή σου εἶναι καθαρὴ. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔφυγαν, πές μου; Δέν ὑποτάσσονταν ὅλοι; δέν τοὺς ἔτρεμαν περισσότερο ὅσοι εἶχαν τὴν ἐξουσία; δέν τοὺς κολάκευαν; Ἦρθε ὅμως ἡ ἁμαρτία καὶ ὅλα φανερώθηκαν. Οἱ ὑπηρέτες ἔγιναν δικαστές, καὶ οἱ κόλακες ἔγιναν δῆμιοι. Ἐκεῖνοι ποὺ καταφιλοῦσαν τὰ χέρια του, αὐτοὶ τὸν τραβοῦσαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ αὐτὸς ποὺ χθὲς φιλοῦσε τὸ χέρι, σήμερα εἶναι ἐχθρὸς του. Γιὰ ποιό λόγο; Γιατὶ οὔτε χθὲς τὸ φιλοῦσε μὲ εὐλικρίνεια. Ἦρθε λοιπὸν ὁ καιρὸς καὶ φανερώθηκαν τὰ προσωπεῖα. Δέν καταφιλοῦσες χθὲς τὰ χέρια του καὶ τὸν ὀνόμαζες σωτήρα, καὶ κηδεμόνα καὶ εὐεργέτη; δέν τοῦ ἔπλεκες ἄπειρα ἐγκώμια; Γιατὶ σήμερα τὸν κατηγορεῖς; Χθὲς ἦσουν ἐγκωμιαστὴς καὶ σήμερα εἶσαι κατήγορος; Χθὲς τὸν ἐπαινοῦσες καὶ σήμερα τὸν κατηγορεῖς; Ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς μεταβολῆς; ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀλλαγῆς;

5. Ἐγὼ ὅμως δέν εἶμαι τέτοιος· ἀλλ', ἂν καὶ ἐπιβουλευόμουν ἀπ' αὐτόν, ἔγινα προστάτης του. Ἐπαθα ἄπειρα κακὰ καὶ δέν τὰ

- γὰρ Δεσπότην τὸν ἑμαυτοῦ μιμοῦμαι, ὃς ἐν τῷ σταυρῷ ἔλεγεν·
 «ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσιν». Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα
 μὴ τῇ ὑπονοίᾳ τῶν πονηρῶν παραφθείρησθε. Πόσαι μεταβολαὶ
 γεγόνασιν, ἐξ οὗ τῆς πόλεως ἐπέστην, καὶ οὐδεὶς σωφρονίζεται;
 5 Οὐδεὶς δὲ ὅταν εἶπω, οὐ πάντων καταγινώσκω· μὴ γένοιτο. Οὐ
 γὰρ ἐστὶ τὴν ἄρουραν ταύτην τὴν λιπαράν, δεξαμένην σπέρματα,
 μὴ καὶ στάχυν ἐνεγκεῖν· ἀλλ' ἐγὼ ἀκόρεστός εἰμι, οὐ βούλομαι
 ὀλίγους σωθῆναι, ἀλλὰ πάντας. Κἂν εἷς ἀπολειφθῆ ἀπολλύμε-
 νος, ἐγὼ ἀπόλλυμαι, καὶ οἶμαι τὸν ποιμένα ἐκεῖνον μιμεῖσθαι, ὃς
 10 ἐνενήκοντα ἐννέα εἶχε πρόβατα, καὶ ἐπὶ τὸ ἐν πεπλανημένον
 ἔδραμεν. Μέχρι πότε χρήματα; Μέχρι πότε ἄργυρος; Μέχρι
 πότε χρυσός; Μέχρι πότε οἶνος ἐκχεόμενος; Μέχρι πότε κολα-
 κεῖαι οἰκετῶν; Μέχρι πότε κρατῆρες ἐστεμμένοι; Μέχρι πότε
 συμπόσια σατανικά, καὶ διαβολικῆς γέμοντα ἐνεργείας;
 15 Οὐκ οἶσθα, ὅτι ἀποδημία ὁ παρῶν βίος; Μὴ γὰρ πολίτης
 εἶ; Ὀδίτης εἶ. Συνῆκας τί εἶπον; Οὐκ εἶ πολίτης, ἀλλ' Ὀδίτης εἶ
 καὶ ὀδοιπόρος. Μὴ εἶπης· ἔχω τήνδε τὴν πόλιν, καὶ ἔχω τήνδε.
 Οὐκ ἔχει οὐδεὶς πόλιν. Ἡ πόλις ἄνω ἐστὶ. Τὰ παρόντα ὁδός
 ἐστίν. Ὀδεύομεν τοίνυν καθ' ἡμέραν, ἕως ἢ φύσις ἐπιτρέχει.
 20 Ἔστι τις ἐν ὁδῷ χρήματα ἀποτιθέμενος· ἔστι τις ἐν ὁδῷ χρυ-
 σίον κατορύττων. Ὅταν οὖν εἰσέλθῃς εἰς πανδοχεῖον, εἶπέ μοι,
 τὸ πανδοχεῖον καλλωπίζεις; Οὐχί, ἀλλ' ἐσθίεις καὶ πίνεις, καὶ
 ἐπείγῃ ἐξελθεῖν. Πανδοχεῖόν ἐστίν ὁ παρῶν βίος. Εἰσήλθομεν,
 καταλύομεν τὸν παρόντα βίον· σπουδάζομεν ἐξελθεῖν μετὰ κα-
 25 λῆς ἐλπίδος, μηδὲν ἀφῶμεν ὧδε, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἐκεῖ.
 Ὅταν εἰσέλθῃς εἰς τὸ πανδοχεῖον, τί λέγεις τῷ παιδί; Βλέ-
 πε ποῦ ἀποτίθῃς τὰ πράγματα, μήτι καταλείπῃς ἐνταῦθα, ἵνα μή-
 τι ἀπόληται, μήτε μικρόν, μήτε εὐτελές, ἵνα πάντα εἰς τὴν οἰκίαν
 ἀπενέγκωμεν. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι βίῳ· βλέπωμεν

άνταπέδωσα. Γιατί μιμοῦμαι τὸ δικό μου Κύριο, ὁ ὁποῖος ἐπάνω στὸ σταυρὸ ἔλεγε, «συγχώρησέ τους, γιατί δὲν ξέρουν τί κάνουν»⁹. Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ μὴ διαφθείρεστε ἀπὸ τὴν ὑποψία τῶν πονηρῶν. Πόσες μεταβολές ἔχουν γίνει ἀπὸ τότε πὺ ἔγινα ἐπίσκοπος τῆς πόλης, καὶ κανεὶς δὲ σωφρονίζεται; Καὶ ὅταν λέγω κανεὶς, δὲν κατηγορῶ ὅλους –μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ ἡ γῆ αὐτὴ ἢ γόνιμη, πὺ δέχθηκε σπέρματα, νὰ μὴ βγάλει στάχυα. Ἐγὼ ὅμως εἶμαι ἀχόρταγος, δὲ θέλω νὰ σωθοῦν λίγοι, ἀλλ’ ὅλοι. Καὶ ἂν ἀκόμη ἓνας ἀπομείνει χαμένος, ἐγὼ χάνομαι, καὶ θεωρῶ σωστὸ νὰ μιμοῦμαι τὸν ποιμένα ἐκεῖνον, πὺ εἶχε ἐνενήντα ἐννέα πρόβατα καὶ ἔτρεξε στὸ ἓνα τὸ πλανημένο. Μέχρι πότε τὰ χρήματα; μέχρι πότε ὁ ἄργυρος; μέχρι πότε τὸ κρασί πὺ χύνεται; μέχρι πότε οἱ κολακεῖες τῶν ὑπηρετῶν; μέχρι πότε τὰ στεφανωμένα μὲ φύλλα ποτήρια; μέχρι πότε τὰ συμπόσια τὰ σατανικὰ τὰ γεμάτα ἀπὸ διαβολικὴ ἐνέργεια;

Δὲν ξέρεις πὺς ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι ἓνα ταξίδι; Μήπως εἶσαι πολίτης; Ὀδοιπόρος εἶσαι. Κατάλαβες τί εἶπα; Δὲν εἶσαι πολίτης, ἀλλὰ διαβάτης εἶσαι καὶ ὀδοιπόρος. Μὴν πεῖς, ἔχω αὐτὴ τὴν πόλη, καὶ ἔχω τὴν ἄλλη. Δὲν ἔχει κανεὶς πόλη. Ἡ πόλη εἶναι ἐπάνω. Τὰ παρὸντα εἶναι δρόμος. Βαδίζουμε λοιπὸν κάθε ἡμέρα, ὅσο ἡ φύση συγκατατίθεται πρόθυμα. Κάποιος στὸ δρόμο ἀποθηκεύει χρήματα, κάποιος στὸ δρόμο κρύβει χρυσάφι μέσα στὸ χῶμα. Ὅταν λοιπὸν μπαίνεις σὲ πανδοχεῖο, πὺς μου, στολίζεις τὸ πανδοχεῖο; Ὅχι, ἀλλὰ τρώγεις καὶ πίνεις καὶ βιάζεσαι νὰ βγεῖς ἔξω. Πανδοχεῖο εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ. Μπήκαμε, διανύουμε τὴν παρούσα ζωὴ. Ἄς φροντίζουμε νὰ βγοῦμε μὲ καλὴ ἐλπίδα, ἄς μὴν ἀφήσουμε τίποτε ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε ἐκεῖ.

Ὅταν μπεῖς στὸ πανδοχεῖο, τί λέγεις στὸ παιδί; Πρόσεχε πὺ βάζεις τὰ πράγματα, μήπως ἀφήσεις κάτι ἐδῶ, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ κάτι, οὔτε μικρὸ, οὔτε ἀσήμαντο, γιὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψουμε ὅλα στὸ σπίτι. Ἐτσι καὶ μεῖς στὴν παρούσα ζωὴ. Ἄς βλέπουμε

9. Λουκᾶ 23,34.

ὥσπερ πανδοχεῖον τὸν βίον, καὶ μηδὲν ὧδε καταλείπωμεν ἐν τῷ πανδοχείῳ, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν μητρόπολιν ἀπενέγκωμεν. Ὀδίτης εἶ καὶ ὄδοιπόρος, μᾶλλον δὲ καὶ ὄδίτου εὐτελέστερος. Καὶ πῶς; ἐγὼ λέγω. Ὁ ὄδίτης οἶδε τὸ πότε εἰσέρχεται εἰς τὸ
 5 πανδοχεῖον, καὶ πότε ἐκβαίνει· κύριος γάρ ἐστι τοῦ ἐξελθεῖν, ὥσπερ καὶ τοῦ εἰσελθεῖν· ἐγὼ δὲ εἰσερχόμενος εἰς τὸ πανδοχεῖον, τουτέστιν εἰς τὸν παρόντα βίον, πότε ἐξέρχομαι οὐκ οἶδα. Καὶ ἐνίοτε παρασκευάζομαι πολλοῦ χρόνου διατροφάς, καὶ ὁ Δεσπότης παραχρῆμα καλεῖ με· «ἄφρων, ἃ ἠτοιμάσας, τί
 10 ἔσται; Τῇ νυκτὶ γὰρ ταύτῃ λαμβάνουσι τὴν ψυχὴν σου». Ἄδηλος ἢ ἔξοδος, ἄστατος ἢ κτῆσις, μυρίοι κρημνοί, πανταχόθεν κύματα. Τί μαίνη περὶ τὰς σκιάς; Τί ἀφεις τὴν ἀλήθειαν κατατρέχεις ἐπὶ τὰς σκιάς;

6. Ταῦτα λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, συνεχῆ τὴν ὁδύνην
 15 ἐργαζόμενος, καὶ τὰ τραύματα καταστέλλων· καὶ οὐ διὰ τοὺς πεσόντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐστῶτας. Ἐκεῖνοι γὰρ ἀπῆλθον, καὶ τέλος ἔλαβον· οἱ δὲ ἐστῶτες ἐν ταῖς ἐκείνων συμφοραῖς ἀσφαλέστεροι γεγόνασι. Καὶ τί, φησί, ποιήσομεν; Ἐν μόνον ποιήσον, μίσησον χρήματα, καὶ φίλει σου τὴν ζωὴν. Ρῖψον τὰ ὄντα, οὐ
 20 λέγω τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ περιττὰ περικόψον. Τῶν ἀλλοτριῶν μὴ ἐπιθύμει, τὴν χῆραν μὴ γυμνώσης, τὸν ὄρφανὸν μὴ ἀρπάσης, τὴν οἰκίαν μὴ λάβης· οὐ λέγω πρόσωπα, ἀλλὰ πράγματα. Εἴ τις δὲ ἐπιλαμβάνεται τὸ συνειδός, αὐτὸς αἴτιος, οὐχ ὁ ἐμὸς λόγος.

25 Τί ἀρπάξεις, ὅπου φθόνος; Ἄρπασον, ὅπου στέφανος. Μὴ ἄρπαζε τὴν γῆν, ἀλλὰ τὸν οὐρανόν. «Βιαστῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν». Τί ἀρπάξεις τὸν πέννητα τὸν ἐγκαλοῦντα; Ἄρπασον τὸν Χριστὸν τὸν ἐπαινοῦντα. Εἶδες ἀγνωμοσύνην καὶ μανίαν; Ἀρπάξεις πέννητα τὸν ἔχοντα
 30 ὀλίγον; Ὁ Χριστὸς λέγει· ἐμὲ ἄρπασον, χάριν σοι ἔχω τῆς ἄρπαγῆς· τὴν ἐμὴν βασιλείαν ἄρπασαι καὶ βιάσαι. Τὴν κάτω βασι-

σάν πανδοχεῖο τῆ ζωῆ, καὶ ἄς μὴν ἐγκαταλείψουμε τίποτε ἐδῶ στὸ πανδοχεῖο, ἀλλὰ ἄς τὰ ἐπιστρέψουμε ὅλα στὴ μητρόπολη. Εἶσαι διαβάτης καὶ ὁδοιπόρος, ἢ καλύτερα καὶ πιὸ ἀσήμαντος ἀπὸ διαβάτης. Καὶ πῶς; ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ πῶ. Ὁ διαβάτης ξέρει τὸ πότε μπαίνει στὸ πανδοχεῖο καὶ πότε βγαίνει, γιὰτὶ εἶναι κύριος τοῦ πότε θὰ βγεῖ, ὅπως καὶ τοῦ πότε θὰ μπεῖ. Ἐγὼ ὅμως, ὅταν μπαίνω στὸ πανδοχεῖο, δηλαδὴ στὴν παρούσα ζωῆ, δὲν ξέρω πότε βγαίνω. Καὶ μερικὲς φορές ἐτοιμάζω τροφές γιὰ πολὺ καιρό, καὶ ὁ Κύριος ἀμέσως μὲ καλεῖ· «Ἀνόητε, ἐκεῖνα ποὺ ἐτοίμασες ποιὸς θὰ τὰ πάρει; Αὐτὴ τῆ νύχτα παίρνουν τὴν ψυχὴ σου»¹⁰. Ἐβέβαιη ἢ ἔξοδος, ἄστατη ἢ κατοχὴ ἀγαθῶν, ἄπειροι γκρεμοί, ἀπὸ παντοῦ κύματα. Γιατί κάνεις σάν τρελλὸς γιὰ τίς σκιές; γιατί ἀφήνεις τὴν ἀλήθεια καὶ τρέχεις στὶς σκιές;

6. Αὐτὰ λέγω καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ τὰ λέγω, προκαλώντας ἀδιάκοπο πόνο καὶ καταπραϋνώντας τὰ τραύματα, καὶ ὄχι γι' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν, ἀλλὰ γι' αὐτοὺς ποὺ στέκονται ὄρθιοι. Γιατί ἐκεῖνοι ἔφυγαν καὶ τελείωσαν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ στέκονται ἔγιναν πιὸ ἀσφαλισμένοι ἀπὸ τίς συμφορὲς ἐκείνων. Καὶ τί, λέγει, νὰ κάνουμε; Ἐνα μόνο κάνε, μίσησε τὰ χρήματα καὶ ἀγάπα τὴ ζωῆ σου. Πέταξε τὰ ὑπάρχοντα· δὲ λέγω ὅλα, ἀλλὰ περικοψε τὰ περιττά. Μὴν ἐπιθυμεῖς τὰ πράγματα τῶν ξένων, μὴν ἀπογυμνώσεις τὴ χεῖρα, μὴν κλέψεις τὸν ὄρφανό, μὴν πάρεις τὸ σπίτι τους· δὲν ἀναφέρω πρόσωπα, ἀλλὰ πράγματα. Ἐάν κάποιον ὅμως τὸν κατακρίνει ἢ συνείδησή του, αὐτὸς εἶναι αἷτιος, ὄχι ὁ δικός μου λόγος.

Τί ἀρπάζεις ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει φθόνος; Ἄρπαξε ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει στεφάνι. Μὴν ἀρπάζεις τὴ γῆ, ἀλλὰ τὸν οὐρανό. «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει σ' ἐκβιαστές, καὶ ἐκβιαστές τὴν ἀρπάζουν»¹¹. Τί ἀρπάζεις τὸ φτωχὸ ποὺ σὲ κατηγορεῖ; Ἄρπαξε τὸ Χριστὸ ποὺ σὲ ἐπαινεῖ. Εἶδες ἀχαριστία καὶ μανία; Ἄρπάζεις τὸ φτωχὸ ποὺ ἔχει λίγα; Ὁ Χριστὸς λέγει· ἄρπαξε ἐμένα, σοῦ χρεωστῶ χάρη γιὰ τὴν ἀρπαγὴ, τὴ δική μου βασιλεία ἄρπαξε καὶ βίασέ την. Ἐάν θελήσεις ν' ἀρπάζεις τὴν ἐπίγεια βασιλεία,

10. Λουκᾶ 12,20.

11. Ματθ. 11,12.

λείαν ἐὰν θελήσης ἀρπάσαι, μᾶλλον δὲ κἂν θελήσης ἐννοῆσαι, κολάζῃ· τὴν ἄνω δὲ ἐὰν μὴ ἀρπάσης, τότε κολάσῃ. Ὅπου τὰ βιωτικά, φθόνος· ὅπου δὲ τὰ πνευματικά, ἀγάπη. Ταῦτα μελέτα καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καὶ μὴ πάλιν ἰδὼν μετὰ δύο ἡμέρας ἄλ-
 5 λον ὀχήματι φερόμενον, σηρικὸν περιβεβλημένον ἱμάτιον, κορυφούμενον, θορυβῆς, ταραχθῆς. Μὴ ἐπαίνει πλούσιον, ἀλλὰ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ μόνον. Μὴ κάκιζε πένητα, ἀλλὰ μάθε τῶν πραγμάτων τὴν κρίσιν ἔχειν ὀρθὴν καὶ ἀδιάπτωτον.

Μὴ ἀπέχου Ἐκκλησίας· οὐδὲν γὰρ Ἐκκλησίας ἰσχυρότε-
 10 ρον. Ἡ ἐλπίς σου ἢ Ἐκκλησία, ἢ σωτηρία σου ἢ Ἐκκλησία, ἢ καταφυγή σου ἢ Ἐκκλησία. Τοῦ οὐρανοῦ ὑψηλοτέρα ἐστί, τῆς γῆς πλατυτέρα ἐστίν. Οὐδέποτε γηρᾶ, ἀεὶ δὲ ἀκμάζει. Διὰ τοῦτο τὸ στερρὸν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον δηλοῦσα ἡ Γραφή ὄρος αὐτὴν καλεῖ· τὸ ἄφθορον, αὐτὴν καλεῖ παρθένον· τὸ πολυτελές, βασι-
 15 λισσαν αὐτὴν καλεῖ· τὸ πολύγονον, στεῖραν αὐτὴν καλεῖ τίκτουσαν ἐπτά· μυρία ὀνόματα, ἵνα παραστήσῃ αὐτῆς τὴν εὐγένειαν.

Ὡσπερ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτῆς πολλὰ ὀνόματα ἔχει· καὶ πατὴρ καλεῖται, καὶ ὁδὸς καλεῖται, καὶ ζωὴ καλεῖται, καὶ φῶς καλεῖται, καὶ βραχίων καλεῖται, καὶ ἰλασμὸς καλεῖται, καὶ θεμέ-
 20 λιος καλεῖται, καὶ θύρα καλεῖται, καὶ ἀναμάρτητος καλεῖται, καὶ θησαυρὸς καλεῖται, καὶ κύριος καλεῖται, καὶ Θεὸς καλεῖται, καὶ υἱὸς καλεῖται, καὶ μονογενὴς καλεῖται, καὶ μορφὴ Θεοῦ, καὶ εἰκὼν Θεοῦ καλεῖται· μὴ ἀρκεῖ ἐν ὄνομα παραστήσῃ τὸ ὄλον· Οὐδαμῶς· ἀλλὰ διὰ τοῦτο μυρία ὀνόματα, ἵνα μάθωμέν τι περὶ
 25 Θεοῦ, κἂν μικρόν. Οὕτω δὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία πολλὰ καλεῖται. Παρθένος λέγεται, καὶ μὴν πόρνη ἦν πρὸ τούτου· τὸ γὰρ θαυμα-

ἢ καλύτερα καὶ ἂν ἀκόμη θελήσεις νὰ τὸ σκεφθεῖς, τιμωρεῖσαι, ἐνῶ τὴν οὐράνια ἂν δὲν τὴν ἀρπάξεις, τότε θὰ τιμωρηθεῖς. Ὅπου εἶναι τὰ βιοτικά, ὑπάρχει φθόνος, καὶ ὅπου τὰ πνευματικά, ὑπάρχει ἀγάπη. Αὐτὰ νὰ μελετᾷς κάθε μέρα καὶ ὅταν πάλι δεῖς μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες ἄλλον νὰ φέρεται μὲ ὄχημα, νὰ φορᾷει μεταξωτὰ ροῦχα, νὰ ἀνεβαίνει ψηλά, νὰ μὴν ἀνησυχῆσεις οὔτε νὰ ταραχθεῖς. Μὴν ἐπαινεῖς πλούσιο, ἀλλὰ μόνο αὐτὸν ποὺ ζεῖ μὲ δικαιοσύνη. Μὴν κακίζεις φτωχό, ἀλλὰ μάθε νὰ κρίνεις τὰ πράγματα ὀρθὰ καὶ ἀλάθητα.

Μὴν ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, γιατίι τίποτε δὲν εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ ἐλπίδα σου εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ σωτηρία σου ἡ Ἐκκλησία, τὸ καταφύγιό σου ἡ Ἐκκλησία. Εἶναι πιὸ ψηλὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, εἶναι πιὸ πλατιὰ ἀπὸ τὴ γῆ. Ποτὲ δὲ γερνᾷ καὶ πάντοτε εἶναι νέα. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή, γιὰ νὰ δηλώσει τὴ στερρεότητα καὶ τὴ σταθερότητά της, τὴν ὀνομάζει ὄρος· γιὰ νὰ δηλώσει τὴν ἀφθαρσία της, τὴν ὀνομάζει παρθένο· γιὰ νὰ δηλώσει τὴν πολυτέλειά της, τὴν καλεῖ βασίλισσα· γιὰ νὰ δηλώσει τὴ συγγένειά της πρὸς τὸ Θεό, τὴν ὀνομάζει θυγατέρα· γιὰ νὰ δηλώσει τὴ μεγάλη γονιμότητά της, τὴν ὀνομάζει στείρα ποὺ γεννάει ἐπτὰ· γιὰ νὰ παραστήσει τὴν εὐγένεια της, χρησιμοποιεῖ χίλια ὀνόματα.

Γιατί, ὅπως ὁ Κύριός της ἔχει πολλὰ ὀνόματα· καὶ πατέρας ὀνομάζεται, καὶ ὁδὸς ὀνομάζεται, καὶ ζωὴ ὀνομάζεται, καὶ φῶς ὀνομάζεται, καὶ βραχίονας ὀνομάζεται, καὶ ἐξιλέωση ὀνομάζεται, καὶ θεμέλιο ὀνομάζεται, καὶ θύρα ὀνομάζεται, καὶ ἀναμάρτητος ὀνομάζεται, καὶ θησαυρὸς ὀνομάζεται, καὶ Κύριος ὀνομάζεται, καὶ Θεὸς ὀνομάζεται, καὶ Υἱὸς ὀνομάζεται, καὶ μονογενὴς ὀνομάζεται, καὶ μορφὴ Θεοῦ καὶ εἰκόνα Θεοῦ ὀνομάζεται. Μήπως ἀρκεῖ ἓνα ὄνομα νὰ παραστήσει τὸ ὅλον; Καθόλου. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἄπειρα ὀνόματα, γιὰ νὰ μάθουμε κάτι γιὰ τὸ Θεό, ἔστω καὶ μικρό. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἔχει πολλὰ ὀνόματα. Παρθένος λέγεται, καὶ ὁμοιωσὶς ἦταν πόρνη πρὶν ἀπ' αὐτό· γιατίι τὸ θαυμαστὸ τοῦ νυμφίου εἶναι ὅτι

στὸν τοῦ νυμφίου, ὅτι ἔλαβε πόρνην, καὶ ἐποίησε παρθένον. Ὡς
καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. Γάμος παρ' ἡμῖν παρθε-
νίαν λύει, γάμος παρὰ Θεῶ παρθενίαν ἀνέστησεν. Παρ' ἡμῖν ἡ
οὔσα παρθένος, γαμουμένη, οὐκ ἔστι παρθένος· παρὰ Χριστῷ ἡ
5 οὔσα πόρνη, γαμουμένη, παρθένος γέγονεν.

7. Ἐρμηνευέτω ὁ αἰρετικὸς τοῦτο μόνον, ὁ περιεργαζόμενος
τὴν ἄνω γέννησιν, καὶ λέγων· πῶς ἐγέννησεν ὁ πατήρ; Εἶπε
αὐτῷ· πῶς ἡ Ἐκκλησία, πόρνη οὔσα, παρθένος ἐγένετο; Πῶς
δὲ ἡ γεννήσασα, παρθένος ἔμεινε; «Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ
10 ζήλω», ὁ Παῦλός φησιν· «ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρ-
θένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ». Ὡς σοφία καὶ σύνεσις.
«Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω». Τί ἐστι τοῦτο; «Ζηλῶ», λέγει.
Ζηλοῖς ὁ πνευματικὸς; Ζηλῶ γάρ, λέγει, ὡς ὁ Θεός· καὶ Θεὸς
λοῖ; Ναί, ζηλοῖ, οὐ πάθει, ἀλλὰ ἀγάπῃ καὶ ζηλοτυπίᾳ. «Ζηλῶ
15 γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω». Εἶπω σοι, πῶς ζηλοῖ; Εἶδεν ὑπὸ δαιμό-
νιον διαφθειρομένην τὴν γῆν, καὶ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐξέδωκε. Τὰ
γὰρ ρήματα ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει ἰσχύν· οἷον,
ζηλεύει Θεός, ὀργίζεται Θεός, μετανοεῖ Θεός, μισεῖ Θεός. Τὰ
ρήματα ταῦτα ἀνθρώπινα, ἀλλὰ τὰ νοήματα θεοπρεπῆ.

20 Πῶς ζηλεύει Θεός; «Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω». Ὀργί-
ζεται Θεός; «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης με». Ὡςτε καὶ
καθεύδει Θεός; «Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;». Μετανοεῖ
Θεός; «Μετενόησα, ὅτι ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον». Μισεῖ ὁ Θεός;
«Τὰς ἐορτὰς ὑμῶν καὶ τὰς νεομηνίας μισεῖ ἡ ψυχὴ μου». Ἀλλὰ
25 μὴ πρόσεχε τῇ εὐτελείᾳ τῶν λέξεων· ἀλλὰ λάβε θεοπρεπῆ τὰ
νοήματα. Ζηλεύει ὁ Θεός, ἀγαπᾷ γάρ. Ὀργίζεται ὁ Θεός, οὐ πά-
θει, ἀλλὰ τιμωρία καὶ κολάσει. Ὑπνοῖ Θεός, οὐ καθεύδων,
ἀλλὰ μακροθυμῶν. Ἐκλεγε τὰς λέξεις. Οὕτω καὶ ὅταν

12. Β' Κορ. 11,2.

13. Ψαλμ. 1,14.

14. Ψαλμ. 43,24.

15. Γεν. 6,7.

ἔλαβε πόρνη καὶ τὴν ἔκαμε παρθένο. Πῶ πὼ καινούργια καὶ παράδοξα πράγματα! Ὁ γάμος σ' ἐμᾶς καταργεῖ τὴν παρθενία, ὁ γάμος στὸ Θεὸ ἐπανόρθωσε τὴν παρθενία. Σ' ἐμᾶς αὐτὴ ποὺ εἶναι παρθένος ὅταν παντρεύεται, δὲν εἶναι παρθένος· στὸ Χριστὸ ἐκείνη ποὺ εἶναι πόρνη ὅταν παντρεύεται, γίνεται παρθένος.

7. Ἄς ἐρμηνεύσει ὁ αἵρετικὸς αὐτὸ μόνο, ἐκεῖνος ποὺ περιεργάζεται τὴν οὐράνια γέννηση καὶ λέγει, πῶς γέννησε ὁ Πατέρας; Πές του, πῶς ἡ Ἐκκλησία, ἐνῶ ἦταν πόρνη, ἔγινε παρθένος; καὶ πῶς αὐτὴ ποὺ γέννησε, ἔμεινε παρθένος; «Σᾶς ζηλεύω μὲ θεῖο ζῆλο», λέγει ὁ Παῦλος, «γιατὶ σᾶς ἀρραβώνιασα μὲ ἓναν ἄνδρα, γιὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν παρθένο ἄγνη στὸ Χριστό»¹². Πῶ πὼ σοφία καὶ σύνεση! «Σᾶς ζηλεύω μὲ θεῖο ζῆλο». Τί σημαίνει αὐτό; «Ζηλεύω», λέγει. Ζηλεύεις ἐσὺ ὁ πνευματικός; Ζηλεύω, λέγει, ὅπως ὁ Θεός. Καὶ ὁ Θεός ζηλεύει; Ναί, ζηλεύει, ὄχι ἀπὸ πάθος, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἀπὸ ζηλοτυπία. «Σᾶς ζηλεύω ὅπως ζηλεύει ὁ Θεός». Νὰ σοῦ πῶ, πῶς ζηλεύει; Εἶδε τὴ γῆ νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν Υἱό του. Γιατὶ οἱ λέξεις ὅταν ἀναφέρονται στὸ Θεὸ δὲν ἔχουν τὴν ἴδια σημασία, ὅπως γιὰ παράδειγμα, ζηλεύει ὁ Θεός, ὀργίζεται ὁ Θεός, μετανοεῖ ὁ Θεός, μισεῖ ὁ Θεός. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι ἀνθρώπινες, ἀλλὰ τὰ νοήματά τους εἶναι θεοπρεπή.

Πῶς ζηλεύει ὁ Θεός; «Σᾶς ζηλεύω μὲ τὸ ζῆλο τοῦ Θεοῦ». Ὀργίζεται ὁ Θεός; «Κύριε, μὴ μὲ ἐλέγξεις ἐπάνω στὸ θυμό σου»¹³. Ὡστε καὶ κοιμᾶται ὁ Θεός; «Σήκω ἐπάνω, γιατί κοιμᾶσαι, Κύριε;»¹⁴. Μετανοεῖ ὁ Θεός; «Μετανόησα ποὺ δημιούργησα τὸν ἄνθρωπο»¹⁵. Μισεῖ ὁ Θεός; «Τὶς ἐορτές σας καὶ τὶς νομηνίες σας τίς μισεῖ ἢ ψυχὴ μου»¹⁶. Ὅμως μὴν προσέχεις στὴ μικρὴ ἀξία τῶν λέξεων, ἀλλὰ πάρε τὰ νοήματα ποὺ ταιριάζουν στὸ Θεό. Ζηλεύει ὁ Θεός, γιατί ἀγαπάει. Ὀργίζεται ὁ Θεός, ὄχι ἀπὸ πάθος, ἀλλὰ γιὰ ποινὴ καὶ τιμωρία. Κοιμᾶται ὁ Θεός, ὄχι κοιμώμενος, ἀλλὰ μακροθυμώντας. Ξεχώριζε τίς λέξεις. Ἔτσι

16. Ἦσ. 1,14.

ἀκούσης, ὅτι γεννᾶ Θεός, μὴ τιῆσιν νόμιζε, ἀλλὰ τὸ ὁμοούσιον. Τὰ γὰρ ῥήματα ταῦτα πολλὰ παρ' ἡμῶν ἐχρήσατο ὁ Θεός, καὶ ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ, ἵνα τιμηθῶμεν.

8. Συνῆκας τί εἶπον; Πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας, ἀγαπητέ.
 5 Ὀνόματά ἐστι θεῖα, καὶ ὀνόματα ἀνθρώπινα. Ἔλαβε παρ' ἐμοῦ, καὶ ἔδωκέ μοι αὐτός. Δός μοι τὰ σά, καὶ λάβε τὰ ἐμά, λέγει. Τῶν ἐμῶν χρεῖαν ἔχεις· οὐκ ἐγὼ χρεῖαν ἔχω, ἀλλὰ σύ· ἐπειδὴ γὰρ ἡ οὐσία μου ἀκήρατός ἐστι, σὺ δὲ ἄνθρωπος εἶ, σώματι συμπεπλεγμένος, σωματικὰς ζητῶν καὶ λέξεις, ἵνα σύ, ὁ σώμα-
 10 τι συμπεπλεγμένος, λαβὼν ἀπὸ τῶν παρὰ σοὶ γνωρίμων ῥημάτων, νοήσης τὰ ὑπερβαίνοντά σε νοήματα. Ποῖα ἔλαβε παρ' ἐμοῦ, ποῖα δὲ ἔδωκέ μοι ὀνόματα; Αὐτὸς Θεός ἐστι, καὶ ἐμὲ Θεὸν ἐκάλεσεν· ἐκεῖ φύσις πράγματος, ἐνταῦθα τιμὴ ὀνόματος. «Ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες». Ῥήματά ἐστιν
 15 ἐνταῦθα, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων φύσις. Ἐκάλεσέ με Θεόν, ἐτιμήθη γάρ. Ἐκλήθη αὐτὸς ἄνθρωπος, ἐκλήθη αὐτὸς θύρα, ἐκλήθη αὐτὸς πέτρα. Ταῦτα παρ' ἐμοῦ ἔλαβεν, ἐκεῖνα παρ' ἑαυτοῦ τὰ ῥήματά μοι ἔδωκε.

Διὰ τί ἐκλήθη ὁδός; Ἴνα μάθης, ὅτι δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν Πα-
 20 τέρα ἀνερχόμεθα. Διὰ τί ἐκλήθη πέτρα; Ἴνα μάθης τὸ ἐπιτήδειον καὶ ἀσάλευτον τῆς πίστεως. Διὰ τί ἐκλήθη θεμέλιος; Ἴνα μάθης, ὅτι πάντα βαστάζει. Διὰ τί ἐκλήθη ρίζα; Ἴνα μάθης, ὅτι ἐν αὐτῷ ἀνθοῦμεν. Διὰ τί ἐκλήθη ποιμὴν; Ὅτι ἡμᾶς νέμει. Διὰ τί ἐκλήθη πρόβατον; Ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη, καὶ ἰλασμός ἐγένε-
 25 το. Διὰ τί ἐκλήθη ζωή; Ὅτι νεκροὺς ὄντας ἡμᾶς ἀνέστησε. Διὰ τί ἐκλήθη βραχίων; Ὅτι ὁμοούσιός ἐστι τῷ Πατρὶ. Διὰ τί ἐκλήθη λόγος; Ὅτι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐτέχθη. Ὡσπερ γὰρ ὁ λόγος ὁ ἐμὸς ἀπὸ τῆς ψυχῆς μου γεννᾶται, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τοῦ Πα-

καὶ ὅταν ἀκούσεις ὅτι ὁ Θεὸς γεννάει νὰ μὴ νομίζεις διαίρεση, ἀλλὰ τὸ ὁμοούσιο. Γιατί τις λέξεις αὐτὲς πολλὰς τις χρησιμοποίησε ἀπὸ μᾶς ὁ Θεός, καὶ μεῖς ἀπ' αὐτόν, γιὰ νὰ τιμηθοῦμε.

8. Κατάλαβες τί εἶπα; Πρόσεχε μὲ ἀκρίβεια, ἀγαπητέ. Ὑπάρχουν ὀνόματα θεῖα καὶ ὀνόματα ἀνθρώπινα. Πῆρε ἀπὸ μένα καὶ μοῦ ἔδωσε αὐτός. Δῶσε μου τὰ δικά σου καὶ πάρε τὰ δικά μου, λέγει. Ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὰ δικά μου· δὲν ἔχω ἐγὼ ἀνάγκη, ἀλλὰ σύ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ οὐσία μου εἶναι ἀμόλυντη, ἐσὺ ὅμως εἶσαι ἄνθρωπος, συνδεόμενος μὲ σῶμα, ζητώντας καὶ σωματικὰς λέξεις, ὥστε σύ, ὁ συνδεδεμένος μὲ σῶμα, ἀφοῦ λάβεις ἀπὸ τις γνωστὲς σου λέξεις, νὰ κατανοήσεις τὰ νοήματα πὺ ὑπερβαίνουν τὴ διάνοιά σου. Ποιὰ ὀνόματα πῆρε ἀπὸ μένα καὶ ποιὰ μοῦ ἔδωσε; Αὐτὸς εἶναι Θεὸς καὶ μένα μὲ ὀνόμασε Θεό· ἐκεῖ τὸ ὄνομα ἀνταποκρίνεται στὴ φύση τοῦ πράγματος, ἔδῶ εἶναι τιμητικόν. «Ἐγὼ εἶπα· ὅλοι εἶστε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»¹⁷. Λέξεις εἶναι ἐδῶ, ἐκεῖ ὅμως ἡ φύση τῶν πραγμάτων. Μὲ ὀνόμασε θεό, γιὰτι μὲ τίμησε. Ὀνομάσθηκε αὐτὸς ἄνθρωπος, ὀνομάσθηκε αὐτὸς υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὀνομάσθηκε αὐτὸς ὁδός, ὀνομάσθηκε αὐτὸς θύρα, ὀνομάσθηκε αὐτὸς πέτρα. Αὐτὰ πῆρε ἀπὸ μένα, ἐνῶ ἐκεῖνα τὰ ὀνόματα μοῦ τὰ ἔδωσε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

Γιατί ὀνομάσθηκε ὁδός; Γιὰ νὰ μάθεις ὅτι μ' αὐτόν ἀνεβαίνουμε στὸν Πατέρα. Γιατί ὀνομάσθηκε πέτρα; Γιὰ νὰ μάθεις τὴ χρησιμότητα καὶ σταθερότητα τῆς πίστεως. Γιατί ὀνομάσθηκε θεμέλιο; Γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὅλα τὰ βαστάζει. Γιατί ὀνομάσθηκε ρίζα; Γιὰ νὰ μάθεις ὅτι μέσα σ' αὐτόν ἀνθίζουμε. Γιατί ὀνομάσθηκε ποιμένας; Ἐπειδὴ μᾶς βόσκει. Γιατί ὀνομάσθηκε πρόβατο; Ἐπειδὴ γιὰ χάρη μας θυσιάστηκε καὶ ἔγινε ἐξιλαστήριο θύμα. Γιατί ὀνομάσθηκε ζωή; Ἐπειδὴ μᾶς ἀνάστησε ἐνῶ ἡμασταν νεκροί. Γιατί ὀνομάσθηκε φῶς; Ἐπειδὴ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸ σκοτάδι. Γιατί ὀνομάσθηκε βραχίονας; Ἐπειδὴ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Γιατί ὀνομάσθηκε Λόγος; Ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατί, ὅπως ὁ δικός μου ὁ λόγος

17. Ψαλμ. 81,6.

τὸς ἐτέχθη. Διὰ τί ἐκλήθη ἱμάτιον; Ὅτι ἐνδέδυμαι αὐτὸν βαπτισθεῖς. Διὰ τί ἐκλήθη τράπεζα; Ὅτι ἐσθίω αὐτὸν ἀπολαύσας τῶν μυστηρίων. Διὰ τί ἐκλήθη οἶκος; Ὅτι οἰκῶ ἐν αὐτῷ. Διὰ τί ἔνοικος; Ὅτι ναὸς αὐτοῦ γινόμεθα. Διὰ τί ἐκλήθη κεφαλή; Ὅτι μέλος αὐτοῦ κατέστην. Διὰ τί ἐκλήθη νυμφίος; Ὅτι νύμφην με ἠρμόσατο. Διὰ τί ἐκλήθη ἀγνός; Ὅτι παρθένον με ἔλαβε. Διὰ τί ἐκλήθη δεσπότης; Ὅτι δούλη αὐτοῦ εἰμι.

9. Ὅρα γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπερ ἔλεγον, ὅτι ποτὲ νύμφη ἐστὶ, ποτὲ θυγάτηρ ἐστὶ, ποτὲ παρθένος ἐστὶ, ποτὲ δούλη ἐστὶ, ποτὲ βασίλισσα ἐστὶ, ποτὲ στειρὰ ἐστὶ, ποτὲ ὄρος ἐστὶ, ποτὲ παράδεισός ἐστὶ, ποτὲ πολυτόκος ἐστὶ, ποτὲ κρίνον ἐστὶ, ποτὲ πηγὴ ἐστὶ, πάντα ἐστὶ. Διὰ τοῦτο ἀκούσας ταῦτα, μὴ νόμιζε σωματικὰ εἶναι, παρακαλῶ· ἀλλὰ σύντεινόν σου τὴν διάνοιαν· τὰ γὰρ σωματικὰ τοιαῦτα εἶναι οὐ δύναται. Οἷόν τι λέγω· τὸ ὄρος παρθένος οὐκ ἔστιν· ἡ παρθένος νύμφη οὐκ ἔστιν· ἡ βασίλισσα δούλη οὐκ ἔστιν· ἡ Ἐκκλησία πάντα ἐστὶ. Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἐν σώματι ταῦτα, ἀλλ' ἐν ψυχῇ. Ἐν μὲν γὰρ σώματι ταῦτα ἐστενοχώρηται· ἐν δὲ ψυχῇ πολὺ ἔχει τὸ πέλαγος. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου». Βασίλισσα; Ἡ πεπατημένη, ἡ πτωχή, πῶς βασίλισσα ἐγένετο; Καὶ ποῦ ἀνέβη; Ἄνω παρέστη ἡ βασίλισσα αὐτή. Πῶς; Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἐγένετο δούλος· οὐκ ἦν, ἀλλ' ἐγένετο.

Μάθε οὖν τὰ τῆς θεότητος, καὶ σοφίζου τὰ τῆς οἰκονομίας· μάθε τίς ἦν, καὶ τίς ἐγένετο διὰ σέ, καὶ μὴ σύγχεε τὰ πράγματα, μηδὲ τὴν ὑπόθεσιν τῆς φιλανθρωπίας ἀφορμὴν ποιοῦ βλασφημίας. Ὑψηλὸς ἦν, καὶ αὐτὴ ταπεινὴ· ὑψηλὸς οὐ τόπω, ἀλλὰ φύσει. Ἀκήρατος ἦν, ἀνώλεθρος ἡ οὐσία, ἄφθαρτος ἦν ἡ φύσις, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, αἰεὶ ὢν, ὡσαύτως

γεννιέται ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατί ὀνομάσθηκε ἔνδυμα; Ἐπειδὴ τὸν ντύθηκα ὅταν βαπτίσθηκα. Γιατί ὀνομάσθηκε τράπεζα; Ἐπειδὴ τὸν τρώγω ἀπολαμβάνοντας τὰ μυστήρια. Γιατί ὀνομάσθηκε οἶκος; Ἐπειδὴ κατοικῶ μέσα σ' αὐτόν. Γιατί ἔνοικος; Ἐπειδὴ γινόμαστε ναὸς του. Γιατί ὀνομάσθηκε κεφαλὴ; Ἐπειδὴ ἔγινα μέλος του. Γιατί ὀνομάσθηκε νυμφίος; Ἐπειδὴ με πῆρε νύμφη. Γιατί ὀνομάσθηκε ἀγνός; Ἐπειδὴ με ἔλαβε παρθένο. Γιατί ὀνομάσθηκε Κύριος; Ἐπειδὴ εἶμαι δούλη του.

9. Βλέπε λοιπὸν τὴν Ἐκκλησίαν, πράγμα πὸ ἐλεγα, ὅτι ἄλλοτε εἶναι νύμφη, ἄλλοτε εἶναι θυγατέρα, ἄλλοτε εἶναι παρθένος, ἄλλοτε εἶναι δούλη, ἄλλοτε εἶναι βασίλισσα, ἄλλοτε εἶναι στείρα, ἄλλοτε εἶναι ὄρος, ἄλλοτε εἶναι παράδεισος, ἄλλοτε εἶναι πολυτόκος, ἄλλοτε εἶναι κρίνο, ἄλλοτε εἶναι πηγὴ, τὰ πάντα εἶναι. Γι' αὐτὸ ὅταν τὰ ἀκούσεις αὐτά, νὰ μὴν τὰ θεωρεῖς πῶς εἶναι σωματικά, σὲ παρακαλῶ, ἀλλὰ προσπάθησε νὰ καταλάβεις· γιατί τὰ σωματικά δὲν μποροῦν νὰ εἶναι τέτοια. Γιὰ παράδειγμα· τὸ ὄρος δὲν εἶναι παρθένος, ἢ παρθένος δὲν εἶναι νύμφη, ἢ βασίλισσα δὲν εἶναι δούλη, ἢ Ἐκκλησία εἶναι τὰ πάντα. Γιατί; Ἐπειδὴ αὐτὰ δὲ βρίσκονται σὲ σῶμα, ἀλλὰ σὲ ψυχῇ. Γιατί στὸ σῶμα αὐτὰ ἔχουν στενότητα χώρου, ἐνῶ στὴν ψυχῇ ἔχουν μεγάλη εὐρυχωρία. «Στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιὰ σου»¹⁸. Βασίλισσα; Ἡ καταπατημένη, ἢ φτωχὴ, πῶς ἔγινε βασίλισσα; καὶ ποῦ ἀνέβηκε; Στὸν οὐρανὸ στάθηκε ἡ βασίλισσα αὐτή. Πῶς; Ἐπειδὴ ὁ βασιλιάς ἔγινε δοῦλος· δὲν ἦταν, ἀλλ' ἔγινε.

Μάθε λοιπὸν τὰ σχετικὰ μὲ τὴ θεότητα καὶ ἐξέτασε μὲ σύνεση τὰ πράγματα τῆς θείας οἰκονομίας. Μάθε ποιὸς ἦταν καὶ ποιὸς ἔγινε γιὰ σένα, καὶ μὴ συγχέεις τὰ πράγματα, οὔτε τὴν ὑπόθεση τῆς φιλανθρωπίας νὰ τὴν κάνεις ἀφορμὴ βλασφημίας. Ἦταν ὑψηλὸς καὶ αὐτὴ ταπεινὴ· ὑψηλὸς ὄχι ὡς πρὸς τὸν τόπο, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴ φύση. Ἦταν ἀμόλυντος, αἰώνια ἢ οὐσία του, ἦταν ἀφθαρτὴ ἢ φύση του, ἀκατανόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ὑπῆρχε πάντοτε, ὑπῆρχε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ξεπερ-

18. Ψαλμ. 44,10.

ῶν, ὑπερβαίνων ἀγγέλους, ἀνώτερος τῶν ἄνω δυνάμεων, νικῶν λογισμόν, ὑπερβαίνων διάνοιαν, ὀφθῆναι μὴ δυνάμενος, πιστευθῆναι δὲ μόνον. Ἄγγελοι ἐβλεπον καὶ ἔτρεμον, τὰ Χερουβιμ τὰς πτέρυγας ἐπέβαλλον, πάντα ἐν φόβῳ. Ἐπέβλεπεν ἐπὶ
 5 τὴν γῆν, καὶ ἐποίει αὐτὴν τρέμειν· ἠπείλει τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐξήραινεν αὐτὴν ποταμοὺς ἐξ ἐρήμου· τὰ ὄρη ἔστησε σταθμῶ καὶ τὰς νάπας ζυγῶ. Πῶς εἶπω; Πῶς παραστήσω; Ἡ μεγαλωσύνη αὐτοῦ πέρασ οὐκ ἔχει, ἡ σοφία αὐτοῦ ἀριθμὸν οὐκ ἔχει, τὰ κρίματα αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστα, αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξερεύνητοι. Ἄλλ'
 10 οὗτος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος.

Ἄλλὰ τί πάθω; Ἄνθρωπός εἰμι, καὶ ἀνθρωπικῶς διαλέγομαι· πηλίνην κέκτημα γλῶσσαν, συγγνώμην αἰτῶ παρὰ τοῦ Δεσπότη. Οὐ γὰρ ἐξ ἀπονοίας ταῖς λέξεσι ταύταις κέχρημαι, ἀλλὰ δι' ἀπορίαν τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς φύσεως τῆς γλώττης
 15 τῆς ἡμετέρας. Ἰλεως ἔσο, Δέσποτα, οὐ γὰρ ἀπονοία κεχρημένος ταύτας λέγω τὰς λέξεις, ἀλλ' οὐκ ἔχω ἄλλας· οὐ μὴν οὐδὲ ἵσταμαι ἐν τῇ εὐτελείᾳ τῆς λέξεως, ἀλλὰ ἀναβαίνω τῶ πτερῶ τοῦ νοήματος. Ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος. Ταῦτα λέγω, ἵνα μὴ ταῖς λέξεσι παραμένων, μηδὲ τῇ πτωχείᾳ τῶν λεγομένων, μάθης καὶ
 20 αὐτὸς τοῦτο ποιεῖν. Τί θαυμάζεις, εἰ ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, ὅπουγε καὶ αὐτός, ὅταν βούληταί τι παραστήσαι ὑπερβαῖνον τὰ ἀνθρώπινα; Ἐπειδὴ ἀνθρώποις διαλέγεται, καὶ ἀνθρωπίναις κέχρηται εἰκόσιν, οὐκ ἀρκούσαις μὲν παραστήσαι τὸ λεγόμενον, οὐδὲ δυναμέναις ὅλον τὸ μέτρον ἀγαγεῖν εἰς τὸ μέσον, ἀρκούσαις δὲ τῇ
 25 ἀσθενείᾳ τῶν ἀκουόντων.

10. Σύντεινον σαυτόν, μὴ ἀπόκαμνε δὲ τοῦ λόγου μηκονομένου. Ὡσπερ γὰρ ὅταν φαίνεται, οὐχ ὅπερ ἐστὶ φαίνεται, οὐδὲ γυμνῆ ἢ οὐσία φαίνεται (οὐδεὶς γὰρ εἶδε Θεόν, αὐτὸ ὃ ἐστίν· τῇ γὰρ συγκαταβάσει καὶ τὰ Χερουβιμ ἔτρεμεν· συγκατέβη, καὶ τὰ
 30 ὄρη καπνίζεται· συγκατέβη, καὶ ἡ θάλασσα ξηραίνεται· συγκα-

νοῦσε τοὺς ἀγγέλους, ἀνώτερος ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, νικοῦσε τὸ λογισμό μας, ξεπερνοῦσε τὴ σκέψη μας, ἀδύνατο νὰ τὸν δοῦμε, ἀλλὰ νὰ τὸν πιστέψουμε μόνο. Οἱ ἄγγελοι ἔβλεπαν καὶ ἔτρεμαν, τὰ χερουβὶμ ἄπλωναν τὶς πτέρυγές τους, ὅλα ἦταν γεμάτα φόβο. Ἐρριχνε ἓνα βλέμμα στὴ γῆ καὶ τὴν ἔκανε νὰ τρέμει, ἀπειλοῦσε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξέριαινε· ἔκανε ποταμοὺς νὰ τρέχουν στὴν ἔρημο, ἔθεσε ὄρια στὰ βουνὰ καὶ μέτρα στὰ φαράγγια. Πῶς νὰ τὰ πῶ; πῶς νὰ τὰ παραστήσω; Ἡ μεγαλωσύνη του δὲν ἔχει τέλος, ἡ σοφία του εἶναι ἀπειρη, οἱ κρίσεις του εἶναι ἀνεξιχνίαστες καὶ οἱ δρόμοι του ἀνεξερεύνητοι. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ τόσο ὑψηλὸς καὶ τόσο μεγάλος, ἂν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ τὸ πεῖ κανεὶς καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι τόσο ὑψηλὸς καὶ τόσο μεγάλος.

Ἄλλὰ τί νὰ κάνω; ἄνθρωπος εἶμαι καὶ ἀνθρώπινα μιλάω· ἡ γλῶσσα μου εἶναι ἀπὸ χῶμα, συγγνώμη ζητῶ ἀπὸ τὸν Κύριο. Γιατὶ δὲ χρησιμοποιοῦ τὶς λέξεις αὐτὲς ἀπὸ ἀφροσύνη, ἀλλ' ἀπὸ ἀδυναμία τῆς δικῆς μας γλῶσσας. Εὐσπλαχνίσου μου, Κύριε, γιατί δὲ λέγω τὶς λέξεις αὐτὲς ἀπὸ ἀφροσύνη, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἄλλες· ὅμως δὲ σταματῶ στὴν εὐτέλεια τῆς λέξης, ἀλλ' ἀνεβαίνω μὲ τὰ φτερὰ τοῦ νοήματος. Ὁ τόσο ὑψηλὸς καὶ τόσο μεγάλος. Αὐτὰ τὰ λέγω γιὰ νὰ μάθεις καὶ σὺ ὁ ἴδιος νὰ κάνεις αὐτὸ χωρὶς νὰ παραμένεις στὶς λέξεις οὔτε στὴ φτώχεια τῶν λόγων. Γιατὶ θαυμάζεις, ἂν ἐγὼ κάνω αὐτό, τὴ στιγμὴ βέβαια πού καὶ ὁ Θεός, ὅταν θέλει νὰ παραστήσει κάτι πού ξεπερνάει τὰ ἀνθρώπινα, κάνει τὸ ἴδιο; Ἐπειδὴ μιλάει σ' ἀνθρώπους καὶ χρησιμοποιεῖ ἀνθρώπινες εἰκόνες, πού δὲν ἀρκοῦν νὰ παραστήσουν τὸ λεγόμενο οὔτε μποροῦν νὰ παρουσιάσουν ὅλο τὸ μέτρο, ἀρκοῦν ὅμως στὴν ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν.

10. Συγκέντρωσε ὅλη τὴ δυνάμη σου καὶ μὴν ἀποκάμεις, ἐπειδὴ ὁ λόγος παίρνει μάκρος. Γιατὶ, ὅπως ὅταν φαίνεται ὁ Θεός, δὲ φαίνεται αὐτὸ πού εἶναι, οὔτε ἡ οὐσία του φαίνεται γυμνή (γιατὶ κανεὶς δὲν εἶδε τὸ Θεό, αὐτὸ πού πραγματικὰ εἶναι· γιατί καὶ τὰ χερουβὶμ ἔτρεμαν μὲ τὴ συγκατάβασή του· συγκατέβηκε,

τέβη, καὶ ὁ οὐρανὸς σαλεύεται· καὶ εἰ μὴ συγκατέβη, τίς ἂν ἤνεγκεν;) ὥσπερ οὖν οὐ φαίνεται ὅπερ ἐστίν, ἀλλ' ὁ δύναται ὁ ὀρῶν ἰδεῖν· διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν παλαιὸς φαίνεται, ποτὲ δὲ νέος, ποτὲ δὲ ἐν πυρί, ποτὲ δὲ ἐν αὔρα, ποτὲ δὲ ἐν ὕδατι, ποτὲ δὲ ἐν
 5 ὄπλοις, οὐ μεταβάλλων τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ σχηματίζων τὴν ὄψιν πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ὑποκειμένων. Οὕτω δὴ καὶ ὅταν βούληται τι περὶ αὐτοῦ εἰπεῖν, ἀνθρωπίναις εἰκόσι κέχρηται. Οἷόν τι λέγω· ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, «καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς τὸ φῶς, τὰ δὲ ἱμάτια
 10 αὐτοῦ ἐγένοντο λευκὰ ὡσεὶ χιῶν». Παρήνοιξε, φησὶν, ὀλίγον τῆς θεότητος, ἔδειξεν αὐτοῖς τὸν ἐνοικοῦντα Θεόν, «καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν».

Προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ. Λέγει, «καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὡς τὸ
 15 φῶς καὶ ἡ ὄψις ὡς ὁ ἥλιος». Ἐπειδὴ εἶπον, τοσοῦτος καὶ τηλικούτος καὶ εἶπον ἰλεὼς μοι γενοῦ, Δέσποτα (οὐ γὰρ ἐναπομένω τῇ λέξει, ἀλλ' ἀπορῶ καὶ οὐκ ἔχω ἄλλην λέξιν συντιθεμένην), θέλω σε μαθεῖν, ὅτι ἀπὸ τῆς Γραφῆς τοῦτο ἐπαιδεύθην. Ἡθέλησεν οὖν δεῖξαι τὴν λαμπηδόνα αὐτοῦ ὁ εὐαγγελιστής, καὶ λέγει
 20 «ἔλαμψε». Πῶς ἔλαμψεν, εἶπέ μοι; Σφοδρῶς. Καὶ πῶς λέγεις; «Ὡς ὁ ἥλιος». «Ὡς ὁ ἥλιος», λέγεις; Ναί, διὰ τί; Διότι οὐκ ἔχω ἄλλο ἄστρον φαιδρότερον. Καὶ λευκὸς ἦν «ὡς χιῶν». Διὰ τί, «ὡς χιῶν»; Διότι οὐκ ἔχω ἄλλην ὄλην λευκοτέραν. Ὅτι γὰρ οὐχ οὕτως ἔλαμψεν, ἀπὸ τοῦ ἐξῆς δείκνυται. Καὶ ἔπεσον χαμαὶ
 25 οἱ μαθηταί. Εἰς ὡς ὁ ἥλιος ἔλαμψεν, οὐκ ἂν ἐπιπτον οἱ μαθηταί· ἥλιον γὰρ ἔβλεπον καθ' ἡμέραν, καὶ οὐκ ἐπιπτον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψε καὶ ὑπὲρ τὴν χιόνα, διὰ τοῦτο μὴ φέροντες τὴν λαμπηδόνα, κατέπεσον.

11. Εἶπέ μοι οὖν, ὦ εὐαγγελιστά, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψε, καὶ
 30 σὺ λέγεις «ὡς ὁ ἥλιος»; Ναί· γνώριμόν σοι θέλων ποιῆσαι τὸ

καὶ τὰ ὄρη καπνίζου· συγκατάβηκε, καὶ ἡ θάλασσα ξεραίνεται· συγκατέβηκε, καὶ ὁ οὐρανὸς τραντάζεται· καὶ ἂν δὲ συγκατέβαινε, ποιὸς θὰ τὸν ἄντεχε;). Ἐπομένως δὲ φαίνεται ὅπως εἶναι, ἀλλὰ ὅπως μπορεῖ νὰ δεῖ ἐκεῖνος ποὺ τὸν βλέπει. Γι' αὐτὸ ἄλλοτε φαίνεται παλαιός, ἄλλοτε νέος, ἄλλοτε στὴ φωτιά, ἄλλοτε στὴν αὔρα, ἄλλοτε στὸ νερό, ἄλλοτε στὰ ὄπλα, χωρὶς νὰ μεταβάλλει τὴν οὐσία του, ἀλλὰ σχηματίζοντας τὴ μορφή του ἀνάλογα μὲ τὰ πρόσωπα. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅταν θέλει νὰ πεῖ κάτι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του χρησιμοποιεῖ ἀνθρώπινες εἰκόνες. Γιὰ παράδειγμα· ἀνέβηκε στὸ ὄρος «καὶ μεταμορφώθηκε μπροστὰ τους καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπό του ὅπως τὸ φῶς, καὶ τὰ ἐνδύματά του ἔγιναν ἄσπρα σὰν τὸ χιόνι»¹⁹. Φανέρωσε, λέγει, λίγο ἀπὸ τὴ θεότητά του, ἔδειξε σ' αὐτοὺς τὸ Θεὸ ποὺ κατοικοῦσε μέσα του, «καὶ μεταμορφώθηκε μπροστὰ τους».

Προσέχετε μὲ ἀκρίβεια στὸ λόγο. Λέγει, «καὶ μεταμορφώθηκε μπροστὰ τους καὶ ἔλαμψαν τὰ ἐνδύματά του σὰν τὸ φῶς καὶ τὸ πρόσωπό του σὰν τὸν ἥλιο». Ἐπειδὴ εἶπα, τόσο ὑψηλὸς καὶ τόσο μεγάλος, καὶ ἐπειδὴ εἶπα, εὐσπλαχνίσου μου, Κύριε (γιατὶ δὲ μένω στὴ λέξη, ἀλλ' εἶμαι σὲ ἀμηχανία καὶ δὲν ἔχω ἄλλη λέξη κατάλληλη), θέλω νὰ μάθεις ὅτι ἀπὸ τὴ Γραφὴ τὸ διδάχθηκα αὐτό. Θέλησε λοιπὸν ὁ εὐαγγελιστῆς νὰ δείξει τὴ λαμπρότητά του καὶ λέγει, «ἔλαμψε». Πῶς ἔλαμψε, πές μου; Πολὺ δυνατὰ. Καὶ πῶς λέγεις; «Ὅπως ὁ ἥλιος». «Ὅπως ὁ ἥλιος», λέγεις; Ναί. Γιατί; Γιατὶ δὲν ἔχω ἄλλο ἄστρο φωτεινότερο. Καὶ ἦταν λευκὸς «ὅπως τὸ χιόνι». Γιατί «ὅπως τὸ χιόνι»; Γιατὶ δὲν ἔχω ἄλλη οὐσία λευκότερη. Ὅτι βέβαια δὲν ἔλαμψε τόσο μόνο, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ἐπόμενο. Καὶ ἔπεσαν κάτω οἱ μαθητές. Ἄν ἔλαμπε ὅπως ὁ ἥλιος, δὲ θὰ ἔπεφταν οἱ μαθητές, γιατί ἥλιο ἔβλεπαν κάθε ἡμέρα καὶ δὲν ἔπεφταν· ἐπειδὴ ὅμως ἔλαμψε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ χιόνι, γι' αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ἄντεχαν τὴ λάμψη, ἔπεσαν κάτω.

11. Πές μου λοιπὸν, εὐαγγελιστῆ, ἔλαμψε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ σὺ λέγεις, «ὅπως ὁ ἥλιος»; Ναί, θέλοντας νὰ σοῦ

19. Ματθ. 17,2.

φῶς, οὐκ ἔχω ἄλλο ἄστρον μεῖζον, οὐκ ἔχω ἄλλην εἰκόνα τὴν ἐν τοῖς ἄστροις βασιλεύουσαν. Ταῦτα εἶπον, ἵνα μὴ τῇ εὐτελείᾳ τῆς λέξεως ἐναπομείνης. Ἔδειξά σοι τὸ πτώμα τῶν μαθητῶν. Ἔπεσον χαμαί, καὶ ἐκαρώθησαν καὶ κατεχώννυντο. «Ἀνάστη-
 5 τε», λέγει, καὶ ἤγειρεν αὐτοὺς καὶ ἦσαν βεβαρημένοι. Τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῆς λαμπηδόνης οὐκ ἠνεγκαν, ἀλλὰ κάρως ἔλαβε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν· οὕτω τὸ φαινόμενον φῶς ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἦν. Εἶπε δὲ ὁ εὐαγγελιστής, «ὡς ὁ ἥλιος» ἐπειδὴ τὸ ἄστρον τοῦτο γνώριμον ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐν ὑπερβολῇ τῶν λοιπῶν
 10 ἄστρον ἀπάντων.

Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον, ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ἐπεθύμησε πόρνης. Πόρνης ἐπεθύμει ὁ Θεός; Ναί, πόρνης· τῆς φύσεως ἡμετέρας λέγω. Πόρνης ἐπεθύμει ὁ Θεός; Καὶ ἄνθρωπος μὲν, ἐὰν ἐπιθυμῆση πόρνης, καταδικάζεται, Θεὸς δὲ πόρνης ἐπιθυ-
 15 μεῖ; Καὶ πάνυ. Πάλιν ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ πόρνης, ἵνα γένηται πόρνος· Θεὸς δὲ ἐπιθυμεῖ πόρνης, ἵνα τὴν πόρνην παρθένον ἐργάσῃται· ὥστε ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπώλεια τῆς ἐπιθυμουμένης· ἡ δὲ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ, σωτηρία τῇ ἐπιθυμουμένῃ. Ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ἐπεθύμησε πόρνης; Καὶ τί; Ἴνα γέ-
 20 νηται ὁ νυμφίος. Τί ποιεῖ; Οὐ πέμπει πρὸς αὐτὴν οὐδένα τῶν δούλων, οὐ πέμπει ἀρχάγγελον, οὐ πέμπει τὰ Χερουβίμ, οὐ πέμπει τὰ Σεραφίμ· ἀλλ' αὐτὸς παραγίνεται ὁ ἐρῶν. Πάλιν ἔρωτα ἀκούσας, μὴ αἰσθητὸν νόμιζε. Ἐκλεγε τὰ νοήματα ἀπὸ τῶν λέξεων, καθάπερ ἀρίστη μέλιττα ἐφιπταμένη τοῖς ἄνθεσι, καὶ τὸ
 25 κηρίον λαμβάνουσα, τὰς δὲ βοτάνας ἐῶσα.

Ἐπεθύμησε πόρνης· καὶ τί ποιεῖ; Οὐκ ἀνάγει αὐτὴν ἄνω· οὐ γὰρ ἐβούλετο πόρνην εἰς τὸν οὐρανὸν ἀγαγεῖν, ἀλλὰ καταβαίνει αὐτὸς κάτω. Ἐπειδὴ αὐτὴ οὐκ ἠδύνατο ἀναβῆναι ἄνω, αὐτὸς κατέβη κάτω. Πρὸς τὴν πόρνην ἔρχεται καὶ οὐκ αἰσχύνεται· ἔρ-
 30 χεται εἰς τὴν καλύβην αὐτῆς. Ὁρᾷ αὐτὴν μεθύουσαν. Καὶ πῶς ἔρχεται; Οὐ γυμνῇ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ γίνεται, ὅπερ ἦν ἡ πόρνη, οὐ

κάμω γνωστὸ τὸ φῶς δὲν ἔχω ἄλλο ἄστρο μεγαλύτερο, δὲν ἔχω ἄλλη εἰκόνα πού βασιλεύει στὰ ἄστρα. Τὰ εἶπα αὐτὰ γιὰ νὰ μὴ μείνεις στὴν ἀσήμαντη ἀξία τῆς λέξης. Σοῦ ἔδειξα τὸ πέσιμο τῶν μαθητῶν. Ἔπεσαν κάτω καὶ ζαλίστηκαν καὶ κάλυπταν τὸ πρόσωπό τους. «Σηκωθείτε», λέγει, καὶ τοὺς σήκωσε καὶ ἦταν ζαλισμένοι. Γιατὶ δὲν ἄντεχαν τὴν ὑπερβολικὴ λάμψη, ἀλλὰ νάρκη ἔπιασε τὰ μάτια τους. Ἔτσι τὸ φῶς πού φαινόταν ἦταν πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Εἶπε ὁμοῦς ὁ εὐαγγελιστής, «ὅπως ὁ ἥλιος», ἐπειδὴ τὸ ἄστρο αὐτὸ μᾶς εἶναι γνωστὸ καὶ ξεπερνᾶει ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἄστρα.

Ἄλλ' ὁμοῦς, ὅπως ἔλεγα προηγουμένως, ὁ τόσο ὑψηλὸς καὶ τόσο μεγάλος ἐπιθύμησε πόρνη. Πόρνη ἐπιθύμησε ὁ Θεός; Ναι, πόρνη· ἐννοῶ τὴ δική μας φύση. Πόρνη ἐπιθυμοῦσε ὁ Θεός; Καὶ ὁ ἄνθρωπος βέβαια, ἂν ἐπιθυμήσει πόρνη, καταδικάζεται, ὁ Θεὸς ὁμοῦς ἐπιθυμεῖ πόρνη; Καὶ πάρα πολὺ. Ὁ ἄνθρωπος ἐξάλλου ἐπιθυμεῖ τὴν πόρνη γιὰ νὰ γίνεи πόρνος, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ πόρνη, γιὰ νὰ τὴν καταστήσει παρθένο. Ὡστε ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καταστροφὴ γι' αὐτὴν πού ἐπιθυμεῖ, ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ εἶναι σωτηρία γ' αὐτὴν πού ἐπιθυμεῖ. Ὁ τόσο ὑψηλὸς καὶ τόσο μεγάλος ἐπιθύμησε τὴν πόρνη; Καὶ γιατί; Γιὰ νὰ γίνεи νυμφίος. Τί κάνει; Δὲ στέλνει σ' αὐτὴν κανένα δοῦλο, δὲ στέλνει τὸν ἄγγελο στὴν πόρνη, δὲ στέλνει ἀρχάγγελο, δὲ στέλνει τὰ χερουβίμ, δὲ στέλνει τὰ σεραφίμ, ἀλλ' ἔρχεται ὁ ἴδιος ἐκεῖνος πού τὴν ἐρωτεύεται. Ὅταν πάλι ἀκούσεις ἔρωτα, μὴ θεωρεῖς τὸ σωματικόν. Ξεχωρίζε τὰ νοήματα ἀπὸ τίς λέξεις, ὅπως ἡ πολὺ καλὴ μέλισσα πού πετᾶει στὰ ἄνθη καὶ παίρνει τὸ κερί, ἐνῶ ἀφήνει τὰ χορτάρια.

Ἐπεθύμησε τὴν πόρνη· καὶ τί κάνει; Δὲν τὴν ἀνεβάξει ψηλά, γιατί δὲν ἠθελε νὰ φέρει τὴν πόρνη στὸν οὐρανόν, ἀλλὰ κατεβαίνει αὐτὸς κάτω. Ἐρχεται πρὸς τὴν πόρνη καὶ δὲν ντρέπεται· ἔρχεται στὴν καλύβα της. Τὴ βλέπει νὰ μεθάει. Καὶ πῶς ἔρχεται; Ὅχι μὲ γυμνὴ τὴν οὐσία, ἀλλὰ γίνεται, αὐτὸ πού ἦταν ἡ πόρνη, ὄχι στὴ διάθεση, ἀλλὰ στὴ φύση γίνεται αὐτό, γιὰ νὰ

τῆ γνώμη ἀλλὰ τῆ φύσει γίνεται τοῦτο ἵνα μὴ ἰδοῦσα αὐτὸν
 πτοηθῆ, ἵνα μὴ ἀποπηδήσῃ, ἵνα μὴ φύγῃ. Ἔρχεται πρὸς τὴν
 πόρνην, καὶ γίνεται ἄνθρωπος. Καὶ πῶς γίνεται; Εἰς μήτραν κυ-
 οφορεῖται, αὔξεται κατὰ μικρὸν καὶ ἔρχεται τὴν ὁδὸν τῆς ἡλι-
 5 κίας τῆς ἐμῆς. Τίς; Ἡ οἰκονομία, οὐχ ἡ θεότης· ἡ τοῦ δούλου
 μορφή, οὐχ ἡ τοῦ Δεσπότη· ἡ σὰρξ ἡ ἐμῆ, οὐχ ἡ οὐσία ἐκείνου·
 αὔξεται κατὰ μικρὸν, καὶ μίγνυται ἀνθρώποις· καίτοι εὕρισκε
 αὐτὴ ἐλκῶν γέμουσαν, ἐκτεθηριωμένην, ὑπὸ δαιμόνων πεφορ-
 τισμένην· καὶ τί ποιεῖ; Προσέρχεται αὐτῇ. Εἶδεν ἐκείνη καὶ ἔφου-
 10 γε.

Καλεῖ μάγους. Τί φοβεῖσθε; Οὐκ εἰμι κριτής, ἀλλ' ἰατρός·
 «οὐκ ἤλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κό-
 σμον». Καλεῖ εὐθέως μάγους. Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πρα-
 γμάτων. Αἱ ἀπαρχαὶ εὐθέως μάγοι. Κεῖται ἐν φάτνῃ ὁ τὴν οἰκου-
 15 μένην βαστάζων, καὶ ἐσπαργάνωται ὁ πάντα περιέπων. Κεῖται
 ὁ ναός, καὶ ἐνοικεῖ ὁ Θεός. Καὶ ἔρχονται μάγοι, καὶ προσκυνου-
 σιν εὐθέως· ἔρχεται τελώνης καὶ γίνεται εὐαγγελιστής· ἔρχεται
 πόρνη καὶ γίνεται παρθένος· ἔρχεται Χαναναία καὶ ἀπολαύει φι-
 λανθρωπίας. Τοῦτο ἐρῶντος τὸ μὴ ἀπαιτῆσαι εὐθύνας ἀμαρτη-
 20 μάτων, ἀλλὰ συγχωρῆσαι παρανομήματα πλημμελημάτων. Καὶ
 τί ποιεῖ; Λαμβάνει αὐτήν, ἀρμόζεται αὐτήν. Καὶ τί αὐτῇ δίδωσι;
 Δακτύλιον. Ποῖον; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Λέγει Παῦλος· «ὁ δὲ
 βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν Θεός, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ
 δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος». Πνεῦμα αὐτῇ δίδωσιν.

25 Εἶτά φησιν· οὐκ εἰς παράδεισόν σε ἐφύτευσα; Λέγει, ναί.
 Καὶ πῶς ἐξέπεσες ἐκεῖθεν; Ἦλθεν ὁ διάβολος καὶ ἔλαβέ με
 ἀπὸ τοῦ παραδείσου. Ἐφυτεύθης ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ ἔβαλέ
 σε ἔξω· ἰδοὺ φυτεύω σε ἐν ἑμαυτῷ, ἐγὼ σε βαστάζω. Πῶς; Οὐ
 τολμᾷ ἐμοὶ προσελθεῖν. Οὐδὲ εἰς τὸν οὐρανόν σε ἀνάγω· ἀλλὰ
 30 μεῖζον ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ· ἐν ἑμαυτῷ τῷ Δεσπότη τοῦ οὐρα-

μὴν τὸν δεῖ καὶ τρομάξει, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρυνθεῖ, γιὰ νὰ μὴ φύγει. Ἔρχεται πρὸς τὴν πόρνη καὶ γίνεται ἄνθρωπος. Καὶ πῶς γίνεται; Σὲ μήτρα κυοφορεῖτε, μεγαλώνει σιγὰ –σιγὰ, καὶ βαδίζει τὸ δρόμο τῆς δικῆς μας ἡλικίας. Ποιός; Ἡ οἰκονομία, ὄχι ἡ θεότητα· ἡ μορφή τοῦ δούλου, ὄχι ἡ μορφή τοῦ Κυρίου· ἡ σάρκα ἡ δική μας, ὄχι ἡ δική του οὐσία. Μεγαλώνει σιγὰ – σιγὰ καὶ συναναστρέφεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅμως τὴ βρίσκει γεμάτη πληγές, ἐξαγριωμένη, φορτωμένη ἀπὸ δαίμονες· καὶ τί κάνει; Τὴν πλησιάζει. Ἐκείνη εἶδε καὶ ἔφυγε.

Καλεῖ μάγους. Τί φοβάστε; Δὲν εἶμαι κριτής, ἀλλὰ ἰατρός. «Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σῶσω τὸν κόσμο»²⁰. Καλεῖ ἀμέσως μάγους. Πῶ πῶ καινούργια καὶ παράδοξα πράγματα! Οἱ ἀπαρχές ἀμέσως εἶναι μάγοι. Βρίσκεται σὲ φάτνη αὐτὸς πὺ βαστάζει τὴν οἰκουμένη καὶ εἶναι στὰ σπάργανα αὐτὸς πὺ φροντίζει γιὰ ὅλα. Εἶναι ξαπλωμένος ὁ ναὸς καὶ κατοικεῖ μέσα του ὁ Θεός. Καὶ ἔρχονται οἱ μάγοι καὶ τὸν προσκυνοῦν ἀμέσως· ἔρχεται ὁ τελώνης καὶ γίνεται εὐαγγελιστής· ἔρχεται ἡ πόρνη καὶ γίνεται παρθένος· ἔρχεται ἡ Χαναναία καὶ ἀπολαμβάνει τὴ φιλανθρωπία του. Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ ἔραστῆ, τὸ νὰ μὴν ἀπαιτήσῃ εὐθύνες γιὰ τὰ ἀμαρτήματα, ἀλλὰ νὰ συγχωρήσῃ τὰ παράνομα σφάλματα. Καὶ τί κάνει; Τὴν παίρνει, τὴν ἀρραβωνιάζεται. Καὶ τί δίνει σ' αὐτή; Δαχτυλίδι. Ποιός; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο. Λέγει ὁ Παῦλος· «ἐκεῖνος ὅμως πὺ μᾶς στερεώνει μαζὶ μὲ σὰς εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς σφράγισε καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος»²¹. Πνεῦμα δίνει σ' αὐτήν.

Ἐπειτα λέγει· δὲ σὲ φύτεψα σὲ παράδεισο; Ἀπαντάει, ναί. Καὶ πῶς ἐξέπεσες ἀπὸ ἐκεῖ; Ἦρθε ὁ διάβολος καὶ μὲ πήρε ἀπὸ τὸν παράδεισο. Φυτεύθηκες στὸν παράδεισο καὶ σὲ ἔβαλε ἔξω· νά, σὲ φυτεῦω μέσα μου, ἐγὼ σὲ βαστάζω. Πῶς; Δὲν τολμᾷ νὰ μὲ πλησιάσῃ. Οὔτε στὸν οὐρανὸ σὲ ἀνεβάζω, ἀλλὰ ἐδῶ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ· σὲ βαστάζω μέσα μου ἐγὼ ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ ποιμένας βαστάζει καὶ ὁ λύκος δὲν ἔρ-

21. Β' Κορ. 1,21-22.

νοῦ βαστάζω σε. Ποιμὴν βαστάζει καὶ ὁ λύκος οὐκέτι ἔρχεται·
 μάλλον δὲ ἀφῶ αὐτὸν καὶ προσελθεῖν. Καὶ βαστάζει τὴν ἡμετέ-
 ραν φύσιν· καὶ προσέρχεται ὁ διάβολος καὶ ἠττᾶται. Ἐφύτευσά
 σε ἐν ἐμαυτῷ. Διὰ τοῦτο λέγει «ἐγὼ ἡ ρίζα, ὑμεῖς τὰ κλήματα»·
 5 καὶ ἐφύτευσεν αὐτὴν ἐν ἐαυτῷ. Καὶ τί λοιπόν; Ἀλλὰ ἀμαρτωλός
 εἰμι, φησί, καὶ ἀκάθαρτος. Μὴ σοι μελέτω, ἰατρός εἰμι. Οἶδα τὸ
 σκεῦος τὸ ἐμόν, οἶδα πῶς διεστράφη. Πήλινον ἦν πρὸ τούτου
 καὶ διεστράφη. Ἀναπλάττω αὐτὸ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ
 παραδίδωμι αὐτὸ τῷ πυρί.
 10 Ὅρα γάρ· ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐποίησε τὸν ἄν-
 θρωπον· ἐπλασε αὐτόν. Ἦλθεν ὁ διάβολος, διέστρεψεν αὐτόν.
 Ἦλθεν αὐτός, ἔλαβε πάλιν, ἀνεφύρασεν αὐτόν, ἀνεχώνευσεν
 αὐτόν ἐν τῷ βαπτίσματι, ἀλλ' οὐκ ἀφήκεν αὐτῷ πήλινον εἶναι
 τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐποίησεν αὐτὸ ὄστράκινον. Παρέδωκε τὸν πηλὸν
 15 τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος· «αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι
 ἀγίῳ καὶ πυρί»· ἐν ὕδατι, ἵνα ἀναπλασθῇ· ἐν πυρί, ἵνα στερε-
 ωθῇ. Διὰ τοῦτο ὁ προφήτης ἄνωθεν προαγορεύων ἔλεγεν «ὡς
 σκευὴ ὄστράκινα, ἃ ἕκαστος κέκτηται· ἔστι γὰρ σκευὴ κεραμέ-
 ως ἐκεῖνα, ἃ ἐργάζεται ὁ κεραμεὺς ἐν τῷ τροχῷ· ἀλλὰ τὰ σκευὴ
 20 τοῦ κεραμέως πήλινα, τὰ δὲ ἡμέτερα ὄστράκινα. Προαναφω-
 νῶν οὖν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναχώνευσιν, «ὡς σκευὴ»,
 φησί, «κεραμέως συντρίψεις αὐτούς». Ἀναπλάττει, λέγει, καὶ
 χωνεύει. Καταβαίνω εἰς τὸ βάπτισμα καὶ ἀναπλάττεται μου τὸ
 σχῆμα καὶ ἀναχωνεύει τοῦ Πνεύματος τὸ πῦρ, καὶ γίνεται
 25 ὄστράκινον.

Ὅτι δὲ οὐ κόμπος τὰ ρήματα, ἄκουσον τοῦ Ἰωβ· «ἐποίη-
 σε δὲ ἡμᾶς πηλόν»· ὁ δὲ Παῦλος, «ἔχοντες δὲ τὸν θησαυρὸν
 τοῦτον ἐν ὄστρακίνοις σκεύεσιν». Ἀλλὰ βλέπε ὄστράκου ἰσχύν.
 Οὐ γὰρ πυρὶ ὠπτηται, ἀλλὰ Πνεύματι. Πῶς ὄστράκινον; «Πεν-

---

22. Ἰω. 15,5.

23. Ματθ. 3,11.

χεται πιά, ἢ καλύτερα θὰ τὸν ἀφήσω νὰ πλησιάσει. Καὶ βαστάζει τὴ δική μας φύση, πλησιάζει ὁ διάβολος καὶ νικιέται. Σὲ φύτεψα μέσα μου. Γι' αὐτὸ λέγει, «ἐγὼ εἶμαι ἡ ρίζα, ἐσεῖς τὰ κλήματα»²², καὶ φύτεψε αὐτὴν μέσα του. Καὶ τί λοιπόν; Εἶμαι ὁμως ἁμαρτωλός, λέγει, καὶ ἀκάθαρτος. Μὴ σὲ μέλει, ἰατρὸς εἶμαι. Ξέρω τὸ δικό μου σκεῦος, ξέρω πῶς καταστράφηκε. Πήλινο ἦταν πρὶν ἀπ' αὐτό, καὶ καταστράφηκε. Τὸ πλάθω πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὸ λουτρὸ τῆς ἀναγέννησης καὶ τὸ παραδίνω στὴ φωτιά.

Πρόσεχε λοιπόν· ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπο· τὸν ἔπλασε. Ἦρθε ὁ διάβολος, τὸν κατέστρεψε. Ἦρθε αὐτός, τὸν πῆρε πάλι, τὸν ξαναζύμωσε, τὸν ξαναχώνευσε στὸ βάπτισμα, ἀλλὰ δὲν ἄφησε νὰ εἶναι τὸ σῶμα του πήλινο, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε ὄστράκινο. Παρέδωσε τὸν πηλὸ στὴ φωτιὰ τοῦ Πνεύματος. «Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει σὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ σὲ φωτιά»²³. σὲ νερὸ γιὰ νὰ πλασθεῖ πάλι, σὲ φωτιὰ γιὰ νὰ στερεωθεῖ. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης ἀπὸ τὴν ἀρχὴ προφητεύοντας ἔλεγε, «σὰν σκεῦη ἀγγειοπλάστη θὰ τοὺς συντρίψεις»²⁴. Δὲν εἶπε, 'σὰν σκεῦη ὄστράκινα', πού ὁ καθένας τὰ ἔχει, γιὰτὶ σκεῦη ἀγγειοπλάστη εἶναι ἐκεῖνα πού ὁ ἀγγειοπλάστης κατασκευάζει στὸν τροχό. Ἀλλὰ τὰ σκεῦη τοῦ ἀγγειοπλάστη εἶναι πήλινα, ἐνῶ τὰ δικά μας ὄστράκινα. Προαναγγέλοντας λοιπόν τὴν ξαναχώνευση μὲ τὸ βάπτισμα λέγει, «σὰν σκεῦη ἀγγειοπλάστη θὰ τοὺς συντρίψεις». Ξαναπλάθει, λέγει, καὶ χωνεύει. Βυθίζομαι στὸ βάπτισμα, καὶ ξαναπλάθεται τὸ σῶμα μου, καὶ τὸ ξαναχωνεύει ἡ φωτιὰ τοῦ Πνεύματος καὶ γίνεται ὄστράκινο.

Καὶ ὅτι δὲν εἶναι κομπορρημοσύνη τὰ λόγια αὐτά, ἄκουσε τὸν Ἰώβ· «μᾶς ἔκαμες ἀπὸ πηλό»²⁵. Καὶ ὁ Παῦλος· «ἔχουμε τὸ θησαυρὸ αὐτὸν μέσα σὲ ὄστράκινα σκεῦη»²⁶. Ἀλλὰ βλέπε τὴ δύναμη τοῦ ὄστρακου. Γιατὶ δὲν ψήνεται στὴ φωτιὰ, ἀλλὰ στὸ Πνεῦμα. Πῶς εἶναι ὄστράκινο; «Πέντε φορές μὲ κτύπησαν ἀπὸ

24. Ψαλμ. 2,9.

25. Ἰώβ 10,9.

26. Β' Κορ. 4,7.

τάκις τεσσαράκοντα παρὰ μία ἔλαβον, τρὶς ἔρραβδίσθην, ἅπαξ ἔλιθάσθην», καὶ τὸ ὄστράκινον σκεῦος οὐ κατεκλάσθη. «Νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα». Ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκεν, καὶ τὸ ὄστράκινον οὐ διελύθη. Ἐναυάγησε καὶ ὁ θησαυρὸς οὐκ
 5 ἀπώλετο. Τὸ πλοῖον ὑποβρύχιον καὶ ὁ φόρτος ἐπλευσεν. «Ἔχοντες δὲ τὸν θησαυρόν». Ποῖον θησαυρόν; Πνεύματος χορηγίαν, δικαιοσύνην, ἀγιασμόν, ἀπολύτρωσιν. Ποῖον; Εἶπέ μοι. «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔγεραι καὶ περιπάτει. Αἰνέα, ἰᾶται σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Σοὶ λέγω, τὸ πονηρὸν πνεῦμα ἀπελ-
 10 θε ἀπ' αὐτοῦ».

12. Εἶδες θησαυρόν βασιλικῶν θησαυρῶν λαμπρότερον; Τί γὰρ τοιοῦτον δύναται ποιήσῃν μαργαρίτης βασιλέως, οἷον ρήματα ἀποστόλου; Ἐπίθες μυρία διαδήματα νεκρῶν καὶ οὐκ ἐγείρεται, ἐν δὲ ρῆμα ἐξῆλθεν ἀποστόλου καὶ στασιάζουσιν τὴν
 15 φύσιν ἐπανήγαγε καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατέστησεν. «Ἔχοντες δὲ τὸν θησαυρόν τοῦτον». Ὡς θησαυρὸς οὐ τηρούμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ τηρῶν τὸν οἶκον, ἐνθα ἀπόκειται. Συνῆκας τί εἶπον; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες, ὅταν ἔχωσι θησαυρούς, μεγάλους οἴκους κατασκευάζουσιν, οἷον τοίχους, μοχλοῦς,
 20 θύρας, φύλακας, κλειθρα, ἵνα τηρηθῇ ὁ θησαυρός· ὁ Χριστὸς δὲ τούναντίον ἐποίησεν· οὐκ ἐν λιθίνῳ, ἀλλ' ἐν ὄστρακίνῳ σκεύει τὸν θησαυρόν ἔθηκεν. Εἰ μέγας ὁ θησαυρός, διὰ τί τὸ σκεῦος ἀσθενές; Ἀλλὰ μὴν διὰ τοῦτο ἀσθενές τὸ σκεῦος, ἐπειδὴ μέγας ὁ θησαυρός· οὐ γὰρ τηρεῖται ὑπὸ τοῦ σκεύους, ἀλλ' αὐτὸς τηρεῖ
 25 τὸ σκεῦος.

Τίθημι ἐγὼ τὸν θησαυρόν, τίς δύναται λοιπὸν κλέψαι; Ἦλθεν ὁ διάβολος, ἦλθεν ἡ οἰκουμένη, ἦλθον μυρίοι, καὶ τὸν θησαυρόν οὐκ ἔκλεψαν. Ἐμαστίχθη, καὶ ὁ θησαυρὸς οὐ προεδόθη. Κατεποντίσθη εἰς θάλασσαν καὶ ναυάγιον οὐκ ἐποίησεν.
 30 Ἀπέθανε καὶ ὁ θησαυρὸς μένει. Ἔδωκε τοίνυν τὸν ἄρραβῶνα.

σαράντα παρὰ μία μαστιγώσεις, τρεῖς φορές μὲ ράβδισαν, μιά φορά μὲ λιθοβόλησαν»²⁷, καὶ τὸ ὀστράκινο αὐτὸ σκεῦος δὲν ἔσπασε. «Ἐνα εἰκοσιτετράωρο ἔμεινα στὸ βυθό». Ἔμεινε στὸ βυθό, καὶ τὸ ὀστράκινο σῶμα δὲ διαλύθηκε. Ναυάγησε, καὶ ὁ θησαυρὸς δὲ χάθηκε. Τὸ πλοῖο βυθίστηκε καὶ τὸ φορτίο ἐπέπλευσε. «Ἔχουμε τὸ θησαυρό». Ποιό θησαυρό; Τῆ χορηγία τοῦ Πνεύματος, τῆ δικαιοσύνη, τὸν ἁγιασμό, τὴν ἀπολύτρωση. Ποιόν; πές μου. «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, σήκω καὶ περπάτησε. Αἰνέα, σὲ θεραπεύει ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Σὲ σένα λέγω, τὸ πονηρὸ πνεῦμα, φύγε ἀπ' αὐτόν»²⁸.

12. Εἶδες θησαυρὸ λαμπρότερο ἀπὸ τοὺς βασιλικοὺς θησαυρούς; Γιατὶ τί μπορεῖ νὰ κάνει τέτοιο τὸ μαργαριτάρι τοῦ βασιλιά, ὅπως τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου; Βάλε πάνω στοὺς νεκροὺς ἄπειρα διαδήματα, καὶ δὲν ἀνασταίνεται κανεὶς, ἓνας ὅμως λόγος βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀποστόλου καὶ ἐπανεφέρε τὴν ἐπαναστατημένη φύση καὶ τὴν ἀποκατέστησε στὴν παλαιὰ τῆς τάξη. «Ἔχοντας ὅμως τὸ θησαυρὸ αὐτόν». Πῶ-πῶ θησαυρός, πού δὲ φυλάγεται μόνο, ἀλλὰ καὶ πού φυλάσσει τὸ σπίτι στὸ ὁποῖο ἔχει τοποθετηθεῖ! Κατάλαβες τί εἶπα; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες ὅταν ἔχουν θησαυροὺς κατασκευάζουν μεγάλα οἰκοδομήματα, ὅπως τοίχους, μοχλοὺς, θύρες, φύλακες, κλειδαριές, γιὰ νὰ φυλαχθεῖ ὁ θησαυρός· ὁ Χριστός ὅμως ἔκαμε τὸ ἀντίθετο· ἔβαλε τὸ θησαυρὸ ὄχι σὲ λίθινο, ἀλλὰ σὲ ὀστράκινο σκεῦος. Ἄν ὁ θησαυρός εἶναι μέγας, γιατί τὸ σκεῦος εἶναι ἀδύνατο; Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀδύνατο τὸ σκεῦος, ἐπειδὴ μέγας εἶναι ὁ θησαυρός· γιατί δὲ φυλάσσεται ἀπὸ τὸ σκεῦος, ἀλλὰ αὐτὸς φυλάσσει τὸ σκεῦος.

Θέτω ἐγὼ τὸ θησαυρὸ, καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸν κλέψει πλέον; Ἦρθε ὁ διάβολος, ἦρθε ἡ οἰκουμένη, ἦρθαν ἄπειροι, καὶ τὸ θησαυρὸ δὲν τὸν ἔκλεψαν. Μαστιγώθηκε, καὶ ὁ θησαυρὸς δὲν προδόθηκε. Καταποντίσθηκε στὴ θάλασσα, καὶ δὲ ναυάγησε. Πέθανε, καὶ ὁ θησαυρὸς μένει. Ἔδωσε λοιπὸν τὸν ἄρραβώνα. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ πού βλασφημοῦν τὴν ἀξία τοῦ

28. Πράξ. 3,6 . 9,34 . 16,18.

Ποῦ εἰσιν οἱ τοῦ Πνεύματος τὴν ἀξίαν βλασφημοῦντες; Προσέ-
 χετε. «Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν Θεός, ὁ καὶ
 δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος». Ἴστε πάντες ὑμεῖς, ὅτι ὁ
 ἀρραβῶν μέρος ἐστὶ μικρὸν τοῦ παντός· ὅπως ἄκουε. Ἀπέρχε-
 5 ταί τις ἀγοράσαι οἰκίαν πολλῆς τιμῆς καὶ λέγει· δός μοι ἀρρα-
 βῶνα, ἵνα θαρρῶ. Ἀπέρχεταιί τις γυναῖκα ἀγαγέσθαι, προῖκα
 συντίθησι καὶ πράγματα καὶ λέγει· δός μοι ἀρραβῶνα. Πρόσ-
 χες· καὶ ἐν πράσει δούλου ἀρραβῶν, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς συναλ-
 λάγμασιν ἀρραβῶν.

10 Ἐπεὶ οὖν ὁ Χριστὸς συνάλλαγμα μεθ' ἡμῶν ἐποίει (καὶ
 γὰρ ὡς νύμφην με ἔμελλε λαμβάνειν) καὶ προῖκά μοι γράφει, οὐ
 χρημάτων, ἀλλ' αἵματος. Προῖκα δέ μοι ταύτην γράφει τῶν
 ἀγαθῶν τὴν ἀντίδοσιν «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκου-
 σεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ἐγραψε τοίνυν εἰς
 15 τὴν προῖκα ἀθανασίαν, αἶνον μετὰ ἀγγέλων, ἀπαλλαγὴν θανά-
 του, ἐλευθερίαν ἀμαρτίας, κληρονομίαν βασιλείας (πολὺς ὁ
 πλοῦτος), δικαιοσύνην, ἀγιασμόν, ἀπαλλαγὴν τῶν παρόντων,
 εὐρεσιν τῶν μελλόντων. Μεγάλῃ μοι ἦν ἡ προῖξ. Πρόσχες μετὰ
 ἀκριβείας· βλέπε τί ποιεῖ. Ἦλθε λαβεῖν τὴν πόρνην, λέγω γὰρ
 20 αὐτήν, ὡς ἦν ἀκάθαρτος, ἵνα μάθῃς τοῦ νυμφίου τὸν ἔρωτα.
 Ἦλθεν, ἔλαβέ με, γράφει μοι προῖκα. Λέγει· δίδωμί σοι πλοῦ-
 τος τὸν ἐμόν. Πῶς; Ἀπόλεσας, λέγει, παράδεισον; Λάβε αὐτόν.
 Ἀπόλεσας, λέγει τὸ εὖειδές; Λάβε αὐτό. Λάβε ταῦτα πάντα.
 Ἄλλ' ἡ προῖξ μου οὐκ ἐδόθη μοι ὧδε.

25 13. Πρόσεχε, διὰ τοῦτο εἰς τὴν προῖκα ταύτην προλέγει·
 ἔγραψέ μοι ἐν τῇ προικῇ ἀνάστασιν σωμάτων, ἀφθαρσίαν. Οὐ
 γὰρ ἀκολουθεῖ πάντως τῇ ἀναστάσει ἡ ἀφθαρσία, ἀλλὰ δύο ἦν
 ταῦτα. Καὶ γὰρ πολλοὶ ἀνέστησαν, καὶ πάλιν ἔπεσον, ὡσπερ ὁ
 Λάζαρος καὶ τὰ σώματα τῶν ἀγίων. Ἄλλ' οὗτος οὐχ οὕτως,
 30 ἀλλ' ἀνάστασιν, ἀφθαρσίαν, τὴν μετὰ ἀγγέλων χορείαν, τὴν τοῦ

Πνεύματος; Προσέχετε. «Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς στερεώνει μαζί με σᾶς στὸ Χριστὸ εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν ἄρραβώνα τοῦ Πνεύματος»²⁹. Γνωρίζετε ὅλοι ἐσεῖς ὅτι ὁ ἄρραβώνας εἶναι ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ ὅλου· με ποιὸ τρόπο ἄκου. Πηγαίνει κάποιος ν' ἀγοράσει ἓνα σπίτι μεγάλης ἀξίας καὶ λέγει· δός μου ἄρραβώνα γιὰ νὰ ἔχω ἐμπιστοσύνη. Πηγαίνει κάποιος νὰ πάρει γυναίκα, συμφωνεῖ τὴν προίκα καὶ τὰ πράγματα, καὶ λέγει· δός μου ἄρραβώνα. Πρόσεξε· καὶ στὴν ἀγορὰ δούλου ὑπάρχει ἄρραβώνας, καὶ σὲ ὅλες τὶς συναλλαγές ὑπάρχει ἄρραβώνας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔκανε συναλλαγή μαζί μας (καθόσον ἐπρόκειτο νὰ με πάρει σὰν νύμφη), μοῦ γράφει καὶ προίκα, ὄχι χρήματα, ἀλλὰ αἷμα. Μοῦ γράφει αὐτὴν τὴν προίκα, τὴν ἀνταπόδοση τῶν ἀγαθῶν, «τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲ συνέλαβε»³⁰. Ἐγραψε λοιπὸν στὴν προίκα τὴν ἀθανασία, τὸν ὕμνο μαζί με τοὺς ἀγγέλους, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ θάνατο, τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὴν κληρονομία τῆς βασιλείας (εἶναι μεγάλος ὁ πλοῦτος), τὴ δικαιοσύνη, τὸν ἁγιασμό, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ παρόντα ἀγαθὰ, τὴν ἀνεύρεση τῶν μελλοντικῶν. Ἦταν μεγάλη γιὰ μένα ἡ προίκα. Πρόσεξε καλά· βλέπε τί κάνει. Ἦρθε νὰ πάρει τὴν πόρνη, καὶ τὴ λέγω ἔτσι ἐπειδὴ ἦταν ἀκάθαρτη, γιὰ νὰ μάθεις τὸν ἔρωτα τοῦ νυμφίου. Ἦρθε, με πῆρε, μοῦ γράφει προίκα. Λέγει· σοῦ δίνω τὸ δικό μου πλοῦτο. Πῶς; Ἐχασες, λέγει, τὸν παράδεισο; πάρε τον. Ἐχασες, λέγει, τὴν ὁμορφιά σου; πάρε την. Πάρε ὅλα αὐτά. Ἀλλὰ ἡ προίκα μου δὲ μοῦ δόθηκε ἐδῶ.

13. Πρόσεχε, γι' αὐτὸ προλέγει στὴν προίκα αὐτή. Μοῦ ἔγραψε στὴν προίκα τὴν ἀνάστασι τῶν σωμάτων, τὴν ἀφθαρσία. Γιατὶ δὲν ἀκολουθεῖ ὅπωςδὴποτε στὴν ἀνάστασι ἡ ἀφθαρσία, ἀλλ' αὐτὰ εἶναι δύο πράγματα. Γιατὶ βέβαια πολλοὶ ἀναστήθηκαν, ἀλλὰ πάλι πέθαιναν, ὅπως ὁ Λάζαρος καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὄχι ἔτσι, ἀλλ' ἔγραψε τὴν ἀνάστασι, τὴν ἀφθαρσία, τὴν κατάταξι μαζί με τὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων, τὴ

30. Α' Κορ. 2,9.

Υἱοῦ ἀπάντησιν ἐν νεφέλαις καὶ τὸ «οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα», τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ θανάτου, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἁμαρτίας, τὸν καταποντισμὸν τῆς τελευταίας. Ποῖον ἐκεῖνον; «Ἦ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀν-
 5 θρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Ἄγαθὰ μοι δίδως, ἃ οὐκ οἶδα; Λέγει, ναί· ὧδε ἀρμόζω, ὧδέ με φίλει. Εἰς τί οὐ δίδως μοι τὴν προῖκα ὧδε; Ὅταν ἔλθῃς πρὸς τὸν Πατέρα μου, ὅταν ἔλθῃς εἰς τὰς βασιλικὰς αὐλάς. Ἐγὼ πρὸς σὲ ἦλθον, μὴ γὰρ σὺ πρὸς μέ; Ἦλθον οὐχ ἵνα μείνης, ἀλλ'
 10 ἵνα λάβω σε καὶ ἀνέλθω. Μὴ ζήτηί ὧδε τὴν προῖκα· πάντα ἐν ἐλπίδι, πάντα ἐν πίστει. Καὶ οὐδὲν μοι δίδως ἐνταῦθα; Λέγει· λάβε ἀρραβῶνα, ἵνα μοι πιστεύσῃς περὶ τοῦ μέλλοντος· λάβε ὑπόβολα, λάβε καὶ μνηστρα. Διὰ τοῦτο Παῦλος λέγει, «ἤρμοσά-
 μην γὰρ ὑμᾶς».

Ὡς μνηστρα ἔδωκεν ἡμῖν τὰ παρόντα ὁ Θεός· μνηστρά ἐστι τὰ παρόντα, ἀρραβῶν ἐστίν· ἢ προῖζ ὅλη ἐκεῖ μένει. Πῶς; Ἐγὼ λέγω· ὧδε γηρῶ, ἐκεῖ οὐ γηρῶ· ὧδε θνήσκω, ἐκεῖ οὐ θνήσκω· ὧδε λυποῦμαι, ἐκεῖ οὐ λυποῦμαι· ὧδε πενία, καὶ νό-
 20 ἐκεῖ φῶς μόνον· ὧδε ἐπιβουλή, ἐκεῖ ἐλευθερία· ὧδε νόσος, ἐκεῖ ὑγίεια· ὧδε ζωὴ ἔχουσα τέλος, ἐκεῖ ζωὴ οὐκ ἔχουσα τέλος· ὧδε ἁμαρτία, ἐκεῖ δικαιοσύνη, ἁμαρτία δὲ οὐδαμοῦ· ὧδε φθόνος, ἐκεῖ οὐδὲν τοιοῦτον. Δός μοι, φησίν, ταῦτα. Ἀνάμενε, ἵνα καὶ οἱ
 25 ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα». Ποῖον ἀρραβῶνα; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦ Πνεύματος τὴν χορηγίαν.

Ἄλλὰ λέγω περὶ τοῦ Πνεύματος. Ἔδωκε τοῖς ἀποστόλοις τὸν δακτύλιον, εἰπὼν· λάβετε καὶ δότε πᾶσιν. Ὁ δακτύλιος με-
 30 ρίζεται; Μερίζεται καὶ οὐ διαιρεῖται· μερίζεται καὶ οὐκ ἀναλί-
 σκεται. Μάθε Πνεύματος χορηγίαν· ἔλαβε Πέτρος, ἔλαβε καὶ

συνάντηση τοῦ Υἱοῦ στὰ σύννεφα καὶ τὸ «ἔτσι θὰ εἶμαστε πάντοτε μὲ τὸν Κύριο»³¹, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ θάνατο, τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὸν καταποντισμὸ τοῦ τέλους. Καὶ ποιά εἶναι ἐκεῖνα; «Ἐκεῖνα ποὺ μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲ συνέλαβε, τὰ ὁποῖα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν». Μοῦ δίνεις, λέγει, ἀγαθὰ ποὺ δὲν τὰ ξέρω; Ναί· ἐδῶ σὲ ἀρραβωνιάζομαι, ἐδῶ ἀγάπα με. Γιατὶ δὲ μοῦ δίνεις τὴν προίκα ἐδῶ; Ὅταν ἔρθεις στὸν Πατέρα μου, ὅταν ἔρθεις στὶς βασιλικὲς αὐλές. Ἐγὼ ἦρθα σὲ σένα, μήπως ἐσὺ ἦρθες σὲ μένα; Ἦρθα ὄχι γιὰ νὰ μείνεις, ἀλλὰ γιὰ νὰ σὲ πάρω καὶ νὰ ἀνεβῶ. Μὴ ζητᾶς ἐδῶ τὴν προίκα· ὅλα μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅλα μὲ τὴν πίστη. Καὶ τίποτε, λέγει, δὲ μοῦ δίνεις ἐδῶ; Πάρε ἀρραβῶνα γιὰ νὰ μὲ πιστέψεις γιὰ τὸ μέλλον· πάρε προγαμιαῖα δῶρα, πάρε καὶ τὰ δῶρα τοῦ ἀρραβῶνα. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγει, «γιατὶ σᾶς ἀρραβώνιασα»³².

Σὰν μνηστρα μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς τὰ παρόντα ἀγαθὰ· μνηστρα εἶναι τὰ παρόντα, ἀρραβῶνας εἶναι, ἢ προίκα ὅλη μὲνει ἐκεῖ. Πῶς; ἐγὼ λέγω· ἐδῶ γερνῶ, ἐκεῖ δὲ γερνῶ· ἐδῶ πεθαίνω, ἐκεῖ δὲν πεθαίνω· ἐδῶ λυποῦμαι, ἐκεῖ δὲ λυποῦμαι· ἐδῶ φτώχεια καὶ ἀρρώστια καὶ ἐπιβουλές, ἐκεῖ τίποτε τέτοιο· ἐδῶ σκοτάδι καὶ φῶς, ἐκεῖ φῶς μόνο· ἐδῶ ἐπιβουλή, ἐκεῖ ἐλευθερία· ἐδῶ ἀρρώστια, ἐκεῖ ὑγεία· ἐδῶ ζωὴ μὲ τέλος, ἐκεῖ ζωὴ χωρὶς τέλος· ἐδῶ ἁμαρτία, ἐκεῖ δικαιοσύνη καὶ ἁμαρτία πουθενά· ἐδῶ φθόνος, ἐκεῖ τίποτε τέτοιο. Δός μου, λέγει, αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Περίμενε, γιὰ νὰ σωθοῦν καὶ οἱ συνάνθρωποί σου, περίμενε. «Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς στερεώνει εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωσε τὸν ἀρραβῶνα». Ποιὸν ἀρραβῶνα; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, τὴ χορηγία τοῦ Πνεύματος.

Ἄλλ' ἄς μιλήσω γιὰ τὸ Πνεῦμα. Ἐδωσε στοὺς Ἀποστόλους τὸ δακτυλίδι λέγοντας, λέβετε καὶ δῶστε σὲ ὅλους. Μοιράζεται τὸ δακτυλίδι; Μοιράζεται, ἀλλὰ δὲ διαιρεῖται· μοιράζεται, ἀλλὰ δὲν ξοδεύεται. Μάθε τὴ χορηγία τοῦ Πνεύματος· ἔλαβε ὁ Πέτρος, ἔλαβε καὶ ὁ Παῦλος Πνεῦμα ἅγιο. Περιήλθε τὴν

32. Β΄ Κορ. 11,2.

Παῦλος Πνεῦμα ἅγιον. Περιῆλθε τὴν οἰκουμένην, ἀμαρτωλοὺς ἀπήλλαττεν ἀμαρτημάτων, χωλοὺς διώρθου, γυμνοὺς ἐνέδουε, νεκροὺς ἤγειρε, λεπροὺς ἐκαθάριζε, διάβολον ἐπεστόμιζε, δαίμονας ἀπέπνιγε, τῷ Θεῷ διελέγετο, Ἐκκλησίαν ἐφύτευσε, 5 ναοὺς κατέσκαψε, βωμοὺς ἀνέτρεψε, τὴν κακίαν ἔλυσε, τὴν ἀρετὴν ἐφύτευσε, τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ἐποίησε.

14. [Ταῦτα πάντα ἤμεν. Ἀρραβῶν ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Ἐπασαν δὲ ὅταν εἶπω, λέγω, ὅσῃν ἡλιος ἐφορᾷ γῆν, θάλασσαν, νήσους, ὄρη, νάπας καὶ βουνούς. Περιῆλθε καθάπερ 10 ὑπόπτερος ὁ Παῦλος ἐνὶ στόματι παλαίων, ὁ σκηνοποιός, ὁ σμίλῃν μεταχειριζόμενος καὶ δέρματα ράπτων· καὶ αὕτη ἡ τέχνη κώλυμα τῆ ἀρετῆ οὐκ ἐγένετο, ἀλλ' ὁ σκηνοποιὸς δαιμόνων ἰσχυρότερος, ὁ ἄστομος φιλοσόφων φιλοσοφώτερος. Πόθεν; Ἐλαβε τὸν ἀρραβῶνα, ἐβάσταζε τὸν δακτύλιον καὶ περιέφερον. 15 Ἐβλεπον πάντες, ὅτι βασιλεὺς ἠρμόσατο τὴν φύσιν ἡμῶν· εἶδεν ὁ δαίμων, καὶ ἀνεχώρει· εἶδε τὸν ἀρραβῶνα καὶ ἔτρεμε καὶ ὑπεχώρει· ἱμάτια ἔβλεπε καὶ ἐδραπέτευεν. Ὡ δύναμις Πνεύματος· οὐ ψυχῇ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν, οὐ σώματι, ἀλλὰ καὶ ἱματίῳ· οὐχ ἱματίῳ, ἀλλὰ καὶ σκιᾷ. Περιῆει ὁ Πέτρος καὶ ἡ σκιὰ αὐτοῦ νό- 20 σους ἐφυγάδευε καὶ δαίμονας ἀπήλαυε καὶ νεκροὺς ἤγειρεν. Περιῆει ὁ Παῦλος τὴν οἰκουμένην, τὰς ἀκάνθας ἀνατέμνων τῆς ἀσεβείας, τὰ σπέρματα καταβάλλων τῆς εὐσεβείας, καθάπερ ἀροτὴρ ἄριστος τὸ ἄροτρον ἔχων τῆς διδασκαλίας.

Καὶ πρὸς τίνας ἦλθε; Πρὸς Θρακᾶς, πρὸς Σκύθας, πρὸς 25 Ἰνδοὺς, πρὸς Μαύρους, πρὸς Σαρδονίους, πρὸς Γότθους, πρὸς θηρία ἄγρια καὶ μετέβαλε πάντα. Πόθεν; Ἀπὸ τοῦ ἀρραβῶνος. Πῶς διήρκεσεν; Ἀπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος. Ἰδιώτης, γυμνός, ἀνυπόδετος· ὁ καὶ δούς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο λέγει· «καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἰκανός; Ἀλλ' ἡ ἰκανότης ἡμῶν

οίκουμένη, ἀμαρτωλοὺς ἀπάλλασσε ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, χωλοὺς θεράπευε, γυμνοὺς ἔντυνε, νεκροὺς ἀνάσταινε, λεπροὺς καθάριζε, διάβολο ἀποστόμωνε, δαίμονες ἔπνιγε, μὲ τὸ Θεὸ συν-ομιλοῦσε, Ἐκκλησία φύτεψε, ναοὺς γκρέμισε, βωμοὺς ἀνέτρεψε, τὴν κακία διέλυσε, τὴν ἀρετὴ φύτεψε, τοὺς ἀνθρώπους ἔκαμε ἀγγέλους.

14. Ὅλα αὐτὰ ἤμασταν πρὶν. Ὁ ἀρραβώνας γέμισε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Καὶ ὅταν πῶ ὀλόκληρη, ἔννοῶ, ὄση γῆ ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος, θάλασσα, νησιά, ὄρη, φαράγγια καὶ βουνά. Περιῆλθε ὅλη τὴν οἰκουμένη σὰν φτερωτὸς ὁ Παῦλος, παλεύοντας μὲ ἓνα στόμα, ὁ σκηνοποιός, αὐτὸς ποὺ μεταχειριζόταν φαλτσέτα καὶ ἔρραβε δέρματα. Καὶ αὐτὴ ἡ τέχνη δὲ ἔγινε ἐμπόδιο στὴν ἀρετὴ, ἀλλ' ὁ σκηνοποιός ἦταν πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ὁ ἄφωνος πιὸ φιλόσοφος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους. Ἀπὸ ποῦ; Ἔλαβε τὸν ἀρραβώνα, κρατοῦσε τὸ δακτυλίδι καὶ τὸ περιέφερε. Ἔβλεπαν ὅλοι ὅτι βασιλιάς ἀρραβωνιάστηκε τὴ δική μας φύση· εἶδε ὁ δαίμονας καὶ ἀναχωροῦσε, εἶδε τὸν ἀρραβώνα καὶ ἔτρεμε καὶ ὑποχωροῦσε· ἔβλεπε ἐνδύματα καὶ δραπετεύε. Πῶ πῶ δύναμη Πνεύματος! Ἔδωσε τὴν ἐξουσία ὄχι στὴν ψυχὴ οὔτε στὸ σῶμα μόνο, ἀλλὰ καὶ στὸ ἔνδυμα· καὶ ὄχι στὸ ἔνδυμα μόνο, ἀλλὰ καὶ στὴ σκιά. Περιερχόταν ὁ Πέτρος παντοῦ, καὶ ἡ σκιά του ἔδιωχνε ἀρρώστιες καὶ ἀπομάκρυνε δαίμονες καὶ ἀνάσταινε νεκρούς. Περιερχόταν ὁ Παῦλος τὴν οἰκουμένη γιὰ νὰ ξερριζώσῃ τὰ ἀγκάθια τῆς ἀσέβειας, νὰ φυτέψῃ τὰ σπέρματα τῆς εὐσέβειας, ἔχοντας σὰν ἄριστος γεωργὸς τὸ ἄροτρο τῆς διδασκαλίας.

Καὶ σὲ ποιούς πῆγε; Στοὺς Θράκες, στοὺς Σκύθες, στοὺς Ἰνδοὺς, στοὺς Μαύρους, στοὺς Σαρδονίους, στοὺς Γότθους, στὰ ἄγρια θηρία, καὶ τὰ ἄλλαξε ὅλα. Ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ τὸν ἀρραβώνα. Πῶς ἄντεξε; Μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Πολίτης ἀπλός, γυμνός, ξυπόλυτος, αὐτὸς ποὺ ἔδωσε καὶ τὸν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος. Γι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ ποιός εἶναι ἱκανὸς γιὰ ὅλα αὐτά;»³³. «Ἀλλὰ ἡ ἱκανότητά μας προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό. ὁ

ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἰκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς Διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος». Ἴδε τί τὸ Πνεῦμα ἐποίησεν· εὗρε τὴν γῆν δαιμόνων γέμουσαν καὶ ἐποίησεν αὐτὴν οὐρανόν. Μὴ γὰρ τὰ παρόντα ἐννοῆτε· ἀλλὰ ἀναλάβετε τῷ λογισμῷ αὐτά.

5 Τότε ἦν θρῆνος, τότε πανταχοῦ βωμοί, πανταχοῦ καπνός, πανταχοῦ κνῖσαι, πανταχοῦ πορνεῖαι, πανταχοῦ τελεταί, πανταχοῦ θυσίαι, πανταχοῦ δαίμονες βακχεύοντες, πανταχοῦ ἀκρόπολις τοῦ διαβόλου, πανταχοῦ πορνεία στεφανουμένη· καὶ εἷς ἦν ὁ Παῦλος.

10 Πῶς οὐ κατεποντίσθη; Πῶς οὐ διεσπάσθη; Πῶς ἠνοιξε τὸ στόμα; Εἰσῆλθεν εἰς Θηβαΐδα καὶ αἰχμαλώτους ἔλαβεν. Εἰσῆλθεν εἰς τὰς βασιλικὰς αὐλὰς, καὶ τὸν βασιλέα μαθητὴν ἐποίησεν. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ λέγει αὐτῷ ὁ δικαστής· «παρ' ὀλίγον με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι»· καὶ ὁ δικαστής

15 μαθητὴς ἐγένετο. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ δεσμοτήριον καὶ τὸν δεσμοφύλακα ἔλαβεν. Ἀπῆλθεν εἰς βαρβάρων νῆσον καὶ τὴν ἔχιν διδάσκαλον ἐποίησεν. Ἀπῆλθεν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ρωμαίων καὶ τὴν σύγκλητον ἀπέσπασεν. Ἀπῆλθεν εἰς ποταμούς, ἀπῆλθεν εἰς ἐρήμους τόπους πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. Οὐ γῆ, οὐ θάλασσα

20 ἄμοιρος αὐτοῦ ἐστὶ τῶν κατορθωμάτων· ἔδωκε γὰρ τὸν ἄρραβῶνα τοῦ δακτυλίου, καὶ δούς τὸν ἄρραβῶνα, λέγει· τὰ μὲν ἤδη δίδωμί σοι, τὰ δὲ ἐπαγγέλλομαι. Διὰ τοῦτο λέγει αὐτῇ ὁ προφήτης· «παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω». Οὐχ ἱμάτιον λέγει, ἀλλ' ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο ἡ Γραφή ἀλ-

25 λαχοῦ λέγει· «πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου»; Ὡστε οὐκ ἔνδυμα λέγει, ἀλλὰ τὴν πορνείαν καὶ τὴν ρυπαρὰν πρᾶξιν καὶ ἀκάθαρτον.

Ὡσπερ οὖν τὰ ρυπαρὰ ἱμάτια, ἀμαρτία· οὕτω τὰ διάχρυσά, ἀρετή. Ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον τοῦτο τοῦ βασιλέως ἦν· αὐτὸς αὐτῇ

30 καὶ ἱμάτιον ἔδωκεν· γυμνὴ γὰρ ἦν, γυμνὴ καὶ ἀσχημονοῦσα.

ὁποῖος μᾶς ἔκαμε ἱκανοὺς νὰ γίνουμε ὑπηρέτες νέας διαθήκης, ὄχι γραπτοῦ νόμου, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος»³⁴. Δὲς τί ἔκαμε τὸ Πνεῦμα· βρῆκε τὴ γῆ γεμάτη δαίμονες καὶ τὴν ἔκαμε οὐρανό. Μὴ βάζετε στὸ νοῦ σας τὰ παρόντα, ἀλλὰ φέρτε στὸ νοῦ σας αὐτὰ. Τότε ἦταν θρῆνος, τότε παντοῦ ὑπῆρχαν βωμοί, παντοῦ καπνός, παντοῦ κνίσεις, παντοῦ πορνεῖες, παντοῦ τελετές, παντοῦ θυσίες, παντοῦ δαίμονες μανιασμένοι, παντοῦ ἀκρόπολη τοῦ διαβόλου, παντοῦ πορνεία ξακουστή· καὶ ὁ Παῦλος ἦταν ἕνας.

Πῶς δὲν καταποντίσθηκε; πῶς δὲ διαλύθηκε; πῶς ἄνοιξε τὸ στόμα του; Μπῆκε στὴ Θηβαΐδα καὶ συνέλαβε αἰχμαλώτους. Μπῆκε στὶς βασιλικὲς αὐλές καὶ τὸ βασιλιά τὸν ἔκαμε μαθητὴ του. Μπῆκε στὸ δικαστήριό καὶ τοῦ λέγει ὁ δικαστής, «κοντεύεις νὰ μὲ πείσεις νὰ γίνω χριστιανός»³⁵. καὶ ὁ δικαστής ἔγινε μαθητής. Μπῆκε στὴ φυλακὴ καὶ πῆρε μαζί του τὸ δεσμοφύλακα. Πῆγε σὲ νησὶ τῶν βαρβάρων, καὶ ἔκαμε τὴν ὀχιά διδάσκαλο. Πῆγε στὴν πόλιν τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀπέσπασε τὴ σύγκλητο. Πῆγε σὲ ποταμούς, πῆγε σὲ ἔρημους τόπους, σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ἡ θάλασσα στερήθηκαν τὰ κατορθώματά του· γιατί ἔδωσε τὸ δακτυλίδι τοῦ ἀρραβώνα, καὶ ἀφοῦ ἔδωσε τὸν ἀρραβώνα λέγει· αὐτὰ σοῦ τὰ δίνω τώρα, τὰ ἄλλα τὰ ὑπόσχομαι. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης τῆς λέγει, «στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιὰ σου μὲ φόρεμα χρυσοῦφαντο»³⁶. Δὲν ἐννοεῖ τὸ φόρεμα, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή σὲ ἄλλο σημεῖο λέγει, «πῶς μπῆκες ἐδῶ χωρὶς νὰ ἔχεις ἔνδυμα γάμου;»³⁷. Ἐπομένως δὲν ἐννοεῖ τὸ ἔνδυμα, ἀλλὰ τὴν πορνεία καὶ τὴν αἰσχροὴ καὶ ἀκάθαρτη πράξι.

Ὅπως λοιπὸν τὰ ἀκάθαρτα ἐνδύματα εἶναι ἡ ἀμαρτία, ἔτσι καὶ τὰ χρυσοῦφαντα εἶναι ἡ ἀρετὴ. Ἀλλὰ τὸ ἔνδυμα αὐτὸ ἦταν τοῦ βασιλιά· αὐτὸς τῆς ἔδωσε καὶ ἔνδυμα, γιατί ἦταν γυ-

35. Πράξ. 26,28.

36. Ψαλμ. 44,10.

37. Ματθ. 22,12.

«Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ». Οὐχ ἱμάτια λέγει, ἀλλ' ἀρετὴν· οὐκ εἶπεν, ἐν χρυσῷ. Πρόσεχε· καὶ αὐτὴ ἡ λέξις πολλὴν ἔχει εὐγένειαν νοημάτων. Οὐκ εἶπε, ἐν χρυσῷ, ἀλλά, «διαχρύσῳ». Ἄκουε συνετῶς. Τὸ χρυσοῦν ἱμά-
 5 τιον, ὅλον ἐστὶ χρυσοῦν· τὸ δὲ διάχρυσον, μέρη μὲν ἔχει χρυσᾶ, μέρη δὲ σηρικά. Διὰ τί οὖν μὴ χρυσοῦν ἱμάτιον εἶπε φορεῖν τὴν νύμφην, ἀλλὰ διάχρυσον; Πρόσεχε ἀκριβῶς· τὴν πολιτείαν λέγει τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ποικίλην. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες βίου ἐνός ἐσμεν, ἀλλ' ὁ μὲν παρθενίαν, ὁ δὲ χηρείαν, ὁ δὲ εὐσέβειαν ἀσκεῖ·
 10 ἱμάτιον τῆς Ἐκκλησίας ἢ πολιτεία τῆς Ἐκκλησίας.

15. Ἐπειδὴ οὖν ἤδει ὁ Δεσπότης ἡμῶν, ὅτι ἂν μίαν ὁδὸν τέμῃ, πολλοὶ ἔχουσιν ὀκνηῆσαι, ποικίλας ἔτεμεν ὁδοὺς. Οὐ δύνασαι διὰ παρθενίας εἰσελθεῖν; Εἴσελθε διὰ μονογαμίας. Οὐ δύνασαι διὰ μονογαμίας; Κἂν διὰ δευτερογαμίας. Οὐ δύνασαι διὰ
 15 σωφροσύνης εἰσελθεῖν; Εἴσελθε δι' ἐλεημοσύνης. Οὐ δύνασαι δι' ἐλεημοσύνης; Εἴσελθε διὰ νηστείας. Οὐ δύνασαι ταύτην; Δεῦρο ἐκείνην. Οὐ δύνασαι ἐκείνην; Δεῦρο ταύτην. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔδειξε τὸ ἱμάτιον χρυσοῦν, ἀλλὰ διάχρυσον. Ἡ σηρικὴ ἐστίν, ἢ πορφυρᾶ ἐστίν, ἢ χρυσᾶ ἐστίν. Οὐ δύνασαι εἶναι χρυ-
 20 σοῦς; Γενοῦ σηρικός. Δέχομαί σε, μόνον ἐν τῷ ἱματίῳ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος· «εἴ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους». Οὐ δύνασαι εἶναι ὁ λίθος τίμιος; Γενοῦ χρυσός. Οὐ δύνασαι εἶναι χρυσός; Γενοῦ ἄργυρος, μόνον ἐν θεμελίῳ. Καὶ πάλιν ἄλλαχοῦ «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ
 25 ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων». Οὐ δύνασαι εἶναι ἥλιος; Γενοῦ σελήνη. Οὐ δύνασαι εἶναι σελήνη; Γενοῦ ἀστήρ. Οὐ δύνασαι εἶναι μέγας ἀστήρ; Γενοῦ κἂν μικρός, μόνον ἐν τῷ οὐρανῷ.

Οὐ δύνασαι εἶναι παρθένος; Γάμησον μετὰ σωφροσύνης,

μνή, γυμνή και ἀδιάντροπη. «Στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιὰ σου μὲ ἔνδυμα χρυσοῦφαντο». Δὲν ἐννοεῖ τὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ· δὲν εἶπε, μὲ ἔνδυμα χρυσό. Πρόσεχε καὶ αὐτὴ ἡ λέξι ἔχει πολὺ εὐγενικὰ νοήματα. Δὲν εἶπε, μὲ χρυσό, ἀλλὰ «μὲ χρυσοῦφαντο». Ἦ ἀκου προσεκτικά. Τὸ χρυσό ἔνδυμα εἶναι ὀλόκληρο χρυσό, ἐνῶ τὸ χρυσοῦφαντο ἔχει κάποια μέρη χρυσὰ καὶ ἄλλα μεταξωτά. Γιατὶ λοιπὸν δὲν εἶπε ὅτι ἡ νύμφη φοράει χρυσό ἔνδυμα, ἀλλὰ χρυσοῦφαντο; Πρόσεχε καλά. Τὴν πολιτεία ἐννοεῖ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν πολύμορφη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἔχουμε ὅλοι τὸν ἴδιο τρόπο ζωῆς, ἀλλ' ἕνας ἀσκεῖ τὴν παρθενία, ἄλλος τὴ χηρεία καὶ ἄλλος τὴν εὐσέβεια. Ἐνδυμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ πολιτεία τῆς Ἐκκλησίας.

15) Ἐπειδὴ λοιπὸν γνώριζε ὁ Κύριός μας, ὅτι, ἂν χαράξει ἕνα δρόμο, πολλοὶ μπορεῖ νὰ διστάσουν, χάραξε διαφορετικοὺς δρόμους. Δὲν μπορεῖς νὰ μπεῖς μὲ τὴν παρθενία; Μπὲς μὲ ἕνα μόνο γάμο. Δὲν μπορεῖς μὲ ἕνα μόνο γάμο; Τουλάχιστο μὲ δεύτερο γάμο. Δὲν μπορεῖς νὰ μπεῖς μὲ τὴν ἐγκράτεια; Μπὲς μὲ τὴν ἐλεημοσύνη. Δὲν μπορεῖς μὲ τὴν ἐλεημοσύνη; Μπὲς μὲ τὴν νηστεία. Δὲν μπορεῖς μ' αὐτὸ τὸ δρόμο; Ἔλα μ' ἐκεῖνον. Δὲν μπορεῖς μ' ἐκεῖνον; Ἔλα μ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ δὲν ἔδειξε τὸ ἔνδυμα χρυσό, ἀλλὰ χρυσοῦφαντο. Ἦ εἶναι μεταξωτό, ἢ εἶναι πορφυρὰ ἢ εἶναι χρυσά. Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι χρυσός; Γίνε μεταξωτός. Σὲ δέχομαι μόνο μὲ τὸ ἔνδυμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «ἂν κανεῖς κτίζει ἐπάνω στὸ θεμέλιο αὐτὸ χρυσάφι, ἀσήμι, πολύτιμους λίθους»³⁸. Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι ὁ πολύτιμος λίθος; Γίνε χρυσάφι. Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι χρυσάφι; Γίνε ἀσήμι, μόνο νὰ εἶσαι ἐπάνω στὸ θεμέλιο. Καὶ πάλι ἄλλοῦ λέγει: «ἄλλη εἶναι ἡ λαμπρότητα τοῦ ἡλίου καὶ ἄλλη ἡ λαμπρότητα τῆς σελήνης καὶ ἄλλη ἡ λαμπρότητα τῶν ἀστεριῶν»³⁹. Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι ἡλῖος; Γίνε σελήνη. Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι σελήνη; Γίνε ἀστέρι. Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι ἀστέρι; Γίνε τουλάχιστο μικρό, μόνο νὰ εἶσαι στὸν οὐρανό.

Δὲν μπορεῖς νὰ εἶσαι παρθένος; Παντρέψου μὲ σωφροσύ-

39. Α' Κορ. 15,41.

μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὐ δύνασαι εἶναι ἀκτῆμων; Ἐλέησον
 μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μόνον ἐν τῷ ἱματίῳ, μόνον ὑπὸ τὴν βα-
 σίλισσαν. Διάχρυσον τὸ ἱμάτιον, ποικίλον τὸ ἱμάτιον. Οὐκ ἀπο-
 κλείω σοι τὴν ὁδόν· ἡ ἀφθονία γὰρ τῶν ἀρετῶν εὐκολον ἐποίη-
 5 σε τὴν οἰκονομίαν τοῦ βασιλέως. «Ἐν ἱματισμῷ διαχρύσω πε-
 ριβεβλημένη, πεποικιλμένη». Ποικίλον ἐστὶν αὐτῆς τὸ ἱμάτιον·
 καὶ εἰ βούλει, ἀνάπτυξον τὸ βάθος τοῦ λόγου τοῦ εἰρημένου καὶ
 βλέπε τὸ ἱμάτιον τὸ διάχρυσον. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ οἱ μὲν μονά-
 ζοντές εἰσιν, οἱ δὲ γάμον σεμνὸν ἀσκοῦσιν, οὐ πολὺ ἐκείνων
 10 ἀπολιμπανόμενοι· καὶ οἱ μὲν μονόγαμοι, αἱ δὲ χῆραι ἀνθοῦσαι.
 Διὰ τί παράδεισος; Διὰ τί ποικίλος; Ἐχων ἄνθη διάφορα καὶ
 δένδρα καὶ πολλοὺς τοὺς μαργαρίτας· Πολλοὶ οἱ ἀστέρες, ἀλλὰ
 εἷς ὁ ἥλιος. Πολλοὶ οἱ βίοι, ἀλλὰ εἷς ὁ παράδεισος· πολλοὶ οἱ
 ναοί, ἀλλὰ εἷς ὁ παράδεισος· πολλοὶ οἱ ναοί, ἀλλὰ μία ἡ μήτηρ.
 15 Τὸ μὲν σῶμα, τὸ δὲ ὀφθαλμοί, τὸ δὲ δάκτυλος, ἀλλὰ πάντες εἷς.
 Τὸ αὐτὸ γὰρ τὸ μικρὸν καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ ἥττον. Ἡ παρθένος
 τῆς γεγαμημένης χρεῖαν ἔχει· καὶ γὰρ ἡ παρθένος ἀπὸ γάμου ἵνα
 μὴ καταφρονῇ γάμου. Ἡ παρθένος ρίζα τοῦ γάμου. Πάντα συν-
 δεδεμένα, τὰ μικρὰ τοῖς μεγάλοις, καὶ τὰ μεγάλα τοῖς μικροῖς.
 20 «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ δια-
 χρύσω περιβεβλημένη, πεποικιλμένη». Τὸ λοιπόν, «ἄκουσον,
 θύγατερ». Ὁ νυμφαγωγὸς φησιν ὡς μέλλεις ἐξέρχεσθαι πρὸς
 τὸν νυμφίον, ὑπερβαίνοντά σου τὴν οὐσίαν, ὑπερβαίνοντά σου
 τὴν φύσιν. Ἐγὼ νυμφαγωγός. «Ἄκουσον, θύγατερ». Εὐθέως
 25 ἐγίνετο ἡ γυνή; Ναί· οὐδὲν γὰρ σωματικόν. Καὶ γὰρ ὡς γυναῖκα
 ἠρμόσατο καὶ ὡς θυγατέρα φιλεῖ καὶ ὡς δούλης προνοεῖ καὶ ὡς
 παρθένον τηρεῖ καὶ ὡς παράδεισον τειχίζει καὶ ὡς μέλος περιέ-
 πει καὶ ὡς κεφαλῇ προνοεῖ καὶ ὡς ρίζα φυτεύει καὶ ὡς ποιμὴν

νη, μόνο μέσα στην Ἐκκλησία. Δέν μπορείς νά εἶσαι ἀκτῆμονας; Κάμε ἐλεημοσύνη, μόνο μέσα στην Ἐκκλησία, μόνο μέσα στο ἔνδυμά της, μόνο κάτω ἀπὸ τὴ βασίλισσα. Χρυσοῦφαντο τὸ ἔνδυμα, ποικίλο τὸ ἔνδυμα. Δὲ σοῦ ἀποκλείω τὸ δρόμο, γιατί ἡ ἀφθονία τῶν ἀρετῶν ἔκαμε εὐκολη τὴν οἰκονομία τοῦ βασιλιᾶ. «Μὲ ἔνδυμα χρυσοῦφαντο ντυμένη, στολισμένη». Τὸ ἔνδυμά της εἶναι ποικίλο· καὶ ἂν θέλεις, ἐξέτασε τὸ βάθος τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ βλέπε τὸ ἔνδυμα τὸ χρυσοῦφαντο. Γιατί ἐδῶ ἄλλοι εἶναι μοναχοί, ἄλλοι ζοῦν γάμο σεμνό, χωρίς νά ὑστεροῦν πολὺ ἀπὸ ἐκείνους· καὶ ἄλλοι μ' ἓνα γάμο, ἄλλες εἶναι χῆρες στο ἄνθος τῆς ἡλικίας τους. Γιατί παράδεισος; γιατί ποικίλος; Ἐπειδὴ ἔχει ἄνθη διάφορα καὶ δένδρα καὶ πολλὰ μαργαριτάρια. Πολλὰ εἶναι τὰ ἀστέρια, ἀλλὰ ἓνας ὁ ἥλιος. Πολλοὶ οἱ τρόποι ζωῆς, ἀλλὰ ἓνας ὁ παράδεισος. Πολλοὶ εἶναι οἱ ναοί, ἀλλὰ ἓνας ὁ παράδεισος· πολλοὶ οἱ ναοί, ἀλλὰ μία ἡ μητέρα. Τὸ ἓνα εἶναι τὸ σῶμα, τὸ ἄλλο τὰ μάτια, τὸ ἄλλο τὰ δάκτυλα, ἀλλὰ ὅλοι εἴμαστε ἓνας. Γιατί εἶναι τὸ ἴδιο τὸ μικρὸ καὶ τὸ μεγάλο καὶ τὸ ἐλάχιστο. Ἡ ἄγαμη γυναίκα χρειάζεται τὴν παντρεμένη, γιατί καὶ ἡ ἄγαμη ἀπὸ γάμο προέρχεται, γιὰ νά μὴν περιφρονεῖ τὸ γάμο. Ἡ παρθένος εἶναι ρίζα τοῦ γάμου. Ὅλα συνδέονται μεταξύ τους, τὰ μικρὰ μὲ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μεγάλα μὲ τὰ μικρὰ.

«Στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιά σου, μὲ φόρεμα χρυσοῦφαντο ντυμένη, στολισμένη». Καὶ ἡ συνέχεια· «ἄκουσε, θυγατέρα»⁴⁰. Ὁ παράνυμφος λέγει ὅτι πρόκειται νά βγεῖς σὲ συνάντηση τοῦ νυμφίου, πού εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ σένα στὴν οὐσία, πού εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ σένα στὴ φύση. Ἐγὼ εἶμαι παράνυμφος. «Ἄκουσε, θυγατέρα». Ἀμέσως ἔγινε ἡ γυναίκα; Ναί, γιατί τίποτε δέν εἶναι σωματικό. Γιατί πραγματικὰ σὰν γυναίκα τὴν παντρεύτηκε, καὶ σὰν θυγατέρα τὴν ἀγαπάει, καὶ σὰν δούλη τὴ φροντίζει, καὶ σὰν παρθένο τὴ φυλάγει, καὶ σὰν κῆπο τὴν περιτειχίζει, καὶ σὰν μέλος τὴν περιποιεῖται, καὶ σὰν κεφαλὴ τὴ φροντίζει, καὶ σὰν ρίζα τὴ φυτεύει, καὶ σὰν ποιμένας τὴ βόσκει, καὶ σὰν νυμφίος τὴν παντρεύεται, καὶ σὰν ἐξιλαστήριο

βόσκει καὶ ὡς νυμφίος ἀρμόζεται καὶ ὡς ἰλαστήριον συγχωρεῖ καὶ ὡς πρόβατον θύεται καὶ ὡς νυμφίος διατηρεῖ ἐν κάλλει καὶ ὡς ἀνὴρ προνοεῖ τῆς κηδεμονίας. Πολλὰ τὰ νοήματα, ἵνα κἂν μικροῦ μέρους τῆς οἰκονομίας ἀπολαύσωμεν.

5 «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε», καὶ βλέπε τὰ γαμικὰ πράγματα καὶ πνευματικά. «Ἄκουσον, θύγατερ». Θυγάτηρ ἦν τῶν δαιμόνων αὐτῆ πρώτον, θυγάτηρ τῆς γῆς, ἀναξία τῆς γῆς, καὶ νῦν γέγονε θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. Τοῦτο δὲ ἠθέλησεν ὁ ἐρῶν αὐτῆς. Ὁ γὰρ ἐρῶν οὐκ ἐξετάζει τρόπον· ὁ ἔρως οὐ βλέπει
10 ἀμορφίαν· διὰ τοῦτο δὲ καλεῖται ἔρως, ὅτι πολλάκις καὶ ἄμορφον φιλεῖ. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἄμορφον εἶδεν (οὐ γὰρ ἂν αὐτὴν εἶποιμι εἰμορφον) καὶ ἠράσθη καὶ ποιεῖ αὐτὴν νέαν, μὴ ἔχουσαν σπιλον ἢ ρυτίδα. Ὡς νυμφίου καλλωπίζοντος ἀμορφίαν νύμφης. «Ἄκουσον θύγατερ, ἄκουσον καὶ ἴδε». Δύο λέγει
15 «ἄκουσον» καὶ «βλέπε» τὰ δύο ἀπὸ σοῦ, τὰ μὲν ὀφθαλμοῖς, τὰ δὲ τῆ ἀκοῆς. Ἐπεὶ οὖν ἡ προῖξ αὐτῆς ἐν ἀκοῆς ἦν· εἰ καὶ τινες ὀξύτερον προεῖδον, ἀνεμενέτωσαν τοὺς ἀσθενεστεροὺς· καὶ ὑμᾶς ἐπαινῶ προλαβόντας καὶ ἐκεῖνους συγγινώσκω ἀκολουθοῦσιν· ἐπειδὴ ἡ προῖξ αὐτῆς ἐν ἀκοῆς ἦν (τί ἐστὶν ἐν ἀκοῆς; Ἐν
20 πίστει «ἡ γὰρ πίστις ἐξ ἀκοῆς»· ἐν πίστει, οὖν ἐν ἀπολαύσει, οὐκ ἐν πείρᾳ πάσῃ), προεῖπον, ὅτι εἰς δύο μέρη διεῖλε τὴν προῖκα αὐτῆς καὶ τὰ μὲν ἔδωκεν αὐτῆ ἀντὶ ἀρραβῶνος, τὰ δὲ ἐπηγγείλατο αὐτῆ εἰς τὸ μέλλον.

Τί αὐτῆ ἔδωκεν; Ἐδωκεν αὐτῆ ἀμαρτημάτων συγχώρη-
25 σιν, κολάσεως ἄφεσιν, δικαιοσύνην, ἀγιασμόν, ἀπολύτρωσιν, σῶμα δεσποτικόν, τράπεζαν θεῖαν, πνευματικὴν, νεκρῶν ἀνάστασιν. Ταῦτα γὰρ πάντα εἶχον οἱ ἀπόστολοι. Οὐκοῦν τὰ μὲν ἔδωκεν, τὰ δὲ ἐπηγγείλατο· καὶ τὰ μὲν ἐν πείρᾳ ἦν καὶ ἀπολαύσει, τὰ δὲ ἐν ἐλπίδι καὶ ἐν πίστει. Καὶ ἄκουε. Τί ἔδωκε; Τὸ βά-
30 πτισμα, τὴν θυσίαν. Ταῦτα ἐν πείρᾳ· βλέπε δέ. Τί ἐπηγγείλατο;

θύμα συγχωρεῖ, καὶ σὰν πρόβατο θυσιάζεται, καὶ σὰν νυμφίος τῇ διατηρεῖ ὁμορφῇ, καὶ σὰν ἄνδρας φροντίζει γιὰ τὴν κηδεμονία της. Πολλὰ εἶναι τὰ νοήματα, γιὰ ν' ἀπολαύσουμε ἔστω καὶ ἓνα μικρὸ μέρος τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ.

«Ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ δέξ», καὶ βλέπε τὰ ζητήματα τοῦ γάμου καὶ τὰ πνευματικὰ πράγματα. «Ἄκουσε, θυγατέρα». Αὐτὴ ἦταν θυγατέρα τῶν δαιμόνων πρῶτα, θυγατέρα τῆς γῆς, ἀνάξια τῆς γῆς, καὶ τώρα ἔγινε θυγατέρα τοῦ βασιλιᾶ. Καὶ τὸ θέλησε αὐτὸ ὁ ἐραστής της. Γιατὶ ὁ ἐραστής δὲν ἐξετάζει τὸν τρόπο. Ὁ ἔρωτας δὲ βλέπει τὴν ἀσχήμια· γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ἔρωτας, γιὰτι πολλές φορές ἀγαπάει καὶ τὴν ἄσχημη. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστός. Εἶδε τὴν ἄσχημη (γιατὶ δὲ θὰ μπορούσα νὰ τὴν πῶ ὁμορφῇ), καὶ τὴν ἐρωτεύθηκε, καὶ τὴν κάνει νέα, χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα. Πῶ πῶ νυμφίος ποὺ ὁμορφαίνει τὴν ἀσχήμια τῆς νύμφης! «Ἄκουσε, θυγατέρα, ἄκουσε καὶ δέξ». Δυὸ πράγματα λέγει, «ἄκουσε» καὶ «βλέπε», καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ σένα· τὸ ἓνα ἀναφέρεται στὰ μάτια καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἀκοή. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὴν προίκα της τὴν ἄκουε — ἂν καὶ μερικοὶ προεῖδαν πιὸ γρήγορα, ἃς περιμένουν καὶ τοὺς ἀσθενέστερους· καὶ σᾶς ποὺ προλάβετε σᾶς ἐπαινῶ καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀκολουθοῦν τοὺς συγχωρῶ—, ἐπειδὴ τὴν προίκα της τὴν ἄκουε (τί σημαίνει τὴν ἄκουε; Τὴν πίστευε «γιατὶ ἡ πίστις προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκοή»⁴¹· τὴν πίστευε, δὲν τὴν ἀπολάμβανε, οὔτε τὴ δοκίμαζε πλήρως), εἶπα προηγουμένως ὅτι σὲ δύο μέρη χώρισε τὴν προίκα της, καὶ τὸ ἓνα τῆς τὸ ἔδωσε ἀντὶ γιὰ ἀρραβῶνα, ἐνῶ τὸ ἄλλο τῆς τὸ ὑποσχέθηκε γιὰ τὸ μέλλον.

Τί τῆς ἔδωσε; Τῆς ἔδωσε τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν τιμωρία, τὴ δικαιοσύνη, τὸν ἁγιασμό, τὴν ἀπολύτρωση, τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, τὴν τράπεζα τῆς θείας, τὴν πνευματικὴ, τὴν ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχαν οἱ Ἀπόστολοι. Λοιπὸν ἄλλα ἔδωσε καὶ ἄλλα ὑποσχέθηκε· καὶ ἄλλα τὰ δοκίμαζε καὶ τὰ ἀπολάμβανε, καὶ ἄλλα τὰ ἔλπιζε καὶ τὰ πίστευε. Καὶ ἄκου. Τί ἔδωσε; Τὸ βάπτισμα, τὴ

41. Ρωμ. 10,17.

Ἀνάστασιν, σωμάτων ἀφθαρσίαν, τὴν μετὰ ἀγγέλων ἔνωσιν, τὴν μετὰ ἀρχαγγέλων χορείαν, τὴν μετ' αὐτοῦ πολιτείαν, τὴν ζωὴν τὴν ἀκήρατον, τὰ ἀγαθὰ, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐδ' οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν
5 ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»

16. Σύνετε τὸ λεγόμενον, μὴ ἀπολέσητε αὐτό· διὰ τοῦτο κάμνω, ἵνα νοήσητε. Εἰς δύο οὖν ἦν αὐτῆς ἡ προῖξ διηρημένη, εἰς τὰ παρόντα καὶ εἰς τὰ μέλλοντα· εἰς τὰ ὀρώμενα καὶ εἰς τὰ ἀκουόμενα· εἰς τὰ δεδομένα καὶ εἰς τὰ πιστευόμενα· εἰς τὰ ἐν
10 πείρᾳ, καὶ εἰς τὰ ἐν ἀπολαύσει· εἰς τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆς, καὶ εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ταῦτα βλέπεις, ἐκεῖνα ἀκούεις. Βλέπε οὖν, τί λέγει αὐτῇ, ἵνα μὴ νομίση, ὅτι ταῦτα μόνον ἔλαβε· καίτοι μεγάλα ἦν καὶ ἀπόρρητα καὶ πᾶσα διάνοιαν ὑπερβαίνοντα. «Ἦκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε»· ἄκουσον ἐκεῖνα καὶ βλέπε ταῦτα·
15 ἵνα μὴ λέγῃς, πάλιν ἐπ' ἐλπίδι; Πάλιν ἐν πίστει; Πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι; Καὶ βλέπε· τὰ μὲν δίδωμι, τὰ δὲ ἐπαγγέλλομαι· ἐκεῖνα μὲν οὖν ἐν ἐλπίδι, ταῦτα δὲ λάβε ἐνέχυρα, ταῦτα λάβε ἀρραβῶνα, ταῦτα λάβε εἰς ἀπόδειξιν. Ἐπαγγέλλομαί σοι βασιλείαν· πίστευε ἀπὸ τῶν παρόντων, πίστευέ μοι.

20 Βασιλείαν μοι ἐπαγγέλλῃ; Ναί. Τὸ μεῖζόν σοι ἔδωκα, τὸν Δεσπότην τῆς βασιλείας «ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἀφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν· πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;». Ἀνάστασιν δίδως σωμάτων; Ναί. Τὸ μεῖζόν σοι ἔδωκα. Ποῖον; Ἀπαλλαγῆναι ἀμαρτίας.
25 Πῶς τὸ μεῖζον; Ὅτι τὸν θάνατον ἡ ἀμαρτία ἔτεκεν. Τὴν μητέρα ἔσφαξα καὶ τὸν υἱὸν οὐ σφάζω; Τὴν ρίζαν ἐξήρανα καὶ τὸν καρπὸν οὐκ ἀναιρῶ; «Ἦκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε». Τί ἴδω; Νεκροὺς ἐγειρομένους, λεπροὺς καθαιρομένους, χαλινουμένην θᾶ-

θυσία. Αὐτὰ τὰ δοκίμαζε. Καὶ βλέπε. Τί ὑποσχέθηκε; Τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀφθαρσία τῶν σωμάτων, τὴν ἔνωσιν μὲ τοὺς ἀγγέλους, τὴ χορεία μὲ τοὺς ἀρχαγγέλους, τὴ συναναστροφή μαζι τοῦ, τὴ ζωὴ τὴν ἀμόλυντη, τὰ ἀγαθὰ, «τὰ ὅποια μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν τὰ συνέλαβε, τὰ ὅποια ὁ Θεὸς τὰ ἐτοίμασε γι' αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν»⁴².

16. Βάλτε αὐτὸ πού λέγω καλὰ στὸ μυαλό σας, μὴν τὸ χάσετε· γι' αὐτὸ κουράζομαι, γιὰ νὰ τὸ καταλάβετε. Ἡ προίκα τῆς λοιπὸν ἦταν χωρισμένη σὲ δύο, στὰ παρόντα καὶ στὰ μελλοντικά, σ' αὐτὰ πού βλέπονται καὶ σ' ἐκεῖνα πού ἀκούονται, σ' αὐτὰ πού δόθηκαν καὶ σ' ἐκεῖνα πού πιστεύονται, σ' αὐτὰ πού δοκιμάζονται καὶ σ' ἐκεῖνα πού θ' ἀπολαμβάνονται, στὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσας ζωῆς καὶ στὰ ἀγαθὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Αὐτὰ τὰ βλέπεις, ἐκεῖνα τὰ ἀκοῦς. Πρόσεχε λοιπὸν τί τῆς λέγει, γιὰ νὰ μὴ νομίσει πῶς αὐτὰ μόνο ἔλαβε, μολονότι βέβαια ἦταν μεγάλα καὶ ἀπόρρητα καὶ ἀνώτερα ἀπὸ κάθε σκέψη. «Ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ δέξ»· ἄκουσε ἐκεῖνα καὶ βλέπε αὐτά, γιὰ νὰ μὴ λέγεις, πάλι μὲ τὴν ἐλπίδα; πάλι μὲ τὴν πίστη; πάλι στὸ μέλλον; Καὶ βλέπε· ἄλλα σοῦ δίνω, ἄλλα σοῦ ὑπόσχομαι· ἐκεῖνα λοιπὸν νὰ τὰ ἐλπίζεις, ἐνῶ αὐτὰ πάρε τα ἐγγύηση, αὐτὰ πάρε τα ἀρραβώνα, αὐτὰ πάρε τα γιὰ ἀπόδειξη. Σοῦ ὑπόσχομαι τὴ βασιλεία· πιστεύε ἀπὸ τὰ παρόντα, πίστευε σὲ μένα.

Μοῦ ὑπόσχεται τὴ βασιλεία; Ναί. Τὸ μεγαλύτερο σοῦ τὸ ἔδωσα, τὸν Κύριο τῆς βασιλείας, «αὐτὸς πού δὲ λυπήθηκε τὸν Υἱό του, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε σὲ θάνατο γιὰ χάρις ὅλων μας, πῶς δὲ θὰ μᾶς χαρίσει μαζὶ μ' αὐτὸν τὰ πάντα;»⁴³. Δίνεις τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων; Ναί. Τὸ μεγαλύτερο σοῦ ἔδωσα. Ποιό; Τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Πῶς εἶναι τὸ μεγαλύτερο; Γιατὶ ἡ ἁμαρτία γέννησε τὸ θάνατο. Ἔσφαξα τὴ μητέρα, καὶ δὲ θὰ σφάζω τὸν υἱό της; Ξέρανα τὴ ρίζα, καὶ δὲ θὰ καταστρέψω τὸν καρπό; «Ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ δέξ». Τί νὰ δῶ; Τοὺς νεκροὺς νὰ ἀνασταίνονται, τοὺς λεπροὺς νὰ καθαρίζονται, τὴ θάλασσα νὰ ἡμερῶνει, τὸν παραλυτικὸ νὰ θεραπεύεται, τὸν

43. Ρωμ. 8,32.

λασσαν, παραλυτικὸν σφιγγόμενον, παράδεισον ἀνοιγόμενον, ἄρτους πηγάζοντας, ἁμαρτήματα λυόμενα, χολὸν πηδῶντα, ληστὴν παραδείσου πολίτην γενόμενον, τελώνην εὐαγγελιστὴν γενόμενον, παρθένου σεμνοτέραν τὴν πόρνην. «Ἦκουσον καὶ 5 ἴδε». Ἦκουσον ἐκεῖνα καὶ βλέπε ταῦτα. Ἐκ τῶν παρόντων λάβε ἀπόδειξιν· καὶ περὶ ἐκείνων ἔδωκά σοι ἐνέχυρα· ταῦτα ἐκείνων ἀμείνω. Καὶ τί θέλεις λέγειν; Ταῦτα ἐμά.

«Ἦκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε». Ταῦτα ἢ προῖξ· τί εἰσφέρει ἢ νύμφη; Ἰδωμεν. Καὶ σὺ εἰσένεγκε. Τί ποτε, ἵνα μὴ ἦς ἄπροικος. 10 Ἐγὼ τί ἔχω, φησὶν, εἰσενεγκεῖν ἀπὸ βωμῶν, ἀπὸ κνίσης, ἀπὸ δαιμόνων; Τί ἔχω εἰσενεγκεῖν; Τί; Γνώμην καὶ πίστιν. «Ἦκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε». Καὶ τί θέλεις ποιήσω; «Ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου». Ποίου λαοῦ; Τῶν δαιμόνων, τῶν εἰδώλων, τοῦ καπνοῦ, τῆς κνίσης, τοῦ αἵματος. «Καὶ ἴδε καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ 15 σου καὶ τοῦ οἴκου πατρός σου». Ἦφες τὸν πατέρα καὶ δεῦρο πρὸς με. Ἐγὼ τὸν πατέρα ἀφῆκα, καὶ ἦλθον πρὸς σέ, καὶ σὺ οὐκ ἀφίης τὸν σὸν πατέρα; Ἀλλὰ τὸ ἀφῆκα ἐπὶ τοῦ υἱοῦ, μὴ ἐγκατάλειψιν νόμιζε. Συγκατέβην, ὦκονόμηκα, σάρκα ἀνέλαβον. Τοῦτο νυμφίου, τοῦτο νύμφης, ἵνα καταλείψῃ τοὺς γονέας, καὶ 20 ἀλλήλοις ἀρμοσώμεθα. «Ἦκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου». Καὶ τί μοι δίδως ἐὰν ἐπιλάθωμαι; «Καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Ἐχεις ἐραστὴν τὸν Δεσπότην. Ἄν ἐκεῖνον ἐραστὴν ἔχῃς, τὰ ἐκείνου καὶ ἔχεις· ἐὰν δυνηθῆτε συνιδεῖν τὸ λεγόμενον· λε- 25 πτὸν γὰρ ἐστὶ τὸ νόημα καὶ βούλομαι ἀπορράψαι Ἰουδαίων τὴν γλῶτταν.

Ἄλλὰ συντείνατέ μοι τὴν διάνοιαν· ἂν τε γὰρ ἀκούῃ τις, ἂν τε μὴ ἀκούῃ, ἐγὼ σκάπτω, ἐγὼ ἀροτριῶ. «Ἦκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός 30 σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Κάλλος ἐν-

παράδεισο νὰ ἀνοίγεται, τοὺς ἄρτους νὰ πολλαπλασιάζονται, τὰ ἁμαρτήματα νὰ συγχωροῦνται, τὸ χωλὸ νὰ πηδάει, τὸ ληστή νὰ γίνεται πολίτης τοῦ παραδείσου, τὸν τελώνη νὰ γίνεται εὐαγγελιστής, τὴν πόρνη σεμνότερη ἀπὸ τὴν παρθένο. «Ἐκούσε καὶ δές». Ἐκούσε ἐκεῖνα καὶ βλέπε αὐτά. Ἀπὸ τὰ παρόντα πάρε ἀπόδειξη· καὶ γιὰ ἐκεῖνα σοῦ ἔδωσα ἐγγυήσεις· αὐτὰ θὰ εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ παρόντα. Καὶ τί θέλεις νὰ λέγω; Αὐτὰ εἶναι δικά μου.

«Ἐκούσε, θυγατέρα, καὶ δές». Αὐτὰ εἶναι ἡ προίκα. Τί προσφέρει ἡ νύμφη; Ἄς δοῦμε. Καὶ σὺ πρόσφερε. Κάτι τέλος πάντων, γιὰ νὰ μὴν εἶσαι χωρὶς προίκα. Ἐγὼ τί μπορῶ, λέγει, νὰ προσφέρω ἀπὸ τοὺς βωμούς, ἀπὸ τὴν κνίσα, ἀπὸ τοὺς δαίμονες; τί μπορῶ νὰ προσφέρω; Τί; Διάθεση καὶ πίστη. «Ἐκούσε, θυγατέρα, καὶ δές». Καὶ τί θέλεις νὰ κάμω; «Ἐξέχασε τὸ λαό σου». Ποιό λαό; Τοὺς δαίμονες, τὰ εἴδωλα, τὸν καπνὸ, τὴν κνίσα, τὸ αἶμα. «Καὶ δές καὶ ξέχασε τὸ λαό σου καὶ τὸ πατρικὸ σου σπίτι». Ἐφησε τὸν πατέρα σου καὶ ἔλα σὲ μένα. Ἐγὼ ἄφησα τὸν Πατέρα μου καὶ ἦρθα σὲ σένα, καὶ σὺ δὲν ἀφήνεις τὸ δικό σου πατέρα; Ἀλλὰ τὸ «ἄφησα» στὴν περίπτωση τοῦ Υἱοῦ μὴν τὸ θεωρεῖς ἐγκατάλειψη. Ἐδειξα συγκατάβαση, προνόησα, ἔλαβα σάρκα. Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ νυμφίου, αὐτὸ τῆς νύμφης, γιὰ νὰ ἐγκαταλείψει τοὺς γονεῖς, καὶ νὰ ἐνωθοῦμε ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο. «Ἐκούσε, θυγατέρα, καὶ δές καὶ ξέχασε τὸ λαό σου καὶ τὸ πατρικὸ σου σπίτι». Καὶ τί μοῦ δίνεις ἂν ξεχάσω; «Τότε ὁ βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὴν ὁμορφιά σου»⁴⁴. Ἐχεις ἐραστή τὸν Κύριο. Ἄν ἔχεις αὐτὸν ἐραστή, ἔχεις καὶ τὰ δικά του. Εἶθε νὰ μπορέσετε νὰ καταλάβετε τὸ λεγόμενο, γιὰ τὸ νόημά του εἶναι λεπτὸ καὶ θέλω νὰ κλείσω τὸ στόμα τῶν Ἰουδαίων.

Ἀλλὰ δῶστε, σᾶς παρακαλῶ, πῶς μεγάλη προσοχή· γιὰ εἶτε ἀκούει κανεὶς εἶτε δὲν ἀκούει, ἐγὼ σκάβω, ἐγὼ ὀργώνω. «Ἐκούσε, θυγατέρα, καὶ δές καὶ ξέχασε τὸ λαό σου καὶ τὸ πατρικὸ σου σπίτι, καὶ τότε θὰ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλιάς τὴν ὁμορ-

44. Ψαλμ. 44,12.

ταῦθα τὸ αἰσθητὸν λέγει ὁ Ἰουδαῖος, οὐχὶ τὸ νοητὸν, ἀλλὰ τὸ σωματικόν.

17. Πρόσχε, μάθωμεν τί ἐστὶ σωματικὸν κάλλος καὶ τί ἐστὶ νοητὸν. Ἔστι ψυχὴ, ἔστι σῶμα, δύο οὐσίαι εἰσὶν· ἔστι κάλλος
5 σώματος καὶ ἔστι κάλλος ψυχῆς. Τί ἐστὶ κάλλος σώματος; Ὀφρὺς ἐκτεταμένη, ὀφθαλμὸς μειδιῶν, παρειὰ ἐρυθραينوμένη, χεὶρ φοινικίζοντα, τράχηλος ἀνεστηκῶς, κόμη κραδαινομένη, δάκτυλοι εὐμήκεις, ἡλικία ἀνεστηκυῖα, λευκότης ἐπανθοῦσα. Τοῦτο τὸ κάλλος τὸ σωματικὸν ἀπὸ φύσεως γίνεται, ἢ ἀπὸ
10 προαιρέσεως; Ὁμολόγηται, ὅτι ἀπὸ φύσεως. Πρόσεχε ἵνα μάθης φιλοσόφων νοήματα. Τοῦτο τὸ κάλλος, τὸ τῆς ὄψεως, τὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ τῆς κόμης, τὸ τοῦ μετώπου, φύσεως γίνεται, ἢ ἀπὸ προαιρέσεως; Εὐδηλον ὅτι ἀπὸ φύσεως γίνεται. Ἡ γὰρ ἄμορφος, κἂν μυρία φιλοκαλήση, εὐμορφος γενέσθαι οὐ δύναται
15 κατὰ τὸ σῶμα· τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἀκίνητα, ὄροις πεπέδηται, μὴ μεταβαίνοντα. Ἡ τοίνυν καλή, ἀεὶ καλή, κἂν ἔχη φιλοκαλίαν· ἡ δὲ ἄμορφος εὐμορφον ποιῆσαι οὐ δύναται, οὐδὲ ἡ εὐμορφος ἄμορφον. Διὰ τί; Ἐπειδὴ φύσεώς ἐστὶ ταῦτα. Εἶδες οὖν σωματικὸν κάλλος;

20 Ἄγωμεν ἔσω εἰς τὴν ψυχὴν· ἡ δούλη πρὸς τὴν δέσποιναν. Πρὸς τὴν ψυχὴν ἄγωμεν. Βλέπε ἐκεῖνο κάλλος, μᾶλλον δὲ ἄκουε ἐκεῖνο· οὐ γὰρ δύνασαι αὐτὸ ἰδεῖν· ἀόρατον γάρ ἐστίν. Ἄκουε ἐκεῖνο τὸ κάλλος. Τί οὖν ἐστὶ κάλλος ψυχῆς; Σωφροσύνη, ἐπιείκεια, ἐλεημοσύνη, ἀγάπη, φιλαδελφία, φιλοστοργία,
25 ὑπακοὴ Θεοῦ, νόμου πλήρωσις, δικαιοσύνη, συντριβὴ διανοίας. Ταῦτα κάλλη ψυχῆς. Ταῦτα τοίνυν οὐκ ἔστι φύσεως, ἀλλὰ προαιρέσεως. Καὶ ὁ μὴ ἔχων, δύναται ταῦτα λαβεῖν, ὁ δὲ ἔχων, ἐὰν ραθυμῆση, ἀπώλεσεν. Ὡσπερ γὰρ ἔλεγον ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅτι ἡ ἄμορφος εὐμορφος γενέσθαι οὐ δύναται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυ-
30 χῆς τὸ ἐναντίον λέγω, ὅτι ἡ ἄμορφος ψυχὴ εὐμορφος γενέσθαι δύναται. Τί γὰρ ἀμορφότερον τῆς ψυχῆς Παύλου, ὅτε βλάσφημος ἦν καὶ ὑβριστής; τί δὲ εὐμορφότερον αὐτοῦ, ὅτε ἔλεγε, «τὸν

φιά σου». Ὁμορφιά ἐδῶ ὁ Ἰουδαῖος ἐννοεῖ τὴν αἰσθητή, ὄχι τὴν πνευματική, ἀλλὰ τὴν σωματική.

17. Πρόσεχε, ἄς μάθουμε τί εἶναι ἡ σωματικὴ ὁμορφιά καὶ τί εἶναι ἡ νοητή. Ὑπάρχει ἡ ψυχὴ, ὑπάρχει τὸ σῶμα, δύο οὐσίαι ὑπάρχουν. Ὑπάρχει ὁμορφιά τοῦ σώματος καὶ ὑπάρχει ὁμορφιά τῆς ψυχῆς. Τί εἶναι ἡ ὁμορφιά τοῦ σώματος; Φρύδι ἀπλωμένο, μάτι γελαστό, μάγουλο κόκκινο, χεῖλη πορφυρά, λαιμὸς ὄρθιος, μαλλιά κυματιστά, δάκτυλα μακριά, σῶμα ὄρθιο, λευκὸ χρῶμα ἔντονο. Αὐτὴ ἡ ὁμορφιά ἡ σωματικὴ γίνεται ἀπὸ τὴ φύση ἢ ἀπὸ τὴν προαίρεση; Εἶναι γενικὰ ἀποδεκτὸ πῶς ἀπὸ τὴ φύση γίνεται. Πρόσεχε γιὰ νὰ μάθεις φιλοσοφικὰς σκέψεις. Αὐτὴ ἡ ὁμορφιά, τοῦ προσώπου, τοῦ ματιοῦ, τῶν μαλλιῶν, τοῦ μετώπου γίνεται ἀπὸ τὴ φύση ἢ ἀπὸ τὴν προαίρεση; Εἶναι ὀλοφάνερο πῶς γίνεται ἀπὸ τὴ φύση. Γιατὶ ἡ ἄσχημη, καὶ ἂν ἀκόμη καλλωπισθεῖ ἄπειρες φορές, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁμορφὴ στὸ σῶμα, ἀφοῦ τὰ ἔργα τῆς φύσης εἶναι ἀκίνητα, δεμένα μὲ νόμους, δὲν ἀλλάζουν. Ἡ ὁμορφὴ λοιπὸν εἶναι πάντοτε ὁμορφὴ, ἔστω καὶ ἂν δὲν καλλωπίζεται· ἡ ἄσχημη ὁμοῦς δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ κάτι ὁμορφο, οὔτε ἡ ὁμορφὴ ἄσχημο. Γιατί; Ἐπειδὴ αὐτὰ ἀνήκουν στὴ φύση. Εἶδες λοιπὸν τὴν σωματικὴν ὁμορφιά;

Ἄς ἔρθουμε μέσα στὴν ψυχὴ· ἡ δούλη στὴν κυρία. Στὴν ψυχὴ ἄς ἔρθουμε. Βλέπε ἐκείνη τὴν ὁμορφιά, ἡ καλύτερα ἄκου τὴν, γιατί δὲν μπορεῖς νὰ τὴν δεῖς, ἀφοῦ εἶναι ἀόρατη. Ἄκου ἐκείνη τὴν ὁμορφιά. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ ὁμορφιά τῆς ψυχῆς; Ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐπιείκεια, ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ νόμου, ἡ δικαιοσύνη, ἡ συντριβὴ τοῦ νοῦ. Αὐτὰ εἶναι οἱ ὁμορφιῆς τῆς ψυχῆς. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν ἀνήκουν στὴ φύση, ἀλλὰ στὴν προαίρεση. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν τὰ ἔχει μπορεῖ νὰ τὰ λάβῃ, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει ἂν ἀδιαφορήσῃ, τὰ ἔχασε. Γιατί, ὅπως ἔλεγα γιὰ τὸ σῶμα, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἄσχημη δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁμορφὴ, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ τὸ ἀντίθετο λέγω, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἄσχημη ψυχὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁμορφὴ. Γιατί τί ὑπῆρχε πρὶν ἄσχημο ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ Παύλου ὅταν ἦταν βλάσφημος καὶ ὑβριστής, καὶ τί πρὶν ὁμορφο

ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα»; Τί ἀμορφότερον τῆς ψυχῆς τοῦ ληστοῦ; Τί δὲ εὐμορφότερον αὐτοῦ ἐγένετο, ὅτε ὑπήκουσεν, «ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»; Τί ἀμορφότερον τοῦ
5 τελώνου, ὅτε ἤρπασε; Τί δὲ εὐμορφότερον, ὅτε τὴν οἰκείαν ἔδωκε γνώμην;

Ὅραξ ὅτι τὴν εὐμορφίαν τοῦ σώματος οὐ δύνασαι μεταλλάσσειν. Οὐ γὰρ ἐστὶ προαιρέσεως, ἀλλὰ φύσεως. Ἡ δὲ τῆς ψυχῆς εὐμορφία ἐκ τῆς προαιρέσεως ἡμῖν πορίζεται. Ἐλαβες τοὺς
10 ὄρους. Ποίους; Ὅτι τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἀπὸ ὑπακοῆς τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν γὰρ ὑπακούσῃ τῷ Θεῷ ἢ ἄμορφος ψυχὴ, ἀποτίθεται τὴν ἀμορφία, καὶ γίνεται εὐμορφος. «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις; Ὁ δέ, καὶ τίς εἶ, Κύριε; Ἐγὼ εἶμι Ἰησοῦς». Καὶ ὑπήκουσε καὶ ἡ ὑπακοὴ τὴν ἄμορφον ψυχὴν εὐμορφον ἐποίησε. Πάλιν τῷ
15 τελώνῃ λέγει, «δεῦρο, ἀκολούθει μοι». Καὶ ἀνέστη ὁ τελώνης καὶ ἐγένετο ἀπόστολος· ἡ ἄμορφος ψυχὴ ἐγένετο εὐμορφος. Πόθεν; Ἀπὸ ὑπακοῆς. Πάλιν τοῖς ἀλιεῦσι λέγει, «δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων», καὶ ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς ἐγένετο εὐμορφος αὐτῶν ἡ διάνοια.

20 Ἴδωμεν ὧδε ποῖον λέγει κάλλος. «Ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Ποῖον κάλλος ἐπιθυμήσει; Τὸ ψυχικόν. Πόθεν; Ὅτι ἐπελάθετο. Λέγει, «ἄκουσον οὖν καὶ ἐπιλάθου». Ταῦτα προαιρέσεώς ἐστιν. «Ἄκουσον», εἶπεν. Ἄμορφος ἀκούει καὶ ἡ ἀμορφία αὐτῆ οὐ λύεται ἢ τοῦ σώματος. Εἶπε τῇ ἀμαρτωλῷ, ἄκουσον καὶ εἰ ὑπακούσει, βλέπε οἶα ἡ εὐμορφία. Ἐπεὶ οὖν ἡ ἀμορφία τῆς νύμφης οὐκ ἦν φυσικὴ, ἀλλὰ προαιρετικὴ (οὐ γὰρ ἤκουσε τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πα-

45. Β' Τιμ. 4.7.

46. Λουκᾶ 23,43.

47. Πράξ. 9,4-5.

ἀπ' αὐτὸν ὅταν ἔλεγε, «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ ἀγωνίσθηκα, τὸ δρόμο τελείωσα, τὴν πίστη τήρησα»⁴⁵; Τί πιὸ ἄσχημο ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ληστῆ; καὶ τί ἔγινε πιὸ ὁμορφο ἀπ' αὐτόν, ὅταν ἄκουσε, «ἀλήθεια σοῦ λέγω, σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»⁴⁶; Τί πιὸ ἄσχημο ἀπὸ τὸν τελῶνη ὅταν ἔκλεβε; καὶ τί πιὸ ὁμορφο ὅταν ἔδωσε τὴ δική του διάθεση;

Βλέπεις πὼς τὴν ὁμορφιά τοῦ σώματος δὲν μπορεῖς νὰ τὴν ἀλλάξεις. Γιατὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φύση. Ἡ ὁμορφιά ὁμως τῆς ψυχῆς ἀποκτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεση. Ἔλαβες τοὺς νόμους. Ποιούς; Ὅτι ἡ ὁμορφιά τῆς ψυχῆς προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπακοὴ στὸ Θεό. Γιατί, ἂν ἡ ἄσχημη ψυχὴ ὑπακούσει στὸ Θεό, ἀποβάλλει τὴν ἀσχήμια τῆς καὶ γίνεται ὁμορφη. «Σαῦλε, Σαῦλε, γιατί με καταδιώκεις; Καὶ εἶπε, ποιός εἶσαι, Κύριε; Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς»⁴⁷. Καὶ ὑπάκουσε, καὶ ἡ ὑπακοὴ ἔκαμε τὴν ἄσχημη ψυχὴ ὁμορφη. Πάλι στὸν τελῶνη λέγει, «ἔλα, ἀκολούθα με»⁴⁸. Καὶ ὁ τελῶνης σηκώθηκε καὶ ἔγινε ἀπόστολος· ἡ ἄσχημη ψυχὴ ἔγινε ὁμορφη. Ἀπὸ ποῦ; Ἀπὸ τὴν ὑπακοή. Πάλι στοὺς ψαράδες λέγει, «ἐλᾶτε, ἀκολουθήστε με, καὶ θὰ σᾶς κάνω νὰ γίνετε ψαράδες ἀνθρώπων»⁴⁹. καὶ ἀπὸ τὴν ὑπακοή ἔγινε ὁμορφη ἡ ψυχὴ τους.

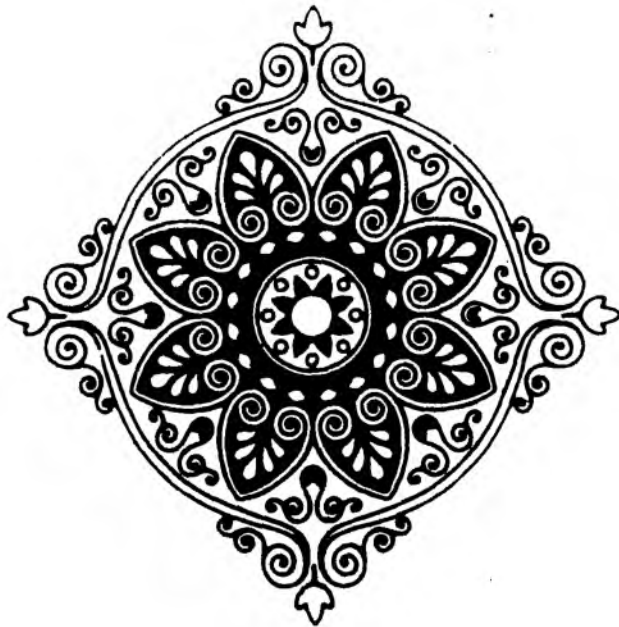
Ἄς δοῦμε ἐδῶ ποιὰ ὁμορφιά λέγει. «Ἄκουσε, θυγατέρα, καὶ δές, καὶ ξέχασε τὸ λαὸ σου καὶ τὸ πατρικὸ σου σπίτι, καὶ τότε ὁ βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὴν ὁμορφιά σου». Ποιὰ ὁμορφιά θὰ ἐπιθυμήσει; Τὴν ψυχική. Ἀπὸ ποῦ; Γιατὶ ξέχασε. Λέγει, «ἄκουσε λοιπὸν καὶ ξέχασε». Αὐτὰ ἀνήκουν στὴν προαίρεση. «Ἄκουσε», εἶπε. Ἡ ἄσχημη ἀκούει, καὶ ἡ σωματικὴ τῆς ἀσχήμια δὲ διορθώνεται. Πῆς στὴν ἁμαρτωλή, 'ἄκουσε', καὶ ἂν ὑπακούσει, βλέπε ποιὰ εἶναι ἡ ὁμορφιά τῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἀσχήμια τῆς νύμφης δὲν ἦταν φυσική, ἀλλὰ προαιρετική (γιατὶ δὲν ἄκουσε τὸ Θεό, ἀλλὰ τὸν παράκουσε), γι' αὐτὸ τὴν ὀδηγεῖ με

48. Ματθ. 8,9.

49. Ματθ. 4,19.

ρέβη), διὰ τοῦτο ἐτέρω φαρμάκῳ ἄγει αὐτήν. Ἔμορφος τοίνυν ἐγένου, οὐκ ἀπὸ φύσεως, ἀλλὰ προαιρέσεως· καὶ εὐμορφος ἐγένου ἀπὸ ὑπακοῆς. «Ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου καὶ ἐπιθυμήσει ὁ
5 βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου».

Εἶτα ἵνα μάθης, ὅτι οὐδὲν λέγει αἰσθητόν, ἀκούων τὸ κάλλος, μὴ ὄφθαλμὸν νομίσης, μὴ ρῖνα, μὴ στόμα, μηδὲ τράχηλον, ἀλλ' εὐλάβειαν, πίστιν, ἀγάπην, τὰ ἔνδον· «πᾶσα γὰρ ἡ δόξα τῆς
10 θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν». Ὑπὲρ δὲ τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, τῷ δοτῆρι, ὅτι αὐτῷ πρέπει μόνῳ δόξα, τιμὴ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἄλλο φάρμακο. Ἦσχημη λοιπὸν ἔγινες ὄχι ἀπὸ τῆ φύση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προαίρεσή σου· καὶ ὁμορφη ἔγινες ἀπὸ τὴν ὑπακοή σου. «Ἦκουσε, θυγατέρα, καὶ δὲς καὶ ξέχασε τὸ λαό σου καὶ τὸ πατρικὸ σου σπίτι, καὶ τότε ὁ βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὴν ὁμορφιά σου».

Ἦπειτα γιὰ νὰ μάθεις, ὅτι δὲν ἐννοεῖ τίποτε τὸ αἰσθητό, ὅταν ἀκοῦς γιὰ τὴν ὁμορφιά, μὴ νομίσεις τὸ μάτι, οὔτε τὴ μύτη, οὔτε τὸ στόμα, οὔτε τὸ λαιμό, ἀλλὰ τὴν εὐλάβεια, τὴν πίστη, τὴν ἀγάπη, τὰ ἐσωτερικά μας κάλλη. «Γιατὶ ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ προέρχεται ἀπὸ μέσα της»⁵⁰. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ ἃς εὐχαριστήσουμε τὸ Θεό, τὸν εὐεργέτη, γιατί σ' αὐτὸν μόνο ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμή, ἡ δύναμη, στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

---

50. Ψαλμ. 44,14.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ Ο ΣΑΤΟΡΝΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ
ΕΞΟΡΙΣΘΗΚΑΝ

καὶ ὁ Γαῖνᾱς ἔφυγε ἀπὸ τὴν πόλη
καὶ
Περὶ φιλαργυρίας

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΕ ΣΑΤΟΡΝΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ ΕΞΩΡΙΣΘΗΣΑΝ

καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως·
καὶ περὶ φιλαργυρίας

5 1. Πολὺν ἐσίγησα χρόνον, καὶ διὰ μακροῦ πάλιν πρὸς τὴν
ὑμετέραν ἐπανῆλθον ἀγάπην· ἀλλ' οὐ ραθυμία τινὶ καὶ ὄκνω
σώματος, ἀλλὰ τὰς ταραχὰς καταστέλλων, τὰ κύματα κοιμί-
ζων, τὸν χειμῶνα διορθούμενος, τοὺς ναυαγοῦντας ἀνιμώμενος,
10 τοὺς γινομένους ὑποβρυχίους πρὸς λιμένα καὶ γαλήνην χειραγω-
γῆσαι σπεύδων. Κοινὸς γάρ εἰμι πάντων πατήρ, καὶ οὐ τῶν
ἐστώτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πεπτωκότων φροντίζειν ἀναγ-
καῖον· οὐχὶ τῶν ἐξουρίας φερομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν κλυδωνιζο-
μένων· οὐχὶ τῶν ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν κινδύνοις. Διὰ
15 δὴ ταῦτα τὸν παρελθόντα ἀπελείφθην ἐνδοῦς χρόνον περιῶν,
παρακαλῶν, δεόμενος, ἱκετεύων τοῖς κυρίοις λυθῆναι τὴν συμ-
φορὰν. Καὶ ἐπειδὴ τέλος ἔλαβεν ἐκεῖνα τὰ σκυθρωπά, πάλιν
πρὸς ὑμᾶς ἐπανῆλθον τοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντας, τοὺς μετὰ πολ-
λῆς πλέοντας τῆς γαλήνης.

Πρὸς ἐκείνους ἀφικόμην ὥστε λῦσαι τὸν χειμῶνα· πρὸς
20 ὑμᾶς ἐπανῆλθον, ὥστε μὴ γενέσθαι χειμῶνα. Πρὸς ἐκείνους
ἀπήειν, ἵνα ἀπαλλάξω τῶν λυπηρῶν· πρὸς ὑμᾶς παρεγενόμην,

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ Ο ΣΑΤΟΡΝΙΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ ΕΞΟΡΙΣΘΗΚΑΝ

καὶ ὁ Γαῖνᾶς ἔφυγε ἀπὸ τὴν πόλιν·
καὶ περὶ φιλαργυρίας.

1. Πολὺ χρόνον σιώπησα καὶ ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἐπέστρεψα πάλιν εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὅχι βέβαια ἀπὸ κάποια ἀδιαφορία καὶ ἀπὸ σωματικὴ ὀκνηρία, ἀλλὰ γιατί σταματοῦσα τὶς ταραχάς, ἤρεμοῦσα τὰ κύματα, διόρθωνα τὴν τρικυμία, ἀνέσυρα τοὺς ναυαγούς, ἔτρεχα νὰ ὀδηγήσω ἐκείνους πού βυθίζονταν σὲ λιμάνι καὶ μὲ γαλήνη. Γιατὶ εἶμαι κοινὸς πατέρας ὅλων καὶ πρέπει νὰ φροντίζω ὅχι μόνον γι' αὐτοὺς πού στέκονται ὀρθοί, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς πού ἔχουν πέσει· ὅχι γι' αὐτοὺς πού εἶναι ἀσφαλεῖς, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς πού κινδυνεύουν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναγκάσθηκα ν' ἀπουσιάσω τὸν προηγούμενον καιρὸ, γιατί ἔτρεχα παντοῦ, παρηγορώντας, παρακαλώντας, καὶ ἱκετεύοντας τοὺς ἄρχοντες, ὥστε νὰ διαλυθεῖ ἡ συμφορὰ. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβαν τέλος ἐκεῖνα τὰ δυσάρεστα πράγματα, πάλιν ἐπέστρεψα σὲ σᾶς πού βρίσκεστε σὲ ἀσφάλεια, πού ταξιδεύετε μὲ πολλὴ γαλήνη.

Σ' ἐκείνους πῆγα γιὰ νὰ λύσω τὴν τρικυμία, σὲ σᾶς ἐπέστρεψα γιὰ νὰ μὴ γίνῃ τρικυμία. Σ' ἐκείνους πῆγα γιὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὰ λυπηρὰ, σὲ σᾶς ἦρθα γιὰ νὰ μὴν πέσετε εἰς τὰ

ἵνα μὴ περιπέσητε τοῖς σκυθρωποῖς. Ὡσπερ οὐχὶ τῶν ἐστώ-
 των δεῖ φροντίζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πεπτωκότων, οὕτω
 πάλιν οὐχὶ τῶν πεπτωκότων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐστώτων·
 ἐκείνων μὲν, ἵνα ἀναστῶσιν, τούτων δέ, ἵνα μὴ καταπέσωσιν·
 5 ἐκείνων μὲν, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τῶν κατεχόντων δεινῶν, τούτων
 δὲ ἵνα μὴ περιπέσωσι τοῖς προσδοκωμένοις λυπηροῖς. Οὐδὲν
 γὰρ βέβαιον, οὐδὲν ἀκίνητον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων,
 ἀλλὰ μιμεῖται θάλασσαν μαινομένην, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν
 ὠδίνει ναυάγια ξένα καὶ χαλεπά.

10 Πάντα θορύβων γέμει καὶ ταραχῆς· πάντα σκόπελοι καὶ
 κρημνοί· πάντα ὕφαλοι καὶ σπιλάδες· πάντα φόβοι, καὶ κίνδυνοι,
 καὶ ὑποψίαι, καὶ τρόμοι, καὶ ἀγωνίαι. Οὐδεὶς οὐδενὶ θαρρεῖ, τὸν
 πλησίον ἕκαστος δέδοικεν. Ἐκεῖνος πάρεστιν ὁ καιρὸς τάχα, ὃν
 ὁ προφήτης ὑπογράφων ἔλεγε· «μὴ πιστεύετε ἐν φίλοις καὶ ἐπὶ
 15 ἡγουμένοις μὴ ἐλπίζετε»· ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πλησίον ἀφέξεσθε·
 «ἀπὸ τῆς συγκοίτου σου φύλαξον τοῦ ἀναθέσθαι αὐτῇ». Τί
 δήποτε; Ὅτι καιρὸς πονηρὸς ἐστίν, «ὅτι πᾶς ἀδελφὸς πτέρνη
 πτερνιεῖ, καὶ πᾶς φίλος δολίως πορεύεται». Οὐκ ἔστι φίλος
 ἀσφαλῆς, οὐκ ἀδελφὸς βέβαιος. Ἀνήρηται τὸ τῆς ἀγάπης καλόν·
 20 ἐμφύλιος ἅπαντα κατέχει πόλεμος, ἐμφύλιος, καὶ οὕτε οὕτος
 δῆλος, ἀλλὰ συνεσκιασμένος. Μυρία πανταχοῦ προσωπεῖα.
 Πολλαὶ τῶν προβάτων αἱ δοραί, ἀναρίθμητοι πανταχοῦ κε-
 κρυμμένοι λύκοι· καὶ ἀσφαλέστερον ἢ τις ἐν πολεμίοις μᾶλλον
 βιώσειεν, ἢ ἐν τοῖς δοκοῦσιν εἶναι φίλοις. Οἱ χθὲς θεραπεύον-
 25 τες, οἱ κολακεύοντες, οἱ χειῖρας καταφιλοῦντες, ἀθρόον νῦν πο-
 λέμιοι ἀνεφάνησαν καὶ τὰ προσωπεῖα ρίψαντες, κατηγορῶν
 ἀπάντων πικρότεροι γεγόνασιν, ὑπὲρ ὧν πρώην χάριτας ὡμο-
 λόγουν, ὑπὲρ τούτων ἐγκαλοῦντες καὶ διαβάλλοντες.

δυσάρεστα. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν πρέπει νὰ φροντίζει κανεὶς μόνο γι' αὐτοὺς ποὺ στέκονται ὀρθιοί, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πέσει, ἔτσι πάλι δὲν πρέπει νὰ φροντίζει μόνο γι' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ στέκονται ὀρθιοί· γιὰ ἐκείνους, ὥστε ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ δεινὰ ποὺ τοὺς κατέχουν, ἐνῶ γι' αὐτούς, ὥστε νὰ μὴν πέσουν στὰ προσδοκώμενα λυπηρά. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι βέβαιο, τίποτε δὲν εἶναι ἀκίνητο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ μιμοῦνται τὴ μανιασμένη θάλασσα καὶ καθημερινὰ γεννοῦν ναυάγια παράξενα καὶ φοβερά.

Ὅλα εἶναι γεμάτα θορύβους καὶ ταραχή· ὅλα σκόπελοι καὶ γκρεμοί· ὅλα ὕφαλοι καὶ βράχια· ὅλα φόβοι, καὶ κίνδυνοι, καὶ ὑποψίες, καὶ τρόμοι, καὶ ἀγωνίες. Κανένας δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη σὲ κανέναν, ἀλλ' ὁ καθένας φοβᾶται τὸν πλησίον του. Ἐφθασε ἴσως ἐκεῖνος ὁ καιρὸς, τὸν ὁποῖο περιγράφοντάς τον ὁ προφήτης, ἔλεγε· «μὴν ἔχετε ἐμπιστοσύνη στοὺς φίλους, καὶ μὴν ἐλπίζετε στοὺς ἄρχοντες»¹. ὅλοι νὰ προφυλάσσεσθε ἀπὸ τὸν πλησίον σας· «ἀπὸ τὴ σύζυγό σου φυλάξου νὰ τὴν ἐμπιστευθεῖς». Γιατὶ ἄραγε; Γιατὶ ὁ καιρὸς εἶναι πονηρός· «γιατὶ κάθε ἀδελφὸς θὰ κλωτσήσει καὶ κάθε φίλος φέρεται μὲ δολιότητά»². Δὲν ὑπάρχει φίλος σίγουρος, δὲν ὑπάρχει ἀδελφὸς βέβαιος. Ἐξαφανίστηκε τὸ καλὸ τῆς ἀγάπης· τὰ πάντα τὰ κατέχει ἐμφύλιος πόλεμος, ἐμφύλιος, καὶ ποὺ δὲν εἶναι φανερός, ἀλλὰ κρυφός. Ἄπειρα προσωπεῖα παντοῦ. Πολλὰ τὰ δέρματα τῶν προβάτων, ἀναρίθμητοι παντοῦ οἱ κρυμμένοι λύκοι καὶ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ζήσει πολὺ περισσότερο ἀσφαλέστερος ἀναμέσα σ' ἐχθρούς, παρὰ σ' αὐτοὺς ποὺ φαίνονται πῶς εἶναι φίλοι. Αὐτοὶ ποὺ χθὲς περιποιοῦνταν, αὐτοὶ ποὺ κολάκευαν, αὐτοὶ ποὺ φιλοῦσαν τὰ χέρια, ξαφνικὰ τώρα ἐμφανίσθηκαν ἐχθροὶ καί, ἀφοῦ ἔρριξαν τὰ προσωπεῖα τους, ἔγιναν πιὸ πικροὶ ἀπ' ὅλους τοὺς κατηγοροὺς, καὶ αὐτοὺς ποὺ πρὶν εὐγνωμονοῦσαν, αὐτοὺς τοὺς κατηγοροῦν καὶ τοὺς συκοφαντοῦν.

2. Ἱερ. 9,4.

2. Τί οὖν πάντων αἴτιον; Τούτων ὁ τῶν χρημάτων ἔρως, ἡ
περὶ τὴν φιλαργυρίαν μανία, τὸ νόσημα ἀνίατον, ἡ κάμινος ἡ
μηδέποτε σβεννυμένη, ἡ τυραννὶς ἡ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης
ἐκτεταμένη. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἂ πρότερον ἐλέγομεν, καὶ
5 νῦν λέγοντες οὐ παυσόμεθα, καίτοι πολλοὶ πρόην ἡμῖν ἐνεκά-
λουν, καὶ ταῦτα ἔλεγον· οὐ παύη κατὰ τῶν πλουτούντων ὀπλι-
ζόμενος τῇ γλώττῃ; Οὐ παύη συνεχῶς τοιούτοις πολεμῶν; Μὴ
ἐγὼ τούτοις πολεμῶ; Μὴ ἐγὼ κατ' αὐτῶν ὀπλίζομαι; Οὐκ ἐγὼ
μὲν ὑπὲρ αὐτῶν πάντα λέγω καὶ ποιῶ, αὐτοὶ δὲ κατ' αὐτῶν τὰ
10 ζήφῃ ἠκόνησαν; Οὐκ ἔδειξε τῶν πραγμάτων ἡ πείρα, πῶς ἐγὼ
μὲν, ὁ ἐπιτιμῶν καὶ συνεχῶς ἐγκαλῶν, τὸ συμφέρον ἐζήτουν,
πολέμιοι δὲ μᾶλλον ἐκεῖνοι, οἱ ἐπιτιμῶντες ταῦτα λέγουσιν ἡμῖν·
«ἴδετε ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὰ ρήματα ἐξελθόντα τὰ ἡμέτερα.

Οὐκ ἀεὶ ἔλεγον, ὅτι δραπέτης ἐστὶν ὁ πλοῦτος ἀπὸ τούτου
15 πρὸς ἐκεῖνον βαίνων; Καὶ εἴθε μετέβαινε μόνον, καὶ μὴ καὶ ἀπέ-
κτεινεν· εἴθε μεθίστατο, καὶ μὴ καὶ ἀνήρει. Νῦν δὲ καὶ ἐρήμους
καταλιμπάνει τῆς αὐτοῦ προστασίας, καὶ τῷ ζήφει παραδίδωσι
καὶ ἐπὶ τὸ βάραθρον ἄγει, προδότης ὢν χαλεπός, καὶ τούτοις
μάλιστα πολεμῶν, τοῖς φιλοῦσιν αὐτόν. Δραπέτης ἐστὶν ἀγνώ-
20 μων, ἀνδροφόνος ἀμείλικτος, θηρίον ἀτιθάσσευτον, κρυμνὸς
πανταχόθεν ἀπότομος, σκόπελος διηνεκῶν κυμάτων γέμων,
πέλαγος ὑπὸ μυρίων ἀνέμων διακοπτόμενον, τύραννος χαλεπῶς
ἐπιτάττων, δεσπότης βαρβάρου τινὸς χαλεπώτερος, ἐχθρὸς
ἄσπονδος, πολέμιος ἀκατάλλακτος, οὐδέποτε τὴν πρὸς τοὺς κε-
25 κτημένους αὐτόν καταλύων ἔχθραν.

3. Ἄλλ' οὐχ ἡ πενία τοιοῦτον, ἀλλ' ἀπεναντίας τῶν εἰρημε-
νων. Χωρίον γάρ ἐστὶν ἄσυλον, λιμὴν γαληνός, ἀσφάλεια διηνε-
κῆς, τρυφὴ κινδύνων ἀπηλλαγμένη, ἡδονὴ εἰλικρινῆς, βίος ἀτά-
ραχος, ζωὴ ἀκύμαντος, εὐπορία ἀκαταμάχητος, φιλοσοφίας
30 μῆτηρ, χαλινὸς ἀπονοίας, ἀναίρεσις κολάσεως, ρίζα ταπεινο

2. Ποιά λοιπὸν ἡ αἰτία γιὰ ὅλα; Ὁ ἔρωτάς τους γιὰ τὰ χρήματα, ἡ μανία γιὰ τὴ φιλαργυρία, ἡ ἀνίατη ἀρρώστια, τὸ καμίνι ποὺ δὲ σβήνει ποτέ, ἡ τυραννία ποὺ ἔχει ἀπλωθεῖ παντοῦ στὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ μεῖς ἐκεῖνα ποὺ λέγαμε προηγουμένως, αὐτὰ δὲ θὰ σταματήσουμε νὰ τὰ λέμε καὶ τώρα, μολονότι πολλοὶ μᾶς κατηγοροῦσαν πρὶν καὶ ἔλεγαν αὐτὰ· δὲ σταματᾶς νὰ ὀπλίζεις τὴ γλώσσα σου ἐναντίον τῶν πλουσίων; δὲ σταματᾶς νὰ πολεμᾶς συνέχεια αὐτούς; Μήπως ἐγὼ τοὺς πολεμῶ; μήπως ἐγὼ ὀπλίζομαι ἐναντίον τους; Ἐγὼ δὲ λέγω καὶ δὲν κάνω τὰ πάντα γι' αὐτούς, ἐνῶ αὐτοὶ ἀκόνισαν τὰ ξίφη ἐναντίον τους; Δὲν ἔδειξε ἡ πείρα τῶν πραγμάτων πῶς ἐγὼ, ποὺ τοὺς ἐλέγχω καὶ συνέχεια τοὺς κατηγορῶ, ζητοῦσα τὸ συμφέρον τους, καὶ πῶς ἐκεῖνοι μᾶλλον εἶναι ἐχθροί, ποὺ μᾶς ἐπιτιμοῦν ὅταν τὰ λέμε αὐτὰ; Δεῖτε τὰ λόγια μου ποὺ ἐπαληθεύτηκαν στὴν πράξη.

Δὲν ἔλεγα πάντοτε ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι δραπέτης, ἀφοῦ πηγαίνει ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλον; Καὶ εἶθε νὰ πήγαινε μόνο, καὶ νὰ μὴ σκότωνα· εἶθε νὰ ἔφευγε, καὶ νὰ μὴ φόνευε ἐπὶ πλέον. Τώρα ὅμως καὶ ἔρημους τοὺς ἀφήνει ἀπὸ τὴν προστασία του, καὶ στὸ ξίφος τοὺς παραδίνει, καὶ στὸ βάραθρο τοὺς ὀδηγεῖ, γιὰτὶ εἶναι προδότης φοβερός καὶ πολεμάει κυρίως αὐτούς ποὺ τὸν ἀγαποῦν. Εἶναι δραπέτης ἀχάριστος, ἀνθρωποκτόνος ἀμείλικτος, θηρίο ἀχαλίνωτο, γκρεμὸς ἀπὸ παντοῦ ἀπότομος, σκόπελος γεμάτος ἀπὸ διαρκὴ κύματα, πέλαγος ποὺ κτυπιέται ἀπὸ ἄπειρους ἀνέμους, τύραννος ποὺ μὲ φοβερὸ τρόπο προστάζει, κυρίαρχος πῶς φοβερός ἀπὸ βάρβαρο, ἐχθρὸς ἄσπονδος, ἀντίπαλος ἀδιάλλακτος, ποὺ ποτέ δὲ σταματᾶει τὴν ἔχθρα του γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν κατέχουν.

3. Ἡ φτώχεια ὅμως δὲν εἶναι τέτοιο πράγμα, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτὰ ποὺ λέχθησαν. Γιατὶ εἶναι τόπος ἀπαραβίαστος, λιμάνι γαλήνιο, ἀσφάλεια παντοτινὴ, ἀπόλαυση ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κινδύνους, ἡδονὴ πραγματικὴ, βίος ἀτάραχος, ζωὴ χωρὶς κύματα, ἄνεση ἀκαταμάχητη, μητέρα τῆς φιλοσοφίας, χαλινάρι

φροσύνης. Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἶπέ μοι, ταύτην φεύγοντες, ἐκείνην
διώκετε τὴν πολεμίαν, τὴν ἀνδροφόνον, τὴν θηρίου παντὸς χα-
λεπωτέραν; Τοιοῦτον γὰρ ἢ φιλαργυρία· τοιοῦτον ἢ περὶ τὰ
χρήματα μανία. Τί πολέμιον συγκατοικίζεις σαυτῷ διηνεκῇ δια-
5 παντός; Τί τὸ θηρίον ἀγριαίνεις, ὃ τιθασσεύειν δέον; Καὶ πῶς
ἂν γένοιτο, φησὶν, χειροῆθες; Εἰ τῶν ἐμῶν ἀνάσχοισθε λόγων,
κἂν νῦν ὅτε τὰ πτώματα ἔναυλα, ὅτε ἢ συμφορὰ ἀκμάζουσα, ὅτε
πάντες ἐν θορύβῳ καὶ κατηφείᾳ. Πῶς οὖν τὸ θηρίον ἀπαλλαγῇ
τοῦ θηρίου εἶναι; Δύναμαι γὰρ αὐτὸ μεταβάλλειν, εἰ ἂν ὑμεῖς θε-
10 λήσητε· τοιαύτη γὰρ ἢ τῶν λόγων ἰσχὺς. Πῶς ἂν οὖν μεταβλη-
θεῖ τῆς θηριωδίας; Ἐὰν μάθωμεν, πῶς γίνεται χαλεπὸν.

Πῶς οὖν γίνεται χαλεπὸν; Ὡσπερ οἱ λέοντες, ὥσπερ αἱ
παρδάλεις, ὥσπερ αἱ ἄρκτοι συγκλειόμεναι καὶ ἐν σκότῳ κα-
θειργόμεναι διεγείρουσι τὸν θυμόν, αὔξουσι τὴν ὀργήν, οὕτω δὴ
15 καὶ ὁ πλοῦτος συγκλειόμενος καὶ κατορυπτόμενος λέοντος μᾶλ-
λον ὠρύεται καὶ πάντοτε ἀνασοβεῖ· εἰ δὲ ἐξάγεις αὐτὸν ἐκ τοῦ
σκότους καὶ διασπείρεις εἰς τὰς τῶν πενήτων γαστέρας, τὸ θη-
ρίον γίνεται πρόβατον, ὁ ἐπίβουλος προστάτης, ὁ σκόπελος λι-
μὴν, τὸ ναυάγιον γαλήνη. Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦτο ἂν
20 ἴδοις· ὅταν ὑπὲρ ὄγκον ἢ τὸ φορτίον, βαπτίζει τὸ σκάφος· ὅταν
δὲ σύμμετρον, ἐξουρίας φέρεται. Τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν
γίνεται τῶν ἡμετέρων· ὅταν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν συναγάγῃς τὰ
χρήματα, μικρὰ ἀνέμου προσβολή, καὶ ἢ τυχοῦσα τῶν ἀδοκῆ-
των πραγμάτων περίστασις αὐτανδρον καταδύει τὸ σκάφος· εἰ
25 δὲ τοσαῦτα ἀποθῆς, ὅσαπερ ἢ χρεῖα ἀπαιτεῖ, κἂν καταιγὶς
ἐπέλθῃ, ραδίως διατρέχεις τὰ κύματα. Μὴ τοίνυν ἐπιθύμει τοῦ
πλείονος, ἵνα μὴ τοῦ παντὸς ἐκπέσης· μηδὲ τὰ περιττὰ τῆς
χρεῖας συνάγαγε, ἵνα μὴ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν ἀπολέσης· μηδὲ

τῆς ἀνοησίας, ἀναίρεση τῆς τιμωρίας, ρίζα τῆς ταπεινοφροσύνης. Γιὰ ποιό λοιπὸν λόγο, πές μου, ἀποφεύγοντας αὐτήν, ἐπιδιώκετε ἐκείνην ποὺ εἶναι ἐχθρὸς, τὴν ἀνθρωποκτόνο, τὴν πιὸ φοβερὴ ἀπὸ κάθε θηρίο; Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ φιλαργυρία, τέτοια εἶναι ἡ μανία γιὰ τὰ χρήματα. Γιατὶ παίρνεις συγκάτοικό σου, ἓνα παντοτινὸ ἐχθρὸ; Γιατὶ ἐξαγριώνεις τὸ θηρίο, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸ ἐξημερώνεις; Καὶ πῶς θὰ μπορούσε, λέγει, νὰ γίνῃ ἡμερο; Ἄν δεχθεῖτε τὰ δικά μου λόγια, τουλάχιστο τώρα ὅταν τὰ παραπτώματα ἤχοῦν στὰ αὐτιά σας, ὅταν ἡ συμφορὰ βρίσκεται στὴν πιὸ μεγάλη ἔνταση, ὅταν ὅλοι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ ἀνησυχία καὶ κατῆφεια. Πῶς λοιπὸν τὸ θηρίο θὰ σταματήσει νὰ εἶναι θηρίο; Ἐγὼ βέβαια μπορῶ νὰ τὸ ἀλλάξω, ἂν ἐσεῖς θελήσετε: γιὰτὶ τέτοια εἶναι ἡ δύναμη τῶν λόγων. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ ἀπὸ τὴ θηρωδία του; Ἄν μάθουμε πῶς γίνεται φοβερό.

Πῶς λοιπὸν γίνεται φοβερό; Ὅπως τὰ λιοντάρια, ὅπως οἱ λεοπαρδάλεις, ὅπως οἱ ἀρκοῦδες, ὅταν περιορισθοῦν καὶ φυλακισθοῦν στὸ σκοτάδι, ἀνάβουν τὸ θυμὸ τους καὶ μεγαλώνουν τὴν ὀργή τους, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ πλοῦτος, ὅταν κλεισθεῖ καὶ παραχωθεῖ, ὠρύεται πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τὸ λιοντάρι καὶ ἐρεθίζει πάντοτε. Ἄν ὅμως τὸν βγάξεις ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὸν διασκορπίζεις στὶς κοιλιές τῶν φτωχῶν, τὸ θηρίο γίνεται πρόβατο, ὁ ἐπίβουλος γίνεται προστάτης, ὁ σκόπελος λιμάνι, τὸ ναυάγιο γαλήνη. Καθόσον καὶ στὰ πλοῖα μπορεῖς νὰ τὸ δεῖς αὐτό: ὅταν τὸ φορτίο εἶναι ὑπέρογκο, βυθίζει τὸ σκάφος: ὅταν ὅμως εἶναι κανονικὸ, ταξιδεύει μὲ οὐριὸ ἄνεμο. Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται καὶ στὰ σπῖτια τὰ δικά μας: ὅταν συγκεντρώσεις χρήματα περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη σου, ἓνα μικρὸ φύσημα ἀνέμου καὶ ἡ τυχαία περίσταση ἀπὸ ἀπροσδόκητα πράγματα βυθίζει αὐτάνδρο τὸ σκάφος: ἂν ὅμως ἀποθηκέψεις τόσα, ὅσα ἀκριβῶς ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη, καὶ ἂν ξεσπάσει καταιγίδα, εὐκολὰ διασχίζεις τὰ κύματα. Μὴν ἐπιθυμεῖς λοιπὸν τὸ περισσότερο γιὰ νὰ μὴν τὰ χάσεις ὅλα: οὔτε νὰ συγκεντρώσεις περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη σου,

τοὺς νενομισμένους ὄρους ὑπέρβαινε, ἵνα μὴ τῶν ὄντων ἀπάντων ὁμοῦ γυμνωθῆς· ἀλλὰ περικόπτε τὸ περιττόν, ἵνα ἐν τοῖς ἀναγκαίοις πλουτῆς.

Οὐχ ὀρᾶς, ὅτι καὶ γηπόνοι τὴν ἄμπελον περιτέμνουσιν,
 5 ὥστε τὴν δύναμιν ἅπασαν μὴ ἐν τοῖς φύλλοις καὶ ἐν τοῖς κλήμασιν, ἀλλ' ἐν τῇ ρίζῃ τοῦ φυτοῦ ἐπιδείκνυσθαι; Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖ· περικόπτε τὰ φύλλα καὶ τὴν σπουδὴν ἅπασαν εἰς τὴν τῶν καρπῶν φορὰν ἀνάλισκε. Εἰ δὲ οὐ βούλει ἐν ταῖς εὐημερίαις, ἔλπιζε τὰς δυσημερίας· ἐν τῇ γαλήνῃ χειμῶνα προσδόκα·
 10 ἐν τῇ ὑγείᾳ νόσον ἀνάμενε· ἐν τῷ πλούτῳ πενίαν καὶ πτωχείαν ἔλπιζε. «Μνήσθητι», γάρ, φησί, «καιρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς, πτωχείαν καὶ ἔνδειαν ἐν ἡμέρᾳ πλούτου». Ἄν γὰρ οὕτω διακεείμενος ᾖς, τὸν τε πλοῦτον μετὰ πολλῆς διοικήσεις τῆς σωφροσύνης, τὴν πενίαν ἐπελθοῦσαν μετὰ πολλῆς οἴσεις
 15 τῆς ἀνδρείας. Τὸ μὲν γὰρ μὴ προσδοκηθὲν θορυβεῖ προσπεσὸν καὶ ταραττεῖ, τὸ δὲ ἐλπισθὲν συμβὰν οὐ πολὺν ἐπάγει τὸν θόρυβον. Δύο δὴ ταῦτα κερδαίνεις τὰ καλὰ, τὸ μῆτε μεθύειν καὶ παραπαίειν ἐπὶ τῆς εὐημερίας, μῆτε θορυβεῖσθαι καὶ ταραττεσθαι ἐπὶ τῆς εἰς τὰ ἐναντία μεταβολῆς, μάλιστα μὲν εἰ μέλλεις ἀεὶ κα-
 20 ραδοκεῖν τὰ ἐναντία· ἀρκεῖ γὰρ ἀντὶ τῆς πείρας ἢ προσδοκία.

Οἷόν τι λέγω. Πλουτεῖς; Ἐλπιζε πενίαν καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί; Ὅτι τὰ μάλιστα σε ὠφελῆσαι δυνήσεται ἢ προσδοκία αὕτη. Ὁ γὰρ ἐλπίζων πενίαν, ἐν πλούτῳ ὦν οὐ τυφοῦται, οὐ χαινοῦται, οὐ διαρρεῖ, οὐκ ἐφίεται τῶν ἀλ-
 25 λοτριῶν· ὁ γὰρ τῆς προσδοκίας φόβος ἀντὶ παιδαγωγοῦ τινος παρῶν σωφρονίζει, καταστέλλει τὴν διάνοιαν, καὶ πονηρὰ βλαστήματα τὰ ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας οὐκ ἀφήσι φυῆναι, ὥσπερ δρεπάνῃ τινὶ τῷ φόβῳ τῶν ἐναντίων κωλύων αὐτὰ καὶ περικόπτων.

για να μη χάσεις τα απαραίτητα· ούτε να ξεπερνᾷς τα καθιερωμένα σύνορα, για να μη στερηθεῖς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου μαζί· ἀλλὰ να περικόπτεις τὸ περιττό, για να πλουτίζεις με τὰ ἀναγκαῖα.

Δὲ βλέπεις ὅτι καὶ οἱ γεωργοὶ κλαδεύουν τὸ ἀμπέλι, για να παρουσιάσει ὅλη τὴ δύναμὴ του ὄχι στὰ φύλλα καὶ στὰ κλήματα, ἀλλὰ στὴ ρίζα τοῦ φυτοῦ; Αὐτὸ λοιπὸν κάνε καὶ σύ· κόβε ὀλόγυρα τὰ φύλλα καὶ ξόδευε ὅλη τὴ φροντίδα σου στὴν εὐφορία τῶν καρπῶν. Ἄν ὅμως δὲ θέλεις στὶς καλὲς ἡμέρες, ἔλπριζε τὶς κακὲς ἡμέρες, στὴ γαλήνη περίμενε τρικυμία, στὴν ὑγεία ἀνάμενε ἀρρώστια, στὸν πλοῦτο ἔλπριζε στέρηση καὶ φτώχεια. «Θυμήσου», λέγει, «τὸν καιρὸ τῆς πείνας στὸν καιρὸ τῆς ἀφθονίας, τὴ φτώχεια καὶ τὴ στέρηση στὶς ἡμέρες τοῦ πλουτισμοῦ σου»³. Ἄν λοιπὸν συμπεριφέρεσαι ἔτσι, καὶ τὸν πλοῦτο θὰ διαχειρίζεσαι με πολλὴ σωφροσύνη καὶ τὴ φτώχεια ὅταν ἔρθει θὰ τὴν ἀντέξεις με μεγάλη γενναιότητα. Γιατὶ τὸ ἀπροσδόκητο, ὅταν συμβεῖ, προκαλεῖ ἀνησυχία καὶ ταραίζει, ἐνῶ τὸ ἀναμενόμενο συμβὰν δὲ φέρνει πολλὴ ἀνησυχία. Δηλαδή κερδίζεις αὐτὰ τὰ δύο καλὰ, τὸ να μη μεθᾷς δηλαδή καὶ να μὴν ὀλισθαίνεις στὴν περίοδο τῆς εὐτυχίας, οὔτε ν' ἀνησυχεῖς καὶ να ταραζεσαι στὴν ἀλλαγὴ πρὸς τὰ ἀντίθετα, καὶ πρὸ πάντων ἂν μάθεις πάντοτε να περιμένεις τὰ ἀντίθετα· γιατί ἀρκεῖ ἀντὶ γιὰ τὴν πείρα ἢ προσδοκία.

Μὲ αὐτὸ πού λέγω ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· εἶσαι πλούσιος; περίμενε τὴ φτώχεια κάθε ἡμέρα. Γιὰ ποιό λόγο καὶ γιατί; Γιατὶ αὐτὴ ἢ προσδοκία μπορεῖ να σε ὠφελήσει πάρα πολύ. Γιατὶ αὐτὸς πού περιμένει τὴ φτώχεια, ἐνῶ εἶναι πλούσιος, δὲν ἀλαζονεύεται, δὲ ἀποχαυνώνεται, δὲν παραλύει, δὲν ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα, ἐπειδὴ ὁ φόβος τῆς προσδοκίας εἶναι παρῶν καὶ σὰν κάποιος παιδαγωγὸς τὸν σωφρονίζει, συγκρατεῖ τὸ νοῦ του καὶ δὲν ἀφήνει να φυτρώσουν τὰ πονηρὰ κλαδιὰ πού προέρχονται ἀπὸ τὴ φιλαργυρία, ἐμποδίζοντας καὶ περικόβοντας αὐτὰ με τὸ φόβο γιὰ τὰ ἀντίθετα σὰν με κάποιο δρεπάνι.

3. Σοφ. Σειρ. 18,25.

4. Ἐν μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον ἀγαθὸν κερδανεῖς· ἕτερον δὲ οὐκ ἔλαττον τούτου, τὸ καὶ παραγενομένης αὐτῆς μὴ δεδοικέναι. Προλαμβάνετω τοίνυν ἡ προσδοκία τῶν θλιβερῶν, ἵνα μὴ παραγένηται ἡ πείρα τῶν λυπηρῶν· διὰ τοῦτο ἡ πείρα ἔρχεται,
 5 ἐπειδὴ ἡ προσδοκία οὐ πάρεστιν· ἐπεὶ, εἶγε ἐκείνη κατώρθου τὸν ἄνθρωπον, οὐ σφόδρα ταύτης ἔδει. Καὶ μάρτυς τούτου ἐπὶ τῶν Νινευϊτῶν Ἰωνᾶς ὁ προφήτης· ὡς ἐλπίζοντες ἐκεῖνοι τῇ τοῦ προφήτου προρρήσει ἀνηκέστῳ περιπεσεῖν συμφορᾷ, τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἐλευσομένων κακῶν ἀπέστρεψαν τὴν ὀργήν·
 10 Ἰουδαῖοι δὲ μὴ πεισθέντες τῷ προφήτῃ λέγοντι τὴν ἄλωσιν Ἰερουσαλήμ, ὑπέστησαν τὰ δεινά. «Σοφὸς γὰρ φοβηθεὶς ἐξέκλινεν ἀπὸ κακοῦ, ὁ δὲ ἄφρων μίγνυται πεπορθῶς».

Ὁ ἐλπίζων γενέσθαι πένης, ἐν εὐημερίᾳ διάγων, οὐκ ἂν ταχέως γένηται πένης· ὁ γὰρ ἀπὸ τῆς προσδοκίας κερδᾶναι οὐκ
 15 ἠθέλησας, ἀπὸ τῆς πείρας τοῦτο μαθήσῃ καλῶς. Ἐν πλούτῳ τοίνυν ὦν, προσδόκα πενίαν· ἐν εὐημερίᾳ τυγχάνων, προσδόκα λιμόν· ἐν δόξῃ ὦν, ἔλπιζε ἀδοξίαν· ἐν ὑγείᾳ διάγων νόσον ἀνάμενε. Συνεχῶς ἐπισκέπτου τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὴν φύσιν, τῶν ποταμίων ρευμάτων οὐδὲν ἄμεινον διακειμένην καὶ
 20 καπνοῦ εἰς ἀέρα διαλυομένου ὄξυρρεπεστέραν καὶ σκιᾶς παρατρεχούσης οὐδαμινωτέραν. Ἄν ταῦτα φιλοσοφῆς, οὔτε τὰ χρηστά σε φουσησάσαι δυνήσεται, οὔτε τὰ λυπηρὰ ταπεινῶσαι· ἂν παρόντων τῶν χρηστῶν μὴ σφόδρα τούτων ἀντέχη, οὐδὲ ἀπελθόντων ὀδυνηθήσῃ. Ἄν ἐθίσῃς τὴν διάνοιάν σου ἐν τῇ προσδο-
 25 κίᾳ τῶν ἐναντίων, πολλάκις μὲν οὐδὲ παρέσονται τὰ ἐναντία, εἰ δὲ καὶ παραγένοιτο, οὐ σφόδρα σου καθάψονται.

5. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐ στοχαζόμενος ταῦτα λέγω, παλαιάν

4. Αυτό λοιπόν είναι τὸ ἕνα τὸ πάρα πολὺ μεγάλο ἀγαθὸ ποὺ θὰ κερδίσεις· καὶ τὸ ἄλλο ὄχι μικρότερο ἀπ' αὐτό, τὸ ὅτι καὶ ὅταν ἔρθει ἡ φτώχεια δὲ θὰ τὴ φοβᾶσαι. Ἦς προλαμβάνει λοιπὸν ἡ προσδοκία τῶν θλιβερῶν, γιὰ νὰ μὴν ἔρθει ἡ πείρα τῶν λυπηρῶν. Γι' αὐτὸ ἔρχεται ἡ πείρα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἡ προσδοκία· γιατί, ἂν αὐτὴ στήριζε τὸν ἄνθρωπο, δὲ θὰ χρειαζόταν πάρα πολὺ ἡ πείρα. Καὶ μάρτυρας γι' αὐτὸ στὴν περίπτωση τῶν Νινευϊτῶν εἶναι ὁ προφήτης Ἰωνᾶς. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι περίμεναν σύμφωνα μὲ τὴν πρόρρηση τοῦ προφήτη νὰ πέσουν σὲ ἀθεράπευτη συμφορὰ, μὲ τὴν προσδοκία τῶν κακῶν ποὺ θὰ ἔρχονταν, ἔδιωξαν τὴν ὀργή· οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, ἐπειδὴ δὲν πείσθηκαν στὸν προφήτη ποὺ προέλεγε τὴν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑπέφεραν τὰ δεινὰ. «Ὁ σοφὸς ἐπειδὴ φοβήθηκε, ξέφυγε ἀπὸ τὸν κακό, ὁ ἀνόητος ὅμως συναναστρέφεται τοῦ ἀσεβεῖς, ἐπειδὴ ἔχει αὐτοπεποίθηση»⁴.

Αὐτὸς ποὺ περιμένει νὰ γίνεи φτωχός, ἐνῶ ζεῖ μὲ εὐτυχία, δὲ θὰ γίνεи γρήγορα φτωχός. Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ δὲ θέλησες νὰ κερδίσεις ἀπὸ τὴν προσδοκία, θὰ τὸ μάθεις καλὰ ἀπὸ τὴν πείρα. Ὅταν λοιπὸν εἶσαι μέσα σὲ πλοῦτο περίμενε τὴ φτώχεια, ὅταν βρίσκεσαι σὲ εὐτυχία περίμενε τὴν πείνα· ὅταν εἶσαι σὲ δόξα ἀνάμενε τὴν περιφρόνηση· ὅταν ζεῖς μὲ ὑγεία περίμενε τὴν ἀρρώστια. Συνέχεια νὰ ἐξετάζεις τὴ φύση τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, ποὺ δὲν εἶναι καθόλου καλύτερη ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν καὶ κινεῖται πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὸν καπνὸ ποὺ διαλύεται στὸν ἀέρα, καὶ πιὸ ἀσήμαντη ἀπὸ τὴ σκιά ποὺ ἔρχεται καὶ φεύγει γρήγορα. Ἦν τὰ φιλοσοφεῖς αὐτά, οὔτε τὰ εὐχάριστα θὰ μπορέσουν νὰ σὲ κάνουν ἀλαζόνα, οὔτε τὰ λυπηρὰ νὰ σὲ ταπεινώσουν. Ἦν, ὅταν ὑπάρχουν τὰ εὐχάριστα, δὲν προσηλώνεσαι πάρα πολὺ σ' αὐτά, οὔτε ὅταν φύγουν θὰ πονέσεις. Ἦν συνηθίσεις τὴ σκέψη σου στὴν προσδοκία τῶν ἀντίθετων πραγμάτων, πολλὰς φορὲς οὔτε θὰ ἔρθουν τὰ ἀντίθετα, καὶ ἂν ὅμως ἔρθουν, δὲ θὰ δὲ στενοχωρήσουν πολὺ.

5. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν δικές μου σκέ-

4. Παροιμ. 14,16.

τινα ἱστορίαν διηγήσασθαι ὑμῖν βούλομαι. Ἐγένετό τις ἀνὴρ
 θαυμαστὸς καὶ μέγας καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀοίδιμος, ὁ
 μακάριος Ἰώβ, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀθλητής, ὁ στεφανίτης τῆς οἰ-
 κουμένης, ὁ διὰ πάντων τῶν ἄθλων ἐλθὼν, ὁ μυρία κατὰ τοῦ
 5 διαβόλου τρόπαια στήσας. Οὗτος ἐγένετο πλούσιος καὶ πένης,
 ἔνδοξος καὶ εὐκαταφρόνητος, πολὺπαις καὶ ἅπαις· οὗτος ἐγένετο
 ἐν βασιλικαῖς αὐλαῖς, ἐγένετο δὲ καὶ ἐν κοπρία· οὗτος ἐγένετο ἐν
 λαμπρᾷ στολῇ καὶ μετ' ἐκείνην ἐν πληγῇ σκωλήκων· οὗτος μυ-
 ρίας ἀπέλαυσε θεραπείας, καὶ μετὰ ταῦτα μυρίας ὑπέμεινεν
 10 ὕβρεις, οἰκετῶν ἐπανισταμένων, φίλων ὄνειδιζόντων, γυναικὸς
 ἐπιβουλευούσης. Πάντα αὐτῷ τὴν ἀρχὴν καθάπερ ἐκ πηγῶν
 ἐπέρρει, χρημάτων περιουσία, δυναστείας μέγεθος, δόξης περι-
 βολή, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τιμαὶ καὶ θεραπείαι, καὶ σώματος
 ὑγίεια καὶ παίδων εὐκληρία, καὶ οὐδὲν ἦν ἐκεῖ λυπηρόν· παρῆν
 15 αὐτῷ πλοῦτος μετὰ ἀσφαλείας, καὶ εὐημερία ἀδιάπτωτος καὶ
 μάλα εἰκότως· ὁ Θεὸς γὰρ πανταχόθεν αὐτὸν ἐτείχιζεν.

Ἄλλ' ὕστερον πάντα ἐκεῖνα ἀπέπτη, καὶ μυριοὶ χειμῶνες
 λοιπὸν ἐσκήνουν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνου, καὶ πάντες ἐπάλληλοι
 καὶ συνεχεῖς καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἅπαντες. Τὰ γὰρ ὄντα αὐτῷ
 20 ἅπαντα ἀθρόον ἀνηρπάζετο· οἰκέται, παῖδες κατεχώννυντο
 βιαίῳ καὶ ἀώρῳ θανάτῳ, ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τοῦ συμποσίου
 κατασφαγέστες, οὐ μαχαίρα καὶ ξίφει, ἀλλὰ πνεύματι πονηρῷ
 τὴν οἰκίαν κατασεΐσαντι. Καὶ γυνὴ μετὰ ταῦτα ὤπλιζε τὰ ἑαυτῆς
 μηχανήματα καὶ τῷ δικαίῳ προσῆγε· καὶ οἰκέται καὶ φίλοι, οἱ
 25 μὲν ἐνέπτυνον εἰς τὸ πρόσωπον, ὡς φησιν αὐτός, «ἀπὸ γὰρ προ-
 σώπου μου οὐκ ἐφείσαντο πτυέλου», οἱ δὲ ἐπέβαινον, καὶ τῆς
 οἰκίας ἐξεβάλλετο πάσης, καὶ ἐνδιαίτημα αὐτῷ ἦν ἡ κοπρία λοι-
 πόν, καὶ πηγαὶ σκωλήκων ἔβρυνον, πάντοθεν καὶ αἵματι καὶ

ψεις, θέλω νὰ σᾶς διηγηθῶ κάποια παλαιὰ ἱστορία. Ὑπῆρξε ἓνας ἄνδρας θαυμαστὸς καὶ μεγάλος, καὶ παντοῦ στὴν οἰκουμένη ξακουστός, ὁ μακάριος Ἰώβ, ὁ ἀθλητῆς τῆς εὐσεβείας, ὁ νικητῆς τῆς οἰκουμένης, ποὺ πέρασε ἀπ' ὄλα τὰ ἀγωνίσματα, ποὺ ἔστησε ἄπειρα τρόπαια ἐναντίον τοῦ διαβόλου. Αὐτὸς ἔγινε πλούσιος καὶ φτωχός, ἔνδοξος καὶ περιφρονημένος, πολύτεκνος καὶ ἄτεκνος· αὐτὸς διέμεινε σὲ βασιλικὲς αὐλές, διέμεινε ὁμῶς καὶ στὴν κοπριά· αὐτὸς ἔζησε μὲ λαμπρὴ στολὴ καὶ ὕστερα μὲ πληγὲς ἀπὸ σκουλήκια· αὐτὸς ἀπόλαυσε ἄπειρες περιποιήσεις καὶ μετὰ ὑπέφερε ἄπειρες προσβολές, ὅταν οἱ δοῦλοι του στράφηκαν ἐναντίον ου, οἱ φίλοι του τὸν κατηγοροῦσαν καὶ ἡ γυναίκα του τὸν ἐπιβουλεύοταν. Στὴν ἀρχὴ ὄλα τοῦ ἔτρεχαν σάν ἀπὸ πηγές, ἀφθονία χρημάτων, δύναμη ἐξουσίας, περιβολὴ δόξας, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τιμὲς καὶ περιποιήσεις, ὑγεία σώματος καὶ καλὸς κλῆρος παιδιῶν, καὶ τίποτε δὲν ἦταν ἐκεῖ λυπηρό. Ὑπῆρχε σ' αὐτὸν πλοῦτος μὲ ἀσφάλεια, καὶ εὐτυχία ἀδιάκοπη, καὶ πολὺ εὐλόγα· γιατί ὁ Θεὸς ἀπὸ παντοῦ τὸν ὀχύρωνε.

Ἄλλ' ὕστερα ὄλα ἐκεῖνα χάθηκαν, καὶ ἄπειρες τρικυμίες στὴ συνέχεια κατοικοῦσαν στὸ σπίτι του, καὶ ὄλες ἦταν διαδοχικὲς καὶ ἀδιάκοπες, καὶ μάλιστα ὑπερβολικὰ μεγάλες. Καθόσον ὄλα τὰ ὑπάρχοντά του διὰ μιᾶς ἀρπάζονταν· δοῦλοι, παιδιὰ θάπτονταν μὲ βίαιο καὶ πρόωρο θάνατο, ἀφοῦ κατασφάγηκαν ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ τὸ συμπόσιο, ὄχι ἀπὸ μαχαίρι καὶ ξίφος, ἀλλὰ ἀπὸ πνεῦμα πονηρὸ ποὺ ἔσεισε τὸ σπίτι. Καὶ ἡ γυναίκα του στὴ συνέχεια ἐτοίμαζε τὰ δικά της μηχανήματα καὶ τὰ ὀδηγούσε ἐναντίον τοῦ δικαίου. Καὶ δοῦλοι καὶ φίλοι, ἄλλοι τὸν ἔφτυναν στὸ πρόσωπο, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, «δὲ δίστασαν νὰ μὲ φτύσουν στὸ πρόσωπο»⁵, ἐνῶ ἄλλοι προχωροῦσαν περισσότερο καὶ τὸν ἔδιωχναν ἀπὸ κάθε σπίτι· κατοικία του ἦταν πλέον ἡ κοπριά, ἀπ' ὅπου ἀνέβλυζαν πηγές ἀπὸ σκουλήκια, ἀπὸ παντοῦ ἔσταζε αἷμα καὶ πύο ἐκεῖνος ποὺ ἦταν διαμάντι, καὶ παίρνοντας ἓνα ὄστρακο ἔξιζε τὸ πύο, καὶ γινόταν ἔτσι ὁ ἴδιος δήμιος τοῦ

5. Ἰώβ 30,10.

ἰχῶρι κατερρεῖτο ὁ ἀδάμας καὶ λαβῶν ὄστρακον ἔξεε τοὺς ἰχῶ-
 ρας, δῆμιος αὐτὸς ἐαυτῷ γινόμενος· καὶ ὀδύναι ἐπάλληλοι καὶ
 βάσανοι ἀκαρτέρητοι καὶ νυξ ἡμέρας χαλεπωτέρα, καὶ ἡμέρα
 νυκτὸς φρικωδεστέρα, ὡς φησιν· «ὡς ἂν κοιμηθῶ, λέγω, πότε
 5 ἡμέρα; Ὡς δ' ἂν ἀναστῶ, λέγω πάλιν· πότε ἐσπέρα; Πλήρης δὲ
 γίνομαι ὀδυνῶν ἀπὸ ἐσπέρας μέχρι πρωῖ».

Καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι, καὶ ὁ μὲν παρακαλῶν
 οὐδεὶς, οἱ δὲ ἐπεμβαίνοντες μυρῖοι· ἀλλ' ὅμως ἐν χειμῶνι το-
 σούτῳ καὶ κύμασιν ὄντως ἀφορήτοις ἔστη πρὸς πάντα γενναῖος
 10 καὶ ἀπερίτρεπτος· τὸ δὲ αἷτιον τούτων τοῦτο ἦν, ὅπερ ἔφην, ὅτι,
 ὅταν ἐπλούτει, προσεδόκα πενίαν· ὅτε ὑγίαινε, νόσον ἀνέμενε·
 ὅτε παίδων τοσούτων πατὴρ ἐγένετο καὶ ἅπαις ἀθρόον ἤλπιζεν
 ἔσεσθαι. Καὶ τοῦτον τὸν φόβον ἀεὶ παρ' ἐαυτῷ ἀνείλιττε καὶ
 ταύτην τὴν ἀγωνίαν ἀεὶ ἔτρεφε, τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων
 15 εἰδῶς τὴν φύσιν καὶ τὸ ἐπίκαιρον αὐτῶν λογιζόμενος. Διὸ καὶ
 ἔλεγε· «φόβος ὃν ἐφοβούμην ἦλθέ μοι καὶ ὃν ἐδεδοίκειν κίνδυ-
 νον συνήνησέ μοι». Ἀεὶ γὰρ τοῖς λογισμοῖς πρὸς αὐτὸν ἐβάδι-
 ζεν ἀναμένων αὐτόν, ἐλπίζων, καὶ προσδοκῶν· διὰ τοῦτο παρα-
 γενόμενος οὐκ ἐτάραξεν· «οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἡσύχασα, οὔτε
 20 ἀνεπαυσάμην, ἦλθε δέ μοι ὀργή». Οὐκ εἶπεν, 'οὐκ εἰρηνεύω,
 οὐδὲ ἡσυχάζω', ἀλλ', «οὐκ εἰρήνευσα», ἐν τῷ παρελθόντι
 χρόνῳ. Εἰ γὰρ καὶ τὰ πράγματα μέγα φρονεῖν παρεσκεύαζεν,
 ἀλλ' ἢ προσδοκία τῶν λυπηρῶν οὐκ εἶα με ἡσυχάζειν. Εἰ καὶ ἢ
 ἄγαν εὐημερία τρυφᾶν ἐποίει, ἀλλ' ἢ ἀγωνία τῶν ἐλπίζομένων
 25 τὴν ἄδειαν ἀπεδίωκεν· εἰ καὶ τὰ παρόντα ἀπολαύειν ἠνάγκαζεν,
 ἀλλ' ἢ τῶν προσδοκωμένων φροντὶς ταύτην διέκοπτε.

6. Ἰωβ 7,4.

7. Ἰωβ 3,25.

ἑαυτοῦ του. Καὶ πόνοι διαδοχικοὶ τὸν συνόδευαν καὶ βάσανα ἀνυπόφορα, καὶ ἡ νύχτα ἦταν χειρότερη ἀπὸ τὴν ἡμέρα καὶ ἡ ἡμέρα σκληρότερη ἀπὸ τὴν νύχτα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος· ὅταν πέσω νὰ κοιμηθῶ, λέγω, πότε θὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα; ὅταν ὅμως σηκωθῶ, λέγω πάλι, πότε θὰ ἔρθει τὸ βράδυ; Εἶμαι γεμάτος πό-
νους ἀπὸ τὸ βράδυ μέχρι τὸ πρωί»⁶.

Καὶ ὅλα ἦταν γκρεμοὶ καὶ σκόπελοι, καὶ δὲν ὑπῆρχε κα-
νεὶς νὰ τὸν παρηγορεῖ, ἐνῶ ἀπειροὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν κατέ-
κριναν. Ἄλλ' ὅμως μέσα σὲ τόσο μεγάλη τρικυμία καὶ σὲ κύμα-
τα πραγματικὰ ἀφόρητα στάθηκε ἀπέναντι σὲ ὅλα γενναῖος καὶ
ἀμετακίνητος. Καὶ ἡ αἰτία γι' αὐτὰ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ εἶπα, τὸ ὅτι
δηλαδὴ ὅταν ἦταν πλούσιος περίμενε τὴν φτώχεια, ὅταν ἦταν
ὕγιης περίμενε τὴν ἀρρώστια, ὅταν ἔγινε πατέρας τόσων πολ-
λῶν παιδιῶν, ἔλπιζε πὼς θὰ μείνει ξαφνικὰ καὶ χωρὶς παιδιά.
Καὶ αὐτὸν τὸ φόβο πάντοτε τὸν ξετύλιγε μέσα του, καὶ αὐτὴ
τὴν ἀγωνία πάντοτε τὴν ἔτρεφε, ἐπειδὴ γνώριζε τὴ φύση τῶν
ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ ἐπειδὴ σκεπτόταν τὴν παροδικότη-
τά τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «ὁ φόβος ποὺ φοβόμουν μοῦ ἦρθε
καὶ ὁ κίνδυνος ποὺ εἶχα φοβηθεῖ μὲ συνάντησε»⁷. Πάντοτε
δηλαδὴ πῆγαινε μὲ τὶς σκέψεις του σ' αὐτὸν καὶ τὸν περίμενε,
τὸν φοβόταν καὶ τὸν προσδοκοῦσε. Γι' αὐτὸ ὅταν ἦρθε δὲν τὸν
τάραξε. «Οὔτε εἰρήνη, οὔτε ἡσυχία, οὔτε ἀνάπαυση εἶχα, ἀλλ'
ἦρθε ἐναντίον μου ἡ ὀργή»⁸. Δὲν εἶπε, 'δὲν ἔχω εἰρήνη οὔτε
ἡσυχία', ἀλλὰ, «δὲν εἶχα εἰρήνη», στὸν χρόνο ποὺ πέρασε. Για-
τί, ἂν καὶ τὰ πράγματα μὲ ἔκαναν νὰ ὑπερηφανεύομαι, ἡ προσ-
δοκία ὅμως τῶν λυπηρῶν δὲ μὲ ἄφηνε νὰ ἡσυχάζω. Ἄν καὶ ἡ
ὑπερβολικὴ εὐημερία τὸν ἔκαμνε νὰ ζεῖ μὲ καλοπέραση, ἡ ἀγω-
νία ὅμως ἐκείνων ποὺ περίμενε ἔδιωχνε τὴν ἀσφάλεια. Ἄν καὶ
τὰ παρόντα τὸν ἀνάγκαζαν νὰ ζεῖ μὲ ἀπολαύσεις, ἡ φροντίδα
ὅμως γιὰ τὰ προσδοκώμενα τὶς σταματοῦσε.

8. Ἰὼβ 3,26.

Διὰ τοῦτο ἄπερ ἐμελέτησεν ἐπὶ τῶν λογισμῶν, ταῦτα ἰδὼν ἐπὶ τῶν πραγμάτων συμβάντα γενναίως ἤνεγκε, τὰ πάλαι μελετηθέντα παλαίσματα, καὶ τὰ τῇ προσδοκίᾳ προειλημμένα, ταῦτα παρόντα βλέπων οὐκ ἐταράττετο. Ὅτι γὰρ οὐδὲ παρόντων τῶν χρηστῶν σφόδρα τούτων ἀντέχετο, ἄκουσον τί φησιν· «εἰ δὲ καὶ 5 εὐφράνθην πολλοῦ πλούτου γενομένου μοι, εἰ κατέταξα χρυσίον ἰσχύν μου, εἰ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποιθήσα, εἰ δὲ καὶ ἐπ' ἀναριθμητοῖς ἐθέμην χειρὰ μου». Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Οὐκ εὐφραίνου τοῦ πλούτου περιρρέοντός σοι; Οὐδαμῶς, φησί. Τί δήποτε; Ὅτι ἤδειν αὐτοῦ τὸ ἄστατον καὶ διαρρέον, ἤδειν τὸ κτῆμα οὐ μόνι- 10 μον. «Καὶ ὄρῳ μὲν», φησὶν, «ἥλιον ἐπιφάυσκοντα, καὶ ἐκλείποντα, σελήνην δὲ φθίνουσαν· οὐ γὰρ ἐπ' αὐτῶν ἐστίν». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ τὰ κατ' οὐρανὸν ἄστρα, καὶ διηνεκῶς λάμποντα δέχεταιί τινα μεταβολήν, ἥλιος μὲν ἐκλείπων, σελήνην δὲ φθίνουσα, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας τὸ τὰ ἐπίγεια νομίζειν εἶ- 15 ναι μόνιμα καὶ πεπηγότα; Διὰ τοῦτο οὔτε παρόντων εὐφραίνεται λίαν, οὔτε ἀπελθόντων ἠλγησε χαλεπῶς, ἐπειδὴ καλῶς ἤδει τὴν φύσιν αὐτῶν.

Ταῦτα δὲ καὶ ἡμεῖς ἀκούοντες, ἀγαπητοί, μὴ πενία πιεζώμεθα, μήτε πλούτῳ φουσώμεθα, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν πραγμάτων με- 20 ταβολῇ τὴν γνώμην ἀμετάβλητον διατηροῦντες, τὸν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας δρεψώμεθα καρπὸν, ἵνα καὶ τῆς ἐνταῦθα ἡδονῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

Γι' αὐτὸ ἐκεῖνα ποὺ μελέτησε στοὺς λογισμοὺς του, ὅταν τὰ εἶδε νὰ ἔχουν συμβεῖ στὴν πράξι, τὰ ὑπέφερε μὲ γενναιότητα· τοὺς ἀγῶνες ποὺ μελέτησε ἀπὸ πρὶν καὶ τοὺς εἶχε προλάβει μὲ τὴν προσδοκία του, ὅταν τοὺς ἔβλεπε πῶς εἶχαν ἔρθει, δὲν τὸν ἀνησυχοῦσαν. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν προσηλωνόταν ὑπερβολικὰ στὰ εὐχάριστα ὅταν τὰ εἶχε, ἄκουσε τί λέγει· «ποτὲ δὲν ἐνιωσα εὐχαρίστηση γιὰ τὸν πολὺ πλοῦτο ποὺ ἀπόκτησα, ποτὲ δὲ λογάριασα τὴ δύναμή μου στὸ χρυσάφι, ποτὲ δὲ στήριξα τὴν ἐλπίδα μου στοὺς πολύτιμους λίθους, καὶ ποτὲ δὲν ἄπλωσα τὸ χέρι μου σ' ἀναρίθμητο πλοῦτο»⁹. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Δὲν ἐνιωθες εὐχαρίστηση ὅταν ὁ πλοῦτος σὲ περικύκλωνε; Καθόλου, λέγει. Γιατί λοιπόν; Γιατί γνώριζα πῶς εἶναι ἄστατος καὶ ἐξαφανίζεται, γνώριζα πῶς ἡ κατοχὴ του δὲν εἶναι μόνιμη. «Καὶ βλέπω βέβαια», λέγει, «τὸν ἥλιο νὰ ἀνατέλλει λαμπρὰ καὶ νὰ χάνεται, καὶ τὴ σελήνη νὰ ἐλαττώνεται· οὔτε σ' αὐτὰ δὲν ἀξίζει νὰ στηρίζεται κανεὶς»¹⁰. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: Ἄν τὰ οὐράνια ἄστρα, ἂν καὶ λάμπουν παντοτινά, παθαίνουν κάποια μεταβολή, γιὰ τὸν ἥλιος χάνεται καὶ ἡ σελήνη ἐλαττώνεται, πῶς δὲν εἶναι ἀπόδειξη τῆς χειρότερης ἀνοησίας τὸ νὰ νομίζει κανεὶς πῶς τὰ ἐπίγεια εἶναι μόνιμα καὶ σταθερά; Γι' αὐτὸ οὔτε ὅταν τὰ εἶχε ἐνιωθε πολὺ μεγάλη εὐχαρίστηση, οὔτε ὅταν χάθηκαν πόνεσε σκληρὰ, ἐπειδὴ ἤξερε καλὰ τὴ φύση τους.

Ἄκούοντας ὅμως αὐτὰ καὶ μεῖς, ἀγαπητοί, νὰ μὴ στεναχωριέμαστε γιὰ τὴ φτώχεια, οὔτε νὰ ὑπερηφανευόμαστε ἀπὸ τὸν πλοῦτο, ἀλλὰ διατηρώντας τὴ σκέψη μας ἀμετάβλητη στὴν ἀλλαγὴ τῶν πραγμάτων, ἃς κερδίσουμε τὸν καρπὸ ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, γιὰ ν' ἀπολαύσουμε καὶ τὴν ἐδῶ εὐχαρίστηση καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαί νὰ ἐπιτύχουμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

9. Ἰωβ 31,24-25.

10. Ἰωβ 31,26.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ

ΣΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΠΕΤΡΑΣ

ὅταν ἀπὸ τὴν κακοκαιρία συγκεντρώθηκαν λίγοι·
στὸ ὅτι πρέπει οἱ πιστοὶ νὰ συγκεντρώνονται συνέχεια
καὶ νὰ μὴν ἀπελπίζονται γιὰ τὴ σωτηρία τους ὅταν ἀμαρ-
τάνουν,
ἀλλὰ νὰ δείχνουν μετάνοια

ΟΜΙΛΙΑ

ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩ ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΤΩ ΕΠΙ ΤΗ ΠΑΛΑΙΑ ΠΕΤΡΑ

ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα·
εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν
τὴν σωτηρίαν ἐν ἀμαρτήμασιν ὄντας,
ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι

1. Τί τοῦτο; τὴν πόλιν ἅπασαν παρεῖναι δέον σήμερον, οὐδὲ τὸ
10 πολλοστὸν ἡμῖν ἀπήντησε τοῦ συλλόγου μέρος; Τάχα ὁ πηλὸς αἴ-
τιος καὶ ὁ ὑετός; Ἄπαγε· οὐχ ὁ πηλός, ἀλλ' ἡ ράθυμος καὶ ἡ ἀνα-
πεπτωκυῖα γνώμη. Τίνα γὰρ ἂν ἔχοιεν συγγνώμην οἱ ἀπολειφθέν-
τες, ὅπου γε οἱ μὲν μάρτυρες καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς κατεφρόνησαν,
αὐτοὶ δὲ ὑπὲρ τοῦ παραγενέσθαι οὐδὲ πηλοῦ κατετόλμησαν; Πῶς
15 μακαρίσω τοὺς παραγενομένους ὑμᾶς; πῶς ταλανίσω τοὺς ἀπολει-
φθέντας ἐκείνους, διὰ τε τὴν ἀπόλειψιν, διὰ τε τὴν αἰτίαν τῆς ἀπο-
λείψεως; Εὐδηλον γὰρ ὅτι βιωτικάῃς προσηλωμένοι ἔφροντίσι καὶ
τὸν ἅπαντα λυμαινόμενον τῶν χρημάτων ἔρωτα σφοδρότερον ἐν
ἑαυτοῖς ἀνάπτοντες, τῆς καλῆς ταύτης ἀπελείφθησαν ἑορτῆς.
20 Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ πάρεισιν, ἀναγκαῖον καὶ πρὸς ἀπόντας διαλε-
χθῆναι· εὐδηλον γὰρ ὅτι δι' ὑμῶν ταῦτα ἀκούσονται τῶν παρόν-

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΠΕΤΡΑΣ

ὅταν ἀπὸ τὴν κακοκαιρία συγκεντρώθηκαν λίγοι· στὸ ὅτι πρέπει οἱ πιστοὶ νὰ συγκεντρώνονται συνέχεια καὶ νὰ μὴν ἀπελπίζονται γιὰ τὴ σωτηρία τους ὅταν ἀμαρτάνουν, ἀλλὰ νὰ δείχνουν μετάνοια.

Τί εἶναι αὐτό; Ἐνῶ ἔπρεπε σήμερα νὰ βρίσκεται ἐδῶ ὁλόκληρη ἡ πόλη, δὲν παρουσιάσθηκε οὔτε ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς; Μήπως ἡ λάσπη καὶ ἡ βροχὴ εἶναι ἡ αἰτία; Κάθε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ λάσπη, ἀλλὰ ἡ ἀδιάφορη καὶ ἡ νωθρὴ θέληση. Γιατί ποιά συγγνώμη μπορεῖ νὰ ἔχουν τὴ στιγμή ποὺ οἱ μάρτυρες περιφρόνησαν καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ τους, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν ἀψηφισαν οὔτε τὴ λάσπη γιὰ νὰ ἔρθουν ἐδῶ; Πῶς νὰ μακαρίσω ἐσᾶς ποὺ ἤρθατε; Πῶς νὰ ταλανίσω ἐκείνους ποὺ ἀπουσίασαν, καὶ γιὰ τὴν ἀπουσία τους καὶ γιὰ τὴν αἰτία τῆς ἀπουσίας τους; Γιατί εἶναι ὀλοφάνερο πῶς ἀπουσίασαν ἀπὸ τὴν καλὴ αὐτὴ ἑορτὴ, ἐπειδὴ εἶναι προσηλωμένοι στὶς βιοτικὲς φροντίδες καὶ ἀνάβουν μέσα τους πιὸ δυνατὰ τὸν ἔρωτα γιὰ τὰ χρήματα ποὺ ὅλα τὰ καταστρέφει.

Ἄλλὰ παρ' ὅλο ποὺ δὲν εἶναι ἐδῶ, εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσουμε καὶ στοὺς ἀπόντες, γιατί εἶναι ὀλοφάνερο πῶς θὰ τὰ

των· μέχρι τότε τῶν χρημάτων ἢ λύσσα; μέχρι τίνος ἢ μηδέποτε σβεννυμένη κάμιнос πάντα ἔπεισι καὶ καταφλέγει; οὐκ ἴστε ὅτι αὐτὴ ἢ φλόξ ἐκεῖνον γεννᾷ τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον; Εἰ δὲ καταφρονεῖς γεέννης καὶ οὐ διασεῖει σου τὴν διάνοιαν ταῦτα τὰ ρήματα 5 διὰ τὸ μέλλειν ἔτι τὴν κόλασιν, κἂν τὰ παρόντα πειθέτω σε. Οὐκ ἔγνωτε οἶον τὸν καρπὸν ἢ φιλοχρηματία πρώην ἐπεδείξατο; οὐ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν ἐστὶ τὰ ὑπομνήματα; οὐκ ἔναυλος τῆς τοσαύτης καταστροφῆς ἢ ἀπόδειξις; Πᾶσα ἢ πόλις ἡμῖν τῶν λειψάνων τοῦ ναυαγίου ἐκείνου ἐμπέπλησται· καὶ ὅπουπερ ἂν ἀπέλθης, 10 ὥσπερ πλοίου μεγάλου καταποντισθέντος, ὁ μὲν τὴν σανίδα, ὁ δὲ τὴν κώπην, ὁ δὲ τὸ ἰστίον, ὁ δὲ μέρος τι τῶν ἀγωγίμων διασώσαντες ἔχουσι καὶ περιφέρουσιν· οὕτω δὴ καὶ τοῦ πρώην ἐντεῦθεν ἐπενεχθέντος σεισμοῦ, ὁ μὲν τὴν οἰκίαν, ὁ δὲ τοὺς ἀγρούς, ὁ δὲ τὰ ἀνδράποδα, ὁ δὲ τὸ ἀργύριον, ὁ δὲ τὸ χρυσίον διανειμάμενοι, πλα- 15 τεῖαν τῆς συμφορᾶς τὴν ὄψιν εἰργάσαντο, καὶ πανταχοῦ τοῦ κλόνου τὰ ὑπομνήματα διασπαρῆναι παρεσκεύασαν.

Καὶ ὁ μὲν νύκτας ἀϋπνοὺς διατελέσας καὶ μυρίους πόνους καὶ κινδύνους ὑπομείνας καὶ ἀμαρτήματα τοσαῦτα συναγαγὼν ἀπὸ τῆς τοιαύτης πλεονεξίας, ἄοικος, ἄπολις πρὸς τὴν ὑπερορίαν φυγὰς 20 γέγονε, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορεῖ τροφῆς· καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον ἐπικρεμάμενον ὄρᾳ, ξίφῃ καὶ δημίους καὶ βάραθρα φανταζόμενος, μυρίων θανάτων χαλεπωτέραν ζωὴν ζῶν· ἕτεροι δὲ τοῖς ἐκείνου κτήμασιν ἐντροφῶσι, καὶ οἱ πρὸ τούτου κολακεύοντες αὐτόν, ἐπιβουλεύουσι νῦν. Ταῦτα οὖν οὐχ 25 ἱκανὰ καὶ τὸν σφόδρα ἀναίσθητον σωφρονίζειν; Ἀλλὰ μετὰ τοσαύ-

ἀκούσουν αὐτὰ ἀπὸ σαῶς τοὺς παρόντες. Μέχρι πότε θὰ κρατή-
σει ἡ μανία γιὰ τὰ χρήματα; Μέχρι πότε τὸ καμίνι πὺ δὲ
σβήνει ποτὲ θὰ ἔρχεται σὲ ὄλα καὶ θὰ τὰ κατακαίει; Δέ γνωρί-
ζετε ὅτι αὐτὴ ἡ φλόγα γεννάει ἐκείνη τὴν ἄσβεστη φωτιά; ὅτι
αὐτὸς ὁ πυρετὸς γεννάει ἐκεῖνο τὸ φαρμακερὸ σκουλήκι; Ἄν
ὅμως περιφρονεῖς τὴ γέεννα καὶ δὲ σοῦ ταραάζουν τὴν ψυχὴ
αὐτὰ τὰ λόγια ἐπειδὴ ἡ τιμωρία ἀργεῖ ἀκόμη, τουλάχιστο ἄς σὲ
πείσουν αὐτὰ πὺ γίνονται τῶρα¹. Δέ γνωρίσατε ποιὸν καρπὸ
φανέρωσε ἡ φιλοχρηματία προηγουμένως; δὲν εἶναι μπροστὰ
στὰ μάτια σας τὰ παραδείγματα; δὲν εἶναι τυπωμένη στὴ μνήμη
σας ἡ ἀπόδειξη τῆς τόσο μεγάλης καταστροφῆς; Ὅλη ἡ πόλη
μας γέμισε ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τοῦ ναυαγίου ἐκείνου, καὶ ὄπου
ἂν πᾶς, σὰν νὰ καταποντίσθηκε ἓνα μεγάλο πλοῖο, ὁ ἓνας τὴ
σανίδα, ὁ ἄλλος τὸ κοπί, ὁ ἄλλος τὸ πανί, ὁ ἄλλος κάποιο μέ-
ρος ἀπὸ τὰ μεταφερόμενα ἀφοῦ διέσωσαν τὸ ἔχουν καὶ τὸ περι-
φέρουν. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅταν ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτῆ προηγήθη-
κε ὁ προηγούμενος σεισμὸς, ὁ ἓνας τὸ σπίτι, ὁ ἄλλος τὰ χωρά-
φια, ὁ ἄλλος τὰ ζῶα, ὁ ἄλλος τὸ ἀσήμι, ὁ ἄλλος τὸ χρυσάφι
ἀφοῦ μοίρασαν, πρόβαλαν μεγάλο τὸ θέαμα τῆς συμφορᾶς καὶ
ἔκαμαν νὰ σκορπισθοῦν παντοῦ οἱ ἀναμνήσεις τοῦ κλονισμοῦ.

Καὶ ὁ ἓνας ἀφοῦ πέρασε νύχτες χωρὶς ὕπνο καὶ ἄντεξε
ἄπειρους κόπους καὶ κινδύνους καὶ ἀφοῦ μάζεψε τόσα πολλὰ
ἀμαρτήματα ἀπὸ τὴν πλεονεξία του αὐτῆ, χωρὶς σπίτι, χωρὶς
πόλη κατέφυγε στὴν ξένη χώρα καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀπαραίτητη
τροφή· καὶ βλέπει κάθε ἡμέρα νὰ ἀπειλεῖται ἐναντίον του ὁ κίν-
δυνος τοῦ θανάτου, καὶ φαντάζεται ξίφη καὶ δημίους καὶ βάρα-
θρα, καὶ ζεῖ μιὰ ζωὴ χειρότερη ἀπὸ ἄπειρους θανάτους. Ἄλλοι
ὅμως ἀπολαμβάνουν τὰ κτήματα του καὶ ἐκεῖνοι πὺ τὸν κολά-
κευαν πρὶν ἀπ' αὐτὸ τῶρα τὸν ἐπιβουλεύονται. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν
εἶναι ἀρκετὰ νὰ σωφρονίζουν καὶ τὸν ὑπερβολικὰ ἀναίσθητο;
Ἄλλὰ ὕστερα ἀπὸ τόση συμφορὰ, ὕστερα ἀπὸ τόση τρικυμία,
ὕστερα ἀπὸ τόση καταστροφὴ, ὕστερα ἀπὸ τόση καὶ τέτοια με-

1. Στὴ συνέχεια μιλάει γιὰ τὴν πτώση τοῦ Εὐτροπίου πὺ ἔγινε πρὶν τριάντα
ἡμέρες.

τὴν πληγὴν, μετὰ τοσοῦτον χειμῶνα, τὴν καταστροφὴν, μετὰ τοσαύτην μεταβολὴν καὶ τηλικαύτην, τὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν φαινομένην, τὴν πρὸ τριάκοντα οὐδ' ὄλως γεγενημένην ἡμερῶν, πάλιν ταῦτα
5 μαίνεσθε; καὶ ποίαν ἂν σχοίητε συγγνώμην, ἢ τίνα ἀπολογίαν; Καὶ οὐ μαίνεσθε μόνον, ἀλλ' οὐδὲ παραγίνεσθε, ἵνα αὐτὸ τοῦτο μάθητε.

Ὡσπερ γὰρ πρὸς παρόντας τοὺς ἀπόντας διαλέγομαι, πολλῆ
τῆ ἀθυμίᾳ κεκαρωμένος, ὅτι οὐ τῷ φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐ τῆ
πείρᾳ τῶν παρόντων γίνονται βελτίους, ἀλλ' ἀρπάζοντες, πλεονε-
10 κτοῦντες, ὥσπερ ἓν τινι κοπρία σκώληκες, τῷ φορυτῷ τῶν φρον-
τίδων τούτων ἀπειλημμένοι καὶ ἐγκατορωρυγμένοι, οὐδὲ ἅπαξ τῆς
ἐβδομάδος παραγίνεσθαι σπουδάζουσιν, ἵνα κἂν αὐτὸ τοῦτο μάθω-
σιν ἔνθα εἰσίν. Ὡσπερ γὰρ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι αὐτοὶ μὲν οὐκ
ἂν δύναιντο συνιδεῖν ἐν οἷς εἰσίν, ἰατρῶν δὲ δέονται τῶν τῆς μα-
15 νίας αὐτοὺς ἀπαλλαζόντων, οὕτω δὴ καὶ οἱ τῆ χαλεπῆ λύσση τῶν
χρημάτων κατεχόμενοι, ἐτέρων δέονται διδασκάλων, ἵνα κἂν ὅτι
λυσσωσι μάθωσι. Διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτῶν δέομαι καὶ παρακαλῶ
καὶ ἰκετεύω ἀπαντᾶν πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ λόγου δέχεσθαι
φάρμακα. Οὐκ ἔστι μοι σιδήριον ἠκονημένον, ἀλλ' ἔστι λόγος σι-
20 δήρου τομώτερος· οὐκ ἔστι πῦρ, οὐδὲ φάρμακον δάκνον, ἀλλ' ἔστι
ρήματα πυρὸς θερμότερα, καὶ ἀνώδυνον ἐπάγοντα τὴν ἰατροίαν.

2. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἀποπηδᾶς, εἶπέ μοι, καὶ οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἐπι-
δείκνυσαι περὶ τὴν ψυχὴν πρόνοιαν, ὅσην ἔχεις περὶ τὴν σάκρα
φειδώ; Ἐκείνης μὲν γὰρ κακῶς διακειμένης καὶ χρήματα δαπανᾶς,
25 κἂν δανείσασθαι δέῃ, πάντα ὑποθέμενος ἀναλίσκεις· καὶ ἰατροῖς,
κἂν τεμεῖν βουληθῶσι, κἂν καῦσαι, μετὰ πολλῆς προθυμίας παρέ-
χεις τὸ σῶμα ποιεῖν ὅπερ ἂν ἐθέλωσι· τῆς δὲ ψυχῆς πηγὰς
σκωλήκων ἐχούσης, οὐκ ἀπαντᾶς ἀκουσόμενος, εἶπέ μοι, λόγου
τὴν σηπεδόνα ἐκκαθάροντος, καὶ ταῦτα οὔτε χρήματα ἔχων κατα-

ταβολή, πού φαίνεται μπροστά στα μάτια σας, πού έγινε πριν από τριάντα μόλις ημέρες, πάλι έχετε μανία γι' αυτά; Και ποιά συγγνώμη ή ποιά δικαιολογία μπορεί να έχετε; Και όχι μόνο έχετε τή μανία, αλλά δεν έρχεστε και έδω για να τὸ μάθετε αυτό.

Γιατί μιλάω στους άπόντες ὅπως στους παρόντες, ζαλισμένος από τή μεγάλη στενοχώρια, καθόσον οὔτε με τὸ φόβο για τὰ μελλοντικά οὔτε με τήν πείρα τῶν παρόντων γίνονται καλύτεροι, αλλά ἀρπάζω^ν εἶναι πλεονέκτες, σάν σκουλήκια σέ κοπριά, εἶναι ἀποκλεισμένοι και βαθειά θαμμένοι από τις πολλές αυτές φροντίδες, και οὔτε μιὰ φορά τήν εβδομάδα δέ φροντίζουν να έρχονται έδω, για να μάθουν τουλάχιστο αυτό, πού δηλαδή βρίσκονται. Γιατί ὅπως αυτοί πού κατέχονται από τρέλλα, οί ίδιοι δεν μπορούν να ἀντιληφθοῦν σέ ποιά κατάσταση βρίσκονται, αλλά χρειάζονται τούς ιατρούς να τούς ἀπαλλάξουν από τή μανία, ἔτσι ἀκριβῶς και αυτοί πού κατέχονται από τή φοβερή λύσσα για τὰ χρήματα, χρειάζονται ἄλλους διδασκάλους, για να μάθουν τουλάχιστο πῶς έχουν λύσσα. Γι' αυτό ιδιαίτερα τούς ζητῶ και τούς παρακαλῶ και τούς ίκετεύω να μᾶς συναντοῦν και να δέχονται τὰ φάρμακα από τὸ λόγο. Δεν έχω ἀκονισμένο μαχαίρι, αλλά έχω λόγο πιὸ κοφτερό από μαχαίρι· δεν έχω φωτιά, οὔτε φάρμακο ἐνοχλητικό, αλλά έχω λόγια πιὸ θερμά από φωτιά και πού προκαλοῦν ἀνώδυνη τή θεραπεία.

2. Για ποιὸ λοιπὸν λόγο ἀπομακρύνεσαι, πές μου, και δέ δείχνεις τήν ἴδια φροντίδα για τήν ψυχή, ὅση μέριμνα έχεις για τή σάρκα σου; Γιατί ὅταν αὐτή βρίσκεται σέ κακή κατάσταση και χρήματα ξοδεύεις, ἔστω και ἂν πρέπει να τὰ δανεισθεῖς, ὅλα τὰ διαθέτεις και τὰ δαπανᾷς· και στους ιατρούς, και ἂν ἀκόμη θελήσουν να σέ ἐγχειρίσουν, εἶτε να σέ καυτηριάσουν, με μεγάλη προθυμία προσφέρεις τὸ σῶμα σου να κάνουν αὐτὸ πού θέλουν· ὅταν ὅμως ἡ ψυχή έχει πηγές από σκουλήκια, δεν έρχεσαι ν' ἀκούσεις, πές μου, τὸ λόγο πού καθαρίζει τὸ σάπισμα, τή στιγμή πού οὔτε χρήματα θὰ πληρώσεις, οὔτε τόσο μεγάλο πόνο θὰ

βαλεῖν, οὔτε τοσαύτην ὀδύνην ὑπομεῖναι, ἀλλ' ἐξέδωκας σεαυτὸν ἀπωλείᾳ παντελεῖ; καὶ ποῦ ταῦτα ἄξια συγγνώμης; Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγον, ὁ πλεονεκτῶν, ὁ ἀρπάζων, ὁ πορνεύων, ὁ μοιχεύων μὴ ἀπαντάτω εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ἤλαυνον καὶ ἐδίωκον ἅπαντας τοὺς ἐν 5 ἁμαρτήμασι, μάλιστα μὲν οὐδὲ τότε ἦν τις ἀπολογία, ἔδει γὰρ ἐκκαθαρθέντα ἀπαντᾶν· νυνὶ δὲ οὐδὲ τοῦτο λέγω, ἀλλὰ κἂν πορνεύσης, κἂν μοιχεύσης, κἂν ἀρπάξης, κἂν πλεονεκτῆς, ἀπάντησον εἰς ἐκκλησίαν, ἵνα μάθης μηκέτι τοιαῦτα ποιεῖν· ἔλκω πάντας καὶ ἐπισπῶμαι καὶ τὰ δίκτυα τοῦ λόγου πανταχόθεν ἀπλώσας, οὐχὶ 10 τοὺς ὑγιαίνοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς νοσοῦντας ἐνταῦθα ζωγρῆσαι ἐπιθυμῶ.

Ταῦτα λέγω καθ' ἐκάστην ἡμέραν· ἐλθὲ καὶ θεραπεύου μετ' ἐμοῦ· καὶ γὰρ ἐγὼ ἰατροῦν χρεῖαν ἔχω φαρμάκων· ἄνθρωπος γὰρ εἰμι καὶ τῆς αὐτῆς σοι φύσεως ὑποκείμενος πάθεσι, καὶ δέομαι 15 ρημάτων τῶν τὸν ἄτακτον δεσμὸν χαλινούντων· οὐδὲ ἀπράγμονα ζῶ βίον καὶ ἡσύχιον καὶ ἀτάραχον, ἀλλ' ἔχω καὶ αὐτὸς θορύβους ἐπιθυμίας καὶ ταραχὰς κυμάτων. Καὶ τί δεῖ λέγειν ἐμὲ καὶ τὸν δεῖνα, ὅπου γε ὁ τῶν οὐρανῶν ἀψάμενος Παῦλος καὶ αὐτὸς πολλῆς ἔδειτο τῆς θεραπείας; Καὶ τοῦτο αὐτὸ δῆλον ἡμῖν ἐποίησεν, ὅτι 20 ἔδειτο, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀπράγμονα ἔζη βίον, ἀλλὰ πολλὰ εἶχε παλαιίσματα· διὸ καὶ ἔλεγεν· «ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μὴ πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι». Ὑπεπιάζε δὲ τὸ ἐξανιστάμενον, καὶ ἐδουλαγώγει τὸ ἀφηνιᾶσαι βουλόμενον· διὸ καὶ ἄλλοις παρῆνει λέγων· «ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ 25 πέσῃ». Εἰ δὲ ὁ Παῦλος οὐκ ἀπέλαυε γαλήνης, ἀλλ' ὥσπερ οἱ πελάγει φερόμενοι, πολλὰ πανταχόθεν ἐώρα διεγειρόμενα κύματα· τίς

υποφέρεις, ἀλλὰ παρέδωσες τὸν ἑαυτὸ σου στὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ; Καὶ πῶς θὰ θεωρηθοῦν αὐτὰ ἄξια γιὰ συγγνώμη; Γιατί, ἂν ἔλεγα ὁ πλεονέκτης, ὁ ἄρπαγας, ὁ πόρνος, ὁ μοιχός, νὰ μὴν ἔρχονται στὴν ἐκκλησία, καὶ ἂν ἀπομάκρυνα καὶ ἐδιώχνα ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀκόμη καὶ τότε δὲ θὰ ὑπῆρχε καμιά δικαιολογία, γιατί ἔπρεπε νὰ καθαρισθοῦν καὶ νὰ ἔρχονται. Τώρα ὅμως οὔτε αὐτὸ λέγω, ἀλλὰ εἴτε πορνεύσεις, εἴτε μοιχεύσεις, εἴτε ἀρπάξεις, εἴτε εἶσαι πλεονέκτης, ἔλα στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ μάθεις νὰ μὴν κάνεις πιά τέτοια. Ὅλους τοὺς τραβῶ καὶ τοὺς προσελκείω, καὶ ἄπλωσα παντοῦ τὰ δίκτυα τοῦ λόγου ἐπιθυμώντας νὰ ψαρέψω ἐδῶ ὄχι τοὺς ὑγιεῖς ἀλλὰ τοὺς ἀρρώστους.

Αὐτὰ τὰ λέγω κάθε ἡμέρα. Ἔλα καὶ θεραπεύσου μαζί μὲ μένα, γιατί καὶ ἐγὼ πού θεραπεύω ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ φάρμακα, ἀφοῦ εἶμαι ἄνθρωπος καὶ ὑποκείμει στα ἴδια μὲ σένα πάθη καὶ ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὰ λόγια ἐκεῖνα πού χαλιναγωγοῦν τὸν ἄτακτο δεσμό. Οὔτε περνῶ μιὰ ζωὴ χωρὶς φροντίδες καὶ ἡσυχία καὶ ἀτάραχη, ἀλλὰ ἔχω καὶ ἐγὼ θορυβοὺς ἐπιθυμίας καὶ ταραχῆς κυμάτων. Καὶ γιατί πρέπει νὰ μιλῶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸν τάδε, ὅταν καὶ ὁ Παῦλος πού ἄγγιξε τοὺς οὐρανοὺς εἶχε ἀνάγκη καὶ αὐτὸς ἀπὸ πολλὴ θεραπεία; Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς τὸ ἔκαμε φανερό, ὅτι δηλαδὴ εἶχε ἀνάγκη, καὶ οὔτε αὐτὸς περνοῦσε μιὰ ζωὴ χωρὶς φροντίδες, ἀλλ' εἶχε πολλοὺς ἀγῶνες. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε «σκληραγωγὸ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι σὰν δοῦλο μήπως, ἐνῶ κήρυξα σ' ἄλλους, ἐγὼ ὁ ἴδιος γίνω ἀνάξιος»². Σκληραγωγούσε αὐτὸ πού ἤθελε νὰ ἐπαναστατήσῃ καὶ ὑποδούλωνε αὐτὸ πού ἤθελε νὰ παρεκτραπεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ συμβουλεύοντας ἄλλους ἔλεγε· «ὅποιος νομίζει πῶς στέκεται, ἅς προσέχει μήπως πέσει»³. Ἄν ὅμως ὁ Παῦλος δὲν ἀπολάμβανε γαλήνη, ἀλλὰ σὰν αὐτοὺς πού ταξιδεύουν στὸ πέλαγος ἔβλεπε ἀπὸ παντοῦ νὰ σηκώνονται πολλὰ κύματα, ποιός θὰ τολμήσει

3. Α' Κορ. 10,12.

τολμήσει λέγειν, ὅτι οὐ δεῖται διορθώσεως καὶ θεραπείας καὶ διηνεκοῦς ἀγρυπνίας;

- Ἐλθὲ τοίνυν καὶ θεραπεύου μετ' ἐμοῦ τοῦ διδασκάλου. Εἰ δὲ ὑγιῆς εἶ, καὶ διὰ τοῦτο παραγίνου, ἵνα ὑγιέστερος γένη· ὁ γὰρ λόγος
 5 τούς τε ἔχοντας νοσήματα ἀπαλλάτει τῆς ἀρρωστίας, τούς τε οὐκ ἔχοντες ἀσφαλεστέρους καθίστησι, διορθωτικός τε ὢν τῶν γενομένων, καὶ προφυλακτικός τῶν οὐδέπω συμβάντων. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἔχεις τὸ ἀμάρτημα, ἀλλ' ἕτερον ἔχεις· «τίς γὰρ καυχῆσεται ἀγνήν ἔχειν καρδίαν; ἢ τίς παρρησιάζεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἀμαρτίας;».
- 10 Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ ἡμαρτες, αἰσχυρθῆς παραγενέσθαι, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἀπάντησον. Οὐδεὶς γὰρ λέγει· ἐπειδὴ ἔλκος ἔχω, οὐκ ἐπιζητῶ τὸν ἰατρόν, ἀλλ' οὐδὲ καταδέχομαι φάρμακον· ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα καὶ τοὺς ἰατρούοντας καὶ τῶν φαρμάκων τὴν δύναμιν ἐπιζητεῖν ἀναγκαῖον.
- 15 Ἴσμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς συγγινώσκειν, ἅτε καὶ αὐτοὶ ἐτέροις ἀμαρτήμασιν ὄντες ὑπεύθυνοι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀγγέλους ἔδωκεν ἡμῖν διδασκάλους, οὐδὲ τὸν Γαβριὴλ ἄνωθεν κατενεγκῶν ἐπέστησεν αὐτοῦ ταῖς ἀγέλαις, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ποιμνίου ἀναλαμβάνων τὸν ἀγελάρχην, ἵνα συγγνωμονικὸς ᾦ τοῖς ἀρχομέ-
 20 νοις, καὶ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν ἐννοῶν, μὴ ἐπαίρηται κατὰ τῶν ποιμαινομένων, ἀλλ' ἔχη χαλινὸν καὶ ταπεινοφροσύνης ὑπόθεσιν τοῦ οἰκείου συνειδότος τὴν ἀνάγκην. Καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τὰ εἰρημένα, ἀκουσον Παύλου ταῦτα γράφοντος καὶ φιλοσοφοῦντος· τοῖ γὰρ Ἑβραίοις ἐπιστέλλων, οὕτω ἔφη· «πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἄν-
 25 θρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται, ὥστε προσφέρειν δῶρα καὶ θυσίας, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περικεῖται ἀσθένειαν· καὶ διὰ

νά πεί, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ διόρθωση καὶ θεραπεία καὶ παντοτινὴ ἐγρήγορση;

Ἔλα λοιπὸν γὰρ νὰ θεραπευθεῖς μαζί με μένα τὸ διδάσκαλο. Καὶ ἂν εἶσαι ὑγιής, καὶ γι' αὐτὸ νὰ ἔρχεσαι, γὰρ νὰ γίνεις ὑγιέστερος. Γιατὶ ὁ λόγος καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν νοσήματα τοὺς θεραπεύει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν τοὺς καθιστᾷ ἀσφαλέστερους, ἐπειδὴ διορθώνει ὅσα ἔγιναν καὶ προϋλάγει ἀπ' ὅσα δὲ συνέβηκαν ἀκόμη. Καὶ ἂν δὲν ἔχεις αὐτὸ τὸ μάρτημα, ἔχεις ὅμως ἄλλο. «Ποιὸς μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ πὼς ἔχει ἀγνὴ τὴν καρδιά του; ἢ ποιὸς μπορεῖ νὰ πεί με θάρρος πὼς εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία;»⁴. Μὴν ντραπεῖς λοιπὸν νὰ ἔρθεις, γιατὶ ἁμαρτήσες, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ ἔρθεις. Γιατὶ κάνεις δὲ λέγει, ἐπειδὴ ἔχω πληγὴ, δὲν ἀναζητῶ τὸν ἰατρό, καὶ οὔτε δέχομαι φάρμακο, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πῶς πολὺ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἀναζητᾶει τοὺς ἰατροὺς καὶ τὴ δύναμη τῶν φαρμάκων.

Γνωρίζουμε βέβαια καὶ μεῖς νὰ συγχωροῦμε, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἴδιοι εἴμαστε ὑπεύθυνοι γὰρ ἄλλα ἁμαρτήματα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς δὲ μᾶς ἔδωσε διδασκάλους τοὺς ἀγγέλους, οὔτε τὸν Γαβριὴλ τὸν κατέβασε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ὅρισε νὰ προστατεύει τὰ πρόβατά του, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ποίμνιο παίρνει καὶ κάνει ποιμένες, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πρόβατα κάνει τὸν ποιμνάρχη, γὰρ νὰ εἶναι συγχωρητικὸς στοὺς ἀρχομένους καὶ κατανοώντας τὴν ἀδυναμία του νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται σ' αὐτοὺς ποὺ ποιμενεῖ, ἀλλὰ νὰ ἔχει χαλινάρι καὶ ἀφορμὴ γὰρ ταπεινοφροσύνη τὴν ἀγάπη τῆς δικῆς του συνείδησης. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι σκέψεις αὐτὰ τὰ λόγια, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ γράφει καὶ φιλοσοφεῖ αὐτά. Γράφοντας λοιπὸν στοὺς Ἑβραίους ἔλεγε αὐτά: « Γιατὶ καθὲ ἀρχιερέας λαμβάνεται ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ παίρνει τὸ ἀξίωμα του γὰρ τοὺς ἀνθρώπους, γὰρ νὰ προσφέρει δῶρα καὶ θυσίες, γιὰτὶ ἔχει τὴ δύναμη νὰ εἶναι ὑπομονητικὸς σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται σὲ ἄγνοια καὶ πλάνη, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς περιβάλλεται ἀπὸ ἀδυναμία· καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς εἶναι ὑποχρεω-

4. Παροιμ. 20,9.

ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν περὶ ἁμαρτιῶν».

Εἶδες πῶς ἄριστα τὴν αἰτίαν ἡμῖν εἶρηκε, δι' ἣν οὐκ ἄγγελοι οὐδὲ ἀρχάγγελοι, ἀλλ' ἄνθρωποι ταῖς Ἐκκλησίαις ἐφεστήκασιν, 5 ἵνα δύνωνται συναλγεῖν τοῖς ὁμογενέσι, τὸ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων συνειδὸς μέγιστον διδασκάλιον ταπεινοφροσύνης ἔχοντες; Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς περὶκεῖται, φησὶν, ἀσθένειαν, καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν περὶ ἁμαρτιῶν. Τοῦτο γοῦν καὶ νῦν γίνεται· καὶ γὰρ τῇ ἱερᾷ ταύτῃ τρα- 10πέζη παρεστῶτες καὶ τὴν φρικτὴν θυσίαν ἀναφέροντες, ὥσπερ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ πλημμελημάτων αἰτοῦμεν γενέσθαι συγχώρησιν, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῶν ὑμετέρων αὐτῶν παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἰκετεύομεν καὶ ὑπὲρ ἀπάντων τὴν θυσίαν ἀναφέρομεν...

3. Μὴ μοι τὸν πλεονέκτην καὶ τὸν γαστρὸς δοῦλον καὶ τὸν προ- 15δεδωκότα τῇ πονηρίᾳ τῆς φύσεως τὴν εὐγένειαν εἰς μέσον ἀγάγῃς, ἀλλὰ τοῦτον καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνον ἄνδρας, τοὺς τὸ ἀρχέτυπον διατηροῦντας, καὶ τὸν χαρακτῆρα τὸν βασιλικὸν οὐ λυμαινομένους, καὶ τότε εἴσῃ τί ποτέ ἐστὶν ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἄνθρωπος ἦν, καὶ ἀπὸ γυναικὸς ἐτέχθη, καὶ γάλακτι ἐτρέφη, καὶ γῆν 20ῶκησε, καὶ ἀέρα ἀνέπνευσε, καὶ πάντα κοινὰ αὐτῷ ἦν πρὸς ἡμᾶς, κοινὰ τὰ τῆς φύσεως· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τῆς προαιρέσεως ἐξαίρετα γέγονε, διὰ ταῦτα καὶ ταύτης χάριτος ἐξέλαμψε. Καίτοι οὐδὲ χρήματα αὐτῷ παρῆν, οὐ γένους περιφάνεια, οὐ πατρίδος μέγεθος, οὐ λόγων δεινότης, οὐ γλῶττα ἠκονημένη, οὐκ ἀνδραπόδων ἀγέλαι, οὐκ εὐ- 25νούχων ἐσμός, οὐκ οἰκία χρυσόροφος, οὐχ ἱμάτια σηρικὰ, οὐ τράπεζα τρυφῆν ἔχουσα, οὐκ ἄλλο τι τῶν δοκούντων εἶναι πολλοῖς

μένος νὰ προσφέρει θυσίες γιὰ ἁμαρτίες καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅπως κάνει γιὰ τὸ λαό»⁵.

Εἶδες πῶς μᾶς εἶπε πολὺ καλὰ τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποῖα οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχάγγελοι, ἀλλὰ ἄνθρωποι ὀρίσθηκαν προϊστάμενοι στὶς ἐκκλησίες, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ συμπονοῦν μὲ τοὺς συνανθρώπους τους, ἔχοντας τὴ συνείδηση τῶν δικῶν τους ἁμαρτημάτων μέγιστη διδασκαλία ταπεινοφροσύνης; Γιατὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὸς περιβάλλεται, λέγει, ἀπὸ ἀδυναμία καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προσφέρει θυσίες γιὰ ἁμαρτίες καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅπως γιὰ τὸ λαό. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ τώρα γίνεται, γιατί στεκόμαστε κοντὰ στὴν ἱερὴ αὐτὴ τράπεζα καὶ προσφέρουμε τὴ φοβερὴ θυσία καὶ ὅπως γιὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ ζητοῦμε νὰ συγχωρηθοῦν, ἔτσι καὶ γιὰ τὰ δικά μας παρακαλοῦμε καὶ προσευχομαστε καὶ ἰκετεύουμε καὶ γιὰ ὅλους προσφέρουμε τὴ θυσία.

3. Μὴ μοῦ παρουσιάσεις τὸν πλεονέκτη καὶ τὸν κοιλιόδουλο καὶ αὐτὸν ποὺ ἔχει προδώσει στὴν πονηρία τὴν εὐγενικὴ καταγωγή τῆς φύσης του, ἀλλ' ἐκεῖνον⁶ καὶ τοὺς ἄνδρες ποὺ ἦταν μαζί του, αὐτοὺς ποὺ διατηροῦν τὸ ἀρχέτυπο καὶ ποὺ δὲν καταστρέφουν τὸ βασιλικὸ χαρακτήρα τους, καὶ τότε θὰ μάθεις τί τέλος πάντων εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Γιατὶ βέβαια καὶ ἐκεῖνος ἦταν ἄνθρωπος, καὶ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα, καὶ τράφηκε μὲ γάλα, καὶ κατοίκησε στὴ γῆ, καὶ ἀνέπνευσε ἀέρα, καὶ ὅλα ἦταν σ' αὐτὸν κοινὰ μὲ μᾶς, κοινὴ ἡ φύση. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ προαίρεσή του ὑπῆρξε ἐξαιρετικὴ, γι' αὐτὸ καὶ ἔλαμψε μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἄν καὶ δὲν εἶχε οὔτε χρήματα, οὔτε ὀνομαστὴ καταγωγή, οὔτε μεγάλη πατρίδα, οὔτε ἰκανότητα στὰ λόγια, οὔτε ἀκονισμένη γλῶσσα, οὔτε κοπάδια ζῶα, οὔτε πλῆθος εὐνούχων, οὔτε σπίτι μὲ χρησὴ ὀροφὴ, οὔτε μεταξωτὰ ἐνδύματα, οὔτε τραπέζι μὲ ἀπολαύσεις, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπ' αὐτὰ ποὺ φαίνονται στοὺς πολλοὺς πῶς εἶναι ἀξιοζήλευτα, ἀλλὰ τὴ χειρότερη φτώχεια –γιατὶ

6. Ἐναφέρεται στὸν προφήτη Ἡλία.

μακαριστῶν, ἀλλὰ πενία ἢ ἐσχάτη· οὐδὲ γὰρ τῆς ἀναγκαίας ἠϋπό-
 ρει τροφῆς, ἀλλὰ χήρας γυναικός, καὶ ταῦτα Σιδωνίας, προσαίτης
 ἐγένετο, χεῖρα προτείνων, καὶ ἄρτον αἰτῶν· καὶ σπήλαιον ἦν αὐτῷ
 τὸ οἶκημα, καὶ δέρμα τὸ ἱμάτιον, καὶ ἡ τράπεζα γῆ, καὶ πρόγονοι
 5 ἄσημοί τε καὶ ἀνώνυμοι, καὶ πατρὶς εὐτελής, καὶ βίος ἀγροικώδης.

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐγένετο κώλυμα τῷ ἀνδρὶ πρὸς εὐ-
 δοκίμησιν, ἀλλὰ καὶ βασιλέων ἀπάντων εὐπορώτερος ἦν, καὶ φι-
 λοσόφων ἀπάντων καὶ ρητόρων σοφώτερος, καὶ τῶν τὰ διαδήμα-
 τα ἐχόντων περιφανέστερος, καὶ μᾶλλον εὐπατρίδης τῶν τὰς βασι-
 10 λικὰς κεκτημένων πόλεις· τὴν γὰρ οἰκουμένην εἶχε πατρίδα, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ αὐτῷ μικρὰ πόλις ἦν, καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων·
 «περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ
 κόσμος». Καὶ γὰρ εἰς τὴν ἄνω πόλιν ἐτέλει, ἧς τεχνίτης καὶ
 δημιουργὸς ὁ Θεός. Διὰ τοῦτό σοι πένητα καὶ ἀγροικὸν παρήγαγον
 15 εὐδοκιμοῦντα, ἵνα μηδεμίαν ἔχῃς πρόφασιν. Εἰ μὲν γὰρ πλούσιον
 παρήγαγον καὶ σοφόν, ἠδύνασο λέγειν ὅτι δὴ ἐμὲ ἢ πενία καὶ ἢ
 ἀμαθία κωλύει γενέσθαι τοιοῦτον· νυνὶ δὲ εἰς οὐδεμίαν πρόφασιν
 τοιαύτην ἔχεις καταφυγεῖν· καὶ γὰρ καὶ πένης ἦν ἐκεῖνος, πάντων
 ἀνθρώπων πενέστερος, καὶ τὴν ἔρημον ὤκει, καὶ ἐκ προγόνων
 20 ἄσημος καὶ ἐκ πατρίδος καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Ἄλλ' ὅμως
 ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψε καὶ τότε καὶ νῦν, καὶ ὄσῃν ἥλιος ἐφορᾷ γῆν,
 τοσαύτην ἐπεισιν αὐτοῦ ἢ δόξα, καίτοι πρὸ τοσούτου χρόνου γεγο-
 νότος· ἀλλ' οὐκ ἔσβεσε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος αὐτοῦ τὴν μνήμην,
 καὶ μάλα εἰκότως.

25 Τοιοῦτον γὰρ ἢ ἀρετῇ, πρᾶγμα ἀθάνατον καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον
 λάμπον. Ἄλλ', ὅπερ ἐφθην εἰπὼν (οὐ γὰρ δεῖ τῆς ὑποθέσεως ἐπι-
 λαθέσθαι εἰς τὸ πέλαγος ἐξενεχθέντας τῶν ἐγκωμίων τοῦ προφή-

οὔτε τὴν ἀπαραίτητη τροφή δὲν εἶχε, ἀλλὰ γινόταν ἐπαίτης σὲ χήρα γυναίκα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆ Σιδώνα, ἀπλώνοντας τὸ χέρι καὶ ζητώντας ψωμί—, καὶ σπῆλαιο τοῦ ἦταν τὸ σπίτι, καὶ δῆμα τὸ ἔνδυμα, καὶ ἡ γῆ τὸ τραπέζι, καὶ πρόγονοι ἄσημοι καὶ ἀνώ-
 νυμοι, καὶ πατρίδα ἀσήμαντη, καὶ ἡ ζωὴ του σὰν τοῦ ἀγροῖκου.

Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἐμπόδισε τὸν ἄνδρα νὰ εὐ-
 δοκιμήσει, ἀλλὰ καὶ πιὸ πλούσιος ἀπ' ὅλους τοὺς βασιλεῖς
 ἦταν, καὶ πιὸ σοφὸς ἀπ' ὅλους τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ρήτο-
 ρες, καὶ πιὸ ἔνδοξος ἀπ' αὐτοὺς πού ἔχουν τὶς ἐξουσίες, καὶ πιὸ
 ἀριστοκράτης ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν τὶς βασιλικὲς πόλεις. Γιατὶ εἶχε
 πατρίδα τὴν οἰκουμένη, ἢ καλύτερα καὶ αὐτὴ τοῦ ἦταν μικρὴ
 πόλη, καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγοντας· « περιπλανοῦνταν φο-
 ρώντας δῆματα προβάτων καὶ δῆματα αἰγῶν, ἄνθρωποι γιὰ
 τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος»⁷. Γιατὶ πραγματικὰ ζοῦ-
 σε στὴν οὐράνια πόλη, πού τεχνίτης καὶ δημιουργὸς της εἶναι ὁ
 Θεός. Γι' αὐτὸ σοῦ παρουσίασα ἓνα φτωχὸ καὶ ἀγροῖκο νὰ εὐ-
 δοκιμεῖ, γιὰ νὰ μὴν ἔχεις καμιὰ πρόφαση. Γιατί, ἂν σοῦ παρου-
 σίαζα ἓναν πλούσιο καὶ σοφὸ, θὰ μπορούσες νὰ πεῖς πῶς ἡ
 φτώχεια μου καὶ ἡ ἀμάθειά μου μὲ ἐμποδίζουν νὰ γίνω τέτοιος.
 Τώρα ὅμως δὲν μπορεῖς νὰ καταφύγεις σὲ καμιὰ τέτοια πρόφα-
 ση, γιατί καὶ φτωχὸς ἦταν ἐκεῖνος, πιὸ φτωχὸς ἀπ' ὅλους τοὺς
 ἀνθρώπους, καὶ στὴν ἔρημο κατοικοῦσε, καὶ ἀπὸ προγόνους
 ἦταν ἄσημος καθὼς καὶ ἀπὸ πατρίδα καὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα. Ἄλλ'
 ὅμως ἔλαμψε πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τότε καὶ τώρα, καὶ σὲ
 ὄση γῆ ρίχνει τὶς ἀκτίνες του ὁ ἥλιος σὲ τόση ἔφθασε ἡ δόξα
 του, ἂν καὶ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τόσον πολὺ χρόνο. Ἄλλ' ὁ πολὺς
 χρόνος δὲν ἔσβησε τὴ μνήμη του, καὶ πολὺ εὐλόγα.

Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ ἀρετὴ, πράγμα ἀθάνατο, καὶ πιὸ λα-
 μπρὸ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἄλλὰ, πράγμα πού εἶπα προηγουμένως (για-
 τὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχάσουμε τὸ θέμα μας, καθὼς ἀνοιχτήκαμε
 στὸ πέλαγος τῶν ἐγκωμίων τοῦ προφήτη), καὶ αὐτὸς ἀποδεικνύ-

7. Ἐβρ. 11,37.

του), καὶ οὗτος δείκνυσι τὰ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως εἰρημένα. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων αὐτὸν ἐπαρθέντα, οὐ σφόδρα εἶναι τοῖς πολλοῖς συγγνωμονικόν, ὅρα τί ποιεῖ ὁ Θεός· ἀφήσιν αὐτὸν γυμνωθῆναι τῆς παρ' αὐτοῦ χάριτος, ὥστε δειχθῆναι αὐτοῦ τὴν 5 ἀσθένειαν· μᾶλλον δὲ πρότερον ἀναγκαῖον δεῖξαι πῶς οὐ σφόδρα ἦν συγγνωμονικός. Ἐπειδὴ γὰρ ἔκλεισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐποίησεν ἄγονον, καὶ λιμὸς ἦν, λιμὸς ἀπάντων ὁ πικρότατος, καὶ ἀνάλωτο ὕδατα, καὶ ἐξηράνθη βοτάνη πᾶσα, καὶ ἐπέλιπον ποταμοί, καὶ φοβερὸν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἦν, θάνατον ἀπειλοῦν, καὶ πάν- 10 τα ὁ λιμὸς ἐπιῶν ἐπενέμετο, θάνατον ἐπάγων τὸν οἴκτιστον· οὐδὲ οὕτως ἐνεδίδου, ἀλλ' ἀπελθὼν ἐπὶ κορυφῆς ὄρους ἐκάθητο, τῇ χαλεπῇ ταύτῃ τηκεδόνι τῶν Ἰουδαίων τὸν δῆμον παραδούς.

Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καὶ ἡ ἄφατος ἀγαθότης, οὐκ ἠνείχετο τῆς ἀυστηρότητος ταύτης· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς αὐτὸν οἴκοθεν 15 παρακαλέσαι οὐκ ἠβουλήθη λῦσαι τὸ δεινόν, αὐτὸς τε αὖ πάλιν χωρὶς ἐκείνου τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἠθέλεν, ὅρα τί γίνεται· πρότερον αὐτῷ κοινοῦται, καὶ τότε ἀφήσι τὸν ὑετόν. Εἶδες Θεοῦ καὶ ἐν τούτῳ ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν καὶ εἰς τὸν ἅγιον τιμῆν; Οὐδὲ γὰρ πρότερον ἀφῆκε τὰς ἡνίας τῶν ὄμβρων, ἕως ὅτε αὐτῷ διελέ- 20 χθη καὶ εἶπε τὸ μέλλον ἔσσεσθαι, καὶ κῆρυκα αὐτὸν τῆς μελλούσης εὐπορίας ἀπέστειλεν. Ἐπειδὴ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ σκυθρωπὰ γέγονεν, ἠβουλήθη καὶ τῶν χρηστῶν αὐτὸν ἄγγελον γενέσθαι· καὶ καταγαγὼν ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἔπεμψεν ἀπαγγέλλοντα πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκείνης τὴν τῶν ὄμβρων παρουσίαν καὶ τὴν τοῦ λιμοῦ λύσιν. Ἄλλ' 25 ὁμῶς κατενεχθέντος δὴ τοῦ ὑετοῦ, καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ τῆς εὐθηνίας ἐπανελθούσης, ἀγαγὼν τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ τοὺς τετρακοσίους, καὶ τοὺς τετρακοσίους ὄγδοήκοντα, κατέσφαξε, καὶ χειμάρρους ἀφῆκεν αἱμάτων.

ει ὅσα λέχθησαν τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωυσῆ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν φυσικὸ νὰ ὑπερηφανευθεῖ ἀπὸ τὰ κατορθώματά του καὶ νὰ μὴν εἶναι πολὺ ὑποχωρητικὸς στοὺς πολλοὺς, κοίταξε τί κάνει ὁ Θεός. Τὸν ἀφήνει νὰ γυμνωθεῖ ἀπὸ τὴ χάρη του, γιὰ νὰ φανεῖ ἡ δικὴ του ἀδυναμία. Ἡ καλύτερα εἶναι ἀνάγκη νὰ δείξουμε πρῶτα πῶς δὲν ἦταν πολὺ συγχωρητικὸς. Ὅταν λοιπὸν ἐκλείσε τὸν οὐρανὸ καὶ ἔκαμε ἄγωνα τῆ γῆ, καὶ ἦταν πείνα, πείνα ἡ χειρότερη ἀπ' ὅλες, καὶ ἐξαντλήθηκαν τὰ νερά, καὶ ξεράθηκε κάθε χόρτο, καὶ στέρεψαν τὰ ποτάμια, καὶ ἦταν φοβερὴ ἡ ὄψη τῆς γῆς καὶ ἀπειλοῦσε θάνατο, καὶ ἡ πείνα ἐρχόταν καὶ τὰ ἔτρωγε ὅλα, προκαλώντας τὸν πιὸ οἰκτρὸ θάνατο, οὔτε ἔτσι ὑποχωροῦσε, ἀλλὰ φεύγοντας κάθισε πᾶνω στὴν κορυφὴ ἑνὸς ὄρους, παραδίνοντας τὸν ἰουδαϊκὸ λαὸ στὴ φοβερὴ αὐτὴ καταστροφή.

Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς καὶ ἡ ἀνέκφραστη ἀγαθότητά του δὲν ἀνεχόταν τὴν αὐστηρότητα αὐτὴ, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς δὲ θέλησε νὰ τὸν παρακαλέσει ἀπὸ μόνος του γιὰ νὰ ἐξάλειψει τὸ κακό, καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ πάλι δὲν ἤθελε νὰ τὸ κάμει αὐτὸ χωρὶς ἐκεῖνον, πρόσεχε τί γίνεται· πρῶτα τὸ κάνει γνωστὸ σ' αὐτὸν καὶ ὕστερα ἀφήνει τὴ βροχὴ. Εἶδες καὶ σ' αὐτὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν φιλοανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τιμὴ στὸν ἅγιο; Γιατὶ δὲν ἄφησε πιὸ μπροστὰ τὰ χαλινάρια τῆς βροχῆς, μέχρι ποῦ μίλησε σ' αὐτὸν καὶ τοῦ εἶπε τί πρόκειται νὰ γίνει, καὶ τὸν ἔστειλε κήρυκα τῆς μελλοντικῆς εὐπορίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μ' αὐτὸν ἔγιναν τὰ δυσάρεστα, θέλησε νὰ γίνει καὶ ἀγγελιοφόρος τῶν εὐχάριστων πραγμάτων, καί, ἀφοῦ τὸν κατέβασε ἀπὸ τὸ ὄρος, τὸν ἔστειλε ν' ἀναγγεῖλει παντοῦ στὴ γῆ ἐκείνη τὴν παρουσία τῶν βροχῶν καὶ τὴν ἐξάλειψη τῆς πείνας. Ἄλλ' ὅμως ὅταν πιᾶ ἔπεσε ἡ βροχὴ καὶ σὲ πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα ἦρθε ξανά ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν, ὀδήγησε τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ τοὺς τετρακόσιους καὶ τοὺς τετρακόσιους ὀγδόοντα καὶ τοὺς κατέσφαξε καὶ ἄφησε νὰ τρέξουν ποτάμια ἀπὸ αἵματα⁸.

8. Γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν προφήτη Ἡλία βλ. Γ' Βασ. κεφ. 17-18.

4. Τί οὖν ταῦτα πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν; Μὴ θορυβηθῆς, ἀγαπητέ· πρὸς γὰρ αὐτὸ βαδιοῦμαι λοιπὸν τὸ πέρασ τῶν εἰρημένων. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν λαμπάδα κατήνεγκεν ἐκείνην, καὶ τὴν νίκην ἤρατο, καὶ λαμπρὸν τὸ τρόπαιον ἔστησε, καὶ τὴν σφαγὴν τῶν
 5 ἱερέων εἰργάσατο, ἀπήει χαίρων, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις. Ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ τοῦ Ἀχαάβ, πορνίδιον εὐτελὲς καὶ εὐκαταφρόνητον, λέγουσα· «τάδε ποιήσειάν μοι οἱ θεοί, καὶ τάδε προσθείησαν, ἔαν μὴ θῶ τὴν ψηχὴν σου αὔριον ὡς ἐνὸς τῶν ἱερέων τούτων. Καὶ ἐφοβήθη, καὶ ἔφυγεν ὁδὸν ἡμερῶν τεσσαρά-
 10 κοντα». Τί οὖν; ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ τοῦ κόσμου παντὸς ὑπερορῶν, ὁ λιμοῦ τοσοῦτου καταφρονήσας, ὁ κλείσας τὸν οὐρανὸν καὶ ἀνοίξας, ὁ νῦν μὲν ὑετόν, νῦν δὲ λαμπάδα κατενεγκῶν, ὁ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως καταπατήσας, ὁ ἀκατάπληκτος, ὁ πανταχοῦ θαρρῶν· οὗτος ἀθρόον, μετὰ τосαῦτα κατορθώματα, μετὰ
 15 τηλικαύτην παρρησίαν, μιᾶς κόρης πορνευομένης ἀπειλὴν οὐκ ἤνεγκε τὴν διὰ ρημάτων, ἀλλὰ λοιπὸν φυγὰς καὶ ἄπολις γίνεται, καὶ δραπετεύει πρὸς τὴν ἔρημον, καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁδὸν ἀναχωρεῖ. Τί πότε ἄρα τὸ αἴτιον;

Ἐγύμνωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς τῆς χάριτος, καὶ ἐδείχθη τῆς φύσεως
 20 ὡς ἡ ἀσθένεια· ἔδειξε τὸν προφήτην, ἔδειξε καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ τὰ γενόμενα τότε τῆς χάριτος γέγονεν ἔργον. Ταῦτα δὲ ἐποίει συγγνωμονικόν τε αὐτὸν κατασκευάζων τοῖς πολλοῖς, καὶ τὴν ἐκ τῶν κατορθωμάτων ἐγγινομένην ἀπόνοιαν ὑποτεμνόμενος καὶ κωλύων. Ὅτι γὰρ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ ἐφρόνει καὶ ἐφαντά-
 25 ζετο, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κατεξανίστατο, αὐτὸν ὑμῖν τοῦτον παρέξομαι μάρτυρα.

Ἐπειδὴ γὰρ ἦλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ ἠρώτα τὴν αἰτίαν

4. Τί σχέση λοιπόν έχουν αυτά με την παρούσα υπόθεση; Μην ανησυχήσεις, αγαπητέ, γιατί θα προχωρήσω στη συνέχεια στο σκοπό για τον οποίο τα είπα αυτά. "Όταν δηλαδή κατέβασε εκείνη τη φωτιά και κέρδισε τη νίκη και έστησε λαμπρό τό τροπαιο, και έκαμε τη σφαγή των ιερέων, έφευγε χαρούμενος και υπερήφανος για όσα είχαν γίνει. Έστειλε ανθρώπους σ' αυτόν ή γυναίκα του 'Αχαάβ, πορνίδιο άσήμαντο και εύκαταφρόνητο, και του είπε · «αυτά να μου κάμουν οι θεοί και αυτά να μου δώσουν, αν δεν παραδώσω τη ζωή σου αύριο σε θάνατο, σαν τη ζωή ενός από τους ιερείς αυτούς». «Και φοβήθηκε και έφυγε βαδίζοντας δρόμο σαράντα ημερών»⁹. Τί λοιπόν; Ή ψυχή εκείνη που έφθανε στον ουρανό, αυτός που παρέβλεπε όλο τον κόσμο, που περιφρόνησε τόσο μεγάλη πείνα και έπασαστάτησε έναντίον βασιλιά τόσο τυραννικού, που έκλεισε και άνοιξε τον ουρανό, που τη μιá φορά κατέβασε βροχή και την άλλη φωτιά, που καταπάτησε τις ανάγκες της φύσης, ό άπτόητος, ό θαρραλέος παντού, αυτός ξαφνικά, ύστερα από τόσα κατορθώματα, ύστερα από τέτοια παρρησία, δεν άντεξε την άπειλή με λόγια μιáς κόρης πόρνης, αλλά τρέπεται μετά από όλα αυτά σε φυγή και γίνεται έξόριστος, δραπετεύει στην έρημο και βαδίζει δρόμο σαράντα ημερών. "Αραγε ποιά ήταν ή αίτία;

Άφαιρέσε ό Θεός τη χάρη του άπ' αυτόν, και φάνηκε ή άδυναμία της φύσης· έδειξε τον προφήτη, έδειξε και τον άνθρωπο, για να μάθουν ότι και αυτά που έγιναν τότε ήταν έργο της χάρης. Και τα έκανε αυτά για να τον καταστήσει συγχωρητικό στους πολλούς, αφαιρώντας και έμποδίζοντας τον έγωισμό που προέρχεται από τα κατορθώματα. "Ότι λοιπόν σκεπτόταν και φανταζόταν μεγάλα πράγματα για τον έαυτό του, και ότι ξεσηκωνόταν έναντίον των άλλων όλων, θα σ'ας παρουσιάσω μάρτυρα αυτόν τον ίδιο.

"Όταν ήρθε σ' αυτόν ό Θεός και τον έρωτούσε για την αι-

9. Γ' Βασ. 19,2-3.

τῆς αὐτόθι διατριβῆς, λέγων, «τί σοι ὦδε, Ἥλία;» καί, «τί σοι
 ὦδε;» ἠρώτα, οὐ μαθεῖν θέλων, ἀλλὰ ἡμῖν ἐκκαλύψαι τὰ ἀπόρρη-
 τα τῆς διανοίας αὐτοῦ βουλόμενος· ἐπεὶ καὶ τὴν Χαναναίαν ὁ Χρι-
 στὸς ὅτε ἠρώτα, οὐχ ἵνα μάθῃ, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ τὸν θησαυρὸν
 5 τὸν ἐναποκείμενον αὐτῇ τῆς πίστεως· ἐρωτᾷ τοίνυν αὐτόν, τί δήπο-
 τε ἀφιγμένος εἶη τοσαύτην ὁδόν, καὶ καταλιπὼν πόλεις καὶ δήμους,
 τὴν ἔρημον ἀσπάζεται, οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ· πῶς γὰρ ὁ πάντα εἰ-
 δώς; ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ διὰ τῆς ἀποκρίσεως ἐκείνου τὰ ἀπόρρη-
 τα τῆς διανοίας αὐτοῦ, καὶ ὅτι εἰκότως ἀφῆκεν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ φό-
 10 βου διασεισθῆναι καὶ εἰς δειλίαν ἐμπεσεῖν· ἀφῆκεν, οὐκ ὦθησε·
 συνεχώρησεν, οὐκ ἐνήργησεν, ἀλλ' ἐγύμνωσεν αὐτὸν μόνον, καὶ
 ἠλέγχθη· ἐπειδὴ οὖν εἶπεν, «τί σοι ὦδε, Ἥλία;», ἀκούσωμεν τί
 φησι· «τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ τοὺς προφήτας σου
 ἀπέκτειναν· κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου»·
 15 Ὅρᾳς ὅτι πάντας ἐνόμιζεν ἀπολωλέναι, καὶ μόνον αὐτὸν
 ὑπολελειφθαι, καὶ μετ' αὐτὸν οὐδένα εἶναι ἕτερον, ὅπερ αὐτὸν κατὰ
 μικρὸν εἰς ἀπόνοιαν ἀγαγεῖν ἠδύνατο. Διὰ δὴ τοῦτο ὁ Θεὸς τοῦτον
 ἐξαίρων αὐτοῦ τὸν λογισμὸν τὸν πεπλανημένον, φησί· «κατέλιπον
 ἑμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῷ
 20 Βάαλ». Ἐπεὶ οὖν καὶ ἠνίκα τὸν αὐχμὸν ἐπήγαγε, παρέμενε ἐπιτεί-
 νων τὴν κόλασιν, καὶ μετὰ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ μεγάλα ἐφαντάζετο,
 ἅτε δὴ μόνος ὢν ἐπὶ τῆς γῆς τοιοῦτος· ἀφήσιν αὐτὸν αἰσθέσθαι τὴν
 οἰκείαν ἀσθένειαν, διδάσκων τὸ πλῆθος τῶν διασωθέντων, δι' ἀμ-
 φοτέρων τούτων καθαιρῶν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ πείθων με-
 25 τριάξιν πανταχοῦ, καὶ συγγνωμικὸν εἶναι, καὶ τῷ ζήλω κεραυνύ-
 ναι φιλανθρωπίαν.

τία τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του, λέγοντας, «γιατί βρίσκεσαι ἐδῶ, Ἡλία;» καί, «γιατί εἶσαι ἐδῶ;»¹⁰ ἐρωτοῦσε ὄχι γιατί ἤθελε νὰ μάθει, ἀλλὰ γιατί ἤθελε νὰ μᾶς φανερώσει τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς του –ἀφοῦ καὶ τῆ Χαναναία ὅταν τὴν ἐρωτοῦσε ὁ Χριστός, τὴν ἐρωτοῦσε ὄχι γιὰ νὰ μάθει, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς διδάξει τὸ θησαυρὸ τῆς πίστεως ποὺ ἦταν κρυμμένος μέσα της. Τὸν ἐρωτᾷ λοιπὸν, γιὰ ποιὸ λόγο ἔχει φθάσει τόσο μακριά, καὶ γιατί, ἀφήνοντας πόλεις καὶ λαούς, ἀναζητᾷ τὴν ἔρημο, ὄχι γιὰ νὰ μάθει αὐτός –γιατί πῶς θὰ μάθαινε αὐτός ποὺ τὰ γνωρίζει ὅλα;–, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς διδάξει μὲ τὴν ἀπάντησιν ἐκείνου τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς του καὶ ὅτι καλὰ τὸν ἄφησε νὰ κλονισθεῖ ἀπὸ τὸ φόβο καὶ νὰ πέσει στὴ δειλία. Τὸν ἄφησε, δὲν τὸν ἐσπρωξε· τοῦ τὸ ἐπέτρεψε, δὲν τὸ ἐνέργησε, ἀλλὰ τὸν γύμνωσε μόνο, καὶ ἀποκαλύφθηκε. Ὅταν λοιπὸν τοῦ εἶπε, «γιατί βρίσκεσαι ἐδῶ, Ἡλία;», ἃς ἀκούσουμε τί λέγει· «κατέσκαψαν τὰ θυσιαστήριά σου καὶ σκότωσαν τοὺς προφῆτες σου· καὶ ἐγὼ ἔμεινα μόνος καὶ ζητοῦν τὴ ζωὴ μου»¹¹.

Βλέπεις ὅτι νόμιζε πῶς ὅλοι εἶχαν χαθεῖ καὶ πῶς αὐτός μόνο εἶχε μείνει καὶ πῶς κανεὶς ἄλλος δὲν ὑπῆρχε ὕστερα ἀπ' αὐτὸν, πράγμα ποὺ μποροῦσε νὰ τὸν ὀδηγήσει σιγά–σιγά στὴν ἀλαζονεία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Θεός, γιὰ νὰ τοῦ βγάλει τὴν πλανημένη αὐτὴ σκέψη, τοῦ λέγει· «ἄφησα γιὰ μένα ἑπτὰ χιλιάδες ἄνδρες, ποὺ δὲν ἔκαμψαν τὸ γόνατο στὸ Βᾶαλ»¹². Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὅταν ἔφερε τὴν ξηρασία ἐπέμενε νὰ μεγαλώνει τὴν τιμωρία, καὶ ἐπειδὴ ὕστερα ἀπ' αὐτὰ εἶχε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιατί τάχα μόνο αὐτός βρισκόταν ἐπάνω στὴ γῆ θεοσεβής, τὸν ἀφήνει νὰ καταλάβει τὴ δική του ἀδυναμία, πληροφορώντας τον γιὰ τὸ πλῆθος ποὺ διασώθηκε, καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ ταπεινώνοντας τὴν ψυχὴ του, καὶ πείθοντάς τον παντοῦ νὰ σκέπτεται μὲ μέτρο, νὰ εἶναι συγχωρητικὸς καὶ νὰ συνδυάζει τὴ φιλανθρωπία μὲ τὸ ζῆλο.

11. Γ' Βασ. 19,14.

12. Γ' Βασ. 19,18.

5. *Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς αὐτὰ ταῦτα ἰδεῖν, πάλιν σοι τοὺς κορυφαίους καὶ πύργους καὶ προβόλους, καὶ τὰ κεφάλαια τῶν ἐν τῇ Καινῇ εἰς μέσον ἀγαγεῖν πειρασόμεθα. Ὡσπερ Μωϋσέα καὶ Ἥλιαν, οὕτω δὴ καὶ Πέτρον ἐπὶ τῆς Καινῆς δείκνυνται. Καθάπερ 5 γὰρ τούτων ἑκάτερος, ὁ μὲν Αἴγυπτίου ἐνός, ὁ δὲ πόρνης μιᾶς ἀπειλὴν δέισαντες ἐφυγαδεύθησαν, οὕτω δὴ καὶ Πέτρος ἡ κρηπίς, ὁ θεμέλιος, ὁ στῦλος, μετὰ μυρία παραγγέλματα, μετὰ τὰ τοσαῦτα θαύματα, μετὰ τὴν τοσαύτην φιλοσοφίαν, οὐδὲ βασιλίδος, οὐδὲ ἀνδρός, ἀλλὰ θυρωροῦ κόρης ἀπειλὴν ἔδεισε· καὶ ἦν τοῦ προτέρου πολλῶν 10 χαλεπώτερον. Οἱ μὲν γὰρ δέισαντες ἔφυγον μόνον, οὗτος δὲ καὶ πτώμα ἔπεσε χαλεπώτατον, ὅπερ ἅπαντες ἴσασιν· ἐπειδὴ γὰρ ἐγυμνώθη τῆς χάριτος, ἐδείχθη καὶ ἡ τούτου ἀσθένεια, ἐρήμη γενομένη τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας.*

Ἀφῆκε δὲ ὁ Θεὸς αὐτὸν πεσεῖν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον ἔμελλεν 15 ἄρχοντα ποιεῖν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ἵνα τῶν οἰκείων ἀναμιμνησκόμενος πτωμάτων τῶν ἐφεξῆς γινομένων συγγινώσκη τοῖς ὑποσκλιζομένοις. Καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τὰ εἰρημένα, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Σίμων, Σίμων, ποσάκις ἐζήτησεν ὁ σατανᾶς σινιάσαι σε ὡς τὸν σῖτον· καγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ 20 ἐκλίπη ἡ πίστις σου. Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου». Ταύτην μοι δὸς τὴν ἀμοιβήν, φησί, τῆς περὶ σὲ βοηθείας· εἰ γὰρ μὴ τῆς ἐμῆς ἀπέλαυες προνοίας, οὐκ ἂν ἤρκεσας καθ' ἑαυτὸν ἐνεγκεῖν ἐκείνου τὴν ἔφοδον. Ἐννοῶν τοίνυν τὰ σά, γίνου καὶ τοῖς ἄλλοις συγγνωμονικός· τὸ γάρ, «στήριξον», τοῦτό ἐστιν

5. Ἐάν ὅμως θέλεις καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη νὰ δεῖς αὐτὰ τὰ ἴδια, πάλι θὰ προσπαθῆσω νὰ σοῦ παρουσιάσω τοὺς κορυφαίους καὶ τοὺς πύργους καὶ τὰ φρούρια, καὶ τοὺς πιὸ σπουδαίους ἀπὸ τοὺς ἀναφερόμενους στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ὅπως τὸ Μωυσῆ καὶ τὸν Ἡλία, ἔτσι στὴν Καινὴ παρουσιάζουν τὸν Παῦλο καὶ τὸν Πέτρο. Γιατί, ὅπως ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δύο πρῶτους φοβήθηκαν τὴν ἀπειλὴ ἑνὸς Αἰγυπτίου ὁ ἕνας καὶ μιᾶς πόρνης ὁ ἄλλος καὶ ἔφυγαν, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Πέτρος, ἡ βάση, τὸ θεμέλιο, ὁ στύλος, ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα παραγγέλματα, ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα θαύματα, ὕστερα ἀπὸ τὴν τόση πίστη, δὲ φοβήθηκε τὴν ἀπειλὴ κάποιας βασίλισσας, οὔτε κάποιου ἀνδρα, ἀλλὰ μιᾶς κόρης θυρωροῦ· καὶ ἦταν πολὺ πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τὸ προηγούμενο. Γιατί ἐκεῖνοι φοβήθηκαν καὶ ἔφυγαν μόνο, αὐτὸς ὅμως ἔπεσε καὶ σὲ παράπτωμα πάρα πολὺ φοβερό, πού ὅλοι τὸ ξέρουν¹³. Ὅταν δηλαδὴ γυμνώθηκε ἀπὸ τὴ χάρη, φάνηκε καὶ ἡ δικὴ του ἀδυναμία, γιατί στερήθηκε τὴν κηδεμονία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τὸν ἄφησε ὁ Θεὸς νὰ πέσει, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸν ἐπρόκειτο νὰ τὸν κάμει ἄρχοντα ὀλόκληρης τῆς οἰκουμένης, ὥστε, ἐνθυμούμενος τὰ δικά του παραπτώματα, νὰ συγχωρεῖ στὸ ἐξῆς τὰ παραπτώματα ἐκείνων πού πέφτουν στὴν ἁμαρτία. Καὶ ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι σκέψεις δικές μου, ἄκουσε τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ πού λέγει· «Σίμων, Σίμων, πόσες φορές ζήτησε ὁ σατανᾶς νὰ σὲ κοσκινίσει ὅπως τὸ σιτάρι, καὶ ἐγὼ προσευχήθηκα γιὰ σένα γιὰ νὰ μὴ σὲ ἐγκαταλείψει ἡ πίστη σου· καὶ σύ, ὅταν ποτὲ ἐπιστρέψεις, στήριξε τοὺς ἀδελφούς σου»¹⁴. Αὐτὴ τὴν ἀμοιβὴ δός μου, λέγει, γιὰ τὴ βοήθειά μου σὲ σένα, γιατί, ἂν δὲν ἀπολάβανες τὴ δικὴ μου πρόνοια, δὲ θὰ μποροῦσες ἀπὸ μόνος σου νὰ ἀντέξεις τὴν ἐπίθεσή του. Κατανοώντας λοιπὸν τὰ δικά σου, νὰ γίνεσαι καὶ στοὺς ἄλλους συγχωρητικός· γιατί τό, «στήριξε», αὐτὸ σημαίνει. Ἐκείνους πού κλονίζονται, στήριξέ τους, δεί-

14. Λουκᾶ 22,31-32.

αίνιττομένου· τοὺς σαλευομένους στήριζον συγκαταβαίνων, χεῖρα ὀρέγων, φιλανθρωπίαν ἐπιδεικνύμενος πολλήν.

Καὶ ὁ Παῦλος ὁ λέοντος παντὸς θρασύτερος ὢν, ἡ ἀκατά-
 πληκτος ψυχὴ, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπαθε. Καὶ ὄρα πῶς δείκνυσιν ἑαυ-
 5 τὸν συνεχῶς δεόμενον τῶν τῆς ταπεινοφροσύνης φαρμάκων· Κο-
 ρινθίοις γὰρ ἐπιστέλλων φησὶν· «οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελ-
 φοί, περὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι
 καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρῆθημεν ὑπὲρ δύναμιν· ἀλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς
 τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιοῦντες ὦμεν ἐφ'
 10 ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς, ὃς ἐκ τηλι-
 κούτων θανάτων ἐρρύσατο ἡμᾶς. Ἠλπίκαμεν δὲ ὅτι καὶ ρύσεται». Ἀπεγνώσθημεν, φησὶν, οὐ προσεδοκήσαμεν ζήσεσθαι, ἀλλ' ἐν ἑαυ-
 τοῖς ἐλογισάμεθα, ὅτι πάντως ἀποθανούμεθα· τοῦτο γὰρ ἐστίν,
 «αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν»· τοῦτο
 15 ἡμῖν τὰ πράγματα ἀπεκρίνατο, ὅτι ἀπολούμεθα πάντως.

Τίνος ἔνεκεν συνεχῶρρησε μέχρι τοσούτων κινδύνων ἐλθεῖν
 ἡμᾶς ὁ Θεός; «Ἴνα μὴ πεποιοῦντες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς», φησὶν, «ἀλλ'
 ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν
 ἐστίν, ἵνα μὴ μέγα φρονῶμεν, ἵνα μὴ ἐπαιρώμεθα τοῖς κατορθώμα-
 20 σιν, ὃ καὶ προῖὼν σαφέστερον λέγει, πάλιν οὕτω γράφων· ἐπειδὴ
 γὰρ εἶπε τὴν εἰς οὐρανὸν ἀρπαγὴν, τὴν εἰς παράδεισον εἴσοδον, τὴν
 τῶν ἀπορρήτων ρημάτων ἐκείνων κοινωνίαν, ἐπήγαγε· «καὶ τῇ
 ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκό-
 λοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ»· τοὺς θλίβοντας
 25 ἐνταῦθα αἰνιττόμενος καὶ ἐπηρεάζοντας, καὶ εἰς δεσμωτήριον αὐ-

χνοντας συγκατάβαση, ἀπλώνοντας τὸ χέρι, φανερώνοντας μεγάλη φιλανθρωπία.

Καὶ ὁ Παῦλος, αὐτὸς ποὺ ἦταν πιὸ θαρραλέος ἀπὸ κάθε λιοντάρι, ἢ ἀκατάβλητη ψυχὴ, ἔπαθε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο. Καὶ πρόσεχε πῶς δείχνει τὸν ἑαυτό του νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ φάρμακα τῆς ταπεινοφροσύνης. Γράφοντας λοιπὸν στοὺς Κορινθίους λέγει: «δὲ θέλω νὰ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, τὴ θλίψη μας ποὺ μᾶς βρῆκε στὴν Ἀσία, γιατί νιώσαμε βάρος πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τίς δυνάμεις μας. Καὶ μάλιστα μᾶς φαινόταν πῶς εἴχαμε λάβει τὴν καταδίκη τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ ἔχουμε τὴν πεποίθηση πῶς ὄχι στοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ στὸ Θεὸ ποὺ ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε ἀπὸ τόσο μεγάλους θανάσιμους κινδύνους. Ἐλπίζουμε ὁμως ὅτι καὶ πάλι θὰ μᾶς σώσει»¹⁵. Ἀπελπισθήκαμε, λέγει, δὲν περιμέναμε νὰ ζήσουμε, ἀλλὰ μέσα μας σκεφθήκαμε ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ πεθάνουμε. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «καὶ μάλιστα μᾶς φαινόταν πῶς εἴχαμε λάβει τὴν καταδίκη τοῦ θανάτου». Αὐτὸ μᾶς ἔδειξαν τὰ πράγματα, ὅτι δηλαδὴ θὰ χαθοῦμε ὅπωςδήποτε.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ φθάσουμε σὲ τόσο μεγάλους κινδύνους; «Γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε πεποίθηση στοὺς ἑαυτοὺς μας», λέγει, «ἀλλὰ στὸ Θεὸ ποὺ ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς». Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς: νὰ μὴν ἔχουμε ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μας, νὰ μὴν ὑπερηφανευόμαστε γιὰ τὰ κατορθώματά μας. Αὐτὸ προχωρώντας τὸ λέγει καὶ πιὸ καθαρά, γράφοντας πάλι τὰ ἐξῆς. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀνέφερε τὴν ἀρπαγὴ τοῦ στοῦν οὐρανό, τὴν εἴσοδό του στοῦν παράδεισο, τὸ ἄκουσμα τῶν ἀπόρρητων ἐκείνων λόγων, πρόσθεσε: «καὶ γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύομαι γιὰ τίς πολλὰς ἀποκαλύψεις, μοῦ δόθηκε ἓνα ἀγκάθι στὸ σῶμα, ἓνας ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, γιὰ νὰ μὲ ραπίζει»¹⁶. Ἐδῶ ὑπονοεῖ ἐκείνους ποὺ τὸν στενοχωροῦσαν καὶ τὸν ἔβλαπταν καὶ τὸν ἔρριχναν στὴ φυλακὴ, γιατί τὸν καθένα ἀπ' αὐτοὺς τὸν ὀνομά-

16. Β' Κορ. 12,7.

τὸν ἐμβάλλοντας· τούτων γὰρ ἕκαστον σατανᾶν καλεῖ. Συνεχωρή-
 θην δὲ πειρασμούς, φησὶν, ὑπομένειν, ἵνα ἡ ἀπόνοιά μου καταστέλ-
 λεται, καὶ μετριάξω μάθω. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ παρακαλέσας τὸν
 Θεόν, οὐκ ἔτυχον τῆς αἰτήσεως· ἀλλ' ἔμεινα διηνεκῶς ἐπιβουλεύο-
 5 μενος, φάρμακον ταπεινοφροσύνης τὴν θλιῖψιν ἔχων.

Καὶ ὁ πρὸ τούτου δὲ βίος ὁ πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς ἱκανὸς ἦν
 αὐτὸν σωφρονίσει. Ὁ γὰρ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλου καθήμε-
 νος, ὁ κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῷου νόμου ζῶν, ὁ ζηλωτῆς τῶν
 πατρικῶν παραδόσεων, ὁ τοὺς προφήτας ἀνελίττων καθ' ἑκάστην
 10 ἡμέραν, ὁ τῷ νόμῳ συντραφεὶς, οὗτος παραγενόμενον τὸν Χριστόν,
 καὶ θαύματα ἐργαζόμενον, καὶ ταῦτα διαλεγόμενον, καὶ τὰ ἀπὸ
 Γραφῶν παρατιθέντα καὶ ἀναστάντα ἐδίωκε, καὶ μυρίαὶς χερσὶ τὸν
 ἐκείνου μαθητὴν ἔβαλλε, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπολέμει, καὶ λύκου
 παντὸς θηριωδέστερος ἦν· καὶ ἕως ὅτε φῶς ἔλαμψεν ἄνωθεν, καὶ
 15 φωνὴ ἠνέχθη πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτὸν ἔλκουσα, οἴκοθεν συνιδεῖν
 οὐκ ἠδυνήθη τὸ δέον.

Διὸ καὶ αὐτὸς συνεχῶς ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ταῦτα στρέφει
 κάτω κύπτων καὶ ἐγκαλυπτόμενος ἐπὶ τοῖς ἤδη γεγενημένοις· καὶ
 Τιμοθέῳ δὲ γράφων ἔλεγε· «χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με
 20 Χριστῷ, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότε-
 ρον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι
 ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ». Καὶ πάλιν, «διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα
 ἐν ἐμοὶ πρῶτῳ ἐνδείξῃται ὁ Θεὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν πρὸς
 ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεῦειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώ-

---

17. Γαμαλιήλ· περίφημος Ἰουδαῖος νομοδιδάσκαλος. Μαθητῆς του ὑπῆρξε καὶ ὁ Παῦλος.

ζει σατανᾶ. Μοῦ ἐπέτρεψε ὁ Θεός, λέγει, νὰ ὑπομένω πειρασμούς, γιὰ νὰ συγκρατεῖται ὁ ἐγωισμός μου καὶ γιὰ νὰ μάθω νὰ ταπεινώνομαι. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅταν παρακάλεσα τὸ Θεὸ δὲν ἰκανοποιήθηκε ἢ αἴτησή μου, ἀλλὰ συνέχισαν πάντοτε νὰ μὲ ἐπιβουλεύονται, ἔχοντας φάρμακο ταπεινοφροσύνης τῆ θλίψης.

Καὶ ἡ προηγούμενη ζωὴ του, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὸ Χριστό, μπορούσε νὰ τὸν σωφρονίσει. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ καθόταν στὰ πόδια τοῦ Γαμαλιήλ¹⁷, αὐτὸς ποὺ ζοῦσε σύμφωνα μὲ τοὺς πατρικοὺς νόμους, ὁ ζηλωτὴς τῶν πατρικῶν παραδόσεων, αὐτὸς ποὺ καθημερινὰ διάβαζε καὶ ἐρμήνευε τοὺς προφήτες, αὐτὸς ποὺ τράφηκε μαζί μὲ τὸ νόμο, αὐτὸς, ὅταν ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ ἔκανε θαύματα καὶ μιλοῦσε αὐτὰ καὶ παρουσίαζε τὰ λόγια ἀπὸ τὶς Γραφές καὶ στή συνέχεια τὰ ἐρμήνευε, δὲν τὸν δέχθηκε, ἀλλὰ καὶ ὅταν σταυρώθηκε καὶ ἀναστήθηκε τὸν κατάδίκωκε, καὶ μὲ ἄπειρα χέρια ἔρριχνε πέτρες ἐναντίον τοῦ μαθητῆ του, καὶ πολεμοῦσε τὶς ἐκκλησίες καὶ ἦταν πιὸ ἄγριος ἀπὸ κάθε λύκο. Καὶ μέχρι ποὺ ἔλαμψε φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀκούσθηκε φωνὴ ποὺ τὸν τραβοῦσε στὴν ἀλήθεια, δὲν μπόρεσε ἀπὸ μόνος του νὰ γνωρίσει τὸ σωστό.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος τὰ θυμᾶται αὐτὰ συνέχεια στὶς ἐπιστολές του, σκύβοντας κάτω καὶ νιώθοντας ντροπὴ γιὰ ὅσα εἶχαν γίνει πρὶν. Καὶ στὸν Τιμόθεο γράφοντας ἔλεγε· «εὐχαριστῶ αὐτὸν ποὺ μοῦ ἔδωσε δύναμη, τὸ Χριστό, γιὰτὶ μὲ θεώρησε πιστὸ καὶ διόρισε στὴν ὑπηρεσία του ἐμένα, ἂν καὶ προηγουμένως ἦμουν βλάσφημος καὶ διώκτης καὶ ὑβριστής, ἀλλὰ ἐλέηθηκα, γιὰτὶ ἀπὸ ἄγνοια ἐνεργοῦσα μέσα στὴν ἀπιστία»¹⁸. Καὶ πάλι, «γι' αὐτὸ ἐλεήθηκα, γιὰ νὰ δείξει ὁ Θεὸς τῆ ὄλη μακροθυμία του πρῶτα σὲ μένα καὶ νὰ χρησιμεύσω ὡς πρότυπο σ' ἐκείνους ποὺ μελλοντικὰ θὰ πιστέψουν σ' αὐτόν γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν αἰώνια ζωὴ»¹⁹. Ἐπίσης καὶ στοὺς Κορινθίους γράφο-

18. Α' Τιμ. 1,12-13.

19. Α' Τιμ. 1,16.

νιον». Καὶ Κορινθίοις δὲ γράφων ἔλεγεν· «ὅς οὐκ εἰμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, ὅτι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν».

6. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγένετο, καὶ ἠφίει αὐτοὺς ὁ Θεὸς γυμνοὺς τῆς αὐτοῦ χάριτος, ἵνα, ὅταν διδαχθῶσιν αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, καὶ 5 πῶς οὐδὲν ἄνθρωπος ἀμοιρῶν τῆς ἄνωθεν ροπῆς, ἐπὶ τὸν δικαστικὸν ἀναβάντες θρόνον, καὶ δημαγωγοὶ γενόμενοι καὶ ἄρχοντες, πολλὴν τὴν φιλανθρωπίαν, πολλὴν τὴν συγκατάβασιν, πολλὴν τὴν συγγνώμην περὶ τοὺς ἀρχομένους ἐπιδείκνυνται. Διὸ καὶ γράφων ἔλεγε Γαλάταις· «ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῆ ἄνθρωπος ἐν τινι πα- 10 ραπτῶματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, σκοπῶν σεαυτὸν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς».

Ταῦτ' οὖν ἰδότες τοὺς τε ἀφηνιῶντας ἔλκωμεν, τοῖς τε ἀμαρτάνουσι συγγνωμονικοὶ γινώμεθα, πολλὴν τε τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδειξώμεθα μετὰ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, ἵνα καὶ αὐτοὶ πολλῆς 15 ἀπολαύσωμεν τῆς συγγνώμης ἐν οἷς ἀμαρτάνομεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20. Α' Κορ. 15,9.

21. Γαλ. 6,1.

ντας ἔλεγε· «ἐγὼ ποὺ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ὀνομάζομαι ἀπόστολος, γιατί καταδίωξα τὴν Ἐκκλησία»²⁰.

6. Ὅλα ὁμῶς αὐτὰ γίνονταν καὶ τοὺς ἄφηνε αὐτοὺς ὁ Θεὸς γυμνοὺς ἀπὸ τὴ χάρη του, ὥστε, ὅταν μάθουν τὴν ἀδυναμία τους καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίποτε χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν ἀνεβοῦν στὸ δικαστικὸ θρόνο καὶ γίνουν ἀρχηγοὶ καὶ ἄρχοντες, νὰ δείχνουν πολλὴ φιλανθρωπία, πολλὴ συγκατάβαση, πολλὴ συγγνώμη στοὺς πολίτες. Γι' αὐτὸ καὶ στοὺς Γαλάτες γράφοντας, ἔλεγε· «ἀδελφοί, ἂν παρασυρθεῖ κανεὶς σὲ κάποιο ἁμάρτημα, ἐσεῖς οἱ πνευματικοὶ νὰ τὸν διορθώνετε, καὶ νὰ προσέχεις τὸν ἑαυτὸ σου μήπως πέσεις καὶ σὺ σὲ πειρασμό»²¹.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ καὶ ἐκείνους ποὺ παρεκτρέπονται ἅς τοὺς προσελκείουμε καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν ἅς γινόμαστε συγχωρητικοὶ καὶ ἅς ἐπιδείξουμε πολλὴ φιλανθρωπία μαζὶ μὲ τὴν τήρηση τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ μεῖς οἱ ἴδιοι ν' ἀπολαύσουμε πολλὴ συγγνώμη σ' ἐκεῖνα ποὺ ἁμαρτάνουμε, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΗ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ

ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

*πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀπουσίασαν,
καὶ πρὸς ἀπόδειξη τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν κατορθωμάτων
τοῦ μακάριου καὶ δίκαιου Ἰῶβ*

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΗ

ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩ ΝΑΩ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας· καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων
καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰώβ.

5 1. Ὅσω ἐλάττους τῶν εἰωθότων οἱ συνελθόντες, τοσοῦτω καὶ
ἡμεῖς μείζονι χρησόμεθα τῇ προθυμίᾳ. Οὐδὲ γὰρ δίκαιον ἂν εἴη
τῶν ἀπολειφθέντων τὴν ραθυμίαν τὴν ἡμετέραν σπουδὴν λυμήνα-
σθαι, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ δαψιλεστέραν παραθήσομεν
τὴν τράπεζαν, ἵνα τῇ πείρᾳ μαθόντες τὴν ζημίαν οἱ μὴ παραγενόμε-
10 νοι, σπουδαιότεροι λοιπὸν περὶ τὰς συνόδους γίνωνται ταύτας. Διὸ
δὴ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην παρακαλῶ προσέχειν τοῖς λεγομένοις·
οὕτω γὰρ διπλοῦν ὑμῖν ἔσται τὸ κέρδος· τοῖς τε γὰρ ἀπολειφθεῖσι
διαβιβάζοντες τὰ λεγόμενα, σπουδαιότερους αὐτοὺς ἐργάσεσθε, τὴν
τε ὑμετέραν ψυχὴν φιλοσοφωτέραν κατασκευάσετε. Καθάπερ γὰρ
15 τῆς γῆς ἡ φύσις ἀμελουμένη μὲν, βοτάνας ἐκφέρει πονηράς, συνε-
χῶς δὲ γεωργικῶν ἀπολαύουσα χειρῶν, ὄριμον δίδωσι τὸν καρ-
πὸν, οὕτω δὴ καὶ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἢ μὲν ἐν ραθυμίᾳ κειμένη,
πλημμελημάτων ἀκάνθας τίκτει, ἢ δε ἀπολαύουσα προνοίας, κο-
μῶντα τῆς ἀρετῆς φέρει τὸν καρπὸν. Διὸ καὶ τις σοφὸς παραινεῖ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΗ

ΠΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

σ' αὐτοὺς ποὺ ἀπουσίασαν, καὶ γιὰ ν' ἀποδείξει τοὺς ἀγῶ-
νες καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ μακάριου καὶ δίκαιου Ἰώβ.

1. Ὅσο πιο λίγοι ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους εἶναι αὐτοὶ ποὺ συγκεντρώθηκαν, τόσο πιο μεγάλη θὰ δείξω καὶ ἐγὼ τὴν προθυμία. Γιατί δὲ θὰ ἦταν δίκαιο ἢ ἀδιαφορία τῶν ἀπόντων νὰ καταστρέψει τὸ δικό μας ζῆλο, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ παραθέσουμε καὶ πιο πλούσιο τὸ τραπέζι, ὥστε, ἀφοῦ μὲ τὴν πείρα μάθουν τὴ ζημία ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἦρθαν, νὰ γίνονται πιο πρόθυμοι στὸ ἐξῆς γιὰ τὶς συγκεντρώσεις αὐτές. Γι' αὐτὸ λοιπὸν παρακαλῶ καὶ τὴ δική σας ἀγάπη νὰ προσέχει στὰ λόγια μου, γιατί ἔτσι θὰ εἶναι διπλὸ τὸ κέρδος σὲ σᾶς. Καὶ τοὺς ἀπόντες δηλαδὴ θὰ τοὺς κάνετε πιο πρόθυμους, μεταφέροντας σ' αὐτοὺς τὰ λεγόμενα, καὶ τὴ δική σας ψυχὴ θὰ τὴν κάμετε πιο φιλόσοφη. Γιατί, ὅπως ἡ φύση τῆς γῆς ὅταν δὲν τὴ φροντίζει κανεὶς βγάζει ἄγρια χόρτα, ἐνῶ ὅταν ἀπολαμβάνει συνέχεια τὴν περιποίησιν τῶν χειρῶν τοῦ γεωργοῦ παράγει ὠφέλιμο καρπὸ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖνη ποὺ εἶναι ἀδιάφορη γεννάει ἀγκάθια ἀμαρτημάτων, ἐνῶ ἐκεῖνη ποὺ ἀπολαμβάνει φροντίδα παράγει πλούσιο τὸν καρπὸ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς συμβουλεύει λέγοντας: «ὁ ἀσύνητος ἄνθρωπος

λέγων· «ὥσπερ γεώργιον ἀνὴρ ἄφρων, καὶ ὥσπερ ἀμπελῶν ἀνὴρ ἐνδεὴς φρενῶν· ἐὰν ἀφῆς αὐτόν, χερσωθήσεται καὶ χορτομανήσει».

Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γίνηται νῦν, συνεχῶς τοῦ λόγου τὴν δρεπά-
 νην μεταχειρίζομεν· κἂν μὲν τι πονηρὸν βλαστάνη, διηνεκῶς ἐκκό-
 5 πτομεν· ἂν δέ τι ὄριμον καὶ καρπὸν ἔχον, τρέφομέν τε καὶ ἀρδεύο-
 μεν, καὶ πρὸς ἀκμὴν ἄγομεν, συνεχῆ τὴν ἐπιμέλειαν ἐπιδεικνύμενοι.
 Διπλῆς γὰρ δεόμεθα προνοίας, μᾶλλον δὲ καὶ τριπλῆς· μιᾶς μὲν, ἵνα
 ἀπαλλαγῶμεν κακίας, ἐτέρας δέ, ἵνα κτησώμεθα ἀρετὴν· μετὰ δὲ
 ταῦτα, ἵνα τὴν κτηθεῖσαν διαφυλάξωμεν, ἔνθα καὶ πολλοῦ δεῖ μά-
 λιστα πόνου· ἐπειδὴ καὶ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος καὶ τοῖς ἡμετέ-
 10 ροις βασκαίνων καλοῖς, τοῖς κατωρθωκόσιν ἐπιτίθεται μείζονως·
 καὶ καθάπερ οἱ πειραταὶ καὶ καταποντισταὶ τὰ μὲν ἄμμον ἔχοντα
 πλοῖα παρατρέχουσιν, εἰ δέ που φόρτον ἴδοιεν ἔχοντα πολυτελῆ καὶ
 πλοῦτον ἐναποκείμενον, τούτοις ἐπιτίθενται, διατιτρῶντες κάτω-
 θεν, προσβάλλοντες ἄνωθεν, πᾶσαν κινουῦντες μηχανήν, οὕτω δὲ
 15 καὶ ὁ διάβολος τοῖς μάλιστα πολλὴν συναγροχόσι τὴν ἀρετὴν προσ-
 βάλλειν εἴωθεν καὶ φθονεῖν καὶ ἐπιβουλεύειν.

Τοσοῦτοι γοῦν ἦσαν ἄνθρωποι κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπὶ τοῦ
 Ἰώβ, καὶ πρὸς ἐκεῖνον μόνον ἀπεδύσατο, καὶ τὰ μηχανήματα αὐτοῦ
 πάντα ἐκίνησεν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἴσχυσε ποιῆσαι ναυάγιον, ἀλλὰ καὶ
 20 πολείονα τὸν φόρτον εἰργάσατο καὶ μείζονα τὴν ἐμπρορίαν. Τοιοῦ-
 τον γὰρ ἡ ἀρετὴ· βαλλομένη δυνατωτέρα γίνεται, καὶ ἐπιβουλεuo-
 μένη ἀσφαλεστέρα καθίσταται, ὃ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου γέγονεν
 ἐκείνου, ὃς, πανταχόθεν βαλλόμενος, ἀσφαλέστερος ἴστατο, καὶ
 μυρία βέλη δεχόμενος, οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλ' ἐκένωσε μὲν τοῦ διαβό-
 25 λου τὴν βελοθήκην, αὐτὸς δὲ οὐ κατέπεσεν οὐδὲ ὑπεσκελίσθη, ἀλλ'
 ὥσπερ ἄριστος κυβερνήτης, οὔτε μαινομένης τῆς θαλάττης καὶ τῶν

ὁμοιάζει μὲ χωράφι καὶ ὁ φτωχὸς ἀπὸ μυαλὸ μὲ ἀμπέλι· ἂν τὸν ἀφήσεις ἀκαλλιέργητο, θὰ γίνῃ ἀγονος καὶ θὰ γεμίσει χόρτα»¹.

Γιὰ νὰ μὴ γίνῃται λοιπὸν αὐτὸ τώρα, χρησιμοποιοῦμε συνέχεια τὸ δρεπάνι τοῦ λόγου. Καὶ ἂν φυτρώνει κάτι πονηρό, τὸ κόβουμε πάντοτε· ἂν ὅμως κάτι ὄριμο καὶ καρποφόρο, καὶ τὸ τρέφουμε καὶ τὸ ποτίζουμε καὶ προσφέροντας ἀδιάκοπη τὴ φροντίδα μας τὸ φέρνουμε στὴ μεγαλύτερη ἀνάπτυξή του. Γιατὶ ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ διπλὴ φροντίδα, ἢ καλύτερα καὶ ἀπὸ τριπλή. Μία, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν κακία· ἄλλη, γιὰ ν' ἀποκτήσουμε τὴν ἀρετὴ· καὶ ὕστερα, γιὰ νὰ διατηρήσουμε αὐτὴν ποὺ ἀποκτήσαμε, κι' ἐδῶ χρειάζεται πάρα πολὺς κόπος. Γιατὶ καὶ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμονας φθονεῖ τὰ δικά μας καλὰ καὶ ἐπιτίθεται περισσότερο σ' ἐκείνους ποὺ κατόρθωσαν τὴν ἀρετὴ. Καὶ ὅπως οἱ πειρατὲς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βυθίζουν τὰ πλοῖα παραβλέπουν αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἄμμο, ἂν ὅμως δοῦν νὰ ἔχουν ἀκριβὸ φορτίο καὶ νὰ ὑπάρχει πλοῦτος μέσα τους, κάνουν σ' αὐτὰ ἐπίθεση καὶ τὰ τρυποῦν ἀπὸ κάτω, τὰ προσβάλλουν ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος καὶ μεταχειρίζονται κάθε μέσο, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ διάβολος συνηθίζει νὰ πολεμάει ἐκείνους ποὺ ἔχουν συγκεντρώσει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ τὴν ἀρετὴ, καὶ τοὺς φθονεῖ καὶ τοὺς ἐπιβουλεύει.

Τόσοι πολλοὶ λοιπὸν ἄνθρωποι ζοῦσαν στὴν οἰκουμένη τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰώβ, καὶ ὁ διάβολος ἐναντίον ἐκείνου μόνο ἀγωνίσθηκε καὶ κίνησε ὅλες τὶς μηχανές του. Ἄλλ' ὅμως δὲν μπόρεσε νὰ προκαλέσει ναυάγιο, ἀλλ' ἔκαμε καὶ τὸ φορτίο περισσότερο καὶ τὸ ἐμπόρευμα μεγαλύτερο. Γιατὶ τέτοια εἶναι ἡ ἀρετὴ· ὅταν τὴν κτυποῦν γίνεται πιὸ δυνατὴ καὶ ὅταν τὴν ἐπιβουλεύονται καθίσταται πιὸ ἀσφαλέστερη. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε καὶ στὸ μακάριο ἐκεῖνον, πού, ἂν καὶ κτυπιόταν ἀπὸ παντοῦ, στεκόταν ἀσφαλέστερος, καὶ παρ' ὅλο ποὺ δεχόταν ἄπειρα βέλη δὲν ὑποχωροῦσε, ἀλλ' ἄδειασε τὴ βελοθήκη τοῦ διαβόλου, ἐνῶ αὐτὸς δὲν ἔπεσε οὔτε νικήθηκε, ἀλλὰ σὰν ἄριστος κυβερνήτης οὔτε ὅταν ἡ θάλασσα ἦταν μανιασμένη καὶ τὰ κύματα σηκώνο-

1. Παροιμ. 24,30-31.

κυμάτων διεγειρομένων κατεποντίζετο, οὔτε γαλήνης οὔσης ραθυμότερος ἐγίνετο, ἀλλ' ἐν ἑκατέρῃ τῇ τῶν καιρῶν διαφορᾷ ἴσῃν τὴν ἑαυτοῦ τέχνην διετήρησε, καὶ οὔτε πλοῦτος αὐτὸν ἐφύσησεν, οὔτε πενία ἐταπείνωσεν. Οὔτε τοίνυν κατὰ ροῦν τῶν πραγμάτων φερόμενων ὕπτιος ἦν καὶ ἀναπεπτωκῶς, οὔτε ὄλης σχεδὸν τῆς οἰκίας ἀνατραπείσης καὶ πανωλεθρίας γενομένης διαταράχθη καὶ τὴν ἀνδρείαν ἤλεγξε τὴν ἑαυτοῦ.

Ἀκουέτωσαν πλούσιοι, ἀκουέτωσαν πένητες· ἑκατέροις γὰρ τὸ διήγημα χρήσιμον· μᾶλλον δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἢ ἱστορία λυσι-
 10 τελής, καὶ τοῖς ἐν εὐημερίᾳ, καὶ τοῖς ἐν συμφοραῖς. Ἐκάτερα γὰρ τὰ ὄπλα μεταχειρίσας ὁ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστής, ὁ τῆς οἰκουμένης στεφανίτης, ἐν ἑκατέροις τὸ τρόπαιον ἔστησε, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος πολέμου τοῦ δαίμονος ἐπελθόντος ἐκείνου, πρὸς ἅπαντα παρετάξατο, καὶ ἐν πᾶσιν ἀνεκηρύττετο· καὶ καθάπερ στρατιώτης γενναῖος
 15 καὶ εἰδῶς νυκτομαχεῖν καὶ δόρυ σείειν καὶ σφενδόνας καὶ ἀκοντίοις καὶ παντὶ τρόπῳ μάχης περιγίνεσθαι τῶν ἐναντίων καὶ πανταχοῦ κρατεῖν, οὕτω δὲ καὶ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἅπαντα πειρασμὸν μετὰ πολλῆς ἠνεγκε τῆς ἀνδρείας, τὸν ἀπὸ πενίας, τὸν ἀπὸ λιμοῦ, τὸν ἀπὸ νόσου, τὸν ἐξ ὀδύνης, τὸν ἀπὸ τῆς τῶν παίδων ἀπωλείας,
 20 τὸν ἀπὸ τῶν φίλων, τὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἀπὸ τῆς γυναικός, τὸν ἀπὸ τῶν οἰκετῶν. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἀνθρωπίνη συμφορὰ ἢ μὴ εἰς τὸ σῶμα ἐξεκενώθη ἐκείνου. Ἀλλ' ὁμως ἀπάντων ὑπερηνέχθη τῶν δικτύων καὶ ὑψηλότερος γέγονε τῶν τοῦ διαβόλου καλάμων· καὶ τὸ δὲ θαυμαστότερον, ὅτι καὶ πάντα αὐτῷ ἐπήει, καὶ πάντα
 25 μεθ' ὑπερβολῆς καὶ πάντα ὑφ' ἑν.

2. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο μόνον ἴδης, ὅτι τοσαῦτα ἔπαθεν, ἀλλὰ πρόσθε, ὅτι οὐδὲ κατὰ μικρὸν οὐδὲ ἐκ διαστήματος, ἀλλ' ὑφ' ἑν καὶ

νταν ψηλά καταποντιζόταν, οὔτε ὅταν ἦταν γαλήνη γινόταν περισσότερο ἀδιάφορος. Ἀλλὰ καὶ στὶς δύο διαφορετικὲς περιστάσεις διατήρησε ὅμοια τὴν ἰκανότητά του, καὶ οὔτε ὁ πλούτος τὸν ἔκαμε φαντασμένο, οὔτε ἡ φτώχεια τὸν ἐξευτέλισε. Οὔτε λοιπὸν ὅταν τὰ πράγματα πηγαιναν καλὰ ἦταν ξαπλωμένος καὶ ἀδρανῆς, οὔτε ὅταν ὅλο σχεδὸν τὸ σπίτι του γκρεμίστηκε καὶ ἔγινε ἡ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή ταράχθηκε καὶ ἔχασε τὸ θάρρος του.

Ἄς ἀκοῦν οἱ πλούσιοι, ἄς ἀκοῦν οἱ φτωχοί, γιατί καὶ στοὺς δύο εἶναι ὠφέλιμη ἡ διήγησις. Ἡ καλύτερα σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι χρήσιμη, καὶ σ' ἐκείνους πού ἔχουν εὐτυχία καὶ σ' ἐκείνους πού βρίσκονται σὲ συμφορές. Γιατί καὶ τὰ δύο ὅπλα ἀφοῦ μεταχειρίσθηκε ὁ ἀγωνιστῆς τῆς εὐσέβειας, ὁ νικητῆς τῆς οἰκουμένης, ἔστησε τὸ τρόπαιο καὶ μὲ τὰ δύο, καὶ ἐνῶ ὁ δαίμονας ἐκεῖνος χρησιμοποίησε κάθε εἶδος πολέμου, πολέμησε σὲ ὅλα καὶ νικοῦσε σὲ ὅλα. Καὶ ὅπως ὁ γενναῖος στρατιώτης πού ξέρει νὰ μάχεται τὴ νύχτα, νὰ μάχεται κοντὰ στὰ τεῖχη, νὰ μάχεται στὴ θάλασσα, νὰ πολεμᾷ στὴν ξηρὰ καὶ νὰ ρίχνει τὸ τόξο, καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ δορυ, καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους στὴ σφενδόνη καὶ στὸ ἀκόντιο καὶ σὲ κάθε εἶδος μάχης καὶ νὰ νικάει παντοῦ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄντεξε μὲ πολλὴ γενναιότητα κάθε δοκιμασία πού προερχόταν ἀπὸ τὴ φτώχεια, ἀπὸ τὴν πείνα, ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἀπὸ τὸν πόνο, ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τῶν παιδιῶν, ἀπὸ τοὺς φίλους, ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀπὸ τὴ γυναῖκα του, ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες του. Γιατί δὲν ὑπῆρχε ἀνθρώπινη συμφορὰ πού νὰ μὴν κτύπησε τὸ δικό του σῶμα. Ἀλλ' ὅμως πέρασε πάνω ἀπ' ὅλες τὶς παγίδες καὶ σηκώθηκε πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὰ δίχτυα τοῦ διαβόλου. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ εἶναι ὅτι καὶ ὅλα ἔρχονταν ἐναντίον του, καὶ ὅλα σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ καὶ ὅλα μαζί.

2. Νὰ μὴ δεῖς λοιπὸν μόνο αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ ἔπαθε τόσα πολλὰ, ἀλλὰ νὰ προσθέσεις ὅτι δὲν τὰ ἔπαθε σιγά-σιγά οὔτε

ὁμοῦ. Οὐ μικρὰ δὲ αὕτη πειρασμῶν προσθήκη· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων
 ἀπάντων ἀνθρώπων πρῶτον μὲν οὐδεὶς ἂν εὐρεθείη πάντα ὑπο-
 μείνας ὁμοῦ, ἀλλ' εἰ καὶ πενία παλαίει, ὅμως ὑγείας ἀπολαύει· εἰ δὲ
 καὶ πενία καὶ νόσῳ περιεπάρη, ἀλλὰ γυναικὸς πολλάκις ἀπέλαυσε
 5 παραμυθουμένης φέρειν τὰ δεινὰ, καὶ ἀντὶ λιμένος αὐτῷ γινομένης·
 εἰ δὲ μὴ γυναικὸς ἀπέλαυσε τοιαύτης, ἀλλ' οὐχ οὕτω συμβουλευού-
 σης ὀλέθρια· εἰ δὲ καὶ οὕτω συμβουλευούσης ὀλέθρια, ἀλλ' οὐχὶ
 καὶ τοὺς παῖδας ἀθρόον ἀπώλεσεν ἅπαντας· εἰ δὲ καὶ ἀθρόον, ἀλλ'
 οὐ τοιούτῳ τρόπῳ τελευτῆς· εἰ δὲ καὶ τοιούτῳ τρόπῳ τελευτῆς,
 10 ἀλλὰ φίλους ἔσχε παρακαλοῦντας· εἰ δὲ οὐκ ἔσχε παρακαλοῦντας,
 ἀλλ' οὐχὶ καὶ οὕτως ἐπεμβαίνοντας· εἰ δὲ καὶ ἐπεμβαίνοντας, ἀλλ'
 οὐχὶ καὶ οἰκέτας ὄνειδίζοντας· εἰ δὲ καὶ ὄνειδίζοντας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ
 εἰς τὸ πρόσωπον ἐπτύοντας· εἰ δὲ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον ἐμπτύον-
 τας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νόσῳ τοσαύτη περιεπάρη· εἰ δὲ καὶ νόσῳ περιε-
 15 πάρη τοσαύτη, ἀλλὰ δωματίου καὶ σκέπης ἀπέλαυσε, καὶ οὐκ ἐπὶ
 τῆς κοπρίας ἐκάθητο· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ κοπρίας ἐκάθητο, ἀλλ' ἔσχε
 τοὺς χεῖρα ὀρέγοντας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοὺς ἐπεμβαίνοντας.

Οὗτος δὲ ἅπαντα ταῦτα ὑπήνεγκεν, καὶ τὸ δὴ θαυμαστότε-
 ρον, ὃ προλαβῶν εἶπον, ὅτι καὶ ὁμοῦ πάντα, ὅπερ διπλασίονα καὶ
 20 τριπλασίονα ποιεῖ τὰ χαλεπὰ φαίνεσθαι, ὅταν μὴδὲ τὴν ἐκ τῆς ἀνα-
 κωχῆς ἔχη παραμυθίαν ὁ ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐπα-
 γωγῆς πλείων ὁ θόρυβος γίνηται καὶ μείζων ἢ ταραχή, ὅπερ ἐπὶ
 τούτου συνέβη. Τὴν μὲν γὰρ τῶν προβάτων ἀπώλειαν καὶ τὸν ἐμ-
 πρησμὸν διεδέχετο τῶν βοῶν ἢ ἀρπαγῆ, καὶ τὴν τούτων ἢ τῶν
 25 ὄνων ἀφαίρεσις, καὶ ταύτην ἢ τῶν καμήλων αἰχμαλωσία καὶ τῶν
 οἰκετῶν ἢ σφαγῆ, καὶ ταύτην ἢ τῶν παιδῶν ἀπώλεια καὶ ὁ φρι-

κατὰ διαστήματα, ἀλλὰ ὅλα μαζί καὶ συγχρόνως. Καὶ δὲν εἶναι μικρὴ αὐτὴ ἢ προσθήκη. Γιατὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πρῶτα δὲ θὰ βρεθεῖ κανεὶς ποὺ νὰ τὰ ὑπέφερε ὅλα μαζί, ἀλλὰ ἂν καὶ παλεύει μὲ τὴ φτώχεια, ἔχει ὅμως ὑγεία· καὶ ἂν βασανίστηκε ἀπὸ φτώχεια καὶ ἀρρώστια, εἶχε ὅμως πολλές φορές γυναῖκα ποὺ τὸν παρηγοροῦσε νὰ ὑποφέρει τὰ δεινὰ καὶ ποὺ τοῦ γινόταν λιμάνι· καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶχε τέτοια γυναῖκα, δὲν εἶχε ὅμως γυναῖκα ποὺ συμβούλευε τόσο ὀλέθρια πράγματα· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα εἶχε γυναῖκα ποὺ τοῦ συμβούλευε τόσο ὀλέθρια πράγματα, δὲν ἔχασε ὅλα τὰ παιδιά του σὲ μιὰ στιγμή· καὶ ἂν τὰ ἔχασε σὲ μιὰ στιγμή, ὄχι ὅμως μὲ τέτοιον τρόπο θανάτου· καὶ ἂν μὲ τέτοιον τρόπο θανάτου, εἶχε ὅμως φίλους νὰ τὸν παρηγοροῦν· ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶχε φίλους νὰ τὸν παρηγοροῦν, τουλάχιστο δὲν εἶχε νὰ τὸν κατακρίνουν ἔτσι· καὶ ἂν εἶχε φίλους νὰ τὸν κατακρίνουν, δὲν εἶχε ὅμως ὑπηρέτες νὰ τὸν κατηγοροῦν· καὶ ἂν εἶχε ὑπηρέτες νὰ τὸν κατηγοροῦν, δὲν εἶχε ὅμως νὰ τὸν φτύνουν στὸ πρόσωπο· καὶ ἂν ἀκόμη εἶχε ὑπηρέτες νὰ τὸν φτύνουν στὸ πρόσωπό του, δὲ βασανίστηκε ἀπὸ τόσο μεγάλη ἀρρώστια· ἀλλὰ καὶ ἂν βασανίστηκε ἀπὸ τόση μεγάλη ἀρρώστια, εἶχε βέβαια δωμάτιο καὶ στέγη καὶ δὲν καθόταν ἐπάνω στὴν κοπριά· καὶ ἂν καθόταν στὴν κοπριά, εἶχε ὅμως αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἄπλωναν τὸ χέρι· ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶχε αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἄπλωναν τὸ χέρι, δὲν εἶχε τουλάχιστο καὶ αὐτοὺς ποὺ τὸν κατέκριναν.

Αὐτὸς ὅμως τὰ ὑπέφερε ὅλα αὐτά, καὶ τὸ πιὸ θαυμαστό, ποὺ τὸ εἶπα προηγουμένως, ὅτι τὰ ὑπέφερε καὶ ὅλα μαζί, πράγμα ποὺ κάνει τὰ δυσάρεστα νὰ φαίνονται διπλάσια καὶ τριπλάσια, ὅταν ἐκεῖνος ποὺ παλεύει οὔτε τὴν παρηγοριὰ ἀπὸ τὴ διακοπὴ δὲν ἔχει, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀδιάκοπη συμφορὰ γίνεται περισσότερη ἢ σύγχυση καὶ μεγαλύτερη ἢ ταραχὴ, πράγμα ποὺ συνέβηκε καὶ σ' αὐτόν. Γιατὶ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸ κάψιμο τῶν προβάτων ἀκολουθοῦσε ἢ ἀρπαγὴ τῶν βοδιῶν, καὶ τὴν ἀρπαγὴ αὐτῶν ἢ ἀφαίρεση τῶν ἡμιόνων, καὶ αὐτὴν ἢ αἰχμαλωσία τῶν

κτὸς ἐκεῖνος καὶ καινὸς θάνατος, καὶ ὁ φρικωδέστερος τάφος (ὁ αὐτὸς γὰρ ὁμοῦ καὶ θάνατος καὶ τάφος ἐγίνετο), καὶ ἡ τράπεζα, ἡ νῦν μὲν ἐστιώμενα, νῦν δὲ κατακοπέντα δεξαμένη τὰ σώματα, καὶ αἱ φιάλαι καὶ τὰ ποτήρια μετὰ τοῦ οἴνου τὸ αἷμα ὑποδεχόμενα, καὶ
 5 τὰ κατακεκομμένα μέλη. Ἀλλὰ ὅμως τὴν χαλεπὴν ταύτην τραγωδίαν ἕτερα χαλεπώτερα πάλιν αὐτὰ ἀναμένει, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντα. Ἐντεῦθεν γὰρ αἱ πηγαὶ τῶν σκωλήκων, οἱ τῶν ἰχώρων ρύακες, ἢ ἐπὶ τῆς κοπρίας καθέδρα, τὸ ὄστρακον τὸ τὰς πλευρὰς καταξαῖνον, ἢ δυσωδία τῶν ἐλκῶν ἢ τὸν καινὸν ἐκεῖνον ἐπει-
 10 σάγουσα λιμόν, καὶ ὀρωμένων οὐκ ἀφιεῖσα τῶν σιτίων ἄπτεσθαι, καὶ τοῦ λιμοῦ χαλεπωτέραν ἐντιθεῖσα τὴν ἀηδίαν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ δύο καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἡμέρας, ἀλλ' ἐπὶ μησὶ πλείοσι.

Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴστατο τὰ τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἐν τού-
 15 τοις ὄντος αὐτοῦ καὶ ἀποτηγανιζομένου πάντοθεν, ἔνδοθεν, ἔξωθεν, ἐπῆει καὶ τὰ τῆς γυναικὸς μηχανήματα. Γίνεται τοῦ δαίμονος ὄπλον ἢ σύνοικος καὶ τοξεύει τὸν ἄνδρα, τὴν γλῶτταν δανείσασα τῷ διαβόλῳ, καὶ βάλλει τῶν εἰρημένων βέλη πικρότερα καὶ ὀλεθριώτερα. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τέλος ἐλάμβανε τὰ παλαίσματα, ἀλλ'
 20 ἀρχὴ πάλιν καὶ προοίμια τῆς παρατάξεως ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐγένετο πλεόν τῷ διαβόλῳ, τῶν φίλων ὁ χορὸς παρεγένετο, ἐν προσωπεῖω συμπαθείας τὰ τῶν πολεμίων ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐνάλλονται κειμένῳ, καὶ ἀναξαίνουσι τὰ ἔλκη, ἀλλήλους διαδε-
 χόμενοι καὶ μηδὲ χαλεπὴν τινα χορείαν χορεύοντες.

25 Εἶπω καὶ τῆς νυκτὸς τὸν ἀφόρητον πειρασμόν, καὶ αὐτὸν καινὸν ὄντα καὶ παράδοξον; Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις, κἂν μυρία πάσχωσι δεινά, κἂν δεμωτήρια οἰκῶσι, κἂν ἄλυ-

καμηλῶν καὶ ἡ σφαγὴ τῶν δούλων, καὶ αὐτὴν ἡ ἀπώλειά τῶν παιδιῶν του καὶ ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος καὶ καινούργιος θάνατος, καὶ ὁ πιὸ φοβερὸς τάφος (γιατὶ ὁ ἴδιος ἦταν μαζί καὶ θάνατος καὶ τάφος), καὶ τὸ τραπέζι ποὺ ἐπάνω του πρῶτα ἔτρωγαν καὶ ὕστερα δέχθηκε κομματιασμένα τὰ σώματά τους, καὶ οἱ φιάλες καὶ τὰ ποτήρια ποὺ δέχονταν μαζί μὲ τὸ κρασί τὸ αἷμα καὶ τὰ κομματιασμένα μέλη τους. Ἄλλ' ὅμως τῆ φοβερῆ αὐτῆ τραγωδία περιμένουν πάλι ἄλλα πιὸ φοβερά αὐτῆ τῆ φορά, χωρὶς τὴν παραμικρὴ διακοπὴ. Γιατὶ ἀπὸ ἐδῶ προέρχονταν οἱ πηγές τῶν σκουληκιῶν, τὰ ρυάκια μὲ τὸ πῦο, ἡ διαμονὴ του ἐπάνω στὴν κοπριά, τὸ ὄστρακο ποὺ ἔξυνε τὰ πλευρά του, ἡ δυσωδία ἀπὸ τίς πληγές του ποὺ τοῦ ἔφερνε τὴν πρωτάκουστη ἐκείνη πείνα, γιατί δὲν τὸν ἄφηνε ν' ἀγγίξει τίς τροφές ποὺ ἔβλεπε καὶ τοῦ προκαλοῦσε ἀηδία χειρότερη ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ αὐτὰ γίνονταν ὄχι γιὰ δύο ἢ δέκα ἢ εἴκοσι ἢ ἑκατὸ ἡμέρες, ἀλλὰ γιὰ μῆνες πάρα πολλούς.

Καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησαν οἱ ἀγῶνες του, ἀλλ', ἐνῶ βρισκόταν σ' αὐτοὺς καὶ βασανιζόταν ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ ἔξω, ἀπὸ μέσα, ἦρθαν καὶ τὰ τεχνάσματα τῆς γυναίκας του. Γιατὶ ἡ σύζυγός του γίνεται ὄπλο τοῦ δαίμονα καὶ τοξεύει τὸν ἄνδρα της, δανείζοντας τὴ γλώσσα της στὸ διάβολο, καὶ ρίχνει ἀπ' αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν πιὸ φαρμακερά καὶ πιὸ ὀλέθρια βέλη. Καὶ οὔτε ἐδῶ τελείωναν οἱ ἀγῶνες του, ἀλλὰ ἦταν πάλι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ ξεκίνημα τῆς μάχης. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐπικράτησε καθόλου ἀπὸ ἐδῶ ὁ διάβολος, ἦρθαν οἱ φίλοι του, φανερώνοντας μὲ προσωπεῖα συμπάθειας ἐχθρικές διαθέσεις, καὶ κατεξευτελίζουν τὸν κατάκοιτο καὶ ξύνουν πάλι τίς πληγές του, ἀκολουθώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνουν νὰ πάρει ἀναπνοὴ καὶ περικυκλώνοντάς τον πολὺ στενὰ καὶ χορεύοντας κάποιο φοβερὸ χορό.

Νὰ πῶ καὶ τὴν ἀφόρητη δοκιμασία τῆς νύχτας, ποὺ καὶ αὐτὴ ἦταν πρωτάκουστη καὶ παράξενη; Γιατὶ σὲ ὄλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, εἴτε ὑποφέρουν ἀπειρα δεινά, εἴτε βρίσκονται

σιν περικέωνται, κἄν συμφορὰς θρηνώσι, κἄν λώβην σώματος ὑπομένωσι, κἄν πενία πιέζωνται, κἄν νόσω, κἄν πόνοις, κἄν ταιλαιπωρίαις, ἀλλ' ὅμως ἐπελθοῦσα ἡ νύξ φάρμακον ἐπάγει παραμυθίας, ἀφιεῖσα τῶν πόνων τὸ σῶμα, ἀνιεῖσα τῶν φροντίδων τὴν
 5 ψυχὴν· ἐπὶ δὲ ἐκείνου τότε καὶ ὁ λιμὴν σκόπελος γέγονε, καὶ τὸ φάρμακον ἔλκος κατέστη, καὶ ἡ παραμυθία προσθήκη τις ἦν ὀδύνης χαλεπωτέρα, καὶ φοβερώτερος ὁ χειμὼν ἐγένετο ἐν τῇ πᾶσιν ἀνθρώποις νυκτὶ παρεχούση γαλήνην· καὶ ἔφευγε μὲν ὡς ἀπὸ κυμάτων τῆς ἡμέρας, διὰ τὰς ἀκαρτερήτους ὀδύνας ἐκείνας, εὑρισκε
 10 δὲ τρικυμίας καὶ στροβίλους καὶ ὑφάλους καὶ σπιλάδας, ὡς πάλιν τὰ ἐν τῇ ἡμέρᾳ κύματα ζητεῖν. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς τὸ καινὸν τοῦτο πάθος διηγούμενος, ἐβόα λέγων· «ἐὰν κοιμηθῶ, λέγω· πότε ἡμέρα; ἐὰν ἀναστῶ, λέγω· πότε ἑσπέρα;». Τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι; ἐν μὲν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ εἰκότως τὴν νύκτα ἐπιζητεῖς· ἑσπέραν γὰρ τὴν νύκτα
 15 καλεῖ, ἅτε ἀτέλειαν πᾶσι παρέχουσιν τῶν μεθημερινῶν κακῶν· ἐν νυκτὶ δὲ γενόμενος καὶ γαλήνη καὶ λήθη τῶν ὀδυνῶν ἐκείνων καὶ τῶν φροντίδων, τί πάλιν ἐπιζητεῖς τὴν ἡμέραν; Ὅτι μοι τῆς ἡμέρας χαλεπωτέρα ἡ νύξ· οὐ γὰρ ἀτέλειάν μοι παρέχει τῶν πόνων, ἀλλ' ἐπίτασιν καὶ θορύβους καὶ ταραχάς· καὶ τοῦτο αὐτὸ διηγούμενος ἔλεγε· «φοβεῖς με ἐν ἐνυπνίοις, καὶ ἐν ὁράμασί με καταπλήσσεις». Καὶ γὰρ ἐξεδειματοῦτο, φοβερὰς ὄψεις ὀρῶν ἐπὶ τῆς νυκτός, καὶ φόβον ἀφόρητον ὑπομένων, ἔκστασίν τε πολλὴν καὶ κατάπληξιν.

3. ἼΑρα οὐκ ἀπεκάμετε ἀκούοντες τὰς ἐπαλλήλους ταύτας συμφορὰς; Ἄλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἔκαμνε πάσχων. Διὸ δὴ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἔτι μικρὸν ἀναμεῖναι· οὐδέπω γὰρ τὸ πᾶν εἰρήκαμεν, οὐδὲ τὴν ἑτέραν προσεθήκαμεν ὑπερβολὴν. Μία μὲν γὰρ ἦν, ὅτι πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις κακὰ ἐν σῶμα ὑπέμεινεν· ἑτέρα δέ, ὅτι

στις φυλακές, είτε είναι άλυσοδεμένοι, είτε θρηνοῦν συμφορές, είτε ὑποφέρουν ἀπὸ λέπρα στὸ σῶμα τους εἴτε πιέζονται ἀπὸ φτώχεια ἢ ἀπὸ ἀρρώστια ἢ ἀπὸ κόπους ἢ ἀπὸ ταλαιπωρίες, ὅταν ἔρθει ἡ νύχτα τοὺς φέρνει φάρμακο παρηγοριᾶς, ἀφοῦ ἐλευθερώνει τὸ σῶμα ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ χαλαρώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὶς φροντίδες, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ Ἰὼβ καὶ τὸ λιμάνι ἔγινε σκόπελος, καὶ τὸ φάρμακο μεταβλήθηκε σὲ πληγὴ, καὶ ἡ παρηγοριὰ ἦταν κάτι πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τὸν πόνο, καὶ ἡ τρικυμία γινόταν χειρότερη στὴ διάρκεια τῆς νύχτας, ποὺ παρέχει γαλήνη σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἔφευγε ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἡμέρας, ἐξ αἰτίας τῶν ἀνυπόφορων ἐκείνων πόνων, ἀλλ' ἔβρισκε τρικυμίες καὶ στροβίλους καὶ ὑφάλους καὶ θύελλες, ὥστε νὰ ζητάει πάλι τὰ κύματα τῆς ἡμέρας. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος ὅταν διηγόταν τὸ πρωτάκουστο αὐτὸ πάθος φώναζε λέγοντας: «ἂν πέσω νὰ κοιμηθῶ, λέγω· πότε θὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα; ἂν σηκωθῶ, λέγω· πότε θὰ ἔρθει τὸ βράδυ;»². Πές μου, γιὰ ποιό λόγο; Γιατὶ ἀσφαλῶς εἶναι φυσικὸ στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας νὰ ζητᾶς τὴ νύχτα, γιατί βράδυ ὀνομάζει τὴ νύχτα, ἐπειδὴ μᾶς ἀπαλλάσσει ὅλους ἀπὸ τὰ καθημερινὰ κακά. Ἀλλὰ ἀφοῦ βρέθηκες στὴ νύχτα καὶ στὴ γαλήνη καὶ λησμονιὰ ἐκείνων τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων, γιατί πάλι ζητᾶς τὴν ἡμέρα; Γιατὶ ἡ νύχτα μοῦ εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὴν ἡμέρα, ἐπειδὴ δὲ μὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ βάσανα, ἀλλὰ κάνει πιὸ ἐντονη τὴ σύγχυση καὶ τὴν ταραχὴ μου. Καὶ ὅταν τὸ διηγόταν αὐτὸ ἔλεγε: «μὲ φοβερίζεις μὲ ὄνειρα καὶ μὲ τρομάζεις μὲ ἐφιάλτες»³. Γιατὶ πραγματικὰ κατατρόμαζε, βλέποντας φοβερὰ ὄνειρα τὴ νύχτα καὶ νιώθοντας ἀνυπόφορο φόβο καὶ πολλὴ σύγχυση καὶ κατάπληξη.

3. Ἄραγε δὲν κουραστήκατε ποὺ ἀκοῦτε τὶς ἀλλεπάλληλες αὐτὲς συμφορές; Ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ τὶς ἔπασχε δὲν κουραζόταν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς παρακαλῶ τὴν ἀγάπη σας νὰ περιμένει λίγο ἀκόμη, γιατί δὲν τὰ εἶπαμε ἀκόμη ὅλα, οὔτε προσθέσαμε τὸ ἄλλο τὸ ὑπερβολικὸ. Γιατὶ τὸ ἓνα ἦταν, ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα κακά τὰ ὑπέφερε ἓνα σῶμα· καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι τὰ ὑπέφερε ὅλα

3. Ἰὼβ 7,14.

πάντα ὁμοῦ, καὶ οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν ἔσχεν ἀνακωχὴν· βούλομαι δὲ καὶ τρίτην εἰπεῖν· τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Ὅτι τῶν εἰρημένων ἕκαστον οὐ μόνον οὐχ ὁμοῦ ἐπῆλθεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς σφοδρότητος· ἢ τε γὰρ πενία πενίας ἀπάσης χαλεπωτέρα, ἢ 5 τε νόσος, ἢ τε καθέδρα, ἢ τε τῶν παιδῶν ἀπώλεια, ἢ τε τῶν ὄντων ἀπάντων.

Σκόπει δέ· Ἀπώλεσέ τις τὰ ὄντα; ἀλλ' οὐχ οὕτως ὀλοσχερῶς, οὐδὲ τρόπῳ τοιούτῳ. Ἀπέβαλε παιδας; ἀλλ' οὐδέποτε ὑφ' ἐν ἅπαντας, οὐδὲ τοσοῦτους, οὐδὲ τοιούτους. Νόσῳ περιέπεσεν· ἀλλ' 10 οὐ τοιαύτη, ἀλλ' ἢ πυρετοῖς, ἢ λώβῃ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ πάθει συνήθει. Ἐκείνη δὲ ἡ πληγὴ ξένη τις ἦν, καὶ τῷ πάσχοντι μόνῳ σαφῆς. Λόγος γὰρ οὐδεὶς παραστήσαι δύναται ἂν τὸ πικρὸν τῶν ἐλκῶν ἐκείνων καὶ τὸ τῶν τραυμάτων ὀδυνηρόν, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον τὸν ἐργασάμενον εἰπόντα καὶ τὸν ἄσχετον αὐτοῦ θυμόν, ἐνδείξασθαι τῆς 15 πληγῆς τὸ μέγεθος; Καινὴ δὲ καὶ ἡ καθέδρα ἦν καὶ ξένη· οὐ γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶν πένης οὕτω ποτὲ καθεσθεὶς αἴθριος διὰ παντὸς τοῦ χρόνου, ὥσπερ ἐκεῖνος ὑπέμεινε, γυμνὸς ἱματίων, στέγης ἀπεστερημένος ἀπάσης, ἐπὶ τῆς κοπρίας ἠλκωμένος καθήμενος. Ἔσχε τις γυναῖκα πονηρὰν πολλάκις, ἀλλ' οὐδενὶ οὐδέποτε ἐγένε- 20 το οὕτω πονηρά, ὡς ἐν τοιαύτῃ συμφορᾷ ἐπιτίθεσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ ξίφος ἀκονῆσαι κατὰ τῆς ἐκείνου ψυχῆς, καὶ συμβουλευσαὶ τοιαύτας συμβουλὰς. Καὶ τὸ τῶν φίλων δὲ ξένον, καὶ τὸ τῶν οἰκετῶν· καὶ τὸ τοῦ λιμοῦ δὲ καινότερον πάλιν, ὅτι παρακειμένης οὐκ ἀπεγεύετο τῆς τραπέζης.

25 Εἶπω καὶ τετάρτην ὑπερβολήν; τὸν πλοῦτον λέγω τὸν ἔμπροσθεν καὶ τὴν εὐημερίαν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐν πενία ζήσας, εὐκολώτερον ἂν ταύτην ἤνεγκεν, ἅτε μελετήσας τὸ πάθος, ὁ δὲ ἐξ

μαζί και δὲν εἶχε οὔτε τὴν παραμικρὴ ἀνακωχή. Θέλω ὅμως νὰ πῶ και ἓνα τρίτο. Ποιό λοιπον εἶναι αὐτό; Ὅτι τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ πού λέχθησαν ὄχι μόνο δὲν ἤρθε μαζί με τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἤρθε και με μεγάλη ὑπερβολὴ και δύναμη. Γιατι και ἡ φτώχεια ἦταν χειρότερη ἀπὸ κάθε φτώχεια, καθὼς και ἡ ἀρρώστια, και ὁ τόπος πού καθόταν, και ἡ ἀπώλεια τῶν παιδιῶν και ὄλων τῶν ὑπαρχόντων του.

Πρόσεχε ὅμως. Ἐχασε κάποιος τὰ ὑπάρχοντά του; Δὲν τὰ ἔχασε ὅμως τόσο ὀλοκληρωτικά, οὔτε με τέτοιο τρόπο. Ἐχασε τὰ παιδιά του; Ποτέ ὅμως ὄλα μαζί, οὔτε τόσα πολλά, οὔτε τέτοια παιδιά. Ἐπεσε σὲ ἀρρώστια; Ὅχι ὅμως σὲ τέτοια, ἀλλὰ ἡ σὲ πυρετὸ ἢ σὲ λέπρα ἢ σὲ κάποιο ἄλλο πάθος συνηθισμένο. Ἐκείνη ὅμως ἡ συμφορὰ ἦταν παράξενη και μόνο σ' αὐτὸν πού τὴν ἔπασχε ἦταν φανερὴ. Γιατι κανεὶς λόγος δὲ θὰ μπορούσε νὰ παραστήσει τὴν πίκρα πού προκαλοῦσαν οἱ πληγὲς ἐκεῖνες και τὴν ὀδύνη ἀπὸ τὰ τραύματα, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸ μόνο νὰ πεί κανεὶς αὐτὸν πού τὰ προξένησε και τὸν ἀσυγκράτητο θυμὸ του γιὰ νὰ παρουσιάσει τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Και ὁ τόπος πού καθόταν ἦταν πρωτάκουστος και παράξενος, γιατι δὲν ὑπάρχει, πραγματικά δὲν ὑπάρχει κανένας φτωχὸς πού νὰ κάθισε ποτέ στὸ ὕπαιθρο τόσο πολὺν καιρό, ὅπως ἔμεινε ἐκεῖνος, γυμνὸς ἀπὸ ἐνδύματα, στερημένος ἀπὸ κάθε στέγη, καθισμένος γεμάτος πληγὲς ἐπάνω στὴν κοπριά. Πολλὲς φορές ὁ ἄνθρωπος εἶχε κακὴ γυναίκα, ἀλλὰ σὲ κανένα δὲν ὑπῆρξε ποτέ τόσο κακὴ, ὥστε σὲ τέτοια συμφορὰ νὰ ἐπιτίθεται στὸν ἄνδρα της, ἀκονίζοντας και τὸ ξίφος ἐναντίον τῆς ψυχῆς του και συμβουλεύοντας τον με τέτοιες συμβουλές. Καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν φίλων του ἦταν παράξενη, καθὼς και τῶν δούλων του. Καὶ ἡ πείνα του ἐξάλλου ἦταν τὸ πιὸ παράξενο, γιατι, ἂν και ἦταν μπροστά του τὸ τραπέζι, δὲ δοκίμαζε τὰ φαγητά.

Νὰ πῶ και τέταρτο ὑπερβολικὸ κακό; Ἐννοῶ τὸν πλοῦτο πού εἶχε πρὶν και τὴν εὐημερία. Γιατι ἐκεῖνος πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔζησε σὲ φτώχεια θὰ τὴν ἀντεχε πιὸ εὐκόλα, ἐπειδὴ συνήθισε

εὐημερίας τοσαύτης κατενεχθείς, διὰ τὸ ἀγύμναστον καὶ ἀμελέτητον καὶ χαλεπωτέραν ὑπομένειν εἰκὸς τὴν αἴσθησιν, καὶ πικροτέραν τὴν ὀδύνην, καὶ μείζονα τὴν ταραχήν. Ἔστι καὶ πέμπτην εἰπεῖν· ποίαν δὴ ταύτην; Ὅτι τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος ἀνθρώπων 5 πολλὰ συνειδῶς ἑαυτῷ πονηρά, τὴν αἰτίαν οἶδεν ὧν πάσχει· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίαν· ἐκεῖνος δὲ οὐδὲ τοῦτο εἶχε λογισασθαι, ὅτι πλημμελημάτων καὶ ἀμαρτημάτων ἔτινε δίκας, ὃ μάλιστα αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἐθορύβει. Ὅτε μὲν γὰρ εἰς τὸν βίον εἶδε τὸν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ συνειδὸς ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπον, καὶ τῶν κατορθω- 10 μάτων τὸ πλῆθος, ἤδει ὅτι στεφάνων καὶ βραβείων καὶ μυρίων ἐπάθλων ἄξιος ἦν· ὅτε δὲ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὰ ἔλκη καὶ τὰ συμβεβηκότα ἅπαντα, τῶν τὰ ἔσχατα τετολμηκότων ὀρῶν ἑαυτὸν χαλεπώτερα πάσχοντα, οὐδὲ τὴν αἰτίαν εὗρισκεν εἰπεῖν δι' ἣν ταῦτα ἔπασχε· διὸ δὴ ἐπὶ τὸ ἀκατάληπτον τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας κατα- 15 φυγῶν, ἔλεγεν· «ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο». Καὶ τὴν γυναῖκα δὲ ἐπιστομίζων ἐκ τῶν ἐγχωρούντων, καὶ λογισμὸν συνέθηκε τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ σφόδρα ἐπιδεικνύμενον, λέγων οὕτως· «εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα παρὰ Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;».

Εἶπω καὶ ἑτέραν ὑπερβολὴν μάλιστα στεφανοῦσαν καὶ ἀνα- 20 κηρύττουσαν τὸν ἀθλητὴν ἐκεῖνον, καὶ δεικνύουσαν αὐτοῦ ὑψηλὴν καὶ τῶν οὐρανῶν ἀπτομένην ψυχὴν; Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου διαφορά· πρὸ γὰρ τῆς χάριτος καὶ πρὸ τοῦ νόμου γενόμενος, τοιαῦτα ἐφιλοσόφησεν. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μυρίους δυνάμενον πλέξαι στεφάνους. Τῶν γὰρ αὐτῶν κατορθωμά- 25 των οὐχ οἱ αὐτοὶ κείνται μισθοί, ὅταν ὁ μὲν ἐν τοῖς ἀνωτέροις χρόνοις ταῦτα κατωρθωκῶς ἦ, ὁ δὲ ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ἀλλὰ πολλῶ μείζους τῷ προτέρῳ. Οὐ γὰρ ἦν ἴσον, παραγενομένου τοῦ Χριστοῦ καὶ

τὸ πάθος, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ κατέπεσε ἀπὸ τόσο μεγάλη εὐημερία, ἐπειδὴ εἶναι ἀγύμναστος καὶ ἀσυνήθιστος, εἶναι φυσικὸ νὰ γιώθει τῇ φτώχεια πιὸ φοβερή, καὶ τὸν πόνο πιὸ πικρό, καὶ τὴν ταραχὴν πιὸ μεγάλη. Μπορῶ νὰ πῶ καὶ πέμπτο; Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ὅτι κάθε ἄλλος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀναγνωρίζει πολλές ἁμαρτίες στὸν ἑαυτό του, ξέρει τὴν αἰτία αὐτῶν ποὺ πάσχει· καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸ γιὰ παρηγοριά. Ὁ Ἰὼβ ὅμως οὔτε αὐτὸ μπορούσε νὰ σκεφθεῖ, ὅτι δηλαδὴ τιμωροῦνταν γιὰ τὰ παραπτώματα καὶ τὶς ἁμαρτίες του, πράγμα ποὺ τάραζε πάρα πολὺ τὴ σκέψη του. Γιατί, ὅταν ἐξέτασε τὴ δική του ζωὴ, καὶ εἶδε ὅτι ἡ συνείδησή του ἔλαμπε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο, καθὼς καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατορθωμάτων του, διαπίστωσε ὅτι ἦταν ἄξιος γιὰ στεφάνια καὶ βραβεῖα καὶ ἄπειρα ἔπαθλα· ὅταν ὅμως πρόσεξε τὸ σῶμα του καὶ τὶς πληγὲς καὶ ὅλα ὅσα συνέβηκαν, βλέποντας τὸν ἑαυτό νὰ ὑποφέρει χειρότερα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν διαπράξει τὰ χειρότερα πράγματα, οὔτε τὴν αἰτία ἔβρισκε νὰ πεῖ γιὰ τὴν ὁποία τὰ πάθαινε αὐτὰ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καταφεύγοντας στὸ ἀκατάληπτο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ ἔλεγε· «ὅπως φάνηκε καλὸ στὸν Κύριο, ἔτσι καὶ ἔγινε»⁴. Καὶ ἀποστομώνοντας τὴ γυναῖκα του ἀπ' αὐτὰ ποὺ μπορούσε, ἔκαμε κάποια σκέψη ποὺ δείχνει τὴν ὑπερβολικὴ εὐλάβειά του, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «ἂν τὰ ἀγαθὰ τὰ δεχθήκαμε ἀπὸ τὸν Κύριο, δὲ θὰ ὑποφέρουμε καὶ τὰ κακά;»⁵.

Νὰ πῶ καὶ ἄλλο ὑπερβολικὸν πράγμα ποὺ ιδιαίτερα στεφανώνει καὶ ἀνακηρύσσει νικητὴ τὸν ἀθλητὴ ἐκεῖνον καὶ δείχνει πὼς ἡ ψυχὴ του εἶναι ὑψηλὴ καὶ ὅτι ἀγγίζει τοὺς οὐρανοὺς; Ποιό λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὸ χρόνο. Γιατί, παρ' ὅλο ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο, φιλοσόφησε τέτοια πράγματα. Καὶ δὲν ἦταν μικρὸ αὐτό, ἀλλ' εἶχε τὴ δύναμη νὰ πλέξει ἄπειρα στεφάνια. Γιατί γιὰ τὰ ἴδια κατορθώματα δὲν ὑπάρχουν οἱ ἴδιοι μισθοί, ὅταν ὁ ἕνας τὰ ἔχει ἐπιτύχει στὰ παλαιότερα χρόνια καὶ ὁ ἄλλος στὰ τελευταῖα, ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτεροι γιὰ τὸν πρῶτο. Γιατί δὲν ἦταν τὸ ἴδιο νὰ πιστεῦει

5. Ἰὼβ 2,10.

τοσαῦτα ἐπιδειξαμένου καὶ παραινέσαντος καὶ συμβουλευσαντος φιλοσοφεῖν, καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ πρὸ νόμου καὶ πρὸ προφητῶν τοιαῦτα ἐπιδείκνυσθαι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ παραγενόμενος πλείονα ἀρετῆς προσθήκην ἐπιζητεῖ, λέγων· «ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἢ 5 δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ὅσω γὰρ πλείων ἡ διδασκαλία γέγονε, τοσούτω δικαιότερα καὶ πλείονα ἔθετο μέτρα ἀρετῆς.

Ἄλλ' οὗτος οὐ διδασκαλίας ἀπολαύσας, οὐ γράμμασιν ἐντυ-
10 χῶν, οὐ βιβλίσις, οὐχ ἑτέρους θεασάμενος, οὐκ εἰς τὸν ἔμπροσθεν
χρόνον ἀναδραμεῖν ἔχων καὶ τοὺς κατωρθώκοντας ἐννοῆσαι· οὐδέ-
πω γὰρ ἦν γραφή, ἢ ἱστορία τὰ γεγενημένα παραδιδούσα· ἀλλ' ἐν
ἀτριβεῖ τῇ ὁδῶ, ἐν ἀπλώτῳ τῇ θαλάττῃ, ἐν ζόφῳ τοσούτῳ κακίας,
μόνος καὶ πρῶτος ἐκεῖνος τότε ταύτην φιλοσοφίας ἔτεμε τὴν ὁδόν,
15 τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν μεθ' ὑπερβολῆς ἄκρος ἀποδειχθεῖς.
Μέγιστον μὲν γὰρ καὶ τὸ τὰ ἐλάττονα μέρη τῆς ἀρετῆς κατορθοῦν,
πολλῶ δὲ μεῖζον τὸ ἐν τῷ ἀκροτάτῳ πάντων ἀκρότατον εἶναι· ὅτι
δὲ τὸ πάντων ἀκρότατον ἢ ὑπομονή, οὐδεὶς ἀντερεῖ. Ταῦτα γοῦν
καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος εἰδώς, ἔλεγε· «δέρμα ὑπὲρ δέρματος, καὶ
20 πάντα ὅσα ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, δώσει ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· οὐ
μὴν δὲ ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἄψαι τῆς σαρκὸς αὐ-
τοῦ». Ὅθεν δῆλον ὅτι πάντων ἀκρότατον τοῦτο τὸ κατόρθωμα,
καὶ νεανικῆς τινος καὶ σιδηρᾶς δεόμενον ψυχῆς.

4. Εἶδες αὐτὸν ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ὅσον ἰδεῖν σοι δυνατὸν ἦν;
25 τὴν γὰρ ἀκρίβειαν οὐδὲ αὐτὸς ὁ λόγος παραστήσαι ἴσχυσεν. Ὀδύ-
νην γὰρ καὶ βασάνους καὶ ἀθυμίας τυραννίδα καὶ τὴν ἐκ τῶν το-
σούτων νιφάδων ἐγγινομένην ταραχὴν οὐδεμία λόγου δύναμις ἐρ-

κάνεις ἀφοῦ ἦρθε ὁ Χριστὸς καὶ φανέρωσε τόσα πολλὰ καὶ ἔδωσε τόσες παραινέσεις καὶ συμβουλές, καὶ νὰ παρουσιάζει τέτοια κατορθώματα πρὶν τὴν ἔλευσή του καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς προφήτες. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅταν ἦρθε ζητάει περισσότερη αὐξηση τῆς ἀρετῆς λέγοντας· «ἂν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσει τὴν ἀρετὴ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲ θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁶. Ὅσο περισσότερο δηλαδὴ αὐξήθηκε ἡ διδασκαλία, τόσο πιὸ δίκαια καὶ πιὸ πολλὰ καθόρισε τὰ κριτήρια τῆς ἀρετῆς.

Ἄλλ' αὐτὸς χωρὶς ν' ἀκούσει διδασκαλία, χωρὶς νὰ συναντήσῃ γράμματα καὶ βιβλία, χωρὶς νὰ δεῖ ἄλλους, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀνατρέξῃ τὸν προηγούμενο χρόνο καὶ νὰ ἔχει στὸ νοῦ του αὐτοὺς ποὺ κατόρθωσαν τὴν ἀρετὴ –γιατὶ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἡ γραφὴ ἢ ἡ ἱστορία γιὰ νὰ διδάξῃ αὐτὰ ποὺ συνέβηκαν–, ἀλλὰ σὲ ἀπάτητο δρόμο, σὲ ἄπλευστη θάλασσα, σὲ τόσο μεγάλο σκοτάδι κακίας, μόνος καὶ πρῶτος αὐτὸς ἄνοιξε τότε αὐτὸν τὸ δρόμο τῆς ἐγκαρτέρησης καὶ ἀποδείχθηκε πάρα πολὺ μεγάλος στὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ εἶναι μέγιστο πρᾶγμα τὸ νὰ κατορθώνει κανεὶς καὶ τὰ μικρότερα μέρη τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερο τὸ νὰ εἶναι ἄριστος στὴν πιὸ μεγάλη κορυφὴ ὄλων. Καὶ ὅτι ἡ πιὸ μεγάλη κορυφὴ ὄλων εἶναι ἡ ὑπομονὴ κανεὶς δὲ θὰ ἔχει ἀντίρρηση. Αὐτὰ λοιπὸν γνωρίζοντας καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ἔλεγε· «θὰ δώσει κανεὶς ἄλλο δέρμα γιὰ νὰ σώσει τὸ δέρμα του, καὶ ὅλα ὅσα ἔχει ὁ ἄνθρωπος θὰ τὰ δώσει γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὴ ζωὴ του· ἄπλωσε ὅμως τὸ χέρι σου καὶ κτύπησε τὸ σῶμα του»⁷. Ἐπομένως εἶναι φανερό ὅτι αὐτὸ τὸ κατόρθωμα εἶναι τὸ πιὸ ὑψηλὸ ἀπ' ὅλα, καὶ ὅτι χρειάζεται κάποια δυνατὴ καὶ ἀκαμπτη ψυχὴ.

4. Εἶδες αὐτὸν στίς δοκιμασίες, ὅσο σοῦ ἦταν δυνατό νὰ δεῖς; Γιατὶ τὴν ἀκρίβεια οὔτε αὐτὸς ὁ λόγος μπόρεσε νὰ παραστήσῃ. Καθόσον τὸν πόνο καὶ τὰ βάσανα καὶ τὴν τυραννίαν τῆς στενοχώριας καὶ τὴν ταραχὴν ποὺ γεννιέται ἀπὸ τόσο πολλές

7. Ἰωβ 2,4–5.

μηνεῦσαι δύναται τοῖς ἀκηκοόσιν, ὡς αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἢ πείρα. Φέρε σοι οὖν δείξω πάλιν αὐτὸν (οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φιλοσοφωτάτης δεόμενον ψυχῆς) ἐν πλούτῳ καὶ ἐν εὐημερίᾳ πολλὴν ἐπιδεικνύμενον φιλοσοφίαν. Τίς οὖν ἦν πλούσιος 5 ὢν; Κοινὸς ἀπάντων λιμὴν, κοινὸς ἀπάντων πατήρ, κοινὸς ἰατρός, μᾶλλον δὲ καὶ ἰατροῦ μείζων· ἄκουσον γοῦν αὐτοῦ λέγοντος· «Ἐγὼ ἤμην ὀφθαλμὸς τυφλῶν, ποῦς δὲ χωλῶν». Ὁρᾷς πῶς ἰατροῦ μείζων, ἀντὶ τῆς φύσεως τοῖς πεπηρωμένοις ἐγίνετο; καὶ ἅπερ οὐκ ἴσχυσαν ἰατροὶ τῇ τέχνῃ διορθῶσαι, ταῦτα αὐτὸς ἀνεκτᾶτο τῇ πα-
10 ρακλήσει, διὰ τὴν πολλὴν εἰς αὐτοῦς πρόνοιαν ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς γινόμενος. Ὡσπερ γὰρ ὑγιεῖς καὶ ἀρτίποδες καὶ βλέποντες, οὕτω διέκειντο οἱ τὰ μέλη ταῦτα κεκολοβωμένοι, οὐκ αἰσθανόμενοι τῆς χωλείας οὐδὲ τῆς πηρώσεως διὰ τὴν πολλὴν τούτου πρόνοιαν.

15 Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν, ὅτι ἔγὼ παρεμυθούμην χωλοὺς καὶ τυφλοὺς, ἀλλὰ, «ποῦς αὐτῶν ἤμην καὶ ὀφθαλμὸς»· καὶ πάλιν, «ἔγὼ ἤμην πατήρ ἀδυνάτων». Οὐδὲ ἐνταῦθα εἶπεν, ἑπαρεμυθούμην ὀρφανούς, ἀλλὰ, «πατήρ ἤμην αὐτῶν», δηλῶν διὰ τούτου, ὅτι οὐδὲ αἰσθησιν ἠφίει γίνεσθαι τῆς ὀρφανίας, οὐδὲ φανῆναι τὸ δεινὸν
20 συνεχώρει· καθάπερ ἐκεῖ τὴν πῆρωσιν τῇ περιουσίᾳ τῆς προνοίας τῶν τὰ τοιαῦτα πεπονθότων, καὶ αὐτὴν τῶν δεινῶν ἀναιρῶν τὴν αἰσθησιν. Οὐ σώματα δὲ μόνον ἐθεράπευε κεκολοβωμένα, οὐδὲ ὀρφανίας διώρθου, τοῖς μὲν ἀντὶ μελῶν, τοῖς δὲ ἀντὶ γονέων γινόμενος, ἀλλὰ καὶ δικαστὴς αὐτοχειροτόνητος καθίστατο· μᾶλλον δὲ
25 καὶ δικαστοῦ πλέον· «δίκην γάρ», φησὶν, «ἦν οὐκ ἤδειν, ἐξίχνιασα, καὶ συνέτριψα μύλας ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἐξήρπασα ἄρπαγμα». Τοῦτο δικαστοῦ πολὺ πλέον. Οἱ μὲν γὰρ δι-

συμφορές δὲν μπορεῖ καμιά δύναμη τοῦ λόγου νὰ ἐξηγήσει στοὺς ἀκροατές, ὅπως μπορεῖ ἡ ἴδια ἡ πείρα τῶν πραγμάτων. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ σοῦ δείξω πάλι αὐτὸν (γιατὶ οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀσήμαντο, ἀλλὰ χρειάζεται μάλιστα πάρα πολὺ φιλόσοφη ψυχὴ) νὰ παρουσιάζει πολλὴ φιλοσοφία στὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐτυχία. Ποιὸς λοιπὸν ἦταν ὅταν ἦταν πλούσιος; Κοινὸ λιμάνι γιὰ ὅλους, κοινὸς πατέρας γιὰ ὅλους, κοινὸς ἰατρός, ἢ καλύτερα καὶ ἀνώτερος ἀπὸ ἰατρό. Ἔκουσε λοιπὸν αὐτὸν ποὺ λέγει: «ἤμουν τὸ μάτι τῶν τυφλῶν καὶ τὸ πόδι τῶν χωλῶν»⁸. Βλέπεις πῶς ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ ἰατρό καὶ γινόταν ἀντικαταστάτης τῆς φύσης στοὺς ἀνάπηρους; Καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ διορθώσουν μὲ τὴν τέχνη τους οἱ ἰατροί, αὐτὰ τὰ θεράπευε μὲ τὴν παρηγοριὰ καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ φροντίδα του γι' αὐτοὺς γινόταν ἀντικαταστάτης τῶν μελῶν τους. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν υἰεία καὶ τὰ πόδια καὶ βλέπουν, ἔτσι ἦταν καὶ αὐτοὶ ποὺ ἦταν ἀνάπηροι σ' αὐτὰ τὰ μέλη καὶ δὲν καταλάβαιναν τὴν ἀναπηρία στὰ πόδια καὶ στὰ μάτια ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του φροντίδας.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ δὲν εἶπε ὅτι ἔγὼ παρηγοροῦσα τοὺς χωλοὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς, ἀλλ' «ἤμουν τὸ πόδι καὶ τὸ μάτι τους». Καὶ πάλι: «ἔγὼ ἤμου' πατέρας τῶν ἀδυνάτων»⁹. Οὔτε ἐδῶ εἶπε, ἔγὼ παρηγοροῦσα τοὺς ὀρφανούς, ἀλλ' «ἤμουν πατέρας τους», φανερώνοντας μ' αὐτὸ ὅτι δὲν ἄφηνε νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ὀρφάνια τους, οὔτε ἐπέτρεπε νὰ φανεῖ τὸ κακό. Ὅπως ἐκεῖ μὲ τὴν ἄφθονη φροντίδα του θεράπευε τὴν ἀναπηρία ἐκείνων ποὺ ἔπαθαν αὐτὰ, ἔτσι ἐξαφάνιζε καὶ αὐτὴν τὴν αἴσθησι τῶν κακῶν. Καὶ ὄχι μόνο θεράπευε σώματα ἀνάπηρα, οὔτε μόνο διόρθωνε τὴν ὀρφάνια, μὲ τὸ νὰ γίνεται σ' ἄλλους ἀντικαταστάτης τῶν μελῶν τους καὶ σ' ἄλλους ἀντικαταστάτης τῶν γονέων τους, ἀλλὰ γινόταν καὶ δικαστής. «Ἐξέτασα», λέγει, «ξένες ὑποθέσεις γιὰ ν' ἀποδώσω δικαιοσύνη· ἔσπασα τὰ σαγόνια τῶν

---

9. Ἰωβ 29,16.

κάζοντες κάθηνται ἀναμένοντες τοὺς ἡδίκημένους, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνων ἔντευξιν, τότε τὴν παρ' ἑαυτῶν παρέχουσι συμμαχίαν οἱ δοκιμώτατοι τῶν δικαζόντων· ὡς οἷ γε πολλοὶ οὐδὲ τοῦτο· οὗτος δὲ καὶ τοὺς δοκιμωτάτους ἐνίκησε, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος
 5 ὑπερηκόντισεν. Οὐδὲ γὰρ ἀνέμενε τοὺς ἀδικουμένους ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν, οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκείνων ἔντευξιν ἐπήει τῇ συμμαχίᾳ, ἀλλὰ αὐτὸς προλαμβάνων περίηει ζητῶν τοὺς ἡδίκημένους, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ζητῶν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας, μετὰ πολλῆς τῆς φροντίδος.

10 Καὶ τοῦτο εἶση σαφῶς, τῆς λέξεως καταμαθὼν τὴν δύναμιν· οὐ γὰρ εἶπεν, 'ἐζήτησα', ἀλλὰ, «δίκην, ἣν οὐκ ἤδειν, ἐξιχνίασα»· τουτέστιν, ἠρεύνησα, ριεργασάμην πολυπραγμονῶν, διετέλεσα πάντα κινῶν, ὥστε εὐρεῖν μὴ πού τις ἡδίκημένος λανθάνη. Εἶδες τὴν ἀγρυπνον ψυχὴν; ὄρα καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν σπουδὴν· «καὶ
 15 συνέτριψα μύλας ἀδίκων». Τὸ δηκτικὸν αὐτό, τὴν δυναστείαν κατέλυσα, φησίν, ὥστε λοιπὸν καὶ εἰς ἑτέραν ἀδικίαν ἀχρήστους γενέσθαι. Ἀμφοτέρους τοίνυν κακῶς ἀπαλλάττων καὶ σωφρονεστέρους ποιῶν. Εἶτα τὴν εὐτονίαν καὶ τὴν καρτερίαν· «καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἐξήρπασα ἄρπαγα». Οὐ γὰρ ἀπεγίνωσκον οὐδὲ
 20 ἀπηγόρευον, εἰ καὶ τὸ πρᾶγμα προκατειλημμένον ἦν, ἀλλ' ἤδη καὶ τὸ καταποθὲν ἀνιμώμην, ποιμένος ἀρίστου τινὸς καὶ νήφοντος πρόνοιαν περὶ τοὺς συνδούλους ἐπιδεικνύμενος.

Τί δὲ ἡ ταπεινοφροσύνη; ἐννόησον γὰρ καὶ ἡλικίη· «εἰ δὲ καὶ ἐφαύλισα κριῖμα θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης, κρινομένων αὐτῶν
 25 πρὸς με. Τί γὰρ ποιήσω, ἐὰν ἐπισκοπὴν μου ποιήσῃται ὁ Κύριος; πότερον οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν γαστρὶ, κάκεινοι γεγόνασιν;». Εἶδες συντετριμμένην διάνοιαν καὶ τῶν ἀνθρώπων τῇ φύσιν ἐπισκε-

ἀδίκων καὶ ἀπὸ τὰ δόντια τους ἄρπαξα ὅσα εἶχαν ἄρπάξει»¹⁰. Αὐτὸ εἶναι πολὺ περισσότερο ἀπὸ δικαστῆς. Γιατὶ οἱ δικαστὲς κάθονται καὶ περιμένουν τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μετὰ τὴ συνάντηση μ' αὐτοὺς οἱ πιὸ ἄξιοι ἀπὸ τοὺς δικαστὲς παρέχουν τὴ βοήθειά τους· γιατί βέβαια οἱ πολλοὶ οὔτε αὐτὸ κάνουν. Αὐτὸς ὁμως καὶ τοὺς πιὸ ἄξιους νίκησε καὶ κατὰ πολὺ τοὺς ξεπέρασε. Γιατὶ δὲν περίμενε αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦνταν νὰ ἔρθουν σ' αὐτὸν, οὔτε μετὰ τὴ συνάντηση μ' αὐτοὺς πρόσφερε τὴ βοήθεια, ἀλλ' αὐτὸς προλαμβάνοντας τριγυρνοῦσε καὶ ἀναζητοῦσε τοὺς ἀδικημένους καὶ μὲ μεγάλη φροντίδα.

Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσεις καλά, ἂν μάθεις τὴ δύναμη τῆς λέξης. Γιατὶ δὲν εἶπε, 'ἀναζήτησα', ἀλλὰ, «ἐξιχνίασα ξένες ὑποθέσεις γιὰ ν' ἀποδώσω δικαιοσύνη». Δηλαδή, ἐρεύνησα, ἐξέτασα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, πολλές φορές μεταχειρίσθηκα τὰ πάντα, γιὰ νὰ βρῶ μήπως κάπου ξεφεύγει κάποιος ἀδικημένος. Εἶδες ἄγρυπνη ψυχὴ; Πρόσεχε καὶ τὴ γενναιότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του. «Καὶ ἔσπασα τὰ σαγόνια τῶν ἀδίκων». Τοὺς ἀχρήστεψα, λέγει, αὐτὴν τὴν ἰκανότητα νὰ δαγκώνουν, τὴ δύναμή τους, γιὰ νὰ γίνουν καὶ στὸ μέλλον ἀνίκανοι γιὰ ἄλλη ἀδικία. Ὁφελοῦσε λοιπὸν καὶ τοὺς δύο, ἀπαλλάσσοντας τοὺς ἀδικημένους ἀπὸ τὴν κακομεταχείριση καὶ τοὺς ἀδίκους ἀπὸ τὸ νὰ βλάπτουν καὶ κάνοντας αὐτοὺς πιὸ συνετοὺς. Στὴ συνέχεια πρόσεχε τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπομονή του. «Καὶ μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους ἄρπαξα ὅσα εἶχαν ἄρπάξει». Δηλαδή δὲν ἀπελπιζόμεν οὔτε σταματοῦσα τὴν προσπάθειά μου, ἂν καὶ τὸ πράγμα τὸ εἶχαν ἄρπάξει πρὶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶχαν καταπιεῖ τὸ ἔβγαζα, φανερώνοντας γιὰ τοὺς συνανθρώπους μου τὴ φροντίδα ἐνὸς ἄριστου καὶ νηφάλιου ποιμένα.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη; Σκέψου δηλαδή πόσο μεγάλη ἦταν. «Ἐάν καταπάτησα τὸ δίκαιο τοῦ ὑπηρέτη ἢ τῆς ὑπηρετριάς μου, ὅταν εἶχαν διαφορὲς μαζί μου, τότε τί θὰ κάνω, ὅταν μὲ ἐπισκεφθεῖ ὁ Κύριος; Δὲν ἔλαβαν καὶ ἐκεῖνοι ὑπαρξὴ ὅπως καὶ ἐγὼ στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας μου;»¹¹. Εἶδες ψυχὴ ποὺ εἶναι

11. Ἰωβ 31,13-15.

πτομένην μετὰ ἀκριβείας καὶ εἰδυῖαν τί δοῦλος, τί ἐλεύθερος, τοῦτο τὸ ὑπὸ πολλῶν περιφερόμενον; Ταύτην γοῦν ἐκβαλὼν τὴν ἀνωμαλίαν, ἀπὸ τῆς ὁμοτιμίας τῆς κατὰ τὴν γέννησιν τὸν περὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσάγει λόγον. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν αὐτοῦ, ὅτι ταῦτα 5 ποιῶν, οὐδὲ ταπεινοφρονεῖν ἐνόμιζεν, ἀλλ' ὀφειλὴν πληροῦν. Διὸ καὶ λογισμὸν ἔθηκε τὸν ἅπαντας ἀνθρώπους πείθοντα, μηδὲν πλέον φρονεῖν τῶν οἰκετῶν, κἂν μυριάκις ὧσι δεσπότηαι. Τὰ γὰρ ὀνόματα ταῦτα, ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος, ὀνόματα μὲν ἐστὶ μόνον ψιλὰ, πραγμάτων ἔρημα· ἡ δὲ δουλεία ἐν ἀμαρτίᾳ, καὶ ἡ ἐλευθερία ἐν δι- 10 καιοσύνῃ ὀρίζεται.

Ἄρ' οὖν ταπεινὸς μὲν οὕτως, οὐχὶ δὲ ποθεινὸς καὶ ἐπέραστος; Ναὶ ἐπέραστος· καὶ σκόπει κἀνταῦθα τὴν ὑπερβολὴν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖς δεινοῖς μετὰ πάσης σφοδρότητος τὰ ἐπενεχθέντα ἠνεγκεν, οὕτω καὶ ἐν τῇ εὐημερίᾳ τὴν ἀρετὴν ἐκάστην μετὰ 15 πολλῆς κατώρθωσε τῆς περιουσίας, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἄκρον ἀφικόμενος. «Εἰ δὲ καὶ πολλάκις εἶπον αἱ θεράπαιναί μου· Τίς ἂν δῶῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι; λίαν μου χρηστοῦ ὄντος». Ἐνταῦθα τὸν ἔρωτα διηγεῖται τῶν οἰκετῶν τὸν μανικόν, ὃν περὶ αὐτὸν εἶχον διακαεῖς αὐτοῦ κατα- 20 στάντες ἐρασταί, ἀφ' ὧν αὐτὸς εἰς αὐτοὺς ἐπεδείκνυτο. Οὕτω γάρ, φησὶν, ἐξεκρέμαντό μου, οὕτως ἀντεῖχοντο, οὕτως ἦσαν προσηλωμένοι, οὕτως ἐρῶντες, ὡς ἐπιθυμεῖν καὶ αὐτῶν ἐμπλησθῆναι τῶν σαρκῶν, καὶ καταπιεῖν καὶ καταφαγεῖν διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ ἐκκαίεσθαι.

25 5. Τί ἂν τις εἶποι τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροψίαν; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ κατώρθωτο. Οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν ἀλλοτρίων οὐκ ἐφίετο, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοὶ νῦν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτῶν ἠλλοτρίωτο μετὰ πάσης ὑπερ-

ταπεινή και πού εξετάζει με ακρίβεια τή φύση τῶν ἀνθρώπων και πού γνωρίζει τί εἶναι δοῦλος και τί ἐλεύθερος, αὐτό για τὸ ὁποῖο γίνεται τόσος λόγος ἀπὸ τοὺς πολλούς; Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπομάκρυνε αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο, ἀπὸ τὴν ἰσοτιμία κατὰ τὴ γέννηση εἰσάγει τὸ λόγο πού ἔχει σχέση με τὴ φιλοσοφία. Καὶ τὸ πῶς θαυμαστὸ σ' αὐτὸν εἶναι τὸ ὅτι, κάνοντας αὐτὰ δὲ θεωροῦσε πῶς ἔδειχνε ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ πῶς ἐκπλήρωνε κάποια ὀφειλή. Γι' αὐτὸ και διατύπωσε τὴ σκέψη πού πείθει ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, νὰ μὴ σκέπτονται τίποτε τὸ ἀνώτερο ἀπὸ τοὺς ὑπηρετές, ἔστω και ἂν εἶναι ἄπειρες φορές κύριοι. Γιατὶ τὰ ὀνόματα αὐτά, ὁ δοῦλος και ὁ ἐλεύθερος, εἶναι μόνο ὀνόματα ἀπλά, γυμνὰ ἀπὸ πράγματα, ἐνῶ ἡ δουλεία καθορίζεται στὴν ἁμαρτία και ἡ ἐλευθερία στὴν ἀρετή.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἦταν τόσο ταπεινός, δὲν ἦταν και ποθητός και ἀξιαγάπητος; Ναί, ἦταν ἀξιαγάπητος. Καὶ πρόσεχε και ἐδῶ τὴν ὑπερβολή. Γιατὶ, ὅπως στις συμφορές με κάθε ἀντοχὴ ὑπέμεινε αὐτὲς πού τοῦ ἦρθαν, ἔτσι και στὴν εὐτυχία κατόρθωσε με τὸ παραπάνω κάθε ἀρετή, ὄχι ἀπλά και τυχαῖα, ἀλλὰ φθάνοντας στὴν ἴδια τὴν κορυφή. «Μήπως δὲν εἶπαν πολλές φορές οἱ ὑπηρετριές μου, ποιός θὰ μᾶς δώσει νὰ χορτάσουμε ἀπὸ τίς σάρκες του; Γιατὶ ἤμουν καλὸς ἀπέναντί τους»¹². Ἐδῶ μιλάει για τὸν παράφορο ἔρωτα τῶν ὑπηρετῶν, πού εἶχαν γι' αὐτόν, ἀφοῦ ἔγιναν σφοδροὶ ἐραστές του, ἀπ' ὅσα ὁ ἴδιος ἔδειχνε σ' αὐτούς. Τόσο λοιπὸν, λέγει, ἦταν ἀφοσιωμένοι σὲ μένα, τέτοια ἐξάρτηση εἶχαν, ἔτσι ἦταν προσηλωμένοι, τόσο με ἀγαποῦσαν, ὥστε ἐπιθυμοῦσαν νὰ χορτάσουν και ἀπ' αὐτὲς τίς σάρκες μου, και νὰ τίς καταπιοῦν και νὰ τίς καταφάγουν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης και ἐπιθυμίας τους για μένα.

5. Ποιός μπορεῖ νὰ περιγράψει τὴν περιφρόνηση τῶν χρημάτων; Καθόσον και αὐτὸ τὸ κατόρθωσε σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό. Γιατὶ ὄχι μόνο δὲν ἐπιθυμοῦσε τὰ ξένα, πράγμα πού παθαίνουν οἱ πολλοὶ τώρα, ἀλλὰ οὔτε τὰ δικά του, πού και αὐτὰ τὰ ἔδινε

12. Ἰωβ 31,31.

βολῆς· διὸ καὶ ἔλεγεν· «εἰ δὲ ἠύφράνθην πολλοῦ πλούτου γενομένου μοι, οὐδὲ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποιθήσα». Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἀφαιρεθέντων, μετὰ πολλῆς ἔφερε τῆς εὐκολίας τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ παρόντων δασιλῆ τὴν ἐλεημοσύνην εἰργάζετο, πᾶσι τὴν δεξιὰν ἀπλωσας, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνοίξας. Οὐδὲ γάρ, ὃ πάσχουσιν οἱ πολλοὶ περιεργαζόμενοι καὶ πολυπραγμονοῦντες τοὺς λαμβάνοντας, ἐποίει οὗτος, ἀλλ', «ἡ θύρα μου», φησί, «παντὶ ἐθόντι ἀνέωκτο. Ἀδύνατοι γάρ, ἦν ποτε εἶχον χρεῖαν, οὐκ ἀπέτυχον· ξένος δὲ οὐκ ἐξῆλθε τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῶ». Εἶδες τὸ δασιλές; εἶδες τὸ φιλάνθρωπον, τὸ χρηστόν, τὸ ταπεινόν;

Βούλει καὶ τὴν σωφροσύνην μαθεῖν; «Διαθήκη», φησίν, «ἐθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου τοῦ μὴ κατανοῆσαι εἰς παρθένον ἄλλοτρίαν». Ἐμετὰ ταῦτα ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἐπέταξε, ταῦτα ἐκεῖνος διὰ τῶν πραγμάτων κατώρθου. Εἶδες αὐτὸν πλουτοῦντα, εἶδες πενόμενον, εἶδες ὑγιαίνοντα, εἶδες νοσοῦντα; εἶδες τῶν πραγμάτων αὐτῶ κατὰ ροῦν φερομένων; εἶδες αὐτὸν πάντων ἀφαιρεθέντα; εἶδες πρὸς παῖδας, πρὸς οἰκέτας, πρὸς ἀδικουμένους, πρὸς ὀρφανοὺς οἶον ἑαυτὸν παρεσκεύασεν; «Εἰ δὲ καὶ ἡμῖν πεπορευμένος μετὰ γελοιαστῶν», φησί· τουτέστιν, οὐδὲ τὰς συνουσίας ταύτας ἐδίωκον τὰς τῶν γελωτοποιῶν. Καὶ τοῦτο δὲ σωφροσύνης οὐ μικρὸν σημεῖον. Πᾶσαν γὰρ ἀρετὴν ἐπῆλθε, καὶ τῶν οὐδὲν ἐχόντων ἀκριβέστερον διέκειτο τοσαῦτα περιβεβλημένος· οὐ γὰρ οὕτως ὁ μηδὲ ἔχων ἀπήλλακτο χρημάτων, ὡς ἐκεῖνος ὁ τοσαῦτα ἔχων. Πανταχοῦ γὰρ ἡ γνώμη ἐστὶν ἡ στεφανουμένη. Καὶ πρὸς αὐτὴν τῆς σωφροσύνης τὴν κορυφὴν ἀνέβη, καὶ πᾶσαν ἀρετὴν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας κατώρθου.

13. Ἰωβ 31,25.24

14. Ἰωβ 31,32 · 34

στοὺς ἄλλους μὲ κάθε γενναιοδωρία. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «δὲ δοκίμασα ἀγαλλίαση γιὰ τὸ μεγάλο πλοῦτο μου, καὶ δὲ στήριξα τὴν ἐλπίδα μου στοὺς πολύτιμους λίθους»¹³. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὅταν τὰ στερήθηκε μὲ μεγάλη εὐκολία ὑπέφερε τὴ στέρηση, καὶ ὅταν τὰ εἶχε μὲ γενναιοδωρία ἔκαμνε τὴν ἐλεημοσύνη, ἀφοῦ σὲ ὄλους ἄπλωνε τὸ χέρι του καὶ ἄνοιγε τὸ σπίτι του. Οὔτε βέβαια ἔκανε αὐτὸς ἐκεῖνο ποὺ παθαίνουν οἱ πολλοί, ποὺ περιεργάζονται καὶ πολυεξετάζουν ἐκείνους ποὺ παίρνουν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ λέγει· «ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μου ἦταν ἀνοιχτὴ στὸν καθένα ποὺ ἐρχόταν· οἱ φτωχοὶ ἱκανοποιοῦσαν ὅποια ἀνάγκη εἶχαν, καὶ ξένος δὲ βγῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα μου μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια»¹⁴. Εἶδες τὴ γενναιοδωρία του; εἶδες τὴ φιλανθρωπία του, τὴν καλωσύνη, τὴν ταπεινοφροσύνη του;

Θέλεις νὰ μάθεις καὶ τὴν ἐγκράτειά του; «Συμβόλαιο», λέγει, «ἔκανα μὲ τὰ μάτια μου γιὰ νὰ μὴν παρατηρήσουν μὲ πονηρὴ ἐπιθυμία ξένη νεάνιδα»¹⁵. Ἐκεῖνα ποὺ διέταξε ὁ Χριστὸς ὅταν ἦρθε ἀργότερα, αὐτὰ τὰ κατόρθωνε ἐκεῖνος μὲ τὰ ἔργα. Τὸν εἶδες πλούσιο, τὸν εἶδες φτωχό, τὸν εἶδες ὑγιή, τὸν εἶδες ἄρρωστο; Τὸν εἶδες ὅταν τὰ πράγματα τοῦ πηγαιναν καλά; τὸν εἶδες ὅταν τὰ στερήθηκε ὅλα; Εἶδες πῶς συμπεριφέρθηκε στα παιδιά του, στοὺς ὑπηρέτες, στοὺς ἀδικημένους, στοὺς ὄρφανούς; «Ποτὲ δὲ βάδισα μὲ γελωτοποιοῦς», λέγει· δηλαδή, δὲ ἐπιδίωκα τίς συναναστροφές τῶν γελωτοποιῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι μικρὴ ἀπόδειξη τῆς ἐγκράτειάς του. Κατόρθωσε λοιπὸν κάθε ἀρετὴ καὶ συμπεριφερόταν, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε τόσα πολλά, πῶς προσεκτικὰ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶχαν τίποτε. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶχε τίποτε δὲν ἦταν τόσο ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὰ χρήματα, ὅσο αὐτὸς ποὺ εἶχε τόσα πολλά. Γιατὶ παντοῦ ἡ διάθεση εἶναι ἐκείνη ποὺ στεφανώνεται. Καὶ στὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τῆς σωφροσύνης ἀνέβηκε καὶ κάθε ἀρετὴ τὴν κατόρθωνε μὲ τὴν ἀκρίβεια ποὺ ταίριαζε.

15. Ἰωβ 31,1.

Ταῦτα ζήλου, ἀγαπητέ, ταῦτα μίμησαι, καὶ τὴν εἰκόνα ταύτην τὴν ὑπογραφεῖσαν ἀναλαβὼν, ἔμπηξον τῷ συνειδότι τῷ σῷ· κἂν ἐν ἀθυμίᾳ ᾦς, πρὸς αὐτὸν κατάφευγε, κἂν ἐν πλούτῳ, τὸ φάρμακον ἐντεῦθεν λάμβανε, ὥστε μήτε πτωχεῖα βαπτισθῆναι, μήτε πλούτῳ 5 φουσηθῆναι· κἂν παιῖδας ἀποβάλης, ἔχεις ἐντεῦθεν τὴν παράκλησιν· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν ἐνταῦθα εὐρήσεις καὶ τῶν συμφορῶν καὶ τῆς καρτερίας· κἂν νόσῳ περιπέσης, ἐννόησον τὰς πηγὰς τῶν σκωλήκων, ἃς ἐπέζεσε ἡ ἐκείνου σάρξ, καὶ οἷσις ἅπαντα πρῶως· κἂν φίλος ἐπιβουλεύσῃ, πάλιν τὸν ἅγιον εἰς μέσον ἄγε, καὶ περιέση 10 τοῦ πάθους· κἂν οἱ τυχόντες ἀποχρήσωνται, ἐννόησον ἅπερ ἔπασχε παρὰ τῶν οἰκετῶν, καὶ πολλὴν δέξῃ τὴν ἰατρειάν· κἂν πονηρά τις ὑπόληψίς σε περιλάβῃ, λόγισαι οἷα περὶ τούτου ἔλεγον, ὅτι οὐδέπω τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ ἔδωκεν ἀξίαν δίκην, καὶ οἷα ὠνειδίζον, καὶ περιέση καὶ τούτου τοῦ πάθους.

15 Οὐ γὰρ ἔστιν, ὅπερ ἀρχόμενος εἶπον, συμφορὰ ἐν ἀνθρώποις, ἣν οὐχ ὑπέμεινεν ὁ παντὸς ἀδάμαντος οὗτος στερρότερος, λιμὸν καὶ πενίαν καὶ νόσον καὶ ἀποβολὴν παίδων καὶ ζημίαν τοσούτων χρημάτων ἀθρόον ὑπενεγκῶν· καὶ μετ' ἐκεῖνο, ὅτι παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλευθεῖς, παρὰ φίλων ἐπηρεασθεῖς, παρὰ οἰκετῶν πολεμη- 20 θεῖς, διὰ πάντων ἀπεδείκνυτο πέτρας ἀπάσης στερρότερος, καὶ ταῦτα πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος. Καὶ γὰρ οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν ἔξομεν ἀπολογίαν, ὅταν ἡμεῖς οἱ μετὰ νόμων καὶ χάριν τοσαύτης ἀπολάυσαντες δωρεᾶς, ἔλαττον φέρωμεν τούτου τοῦ ἐν ἀρχῇ καὶ προοιμίῳ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρωπίνου τοσαύτην ἐπιδειξαμένου φιλο- 25 σοφίαν.

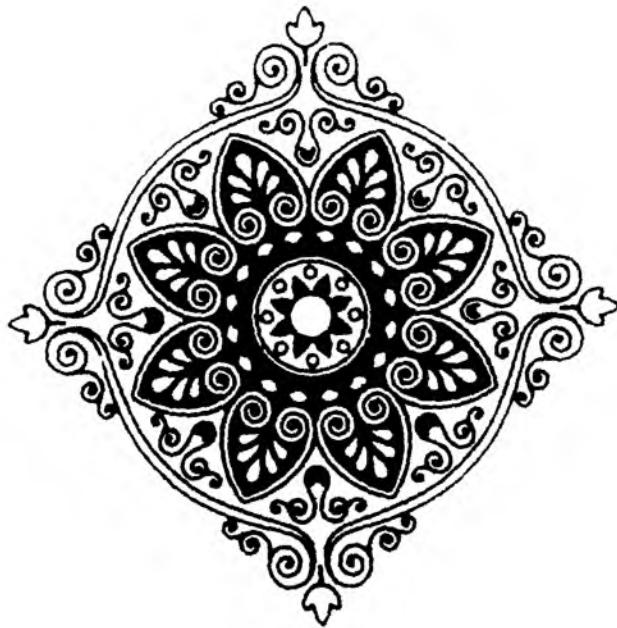
Ἴν' οὖν καὶ παράκλησιν ἔχωμεν τῶν λυπηρῶν, καὶ διδασκα-

Αὐτὰ νὰ ζηλεύεις, ἀγαπητέ, αὐτὰ νὰ μιμηθεῖς, καί, ἀφοῦ πάρεις αὐτὴ τὴν εἰκόνα ποὺ περιγράψαμε, κάρφωσέ την μέσα στὴ συνείδησή σου. Καὶ ἂν εἶσαι στενοχωρημένος, νὰ καταφεύγεις σ' αὐτόν· καὶ ἂν εἶσαι πλούσιος, ἀπὸ ἐδῶ νὰ παίρνεις τὸ φάρμακο, ὥστε οὔτε ἀπὸ τὴ φτώχεια νὰ καταποντισθεῖς, οὔτε ἀπὸ τὸν πλοῦτο νὰ ὑπερηφανευθεῖς· καὶ ἂν χάσεις τὰ παιδιά σου, ἔχεις ἀπὸ ἐδῶ τὴν παρηγοριά, γιατί ἐδῶ θὰ βρεῖς τὴν ὑπερβολὴ καὶ τῶν συμφορῶν καὶ τῆς καρτερίας. Καὶ ἂν πέσεις σὲ ἀρρώστια, σκέψου τὶς πηγές τῶν σκουληκιῶν, ποὺ γέμισε τὸ δικό του σῶμα, καὶ θὰ τὰ ὑποφέρεις ὅλα μὲ ἡρεμία. Καὶ ἂν φίλος θέλει νὰ σὲ βλάψει, θυμήσου πάλι τὸν ἅγιο αὐτόν, καὶ θὰ νικήσεις τὸ πάθος σου. Καὶ ἂν οἱ ὀποιοιδήποτε σὲ μεταχειρισθοῦν γιὰ ὠφέλειά τους, σκέψου αὐτὰ ποὺ πάθαινε ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες του, καὶ θὰ δεχθεῖς μεγάλη θεραπεία. Καὶ ἂν σὲ περιτυλίξει κάποια συκοφαντία, νὰ λογαριάσεις τί ἔλεγαν γι' αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ δὲν τιμωρήθηκε ἀκόμη ὅπως ἄξιζε στὰ παραπτώματά του, καὶ τί τὸν κατηγοροῦσαν, καὶ τότε θὰ νικήσεις καὶ αὐτὸ τὸ πάθος.

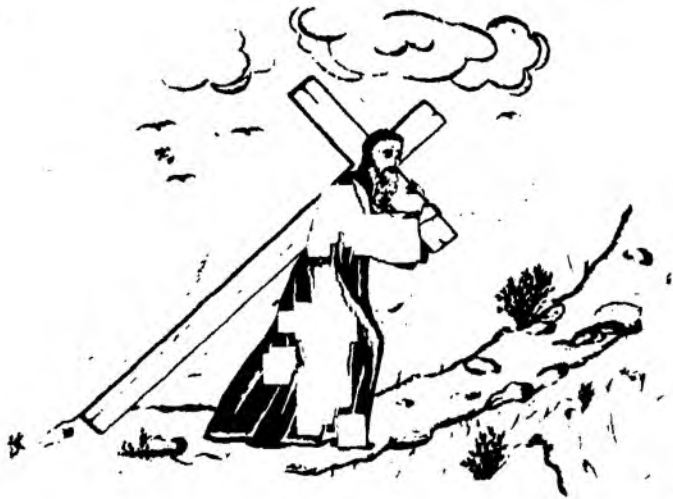
Γιατὶ δὲν ὑπάρχει συμφορὰ στοὺς ἀνθρώπους, πράγμα ποὺ εἶπα ὅταν ἄρχιζα, ποὺ δὲν τὴν ὑπέφερε αὐτὸς ὁ πιὸ σκληρὸς ἀπὸ κάθε διαμάντι, ἀφοῦ ὑπέφερε μαζὶ πείνα καὶ φτώχεια καὶ ἀρρώστια καὶ θάνατο παιδιῶν καὶ ζημιά τόσο πολλῶν χρημάτων. Καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτό, ἂν καὶ τὸν ἐπιβουλεύθηκε ἡ γυναῖκα του, ἂν καὶ τὸν ἔβρισαν οἱ φίλοι του, ἂν καὶ τὸν πολέμησαν οἱ ὑπηρέτες του, μὲ ὅλα ἀποδεικνυόταν πιὸ σταθερὸς ἀπὸ κάθε πέτρα, καὶ αὐτὰ συνέβαιναν πρὶν ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τὴ χάρη. Πραγματικὰ δὲ θὰ ἔχουμε τὴν παραμικρὴ δικαιολογία, ὅταν ἐμεῖς, ποὺ ζήσαμε μετὰ τὸ νόμο καὶ τὴ χάρη καὶ ποὺ ἀπολαύσαμε τόσο μεγάλη δωρεά, δείχνουμε πιὸ μικρὴ ὑπομονὴ ἀπ' αὐτόν ποὺ ἔδειξε τόσο μεγάλη πίστη στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ ξεκίνημα τοῦ ἀνθρώπινου βίου.

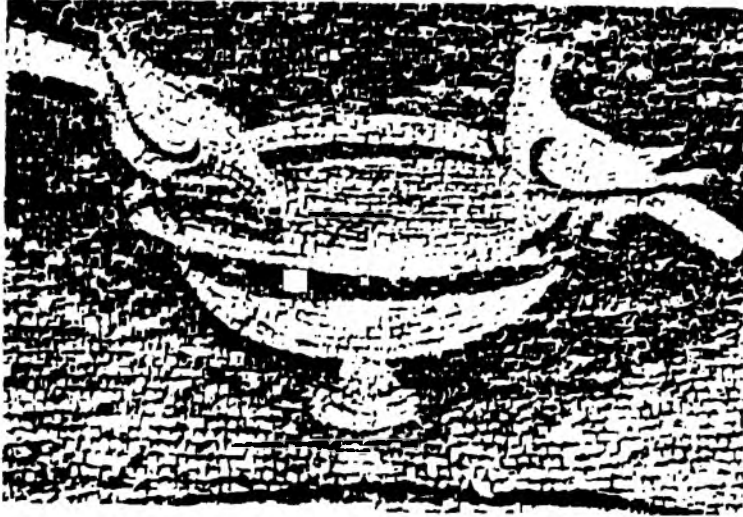
Γιὰ νὰ ἔχουμε λοιπὸν παρηγοριά στὰ λυπηρὰ καὶ διδα-

λίαν φιλοσοφίας ἀρίστης, ταῦτα ἐγγράψαντες οὕτως ἀναχωρῶμεν,
καὶ ζηλῶμεν τὸν ἀθλητὴν, καὶ μιμώμεθα αὐτοῦ τὰ παλαίσματα·
ὥστε καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
5 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σκαλία ἄριστης εὐσεβοῦς ζωῆς, ἃς φύγουμε γιὰ τὰ σπίτια μας ἀφοῦ πρῶτα τὰ γράψουμε αὐτὰ μέσα μας, καὶ ἃς γινόμαστε ζηλωτὲς τοῦ ἀθλητῆ, καὶ ἃς μιμούμαστε τοὺς ἀγῶνες του, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ

ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Τονίζοντας

ζήλο τῶν παρόντων καὶ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀπόντων,
τὴν ἀξία τῆς ψαλμωδίας
καὶ ὅτι δὲν εἶναι καθόλου ἐμπόδιο στὶς γυναῖκες
ἡ φύση τους γιὰ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς

ΟΜΙΛΙΑ

ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΩ ΝΑΩ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

ὑπέρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπο-
λειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν, καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι
κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους.

1. Ὡς ἡδίστη ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις καὶ λειμῶνος παντὸς
ἡδίων καὶ παραδείσου τερπνοτέρα καὶ μάλιστα ὅταν γνῶσις τῆ
ἀναγνώσει πρόσκειται. Λειμῶν μὲν γὰρ καὶ ἀνθῶν κάλλη καὶ δέν-
δρων κόμαι καὶ ρόδον καὶ κιττὸς καὶ μυρίνη τέρπει τὴν ὄψιν καὶ
10 ὀλίγων παρελθουσῶν ἡμερῶν μαραίνεται, Γραφῶν δὲ γνῶσις τει-
χίζει τὴν διάνοιαν, καθαίρει τὸ συνειδός, ἀνασπᾷ τὰ ἀνελεύθερα
πάθη, φυτεύει τὴν ἀρετὴν, μετάρσιον ποιεῖ τὸν λογισμόν, οὐκ ἀφίη-
σι ταῖς ἀδοκῆτοις τῶν πραγμάτων βαπτίζεσθαι περιστάσεσιν, ὑψη-
λοτέρους καθίστησι τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν, πρὸς αὐτὸν μετοικί-
15 ζει τὸν οὐρανόν, ἀπολύει τὴν ψυχὴν τῶν συνδέσμων τοῦ σώματος,
κοῦφα ἐργάζεται τὰ πτερά, πᾶν ὅπερ ἂν εἶπη τις ἀγαθόν, εἰς τὴν
τῶν ἀκροατῶν εἰσοικίζει διάνοιαν.

Διὸ καὶ τοὺς ἀπολιμπανομένους οὐ παύομαι ταλανίζων, καὶ
τοὺς παραγενομένους μακαρίζων, ὅτι δὴ θησαυρὸν συλλέγετε ἀνά-

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΠΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

για τὸ ζῆλο τῶν παρόντων καὶ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀπόντων, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ψαλμωδία καὶ γιὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι καθόλου ἐμπόδιο στὶς γυναῖκες ἡ φύση τους γιὰ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς.

1. Εἶναι πάρα πολὺ εὐχάριστη ἡ ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν, καὶ πιὸ εὐχάριστη ἀπὸ κάθε λιβάδι καὶ πιὸ τερπνὴ ἀπὸ κῆπο, καὶ μάλιστα ὅταν μὲ τὴν ἀνάγνωση συνδέεται καὶ ἡ γνώση. Γιατὶ τὸ λιβάδι καὶ οἱ ὁμορφιῆς τῶν λουλουδιῶν καὶ τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων καὶ τὸ τριαντάφυλλο καὶ ὁ κισσὸς καὶ ἡ μυρτιά τέρπουν τὴν ὄραση, ἀλλ' ὅταν περάσουν λίγες ἡμέρες μαραίνονται. Ἡ γνώση ὅμως τῶν Γραφῶν περιτειχίζει τὸ νοῦ, καθαρίζει τὴ συνείδηση, ξερριζώνει τὰ δουρικὰ πάθη, φυτεύει τὴν ἀρετὴ, ἐξυψώνει τὴ σκέψη, δὲν ἀφήνει νὰ βυθιζόμαστε στὶς ἀπροσδόκητες περιστάσεις τῶν πραγμάτων, μᾶς καθιστᾷ ἀπρόσβλητους ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ διαβόλου, μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τὴ γῆ στὸν οὐρανό, ἐλευθερώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος, κάνει ἐλαφρὰ τὰ φτερά μας, καὶ κάθε ἀγαθὸ πού μπορεῖ νὰ ἀναφέρει κανεὶς τὸ βάζει νὰ κατοικήσει μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἀκροατῶν.

Γι' αὐτὸ δὲ σταματῶ νὰ ταλανίζω τοὺς ἀπόντες καὶ νὰ μακαρίζω τοὺς παρόντες, γιὰτὶ μαζεύετε θησαυρὸ ἀσύλητο καὶ

λωτον καὶ πλοῦτον ἀδαπάνητον καὶ περιουσίαν φθόνον οὐκ ἔχουσαν, καὶ πολλῆς ἐμπλησθέντες τῆς εὐφροσύνης οἴκαδε ἀναχωρεῖτε. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδονὴν ποιεῖν δύναται ἄν, ὡς συνειδὸς καθαρὸν· γίνεται δὲ καθαρὸν συνειδὸς, κἂν μυρίοις ἀμαρτήμασιν ἢ βεβαρημένον, ἀκροάσεως συνεχοῦς ἀπολαῶν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς προτέροις προστίθησι πλημμέλημασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα δαπανᾷ, καὶ τὴν ψυχὴν ὀκνηροτέραν καθίστησι πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς πάλιν ἐπιχειρεῖν πράγμασι.

Διὰ δὴ τοῦτο παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ταῦτα συνεχῶς ἐπάδειν τοῖς ἀπολιμπανομένοις, καὶ ταχέως αὐτοὺς πρὸς τὴν κοινὴν ἐπαναγαγεῖν μητέρα, καὶ κοινωνοὺς τῶν κερδῶν ποιεῖν τῶν πνευματικῶν· οὐ γὰρ μείωσίν τινα, ἀλλὰ πλεονασμὸν ἢ κοινωνία αὕτη κατασκευάζει. Ἄλλ', ὦ τῆς τῶν χρημάτων τυραννίδος, ἢ τοὺς πλείους ἀποβουκολεῖ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων· οὐδὲν γὰρ 15 ἔστιν αὐτοὺς τὸ ἐντεῦθεν ἀπάγον, ἢ τὸ χαλεπὸν νόσημα ἐκεῖνο καὶ ἢ μηδέποτε σβεννυμένη κάμιнос· αὕτη ἢ δέσποινα καὶ βαρβάρου πάσης βαρβαρικωτέρα, καὶ θηρίου χαλεπωτέρα, καὶ δαιμόνων ἀγριωτέρα, τοὺς αἰχμαλώτους λαμβάνουσα τοὺς ἑαυτῆς, περιφέρει νῦν κατὰ τὴν ἀγοράν, χαλεπὰ ἐπιτάττουσα ἐπιτάγματα, καὶ οὐδὲ μι- 20 κρὸν ἀναπνεῦσαι συγχωροῦσα τῶν ὀλεθρίων πόνων.

Ἄλλὰ τί ποιήσουσιν, ὅταν ἡμέρα παραγένηται ἢ φοβερὰ, ἢ ψῆφος ἢ ἀδέκαστος καὶ ὁ κριτῆς ὁ ἀπαραλόγιστος; ὅταν τὰ παραπετάσματα τῶν οὐρανῶν συνέλκηται, καὶ ὁ δῆμος τῶν ἀγγέλων μετὰ τοῦ δικάζοντος καταβαίνη; ὅταν πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλι- 25 σμένα φαίνηται; ὅτε γὰρ ρητόρων δεινότης τότε, οὐ χρημάτων περιουσία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τὸ δίκαιον διαφθεῖραι δυνήσεται. Ὅτε γὰρ ἀδέκαστος καὶ τὰ πάντα εἰδῶς σαφῶς, αὐτὰ τε τὰ ἀμαρτήματα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἴσταται, ὥσπερ ἐν εἰκόνι τινὶ ὑπογεγραμμένα· τότε οὐ βασιλεύς, οὐκ ἰδιώτης φαίνεται, οὐ πτωχός, οὐ πλούσιος, οὐ

πλοῦτο ἀνεξάντλητο καὶ περιουσία πού δὲν προκαλεῖ φθόνο, καί, ἀφοῦ γεμίσετε μὲ πολλή χαρά, ἐπιστρέφετε στὰ σπίτια σας. Γιατὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ προκαλέσει τόση εὐχαρίστηση, ὅσο ἡ καθαρὴ συνείδηση. Καὶ γίνεται καθαρὴ ἡ συνείδηση, καὶ ἂν ἀκόμη τὴ βαραίνουν ἄπειρα ἁμαρτήματα, ὅταν ἀδιάκοπα ἀκούει μὲ προσοχὴ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν προσθέτει τίποτε στὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα πού ὑπάρχουν τὰ ἐξαναφέρει, καὶ κάνει τὴν ψυχὴ πιὸ ὀκνηρὴ στὸ νὰ ἐπιχειρεῖ πάλι τὰ ἴδια πράγματα.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς παρακαλῶ τὴν ἀγάπη σας νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνετε αὐτὰ συνέχεια στοὺς ἀπόντες καὶ γρήγορα νὰ τοὺς ξαναφέρετε στὴν κοινὴ μητέρα καὶ νὰ τοὺς κάνετε συμμέτοχους στὰ πνευματικὰ κέρδη. Γιατὶ ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ δὲν προκαλεῖ κάποια μείωση ἀλλὰ περίσσειμα. Ἀλλὰ πόσο τυραννικὴ εἶναι ἡ ἐξουσία τῶν χρημάτων, πού ξεπλανεύει τοὺς περισσότερους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας, καθόσον δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ ἐδῶ, παρὰ μόνο ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστια καὶ αὐτὸ τὸ καμίνι πού δὲ σβήνει ποτέ. Ἡ βασίλισσα αὐτὴ, πού εἶναι πιὸ βάνουση ἀπὸ κάθε βάρβαρη καὶ πιὸ φοβερὴ ἀπὸ θηρίο καὶ πιὸ ἄγρια ἀπὸ τοὺς δαίμονες, παίρνοντας τοὺς αἰχμαλώτους τῆς τοὺς περιφέρει τώρα στὴν ἀγορά, προστάζοντας φοβερὰ πράγματα καὶ μὴν ἐπιτρέποντας οὔτε γιὰ λίγο ν' ἀναπνεύσουν ἀπὸ τοὺς ὀλέθριους κόπους.

Ἀλλὰ τί θὰ κάμουν, ὅταν θὰ ἔρθει ἡ φοβερὴ ἡμέρα, ἡ κρίση ἢ ἀδέκαστη καὶ ὁ κριτὴς ὁ ἀλάθητος; ὅταν τὰ παταπετάσματα τῶν οὐρανῶν θ' ἀνοίγουν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων θὰ κατεβαίνει μαζὶ μὲ τὸν κριτὴ; ὅταν ὅλα θὰ φαίνονται γυμνὰ καὶ καθαρὰ; Γιατὶ τότε οὔτε ἡ ἰκανότητα τῶν ρητόρων, οὔτε ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ μπορέσει νὰ διαφθείρει τὸ δίκαιο. Ὅταν λοιπὸν ἔρθει ὁ ἀδέκαστος κριτὴς καὶ ἐκεῖνος πού τὰ γνωρίζει ὅλα καλά, τὰ ἴδια τὰ ἁμαρτήματα στέκονται μπροστὰ στὰ μάτια του, σὰν ζωγραφισμένα σὲ κάποια εἰκόνα. Τότε οὔτε βασιλιάς, οὔτε ἀπλὸς πολίτης ξεχωρίζει,

σοφός, οὐκ ἀμαθής, ἀλλὰ πάντα ταῦτα περιαιρεῖται τὰ προσωπεῖα, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πεπραγμένων ὄψεως ἕκαστος δείκνυται· οὐκ ἔστι διάδημα ἰδεῖν περικείμενον, οὐδὲ ἀλουργίδα περιβεβλημένον· οὐκ ἔστιν ἐπ' ὄχημάτων φερόμενον καὶ μυρίους ἔχοντα ραβδούχους 5 τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς σοβοῦντας· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐκποδῶν, καὶ γυμνὸς ἕκαστος εἰσάγεται τὴν ἀπὸ τῶν πράξεων, ἢ προδοσίας, ἢ σωτηρίας ἔχων ὑπόθεσιν· ὡς γὰρ ἂν ἕκαστα τούτων τύχη πεπραγμένα, οὕτως ἢ ψῆφος φέρεται.

Πολλὰ ὑμῖν ἀγαθὰ γένοιτο, ὅτι μετὰ τοσαύτης ἀκούετε τῶν 10 ρημάτων τούτων τῆς προθυμίας· ὁ γὰρ ἐκάστου στεναγμός, καὶ τὸ τύπτειν τὸ μέτωπον, τὸν καρπὸν μοι τῶν σπερμάτων τούτων δείκνυσι. Διὰ ταῦτα ταλανίζω τοὺς ἀπολειφθέντας, ὅτι δυνάμενοι τοσαύτης ἀπολαύειν ἐπιμελείας, ἔλκεσιν ἐμφύρονται καὶ τραύμασι καθημερινοῖς, καὶ οὐδὲ ὅτι νοσοῦσιν ἴσασιν· ὅθεν αὐτοὺς καὶ ὑγιᾶ- 15 ναι δύσκολον. Τίς γὰρ αὐτοῖς διαλέξεται περὶ τούτων; αἱ γυναῖκες αἱ συνοικοῦσαι; ἀλλὰ μία φροντὶς ἐκείναις ὑπὲρ χρυσίων καὶ ἱματίων καὶ τῆς λοιπῆς πολυτελείας καὶ τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν προνοίας ἐνοχλεῖν τοὺς συνοικοῦντας. Ἄλλ' οἱ οἰκέται; πῶς, οἱ μῆτε παρρησίαν τινὰ κεκτημένοι, καὶ μίαν ἔχοντες καὶ αὐτοὶ σπουδῆν τὴν δια- 20 κονίαν αὐτῶν ἀποπληροῦν; Ἄλλ' οἱ δικασταί; ἀλλ' οὐδενὸς ἐτέρου λόγος ἐκείνοις, ἢ τῆς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐπιμελείας. Ἄλλ' οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ τὰ διαδήματα ἔχοντες; ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις περὶ ἀρχῆς καὶ δυναστείας καὶ χρημάτων ἅπας ὁ πόνος, ἅπανα ἢ σπουδῆ. Ἄλλ' αὐτοὶ ἑαυτοῖς; πῶς οἱ μηδὲ ἀναπνεῖν ἔχοντες ἀπὸ τοῦ τῶν 25 πραγμάτων ὄχλου, ἀλλὰ καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς ταῦτα δαπανώμενοι;

οὔτε φτωχός, οὔτε πλούσιος, οὔτε σοφός, οὔτε ἀμόρφωτος, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ προσωπεῖα πέφτουν καὶ ὁ καθένας παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν ὄψη τῶν πράξεών του. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ δοῦμε κάποιον νὰ ἔχει στέμμα, οὔτε νὰ φοράει βασιλικὴ πορφύρα· οὔτε μπορούμε νὰ δοῦμε κάποιον νὰ φέρεται πάνω σὲ ὀχήματα καὶ νὰ ἔχει ἄπειρους ραβδούχους ποὺ περπατοῦν ὑπερήφανα στὴν ἀγορὰ. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ ἐξαφανίζονται καὶ ὁ καθένας παρουσιάζεται γυμνὸς ἔχοντας ἀπὸ τίς πράξεις του τὴν προϋπόθεση ἢ τῆς καταδίκης ἢ τῆς σωτηρίας του. Γιατί, ὅποιες συμβεῖ νὰ εἶναι οἱ πράξεις του, ἔτσι θὰ βγεῖ καὶ ἡ ἀπόφαση.

Εὐχομαι νὰ σᾶς συμβοῦν πολλὰ ἀγαθὰ, ἐπειδὴ μὲ τόσο μεγάλη προθυμία ἀκοῦτε τὰ λόγια αὐτὰ· γιατί ὁ στεναγμὸς τοῦ καθενὸς καὶ τὸ κτύπημα στὸ μέτωπο μοῦ δείχνει τὸν καρπὸ αὐτῶν τῶν σπερμάτων. Γι' αὐτὰ ταλανίζω τοὺς ἀπόντες, γιατί, ἐνῶ μπορούν ν' ἀπολαμβάνουν τόσο μεγάλη φροντίδα, ἀνακατεύονται μέσα στὶς θλίψεις καὶ τίς καθημερινές πληγές καὶ δὲν ξέρουν ὅτι εἶναι ἄρρωστοι· γι' αὐτὸ καὶ εἶναι δύσκολο νὰ τοὺς θεταπεύσει κανεὶς. Ποιὸς θὰ συζητήσει μαζί τους γι' αὐτὰ; οἱ γυναῖκες ποὺ ζοῦν μαζί τους; Ἄλλ' αὐτές ἔχουν μιὰ φροντίδα, νὰ ἐνοχλοῦν αὐτοὺς μὲ τοὺς ὁποίους συζοῦν γιὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ ἐνδύματα καὶ γιὰ ὅλα τὰ πολυτελῆ πράγματα καὶ γιὰ τὴ φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ. Μήπως οἱ ὑπηρέτες; μὰ πῶς μπορούν αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀπέκτησαν καθόλου θάρρος καὶ ποὺ ἔχουν καὶ οἱ ἴδιοι μιὰ φροντίδα, νὰ ἐκτελοῦν τὴν ὑπηρεσία τους; Μήπως οἱ δικαστές; Ἄλλὰ σ' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει σκέψη γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὴ φροντίδα τῶν ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Μήπως οἱ βασιλεῖς καὶ αὐτοὶ ποὺ φοροῦν τὰ στέμματα; Ἄλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς ὄλος ὁ κόπος καὶ ὄλο τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι γιὰ τὴν ἐξουσία, τὴ βασιλεία καὶ τὰ χρήματα. Μήπως οἱ ἴδιοι μὲ τὸν ἑαυτό τους; Μὰ πῶς θὰ τὸ κατορθώσουν αὐτοὶ ποὺ δὲν μπορούν ν' ἀναπνεύσουν ἀπὸ τίς πολλές ἀσχολίες τους, ἀλλὰ νύχτα καὶ ἡμέρα φθείρονται σ' αὐτές;

Τίνος οὖν οὐκ ἂν εἶεν ἐλεεινότεροι οἱ μυρία μὲν δεχόμενοι τραύματα, ἔνταῦθα δὲ μὴ ἀπαντῶντες, ἔνθα δυνήσονται μαθεῖν, ὅτι, κἂν τραύματα ἔχωσι, δυνατόν τούτων ἀπαλλαγῆναι καὶ ὑγείας τυχεῖν; Πότε οὖν οὗτοι τῆς ψυχῆς τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελήσονται; Ἄγα-
5 πητὸν γὰρ τοὺς συνεχῶς εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντῶντας καὶ διδασκα-
λίας ἀπολαύοντας πνευματικῆς καὶ τοσαύτης τυγχάνοντας ἐπιμε-
λείας, δυνηθῆναι περιγενέσθαι καὶ χαλινῶσαι τὰς πονηρὰς ἐπιθυ-
μίας, καὶ διαβλέψαι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν.

2. Ἄλλὰ γὰρ ἵνα μὴ διαπαντὸς ἐκείνοις ἐγκαλοῦντες τῶν εἰωθό-
10 των ὑμᾶς ἀποστερήσωμεν, φέρε δὴ πάλιν τὴν συνήθη τράπεζαν
ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ αὐτοῦ τοῦ ψάλλειν τὸ κέρδος ὑμῖν διηγησώ-
μεθα. Ἴδου γὰρ ὁ ψαλμὸς ἐπεισελθὼν τὰς διαφόρους ἐκέρασε
φωνάς, καὶ μίαν παναρμόνιον ᾠδὴν ἀνενεχθῆναι παρεσκεύασε, καὶ
νέοι καὶ γέροντες, καὶ πλούσιοι καὶ πένητες, καὶ γυναῖκες καὶ ἄν-
15 δρες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι μίαν τινὰ μελωδίαν ἀνηνέγ-
καμεν ἅπαντες. Εἰ γὰρ κιθαρῳδὸς τὰς διαφόρους νευρὰς τῆ τῆς
τέχνης ἀκριβεῖα κεράσας, τὰς πολλὰς μίαν ἐργάζεται μενούσας
πολλάς, τί καινόν, εἰ ἢ τοῦ ψαλμοῦ καὶ τῆς ᾠδῆς τῆς πνευματικῆς
δύναμις τὸ αὐτὸ τοῦτο εἰργάσατο; Οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς παρόντας
20 ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὸν τελευτήσαντα τοῖς ζῶσιν ἀνέμιξε· καὶ γὰρ ἐκεῖ-
νος μεθ' ἡμῶν ἔψαλλεν ὁ μακάριος οὗτος προφήτης· καίτοι γε ἐν
βασιλικαῖς αὐλαῖς οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ κάθηται μὲν ὁ τὸ διάδημα
περικείμενος, παρεστήκασι δὲ παντες σιγῇ, καὶ ταῦτα ἐν μεγίσταις
δυντεσ ἀρχαῖς.

25 Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ φθέγγεται ὁ προφήτης, καὶ
πάντες ἀποκρινόμεθα, καὶ πάντες συνεπηχοῦμεν· καὶ οὐκ ἔστι δοῦ-
λον ἐνταῦθα ἰδεῖν οὐδὲ ἐλεύθερον, οὐδὲ πλούσιον καὶ πένητα, οὐδὲ
ἄρχοντα καὶ ἰδιώτην, ἀλλ' ἐκποδῶν ἅπασα αὕτη ἢ τοῦ βίου ἀνω-
μαλία ἀπελήλαται, καὶ εἷς χορὸς ἐξ ἀπάντων συγκεκρότηται, καὶ

Ἄπο ποιόν λοιπόν δὲ θὰ ἦταν πιὸ δυστυχησμένοι αὐτοὶ πού, ἂν καὶ δέχονται ἄπειρα τραύματα, δὲν ἔρχονται ὅμως ἐδῶ, ὅπου θὰ μπορέσουν νὰ μάθουν πῶς, καὶ τραύματα ἂν ἔχουν, εἶναι δυνατὸ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ βροῦν τὴν ὑγεία τους; Πότε λοιπόν θὰ φροντίσουν αὐτοὶ γιὰ τὴ δική τους ψυχὴ; Γιατὶ εἶναι εὐχάριστο νὰ μπορέσουν αὐτοὶ πού συνέχεια ἔρχονται στὴν ἐκκλησία καὶ ἀπολαμβάνουν διδασκαλία πνευματικὴ καὶ βρίσκουν τόσο μεγάλη φροντίδα νὰ νικήσουν καὶ νὰ χαλιναγωγῆσουν τὶς πονηρὲς ἐπιθυμίες καὶ νὰ φροντίσουν προσεκτικὰ γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς.

2. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ σᾶς στερήσουμε ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, κατηγορώντας συνέχεια αὐτούς, ἔμπρὸς λοιπόν ἃς σᾶς παραθέσουμε πάλι τὸ συνηθισμένο τραπέζι καὶ ἃς σᾶς περιγράψουμε τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ψαλμωδία. Νὰ λοιπόν ὁ ψαλμὸς ἦρθε καὶ ἀνέμειξε τὶς διάφορες φωνές, καὶ ἔκαμε νὰ ὑψωθεῖ μία ἀρμονικότερη ὠδή, καί, νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ φτωχοί, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, ὅλοι προσφέραμε μία ψαλμωδία. Γιατί, ἂν ὁ κιθαρῳδός, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀκρίβεια τῆς τέχνης του συναρμολόγησε τὶς διάφορες χορδές, τὶς πολλὰς τὶς κάνει μία, ἐνῶ παραμένουν πολλές, τί τὸ πρωτάκουστο, ἂν ἡ δύναμη τοῦ ψαλμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς ὠδῆς ἔκαμε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο; Γιατὶ ὄχι μόνο ἐμᾶς τοὺς παρόντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πού πέθανε τὸν ἀνέμειξε μὲ τοὺς ζωντανούς, ἀφοῦ μαζί μας ἔψαλλε καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης. Ὅμως στὶς βασιλικὲς αὐλὲς δὲν ὑπάρχει αὐτὸ, ἀλλὰ κάθετα ἐκεῖνος πού φοράει τὸ στέμμα καὶ στέκονται δίπλα του ὅλοι σιωπηλά, καὶ μάλιστα καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν τὰ πολὺ μεγάλα ἀξιώματα.

Ἐδῶ ὅμως δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ μιλάει ὁ προφήτης καὶ ὅλοι ἀπαντοῦμε, καὶ ὅλοι τὸν συνοδεύουμε στὴν ψαλμωδία. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦμε ἐδῶ δοῦλο οὔτε ἔλευθερο, οὔτε πλούσιο καὶ φτωχό, οὔτε ἄρχοντα καὶ ἀπλὸ πολίτη, ἀλλὰ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ πάρα πολὺ ὁλόκληρη αὐτὴ ἡ ἀνισότητά τῆς ζωῆς, καὶ ἔχει συγκροτηθεῖ ἓνας χορὸς ἀπ' ὅλους, καὶ ὑπάρχει

ἰσηγορία πολλή, καὶ τὸν οὐρανὸν ἢ γῆ μιμεῖται. Τοσαύτη τῆς ἐκκλησίας ἢ εὐγένεια. Οὐδὲ γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ὁ μὲν δεσπότης μετὰ πολλῆς ψάλλει τῆς παρρησίας, ἐπιστομίζεται δὲ ὁ οἰκέτης· οὐδ' αὖ ὁ πλούσιος μὲν κινεῖ τὴν γλῶτταν, ἀφωνία δὲ ὁ πέννης καταδικάζεται· οὐδ' αὖ ἀνὴρ μὲν παρρησιάζεται, γυνὴ δὲ σιγᾶ καὶ ἄφωνος ἔστηκεν· ἀλλὰ πάντες τῆς αὐτῆς ἰσοτιμίας ἀπολαύοντες, κοινὴν ἀναφέρομεν τὴν θυσίαν, κοινὴν τὴν προσφορὰν· οὐδ' ἔχει τι πλεὸν οὗτος ἐκείνου, οὐδὲ ἐκεῖνος τούτου, ἀλλὰ πάντες ἐν τῇ αὐτῇ τιμῇ, καὶ φωνὴ μία ἐκ διαφόρων γλωττῶν πρὸς τὸν τῆς οἰκουμένης ἀνα-
10 πέμπεται δημιουργόν.

Ἡ διαφορὰ δὲ οὐκ ἐν τῷ δούλῳ καὶ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ, οὐκ ἐν τῷ πλουσίῳ καὶ ἐν τῷ πένητι, οὐκ ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ, ἀλλ' ἐν τῇ γνώμῃ, ἐν τῇ σπουδῇ καὶ τῇ ραθυμίᾳ, ἐν τῇ κακίᾳ καὶ τῇ ἀρετῇ. Οὕτω γὰρ καὶ πλούσιον ἐγὼ τὸν πένητα δύναμαι καλεῖν,
15 καὶ πένητα τὸν πλούσιον, καὶ γυναῖκα τὸν ἄνδρα, καὶ ἄνδρα τὴν γυναῖκα, καὶ ἰδιώτην τὸν σοφόν, καὶ σοφόν τὸν ἰδιώτην, οὐ συγχέων τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὸν ἄριστον κανόνα εἰσάγων τὸν πάντα διορθούμενον. Καὶ πῶς ἂν γένοιτο, φησὶν, ὁ ἀνὴρ γυνή, πῶς δὲ ἢ γυνὴ ἀνὴρ; Οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς προαι-
20 ρέσεως. Ὅταν γὰρ ἴδω ἄνδρα χρυσοφοροῦντα, καλλωπιζόμενον, τὰς κόμας διατιθέοντα, μύρων πνέοντα, μαλακῇ ἱματίων περιβολῇ καὶ βαδίσει θηλυνόμενον, τρυφῇ προσέχοντα, πῶς ἂν δυναίμην ἄνδρα καλέσαι τοῦτον τὸν τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως προδεδωκότα καὶ πρὸς τὸ θῆλυ μεθαρμοζόμενον; Εἰ γὰρ οὐδὲ γυναῖκα ταῦτα
25 ποιοῦσαν ἐν τοῖς ζῶσιν ὁ Παῦλος ἀριθμεῖν οὐκ ἀξιοῖ, ἀλλ' ἐξορίζει τοῦ τῶν ἐμπνεόντων χοροῦ, καὶ μετὰ τῶν τεθνεώτων ἴστησι, λέγων, «ἢ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν», πῶς ἂν ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν

ισότητα πολλή, και ἡ γῆ μιμεῖται τὸν οὐρανὸ. Τόσο μεγάλη εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ἐκκλησίας. Οὔτε βέβαια μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ ἄρχοντας ψάλλει μὲ πολὺ θάρρος ἐνῶ ἐμποδίζεται ὑ ὑπηρέτης, οὔτε πάλι πὼς ὁ πλούσιος κινεῖ τὴ γλώσσα του ἐνῶ ὁ φτωχὸς καταδικάζεται νὰ μείνει ἄφωνος, οὔτε ἐπίσης πὼς ὁ ἄνδρας ψάλλει μὲ θάρρος ἐνῶ ἡ γυναίκα σιωπᾷ καὶ στέκεται ἄφωνη, ἀλλὰ ὅλοι μαζί ἀπολαμβάνοντας τὴν ἴδια ἰσότητα προσφέρουμε ὅλοι μαζί τὴ θυσία, ὅλοι μαζί τὴν προσφορά. Οὔτε ἔχει κάτι περισσότερο αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον, οὔτε ἐκεῖνος ἀπ' αὐτόν, ἀλλ' ὅλοι ἔχουμε τὴν ἴδια τιμὴ καὶ μιὰ φωνὴ ἀπὸ διάφορες γλώσσες ὑψώνεται πρὸς τὸ δημιουργὸ τῆς οἰκουμένης.

Ἡ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει στὸ δοῦλο καὶ στὸν ἐλεύθερο, οὔτε στὸν πλούσιο καὶ στὸ φτωχό, οὔτε στὴ γυναίκα καὶ τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ στὴ διάθεση, στὸ ζῆλο καὶ τὴν ἀδιαφορία, στὴν κακία καὶ τὴν ἀρετή. Ἔτσι λοιπὸν μπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ ὀνομάζω πλούσιο τὸ φτωχό, καὶ φτωχὸ τὸν πλούσιο, καὶ γυναίκα τὸν ἄνδρα, καὶ ἄνδρα τὴ γυναίκα, καὶ ἀνίδεο τὸ σοφὸ, καὶ σοφὸ τὸν ἀνίδεο, ὄχι γιατί δὲν ξεχωρίζω καλὰ τὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ γιατί καθιερώνω τὸν ἄριστο κανόνα πού ὅλα τὰ διορθώνει. Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνει, θὰ πεῖ κάποιος, ὁ ἄνδρας γυναίκα καὶ πῶς ἡ γυναίκα ἄνδρας; Ὅχι γιατί ἀλλάζει ἡ φύση, ἀλλὰ ἡ προαίρεση. Γιατί, ὅταν δῶ ἕναν ἄνδρα νὰ φοράει χρυσὰ κοσμήματα, νὰ στολίζεται, νὰ περιποιεῖται τὰ μαλλιά του, νὰ μυρίζει ἀρώματα, μὲ τὴ γυναικεῖα ἐνδυμασία καὶ μὲ τὸ βάδισμα νὰ φαίνεται θηλυπρεπής, νὰ προσέχει τὶς ἀπολαύσεις, πῶς θὰ μπορούσα νὰ ὀνομάσω ἄνδρα αὐτόν πού πρόδωσε τὴν εὐγενικὴ καταγωγὴ τῆς φύσης του καὶ πού στρέφεται πρὸς τὸ θηλυκὸ γένος; Ἄν λοιπὸν ὁ Παῦλος δὲ θεωρεῖ ἄξιο νὰ ἀριθμήσει ἀνάμεσα στοὺς ζωντανοὺς μία γυναίκα πού κάνει αὐτά, ἀλλὰ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν ζωντανῶν καὶ τὴν τοποθετεῖ μαζί μὲ τοὺς νεκρούς, λέγοντας, «ἐκείνη πού ζεῖ μὲ ἀπολαύσεις ἔχει πεθάνει»¹, πῶς θὰ συγκαταλεγόταν στὴν τάξη τῶν ἀνδρῶν ὁ ἄν-

1. Α' Τιμ. 5,6.

τῶν ἀνδρῶν καταλεχθῆ τάξιν τοῦτα ποιῶν, ἅπερ γυνὴ πράττουσα
καὶ τὸ ζῆν ἀπολώλεκε;

Τὸν γὰρ ἄνδρα μὴ μοι ἀπὸ τῆς χλανίδος δείξης, μηδὲ ἀπὸ τῆς
ζώνης, μηδὲ ἀπὸ τοῦ σοβεῖν κατὰ τὴν οἰκίαν καὶ φοβερὸν εἶναι καὶ
5 ἀπειλεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κατὰ διάνοιαν φιλοσοφίας, ὅταν τῶν παθῶν
κατέχη, ὅταν τῶν νοσημάτων τῆς ψυχῆς περιγίνηται, ὅταν ἄρχη
τῆς οἰκίας αὐτοῦ τῆς ἔνδον, τῆς κατὰ ψυχὴν λέγω, καὶ μὴ ὑπὸ τῶν
ἀτόπων λογισμῶν παρασύρηται· τοῦτο μάλιστα ἀνήρ. Ἐὰν δὲ μέθη
καὶ κραιπάλη προσέχη, καὶ τὴν ἡμέραν δαπανᾷ καὶ ἀναλίσκεν εἰς
10 κώμους καὶ παροινίας, κηροῦ παντὸς μαλακώτερος ὑπὸ τοῦ πά-
θους γινόμενος, πῶς δυνήσομαι τὸν τοιοῦτον ἄνδρα καλεῖν, τὸν
αἰχμάλωτον, τὸν δοῦλον τὸν ἀργυρώνητον, τὸν πᾶσιν ἐνδιδόντα
τοῖς πάθεσι, τὸν κατακλώμενον, τὸν μαλακιζόμενον, τὸν θρυπτό-
μενον, τὸν ὑπὸ πάντων καταβαλλόμενον, τὸν οὐδὲ στῆναι ἐπὶ τῆς
15 παρατάξεως δυνάμενον; Ἡ οὐκ ἴστε ὅτι οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἡμῖν
ὁμογενεῖς ἐστὶν ὁ πόλεμος καὶ ἡ παράταξις, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀορά-
τους δυνάμεις, πρὸς τὰς τῶν δαιμόνων φάλαγγας, κατὰ τὸν μακά-
ριον Παῦλον· «οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ
πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας».

20 3. Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἀνδρός. Ὁ τοίνυν ὠραιζόμενος, ἀλλ' οὐ
νεανιευόμενος, ὁ καλλωπιζόμενος, ἀλλ' οὐκ ἀνδριζόμενος, πῶς ἂν
ἐπὶ τῆς παρατάξεως στῆ; ἢ πῶς ἂν ἀνήρ κληθεῖη, γυναικὸς πάσης
μαλακώτερον διακείμενος; Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσπερ τοῦ-
το οὐκ ἂν καλέσαιμι ἄνδρα, ἀλλὰ γυναικὸς μαλακώτερον, οὕτω καὶ
25 τὴν γυναῖκα τὴν ἀνδριζομένην ἀνδρὸς παντὸς στερροτέραν, ἂν τὰ
ὄπλα ἀρπάσασα τὰ πνευματικά, καὶ τὸν θώρακα ἐνδυσασμένη τῆς
δικαιοσύνης, καὶ τὸ κράνος περιθεμένη τοῦ σωτηρίου, καὶ τὴν
ἀσπίδα προβαλλομένη τῆς πίστεως, καὶ τὴν ζώνην ζωσαμένη τῆς

δρας πού κάνει αὐτά, τὰ ὁποῖα ὅταν τὰ κάμνει γυναῖκα ἔχει χάσει ἀκόμη καὶ τὴ ζωή;

Γιατὶ μὴ μοῦ δείξεις τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὸ χιτῶνα του, οὔτε ἀπὸ τὴ ζώνη του, οὔτε ἀπὸ τὸ ὑπερήφανο βάδισμα στὸ σπίτι του, οὔτε ἀπὸ τὶς φοβέρες καὶ τὶς ἀπειλές του, ἀλλ' ἀπὸ τὴ φιλοσοφική του σκέψη, ὅταν ἐξουσιάζει τὰ πάθη του, ὅταν νικάει τὶς ἀρρώστιες τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐξουσιάζει τὸ σπίτι του πού βρίσκεται μέσα του, δηλαδή τὴν ψυχὴ του, καὶ δὲν παρασύρεται ἀπὸ τὶς παράλογες σκέψεις· αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ἄνδρας. Ἐὰν ὅμως εἶναι προσηλωμένος στὴ μέθη καὶ τὴν κραιπάλη, καὶ ἂν ξοδεύει τὴν ἡμέρα καὶ τὴν χρησιμοποιεῖ σὲ διασκεδάσεις καὶ οἰνοποσίες καὶ γίνεται ἀπὸ τὸ πάθος πιὸ μαλακὸς ἀπὸ τὸ κερί, πῶς θὰ μπορέσω αὐτὸν νὰ τὸν ὀνομάσω ἄνδρα, τὸν αἰχμάλωτο, τὸν ἀργυρώνητο δοῦλο, αὐτὸν πού ὑποχωρεῖ σὲ ὅλα τὰ πάθη, τὸν παραλυμένο, τὸν ἀποχαυνωμένο, τὸν θηλυπρεπή, αὐτὸν πού νικιέται ἀπὸ ὅλα, αὐτὸν πού δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὴν παράταξη τῆς μάχης; Ἡ δὲν ξέρετε ὅτι ὁ πόλεμος καὶ ἡ μάχη δὲ γίνεται μὲ ἀνθρώπους ὁμοίους μὲ μᾶς, ἀλλὰ μὲ τὶς ἀόρατες δυνάμεις, μὲ τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων, σύμφωνα μὲ τὸ μακάριο Παῦλο· «ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, πρὸς τὶς ἐξουσίες»².

3. Αὐτὸ κυρίως εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ ἀνδρός. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού στολίζεται ἀλλὰ δὲ συμπεριφέρεται σὰν νέος, ἐκεῖνος πού καλλωπίζεται ἀλλὰ δὲ συμπεριφέρεται σὰν ἄνδρας, πῶς θὰ σταθεῖ στὴ μάχη; ἢ πῶς θὰ ὀνομασθεῖ ἄνδρας, ὅταν συμπεριφέρεται πιὸ μαλθακὰ ἀπὸ κάθε γυναῖκα; Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο πού δὲν μπορῶ νὰ τὸν ὀνομάσω αὐτὸν ἄνδρα, ἀλλὰ πιὸ μαλθακὸ ἀπὸ γυναῖκα, ἔτσι καὶ τὴ γυναῖκα πού συμπεριφέρεται σὰν ἄνδρας θὰ τὴν ὀνόμαζα πιὸ δυνατὴ ἀπὸ κάθε ἄνδρα, ἂν, ἀρπάζοντας τὰ πνευματικὰ ὄπλα καὶ φορώντας τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης, φορώντας τὸ κράνος τῆς σωτηρίας καὶ προβάλλο-

2. Ἐφ. 6,12.

ἀληθείας, καὶ τὴν μάχαιραν λαμβάνουσα τοῦ Πνεύματος, ἐπὶ τῆς παρατάξεως στῆ λάμπουσα ἀπὸ τῶν ὄπλων, ὑψηλοτέρα τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ φρονήματος γινομένη, διαλύουσα τῶν δαιμόνων τὰς φάλαγγας, καθαιροῦσα τοῦ διαβόλου τὴν τυραννίδα, κατακεν-
5 τοῦσα τὰ πάθη, πτώματα ἐργαζομένη τῶν ἐν τοῖς πολέμοις πυκνό-
τερα, οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ λογισμῶν ἀτόπων.

Γυνὴ γὰρ καὶ ἀνὴρ ἐν μὲν τοῖς σωματικοῖς εἰσι διηρημένοι, καὶ τῇ μὲν ἰστός καὶ ἡλακάτη καὶ καλαθίσκος καὶ τὸ οἴκουρεῖν καὶ θαλαμεύεσθαι καὶ παιδοτροφεῖν ἀφώριστα, ἀνδρὶ δὲ δικαστήρια
10 καὶ βουλευτήρια καὶ ἀγορά, καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι καὶ παρατάξεις· ἐπὶ δὲ τῶν παλαισμάτων τῆς εὐσεβείας κοινὸν τὸ στάδιον, κοινὰ τὰ παλαίσματα· ὁμοίως καὶ γυναῖκες ἀποδύονται, καὶ οὐκ ἐκβάλλονται τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ παρατάσσονται καὶ στεφανοῦνται καὶ ἀναγορεύονται, καὶ ἀριστείας ἔχουσιν ἔπαθλα καὶ βραβεῖα καὶ
15 στεφάνους, καὶ τρόπαια δὲ παρ' ἐκείναις λαμπρά, καὶ νῖκαι συνε-
χεῖς καὶ ἐπάλληλοι.

Καὶ ἵνα μὴ κόμπον νομίσητε εἶναι ταυτὶ τὰ ρήματα μηδὲ ψό-
φον ρημάτων, ἀλλ' εἰδῆτε σαφῶς ὅτι οὐκ ἀνδρῶν μόνον εἰσὶν ἀν-
δρειότεραι γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτήν, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀγγέλων
20 τὴν ἀπάθειαν κατὰ τὸ ἐγγωροῦν μεθορμίζονται, ἀγέσθω εἰς μέσον ἢ γυνὴ μὲν τὴν φύσιν, τῶν οὐρανῶν δὲ ἄψαμένη τῷ τόνῳ τῆς φιλο-
σοφίας, ἢ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ, ἢ δις ἑπτὰ ἀναδησαμένη στε-
φάνους, καὶ ὃν βούλει στρατιώτην ἀριστεά, πολεμικώτατον, ἀν-
δρειότατον, μεγαλοψυχότατον, ἄγε εἰς μέσον τῷ λόγῳ, καὶ τοσοῦ-
25 τον ὄψει τὴν γυναῖκα ὑψηλοτέραν, ὅσον τῆς γῆς ἄφεστήκασιν αἱ
τῶν οὐρανῶν ἄψιδες. Ὁ μὲν γὰρ στρατιώτης καὶ ἀριστεὺς μίαν δέ-

ντας τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, ζώνοντας τὴ ζώνη τῆς ἀλήθειας καὶ παίρνοντας τὸ μαχαίρι τοῦ πνεύματος, σταθεῖ στὴν παράταξη τῆς μάχης, λάμποντας ἀπὸ τὰ ὄπλα καὶ γινόμενὴ ἀπὸ τὸ φρόνημά της πιὸ ὑψηλὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, διαλύοντας τὶς φάλαγγες τῶν δαιμόνων καὶ καταργώντας τὴν τυραννία τοῦ διαβόλου, κατακεντώντας τὰ πάθη καὶ προκαλώντας πτώματα πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὰ πτώματα στοὺς πολέμους, ὄχι τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ τῶν παράλογων σκέψεων.

Γιατὶ ἡ γυναῖκα καὶ ὁ ἄνδρας ξεχωρίζουν στὰ σωματικὰ καὶ στὴ γυναῖκα βέβαια ἔχει ὀρισθεῖ ὁ ἀργαλειὸς καὶ ἡ ρόκα καὶ τὸ καλαθάκι καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὸ σπίτι καὶ τὸ δωμάτιο καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, ἐνῶ στὸν ἄνδρα τὰ δικαστήρια καὶ τὰ βουλευτήρια καὶ ἡ ἀγορά, καθὼς καὶ οἱ πόλεμοι καὶ οἱ μάχες καὶ οἱ παρατάξεις. Ὅμως στοὺς ἀγῶνες τῆς εὐσέβειας τὸ στάδιο εἶναι κοινό, οἱ ἀγῶνες εἶναι κοινοί. Καὶ οἱ γυναῖκες ἀγωνίζονται τὸ ἴδιο καὶ δὲ διώχονται ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ παρατάσσονται καὶ στεφανώνονται καὶ ἀνακηρύσσονται νικήτριες, καὶ παίρνουν ἔπαθλα καὶ βραβεῖα καὶ στεφάνια γιὰ τὴ γενναιότητά τους, καὶ ὑπάρχουν σ' αὐτὲς τρόπαια λαμπρὰ καὶ νίκες ἀδιάκοπες καὶ ἀλλεπάλληλες.

Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσετε πὼς αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι μεγάλα καὶ κούφια λόγια, ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσετε καλὰ πῶς οἱ γυναῖκες δὲν εἶναι μόνο πιὸ γενναῖες ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, τὴν ἀπάθεια τῶν ἀγγέλων φθάνουν, κατὰ τὸ δυνατό, ὡς παρουσιάσουμε σὰν παράδειγμα ἐκείνην, ποὺ ἦταν γυναῖκα στὴ φύση ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστεως ἄγγιξε τοὺς οὐρανοὺς, τὴ μητέρα τῶν Μακκαβαίων³, ποὺ φόρεσε δεκατέσσερα στεφάνια, καὶ ὅποιον θέλεις στρατιώτη ἄριστο, τὸν πιὸ μαχητικὸ, τὸν πιὸ γενναῖο, τὸν πιὸ μεγαλόψυχο, φέρε τον σὰν παράδειγμα στὸ λόγο καὶ θὰ δεῖς τὴ γυναῖκα τόσο ὑψηλότερη, ὅσο ἀπέχει ὁ θόλος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴ γῆ. Γιατὶ ὁ

3. Γιὰ τὸ μαρτύριο τῶν Μακκαβαίων καὶ τῆς μητέρας τους βλ. Β' Μακ. 7,1-42 καὶ Δ' Μακ. κεφ. 8-18. Στοὺς Μακκαβαίους καὶ τὴ μητέρα τους ὁ Χρυσόστομος ἀφιέρωσε τρεῖς ὁμιλίες (βλ. ΕΠΕ.τόμ. 36).

δοικε πληγὴν, καὶ τὴν σύντομον ἐξ αὐτῆς τελευτὴν μόνον· αὕτη δὲ ἐστήκει καθάπερ ὄρος μεταλλευομένη, καθ' ἕκαστον παιδίον χαλεπώτερας ὑπομένουσα ὀδύνας ἐν τῇ ψυχῇ τῶν βασάνων ὧν ἐκεῖνοι ταῖς πλευραῖς ἐδέχοντο· καὶ γὰρ μήτηρ ἦν καὶ χήρα καὶ εἰς ἔσχατον 5 ἐλληλακυῖα γῆρας· ἴστε δὲ ταῦτα ὅσοι πατέρες ἐγένεσθε, καὶ ὅσαι παίδων ὠδῖνας ἐλύσατε, πῶς κέντρου παντός ἐστι χαλεπώτερα. Καὶ οὐδὲν οὕτω βέλος ὄξυ δριμεῖαν ἐπάγει τοῖς τραυματιζομένοις ὀδύνην, ὡς τούτων ἕκαστον τὴν ἐκείνης κατεκέντει ψυχὴν.

Ἐννόησον γὰρ ἡλίκον ἦν καθ' ἕκαστον τῶν παίδων ὁρᾶν σι-
10 δῆρῳ καὶ πυρὶ σῶμα μεριζόμενον ἓν, καὶ μακροὺς τιθεμένους τοὺς διαύλους· πῶς ἐώρα, πῶς ἤκουε, πῶς ἐδέχετο τὴν κνῖσσαν τὴν ἀπὸ τῶν σωμάτων ἐκείνων, μυρίους θανάτους ἐκάστω τῶν παίδων ἐπαγομένους βλέπουσα. Ἄλλ' ἢ μὲν εἰστήκει καθάπερ πέτρα ἀκίνητος, οὐ σαλευομένη ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἀλλὰ τὰ κύματα εἰς
15 ἀφρὸν διαλύουσα, ὡς σίδηρος, ὡς ἀδάμας· μᾶλλον δέ, ὅπερ ἂν εἶπω, οὐκ ἔχω τῇ καρτερίᾳ τῆς γυναικὸς ἀξίαν ἐπιθεῖναι προσηγορίαν. Ταύτην οὖν γυναῖκα ἐροῦμεν ἢ ἄνδρα δὲ ὄλωσ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνδρῶν αὐτῶν ὑψηλοτέραν ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας;

Τί δέ, ὅταν ἴδῃς ἐτέραν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐν ἀπαλῷ σῶματι
20 νύκτας ἀϋπνοὺς διάγουσαν, ἡμέρας ἀσίτους, γαστρὸς ἐπιθυμίαν ἀγχοῦσαν, χρημάτων ἔρωτα χαμαὶ ρίπτουσαν, νεκροῦσαν τὸ σῶμα, σταυροῦσαν τὴν σάρκα, οὐδὲν τὰ παρόντα ἠγουμένην, χαμαὶ βαδίζουσαν καὶ αὐτῶν ἀπτομένην τῶν ἀψίδων, καταπατοῦσαν δυναστείαν, καταγελῶσαν δόξης, διαπτύουσαν περιφάνειαν, ἀντὶ λεπτῆς
25 ὀθόνης σάκκον περιβεβλημένην, κλοιὰ περικειμένην, σποδὸν ὑποστρωσαμένην, εὐνῇ τῷ ἐδάφει χρωμένην, καὶ μηδὲν πλέον αἰτου-

στρατιώτης και ό άριστος στον πόλεμο φοβᾶται ένα κτύπημα και τό σύντομο άπ' αυτό θάνατο μόνο, ένῶ αυτή στεκόταν σαν βουνό και την κατατροπούσαν, για κάθε παιδι ύποφέροντας μέσα στην ψυχή της πιο φόβερους πόνους από τὰ κτυπήματα εκείνα που δέχονταν στα πλευρά τους. Γιατί ήταν μητέρα και χήρα και είχε φθάσει σε βαθιά γηρατεία· και τὰ ξέρετε αυτά όσοι γίνατε πατέρες και όσες γεννήσατε παιδιά, πῶς είναι χειρότερα από κάθε αίχμηρό όργανο. Και κανένα αίχμηρό βέλος δέν προκαλεί στους τραυματίες τόσο δυνατό πόνο, όσο τό καθένα άπ' αυτά κατατροπούσε την ψυχή της.

Σκέψου λοιπόν πόσο μεγάλο πράγμα ήταν να βλέπει ένα ένα τὰ παιδιά της να κομματιάζεται με σίδηρο και φωτιά τό σῶμα τους και τὰ βασανά της να παρατείνονται. Πῶς έβλεπε, πῶς άκουε, πῶς άντεχε την κνίσσα από τὰ σώματά τους, βλέποντας να συμβαίνουν άπειροι θάνατοι σε κάθε παιδί της. 'Αλλ' αυτή στεκόταν σαν πέτρα άκίνητη, χωρίς να μετακινείται από τὰ κύματα, αλλά διαλύοντας τὰ κύματα σε άφρό, σαν σίδηρο, σαν διαμάντι· ή καλύτερα, ό,τι και άν πῶ, δέν μπορῶ να όνομάσω όπως αξίζει την καρτερία τής γυναίκας. Αυτόν λοιπόν θά την ποῦμε γυναίκα ή άνδρα σε όλα, ή μήπως και κατά πολὺ ανώτερη άπ' αυτούς τούς άνδρες;

Τί πάλι, όταν δεῖς άλλη γυναίκα σε νεαρή ηλικία με τρυφερό σῶμα να περνάει άυπνη τις νύχτες, νηστική τις ήμέρες, να καταπνίγει την έπιθυμία τής κοιλιᾶς, να περιφρονεί την αγάπη για τὰ χρήματα, να νεκρώνει τό σῶμα, να σταυρώνει τή σάρκα, να θεωρεῖ άσήμαντα τὰ παρόντα, να βαδίζει στη γῆ και να άγγίζει τό θόλο του ούρανοῦ, να μη λογαριάζει την έξουσία, να καταφρονεί τή δόξα, να άποστρέφεται τή φήμη, άντι για λεπτά λινά ένδύματα να φοράει χονδρά τρίχινα, να έχει στο λαιμό της κλοιούς⁴, να στρώνει από κάτω στάχτη, να χρησιμοποιεί τό έδαφος για κρεβάτι, να μη ζητάει τίποτε περισσότερο, να είναι

4. Κλοιός· κυκλικός δεσμός από σίδηρο, που τον τοποθετούσαν γύρω από τό λαιμό ανθρώπων και ζώων.

μένην, ἐν δωματίῳ κατακεκλεισμένην στενωῶ, προφήταις ὁμιλοῦσαν, βίον θανάτου μελέτην ἔχοντα μεταχειριζομένην, πρὸ τῆς τελευτῆς νενεκρωμένην, λιμῶ καὶ ἀγρυπνίᾳ καὶ αὐχμῶ κατατηκομένην, καὶ τοῦ παρόντος βίου τὰς φαντασίας φύλλων σηπομένων
5 μᾶλλον ἀτιμάζουσαν· ταύτην γυναῖκα προσερεῖς, εἶπέ μοι; ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς τάξεως τῶν ἀνδρῶν αὐτὴν ἀπαλλάξας εἰς τὸν τῶν ἀγγέλων στήσεις χορὸν, ὅτι ἐν γυναικείᾳ φύσει τοσαύτην ἐπιδείκνυται φιλοσοφίαν;

4. Καὶ τίς ἀντερεῖ πρὸς ταῦτα; οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Ἔκουσον οἶαι
10 καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων ἦσαν γυναῖκες· ἄκουσον Παύλου Ρωμαίοις ἐπιστέλλοντος καὶ λέγοντος· «συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, διάκονον οὖσαν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχραιαῖς, ἣτις προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ». Τί λέγεις, ὦ Παῦλε; γυνὴ σου προστάτις ἐγένετο, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς
15 ταῦτα λέγων; Οὐκ αἰσχύνομαι, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζομαι· καὶ γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἐμὸς οὐκ ἐπησχύνθη μητέρα γυναῖκα σχεῖν· προστάτις δέ μου ἐγένετο, οὐκ ἐπειδὴ γυνὴ ἦν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ φιλόσοφος καὶ εὐλαβεῖα κομῶσα.

Καὶ πῶς Παύλου προστάτις ἐγένετο; τίνος γὰρ ἐδεῖτο Παῦ-
20 λος ὁ τὴν οἰκουμένην περιτρέχων, ὁ τὸ σῶμα εἰκῆ περικείμενος, ὁ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως καταπατήσας, ὁ δαίμονας ἀπελαύνων, ὁ νόσους διὰ τῶν ἱματίων διορθούμενος, οὗ τὴν φωνὴν καὶ τὴν σκιὰν ἔτρεμεν ὁ διάβολος, ὃς ὡς ἄγγελος παρὰ τοῖς πιστοῖς ἐτιμᾶτο, ὃν ἠδέσθησαν καὶ θηρία, ὃν ἐδυσωπήθη τὸ πέλαγος, καὶ νυχθήμερον
25 ἀπολαβῶν οὐκ ἀπέπνιξεν, ὁ τοῦ παραδείσου πολίτης, ὁ εἰς τρίτον ἄρπαγεις οὐρανόν, ὁ τῶν ἀπορρήτων τῷ Θεῷ κοινωνήσας, ὁ πλεόν τῶν Ἀποστόλων ἀπάντων κοπιάσας, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ νυμφαγωγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κῆρυξ τῶν ἐθνῶν, ὁ γῆν καὶ θάλατταν περιδραμών, καὶ πανταχοῦ τρόπαια στήσας τῆς ἰδίας ἀν-
30 δρείας, ὁ λιμῶ καὶ δίψει διηνεκῶς παλαίων, ὁ γυμνότητι καὶ

κλεισμένη μέσα σὲ στενὸ δωμάτιο, νὰ μιλάει μὲ προφήτες, νὰ περνάει τὴ ζωὴ της μὲ τὴ μελέτη τοῦ θανάτου, νὰ εἶναι νεκρὴ πρὶν τὸ θάνατό της, νὰ λειώνει ἀπὸ πείνα καὶ ἀυπνία καὶ δίψα, καὶ νὰ περιφρονεῖ τὶς ἐπιδείξεις τῆς παρούσας ζωῆς περισσότερο ἀπὸ τὰ σάπια φύλλα, πές μου, αὐτὴν θὰ τὴν ὀνομάσεις γυναίκα; Ἡ δὲ θὰ τὴ διαγράψεις καὶ ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἀνδρῶν καὶ θὰ τὴν κατατάξεις στὴ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων, γιατί δείχνει τόσο μεγάλη φιλοσοφία παρ' ὄλο πὺ ἔχει γυναικεία φύση;

4. Καὶ ποιὸς θὰ ἔχει ἀντιρρήσεις σ' αὐτά; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Ἄκουσε τί γυναῖκες ὑπῆρχαν καὶ στὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων. Ἄκουσε τὸν Παῦλο πὺ γράφοντας στοὺς Ρωμαίους ἔλεγε· «σᾶς συνιστῶ τὴ Φοίβη τὴν ἀδελφὴ μας, πὺ εἶναι διακόνισσα τῆς ἐκκλησίας στὶς Κεγχρεές, πὺ ἔγινε προστάτρια σὲ πολλοὺς καὶ σὲ μένα τὸν ἴδιο»⁵. Τί λέγεις, Παῦλε; Μία γυναίκα ἔγινε προστάτριά σου, καὶ δὲν ντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις πὺ τὰ λέγεις αὐτά; Δὲν ντρέπομαι, λέγει, ἀλλὰ καὶ καυχίμαι γι' αὐτό. Γιατί καὶ ὁ Κύριός μου δὲν ντράπηκε νὰ ἔχει μητέρα μία γυναίκα. Καὶ ἔγινε προστάτριά μου, ὄχι γιατί ἦταν γυναίκα μόνο, ἀλλὰ γιατί ἦταν πιστὴ καὶ γεμάτη εὐλάβεια.

Καὶ πῶς ἔγινε προστάτρια τοῦ Παύλου; Ἀπὸ ποιὸ λοιπὸν πράγμα εἶχε ἀνάγκη ὁ Παῦλος; Αὐτὸς πὺ ἔτρεχε σὲ ὄλη τὴν οἰκουμένη, πὺ εἶχε χωρὶς λόγο τὸ σῶμα, πὺ καταπάτησε τὶς ἀνάγκες τῆς φύσης, πὺ ἔδιωχνε δαίμονες, πὺ μὲ τὰ ἐνδύματά του θεράπευε ἀρρώστιες, πὺ τὴ φωνὴ καὶ τὴ σκιά του ἔτρεμε ὁ διάβολος, πὺ οἱ πιστοὶ τὸν τιμοῦσαν σάν ἄγγελο, πὺ τὸν σεβάσθηκαν ἀκόμη καὶ τὰ θηρία, πὺ τὸν φοβήθηκε τὸ πέλαγος καὶ δὲν τὸν ἔπνιξε μολονότι τὸν κράτησε μὴ μῆρα καὶ μὴ νύχτα, ὁ πολίτης τοῦ παραδείσου, αὐτὸς πὺ ἀρπάχθηκε στὸν τρίτο οὐρανό, πὺ πῆρε μέρος στὰ ἀπόρρητα μαζί μὲ τὸ Θεό, πὺ κόπιασε περισσότερο ἀπ' ὄλους τοὺς Ἀποστόλους, τὸ ἐκλεκτὸ ὄργανο, ὁ παράνομος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κήρυκας τῶν ἐθνῶν, αὐτὸς πὺ ἔτρεξε τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα καὶ παντοῦ ἔστησε τροπία τῆς δικῆς του ἀνδρείας, πὺ πάλευε ἀδιάκοπα μὲ τὴν πείνα

5. Ρωμ. 16,1.

κρυμῶ πυκτεύων, καὶ λέγων· «μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν»· ὁ τῶ κόσμῳ νενεκρωμένος, ὁ τὸν κόσμον νεκρὸν εἶναι νομίζων, ὁ τῶν οὐρανῶν πολίτης, ὁ μανικὸς ἐραστῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ πυρὸς θερμότερος, ὁ σιδήρου εὐτονώτερος, 5 ὁ ἀδάμαντος στερρότερος· οὗτος οὐκ αἰσχύνεται λέγων περὶ γυναικός, ὅτι «προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ»; καὶ οὐ λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ γράφει· καὶ οὐ γράφει μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ δῆμῳ τοσοῦτῳ τῶν Ρωμαίων ἐπιστέλλων φλεγμαίνοντι καὶ μέγα φρονοῦντι ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἀξιωμαίων, ταῦτα ἐπέστελλεν· οὐκ 10 ἐκείνοις δὲ μόνον ἐπέστελλεν, ἀλλὰ καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς ἐβούλετο τοῦτο γενέσθαι κατάδηλον.

Εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο, οὐκ ἂν τῇ ἐπιστολῇ τοῦτο ἐνέθηκε· νῦν δὲ θέλων διηνεκεῖ μνήμη παραδοθῆναι τὸ πρᾶγμα, καὶ προσαγορεύει τὴν γυναῖκα, καὶ διεγείρει πάντας εἰς τὴν ἐκείνης ἀντίληψιν, 15 καὶ προστάτιν αὐτὴν ἑαυτοῦ καλεῖ, καὶ οὐκ αἰσχύνεται οὐδὲ ἐρυθριᾶ. Τοσοῦτόν ἐστι καὶ ἐν γυναικείῳ σώματι ψυχὴ φιλόσοφος. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μὴ προφασίζηται γυνὴ λέγουσα, ὅτι διὰ τὸ γυνὴ εἶναι οὐκ ἔφθασα εἰς μέτρον εὐλαβείας πεπληρωμένον. Ἴδου γὰρ αὕτη γυνή, καὶ ἡ φύσις οὐκ ἐγένετο κώλυμα, ἀλλὰ κατηξιώθη γε- 20 νέσθαι Παύλου προστάτις, καὶ πανταχοῦ τῆς οἴκουμένης ἀνακηρύττεται. Πῶς δὲ ἐγένετο αὐτοῦ προστάτις; κινδύνων αὐτὸν ἴσως ἐξήρπασε; Δεδεμένῳ παρεκάθισεν, ἐν ἁλύσει παρεμυθήσατο, τὴν ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων χρειῶν παραμυθίαν εἰσήγαγε, τοὺς ἐπιβουλεύοντας ἀνέστειλεν, εἰς θάνατον ἑαυτὴν ἐξέδωκεν, ὥστε τὸν ἅγιον 25 ἐκεῖνον ἀπαγόμενον ἐξαρπάσαι περιστάσεων.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν μετ' ἐκείνην ἐγκωμιάζει, λέγων οὕτως·

και τὴ δίψα, ποὺ ἀγωνιζόταν μὲ τὴ γύμνια καὶ τὸ κρύο καὶ ἔλεγε, «μέχρι αὐτὴ τὴ στιγμή καὶ πεινᾶμε καὶ διψᾶμε καὶ εἴμαστε γυμνοί»⁶, αὐτὸς ποὺ ἦταν νεκρὸς γιὰ τὸν κόσμο, ποὺ θεωροῦσε πῶς ὁ κόσμος εἶναι νεκρὸς, ὁ πολίτης τῶν οὐρανῶν, ὁ παράφορος ἐραστής τοῦ Χριστοῦ, ὁ πιὸ θερμὸς ἀπὸ φωτιά, ὁ πιὸ δυνατὸς ἀπὸ σίδηρο, ὁ πιὸ σκληρὸς ἀπὸ διαμάντι, αὐτὸς δὲν ντρεπόταν νὰ λέγει γιὰ μία γυναίκα ὅτι «ἔγινε προστάτρια σὲ πολλοὺς καὶ σὲ μένα τὸν ἴδιο»; Καὶ δὲν τὸ λέγει μόνο, ἀλλὰ καὶ τὸ γράφει. Καὶ δὲν τὸ γράφει μόνο ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔγραφε αὐτὰ στὴν ἐπιστολὴ του σὲ τόσο μεγάλο πλῆθος Ρωμαίων ποὺ ὑπερηφανευόταν καὶ εἶχε μεγάλη ιδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα. Καὶ δὲν τὸ ἔγραφε μόνο σ' αὐτούς, ἀλλ' ἤθελε νὰ γίνει αὐτὸ ὀλοφάνερο καὶ στίς μεταγενέστερες γενεές.

Γιατί, ἂν δὲν ἤθελε, δὲ θὰ τὸ ἔγραφε μέσα στὴν ἐπιστολὴ. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παραδοθεῖ τὸ πράγμα σὲ παντοτινὴ ἀνάμνηση, χαιρετίζει τὴ γυναίκα καὶ παρακινεῖ ὅλους νὰ τὴ βοηθήσουν καὶ τὴν ὀνομάζει προστάτριά του, καὶ δὲν ντρέπεται οὔτε κοκκινίζει. Τόσο μεγάλο πράγμα εἶναι ἡ ἀδιάφορη γιὰ τὰ γήινα ψυχὴ καὶ σὲ γυναικεῖο σῶμα. Καὶ τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ μὴν προφασίζεται ἡ γυναίκα λέγοντας ὅτι 'ἐπειδὴ εἶμαι γυναίκα δὲν ἔφθασα σὲ ὀλόκληρο τὸ μέτρο τῆς ἐσέβειας'. Νὰ λοιπὸν αὐτὴ ἦταν γυναίκα, καὶ ἡ φύση δὲν ἔγινε ἐμπόδιο, ἀλλὰ καταξιώθηκε νὰ γίνει προστάτρια τοῦ Παύλου καὶ τιμᾶται σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. Πῶς ὅμως ἔγινε προστάτριά του; Μήπως τὸν γλύτωσε ἀπὸ κινδύνους; Κάθισε δίπλα του ὅταν ἦταν φυλακισμένος, τὸν παρηγόρησε στὰ δεσμὰ του, τὸν ἀνακούφισε στίς ἀπαραίτητες ἀνάγκες του, ἐμπόδισε αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐχθρεύονταν, παρέδωσε τὸν ἑαυτό της σὲ θάνατο, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὶς δύσκολες περιστάσεις τὸν ἅγιο ἐκεῖνον ὅταν τὸν ὀδηγοῦσαν στίς ἀρχές.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπαινεῖ καὶ τὴ γυναίκα ποὺ ἀναφέρεται

6. Α' Κορ. 4,11.

«ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν». Ὅρα δὲ καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὴν γυναῖκα λάμπουσαν· εἰ γὰρ μία ἢ ξυνωρίς, ἀλλὰ προτέτακται ἢ γυνὴ τοῦ ἀνδρός· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν, ἀλλὰ, «Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν». Τίνες δὲ ἦσαν οὗτοι; Σκηνοποιοὶ 5 τὴν τέχνην, ἐπὶ ἐργαστηρίου ἐστῶτες· ἀλλ' οὐδὲ ἡ τέχνη, οὐδὲ ἡ πενία γέγονε κώλυμα· ἀλλὰ τὴν πόλιν ἅπασαν παραδραμῶν ὁ μακάριος οὗτος εἰς τὸ δωμάτιον τὸ τοῦτο κατήγετο. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Οὐκ ἐπειδὴ κίονας εἶχεν, οὐδὲ ἐπειδὴ πλάκας καὶ ἔδαφος ψηφῖσι διηνηθισμένον, οὐδὲ ἐπειδὴ χρυσοῦν ὄροφον, οὐδὲ ἐπειδὴ ἀν-
10 δραπόδων ἀγέλας, οὐδὲ ἐπειδὴ εὐνούχων θεραπείαν, ἀλλὰ διὰ τὸ τούτων ἀπάντων μάλιστα τὸ δωμάτιον καθαρὸν εἶναι· διότι γυνὴ καὶ ἀνὴρ τὸν ἐκ δικαίων συνάγοντες πόνον, ἐκκλησίαν τὴν οἰκίαν ἐποιοῦν, οὐχ ἀρπάζοντες, οὐδὲ πλεονεκτοῦντες, ἀλλὰ τῇ τοῦ σώματος λειτουργίᾳ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἀποχρώμενοι διατροφήν. Διὰ δὲ
15 τοῦτο μάλιστα Παῦλος ἐπιτήδειον τοῦτο τὸ οἶκημα πρὸς τὸ καταλῦσαι ἐνόμισεν.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ἀποδεξάμενος, ἐκεῖ κατέμενε, ἄκουσον τῶν ἐξῆς· «οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου», φησί, «τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος
20 εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν». Εἶδες οὔτε γυναικεῖαν φύσιν, οὐ τέχνην, οὐ πενίαν ἐμποδίζουσιν τῷ δρόμῳ τῆς ἀρετῆς; εἶδες ξενοδόχον γυναῖκα καὶ ἄνδρα οὐ τραπέζῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἵματι τὸν ἀπόστολον ὑποδεχομένους; Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ ἐσφάγησαν; ἀλλ' αὐτοὶ τὸ αὐτῶν ἐπλήρωσαν καὶ ζῶντες ἐγένοντο
25 μάρτυρες, καὶ πολλάκις μάρτυρες, αἰὲν παραταττόμενοι σφάττεσθαι ὑπὲρ τοῦ Παύλου. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὀλίγους χρήματα ἀνάλωσαν, ὀλίγους τὴν οἰκίαν ἀνέωξαν, ἀλλ', ὁ πάντων μειζὸν ἦν, τὸν φόνον, τὴν

μετά ἀπ' αὐτὴ λέγοντας ἔτσι· «χαιρετῆστε τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα»⁷. Πρόσεχε καὶ ἐδῶ πάλι τὴ γυναῖκα νὰ λάμπει. Ἄν καὶ ἦταν ζευγάρι, ἡ γυναῖκα ὁμῶς τοποθετήθηκε μπροστὰ ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Γιατὶ δὲν εἶπε ἄλλο ἢ τὸν Ἀκύλα καὶ τὴν Πρίσκιλλα, ἀλλὰ, «τὴν Πρίσκιλλα καὶ τὸν Ἀκύλα». Καὶ ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ; Εἶχαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σκηνοποιοῦ καὶ ἐργάζονταν σὲ ἐργαστήριον. Ὅμως οὔτε τὸ ἐπάγγελμα οὔτε ἡ φτώχεια ἔγινε ἐμπόδιο, ἀλλ' ὁ μακάριος αὐτὸς ἄφησε ὅλη τὴν πόλη καὶ κατέβηκε σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο. Γιὰ ποιοῦ λόγου καὶ γιατί; Ὅχι ἐπειδὴ εἶχε κίονες, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε πλάκες καὶ δάπεδο στολισμένο μὲ ψηφιδωτά, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε χρυσοῦ ὀροφή, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε πλῆθος δούλων, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε τὴν περιποίηση τῶν εὐνούχων, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ δωμάτιο ἦταν καθαρὸ κυρίως ἀπ' ὅλα αὐτά. Γιατὶ ἡ γυναῖκα καὶ ὁ ἄνδρας συγκεντρώνοντας τὰ ἀπαραίτητα μὲ δίκαιο κόπο ἔκαναν τὸ σπίτι τους ἐκκλησία, χωρὶς νὰ ἀρπάζουν, οὔτε νὰ εἶναι πλεονέκτες, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντας τὴν ἀπαραίτητη τροφή γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸν κυρίως τὸ λόγο ὁ Παῦλος θεώρησε κατάλληλο τὸ οἶκημα αὐτὸ γιὰ νὰ μείνει.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἔμενε ἐκεῖ, ἐπειδὴ παραδέχθηκε τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς τους, ἄκουσε τὰ ἐπόμενα· «αὐτοὶ γιὰ χάρη τῆς ζωῆς μου», λέγει, «κινδύνευσαν ν' ἀποκεφαλίσθουν. Δὲν τοὺς εὐχαριστῶ μόνο ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ ἐκκλησίες τῶν ἐθνῶν»⁸. Εἶδες πῶς οὔτε ἡ γυναικεία φύση, οὔτε τὸ ἐπάγγελμα, οὔτε ἡ φτώχεια ἐμποδίζει στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς; εἶδες φιλόξενη γυναῖκα καὶ ἄνδρα ποὺ νὰ φιλοξενοῦν τὸν ἀπόστολο ὄχι μόνο μὲ τράπεζα, ἀλλὰ καὶ προσφέροντας πρὸς χάρη του καὶ τὸ αἷμα τους; Τί καὶ ἂν δὲ θυσιάσθηκαν; ἀλλ' αὐτοὶ πρόσφερα ὅ,τι ἐξαρτώταν ἀπ' αὐτούς, καὶ ζωντανοὶ ἔγιναν μάρτυρες, καὶ πολλές φορές μάρτυρες, καὶ ἦταν πάντοτε ἔτοιμοι νὰ θυσιασθοῦν γιὰ χάρη τοῦ Παύλου. Γιατὶ δὲν εἶπε, ἄλλο ἢ αὐτοὶ ποὺ ξόδεψαν χρήματα, ποὺ ἄνοιξαν τὸ σπίτι τους, ἀλλὰ, πράγμα ποὺ ἦταν μεγαλύ-

8. Ρωμ. 16,4.

σφαγὴν εἰς τὸ μέσον τίθησιν, ἵνα εἶπῃ, ὅτι καὶ ἀποτμηθῆναι εἴλοντο ὑπὲρ ἐμοῦ.

Ἀκουέτωσαν οἱ νῦν πλουτοῦντες, καὶ μόλις ὀβολοῦ τοῖς ἀγίοις μεταδιδόντες· ἐκεῖνοι καὶ τοῦ αἵματος μετέδωκαν, καὶ τὴν 5 ζωὴν αὐτὴν ἀπεδύσαντο, ἵνα τὸν ἅγιον διασώσωσι καὶ θεραπεύσωσιν, οἱ δὲ παρόντες οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς ἑαυτῶν οὐσίας πρόοιντο ἂν τοῖς δεομένοις ραδίως· ἀλλ' ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐπέδωκαν. Ὅρας ὅσον ἐστὶ γυνὴ φιλοσοφοῦσα, ὅσον ἐστὶν ἀνὴρ καὶ ἐν πενίᾳ 10 καὶ τέχνῃ ζῶν;

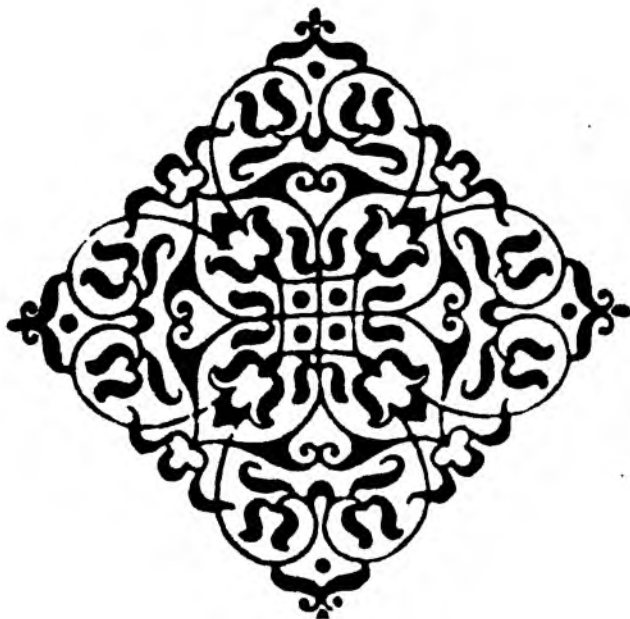
Τούτους δὴ ζηλώσωμεν, τούτους μιμησώμεθα, καὶ τῶν παρόντων ὑπεριδόντες, πάντα ὑπὲρ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων ἐπιδῶμεν, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ, καὶ μεθ' οὗ τῷ 15 Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τερο ἀπ' ὅλα, ἀναφέρει τὸ φόνο, τὴ σφαγὴ, γαί νὰ πεῖ ὅτι ἦταν ἀκόμη ἔτοιμοι καὶ ν' ἀποκεφαλισθοῦν γιὰ μένα'.

Ἄς τ' ἀκοῦν οἱ σημερινοὶ πλούσιοι, ποῦ μὲ δυσκολία δίνουν ἓνα ὀβολὸ στοὺς ἀγίους. Ἐκεῖνοι καὶ τὸ αἷμα τους ἔδωσαν καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους πρόσφεραν, γιὰ νὰ διασώσουν καὶ νὰ περιποιηθοῦν τὸν ἅγιο, ἐνῶ οἱ σημερινοὶ οὔτε τὸ ἐλάχιστο μέρος ἀπὸ τὴν περιουσία τους δὲ θὰ θυσιάζαν εὐκόλα γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη. Ἄλλ' ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας ἔδωσαν καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματά τους καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. Βλέπεις πόσο ἀξίζει μιὰ γυναίκα πιστὴ καὶ πόσο ἓνας ἄνδρας ποὺ ζεῖ μέσα σὲ φτώχεια καὶ μὲ τὴν τέχνη του;

Αὐτῶν λοιπὸν ἄς γίνουμε ζηλωτές, αὐτοὺς ἄς μιμηθοῦμε, καί, περιφρονώντας τὰ παρόντα, ἄς τὰ δώσουμε ὅλα γι' αὐτὰ ποὺ φαίνονται καλὰ στὸ Θεό, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ

ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης τοῦ βασιλιᾶ Θεοδοσίου,
πρὸς
ἐκείνους ποὺ ὀνομάζουν τοὺς ἑαυτοὺς τους Καθαροὺς,
ἀφοῦ μίλησαν ἄλλοι δύο ἐπίσκοποι

ΟΜΙΛΙΑ

ΡΗΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙΣ

ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέως,
πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς,
ἐτέρων β' ἐπισκόπων εἰρηκότων.

51. Ὡς καλὴ τῶν εἰρηκότων ἢ ζυνωρίς, τοῦ μὲν διὰ τῶν βοῶν
τὴν κιβωτὸν ἔλκοντος, τοῦ δὲ τὰς ἀπαρχὰς τῶν λόγων ἀνατιθέν-
τος. Εἰ γὰρ καὶ διάφορος αὐτῶν ἢ ἡλικία, ἀλλὰ μία τῆς γεωργίας ἢ
ἰδέα· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἢ ἡλικία διάφορος· ὃ τε γὰρ νέος τὸ εὐσταθὲς
ἔχει τοῦ γεγηρακότος, ὃ τε γεγηρακῶς τὸ σφριγῶν καὶ ἀκμάζον τοῦ
10 νέου· ὥστε οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι ἀμφοτέρους καὶ πρεσβύτας καὶ
νέους προσειπὼν, οὐ κατὰ τὴν ἔξιν τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν
διᾶθεσιν τῆς γνώμης. Φέρε δὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἡμῶν αὐ-
τῶν εἰσενέγκωμεν. Καὶ γὰρ ἀκόρεστον ὑμῶν ὄρω τὴν ἀκοὴν οὐ-
σαν, καὶ χρέος οὐ τὸ τυχὸν ὀφείλομεν τῷ μακαρίῳ Θεοδοσίῳ, οὐχ
15 ὅτι βασιλεὺς ἦν, ἀλλ' ὅτι εὐσεβής, οὐχ ὅτι ἀλουργίδα ἦν περιβεβλη-
μένος, ἀλλ' ὅτι Χριστὸν ἦν ἐνδεδυμένος, ἱμάτιον μηδέ ποτε πα-
λαιούμενον, καὶ τὸν θώρακα ἐνεδέδυτο τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὰ
ὑποδήματα τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ
Πνεύματος, καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, καὶ τὴν περικεφαλαίαν
20 τοῦ σωτηρίου.

Μετὰ τούτων τῶν ὄπλων τοὺς τυράννους κατέλυσε, τὸν τε

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΩΝ ΑΠΟΛΙ'ΟΛΩΝ

τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης τοῦ βασιλιᾶ Θεοδοσίου, ἐναντίον
ἐκείνων ποὺ ὀνομάζουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς Καθαροὺς,
ἀφοῦ μίλησαν ἄλλοι δύο ἐπίσκοποι.

1. Εἶναι πολὺ καλὴ ἡ δυάδα αὐτῶν ποὺ μίλησαν, ἀφοῦ ὁ ἓνας
σύρει τὴν κιβωτὸ μὲ τὰ βόδια καὶ ὁ ἄλλος φορτώνει τὶς ἀπαρ-
χὲς τῶν λόγων του. Γιατί, ἂν καὶ εἶναι διαφορετικὴ ἡ ἡλικία
τους, ἡ ἰδέα ὁμῶς τῆς καλλιέργειας εἶναι μία. Ἡ καλύτερα,
οὔτε ἡ ἡλικία τους εἶναι διαφορετικὴ, γιατί καὶ ὁ νέος ἔχει τὴ
σταθερότητα τοῦ γέροντα, καὶ ὁ γέροντας τὸ σφρίγος καὶ τὴ
ἐνεργητικότητα τοῦ νέου. Ἐπομένως δὲ θὰ ἔσφαλλε κανεὶς ἂν
τοὺς ἔλεγε καὶ τοὺς δύο καὶ γέροντες καὶ νέους, ὄχι ἀπὸ τὴν κα-
τάσταση τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς. Ἐμπρὸς
λοιπὸν ἄς προσφέρουμε καὶ μεῖς τώρα τὰ δικά μας. Γιατί βλέ-
πω ὅτι καὶ ἡ ἀκοή σας εἶναι ἀπληστη, καὶ χρέος μεγάλο ὀφεί-
λουμε στὸ μακάριο Θεοδόσιο, ὄχι γιατί ἦταν βασιλιάς, ἀλλὰ
γιατί ἦταν εὐσεβής, ὄχι γιατί φοροῦσε τὴ βασιλικὴ πορφύρα,
ἀλλὰ γιατί εἶχε γιὰ ἔνδυμα τὸ Χριστό, ἔνδυμα ποὺ δὲ γίνεται
ποτὲ παλαιό, καὶ φοροῦσε τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὰ
ὑποδήματα τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, καὶ τὴ μάχαιρα τοῦ
Πνεύματος, καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, καὶ τὴν περικεφαλαία
τῆς σωτηρίας.

Μὲ τὰ ὄπλα αὐτὰ διέλυσε τοὺς τυράννους, καὶ τὸν πρῶτο

πρότερον καὶ τὸν ἔσχατον. Τὸν μὲν γὰρ ἀπονητὶ καὶ ἀναιμωτὶ λαβῶν, τὸ τρόπαιον ἔστησε, μηδὲ μικρὸν ἀποβαλὼν τοῦ στρατοπέδου, τὸν δὲ συμβολῆς γενομένης μόνος καθεῖλεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἑκατέρου μέρους τὰ στρατόπεδα παρετάττετο, καὶ νέφη βελῶν ἠφίετο, καὶ τροπὴ τῶν οἰκείων ἐγίνετο, τῶν ἐναντίων ἐπικειμένων σφοδρῶς, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου, καὶ τὴν ἀσπίδα χαμαὶ θείς, καὶ γόνατα κλίνας, ἐκ τῶν οὐρανῶν τὴν συμμαχίαν ἐκάλει, καὶ τὸν τόπον τῆς παρατάξεως τόπον ἐκκλησίας ἐποίει, οὐ τόξοις καὶ βέλεσιν, οὐδὲ δόρασι πολεμῶν, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ εὐχαῖς· καὶ οὕτως
 10 ἀθρόον ἀνέμου προσβολῆς ἐμπεσούσης, τὰ μὲν βέλη τῶν ἐναντίων κατὰ τῶν ἀφιέντων ἐφέρετο, οἱ δὲ θυμοῦ πνέοντες καὶ φόνων, ὀρῶντες πολέμιοι, ἀθρόον μεταβαλλόμενοι, τοῦτον βασιλέα ἀνεκήρυττον, καὶ τὸν αὐτῶν παρεδίδοσαν, ὀπίσω τὰς χεῖρας δήσαντες. Καὶ ἐπανήει λαμπρὸς γινόμενος ὁ μακάριος Θεοδόσιος οὐ τῇ νίκῃ
 15 μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νίκης. Οὐ γάρ, ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων βασιλέων, μερίζονται πρὸς αὐτὸν τὸ τρόπαιον οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ τὸ πᾶν αὐτοῦ μόνου καὶ τῆς αὐτοῦ πίστεως ἐγίνετο.

Διὰ δὴ τοῦτο αὐτὸν μακαρίζομεν, καὶ οὐδὲ τετελευτηκένοι φαμέν· «πᾶς γὰρ ὁ εἰς ἐμὲ πιστεύων», φησί, «κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται, καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ ἀποθάνῃ». Ταῦτα ὁ Χριστὸς εἶρηκε, ταῦτα διὰ τῶν ἔργων διαλάμπει. Τί οὖν, οὐκ ἀπέθανε, φησίν; Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ἂν εἶποιμι τοῦτον θάνατον εἶναι, ἀλλὰ ὕπνον τινὰ καὶ ἀποδημίαν. Ὡσπερ γὰρ πολλοὶ τῶν ζώντων τεθνήκασιν, ὡς ἐν τάφῳ τῷ σώματι τὴν ψυχὴν κατορούξαντες,
 25 οὕτω πολλοὶ τῶν τελευτησάντων ζῶσι, τῇ δικαιοσύνῃ διαλάμποντες· καθάπερ καὶ ὁ μακάριος οὗτος. Θάνατος γὰρ ἐστὶ χαλεπώτατος καὶ ὄντως θάνατος ὁ ἐκ τῆς ἀμαρτίας τικτόμενος, ὃν οὐ φησὶν ἀποθνήσκειν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. «Ὁ γὰρ ζῶν», φησί, «καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ...»

1. Ἰω. 11,26.

2. Στὸ σημεῖο αὐτὸ παρατηρεῖται ἓνα κενό. Ἀσφαλῶς ἔχει χαθεῖ μεγάλο τμήμα τῆς ὁμιλίας.

καὶ τὸν τελευταῖο. Γιατὶ τὸν ἕνα τὸν ἔπιασε χωρὶς κόπο καὶ χωρὶς αἷμα καὶ ἔστησε τὸ τρόπαιο, χωρὶς νὰ χάσει καθόλου ἀπὸ τὸ στρατό του, ἐνῶ τὸν ἄλλο τὸν σκότωσε μόνος του ὅταν ἔγινε σύγκρουση. Γιατὶ, ὅταν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη παρατάσσονταν τὰ στρατεύματα καὶ ρίχνονταν σύννεφο τὰ βέλη καὶ τρέπονταν σὲ φυγὴ οἱ δικοὶ μας καθὼς οἱ ἐχθροὶ ἐφορμοῦσαν μὲ δύναμη ἐναντίον μας, ἀφοῦ πῆδηξε ἀπὸ τὸ ἄλογο καὶ ἔβαλε κάτω τὴν ἀσπίδα καὶ λύγισε τὰ γόνατα, ζητοῦσε τὴ βοήθεια ἀπὸ τοὺς οὐρανούς καὶ ἔκανε τὸν τόπο τῆς μάχης τόπο ἐκκλησίας, πολεμῶντας ὄχι μὲ τόξα καὶ βέλη, οὔτε μὲ δόρατα, ἀλλὰ μὲ δάκρυα καὶ προσευχές. Καὶ ἔτσι ξαφνικὰ φύσηξε δυνατὸς ἄνεμος καὶ τὰ βέλη τῶν ἐχθρῶν στρέφονταν ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὰ ἔριχναν· τότε ἐκεῖνοι οἱ ἐχθροὶ ποὺ ἦταν γεμάτοι ὀργὴ καὶ φονικὴ διάθεση βλέποντας αὐτὸ ἄλλαξαν ξαφνικὰ καὶ ἀνακήρυσσαν αὐτὸν βασιλιά, ἐνῶ τὸ δικό τους τὸν παρέδωσαν ἀφοῦ τοῦ ἔδεσαν πίσω τὰ χέρια. Καὶ ἐπέστρεψε θριαμβευτῆς ὁ μακάριος Θεοδόσιος ὄχι μὲ τὴ νίκη μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς νίκης. Γιατὶ δὲ μοιράζονται μαζί του τὸ τρόπαιο οἱ στρατιῶτες, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται στοὺς ἄλλους βασιλεῖς, ἀλλ' ὅλα γίνονταν ἀπ' αὐτὸν μόνον καὶ ἀπὸ τὴν πίστη του.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν μακαρίζουμε καὶ λέμε πὼς δὲν ἔχει πεθάνει. «Γιατὶ ὁ καθένας ποὺ πιστεύει σὲ μένα», λέγει, «καὶ ἂν ἀκόμη πεθάνει, θὰ ζήσει, καὶ ὁ καθένας ποὺ ζεῖ καὶ πιστεύει σὲ μένα δὲ θὰ πεθάνει»¹. Αὐτὰ εἶπε ὁ Χριστός, αὐτὰ λάμπουν μὲ τὰ ἔργα. Τί λοιπόν, θὰ πεῖ κάποιος, δὲν πέθανε; Καθόλου, γιατί δὲ θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι αὐτὸς εἶναι θάνατος, ἀλλ' ἕνα εἶδος ὕπνου καὶ ταξίδι σὲ ἄλλο μέρος. Γιατὶ, ὅπως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς ἔχουν πεθάνει, ἀφοῦ ἔθαψαν τὴν ψυχὴ τους στὸν τάφο τοῦ σώματός τους, ἔτσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νεκρούς ζοῦν λάμποντας μὲ τὴν ἀρετὴ τους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος. Γιατὶ ὁ πιὸ φοβερὸς θάνατος καὶ πραγματικὸς θάνατος εἶναι αὐτὸς ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὸν ὁποῖο λέγει δὲν πεθαίνουν ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει, «ὅποιος ζεῖ καὶ πιστεύει σὲ μένα δὲ θὰ πεθάνει...»².

2. Οὐ καθάπερ ὑπόπτερος γῆν καὶ θάλατταν περιδραμῶν ὁ μυρρία ἔθνη τῶ Χριστῶ προσαγαγών, ὁ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων κοινωνήσας, ὁ εἰς τρίτον ἀρπαγείς οὐρανόν, ἄρά τι τοιοῦτον ἐτόλμησε περὶ ἑαυτοῦ εἰπεῖν; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ τούναντίον ἅπαν· ἔκτρωμα ἑαυτὸν ἐκάλει καὶ ἔσχατον τῶν ἀποστόλων καὶ οὐδὲ τῆς προσηγορίας ἑαυτὸν ἄξιον εἶναι νομίζων· «οὐκ εἰμι γὰρ ἰκανός», φησί, «καλεῖσθαι ἀπόστολος». Τίς οὖν ἡ ἀπόνοια αὐτῆ; τίς ἡ ἀλαζονεία; τίς ἡ μανία; ἄνθρωπος ὢν, σεαυτὸν καθαρὸν καλεῖς, καὶ πέπεισαι εἶναι καθαρός, καὶ πόσης ταῦτα ἀνοίας; Καθαρὸν γὰρ ἑαυτὸν λέγων, 5 ὁμοίον τι ποιεῖς, ὡσπερ ἂν εἴ τις λέγοι τὸ πέλαγος κυμάτων εἶναι καθαρὸν. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνο οὐκ ἐπιλείπει τὰ κύματα, οὕτως οὐδὲ ἡμᾶς τὰ ἀμαρτήματα. Ἡ οὐκ οἴσθα τίνες ἐσμέν, χαίροντες, λυπούμενοι, πλουτοῦντες, πενόμενοι, ὑβριζόμενοι, ἐπαινούμενοι, ἐλαυνόμενοι καὶ πολεμούμενοι, ἀδείας ἀπολαύοντες, πεινῶντες, 15 κορεννύμενοι; Μυρρία περιέστηκε τὴν ψυχὴν πάθη, μυρρία πραγμάτων περιστάσεις, μυρρία σώματος νοσήματα, μυρρία πραγμάτων ἀνωμαλίας, καὶ τολμᾶς εἰπεῖν ὅτι ἐν εὐρίπῳ σάλων τοσοῦτων καθαρὸς εἶ; καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν ρυπαρώτερον τοῦ οὕτω διακειμένου;

20 Καὶ τί λέγω τὸν βίον ἅπαντα; ἡμέραν γὰρ μίαν δυνήσεται τις εἰπεῖν, εἶπέ μοι, ὅτι καθαρὸς ἐστι; κἂν γὰρ μὴ πορνεύῃ, μηδὲ μοιχεύῃ, μηδὲ ταῦτα τὰ ἀπειρημένα ἀμαρτάνῃ, δυνήσεται καυχῆσθαι, ὅτι οὐκ ἐκενοδόξησεν, ὅτι οὐκ ἀπενοήθη, ὅτι οὐκ ἀκολαστοῖς εἶδεν ὀφθαλμοῖς, ὅτι οὐκ ἐπεθύμησε τὰ τοῦ πλησίον, ὅτι οὐκ ἐψεύσατο, 25 ὅτι δόλον οὐκ ἔραψεν, ὅτι οὐ κατηύξατο τῶν ἐχθρῶν, ὅτι οὐκ ἐβάσκηγε τῶ φίλῳ; Εἰ δὲ ὁ τὸν φιλοῦντα φιλῶν, οὐδὲν ἔλαττον ἔξει τοῦ τελώνου κατὰ τοῦτο, τίνος ἔσται συγγνώμης ἄξιος ὁ

2. Ἴσως ἀραγε ἐκεῖνος πού, περιτρέχοντας τῆ γῆ καὶ τῆ θάλασσα σὰν νὰ εἶχε φτερά, ὁδήγησε στὸ Χριστὸ ἅπειρα ἔθνη, ἐκεῖνος πὺ ἐγίνε συμμετοχὸς στὰ ἀπόρρητα μυστήρια, ἐκεῖνος πὺ ἀρπάχθηκε στὸν τρίτο οὐρανό, τόλμησε νὰ πεῖ κάτι τέτοιο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του; Καθόλου, ἀλλὰ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο. Ὀνόμαζε τὸν ἑαυτὸ του ἔκτρωμα, καὶ τελευταῖο ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ δὲ θεωροῦσε πὺς ὁ ἴδιος εἶναι ἄξιος γι' αὐτὴ τὴν ὀνομασία. «Δὲν εἶμαι ἄξιος», λέγει, «νὰ ὀνομάζομαι ἀπόστολος»³. Τί λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ παραφροσύνη; τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλαζονεία; τί εἶναι αὐτὴ ἡ τρέλλα; Ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, ὀνομάζεις τὸν ἑαυτὸ σου καθαρὸ, καὶ ἔχεις πεισθεῖ πὺς εἶσαι καθαρὸς· καὶ πόση ἀνοησία δὲ δείχνουν αὐτά; Λέγοντας λοιπὸν καθαρὸ τὸν ἑαυτὸ σου, κάνεις κάτι παρόμοιο, ὅπως δηλαδὴ ἂν κάποιος ἔλεγε ὅτι τὸ πέλγος εἶναι καθαρὸ ἀπὸ κύματα. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνο δὲν τὸ ἀφήνουν τὰ κύματα, ἔτσι καὶ μᾶς τὰ ἁμαρτήματα. Ἡ δὲν ξέρεις ποιοὶ εἶμαστε, ὅταν χαιρόμαστε, ὅταν λυπόμαστε, ὅταν εἶμαστε πλούσιοι, ὅταν εἶμαστε φτωχοί, ὅταν μᾶς βρίζουν, μᾶς ἐπαινοῦν, μᾶς διώκουν καὶ μᾶς πολεμοῦν, ὅταν ἀπολαμβάνουμε ἀνάπαυση, ὅταν πεινοῦμε, ὅταν χορταίνουμε; Ἴσως ἀπειρα πάθη περικυκλώνουν τὴν ψυχὴ, ἅπειρες περιστάσεις πραγμάτων, ἅπειρες ἀρρώστιες τοῦ σώματος, ἅπειρες ἀνωμαλίες πραγμάτων, τολμᾶς νὰ πεῖς, βρισκόμενος μέσα σὲ πορθμὸ μὲ τόση ἀναταραχὴ στὰ νερά του, ὅτι εἶσαι καθαρὸς; Καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἀκάθαρτο ἀπ' αὐτὸν πὺ συμπεριφέρεται ἔτσι;

Καὶ γιὰτί λέγω ὀλόκληρη τὴ ζωὴ; Γιατί, πὺς μου, θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι εἶναι καθαρὸς μία ἡμέρα; Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πορνεύει, καὶ δὲ μοιχεύει, καὶ δὲν ἁμαρτάνει αὐτὰ τὰ ἀπαγορευμένα, θὰ μπορέσει νὰ καυχηθεῖ ὅτι δὲν ἔδειξε ματαιοδοξία, ὅτι δὲν ὑπερηφανεύθηκε, ὅτι δὲν εἶδε μὲ μάτια ἀκόλαστα, ὅτι δὲν ἐπιθύμησε τὰ πράγματα τοῦ πλυσίου, ὅτι δὲν εἶπε ψέματα, ὅτι δὲ μηχανορράφησε, ὅτι δὲν καταράσθηκε τοὺς ἐχθροὺς του, ὅτι δὲ φθόνησε τὸ φίλο του; Ἴσως αὐτὸς πὺ ἀγαπάει ἐκεῖνον πὺ τὸν ἀγαπάει, δὲ θὰ ἔχει σ' αὐτὸ τίποτε λιγότε-

3. Α' Κορ. 15,9.

καὶ τῷ φίλῳ βασκαίνων; Τοσοῦτοις περιαντλούμενος κακοῖς
 τολμᾷ σεαυτὸν καθαρὸν καλέσαι; Ἄλλ' ἐκείνων μὲν ἢ ἀπόνοια οὐ
 μὲν ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν ἀποδειχθήσεται, ὑμᾶς δὲ παρα-
 • καλῶ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ταῦτα πάντα ἐννοοῦντας τῆς μὲν
 5 ἀλαζονείας αὐτῶν ἀπαλλάττεσθαι, καὶ τῆς ἀπονοίας ἐκτὸς εἶναι,
 πειρᾶσθαι δὲ μετὰ σπουδῆς ἀπάσης τὰ τε ὄντα ἀμαρτήματα ἀπο-
 σμήχειν, τὰ τε προσιόντα ἀποκρούεσθαι. Κἂν γὰρ μυρία ἡμᾶς περι-
 στοιχίζεται κακά, ἐὰν σωφρονῶμεν καὶ ἐγρηγορότεσ ὦμεν, δυνη-
 σόμεθα πολλῆς ἀπολογίας τυχεῖν, πολλῆς τῆς συγγνώμης, καὶ ἀπο-
 10 νίψασθαι τὰ πεπλημμελημένα.

Καὶ πῶς ἔσται τοῦτο ἄκουσον· ἂν εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντῶμεν,
 ἂν στενάζωμεν ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις, ἂν ὁμολογῶμεν τὰ
 ἡμαρτημένα, ἂν ἐλεημοσύνας ποιῶμεν, ἂν εὐχὰς ἐπιδειξώμεθα, ἂν
 ἀδικουμένοις βοηθῶμεν, ἂν τοῖς ἐχθροῖς τὰ ἀμαρτήματα συγχω-
 15 ρῶμεν, ἂν δακρύωμεν ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις· ταῦτα γὰρ ἅπαντα
 φάρμακα τῶν ἀμαρτημάτων ἐστί. Ταῦτα δὴ πάντα, παρακαλῶ, κα-
 τασκευάζωμεν, καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐκπλύνοντες ἑαυτοὺς, ἀπο-
 σμήχοντες· καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων ταλανίζωμεν ἑαυτοὺς, λέ-
 γοντες ἀχρεῖους εἶναι δούλους· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν εἶδος
 20 τῆς τῶν ἀμαρτημάτων δαπάνης, τὸ καὶ κατορθοῦντας μηδὲν μέγα
 περὶ ἑαυτῶν φαντάζεσθαι, ἵνα μὴ πάθωμεν ἅπερ ἔπαθεν ὁ Φαρι-
 σαῖος.

Ἄν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, δυνησόμεθα φιλαν-
 θρωπίας τυχεῖν καὶ συγγνώμης ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ, καὶ
 25 τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἀξιοθῆναι, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
 ἀπολαῦσαι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ρο ἀπὸ τὸν τελώνη, γιὰ ποιά συγγνώμη θὰ εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος ποὺ φθονεῖ ἀκόμη καὶ τὸ φίλο του; Ἐνῶ βυθίζεσαι σὲ τόσα πολλὰ κακὰ τολμᾶς νὰ ὀνομάσεις καθαρὸ τὸν ἑαυτὸ σου; Ἀλλὰ ἡ δική τους παραφροσύνη ὄχι μόνο ἀπὸ ἐδῶ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ θ' ἀποδειχθεῖ. Παρακαλῶ ὅμως ἐσᾶς καὶ τὴ δική σας ἀγάπη, ἀφοῦ κατανοήσετε ὅλα αὐτά, ν' ἀπομακρύνεστε ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία τους καὶ νὰ μὴν εἶστε παράφρονες, ἀλλὰ νὰ προσπαθεῖτε μὲ κάθε φροντίδα καὶ τὰ τωρινὰ ἀμαρτήματα νὰ σβήνετε καὶ τὰ μελλοντικὰ νὰ ἀποκρούετε. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα μᾶς περιστοιχίζουν ἄπειρα κακά, ἂν εἴμαστε συνετοὶ καὶ προσεκτικοί, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιτύχουμε μεγάλη ἀπολογία καὶ πολλὴ συγγνώμη καὶ νὰ ξεπλύνουμε τὰ παραπτώματά μας.

Καὶ πῶς θὰ γίνεи αὐτό, ἄκουσε· ἂν πηγαίνουμε στὴν ἐκκλησία, ἂν στενάζουμε γιὰ τὰ παραπτώματά μας, ἂν ὁμολογοῦμε τὰ ἀμαρτήματά μας, ἂν κάνουμε ἐλεημοσύνες, ἂν προσευχόμαστε, ἂν βοηθοῦμε ὄσους ἀδικοῦνται, ἂν συγχωροῦμε τὶς ἀμαρτίες τῶν ἐχθρῶν μας, ἂν δακρῦζουμε γιὰ τὰ ἀμαρτήματά μας. Γιατί ὅλα αὐτὰ εἶναι φάρμακα γιὰ τὶς ἀμαρτίες. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα, παρακαλῶ, ἄς τὰ ἐφαρμόζουμε, ξεπλύνοντας καὶ καθαρίζοντας κάθε ἡμέρα τοὺς ἑαυτοὺς μας. Καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἄς ταλανίζουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, λέγοντας πῶς εἴμαστε δοῦλοι ἄχρηστοι. Γιατί βέβαια καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸς τρόπος γιὰ νὰ λιγοστεύουν τὰ ἀμαρτήματά μας, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ φανταζόμαστε τίποτε τὸ μεγάλο γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ὅταν ἀκόμη κατορθῶνουμε κάτι, γιὰ νὰ μὴν πάθουμε αὐτὰ ποὺ ἔπαθε ὁ Φαρισαῖος.

Ἄν ἔτσι ρυθμίζουμε τὰ δικά μας, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιτύχουμε τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴ συγγνώμη τὴ φοβερὴ ἐκείνη ἡμέρα καὶ νὰ ἀξιωθοῦμε τὰ ὑπεσχημένα ἀγαθὰ. Αὐτὰ εἶθε νὰ τὰ ἀπολαύσουμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ

ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

**ἀφοῦ διάβασαν Γότθοι καὶ μίλησε προηγουμένως
Γότθος πρεσβύτερος**

ΟΜΙΛΙΑ

ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗ ΕΠΙ ΠΑΥΛΟΥ,
Γότθων ἀναγνόντων, καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλή-
σαντος.

5 1. Ἐβουλόμην παρεῖναι Ἑλληνας τήμερον, ὥστε τῶν ἀνεγνω-
σμένων ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν πόση τοῦ σταυρωθέντος ἡ ἰσχύς, πόση
τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις, πόση τῆς Ἐκκλησίας ἡ εὐγένεια, πόση τῆς
πίστεως ἡ εὐτονία, πόση τῆς πλάνης ἡ αἰσχύνη, πόσος τῶν δαιμό-
νων ὁ γέλως. Τὰ μὲν γὰρ τῶν φιλοσόφων καὶ παρὰ τοῖς ὁμοφώ-
10 νοις καταλέλυται, τὰ δὲ ἡμέτερα καὶ παρὰ ἑτερογλώσσοις πολλὴν
ἔχει δύναμιν· καὶ τὰ μὲν ἀράχνης εὐκολώτερον διεσπάσθη, τὰ δὲ
ἀδάμαντος στερρότερον πέπηγε.

Ποῦ τὰ Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις;
ἔσβέσθη. Ποῦ τὰ τῶν ἁλιέων καὶ σκηνοποιῶν; οὐκ ἐν Ἰουδαίᾳ μό-
15 νον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων γλώττῃ, καθὼς ἠκούσατε
σήμερον, ἡλίου φανότερον διαλάμπει, καὶ Σκύθαι καὶ Θραῖκες καὶ

---

1. Πλάτων· ἀπὸ τοῦς μεγαλύτερους Ἑλληνας φιλοσόφους (428/27–347 π.Χ.).
Ἰδρυσσε στὴν Ἀθήνα φιλοσοφικὴ σχολή, τὴν Ἀκαδημία, ποῦ διατηρήθηκε
μέχρι τὸν 6 μ.Χ. αἰῶνα, ὅποτε ἐκλείσει μετὰ διαταγὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.
Ἐγραψε πολλὰ ἔργα.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΠΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

ἀφοῦ διάβασαν Γότθοι καὶ μίλησε προηγουμένως Γότθος
πρεσβύτερος

1. Ἦθελα νὰ παραβρίσκονται σήμερα Ἕλληνες, γιὰ ν' ἀκούσουν αὐτὰ ποὺ διαβάστηκαν καὶ νὰ μάθουν πόση εἶναι ἡ δύναμη ἐκείνου ποὺ σταυρώθηκε, πόση εἶναι ἡ δύναμη τοῦ σταυροῦ, πόση εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς Ἐκκλησίας, πόση ἡ δύναμη τῆς πίστεως, πόση ἡ ντροπὴ τῆς πλάνης, πόσο γελοῖοι εἶναι οἱ δαίμονες. Γιατὶ τὰ κηρύγματα τῶν φιλοσόφων ἔχουν παραμεληθεῖ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν τὴν ἴδια γλῶσσα μαζί τους, ἐνῶ τὰ δικά μας ἔχουν πολλὴ δύναμη καὶ σ' ἐκείνους ποὺ μιλοῦν ἄλλη γλῶσσα· καὶ ἐκεῖνα διαλύθηκαν πιὸ εὐκολὰ ἀπὸ τὴν ἀράχνη, ἐνῶ τὰ δικά μας ἔγιναν πιὸ στερεὰ ἀπὸ τὸ διαμάντι.

Ποῦ εἶναι τὰ κηρύγματα τοῦ Πλάτωνα¹ καὶ τοῦ Πυθαγόρα² καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων τῆς Ἀθήνας; Ἔσβησαν. Ποῦ τὰ κηρύγματα τῶν ψαράδων καὶ τῶν σκηνοποιῶν; Ὅχι μόνο στὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ καὶ στὴ γλῶσσα τῶν βαρβάρων, ὅπως ἀκούσατε

---

2. Πυθαγόρας· μέγας μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος ἀπὸ τὴ Σάμο (6ος-5ος αἰ. π.Χ.). Δίδαξε στὸν Κρότωνα τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ ἱδρυσε σχολὲς σὲ πολλὰς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας.

Σαυρομάται καὶ Μαῦροι καὶ Ἴνδοι καὶ οἱ πρὸς αὐτὰς ἀπωκισμένοι
 τὰς ἐσχατίας τῆς οἰκουμένης, πρὸς τὴν οἰκείαν ἕκαστος μεταβαλόν-
 τες γλῶτταν, τὰ εἰρημένα φιλοσοφοῦσι ταῦτα, ἃ μὴδὲ ὄναρ ἐφαντά-
 σθησαν οἱ παρὰ τοῖς Ἑλλησι τὸν πώγωνα ἔλκοντες, καὶ τῇ βα-
 5 κτηρίᾳ τοὺς ἀπαντῶντας ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς σοβοῦντες, καὶ τοὺς βο-
 στρύχους ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σείοντες, λεόντων μᾶλλον ἢ ἀνθρώπων
 ἐπιδεικνύμενοι πρόσωπα. Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, οὐδὲ ἐν τῷ
 σχήματι, ἀλλ' ἐν σωφροσύνῃ τὰ τῆς φιλοσοφίας. Ἡ μὲν γὰρ πόρνη,
 ἅτε καὶ φυσικὸν οὐκ ἔχουσα κάλλος, ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς
 10 καὶ ἱματίοις λευκοῖς καὶ ἑτέροις τοιοῦτοις τεχνάσμασι χειροποιητὴν
 τινὰ ἐπιτίθησιν ἑαυτῇ ὄραν, τὸ ἀπὸ τῆς φύσεως δυσειδὲς συσκιά-
 ζουσα, ἢ δὲ καλὴ φύσει καὶ ἐπίχαρις καὶ εὐγενὴς κόρη γυμνὸν ἀφί-
 ησι τῆς φύσεως ἀγωνίζεσθαι τὸ δῶρον, οὐδενὸς τούτων δεομένη
 τῶν βοηθημάτων, ἀλλᾶ διακρουομένη, ὥστε μὴ τὴν φυσικὴν ὄραν
 15 τοῖς παραπετάσμασι συσκιάσαι τούτοις.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ τῶν ἐξωθὲν ἐστὶν
 ἰδεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ φυσικὸν κάλλος οὐκ ἔχοντες, οὐδὲ εὐσεβεῖα
 κοσμεῖσθαι δυνάμενοι, εὐγλωττία καὶ ῥήμασιν ἀποτετορνευμένοις,
 καὶ συνθήκαις λέξεων, καὶ κόμαις καὶ ἐσθήμασι καὶ ἑτέροις τισὶ τὰ
 20 καθ' ἑαυτοὺς σεμνύνουσιν· οἱ δὲ παρ' ἡμῖν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πάντα
 ταῦτα διακρουσάμενοι, καὶ τὴν ἐξωθεν φαντασίαν ρίψαντες, φυσικὸν
 τὸ κάλλος ἐπιδείκνυνται, οὐ γλῶτταν ἀκονῶντες, οὐδὲ εὐφη-
 μίαν διώκοντες, ἀλλ' ἐν δυνάμει νοημάτων φιλοσοφοῦντες, καὶ ἔρ-
 γων ἐπιδείξει καὶ πολιτείας ἀκριβεῖα τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτοῖς τοῦ
 25 Θεοῦ χάριν διὰ πάντων ἀνακηρύττοντες.

Διὰ δὴ τοῦτο οὐ τὴν οἰκουμένην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀοίκη-

τὰ μετέφρασαν στή δική τους γλώσσα ὁ καθένας, μελετοῦν μὲ προσοχὴ τὰ κηρύγματα αὐτά, πού οὔτε στὸ ὄνειρό τους τὸ φαντάσθηκαν ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἔτρεφαν γενειάδα καὶ μὲ τὸ ραβδί τους ἀπομάκρυναν αὐτοὺς πού συναντοῦσαν στὴν ἀγορὰ καὶ κουνούσαν πέρα-δῶθε τις ‘μποῦκλες’ ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ φανέρωναν πρόσωπα περισσότερο λιονταριῶν παρά ἀνθρώπων. Ἄλλὰ τὰ δικά μας δὲν εἶναι τέτοια, οὔτε ἡ φιλοσοφία μας στηρίζεται στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, ἀλλὰ στὴ σωφροσύνη. Γιατὶ ἡ πόρνη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ φυσικὴ ὁμορφιά, μὲ φτιασίδια καὶ βάψιμο τῶν ματιῶν, μὲ λευκὰ φορέματα καὶ μὲ ἄλλα τέτοια τεχνάσματα προσθέτει στὸν ἑαυτό της κάποια τεχνητὴ ὁμορφιά, καλύπτοντας τὴ φυσικὴ ἀσχήμια της. Ἡ κόρη ὅμως πού ἀπὸ τὴ φύση της εἶναι ὠραῖα καὶ χαριτωμένη καὶ εὐγενικὴ ἀφήνει μόνο του ν’ ἀγωνίζεται τὸ δῶρο τῆς φύσης, χωρὶς νὰ ἔχει ἀνάγκη κανενὸς ἀπὸ τὰ βοηθήματα αὐτά, ἀλλὰ τὰ ἀποφεύγει, γιὰ νὰ μὴ σκεπάσει μὲ τὰ τεχνητὰ αὐτὰ στολίδια τὴ φυσικὴ ὁμορφιά της.

Αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δεῖ καὶ στὴν Ἐκκλησία καὶ στοὺς ἔξω ἀπ’ αὐτήν. Γιατὶ ἐκεῖνοι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν φυσικὴ ὁμορφιά, οὔτε μποροῦν νὰ στολισθοῦν μὲ εὐσέβεια, καλλωπίζουν τὰ δικά τους μὲ τὴν εὐγλωττία, τὰ καλὰ λόγια, τις συνθέσεις λέξεων, καθὼς καὶ με’ τὰ μαλλιά, μὲ τὰ φορέματα καὶ ἄλλα παρόμοια. Οἱ δικοὶ μας ὅμως δὲν κάνουν ἔτσι, ἀλλά, ἀφοῦ τὰ ἀπέκρυσαν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπέρριψαν τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, φανερώνουν τὴ φυσικὴ ὁμορφιά τους, χωρὶς νὰ ἀκονίζουν τὴ γλώσσα καὶ χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν τὸν ἔπαινο, ἀλλὰ φιλοσοφοῦν μὲ τὴ δύναμη τῶν νοημάτων, μὲ τὴν ἐπίδειξη τῶν ἔργων καὶ μὲ τὴν προσεκτικὴ συμπεριφορὰ τους, διαλαλώντας μὲ ὅλα τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ πού κατοικεῖ μέσα τους.

Γι’ αὐτὸ δὲν προσέλκυσαν κοντὰ τους μὲ τὴ σαγήνη τους

τον· οὐ τὴν γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν θάλατταν· οὐ τὰς πόλεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς καὶ τὰς νάπας· οὐ τὴν Ἑλλάδα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν βάρβαρον· οὐ τοὺς ἐν ἀξιώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ· οὐκ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας· οὐ
5 γεγηγακότας μόνον, ἀλλὰ καὶ νέους ἐσαγήνευσαν. Οὐ μέχρι δὲ τούτων, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προῆλθον, καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἀρκεσθέντες οἰκουμένη, πρὸς αὐτὸν ἐξέβησαν τὸν Ὠκεανόν, καὶ τὰς βαρβαρικὰς χώρας καὶ τὰς Βρετανικὰς νήσους εἴσω τῶν οἰκείων δικτύων ἔλαβον· καὶ ὄπουπερ ἂν ἀφίκη λοιπόν, τῶν ἀλιέων ὄψει
10 τὰ ὀνόματα ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασι περιφερόμενα, οὐ διὰ τὴν τῶν ἀλιέων δύναμιν, ἀλλὰ τὴν τοῦ σταυρωθέντος ἰσχὺν τὴν πανταχοῦ προοδοποιούσαν αὐτοῖς, καὶ τοὺς ἰδιώτας τῶν φιλοσόφων σοφωτέρους, καὶ τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἰχθύων ἀφωνοτέρους ρητόρων καὶ λογογράφων καὶ σοφιστῶν εὐτονωτέρους ἀποφαίνουσιν.

15 Μὴ τοίνυν αἰσχύνῃ τις ἡγεῖσθω τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι βαρβάρους εἰς μέσον ἀναστῆναι καὶ εἰπεῖν παρεσκευάσαμεν· τοῦτο γὰρ τῆς Ἐκκλησίας κόσμος, τοῦτο καλλώπισμα, τοῦτο τῆς ἐν τῇ πίστει δυνάμεως ἀπόδειξις· τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἄνωθεν προαναφωνῶν ἔλεγεν· «οὐκ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ
20 αὐτῶν· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν». Τοῦτο καὶ ἕτερος παραδηλῶν πάλιν, ἑτέροις ρήμασιν ἠνίττετο λέγων· «λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφω, καὶ λέων ὡς βοῦς φάγεται ἄχυρα»· οὐ περὶ λεόντων καὶ ἀρνῶν καὶ
25 παρδάλεων καὶ ἐρίφων διηγούμενος, ἀλλὰ προαναφωνῶν ἡμῖν καὶ

μόνο τὴν κατοικημένη περιοχή τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκατοίκητη, ὄχι μόνο τῆ γῆ, ἀλλὰ καὶ τὴ θάλασσα, ὄχι μόνο τὶς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ φαράγγια, ὄχι μόνο τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὶς ξένες χῶρες, ὄχι μόνο αὐτοὺς ποὺ κατέχουν τὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὴ χειρότερη φτώχεια, ὄχι μόνο ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ὄχι μόνο τοὺς γέροντες ἀλλὰ καὶ τοὺς νέους. Καὶ δὲ σταμάτησαν μέχρι σ' αὐτὰ, ἀλλὰ προχώρησαν καὶ παραπέρα, καί, χωρὶς νὰ περιορισθοῦν στὴ γνωστὴ μας οἰκουμένη, ξεπέρασαν τὸν ὠκεανὸ καὶ ἔπιασαν μέσα στὰ δίχτυα τοὺς τὶς βαρβαρικὲς χῶρες καὶ τὰ βρετανικὰ νησιά. Καὶ ὅπου καὶ ἂν πᾶς τώρα θὰ δεῖς νὰ περιφέρονται στὰ στόματα ὄλων τὰ ὀνόματα τῶν ψαράδων, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμει τους, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμει ἐκείνου ποὺ σταυρώθηκε, ποὺ παντοῦ τοὺς προετοίμαζε τὸ δρόμο καὶ ἔκανε τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους πρὸ σοφοὺς ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους, καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν ἀγράμματοι καὶ πρὸ ἄφωνοι ἀπὸ τὰ ψάρια τοὺς καθιστοῦσε πρὸ ρωμαλέους ἀπὸ τοὺς ρήτορες, τοὺς λογογράφους καὶ τοὺς σοφιστές.

Ἄς μὴ θεωρεῖ λοιπὸν κανεὶς ντροπὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὅτι προετοιμάσαμε τοὺς βαρβάρους νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ μιλήσουν ἐδῶ, γιατί αὐτὸ εἶναι στόλισμα τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸ εἶναι καύχημα, αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς δυνάμει ποὺ ἔχει ἡ πίστη. Αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης προαναγγέλλοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔλεγε: «δὲν ὑπάρχουν ὀμιλίες οὔτε λόγοι ποὺ νὰ μὴν ἀκούονται οἱ φωνές τους· σὲ ὀλόκληρη τῆ γῆ ἀπλώθηκε ἡ φωνὴ τους καὶ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ λόγια τους»³. Αὐτὸ ἐννοώντας καὶ ἄλλος πάλι προφήτης, μὲ διαφορετικὰ λόγια τὸ ὑπαινισσόταν λέγοντας: «λύκοι καὶ ἄρνια θὰ βόσκουν μαζί, καὶ ἡ λεοπαρδαλη θὰ ξεκουράζεται μαζί μὲ τὸ κατσίκι, καὶ τὸ λιοντάρι θὰ τρώγει ἄχυρα σὰν τὸ βόδι»⁴. Δὲν τὰ λέγει αὐτὰ γιὰ λιοντάρια καὶ ἄρνια καὶ λεοπαρδάλεις καὶ κατσίκια, ἀλλὰ θέλει νὰ μᾶς προαναγγεῖ-

4. Ἦσ. 65,25.

δεικνύς, ὅτι δὴ τὸ θηριῶδες τῶν ἀνθρώπων εἰς τοσαύτην ἤξει ἡμερότητα τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ κηρύγματος κερασθέν, ὥστε μετὰ τῶν ἡμέρων καὶ πραοτάτων ἀνδρῶν συναγελάζεσθαι. Καὶ τοῦτο σήμερον ἐωράκατε, τοὺς πάντων ἀνθρώπων βαρβαρικωτέρους 5 μετὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας προβάτων ἐστῶτας, καὶ κοινήν οὔσαν τὴν νομὴν καὶ τὸν σηκὸν ἓνα, καὶ μίαν ἅπασι τράπεζαν προκειμένην.

2. Αἰσχυνέσθωσαν Ἰουδαῖοι οἱ τὰ γράμματα ἀναγινώσκοντες, καὶ τὰ νοήματα ἀγνοοῦντες· ἐγκαλυπτέσθωσαν Ἕλληνες, τῆς 10 ἀκτῖνος φανοτέραν ὀρῶντες τὴν ἀλήθειαν λάμπουσαν, οἱ τοῖς λίθοις παρακαθήμενοι καὶ τὸ σκότος διώκοντες· καλλωπιζέσθω ἡ Ἐκκλησία ἢ διὰ πάντων λάμπουσα καὶ πετομένη. Ὡσπερ γὰρ ἥλιος κοινὸς καὶ γῆ κοινὴ καὶ θάλαττα καὶ ἀήρ, οὕτω πολλῶ μᾶλλον ὁ τοῦ κηρύγματος λόγος ἐγένετο κοινός· διὸ καὶ Παῦλος ἔλε- 15 γεν· «ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. Ἕλλησὶ τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί· οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν Ρώμῃ εὐαγγελίσασθαι».

Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐν τῇ Καινῇ, ὅπου καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ τὸ 20 αὐτὸ τοῦτο γίνεται; Ὁ γὰρ πρῶτος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς συναγωγῆς πρόγονος γενόμενος, ἐκείνων μὲν κατὰ σάρκα, ἡμῶν δὲ κατὰ πνεῦμα, βάρβαρος ἦν καὶ ἐκ μέσης Περσίδος ἤγετο, ὁ πατριάρχης λέγω Ἀβραάμ, καὶ οὔτε γραμμάτων ἀκούσας, οὔτε προφητείας μετασχών, οὐ τὸν διδάσκοντα ἔχων, οὐχ ἱστορίαν δεξάμε- 25 νος· οὐπω γὰρ ἦν Μωῆσῆς γενόμενος· οὐ τῶν πρὸ αὐτοῦ τι μαθών, οὐ τὰ μετ' αὐτὸν ἐσόμενα διδαχθεὶς, ἀλλ' ἐν μέσῃ τῇ Περσῶν χῶρᾳ τεχθεὶς καὶ τραφεὶς, οὕτως ἀθρόον ἐφιλοσόφησεν, ὡς καὶ

λει και να μᾶς δείξει, ὅτι ἡ ἀγριότητα τῶν ἀνθρώπων θὰ φθάσει σὲ τόσο μεγάλη ἡμερότητα ὅταν ἀναμειχθεῖ μὲ τὴ φιλοσοφία τοῦ κηρύγματος, ὥστε νὰ συναναστρέφεται μὲ τοὺς ἡρεμοὺς καὶ τοὺς πιὸ πρᾶοὺς ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶδατε σήμερα, νὰ στέκουν μαζί μὲ τὰ πρόβατα τῆς Ἐκκλησίας οἱ πιὸ βάρβαροι ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ εἶναι κοινὴ ἡ βοσκὴ καὶ μία ἡ μάνδρα, καὶ νὰ βρίσκεται μπροστὰ σὲ ὅλους μία τράπεζα.

2. Ἄς ντρέπονται οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ διαβάζουν τὰ βιβλία καὶ δὲν ξέρουν τὰ νοήματά τους. Ἄς σκεπᾶσουν τὰ πρόσωπά τους οἱ Ἕλληνες ποὺ, ἂν καὶ βλέπουν τὴν ἀλήθεια νὰ λάμπει πιὸ φωτεινὰ ἀπὸ τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου, λατρεύουν τὶς πέτρες καὶ ἐπιδιώκουν τὸ σκοτάδι. Ἄς καμαρώνει ἡ ἐκκλησία ποὺ μὲ ὅλα λάμπει καὶ πετάει. Γιατί, ὅπως ὁ ἥλιος εἶναι κοινὸς γιὰ ὅλους καὶ ἡ γῆ κοινὴ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἀέρας, ἔτσι πολὺ περισσότερο ἔγινε κοινὸς ὁ λόγος τοῦ κηρύγματος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «γιὰ νὰ ἔχω κάποιο καρπὸ καὶ μεταξύ σας καθὼς καὶ μεταξύ τῶν υπόλοιπων ἐθνικῶν. Στους Ἕλληνες καὶ στους βαρβάρους, στους σοφοὺς καὶ στους ἀμόρφωτους εἶμαι χρεώστης· γι' αὐτὸ, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα, εἶμαι πρόθυμος νὰ κηρύξω τὸ εὐαγγέλιο καὶ σὲ σᾶς ποὺ βρίσκεστε στὴ Ρώμη»⁵.

Καὶ γιατί θαυμάζεις ἂν στὴν Καινὴ Διαθήκη γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ποὺ γίνεται καὶ στὴν Παλαιά. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ ὑπῆρξε πρῶτος πρόγονος καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς συναγωγῆς, ἐκείνων βέβαια πρόγονος σαρκικὸς ἐνῶ δικὸς μας πνευματικὸς, ἦταν βάρβαρος καὶ καταγόταν μέσα ἀπὸ τὴν Περσία, ὁ πατριάρχης δηλαδὴ Ἀβραάμ, καὶ αὐτὸς χωρὶς νὰ μάθει γράμματα, οὔτε νὰ συμμετάσχει στὴν προφητεία, χωρὶς νὰ ἔχει διδάσκαλο, οὔτε νὰ διδαχθεῖ ἱστορία, γιατί δὲν εἶχε ἀκόμη γεννηθεῖ ὁ Μωυσῆς, χωρὶς νὰ μάθει κάτι ἀπὸ τὰ πρὶν ἀπ' αὐτόν, οὔτε νὰ διδαχθεῖ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ θὰ συνέβαιναν μετὰ ἀπ' αὐτόν, ἀλλά, παρ' ὅλο ποὺ γεννήθηκε καὶ ἀνατράφηκε μέσα στὴ χώρα τῶν Περσῶν, πίστεψε τόσο πολὺ, ὥστε νὰ προλάβει νὰ ἐφαρμόσει

5. Ρωμ. 1,13-15.

τῆς Καινῆς πολλὰ προλαβεῖν ἐπιτάγματα, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξασθαι. Καὶ γὰρ κελευόμενος ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς πατρίδος, καὶ ἀφεῖναι οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν, οὐδὲν ἔπαθεν ἀνθρώπινον, οὐδὲ συμπαθεία κατεσχέθη, οὐδὲ ἐλόγισατο πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν· 'τὰ φανερὰ καὶ δῆλα ἀφείς, ἐπὶ τὰ ἀφανῆ καὶ ἄδηλα ἀπελεύσομαι;' ἀλλὰ τὴν πίστιν ὁδηγὸν ἔχων, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ἀντὶ βακτηρίας κτησάμενος, τὰ μὲν ἐν χερσὶν ἠφίει, τὰ δὲ ἐν ἐλπίσι προσελάμβανε· καὶ γὰρ καὶ κατὰ τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας πρόγονος ἦν.

10 Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς κελευόμεθα τῶν μὲν βιωτικῶν ὑπερορᾶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων, πρὸς δὲ τὰ ἄδηλα τὴν ἐλπίδα τείνειν, καὶ τὴν πίστιν κρατεῖν, τὴν ἄγκυραν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, καὶ ἐκεῖνα ζητεῖν· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν· ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς»· καὶ πάλιν, «τὸ γὰρ παραυτί-
15 κα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».

Ἐξελθὼν δὲ ἀπὸ τῆς πατρίδος ὁ μακάριος οὗτος Ἀβραάμ, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ καλύβην πηξάμενος, ἀποστολικά πάλιν παραγγέλλ-
20 ματα διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξατο. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρῶπαιον ἔστησε, καὶ τὴν παράδοξον νίκην ἤρατο, καὶ τῶν βαρβάρων περιεγένετο, οὐκ ἰσχύι σώματος, ἀλλὰ δυνάμει πίστεως, καὶ μισθὸν λαβεῖν τῶν πόνων ἐκείνων καὶ τῆς ταλαιπωρίας παρὰ τῶν σωθέντων ἐκελεύετο· τοῦ γὰρ βαρβάρου πρὸς αὐτὸν λέγοντος,
25 «λάβε σὺ τὸν ἵππον, καὶ δὸς ἡμῖν τοὺς ἀνδρας», τί φησιν; «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον, εἰ λήψομαι παρὰ σοῦ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος». Εἶδες πῶς ἐκεῖνο

πολλές έντολές τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ νὰ τίς φανερώσει μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ πραγματικὰ ὅταν ἔπαιρνε τὴ διαταγὴ νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ν' ἀφήσει σπίτι καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ νὰ ἔρθει στὴν ξένη χώρα, δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ ἀνθρώπινο, οὔτε συγκρατήθηκε ἀπὸ συμπάθεια, οὔτε σκέφθηκε μέσα του καὶ εἶπε, 'θ' ἀφήσω τὰ φανερά καὶ τὰ βέβαια καὶ θὰ πάω στὰ ἄγνωστα καὶ ἀβέβαια;' 'Ἄλλ' ἔχοντας ὁδηγὸ τὴν πίστη καὶ κρατώντας τὴν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ ἀντὶ γὰ ραβδί, ἄφηνε αὐτὰ πού εἶχε στὰ χέρια του καὶ ἔπαιρνε ἐκεῖνα πού ἦταν ἐλπίδες· καθόσον καὶ σ' αὐτὸ ἦταν πρόγονος τῆς ἐκκλησίας.

Γιατὶ βέβαια καὶ μεῖς παίρνουμε τὴν ἐντολὴ νὰ περιφρονῶμε τὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ αὐτὰ πού βλέπουμε, καὶ νὰ ἀπλώνουμε τὴν ἐλπίδα σ' αὐτὰ πού δὲν εἶναι φανερά, καὶ νὰ κρατᾶμε τὴν πίστη, τὴν ἄγκυρα τῆς δικῆς μας σωτηρίας, καὶ νὰ ἐπιζητοῦμε αὐτὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «γιατὶ μὲ τὴν ἐλπίδα σωθήκαμε· ἐλπίδα ὅμως πού τὴ βλέπει κανεὶς δὲν εἶναι ἐλπίδα»⁶. Καὶ πάλι· «γιατὶ ἡ στιγμιαία ἐλαφρὴ θλίψη μας προετοιμάζει γὰ μᾶς αἰώνιο βάρος δόξας πού ξεπερνάει κάθε μέτρο, ἐπειδὴ δὲν προσέχουμε ἐκεῖνα πού βλέπονται, ἀλλ' ἐκεῖνα πού δὲ βλέπονται»⁷.

Καὶ ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του ὁ μακάριος ἐκεῖνος Ἀβραὰμ καὶ ἔστησε τὴν καλύβα του σὲ ξένη χώρα, πάλι φάνερωσε μὲ τὰ ἔργα του ἀποστολικές ἐντολές. Γιατὶ, ἀφοῦ ἔστησε το λαμπρὸ ἐκεῖνο τρόπαιο καὶ κέρδισε τὴν παράξενη νίκη καὶ νίκησε τοὺς βαρβάρους, ὄχι μὲ τὴ δύναμη τοῦ στόματός του, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστεως του, ἔπαιρνε τὴν ἐντολὴ νὰ λάβει καὶ ἀμοιβὴ γὰ τοὺς κόπους του ἐκείνους καὶ τὴν ταλαιπωρία του ἀπ' αὐτοὺς πού σώθηκαν. "Ὅταν λοιπὸν ὁ βάρβαρος τοῦ ἔλεγε, «πάρε ἐσὺ τὰ ἄλογα καὶ δῶσε μας τοὺς ἄνδρες», τί λέγει; «θ' ἀπλώσω τὸ χέρι μου στὸ Θεὸ τὸν ὑψιστο, ἂν θὰ πάρω ἀπὸ σένα σχοινὶ μέχρι λουρὶ παπουτσιῶν»⁸. Εἶδες πῶς ἐκπλήρωσε

7. Β' Κορ. 4,17-18.

8. Γεν. 14,21-23.

τὸ ἐπίταγμα ἐπλήρωσε τὸ εὐαγγελικὸν τὸ λέγον· «δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε»;

Καὶ Μωϋσῆς δὲ καὶ ἐν βαρβαρικῇ οἰκίᾳ ἐτράφη τε καὶ ηϋξήθη· ἀλλ' ὁμῶς οὐδὲν ἐντεϋθεν παρεβλάπτετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐφιλοσόφει τοῦ πατριάρχου οὐκ ἔλαττον, τῆς μὲν Συβαριτικῆς καταγελλῶν τραπέζης, καὶ ὑψηλότερος τῆς ἐκείνων τρυφῆς γινόμενος, καὶ πλοῦτον ἀτιμάζων καὶ βασιλείαν καὶ τὰ σκῆπτρα Αἰγύπτου, πρὸς δὲ τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθουργίαν αὐτομολῶν. Διὸ δὴ καὶ ὁ Παῦλος θαυμάζων αὐτόν, ἔλεγε· «μείζονα πλοῦτον ἠγησάμενος τῶν 10 Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ὄνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ». Εἶτα καὶ δεικνὺς τὸν διδάσκαλον τῶν ἀγαθῶν τούτων, προσετίθει λέγων· «τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὄρων ἐκαρτέρησεν», ὅπερ πίστεως ἦν μεγίστης.

Μὴ τοίνυν αἰσχύνῃν νομίζωμεν τὸ βαρβάρους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι, ἀλλὰ καὶ πολὺν κόσμον· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος 15 ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς παραγενόμενος εἰς τὴν οἰκουμένην, βαρβάρους πρῶτους ἐκάλεσεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐτέχθη καὶ ἐπὶ τῆς φάτνης ἐτέθη, καὶ μάγοι ἐλθόντες ἀπὸ Περσίδος αὐτὸν προσεκύνουν. Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων· βασιλέως μὲν εἰς πόλιν εἰσιέναι μέλλοντος, παραπετάσματα καὶ λαμπάδες, καὶ οἱ ἐν ἀξιώμασι 20 καὶ οἱ ἐν δυναστείαις ἀπαντῶσιν ἅπαντες μετὰ φαιδροῦ τοῦ σχήματος, καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες καὶ κιθάραι, καὶ πᾶν μουσικῆς γένος, καὶ ἐσθήματα λαμπρὰ καὶ στεφανώματα, καὶ πολλὴ ἢ περιφάνεια· τοῦ δὲ βασιλέως τῶν οὐρανῶν εἰσιέναι μέλλοντος εἰς τὴν οἰκουμένην, οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ τάναντία πάντα, καλύβη καὶ σκηνὴ καὶ 25 φάτνη, μήτηρ εὐτελῆς τὸ φαινόμενον, καὶ πτωχεία πολλὴ καὶ πενίας ἐπίτασις. Καίτοι γε, εἴπερ ἐβούλετο, ἠδύνατο παραγενέσθαι

9. Ματθ. 10,8.

10. Ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Σύβαρης, ποὺ ἡ ζωὴ τους ἦταν γεμάτη ἀπολαύσεις, δημιουργήθηκε ὁ ὅρος συβαριτισμὸς καὶ τὸ ἐπίθετο συβαρικός, ποὺ ἐκφράζουν τὴν τρυφηλὴ καὶ μαλθακὴ ζωὴ .

ἐκείνη τὴν εὐαγγελικὴ ἐντολὴ πού λέγει, «δωρεὰν πήρατε, δωρεὰν δώστε»⁹;

Καὶ ὁ Μωυσῆς ἐπίσης σὲ βαρβαρικὸ σπίτι ἀνατράφηκε καὶ μεγάλωσε. Ὅμως δὲν τὸν ἐβλαπτε αὐτό, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς φιλοσοφοῦσε ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸν πατριάρχη, ἀφοῦ ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὰ συβαριτικὰ τραπέζια¹⁰, καὶ στεκόταν πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις τους, περιφρονώντας τὸν πλοῦτο, τὴ βασιλεία καὶ τὰ ἀξιώματα τῆς Αἰγύπτου, καὶ πηγαίνοντας μόνος του νὰ ἐργασθεῖ στὴ λάσπη καὶ στὴν κατασκευὴ πλίνθων. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος θαυμάζοντάς τον, ἔλεγε· «θεώρησε μεγαλύτερο πλοῦτο ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Αἰγύπτου τὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ Χριστοῦ»¹¹. Στὴ συνέχεια γιὰ νὰ δεῖξει τὸ διδάσκαλο αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, προσθέτει λέγοντας· «γιατὶ ἔδειξε καρτερία σὰν νὰ ἔβλεπε τὸν ἀόρατο Θεό»¹², πράγμα πού ἦταν ἀπόδειξη μέγιστης πίστεως.

Ἄς μὴ θεωροῦμε λοιπὸν ντροπὴ τὸ ὅτι βρίσκονται βάρβαροι στὴν ἐκκλησία, ἀλλ' ἀντίθετα μεγάλο στόλισμα. Γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς ὅταν ἦρθε στὴ γῆ πρῶτους κάλεσε βαρβάρους. Ὅταν δηλαδὴ γεννήθηκε καὶ τὸν ἔβαλαν στὴ φάτνη, ἦρθαν μάγοι ἀπὸ τὴν Περσία καὶ τὸν προσκυνοῦσαν. Τί καινούργια καὶ παράξενα πράγματα! Ὅταν πρόκειται νὰ μπεῖ σὲ κάποια πόλη ὁ βασιλιάς, ὑψώνουν λάβαρα καὶ ἀνάβουν λαμπάδες, καὶ ὅσοι κατέχουν τὰ ἀξιώματα καὶ τὶς ἐξουσίες τὸν συναντοῦν μὲ χαρούμενη ἐμφάνιση, καὶ ὑπάρχουν αὐλοὶ καὶ φλογέρες καὶ κιθάρες καὶ κάθε εἶδος μουσικῆς, καὶ λαμπρὲς ἐνδυμασίες καὶ τιμὲς καὶ μεγάλη ἐπισημότητα. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἔρθει στὴ γῆ ὁ βασιλιάς τῶν οὐρανῶν, δὲν ἔγινε τίποτε τέτοιο, ἀλλ' ὅλα τὰ ἀντίθετα, δηλαδὴ καλύβα καὶ σκηνὴ καὶ φάτνη, μητέρα ἀσήμαντη στὴν ἐμφάνιση, φτώχεια πολλὴ καὶ στέρηση πολὺ μεγάλη. Καὶ ὅμως, ἂν βέβαια ἤθελε, μποροῦσε νὰ ἔρθει σείοντας τὸν οὐρανό, τραντάζοντας τὴ γῆ,

11. Ἐβρ. 11,26.

12. Ἐβρ. 11,27.

τὸν οὐρανὸν σείων, τὴν γῆν σαλεύων, ἀστραπὰς ἀφιεῖς· καὶ τί λέγω ταῦτα; γυμνὴν μόνην εἰ ἔδειξε τὴν θεότητα, τοῦτο πόσης λαμπρότητος καὶ φαιδρότητος μεῖζον οὐκ ἂν ἦν;

Ἄλλ' οὐκ ἐποίησεν οὕτως· οὐ γὰρ ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι
 5 ἐβούλετο, οὐκ ἐκπλήξαι, ἀλλὰ διορθῶσαι, καὶ ἐκ προοιμίων τὸν
 τῦφον καταπατῆσαι τὸν ἀνθρώπινον καὶ τὴν ἀπόνοιαν κατενεγκεῖν.
 Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ ἄνθρωπος γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πτωχὸς ἄν-
 θρωπος, καὶ μητέρα τοιαύτην αἰρεῖται, καὶ καταγώγιον εὐτελές,
 τὸν ἔσχατον τῆς πενίας ὄρον ἐκ προοιμίων αὐτῶν καὶ ἐξ αὐτῶν
 10 ὠδίνων ἀσπαζόμενος. Ποία γάρ, εἶπέ μοι, γυνή, κἂν ἀπάντων ἀν-
 θρώπων πτωχοτέρα ἦ, κἂν αὐτοπροσαῖτις, οὐκ ἔχει κλίνην ὥστε
 τὸ τεχθὲν παιδίον κατακλῖναι; Ἄλλ' αὐτὸς οὐδὲ ἐν κλίνῃ κατεκλί-
 νετο, ἀλλ' ἐν φάτνῃ· ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ ἐν καλύβῃ καὶ οὐκ
 ἐν καταλύματι. Τοιαῦτα τῆς εἰσόδου αὐτοῦ τὰ προοίμια, οὕτω λαμ-
 15 πρὰ καὶ περιφανῆ· εἴσοδον δὲ ὅταν ἀκούσης, μὴ τόπου νόμιζε με-
 τάβασιν, ἀλλ' οἰκονομίας συγκατάβασιν.

3. Καὶ γὰρ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ, «ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν
 πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην», τὴν οἰκονομίαν ἡμῖν ἀπαγγέλλει·
 ὁ γὰρ πανταχοῦ παρῶν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ποῦ ἂν εἰσέλθοι;
 20 ἀλλὰ τὴν διὰ τῆς οἰκονομίας φανέρωσιν οὕτως ἐκάλεσεν. Εἰσιῶν
 τοίνυν εἰς τὴν οἰκουμένην, μετὰ ταπεινοῦ τοῦ σχήματος εἰσῆει, τὸν
 τῦφον καταπατῶν, τὴν ἀπόνοιαν καταστέλλων, μετριάζειν ἅπαντας
 πείθων, μὴ ἀτιμάζειν πενίαν μῆτε ἐξευτελίζειν πτωχείαν, μὴ κεχη-
 νέναι πρὸς πλοῦτον, μὴ μέγα νομίζειν εἶναι τὴν φαντασίαν τὴν ἀν-
 25 θρωπίνην, ἀλλὰ σκιᾶς ἀδρανεστέραν, καὶ φύλλων εὐτελεστέραν,
 ὄνειράτων ἀπατηλοτέραν. Εἰσελθὼν τοίνυν, βαρβάρους ἐκάλεσε,
 καὶ βαρβάρους οὐχ ἀπλῶς βαρβάρους, ἀλλὰ καὶ μάγους, τὸ ἐπιτε-
 ταμένον τῆς ἀσεβείας εἶδος.

καὶ ἀφήνοντας ἀστραπές. Καὶ γιὰτί λέγω αὐτά; Ἐάνδειχνε γυμνή μόνο τῇ θεότητά του, δὲ θὰ ἦταν αὐτὸ μεγαλύτερο ἀπὸ κάθε λαμπρότητα καὶ ἀπὸ κάθε φαιδρότητα.;

Ἄλλὰ δὲν ἐνέργησε ἔτσι, γιὰτί δὲν ἤθελε νὰ καταστρέψει, ἀλλὰ νὰ σώσει, οὔτε νὰ προκαλέσει κατάπληξη, ἀλλὰ νὰ διορθώσει, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ καταπατήσει τὴν ἀνθρώπινη ἀλαζονεία καὶ νὰ ἐξαφανίσει τὴ ματαιοδοξία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲ γίνεται μόνο ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ φτωχὸς ἄνθρωπος, καὶ προτιμᾷται τέτοια μητέρα καὶ κατάλυμα ἀσήμαντο, ἀνεχόμενος ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ὥρα τῆς γέννησής του τὸ ἔσχατο ὄριο τῆς φτώχειας. Γιὰτί πὲς μου, ποιά γυναίκα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πιὸ φτωχὴ ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἂν εἶναι ζητιάννα, δὲν ἔχει κρεβάτι γιὰ νὰ βάλει νὰ πλαγιάσει τὸ παιδί πὸ γέννησε; Αὐτὸς ὅμως οὔτε σὲ κρεβάτι πλάγιαζε, ἀλλὰ σὲ φάτνη μόνο καὶ ὅπως ἔτυχε, καὶ οὔτε σὲ κατάλυμα ἀλλὰ σὲ καλύβα. Τέτοια ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσόδου του, τόσο λαμπρὴ καὶ τόσο ἐνδοξη. Καὶ ὅταν ἀκούσεις εἰσοδο, νὰ μὴ νομίζεις μετάβαση σὲ κάποιον τόπο, ἀλλὰ συγκατάβαση τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ.

3. Γιὰτί καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγει, «ὅταν ὅμως παρουσιάσει πάλι τὸν πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη»¹³, μᾶς ἀναγγέλλει τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ· γιὰτί ἐκεῖνος πὸ βρίσκεται παντοῦ καὶ γεμίζει τὰ πάντα, πὸ θὰ μπορούσε νὰ μπεῖ; ἀλλ' ἔτσι ὀνόμασε τὴ φανέρωσή του πὸ ἔγινε κατ' οἰκονομία τοῦ Θεοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἐρχόταν στὴν οἰκουμένη, ἐρχόταν μὲ ταπεινὴ ἐμφάνιση, γιὰ νὰ καταπατήσει τὴν ἀλαζονεία, νὰ ἐξαλλεῖψει τὴ ματαιοδοξία, νὰ πείσει ὄλους νὰ εἶναι μετριόφρονες, νὰ μὴν περιφρονοῦν τὴ στέρηση οὔτε νὰ ἐξευτελίζουν τὴ φτώχεια, νὰ μὴ θαυμάζουν τὸν πλοῦτο, νὰ μὴ θεωροῦν πὸς εἶναι μεγάλο πράγμα ἡ ἀνθρώπινη ἐπίδειξη, ἀλλὰ πὸς εἶναι πιὸ ἀδύνατη ἀπὸ τὴ σκιά καὶ πιὸ ἀσήμαντη ἀπὸ τὰ φύλλα καὶ πιὸ ἀπατηλὴ ἀπὸ τὰ ὄνειρα. Ὅταν λοιπὸν ἦρθε, κάλεσε βαρβάρους, καὶ ὄχι ἀπλῶς βαρβάρους, ἀλλὰ καὶ μάγους, τὸ πιὸ μεγάλο εἶδος τῆς ἀσέβειας.

13. Ἐβρ. 1,6.

Ἐπειδὴ γὰρ τὰ τῆς οἰκουμένης ἅπαντα κακῶς διέκειτο, καὶ ἀσέβεια πανταχοῦ ἐκράτει, καὶ κνῖσσα καὶ καπνός, καὶ οὔτε νόμος ἴσχυεν, οὔτε προφηταὶ διώρθωσαν, οὐ παραινέσεις ὠφέλησαν, οὐ θαύματα, οὐ κόλασις, οὐ τιμωρίαι, καὶ ἡ γῆ δὲ ἀνθρωπίνοις αἵμα-
 5 σιν ἐμολύνετο, καὶ ἡ φύσις αὐτὴ ἠγνοεῖτο· «ἔθυσαν γὰρ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς δαιμονίοις»· θυσιαστήρια κατεσκά-
 πτετο, προφηταὶ ἀνηροῦντο, καὶ ὁ τῆς εὐσεβείας ναὸς ἐρείπιον ἐγί-
 νετο καὶ εἰδώλων καταγώγιον, καὶ ὁ δῆμος ὁ παραχθεὶς εἰς μέσον ὥστε παιδεῦσαι ἑτέρους, βλασφημίας ἄλλοις ὑπόθεσις ἐγίνετο· «τὸ
 10 γὰρ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται», φησὶν, «ἐν τοῖς ἔθνεσι»·
 καὶ θυσίαι ἠλέγχοντο καὶ ἑορταὶ καὶ νεομηνίαι καὶ σάββατα, καὶ τὸ
 λοιπὸν τῆς λατρείας εἶδος ἐξεβέβλητο, ἀρετῆς ἀμελουμένης, καὶ
 φωνὴ ἀνωθεν τοῦ Θεοῦ κατηγοροῦντος, καὶ φωναὶ κάτωθεν τῶν
 προφητῶν ὀδυρομένων, καὶ φωναὶ πανταχόθεν, τῶν πραγμάτων
 15 κακῶς διακειμένων, καὶ πολλὴ τῆς κακίας ἡ δύναμις, καὶ πυκνὴ
 τις ἦν νεφέλη καὶ βαθεῖα νύξ, καὶ ἐν παρρησίᾳ τὰ τῆς πονηρίας, καὶ
 τὰ τῆς ἀρετῆς ἐκποδῶν, καὶ ὁ χειμὼν εἰς ὕψος ἤρετο, καὶ τὰ κύμα-
 τα ἐπάλληλα, καὶ ναυάγια πυκνὰ καὶ συνεχῆ, καὶ πάντες ἦσαν ὑπο-
 βρύχιοι, καὶ οὐδὲ κυβερνήτου φωνὴ ἠκούετο, οὔτε ναυτῶν ἴσχυσε
 20 τέχνη, ἀλλ' ἐπεκράτει τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ οὐδεμίᾳ σωτηρίας
 ἦν ἐλπίς, οὐδὲ παρακαλέσαι τις τὸν Θεὸν ἐτόλμα· πῶς γάρ, τῶν
 μὲν προφητῶν κατηγορούντων, τῶν δὲ ἀγγέλων τῶν καθ' ἕκαστον
 ἔθνος ἐπιστατούντων ἐγκαλυπτομένων; τὸν δημιουργὸν τοῦ παντὸς
 ὁ καιρὸς ἐκάλει λοιπὸν, αὐτὸν τὸν πλάστην τὸν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ γέ-
 25 νος ἡμῶν ποιήσαντα.

Ἐπεὶ οὖν χαλεπωτάτη ἡ νόσος, μάλιστα δὲ ἐξ ἀπονοίας καὶ

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλα τὰ πράγματα τῆς οἰκουμένης βρίσκονταν σὲ κακὴ κατάσταση, καὶ παντοῦ ἐπικρατοῦσε ἡ ἀσέβεια, ἡ κνίσσα καὶ ὁ καπνός, καὶ οὔτε ὁ νόμος ἴσχυε, οὔτε οἱ προφῆτες διόρθωσαν τὰ πράγματα, οὔτε οἱ παραινέσεις ὠφέλησαν, οὔτε τὰ θαύματα, οὔτε οἱ τιμωρίες, οὔτε οἱ ποινές, καὶ ἡ γῆ μολύνονταν μὲ ἀνθρώπινα αἵματα καὶ ἀγνοοῦνταν καὶ αὐτὴ ἡ φύση, «γιατὶ θυσίασαν τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τους στὰ δαιμόνια»¹⁴, τὰ θυσιαστήρια γκρεμίζονταν, οἱ προφῆτες σκοτώνονταν, καὶ ὁ ναὸς τῆς εὐσέβειας γινόταν ἐρείπιο καὶ τόπος τῶν εἰδώλων, καὶ ὁ λαὸς ποὺ ὀδηγήθηκε στὴ μέση νὰ διδάξει ἄλλους γινόταν ἀφορμὴ βλασφημίας στοὺς ἄλλους, «γιατὶ τὸ ὄνομά μου», λέγει, «ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται στὰ ἔθνη»¹⁵, καὶ περιφρονοῦνταν οἱ θυσίες, οἱ ἑορτές, οἱ νεομηνίες καὶ τὰ σάββατα καὶ ξερριζωνόταν τὸ ὑπόλοιπο εἶδος τῆς λατρείας, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ παραμελοῦνταν καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κατηγοροῦσε καὶ οἱ φωνές ἀπὸ τῆ γῆ τῶν προφητῶν ὀδύρονταν, καὶ ἀπὸ παντοῦ φωνές ἀκούονταν, ἀφοῦ τὰ πράγματα βρίσκονταν σὲ κακὴ κατάσταση, καὶ ἦταν μεγάλη ἡ δύναμη τῆς κακίας, καὶ ὑπῆρχε κάποια πυκνὴ νεφέλη καὶ βαθὺ σκοτάδι, καὶ ἡ τρικυμία σηκωνόταν ψηλά, καὶ τὰ κύματα ἦταν διαδοχικά, καὶ τὰ ναυάγια συχνὰ καὶ ἀδιάκοπα, καὶ ὅλοι βρίσκονταν στὰ βάθη τῆς θάλασσας, καὶ δὲν ἀκουόταν ἡ φωνὴ τοῦ κυβερνήτη, οὔτε ἴσχυσε ἡ τέχνη τῶν ναυτῶν, ἀλλ' ἐπικρατοῦσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα, καὶ δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας, οὔτε τολμοῦσε κανεὶς νὰ παρακαλέσει τὸ Θεὸ (γιατὶ πῶς θὰ τολμοῦσε, ὅταν οἱ προφῆτες κατηγοροῦσαν καὶ οἱ ἄγγελοι ποὺ ἐπιβλέπουν τὸ κάθε ἔθνος χωριστὰ σκέπαζαν ἀπὸ ντροπὴ τὸ πρόσωπό τους;), ὁ καιρὸς καλοῦσε πιά τὸ δημιουργὸ τῶν ὄλων, αὐτὸν τὸν πλάστη ποὺ δημιούργησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ γένος μας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν πάρα πολὺ φοβερὴ ἡ ἀρρώστια, καὶ

---

15. Ἦσ. 52,5.

ἀλαζονείας αὕτη ἐτέχθη, καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ τέλη τῶν πραγμάτων διεφθείρετο, ἤλατο ἐκ τῶν θρόνων τῶν πατρικῶν, εἰς τὴν γῆν ἤλθεν. Τὸ δὲ ἤλατο πάλιν ὅταν ἀκούσης, μὴ μετάβασιν τόπου νόμιζε, μὴ ἐρήμωσιν οὐρανῶν· καὶ γὰρ ἐν τῇ μήτρᾳ ὧν τῇ
5 παρθενικῇ, μετὰ τοῦ Πατρὸς ἦν· τὸ δὲ πῶς μὴ ζῆτει μηδὲ εὐθύνας ἀπαίτει· ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἐργάζεται, πίστεως χρεῖα μόνης καὶ συγκαταθέσεως καὶ ὁμολογίας.

Ἐλθὼν τοίνυν καὶ ἰδὼν τὸν κάμνοντα ἐπὶ κλίνης κείμενον καὶ ἀπεγνωσμένον (κάμνοντα δὲ ὅταν εἶπω, τὸ γένος φημὶ τὸ ἀν-
10 θρώπινον, οὐκ ἐπὶ κλίνης τοιαύτης, ἀλλ' ἐπὶ κλίνης τῆς πονηρίας), ὑπὸ ἰατρῶν ἐγκαταλελειμμένον, ὑπὸ παθῶν πολιορκούμενον, ὑπὸ τῆς νόσου κρατούμενον, πᾶν εἶδος ἀρρωστήματος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κατασκῆψαν φύσιν, καὶ αὐτὸν ἑαυτοῦ λοιπὸν ἀπεγνωκότα τὸν ἀνθρωπον, καὶ τὸν δεδομένον ἰατρὸν τῶν ἐλκῶν κατήγορον γι-
15 νόμενον πικρὸν, τὸν νόμον λέγω, καὶ αὖξοντα τὰ ἐγκλήματα, καὶ μείζονι δίκη ποιοῦντα ὑπεύθυνον τὸν ἀνθρωπον, καὶ τῆς ἀρρωστίας τὴν τυραννίδα, καὶ τῶν κακῶν τὴν ὑπερβολήν, οὐδένα ἕτερον ἐπιζητοῦντα, ἢ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἡμᾶς διαπλάσαντα, ὄρα ἐκ προοιμίων τί ποιεῖ· τὴν φύσιν περιβάλλεται τὴν ἡμετέραν, τὴν ἡσθηνηκυῖαν,
20 τὴν ἠττηθειῖσαν, ὥστε μαχέσασθαι καὶ ἀναπαλαῖσαι δι' αὐτῆς· καὶ ἐκ τῶν προφυλαίων εὐθέως αὐτῶν καὶ τῶν προοιμίων πρόρριζον ἀνασπᾶ τῆς ἀπονοίας τὴν φύσιν· καὶ γὰρ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν τοῦτο γέγονε. Τὸν γοῦν διάβολον οὐκ ὄντα διάβολον, τοῦτο διάβολον εἶναι πεποίηκε· καὶ δείκνυσιν ὁ Παῦλος λέγων· «μὴ νεό-
25 φυτον, ἵνα μὴ τυφωθεῖς εἰς κρίμα ἐμπέση τοῦ διαβόλου». Τοῦτο τὸν Ἀδᾶμ ἐκ τοῦ παραδείσου ἐξέβαλεν· ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσεν, «ἔσεσθε ὡς θεοί», τῇ ἐλπίδι ταύτῃ ἀπατηθεῖς, ἤψατο τοῦ δένδρου, καὶ τὸν νόμον ἐπάτησε, καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβη.

μάλιστα γεννήθηκε αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀφροσύνη καὶ τὴν ἀλαζονεία, καταστρέφονταν καὶ τὰ πράγματα στὴν ἀρχὴ ἢ στὴ μέση ἢ στὸ τέλος τους, ἀναπῆδησε ἀπὸ τοὺς πατρικοὺς θρόνους καὶ ἦρθε στὴ γῆ. Καὶ ὅταν ἀκούσεις πάλι τὸ 'ἀναπῆδησε', νὰ μὴ νομίζεις τοπικὴ μετακίνηση οὔτε ἐρήμωση τῶν οὐρανῶν. Γιατὶ καὶ ὅταν βρισκόταν στὴν παρθενικὴ μήτρα, ἦταν μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα. Νὰ μὴ ζητᾶς ὅμως τὸ πῶς οὔτε νὰ ἀπαιτεῖς ἐξηγήσεις, γιατί ὅταν ὁ Θεὸς κάνει κάποιο ἔργο, χρειάζεται μόνο πίστη, συγκατάθεση καὶ παραδοχῆ.

Ὅταν λοιπὸν ἦρθε καὶ εἶδε τὸν ἄρρωστο ἐπάνω στὸ κρεβάτι κατάκοιτο καὶ ἀπελπισμένο (καὶ ὅταν λέγω ἄρρωστο ἐννοῶ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὄχι ἐπάνω σὲ τέτοιο κρεβάτι, ἀλλὰ στὸ κρεβάτι τῆς κακίας), νὰ ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, νὰ πολιορκεῖται ἀπὸ τὰ πάθη, νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, κάθε εἶδος ἀρρώστιας νὰ ἔχει πέσει στὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο ἀπελπισμένο γιὰ τὸ μέλλον του, καὶ τὸν ἰατρὸ πού τοῦ δόθηκε γιὰ τὶς πληγὲς νὰ γίνεται σκληρὸς κατήγορος, ἐννοῶ τὸ νόμο, καὶ νὰ αὐξάνει τὶς κατηγορίες καὶ νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο ὑπεύθυνο γιὰ μεγαλύτερη τιμωρία, καὶ τὴν τυραννία τῆς ἀρρώστιας καὶ τὴν ὑπερβολὴ τῶν κακῶν, νὰ μὴ ζητάει κανένα ἄλλον παρὰ αὐτὸν πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μᾶς ἐπλασε, πρόσεχε τί κάνει ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ντύνεται τὴ δική μας φύση, τὴν ἀδύνατη, τὴ νικημένη, γιὰ νὰ πολεμήσει καὶ νὰ παλέψει πάλι μ' αὐτήν, καὶ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ξερριζώνει σύρριζα τὴ φύση τῆς ματαιοδοξίας, γιατί πραγματικὰ αὐτὴ ἐγινε ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν. Τὸ διάβολο λοιπὸν, χωρὶς νὰ εἶναι διάβολος, αὐτὴ τὸν ἔκαμε νὰ εἶναι διάβολος. Καὶ τὸ δείχνει ὁ Παῦλος λέγοντας· «νὰ μὴν εἶναι νεοφώτιστος γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανευθεῖ καὶ πέσει στὴν καταδίκη τοῦ διαβόλου»¹⁶. Αὐτὴ ἐδιώξε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸν παράδεισο· γιατί ὅταν ἄκουσε, «θὰ εἴστε σὰν θεοῦ»¹⁷, ἐξαπατήθηκε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα αὐτὴ, ἄγγιξε τὸ δένδρο, καταπάτησε τὸ νόμο καὶ παρέβηκε τὴν ἐντολή.

17. Γεν. 3,5.

Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς κατάλληλον τῷ τραύματι τὸ φάρμακον κατεσκεύασεν. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰατικά, καθάπερ καὶ ἰατρῶν παῖδές φασι, καὶ τὸ κατεψυγμένον θερμαίνομεν, καὶ τὸ καταξηρανθὲν ὑγραίνομεν, 5 οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἐποίησεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπόνοια αὐτὴν ἐπῆρε καὶ φλεγμᾶναι παρεσκεύασε, φάρμακον ἐπέθηκε καταστέλλον αὐτῆς τὸ φύσημα καὶ καθαιροῦν τὸ οἶδημα. Ποῖον δὲ φάρμακον; Τὸν θάνατον ἐπιτειχίσας αὐτῇ. Διὰ τοῦτο οὐχὶ θνητὸν τὸ σῶμα μόνον εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ σήπεσθαι παρεσκεύασε 10 καὶ φύρεσθαι, καὶ πηγὰς βρῦειν σκωλήκων, καὶ εἰς ἰχῶρα καταλύειν καὶ δυσωδίας πληροῦσθαι, θεμέλια ταπεινοφροσύνης προαποτιθέμενος, καὶ οὐδέποτε οὐδὲ τὸν σφόδρα ἀπονεννημένον ἀφιεῖς μέγα φρονεῖν. Τί γὰρ δυσωδέστερον ἀνθρωπίνου σώματος; τί δὲ εὐτελέστερον τελευτήσαντος;

154. Ἄλλὰ μὴ στυγνάσης, ἀγαπητέ, ἀλλὰ κἀνταῦθα σκόπει τοῦ Θεοῦ τὴν κηδεμονίαν. Οὔτε γὰρ ὁ τελευτήσας αἰσθάνεται τῶν γιγνομένων, ἵνα ἀλγῇ, ὃ τε ζῶν ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι παιδεύεται φιλοσοφεῖν. Κἄν γὰρ μυριάκις τὴν ὄφρὸν ἀνασπάσῃ καὶ μέγα κομπάσῃ, εἰς τάφον ἀπελθὼν, καὶ δυσωδίας προσπιπτούσης αἰσθανόμενος, καὶ τῆς εὐτελείας ἡμῶν ἀναμνησθεῖς, καταστέλλεται καὶ 20 συμπίπτει, καὶ πρὸς αὐτὸν καταβαίνει τὸν ἄδην. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο διὰ τοῦτο γέγονεν, οὐκ ἀτιμάζοντος αὐτοῦ τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, ἀλλὰ τὴν ἀπόνοιαν τῆς διανοίας χαλινοῦντος, καὶ διατηροῦντος ἐν διηνεκεῖ ταπεινοφροσύνη τὸν ἄνθρωπον, ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς 25 αὐτῷ τὸ ἀμάρτημα ἐντεῦθεν γέγονεν, ἄκουσον τί φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «ὅπως ἐξέπεσεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωτὶ ἀνατέλλων»· οὐ περὶ ἑωσφόρου λέγων· οὐδὲ γὰρ ἐξέπεσέ ποτε ὁ ἑωσφό-

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς κατασκεύασε τὸ καταλληλο φάρμακο γιὰ τὸ τραῦμα. Γιατὶ ὅπως στὰ σώματα τὰ ἀντίθετα θεταπεύουν τὰ ἀντίθετα, ὅπως λέγουν καὶ οἱ ἰατροί, καὶ θερμαίνουμε αὐτὸ πὸν πάγωσε καὶ ὑγραίνουμε αὐτὸ πὸν ξεράθηκε ἐντελῶς, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς ἔκαμε στὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ματαιοδοξία ξεσήκωσε τὴν ψυχὴ καὶ τῆς προξένησε φλεγμονή, ἔβαλε πάνω της φάρμακο νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀλοζονεία της καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πληγὴ. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ φάρμακο; Ὑψώνοντας γύρω της τὸ θάνατο σὰν τεῖχος. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνο δημιούργησε τὸ σῶμα θνητό, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε καὶ νὰ σαπίζει καὶ νὰ φθείρεται, καὶ νὰ βγάζει πηγὲς ἀπὸ σκουλήκια, καὶ νὰ διαλύεται σὲ ὑγρά, καὶ νὰ γεμίζει ἀπὸ δυσωδία, γιὰ νὰ βάλῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ θεμέλια τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ ποτὲ νὰ ὑπερηφανεύεται ἐκεῖνον πὸν εἶναι ὑπερβολικὰ ἀλαζόνας. Γιατὶ τί εἶναι πιὸ βρωμερὸ ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα; καὶ τί πιὸ τιποτένιο ἀπ' αὐτὸν πὸν πέθανε;

4. Ὅμως μὴ στενοχωρηθεῖς, ἀγαπητέ, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ πρόσεχε τὴ στοργικὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ οὔτε αὐτὸς πὸν πέθανε αἰσθάνεται ὅσα γίνονται, γιὰ νὰ πονάει, καὶ αὐτὸς πὸν ζεῖ, μὲ τὸ ξένο σῶμα διδάσκεται νὰ φιλοσοφεῖ. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη ἄπειρες φορὲς ὑπερηφανευθεῖ καὶ καυχηθεῖ πολὺ, ὅταν πάει σὲ τάφο καὶ αἰσθανθεῖ νὰ τὸν χτυπάει ἡ δυσωδία καὶ θυμηθεῖ πόσο τιποτένιοι εἴμαστε, συμμαζεύεται, γίνεται σκυθρωπὸς καὶ κατεβαίνει στὸν ἴδιο τὸν ἄδη. Καὶ γιὰ νὰ μάθῃς πὸς αὐτὸ ἔγινε γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ, ἀφοῦ δὲν ντροπιάζει τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ χαλιναγωγεῖ τὴ ματαιοδοξία τοῦ νοῦ καὶ κρατᾷ σὲ παντοτινὴ ταπεινοφροσύνη τὸν ἄνθρωπο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔγινε σ' αὐτὸν τὸ ἀμάρτημα ἀπὸ ἐδῶ, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας: «ὅπως ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος πὸν ἀνατέλλει τὸ πρωῖ»¹⁸. Δὲν τὸ λέγει αὐτὸ γιὰ τὸν αὐγερινό, γιὰτὶ ποτὲ δὲν ἔπεσε ὁ αὐγερινός, ἀλλὰ σταθεροποιήθηκε ἀφοῦ θε-

18. Ἡσ. 14,12· ἑωσφόρος = ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὁ αὐγερινός. Ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸ σατανά, τὸ διάβολο.

ρος, ἀλλ' ἐμπέπηγε θεμελιωθεὶς ἅπαξ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὸν οἰκεῖον δρόμον διατηρεῖ.

Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησὶν ὁ προφήτης, «πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωτὶ ἀνατέλλων;». Περὶ βαρβάρου τινὸς λέγει βασιλέως· ἑωσφόρον δὲ αὐτὸν καλεῖ διὰ τὴν περιφάνειαν, διὰ τὸ διάδημα, διὰ τὴν πορφυρίδα, διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν δορυφόρων, διὰ τὴν ἀγλὴν τὴν ἀπὸ τῶν ὄπλων, διὰ τὸν λάμποντα χρυσόν, διὰ τὰ δόρατα τὰ ἠκονημένα καὶ ἀποσιλβόντα, διὰ τὴν ἄλλην ἅπασαν φαντασίαν, διὰ τὸ ἄγειν ἅπαντα καὶ φέρειν. Ὅτι γὰρ οὐ
10 περὶ ἑωσφόρου φησὶν, ἀλλὰ μεταφορικῶς κέχρηται τῷ ὀνόματι εἰπών, «πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωτὶ ἀνατέλλων;» προῖων λέγει, «σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἀστρῶν τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψιστῷ». Ὅτι δὲ ἀστήρ οὔτε διά-
15 νοιαν ἔχει οὔτε νοῦν οὔτε ρήματα, παντί που δῆλόν ἐστιν· ἀλλὰ περὶ βασιλέως λέγει βλασφήμου τινὸς καὶ ἀλαζόνης καὶ μεγαληγόρου, καὶ τοιαῦτα κομπάζοντος.

Τίς δὲ ὁ βασιλεὺς; Δυνατὸν καὶ ἡμῖν εἰπεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ πάντα παρ' ἡμῶν μανθάνητε, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ φροντίζοντες καὶ ἀγρυπνοῦντες ἐρευνᾶτε τῆς θείας Γραφῆς τοὺς θησαυρούς, ἐπέλθετε τὸ χωρίον τοῦ προφήτου, καὶ εἴσεσθε, τίς τε ὁ βασιλεὺς, καὶ ποίου ἔθνους, καὶ πότε γενόμενος· «δίδου γάρ», φησί, «σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται». Ἐπειδὴ τοίνυν οὗτος ὁ βασιλεὺς λαμπρὸς ὢν καὶ περιφανής, καὶ πολλὴν ἔχων πλούτου περιουσίαν, καὶ τὴν
25 οἰκουμένην ἅπασαν ἐπελθών, καὶ τὴν βασιλείαν ἐκτείνας τὴν ἑαυτοῦ, ἀθρόον ἀνηρπάσθη καὶ ἀπέθανεν, εἰδὼς τῶν ἀνθρώπων τὴν

19. Ἦσ. 14,13·14.

20. Ὁ Ἡσαίας μιλάει γιὰ τὸ βασιλιά τῆς Βαβυλώνας.

μελιώθηκε μιὰ φορά στὸν οὐρανὸ καὶ διατηρεῖ τὸ δικό του δρόμο.

Τί λοιπὸν σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ προφήτης, «πῶς ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος ποὺ ἀνατέλλει τὸ πρωί;». Τὸ λέγει γιὰ κάποιο βάρβαρο βασιλιὰ καὶ τὸν ὀνομάζει ἑωσφόρο γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ του ἐμφάνιση, γιὰ τὸ στέμμα του, γιὰ τὴ βασιλικὴ πορφύρα του, γιὰ τὴ λαμπρότητα τῶν σωματοφυλάκων του, γιὰ τὴ λάμψη ἀπὸ τὰ ὄπλα, γιὰ τὸ χρυσάφι ποὺ λαμποκοπᾷ, γιὰ τὰ δόρατα τὰ ἀκονισμένα καὶ ἀστραφτερά, γιὰ ὅλη τὴν ἄλλη τὴ μεγαλοπρέπεια, γιὰ τὸ ὅτι ἄγει καὶ φέρει τὰ πάντα. Ὅτι λοιπὸν δὲ μιλάει γιὰ τὸν αὐγερινό, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ μὲ μεταφορικὴ σημασία τὴ λέξη λέγοντας «πῶς ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος ποὺ ἀνατέλλει τὸ πρωί;», τὸ λέγει παρακάτω· «ἐσὺ ὅμως εἶπες μὲ τὸ νοῦ σου, θὰ ἀνεβῶ στὸν οὐρανό, ἐπάνω στὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ θὰ στήσω τὸ θρόνο μου καὶ θὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὸν ὕψιστο Θεό»¹⁹. Ὅτι βέβαια τὸ ἄστρο δὲν ἔχει οὔτε ψυχὴ οὔτε νοῦ οὔτε λόγια, εἶναι στὸν καθένα φανερό· μιλάει ὅμως γιὰ κάποιο βασιλιὰ βλάσφημο καὶ ἀλαζόνα καὶ καυχησιάρη καὶ ὑπερήφανο ποὺ λέγει τέτοια λόγια.

Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλιάς; Μπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ τὸ πῶ, ὅμως γιὰ νὰ μὴν τὰ μαθαίνετε ὅλα ἀπὸ μένα, ἀλλὰ καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὴ δική σας φροντίδα καὶ προσοχὴ νὰ ἐρευνᾶτε τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἐξετάστε τὸ χωρίο τοῦ προφήτη καὶ θὰ μάθετε καὶ ποιὸς βασιλιάς εἶναι καὶ τίνος ἔθνους καὶ πότε ἔζησε²⁰. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «δίνε ἀφορμὴ στὸ σοφό, καὶ θὰ γίνει πιὸ σοφός»²¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ βασιλιάς αὐτός, παρ' ὄλο ποὺ ἦταν ἐνδοξος καὶ ὀνομαστός, ποὺ εἶχε πάρα πολὺ πλοῦτο, ποὺ ἔφθανε σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ ποὺ ἄπλωσε τὴ δική του βασιλικὴ ἐξουσία, ξαφνικὰ ἀρπάχθηκε ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ πέθανε, καὶ ἐπειδὴ ὁ προφήτης γνώριζε τὴ μεταβολὴ τῶν ἀνθρώπων, εἶπε, «πῶς ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος ποὺ

21. Παροιμ. 9,9.

μεταβολὴν ὁ προφήτης, «πῶς ἐξέπεσεν» εἶπεν, «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωτὶ ἀνατέλλων, ὁ σείων βασιλεῖς, ὁ θεὸς τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον» καὶ πρὸς αὐτὸν ἀποτεινόμενος καὶ κωμωδῶν αὐτόν, φησί· «σὺ δὲ εἶπας, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω 5 τῶν ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ θήσομαι τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὁμοιος τῷ Ὑψίστῳ· νῦν δὲ εἰς ἄδην καταβήση, ὑποκάτω σου στρώσουσι σῆψιν· καὶ τὸ κάλυμμά σου σκώληξ».

Ὁρᾶς πῶς, ὅπερ ἔφην, διὰ τοῦτο τοιαύτην λῆξιν ἔχειν ἡμῶν τὸ σῶμα παρεσκεύασεν, ἵνα φάρμακον ἀπονοίας ᾖ; Ἴδὼν γοῦν 10 τὸν ἀπονεινοημένον, ἀπὸ τῶν μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτὸν παιδεύει, τῶν σκωλήκων ἀναμιμνήσκων, τῆς δυσωδίας, τοῦ ἰχώρου, ἵνα ἐκεῖνο λογισάμενος, καθυφῆ τῆς ἀπονοίας, μὴ τὰ παρόντα σκοπῶν καὶ φυσώμενος, ἀλλ' εἰς οἶον ἀπαντήσεται τέλος, οἷαν δέξεται μεταβολὴν. Διὰ δὴ τοῦτο παθητὸν τὸ σῶμα ἐλάχομεν, καὶ μετὰ τὴν 15 τελευτὴν οὕτω δυσῶδες. Εἰ γάρ, τῆς φύσεως τοιαύτης οὐσης, πολλοὶ τῶν ἀνοήτων εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐξώκειλαν, ὡς ἰσοθεῖαν φαντάζεσθαι καὶ τὸν οὐρανὸν σκοπεῖν, εἰ μὴ τούτῳ κατείχοντο τῷ χαλινῷ, ποῦ οὐκ ἂν ἐξερράγησαν παρανομίας;

Οὐχ οὗτος δὲ μόνον βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ ἕτερος εὐρίσκεται 20 τοῦτο αὐτὸ φανταζόμενος· ὃν γοῦν ὁ Ἰεζεκιήλ κωμωδῶν ἔλεγε προφήτης ἕτερος· «σὺ δὲ εἶπας, θεός εἰμι καὶ οὐκ ἄνθρωπος, κατοικῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς· μὴ ἐν τῇ χειρὶ τῶν ἀποκτενούντων σε ἐρεῖς, ὅτι θεός εἰμι καὶ οὐκ ἄνθρωπος;». Ὁρᾶς ὅτι καὶ οὗτος ἠνίξαστο, ὅτι ὁ θάνατος διὰ τοῦτο ἐπεισῆλθεν, ἵνα τὴν ἀπόνοιαν κατα- 25 στείλῃ, ἵνα τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἔννοιαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐνέσπειρε τῷ πρωτοπλάστῳ ὁ διάβολος, πρόρριζον ἀνασπάσῃ; Καὶ γὰρ εἰδωλολατρία ἐντεῦθεν γέγονεν, ὁ κολοφῶν τῶν κακῶν τῶν ἀνθρώπων,

22. Ἦσ. 13,12·16·17.

23. Ἦσ. 13,13·15·11.

ἀνατέλλει τὸ πρῶν, αὐτὸς ποὺ γκρεμίζει τοὺς βασιλεῖς, αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐρημώσει ὅλη τὴν οἰκουμένη;»²². Καὶ ἀπευθυνόμενος σ' αὐτὸν καὶ γελοιοποιῶντας τον λέγει· «ἐσὺ ὅμως εἶπες, θὰ ἀνεβῶ στὸν οὐρανό, ἐπάνω στὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ θὰ στήσω τὸ θρόνο μου καὶ θὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὸν ὕψιστο Θεό· νὰ τώρα θὰ κατεβεῖς στὸν ἄδη, ἀπὸ κάτω σου θὰ στρώνουν σαπίλα καὶ τὸ σκέπασμά σου θὰ εἶναι σκουλήκια»²³.

Βλέπεις πῶς γι' αὐτό, πράγμα ποὺ εἶπα, ἔκαμε τὸ σῶμα μας νὰ ἔχει τέτοιο τέλος, γιὰ νὰ εἶναι φάρμακο τῆς ματαιοδοξίας; Ὅταν λοιπὸν δεῖ τὸν ἄνθρωπο γεμάτο ἀλαζονεία, τὸν διδάσκει ἀπ' αὐτὰ ποὺ γίνονται μετὰ τὸ θάνατο, θυμίζοντάς του τὰ σκουλήκια, τὴ δυσωδία, τὸ πύο, ὥστε, ἀφοῦ τὸ σκεφθεῖ αὐτό, νὰ ἐγκαταλείψει τὴ ματαιοδοξία, νὰ μὴν προσέχει τὰ παρόντα καὶ ὑπερηφανεῦεται, ἀλλὰ σὲ ποιὸ τέλος θὰ καταλήξει καὶ ποιά μεταβολὴ θὰ δεχθεῖ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς λάβαμε φθαρτὸ τὸ σῶμα καὶ μετὰ τὸ θάνατο τόσο βρωμερό. Γιατί, ἂν, τὴ στιγμή ποὺ ἡ φύση μας εἶναι τέτοια, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνόητους ἔφθασαν σὲ τέτοιο σημεῖο ματαιοδοξίας, ὥστε νὰ φαντάζονται πῶς εἶναι ἴσοι μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ σκέπτονται τὸν οὐρανό, ἂν δὲ συκρατοῦνταν μ' αὐτὸ τὸ χαλινάρι, σὲ ποιὸ μέγεθος παρανομίας δὲ θὰ παρασύρονταν;

Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸς ὁ βασιλιάς, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλος ποὺ φανταζόταν τὸ ἴδιο ἀκριβῶς, τὸν ὁποῖο βέβαια γελοιοποιῶντας τον ἕνας ἄλλος προφήτης, ὁ Ἰεζεκιήλ, ἔλεγε· «ἐσὺ ὅμως εἶπες, ἐγὼ εἶμαι θεὸς καὶ ὄχι ἄνθρωπος καὶ κατοικῶ μέσα στὴν καρδιὰ τῆς γῆς· μήπως θὰ πείς ὅταν θὰ βρίσκεσαι στὸ χέρι ἐκείνου ποὺ θὰ σὲ σκοτώνουν, ὅτι εἶμαι θεὸς καὶ ὄχι ἄνθρωπος;»²⁴. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπαινίχθηκε πῶς ὁ θάνατος γι' αὐτὸ ὀρίσθηκε, γιὰ νὰ συκρατήσῃ τὴ ματαιοδοξία, γιὰ νὰ ξεριζώσει σύρριζα τὴν πονηρὴ ἐκείνη σκέψη, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ διάβολος φύτεψε μέσα στὸν πρωτόπλαστο; Γιατί ἀπὸ ἐδῶ ἔγινε καὶ ἡ εἰδωλολατρία, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν ποὺ ἔκαναν οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ οἱ περισσότεροὶ ὑψώνονταν σὲ ἀλαζονεία καὶ

24. Ἰεζ. 28,2-9.

τῶν πολλῶν εἰς ἀπόνοιαν αἰρουμένων καὶ ἰσοθειᾶς ἐπιθυμούντων.
 "Ἀπαντες γοῦν οἱ παρὰ τοῖς Ἑλλησι θεοὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀνε-
 πλάσθησαν, ἅπερ, ἵνα μὴ γένηται, τὸν θάνατον ἐπετείχισεν ὁ Θεός,
 ἐλέγχων τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως.

5 Διὰ δὴ τοῦτο ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόνοιαν κατα-
 στέλλων, τοιαῦτα τῆς εἰσόδου τὰ προοίμια κατεσκεύασε παθεῖν,
 καὶ καλύβην καὶ πενίαν καὶ μητέρα πτωχὴν, διὰ τῶν ἔργων πεί-
 θων ἅπαντας καταπατεῖν τὸν ἀνθρώπινον τυφόν· καὶ παραγενόμε-
 νος, πρῶτον βαρβάρους καλεῖ. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; Ἐπειδὴ κα-
 10 κῶς τὸ τῶν ἀνθρώπων διέκειτο γένος (πάλιν γὰρ τὸν αὐτὸν ἀνα-
 λήψομαι λόγον), καὶ πάντες ἀπεγνώκεισαν τῆς σωτηρίας, τὴν
 ἀκρόπολιν τοῦ διαβόλου καὶ τὰ ἰσχυρότατα αὐτοῦ ὄπλα μετατίθησι
 πρῶτα, ἵνα τῶν ἄλλων μηδεὶς ἀπογινώσκη. Ἄλλως δὲ καὶ εἰς αἰ-
 σχύνην Ἰουδαίων τοῦτο γίνεται, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἐστασίαζον προσ-
 15 ελθεῖν, οὗτοι δὲ καὶ μακρὰν ἀποδημίαν ἐστεύλαντο, ὥστε αὐτὸν
 ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι, καὶ περιόντες λέγουσι· «ποῦ ἐστὶν ὁ τε-
 χθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;».

5. Ὡ θαυμαστῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων· παρὰ βαρβαρι-
 κῆς πρώτης φωνῆς ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ κηρύτ-
 20 τεταί, ἔνθα προφήται καὶ πατριάρχαι καὶ δίκαιοι καὶ νόμος καὶ κι-
 βωτὸς καὶ διαθήκη καὶ ναὸς καὶ θυσία καὶ λατρεῖαι· καὶ οἱ μὲν
 τούτοις ἐντραφέντες οὐδὲ παρὰ βαρβάρων μαθόντες παιδεύονται,
 οἱ δὲ μηδενὸς μηδέποτε τοιούτου ἀκούσαντες διδάσκαλοι τῶν ταῦ-
 τα μελετησάντων γίνονται. Διὰ δὴ τοῦτο κωμωδῶν αὐτοὺς ὁ προ-
 25 φήτης Δαυὶδ ἔλεγεν· «ἵνατὶ ἐφρύαζαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν
 κενά;. Πῶς γὰρ οὐ κενὰ ἐμελέτησαν μὴ δεξάμενοι τὸν προφητευ-
 θέντα; Ἄλλ' οὐχ οἱ μάγοι, ἀλλὰ πατρίδα καταλιπόντες καὶ οἰκίαν

ἐπιθυμοῦσαν νὰ γίνουν ἴσοι μὲ τὸ Θεό. Ὅλοι λοιπὸν οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων δημιουργήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ νὰ μὴ γίνουν τὰ ἴδια, ὁ Θεὸς ὕψωσε τὸ θάνατο σὰν τεῖχος, ἀποδεικνύοντας τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, θέλοντας νὰ συγκρατήσῃ τὴ ματαιοδοξία, προετοίμασε ἔτσι τὴν ἀρχὴ τῆς εἰσόδου του μὲ καλύβα καὶ φτώχεια καὶ μητέρα φτωχή, γιὰ νὰ πείσῃ μὲ τὰ ἔργα ὅλους νὰ περιφρονοῦν τὴν ἀνθρώπινη ἀλαζονεία, καὶ ὅταν ἦρθε, καλεῖ πρῶτα τοὺς βαρβάρους. Γιὰ ποιὸ λόγο καὶ γιατί; Ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινο γένος βρισκόταν σὲ κακὴ κατάσταση (πάλι λοιπὸν θὰ ἐπαναλάβω τὰ ἴδια λόγια), καὶ ὅλοι ἦταν ἀπελπισμένοι γιὰ τὴ σωτηρία τους, μετατοπίζει πρῶτα τὸ φρούριο τοῦ διαβόλου καὶ τὰ ἰσχυρότατα ὄπλα του, γιὰ νὰ μὴν ἀπελπίζεται κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἄλλωστε αὐτὸ γίνεται καὶ γιὰ νὰ καταισχύνῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἀφοῦ αὐτοὶ δίσταζαν νὰ ἔρθουν κοντὰ του, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔκαμαν καὶ μακρινὸ ταξίδι γιὰ νὰ τὸν δοῦν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ περιφερόμενοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐρωτοῦν· «ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γεννήθηκε, ὁ βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων;»²⁵.

5. Τί θαυμαστὰ καὶ παράδοξα πράγματα! Ἀπὸ βαρβαρικὴ φωνὴ πρῶτα κηρύσσεται ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ στὴν Ἰουδαία, ἐκεῖ ποὺ ὑπῆρχαν προφῆτες καὶ πατριάρχες καὶ δίκαιοι καὶ νόμος καὶ κιβωτὸς καὶ διαθήκη καὶ ναὸς καὶ θυσία καὶ λατρεῖες. Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀνατρέφθηκαν μ' αὐτὰ δὲ διδάσκονται οὔτε ὅταν ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ποτὲ δὲν ἄκουσαν τίποτε τέτοιο γίνονται διδάσκαλοι αὐτῶν ποὺ τὰ μελέτησαν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ προφῆτης Δαβὶδ τοὺς γελοιοποιοῦσε λέγοντας· «γιατὶ ἀφηνίασαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ μελέτησαν μάταια πράγματα;»²⁶. Γιατὶ πῶς δὲ μελέτησαν μάταια πράγματα, ἀφοῦ δὲ δέχθηκαν αὐτὸν ποὺ προφητεύθηκε; Δὲν ἔκαναν ὁμῶς τὸ ἴδιο οἱ μάγοι, ἀλλ', ἐγκαταλείποντας πατρίδα

26. Ψαλμ. 2,1.

καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ μακρὰν ἀποδημίαν ἐστείλαντο, καὶ εἰς κίνδυνον ἑαυτοὺς ἔρριψαν. Εἰς γὰρ βασιλευομένην πόλιν ἐλθόντες ἠρώτων, ποῦ ὁ βασιλεὺς ἐτέχθη; οὐ τοῦ βασιλεύοντος τότε τὸν θυμὸν ὑπειδόμενοι, οὐ τοῦ δήμου τὴν ἐπανάστασιν, οὐ τῆς πόλεως 5 τὰς ἐπιβουλὰς.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐδέξαντο τὸ κήρυγμα, καὶ φιλόσοφοι καὶ μάρτυρες ζῶντες ἀθρόον γίνονται, κατατολμῶντες θανάτου, καταφροντοῦντες κινδύνων, ὑπερορῶντες τῆς παρουσίας ζωῆς, ἐν παρρησίᾳ ἀνακηρύττοντες ὅπερ ἔμαθον, ἐν μέσῳ δήμῳ καὶ μέσῃ πόλει τὸν 10 τεχθέντα ἀναγορεύοντες. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ ἀστήρ κρύπτεται, ἵνα ἀπολέσαντες τὸν χειραγωγοῦντα ἀναγκασθῶσι παρὰ Ἰουδαίων μανθάνειν, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ μανθάνειν διδάσκειν ἐκείνους· τὸν γὰρ τόπον ζητοῦσι μόνον, ὅτι δὲ ἐτέχθη, προλαβόντες ἤδεσαν. Ἄλλ' ὄρα Θεοῦ σοφίαν, πῶς αὐτοὺς ἐκάλεσεν. Οὐ προφήτην ἔπεμψεν, 15 οὐ γὰρ ἂν ἠνέσχοντο· οὐκ ἀπόστολον, οὐ γὰρ προσεῖχον· οὐ Γραφάς, οὐ γὰρ ἤδεσαν· ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων καὶ συντρόφων πραγμάτων ἀνιμᾶται τῆς πλάνης αὐτοῦς. Ἐπειδὴ γὰρ μάγοι ἦσαν, καὶ περὶ ἀστέρας αὐτοῖς ἡ τέχνη, ἀστήρ αὐτοῖς φαίνεται, ἔλκων αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὑπερορίας, ἀστήρ οὐχ εἷς τῶν ὀρωμένων, ἀλλὰ θεία τις 20 καὶ ἀόρατος δύναμις εἰς ὄψιν ἀστέρος σχηματισθεῖσα· ἔλκει δὲ αὐτοὺς ἀστήρ, ἵνα ἀπαλλάξῃ τοῦ περὶ ἀστέρας λοιπὸν ἡσυχολῆσθαι, καὶ τὴν τῆς ἀστρονομίας καταλύσῃ τυραννίδα.

Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε, τὸν Δεσπότην τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος· «μιμηταὶ γὰρ μου γίνεσθε», φησί, «καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ». Καθάπερ γὰρ ὁ Δεσπότης αὐτοῦ μάγους καλῶν ἀστέρος ἔπεμψεν ὄψιν, ἵνα τὸ σύνηθες ἐπιγνόντες εὐκόλως ὑπακούσωσι, καὶ ἐλθόντες τὸν τῶν ἀστέρων ἴδωσι Δεσπότην, καὶ τῆς δουλείας ἀπαλλαγέντες ἐκείνης, ταύτῃ προσέλθωσι τῇ δεσποτείᾳ, οὕτω δὲ

καὶ σπίτι καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, ἔκαμαν μακρινὸ ταξίδι καὶ ἔρριξαν τὸν ἑαυτὸ τους σὲ κίνδυνο. Γιατί, ὅταν ἦρθαν σὲ βασιλευόμενη πόλη, ἐρωτοῦσαν, 'ποῦ γεννήθηκε ὁ βασιλιάς;', χωρὶς νὰ ὑποψιάζονται τότε τὴν ὀργὴ τοῦ βασιλιᾶ, οὔτε τὴν ἐξέγερση τοῦ λαοῦ, οὔτε τὶς ἐπιβουλὲς τῆς πόλης.

Ἄφοῦ λοιπὸν δέχθηκαν τὸ κήρυγμα, γίνονται ξαφνικὰ καὶ φιλόσοφοι καὶ μάρτυρες ζωντανοί, περιφρονώντας τὸ θάνατο, ἀψηφώντας τοὺς κινδύνους, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν παρούσα ζωὴ, διαλαλώντας μὲ θάρρος αὐτὸ πού ἔμαθαν, μιλώντας δημόσια γι' αὐτὸν ποῦ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὸ λαὸ καὶ στὸ κέντρο τῆς πόλης. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ τὸ ἀστέρι κρύβεται, ὥστε, χάνοντας τὸν ὀδηγό τους, ν' ἀναγκασθοῦν νὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἢ μᾶλλον καθὼς θὰ πληροφοροῦνταν νὰ διδάξουν ἐκείνους. Γιατὶ τὸν τόπο ζητοῦν μόνο, τὸ ὅτι ὅμως γεννήθηκε, τὸ ἤξεραν ἀπὸ πρὶν. Δὲν ἔστειλε προφήτη, γιατί δὲ θὰ τὸν δέχονταν, οὔτε ἀπόστολο, γιατί δὲ θὰ τὸν πρόσεχαν, οὔτε Γραφές, γιατί δὲν τὶς γνώριζαν, ἀλλὰ μὲ τὰ γνωστὰ καὶ καθημερινὰ πράγματα τοὺς ἀνασύρει ἀπὸ τὴν πλάνη τους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν μάγοι, καὶ ἡ τέχνη τους ἦταν σχετικὴ μὲ τὰ ἀστέρια, φανερῶνεται σ' αὐτοὺς ἓνα ἀστέρι, ὀδηγώντας τους ἀπὸ τὴ μακρινὴ τους χώρα, ὄχι ἓνα ἀστέρι ἀπ' αὐτὰ πού βλέπουμε, ἀλλὰ κάποια θεϊκὴ καὶ ἀόρατη δύναμη πού πῆρε τὸ σχῆμα τοῦ ἀστεριοῦ. Καὶ τοὺς ὀδηγεῖ τὸ ἀστέρι, γιὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξει στὸ μέλλον ἀπὸ τὴν ἀσχολία τους μὲ τὰ ἀστέρια καὶ γιὰ νὰ καταργήσει τὴν ἐξουσία τῆς ἀστρονομίας.

Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος, μιμούμενος τὸν δικό του Κύριο· γιατί λέγει· «νὰ γίνεστε μιμητές μου, ὅπως εἶμαι καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ»²⁷. Γιατί, ὅπως ὁ Κύριός του, καλώντας τοὺς μάγους, ἔστειλε τὴ μορφή τοῦ ἀστεριοῦ, ὥστε, ἀφοῦ γνωρίσουν τὸ συνηθισμένο σ' αὐτοὺς φαινόμενο, νὰ ὑπακούσουν εὐκόλα, καὶ ἀφοῦ ἔρθουν νὰ δοῦν τὸν Κύριο τῶν ἀστεριῶν, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ δουλεία ἐκείνη, νὰ ἔρθουν κάτω ἀπ' αὐτὴ

27. Α' Κορ. 11,1.

καὶ αὐτὸς μέλλων περιτομὴν καθαιρεῖν, μετὰ περιτομῆς ἔπεμψε τὸν Τιμόθεον. Ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαῖοι ἦσαν οἱ μέλλοντες αὐτὸν δέχασθαι, αὐτὸς δὲ ἦν γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς υἱός, πατρὸς δὲ Ἕλληνας, καὶ διὰ τοῦτο ἀκρόβυστος, περιέθηκε τὴν περιτομὴν, τὰ τῶν 5 ἀλιέων ἐργαζόμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ ἄγκιστρον γυμνὸν οὐκ ἀφιασιν εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλὰ κρέας αὐτῷ περιτιθέμεντες.

Ἔστω τοίνυν ἡ συναγωγὴ πέλαγος, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἰχθύες, τὸ δὲ ἄγκιστρον ὁ Τιμόθεος, ἡ δὲ περιτομὴ τὸ κρέας τὸ τῷ ἀγκίστρῳ περιτιθέμενον, ὁ δὲ ἀλιεὺς ὁ Παῦλος· ρίπτει τοίνυν τὸ ἄγκιστρον 10 εἰς τὴν θάλατταν, ἀλλ' οὐ γυμνόν, τὸν Τιμόθεον, μετὰ περιτομῆς, ἀλλ' οὐκ ἀκρόβυστον· εἰ γὰρ ἀκρόβυστον ἔπεμψεν, ἔφυγον ἂν οἱ ἰχθύες, γυμνὸν τὸ ἄγκιστρον θεασάμενοι· διὰ τοῦτο αὐτὸ περιστέλλει τῇ περιτομῇ, ἵνα τὸ σύνηθες ἐπιγνόντες, δράμωσιν ἐπὶ τὴν θήραν, καὶ μὴ σοβήσῃ τὴν ἄγραν δραμόντων ἐπὶ τὴν θήραν· ὅπως ἐλ- 15 κυσθῶσι μὲν διὰ περιτομῆς, κατασχεθῶσι δὲ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας, ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Εἰσελθὼν γὰρ καὶ περιτομὴν ἔχων, κατέλυσε τὴν περιτομὴν.

Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῆς οἰκονομίας· συγκαταβαίνει πρότερον, καὶ τότε ἀνασπᾶ. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε βαρβάρους καλῶν. 20 Ὡσπερ γὰρ ἀνθρώπους καλῶν, ἄνθρωπον περιέθηκεν ἑαυτῷ καὶ ὄψιν καὶ φύσιν, οὕτω καὶ μάγους καλῶν, τὴν ἀόρατον δύναμιν εἰς ἀστέρος ὄψιν ἐσχημάτισεν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἀστὴρ ἦν εἷς τῶν πολλῶν ὁ ἀστὴρ ἐκεῖνος, ἀπὸ τοῦ δρόμου μάνθανε. Οὐ γὰρ ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἔτρεχεν, ἀλλ' ἀπὸ ἄρκτου εἰς νότον· οὕτω γὰρ ἡ Παλαι- 25 στίνη πρὸς τὴν Περσίδα κεῖται· καὶ φαίνεται οὐκ ἐν νυκτί, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ, ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἀστέρος· διὰ τοῦτο καὶ φαίνεται καὶ κρύπτεται, ὅπερ οὐδὲ αὐτὸ ἀστέρος· καὶ κρύπτεται ὅτε ἐπέβησαν Ἱεροσο-

τὴν ἐξουσία, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταργήσῃ τὴν περιτομή, ἔστειλε τὸν Τιμόθεο μὲ περιτομή. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν ἐκεῖνοι ποῦ ἐπρόκειτο νὰ τὸν δεχθοῦν καὶ αὐτὸς ἦταν γεννημένος ἀπὸ γυναῖκα Ἰουδαία πιστὴ καὶ ἀπὸ πατέρα Ἕλληνα, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ἀπερίτμητος, τὸν ὑποχρέωσε νὰ περιτμηθεῖ, ἐνεργώντας ὅπως οἱ ψαράδες· γιὰτὶ καὶ αὐτοὶ δὲ ρίχνουν γυμνὸ τὸ ἀγκίστρι στὴ θάλασσα, ἀλλ' ἀφοῦ τοῦ βάλουν γύρω του κρέας.

Ἄς ὑποθεθεῖ λοιπὸν πὼς ἡ συναγωγὴ εἶναι ἡ θάλασσα, οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ψάρια, ὁ Τιμόθεος τὸ ἀγκίστρι, ἡ περιτομὴ τὸ κρέας ποῦ μπαίνει γύρω στὸ ἀγκίστρι καὶ ὁ Παῦλος εἶναι ὁ ψαράς. Ρίχνει λοιπὸν τὸ ἀγκίστρι στὴ θάλασσα, δηλαδὴ τὸν Τιμόθεο, ὄχι ὅμως γυμνὸ, ἀλλὰ μὲ περιτομὴ καὶ ὄχι ἀπερίτμητο· γιὰτὶ, ἂν τὸν ἔστειλε ἀπερίτμητο, θὰ ἔφευγαν τὰ ψάρια βλέποντας γυμνὸ τὸ ἀγκίστρι. Γι' αὐτὸ τὸ ντύνει μὲ τὴν περιτομὴ, ὥστε, ὅταν ἀντιληφθοῦν κάτι τὸ συνηθισμένο σ' αὐτοὺς, νὰ τρέξουν ἐπάνω στὸ θήραμα καὶ νὰ μὴ διωχθεῖ τὸ ἀλίευμα, τρέχοντας αὐτὸ γιὰ θήραμα, γιὰ νὰ προσελκυσθοῦν δηλαδὴ μὲ τὴν περιτομὴ καὶ νὰ κατακρατηθοῦν μὲ τὸ λόγο τοῦ κηρύγματος, πράγμα ποῦ ἔγινε. Γιὰτὶ, ἐρχόμενος ἐκεῖ καὶ ἔχοντας τὴν περιτομὴ, κατάργησε τὴν περιτομὴ.

Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ ἔργα τῆς θείας οἰκονομίας· πρῶτα δείχνει συγκατάβαση καὶ ὕστερα ξερριζώνει. Ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε καλώντας τοὺς βαρβάρους. Γιὰτὶ, ὅπως ὅταν καλοῦσε τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε ἄνθρωπος καὶ στὴ μορφή καὶ στὴ φύση, ἔτσι καὶ ὅταν καλοῦσε τοὺς μάγους, διαμόρφωσε τὴν ἀόρατη δύναμη σὲ μορφή ἀστεριοῦ. Καὶ ὅτι τὸ ἀστὲρι ἐκεῖνο δὲν ἦταν ἓνα ἀστὲρι ἀπὸ τὰ πολλά, μάθε το αὐτὸ ἀπὸ τὴν πορεία του. Γιὰτὶ δὲν πηγαινε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ στὴ δύση, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ βορρὰ στὸ νότο, ἀφοῦ ἡ Παλαιστίνη βρίσκεται στὰ νότια τῆς Περσίας. Ἐπίσης φαίνεται ὄχι τὴ νύχτα, ἀλλὰ τὴν ἡμέρα, πράγμα ποῦ δὲν εἶναι γνῶρισμα ἀστεριοῦ. Καὶ χάνεται ὅταν ἐφθασαν στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ φαίνεται ὅταν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ

λύμων, καὶ φαίνεται ὅτε ἀπηλλάγησαν τοῦ βασιλέως. Ὅθεν δῆλον ὅτι λογικὴ τις ἦν δύναμις πρὸς τὸ ἐπιταχθὲν πάντα οἰκονομοῦσα.

Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον τοῦτο δῆλον, ἀλλ' ὅτι καὶ χειραγωγήσας πρὸς τὴν φάτνην, οὐκ ἄνωθεν αὐτοῖς δείκνυται, ἀλλὰ κάτω 5 κατελθὼν ἔστη, οὗ ἦν τὸ παιδίον, ἐπάνω ὑπὲρ αὐτῆς ὡς εἰπεῖν τῆς κεφαλῆς· εἰ γὰρ ἀσιήρ ἦν, οὐκ ἂν τοιοῦτον ἔδειξε τόπον, στενὸν καὶ περιορισμένον. Ἴστε γὰρ δήπου σαφῶς, ὅτι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ὕψους οὐδὲ πόλεως τόπον χαρακτηρίσαι δύναται ἂν ἀστήρ, οὐδὲ εὐσημός ἐστὶν αὐτοῦ ἢ εὐθεῖα ἢ κατὰ κάθετον ἀφιεμένη διὰ 10 τὴν ὑπερβολὴν τῶν ὕψωμάτων. Ἐκεῖνος δὲ καὶ μικρὸν χωρίον καὶ φάτνην ἐδείκνυ, πλησίον τῆς κεφαλῆς γενόμενος, καὶ δείξας εὐθέως ἀπεπήδησεν, ὅπερ οὐκ ἦν ἀστέρος.

6. Εἰ δὲ οἱ μάγοι λέγουσι, «εἶδομεν αὐτοῦ τὸν ἀστέρα», ἀπὸ τῆς οἰκείας τέχνης τέως φθεγγόμενοι, ὕστερον μέντοι χειραγωγηθέντες 15 ἀπηλλάγησαν. Ὅτι γὰρ ὁμοῦ τε εἶδον τὸν ἀστέρα καὶ τῆς πλάνης ἀπηλλάγησαν, ἀφ' οὗ προσκυνοῦσι δῆλον· εἰ γὰρ ἓνα τῶν πολλῶν ἐνόμιζον, οὐκ ἂν προσεκύνησαν. Τί γὰρ προσεδόκων παρὰ παιδίου καὶ ξένοι καὶ ἐπήλυδες καὶ βάρβαροι; πόθεν δὲ ἤδεσαν ὅτι βιώσει καὶ ἀποδώσει τὰς ἀμοιβὰς αὐτοῖς ἐκ τοσοῦτου διαστήματος οὔσι; 20 πῶς δὲ τὸν παρόντα κίνδυνον οὐ προείλοντο; πῶς δὲ οὐκ ἐνενόησαν ὅτι καὶ προεξαρπασθῆναι εἰκὸς τῆς παρούσης ζωῆς, τοῦ τότε βασιλεύοντος αὐτοὺς ἀναιροῦντος; τί δὲ καὶ βασιλείας σύμβολον εἶδον; ποῖα προπύλαια; ποίους δορυφόρους; ποίους ὑπασπιστάς; ποίαν θεραπείαν; ποίας ἀσπίδας χρυσᾶς; ποῖα ὀχήματα; ποῖον ὄρο- 25 φον; ποίας αὐλάς; ποίων εὐνούχων ἀγέλην; Οὐδὲν τούτων, ἀλλὰ τάναντία ἅπαντα, φάτνην καὶ καλύβην καὶ κατάλυμα καὶ μητέρα πτωχὴν καὶ πενίαν ἐπιτεταμένην καὶ σπάργανα.

τὸ βασιλιά. Ἄπ' αὐτὸ εἶναι φανερὸ πὼς ἦταν κάποια λογικὴ δύναμη ποὺ ρύθμιζε τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ ποὺ ἔλαβε.

Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μόνο ἀπὸ ἐδῶ φανερό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, ἀφοῦ τοὺς ὁδήγησε στὴ φάτνη, δὲ φαίνεται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀλλὰ κατέβηκε κάτω καὶ στάθηκε ἐκεῖ ποὺ ἦταν τὸ παιδί, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε. Ἐὰν λοιπὸν ἦταν ἀστέρι, δὲ θὰ ἔδειχνε ἓνα τέτοιο τόπο, στενὸ καὶ μικρό. Γιατὶ βέβαια ξέρετε πολὺ καλά ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ ὕψους δὲ θὰ μπορούσε ἓνα ἀστέρι οὔτε νὰ προσδιορίσει τὸν τόπο μιᾶς πόλης, οὔτε διακρίνεται καλὰ ἢ ἀκτίνα του ποὺ πέφτει κάθετα ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ψηλῶν βουνῶν. Αὐτὸ ὅμως ἔδειχνε καὶ τὸν μικρὸ τόπο καὶ τὴ φάτνη, καὶ ἀφοῦ ἦρθε κοντὰ στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ ἔδειξε ἀμέσως ἀπομακρύνθηκε, πράγμα ποὺ δὲν ἦταν γνῶρισμα ἀστεριοῦ.

6. Ἐὰν ὅμως οἱ μάγοι λέγουν, «εἶδαμε τὸ ἀστέρι αὐτοῦ»²⁸, μιλώντας στὴν ἀρχὴ σύμφωνα μὲ τὴ δική τους τέχνη, ὕστερα ὅμως, ἀφοῦ ὁδηγήθηκαν ἀπὸ τὸ ἀστέρι, λυτρώθηκαν ἀπ' αὐτὴν. Ὅτι λοιπὸν τὴν ἴδια στιγμὴ καὶ τὸ ἀστέρι εἶδαν καὶ ἀπὸ τὴν πλάνη τους λυτρώθηκαν εἶναι φανερό ἀπὸ τὸ ὅτι προσκυνοῦν· γιατί, ἂν τὸ θεωροῦσαν ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δὲ θὰ προσκυνοῦσαν. Γιατὶ τί περίμεναν ἀπὸ ἓνα παιδί αὐτοὶ ποὺ ἦταν καὶ ξένοι καὶ ἀλλοδαποὶ καὶ βάρβαροι; Καὶ ἀπὸ ποῦ ἤξεραν ὅτι θὰ ζήσει καὶ θὰ ἀνταποδώσει τίς ἀμοιβές σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἀπὸ τόσο μακρινὴ ἀπόσταση; Καὶ πῶς δὲ πρόβλεψαν τὸν κίνδυνο ποὺ τοὺς παραμόνευε; Καὶ πῶς δὲ σκέφθηκαν ὅτι ἦταν πιθανὸ νὰ φύγουν πρόωρα ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ, ἂν ὁ τότε βασιλιάς τοὺς σκότωνε; Καὶ ποιὸ σύμβολο τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας εἶδαν; ποιά προπύλαια; ποιούς σωματοφύλακες; ποιούς ὑπασπιστές; ποιά ἀκολουθία βασιλική; ποιές χρυσές ἀσπίδες; ποιά ὀχήματα; ποιά ὄροφή; ποιές αὐλές; ποιὸ πλῆθος εὐνούχων; Τίποτε ἀπ' αὐτὰ, ἀλλ' ὅλα τὰ ἀντίθετα, δηλαδή τὴ φάτνη, τὴν καλύβα, τὴ σπηλιά, τὴ φτωχὴ μητέρα, τὴν ὑπερβολικὴ φτώχεια καὶ τὰ σπάργανα.

28. Ματθ. 2,2.

Τίνι τοίνυν προσέφερον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν λίβανον καὶ τὴν
 σμύρναν; οὐκ εὐδηλον ὅτι τῇ πίστει ἤδη ἦσαν ἐπτερωμένοι; Καὶ
 πολλὴ ἡ διαφορὰ τῶν δώρων, κηρύγματος ἐπέχουσα τάξιν. Οὐ γὰρ
 ἀπόβλητος ὁ λόγος, εἰ καὶ παρὰ πολλῶν εἴρηται, ὅτι δὴ καὶ Θεὸν
 5 ὠμολόγουν διὰ τοῦ λιβάνου, καὶ βασιλέα διὰ τοῦ χρυσοῦ, καὶ τὸν
 πάσχοντα διὰ τῆς σμύρνης τὸν τάφον ἐνδεικνύμενοι· οὕτω γοῦν καὶ
 ἐτάφη· καὶ ταῦτα δι' ὧν ἐποίουν οὗτοι προανεφώνουν. Οὐ τοίνυν
 ἀστρονομίας ἰσχὺς ἦν τὸ γινόμενον, ἀλλ' οἰκονομίας Θεοῦ· οὐ γὰρ ὁ
 ἀρετὴν ἐλθὼν διδάξαι ἐποίει ἀστρονομίαν ἐπεισάγεσθαι, ἀλλὰ καὶ
 10 σφόδρα αὐτὴν καταλύει ἐν τῷ θέλειν καὶ τῷ μὴ θέλειν πάντα ὀρι-
 ζόμενος εἶναι καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ μὴ καλὰ.

Διὰ τοῦτο καὶ γέενναν ἠπείλησε, καὶ βασιλείαν ἠτοίμασε· οὐκ
 ἂν δὲ τοῖς ἀνάγκη δεδεμένοις οὔτε στεφάνους ηὔτρεπισεν, οὔτε κό-
 λασιν ἠπείλησε· τῶν γὰρ ἐν τῇ γνώμῃ γινομένων ταῦτα ἐκάτερα·
 15 οὐκ ἂν νόμους ἔθηκεν, οὐκ ἂν παραινέσεις παρήνεσεν, οὐκ ἂν το-
 σαῦτα εἰργάσατο, εἰ ἀνάγκη τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος δεδεμένον ἦν·
 ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλεύθεροι καὶ προαιρέσεώς ἐσμεν κύριοι, ἀπὸ ραθυ-
 μίας γινόμενοι φαῦλοι, ἀπὸ τῆς σπουδῆς χρηστοὶ καὶ ἐπιεικεῖς, τὰ
 σωτήρια φάρμακα καὶ πρὸς τοῦτο ἄγοντα ἤλθε κατασκευάζων, τῷ
 20 φόβῳ τῆς γεέννης καὶ τῇ τῆς βασιλείας ἐπαγγελίᾳ τοὺς πολλοὺς
 διορθούμενος, καὶ διὰ τῶν νόμων φιλοσοφεῖν παιδεύων.

Ὅτι γὰρ οὔτε γένεσις ἐστίν, οὔτε δρόμος ἀστέρων τὰ ἀνθρώ-
 πινα διοικῶν, καὶ τῶν Γραφῶν χωρὶς ἀπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων
 δῆλον. Εἰ γὰρ ὑπὸ γένεσιν τὰ ἀνθρώπινα, τίνος ἕνεκεν μαστιγοῖς
 25 τὸν οἰκέτην κεκλοφότα; τίνος ἕνεκεν μοιχευθεῖσαν τὴν γυναῖκα εἰς
 δικαστήρια ἔλκεις; τίνος ἕνεκεν αἰσχύνῃ τὰ πονηρὰ πράττων; εἰ
 γὰρ ἀνάγκης ἐστὶ τὸ ἀμάρτημα, τίνος ἕνεκεν οὐδὲ τὰ ρήματα φέρεις

Σὲ ποιὸν λοιπὸν πρόσφεραν τὸ χρυσάφι, τὸ λιβάνι καὶ τὴ σμύρνα; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι εἶχαν ἤδη τὰ φτερὰ τῆς πίστεως; Καὶ τὰ δῶρα ἦταν πολὺ διαφορετικά, ἔχοντας τὴ θέση κηρύγματος. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀξιοκαταφρόνητος ὁ λόγος, ἂν καὶ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ πολλοῦς, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὸ λιβάνι τὸν παραδέχονταν σὰν Θεό, μὲ τὸ χρυσάφι σὰν βασιλιά, καὶ μὲ τὴ σμύρνα προμήνυαν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πάθει, φανερώνοντας τὴν ταφὴν του· γιατί ἔτσι πραγματικὰ θάφτηκε· καὶ αὐτὰ τὰ προμήνυαν μὲ ὅσα ἔκαμναν αὐτοί. Δὲν ἦταν λοιπὸν αὐτὸ πού γινόταν ἀπόδειξη τῆς δύνამης τῆς ἀστρονομίας, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἦρθε νὰ διδάξει τὴν ἀρετὴ δὲν συμπεριέλαβε καὶ τὴν ἀστρολογία, ἀλλὰ καταργεῖ ἐντελῶς αὐτήν, καθορίζοντας ὅτι ὅλα εἶναι στὴ θέληση καὶ στὴ μὴ θέληση τοῦ καθενός, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ μὴ καλὰ.

Γι' αὐτὸ καὶ γέεννα ἀπειλήσε καὶ βασιλεία ἐτοίμασε. Σ' αὐτοὺς ὅμως πού εἶναι δεμένοι στὴν ἀνάγκη οὔτε στεφάνια θὰ ἐτοίμαζε, οὔτε μὲ κόλαση θ' ἀπειλοῦσε, καθόσον καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα πού γίνονται μὲ ἐλεύθερη θέληση. Δὲ θὰ ὄριζε νόμους οὔτε θὰ ἔδινε συμβουλές οὔτε θὰ ἔκανε τόσα πολλὰ, ἂν τὸ ἀνθρώπινο γένος ἦταν δεμένο στὴν ἀνάγκη. Ἐπειδὴ ὅμως εἴμαστε ἐλεύθεροι καὶ κυρίαρχοι στὴ θέλησή μας, καὶ γινόμεστε ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία μας κακοὶ καὶ ἀπὸ τὸ ζῆλο μας ἀγαθοὶ καὶ καλοὶ, ἦρθε νὰ φτειάξει τὰ σωτήρια φάρμακα καὶ πού ὀδηγοῦν σ' αὐτήν, διορθώνοντας τοὺς πολλοὺς μὲ τὸ φόβο τῆς γέεννας καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεση τῆς βασιλείας καὶ διδάσκοντας μὲ τοὺς νόμους νὰ φιλοσοφοῦν τὰ πράγματα.

Ἔστι λοιπὸν δὲν ὑπάρχει μοίρα, οὔτε κίνηση ἀστέρων πού νὰ ρυθμίζει τὰ ἀνθρώπινα, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν Γραφῶν. Γιατί, ἂν τὰ ἀνθρώπινα εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς μοίρας, γιὰ ποιὸ λόγον μαστιγῶνεις τὸν ὑπηρέτη πού ἔχει κλέψει; Γιὰ ποιὸ λόγον σύρεις στὰ δικαστήρια τὴ γυναῖκα πού ἔκαμε μοιχεῖα; Γιὰ ποιὸ λόγον ντρέπεσαι ὅταν κάνεις τὰ πονηρά; Ἄν τὸ ἀμάρτημα εἶναι ἔργον ἀνά-

όνειδιζόμενος, ἀλλ' ἂν τίς σε καλέσῃ μοιχόν, ἢ πόρνον, ἢ ἀνδροφό-
νον, ὕβριν τὸ πρᾶγμα καλεῖς; Εἰ γὰρ μὴ τῆς σῆς γνώμης τὰ ἀμαρ-
τήματα, οὐδὲ ἔγκλημα τὸ γινόμενον, οὐδὲ ὕβρις τὸ λεγόμενον. Νῦν
δὲ καὶ δι' ὧν ἑτέροις δικάζεις, καὶ δι' ὧν τοῖς ἀμαρτάνουσιν οὐ
5 συγγινώσκεις, καὶ δι' ὧν αὐτὸς αἰσχύνῃ πράττων καὶ λανθάνειν
σπουδάζεις, καὶ τοὺς ταῦτά σοι προφέροντας ὕβριστὰς νομίζεις, καὶ
διὰ πάντων ὁμολογεῖς, ὅτι οὐκ ἀνάγκη δέδεται τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ
ἐλευθερίᾳ τετίμηται· τοῖς γοῦν ἀνάγκη κατεχομένοις καὶ συγγινώ-
σκειν ἐπιστάμεθα.

10 Ἄν γοῦν ὑπὸ δαίμονός τις κατεχόμενος ἡμᾶς πλήξῃ, καὶ τὸν
χιτῶνα διαρρήξῃ, ἢ πληγὰς προστρίψῃται, οὐ μόνον αὐτὸν οὐ κο-
λάζομεν, οὐδὲ εἰς δικαστήρια ἔλκομεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεοῦμεν καὶ συγ-
γινώσκομεν. Τί δήποτε; Ὅτι οὐχ ἡ τῆς προαιρέσεως ἐλευθερία,
ἀλλ' ἡ τοῦ δαίμονος ἀνάγκη ταῦτα εἰργάσατο. Ὡστε εἰ καὶ τὰ ἄλλα
15 ἀμαρτήματα ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς κατὰ τὴν πεπρωμένην ἦν, συνέ-
γνωμεν ἂν· ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ἀνάγκης, διὰ τοῦτο οὐ
συγγινώσκομεν, οὔτε δεσπότης οἰκέταις, οὔτε ἄνδρες γυναιξίν, οὔτε
γυναῖκες ἀνδράσιν, οὔτε πατέρες παισίν, οὔτε διδάσκαλοι μαθη-
ταῖς, οὔτε ἄρχοντες ἀρχομένοις, οὔτε νομοθέται νομοθετούμενοις,
20 ἀλλὰ πικροὶ τῶν τετολμημένων ἐξετασταὶ καὶ τιμωροὶ γινόμεθα,
καὶ δικαστήρια καταλαμβάνομεν, καὶ πληγὰς ἐπάγομεν, καὶ ἐπιτι-
μήσεσι χρώμεθα, καὶ πάντα πράττομεν ὅπως καὶ τὸν οἰκέτην
ἀπαλλάξωμεν κακίας καὶ τὸν υἱὸν πονηρίας. Ὅθεν αὐτοῖς καὶ παι-
δαγωγοὺς καθιστῶμεν, καὶ εἰς διδασκάλους πέμποντες ἀπειλοῦ-
5 μεν, καὶ πληγὰς ἐντείνομεν.

Τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, καὶ διὰ τί; εἰ γὰρ εἴμαρτο αὐτῷ γενέ-
σθαι φαῦλον, τίς χρεῖα τῶν βοηθημάτων; Οὐκοῦν εὐδηλον ὅτι οὐκ

γκης, γιὰ ποιό λόγο δὲν ὑποφέρεις οὔτε τὰ λόγια ὅταν σὲ κατακρίνουν, ἀλλ', ἂν κάποιος σὲ καλέσει μοιχὸ ἢ πόρνο ἢ ἀνθρωποκτόνο, ὀνομάζεις ὕβρη τὸ πράγμα; Γιατί, ἂν τὰ ἀμαρτήματα δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴ δική σου θέληση, οὔτε τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἔγκλημα, οὔτε ὁ λόγος αὐτὸς ὕβρη. Τώρα ὅμως καὶ μ' αὐτὰ πὺ καταδικάζεις τοὺς ἄλλους, καὶ μ' αὐτὰ πὺ δὲ συγχωρεῖς ἐκεῖνους πὺ ἀμαρτάνουν, καὶ μ' αὐτὰ πὺ ἐσὺ ὁ ἴδιος ντρέπεσαι ὅταν τὰ κάνεις καὶ προσπαθεῖς νὰ κρύβεσαι, καὶ αὐτοὺς πὺ σοῦ λέγουν αὐτὰ τοὺς θεωρεῖς ὕβριστές, μὲ ὅλα παραδέχεσαι ὅτι τὰ ἀνθρώπινα δὲν εἶναι δεμένα στὴν ἀνάγκη, ἀλλ' ἔχουν τιμηθεῖ μὲ ἐλευθερία· γιὰτι ἐκεῖνους πὺ εἶναι ὑποχρεωμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐνεργοῦν γνωρίζουμε νὰ τοὺς συγχωροῦμε.

Ἄν λοιπὸν κάποιος, πὺ κατέχεται ἀπὸ δαίμονα, μᾶς κτυπήσει καὶ μᾶς σχίσει τὸ χιτῶνα ἢ μᾶς ἀνοίξει πληγές, ὅχι μόνο δὲν τὸν τιμωροῦμε, οὔτε στὰ δικαστήρια τὸν σύρουμε, ἀλλὰ τὸν συμπαθοῦμε καὶ τὸν συγχωροῦμε. Γιατί ἄραγε; Γιατί δὲν τὰ ἔκαμε αὐτὰ ἢ ἐλευθερία τῆς θέλησης, ἀλλ' ὁ ἐξαναγκασμὸς τοῦ δαίμονα. Ἐπομένως ἂν καὶ τὰ ἄλλα ἀμαρτήματα προέρχονταν ἀπὸ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῆς μοίρας, θὰ τὰ συγχωρούσαμε. Ἐπειδὴ ὅμως ξέρουμε ὅτι δὲν εἴμαστε δοῦλοι τῆς ἀνάγκης, γι' αὐτὸ δὲ συγχωροῦμε, οὔτε οἱ οἰκοδεσπότες τοὺς ὑπηρέτες, οὔτε οἱ ἄνδρες τῖς γυναῖκες, οὔτε οἱ πατέρες τὰ παιδιά, οὔτε οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητές, οὔτε οἱ ἄρχοντες τοὺς πολίτες, οὔτε οἱ νομοθέτες αὐτοὺς στοὺς ὁποίους ὄρισαν τοὺς νόμους, ἀλλὰ γινόμεστε σκληροὶ ἐξεταστές καὶ τιμωροὶ ἐκείνων πὺ ἔχουν τολμήσει ἄδικες πράξεις, καὶ στὰ δικαστήρια φθάνουμε, καὶ πλήγματα ἐπιβάλλουμε καὶ τιμωρίες χρησιμοποιοῦμε καὶ τὰ πάντα κάνουμε γιὰ ν' ἀπαλλάξουμε τὸν ὑπηρέτη ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὸν υἱὸ ἀπὸ τὴν πονηρία. Γι' αὐτὸ καὶ παιδαγωγοὺς ὀρίζουμε σ' αὐτοὺς καὶ μὲ ἀπειλές τοὺς στέλνουμε στοὺς διδασκάλους καὶ τῖς τιμωρίες αὐξάνουμε περισσότερο.

Γιὰ ποιό λόγο, πές μου, καὶ γιὰτι; Γιατί, ἂν τοῦ ἦταν γραφτὸ νὰ γίνεῖ κακός, τί χρειάζονται τὰ βοηθήματα; Ἐπομένως εἶ-

ἀνάγκη δέδεταί, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει τὸ πᾶν κεῖται. Διὸ καὶ βοηθήματα προσάγομεν, καὶ τῆς ραθυμίας ἀπάγομεν, καὶ πρὸς ἀρετὴν χειραγωγοῦμεν. Τίνος δὲ ἔνεκεν τὴν θάλατταν πλέομεν, τὴν γῆν γεωργοῦμεν, καὶ πόλεις οἰκοδομοῦμεν, πολλὴν τε σπουδὴν ποιοῦμεν
 5 νοσοῦντες, καὶ χρήματα δαπανῶμεν, καὶ ἰατροὺς καλοῦμεν, καὶ φάρμακα κατασκευάζομεν, καὶ γαστρὸς κατέχομεν, καὶ ἐπιθυμίαν κολάζομεν; Εἰ γάρ, ὡς σὺ φῆς, εἴμαρται ζῆσαι καὶ ἀποθανεῖν, περιττὰ τῶν χρημάτων τὰ ἀναλώματα, περιττὰ τῶν ἰατρῶν αἱ εἴσοδοι, περιττὴ τῆς τῶν νοσοῦντων φιλοσοφίας ἢ ἀκρίβεια. Νῦν δὲ ἐξ
 10 ὧν ἅπαντες ποιοῦσι, δηλοῦσιν ὅτι οὐδὲν τούτων περιττόν· ἀλλ' οἴχεται μὲν τὰ τῆς εἴμαρμένης, καὶ οὐδεμιᾷ ἀνάγκη τὰ ἡμέτερα ἄγεται, πάντα δὲ ἐλευθερίᾳ προαιρέσεως τετίμηται.

Τίς δὲ χρεῖα πόνων καὶ ἰδρώτων τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς; εἰ γὰρ εἴμαρται γενέσθαι καλόν, καὶ καθεύδων ὁ τοιοῦτος καὶ ρέγχων ἔσται
 15 καλός· μᾶλλον δὲ οὐδὲ καλὸν τὸν τοιοῦτόν ἐστι καλεῖν, τὸν ὑπ' ἀνάγκης τοῦτο γινόμενον. Τίς χρεῖα πόνων καὶ ἰδρώτων τοσούτων; εἰ γὰρ εἴμαρτο γενέσθαι κακόν, κἂν μυρία τις ταλαιπωρηθῇ, ἔσται κακός· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸν τοιοῦτον ἔσται κακὸν καλεῖν, τὸν ὑπὸ ἀνάγκης ὠθούμενον. Ὡσπερ γὰρ ὁ δαιμονῶν, κἂν λοιδορήσῃται
 20 (πάλιν γὰρ τῷ αὐτῷ κέχρημαι παραδείγματι), οὐ προσεροῦμεν αὐτὸν ὑβριστήν, οὐδὲ λογιζόμεθα ὑβριν τὴν λοιδορίαν, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης εἶναι τοῦ δαίμονος· οὕτω καὶ τὸν κακόν, εἰ ὑπὸ εἴμαρμένης καὶ ἀνάγκης ὠθεῖται, μὴ καλῶμεν αὐτὸν κακόν, ὥσπερ οὐδὲ τὸν καλόν, καλόν. Ἄν γὰρ τοῦτο ποιῶμεν, πάντα ἔσται σύγχυσις καὶ τα-
 25 ραχὴ καὶ πραγμάτων διαστροφή, καὶ οὔτε ἀρετὴ ἔσται τι, οὔτε κα-

ναί ὀλοφάνερο πῶς τὰ πάντα δὲν εἶναι δεμένα στήν ἀνάγκη, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη θέληση. Γι' αὐτὸ καὶ βοηθήματα δίνουμε, καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἀπομακρύνουμε καὶ στήν ἀρετὴ ὀδηγοῦμε. Καὶ γιὰ ποιό λόγο πλέουμε τὴ θάλασσα, καλλιεργοῦμε τὴ γῆ καὶ κτίζουμε πόλεις, φροντίζουμε πολὺ τὴν ὑγεία μας ὅταν ἀρρωσταίνουμε καὶ ξοδεύουμε χρήματα, καλοῦμε ἰατροὺς καὶ φτειάνουμε φάρμακα, συγκρατοῦμε τὴν κοιλιὰ καὶ τιμωροῦμε τὴν ἐπιθυμία; Ἐὰν λοιπόν, ὅπως λέγεις ἐσύ, εἶναι γραπτὸ νὰ ζήσουμε καὶ νὰ πεθάνουμε, εἶναι περιττὸ νὰ ξοδεύουμε χρήματα, περιττὸ νὰ ἔρχονται οἱ ἰατροί, περιττὴ ἡ μεγάλη φροντίδα γιὰ τοὺς ἀρρώστους. Τώρα ὅμως ἀπ' αὐτὰ πού κάνουν ὄλοι φανερώνουν πῶς τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι περιττό, οὔτε ὑπάρχει τὸ πεπρωμένο, οὔτε ὀδηγοῦνται ἀπὸ καμιὰ ἀνάγκη τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὅλα ἔχουν τιμηθεῖ μὲ τὴν ἐλευθερία τῆς προαίρεσης.

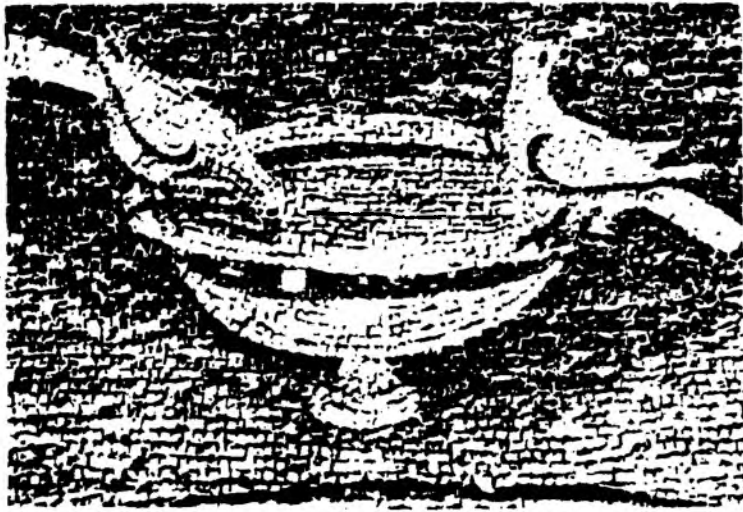
Καὶ τί χρειάζονται οἱ κόποι καὶ οἱ ἰδρῶτες γιὰ τὴν ἀρετή; Γιατί, ἂν εἶναι γραπτὸ νὰ γίνεῖ κανεὶς καλός, καὶ ἂν ἀκόμη κοιμᾶται καὶ ροχαλίζει αὐτὸς θὰ εἶναι καλός, ἢ καλύτερα δὲν μποροῦμε νὰ τὸν ὀνομάσουμε αὐτόν καλό, πού γίνεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τέτοιος. Τί χρειάζονται οἱ τόσοι κόποι καὶ ἰδρῶτες; Γιατί, ἂν εἶναι γραπτὸ νὰ γίνεῖ κανεὶς κακός, καὶ ἂν ἀκόμη ταλαιπωρηθεῖ ἄπειρες φορές, θὰ εἶναι κακός, ἢ καλύτερα δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ ὀνομάσουμε κακὸ αὐτόν, πού παρακινεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸν δαιμονισμένο, καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς κακολογήσει (πάλι δηλαδὴ χρησιμοσιῶ τὸ ἴδιο παράδειγμα), δὲ θὰ τὸν ὀνομάσουμε ὑβριστὴ, οὔτε λογαριάζουμε σὰν ὑβρη τὴν κακολογία του, ἀλλὰ θεωροῦμε πῶς εἶναι ἐξαναγκασμὸς τοῦ σατανᾶ· ἔτσι καὶ τὸν κακὸ, ἐφόσον παρακινεῖται ἀπὸ τὸ πεπρωμένο καὶ τὴν ἀνάγκη, ἂς μὴν τὸν ὀνομάσουμε κακὸ, οὔτε τὸν καλὸ νὰ τὸν ὀνομάσουμε καλό. Ἐὰν λοιπὸν κάνομε αὐτὸ, σὲ ὅλα θὰ ὑπάρχει σύγχυση καὶ ἀναταραχὴ καὶ διαστροφή τῶν πραγμάτων, καὶ οὔτε ἡ ἀρετὴ θὰ εἶναι κάτι, οὔτε ἡ κακία· οὔτε τὰ τεχνάσματα, οὔτε οἱ νόμοι, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ'

κία· οὐ τέχναι, οὐ νόμοι, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν. Ὁρᾷς ποῦ τείνει τοῦ διαβόλου τὸ δέλεαρ, καὶ τί τὴν οἰκουμένην ἐργάσασθαι ἐβουλήθη, καὶ πρὸς ποῖον ἀπαντᾷ τέλος;

Ταῦτ' οὖν εἰδότες ἅπαντα καὶ τὰ τούτων πλείονα (ἐνῆν γὰρ 5 καὶ τούτων πλείονα εἶπεῖν, ἀλλὰ τοῖς συνετωτέροις καὶ ταῦτα ἀρκεῖ), φεύγωμεν κακίαν, ἐλώμεθα ἀρετήν, ἵνα προηγουμένως μὲν καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων ἔχωμεν, ἔπειτα δὲ καὶ γεέννης ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

αὐτὰ θὰ ἔχει κάποια σημασία. Βλέπεις ποῦ σκοπεύει ὁ δόλος τοῦ διαβόλου, καὶ τί θέλησε νὰ κάμει στὴν οἰκουμένη καὶ σὲ ποιό τέλος καταλήγει;

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτά (γιατὶ ἦταν δυνατό νὰ πῶ καὶ περισσότερα ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ στοὺς συνετότερους καὶ αὐτὰ εἶναι ἀρκετά), ὡς ἀποφεύγουμε τὴν κακία, καὶ ὡς προτιμοῦμε τὴν ἀρετή, γιὰ νὰ ἔχουμε κατ' ἀρχὴ τὸ Θεὸ εὐσπλαχνικό, καὶ ἔπειτα νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ γέεννα καὶ ν' ἀπολαύσουμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ τὰ ἐπιτύχουμε, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

**ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ ΚΑΝΕΙΣ
ΣΤΙΣ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ**

καθὼς καὶ στὸ

**«Ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται πάντοτε,
καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι**

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΔΕΙΝ ΕΙΣ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΑΣ ΜΗΔΕ ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΑ ΑΝΑΒΑΙΝΕΙΝ

Καὶ λυπήσας αὐτούς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν κυριακὴν παραχωρήσας εἶπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγῆσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ (εἰς τό, «ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι»).

1. Σφόδρα καθηψάμην ὑμῶν πρώην περὶ θεάτρων καὶ ἵπποδρο-
10 μίας διαλεχθεῖς· διὰ τοῦτο χαίρω καὶ εὐφραίνομαι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν· «καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;». Πολὺν γὰρ ὄρῳ καρπὸν ἀπὸ τῆς λύπης βλαστάνοντα ταύτης. Ἐπεὶ καὶ τὰ φάρμακα τὰ διορθοῦντα τὰ ἔλκη πρότερον δάκνει τὰ τραύματα, καὶ τότε ἀπαλλάττει τῆς σηπεδόνης·
15 οὕτω καὶ λόγος καθικνούμενος ἀκροατοῦ, ἀρχὴν ποιεῖται διορθώσεως. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ἡμετέρων ἢ μὲν ἅπαξ νεκρωθεῖσα σὰρξ οὐ τομῆς, οὐ φαρμάκων, οὐ καυτῆρος αἰσθάνεται· διόπερ οὐδ' ἂν μυρία γένηται, πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθεῖν δύναται,

ΟΜΙΛΙΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ ΚΑΝΕΙΣ ΣΤΙΣ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ

Και ἐπειδὴ τοὺς λύπησε, ἔπειτα στὴ σύναξη μετὰ τὴν Κυριακὴ ἐκείνη ἐπέτρεψε νὰ μιλήσει κάποιος ἐπίσκοπος ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴ Γαλατία, καὶ ἐπειδὴ σιώπησε καὶ γι' αὐτὸ τοὺς λύπησε, ἐκφώνησε αὐτὴ τὴν ὁμιλία στὴ μεγάλη ἐκκλησία, στὸ, «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται πάντοτε, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»¹

1. Σᾶς λύπησα πάρα πολὺ στὴν προηγούμενη ὁμιλία ὅταν μίλησα γιὰ τὰ θεάτρα καὶ τὶς ἵπποδρομίες. Γι' αὐτὸ χαίρομαι καὶ εὐφραίνομαι σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴ φωνὴ ποὺ λέγει· «καὶ ποιὸς μοῦ προξενεῖ χαρὰ παρὰ ἐκεῖνος ποὺ τὸν κάνω νὰ λυπᾶται;»². Γιατὶ βλέπω πολὺ καρπὸ νὰ βλαστάνει ἀπὸ τὴ λύπη αὐτὴ. Ἐπειδὴ καὶ τὰ φάρμακα, ποὺ θεραπεύουν τὶς πληγές, πρῶτα ἐρεθίζουν τὰ τραύματα καὶ ὕστερα ἀπομακρύνουν τὴ σὰπιλα. Ἔτσι καὶ ὁ λόγος ποὺ πληγώνει τὸν ἀκροατὴ, κάνει τὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ διόρθωσή του. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς στὰ σώματά μας ἡ σὰρκα ποὺ νεκρώθηκε μιὰ φορὰ δὲν αἰσθάνεται τὸ κῶψιμο οὔτε τὰ φάρμακα οὔτε τὸ ἐργαλεῖο γιὰ τὶς καυτηριάσεις (καὶ γι' αὐτὸ βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ ξαναγίνει ὑγιής, ἔστω καὶ ἂν γί-

---

2. Β' Κορ. 2,2.

τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς θεραπείας ἀπολέσασα· ἡ δὲ αἰσθασυνομένη καὶ σιδηρίου καὶ πυρὸς καὶ φαρμάκων, ταχέως ἂν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν ἐπανέλθοι· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν, αἱ μὲν ἀναλγητικῶς διακειόμεναι οὐκ ἂν ραδίως μεταβληθεῖεν, αἱ δὲ εἰδυῖαι καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν καὶ ἀλγεῖν καὶ ὀδυνᾶσθαι ἐν ταῖς ἐπιτιμήσεσι, μεγίστην ἡμῖν παρέχουσιν ἀπόδειξιν τοῦ ταχέως ἀποστήσεσθαι τῆς κακίας.

Διὸ δὴ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ταῦτα εἰδῶς, τοὺς μὲν λυπηθέντας σφόδρα ἀπεδέχετο, καὶ ἔχαιρεν ἐπὶ αὐτοῖς, τῶν δὲ οὐχ οὕτω διακειμένων ἀπεγίνωσκε λέγων· «οἵτινες ἀπηληγκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας ἀπάσης ἐν πλεονεξία». Ὁ γὰρ οὐκ εἰδῶς ἀλγεῖν πῶς ἂν διορθωθεῖη ποτέ, πλὴν εἰ μὴ πρότερον τοῦτο αὐτὸ μάθοι; Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ὑμῖν κατώρθωται, σφόδρα θαρροῦμεν ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· εἰ γὰρ μία διάλεξις οὕτως ἔδακε, καὶ εἰς τοσαύτην ἀγωνίαν κατέστησεν, ὡς καὶ ἀθυμεῖν καὶ θορυβεῖσθαι καὶ ταραττεσθαι, εὐδηλον ὅτι δευτέρα καὶ τρίτη προσγενομένη, πάσης ἀπαλλάξει τῆς ἀρρωστίας. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐ κολακεύων ὑμᾶς λέγω ταῦτα, δι' ὧν τῇ προτεραίᾳ ἐπεδείξασθε, διὰ τούτων ἐμαρτυρήσατε τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένοις ἀλήθειαν. Καὶ γὰρ οἱ οὕτω δηχθέντες, οἱ οὕτως ὀδυνηθέντες, οἱ οὕτως ἀλγήσαντες καὶ ἀθυμήσαντες, ἐπιούσης τῆς Κυριακῆς τῆς μετ' ἐκείνην λαμπρότερον ἡμῖν τὸ θέατρον ἐποιήσατε, καὶ πλείονα τὸν σύλλογον καὶ μείζονα τὴν προθυμίαν, καὶ πάντες ἦτε μετέωροι, καθάπερ νεοττοὶ χελιδόνων τῆς καλιᾶς ἐκκρεμάμενοι, καὶ πρὸς ἡμετέραν κεχηνότες γλῶτταν.

Εἶτα, ἐπειδὴ ἀδελφὸν ἡμέτερον ἀπὸ Γαλατίας ἀφικόμενον, καὶ δι' αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας τὸν νόμον τὸν τοὺς ξένους οὕτως ὑπο-

νουν άπειρες θεραπείες, άφοϋ έχασε τή βάση και τήν προϋπόθεση τής θεραπείας), ένϋ εκείνη πού αισθάνεται και τὸ μαχαίρι και τή φωτιά και τὰ φάρμακα, γρήγορα μπορεί νὰ ξαναγίνει υγιής, ἔτσι λοιπὸν και στίς ψυχές, εκείνες πού εἶναι ἀναίσθητες δέν μπορούν νὰ μεταβληθοῦν εὐκολα, ένϋ εκείνες πού γνωρίζουν και νὰ ντρέπονται και νὰ κοκκινίζουν και νὰ πονοῦν και νὰ στενοχωροῦνται μέ τίς ἐπιτιμήσεις, μᾶς παρέχουν μέγιστη ἀπόδειξη πὼς γρήγορα θ' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τήν κακία.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς και ὁ μακάριος Παῦλος, γνωρίζοντας αὐτά, δεχόταν εκείνους πού λυπήθηκαν πάρα πολὺ και χαιρόταν γι' αὐτούς, ένϋ ἀπέριπτε εκείνους πού δέ συμπεριφέρονταν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, λέγοντας· «οἱ ὅποιοι, άφοϋ ἔγιναν ἀναίσθητοι, παρέδωσαν τὸν ἑαυτὸ τους στήν ἀσέλγεια γιὰ νὰ κάνουν ἀχόρταγα κάθε ἀκαθαρσία»³. Γιατί αὐτὸς πού δέ γνωρίζει νὰ πονάει, πὼς μπορεί νὰ διορθωθεῖ ποτέ, ἐάν δέ μάθει πρῶτα αὐτὸ τὸ πράγμα; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσεῖς τὸ ἔχετε κατορθώσει αὐτὸ, ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στήν ἀγάπη σας. Γιατί, ἂν μία ὀμίλια σᾶς πλήγωσε τόσο και σᾶς ἔφερε σέ τόσο μεγάλη ἀγωνία, ὥστε και νὰ στενοχωρεῖστε και νὰ θορυβεῖστε και νὰ ταράξεστε, εἶναι ὀλοφάνερο πὼς ἂν προστεθεῖ δεύτερη και τρίτη θὰ σᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε ἀρρώστια. Και γιὰ νὰ μάθετε ὅτι δέν τὰ λέγω αὐτὰ κολακεύοντάς σας, μέ ὅσα δείξατε στήν προηγούμενη ὀμίλια, μέ αὐτὰ ἐπιβεβαιώσατε τήν ἀλήθεια τῶν λόγων μου. Γιατί πραγματικὰ ἐσεῖς πού τόσο πληγωθήκατε, πού τόσο πονέσατε, πού τόσο ὑποφέρατε και στενοχωρηθήκατε, ὅταν ἦρθε ἡ ἐπόμενη Κυριακὴ κάνατε πιὸ λαμπρὸ τὸ ἐκκλησίασμα, περισσότερη τή συγκέντρωση και μεγαλύτερη τήν προθυμία, και ὅλοι ἦσασταν κρεμασμένοι ἀπὸ τήν ὀμίλια, ὅπως ἀκρβῶς τὰ μικρὰ τῶν χελιδονιῶν πού εἶναι κρεμασμένα ἀπὸ τή φωλιά, και μέ ἀνοικτὸ τὸ στόμα πρὸς τή γλώσσα μου.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ σέ ἀδελφὸ μας πού ἔφθασε ἀπὸ τή Γαλατία, ἐξ αἰτίας τοῦ νόμου τής ἐκκλησίας πού προστάζει νὰ ὑπο-

3. Ἐφ. 4,19.

δέχεσθαι κελεύοντα, καὶ διὰ τὴν λαμπρὰν πολιὰν τιμῶντες, παρε-
 χωρήσαμεν αὐτῷ τοῦ λόγου, καταβοῶντες ἀνεχωρεῖτε, δεινοπα-
 θοῦντες, ὡς μακρὸν χρόνον λιμὸν ὑπομείναντες, καὶ τὴν ἡμετέραν
 ποθοῦντες γλῶτταν τὴν τεμοῦσαν, τὴν ἐπιτιμήσασαν, τὴν καθικο-
 5 μένην, τὴν ὀδυνήσασαν· ταῦτόν ποιοῦντες, οἶον ἂν εἶ παιδίον τυ-
 πτόμενον, ἐπιτιμώμενον, μηδὲ οὕτως ἀποσταίῃ τῆς μητρός, ἀλλὰ
 κλαυθυριζόμενον ἔποιτο, τῶν ἱματίων τῆς μητρός ἐκ πλαγίων
 ἐχόμενον καὶ ἐπισυρόμενον αὐτῇ μετὰ τῶν ὀδυρμῶν. Διὰ ταῦτα
 σκιρτῶ καὶ πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ μακάριον ἑμαυτὸν εἶναι
 10 φημι ἐν τοσοῦτοις ἐρασταῖς ἀγωνιζόμενος, οὕτως ἐκκρεμαμένους
 ὑμᾶς ἔχων τῆς ἡμετέρας γλώττης. Τοῦτο ἐμοὶ τῆς ἀκτῖνος ταύτης
 γλυκύτερον, τοῦτο φωτὸς ἡδίων, τοῦτο ζωή, τὸ οὕτως εὐγνωμόνων
 ἐπιτυγχάνειν ἀκροατῶν, οὐχ ἀπλῶς κροτῆσαι, ἀλλὰ διορθωθῆναι
 βουλομένων, ἐπιτιμωμένων, καὶ μὴ ἀποσκιρτώντων, ἀλλὰ πρὸς
 15 τὸν ἐπιτιμῶντα καταφευγόντων.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας τῆς πρὸς
 ὑμᾶς ἄπτομαι διαλέξεως, καὶ τὰ λείψανα τῶν πρώην ὑμῖν εἰρημέ-
 νων ἀποδοῦναι βούλομαι σήμερον, τὴν ἐπιτίμησιν νῦν ἀφείς, ἵνα μὴ
 πάλιν τοῖς ραθύμοις ἐγκαλοῦντες, τοὺς σπουδαίους ζημιώσωμεν,
 20 ὀλόκληρον τὴν διάλεξιν εἰς τὸν ἐκείνων ἀναλίσκοντες ἔλεγχον. Εἰ
 γὰρ καὶ μηδὲν παρ' ἡμῶν εἶρητο, ἴκανόν τὸ χθὲς γενόμενον καὶ
 τοὺς σφόδρα μεμνηότας καὶ λυσσῶντας περὶ τὴν ἵπποδρομίαν ἀπο-
 στῆσαι τῆς ἀκαίρου ταύτης ἐπιθυμίας. Καὶ γὰρ τραγωδίας τὴν πό-
 λιν ἡμῖν ἐνέπλησεν ὁ φόνος ὁ χθὲς ἐν τῇ ἵπποδρομίᾳ συμβὰς, χο-
 25 ροὺς γυναικῶν περιέστησε, κωκυτῶν πολλῶν τὴν ἀγορὰν ἐπλή-
 ρωσε, τοῦ διὰ τῶν ἀρμάτων ἀποτμηθέντος οὕτως ἐλεεινῶς διὰ μέ-
 σου φερομένου τοῦ δήμου. Οὗτος γάρ, ὡς ἔγνω, τῇ ἐπιούσῃ μέλ-
 λων γαμηλίους λαμπάδας ἀνάπτειν, τῶν παστάδων ὑφανθεισῶν

δεχόμαστε ἔτσι τοὺς ξένους καὶ γιὰ νὰ τιμήσουμε τὰ λαμπρὰ γηρατεία, παραχωρήσαμε τὸ λόγο, φεύγατε φωνάζοντας, ὑποφέροντας, σὰν νὰ ὑπομείνατε γιὰ μακρὸ χρόνο πείνα, καὶ ἐπιθυμώντας πολὺ τὴν γλώσσα μου ποὺ σᾶς ἔκοψε, ποὺ σᾶς ἐπιτίμησε, ποὺ σᾶς πλήγωσε, ποὺ σᾶς καταπόνησε, κάνοντας τὸ ἴδιο ποὺ κάνει ἓνα παιδί, ποῦ, ἂν καὶ τὸ χτυποῦν, τὸ ἐπιτιμοῦν, οὔτε ἔτσι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ μητέρα του, ἀλλὰ κλαίγοντας ἀκολουθεῖ αὐτήν, κρατώντας ἀπὸ πλάγια τὰ ροῦχα τῆς μητέρας του καὶ σερόμενο πίσω της μὲ ὄδυρμούς. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς σκιρτῶ καὶ πετῶ ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ λέγω πὼς εἶμαι εὐτυχισμένος γιὰτὶ ἀγωνίζομαι ἀνάμεσα σὲ τόσους ποὺ μὲ ἀγαποῦν, γιὰτὶ σᾶς ἔχω ἔτσι κρεμασμένους ἀπὸ τὴ γλώσσα μου. Αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου, αὐτὸ εἶναι πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὸ φῶς, αὐτὸ εἶναι ζωὴ, τὸ νὰ πετυχαίνει κανεὶς εὐγνώμονες ἀκροατές, ποὺ θέλουν ὄχι μόνο νὰ χειροκροτήσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ διορθωθοῦν, ποὺ ἐπιτιμοῦνται καὶ δὲν ἀπομακρύνονται, ἀλλὰ καταφεύγουν σ' αὐτὸν ποὺ τοὺς ἐπιτιμᾷ.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀρχίζω τὴν ὁμιλία μου σὲ σᾶς μὲ περισσότερη προθυμία, καὶ θέλω σήμερα νὰ σᾶς ἀποδώσω καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀπ' αὐτὰ ποὺ σᾶς εἶπα σὲ προηγούμενη ὁμιλία, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τώρα τὴν ἐπιτίμηση, γιὰ νὰ μὴ ζημιώσουμε τοὺς πρόθυμους κατηγορώντας πάλι τοὺς ἀδιάφορους, ἀφιερώνοντας στὸν ἔλεγχον ἐκείνων ὀλόκληρη τὴν ὁμιλία. Γιατί, καὶ ἂν δὲν λέχθηκε τίποτε, αὐτὸ ποὺ ἔγινε χθὲς ἦταν ἀρκετὸ ἀκόμη καὶ τοὺς ὑπερβολικὰ μανιακοὺς καὶ λυσομανεῖς γιὰ τὴν ἵπποδρομία νὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἄπρεπη αὐτὴ ἐπιθυμία. Γιατὶ καὶ ὁ φόνος ποὺ συνέβηκε χθὲς στὴν ἵπποδρομία γέμισε τὴν πόλη μας θλίψη, ἔστησε γύρω-γύρω χοροὺς γυναικῶν, γέμισε τὴν ἀγορὰ μὲ πολλοὺς θρήνους, ὅταν μεταφερόταν ἀνάμεσα στὸ λαὸ αὐτὸς ποὺ τόσο ἐλεεινὰ ἀποκόπηκε μὲ τὰ ἄρματα. Γιατὶ αὐτὸς, ὅπως ἔμαθα, ἐνῶ ἐπρόκειτο τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ν' ἀνάψει τίς γαμήλιες λαμπάδες, ἐνῶ κατασκευάσθηκε ὁ νυφικὸς θάλαμος καὶ ὄλα εἶχαν ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὸ γάμο, τρέχο-

καὶ τῶν πρὸς τὸν γάμον ἠῦτρεπισμένων ἀπάντων, ὑπὸ τὴν τάξιν τὴν τοῦ ἐπάρχου τελῶν ἐν τῷ σταδίῳ κάτω διατρέχων, ἐπελθόντων τῶν ἠνιόχων καὶ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικούντων, μέσος ἀποληφθεὶς, τὸν βίαιον τοῦτον καὶ ἐλεεινὸν ὑπέμεινε θάνατον, τὴν κε-
5 φαλὴν μετὰ τῶν ἄκρων ἀποτμηθεὶς.

2. Εἶδες τῆς ἵπποδρομίας τὸν καρπὸν; Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἄνω καθημένους, φησί; Πρὸς ὑμᾶς μὲν οὖν μάλιστα· εἰ γὰρ μὴ ὑμεῖς σπουδὴν ἐποιεῖσθε συντρέχειν, οὐκ ἂν τὰ κάτω τελούμενα ἐγίνετο. Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν φορτικώτερον ποιήσω τὸν λόγον καὶ
10 ἀναξάνω τὸ ἔλκος, καταλιπὼν ὑμῶν τῷ συνειδότι ταῦτα, τὰ λειπούμενα τῶν πρώην ὑμῖν εἰρημένων ἀποδοῦναι πειράσομαι.

Τίνα οὖν ἦν τὰ πρώην εἰρημένα; Ἔλεγον ὅτι θεμέλιος ὁ Χριστὸς κέκληται ὡς φέρων ἅπαντα καὶ συγκρατῶν καὶ διαβαστάζων· τοῦτο νῦν ἐξ ἀποστολικῆς ἐτέρας ρήσεως ἀποδειξάτω βούλομαι. Οὐ-
15 τος γὰρ ὁ ἐκεῖνα εἰρηκῶς, ἐρμηνεύων ἐκείνην τὴν λέξιν, φησὶν· «ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ρήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς». Τί ἐστι, «φέρων»; Ἡνιοχῶν, κυβερνῶν, οἰκονομῶν,
20 διακρατῶν, συγκρατῶν, διαβαστάζων. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἅπαντα παρήγαγεν, ἀλλὰ καὶ γενομένων προνοεῖ καθάπερ ὁ γεγεννηκῶς αὐτὸν Πατήρ. Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· «ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Διὸ καὶ μᾶλλον ἐζήτησαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, οὐ μόνον ὅτι ἔλυε τὸ
25 Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατέρα αὐτοῦ ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ».

ντας στο στάδιο και έκτελώντας διαταγή του ἐπάρχου, όταν συγκρούστηκαν οἱ ἡνίοχοι καὶ φιλονεικοῦσαν μεταξύ τους, ἐπειδὴ ἀποκλείσθηκε ἀνάμεσά τους, δέχθηκε αὐτὸν τὸ βίαιο καὶ ἐλεεινὸ θάνατο, ἀφοῦ ἀποκόπηκε τὸ κεφάλι του μαζί με τὰ ἄκρα.

2. Εἶδες τὸν καρπὸ τῆς ἵπποδρομίας; Καὶ ποιά σχέση, λέγει, ἔχει αὐτὸ με μᾶς πού καθόμαστε ψηλά; Καὶ πολλή μάλιστα σχέση ἔχει με σᾶς. Γιατί, ἂν ἐσεῖς δὲ δείχνετε προθυμία νὰ συνκεντρώνεστε, δὲ θὰ γίνονταν τὰ ὅσα τελοῦνται κάτω. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴν κάνω πάλι τὸ λόγο πιὸ ἐνοχλητικὸ καὶ ξαναξύσω τὴν πληγὴ, ἀφοῦ τὰ ἀφήσω αὐτὰ στὴ συνείδησή σας, θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποδώσω τὰ ὑπόλοιπα ἀπ' ὅσα σᾶς εἶχα πεῖ σὲ προηγούμενη ὁμιλία.

Ποιά λοιπὸν ἦταν ἐκεῖνα πού λέχθηκαν τότε; Ἔλεγα ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει ὀνομασθεῖ θεμέλιο γιατί φέρει καὶ συγκρατεῖ καὶ βαστάζει τὰ πάντα. Αὐτὸ τώρα θέλω νὰ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ ἄλλον ἀποστολικὸ λόγο. Γιατί αὐτὸς πού τὰ εἶπε αὐτά, ἐρμηνεύοντας ἐκείνη τὴ λέξη, λέγει: «ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ ἡ σφραγίδα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ ὁποῖος φέρει τὰ πάντα με τὸ λόγο τῆς δύναμής του, ἀφοῦ καθάρισε τίς ἁμαρτίες μας, κάθισε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανό»⁴. Τί σημαίνει, «ὁ ὁποῖος φέρει»; Ὁ ὁποῖος διευθύνει, κυβερνάει, κατευθύνει, κρατάει σταθερά, συγκρατεῖ, βαστάζει. Γιατί ὄχι μόνο δημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἔγιναν φροντίζει γι' αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατέρας πού τὸν γέννησε. Γι' αὐτό, γιὰ νὰ δηλώσει αὐτό, ἔλεγε: «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». «Γι' αὐτὸ ἤθελαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀκόμη περισσότερο νὰ τὸν σκοτώσουν, ὄχι μόνο γιατί καταργοῦσε τὸ Σάββατο, ἀλλὰ καὶ γιατί ἔλεγε πὼς ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας δικός του καὶ ἔτσι ἔκανε τὸν ἑαυτό του ἴσο με τὸ Θεό»⁵.

5. Ἰω. 5,18.

Ποῦ νῦν οἱ τῶν αἰρετικῶν παῖδες, οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν μαινό-
 μενοι σωτηρίας, καὶ τῆς ἰσότητος ἀποσχίζοντες αὐτὸν τῆς πρὸς τὸν
 Πατέρα; ἀκουέτωσαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν φωνὴν (ὅταν δὲ τὸν
 εὐαγγελιστὴν εἶπω, τὸν Χριστὸν λέγω τὸν κινουῦντα αὐτοῦ τὴν ψυ-
 5 χήν)· ἀκουέτωσαν, καὶ ἐντραπήτωσαν, καὶ παυσάσθωσαν τοιαῦτα
 μαινόμενοι. Καὶ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐδίωκον, ὅτι ἴσον
 ἑαυτὸν ἔλεγε· καὶ οὗτοι διὰ τοῦτο ἀπαγχονίζονται, ὅτι ταύτην ἀνα-
 φέρομεν αὐτῷ τὴν εὐφημίαν παρ' αὐτοῦ παιδευθέντες. Ἄλλ' οὐκ
 αὐτοῦ, φησὶν, οὐδὲ τοῦ εὐαγγελιστοῦ αὕτη ἢ ψῆφος ἦν, ἀλλὰ τῶν
 10 Ἰουδαίων. Μάλιστα μὲν, εἰ καὶ τῶν Ἰουδαίων ἦν, καὶ τοῦτό σου
 μέγιστον ἔγκλημα καὶ ἐσχάτη κατηγορία, ὅτι ἄπερ οἱ ἀγνώμονες
 Ἰουδαῖοι συνεῖδον ἀπὸ τῶν ρημάτων κατασκευαζόμενα, ταῦτα αὐ-
 τὸς ἐθελοκωφῶν οὐχ ὄρας. Οὐ γὰρ δὴ οἴκοθεν αὐτὰ εἰσήγον, ἀλλ'
 ἀφ' ὧν ὁ Χριστὸς ἔλεγε συλλογιζόμενος αὐτούς.

15 Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ Ἰουδαίων ἐστὶν ἢ λέξις αὕτη, ἀλλὰ
 τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ψῆφος καὶ ρῆσις (ὅταν δὲ εἶπω τοῦ εὐαγγελι-
 στοῦ, τοῦ Χριστοῦ λέγω τοῦ κινουῦντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν), αὐτὰ
 τὰ ρήματα ἐξέταξε. «Ὁ Πατήρ μου». Οὐ παντί που δῆλον καὶ τῷ
 σφόδρα ἀνοήτῳ, ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν, «Ὁ Πατήρ μου», ἵνα ἴδιον αὐ-
 20 τοῦ ἀποφήνῃ; Τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν πάλιν, «ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζο-
 μαι», ἄρα οὐκ ἰσότητά ἐστι κατασκευάζοντος; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἔρ-
 γάζεται ἐκεῖνος, ἐγὼ δὲ ὑπουργῶ· ἔργάζεται ἐκεῖνος, ἐγὼ δὲ ὑπη-
 ρετοῦμαι· ἀλλ', «ἐκεῖνος ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι». Ὅρας πῶς
 οὐκ Ἰουδαίων ἦν ἀπόφασις, ἀλλὰ τῶν ἐκείνου ρημάτων κατα-
 25 σκευὴ τὸ λεγόμενον; Εἰ γὰρ Ἰουδαίων ἦν πεπλανημένη τις ὑπόνοια
 καὶ ψῆφος τὸ ἴσον αὐτὸν ποιεῖν τῷ Θεῷ, καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ ἐβού-
 λετο τοῦτο ὑποπτέυσθαι, οἱ δε Ἰουδαῖοι μὴ βουλομένου τοῦτο αὐ-
 τοῦ ὑπώπτειν, ἕτερα ὑπονοοῦντες παρ' ὃ αὐτὸς κατασκευάσαι

Ποῦ εἶναι τώρα οἱ αἵρετικοί, πού μαίνονται ἐναντίον τῆς δικῆς τους σωτηρίας καὶ ἀποχωρίζουν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἰσότητα πρὸς τὸν Πατέρα; Ἴσως ἀκούσουν τὴ φωνὴ τοῦ εὐαγγελιστῆ (καὶ ὅταν μιᾶ γιὰ τὸν εὐαγγελιστῆ, ἐννοῶ τὸ Χριστὸ πού κινουσε τὴν ψυχὴ του) ἅς ἀκούσουν καὶ ἅς ντραποῦν καὶ ἅς σταματήσουν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴ μανία. Γιατὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι γι' αὐτὸ τὸν καταδίωκαν, ἐπειδὴ ἔλεγε τὸν ἑαυτό του ἴσο πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτοὶ γι' αὐτὸ ἀπαγχανίζονται, ἐπειδὴ τοῦ ἀποδίδουμε αὐτὸν τὸν ἔπαινο, πού τὸν διδαχθήκαμε ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἀλλὰ ἡ γνώμη αὐτῆ, λέγει, δὲν ἦταν δική του οὔτε τοῦ εὐαγγελιστῆ, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἂν ἀκόμη βέβαια ἦταν γνώμη τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτὸ εἶναι μέγιστο ἔγκλημά σου καὶ ἔσχατη κατηγορία, γιατί αὐτὰ πού οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι ἔλεγαν στηριζόμενοι στὰ λόγια, αὐτὰ ἐσὺ κάνοντας τὸν κουφὸ δὲν τὰ βλέπεις. Γιατὶ αὐτὰ δὲν τὰ παρουσίαζαν ἀπὸ μόνοι τους, ἀλλὰ ἀπ' αὐτὰ πού ὁ Χριστὸς ἔλεγε συλλογιζόμενος αὐτούς.

Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ἡ λέξη αὐτῆ δὲν ἀνήκει οὔτε στοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' εἶναι καὶ γνώμη καὶ λόγος τοῦ εὐαγγελιστῆ (καὶ ὅταν λέγω τοῦ εὐαγγελιστῆ, ἐννοῶ τοῦ Χριστοῦ πού κινεῖ τὴ διάνοιά του), ἐξέταζε τὰ ἴδια τὰ λόγια. «Ὁ Πατέρας μου». Δὲν εἶναι στὸν καθένα φανερὸ καὶ στὸν πάρα πολὺ ἀνόητο ὅτι γι' αὐτὸ εἶπε «Ὁ Πατέρας μου», γιὰ νὰ φανερώσει κάποια δική του ιδιότητα; Καὶ τὸ νὰ προσθέσει πάλι, «ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», ἄραγε δὲν ἀποδεικνύει ἰσότητα; Γιατὶ δὲν εἶπε, «ἐκεῖνος ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ὑπηρετῶ, ἐκεῖνος ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ὑπηρετοῦμαι», ἀλλὰ, «ἐκεῖνος ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Βλέπεις πῶς δὲν ἦταν γνώμη τῶν Ἰουδαίων τὸ λεγόμενο, ἀλλὰ προερχόταν ἀπὸ τὰ λόγια του; Γιατὶ, ἂν ἦταν κάποια πλανημένη ὑπόνοια καὶ γνώμη τῶν Ἰουδαίων τὸ νὰ κάνει τὸν ἑαυτό του ἴσο μὲ τὸ Θεό, καὶ αὐτὸς δὲν ἠθελε νὰ τὸ ὑποψιάζονται αὐτό, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι, χωρὶς νὰ τὸ θέλει αὐτός, τὸ ὑποψιάζονταν, ὑπονοώντας ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνο πού αὐτὸς ἠθελε ν' ἀποδείξει, δὲ θὰ τὸ ἄφηνε αὐτὸ ἔτσι ἀδιόρθωτο ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλὰ θὰ τὸ φανέ-

έβούλετο· οὐκ ἂν αὐτὸν εἶασεν οὕτως ἀδιόρθωτον ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλ' ἐπεσημήνατο ἂν καὶ εἶπεν αὐτὸ σαφῶς. Καὶ γὰρ ἔθος αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν, καὶ αὐτοῖς καὶ τῷ Ἰησοῦ· καὶ τοῦτο ἐξ ἑνὸς καὶ δευτέρου παραδείγματος πειράσομαι ὑμῖν ποιῆσαι δῆλον, ὅτι ὅταν εἶπη 5 τι ὁ Χριστός, καὶ ἑτέρως μὲν αὐτὸ εἶπη αὐτός, ἑτέρως δὲ ὑποπτέυσωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, διορθοῦνται ὁ εὐαγγελιστής.

Καὶ ἵνα μάθης τοῦτο σαφῶς, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου αὐτὸ τοῦτο δῆλον ποιούντος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς κολλυβιστὰς ἐξέβαλε φραγέλλιον ποιήσας, καὶ ἔλε- 10 γεν, «μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου», προσελθόντες οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι ἔλεγον· «τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;». Τί οὖν αὐτός; «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἑαυτοῦ λέγων. Ἄλλ' ἐκεῖνοι αὐτὸ οὐ συνειδόν, ἀλλὰ τί φασι; 15 «Τεσσαράκοντα καὶ ἐξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;», περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τοῦ διὰ λίθων κατεσκευασμένου λέγοντες· ἐκεῖνος γὰρ τεσσαράκοντα καὶ ἐξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ Βαβυλῶνος, διακωλυομένων τῶν οἰκοδομούντων ὑπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιβουλῆς, καὶ 20 χρόνου τριβομένου πολλοῦ οὗτος ὁ ναὸς ἀπηρτίζετο.

Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἑαυτοῦ ἔλεγεν, τὸν σταυρὸν δηλῶν καὶ τὴν ἀνάστασιν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν»· ἐκεῖνοι δὲ περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὑπώπτευν· ὅθεν καὶ ἔλεγον· «τεσσαρά- 25 κοντα καὶ ἐξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;» ὅρα πῶς οὐ παρέδραμεν αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστής,

6. Ἰω. 2,16.

7. Ἰω. 2,18.

ρωνε και θα το ελεγε καθαρά. Γιατι το συνήθιζαν να το κάνουν αυτό, και εκείνοι και ο Ίησοῦς. Και αυτό θα προσπαθήσω να σας το κάμω φανερό από ένα – δύο παραδείγματα, ότι δηλαδή όταν ελεγε κάτι ο Χριστός, και αυτός το ελεγε βέβαια με διαφορετική έννοια, ενώ διαφορετικά το έννοούσαν οι Ίουδαῖοι, το διορθώνει ο ευαγγελιστής.

Και για να το μάθεις αυτό καλά, άκουσε τον ίδιο τον Ίωάννη που το κάνει φανερό αυτό. Όταν λοιπόν μπήκε στο ναό του Θεού και κάνοντας ένα μαστίγιο έβγαλε έξω τους άργυραμοιβούς, και ελεγε, «μην κάνετε τον οίκο του Πατέρα μου οίκο έμπορίου»⁶, αφού τον πλησίασαν οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι ελεγαν, «τί σημεῖο μάς δείχνεις ότι έχεις δικαίωμα να κάνεις αυτά;»⁷. Τί λοιπόν απάντησε αυτός; «Γκρεμίστε το ναό αυτόν και σε τρεῖς ήμέρες θα τον ανοικοδομήσω»⁸, μιλώντας για το δικό του σώμα. Εκείνοι όμως δεν το κατανόησαν αυτό, αλλά τί λένουν; «Σαράντα έξι χρόνια χρειάσθηκαν για να κτισθεῖ ο ναός αυτός και συ θα τον ανοικοδομήσεις σε τρεῖς ήμέρες;»⁹, μιλώντας για τον ιουδαϊκό ναό που είχε κατασκευασθεῖ με πέτρες. Γιατι ο ναός εκείνος κτίσθηκε σε σαράντα έξι χρόνια μετά την επιστροφή από τη Βαβυλώνα, επειδή έμποδίζονταν οι οικόδομοι από τη βαρβαρική επιβουλή, και πέρασε πολὺς χρόνος για την ολοκλήρωση του ναού.

Επειδή λοιπόν ο Ίησοῦς μιλούσε για το δικό του σώμα, έννοώντας το σταυρό και την ανάσταση (γιατι αυτό σημαίνει τό, «γκρεμίστε το ναό αυτόν και σε τρεῖς ήμέρες θα τον ανοικοδομήσω»), ενώ εκείνοι καταλάβαιναν για τον ιουδαϊκό ναό (γι' αυτό και ελεγαν, «σαράντα έξι χρόνια χρειάσθηκαν για να κτισθεῖ ο ναός αυτός και συ θα τον ανοικοδομήσεις σε τρεῖς ήμέρες;»), πρόσεχε πώς δεν τον παρασιώπησε αυτό ο ευαγγελιστής,

---

8. Ίω. 2,19.

9. Ίω. 2,20.

ἀλλ' ἐπήγαγε τὴν διόρθωσιν, λέγων· «ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ». Οὐδὲ γὰρ εἶπε, 'λύσατε τὸ σῶμα τοῦτο', ἀλλά, «τὸν ναόν», ἵνα δείξῃ τὸν Θεὸν τὸν οἰκοῦντα· λύσατε τὸν ναὸν τὸν πολλῶ βελτίονα τοῦ ἰουδαϊκοῦ. Ὁ μὲν γὰρ εἶχε τὸν νόμον, 5 ὁ δὲ τὸν νομοθέτην· ὁ μὲν τὸ γράμμα τὸ ἀποκτεῖνον, ὁ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ζωοποιῶν· ὁ μὲν τὴν ράβδον τὴν Ἀαρών, ὁ δὲ τὴν ράβδον Ἰεσσαί.

3. Πάλιν ἀλλαχοῦ τὸ ἐπὶ τῶν ἄρτων θαῦμα ποιήσαντι ἀπάρας σὺν αὐτοῖς, διέβαινον εἰς τὸ πέραν, καὶ ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· «προσ- 10 ἔχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων». Οἱ δὲ ζύμην ἀκούσαντες, περὶ ἄρτων ὑπώπτεον· αὐτὸς δὲ οὐ περὶ ἄρτων ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν φαρισαίων. Ἐπεὶ γὰρ ἄλλως μὲν αὐτὸς εἶπεν, ἄλλως δὲ ὑπώπτευσαν ἐκεῖνοι, ὅρα πῶς διορθοῦται αὐτό, λέγων· «οὕτως ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐ 15 μέμνησθε τοὺς πέντε ἄρτους καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε, καὶ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε; πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν, ἀλλὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν φαρισαίων, ὥστε προσέχειν;». Ὅρα πῶς καὶ ἐπὶ τοῦ ναοῦ ὁ εὐαγγελιστῆς καὶ ἐνταῦθα αὐτὸς τῶν πεπλανημένων διορθοῦται τὴν ὑπό- 20 νοιαν;

Οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖν τῷ Θεῷ, εἰ αὐτὸς μὲν οὐκ ἐποίει ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τοῦτο ὑπώπτεον ἀπὸ τῶν εἰρημένων, διώρθωσεν ἂν τὴν ὑπόνοιαν ταύτην ὁ εὐαγγελιστῆς, καὶ εἶπεν ὅτι Ἰουδαῖοι μὲν ἴσον ἑαυτὸν ἐνόμιζον ἀ- 25 τὸν ποιεῖν τῷ Θεῷ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐποίει τοῦτο οὐδὲ κατεσκεύαζεν. Ἴνα δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν ρημάτων μάθῃς, ὅτι τοῦτο μάλιστα ἐβού-

10. Ἰω. 2,21.

11. Μάρκ. 8,15 καὶ Ματθ. 16,6.

ἀλλὰ πρόσθεσε τὴ διόρθωση, λέγοντας· «ἐκεῖνος ὁμως μιλοῦσε γιὰ τὸ ναὸ τοῦ σώματός του»¹⁰. Οὐτε βέβαια εἶπε, ‘γκρεμίστε τὸ σῶμα αὐτό’, ἀλλά, «τὸ ναό», γιὰ νὰ δείξει τὸ Θεὸ πὺ κατοικεῖ· γκρεμίστε τὸ ναὸ πὺ εἶναι πολὺ καλῦτερος ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκό. Γιατὶ ὁ ἓνας εἶχε τὸ νόμο, καὶ ὁ ἄλλος τὸ νομοθέτη· ὁ ἓνας τὸ γράμμα πὺ σκοτῶνει, καὶ ὁ ἄλλος τὸ πνεῦμα πὺ δίνει ζωή· ὁ ἓνας τὸ ραβδί τοῦ Ἀαρών, καὶ ὁ ἄλλος τὴ ράβδο τοῦ Ἰεσσαί.

3. Σὲ ἄλλη περίπτωση πάλι, ἀφοῦ ἔκαμε τὸ θαῦμα μὲ τοὺς ἄρτους καὶ ἔφυγε μαζὶ μ’ αὐτούς, περνοῦσε στὴν ἀντικρινὴ ὄχθη καὶ ἔλεγε στοὺς μαθητές του· «προσέχετε ἀπὸ τὸ προζύμι τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων»¹¹. Ἐκεῖνοι ἐπειδὴ ἄκουσαν ‘προζύμι’, ὑποψιάζονταν γιὰ ψωμιά, ἐνῶ αὐτὸς δὲ μιλοῦσε γιὰ ψωμιά, ἀλλὰ γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν Φαρισαίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ ἄλλη ἔννοια τὸ εἶπε αὐτὸς καὶ μὲ διαφορετικὴ ἔννοια τὸ ἐξέλαβαν ἐκεῖνοι, πρόσεχε πῶς τὸ διορθῶνει αὐτό, λέγοντας· «ἀκόμη καὶ σεῖς εἶστε τόσο ἀνόητοι; δὲ θυμάστε τὰ πέντε ψωμιά καὶ πόσα κοφίνια πήρατε; καὶ τὰ ἑπτὰ ψωμιά καὶ πόσα καλάθια πήρατε; πῶς δὲν καταλαβαίνετε ὅτι δὲ σᾶς μίλησα γιὰ ψωμιά, ἀλλὰ γιὰ τὴν διδασκαλία τῶν Φαρισαίων, ὥστε νὰ προσέχετε ἀπ’ αὐτήν;»¹² Βλέπεις πῶς καὶ στὸ ναὸ ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ ἐδῶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος διορθῶνει τὴν ὑπόνοια τῶν πλανημένων;

Ἔτσι λοιπὸν καὶ στὴν περίπτωση πὺ κάνει τὸν ἑαυτὸ του ἴσο μὲ τὸ Θεό, ἂν αὐτὸς δὲν ἔκανε τὸν ἑαυτὸ του ἴσο μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἂν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ ὑποψιάζονταν αὐτὸ ἀπ’ αὐτὰ πὺ εἶχαν λεχθεῖ, ὁ εὐαγγελιστὴς θὰ διόρθωνε τὴν ὑποψία αὐτὴ καὶ θὰ ἔλεγε ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι νόμιζαν πῶς ἔκανε τὸν ἑαυτὸ του ἴσο μὲ τὸ Θεό, ἐνῶ αὐτὸς δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ οὔτε τὸ κατασκεύαζε. Γιὰ νὰ μάθεις ὁμως ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια, ὅτι αὐτὸ κυρίως ἤθελε νὰ βάλει καλὰ μέσα στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων, ἃς φέρουμε τὸ

12. Ματθ. 15,16· 16,9–12.

λετο πηγνύναι ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων διανοίαις, ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν καὶ μάθωμεν τί ποτε ἐγκαλούμενος ταῦτα ἀπελογοῖτο. Τί ποτ' οὖν ἦν ὅπερ ἐνεκαλεῖτο; Ὅτι ἐν Σαββάτῳ ἔργα ἐποίει· «διὰ τοῦτο», φησὶν, «ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ταῦτα ἐποίει 5 ἐν Σαββάτῳ».

Ποῖα δὴ ταῦτα; Ὅτι τὸν παραλυτικὸν ἔσφιγξε, καὶ ἐκέλευσε αὐτῷ τὴν κλίνην λαβεῖν καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὸν οἶκον. Διὸ καὶ ἐρωτῶντες αὐτὸν ἔλεγον, τίς εἶη ὁ ἐπιτάξας αὐτῷ ταῦτα ποιεῖν ἐν Σαββάτῳ· ὁ δὲ ἔφη, «ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἄρον τὴν 10 κλίνην σου καὶ ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου». Πρὸς ταῦτα δυσχεραίνοντες, ἐδίωκον αὐτόν, ὅτι ταῦτα ἐπέταξεν ἐν Σαββάτῳ, ὅπερ ἐδόκει νόμου παράβασις καὶ λύσις. Τί οὖν ἀπολογούμενος ὁ Χριστὸς λέγει; «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Καίτοι γε πολλὰ ἕτερα ἐνῆν εἰπεῖν, εἴ γε ἀπολογήσασθαι ἐβούλετο μόνον, 15 ἀλλὰ μὴ δεῖξαι τὴν ἰσότητα. Πολλάκις γὰρ ἐλύθη τὸ Σάββατον, καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τῆς πόλεως τῆς Ἰεριχουντίων. Ὅτε γὰρ προσέβαλον τοῖς τείχεσιν, ἑπτὰ ἡμέρας ἐκελεύοντο σάλπιγγας μεταχειριζόμενοι περιέειναι τὰ τεῖχη, καὶ οὕτω κατηνέχθη ἡ πόλις. Ὅτι δὲ ἐν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις, ὅθεν ἂν ποιησώμεθα τὴν ἀρχὴν, ἀνάγκη τὸ 20 Σάββατον ἐμπεσεῖν, παντὶ που δῆλον. Ὅθεν δῆλον, ὅτι ἐλύθη τὸ Σάββατον.

Πάλιν περιτέμνεσθαι ἐκέλευεν ἄνθρωπον τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ· ἀνάγκη καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὸ Σάββατον λύεσθαι· τὸν γὰρ ἐν Σαββάτῳ τεχθέντα ἀνάγκη τῷ ἑτέρῳ Σαββάτῳ περιτμηθῆναι. Οἱ δὲ 25 ἱερεῖς καὶ μετὰ πλείονος τῆς παρουσίας αὐτὸ ἔλουν, καὶ πάλιν θυσίαν ἐν σαββάτῳ κελευόμενοι ἀναφέρειν· ὅπου δὲ θυσία, καὶ ἐκδέ-

λόγο πιό πάνω και ἄς μάθουμε γιά ποιό ἄραγε πράγμα κατηγορούμενος ἀπολογοῦνταν αὐτά. Ποιό λοιπὸν ἦταν αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο κάποτε κατηγοροῦνταν; "Ὅτι τὸ Σάββατο ἐργαζόταν. «Γι' αὐτό», λέγει, «τὸν καταδίωκαν οἱ Ἰουδαῖοι, γιὰ τὰ ἔκαμνε αὐτὰ τὸ Σάββατο»¹³.

Ποιά λοιπὸν ἦταν αὐτά; "Ὅτι ἔκανε καλὰ τὸν παραλυτικὸ καὶ τὸν πρόσταξε νὰ πάρει τὸ κρεβάτι του καὶ νὰ πάει στὸ σπίτι του. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν τοῦ ἔλεγαν, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸν διέταξε νὰ κάνει αὐτὰ τὸ Σάββατο. Καὶ ἐκεῖνος εἶπε, «αὐτὸς ποὺ μὲ ἔκαμε ὑγιή, αὐτὸς μοῦ εἶπε· 'σῆκωσε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε στὸ σπίτι σου'»¹⁴. Δυσανασχετῶντας γι' αὐτὰ τὸν καταδίωκαν, γιὰ τὸ διέταξε αὐτὰ τὸ Σάββατο, πράγμα ποὺ νομιζόταν παράβαση καὶ κατάργηση τοῦ νόμου. Τί λοιπὸν λέγει ὁ Χριστὸς ὅταν ἀπολογεῖται; «Ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Παρ' ὄλο βέβαια ποὺ μποροῦσε νὰ πεῖ πολλὰ ἄλλα, ἂν φυσικὰ ἤθελε ν' ἀπολογηθεῖ μόνο, ἀλλὰ νὰ μὴ δείξει τὴν ἰσότητα. Γιὰ τὸ Σάββατο καταργήθηκε πολλὲς φορές καὶ πρῶτα στὴν πόλη τῆς Ἰεριχοῦς. "Ὅταν δηλαδὴ ἐπιτέθηκαν στὰ τεῖχη της, πήραν τὴν ἐντολὴ νὰ γυρίζουν γύρω ἀπὸ τὰ τεῖχη σαλπίζοντας ἑπτὰ ἡμέρες, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἔπεσε ἡ πόλη. "Ὅτι ὅμως στὶς ἑπτὰ ἡμέρες, ἀπὸ ὅπου ἂν ἀρχίσουμε νὰ μετῶμε, εἶναι ἀνάγκη νὰ πέσει τὸ Σάββατο, στὸν καθένα εἶναι φανερό. Ἐπομένως εἶναι φανερό ὅτι καταργήθηκε τὸ Σάββατο.

Πάλι ὁ νόμος διέταξε νὰ περιτέμνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ὄγδοη ἡμέρα. Κατ' ἀνάγκη καὶ ἐδῶ πάλι καταργεῖται τὸ Σάββατο, γιὰ τὸ αὐτὸς ποὺ γεννήθηκε Σάββατο εἶναι ἀναγκασμένος νὰ περιτμηθεῖ τὸ ἄλλο Σάββατο. Καὶ οἱ ἱερεῖς μὲ περισσότερη εὐκολία τὸ καταργοῦσαν καὶ ὅταν πάλι ἔπαιρναν ἐντολὴ νὰ προσφέρουν θυσία τὸ Σάββατο. Προσφέροντας ὅμως θυσία ἦταν

---

14. Ἰω. 5,11.

ρειν καὶ καίειν, καὶ ἐπιτιθέναι θυσιαστηρίῳ, καὶ ὑδροφορεῖν, καὶ
 ξύλα διακλᾶν, καὶ τέφραν ἐκφέρειν, καὶ ἕτερα πλείονα ποιεῖν ἀνάγ-
 κη ἦν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ Σάββατον λύεσθαι. Μετὰ τούτων καὶ ἡ
 κτίσις αὐτὴ τὸ Σάββατον ἔλυε· καὶ γὰρ ἡλῖος ἐργάζεται ἐν Σαβ-
 5 βάτῳ, καὶ σελήνη τρέχει, καὶ ὁ ποικίλος τῶν ἄστρον φαίνει χορός,
 καὶ ἄνεμοι πνέουσι, καὶ πηγαὶ βρύουσι, καὶ ποταμοὶ ρέουσι, καὶ
 θάλαττα κινεῖται, καὶ σπέρματα ἀναδίδονται καὶ φυτὰ, καὶ ἡ γῆ τί-
 κτει καὶ τὰ ἄλογα ἅπαντα, ἔτι δὲ καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Οὐ-
 δέποτε γάρ, γυναικὸς κούσης ἐν Σαββάτῳ, ἢ φύσις ἀνέμεινε τὸν
 10 νόμον, καὶ ἐξεδέξατο παρελθεῖν τὸ Σάββατον, καὶ τότε λυθῆναι τὰς
 ὠδίνας, ἀλλὰ εἰργάζετο τὸ ἑαυτῆς ἔργον καὶ Σαββάτου ὄντος. Καὶ
 αἱ ἄνω δὲ δυνάμεις ὑπηρετοῦνται ἐν Σαββάτῳ, καὶ οὐ διαλιμπά-
 νουσι τὴν διακονίαν τὴν ἑαυτῶν πληροῦσαι.

Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἶπέ μοι, τοσαύτας ἔχων ἀπολογίας ἀφορ-
 15 μὰς, οὐδεμίᾳ τούτων κέχρηται, οὐδὲ λέγει, τί μοι ἐγκαλεῖτε, ὅτι
 λύω τὸ Σάββατον; καὶ γὰρ οἱ ἱερεῖς ἐν Ἱεριχοῦντι ἔλυσαν, καὶ οἱ ἐν
 τῷ ἱερῷ λύουσι· τί μοι ἐγκαλεῖτε, ὅτι λύω Σάββατον; καὶ γὰρ ἡλῖος
 λύει καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ ἡ ἄνω καὶ ἡ
 κάτω· ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀφείς, ἐπὶ τὸν Πατέρα ἦλθεν, λέγων· «ὁ
 20 Πατὴρ μου ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Οὐ γὰρ δὴ ἀπολογήσα-
 σθαι ἐβούλετο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰσοτιμίαν δεῖξαι. Διὰ τοῦτο οὐκ
 εἶπεν, ἐργάζομαι, καὶ γὰρ ἡ κτίσις ἐργάζεται, οὐ γὰρ ἦν τῆς κτίσε-
 ως, ἀλλ' «ἐργάζομαι, καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐργάζεται». Τῆς γὰρ οὐσίας
 ἐκείνης ἦν καὶ τῆς ἐξουσίας.

25 4. Διὰ τοῦτο οὐχ ὡς τῆς κτίσεως ὢν ἀπολογεῖται, ἀλλ' ὡς ἐκεί-
 νου γέννημα γνήσιον. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ στοχασμὸς τὰ εἰρημένα,
 ἔλυσάν ποτε καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ Σάββατον τίλλοντες στάχνας καὶ
 ἐσθίοντες, καὶ ἐγκαλούντων τῶν Ἰουδαίων καὶ λεγόντων· οὐχ ὀρᾶς

ἀναγκασμένοι νὰ γδέρνουν καὶ νὰ καίουν, νὰ τοποθετοῦν ἐπάνω στὸ θυσιαστήριον καὶ νὰ φέρουν νερό, νὰ σπάζουν ξύλα καὶ νὰ μεταφέρουν στάχτη, καὶ νὰ κάνουν πολλὰ ἄλλα, καταργούμενο ἔτσι τὸ Σάββατο. Μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ ἡ κτίσις ἢ ἴδια καταργοῦσε τὸ Σάββατο. Γιατὶ καὶ ὁ ἥλιος ἐργάζεται τὸ Σάββατο, καὶ ἡ σελήνη τρέχει, καὶ ὁ ποικίλος χορὸς τῶν ἄστρον φέγγει, καὶ οἱ ἄνεμοι πνέουν, καὶ οἱ πηγὲς ἀναβλύζουν, καὶ οἱ ποταμοὶ κυλοῦν, καὶ ἡ θάλασσα κινεῖται, καὶ τὰ σπέρματα καὶ τὰ φυτὰ φυτρώνουν, καὶ ἡ γῆ γεννάει καὶ ὅλα τὰ ζῶα, καὶ ἀκόμη καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ ποτέ, κυοφορώντας μία γυναῖκα, ἡ φύσις δὲν περίμενε τὸ νόμον καὶ δέχθηκε νὰ περᾶσει τὸ Σάββατο καὶ ὕστερα νὰ ἀρχίσουν οἱ πόνοι τοῦ τοκετοῦ, ἀλλὰ ἔκανε τὸ δικό της ἔργο καὶ ὅταν ἦσαν Σάββατο. Ἐξάλλου καὶ οἱ οὐράνιες δυνάμεις ὑπηρετοῦν τὸ Σάββατο καὶ δὲ σταματοῦν νὰ ἐκπληρώνουν τὴν ὑπηρεσίαν τους.

Γιὰ ποιὸν λοιπὸν λόγο, πές μου, ἂν καὶ εἶχε τόσες ἀφορμὲς γιὰ ἀπολογία δὲ χρησιμοποιοεῖ καμία ἀπ' αὐτέσ, οὔτε λέγει, 'γιατὶ μὲ κατηγορεῖτε ἐπειδὴ καταργῶ τὸ Σάββατο; γιατὶ καὶ οἱ ἱερεῖς στὴν Ἱεριχῶ τὸ κατάργησαν καὶ αὐτοὶ ποὺ ὑπηρετοῦν στὸ ναὸ τὸ καταργοῦν· γιατὶ μὲ κατηγορεῖτε ἐπειδὴ καταργῶ τὸ Σάββατο; γιατὶ καὶ ὁ ἥλιος τὸ καταργεῖ καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἀστέρια καὶ ὅλη ἡ κτίσις, καὶ ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω, ἀλλ', ἀφήνοντας ὅλα αὐτὰ, ἦρθε στὸν Πατέρα, λέγοντας· «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Γιατὶ δὲν ἤθελε βέβαια νὰ ἀπολογηθεῖ μόνο, ἀλλὰ νὰ δείξει καὶ τὴν ἰσοτιμία. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, 'ἐργάζομαι', γιατὶ καὶ ἡ κτίσις ἐργάζεται (ἄλλωστε δὲν ἀνῆκε στὴν κτίσις), ἀλλὰ, «ἐργάζομαι γιατὶ καὶ ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται». Γιατὶ εἶχε ἐκείνη τὴν οὐσία καὶ τὴν ἐξουσία.

4. Γι' αὐτὸ δὲν ἀπολογεῖται σὰν νὰ ἀνῆκε στὴν κτίσις, ἀλλὰ σὰν γνήσιο γέννημα ἐκείνου. Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι τὰ λεγόμενα δὲν εἶναι ἀπλὴ σκέψις, κατάργησαν κάποτε καὶ οἱ μαθητὲς τὸ Σάββατο μαδώντας στάχυα καὶ τρώγοντας, καὶ ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς κατηγοροῦσαν καὶ ἔλεγον, 'δὲ βλέπεις τί κάνουν αὐτοὶ τὸ

έν Σαββάτῳ τί οὗτοι ποιοῦσιν; οὐδαμοῦ τοῦ Πατρὸς ἐμνήσθη ἐκεῖ, ἀλλὰ τί φησιν; «Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυίδ, ὅτε ἐπέινασε; πῶς εἰσῆλθε, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὗς οὐκ ἐξὸν αὐτῷ ἦν φαγεῖν καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ; οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι οἱ ἱερεῖς ἐν 5 τῷ ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσιν;» Ὁρᾷς πῶς, ὅτε μὲν ὑπὲρ τῶν δούλων ποιεῖται τὸν λόγον, τοὺς δούλους εἰς μέσον φέρει, τὸν Δαυίδ καὶ τοὺς ἱερέας, ὅτε δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τὸν Πατέρα;

Εἰ δέ που καὶ ἐτέραις κέχρηται ἀπολογίαις, ὡς ὅταν λέγη, «εἰ 10 περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος, ἐμοὶ χολᾶτε, ὅτι ὄλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησάμην ἐν Σαββάτῳ;» καὶ πάλιν, «τίς ἐξ ὑμῶν ἐστίν, ὃς οὐ λύει τὸ πρόβατον αὐτοῦ καὶ τὸν βοῦν;» οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ πάντα ὡς Θεός, ἀλλ' ἐστίν ὁπου καὶ ὡς ἄνθρωπος διαλέγεται, ἐπειδὴ καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἦν. Ἐνταῦθα μέντοι πρὸς τὴν ἀξίαν 15 τὴν ἑαυτοῦ φθέγγεται λέγων, «ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται καγὼ ἐργάζομαι». Διὰ τοῦτο φησιν ὁ εὐαγγελιστής, «ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, οὐ μόνον ὅτι ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.

Ἐγὼ δὲ κάκεῖνο ἠδέως ἂν ἐροίμην τὸν αἰρετικόν· Πατέρα 20 ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἢ οὐκ ἔλεγε; τῆς Ἰουδαϊκῆς ὑπονοίας τοῦτο ἦν ἢ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ; κἂν γὰρ μυριάκις ἀναισχυνηῖ, παρὰ τῆς ἀληθείας ἐλέγχεται. Ἐλεγεν, ὅτι «ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καγὼ ἐργάζομαι»· ἔλυε τὸ Σάββατον ἢ οὐκ ἔλυεν; Ἐδδῆλον ὅτι ἔλυεν· ἐργάζομαι, φησί, κάκεῖνος ἐργάζεται. Οὐκοῦν οὐ- 25 δέτερον τούτων τῆς ὑπονοίας ἦν τῆς Ἰουδαϊκῆς, ἀλλὰ τῆς τοῦ Χρι-

15. Ματθ. 12,3-5.

16. Ἰω. 7,23.

Σάββατο; δὲ θυμήθηκε πουθενὰ τὸν Πατέρα ἐκεῖ, ἀλλὰ τί λέγει; «Δὲ διαβάσατε τί ἔκαμε ὁ Δαβὶδ ὅταν πείνασε; πῶς μπῆκε στὸ ναὸ καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς πρόθεσης, πού δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε αὐτὸς οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν μαζί του νὰ φάγουν; Δὲ διαβάσατε ὅτι οἱ ἱερεῖς στὸ ἱερὸ βεβηλώνουν τὸ Σάββατο καὶ εἶναι ἀθῶοι;»¹⁵. Βλέπεις πῶς ὅταν μιλάει γιὰ τοὺς δούλους, παρουσιάζει γιὰ παράδειγμα τοὺς δούλους, τὸ Δαβὶδ καὶ τοὺς ἱερεῖς, καὶ ὅταν μιλάει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὸν Πατέρα;

Ἄν ὅμως κάπου χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλες ἀπολογίες, ὅπως ὅταν λέγει, «ἂν ἓνας ἄνθρωπος περιτέμνεται, ὀργίζεστε ἐναντίον μου γιὰτὶ ὀλόκληρο ἄνθρωπο τὸν ἔκαμα ὑγιὴ τὸ Σάββατο;»¹⁶, καὶ πάλι, «ποιὸς ἀπὸ σᾶς δὲ λύνει τὸ πρόβατό του καὶ βόδι του;»¹⁷, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστό. Γιατὶ δὲν τὰ λέγει ὅλα σὰν Θεός, ἀλλὰ κάποτε μιλάει καὶ σὰν ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἦταν καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ἐδῶ ὅμως μιλάει ἀνάλογα μὲ τὴ δική του ἀξία λέγοντας, «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι». Γι' αὐτὸ ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει: «τὸν καταδίωκαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὄχι μόνο γιὰτὶ καταργοῦσε τὸ Σάββατο, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἔλεγε πῶς ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας του καὶ ἔτσι ἔκανε τὸν ἑαυτὸ του ἴσο μὲ τὸ Θεό».

Ἐγὼ ὅμως μὲ εὐχαρίστηση θὰ ἔλεγα στὸν αἰρετικὸ καὶ αὐτό: ὀνόμαζε τὸ Θεὸ Πατέρα του ἢ δὲν τὸν ὀνόμαζε; αὐτὸ ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἰουδαϊκῆς ὑποψίας ἢ τῆς γνώμης τοῦ Χριστοῦ; Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη φέρεται ἄπειρες φορές μὲ ἀναίδεια, ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ἐλεγε ὅτι «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»: καταργοῦσε τὸ Σάββατο ἢ δὲν τὸ καταργοῦσε; Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι τὸ καταργοῦσε: ἐργάζομαι, λέγει, καὶ ἐκεῖνος ἐργάζεται. Λοιπὸν κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο δὲν προερχόταν ἀπὸ τὴν ὑποψία τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἦταν καὶ λόγια καὶ γνώμη τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ καὶ ἡ κατάργηση τοῦ

---

17. Λουκᾶ 13,15.

στοῦ κατασκευῆς τε καὶ ἀποφάσεως, καὶ τὸ λύειν τὸ Σάββατον, καὶ τὸ Πατέρα ἴδιον λέγειν τὸν Θεόν. Πῶς οὖν, ταῦτα λέγων τῆς ἀποφάσεως εἶναι τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνο τῆς τῶν Ἰουδαίων ὑπονοίας λέγεις, ἐφεξῆς κείμενον καὶ συνημμένον τούτῳ, καὶ ὁμοίως ἀπηγγε-
 5 γελμένον παρὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ; Πάντα γὰρ ταῦτα ἀπαγγελία τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐστίν, ἐρμηνεύοντος τὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένα. Διὸ καὶ Ἰουδαίων ἐγκαλούντων ἔλεγεν, ὅτι ἐδίωκον αὐτόν, οὐ μόνον ὅτι ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατέρα ἑαυτοῦ ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.

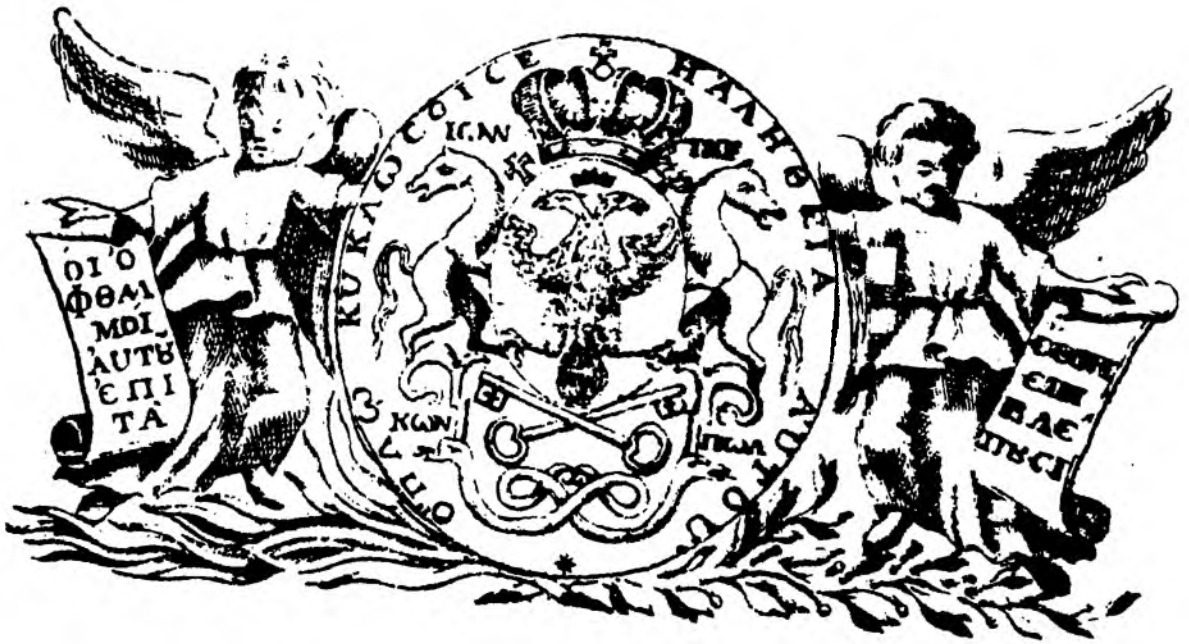
10 Ἄλλ' ὁ μὲν κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἔλεγχος ἀρκοῦν ἔχει τὸ τέλος· εἰ δὲ βούλεσθε καὶ τὴν ἐργασίαν μαθεῖν τίς ποτέ ἐστίν ἡν ὁ Πατὴρ ἐργάζεται, καὶ ἡν ὁ Υἱός, τὴν πρόνοιαν εἵπομι ἂν τῶν ὄντων, τὴν διακράτησιν, τὴν κηδεμονίαν. Τὰ μὲν γὰρ φαινόμενα πάντα ἐν ἑξ ἡμέραις γέγονε, «καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ
 15 ἐβδόμῃ», ἡ δὲ πρόνοια αὐτῶν οὐκ ἐπαύσατο. Ταύτην τοίνυν τὴν πρόνοιαν ἐργασίαν καλεῖ ὁ Χριστός, λέγων· «ὁ Πατὴρ μου ἐργάζεται, καγὼ ἐργάζομαι», προνοῶν, κηδόμενος, διακρατῶν, φησί, συνέχων, οὐδὲν ἀφιεῖς διαρρυῆναι.

Δεξάμενοι τοιγαροῦν τῶν ὀρθῶν δογμάτων τὴν ἀπόδειξιν καὶ
 20 ἐκ τῶν εἰρημένων, ἀκριβῆ πολιτείαν καὶ συμβαίνουσιν τοῖς δόγμασι προσθῶμεν· ἐπειδήπερ οὐκ ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν μόνη ἡ τῶν ὀρθῶν δογμάτων γνῶσις, ἀλλὰ δεῖ καὶ πολιτείας ἀρίστης, ἵνα, διὰ πάντων δόξαν ἀναπέμψαντες τῷ Θεῷ, ἐπιτύχωμεν τῶν ἐπηγγε-
 γελμένων ἀγαθῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 25 αἰῶνων. Ἀμήν.

Σαββάτου και τὸ ὄτι ὀνόμαζε τὸ Θεὸ Πατέρα του. Πῶς λοιπόν, ἐνῶ λέγεις ὅτι αὐτὰ εἶναι γνώμη τοῦ Χριστοῦ, ἰσχυρίζεσαι ὅτι ἐκεῖνο προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπόνοια τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ εἶναι συνέχεια καὶ ἐνωμένο μ' αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἔχει διατυπωθεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ; Γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι διατύπωση τοῦ εὐαγγελιστῆ, πὺ ἐρμηνεύει τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κατηγοροῦσαν ἔλεγε, ὅτι τὸν καταδίωκαν ὄχι μόνο γιατί καταργοῦσε τὸ Σάββατο, ἀλλὰ καὶ γιατί ἔλεγε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Πατέρας του, καὶ ἔτσι ἔκανε τὸν ἑαυτό του ἴσο μὲ τὸ Θεὸ.

Ὁ ἔλεγχος λοιπὸν αὐτὸς κατὰ τῶν αἰρετικῶν εἶναι ἀρκετός, ἂν ὁμως θέλετε νὰ μάθετε καὶ τὴν ἐργασία, ποιά δηλαδὴ εἶναι αὐτὴ πὺ ἐργάζεται ὁ Πατέρας καὶ ποιά αὐτὴ πὺ ἐργάζεται ὁ Υἱός, θὰ ἔλεγα τὴν πρόνοια τῶν δημιουργημάτων, τὴν συντήρηση, τὴ φροντίδα. Γιατὶ αὐτὰ πὺ φαίνονται ἔγιναν ὅλα σὲ ἕξι ἡμέρες. «Καὶ ἀναπαύθηκε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα τὴν ἑβδόμη»¹⁸. Ἡ πρόνοια ὁμως γι' αὐτὰ δὲ σταμάτησε. Αὐτὴ τὴν πρόνοια ὀνομάζει ὁ Χριστὸς ἐργασία λέγοντας, «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», προνοώντας, φροντίζοντας, διατηρώντας, λέγει, συγκρατώντας, μὴν ἀφήνοντας τίποτε νὰ διαλυθεῖ.

Ἄφοῦ λοιπὸν λάβαμε τὴν ἀπόδειξη τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ ἀπ' αὐτὰ πὺ εἶπαμε, ἄς προσθέσουμε συμπεριφορὰ σωστὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὰ δόγματα, γιατί δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴ σωτηρία μας μόνο ἡ γνώση τῶν ὀρθῶν δογμάτων, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἄριστη συμπεριφορὰ, ὥστε, ἀφοῦ μὲ ὅλα ἀναπέμψουμε δόξα στὸ Θεό, νὰ ἐπιτύχουμε τὰ ἀγαθὰ πὺ μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ
«Ο ΘΕΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΣ
ΑΛΛΑ
ΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ ΛΙΓΟΙ»

Λεχθεΐσα
στην ἐκκλησία τοῦ ἀποστόλου Παύλου,
ἀφοῦ προηγουμένως μίλησε ἄλλος ἐπίσκοπος

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟ

«Ο ΜΕΝ ΘΕΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΣ, ΟΙ ΔΕ ΕΡΓΑΤΑΙ ΟΛΙΓΟΙ»

ρηθείσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου,
ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος

1. Εἶδετε τὸν γέροντα καὶ νέον, γέροντα μὲν τῷ σώματι, νέον δὲ
τῷ φρονήματι; εἶδετε πολιὰν ἀκμάζουσαν καὶ γήρως τόνον σφρι-
γῶντα; Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρ' ἡμῖν, ἀπ' ἐναντίας τοῖς ἔξωθεν. Ἐπὶ
μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων τὸ γῆρας ἄχρηστον· οἶον, ὁ στρα-
10 τιώτης εἰς ταύτην ἐλθὼν τὴν ἡλικίαν, οὐ δύναται τεῖναι τόξον, οὐ
βέλος ἀφεῖναι, οὔτε δόρυ σειῖσαι, οὔτε ἵππον ἀναβῆναι, οὔτε τείχεσι
προσβαλεῖν, οὔτε ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν ἐργάσασθαι δύναται· καὶ ὁ
κυβερνήτης δέ, ὅταν αὐτῷ τὸν τόνον τῆς σαρκὸς χαλάσῃ τὸ γῆρας,
οὐ σχοινία τεῖναι, οὐχ ἰστία ἀναπετάσαι, οὐ μεταχειρίσασθαι
15 κώπην, οὐ μεταθεῖναι οἶακας, οὐ μαχέσασθαι κύμασιν, οὐκ ἄλλο τι
τῶν τοιούτων δυνήσεται. Πάλιν ὁ γηπόνος ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας
ᾧ, οὐ ζευῖται βοῦς, οὐκ ἄροτρον ἐλκύσει, οὐκ ἀναρρῆξαι καὶ ἀνα-
τεμεῖν αὐλακας, οὐ θεραπεῦσαι δένδρον, οὐ χορῶν θεριζόντων ἐαυ-

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ

«Ο ΘΕΡΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥΣ, ΕΝΩ ΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ ΛΙΓΟΙ»

Ἐκφωνήθηκε, ἀφοῦ προηγουμένως μίλησε ἄλλος
πάρα πολὺ γέροντας

1. Εἶδατε τὸ γέροντα καὶ νέο, γέροντα στὸ σῶμα, ἀλλὰ νέο στὸ φρόνημα; Εἶδατε ἀκμαία γεροντικὴ ἡλικία καὶ μεγάλη δύναμη γηρατειῶν; Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ δικά μας, ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ στὰ ἔξω πράγματα τὰ γηρατεῖα εἶναι ἄχρηστα· γιὰ παράδειγμα, ὁ στρατιώτης ὅταν ἔρθει σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία δὲν μπορεῖ νὰ τεντώσει τὸ τόξο, οὔτε νὰ ρίξει τὸ βέλος, οὔτε νὰ σείσει τὸ δόρυ, οὔτε ν' ἀνεβεῖ σὲ ἄλογο, οὔτε νὰ ἐπιτεθεῖ σὲ τεῖχη, οὔτε τίποτε ἄλλο τέτοιο μπορεῖ νὰ κάμει. Καὶ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου, ὅταν τὰ γηρατεῖα χαλαρώσουν τὴ δύναμη τῆς σάρκας, δὲ θὰ μπορέσει νὰ τεντώσει τὰ σχοινιά, οὔτε ν' ἀνοίξη τὰ πανιά, οὔτε νὰ χρησιμοποιοῦναι τὸ κουπί, οὔτε νὰ μετακινήσει τὸ τιμόνι, οὔτε ν' ἀγωνισθεῖ μὲ τὰ κύματα, οὔτε κάτι ἄλλο τέτοιο. Ὁ γεωργὸς πάλι, ὅταν βρῖσκεται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ἡλικίας, δὲ θὰ μπορέσει νὰ ζέψει τὰ βόδια, οὔτε νὰ σύρει τὸ ἄροτρο, οὔτε ν' ἀνοίξει καὶ νὰ σκάψει αὐλάκια, οὔτε νὰ περιποιηθεῖ δένδρο, οὔτε νὰ συμπεριληφθεῖ σὲ ὁμάδα θεριστῶν, οὔτε κάτι ἄλλο πα-

τὸν ἐγκαθίσει, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων πράττειν ἰσχύσει, ἀλλ' ἕκαστος τούτων οἴκοι κάθηται, τὴν ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἀτέλειαν ἔχων, καὶ ἀνάγκη μεγάλη καὶ ἀπαραιτήτῳ τῷ γῆρῳ πεπεδημένος.

Ἄλλ' οὐχ ὁ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος οὕτως, ἀλλὰ τότε μάλιστα ἀγωνιεῖται καὶ λόγον ἄψεται καὶ διδασκαλίαν προθήσει καὶ λαὸν ρυθμίσει πειράσεται. Τὸ γὰρ γῆρας ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἄχρηστον, ἐν δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις χρησιμώτατον. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ τὸ μέγιστον ἄθλον τότε ἤρατο, ὅτε ταύτην ἤγε τὴν ἡλικίαν· τότε γάρ, τότε τῆς φύσεως τὴν τυραννίδα κατέλυσε, καὶ τὸν παῖδα κατέσφαξεν· ἔσφαξε γάρ, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ· εἰ καὶ μὴ τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ προθέσει· εἰ καὶ μὴ τῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ· τότε τῶν ἰδίων σπλάγχνων γέγονεν ἱερεὺς, καὶ ἐξ αὐτῆς σχεδὸν τῆς φύσεως ἑαυτὸν μετοικίσας, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μεθορμισάμενος, τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο καὶ παράδοξον ἔργον ἤνυσε. Καὶ Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ἐν βαθυτάτῃ πολιᾷ πρὸς τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους ἀγῶνας ἀπεδύετο, καὶ δεσμὰ καὶ ἀλύσεις καὶ δεσμωτήρια ἐν γεγηρακότῳ τῷ σώματι ματὰ πολλῆς ἔφερε τῆς εὐτονίας· καὶ τοῦτο δηλῶν αὐτὸς ἔλεγεν· «ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχὶ τὴν νεότητα ἀτιμάζων· ἐπεὶ καὶ οἱ τὴν κάμινον καταπατήσαντες παῖδες, νέοι σφόδρα καὶ μεράκια ἦσαν κομιδῆ, καὶ ὁ τὴν προφητείαν δεξάμενος Ἱερεμίας· καὶ Δανιὴλ δέ, ὅτε τοὺς λέοντας ἐχαλίνου καὶ διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ παρρησίαν τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα τῶν τοῦ βασιλέως ὄνειράτων εἰς μέσον ἐξῆγε καὶ δῆλα ἐποίει τῷ θεασαμένῳ, σφόδρα νέος ἦν· καὶ οὐδὲν ἢ νεότης ἐμπόδιον γέγονε πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν

ρόμοιο θὰ μπορέσει νὰ κάνει. Ἄλλ' ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς κάθεται στὸ σπίτι ἔχοντας τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὑποχρεώσεις ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας καὶ δεμένος ἀπὸ μεγάλη καὶ ἀναπόφευκτη ἀνάγκη, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ γηρατειά.

Ὁ διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ὁμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ τότε πῶς πολὺ θ' ἀγωνισθεῖ καὶ θὰ μιλήσει καὶ θὰ διδάξει καὶ θὰ προσπαθῆσει νὰ κατευθύνει τὸ λαό. Γιατὶ τὰ γηρατειὰ στοὺς ἄλλους εἶναι ἄχρηστα, ἐνῶ στὴν Ἐκκλησία καὶ στοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς πάρα πολὺ χρήσιμα. Ἀφοῦ καὶ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ τότε ἐπέτυχε τὸ πῶς μεγάλο κατόρθωμα, ὅταν ἦταν σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία. Γιατὶ τότε, τότε κατανίκησε τὴν τυραννία τῆς φύσης καὶ κατέσφαξε τὸ παιδί του. Γιατὶ τὸ ἔσφαξε, ἂν καὶ ὄχι στὴν πράξη, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόφαση· ἂν καὶ ὄχι ὀλοκληρωτικὰ, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσή του· ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸ ἔργο, ἀλλὰ μὲ τὴν σκέψη του. Τότε ἔγινε ἱερέας τῶν δικῶν του σπλάχνων καί, ἀφοῦ σχεδὸν μετανάστευσε ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φύση καὶ κατέφυγε στὸν οὐρανό, κατόρθωσε τὸ θαυμαστὸ ἐκεῖνο καὶ παράδοξο ἔργο. Καὶ ὁ Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, σὲ βαθύτατη γεροντικὴ ἡλικία ριχνόταν σ' ἐκείνους τοὺς θαυμαστοὺς ἀγῶνες καὶ σὲ γερασμένο σῶμα ὑπέφερε δεσμὰ καὶ ἀλυσίδες καὶ φυλακὲς μὲ πολλὴ καρτερία. Καὶ γιὰ νὰ τὸ δηλώσει αὐτὸ ὁ ἴδιος ἔλεγε· «σὰν Παῦλος ἡλικιωμένος καὶ τώρα φυλακισμένος γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»¹.

Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι ἀτιμάζοντας τὴ νεότητα. Γιατὶ καὶ οἱ νέοι ποὺ περιφρόνησαν τὸ καμίνι, ἦταν πολὺ νέοι καὶ μάλιστα ἐντελῶς νέοι, καθὼς καὶ ἐκεῖνος ποὺ δέχθηκε τὴν προφητεία, ὁ Ἰερεμίας. Καὶ ὁ Δανιὴλ ἐπίσης, ὅταν χαλιναγωγοῦσε τὰ λιοντάρια καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀνείπωτης παρρησίας του ἐξηγοῦσε τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα τῶν ὄνειρων τοῦ βασιλιᾶ καὶ τὰ φανέρωνε σ' αὐτὸν ποὺ τὰ εἶδε, ἦταν πάρα πολὺ νέος· κανένα ἐμπόδιο δὲ στάθηκε καὶ ἡ νεότητα γιὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ στὴν περίπτωση τῶν ἔξω πραγμάτων, πράγμα ποὺ εἶπα προηγουμέ-

1. Φιλήμ. 9.

ἔξωθεν, ὅπερ ἔφθην εἰπών, καὶ γῆρας ἔξωρον καὶ νεότης ἄωρος μέγιστα κωλύματα γένοιτ' ἂν, ἐπὶ δὲ τῶν παλαισμάτων τῆς ἀρετῆς οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἐνὸς χρεῖα, γνώμης μόνον καὶ ψυχῆς παρεσκευασμένης, καὶ οὔτε νεότης ἀχρηστος, οὔτε γῆρας ἀνεπιτήδειον, ἀλλ' ἐν
5 ἑκατέρῃ τῇ ἡλικίᾳ ὄριμον ἴδοι τις ἂν βρύοντα τὸν καρπὸν, μόνον, ὅπερ ἔφθην εἰπών, εἰ ψυχὴν τις ἔχοι νήφουσαν καὶ φιλοσοφεῖν ἐπισταμένην, καὶ διὰ τῆς πολλῆς ἀρετῆς τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπωμένην.

Μὴ τοίνυν μηδεὶς προβαλέσθω μήτε νεότητα μήτε γῆρας εἰς
10 ἀπολογίαν ραθυμίας· ἐπεὶ καὶ νῦν πολλοὶ παρ' ἡμῖν νέοι τὸ πνευματικὸν τοῦτο πληροῦσι θέατρον, οἱ δὲ γεγερακότες ἐν ἵπποδρομίαις ἀσχημονοῦσι· ἕτεροι δ' αὖ πάλιν γέροντες μετὰ τῆς πολιᾶς τῇ ἀκροᾶσει κοσμοῦνται, νέοι δὲ τὴν νεότητα διὰ τῆς θεωρίας τῆς ἐκεῖσε ἀλογωτέραν κατασκευάζουσιν. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ οἱ παρόν-
15 τες ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἔχω κόρον· οὐ γὰρ πολλοὺς ἐβουλόμην παρεῖναι μόνον, ἀλλὰ πάντας, καὶ μηδένα τῆς ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι· ὥστε, ἕως ἂν φάνηται κἂν εἰς ἀποβουκολούμενος, διαρρήγνυμαι καὶ διακόπτομαι ταῖς ὁδύναις. Ἐπεὶ καὶ ὁ ποιμὴν ἐκεῖνος τὰ ἐνενηκονταεννέα πρόβατα καταλιπών, ἐπὶ τὸ ἐν τὸ πεπλανημένον κατη-
20 πείγετο, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστη, ἕως ἂν αὐτὸ σπουδὴν ἐποιεῖτο· καὶ γὰρ ἐχώλευεν ὁ τῶν ἑκατὸν ἀριθμὸς, ἕως ἀπέλαβε τὸ ἐν, καὶ τὰ ἑκατὸν τότε ἑκατὸν ἐγένετο, ὅτε καὶ τοῦτο διεσώθη.

Μὴ δὴ μοι λέγε ὅτι εἰς ἐστὶν ὁ ἀδελφὸς ὁ ἀπολωλώς· ἀλλ' ἐννόησον ὅτι ἀδελφός, τὸ περισπούδαστον τῷ Θεῷ ζῶον, ὑπὲρ οὗ
25 τοσαῦτα ἐγένετο, ὑπὲρ οὗ τὸ τίμιον αἷμα ἐχύθη καὶ τιμὴ κατεβλήθη τοσαύτη, δι' ὃν οὐρανὸς ἐτάθη, καὶ ἥλιος ἀνήφθη, καὶ σελήνη τρέχει, καὶ ποικίλος ἀστέρων καταλάμπει χορός, καὶ ἀῆρ ἠπλώθη, καὶ θάλασσα ἐξεχύθη, καὶ γῆ ἐθεμελιώθη, καὶ πηγαὶ βρύουσι, καὶ πο-

νωσ, καὶ τὰ προχωρημένα γηρατειὰ καὶ ἡ ἀνώριμη νεότητα θὰ ἦταν πάρα πολὺ μεγάλα ἐμπόδια, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς δὲν ἀποτελοῦν πιά ἐμπόδια, ἀλλὰ χρειάζεται ἓνα πρᾶγμα, μόνο ἀπόφαση καὶ ψυχὴ προετοιμασμένη, καὶ οὔτε ἡ νεότητα εἶναι ἄχρηστη, οὔτε τὰ γηρατειὰ ἀκατάλληλα, ἀλλὰ σὲ κάθε μία ἡλικία μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς πλούσιο τὸν καρπὸ, μόνο, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἂν κανεὶς ἔχει ψυχὴ νηφάλια καὶ ξέρει καλὰ νὰ φιλοσοφεῖ καὶ νὰ προσελκύει ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀρετῆς του τὴν εὐνοία τοῦ Θεοῦ.

Ἄς μὴν προβάλλει λοιπὸν κανεὶς οὔτε τὴ νεότητα οὔτε τὰ γηρατειὰ γιὰ δικαιολογία τῆς ἀδιαφορίας του· ἐπειδὴ καὶ τώρα πολλοὶ σὲ μᾶς νέοι γεμίζουν τὸ πνευματικὸ αὐτὸ θέατρο, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν γεράσει ἀσχημονοῦν στὶς ἵπποδρομίες· ἄλλοι πάλι γέροντες μαζὶ μὲ τὰ ἄσπρα μαλλιά στολίζονται μὲ τὴν ἀκρόαση τοῦ κηρύγματος, ἐνῶ ἄλλοι νέοι μὲ τὴν παρακολούθηση τῶν ἵπποδρομιῶν κάνουν πιὸ ἀνόητη τὴ νεότητα. Γιατί ἂν καὶ οἱ παρόντες σὲ μᾶς εἶναι πολλοί, ἐγὼ ὅμως δὲ χορταίνω· γιατί δὲν ἤθελα νὰ εἶναι παρόντες πολλοὶ μόνο, ἀλλὰ ὅλοι καὶ κανεὶς νὰ μὴ λείπει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ἐπομένως, ὅσο θὰ φαίνεται ἔστω καὶ ἓνας ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ποιμνὴ, ἀγανακτῶ καὶ συντριβομαι ἀπὸ ὀδύνη. Γιατί καὶ ὁ ποιμένας ἐκεῖνος ἐγκαταλείποντας τὰ ἐνενήντα ἐννέα πρόβατα ἔτρεχε στὸ ἓνα ποὺ εἶχε πλανηθεῖ καὶ δὲ σταμάτησε προηγουμένως, μέχρι ποὺ τὸ ἐπανεφέρε στὸ κοπάδι, καὶ πολλὴ φροντίδα ἔδειχνε γι' αὐτό· γιατί βέβαια ἦταν ἀτελής ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατό, μέχρι ποὺ ἀπέκτησε πάλι τὸ ἓνα τὸ χαμένο, καὶ τὰ ἑκατό ἔγιναν τότε ἑκατό, ὅταν καὶ αὐτὸ σώθηκε.

Μὴ μοῦ λέγεις λοιπὸν ὅτι ἓνας εἶναι ὁ ἀδελφὸς ποὺ ἔχει χαθεῖ. Ἀλλὰ σκέψου ὅτι εἶναι ἀδελφός, τὸ πλάσμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς φροντίζει πολὺ, ποὺ γιὰ χάρη του τόσα πολλὰ ἔγιναν, ποὺ γιὰ χάρη του χύθηκε τὸ τίμιον αἷμα καὶ καταβλήθηκε τόσο μεγάλη τιμὴ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀπλώθηκε ὁ οὐρανός, καὶ ὁ ἥλιος ἔχει ἀνάψει, καὶ ἡ σελήνη τρέχει, καὶ καταλάμπει ὁ ποικίλος

ταμοὶ ρέουσι, καὶ ὄρη πέπηγε· δι' ὃν λειμῶνες καὶ παράδεισοι, δι' ὃν σπέρματα καὶ φυτὰ, δι' ὃν τὰ ποικίλα τῶν φυτῶν γένη, δι' ὃν τὰ ἐν ὄρεσι, τὰ ἐν ἐρημίαις, τὰ ἐν πόλεσι, τὰ ἐν πεδίοις, τὰ ἐν νάπαις, τὰ ἐν βουνοῖς· δι' ὃν οἱ μυριοὶ τῶν ἰχθύων δῆμοι, δι' ὃν τὰ ποικίλα
 5 τῶν τετραπόδων γένη, δι' ὃν τὰ παντοδαπὰ τῶν ὀρνίθων φῦλα, δι' ὃν νόμος, δι' ὃν προφῆται, δι' ὃν Ἀπόστολοι, δι' ὃν τὰ μυρία θαύματα γέγονε· τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; δι' ὃν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ γενόμενος ἐσφάγη.

2. Ἐννόησον ὅση τῷ Θεῷ πραγματεία ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων
 10 σωτηρίας καὶ μὴ καταφρονήσης μηδενὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαλυθέντος τοῦ θεάτρου τούτου τοῦ πνευματικοῦ, ἀναζήτησον τὸν ἀπολειφθέντα, καὶ μὴ πρότερον ἀποστῆς ἕως ἂν αὐτὸν καὶ τῇ μητρὶ συνάψης, καὶ τῆς πονηρᾶς ἐπαγάγης συνηθείας, καὶ τὸν αἰχμάλωτον διασώσης, καὶ τὸν καταποντισθέντα ἀνιμήσῃ, καὶ τὸν θηριά-
 15 λωτον τῶν χαλεπῶν ἀπαλλάξῃς θηρίων. Τίνα γὰρ ἂν σχοίης συγγνώμην, τίνα ἀπολογίαν; Εἰς Ἀποστόλων παραγινόμεθα θήκας· ὀρῶμεν αὐτῶν τὰ τραύματα καὶ τὰ στίγματα, τὸ αἷμα τὸ ρέον τὸ χρυσοῦ τιμιώτερον, τὰς ἀλύσεις, τὰς μᾶστιγας, τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινούς, οὐδὲ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἔπαθον· τὸν Παύλου μα-
 20 θητὴν μετὰ Παύλου πανταχοῦ περιτρέχοντα, καὶ τῷ διδασκάλῳ παρισούμενον, καὶ τὸν μόσχον τῷ ταύρῳ συμβεβλημένον· τὸν τοῦ πρώτου τῶν Ἀποστόλων ἀδελφόν, τὸν ἀλιέα τὸν σαγήνην ἀπλώσαντα καὶ ἀνθρώπους ἀντὶ ἰχθύων ἀλιεύσαντα, τὸν τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκα· καὶ καθάπερ ἐν λειμῶσι τοῖς τούτων ἐντροφῶμεν κατορ-
 25 θώμασιν.

Οἱ δὲ ἀφέντες ἡμᾶς, ἵππων ἀλόγων κάθηνται γιγνόμενοι θεαταί, λοιδορίαις καὶ ὕβρεσιν ἀλλήλους πλύνοντες, θυμὸν καὶ μάχην

χορός τῶν ἀστρων, καὶ ὁ ἀέρας ἀπλώθηκε, καὶ ἡ θάλασσα ξε-
 χύθηκε, καὶ ἡ γῆ θεμελιώθηκε, καὶ οἱ πηγές ἀναβλύζουν, καὶ οἱ
 ποταμοὶ ρέουν, καὶ τὰ ὄρη ἔχουν στερεωθεῖ. Γι' αὐτὸν ἐγιναν τὰ
 λιβάδια καὶ οἱ κῆποι, γι' αὐτὸν τὰ σπέρματα καὶ τὰ φυτὰ, γι' αὐ-
 τὸν τὰ διάφορα εἶδη τῶν φυτῶν, γι' αὐτὸν ὅσα ὑπάρχουν στὰ
 ὄρη, στὶς ἐρήμους, στὶς πόλεις, στὶς πεδιάδες, στὰ φαράγγια,
 στὰ βουνά. Γι' αὐτὸν ἐγιναν τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν ψαριῶν, γι'
 αὐτὸν τὰ ποικίλα γένη τῶν τετραπόδων, γι' αὐτὸν τὰ κάθε εἶ-
 δους πουλιά, γι' αὐτὸν ὁ νόμος, γι' αὐτὸν οἱ προφῆτες, γι' αὐτὸν
 οἱ ἀπόστολοι, γι' αὐτὸν τὰ ἄπειρα θαῦματα. Τί χρειάζεται νὰ
 λέμε τὰ πολλά; Γι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγινε ἄν-
 θρωπος καὶ ἀφοῦ ἐγινε θυσιάστηκε.

2. Σκέψου πόσο φροντίζει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀν-
 θρώπων καὶ μὴν καταφρονήσεις κανένα ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὅταν
 διαλυθεῖ τὸ πνευματικὸ αὐτὸ θέατρο ἀναζήτησε ἐκεῖνον ποῦ
 ἀπουσίασε καὶ μὴ σταματήσεις μέχρι ποῦ νὰ τὸν ἐπαναφέρεις
 καὶ τὸν συνδέσεις μὲ τὴ μητέρα, νὰ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν
 πονηρὴ συνήθεια καὶ σώσεις τὸν αἰχμάλωτο, νὰ ἀνασύρεις
 ἐκεῖνον ποῦ ἔχει καταποντισθεῖ καὶ ἀπαλλάξεις ἀπὸ τὰ φοβερὰ
 θηρία ἐκεῖνον ποῦ συνελήφθηκε ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα. Γιατί ποιά
 συγγνώμη θὰ ἔχεις, ποιά δικαιολογία; Ἐρχόμεστε σὲ τάφους
ἀποστόλων. Βλέπουμε τὰ τραῦματὰ τους καὶ τὰ στίγματα, τὸ
αἷμα ποῦ τρέχει καὶ ποῦ εἶναι πιὸ πολῦτιμο ἀπὸ χρυσάφι, τις
ἀλυσίδες, τις μαστιγώσεις, τοὺς καθημερινούς θανάτους, ποῦ
ὑπέφεραν γιὰ χάρη τῆς Ἐκκλησίας: τὸ μαθητὴ τοῦ Παύλου νὰ
τρέχει παντοῦ μὲ τὸν Παῦλο καὶ νὰ γίνεται σχεδὸν ἴσος μὲ τὸ
διδάσκαλο, καὶ τὸ μοσχάρι νὰ συνεργάζεται μὲ τὸν ταῦρο: τὸν
 ἀδελφὸ τοῦ πρώτου ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, τὸν ψαρὰ ποῦ ἄπλω-
 σε τὴ σαγήνη καὶ ψάρεψε ἀνθρώπους ἀντὶ γιὰ ψάρια, τὸν κήρυ-
 κα τοῦ εὐαγγελίου· καὶ ἐντροφοῦμε στὰ κατορθώματά τους
 ὅπως ἀκριβῶς σὲ λιβάδι.

Ἐκεῖνοι ὁμως, ἀφοῦ μᾶς ἐγκατέλειψαν, κάθονται καὶ γί-
 νονται θεατὲς ἀλόγων ποῦ δὲν ἔχουν λογικό, λουζοντας ὁ ἓνας

οὐκ ἔχουσαν πρόφασιν ἀνάπτοντες, χαίροντες χαρὰν λύπης ἀθλιω-
 τέραν, ὑπὲρ ἡνιόχων νικῶντων, ὑπὲρ ἵππων διακλωμένων, οὐ τί
 γένοιτ' ἄν ἀλογώτερον; Τί γὰρ χαίρεις, εἶπέ μοι; τί δὲ σκιρτᾷς καὶ
 πηδᾷς καὶ φαιδρὸς καταβαίνεις ἐκεῖθεν; Σὺ δὲ τίνος ἔνεκεν ἀλγεῖς
 5 καὶ ἐγκαλύπτῃ καὶ κάτω κύπτεις καὶ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν ὀδυνᾷς, ὅτι
 ὁ δεῖνα ἐκράτησε, καὶ ἐκρατήθη θάτερος; καὶ τι ταῦτα πρὸς σέ;
 ποῖον ἢ λύπη αὕτη ἢ ἡ ἡδονὴ αὕτη λόγον ἂν ἔχοι; τίνος δὲ οὐκ ἂν
 εἶη κολάσεως ἐκάτερος ὑμῶν ἄξιος, τῆς μὲν ἑαυτοῦ ψυχῆς καθ'
 ἐκάστην ἡμέραν ὑπὸ τῶν παθῶν παρασυρομένης οὐδένα ποιούμε-
 10 νος λόγον, ὑπὲρ δὲ ἀλόγων ζῶων καὶ ἀνθρώπων ἐτέρων ἀλόγων
 χαίρων ἢ ὀδυνώμενος;

Ἄλλ' ἵνα μὴ πάλιν τὴν ἅπασαν διάλεξιν εἰς ταῦτα καταναλώ-
 σαντες δαπανήσωμεν τὸν καιρὸν, τὴν διόρθωσιν ἐκείνων ἐπιτρέ-
 ψαντες ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων ἀψώμεθα,
 15 καὶ εἰς τὸν λειμῶνα ὑμᾶς εἰσάξαι πειρασόμεθα τῶν θείων Γρα-
 φῶν· καὶ γὰρ λειμῶνι ἔοικε τὰ ἐκεῖθεν. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ λειμῶνι
 διάφορα μὲν τὰ ἄνθη, πάντα δὲ ἐφεξῆς κάλλιστα ἀνθέλκοντα πρὸς
 ἑαυτὰ τῶν ὀρωμένων ἕκαστα τοῦ θεατοῦ τὴν ὄψιν, οὕτω δὲ καὶ ἐν
 ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Δαυὶδ πρὸς
 20 ἑαυτὸν ἀνθέλκει τὴν διάνοιαν τὴν ἡμετέραν, καὶ ἡ ἀποστολικὴ
 ρῆσις ἢ περὶ Τιμοθέου λεχθεῖσα· ἔτι μὴν καὶ ὁ τολμητῆς Ἡσαΐας
 περὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φιλοσοφῶν, καὶ ὁ τούτων Δεσπότης
 Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος καὶ λέγων· «ὁ μὲν θερισμὸς
 πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι»

25 Φέρε οὖν, εἰ δοκεῖ, ταύτην εἰς μέσον τὴν ρῆσιν ἀγαγόντες,
 ἀναπτύξωμεν αὐτῆς τὰ νοήματα· εἰ γὰρ καὶ βραχεῖά τις ἐστὶ τῷ
 μέτρῳ, ἀλλὰ πέλαγος ἡμῖν νημάτων δείκνυσιν ἀχανές. Διὸ δὲ καὶ

τὸν ἄλλο μὲ κακολογίες καὶ ὕβρεις, ἀνάβοντας τὸ θυμὸ καὶ τὴ φιλονεικία χωρὶς πρόφασιν, δοκιμάζοντας χαρὰ πῶς ἄθλια ἀπὸ λύπη, γιὰ ἀναβάτες ποὺ νικοῦν, γιὰ ἄλογα ποὺ συντρίβονται, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πῶς ἀνόητο; Πές μου, γιὰτι χαίρεσαι; Καὶ γιὰτι σκιρτᾷς καὶ πηδᾷς καὶ κατεβαίνεις εὐχαριστημένος ἀπὸ ἐκεῖ; Ἐσὺ ὅμως γιὰ ποιὸ λόγο ὑποφέρεις καὶ κρύβεις τὸ πρόσωπό σου καὶ σκύβεις κάτω καὶ βασιανίζεις τὴν ψυχὴ σου, ἐπειδὴ ὁ τάδε νίκησε καὶ ὁ ἄλλος νικήθηκε; Καὶ ποιά σχέση ἔχουν αὐτὰ μὲ σένα; Ποιά δικαιολογία μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτὴ ἢ λύπη ἢ αὐτὴ ἢ εὐχαρίστησις; Καὶ γιὰ ποιά τιμωρία δὲ θὰ εἶναι ἄξιος ὁ καθένας σας, ὅταν δὲ φροντίζει καθόλου γιὰ τὴ ψυχὴ του ποὺ κάθε ἡμέρα παρασύρεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ χαίρεται καὶ λυπᾶται γιὰ ἄλογα ζῶα καὶ γιὰ ἀνθρώπους ἄλλους χωρὶς λογικό;

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴν ξοδέψουμε πάλιν ὅλη τὴν ὁμιλία σ' αὐτὰ καὶ ἐξαντλήσουμε τὸ χρόνο, ἐμπιστευόμενος τὴ διόρθωσίν τους στὴν ἀγάπην σας, ἃς καταπιαστοῦμε μ' αὐτὰ ποὺ διαβάστηκαν σήμερον καὶ ἃς προσπαθῆσω νὰ σᾶς ὀδηγήσω μέσα στὸ λιβάδι τῶν θείων Γραφῶν. Γιὰτι πραγματικὰ μοιάζουν μὲ λιβάδι ὅσα προέρχονται ἀπὸ ἐκεῖ. Ὅπως δηλαδὴ στὸ λιβάδι τὰ ἄνθη εἶναι διαφορετικά, ἀλλὰ ὅλα χωρὶς ἐξαιρέση πάρα πολὺ ὠραῖα καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ φαίνονται τὸ καθένα χωριστὰ προσελκύει πρὸς τὸν ἑαυτὸ του τὴν ὄραση τοῦ θεατῆ, ἔτσι ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς καὶ στίς θεῖες Γραφές. Γιὰτι καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ προσελκύει πρὸς τὸν ἑαυτὸ του τὸ νοῦ μας, καὶ ὁ ἀποστολικὸς λόγος ποὺ λέχθηκε γιὰ τὸν Τιμόθεο· ἀκόμη ὅμως καὶ ὁ τολμηρὸς Ἡσαΐας φιλοσοφώντας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, καθὼς καὶ ὁ Κύριός τους Ἰησοῦς ποὺ συζητοῦσε μὲ τοὺς μαθητὲς καὶ ἔλεγε· «ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς, ἐνῶ οἱ ἐργάτες λίγους»².

Ἐμπρὸς λοιπόν, ἂν θέλετε, ἀφοῦ φέρουμε στὴ μέση αὐτὸν τὸ λόγο, ἃς ἀναπτύξουμε τὰ νοήματά του. Γιὰτι, ἂν καὶ εἶναι κάπως μικρὸς σὲ ἔκτασιν, ὅμως μᾶς παρουσιάζει ἀπέραντο πέ-

2. Ματθ. 9,37.

ἐπ' αὐτὴν μετὰ πολλῆς βαδιούμεθα τῆς σπουδῆς. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε, φησί, τὰ πλήθη ἐσκυλμένα, λέγει τοῖς μαθηταῖς· «ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι». Ποῖος θερισμὸς, εἶπέ μοι, καὶ τίνος ἔνεκεν οὕτως ὠνόμασε τὴν διδασκαλίαν ταύτην; καίτοι γε ὁ θερισμὸς τέλος ἐστὶ πράγματος. Ὅταν γὰρ τὸ σπέρμα εἰς τὰς λαγόνας τῆς γῆς καταβληθὲν ἀπολαύσῃ νοτίδος, εἶτα γενόμενον διάβροχον καὶ διαφουσηθὲν δράζηται τῆς παρακειμένης γῆς, καὶ εἰς ἵνας πολλὰς ἀναπλωθὲν πρὸς τὸ βάθος καταπέμψῃ τὰς ρίζας, προκύπτει τῆς ἐπιφανείας πρῶτον εἶτα κατὰ μικρὸν ἠλίω τε καὶ ὑετῶ καὶ 10 ἀέρι τρεφόμενον, τῇ ἐκφύσει τῆς γῆς αὔξεται, καὶ γίνεται πρότερον μὲν χλοερά τις βοτάνη καὶ ἀπαλὰ τὰ φύλλα προβάλλει, εἶτα τὸν ἄσταχυν ἄωρόν τινα ἐκφέρει, καὶ τοῦ ἔαρος ἐπιστάντος, πάλιν κατὰ μικρὸν πεπαινόμενος εἰς καλάμην καὶ ἀνθέρικας, πλήρη τὸν καρπὸν ἀποδίδωσι. Τότε δὴ λοιπὸν ὁ γηπόνος, δρεπάνην ἀκονήσας, 15 θεριστὰς καταλέγει, καὶ συναγαγὼν τὸν καρπὸν ἀποτίθεται οἴκοι. Ὅθεν δὴ τέλος παντὸς πόνου καὶ τῆς γεωργίας ἐστὶν ὁ θερισμὸς.

Πῶς οὖν, εἶπέ μοι, θερισμὸν καλεῖ, τῶν πραγμάτων ἐν προοιμίῳ ὄντων ἔτι; Καὶ γὰρ ἀσέβεια πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκράτει, καὶ βωμοὶ ἀνεκαίοντο, καὶ εἰδῶλα προσεκυνεῖτο, καὶ Ἰησοῦς 20 ἠτιμάζετο, καὶ βαθεῖα νύξ πάντα κατεῖχε, καὶ χειμῶν ἦν χαλεπὸς τῆς θαλάσσης κυμαινομένης, τῶν ἀγρίων πνευμάτων διακοπτόντων, καὶ ὑποβρυχίων ἀπάντων γινομένων. Πανταχοῦ γὰρ πορνεία καὶ μοιχεῖα καὶ ἀσέλγεια· πανταχοῦ πλεονεξίαι καὶ ἄρπαγαὶ καὶ πόλεμοι· καὶ αἵματα μὲν ἐν γῆ, αἵματα δὲ ἐν θαλάττῃ, τῶν κατα- 25 ποντιστῶν καὶ ἐκεῖ τοὺς φόνους εἰσαγόντων, καὶ πόλεμοι συνεχεῖς καὶ μάχαι καὶ ἐμφύλιοι σφαγαὶ καὶ φόνοι φόνων ἀπάντων ἐναγέστεροι· καὶ γὰρ τέκνα ἐσφάζετο τοῖς εἰδώλοις· καὶ ἡ φύσις ἠγνοεῖ-

λαγος νοημάτων. Γι' αυτό λοιπόν θα προχωρήσουμε προς αυτόν με μεγάλη προσοχή. Όταν δηλαδή είδε, λέγει ο ευαγγελιστής, τὰ πλήθη νὰ εἶναι κατακουρασμένα, λέγει στους μαθητές: «ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς, ἐνῶ οἱ ἐργάτες εἶναι λίγου». Ποιὸς θερισμὸς, πές μου, καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ὀνόμασε ἔτσι τὴ διδασκαλία αὐτή; Ἄν καὶ βέβαια ὁ θερισμὸς εἶναι τὸ τέλος κάθε πράγματος. Γιατί, ὅταν ὁ σπόρος, ἀφοῦ ριφθεῖ στὶς κοίλοτητες τῆς γῆς, ἀπολαύσει ὑγρασία καὶ ὕστερα, ἀφοῦ βραχεῖ πέρα γιὰ πέρα καὶ φουσκῶσει, ριζῶσει στὸ γύρω χῶμα καὶ ἀφοῦ ἀναπτυχθεῖ σὲ πολλὰς ἴνες στείλει πρὸς τὸ βάθος τὶς ρίζες του, πρῶτα προβάλλει στὴν ἐπιφάνεια, στὴ συνέχεια ἐνῶ σιγὰ-σιγὰ τρέφεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο καὶ μὲ βροχὴ καὶ μὲ ἀέρα μεγαλῶνει μὲ τὴ βλάστηση τῆς γῆς καὶ γίνεται στὴν ἀρχὴ χλοερὸ χόρτο καὶ βγάζει φύλλα ἀπαλά, ἔπειτα βγάζει κάποιο ἀνώριμο στάχυ, καὶ ἀφοῦ ἔρθει ἡ ἀνοιξή, πάλι σιγὰ-σιγὰ ὠριμάζοντας σὲ καλαμιὰ καὶ ἄγανα, ἀποδίδει ὀλοκληρωμένο τὸν καρπὸ. Τότε λοιπόν ὁ γεωργὸς ἀφοῦ ἀκονίσει τὸ δρεπάνι διαλέγει θεριστὲς καὶ ἀφοῦ μαζέψει τὸν καρπὸ τὸν ἀποθηκεύει στὸ σπῖτι. Γι' αὐτὸ λοιπόν τὸ τέλος κάθε κόπου καὶ τῆς γεωργίας εἶναι ὁ θερισμὸς.

Πῶς λοιπόν, πές μου, ὀνομάζει τὸ πράγμα θερισμὸ ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι ἀκόμη στὴν ἀρχή; Γιατί βέβαια παντοῦ στὴν οἰκουμένη ἐπικρατοῦσε ἡ ἀσέβεια καὶ οἱ βωμοὶ ἄναβαν καὶ τὰ εἰδωλα προσκυνοῦνταν καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀτιμαζόταν καὶ βαθιὰ νύχτα κατεῖχε τὰ πάντα καὶ ἦταν χειμῶνας βαρὺς, ἐνῶ ἡ θάλασσα εἶχε τρικυμία, τὰ ἄγρια πνεύματα διασποῦσαν τὸν ἀνθρώπινο βίον, τὰ πάθη τυραννοῦσαν καὶ ὅλα καταποντίζονταν. Γιατί παντοῦ ὑπῆρχε πορνεία καὶ μοιχεία καὶ ἀσέλγεια· παντοῦ πλεονεξίες καὶ ἀρπαγὲς καὶ πόλεμοι· αἵματα στὴ γῆ, αἵματα καὶ στὴ θάλασσα, ἀφοῦ οἱ πειρατὲς εἰσήγαγαν καὶ ἐκεῖ τοὺς φόνους, καὶ πόλεμοι ἀδιάκοποι καὶ μάχες καὶ ἐμφύλιες σφαγὲς καὶ φόνοι πρὸ φοβεροὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς φόνους, γιατί πραγματικὰ τὰ παιδιὰ σφάζονταν στὰ εἰδωλα· καὶ ἡ φύση ἀγνοῦνταν, καὶ ἡ συγγένεια ἀνατρεπόταν, καὶ παντοῦ ὑπῆρχεν γκρεμοὶ καὶ σκόπελοι

το, καὶ ἡ συγγένεια ἀνετρέπετο, καὶ πανταχοῦ κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ ὕφαλοι πέτραι καὶ σπιλάδες βαρεῖαι, καὶ κυβερνήτης οὐδεὶς ἄνθρωπος· μᾶλλον δὲ κυβερνῆται ὀλίγοι ἐν τῷ Ἰουδαίων ἔθνει, ὁ δὲ ἀκούων οὐδεὶς, τῶν ναυτῶν πρὸς αὐτοὺς διαστασιαζόντων, καὶ 5 ἀλλήλους κατακοπτόντων καὶ καταποντιζόντων.

Σκύθαι μὲν γὰρ καὶ Θρᾶκες καὶ Μαῦροι καὶ Ἰνδοὶ καὶ Πέρσαι καὶ Σαυρομάται, καὶ οἱ τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ τὴν Ἥπειρον οἰκοῦντες, καὶ πᾶσα, ὡς εἰπεῖν, ἡ ὑφ' ἡλίῳ τοῖς δαίμοσιν ἐτελεῖτο, καὶ ὑπὸ τῶν ἀλαστόρων ἐκείνων ἐξεβακχεύετο καὶ χώρα καὶ πό- 10 λεις καὶ ἔρημος, καὶ γῆ καὶ θάλαττα, καὶ βάρβαρος καὶ Ἑλλάς, καὶ ὄρη καὶ νάπαι καὶ βουνοί· μόνον δὲ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος τὸ δοκοῦν εὐσεβεῖν προφήτας εἶχε καὶ θεογνωσίας σπέρματα μικρά, ἀλλὰ καὶ ταῦτα χρόνῳ κατεχώννυτο, καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους ἐκείνου κατήγοροι πικροὶ τῶν ἀμαρτανομένων αὐτοῖς ἐγίνοντο· καὶ τοσοῦ- 15 τον ἀπειχόν τοὺς ἄλλους παιδεύειν καὶ πρὸς εὐσέβειαν χειραγωγεῖν, ὅτι δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις σκανδάλων αἴτιοι τότε ἐγίνοντο, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγε· «δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι».

3. Πῶς οὖν τοσοῦτων κατεχόντων τὴν οἰκουμένην κακῶν, καὶ 20 οὐδέπω τῶν σπερμάτων καταβληθέντων (πανταχοῦ γὰρ ἄκανθαι καὶ τρίβολοι καὶ βόταναι πονηραί), οὐδέπω τῆς χώρας ἐκκαθαρθείσης, οὐδὲ ἀρότρου ἐλκυσθέντος, οὐδὲ αἰλακος ἀνατμηθείσης, περὶ θερισμοῦ διαλέγεται καὶ φησιν· «ὁ θερισμὸς πολὺς»; καὶ τίνος ἔγκεν οὕτω καλεῖ τὸ Εὐαγγέλιον; Τίνος ἔνεκεν; ἐπειδὴ τὰ πράγματα 25 οὕτω διέκειτο, ἔμελλε δὲ αὐτοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπειν, εἰκὸς δὲ αὐτοὺς θορυβεῖσθαι καὶ ταραττεσθαι, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀναλογίζεσθαι καὶ λέγειν· καὶ πῶς ἂν γένοιτο δυνατὸν ἔνδεκα ὄντας (ὁ γὰρ εἰς θηριάλωτος γέγονεν), ἰδιώτας, ἀγραμμάτους, πέ-

καὶ ὕφαλοι καὶ βράχια μεγάλα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἄνθρωπος γιὰ κυβερνήτης, ἢ καλύτερα λίγοι κυβερνήτες ὑπῆρχαν στὸ ἰουδαϊκὸ ἔθνος, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε κανένας ν' ἀκούει, ἀφοῦ οἱ ναῦτες στασίαζαν μεταξύ τους καὶ ὁ ἕνας σκότωνε τὸν ἄλλο καὶ ρίχνονταν στὴ θάλασσα.

Γιατὶ οἱ Σκύθες καὶ οἱ Θράκες καὶ οἱ Μαῦροι καὶ οἱ Ἴνδοι καὶ οἱ Πέρσες καὶ οἱ Σαυρομάτες καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ἡπείρου καὶ ὀλόκληρη σχεδὸν ἡ οἰκουμένη ὑπηρετοῦσε τοὺς δαίμονες, καὶ ἀπὸ τὶς πονηρὲς ἐκεῖνες θεότητες ἐκβακχεύονταν καὶ χώρα καὶ πόλη καὶ ἔρημος, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὄρη καὶ φαράγγια καὶ βουνά. Καὶ μόνο τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων ποὺ νόμιζε ὅτι ζοῦσε μὲ εὐσέβεια εἶχε προφῆτες καὶ μικρὰ σπέρματα θεογνωσίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν θάφτηκαν καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους ἐκεῖνου γίνονταν κατήγοροι πικροὶ τῶν ἁμαρτημάτων τους. Καὶ τόσο πολὺ ἀπεῖχαν ἀπὸ τὸ νὰ διδάσκουν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς χειραγωγοῦν πρὸς τὴν εὐσέβεια, γιατί καὶ στοὺς ἄλλους γίνονταν τότε αἴτιοι σκανδάλων. Καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ δηλώσει ὁ προφήτης, ἔλεγε· «ἐξ αἰτίας σας τὸ ὄνομα μου βλασφημεῖται στὰ ἔθνη»³.

3. Πῶς λοιπόν, ἀφοῦ τόσα πολλὰ κακὰ κατεῖχαν τὴν οἰκουμένη καὶ ἀφοῦ δὲν εἶχαν ριφθεῖ ἀκόμη τὰ σπέρματα (γιατὶ παντοῦ ὑπῆρχαν ἀγκάθια καὶ τριβόλια καὶ χόρτα πονηρά), ἀφοῦ ἡ γῆ δὲν εἶχε καθαριθεῖ ἀκόμη οὔτε ἄροτρο εἶχε συρθεῖ οὔτε αὐλάκι εἶχε ἀνοιχθεῖ, μιλᾷ γιὰ θερισμὸ καὶ λέγει, «ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς»; Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ὀνομάζει ἔτσι τὸ Εὐαγγέλιο; Γιὰ ποιὸ λόγο; Ἐπειδὴ τὰ πράγματα βρίσκονταν σὲ τέτοια κατάσταση καὶ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς στείλει σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ ἐπειδὴ ἦταν φυσικὸ ν' ἀνησυχοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ ταραζόνται καὶ νὰ ἀναλογίζονται καὶ νὰ λέγουν· «καὶ πῶς μπορεῖ αὐτὸ νὰ γίνῃ ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε ἕνδεκα (γιατὶ ὁ ἕνας

3. Ἦσ. 52,5.

νητας, ἀσήμους, γυμνούς, μονοχίτωνας, ἀνυποδέτους, μὴ ζώνην, μὴ ράβδον, μὴ ὄβολον ἐπιφερομένους, διέναι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν τὴν οὕτω διακειμένην, καὶ τῆς μὲν παλαιᾶς ἀποσπᾶν συνηθείας, εἰς τὰ τῆς νέας δὲ δόγματα εἰσάγειν αὐτούς, καὶ ξένην τινὰ
 5 διδασκαλίαν αὐτοῖς ἐνηχεῖν; πότε γὰρ ἀνασπάσομεν τὰς ἀκάνθας; πότε κατασπείρομεν τὰ σπέρματα; πότε γεωργήσομεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν; πότε ἀναδοθήσεται ὁ σπόρος; τίς δὲ ἡμᾶς οὐ διασπάσεται; τίς δὲ οὐ κατακρημνίσει; πῶς ὅλως δυνησόμεθα διαῖραι στόμα, στήναι, διαλεχθῆναι, φανῆναι μυριάσι τοσαύταις; πῶς καταλύσο-
 10 μεν τυράννων θυμόν, δῆμων ἐπαναστάσεις, φιλοσόφων κατασκευάς, ρητόρων δεινότητα, προλήψεως τυραννίδα, συνηθείας παλαιᾶς ἰσχύν, δαιμόνων ἐπιβουλάς, ψυχὰς μυρίοις νοσήμασι προκατειλημμένας; ἡμεῖς οὖν οἱ ἔνδεκα τοὺς εἰς τὴν οἰκουμένην ἅπαντας πῶς διορθώσομεν, οἱ ἰδιῶται τοὺς σοφούς, οἱ γυμνοὶ τοὺς ὤπλι-
 15 σμένους, οἱ ἀρχόμενοι τοὺς ἄρχοντας, οἱ μίαν γλῶτταν κεκτημένοι πρὸς μυρίας φωνὰς διαλεγόμενοι, καὶ ἔθνη βάρβαρα καὶ ἀλλόγλωσσα; τίς δὲ ἡμῶν ἀνέξεται, ὧν μηδὲ τῆς φωνῆς ἐπακούειν δύναιτ' ἄν; ἵνα μὴ ταῦτα λογιζόμενοι θορυβῶνται, θερισμὸν τὸ Εὐαγγέλιον ἐκάλεσε, μονονουχὶ λέγων· πάντα ἠὺτρέπισται, πάντα
 20 παρεσκευάσται· πρὸς ἐτοίμην ὑμᾶς τῶν καρπῶν πέμπω συλλογὴν· ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ σπείρειν καὶ θερίζειν δυνήσεσθε.

Ὡσπερ οὖν ὁ γηπόνος πρὸς ἄμητον ἐξιὼν χαίρει καὶ φαιδρός ἐστι καὶ γέγηθεν, οὐκ ἀναλογιζόμενος πόνους, οὔτε δυσκολίαν τινά, ἀλλ' ὡς ἐπὶ πρόσοδον ἐτοίμην ἐπειγόμενος, καὶ ἐπὶ τῶν
 25 ἐνιαυσίων καρπῶν τρέχων, καὶ οὐδὲν οὐδαμοῦ κώλυμα, οὐδὲν ἐμπόδιον, οὐδεμία τοῦ μέλλοντος ἀδηλία, ἐπομβρίαί, χάλαζαι καὶ αὐχμοί, καὶ τὸ πονηρὸν τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον, ὃ γὰρ τοῦ θερίζειν ἀπτόμενος, οὐδὲν ὑφορᾶται τοιοῦτον, διὰ δὴ τοῦτο καὶ χορεύ-

εἶχε συλληφθεῖ ἀπὸ τὰ θηρία), ἀπλοῖκοί, ἀγράμματοι, φτωχοί, γυμνοί, μ' ἓνα χιτῶνα, ξυπόλυτοι, χωρὶς νὰ φέρουμε οὔτε ζώνη οὔτε ράβδο οὔτε ἓνα ὄβολο, νὰ περιοδεύσουμε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη πού βρίσκεται σὲ τέτοια κατάσταση, καὶ ν' ἀποσπάσουμε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν παλιὰ συνήθεια καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουμε στὰ δόγματα τῆς νέας καὶ νὰ τοὺς διδάξουμε κάποια παράξενη διδασκαλία; γιατί πότε θὰ ξερριζώσουμε τὰ ἀγκάθια; πότε θὰ σπείρουμε τὰ σπέρματα; πότε θὰ καλλιεργήσουμε τὴ διάνοιά τους; πότε θὰ φυτρώσει ὁ σπόρος; Ποιὸς δὲ θὰ μᾶς διαλύσει; ποιὸς δὲ θὰ μᾶς ρίξει σὲ γκρεμό; Πῶς θὰ μπορέσουμε ν' ἀνοίξουμε τὸ στόμα, νὰ σταθοῦμε, νὰ μιλήσουμε, νὰ παρουσιασθοῦμε σὲ τόσες μυριάδες; πῶς θὰ ἐξαφανίσουμε τὸ θυμὸ τῶν τυράννων, τίς ἐξεγέρσεις τοῦ πλήθους, τίς θεωρίες τῶν φιλοσόφων, τὴ δεινότητα τῶν ρητόρων, τὴν τυραννία τῆς πρόληψης, τὴ δύναμη τῆς παλιᾶς συνήθειας, τίς ἐπιβουλές τῶν δαιμόνων, τίς ψυχές πού ἀπὸ πρὶν τίς κατέχουν ἄπειρες ἀσθένειες; Ἐμεῖς λοιπὸν οἱ ἔνδεκα πῶς θὰ τοὺς διορθώσουμε ὅλους στὴν οἰκουμένη, οἱ ἀπλοῖκοὶ τοὺς σοφοὺς, οἱ γυμνοὶ τοὺς ὀπλισμένους, οἱ πολῖτες τοὺς ἄρχοντες, ἔμεῖς πού γνωρίζουμε μία γλώσσα νὰ μιλοῦμε μὲ ἄπειρες γλῶσσες καὶ μὲ ἔθνη βάρβαρα καὶ ξενόγλωσσα; καὶ ποιὸς θ' ἀνεχθεῖ ἐμᾶς, πού οὔτε τὴ φωνή μας θὰ μπορούσε ν' ἀκούσει κανεὶς; γιὰ νὰ μὴν τὰ σκέπτονται αὐτὰ καὶ ἀνησυχοῦν, ὀνόμασε θερισμὸ τὸ Εὐαγγέλιο, λέγοντας μὲ ἄλλα λόγια, ὅλα εἶναι ἐτοιμασμένα, ὅλα εἶναι τακτοποιημένα, σᾶς στέλνω γιὰ ἔτοιμη συγκομιδὴ καρπῶν, τὴν ἴδια ἡμέρα θὰ μπορέσετε καὶ νὰ σπείρετε καὶ νὰ θερίζετε'.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ γεωργὸς ὅταν βγαίνει γιὰ θερισμὸ χαίρεται καὶ εἶναι χαρούμενος καὶ εὐφραίνεται, μὴ σκεπτόμενος κόπους οὔτε κάποια δυσκολία, ἀλλὰ σπεύδει σὰν πρὸς ἔτοιμη σοδειὰ καὶ τρέχει γιὰ τοὺς ἐτήσιους καρπούς, καὶ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ κανένα κώλυμα, κανένα ἐμπόδιο, καμιά ἀβεβαιότητα γιὰ τὸ μέλλον, πλημμύρες, χαλάζια, ξηρασίες καὶ τὸ καταστρεπτικὸ πλῆθος τῶν ἀκρίδων (γιατὶ ἐκεῖνος πού ἀρχίζει

οντες καὶ σκιρτῶντες τῶν πόνων ἄπτονται, οὕτω δὴ καὶ ὑμᾶς, καὶ
πολλῶ πλέον, μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς εἰς τὴν οἰκουμένην ἐξιέναι
ἀναγκαῖον. Θερισμὸς γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα, θερισμὸς πολλὴν εὐκο-
λίαν ἔχων, θερισμὸς παρεσκευασμένα παρέχων ὑμῖν τὰ λήια· εἰ-
5 πεῖν δεῖ μόνον, οὐ καμεῖν. Δανείσατέ μοι, φησί, τὴν γλῶτταν, καὶ
ᾄψθε τὸν καρπὸν ὠριμον εἰς τὰ βασιλικὰ σιτοδοχεῖα εἰσαγόμε-
νον. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα πέμπων αὐτοὺς ἔλεγεν· «ἰδοὺ
ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
νος. Αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τὰ δύσκολα ραδια ποιῶν, καὶ ὅπερ ὁ προφή-
10 τῆς ἔλεγεν, ὅτι «ἐγὼ ἔμπροσθέν σου πορεύομαι καὶ ὄρη ὀμαλιῶ»,
ταῦτα ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων αἰσθητῶς συνέβαινε· προωδοποιεῖ γὰρ
αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ράδιον ἐποίει τὴν ὁδόν.

Τοῦτο καὶ ὁ μεγαλοφρονότατος Ἡσαΐας δηλῶν ἔλεγε· «πᾶσα
φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται»·
15 οὐ περὶ ὄρων λέγων καὶ βουνῶν, οὐδὲ γὰρ συνέβη τοῦτο, ἀλλὰ
τοὺς ἀπονενοημένους καὶ φουσωμένους καὶ μεγαλοφρονοῦντας τῶ
τῶν ὄρων ὀνόματι καλῶν. Ἄλλ' ἔταπεινώσε πάντας ὁ Χριστὸς τα-
πεινότητα ὕψους γέμουσαν, καὶ ὄρη πεδία ἐποίησεν· οὕτω δὲ καλεῖ
τοὺς ἀπονενοημένους, οὐ διὰ τὸ ὕψος αὐτῶν τῆς διανοίας, ἀλλὰ διὰ
20 τὸ ἄκαρπον τῆς ἀπονοίας, καὶ τὸ ἄγονον τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἀναί-
σθητον τῶν λόγων. Ὡσπερ γὰρ τὸ ὄρος οὐκ ἂν ἐνέγκῃ καρπὸν,
οὕτως οὐδὲ ἀπόνοια· μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ πολλῶ χαλε-
πώτερον. Τὸ μὲν γὰρ ὄρος οὐκ ἂν ἐνέγκῃ καρπὸν, ἡ δὲ ἀπόνοια οὐ
μόνον οὐ δίδωσί τινα καρπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄντα καταμαραίνει καὶ

---

4. Ματθ. 28,20.

5. Ἡσ. 45,2.

νά θερίζει δὲν ὑποπτεύεται τίποτε τέτοιο· γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀρχίζουν τοὺς κόπους χορεύοντας καὶ πηδώντας), ἔτσι καὶ σεῖς, καὶ πολὺ περισσότερο μάλιστα, πρέπει νὰ βγαίνετε στὴν οἰκουμένη μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση. Γιατὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι θερισμός, θερισμός πού ἔχει πολλὴ εὐκολία, θερισμός πού σᾶς δίνει προετοιμασμένα τὰ στάχυα· πρέπει νὰ μιλήσετε μόνο, ὄχι νὰ κουρασθεῖτε. Δανεῖστε μου, λέγει, τὴ γλώσσα· καὶ θὰ δεῖτε τὸν καρπὸ νὰ μπαίνει ὄριμος στὶς βασιλικὲς ἀποθῆκες. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὰ ὅταν τοὺς ἔστελνε, ἔλεγε· «νὰ ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου»⁴. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος πού ἔκανε τὰ δύσκολα εὐκολα καὶ αὐτὸ πού ὁ προφήτης ἔλεγε, ὅτι «ἐγὼ πηγαίνω μπροστὰ ἀπὸ σένα καὶ θὰ ἐξομαλύνω τὰ ὄρη»⁵. Αὐτὰ πραγματοποιοῦνταν στοὺς Ἀποστόλους, γιατί ὁ Χριστὸς τοὺς προετοίμαζε τὸ δρόμο καὶ τὸν ἔκαμνε εὐκολο.

Γιὰ νὰ δηλώσει τὸ ἴδιο καὶ ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας, ἔλεγε, «κάθε φαράγγι θὰ γεμίσει μὲ χῶμα καὶ κάθε ὄρος καὶ βουνὸ θὰ ἰσοπεδωθεῖ»⁶, μιλώντας ὄχι γιὰ τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ (γιατὶ δὲ συνέβηκε αὐτό), ἀλλὰ ἀποκαλώντας μὲ τὸ ὄνομα τῶν βουνῶν τοὺς ἀλαζόνες καὶ φαντασμένους καὶ ἐγωῖστές. Ὁ Χριστὸς ὅμως τοὺς ταπείνωσε ὅλους μὲ ταπεινότητα γεμάτη ὕψος καὶ ἔκαμε τὰ ὄρη πεδιάδες. Καὶ ἀποκαλεῖ ἔτσι τοὺς ἀλαζόνες, ὄχι γιὰ τὸ ὕψος τῆς σκέψης τους, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἄκαρπο τῆς ἀλαζονείας τους, τὸ ἄγονο τῆς ψυχῆς τους, καὶ τὸ ἀναίσθητο τῶν λόγων τους. Γιατὶ, ὅπως τὸ ὄρος δὲ θὰ φέρει καρπὸ, ἔτσι δὲ θὰ φέρει καὶ ἡ ἀλαζονεία· ἡ καλύτερα δὲ συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερα. Γιατὶ τὸ ὄρος δὲ θὰ φέρει καρπὸ, ἐνῶ ἡ ἀλαζονεία ὄχι μόνο δὲ δίνει κάποιο καρπὸ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πού ὑπάρχει τὸν καταμαραίνει καὶ ἐκεῖνον πού βλάστησε τὸν ξηραίνει· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἡ ταπειφροσύνη ὄχι μόνο προστατεύει

---

6. Ἡσ. 40,4.

τὸν βλαστήσαντα ξηραίνει· ὡσπερ οὖν ἡ ταπεινοφροσύνη οὐ μόνον θάλλει τὸν ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐκ ὄντα τίκτειν εἴωθε.

4. Καὶ τῶν εἰρημένων μέγιστα παραδείγματα ὁ τε φαρισαῖος καὶ ὁ τελώνης. Ὁ μὲν γὰρ ἀνελθὼν μετὰ ἀπονοίας, οὐ μόνον οὐκ ἔτεκέ
5 τινὰ καρπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄντα ἀπώλεσε, ὁ δὲ τελώνης ἔρημος ὢν καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν ἔχων, ποιεῖ ἑαυτῷ κατόρθωμα· ἐπειδὴ γὰρ μόνον ἐστέναξε καὶ κάτω κύψας ἑαυτὸν ἐταλάνισε, κατῆλθε πολλῇ βρύων τῇ δικαιοσύνῃ καὶ παραδραμῶν κατὰ τοῦτο τὸν φαρισαῖον.
Ἴνα δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν ἴδητε τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπὶ ὠρισμένων
10 προσώπων μάθητε ποῦ ὄρος καὶ βουνὸν ἐταπεινώσεν ὁ Χριστός, εἰσαγέτω πάλιν ἡμῖν τὸν Παῦλον ὁ λόγος. Οὗτος γὰρ ὁ σκηνοποιὸς (ἡδέως γὰρ τὴν τέχνην αὐτοῦ περιστρέφω, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ὄνειδος ἢ τέχνη, ἀλλ' ἢ ἀργία κατηγορία καὶ ἔγκλημα)· οὗτος τοίνυν ὁ Παῦλος, γενόμενος ἐν Σαλαμῖνι, συνέτυχέ τινι ἀνθυπάτῳ καὶ μάγῳ
15 μετ' ἐκείνου. Διπλοῦς ὁ κρημνός, ἢ τε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀπόνοια, ἢ τε ἀπὸ τοῦ μάγου διδασκαλία. Καὶ ἐπειδὴ ἐώρα τὸ μιαρὸν ἐκεῖνο καὶ ἀναίσχυντον θηρίον ἐμποδίζον τῷ ἀνθυπάτῳ καὶ διακόπτον αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν, ἄκουσον τί φησι πλησθεὶς Πνεύματος ἁγίου· «ὦ παντὸς δόλου καὶ πάσης ραδιουργίας γέμων, υἱὲ διαβόλου».

20 Οὐ γὰρ τὸ ὑβρίζειν πανταχοῦ κακόν, ἀλλὰ τὸ εἰκῆ ὑβρίζειν· τούτῳ γὰρ καὶ κόλασιν ὁ Χριστὸς ἔθηκεν· ὡς ὁ γε μετὰ καιροῦ τοῦ προσήκοντος τοῦτο ποιῶν, ἰατρὸν μιμεῖται τέμνοντα μετὰ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος, καὶ τῇ τομῇ τὴν σηπεδόνα ἐκβάλλοντα. Τοῦτο δὴ καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ· «οὐ παύσῃ διαστερέφω τὰς ὁδοὺς τοῦ
25 Κυρίου τὰς εὐθείας;». Ἄλλ' οὐκ ἀνέχεταιί σου τῶν ρημάτων, ὦ Παῦλε· ἐπάγαγέ τινα συλλογισμὸν ἀποστολικόν, ἀπόστρεψον τὴν γλῶτταν, ἔμφραξον αὐτοῦ τὸ στόμα, στήσον τὰ πονηρὰ ρεύματα.

τὸν καρπὸ πού ὑπάρχει, ἀλλὰ συνήθως γεννᾶ καὶ ἐκεῖνον πού δὲν ὑπάρχει.

4. Καὶ γι' αὐτὰ πού λέχθηκαν μέγιστα παραδείγματα εἶναι καὶ ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ τελώνης. Γιατὶ ὁ πρῶτος, ἀφοῦ ἀνέβηκε μὲ ἀλαζονεία, ὄχι μόνο δὲν παρήγαγε κανένα καρπὸ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν πού εἶχε τὸν ἔχασε. Ὁ τελώνης ὅμως ἂν καὶ ἦταν ἔρημος καὶ δὲν εἶχε κανένα ἀγαθό, κάνει γιὰ τὸν ἑαυτό του κατόρθωμα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀναστέναξε μόνο καὶ σκύβοντας κάτω ταλάνισε τὸν ἑαυτό του, κατέβηκε γεμάτος ἀπὸ πολλὴ δικαιοσύνη, καὶ ξεπερνώντας σ' αὐτὸ τὸν Φαρισαῖο. Γιὰ νὰ δεῖτε ὅμως καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ νὰ μάθετε σὲ ὀρισμένα πρόσωπα ποῦ ὁ Χριστὸς ταπείνωσε ὄρος καὶ βουνό, ἃς μιλήσουμε πάλι γιὰ τὸν Παῦλο. Γιατὶ αὐτὸς ὁ σκηνοποιὸς (μὲ εὐχαρίστηση ἀναφέρω τὴν τέχνη του, γιὰ νὰ μάθεις πὼς δὲν εἶναι ντροπὴ ἡ τέχνη, ἀλλὰ ἡ ἀργία εἶναι κατηγορία καὶ ἔγκλημα), αὐτὸς λοιπὸν ὁ Παῦλος, ὅταν βρέθηκε στὴ Σαλαμίνα, συνάντησε κάποιον ἀνθύπατο καὶ μάγο πού ἦταν μαζί του. Ὁ γκρεμὸς ἦταν διπλός, καὶ ἡ ἀλαζονεία τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ μάγου. Καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ μιὰρὸ καὶ ἀναίσχυντο ἐκεῖνο θηρίο νὰ ἐμποδίζει τὸν ἀνθύπατο καὶ νὰ διακόπτει τὴ διδασκαλία του, ἄκουσε τί λέγει, ἀφοῦ στὸ μεταξὺ γέμισε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· «ἐσὺ πού εἶσαι γεμάτος ἀπὸ κάθε δόλο καὶ κάθε ἀπάτη, υἱὲ τοῦ διαβόλου»⁷.

Τὸ νὰ βρίζει λοιπὸν κανεὶς δὲν εἶναι σὲ κάθε περίπτωση κακό, ἀλλὰ τὸ νὰ βρίζει χωρὶς λόγο· γιὰτὶ γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ὄρισε καὶ τιμωρία. Γιατὶ ἐκεῖνος πού κάνει αὐτὸ στὴν κατάλληλη περίσταση μιμεῖται τὸν ἰατρὸ πού κόβει στὴν κατάλληλη περίπτωση καὶ ἀφαιρεῖ μὲ τὸ κόψιμο τὴ σαπίλα. Αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ Παῦλος. «Δὲ θὰ σταματήσεις νὰ διαστρέφεις τοὺς εὐθεῖς δρόμους τοῦ Κυρίου;». Ἀλλὰ δὲν ἀνέχεται τὰ λόγια σου, Παῦλε· πρόσθεσε κάποιον ἀποστολικὸ συλλογισμό, στρέψε πίσω τὴ γλῶσσα του, φράξε τὸ στόμα του, σταμάτησε τὰ πονη-

7. Πράξ. 13,10.

Τί οὖν ποιεῖ; Δεικνὺς ὅτι οὐ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὁ πόλεμος αὐτῶ, φησί. «Καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σέ». Αὐτὸς γὰρ ὁ εἰπὼν, «μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας», παρῆν καὶ τῷ Παύλῳ τότε, καὶ ταύτην ἔχων τῇ ὑπόσχεσιν καλεῖ τε αὐτὸν καὶ ἀξιοῖ γενέ-
 5 σθαι τιμωρόν, καὶ συνεφάσασθαι τῶν προκειμένων, καὶ τὰ κωλύματα ἀνασπάσαι. «Καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σέ». Πόση τοῦ Χριστοῦ ἢ συγκατάβασις· πόση τοῦ Παύλου ἢ παρρησία· πῶς ἐν ἀποφάσει τὴν πληγὴν ἐπάγει, καὶ ὁ Χριστὸς εὐθέως ἐπινεύει τῷ λεγομένῳ.

10 Τί ἐστὶ «χεὶρ Κυρίου»; Δύναμις ἐναντία πληκτικῆ. Παρῆν γὰρ αὐτοῖς πανταχοῦ, ἐτοιμῶς ὑπακούων, καὶ θερισμὸν τὸ πρᾶγμα ποιῶν, οὐκ ἀφιεῖς πονεῖν οὐδὲ ταλαιπωρεῖσθαι, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισάγων. «Καὶ ἔση τυφλός, μὴ βλέπων ἕως καιροῦ». Εἶδες καὶ τὴν τιμωρίαν μετὰ φιλανθρωπίας; νουθεσία γάρ, οὐ κόλασις ἢ
 15 ἀπόφασις, διόρθωσις, οὐκ ἀφανισμός. Διὰ δὴ τοῦτο οὐ χεῖρα ἐξήρανε, οὐ γλῶτταν τὰ πονηρὰ ῥήματα φθεγγομένην ἐξέκοψεν, οὐ σκέλη ἐπήρωσεν, ἀλλὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦς. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἐντεῦθεν ἰάθη καὶ τῆς πεπλανημένης ὁδοῦ καὶ τῶν δρόμων ἀπηλλάγη τῶν βλαβερῶν, καὶ τούτῳ τὸ αὐτὸ φάρμακον ἐπιτίθησι, μο-
 20 νονουχὶ λέγων· ἔτρεχον κάγῳ κακῶς, καὶ ἔβλεπον θανάσιμα· διὰ τοῦτο ἐπήρωθην καλῶς, ἵνα ἀναβλέψω ἄμεινον· τοῦτο καὶ σοὶ τὸ φάρμακον ἐπιτίθημι, καὶ πηρῶ τοὺς ἔξωθεν ὀφθαλμοὺς, ἵνα ἀνοίξω τὰ ἐνδοθεν ὄμματα. «Τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγενημένον, καὶ τὸν βουνὸν ταπεινωθέντα, καὶ τὸν θερισμὸν ἀπαρτισθέντα, καὶ
 25 τὸν ἄμητον παρεσκευασμένον, καὶ τὸν καρπὸν ὄριμον συναγόμενον, καὶ τὸν Παῦλον οὐδὲν καμόντα οὐδὲ ταλαιπωρηθέντα, ἀλλὰ

ρὰ πνεύματα. Τί κάνει λοιπόν; Για να δείξει ότι ο πόλεμός του δεν είναι έναντίον τῶν ἀνθρώπων, λέγει· «καὶ τώρα να τὸ χέρι τοῦ Κυρίου θὰ εἶναι ἐναντίον σου»⁸. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, «ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες», παραστεκόταν καὶ στὸν Παῦλο τότε, καὶ ἔχοντας αὐτὴ τὴν ὑπόσχεση τὸν καλεῖ καὶ ἀξιώνει νὰ γίνῃ τιμωρὸς καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ στὴν παρούσα κατάστασι καὶ νὰ παραμερίσῃ τὰ ἐμπόδια. «Καὶ τώρα να τὸ χέρι τοῦ Κυρίου θὰ εἶναι ἐναντίον σου». Πόσο μεγάλη εἶναι ἡ συγκατάβασι τοῦ Χριστοῦ· πόσο μεγάλη εἶναι ἡ παρρησία τοῦ Παύλου. Πῶς συγχρόνως μὲ τὴν ἀπόφασιν δείνει τὸ κτύπημα καὶ πῶς ὁ Χριστὸς συγκατανεύει ἀμέσως στὸ λόγο του.

Τί σημαίνει «τὸ χέρι τοῦ Κυρίου»; Δύναμι ἀντίθετη ποὺ κτυπάει. Γιατὶ παντοῦ τοὺς παραστεκόταν, ὑπακούοντας πρόθυμα καὶ κάνοντας τὸ πρᾶγμα θερισμό, μὴν ἀφήνοντας νὰ κουράζονται οὔτε νὰ ταλαιπωροῦνται, ἀλλὰ προσφέροντας τὴ βοήθειά του. «Καὶ θὰ εἶσαι τυφλὸς χωρὶς νὰ βλέπεις γιὰ ἓνα διάστημα». Εἶδες καὶ τὴν τιμωρία μαζί μὲ φιλανθρωπία; Γιατὶ ἡ ἀπόφασιν εἶναι νοθεσία καὶ ὄχι ποινὴ, διόρθωσι καὶ ὄχι ἀφανισμός. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ξέρανε τὸ χέρι, δὲν ἔκοψε τὴ γλώσσα ποὺ λέγει τὰ πονηρὰ λόγια, δὲν ἀκρωτηρίασε τὰ σκέλη, ἀλλὰ τὰ ἴδια τὰ μάτια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς θεραπεύθηκε ἔτσι καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴ λανθασμένη κατεύθυνσι καὶ τοὺς βλαβεροὺς δρόμους, ἐπιθέτει καὶ σ' αὐτὸν τὸ ἴδιο φάρμακο, καὶ εἶναι σὰ νὰ λέγει· ἔτρεχα καὶ ἐγὼ τὸν κακὸ δρόμο καὶ ἔβλεπα νὰ προκαλέσω θανάτους· γι' αὐτὸ τυφλώθηκα δίκαια, γιὰ νὰ ἀναβλέψω καλύτερα· αὐτὸ τὸ φάρμακο ἐπιθέτω καὶ σὲ σένα, καὶ τυφλώνω τὰ ἐξωτερικά σου μάτια, γιὰ ν' ἀνοίξω τὰ ἐσωτερικά σου μάτια. «Τότε ὁ ἀνθύπατος βλέποντας τὸ γεγονός πίστεψε»⁹. Εἶδες ὅτι τὸ ὄρος ἰσοπεδώθηκε καὶ ὅτι τὸ βουνὸ ταπεινώθηκε, καὶ ὅτι ὁ θερισμὸς πραγματοποιήθηκε, καὶ ὅτι ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ προετοιμάσθηκε, καὶ ὅτι ὁ καρπὸς συγκε-

---

9. Πράξ. 13,12.

ρήματι ψιλῶ σαγηνεύσαντα τὸν ἀνθύπατον; Διὰ τοῦτο θερισμὸν τὸ Εὐαγγέλιον καλεῖ, διὰ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν εὐκολίαν, ἣν αὐτοῖς παρεῖχεν.

5. Οὕτω καὶ ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος καὶ ἀλλόφυλος καὶ ἐν δυναστείᾳ μεγάλη καθεστῶς, ἐσαγηνεύετο, οὐδὲ ἐκεῖ χρόνου τινὸς ἢ πόνου δαπανηθέντος· ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέβη τοῦ ἄρματος καὶ κατηχεῖν ἤρξατο· μᾶλλον δὲ πρὸ τῆς ἐπιβάσεως ἐκεῖνο θαύμασον, πῶς ὁ βάρβαρος καὶ ἀλλόφυλος καὶ φλεγμαίνων ἀπὸ τῆς δυναστείας (οὐ γὰρ μικρὰν ἀρχὴν μετεχειρίζε), τὸν πένητα, τὸν πτωχόν, 10 τὸν ἀγνώτα, τὸν οὐδέποτε αὐτῶ οὔτε εἰς ὄψιν οὔτε εἰς συνουσίαν ἐλθόντα, τότε πρῶτον φανέντα, τοῦτον καὶ ἐκάλεσε καὶ ἀνεβίβασε καὶ ἑαυτῶ συνεκάθισε. Τίς ταῦτα εἰργάσατο; Ἐκεῖνος ὁ εἰπών, «ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»· ἐκεῖνος ἡμερωτέραν τὴν πρῶσοδον ἐποίησε, καὶ βάρβα- 15 ρον φιλοσοφεῖν παρεσκεύασε, καὶ τὸ ὄρος ἐταπεινώσε, καὶ τὸν ἀγνώτα γνωρίμου παντὸς οἰκειότερον κατέστησε.

Μὴ δὴ παραδράμης ἀπλῶς, μηδὲ ἱστορίαν τὸ πρᾶγμα νομίσης ψιλῆν, ἀλλ' ἐννόησον τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος. Εἰ γὰρ οἱ νῦν ἄρχοντες, πιστοὶ τε ὄντες καὶ ταπεινοφρονεῖν παιδευόμενοι 20 καὶ οὐδὲν βάρβαρον ἔχοντες, οὐκ ἂν ἔλοιντο, οὐ λέγω ἀγνώτα καὶ ξένον, ἀλλὰ τῶν γνωρίμων τινὰ ταχέως ἐπ' ἀγορᾶς αὐτοῖς συγκαθίσαι, πῶς ἐκεῖνος τὸν ξένον; οὐ γὰρ παύσομαι ταῦτα λέγων· τὸν ξένον, τὸν οὐδέποτε φανέντα, τὸν εὐτελεῆ, τὸν εὐκαταφρόνητον ἀπὸ τῆς ὄψεως, τοῦτον καὶ ἀνεβίβασε καὶ ἐκάθισε, καὶ τῇ γλώττῃ τῇ 25 ἐκεῖνου τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐξέδωκε, καὶ μαθητῆς γενέσθαι ἠνέσχετο καὶ παρακαλεῖ καὶ δεῖται καὶ ἰκετεύει, «δέομαί σου», λέγων, «περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο;», καὶ δέχεται μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰ λεγόμενα.

ντρώνεται ὄριμος, καὶ ὅτι ὁ Παῦλος δὲν κουράστηκε οὔτε ταλαιπωρήθηκε καθόλου, ἀλλὰ μὲ λόγο ἀπλὸ ἔπιασε στὰ δίχτυα του τὸν ἀνθύπατο; Γι' αὐτὸ ὀνομάζει θερισμὸ τὸ Εὐαγγέλιο, ἐξ αἰτίας τῆς ταχύτητος καὶ τῆς εὐκολίας ποὺ τοὺς παρεῖχε.

5. Ἔτσι καὶ ὁ εὐνοῦχος ἐκεῖνος, ποὺ ἦταν βάρβαρος καὶ ἀλλόφυλος καὶ εἶχε μεγάλη ἐξουσία, πιανόταν στὰ δίχτυα χωρὶς νὰ δαπανηθεῖ ἐκεῖ κάποιος χρόνος ἢ κόπος. Γιατὶ ἀνέβηκε στὸ ἄρμα μαζί καὶ ἄρχισε νὰ κατηχεῖ¹⁰. Μᾶλλον ὁμως θαύμασε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιβίβαση ἐκεῖνο, πῶς ὁ βάρβαρος καὶ ἀλλόφυλος καὶ γεμάτος κομπασμὸ ἀπὸ τὴν ἐξουσία (γιατὶ δὲν εἶχε μικρὸ ἀξίωμα), τὸ φτωχό, τὸν ἐπαίτη, τὸν ἄγνωστο, αὐτὸν ποὺ ποτέ δὲν τὸν εἶδε καὶ ποτέ δὲν τὸν συναναστράφηκε, ἀφοῦ τότε γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιάσθηκε, τὸν κάλεσε καὶ τὸν ἀνέβασε καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσει μαζί του. Ποιὸς τὰ ἔκανε αὐτά; Ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, «ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι τῆς συντέλειᾳ τοῦ κόσμου». Ἐκεῖνος ἔκαμε πρὶν ἡμερῆ τὴν προσέγγιση καὶ προετοίμασε τὸ βάρβαρο νὰ πιστέψει, καὶ τὸ ὄρος ταπεινώσε, καὶ τὸν ἄγνωστο τὸν ἔκαμε πρὶν οἰκεῖο ἀπὸ κάθε γνώριμο.

Μὴ λοιπὸν ἐξετάσεις ἐπιπόλαια τὸ πρᾶγμα, οὔτε νὰ τὸ θεωρήσεις μιὰ ἀπλὴ ἱστορία, ἀλλὰ σκέψου τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος. Γιατὶ, ἂν οἱ σημερινοὶ ἄρχοντες, ποὺ εἶναι πιστοὶ καὶ ποὺ διδάσκονται νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ βάρβαρο, δὲ θὰ δέχονταν γρήγορα, δὲν λέγω ἄγνωστο καὶ ξένο, ἀλλὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς νὰ καθίσει μαζί τους στὴν ἀγορά, πῶς ἐκεῖνος δέχθηκε τὸν ξένο; γιατί δὲ θὰ σταματήσω νὰ τὰ λέγω αὐτά: τὸν ξένο, αὐτὸν ποὺ δὲν παρουσιάσθηκε ποτέ, τὸν ἀσήμαντο, τὸν εὐκαταφρόνητο ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση, αὐτὸν καὶ τὸν ἀνέβασε καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθίσει, καὶ στὴ γλώσσα τῆ δικῆ του παρέδωσε τὴ σωτηρία του, καὶ ἀνέχθηκε νὰ γίνῃ μαθητῆς του, καὶ παρακαλεῖ καὶ δέεται καὶ ἰκετεύει λέγοντας, «σὲ παρακαλῶ, γιὰ ποιὸν τὸ λέγει αὐτὸ ὁ προφήτης;»¹¹, καὶ δέχεται μὲ πολλὴ προσοχὴ τὰ λεγόμενα.

11. Πράξ. 8,34.

Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ δεξάμενος οὐκ ἠμέλησεν, οὐκ ἀνεβάλετο, οὐκ εἶπεν, εἰς τὴν πατρίδα ἐπανέλθω τὴν ἑμαυτοῦ, ἴδω τοὺς φίλους, τοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς, ὃ πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν λέγουσι νῦν ἐπὶ βάπτισμα καλούμενοι· ἐπανέλθω εἰς τὴν πατρίδα,
 5 ἴδω τὴν γυναῖκα, ἴδω τὰ παιδιά μετὰ τῶν ἐμῶν συγγενῶν· παρόντων ἐκείνων καὶ συνεορταζόντων ἐμοί, οὕτως ἀπολαύσομαι τοῦ βαπτίσματος, οὕτω μεθέξω τῆς χάριτος. Ἄλλ' οὐχ ὁ βάρβαρος τότε ἐκεῖνος τοῦτα εἶπε τὰ ρήματα, καὶ ταῦτα Ἰουδαῖος ὢν καὶ πολλὴν τῶν τόπων ποιεῖν τὴν παρατήρησιν πεπαιδευμένος, καὶ μάλιστα
 10 συνεχῶς ἐνηχοῦντος αὐτῷ, ὅτι δεῖ τηρεῖν τοῦ τόπου τὴν φυλακὴν, καὶ διὰ τοῦτο μακρὰν ἀποδημίαν στειλάμενος, ἵνα ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς προσκυνήσῃ· ἀλλ' ἀθρόον πᾶσαν ἐκείνην τὴν συνήθειαν ἐκβαλὼν καὶ ἀποστὰς τῆς τοιαύτης παρατηρήσεως· ἐπειδὴ ἀπηρτίσθη ὁ λόγος, καὶ πηγὴν εἶδε παρὰ τὴν ὁδόν, φησὶν·
 15 «ἴδου ὕδωρ, τί κωλύει με βαπτισθῆναι;».

Εἶδες τὸν θερισμὸν πάλιν ἀπαρτιζόμενον; εἶδες οὐδένα χρόνον ἀναλωθέντα, ἀλλ' ὁμοῦ τὴν γῆν δεξαμένην, καὶ τὸν στάχυν κομῶντα ἐκβαλοῦσαν, καὶ πέπειρον τὸν βότρυν γενόμενον; «Ἰδου ὕδωρ», φησὶν. Οὐ τοίχους ἐζήτησεν, οὐκ ὄροφον χρυσοῦν, οὐχ ἱμα-
 20 τίων κατασκευὴν, οὐχ ὑποδήματα· ἀλλ' ἐπειδὴ γνώμην εἶχε παρεσκευασμένην καὶ ἔξεε τῷ πόθῳ καὶ ἀνήφθη τῇ προθυμίᾳ, ἐπὶ τὴν χάριν εὐθέως ἔδραμε, καὶ κατεπείγει τὸν διδάσκαλον πρὸς τὴν μυσταγωγίαν αὐτὸν χειραγωγῆσαι, καὶ μεταδοῦναι τῶν ἀθανάτων ἐκείνων καὶ φρικτῶν μυστηρίων. Διὸ κάκεῖνος εὐθέως ἐπένευσε,
 25 τὴν προθυμίαν ἀποδεξάμενος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο θερισμὸν τὸ Εὐαγγέλιον καλεῖ, διὰ τὴν εὐκολίαν ἣν παρεῖχεν αὐτοῖς. Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι προσεῖχον τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου· καὶ γὰρ ὁ Κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν αὐτῶν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπ' αὐτοῦ.

Και ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλ', ἀφοῦ τὰ δέχθηκε δὲν ἀδιαφόρησε, δὲν ἀνέβαλε, δὲ εἶπε, 'ὡς ἐπιστρέψω στήν πατρίδα μου, ὡς δῶ τοὺς φίλους μου, τοὺς δικούς μου καὶ συγγενεῖς', πράγμα πού πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς λέγουν ὅταν καλοῦνται τώρα γιὰ βάπτισμα: 'ὡς ἐπιστρέψω στή πατρίδα, ὡς δῶ τὴ γυναῖκα μου, ὡς δῶ τὰ παιδιά μου μαζί μὲ τοὺς συγγενεῖς μου· ὄντας ἐκεῖνοι παρόντες καὶ ἐορτάζοντας μαζί μου, ἔτσι θ' ἀπολαύσω τὸ βάπτισμα, ἔτσι θὰ συμμετάσχω στή χάρη'. Ὅμως ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος τότε δὲν εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, τὴ στιγμή πού ἦταν Ἰουδαῖος καὶ εἶχε διδαχθεῖ νὰ παρατηρεῖ καλὰ τοὺς τόπους, νὰ φυλάγει τὸν τόπο, καὶ γι' αὐτὸ ἀνέλαβε μακρινὸ ταξίδι, ὥστε νὰ προσκυνήσει στὸν τόπο πού διέταξε ὁ Θεός. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπέβαλε ἀμέσως ὅλη ἐκείνη τὴ συνήθεια, καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ μιὰ τέτοια παρατήρηση, ὅταν ὀλοκληρώθηκε ἡ κατήχηση καὶ εἶδε μία πηγὴ κοντὰ στὸ δρόμο, λέγει: «νὰ νερό, τί μὲ ἐμποδίζει νὰ βαπτισθῶ;»¹².

Εἶδες πάλι ὀλοκληρωμένο θερισμό; Εἶδες ὅτι δὲ δαπανήθηκε καθόλου χρόνος, ἀλλὰ συγχρόνως ἡ γῆ δέχθηκε καὶ ἔβγαλε πλούσιο τὸ στάχυ, καὶ ὅτι τὸ σταφύλι ἔγινε ὄριμο; «Νὰ νερό», λέγει. Δὲ ζήτησε τοίχους, οὔτε χρυσὴ ὀροφή, οὔτε καινούρια ἐνδύματα, οὔτε ὑποδήματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχε πάρει ἀπὸ πρὶν τὴν ἀπόφαση καὶ φλεγόταν ἀπὸ τὸν πόθο καὶ καιγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, ἔτρεξε ἀμέσως πρὸς τὴ χάρη καὶ πιέζει τὸ διδάσκαλο νὰ τὸν ὀδηγήσει ἀμέσως πρὸς τὴ μυσταγωγία καὶ νὰ τοῦ μεταδώσει τὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα καὶ φοβερὰ μυστήρια. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος ἀμέσως συγκατένευσε, ἐπειδὴ δέχθηκε τὴν προθυμία του, καὶ τὸν βάπτισε. Γι' αὐτὸ καλεῖ θερισμὸ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ τὴν εὐκολία πού ἔδωσε σ' αὐτούς. Βέβαια καὶ ἄλλοῦ λέγει ὅτι πρόσεχαν στὰ λεγόμενα τοῦ Παύλου, γιὰ τὴν πραγματικὰ ὁ Κύριος ἄνοιξε τὴν καρδιά τους νὰ προσέχουν σὲ ὅσα ἔλεγε αὐτός.

---

12. Πράξ. 8,36.

Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι ὄρη ταπεινοῖ καὶ θερισμὸν ἐργάζεται
 καὶ ὄριμον ποιεῖ τὸν καρπὸν καὶ πολλὴν κατασκευάζει τὴν εὐκο-
 λίαν, μὴ ἀποστερήσης τοὺς πιστεύοντας τῶν μεγίστων κατορθω-
 μάτων· οὐδὲ γὰρ ἐβιάζετο τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, οὐδὲ ἐλυ-
 5 μαίνετο τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλὰ συνέπραττε καὶ ἐβοήθει καὶ χεῖρα
 ὤρεγεν. Εἰ γὰρ τὸ πᾶν αὐτοῦ ἦν, οὐδὲν ἐκώλυεν ἅπαντας σώζε-
 σθαι· νῦν δὲ τὸ μὲν αὐτοῦ ἐγίνετο, τὸ δὲ τῶν προσιόντων· τῶν μὲν
 προσιόντων τὸ βουληθῆναι καὶ ἐλέσθαι καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι
 τὴν προθυμίαν καὶ γενναίαν τὴν πίστιν, τοῦ δὲ τὸ παρέχειν τὰ
 10 δῶρα, καὶ εὖσημον ποιῆσαι τὸν λόγον καὶ σαφῆ τὴν διδασκαλίαν,
 καὶ τὰ σπέρματα καταβαλεῖν, καὶ βοηθῆσαι πρὸς τὸ ὄριμον γενέ-
 σθαι τὴν ἀκρόασιν.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πό-
 νον αὐτὸν λάβωμεν σύμμαχον καὶ βοηθόν, τὰ παρ' ἑαυτῶν πάντα
 15 εἰσφέροντες. Εἰ γὰρ πρᾶγμα τοσαύτην ἔχον δυσκολίαν, οὕτω
 ραδίως κατώρθωσεν, οὐκ ἐν μιᾷ καὶ δύο καὶ εἴκοσι πόλεσιν, ἀλλὰ
 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, λέγω δὴ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διδασκα-
 λίαν, καὶ εἰς ὅσην ἡλιος ἐφορᾷ γῆν ἅπασα αὕτη κατέσπαρται καὶ
 βρῦει τῷ καλλίστῳ τούτῳ καρπῷ, εὐδηλον ὅτι καὶ εἰς τοὺς ὑπὲρ
 20 τῆς ἀρετῆς ἰδρωτάς συνεφέπεται ἡμῖν, μόνον ἐὰν μὴ ὑπτιοὶ καὶ
 ἀναπεπτωκότες ὦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρωμεν,
 προθυμίαν, σπουδὴν, βούλησιν, γνώμην, ἀγρυπνίαν, φροντίδα, τὸ
 τῶν βιωτικῶν ἀπηλλαχθῆναι πραγμάτων, τὸ ζητεῖν τὰ μέλλοντα,
 τὸ καθ' ἐκάστην ἡμέραν αὐτῶν ἐρᾶν.

25 Ἄν γὰρ ταῦτα μετὰ ἀκριβείας παρέχωμεν, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ
 πάντα ἔψεται· καὶ γενομένων ἐκείνων τευξόμεθα τῶν οὐρανίων
 ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

“Όταν ὁμως ἀκούσεις ὅτι ταπεινώνει ὄρη καὶ ἐτοιμάζει θερισμὸ καὶ κάνει ὄριμο τὸν καρπὸ καὶ καθιστᾷ μεγάλη τὴν εὐκολία, μὴ στερήσεις ἀπ’ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν τὰ πιὸ μεγάλα κατορθώματα. Γιατὶ οὔτε τὴν ἐλευθερία τῆς ἀπόφασης παραβίαζε, οὔτε τὸ αὐτεξούσιο κατέστρεφε, ἀλλ’ ἐνεργοῦσε μαζί τους καὶ βοηθοῦσε καὶ ἄπλωνε χέρι γιὰ βοήθεια. Γιατὶ ἂν ὅλα ἐξαρτῶνταν ἀπ’ αὐτόν, τίποτε δὲ θὰ ἐμπόδιζε νὰ σώζονται ὅλοι. Τώρα ὁμως τὸ ἓνα μέρος γινόταν ἀπ’ αὐτόν καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προσέρχονταν. Ἀπὸ ἐκείνους προέρχονταν ἡ θέληση καὶ ἡ ἐκλογή καὶ ἡ ἐπίδειξη μεγάλης προθυμίας καὶ γενναίας πίστεως, ἐνῶ ἀπ’ αὐτόν τὸ νὰ παρέχει τὰ δῶρα καὶ νὰ κάμνει τὸ λόγο εὐδιάκριτο καὶ τὴ διδασκαλία σαφὴ, νὰ ρίξει τὰ σπέρματα καὶ νὰ βοηθῆσει ὥστε νὰ γίνει ὄριμη ἡ ἀκρόαση.

Κατανοώντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, ἅς τὸν λάβουμε καὶ στὸν κόπο γιὰ τὴν ἀρετὴ σύμμαχο καὶ βοηθό, προσφέροντας ὅλα τὰ δικά μας. Γιατὶ, ἂν ἓνα πράγμα ποὺ ἔχει τόσο μεγάλη δυσκολία τὸ κατορθῶσε τόσο εὐκολα, ὄχι σὲ μία καὶ δύο καὶ εἴκοσι πόλεις, ἀλλὰ σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ ἀσφαλῶς τὸ κήρυγμα καὶ τὴ διδασκαλία, καὶ σὲ ὅση γῆ ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος ὀλόκληρη αὐτὴ ἔχει σπαρθεῖ καὶ εἶναι κατάμεστη μὲ τὸν ὠραιότατο αὐτόν καρπὸ, εἶναι ὀλοφάνερο πῶς καὶ στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀρετὴ θὰ μᾶς βοηθήσει, ἀρκεῖ βέβαια μόνο νὰ μὴν εἴμαστε ἀδιάφοροι καὶ νωθροί, ἀλλὰ νὰ συνεισφέρουμε τὰ δικά μας, δηλαδὴ προθυμία, ἐνδιαφέρον, θέληση, ἀπόφαση, ἐπαγρύπνηση, φροντίδα, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, τὴν ἐπιζήτηση τῶν μελλοντικῶν, τὴν καθημερινὴ ἀγάπη γι’ αὐτὰ.

Ἄν λοιπὸν τὰ προσφέρουμε αὐτὰ μὲ ἀκρίβεια, θ’ ἀκολουθήσουν καὶ ὅλα τὰ δικά του· καὶ ἀφοῦ γίνουν ἐκεῖνα θὰ ἐπιτύχουμε τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ τὰ ἐπιτύχουμε ὅλοι μας μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

1. Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν, μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλυῖσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. Τί δεδοίκαμεν, εἶπέ μοι; Τὸν θάνατον; «Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος». Ἄλλ' ἐξορίαν, εἶπέ μοι; «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Ἄλλὰ χρημάτων δήμευσιν; «Οὐδὲν εἰσηνεύκα-
10 μεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲν ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα»· καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα, καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω, καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην.
15 Οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται· ὁ γὰρ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος χωρίσαι οὐ δύναται. Εἰ γὰρ περὶ γυναῖκος καὶ ἀνδρὸς λέγει· «ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται

---

1. Φιλίπ. 1,21.

2. Ψαλμ. 23,1.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

1. Είναι πολλά τὰ κύματα καὶ φοβερὴ ἡ τρικυμία. Ἄλλὰ δὲ φοβόμαστε μήπως καταποντισθοῦμε, γιὰτὶ στεκόμαστε πάνω στὴν πέτρα. Ἄς μαίνεται ἡ θάλασσα, δὲν μπορεῖ νὰ διαλύσει τὴν πέτρα· ἄς σηκώνονται τὰ κύματα, τὸ πλοῖο τοῦ Ἰησοῦ δὲν μποροῦν νὰ τὸ βυθίσουν. Τί φοβόμαστε; πές μου. Τὸ θάνατο; «Γιὰ μένα ζωὴ σημαίνει Χριστὸς καὶ θάνατος σημαίνει κέρδος»¹. Μήπως, πές μου, τὴν ἐξορία; «Στὸν Κύριο ἀνήκει ἡ γῆ καὶ κάθετι πού τὴν γεμίζει»². Μήπως δήμευση περιουσίας; «Δὲ φέραμε τίποτε στὸν κόσμο καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν μποροῦμε τίποτε νὰ πάρουμε μαζί μας»³· καὶ τὰ φοβερά τοῦ κόσμου μοῦ εἶναι εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ εὐχάριστα καταγέλαστα. Δὲ φοβοῦμαι τὴ φτώχεια, δὲν ἐπιθυμῶ τὸν πλοῦτο· δὲ φοβοῦμαι τὸ θάνατο, δὲν εὐχομαι νὰ ζήσω παρὰ μόνο γιὰ τὴ δική σας προκοπή. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ τωρινὰ σᾶς θυμίζω καὶ παρακαλῶ τὴν ἀγάπη σας νὰ ἔχει θάρρος. Λοιπὸν κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ με ἀποχωρίσει ἀπὸ σᾶς, γιὰτὶ ἐκεῖνο πού ὁ Θεὸς ἔνωσε, ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ χωρίσει. Γιὰ τὴ γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα λέγει· «Γι' αὐτὸ ὁ ἄνδρας θὰ ἐγκαταλείψει τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθεῖ στὴ γυναῖκα του, καὶ θὰ εἶναι

---

3. Α' Τιμ. 6,7.

οὐκ εἰς σάρκα μίαν· ὁ οὖν ὁ Θεὸς ἔξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέ-
 τω». Εἰ γάμον οὐ δύνασαι διασπάσαι, πόσω μᾶλλον Ἐκκλησίαν
 Θεοῦ οὐκ ἰσχύεις καταλῦσαι; ἀλλὰ πολεμεῖς αὐτήν, οὐ δυνάμενος
 βλάψαι τὸν πολεμούμενον. Ἀλλ' ἐμὲ μὲν ἐργάζη λαμπρότερον, ἐαυ-
 5 τοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καταλύεις τῇ πρὸς ἐμὲ μάχῃ. «Σκληρὸν γάρ σοι
 πρὸς κέντρα ὀξέα λακτίζειν». Οὐκ ἀμβλύνεις τὰ κέντρα, ἀλλὰ τοὺς
 πόδας αἰμάσσεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κύματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλ'
 αὐτὰ εἰς ἀφρὸν διαλύονται.

Οὐδὲν Ἐκκλησίας δυνατώτερον, ἄνθρωπε. Λῦσον τὸν πόλε-
 10 μον, ἵνα μὴ καταλύσῃ σου τὴν δύναμιν· μὴ εἴσαγε πόλεμον εἰς οὐ-
 ρανόν. Ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῆς, ἢ ἐνίκησας ἢ ἐνικήθης, ἔκκλησίαν
 δὲ ἐὰν πολεμῆς, νικῆσαι σε ἀμήχανον· ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντων
 ἰσχυρότερος. «Μὴ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐ-
 τοῦ ἐσμεν;» Ὁ Θεὸς ἔπηξε, τίς ἐπιχειρεῖ σαλεύειν; Οὐκ οἶσθα αὐ-
 15 τοῦ τὴν δύναμιν. «Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν»·
 κελεύει, καὶ τὰ σειόμενα ἠδράζετο. Εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην
 ἔστησε, πολλῶ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν στήσαι δύναται. Ἡ Ἐκκλη-
 σία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ
 λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ποῖοι λόγοι; «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ
 20 ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι
 ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

2. Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πιστεue τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύραννοι
 ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; πόσα τήγανα; πόσοι κάμι-
 νοι, θηρίων ὀδόντες, ζίφη ἠκονημένα; καὶ οὐ περιεγένοντο. Ποῦ οἱ
 25 πολεμήσαντες; Σεσίγηνται καὶ λήθη παραδέδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκ-
 κλησία; Ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει. Τὰ ἐκείνων ἔσβεσται, τὰ ταύτης

4. Ματθ. 19,5·6.

5. Πράξ. 26,14.

6. Α' Κορ. 10,22.

7. Ψαλμ. 103,32.

οί δύο μία σάρκα· ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ὁ Θεὸς ἔνωσε, ὁ ἄνθρωπος ἄς μὴν τὸ χωρίζει»⁴. Ἐάν τὸ γάμο δὲν μπορεῖς νὰ διαλύσεις, πῶς, πολὺ περισσότερο, θὰ μπορέσεις νὰ διαλύσεις τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ; Τὴν πολεμᾶς, ὅμως χωρὶς νὰ μπορεῖς νὰ βλάψεις αὐτὸν ποὺ πολεμᾶς. Ἄλλὰ μένα μὲ κάνεις λαμπρότερο, ἐνῶ τὴ δική σου δύναμη διαλύεις μὲ τὴ μάχη ἐναντίον μου· γιατί «εἶναι σκληρὸ γιὰ σένα νὰ κλωτσᾶς σὲ αἰχμηρὰ καρφιά»⁵. Δὲ βλάπτεις τὰ καρφιά, ἀλλὰ τὰ πόδια σου τραυματίζεις. Γιατί καὶ τὰ κύματα δὲ διαλύουν τὴν πέτρα, ἀλλὰ τὰ ἴδια διαλύονται σὲ ἄφρο.

Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἄνθρωπε. Σταμάτησε τὸν πόλεμο, γιὰ νὰ μὴ διαλύσει τὴ δύναμή σου. Μὴν ἀνεβάξεις πόλεμο στὸν οὐρανὸ. Ἐάν πολεμᾶς ἄνθρωπο, ἢ νίκησες, ἢ νικήθηκες. Ἐάν ὅμως πολεμᾶς τὴν Ἐκκλησία, εἶναι ἀδύνατο νὰ νικήσεις, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι πιὸ ἰσχυρὸς ἀπ' ὅλους. «Μήπως θέλουμε νὰ προκαλέσουμε τὸν Κύριο; Μήπως εἴμαστε πιὸ ἰσχυροὶ ἀπ' αὐτόν;»⁶. Ὁ Θεὸς τὴν στερέωσε, ποιὸς ἐπιχειρεῖ νὰ τὴν κλονίσει; Δὲ γνωρίζεις τὴ δύναμή του. «Ρίχνει τὸ βλέμμα του στὴ γῆ καὶ τὴν κάνει νὰ τρέμει»⁷. Δίνει ἐντολή, καὶ αὐτὰ ποὺ κλονίζονταν στερεώνονταν. Ἐάν στερέωσε τὴν πόλη ποὺ κλονιζόταν, πολὺ περισσότερο μπορεῖ νὰ στερεώσει τὴν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὅμως δὲ θὰ παρέλθουν»⁸. Ποιοὶ λόγοι; «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Πέτρος καὶ πάνω στὴν πέτρα αὐτὴ θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου καὶ οἱ πύλες τοῦ ἅδου δὲ θὰ τὴν καταβάλουν»⁹.

2. Ἐάν δὲν πιστεύεις στὰ λόγια, πίστευε στὰ πράγματα. Πόσοι τύραννοι θέλησαν νὰ νικήσουν τὴν Ἐκκλησία; Πόσα τηγάνια; πόσα καμίνια, δόντια θηρίων, ξίφη ἀκονισμένα; Ὅμως δὲν τὴν νίκησαν. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ τὴν πολέμησαν; Ἐχουν σιγήσει καὶ παραδόθηκαν στὴ λήθη. Καὶ ποῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία;

8. Ματθ. 24,35.

9. Ματθ. 16,18.

ἀθάνατα. Εἰ ὅτε ὀλίγοι ἦσαν, οὐκ ἐνικήθησαν, ὅτε ἡ οἰκουμένη ἐπλήσθη εὐσεβείας, πῶς νικῆσαι δύνασαι; «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Καὶ μάλα εἰκότως· ποθεινότερα γὰρ ἡ Ἐκκλησία τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. Οὐρανοῦ 5 σῶμα οὐκ ἀνέλαβεν, Ἐκκλησίας δὲ σάρκα ἀνέλαβε· διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ οὐρανός, οὐ διὰ τὸν οὐρανὸν ἡ Ἐκκλησία. Μηδὲν ὑμᾶς θορυβεῖτω τῶν γενομένων. Τοῦτό μοι χαρίσασθε, πίστιν ἀπερίτρεπον. Οὐκ εἶδετε τὸν Πέτρον περιπατοῦντα ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ὀλίγον διστάσαντα, καὶ μέλλοντα καταποντίζεσθαι, οὐ διὰ τὴν ἄτακτον τῶν ὑδάτων ὀρμὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς πίστεως; Μὴ γὰρ ἀνθρωπίναις ψήφοις ἐνταῦθα ἤλθομεν; μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἤγαγεν, ἵνα ἄνθρωπος καταλύσῃ;

Ταῦτα λέγω οὐκ ἀπονοούμενος, μὴ γένοιτο, οὐδὲ ἀλαζονεούμενος, ἀλλὰ τὸ ὑμῶν σεσαλευμένον στηρίζαι βουλόμενος. Ἐπειδὴ 15 ἔστι ἡ πόλις, Ἐκκλησίαν ὁ διάβολος ἠθέλησε σαλεῦσαι. Μιὰρὲ καὶ παμμίᾳρε διάβολε, τοίχων οὐ περιεγένου, καὶ Ἐκκλησίαν προσδοκᾶς σαλεῦσαι; Μὴ γὰρ ἐν τοίχοις ἡ Ἐκκλησία; Ἐν τῷ πλήθει τῶν πιστῶν ἡ Ἐκκλησία. Ἴδου πόσοι στῦλοι ἐδραῖοι, οὐ σιδήρῳ δεδεμένοι, ἀλλὰ πίστει ἐσφιγμένοι. Οὐ λέγω ὅτι τοσοῦτον 20 πλῆθος πυρὸς σφοδρότερον· ἀλλ' οὔτε, εἰ εἷς ἦν, περιεγένου. Καὶ οἶδας, οἶά σοι τραύματα παρέσχον οἱ μάρτυρες. Εἰσῆλθε πολλάκις κόρη ἀπαλὴ ἀπειρόγαμος· κηροῦ ἦν ἀπαλωτέρα, καὶ πέτρας ἐγένετο στερεωτέρα. Τὰς πλευρὰς αὐτῆς ἔξεες, καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς οὐκ ἔλαβες. Ἠτόνησε τῆς σαρκὸς ἡ φύσις, καὶ οὐκ ἀπηγορεύθη τῆς πίστεως ἡ δύναμις· ἔδαπανᾶτο τὸ σῶμα, ἐνεανιεύετο τὸ φρόνημα· ἀνηλίσκετο δὲ ἡ οὐσία, καὶ ἔμενεν ἡ εὐλάβεια. Γυναικὸς οὐ περιεγένου μιᾶς, καὶ τοσοῦτου περιγενέσθαι δήμου προσδοκᾶς;

Λάμπει περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο. Τὰ δικά τους σβήστηκαν, τὰ δικά της εἶναι ἀθάνατα. Ἐάν ὅταν ἦταν λίγοι δὲ νικήθηκαν, τώρα ποὺ ἡ οἰκουμένη γέμισε εὐσέβεια, πῶς μπορεῖς νὰ τῆ νικήσεις; «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, οἱ λόγοι μου ὁμως δὲ θὰ παρέλθουν». Καὶ πολὺ εὐλογα· γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι πιὸ ποθητὴ στὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Δὲν ἀνέλαβε σῶμα οὐρανοῦ, ἀλλὰ ἀνέλαβε σὰρκα Ἐκκλησίας· γιὰ τὴν Ἐκκλησία ὑπάρχει ὁ οὐρανός, ὄχι γιὰ τὸν οὐρανὸ ἢ Ἐκκλησία. Τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἄς μὴ σᾶς ἀνησυχεῖ. Αὐτὸ χαρίστε μου, πίστη ἀμετάβλητη. Δὲν εἶδατε τὸν Πέτρο ὅτι βιάδιζε ἐπάνω στὰ νερά, καὶ ὅταν λίγο δίστασε, παρὰ λίγο νὰ καταποντισθεῖ, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἀτακτῆς ὀρμῆς τῶν νερῶν, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδύνατης πίστεως του; Μήπως λοιπὸν ἦρθα ἐδῶ μὲ ψήφους ἀνθρώπινες; Μήπως λοιπὸν μὲ ἔφερε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μὲ ἀπολύσει ἄνθρωπος;

Τὰ λέγω ὄχι γιατί βρίσκομαι σὲ ἀπόγνωση, μακριὰ μιά τέτοια σκέψη, οὔτε γιατί ἀλαζονεύομαι, ἀλλὰ γιατί θέλω νὰ στηρίξω τὴν πίστη σας ποὺ κλονίσθηκε. Ἐπειδὴ στερεώθηκε ἡ πόλη, ὁ διάβολος θέλησε νὰ κλονίσει τὴν Ἐκκλησία. Μιαρὲ καὶ παμμίαιρε διάβολε, δὲ νίκησες τοὺς τοίχους, καὶ περιμένεις νὰ κλονίσεις τὴν Ἐκκλησία; Μήπως λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται στοὺς τοίχους; Στὸ πλῆθος τῶν πιστῶν βρίσκεται ἡ Ἐκκλησία. Νὰ πόσοι στύλοι εἶναι σταθεροί, ὄχι δεμένοι μὲ σίδερα, ἀλλὰ σφιγμένοι μὲ τὴν πίστη. Δὲ λέγω ὅτι τόσο πολὺ πλῆθος εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴ φωτιά, οὔτε ὁμως θὰ νικοῦσες, ἂν ἦταν ἕνας. Καὶ ξέρεις πόσα τραῦματα σοῦ ἔδωσαν οἱ μάρτυρες. Παρουσιάσθηκε πολλὰς φορές μιά κόρη ἀπαλὴ ἀνύπανδρη· ἦταν πιὸ ἀπαλὴ ἀπὸ κερὶ καὶ ἔγινε πιὸ στερρεὴ ἀπὸ πέτρα. Τὶς πλευρὲς τῆς ἔσχιζες, καὶ τὴν πίστη τῆς δὲν τὴν πῆρε. Ἀτόνησε ἡ φύση τῆς σάρκας, καὶ δὲν καταπονήθηκε ἡ δύναμη τῆς πίστεως· κατατρωγόταν τὸ σῶμα, γινόταν νέο τὸ φρόνημα· ξοδεύονταν ἡ οὐσία, ἀλλ' ἔμενε ἡ εὐλάβεια. Δὲ νίκησες μιά γυναίκα, καὶ περιμένεις νὰ νικήσεις τόσο πολὺ λαό;

Οὐκ ἀκούεις τοῦ Κυρίου λέγοντος, «ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»; Ὅπου τοσοῦτος δῆμος ἀγάπη ἐσφιγμένος, οὐ πάρεστιν; Ἐχω αὐτοῦ ἐνέχυρον· μὴ γὰρ οἰκεία δυνάμει θαρρῶ; Γραμματεῖον αὐτοῦ κατέχω.
 5 Ἐκεῖνό μοι βακτηρία, ἐκεῖνό μοι ἀσφάλεια, ἐκεῖνό μοι λιμὴν ἀκύμαντος. Κἂν ἡ οἰκουμένη ταράττηται, τὸ γραμματεῖον κατέχω· αὐτὸ ἀναγινώσκω· τὰ γράμματα ἐκεῖνα τεῖχος ἐμοὶ καὶ ἀσφάλεια. Ποῖα ταῦτα; «Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος». Χριστὸς μετ' ἐμοῦ, καὶ τίνα φοβηθήσομαι;
 10 Κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγείρηται, κἂν πελάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοί· ἐμοὶ ταῦτα πάντα ἀράχνης εὐτελέστερα. Καὶ εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, οὐδὲ σήμερον ἂν παρητησάμην ἀπελθεῖν. Ἄει γὰρ λέγω, «Κύριε, τὸ σὸν θέλημα γενέσθω»· μὴ ὅ τι ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' εἴ τι σὺ βούλει. Οὗτος ἐμοὶ πύργος, τοῦτο ἐμοὶ πέτρα ἀκί-
 15 νητος· τοῦτο ἐμοὶ βακτηρία ἀπερίτρεπος. Εἰ βούλεται ὁ Θεὸς τοῦτο γενέσθαι, γινέσθω. Εἰ βούλεται ἐνταῦθα εἶναί με, χάριν ἔχω. Ὅπου βούλεται, εὐχαριστῶ.

3. Μηδεὶς ὑμᾶς θορυβεῖτω· ταῖς εὐχαῖς προσέχετε. Ταῦτα ἐποίησεν ὁ διάβολος, ἵνα ἐκκόψη τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰς λιτανείας.
 20 Ἀλλ' οὐ προχωρεῖ αὐτῷ· ἀλλὰ σπουδαιότερους ὑμᾶς καὶ θερμότερους εὐρήκαμεν. Αὔριον εἰς λιτανεῖον ἐξελεύσομαι μεθ' ὑμῶν. Ἦ ὅπου ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ· ὅπου ὑμεῖς, ἐκεῖ κἀγώ· ἐν σῶμά ἐσμεν· οὐ σῶμα κεφαλῆς, οὐ κεφαλὴ σώματος χωρίζεται. Διειργόμεθα τῷ τόπῳ, ἀλλ' ἠνώμεθα τῇ ἀγάπῃ· οὐδὲ θάνατος διακόψει δυνήσεται.
 25 Κἂν γὰρ ἀποθᾶνῃ μου τὸ σῶμα, ζῆ ἢ ψυχὴ, καὶ μέμνηται τοῦ δήμου· ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες· πῶς ὑμῶν δύναμαι ἐπιλαθέσθαι; ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ζωὴ, ὑμεῖς ἐμοὶ εὐδοκίμησις.

---

10. Ματθ. 18,20.

11. Ματθ. 28,20.

Δὲν ἀκοῦς τὸν Κύριο πού λέγει, «ὅπου εἶναι δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι ἀνάμεσά τους»¹⁰; "Ὅπου εἶναι τόσο πολὺς λαὸς δεμένος μετὰ τὴν ἀγάπη δὲν εἶναι παρών; Ἔχω τὸ ἐνέχυρό του· μήπως δηλαδὴ ἔχω ἐμπιστοσύνη στὴ δική μου δύναμη; Κρατάω τὸ συμβόλαιό αὐτοῦ. Αὐτὸ μοῦ εἶναι ραβδί, αὐτὸ μοῦ εἶναι ἀσφάλεια, αὐτὸ μοῦ εἶναι λιμάνι γαλήνιο. Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ οἰκουμένη ταράζεται, τὰ γραμματίο τὸ ἔχω. Αὐτὸ διαβάζω· τὰ γράμματα ἐκεῖνα εἶναι γιὰ μένα τεῖχος καὶ ἀσφάλεια. Ποιὰ εἶναι αὐτά; «Ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες μέχρι τῆ συντέλεια τοῦ κόσμου»¹¹. Ὁ Χριστὸς εἶναι μαζί μου, καὶ ποιόν θὰ φοβηθῶ; Εἴτε κύματα σηκώνονται ἐναντίον μου, εἴτε πελάγη, εἴτε θυμοὶ ἀρχόντων, ὅλα αὐτὰ γιὰ μένα εἶναι πιὸ ἀσήμαντα ἀπὸ ἀράχνη. Καὶ ἂν δὲν ἦταν γιὰ τὴ δική σας ἀγάπη, οὔτε σήμερα θὰ δεχόμουν νὰ φύγω. Γιατὶ πάντοτε λέγω, «Κύριε, ἅς γίνει τὸ δικό σου θέλημα»¹². ὄχι ὅ,τι θέλει ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλ' ὅ,τι θέλεις ἐσύ. Αὐτὸς μοῦ εἶναι πύργος, αὐτὸ μοῦ εἶναι πέτρα ἀκίνητη, αὐτὸ μοῦ εἶναι ράβδος ἀμετάβλητη. Ἄν θέλει ὁ Θεὸς νὰ γίνει αὐτό, ἅς γίνει. Ἄν θέλει νὰ εἶμαι ἐδῶ, αἰσθάνομαι εὐγνωμοσύνη. Ὅπου θέλει, τὸν εὐχαριστῶ.

3. Κανεῖς ἅς μὴ σᾶς ἀνησυχεῖ. Νὰ προσηλώνεστε στὶς προσευχές. Αὐτὰ τὰ ἔκαμε ὁ διάβολος γιὰ νὰ ξερριζώσῃ τὸ ζῆλο σας γιὰ τὶς λιτανεῖες. Ὅμως δὲν προχωρεῖ σ' αὐτό, ἀλλὰ σᾶς βρῆκα πιὸ πρόθυμους καὶ πιὸ θερμούς. Αὐριο θὰ βγῶ μαζί σας γιὰ λιτανεῖα. Ἦ ὅπου εἶμαι ἐγὼ, ἐκεῖ εἶστε καὶ σεῖς· ὅπου ἐσεῖς, ἐκεῖ καὶ ἐγὼ· ἓνα σῶμα εἶμαστε. Τὸ σῶμα δὲ χωρίζεται ἀπὸ τὸ κεφάλι, οὔτε τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἐμποδιζόμαστε ἀπὸ τὸν τόπο, ἀλλ' εἶμαστε ἐνωμένοι μετὰ τὴν ἀγάπη. Οὔτε ὁ θάνατος θὰ μπορέσῃ νὰ μᾶς διασπάσῃ. Γιατὶ, καὶ ἂν ἀκόμη πεθάνῃ τὸ σῶμα μου, ζεῖ ἡ ψυχὴ μου καὶ θυμᾶται τὸ λαό. Ἐσεῖς εἶστε γιὰ μένα πατέρες. Πῶς μπορῶ νὰ σᾶς ξεχάσω; Ἐσεῖς γιὰ

---

12. Ματθ. 6,10.

Ἐὰν ὑμεῖς προκόψητε, ἐγὼ εὐδοκίμῳ· ὥστε ἐμοὶ ζωὴ πλοῦτος ἐν τῷ ὑμετέρῳ κεῖται θησαυρῷ. Ἐγὼ μυριάκις ὑπὲρ ὑμῶν σφαγῆναι ἔτοιμος (καὶ οὐδεμίαν χάριν παρέχω, ἀλλὰ καὶ ὀφειλὴν ἀποδίδωμι· «ὁ γὰρ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβά-
5 των»), καὶ σφαγῆναι μυριάκις, καὶ μυρίας κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι. Ἐμοὶ ὁ θάνατος οὗτος ἀθανασίας ὑπόθεσις, ἐμοὶ αἱ ἐπιβουλαὶ αὗται ἀσφαλείας ἀφορμή.

Μὴ γὰρ διὰ χρήματα ἐπιβουλεύομαι, ἵνα λυπηθῶ; μὴ γὰρ δι' ἀμαρτήματα, ἵνα ἀλγήσω; Διὰ τὸν ἔρωτα τὸν περὶ ὑμᾶς· ἐπειδὴ
10 πάντα ποιῶ, ὥστε ὑμᾶς ἐν ἀσφαλείᾳ μεῖναι, ὥστε μηδένα παρεισελθεῖν τῇ ποιμνῇ, ὥστε μεῖναι ἀκέραιον τὸ ποιμνιον. Ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγώνων ἀρκεῖ μοι εἰς στέφανον. Τί γὰρ ἂν πάθοιμι ὑπὲρ ὑμῶν; Ὑμεῖς ἐμοὶ πολῖται, ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐμοὶ τέκνα, ὑμεῖς ἐμοὶ μέλη, ὑμεῖς ἐμοὶ σῶμα, ὑμεῖς ἐμοὶ
15 φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ φωτὸς τούτου γλυκύτεροι. Τί γὰρ τοιοῦτον παρέχει μοι ἢ ἀκτῖνα οἶον ἢ ὑμετέρα ἀγάπη; Ἡ ἀκτῖνα ἐν τῷ παρόντι με βίῳ ὠφελεῖ, ἢ δὲ ὑμετέρα ἀγάπη στέφανόν μοι πλέκει ἐν τῷ μέλλοντι. Ταῦτα δὲ λέγω εἰς ὦτα ἀκουόντων· τί δὲ τῶν ὠτων ὑμῶν ἀκουστικώτερον; Τοσαύτας ἡμέρας ἠγρυπνήσατε, καὶ οὐδεὶς
20 ὑμᾶς ἔκαμψεν, οὐ χρόνου μῆκος μαλακωτέρους ὑμᾶς ἐποίησεν, οὐ φόβοι, οὐκ ἀπειλαί· πρὸς πάντα ἐγένεσθε γενναῖοι. Καὶ τί λέγω, ἐγένεσθε; Τοῦτο ὅπερ ἐπεθύμουν αἰεὶ, κατεφρονήσατε τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπετάξασθε τῇ γῆ, εἰς τὸν οὐρανὸν μετέστητε· ἀπηλλάγητε τῶν συνδέσμων τοῦ σώματος, πρὸς τὴν μακαρίαν
25 ἐκείνην ἀμιλλᾶσθε φιλοσοφίαν. Ταῦτα ἐμοὶ στέφανοι, ταῦτα παράκλησις, ταῦτα παραμυθία, ταῦτα ἐμοὶ ἄλειμμα, ταῦτα ζωὴ, ταῦτα ἀθανασίας ὑπόθεσις.

4. Ἄλλ' ὁρῶ τοῖς ἐμαντοῦ δόγμασί τινας ἐγκαρτερεῖν με

μένα πατέρες, έσεις για μένα ζωή, έσεις για μένα προκοπή. "Αν έσεις προκόψετε, έγω εύδοκιμῶ. Έπομένως για μένα ή ζωή και ό πλούτος βρίσκονται μέσα στο δικό σας θησαυρό. Έγω είμαι έτοιμος άπειρες φορές να σφαγῶ για σᾶς (και δέν κάνω καμιά χάρη, αλλά και όφειλή έπιστρέφω, γιατί «ό ποιμένας ό καλός θυσιάζει τή ζωή του για τὰ πρόβατα»¹³), και να σφαγῶ άπειρες φορές και να άποκεφαλισθῶ άπειρες φορές. Για μένα ό θάνατος αυτός είναι προϋπόθεση άθανασίας, για μένα οί έπιβουλές αυτές είναι άφορμή ασφάλειας.

Μήπως λοιπόν για χρήματα με έπιβουλεύονται, για να λυπηθῶ; μήπως για σφάλματα, για να πονέσω; Για τον έρωτα που έχω για σᾶς: έπειδή τὰ πάντα κάνω, για να μείνετε σε ασφάλεια, για να μην εισχωρήσει κανείς στην ποιμνη, για να μείνει άκέραιο τὸ ποίμνιο. Έ υπόθεση τῶν άγώνων αὐτῶν μου άρκει για στεφάνι. Γιατί τί θα πάθαινα για σᾶς; Έσεις για μένα είστε συμπολίτες, έσεις για μένα πατέρες, έσεις για μένα άδελφοί, έσεις για μένα τέκνα, έσεις για μένα μέλη, έσεις για μένα σῶμα, έσεις για μένα φῶς, ή καλύτερα και από τὸ φῶς αὐτὸ πιὸ άγαπητοί. Γιατί τί τόσο μεγάλο μου χαρίζει ή άκτίνα τοῦ ήλιου ὄσο ή δική σας άγάπη; Έ άκτίνα με ὠφελεῖ στην παρούσα ζωή, ή δική σας ὄμως άγάπη μου πλέκει στεφάνι για τή μέλλουσα ζωή. Και αὐτὰ τὰ λέγω σε αὐτιά ανθρώπων που άκούν: και τί είναι πιὸ πρόθυμο ν' άκούσει από τα δικά σας αὐτιά; Τόσες ήμέρες μείνατε άγρυπνοι, και τίποτε δέ σᾶς λύγισε, οὔτε τὸ μακρος τοῦ χρόνου σᾶς έκαμε πιὸ μαλακούς, οὔτε οί φόβοι, οὔτε οί άπειλές: σ' αὐτὰ γίνατε γενναῖοι. Και τί λέγω, γίνατε; Αὐτὸ που πάντοτε έπιθυμοῦσα, περιφρονήσατε τὰ βιοτικά πράγματα, άρνηθήκατε τή γῆ, μεταφερθήκατε στον οὐρανό: άπαλλαχθήκατε από τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος, άγωνίζεστε για τή μακάρια εκείνη φιλοσοφία. Αὐτὰ είναι για μένα στεφάνια, αὐτὰ παρηγοριά, αὐτὰ ένθάρρυνση, αὐτὰ είναι για μένα παρόρμηση, αὐτὰ ζωή, αὐτὰ προϋπόθεση άθανασίας.

4. Ἄλλά βλέπω ὅτι μερικοὶ προσπαθοῦν νὰ με πείσουν μὲ τίς

13. Ἰω. 10,11.

πειθόντων. Φέρει γὰρ πολλὰ τῶν εὐτυχημάτων εἰς τούναντίον· ὅτι οἷς ἐδόκουν ζηλωτῆς εἶναι, περιπέπτωκα τῇ μοχθηρίᾳ· οἱ μὲν κατὰ τὸν τρόπον καθαιροῦντες νικῶσι τὸν ἀγῶνα τῇ διαφορᾷ τῶν πραγμάτων· οὐκ ἠπείλουν, ἀλλὰ παρίσταντο. Ἔστι γὰρ καιρὸς νῦν εἰ-
 5 πεῖν τὰ περὶ τῆς ἐμῆς θλίψεως. Νόμος ἐστίν, ἀλλ' ὁ νομοθέτης νικᾶται. Τέκνα, μὰ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, βλέπω συσκευὴν πολεμοῦσαν, καὶ τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον· βλέπω τὸν ἀγῶνα πίπτοντα, καὶ τὸν ἀγωνοθέτην λυπούμενον· βλέπω τὸ πιθανὸν τῆς ἀληθείας μαραινόμενον, καὶ τὴν συσκευὴν ἀνθοῦσαν. Λέγουσί μοι, ὅτι Ἔφα-
 10 γες καὶ ἐβάπτισας'. Εἰ ἐποίησα τοῦτο, ἀνάθεμα ἔσομαι· μὴ ἀριθμηθεῖν εἰς ἐπισκόπων ρίζαν· μὴ γένωμαι μετ' ἀγγέλων· μὴ ἀρέσω Θεῶ· εἰ δὲ καὶ ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα, οὐδὲν ἄκαιρον τῶν πραγμάτων ἐποίησα. Πρόσχεσ μοι μετὰ ἀκριβείας ὃ λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι. Ἐμοὶ μὲν τὸ λέγειν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.

15 Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Λέγουσιν ὅτι ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα. Καθελέτωσαν οὖν Παῦλον, ὅτι μετὰ τὸ δειπνῆσαι ἐχαρίσατο τῷ δεσμοφύλακι τὸ βάπτισμα. Τολμῶ λέγειν, καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον τοῖς μαθηταῖς τὴν κοινωνίαν ἐχαρίσατο. Ἄλλ' εἰκότα καὶ μεγάλα ἡμῖν ταῦτα· ταῦ-
 20 τα παιδρὰ τῆς εἰρήνης· ταῦτα τοῦ λαοῦ τὰ ἐγκώμια. Ἐμοῦ ὁ στέφανος, ὑμῶν ὁ καρπός. Ἄλλ' οἶδατε, ἀγαπητοί, διὰ τί με θέλουσι καθελεῖν. Ὅτι τάπητας οὐχ ἠπλωσα, οὔτε σηρικὰ ἱμάτια οὐκ ἐνεδυσάμην, καὶ ὅτι τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν οὐ παρεμυθησάμην. Ἦνθησαν γὰρ τὰ ἔγγονα τῆς ἀσπίδος, ἔτι περιλέλειπται τῆς Ἰεζά-
 25 βελ ὁ σπόρος· ἔτι δὲ καὶ ἡ χάρις τῷ Ἡλίᾳ συναγωνίζεται.

Φέρε δέ μοι εἰς μέσον τὸν θαυμαστὸν καὶ πλούσιον τῆς ζωῆς κήρυκα, Ἰωάννην λέγω, τὸν πέννητα, καὶ ἕως λύχνου μὴ κτησάμενον· εἶχε γὰρ τὴν λαμπάδα τοῦ Χριστοῦ· οὗ τὴν κεφαλὴν ἐπεθύμησεν ἢ τῆς Εὔδας συλλειτουργός, ἢ τῶν ἀγίων ἐμπόδιον γενομένη, ἢ

δικές μου διδασκαλίες νὰ μείνω ἀτάραχος. Γιατὶ πολλὰ εὐνοϊκὰ ὀδηγοῦν στὰ ἀντίθετα, ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ φαινόμενον πῶς εἶμαι ζηλωτῆς ἔχω περιπέσει στὴ μοχθηρία τους. Ἄλλοι καταργώντας κάθε τρόπο κερδίζουν τὴ νίκη μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν πραγμάτων· δὲν ἀπειλοῦσαν, ἀλλὰ ἦταν παρόντες. Εἶναι λοιπὸν καιρὸς τώρα νὰ πῶ γιὰ τὴ δική μου θλίψη. Ὁ νόμος ὑπάρχει, ἀλλ' ὁ νομοθέτης νικιέται. Τέκνα, μὰ τὴν ἀγάπη σας, βλέπω κάποια σκευωρία νὰ μᾶς πολεμάει καὶ τὸ Θεὸ νὰ βρίζεται· βλέπω τὸν ἀγῶνα νὰ σταματᾷ καὶ τὸν ἀγωνοθέτη νὰ λυπᾷται· βλέπω τὴν πειστικότητα τῆς ἀλήθειας νὰ μαραίνεται καὶ τὴ σκευωρία νὰ ἐπικρατεῖ. Μοῦ λέγουν ὅτι ἔφαγες καὶ ὕστερα βάπτισες'. Ἄν τὸ ἔκαμα αὐτὸ νὰ εἶμαι ἀνάθεμα, νὰ μὴν ἀριθμηθῶ στὴ ρίζα τῶν ἐπισκόπων, νὰ μὴ βρεθῶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, νὰ μὴν ἀρέσω στὸ Θεό. Καὶ ἂν ὁμως ἔφαγα καὶ ὕστερα βάπτισα, δὲν ἔκαμα κανὲν ἄπρεπο πράγμα. Πρόσεχε μὲ ἀκρίβεια αὐτὸ ποὺ λέγω, καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ τὸ λέγω. Γιατὶ γιὰ μένα τὸ νὰ λέγω δὲν εἶναι ὀκνηρία, ἐνῶ γιὰ σᾶς εἶναι ἀσφάλεια.

Ἄλλ' ἄς ἐπιστρέψουμε στὸ θέμα μας. Λέγουν ὅτι ἔφαγα καὶ βάπτισα. Ἄς καθαιρέσουν λοιπὸν τὸν Παῦλο, γιατί μετὰ τὸ δεῖπνο του χάρισε στὸ δεσμοφύλακα τὸ βάπτισμα. Τολμῶ νὰ πῶ, ἄς καθαιρέσουν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστό, γιατί μετὰ τὸ δεῖπνο χάρισε στοὺς μαθητὲς τὴν κοινωνία. Ἄλλ' εὐλόγα αὐτὰ γιὰ μᾶς εἶναι μεγάλα, αὐτὰ εἶναι τὰ εὐχάριστα τῆς εἰρήνης, αὐτὰ εἶναι τὰ ἐγκώμια τοῦ λαοῦ. Δικό μου τὸ στεφάνι, δικό σας ὁ καρπός. Ἄλλὰ γνωρίζετε, ἀγαπητοί, γιατί θέλουν νὰ μὲ καθαιρέσουν. Γιατὶ δὲν ἄπλωσα χαλιὰ, οὔτε μεταξωτὰ ἐνδύματα ντύθηκα, καὶ γιατί δὲν ἐνθάρρυνα τὴ λαιμαργία τους. Γιατὶ ἀνθησαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ φιδιοῦ, ἀκόμη ἐπιζεῖ ἡ γενεὰ τῆς Ἰεζάβελ, καὶ ἀκόμη ἡ χάρη συναγωνίζεται μὲ τὸν Ἥλια.

Καὶ ἄς φέρουμε, σᾶς παρακαλῶ, στὴ μέση τὸ θαυμαστὸ καὶ πλούσιο κήρυκα τῆς ζωῆς, ἐννοῶ τὸν Ἰωάννη, τὸ φτωχό, ποὺ δὲν ἀπόκτησε οὔτε λυχνάρι, γιατί εἶχε τὴ λαμπάδα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοῦ τὸ κεφάλι ἐπιθύμησε ἢ συλλειτουργὸς τῆς Εὐας,

τοὺς προφήτας διώξασα, ἢ τὴν ἐν δόλῳ νηστείαν κηρύξασα, ἢ ὁμότιμον τοῦ ὀνόματος τῆς ἐχίδνης ἐπισταμένη τὴν ὄρχησιν, ἐν τῷ ἀρίστῳ τῷ ἀτελεῖ ὄρχησαμένη. Οὐκ ἐπεθύμησε ζωὴν, οὐκ ἐπεθύμησε χρημάτων ὄγκον, οὐ βασιλείας ἀξίωμα, οὐκ ἄλλης τινὸς πε-
 5 ριουσίας. Ἄλλ' εἶπέ μοι, ἄνθρωπε, τί ἐπεθύμησε; Κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τί δὲ λέγω; Οὐ μόνον ἀνθρώπου, ἀλλ' εὐαγγελιστοῦ. Ἄλλ' οὐκ ἐνίκησε λαβοῦσα τὴν κεφαλὴν. Ἔτεμε γὰρ τὴν κεφαλὴν αἰτησαμένη, τὴν ἄνομον ἐπιθυμίαν σπουδαίως διὰ πίνακος δεξαμένη. Βλέπε, καὶ θαύμασον τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν. Διήλεγχεν ὁ ἀναίτιος,
 10 ἀπετμήθη· ἀλλ' ὁ ἀποτμηθεὶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ, ἢ δὲ ἀπαραίτητον κόλασιν ἐκδέχεται. Πάλιν ἐκείνης τὸ σπέρμα, ὁ σπόρος ὁ ἀκανθῶδης, ἐπιζητεῖ καὶ σπεύδει. Ἄλλ' Ἡρωδίας Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν ζητοῦσα πάλιν ὄρχησιν, οὐχ ἦν τοῖς ποσὶ παίζομεν, ἀλλὰ τὴν τῆς Μαρίας ἐπερειδομένην. Πάλιν βοᾷ καὶ λέγει Ἰωάννης· «οὐκ
 15 ἔξεστί σοι τὴν γυναῖκα ἔχειν τοῦ ἀδελφοῦ σου».

5. Ἄλλὰ τί εἶπω; Δακρύων ὁ παρῶν καιρός· πάντα γὰρ εἰς ἀδοξίαν ἐκτρέχει, καὶ πάντα χρόνος κρίνει. Χρυσὸς τὸ ὄλον δοξάζει. Ἄλλὰ φέρε μοι τὸν ἅγιον Δαυῖδ τὸν λέγοντα καὶ βοῶντα· «χρυσὸς ἐὰν ρέη, μὴ προστίθεσθε καρδίαν». Ἄλλ' εἶπέ μοι, τίς ἦν οὗτος ὁ
 20 ταύτην τὴν φωνὴν ἐπαφείς; Οὐχὶ τὸ τῆς βασιλείας ἐπὶ τῆς κορυφῆς συγκείμενον εἶχεν; οὐκ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ διέταττεν; Ἄλλ' οὐ πρὸς ἄρπαγὴν ἔβλεπεν, οὐκ εἰς καθαίρεσιν εὐσεβείας ἦν αὐτῷ τὸ φρόνημα, οὐδὲ μέριμνα θησαυρῶν, ἀλλὰ τῆς στρατοπέδων συλλογῆς· οὐ γυναικὸς συγκατάθεσιν. Φεύγετε, οὖν, γυναῖκες, τὰς ἄλλο-
 25 τρίας συλλογᾶς· μὴ συμβουλευέτε τοῖς ἀνδράσι συμβουλίαν κακὴν· ἀλλ' ἀσφαλίσθητε τοῖς λεχθεῖσιν. Ἄρα ἐσβέσαμεν ὑμῶν τὴν φλόγα; Ἄρα ἐμαλάχθη ὑμῖν ἡ καρδία; Ἄλλ' οἶδα ὅτι ὠφελήθησθε μὲν

αὐτὴ ποὺ ἔγινε ἐμπόδιο στοὺς ἀγίους, αὐτὴ ποὺ καταδίωξε τοὺς προφήτες, αὐτὴ ποὺ κήρυξε τὴν πονηρὴ νηστεία, αὐτὴ ποὺ γνώριζε καλὰ τὸν ὁμότιμο τοῦ ὀνόματος τῆς ὀχιάς χορὸ καὶ χόρευε στὸ γεῦμα τὸ ἄσκοπο. Δὲν ἐπιθύμησε ζωὴ, δὲν ἐπιθύμησε πολλὰ χρήματα, οὔτε ἀξίωμα βασιλείας, οὔτε κάποια ἄλλη περιουσία. Ἄλλὰ πῆς μου, ἄνθρωπε, τί ἐπιθύμησε; Κεφάλι ἀνθρώπου. Καὶ τί λέγω; Ὅχι μόνον ἀνθρώπου, ἀλλὰ εὐαγγελιστῆ. Ἄλλὰ δὲ νίκησε ὅταν πῆρε τὸ κεφάλι. Γιατὶ ζήτησε καὶ ἔκοψε τὸ κεφάλι, καὶ δέχθηκε γρήγορα τὴν παράνομη ἐπιθυμία της μέσα σὲ πιάτο. Βλέπε καὶ θαύμασε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀθῶος ἔκαμε αὐστηρὸ ἔλεγχο, ἀποκεφαλίσθηκε. Ἄλλ' αὐτὸς ποὺ ἀποκεφαλίσθηκε εἶναι στὰ δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ἐκείνη δέχεται τὴν ἀναπόφευκτη κόλαση. Ἐκείνης πάλι τὸ σπέρμα, ὁ ἀπόγονος ὁ γεμάτος ἀγκάθια, ἐπιθυμεῖ καὶ ἐνεργεῖ γρήγορα. Ἄλλὰ ἡ Ἡρωδιάδα ζητάει πάλι τὸ κεφάλι τοῦ Ἰωάννη, στηριζόμενη ὄχι στὸ χορὸ ποὺ χορεύουμε μὲ τὰ πόδια, ἀλλὰ στὸ χορὸ τῆς Μαρίας. Πάλι ὁ Ἰωάννης φωνάζει καὶ λέγει· «δὲ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις τὴ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁴.

5. Ἄλλὰ τί νὰ πῶ; Ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι γιὰ δάκρυα. Γιατὶ ὅλα φεύγουν γρήγορα στὴν περιφρόνηση, καὶ ὅλα τὰ κρίνει ὁ χρόνος. Τὸ χρυσάφι δοξάζει τὰ πάντα. Ἄλλὰ φέρε μου τὸν ἅγιο Δαβίδ ποὺ λέγει καὶ βροντοφωνάζει, «ἂν τρέχει σὰν ποτάμι τὸ χρυσάφι, μὴν προσκολλᾶτε τὴν καρδιά σας σ' αὐτό»¹⁵. Πῆς μου ὁμως, ποιὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ εἶπε αὐτὸ τὸ λόγο; Δὲν εἶχε τὸ ἀξίωμα ποὺ βρισκόταν στὴν κορυφὴ τῆς βασιλείας; δὲν πρόσταζε μὲ τὴν βασιλικὴ του ἐξουσία; Ἄλλὰ δὲν ἔβλεπε γιὰ ἀρπαγὴ, δὲν ἦταν ἡ σκέψη του γιὰ τὴν κατάργηση τῆς εὐσέβειας, οὔτε φρόντιζε γιὰ θησαυροὺς, ἀλλὰ γιὰ τὴ συγκέντρωση στρατοῦ. Οὔτε ἔπαιρνε τὴ συγκατάθεση τῆς γυναίκας του. Ἀποφεύγετε λοιπόν, γυναῖκες, τὶς ξένες συγκεντρώσεις, μὴ δίνετε στοὺς ἄνδρες σας κακὴ συμβουλή, ἀλλὰ προφυλλαχθεῖτε μὲ αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν. Ἄραγε ἔσβησα τὴ φλόγα σας; Ἄραγε ἀνακουφίσθηκε ἡ καρδιά σας; Ἄλλὰ γνωρίζω ὅτι θὰ ὠφεληθεῖτε οἱ

15. Ψαλμ. 61,11.

αἱ τῆς Μαρίας θυγατέρες· ἄλλαι δὲ ἄνευ οἴνου κεκορεσμέναι καὶ μεθύουσαι τῇ φιλαργυρίᾳ, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος βοᾷ καὶ κηρύττει λέγων· «ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία». Οὕτω καὶ αἱ ἀσύνετοι γυναῖκες ἀποφράττουσιν ἑαυτῶν τὰ ὦτα, καὶ ἀντὶ σπόρου 5 ἀγαθοῦ ἀκάνθας τίκτουσιν.

Ἄλλά, παρακαλῶ, μὴ ἡμῶν τὸν σπόρον ὡς ἐπὶ πέτραν καταβάλλωμεν. Χριστοῦ ἐσμεν γεώργιον, παρ' οὗ ἀκούσωμεν· «εὖ, δοῦλε ἀγαθέ, εἴσελθε εἰς τὸν οἶκόν μου»· μὴ ἀντὶ τῆς φωνῆς ταύτης λεχθῆ, «εὖ, δοῦλε κακέ». Ἄλλά, παρακαλῶ, λαμψάτω ὑμῶν ἡ πο- 10 λιτεία ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μὴ μωράνωμεν ἡμῶν τὸ ἄλας, ἀλλὰ δοξάσωμεν, εὐχαριστήσωμεν, οἱ πλούσιοι τῷ πλουσίῳ, οἱ πένητες τῷ φιλανθρώπῳ, καὶ φιλοπτῶχῳ Χριστῷ, οἱ δυνατοὶ τῇ κραταιᾷ χειρὶ αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ὑμῶν. Ἴσως δὲ συγχωρεῖ ὁ Θεὸς ταῦτά με πάσχειν ἅπερ βουλεύονται κατ' ἐμοῦ, ἵνα ἐν συμ- 15 φοραῖς δοκιμάσῃ τὰ κατ' ἐμέ· ὅτι ἐν τοῖς πόνοις ἐναπόκειται νίκη πάντως, καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἠτοιμάσται στέφανος. Καὶ γὰρ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἔλεγε· «τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»· οὗ στεφάνου καταξιώσει ὑμᾶς ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης εἰς τοὺς αἰῶνας. 20 Ἀμήν.

θυγατέρες τῆς Μαρίας, ἐνῶ οἱ ἄλλες εἶναι χορτάτες χωρὶς κρασί καὶ μεθοῦν μὲ τὴ φιλαργυρία, ὅπως ὁ μακάριος Παῦλος φωνάζει καὶ κηρύττει λέγοντας: «ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»¹⁶. Ἔτσι καὶ οἱ ἀσύνετες γυναῖκες κλείνουν καλὰ τὰ αὐτιά τους καὶ ἀντὶ γιὰ σπόρο ἀγαθὸ γεννοῦν ἀγκάθια.

Ἄλλά, σᾶς παρακαλῶ, ἄς μὴ ρίζουμε ἐμεῖς τὸ σπόρο μας ἐπάνω στὴν πέτρα. Εἴμαστε χωράφι τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἄς ἀκούσουμε, «εὗγε, δοῦλε ἀγαθέ, ἔλα μέσα στὸ σπίτι μου»· νὰ μὴ συμβεῖ νὰ μᾶς πεῖ ἀντὶ γιὰ τὸ λόγος αὐτὸν τὸ «εὗγε, δοῦλε κακέ»¹⁷. Ἄλλά, σᾶς παρακαλῶ, ἄς λάμπει ἡ συμπεριφορὰ σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, ἄς μὴν καταστρέψουμε τὸ ἀλάτι μας, ἀλλ' ἄς δοξάσουμε, ἄς εὐχαριστήσουμε, οἱ πλούσιοι τὸν πλούσιο, οἱ φτωχοὶ τὸ φιλόπρωτο καὶ φιλόπτωχο Χριστό, οἱ δυνατοὶ τὸ ἰσχυρὸ χέρι του. Καὶ αὐτὰ βέβαια γιὰ σᾶς. Ἴσως ὁμως ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς νὰ παθαίνω αὐτὰ ποὺ σκέπτονται ἐναντίον μου, γιὰ νὰ μὲ δοκιμάσει στὶς συμφορές. Γιατὶ στοὺς κόπους ἔχει ἀποτεθεῖ ὅπωςδὴποτε ἡ νίκη καὶ στοὺς ἀγῶνες ἔχει ἐτοιμασθεῖ τὸ στεφάνι. Γιατὶ καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος ἔλεγε: «τὸ δρόμο τελείωσα, τὴν πίστη τήρησα, καὶ τώρα πιά μοῦ ἀπομένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης»¹⁸. Γι' αὐτὸ τὸ στεφάνι νὰ σᾶς κρίνει ἄξιους ὁ Κύριος τῶν ὄλων στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

---

16. Α' Τιμ. 6,10.

17. Ματθ. 25,21-26.

18. Β' Τιμ. 4,7.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΕΦΕΥΓΕ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΕ ΑΠΗΕΙ ΕΝ ΤΗ ΕΞΟΡΙΑ

1. Φαιδρὸς ἡμῖν ὁ λόγος, ἀδελφοί μου, καὶ λαμπρὰ πανήγυρις,
καὶ θάλαττα εὐρύχωρος ἔμπεπλησμένη, ἀλλ' οὐ ταραττομένη τῇ
5 ζάλη τῶν ἀνέμων. Ἦλθε γὰρ ἡ μήτηρ τῆς εἰρήνης, ἡ κατασβεννύ-
ουσα τὴν ζάλην τῶν ἀνέμων· «μήτηρ Σιών, ἐρεῖ ἄνθρωπος, καὶ
ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτήν». Τε-
κνία μου, μέλλουσί με καθελεῖν; καὶ τί δεδοικα; τὸν θάνατον;
«Ἐμοὶ τὸ ζῆν ὁ Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος». Ἄλλ' ἐξορία
10 παραπέμψουσι; «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς». Ἄλλὰ
χρημάτων δήμευσις ἔσται μοι; «Οὐδὲν εἰς τὸν κόσμον εἰσηνέγκα-
μεν, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα». Ἄλλ' οἴδατε, ἀδελφοί,
δι' ἣν αἰτίαν μέλλουσί με καθελεῖν. Ἐπειδὴ τάπητας οὐχ ἤπλωσα,
καὶ σηρικὰ ἱμάτια οὐκ ἐνεδυσάμην, ὅτι τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν
15 οὐ παρεμυθησάμην, χρυσὸν καὶ ἄργυρον οὐ προσήνεγκα. Λέγουσι
δέ μοι, ὅτι «Ἔφαγες καὶ ἔπιες, καὶ ἐβάπτισας». Εἰ ἐποίησα τοῦτο,
ἀνάθεμά μοι ἔστω· μὴ ἀριθμηθεῖην μετὰ τῶν ἐπισκόπων, μὴ γίνω-

---

1. Ψαλμ. 86,5.

2. Φίλιπ. 1,21.

3. Ψαλμ. 23,1.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΕΦΕΥΓΕ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

1. Εὐχάριστος ὁ λόγος μας, ἀδελφοί μου, καὶ λαμπρὴ ἢ συγκέντρωση, καὶ θάλασσα εὐρύχωρη γεμάτη, ἀλλὰ δὲν ταράζεται ἀπὸ τὴ θύελλα τῶν ἀνέμων. Γιατὶ ἦρθε ἡ μητέρα τῆς εἰρήνης, αὐτὴ ποὺ καταπαύει τὴ θύελλα τῶν ἀνέμων. «Ἡ μητέρα Σιών, θὰ πεῖ κάθε ἄνθρωπος, καὶ πλῆθος ἄνθρωποι γεννήθηκαν σ' αὐτὴ, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἔθεσε τὰ θεμέλιά της»¹. Παιδιά μου, πρόκειται νὰ μὲ καθειρέσουν; Καὶ τί φοβᾶμαι; Τὸ θάνατο; «Γιὰ μένα ζωὴ σημαίνει Χριστὸς καὶ θάνατος σημαίνει κέρδος»². Ἀλλὰ θὰ μὲ στείλουν ἐξορία; «Στὸν Κύριο ἀνήκει ἡ γῆ καὶ τὸ καθετὶ ποὺ τὴν γεμίζει»³. Ἀλλὰ θὰ μοῦ γίνει δήμευση τῶν ὑπαρχόντων μου; «Δὲ φέραμε τίποτε στὸν κόσμον καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν μποροῦμε τίποτε νὰ πάρουμε μαζί μας»⁴. Ἀλλὰ γνωρίζετε, ἀδελφοί, γιὰ ποιά αἰτία πρόκειται νὰ μὲ καθαιρέσουν. Ἐπειδὴ χαλιὰ δὲν ἄπλωσα, καὶ μεταξωτὰ ἐνδύματα δὲν ντύθηκα, ἐπειδὴ δὲν ἐνθάρρυνα τὴ λαιμαργία τους καὶ δὲν πρόσφερα χρυσάφι καὶ ἀσήμι. Καὶ μοῦ λέγουν ὅτι ἔφαγες καὶ ἤπιες, καὶ ὕστερα βάπτισες. Ἄν τὸ ἔκαμα αὐτό, ὡς εἶμαι ἀνάθεμα, νὰ μὴν ἀριθμηθῶ μαζί μὲ τοὺς ἐπισκόπους, νὰ μὴ βρεθῶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, νὰ μὴν ἀρέσω στὸ Θεό. Καὶ ἂν ὁμοῦς ἔφαγα

4. Α' Τιμ. 6,7.

μαι μετὰ ἀγγέλων, μὴ ἀρέσω τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ καὶ ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα, οὐδὲν τῶν λεγομένων ἄκαιρον ἐποίησα. Καθελέτωσαν καὶ Παῦλον τὸν ἀπόστολον, ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον τῷ δεσμοφύλακι τὸ βάπτισμα ἐχαρίσατο· καὶ καθελέτωσαν αὐτὸν τὸν Κύριον, ὅτι μετὰ 5 τὸ δεῖπνον τὴν κοινωνίαν τοῖς μαθηταῖς ἐχαρίσατο.

Πολλὰ ὄρω κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον, καὶ δόρατα παρεσκευασμένα· κἀγὼ ὡς κυβερνήτης ἐν μεγάλῳ κλύδωνι, καθέζομαι ἐπὶ τὰς δύο πρύμνας τοῦ πλοίου, ἤγουν ἐπὶ τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην, καὶ ταῖς κώπαις ἀπωθοῦμαι τὴν ζάλην· οὐ ταῖς 10 κώπαις ταῖς ξυλίναις, ἀλλὰ τῷ σταυρῷ τῷ τιμίῳ τοῦ Δεσπότης τὴν ζάλην εἰς εἰρήνην μεταστρέφω. Δεσπότης κελεύει, καὶ δοῦλος στεφανοῦται· διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐ παραδίδωσιν αὐτὸς διαβόλῳ. Ἐν δὲ οὐκ οἶδασιν οἱ ἄνθρωποι ὅτι διὰ τοῦ ἀκαθάρτου τὸ καθαρώτατον σκεῦος φανεροῦται;

15 Ἀδελφοί, τρεῖς ὑμῖν ὑποθέσεις τίθημι, πίστιν, πειρασμόν, σωφροσύνην. Εἰ λέγετε πίστιν ὑπομένειν, μιμῆσασθε τὸν μακάριον Ἀβραάμ, τὸν παρηκμακότα τῇ ἡλικίᾳ καὶ καρποὺς ὠρίμους δεξάμενον. Εἰ δὲ λέγετε πειρασμόν ὑπομένειν, μιμεῖσθε τὸν μακάριον Ἰώβ. Τὸν αὐτοῦ τρόπον οἶδατε, καὶ τὴν ὑπομονὴν ἠκούσατε, καὶ τὸ 20 τέλος αὐτοῦ οὐκ ἔλαθεν ὑμῖν. Εἰ δὲ θέλετε σωφροσύνην ὑπομένειν, μιμῆσασθε τὸν μακάριον Ἰωσήφ, τὸν πραθέντα εἰς Αἴγυπτον, καὶ λιμῷ τηκομένην Αἴγυπτον ἐλευθερώσαντα. Προσετίθη γὰρ αὐτῷ πειρασμὸς ἐκ πόρνῃς Αἴγυπτίας τῷ ἔρωτι δεδουλωμένης, ἣτις αὐτῷ παρεκάθητο, Κοιμήθητι, λέγουσα, μετ' ἐμοῦ. Ἐβούλετο γὰρ 25 τῆς σωφροσύνης αὐτὸν ἀπογυμνῶσαι ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἢ Αἴγυπτία· ἐνταῦθα δὲ ὁ Αἰγύπτιος. Ἀλλ' οὔτε ἐκείνη τὸν ἅγιον ἐσκέλισεν, οὔτε οὗτος τοῦτον· ἀλλ' ἐφάνη ὁμοῦ τῆς ἐλευθερίας ἢ σωφροσύνης, καὶ τῶν τέκνων ἢ εὐγένεια, καὶ τῆς βαρβάρου ἢ ἀκολασία.

2. Ἀδελφοί, ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται ὄπου καλάμη, καὶ χόρτος,

καὶ ὕστερα βάπτισα, δὲν ἔκαμα τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα ἄκαιρο. Ἦς καθαιρέσουν τὸν Παῦλο τὸν ἀπόστολο, γιατί μετὰ τὸ δεῖπνο χάρισε στὸ δεσμοφύλακα τὸ βάπτισμα. Καὶ ἄς καθαιρέσουν τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, γιατί μετὰ τὸ δεῖπνο χάρισε στοὺς μαθητὲς τὴν κοινωνία.

Βλέπω πολλὰ κύματα καὶ φοβερὴ τὴν τρικυμία, καὶ ἔτοιμα τὰ ξύλινα πλοῖα. Καὶ ἐγὼ σὰν κυβερνήτης μέσα σὲ μεγάλη τρικυμία, κάθομαι πάνω στὶς δύο πρύμνες τοῦ πλοίου, δηλαδὴ στὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, καὶ μὲ τὰ κουπιὰ ἀπομακρύνω τὴ θύελλα. Ὅχι μὲ τὰ κουπιὰ τὰ ξύλινα, ἀλλὰ μὲ τὸ σταυρὸ τὸν τίμιο τοῦ Κυρίου ἀλλάζω τὴ θύελλα σὲ εἰρήνη. Ὁ Κύριος προστάζει, καὶ ὁ δοῦλος στεφανῶνεται· γι' αὐτὸ δὲν τὸν παραδίδει ὁ Κύριος στὸ διάβολο. Καὶ ἓνα πράγμα δὲν ξέρουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι μέσα ἀπὸ τὸν ἀκάθαρτο φανερῶνεται τὸ πιὸ καθαρὸ σκεῦος;

Ἀδελφοί, σᾶς λέγω τρία πράγματα, τὴν πίστη, τὸν πειρασμό, τὴ σωφροσύνη. Ἦν λέγετε πὼς δείχνετε πίστη, μιμηθεῖτε τὸ μακάριο Ἀβραάμ, πὺ γέρασε στὴν ἡλικία καὶ παρουσίασε καρποὺς ὄριμους. Καὶ ἂν λέγετε πὼς ὑπομένετε πειρασμό, νὰ μιμεῖστε τὸ μακάριο Ἰῶβ. Γνωρίζετε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, καὶ ἀκούσατε τὴν ὑπομονή του, καὶ τὸ τέλος του δὲ σᾶς ξέφυγε. Καὶ ἂν θέλετε νὰ δείξετε σωφροσύνη, μιμηθεῖτε τὸ μακάριο Ἰωσήφ, πὺ πούληθηκε στὴν Αἴγυπτο, καὶ τὴν ἔσωσε ὅταν ἔλειωνε ἀπὸ πείνα. Γιατὶ πρεστέθηκε σ' αὐτὸν πειρασμὸς ἀπὸ πόρνη Αἰγύπτια, ὑποδουλωμένη στὸν ἔρωτα, πὺ καθόταν κοντὰ του καὶ τοῦ ἔλεγε 'κοιμήσου μαζί μου'. Γιατὶ ἤθελε νὰ τὸν ἀπογυμνώσει ἀπὸ τὴ σωφροσύνη του στὴν Αἴγυπτο ἢ Αἰγύπτια· ἐδῶ πάλι ὁ Αἰγύπτιος⁵. Ὅμως οὔτε ἐκείνη ἔρριξε τὸν ἅγιο, οὔτε αὐτὸς αὐτόν, ἀλλὰ φάνηκε μαζί ἡ σωφροσύνη τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ εὐγένεια τῶν τέκνων καὶ ἡ ἀκολασία τῆς βάρβαρης.

2. Ἀδελφοί, ὁ κλέφτης δὲν ἔρχεται ὅπου ὑπάρχει ἄχυρο καὶ

5. Ἀναφέρεται στὸ Θεόφιλο, τὸν ἐπίσκοπο τῆς Ἀλεξάνδρειας.

καὶ ξύλον· ἀλλ' ὅπου κεῖται χρυσός, ἢ ἄργυρος, ἢ μαργαρίτης· οὕτως ὁ διάβολος οὐκ εἰσέρχεται ὅπου πόρνος, ἢ βέβηλος, ἢ ἄρπαξ, ἢ πλεονέκτης· ἀλλ' ὅπου οἱ τὸν ἔρημον βίον διάγοντες. Ἀδελφοί, βουλόμεθα ἐφαπλῶσαι τὴν γλῶτταν πρὸς τὴν βασιλίδα; Ἀλλὰ τί
 5 εἶπω; Ἰεζάβελ θορυβεῖται, καὶ Ἡλίας φεύγει· Ἡρωδιάς εὐφραίνεται, καὶ Ἰωάννης δεσμεύεται· ἡ Αἴγυπτία ψεύδεται, καὶ Ἰωσήφ φυλακίζεται. Ἐὰν οὖν ἐξορίσωσί με, τὸν Ἡλίαν μιμουμαι· ἐὰν εἰς βόρβορον βάλωσι, τὸν Ἰερεμίαν· ἐὰν εἰς θάλατταν, τὸν προφήτην Ἰωνᾶν· ἐὰν καὶ εἰς λάκκον, τὸν Δανιήλ· ἐὰν λιθάσωσί με, Στέφανον· ἐὰν ἀποκεφαλίσωσι, Ἰωάννην τὸν πρόδρομον· ἐὰν ραβδίσωσι, Παῦλον· ἐὰν πρίσωσι, τὸν Ἡσαΐαν. Εἴθε ξυλίνῳ πρίονι, ἵνα τοῦ σταυροῦ τοῦ πόθου ἀπολαύσω.

Ἡ σεσωματωμένη πολεμεῖ τὸν ἀσώματον· ἡ λουτροῖς καὶ μυρίσμασι καὶ μετ' ἀνδρὸς περιπλεκομένη, πολεμεῖ τὴν καθαρὰν
 15 καὶ ἄσπιλον Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ γε καὶ αὕτη καθίσει χήρα, ἔτι ζῶντος τοῦ ἀνδρός· ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ χηρεῦσαι θέλεις τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐσπέρας ἐκάλει με τρισκαιδέκατον ἀπόστολον, καὶ σήμερον Ἰούδα προσεῖπε. Χθὲς μετ' ἐλευθερίας συνεκάθητό μοι, καὶ σήμερον ὡς θηρίον μοι ἐπεπήδησε. Ἔδει τὸν ἥλιον παρ' ἡμῖν σβεσθῆναι, καὶ τὴν σελήνην μὴ φανῆναι, καὶ μόνον τοῦ ρήματος Ἰὼβ μὴ ἐπιλαθέσθαι. Καὶ γὰρ Ἰὼβ, ὁ τηλικαύτην ὑπομείνας πληγὴν, ἄλλο οὐδὲν ἐβόα ἢ ὅτι, «εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὅτε γὰρ ἡ τούτου γυνὴ ἐβόα λέγουσα, «εἰπόν τι ρῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα», ἐπετίμησεν αὐτῇ λέγων· «ἵνα τί ὡς μία τῶν
 20 ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας;»

ὦ ἀχαροῦς γυναικός! ἼΑρα, γύναι, σοῦ ποτε ἀρρωστούσης τοιαῦτά σοι ἐφθέγγατο Ἰὼβ; καὶ οὐχὶ εὐχαῖς καὶ εὐποιαῖς ἀπεσμή-

χορτάρι και ξύλο, ἀλλὰ ὅπου βρίσκεται χρυσάφι ἢ ἀσήμι ἢ μαργαριτάρι. Ἔτσι ὁ διάβολος δὲν μπαίνει ὅπου βρίσκονται αὐτοὶ ποὺ ζοῦν τὴ μοναχικὴ ζωὴ. Ἀδελφοί, θέλουμε ν' ἀπλώσουμε τὴ γλώσσα πρὸς τὴ βασίλισσα; Ἀλλὰ τί νὰ πῶ; Ἡ Ἰεζάβελ ταραζέται, καὶ ὁ Ἡλίας φεύγει· ἡ Ἡρωδιάδα εὐφραίνεται, καὶ ὁ Ἰωάννης δένεται στὴ φυλακὴ· ἡ Αἰγυπτία λέγει ψέματα, καὶ ὁ Ἰωσήφ φυλακίζεται. Ἄν λοιπὸν μὲ ἐξορίσουν, μιμοῦμαι τὸν Ἡλία· ἂν μὲ ρίξουν στὸ βόρβορο, τὸν Ἰερεμία· ἂν μὲ ρίξουν στὴ θάλασσα, τὸν προφήτη Ἰωνᾶ· καὶ ἂν στὸ λάκκο, τὸ Δανιήλ· ἂν μὲ λιθοβολήσουν, τὸ Στέφανο· ἂν μὲ ἀποκεφαλίσουν, τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο· ἂν μὲ ραβδίσουν, τὸν Παῦλο· ἂν μὲ πριονίσουν, τὸν Ἡσαΐα. Εἶθε μὲ ξύλινο πριόνι, γιὰ ν' ἀπολαύσω τὸν πόθο τοῦ σταυροῦ.

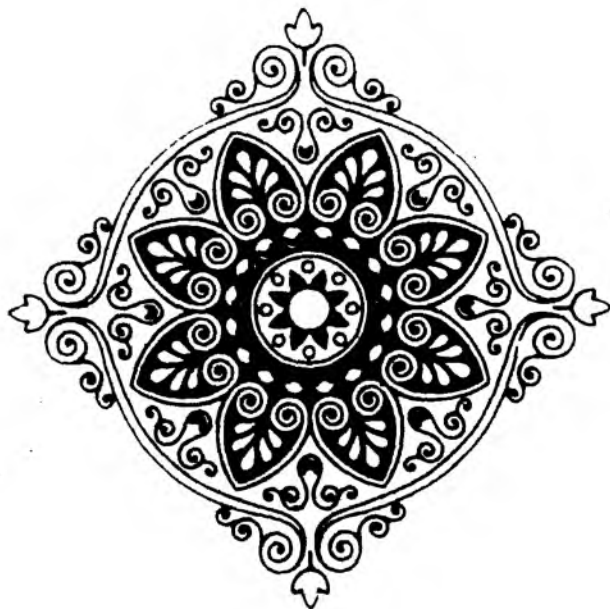
Ἡ ὑλικὴ στὸ σῶμα πολεμάει τὸν ἀσώματο· αὐτὴ ποὺ ἀσχολεῖται μὲ λουτρὰ καὶ ἀρώματα καὶ περιπλέκεται μὲ ἄνδρα, πολεμάει τὴν καθαρὴ καὶ ἀμόλυντη Ἐκκλησία. Ἀλλὰ βέβαια καὶ θὰ μείνεις χήρα, ἐνῶ ζεῖ ἀκόμη ὁ ἄνδρας σου, γιὰτὶ εἶσαι γυναίκα, καὶ θέλεις νὰ χηρέψει ἡ Ἐκκλησία. Τὸ βράδυ μὲ καλοῦσε δέκατο τρίτο ἀπόστολο, καὶ σήμερα μὲ ὀνόμασε Ἰούδα. Χθὲς καθόταν ἐλεύθερα μαζί μου, καὶ σήμερα σὰν θηρίο ὄρμησε ἐναντίον μου. Ἔπρεπε νὰ σβήσει ὁ ἥλιος σὲ μᾶς, καὶ ἡ σελήνη νὰ μὴ φανεῖ, καὶ μόνο ὁ λόγος τοῦ Ἰώβ νὰ μὴν ξεχασθεῖ. Γιατὶ καὶ ὁ Ἰώβ, ποὺ ὑπέφερε τόσο μεγάλη πληγὴ, τίποτε ἄλλο δὲ φώναζε, παρὰ τό, «ὡς εἶναι εὐλογημένο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου στοὺς αἰῶνες»⁶. Καὶ ὅταν ἡ γυναίκα του φώναζε λέγοντας, «πὲς κάποιον λόγο ἐναντίον τοῦ Κυρίου, καὶ ὕστερα πέθανε», τὴν ἐπιτίμησε λέγοντας, «γιατὶ μίλησες σὰν μιὰ ἀνόητη γυναίκα;»⁷.

ὦ ἀχάριστη γυναίκα! ὦ φάρμακο τῶν πόνων! Ἄραγε, γυναίκα, ὅταν ἦσουν ἄρρωστη σοῦ εἶπε τέτοια λόγια ὁ Ἰώβ; καὶ

7. Ἰώβ 2,9·10.

ξατό σου τὴν νόσον; Ὅτε ἐν βασιλικαῖς αὐλαῖς διῆγεν, ὅτε τὰ χρήματα εἶχεν, ὅτε τὴν θεραπείαν τὴν βασιλικὴν, οὐδὲν τοσοῦτον ἔλεγες, καὶ νῦν ὀρῶσα ἐπὶ κοπρίας καθήμενον, καὶ ὑπὸ σκωλήκων συνειλισσόμενον, τοῦτο λέγεις, «εἰπὸν τι ρῆμα πρὸς Κύριον, καὶ τε-
 5 λεύτα». Οὐκ ἤρκει αὐτῷ ἡ πρόσκαιρος παιδεία, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ρήματος αἰωνίαν αὐτῷ τὴν κόλασιν προξενεῖς; Ἄλλὰ τί ὁ μακάριος Ἰώβ; «Ἴνα τί ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας; Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσωμεν;». Τί δὲ καὶ ἡ παράνομος καὶ στυγερά, αὐτὴ ἡ νέα, φημί, Ἰεζάβελ οὐ βοᾷ
 10 καὶ λέγει ἐκ... καὶ διαπερα... ἀποδρ... ἀλλὰ ἀποστελλεῖ μοι ὑπάτους καὶ τριβούνους, καὶ μόνον ἀπειλεῖ. Καὶ τί μοι ἀνῆκεν; Ἀράχναι ὑπὸ ἀράχνης ἀποστελλόμεναι.

Ἄδελφοὶ πάντες, ὅτι καὶ ἐν πόνοις ἀπόκειται νίκη, καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀπόκειται στέφανος, ὡς ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἀρτίως ἔλε-
 15 γε, «τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, καὶ λοιπὸν ἀπόκειται ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής»· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δὲ σοῦ καθάρισε τὴν ἀρρώστια μὲ προσευχὰς καὶ ἀγαθοεργίας; Ὅταν ζοῦσε σὲ βασιλικὴς αὐλὴς, ὅταν εἶχε τὰ πλούτη, ὅταν εἶχε τὴν περιποίησιν τῆ βασιλικῆς, τίποτε τόσο μεγάλο δὲν ἔλεγες, καὶ τώρα βλέποντας νὰ κάθεται πάνω στὴν κοπριά καὶ νὰ περιτυλίγεται ἀπὸ σκουλήκια, τοῦ λέγεις αὐτό, «πὲς κάποιον λόγο ἐναντίον τοῦ Κυρίου, καὶ ὕστερα πέθανε». Δὲν τοῦ ἦταν ἀρκετὴ ἢ πρόσκαιρη τιμωρία, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ λόγο σου τοῦ προξενεῖς τὴν αἰώνια κόλαση; Ἀλλὰ τί εἶπε ὁ μακάριος Ἰώβ; «Γιατί μίλησες σὰν μία ἀνόητη γυναῖκα; Ἄν τὰ ἀγαθὰ τὰ δεχθήκαμε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Κυρίου, τὰ κακὰ δὲ θὰ τὰ ὑπομείνουμε;». Ἀλλὰ καὶ ἡ παράνομη καὶ στυγερή, αὐτὴ ἡ νέα, λέγω, Ἰεζάβελ δὲ φωνάζει καὶ δὲ λέγει...⁸ ἀλλὰ μοῦ στέλνει ὑπάτους καὶ τριβούνους, καὶ μόνο μὲ ἀπειλεῖ. Καὶ τί σχέση ἔχουν μὲ μένα αὐτά; Ἀράχνες εἶναι ποὺ στέλνονται ἀπὸ ἀράχνη.

Ἀδελφοί μου ὅλοι, καὶ στοὺς κόπους περιμένει ἡ νίκη καὶ στοὺς ἀγῶνες φυλάγεται τὸ στεφάνι, ὅπως ὁ θεόπνευστος Παῦλος κατάλληλα ἔλεγε, «τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνίσθηκα, τὸ δρόμον τελείωσα, τὴν πίστιν τηρήσα, καὶ τώρα πᾶ μοῦ ἀπομένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, ποὺ θὰ μοῦ δώσει ὁ Κύριος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ δίκαιος κριτής»⁹. Γιατί σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

8. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ κείμενο εἶναι φθαρμένο.

9. Β' Τιμ. 4,7-8.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΕ ΗΛΘΕΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

1. Τί εἶπω, ἢ τί λαλήσω; Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Τοῦτο εἶπον ἐξιών
τὸ ρῆμα, τοῦτο πάλιν ἐπαναλαμβάνω, μᾶλλον δὲ κάκει ὧν οὐκ
5 ἀφῆκα αὐτό. Μέμνησθε, ὅτι τὸν Ἰὼβ εἰς μέσον ἤγαγον, καὶ ἔλεγον·
«Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Ταῦτα ὑμῖν
κατέλειψα τὰ ἐξιτήρια, ταῦτα λαμβάνω τὰ εὐχαριστήρια. «Εἶη τὸ
ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας». Διάφορα τὰ πράγμα-
τα, ἀλλὰ μία ἡ δοξολογία. Ἐλαυνόμενος ἠυλόγουν, ἐπανελθὼν εὐ-
10 λογῶ. Διάφορα τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐν τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος καὶ
θέρους· ἐν τὸ τέλος, τῆς ἀρούρας ἢ εὐημερία. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ
συγχωρήσας ἐξελθεῖν· εὐλογητὸς πάλιν ὁ καλέσας ἐπανελθεῖν· εὐ-
λογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ἐάσας τὸν χειμῶνα· εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ λύσας
τὸν χειμῶνα καὶ ποιήσας γαλήνην. Ταῦτα λέγω παιδεύων ὑμᾶς
15 εὐλογεῖν τὸν Θεόν. Καλὰ συνέβη; Εὐλόγησον τὸν Θεόν, καὶ μένει
τὰ καλά. Κακὰ συνέβη; Εὐλόγησον τὸν Θεόν, καὶ λύεται τὰ κακά.
Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰὼβ πλούσιος ὧν ἠύχαριστεί, καὶ πένης γενόμενος ἐδο-
ξολόγει. Οὔτε τότε ἤρπασεν, οὔτε τότε ἐβλασφήμησε.

Διάφοροι οἱ καιροί, καὶ μία ἡ γνώμη· καὶ τοῦ κυβερνήτου τὸ

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ

1. Τί νὰ πῶ ἢ τί νὰ λαλήσω; Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Αὐτὸν τὸ λόγο εἶπα ὅταν ἔφευγα ἐξορία, αὐτὸν λέγω καὶ πάλι, μᾶλλον δὲ καὶ βρισκόμενος ἐκεῖ δὲν τὸν ἄφησα ἀπὸ τὸ στόμα μου. Θυμαῖστε ὅτι σᾶς μίλησα γιὰ τὸν Ἰώβ καὶ ἔλεγα, «ὡς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες»¹. Αὐτὸν τὸν ἀποχαιρετισμὸ σᾶς ἄφησα, αὐτὴν τὴν εὐχαριστία ἐπαναλαμβάνω· «ὡς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες. Διαφορετικὲς οἱ καταστάσεις, ἀλλὰ μία ἡ δοξολογία. Ὅταν μὲ ἔδιωχναν εὐλογοῦσα, τῶρα ποὺ ἐπέστρεψα εὐλογῶ. Διαφορετικὰ τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἕνας ὁ σκοπὸς τοῦ χειμῶνα καὶ τοῦ θέρους· ἕνας ὁ σκοπός, ἡ ἀφθονία παραγωγῆς τῆς γῆς. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ποὺ ἐπέτρεψε νὰ ἐξορισθῶ· ὡς εἶναι εὐλογητὸς πάλι ποὺ μὲ κάλεσε νὰ ἐπιστρέψω. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ποὺ ἄφησε τὴν τρικυμία· ὡς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ποὺ κατέπαυσε τὴν τρικυμία καὶ ἔκαμε γαλήνη. Αὐτὰ τὰ λέγω γιὰ νὰ σᾶς διδάξω νὰ εὐλογεῖτε τὸ Θεό. Συνέβηκαν καλὰ; Εὐλόγησε τὸ Θεὸ καὶ παραμένουν τὰ καλὰ. Συνέβηκαν κακὰ; Εὐλόγησε τὸ Θεὸ, καὶ σταματοῦν τὰ κακὰ. Γιατὶ καὶ ὁ Ἰώβ ὅταν ἦταν πλούσιος εὐχαριστοῦσε, καὶ ὅταν ἔγινε φτωχὸς δοξολογοῦσε. Οὔτε τότε ἄρπαξε, οὔτε τότε βλασφήμησε.

Διαφορετικὲς οἱ περιστάσεις, καὶ μία ἡ γνώμη. Καὶ τῇ

γενναῖον οὔτε ἡ γαλήνη ἐκλύει, οὔτε ὁ χειμὼν βαπτίζει. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, καὶ ὅτε ὑμῶν ἐχωρίσθην, καὶ ὅτε ὑμᾶς ἀπελάμβανον. Ἀμφοτέρα τῆς αὐτῆς κηδεμονίας. Ἐχωρίσθην ὑμῶν τῷ σώματι, ἀλλ' οὐκ ἐχωρίσθην ὑμῶν τῇ γνώμῃ. Ἴδετε πόσα εἰργάσατο τῶν 5 ἐχθρῶν ἡ ἐπιβουλή. Τὴν σπουδὴν ἐπέτεινε, τὸ φίλτρον ἀνῆψε, μυρίους ἔρωτάς μοι κατεσκεύασεν· πρὸ τούτου γὰρ οἱ ἐμοὶ με ἐφίλουν, νῦν δὲ καὶ Ἰουδαῖοι τιμῶσι. Προσεδόκησάν με χωρίσαι τῶν ἐμῶν, καὶ ἀλλότριά μοι προσέθηκαν. Ἀλλ' οὐκ ἐκείνοις χάρις, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ προσηγορίᾳ, ὅτι γε τῇ ἐκείνων πονηρίᾳ εἰς τὴν 10 ἡμετέραν τιμὴν ἀπεχρήσατο· ἐπεὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον ἡμῶν, καὶ ἡ οἰκουμένη ἐσώθη· οὐκ Ἰουδαίων ἔχω χάριν, ἀλλὰ τοῦ σταυρωθέντος.

Ὅρατῶσαν ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν· οἶαν εἰρήνην ἔτεκεν ἡ ἐπιβουλή αὐτῶν, οἶαν δόξαν κατεσκεύασεν. Πρὸ τούτου γὰρ ἡ ἐκκλησία 15 μόνη πεπλήρωται, νῦν δὲ καὶ ἡ ἀγορὰ ἐκκλησία ἐγένετο· μία κεφαλὴ ἐκεῖθεν ἕως ὧδε· οὐδεὶς ἔπαυσεν ὑμῶν τὸν χορόν, πάντες ἐν σιγῇ, πάντες ἐν κατανύξει. Οἱ μὲν ἔψαλλον, οἱ δὲ ἐμακάριζον τοὺς ψάλλοντας. Ἱπποδρομία σήμερον, καὶ οὐδεὶς ἐκεῖ, ἀλλὰ πάντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς χεῖμαρροι· τοῦτο δὲ ἐγένετο ὑμῶν τὸ πλῆθος, 20 καὶ ποταμὸς φωναὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνουσαι, τὸ περὶ τὸν πατέρα φίλτρον ἐπιδεικνύμεναι. Εὐχαὶ ὑμῶν ἐμοὶ διαδήματος λαμπρότεραι. Ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες· «ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ». Πῶς λαλήσω τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου; Οἶδατε πῶς ὃ λέγω ἀεὶ ἀληθές ἐστίν· ὅτι ἐάν τις γενναίως φέρῃ πει- 25 ρασμόν, καὶ καρπὸν ἀπ' αὐτοῦ μέγαν τρυγᾷ.

2. Διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἐκάλεσα πρὸς τοὺς Ἀποστόλους. Ἦλθομεν οἱ διωχθέντες πρὸς τοὺς ἐλαθέντας. Ἡμεῖς ἐπεβουλευθήμεν, ἐκεῖνοι ἠλάθησαν. Ἦλθομεν πρὸς Τιμόθεον τὸν νέον Παῦλον. Ἦλθομεν

γενναιότητα τοῦ κυβερνήτη οὔτε ἡ γαλήνη τῆ διαλύει, οὔτε ἡ τρικυμία τῆ βυθίζει. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, καὶ ὅταν χωρίσθηκα ἀπὸ σᾶς, καὶ ὅταν σᾶς ξαναπόκτησα. Καὶ τὰ δύο εἶναι ἀποδείξεις τῆς ἴδιας φροντίδας. Χωρίσθηκα ἀπὸ σᾶς μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ δὲ χωρίσθηκα μὲ τὴν ψυχὴν. Κοιτάξτε πόσα ἔκαμε ἡ ἐπιβουλή τῶν ἐχθρῶν. Αὐξήσε τὸ ζῆλο, ἄναψε τὴν ἀγάπη, μοῦ δημιούργησε ἄπειρους ἔρωτες· γιατί πρὶν ἀπ' αὐτὸ μὲ ἀγαποῦσαν οἱ δικοί μου, ἐνῶ τώρα μὲ τιμοῦν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Περίμεναν νὰ μὲ χωρίσουν ἀπὸ τὰ δικὰ μου, καὶ μοῦ πρόσθεσαν ξένα. Ὅμως δὲν ἀνήκει εὐγνωμοσύνη σ' ἐκείνους, ἀλλὰ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γιατί χρησιμοποίησε τὴν πονηρία τους γιὰ τῆ δική μου τιμὴ. Ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σταύρωσαν τὸν Κύριο μας, καὶ σώθηκε ἡ οἰκουμένη· δὲν εὐγνωμονῶ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' ἐκεῖνον ποὺ σταυρώθηκε.

Ἄς βλέπουν ὅπως ὁ Θεός μας· ποιά εἰρήνη γέννησε ἡ ἐπιβουλή τους, ποιά δόξα κατασκεύασε. Γιατί πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἡ ἐκκλησία μόνο ἦταν γεμάτη, τώρα ὅμως καὶ ἡ ἀγορὰ ἔγινε ἐκκλησία. Ἐνα κεφάλι ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι ἐδῶ. Κανένας δὲ σταμάτησε τὸ χορὸ σας, ὅλοι σιωποῦσαν, ὅλοι βρίσκονταν σὲ κατάνυξη. Ἄλλοι ἔψαλλαν καὶ ἄλλοι μακάριζαν αὐτοὺς ποὺ ἔψαλλαν. Σήμερα γίνεται ἵπποδρομία καὶ κανένας δὲν πηγαίνει ἐκεῖ, ἀλλὰ ὅλοι στὴν ἐκκλησία σὰν χεῖμαρροι. Καὶ αὐτὸ ἔγινε τὸ πλῆθος σας καὶ ποταμὸς οἱ φωνῆς ποὺ ἀνεβαίνουν στὸν οὐρανὸ καὶ παρουσιάζουν τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν πατέρα. Οἱ εὐχῆς σας εἶναι γιὰ μένα πιὸ λαμπρῆς ἀπὸ τὸ στέμμα. Ἄνδρες μαζί καὶ γυναῖκες· «στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει ἄνδρας καὶ γυναῖκα»². Πῶς νὰ διακηρύξω τὴν ἐξουσία τοῦ Κυρίου; Ξέρετε πῶς αὐτὸ ποὺ λέγω πάντοτε εἶναι ἀλήθεια· ὅτι δηλαδή, ἂν κάποιος ἀντέξει τὸν πειρασμὸ μὲ γενναιότητα, τρυγάει ἀπ' αὐτὸν καὶ μεγάλο καρπὸ.

2. Γι' αὐτὸ σᾶς κάλεσα στὸ ναὸ τῶν Ἀποστόλων. Ἦρθαμε ἐμεῖς ποὺ διωχθήκαμε πρὸς αὐτοὺς ποὺ καταδιώχθηκαν. Ἐμεῖς ἀπειληθήκαμε, ἐκεῖνοι καταδιώχθηκαν. Ἦρθαμε πρὸς τὸν Τι-

πρὸς τὰ σώματα ἅγια τοῦ Χριστοῦ βαστάσαντα τὰ στίγματα. Μηδέποτε φοβηθῆς πειρασμόν, εἴαν γενναίαν ἔχῃς τὴν ψυχὴν· πάντες οἱ ἅγιοι οὕτως ἐστεφανώθησαν. Πολλὴ μὲν ἡ θλίψις τῶν σωμάτων, μείζων δὲ ἡ ἄνεσις τῶν ψυχῶν. Γένοιτο ὑμᾶς ἀεὶ θλίβεσθαι. Οὕτω καὶ ποιμὴν χαίρει ὑπὸ προβάτων καταπονούμενος. Τί λαλήσω; ποῦ σπείρω; Οὐκ ἔχω χώραν ἔρημον. Ποῦ ἐργάσομαι; Οὐκ ἔχω ἄμπελον γεγυμνωμένην. Ποῦ οἰκοδομήσω; Ἀπήρτισται ὁ ναός· τὰ δίκτυά μου διαρρήγνυνται ὑπὸ τῶν ἰχθύων. Τί ποιήσω; Ἐργάσασθαι καιρὸν οὐκ ἔχω. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, οὐχ ὡς δεομένων ὑμῶν διδασκαλίας, ἀλλ' ἵνα δείξω τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην γνησίαν. Πανταχοῦ στάχυνες κομῶσιν. Τοσαῦτα πρόβατα καὶ οὐδαμοῦ λύκος· τοσοῦτοι στάχυνες, καὶ οὐδαμοῦ ἄκανθοι· τοσαῦται ἄμπελοι, καὶ οὐδαμοῦ ἀλώπηξ. Αἱ δάκες κατεποντίσθησαν, καὶ οἱ λύκοι ἔφυγον. Τίς αὐτοὺς ἐδίωξεν; Οὐχ ὁ ποιμὴν ἐγώ, ἀλλ' ὑμεῖς τὰ πρόβατα.

Ὡ προβάτων εὐγένεια· ἀπόντος τοῦ ποιμένος τοὺς λύκους ἤλασαν. Ὡ κάλλος νύμφης, μᾶλλον δὲ καὶ σωφροσύνη· μὴ παρόντος τοῦ ἀνδρὸς τοὺς μοιχοὺς ἀπήλασεν. Ὡ κάλλος καὶ σωφροσύνη νύμφης· ἔδειξε γυμνὸν αὐτῆς τὸ κάλλος· ἔδειξεν αὐτῆς τὴν σεμνότητα. Πῶς ἤλασας τοὺς μοιχοὺς; Τὸν ἄνδρα ἐπιποθοῦσα. Πῶς ἤλασας τοὺς μοιχοὺς; Τῇ τῆς σωφροσύνης ὑπερβολῇ. Οὐκ ἔλαβον ὄπλα, οὐκ ἔλαβον δόρατα, οὐδὲ ἀσπίδας· ἔδειξα αὐτοῖς τὸ κάλλος μου, καὶ οὐκ ἤνεγκαν τὴν λαμπηδόνα. Ποῦ νῦν ἐκεῖνοι; Ἐν αἰσχύνῃ. Ποῦ δὲ ἡμεῖς; Ἐν ἀγαλλιάσει. Βασιλεῖς μεθ' ἡμῶν· ἄρχοντες μεθ' ἡμῶν. Καὶ τί εἶπω; τί λαλήσω; Προσθεῖη Κύριος καὶ ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ τὴν προθυμίαν ὑμῶν σαγηνεύσῃ.

Ἐνταῦθα δὲ καταπαύσωμεν τὸν λόγον, εὐχαριστοῦντες ἐπὶ πᾶσι τῷ φιλανθρωπῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

μόθεο, τὸ νέο Παῦλο. Ἦρθαμε στὰ ἅγια σώματα ποὺ βάσταξαν τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ. Μὴ φοβηθεῖς ποτὲ τὸν πειρασμό, ἂν ἔχεις γενναία τὴν ψυχὴ. Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἔτσι στεφανώθηκαν. Εἶναι μεγάλη ἡ θλίψη τῶν σωμάτων, ἀλλὰ μεγαλύτερῃ ἡ ἄνεση τῶν ψυχῶν. Εἶθε πάντοτε νὰ θλίβεστε. Ἔτσι καὶ ὁ ποιμένας χαίρεται, κουραζόμενος πολὺ ἀπὸ τὰ πρόβατα. Τί νὰ πῶ; ποῦ νὰ σπείρω; Δὲν ἔχω τόπο ἔρημο. Ποῦ νὰ ἐργασθῶ; Δὲν ἔχω ἀμπέλι γυμνό. Ποῦ νὰ οἰκοδομήσω; Ὁλοκληρώθηκε ὁ ναός· τὰ δίχτυα μου σχίζονται ἀπὸ τὰ ψάρια. Τί νὰ κάμω; Δὲν ἔχω καιρὸ νὰ ἐργασθῶ. Γι' αὐτὸ παρακαλῶ, ὄχι ἐπειδὴ ἔχετε ἀνάγκη διδασκαλίας, ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω γνήσια τὴν ἀγάπη μου σὲ σᾶς. Παντοῦ τὰ στάχια εἶναι ἄφθονα. Τόσα πολλὰ πρόβατα, καὶ πουθενὰ λύκος. Τόσα πολλὰ στάχια, καὶ πουθενὰ ἀγκάθια. Τόσα πολλὰ ἀμπέλια, καὶ πουθενὰ ἀλεποῦ. Τὰ ἐπικίνδυνα θηρία καταποντίστηκαν, καὶ οἱ λύκοι ἔφυγαν. Ποιὸς τοὺς ἔδιωξε; Ὅχι ἐγὼ ὁ ποιμένας, ἀλλὰ σεῖς τὰ πρόβατα.

Πῶ πῶ εὐγένεια προβάτων! Ὅταν ὁ ποιμένας ἀπουσίαζε, ἀπομάκρυναν τοὺς λύκους. Πῶ πῶ ὁμορφιὰ νύφης, ἢ καλύτερα καὶ σωφροσύνη· χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν ὁ ἄνδρας, ἔδιωξε τοὺς μοιχοὺς. Πῶ πῶ ὁμορφιὰ καὶ σωφροσύνη νύφης! Ἔδειξε γυμνὴ τὴν ὁμορφιὰ της, ἔδειξε τὴ σεμνότητά της. Πῶς ἀπομάκρυνες τοὺς μοιχοὺς; Ποθοῦσα πολὺ τὸν ἄνδρα μου. Πῶς ἀπομάκρυνες τοὺς μοιχοὺς; Μὲ τὴν ὑπερβολικὴ μου σωφροσύνη. Δὲν πῆρα ὄπλα, δὲν πῆρα δόρατα, οὔτε ἀσπίδες. Τοὺς ἔδειξα τὴν ὁμορφιὰ μου, καὶ δὲν ἄντεξαν τὴ λάμψη της. Πῶς εἶναι τώρα αὐτοί; Καταντροπιασμένοι. Καὶ πῶς εἶμαστε ἐμεῖς; Γεμάτοι ἀπὸ μεγάλη χαρά. Οἱ βασιλεῖς εἶναι μαζί μας, οἱ ἄρχοντες μαζί μας. Καὶ τί νὰ πῶ; τί νὰ λαλήσω; «Εἶθε νὰ προσθέσει ὁ Κύριος σὲ σᾶς καὶ στὰ παιδιά σας νέες εὐλογίες»³, καὶ νὰ σαγηνεύσει τὴν προθυμία σας.

Ἐδῶ ὁμως ἄς τελειώσουμε τὸ λόγο εὐχαριστώντας γιὰ ὅλα τὸ φιλόνητρο Θεό, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

3. Ψαλμ. 113,22.

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ

ΕΠΕΣΤΡΕΨΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΞΟΡΙΑ

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΠΑΝΕΛΘΟΝΤΟΣ ΑΥΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

1. Ὅτε τὴν Σάρραν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἤρπασεν ὁ Φαραώ, τὴν
καλὴν καὶ εὐειδῆ γυναῖκα ὁ πονηρὸς καὶ βάρβαρος καὶ Αἰγύπτιος,
5 ἀδίκους ὀφθαλμοῖς ἰδὼν αὐτῆς τὸ κάλλος, καὶ μοιχείας ἐργάσασθαι
δρᾶμα βουλόμενος, τότε δὴ, τότε παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐκόλα-
σεν ὁ Θεός, ἵνα δειχθῆ καὶ τοῦ δικαίου ἡ ἀνδρεία καὶ τῆς γυ-
ναικὸς ἡ σωφροσύνη, καὶ τοῦ βαρβάρου ἡ ἀκολασία, καὶ ἡ τοῦ
Θεοῦ φιλανθρωπία· τοῦ δικαίου ἡ ἀνδρεία, ὅτι ἔφερεν εὐχαρίστως
10 τὸ γενόμενον· τῆς γυναικὸς ἡ σωφροσύνη, ὅτι ἐνέπεσεν εἰς τὰς
βαρβαρικὰς χεῖρας, καὶ τὴν σεμνότητα διετήρησε· τοῦ βαρβάρου ἡ
ἀκολασία, ὅτι ἀλλοτριὰ ἐπῆλθε εὐνή· τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία, ὅτι
μετὰ ἀπόγνωσιν ἀνθρώπων, τότε τὸν στέφανον ἤνεγκε τῷ δικαίῳ.

Ταῦτα ἐγένετο τότε ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, ἐγένετο δὲ σήμερον ἐπὶ
15 τῆς Ἐκκλησίας. Αἰγύπτιος οὗτος, ὡς ἐκεῖνος Αἰγύπτιος· οὗτος δο-
ρυφόρους εἶχεν, ἐκεῖνος ὑπασπιστάς· ἐκεῖνος τὴν Σάρραν, οὗτος
τὴν Ἐκκλησίαν· μίαν νύκτα ἐκεῖνος συνέσχε, μίαν ἡμέραν οὗτος εἰσ-
ῆλθεν· οὐδ' ἂν τὴν μίαν συνεχωρήθη, ἀλλ' ἵνα δειχθῆ τῆς νύμφης
ἡ σωφροσύνη, ὅτι εἰσέρχεται, καὶ οὐ διεφθάρη αὐτῆς τὸ κάλλος τῆς
20 σωφροσύνης, καίτοι μοιχὸν ἠτοίμασε, καὶ τὰ γραμματεῖα συνετε-

ΟΜΙΛΙΑ

ΟΤΑΝ ΕΠΕΣΤΡΕΨΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΞΟΡΙΑ

1. Όταν ὁ Φαραὼ ἄρπαξε ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ τὴ Σάρρα¹, τὴν καλὴ καὶ ὁμορφὴ γυναῖκα ὁ πονηρὸς καὶ βάρβαρος Αἰγύπτιος, γιὰτὶ εἶδε μὲ ἄδικα μάτια τὴν ὁμορφιά της καὶ θέλησε νὰ κάμει τὸ ἔργο τῆς μοιχείας, τότε ἀκριβῶς, τότε στὴν ἀρχὴ δὲν τὸν τιμώρησε ὁ Θεός, γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ δικαίου καὶ ἡ ἐγκράτεια τῆς γυναίκας, καὶ ἡ ἀκολασία τοῦ βαρβάρου, καὶ ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνδρεία τοῦ δικαίου, γιὰτὶ ἄντεξε μὲ εὐχαρίστηση τὸ γεγονὸς· ἡ ἐγκράτεια τῆς γυναίκας, γιὰτὶ ἔπεσε στὰ βαρβαρικὰ χέρια καὶ διατήρησε τὴ σεμνότητά της· ἡ ἀκολασία τοῦ βαρβάρου, γιὰτὶ μπῆκε σὲ ξένο συζυγικὸ κρεβάτι· ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ μετὰ τὴν ἀπελπισία τῶν ἀνθρώπων χάρισε τὸ στεφάνι στὸ δίκαιο.

Αὐτὰ γίνονταν τότε ἐναντίον τοῦ Ἀβραάμ, ἔγιναν ὁμως καὶ σήμερα ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Αἰγύπτιος αὐτός, ὅπως καὶ ἐκεῖνος Αἰγύπτιος²· αὐτὸς εἶχε δορυφόρους, ἐκεῖνος ὑπαπισπιστές· ἐκεῖνος ἄρπαξε τὴ Σάρρα, αὐτὸς τὴν Ἐκκλησία· ἐκεῖνος μιὰ νύχτα τὴν κράτησε, αὐτὸς μιὰ ἡμέρα ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία της· οὔτε τὴ μία θὰ ἐπέτρεπε ὁ Θεός, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ ἡ ἀγνότητα τῆς νύφης, ὅτι κυριεύεται, καὶ δὲν καταστρά-

---

2. Ἀναφέρεται στὸν ἐπίσκοπο Ἀλεξανδρείας Θεόφιλο.

λειτο, καὶ πολλοὶ τῶν τῆς οἰκίας ὑπέγραφον. Ἀπρητίσθη ἡ μηχανή, καὶ τὸ τέλος οὐκ ἐγένετο. Ἐφάνη ἐκείνου ἡ πονηρία, καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία. Ἄλλ' ὁ μὲν βάρβαρος τότε ἐκεῖνος ἐπιγνοὺς τὸ ἀμάρτημα, ὠμολόγησε τὸ παρανόμημα· λέγει γὰρ τῷ Ἀβραάμ· «τί ἐποίησας τοῦτο; Εἰς τί εἶπας, ὅτι ἀδελφὴ μου ἐστὶ; καὶ μικροῦ ἂν ἤμαρτον»· οὗτος δὲ μετὰ τὴν παρανομίαν ἐπηγωνίσατο. Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, «ἤμαρτες, ἡσύχασον», μὴ πρόσθεσ ἀμαρτίαν ἐφ' ἀμαρτίαν. Κάκείνη μὲν ἐπανῆλθε, πλοῦτον ἔχουσα τὸν Αἰγυπτιακόν· ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐπανῆλθε, πλοῦτον ἔχουσα τὸν ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ
10 σωφρονεστέρα ἐφάνη. Ὅρα δὲ τὴν μανίαν τοῦ βαρβάρου. Ἐξέβαλες τὸν ποιμένα· τί τὴν ἀγέλην διέσπασας; Ἀπέστησας τὸν κυβερνήτην· τί τοὺς οἴακας κατέκλασας; Τὸν ἀμπελουργὸν ἐξέβαλες· τί τὰς ἀμπέλους ἀνέσπασας; τί τὰ μοναστήρια διέφθειρας; Βαρβάρων ἔφοδον ἐμιμήσω.

152. Ἐποίησεν ἅπαντα, ἵνα δειχθῇ ὑμῶν ἡ ἀνδρεία· ἐποίησεν ἅπαντα, ἵνα μάθῃ ὅτι ποιμνὴ ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπὸ Χριστοῦ ποιμαινομένη. Ἐξω ὁ ποιμὴν, καὶ ἡ ἀγέλη συνεκροτεῖτο, καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἐπληροῦτο ρῆμα. «Οὐκ ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κα-
20 τεργάζεσθε». Καὶ τοιαῦτα ἠπεῖλουν δεδοικότες ὑμῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς ἀγάπης τὸ φίλτρον, καὶ τὸν πόθον τὸν περὶ ἐμέ. Οὐδὲν τολμῶμεν, φησὶν, ἐν τῇ πόλει· δότε ἡμῖν αὐτὸν ἔξω. Λάβετε με ἔξω, ἵνα μάθητε τὸν πόθον τῆς Ἐκκλησίας, μάθητε τῶν ἐμῶν τέκνων τὴν εὐγένειαν, τῶν στρατιωτῶν τὴν ἰσχύν, τῶν ὀπλιτῶν τὴν δύνα-
25 μιν, τῶν διαδημάτων τὴν περιφάνειαν, τοῦ πλούτου τὴν παρουσίαν, τῆς ἀγάπης τὸ μέγεθος, τῆς καρτερίας τὴν ὑπομονήν, τῆς ἐλευθερίας τὸ ἄνθος, τῆς νίκης τὸ περιφανές, τῆς ἡττης σου τὸν γέλωτα.

3. Γεν. 12,18-19.

4. Γεν. 4,7.

φηκε ἡ ὀμορφιά τῆς ἀγνότητάς της, παρ' ὄλο πού ἐτοίμασε μοιχὸ καὶ τὰ ἔγγραφα συμπληρώνονταν καὶ πολλοὶ σπιτικοὶ τὰ ὑπέγραφαν. Ὁλοκληρώθηκε ἡ σκευωρία, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἦρθε. Φάνηκε ἡ πονηρία ἐκείνου, καὶ ἡ φιlanθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τότε ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος ἀναγνωρίζοντας τὸ ἀμάρτημά του ὁμολόγησε τὴν παρανομία του –καθόσον λέγει στὸν Ἀβραάμ· «Γιατὶ τὸ ἔκανες αὐτό; Γιατὶ εἶπες πὼς εἶναι ἀδελφή σου; Παρὰ λίγο θὰ ἀμάρταναν»³–, αὐτὸς ὁμως μετὰ τὴν παρανομία συνεχίζει τὸν ἀγώνα του. Ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, «ἀμάρτησες, ἠσύχασε»⁴, μὴν προσθέσεις ἀμαρτία ἐπάνω στὴν ἀμαρτία. Καὶ ἐκείνη βέβαια ἐπέστρεψε ἔχοντας πλοῦτο αἰγυπτιακό, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἐπέστρεψε ἔχοντας πλοῦτο πνευματικὸ καὶ φάνηκε πρὸ ἀγνῆ. Βλέπε ὁμως τὴ μανία τοῦ βαρβάρου. Ἐξόρισες τὸν ποιμένα· γιατί σκόρπισες τὸ ποῖμνιο; Ἀπομάκρυνες τὸν κυβερνήτη· γιατί ἔσπασες τὸ πηδάλι; Ἐδιώξες τὸν ἀμπελουργό· γιατί ξερρίζωσες τὰ ἀμπέλια; γιατί κατέστρεψες τὰ μοναστήρια; Μιμήθηκες βαρβαρικὴ ἐπίθεση.

2. Τὰ πάντα ἔκαμε γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ ἡ ἀνδρεία σας. Τὰ πάντα ἔκαμε γιὰ νὰ μάθει ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει ποῖμνη πού τὴν ποιμαίνει ὁ Χριστός. Ὁ ποιμένας ἦταν ἐξορία καὶ τὸ ποῖμνιο συγκεντρωνόταν καὶ ἐκπληρωνόταν ὁ ἀποστολικὸς λόγος, «ὄχι μόνο στὴν παρουσία μου, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀπουσία μου, μὲ φόβο καὶ τρόμο νὰ κερδίζετε τὴ σωτηρία σας»⁵. Καὶ ἀπειλοῦσαν τέτοια πράγματα ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὴν ἀνδρεία σας, τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης σας καὶ τὸν πόθο σας γιὰ μένα. Δὲν τολμοῦσε, λέγει, τίποτε στὴν πόλη· δῶστε τον σὲ μᾶς ἔξω. Πάρτε με ἔξω, γιὰ νὰ μάθετε τὸν πόθο τῆς Ἐκκλησίας, νὰ μάθετε τὴν εὐγένεια τῶν τέκνων μου, τὴν ἰσχὺ τῶν στρατιωτῶν, τὴ δύναμη τῶν ὀπλιτῶν, τὴ δόξα τῶν διαδημάτων, τὴν ἀφθονία τοῦ πλούτου, τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης, τὴν ὑπομονὴ τῆς καρτερίας, τὸ ἄνθος τῆς ἐλευθερίας, τὴ λαμπρότητα τῆς νίκης, τὴ γελοία ἦττα σου.

---

5. Φιλip. 2,12.

Ἦ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων· ὁ ποιμὴν ἔξω, καὶ ἡ ἀγέλη σκιρτᾷ· ὁ στρατηγὸς πόρρω, καὶ οἱ στρατιῶται ὠπλίζοντο. Οὐκέτι ἡ ἐκκλησία εἶχε τὸ στρατόπεδον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις ἐκκλησία ἐγένετο. Αἱ ρῦμαι, αἱ ἀγοραί, ὁ ἀῆρ ἠγιάζετο· αἰρετικοὶ 5 ἐπεστρέφοντο, οἱ Ἰουδαῖοι βελτίους ἐγένοντο· οἱ ἱερεῖς κατεδικάζοντο, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Θεὸν εὐφῆμουν, καὶ ἡμῖν προσέτρεχον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Καϊάφας ἐσταύρωσε, καὶ ληστῆς ὠμολόγησεν. Ἦ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων· ἱερεῖς ἀπέκτειναν, καὶ μάγοι προσεκύνησαν. Μὴ ξενιζέτω ταῦτα τὴν 10 Ἐκκλησίαν. Εἰ μὴ ταῦτα ἐγένετο, ὁ πλοῦτος ἡμῶν οὐκ ἂν ἐφάνη ἦν μὲν, οὐκ ἂν δὲ ἐφάνη. Ὡσπερ γὰρ ὁ Ἰὼβ δίκαιος μὲν ἦν, οὐκ ἂν δὲ ἐφάνη, εἰ μὴ τὰ τραύματα καὶ οἱ σκώληκες, οὕτω καὶ ὁ ὑμέτερος πλοῦτος, εἰ μὴ αἱ ἐπιβουλαί, οὐκ ἂν ἐφάνη. Ἀπολογούμενος δὲ τῷ Ἰὼβ ὁ Θεὸς φησιν, ὅτι «οἶει με ἄλλως σοι κεχρηματικένοι, ἢ 15 ἵνα δίκαιος ἀναφανῆς;».

Ἐπεβούλευσαν ἐκεῖνοι, ἐπολέμησαν, καὶ ἠττήθησαν. Πῶς ἐπολέμησαν; Ροπάλοις. Πῶς ἠττήθησαν; Εὐχαῖς. «Ἐὰν τίς σε ραπίση εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Σὺ ρόπαλα εἰσφέρεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πολεμεῖς· ὅπου εἰρήνη πᾶσι, 20 πολέμου ἄρχη· οὐδὲ τὸν τόπον ἠδέσθης, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, οὐδὲ τῆς ἱερωσύνης τὸ ἀξίωμα, οὐδὲ τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος. Τὸ φωτιστήριον αἱμάτων ἐμπέπλησται· ὅπου ἀμαρτημάτων ἄφεις, αἱμάτων ἔκχυσις. Ἐν ποίᾳ παρατάξει ταῦτα γίνεται; Βασιλεὺς εἰσέρχεται καὶ ρίπτει ἀσπίδα καὶ διάδημα· σὺ εἰσῆλθες, καὶ ρόπαλα ἤρπασας. Ἐκεῖνος καὶ τὰ συνθήματα τῆς βασιλείας ἔξω ἀφήσι· σὺ τὰ 25 συνθήματα τοῦ πολέμου ἐνταῦθα εἰσήνεγκας. Ἀλλὰ τὴν νύμφην μου οὐδὲν ἐβλαψας, ἀλλὰ μένει τὸ κάλλος αὐτῆς ἐπιδεικνυμένη.

Πῶ πῶ καινούργια καὶ παράδοξα πράγματα! Ὁ ποιμένας βρίσκεται ἐξορία, καὶ τὸ ποίμνιο σκιρτᾷ ἀπὸ χαρᾶ· ὁ στρατηγὸς εἶναι μακριά, καὶ οἱ στρατιῶτες ὀπλίζονται. Δὲν εἶχε ἡ ἐκκλησία μόνο τὸ στρατό της, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλη ἔγινε ἐκκλησία. Οἱ δρόμοι, οἱ ἀγορές, ὁ ἀέρας ἀγιαζόταν· αἰρετικοὶ ἐπέστρεφαν, οἱ Ἰουδαῖοι γίνονταν καλύτεροι· οἱ ἱερεῖς καταδικάζονταν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δοξολογοῦσαν τὸ Θεὸ καὶ ἔτρεχαν σ' ἐμᾶς. Ἔτσι ἔγινε καὶ στὸ Χριστό. Ὁ Καϊάφας τὸν σταύρωσε, καὶ ὁ ληστής τὸν ὁμολόγησε. Πῶ πῶ καινούργια καὶ παράδοξα πράγματα! Ἰερεῖς τὸν φόνευσαν, καὶ μάγοι τὸν προσκύνησαν. Ἄς μὴν παραξενεύουν αὐτὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἄν δὲ γίνονταν αὐτὰ, δὲ θὰ φαινόταν ὁ πλοῦτος μας· ὑπῆρχε βέβαια, ἀλλὰ δὲ θὰ φαινόταν. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Ἰώβ, ἦταν βεβαία δίκαιος, δὲ θὰ φαινόταν ὁμως ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ πληγὲς καὶ τὰ σκουλήκια, ἔτσι καὶ ὁ πλοῦτος σας, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ ἐπιβουλές, δὲ θὰ φαινόταν. Καὶ ὅταν ὁ Θεὸς ἀπολογοῦνταν στὸν Ἰώβ τοῦ λέγει, «νομίζεις ὅτι σὲ μεταχειρίσθηκα ἔτσι γιὰ ἄλλο λόγο, παρὰ μόνο γιὰ νὰ ἀναδειχθεῖς δίκαιος;»⁶.

Συνωμότησαν ἐκεῖνοι, πολέμησαν καὶ νικήθηκαν. Πῶς πολέμησαν; Μὲ ρόπαλα. Πῶς νικήθηκαν; Μὲ προσευχές. «Ἄν κάποιος σὲ ραπίσει στὸ δεξιὸ σαγόνι, νὰ τοῦ στρέψεις καὶ τὸ ἄλλο»⁷. Ἐσὺ ρόπαλα φέρνεις στὴν ἐκκλησία καὶ πολεμᾶς· ὅπου σ' ὄλους εἰρήνη, ἀρχίζεις πόλεμο· οὔτε τὸν τόπο σεβάσθηκες, ἀθλιε καὶ ταλαίπωρε, οὔτε τὸ ἀξίωμα τῆς ιερωσύνης, οὔτε τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας. Τὸ βαπτιστήριό ἔχει γεμίσει αἷματα· ὅπου συγχωροῦνται ἁμαρτίες, χύθηκαν αἷματα. Σὲ ποιά παράταξη γίνονται αὐτὰ; Ὁ βασιλιάς μπαίνει μέσα καὶ βγάζει τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ στέμμα· ἐσὺ μπῆκες, καὶ ἄρπαξες ρόπαλα. Ἐκεῖνος καὶ τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας τὰ ἀφήνει ἔξω· ἐσὺ τὰ σύμβολα τοῦ πολέμου τὰ ἔφερες ἐδῶ μέσα. Ὅμως δὲν ἔβλαψες καθόλου τὴ νύφη μου, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ φανερώνει τὴν ὁμορφιά της.

7. Ματθ. 5,39.

3. Διὰ τοῦτο χαίρω, οὐχ ὅτι ἐνίκησατε. Εἰ παρήμην, ἐμεριζόμεν
 μεθ' ὑμῶν τὴν νίκην· ἐπειδὴ δὲ ἀνεχώρησα, γυμνὸν ὑμῶν τὸ τρό-
 παιον ἐφάνη. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἐμὸν ἐγκώμιον, καὶ πάλιν μερίζομαι
 ἐγὼ μεθ' ὑμῶν τὴν νίκην, ὅτι οὕτως ὑμᾶς ἀνέθρεψε, ὡς καὶ ἀπόν-
 5 τος τοῦ πατρὸς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπιδείκνυσθαι. Ὡσπερ γὰρ οἱ
 γενναῖοι τῶν ἀθλητῶν καὶ ἀπόντος τοῦ παιδοτρίβου τὴν ἑαυτῶν
 ρώμην ἐπιδείκνυνται, οὕτω καὶ ἡ εὐγένεια τῆς ὑμετέρας πίστεως
 καὶ ἀπόντος τοῦ διδασκάλου τὴν οἰκείαν εὐμορφίαν ἐπεδείξατο.
 Τίς χρεῖα λόγων; Οἱ λίθοι βοῶσιν, οἱ τοῖχοι φωνὴν ἀφιαῖσιν.
 10 Ἄπελθε εἰς βασιλικὰς αὐλάς, καὶ ἀκούεις εὐθέως, οἱ λαοὶ
 Κωνσταντινουπόλεως. Ἄπελθε εἰς τὴν θάλατταν, εἰς τὴν ἔρημον,
 εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς οἰκίας, τὸ ἐγκώμιον ὑμῶν ἀναγέγραπται. Ἐν τίνι
 ἐνίκησατε; Οὐ χρήμασιν, ἀλλὰ πίστει.

Ὡ λαὸς φιλοδιδάσκαλος, ὦ λαὸς φιλοπάτωρ, μακαρία ἡ πό-
 15 λισ, οὐ διὰ κίονας καὶ χρυσοῦν ὄροφον, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀρε-
 τήν. Τοσαῦται αἱ ἐπιβουλαί, καὶ αἱ εὐχαὶ ὑμῶν ἐνίκησαν· καὶ μάλα
 εἰκότως· καὶ γὰρ ἐκτενεῖς ἦσαν αἱ εὐχαί, καὶ αἱ πηγαὶ τῶν δακρύ-
 ων ἐπέρρεον. Ἐκεῖνοι βέλη, ὑμεῖς δὲ δάκρυα· ἐκεῖνοι θυμόν, ὑμεῖς
 δὲ πραῢτητα. Ὁ βούλει ποιήσον· ὑμεῖς εὐχεσθε. Κάκεῖνοι, οἱ ἀντέ-
 20 λεγον, ποῦ νῦν εἰσιν· Ὅπλα ἐκινήσαμεν; μὴ τόξα ἐτείναμεν; μὴ
 βέλη ἀφήκαμεν; Εὐχόμεθα, κάκεῖνοι ἔφυγον· ὡς γὰρ ἀράχνη διε-
 σπάσθησαν, καὶ ὑμεῖς ὡς πέτρα ἐστήκατε. Μακάριος ἐγὼ δι' ὑμᾶς·
 ἦδειν μὲν καὶ πρὸ τούτου ἡλίκον ἔχω πλοῦτον, ἐθαύμασα δὲ καὶ
 νῦν. Πόρρω ἤμην, καὶ πόλις μετωκίζετο. Δι' ἓνα ἄνθρωπον τὸ πέ-
 25 λαγος πόλις ἐγίνετο. Γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιά ἄωρα τὴν ἡλικίαν,
 γυναῖκες βαστάζουσαι παιδιά, κατετόλμων πελάγους, κατεφρόνη-
 σαν κυμάτων. Οὐ δοῦλος ἐδεδοίκει δεσπότην, οὐ γυνὴ τῆς φυσικῆς
 ἀσθενείας ἐμέμνητο. Γέγονεν ἡ ἀγορὰ ἐκκλησία, τὰ πανταχοῦ δι'
 ἡμᾶς.

3. Γι' αὐτὸ χαίρομαι, ὄχι γιατί νικήσατε. Ἐάν ἡμουν παρών, θὰ μοιραζόμουν μαζί σας τὴ νίκη· ἐπειδὴ ὅμως ἀναχώρησα, φάνηκε γυμνὸ τὸ τρόπαιό σας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι δικός μου ἔπαινος, καὶ πάλι μοιράζομαι μαζί σας τὴ νίκη, γιατί σᾶς ἀνέθρεψα ἔτσι, ὥστε, καὶ ὅταν ὁ πατέρας σας ἀπουσιάζει, νὰ φανερώνετε τὴ δική σας εὐγένεια. Γιατί, ὅπως οἱ γενναῖοι ἀθλητὲς καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπουσιάζει ὁ γυμναστής τους φανερώνουν τὴ δύναμή τους, ἔτσι καὶ ἡ εὐγένεια τῆς πίστεως σας καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπουσίαζε ὁ διδάσκαλός σας φανέρωσε τὴν ὁμορφιά της. Τί χρειάζονται τὰ λόγια; Οἱ πέτρες φωνάζουν, οἱ τοῖχοι βγάζουν φωνή. Πήγαινε στὶς βασιλικὲς αὐλές, καὶ θ' ἀκούσεις ἀμέσως, 'οἱ πιστοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως'. Πήγαινε στὴ θάλασσα, στὴν ἔρημο, στὰ βουνά, στὰ σπίτια, τὸ ἐγκώμιό σας εἶναι παντοῦ γραμμένο. Μὲ τί νικήσατε; Ὅχι μὲ χρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστη.

Πῶ πῶ λαὸς ποὺ ἀγαπάει τὸ διδάσκαλό του, πῶ πῶ λαὸς ποὺ ἀγαπάει τὸν πατέρα του! Εἶναι μακάρια ἡ πόλη, ὄχι γιὰ τοὺς κίονες καὶ τὴ χρυσὴ ὀροφή, ἀλλὰ γιὰ τὴ δική σας ἀρετή. Τόσες πολλὲς οἱ ἐπιβουλές, καὶ οἱ προσευχὲς σας νίκησαν. Καὶ πολὺ φυσικά· γιατί καὶ οἱ προσευχὲς ἦταν ἀκατάπαυστες, καὶ οἱ πηγὲς τῶν δακρῶν ἔτρεχαν. Ἐκεῖνοι εἶχαν βέλη, ἐσεῖς ὅμως δάκρυα· ἐκεῖνοι θυμὸ, ἐσεῖς ὅμως πραότητα. Ὅ,τι θέλεις κάνε, ἐσεῖς προσεύχεστε. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀντέλεγαν ποῦ βρίσκονται τώρα; Μήπως πήραμε ὄπλα; μήπως τεντώσαμε τόξα; μήπως ρίξαμε βέλη; Προσευχόμασταν, καὶ ἐκεῖνοι ἔφυγαν· σὰν ἀράχνη διασκορπίσθηκαν καὶ σεῖς σὰν πέτρα σταθήκατε. Εἶμαι εὐτυχησμένος ἐξ αἰτίας σας. Γνώριζα βέβαια καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ πόσο μεγάλο πλοῦτο ἔχω, ἀλλὰ τὸν θαύμασα καὶ τώρα. Ἐμουν μακριά, καὶ ἡ πόλη μετανάστευε. Γιὰ ἓνα ἄνθρωπο τὸ πέλαγος γινόταν πόλη. Γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιὰ μικρὰ στὴν ἡλικία, γυναῖκες ποῦ βάσταζαν παιδιὰ, ριψοκηδύνευαν στὸ πέλαγος, περιφρόνησαν τὰ κύματα. Ὁ δοῦλος δὲ φοβόταν τὸν κύριο, ἡ γυναῖκα δὲ θυμόταν τὴ φυσικὴ της ἀδυναμία. Ἐγινε ἡ ἀγορὰ ἐκκλησία, παντοῦ ὄλα γιὰ μένα.

Τίνα γὰρ οὐκ ἐπαιδεύσατε; Βασιλίδα συγχορευούσαν ἐλάβετε· οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι τὸν ζῆλον αὐτῆς. Οὐ βασιλίδα κολακεύων, ταῦτα λέγω, ἀλλ' εὐσέβειαν θεραπεύων· οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι αὐτῆς τὸν ζῆλον. Οὐ γὰρ ὄπλα ἔλαβεν, ἀλλὰ κατορθώματα ἀρετῆς. 5 Ἀπηγόμενην τότε, ἴστε πῶς. Δεῖ γὰρ καὶ τὰ λυπηρὰ εἶπεῖν, ἵνα μάθητε τὰ χρηστά· ἀλλὰ μάθητε πῶς ἀπηγόμενην, καὶ πῶς ἐπανῆλθον. «Οἱ σπεύροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν». Ταῦ- 10 τα τὰ ρήματα ἐγένετο πράγματα. Μετ' εὐχαριστίας ὑπεδέξασθε ὃν ὀδυνώμενοι προεπέμψατε. Καὶ οὐδὲ ἐν μακρῷ χρόνῳ· μετὰ μίαν ἡμέραν πάντα ἐλύθη. Καὶ γὰρ ἡ ἀναβολὴ ἐγένετο δι' ὑμᾶς, ἐπεὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἔλυσε.

4. Λέγω ὑμῖν τὸ ἀπόρρητον. Ἐπεραιώθην τὸ πέλαγος μόνος τὴν 15 Ἐκκλησίαν βαστάζων· ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ στενοῦται. Οὐκ ἐστενοχωρεῖτο τὸ πλοῖον· «οὐ στενοχωρησθε γὰρ ἐν ἡμῖν». Ἀπήειν τὰ ὑμέτερα μεριμνῶν, κεχωρισμένος μὲν τῷ σώματι, συνημμένος δὲ τῇ γνώμῃ· ἀπήειν τὸν Θεὸν παρακαλῶν, καὶ παρακατατιθέμενος ὑμῶν τὴν ἀγάπην· ἀπήειν, ἐκαθεζόμενη μόνος τὰ ὑμέτερα μεριμνῶν, 20 βουλευόμενος περὶ ἀποδημίας μόνος. Ἀθρόον ἀωρίας γενομένης γράμματα ἔπεμψεν ἡ θεοφιλεστάτη αὐτῆ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, ταῦτα λέγουσα τὰ ρήματα (δεῖ γὰρ αὐτῆς καὶ τὰ ρήματα εἶπεῖν)· «Μὴ νομίση σου ἡ ἀγιωσύνη ὅτι ἔγνων τὰ γεγενημένα. Ἀθῶος ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματός σου. Ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ διεφθαρμένοι ταύτην τὴν 25 μηχανὴν διεσκεύασαν· τῶν δὲ ἐμῶν δακρύων μάρτυς ὁ Θεός, ὃ ἱερεύω». Οἶαν σπονδὴν ἐξέχεε; τὰ γὰρ δάκρυα αὐτῆς σπονδὴ ἐγένετο. «Ἵ ἱερεύω». Ἡ ἱερεία, αὐτοχειροτόνητος θύουσα τῷ Θεῷ καὶ

Γιατί ποιόν δὲ διορθώσατε; Τὴ βασίλισσα πήρατε στὸ χορὸ σας· γιατί δὲ θὰ κρύψω τὸ ζῆλο της. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ γιὰ νὰ κολακέψω τὴ βασίλισσα, ἀλλὰ γιὰ νὰ τιμήσω τὴν εὐσέβειά της. Γιατί δὲν πῆρε ὄπλα, ἀλλὰ κατορθώματα ἀρετῆς. Ἐξοριζόμενοι τότε, γνωρίζετε πῶς. Γιατί πρέπει νὰ πῶ καὶ τὰ λυπηρά, γιὰ νὰ μάθετε τὰ εὐχάριστα. Ἀλλὰ μάθετε πῶς ἐξοριζόμενοι καὶ πῶς ἐπέστρεψα. «Ὅσοι σπέρνουν μὲ δάκρυα, θὰ θερίσουν μὲ ἀγαλλίαση. Πηγαίνοντας στὰ χωράφια ρίχνουν μὲ δάκρυα τοὺς σπόρους. Ἐπιστρέφοντας ὁμως θὰ ἔρθουν μὲ ἀγαλλίαση, φέροντας μαζί τους τὰ δεμάτια τους»⁸. Αὐτὰ τὰ λόγια ἔγιναν πράξεις. Μὲ εὐχαριστία ὑποδεχθήκατε αὐτὸν ποὺ μὲ ὀδύνη ἀποχαιρετήσατε. Καὶ οὔτε μετὰ ἀπὸ πολὺν καιρὸ ὕστερα ἀπὸ μία ἡμέρα ὄλα διαλύθηκαν. Γιατί πραγματικὰ ἡ ἀναβολὴ ἔγινε γιὰ σᾶς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὰ διέλυσε.

4. Σᾶς λέγω τὸ μυστικὸ. Πέρασα τὸ πέλαγος μόνος βαστάζοντας τὴν Ἐκκλησία· γιατί ἡ ἀγάπη δὲ στενεύει. Τὸ πλοῖο δὲν ἦταν στενὸ· «δὲν ὑπάρχει στενότητα σ' ἐμᾶς»⁹. Ἐφευγα καὶ μεριμνοῦσα γιὰ τὰ δικά σας, χωρισμένος μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἐνωμένος μὲ τὴ σκέψη. Ἐφευγα καὶ παρακαλοῦσα τὸ Θεό, καὶ τοῦ παρέδυνα τὴν ἀγάπη σας. Ἐφευγα, καθόμενος μόνος καὶ μεριμνοῦσα γιὰ τὰ δικά σας, καὶ σκεπτόμενος μόνος γιὰ τὴν ἐξορία. Ἀμέσως ὅταν ξημέρωσε, τὴν πρώτη ἡμέρα, ἡ θεοφιλέστατη αὐτὴ ἔστειλε γράμματα, λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια (γιατί πρέπει καὶ τὰ λόγια της νὰ πῶ)· ἼΝα μὴ νομίσει ἡ ἀγιωσύνη σου ὅτι γνώριζα αὐτὰ ποὺ ἔγιναν. Ἐγὼ εἶμαι ἄθῶα ἀπὸ τὸ αἷμα σου. Ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ διεφθαρμένοι κατασκεύασαν αὐτὴ τὴ σκευωρία. Μάρτυρας γιὰ τὰ δάκρυά μου ὁ Θεός, στὸν ὁποῖο θυσιάζω'. Ποιὰ θυσία πρόσφερε; Τὰ δάκρυά της ἔγιναν θυσία. Ἐστὸν ὁποῖο θυσιάζω'. Ἡ ἱέρεια, χειροτονημένη ἀπὸ μόνη της, θυσίαζε στὸ Θεὸ καὶ πρόσφερε δάκρυα καὶ ἐξομολόγησι καὶ

9. Β' Κορ. 6,12.

σπένδουσα δάκρυα καὶ ἔξομολόγησιν καὶ μετάνοιαν, οὐχ ὑπὲρ ἱερέως, ἀλλ' ὑπὲρ Ἐκκλησίας, ὑπὲρ δήμου διεσπαρμένου. Ἐμέμνητο, ἐμέμνητο καὶ τῶν παιδίων καὶ τοῦ βαπτίσματος. «Μέμνημαι ὅτι διὰ τῶν χειρῶν τῶν σῶν τὰ παιδιά τὰ ἐμὰ ἐβαπτίσθη».

5 Ταῦτα ἡ βασίλισσα· οἱ δὲ ἱερεῖς παρὰ φθόνου πάντες ἠγνόουν τὸ χωρίον, ἔνθα κατέλυν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν εἰπεῖν, ἐκείνη μὲν ὡς ὑπὲρ τέκνου τρέμουσα περιήει τῶν στρατιωτῶν. Οὐ γὰρ κατείληφε τὸ χωρίον, ἔνθα διήγον. Πανταχοῦ ἔπεμπε μεριμνῶσα μὴ δολοφονηθῆ, μὴ ἀναιρεθῆ, καὶ ἀπολέσωμεν τὸ θήραμα. Τοῦτο μόνον,
10 καὶ τὰ παρ' ἑμαυτῆς ἐπιδείκνυμι. Ζητῶ μόνον, καὶ οὐ περιγίνονται. Οἱ ἐχθροὶ πανταχοῦ περιήεσαν δίκτυα ἀπλοῦντες, ἵνα λάβωσι καὶ ἐπαναγάγουσιν εἰς τὰς ἐκείνων χεῖρας. Εἶτα καὶ παρεκάλει, καὶ τῶν γονάτων ἤπτετο τῶν βασιλικῶν, κοινωνὸν τὸν ἄνδρα ποιῶσα τοῦ θηράματος· καθάπερ ὁ Ἀβραὰμ τὴν Σάρραν, οὕτως αὐτὴ τὸν
15 ἄνδρα. Ἀπωλέσαμεν, φησὶν, τὸν ἱερέα, ἀλλ' ἐπαναγάγωμεν. Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία ἐλπίς τῆς βασιλείας, ἐὰν μὴ ἐκεῖνον ἐπαναγάγωμεν. Ἀμῆχανον ἐμὲ κοινωνῆσαί τιτι τῶν ταῦτα ἐργασαμένων· δάκρυα ἐξαφιεῖσα, τὸν Θεὸν ἱκετεύουσα, πᾶσαν μηχανὴν ἐπιδεικνυμένη.

20 Ἴστε καὶ ὑμεῖς μεθ' ὅσης εὐνοίας ἡμᾶς ὑπεδέξατο, πῶς ἐνηγκαλίσατο ὡς οἰκεῖα μέλη, πῶς μεθ' ὑμῶν ἔλεγε καὶ αὐτὴ σπουδάζειν. Οὐδὲ γὰρ ταῦτα τὰ ρήματα ἔλαθε τὴν εὐγνωμοσύνην ὑμῶν, ὅτι ἀπεδέξασθε τὴν μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν τροφὸν τῶν μοναζόντων, καὶ προστάτιν τῶν ἀγίων, τῶν πτωχῶν τὴν βα-
25 κτηρίαν. Ὁ ἔπαινος ἐκείνης δόξα εἰς Θεὸν γίνεται, στέφανος τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἶπω θερμὸν αὐτῆς πόθον; εἶπω φιλοτιμίαν τὴν περὶ ἐμέ; Ἐν ἑσπέρα βαθεῖα χθὲς ἀπέστειλε ταῦτα λέγουσα τὰ ρήματα· εἶπε πρὸς αὐτόν· ἡ εὐχή μου πεπλήρωται· ἀπήτησα τὸ κατόρθωμα· ἔστεφανῶθην μᾶλλον τοῦ διαδήματος· ἀπέλαβον τὸν ἱερέα, ἀπέδωκα τὴν κεφαλὴν τῷ σώματι, τὸν κυβερνήτην τῇ νηϊ, τὸν ποιμένα τῇ ποιίμνῃ, τὸν νυμφίον τῇ παστάδι.

μετάνοια, ὄχι γιὰ τὸν ἱερέα, ἀλλὰ γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὸ διασκορπισμένο λαὸ. Θυμόταν, θυμόταν καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὸ βάπτισμα. «Θυμάμαι ὅτι μὲ τὰ δικά σου χέρια βαπτίσθηκαν τὰ δικά μου παιδιὰ».

Αὐτὰ ἔγραφε ἡ βασίλισσα· καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ φθόνο ὅλοι δὲ γνώριζαν τὸν τόπο, ὅπου ἔμεινα. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ πού θᾶ πῶ, ἐκείνη τρέμοντας ὅπως γιὰ δικὸ τῆς παιδιὶ τριγυρνοῦσε παντοῦ, ὄχι ἢ ἴδια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἀποστολὴ τῶν στρατιωτῶν. Γιατὶ δὲ βρῆκε τὸν τόπο ὅπου ἔμεινα. Παντοῦ ἔστελνε φροντίζοντας νὰ μὴ δολοφονηθεῖ, νὰ μὴ θανατωθεῖ καὶ χάσουμε τὸ θήραμα. Αὐτὸ μόνο, καὶ προσφέρω τὰ δικά μου. Ζητῶ μόνο, καὶ δὲν τὸ κατορθώνουν. Οἱ ἐχθροὶ παντοῦ περιτριγύριζαν ἀπλώνοντας δίχτυα, γιὰ νὰ μὲ συλλάβουν καὶ νὰ μὲ ξαναφέρουν στὰ δικά τους χέρια. Ἐπειτα καὶ παρακαλοῦσε, καὶ ἔπιανε τὰ γόνατα τοῦ βασιλιᾶ, κάνοντας τὸν ἄνδρα τῆς νὰ πάρει μέρος στὸ κυνήγι· ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἄβρααμ παρακαλοῦσε τὴ Σάρρα, ἔτσι αὐτὴ τὸν ἄνδρα τῆς. Χάσαμε, λέγει, τὸν ἱερέα, ἀλλὰ νὰ τὸν ξαναφέρουμε. Δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς καμιὰ ἐλπίδα γιὰ τὴ βασιλεία, ἂν δὲν τὸν ξαναφέρουμε. Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπικοινωνήσω μὲ κάποιον ἀπ' αὐτοὺς πού τὰ ἔκαμαν αὐτά. Καὶ ἔχυνε δάκρυα, ἰκέτευε τὸ Θεό, μεταχειριζόταν κάθε μέσο.

Γνωρίζετε καὶ σεῖς μὲ πόση συμπάθεια μὲ ὑποδέχθηκε, πῶς μὲ ἀγκάλιασε σὰν δικά τῆς μέλη, πῶς ἔλεγε ὅτι καὶ αὐτὴ φροντίζει μαζί σας. Καὶ οὔτε αὐτὰ τὰ λόγια ξέφυγαν ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνη σας, γιατί δεχθήκατε τὴ μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν τροφὸ τῶν μοναχῶν, τὴν προστάτιδα τῶν ἀγίων, τὸ στήριγμα τῶν φτωχῶν. Ὁ ἔπαινος γι' αὐτὴ γίνεται δόξα στὸ Θεό, στεφάνι τῶν ἐκκλησιῶν. Νὰ πῶ ἓνα θερμὸ τῆς πόθο; νὰ πῶ τὴ γενναιοδωρία τῆς γιὰ μένα; Ἄργα τὴ νύχτα χθὲς ἔστειλε κάποιον λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια· πὲς του, ἢ προσευχὴ μου ἐκπληρώθηκε· κατόρθωσα ὅ,τι ζητοῦσα· στεφανώθηκα καλύτερα καὶ ἀπὸ τὸ στέμμα· ξαναπόκτησα τὸν ἱερέα, ἀπέδωσα τὴν κεφαλὴ στὸ σῶμα, τὸν κυβερνήτη στὸ πλοῖο, τὸν ποιμένα στὴν ποιμνὴ, τὸ νυμφίο στὸ νυφικὸ θάλαμο.

5. Κατησχύνθησαν οἱ μοιχοί. Ἐὰν ζήσω, ἐὰν ἀποθάνω, οὐκέτι μοι μέλει. Ἴδετε τοῦ πειρασμοῦ τὰ κατορθώματα. Τί ποιήσω, ἵνα ὑμῖν ἀξίαν ἀποδῶ τῆς ἀγάπης τὴν ἀμοιβήν; Ἀξίαν μὲν οὐ δύναμαι, ἣν δὲ ἔχω, δίδωμι. Ἀγαπῶ ἐτοιμῶς τὸ αἷμά μου ἐκχέειν ὑπὲρ τῆς 5 ὑμετέρας σωτηρίας. Οὐδεὶς ἔχει τέκνα τοιαῦτα, οὐδεὶς ἀγέλην τοιαύτην, οὐδεὶς ἄρουραν οὕτως εὐθαλῆ. Οὐ χρεῖα μοι γεωργίας· ἐγὼ καθεύδω, καὶ οἱ στάχυες κομῶσιν. Οὐ χρεῖα μοι πόνου· ἐγὼ ἠσυχάζω, καὶ τὰ πρόβατα τῶν λύκων περιγίνονται. Τί ὑμᾶς καλέσω; πρόβατα ἢ ποιμένας ἢ κυβερνήτας ἢ στρατιώτας καὶ στρατη- 10 γοὺς; Πάντα ὑμῖν ἐπαληθεύω τὰ ρήματα. Ὅταν ἴδω τὴν εὐταξίαν, πρόβατα καλῶ· ὅταν ἴδω τὴν πρόνοιαν, ποιμένας προσαγορεύω· ὅταν ἴδω τὴν σοφίαν, κυβερνήτας ὀνομάζω· ὅταν ἴδω τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐτόνιαν, στρατιώτας καὶ στρατηγοὺς ὑμᾶς ἅπαντας λέγω.

Ἦ ὦ πόνος, ὦ πρόνοια λαοῦ· ἠλάσατε τοὺς λύλους, καὶ οὐκ 15 ἀμεριμνήσετε. Οἱ ναῦται οἱ μεθ' ὑμῶν καθ' ὑμῶν γεγόνασιν, οἵτινες τὸν πόλεμον τῷ πλοίῳ κατεσκεύασαν. Βοᾶτε ἔξω τὸν κλῆρον, καὶ ἄλλον κλῆρον τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τίς χρεῖα βοῆς; Ἀπῆλθον, καὶ ἀπηλάθησαν, μηδενὸς διώκοντος ἐφυγαδεύθησαν. Οὐ κατηγορεῖ αὐτῶν ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸ συνειδός. «Εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα 20 ἄν». Οἱ μεθ' ἡμῶν καθ' ἡμῶν γεγόνασιν· οἱ μεθ' ἡμῶν τὸ πλοῖον κυβερνῶντες, τὸ πλοῖον καταποντίσαι ἠθέλησαν. Ἐθαύμασα ὑμῶν τὴν σύνεσιν. Ταῦτα λέγω, οὐκ εἰς στάσιν ὑμᾶς ἀλείφω. Στάσις γὰρ τὰ ἐκείνων, τὰ δὲ ὑμέτερα ζῆλος. Οὐ γὰρ ἠξιώσατε αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι, ἀλλὰ κωλυθῆναι τοῦτο καὶ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς 25 Ἐκκλησίας, ἵνα μὴ πάλιν ὑποβρύχιος γένηται. Ἡ γὰρ ἀνδρεία ὑμῶν οὐκ ἀφῆκε γενέσθαι τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἡ γνώμη ἐκείνων τὸ κλυδώνιον εἰργάσατο.

5. Καταντροπιάσθηκαν οί μοιχοί. Ἐάν ζῆσω, ἄν πεθάνω, δὲ μὲ μέλει πιά. Κοιτάξτε τὰ κατορθώματα τῆς δοκιμασίας. Τί νὰ κάμω γιὰ νὰ σᾶς ἀνταποδώσω ἀντάξια τὴν ἀμοιβὴ τῆς ἀγάπης σας; Ἀντάξια βέβαια δὲν μπορῶ, αὐτὴν ὅμως πού ἔχω τῆ δίνω. Ἀπὸ ἀγάπη εἶμαι ἔτοιμος νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴ δική σας σωτηρία. Κανένας δὲν ἔχει τέτοια τέκνα, κανένας δὲν ἔχει τέτοιο ποῖμνιο, κανένας δὲν ἔχει τόσο ἀνθηρὴ γῆ. Δὲ χρειάζεται νὰ τὴν καλλιεργῶ· ἐγὼ κοιμᾶμαι καὶ τὰ στάχυα ὠριμάζουν. Δὲ χρειάζεται νὰ κοπιάζω· ἐγὼ ἡσυχάζω, καὶ τὰ πρόβατα νικοῦν τοὺς λύκους. Τί νὰ σᾶς ὀνομάσω; πρόβατα ἢ ποιμένες, κυβερνήτες ἢ στρατιῶτες καὶ στρατηγούς; Ὅλα τὰ ὀνόματα ἀποδεικνύονται ἀληθινὰ σὲ σᾶς. Ὅταν δῶ τὴν πειθαρχία σας, σᾶς καλῶ πρόβατα· ὅταν δῶ τὴν πρόνοιά σας, σᾶς προσφωνῶ ποιμένες· ὅταν δῶ τὴ σοφία σας, σᾶς ὀνομάζω κυβερνήτες· ὅταν δῶ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ γενναιότητά σας, σᾶς λέγω ὄλους στρατιῶτες καὶ στρατηγούς.

Τὶ κόπος, τὶ πρόνοια λαοῦ! Ἀπομακρύνετε τοὺς λύκους καὶ δὲν ἀδιαφορήσατε. Οἱ ναῦτες πού ἦταν μαζί σας στράφηκαν ἐναντίον σας, αὐτοὶ προετοίμασαν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ πλοίου. Φωνάζετε ἔξω ὁ κλῆρος καὶ ἄλλος κλῆρος στὴν Ἐκκλησία'. Τί χρειάζονται οἱ φωνές; Ἐφυγαν καὶ ἀπομακρύνθηκαν, χωρὶς κανένας νὰ τοὺς διώκει τράπηκαν σὲ φυγὴ. Δὲν τοὺς κατηγορεῖ αὐτοὺς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἡ συνείδησή τους. «Ἐάν μὲ κατηγοροῦσε ἐχθρός, θὰ ὑπέφερα τὴν κατηγορία»¹⁰. Αὐτοὶ πού ἦταν μαζί μας στράφηκαν ἐναντίον μας· αὐτοὶ πού κυβερνοῦσαν μαζί μας τὸ πλοῖο, θέλησαν νὰ καταποντίσουν τὸ πλοῖο. Θαύμασα τὴ συνέσῃ σας. Αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι γιὰ νὰ σᾶς ἐτοιμάσω γιὰ στάση. Γιατὶ στάση ἦταν οἱ δικές τους ἐνέργειες, ἐνῶ οἱ δικές σας ζῆλος. Γιατὶ δὲν ἀξιῶσατε νὰ θανατωθοῦν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ ἐμποδισθεῖ κάτι τέτοιο καὶ γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴ βυθισθεῖ πάλι. Ἡ ἀνδρεία σας λοιπὸν δὲν ἄφησε νὰ γίνεῖ ἡ τρικυμία, ἀλλὰ ἡ δική τους διάθεση προκάλεσε τὴ θαλασσοταραχή.

10. Ψαλμ. 54,13.

Ἐγὼ δέ, οὐ τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ ἐκείνων λογίζομαι. Ἄνθρωπος θυσιαστηρίῳ παρεστηκώς, δήμου τοσούτου ἐγκεχειρισμένος πρόνοιαν, ὀφείλων καταστέλλειν τὰ λυπηρά, ἠῤῥησας τὸν χειμῶνα, κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ἤλασας, τὰ τέκνα τὰ σὰ ἀναλώσας
 5 τῇ γνώμῃ, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν. Ὡστε θαυμάζω ὑμᾶς καὶ ἐπαινῶ, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον καὶ τῆς εἰρήνης γενομένης σκοπεῖτε, ὅπως ἂν τελεία γένηται εἰρήνη. Δεῖ γὰρ τὸν κυβερνήτην μετὰ τῶν ναυτῶν ὁμόνοιαν ἔχειν· ἐὰν γὰρ διαστασιάζωσι, καταποντίζεται τὸ σκάφος. Ὑμεῖς κατορθώσατε τὴν εἰρήνην μετὰ
 10 τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν· ὑμᾶς κοινωνοὺς ποιήσομαι τῆς ἀσφαλείας. Χωρὶς ὑμῶν οὐδὲν ἐργάσομαι, εἴτα καὶ τῆς θεοφιλεστάτης Αὐγούστης. Καὶ γὰρ κάκεινη φροντίζει καὶ μεριμνᾷ καὶ πάμπολλα ποιεῖ, ὥστε τὸ φυτευθὲν μεῖναι βέβαιον, ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν ἀκλυδώνιστον μεῖναι. Ἐπήνεσα οὖν καὶ ὑμῶν τὴν σύνεσιν καὶ τῶν βασιλέων
 15 τὴν πρόνοιαν. Οὐ γὰρ οὕτως αὐτοῖς μέλει περὶ πολέμου, ὡς περὶ Ἐκκλησίας, οὐχ οὕτω περὶ πόλεως, ὡς περὶ Ἐκκλησίας.

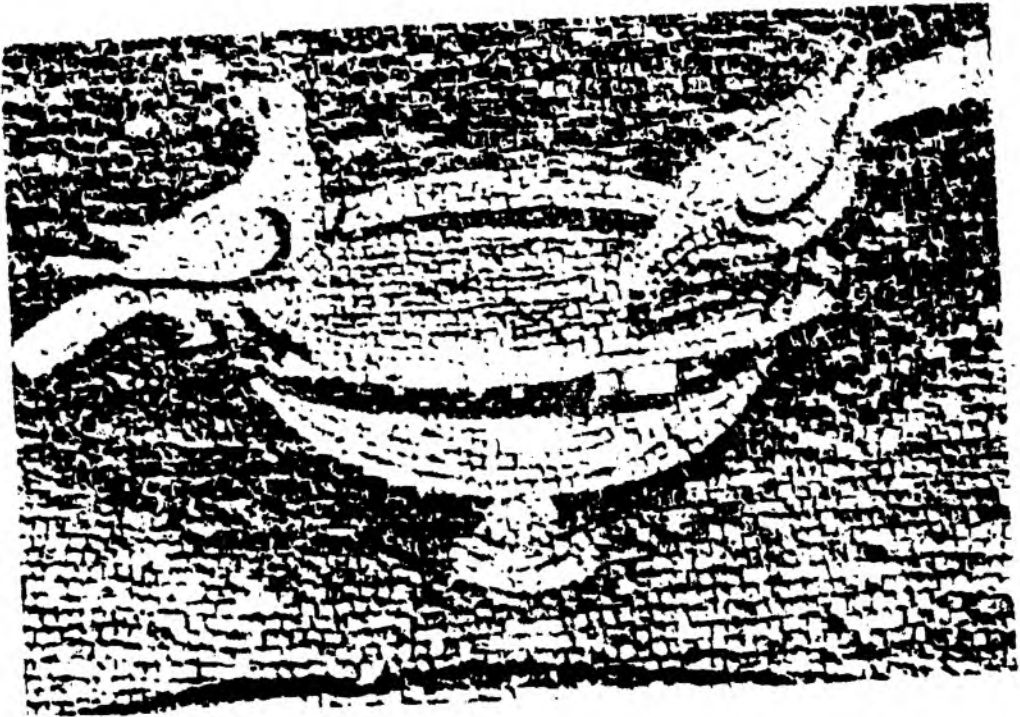
Παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν, ἀξιώσωμεν ἐκείνην, παραμείνωμεν ταῖς εὐχαῖς, καὶ μὴ, ἐπειδὴ ἐλύθη τὰ δεινά, χαυνότεροι γενώμεθα. Διὰ τοῦτο ἕως τῆς σήμερον εὐχόμεθα λυθῆναι τὰ δεινά. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὥσπερ τότε ἀνδρεῖοι, οὕτω καὶ σήμερον
 20 σπουδαῖοι. Ὑπὲρ δὲ τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ Υἱῷ σὺν τῷ ἁγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐγὼ ὁμως δὲ λογαριάζω τὸ τέλος, ἀλλὰ τῇ διάθεσὶ τους. Ἐσύ¹¹, ἄνθρωπος ποὺ στάθηκες κοντὰ στὸ θυσιαστήριον, ποὺ ἀνέλαβες τῇ φροντίδα γιὰ τόσο πολὺ λαό, ποὺ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ καταστέλλεις τὰ ληπηρά, μεγάλωσες τὴν τρικυμία, ἔστρεψες ἐναντίον σου τὸ ξίφος, ἀφοῦ κατέστρεψες τὰ δικά σου τέκνα μὲ τῇ σκέψῃ σου, ἂν ὄχι καὶ στὴν πράξῃ. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς σὲ ἐμπόδισε. Ἐπομένως σᾶς θαυμάζω καὶ σᾶς ἐπαινῶ, γιὰτὶ σκέπτεστε μετὰ τὸν πόλεμον καὶ ἀφοῦ ἔγινε ἡ εἰρήνη, μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνῃ τέλεια ἡ εἰρήνη. Καθόσον πρέπει ὁ κυβερνήτης νὰ ἔχει ὁμόνοια μὲ τοὺς ναῦτες· γιὰτὶ, ἂν συγκρούονται, καταποντίζεται τὸ σκάφος. Ἐσεῖς κατορθώσατε τὴν εἰρήνην μὲ τῇ χάρι τοῦ Θεοῦ· ἐσᾶς θὰ κάνω συμμέτοχους γιὰ τὴν ἀσφάλειά της. Χωρὶς ἐσᾶς δὲ θὰ κάμω τίποτε, καὶ χωρὶς τῇ θεοφιλέστατῃ Αὐγούστα. Γιὰτὶ καὶ ἐκείνη φροντίζει καὶ μεριμνᾷ καὶ πάρα πολλὰ κάνει, ὥστε αὐτὸ ποὺ φυτεύθηκε νὰ μείνῃ βέβαιο, ὥστε ἡ Ἐκκλησία νὰ μείνῃ χωρὶς ταραχές. Ἐπαίνεσα λοιπὸν καὶ τῇ δικῇ σας σύνεσιν καὶ τῶν βασιλέων τὴν πρόνοια. Γιὰτὶ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει αὐτοὺς τόσο γιὰ τὸν πόλεμον, ὅσο γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ὄχι τόσο γιὰ τὴν πόλιν, ὅσο γιὰ τὴν Ἐκκλησία.

Ἄς παρακαλέσουμε τὸ Θεό, ἃς τιμήσουμε τὴν Ἐκκλησία, ἃς δεῖξουμε ἐπιμονὴν στὶς προσευχάς καὶ ἃς μὴ γίνουμε πιὸ χαλαροὶ ἐπειδὴ τελείωσαν τὰ δεινά. Γι' αὐτὸ προσευχόμεσθε μέχρι σήμερον νὰ τελειώσουν τὰ δεινά. Ἄς εὐχαριστήσουμε τὸ Θεό, ὅπως τότε ἀνδρεῖοι, ἔτσι καὶ σήμερον ἃς εἴμαστε πρόθυμοι. Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ ἃς εὐχαριστήσουμε τὸ Θεό, στὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, συγχρόνως καὶ στὸν Υἱὸν καὶ στὸ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

11. Ἀπευθύνεται στὸ Θεόφιλο.

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΗΣ ΧΑΝΑΝΑΙΑΣ

Ἐκφωνήθηκε μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν ἐξορία.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΙΝ ΤΗΣ ΧΑΝΑΝΑΙΑΣ

Ἐρρήθη δὲ μετὰ τὸ ὑποστρέψαι αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας.

1. Πολὺς ὁ χειμὼν, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν τῶν παραγενομένων οὐ
5 διεκώλυσε· πολλοὶ οἱ πειρασμοί, ἀλλὰ τὸν πόθον ὑμῶν οὐκ ἐξέλυ-
σαν. Οὐ παύεται ἡ Ἐκκλησία πολεμουμένη καὶ νικῶσα, ἐπιβου-
λευομένη καὶ περιγινομένη. Ὅσον ἄλλοι ἐπιβουλεύουσι, τοσοῦτον
αὕτη ἀύξεται· καὶ τὰ μὲν κύματα διαλύεται, ἡ δὲ πέτρα ἔστηκεν
ἀκίνητος. Ἐν ἡμέρᾳ διδασκαλία, ἐν νυκτὶ παννουχίδες· ἡ ἡμέρα
10 πρὸς τὴν νύκτα ἀμιλλᾶται· ἐκεῖ συνάξεις, καὶ ἐνταῦθα συνάξεις. Ἡ
νύξ τὴν ἀγορὰν ἐκκλησίαν ἐργάζεται· ἡ δὲ προθυμία πυρὸς σφο-
δροτέρα. Οὐ δεῖσθε παραινέσεως, καὶ ἐπιδείκνυσθε τὴν σπουδὴν.
Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖ; τίς οὐκ ἂν θαυμάσειεν; Οὐ μόνον οἱ ὄντες
οὐκ ἀπελείφθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ὄντες προσεγέγοντο. Τοιοῦτον
15 τῶν πειρασμῶν τὸ κέρδος· καθάπερ γὰρ ὑετὸς εἰς τὴν γῆν κατιῶν
διεγείρει τὰ σπέρματα, οὕτω καὶ ὁ πειρασμὸς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσιῶν
διεγείρει τὴν προθυμίαν.

Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· ἀκίνητος ἡ Ἐκκλησία· «πῦλαι ἄδου οὐ·
κατισχύσουσιν αὐτῆς». Ὁ πολεμῶν ἑαυτὸν καταλύει, τὴν δὲ Ἐκ-
20 κλησίαν ἰσχυροτέραν δείκνυσιν· ὁ πολεμῶν τὴν ἰσχὴν ἑαυτοῦ κατα-
βάλλει, ἡμῶν δὲ λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ τρόπαιον. Ὁ Ἰώβ ἦν

ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΗΣ ΧΑΝΑΝΑΙΑΣ

Ἐκφωνήθηκε μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν ἐξορία

1. Εἶναι μεγάλη ἡ τρικυμία, ἀλλὰ δὲν ἐμπόδισε τὴν προθυμία σας καὶ ἤρθατε ἐδῶ· πολλοὶ οἱ πειρασμοί, ἀλλὰ δὲν ἐξάλειψε τὸν πόθο σας. Δέ σταματάει ἡ Ἐκκλησία νὰ πολεμεῖται καὶ νὰ νικάει, νὰ ἀπειλεῖται καὶ νὰ ὑπερισχῶει. Ὅσο οἱ ἄλλοι τὴν ἐπιβουλεύονται, τόσο αὐτὴ αὐξάνεται· καὶ τὰ κύματα διαλύονται, ἐνῶ ἡ πέτρα στέκεται ἀκίνητη. Τὴν ἡμέρα διδασκαλία, τὴ νύχτα παννυχίδες. Ἡ ἡμέρα συναγωνίζεται τὴ νύχτα· ἐκεῖ συγκεντρώσεις, καὶ ἐδῶ συγκεντρώσεις. Ἡ νύχτα κάνει τὴν ἀγορὰ ἐκκλησία καὶ ἡ προθυμία σας εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴ φωτιά. Δὲν ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ παραίνεση καὶ φανερῶνετε τὸ ζῆλο σας. Ποιὸς δὲ θὰ ἐκπλαγεῖ; Ποιὸς δὲ θὰ θαυμάσει; Ὅχι μόνο αὐτοὶ ποὺ ἦταν δὲν ἀπουσίασαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἦταν πλησίασαν. Τέτοιο εἶναι τὸ κέρδος τῶν πειρασμῶν. Γιατί, ὅπως ἡ βροχὴ πέφτοντας στὴ γῆ ἀφυπνίζει τὰ σπέρματα, ἔτσι καὶ ὁ πειρασμὸς μπαίνοντας στὴν ψυχὴ ἀφυπνίζει τὴν προθυμία.

Εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ· ἀκίνητη ἡ Ἐκκλησία· «οἱ πύλες τοῦ ἅδῃ δὲ θὰ τὴ νικήσουν»¹. Ἐκεῖνος ποὺ τὴν πολεμάει, καταστρέφει τὸν ἑαυτό του καὶ ἀποδεικνύει πιὸ δυνατὴ τὴν Ἐκκλησία. Ἐκεῖνος ποὺ τὴν πολεμάει, νικάει τὴ δική του δύναμη καὶ

καλὸς καὶ πρὸ τούτου· μετὰ δὲ ταῦτα βελτίων ἐφάνη. Οὐχ οὕτω
καλὸς ἦν, ὅτε ἀσινῆς ἦν τὸ σῶμα, ὡς καλὸς ἦν ὅτε τῷ ἰχώρι τῶν
τραυμάτων ἐστεφανοῦτο. Μηδέποτε φοβηθῆς πειρασμόν, ἐὰν ψυ-
χὴν παρεσκευασμένην ἔχῃς. Οὐ βλάπτει ἢ θλιῖσις, ἀλλ' ὑπομονὴν
5 κατεργάζεται. Ὡσπερ γὰρ τὸ χρυσίον οὐ βλάπτει ἢ κάμιнос, οὕτως
οὐδὲ τὸν γενναῖον διαφθείρει ἢ θλιῖσις. Τί ποιεῖ ἢ κάμιнос τῷ χρυ-
σίῳ; Καθαρὸν ἀποτελεῖ. Τί ἐργάζεται ἢ θλιῖσις τῷ φέροντι; Τὴν
ὑπομονήν. Ὑψηλότερον κατασκευάζει, ραθυμίαν περικόπτει, συν-
άγει τὴν ψυχὴν, σωφρονέστερον ποιεῖ τὸν λογισμόν. Ἐπήγαγον
10 πειρασμόν, ἵνα τὰ πρόβατα ἀπελάσωσι, καὶ τὸ ἐναντίον ἐξέβη·
εἰσήγαγε γὰρ ποιμένα.

Ἐν τίσι τὰ ἡμέτερα; Ἐν εὐδοκιμήσει. Ἐν τίσι τὰ ἐκείνων; Ἐν
αἰσχύνη. Ποῦ εἰσι τὰ ἐκείνων; Οὐδὲ φαίνονται. Τὴν ἀγορὰν περιέρ-
χομαι, καὶ οὐδένα βλέπω. Φύλλα ἦν, καὶ ἀνέμου φυσήσαντος ἐξέ-
15 πεσεν· ἄχυρα ἦν, καὶ ἀνερριπίσθη, καὶ ὁ σῖτος ἐφάνη ὄριμος· μό-
λυβδος ἦν, καὶ ἐτάκη, καὶ τὸ χρυσίον διέμεινε καθαρὸν. Τίς αὐτοὺς
ἐλαύνει; Οὐδεὶς· ἀλλὰ τὸ συνειδὸς πολέμιον ἔχουσι συνοικοῦντα
μετὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ἰσασι τί ἔπραξαν. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κάϊν ἐβούλετο
σφάζαι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτε ἐβούλετο σφάζαι, ἢ ἐπιθυμία
20 ἦνθει· ἐπειδὴ δὲ τὴν ἁμαρτίαν εἰργάσατο, στένων καὶ τρέμων παν-
ταχοῦ τῆς οἰκουμένης περιήρχετο. Οὗτοι δέ, εἰ καὶ μὴ ἔσφαξαν τῇ
πείρᾳ, ἀλλ' ἔσφαξαν τῇ γνώμῃ. Ἡ σφαγὴ προεχώρησεν ὅσον κατὰ
τῇ ἐκείνων πονηρίαν· ἢ δὲ ζωὴ συνεχωρήθη διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φι-
λανθρωπίαν. Ταῦτα λέγω, τὴν προθυμίαν τὴν ὑμετέραν ἐπαλεί-
25 φων, ἵνα μηδέποτε φοβηθῆτε πειρασμόν. Πέτρα εἶ; Μὴ φοβοῦ τὰ
κύματα. «Ἐπὶ γὰρ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλη-
σίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς», φησί. Ποτὲ ἐξωθεν
οἱ πόλεμοι, ποτὲ ἐνδοθεν· ἀλλὰ οὐδεὶς καταποντίζει τὸ σκάφος.

κάνει πιὸ λαμπρὸ τὸ τρόπαιό μας. Ὁ Ἰώβ ἦταν καλὸς καὶ πρὶν ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ ὕστερα φάνηκε καλύτερος. Δὲν ἦταν τόσο καλὸς ὅταν ἦταν ὑγιῆς στὸ σῶμα, ὅσο καλὸς ἦταν ὅταν στεφανωνόταν μὲ τὸ πῦο τῶν πληγῶν του. Νὰ μὴ φοβηθεῖς ποτὲ τὸν πειρασμό, ἂν ἔχεις προετοιμασμένη τὴν ψυχὴ σου. Ἡ θλίψη δὲ βλάπτει, ἀλλὰ δημιουργεῖ τὴν ὑπομονή. Ὅπως δηλαδὴ τὸ χρυσάφι δὲν τὸ βλάπτει τὸ καμίνι, ἔτσι καὶ τὸ γενναῖο δὲν τὸν διαφθείρει ἡ θλίψη. Τί κάνει τὸ καμίνι στὸ χρυσάφι; Το καθιστᾷ καθαρὸ. Τί προκαλεῖ ἡ θλίψη σ' αὐτὸν ποὺ τὴν ὑποφέρει; Τὴν ὑπομονή. Τὸν κάνει ἀνώτερο, σταματᾷ τὴν ἀδιαφορία, συγκεντρώνει τὴν ψυχὴ, κάνει πιὸ συνετὸ τὸ λογισμό. Προκάλεσαν πειρασμοὶ γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὰ πρόβατα, καὶ ἐγινε τὸ ἀντίθετο, γιὰτι ἔφερε τὸν ποιμένα.

Σὲ ποιὰ κατάσταση βρίσκονται τὰ δικά μας; Σὲ εὐδοκίμηση. Σὲ ποιὰ κατάσταση βρίσκονται τὰ δικά τους; Γεμάτα ντροπή. Ποῦ εἶναι τὰ δικά τους; Οὔτε φαίνονται. Τριγυρίζω τὴν ἀγορὰ καὶ δὲ βλέπω κανένα. Φύλλα ἦταν, καὶ ὅταν φύσηξε ὁ ἄνεμος ἔπεσαν· ἄχυρα ἦταν καὶ τὰ σκόρπισε ὁ ἄνεμος, καὶ φάνηκε ὄριμο τὸ σιτᾶρι· μόλυβδος ἦταν καὶ ἔλειωσε, καὶ ἔμεινε καθαρὸ τὸ χρυσάφι. Ποιὸς τοὺς καταδιώκει; Κανένας· ἀλλὰ τὴ συνείδησή τους ἔχουν ἐχθρὸ ποὺ κατοικεῖ μέσα τους μετὰ τὴν ἁμαρτία. Ξέρουν τί ἔκαναν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Κάιν ἤθελε νὰ σφάζει τὸν ἀδελφό του, καὶ ὅταν ἤθελε νὰ τὸν σφάζει, φούντωνε ἡ ἐπιθυμία, ὅταν ὅμως ἔκαμε τὴν ἁμαρτία τριγύριζε παντοῦ στὴν οἰκουμένη μὲ στεναγμοὺς καὶ τρόμο. Αὐτοὶ ὅμως, ἂν καὶ δὲν ἔσφαξαν στὴν πράξη, ἔσφαξαν μὲ τὴ διάθεσή τους. Ἡ σφαγὴ προχώρησε ἀνάλογα μὲ τὴν πονηρία τους, καὶ ἡ ζωὴ μου χαρίσθηκε ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ τὰ λέγω, παρακινώντας τὴν προθυμία σας, γιὰ νὰ μὴ φοβηθεῖτε ποτὲ πειρασμό. Εἶσαι πέτρα; Νὰ μὴ φοβᾶσαι τὰ κύματα, γιὰτι «ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου, καὶ οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲ θὰ τὴ νικήσουν», λέγει. Πότε ἀπὸ ἔξω οἱ πόλεμοι, πότε ἀπὸ μέσα, ἀλλὰ κανεὶς δὲν καταποντίζει τὸ σκάφος.

2. Ἄλλ' ἵνα μὴ τὸν ἅπαντα καιρὸν εἰς τὰ ἐκεῖνων ἐγκλήματα ἀναλώσωμεν, παραδόντες ἑαυτοὺς τῷ φόβῳ τοῦ συνειδότος, καὶ τὸν δῆμιον ἀφέντες ταλανίζειν αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λογισμὸν τῶν ἀκαιρῶν ἐπιθυμιῶν, ἀφέντες εἶναι φυγάδας, μηδενὸς 5 ἐλαύνοντος, ἀφέντες εἶναι ἀτίμους, μηδενὸς αὐτοῖς πολεμοῦντος· ἡμεῖς τὴν συνήθη παραθήσωμεν τράπεζαν. Οὐδὲ γὰρ δίκαιον τὸν καιρὸν ἀναλώσαι εἰς τὰ ἐγκλήματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰ παιδιά λιμῷ τηκόμενα παριδεῖν. Χθὲς τοίνυν ὁ Παῦλος τὴν τράπεζαν ἡμῖν παρέθηκε, σήμερον ὁ Ματθαῖος· χθὲς ὁ σκηνοποιός, σήμερον ὁ τε- 10 λώνης· χθὲς ὁ βλάσφημος, σήμερον ὁ ἄρπαξ· χθὲς ὁ διώκτης, σήμερον ὁ πλεονέκτης. Ἄλλ' ὁ βλάσφημος οὐκ ἔμεινε βλάσφημος, ἀλλ' ἐγένετο ἀπόστολος· καὶ ὁ ἄρπαξ οὐκ ἔμεινε ἄρπαξ, ἀλλ' ἐγένετο εὐαγγελιστής. Λέγω καὶ τὴν προτέραν κακίαν, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀρετὴν, ἵνα μήθης ὅση τῆς μετανοίας ἢ ὠφέλεια, ἵνα μηδέ- 15 ποτέ σου τῆς σωτηρίας ἀπογνῶς.

Οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν ἀπὸ ἀμαρτίας ἔλαμπον πρὸ τούτου, ἀλλ' ὕστερον ἔλαμπαν ἀπὸ δικαιοσύνης, τελώνης καὶ βλάσφημος, τὰ ἀκροθίνια τῆς πονηρίας. Τί γάρ ἐστι τελώνιον; Ἄρπαγὴ ἔννομος, βία πεπαρρησιασμένη, ἀδικία νόμον ἔχουσα συνήγορον· 20 ληστῶν χαλεπώτερος ὁ τελώνης. Τί ἐστι τελώνιον; Βία νόμον εἰς συνηγορίαν προβαλλομένη, τὸν ἱατρὸν ἔχουσα δῆμιον. Συνήκατε ὁ εἶπον; Οἱ νόμοι ἱατροί εἰσι, ἔπειτα καὶ δῆμοι γίνονται· οὐ γὰρ λύουσι τὸ ἔλκος, ἀλλὰ αὔξουσι. Τί ἐστι τελώνιον; Ἀναίσχυντος ἀμαρτία, ἀρπαγὴ πρόφασιν οὐκ ἔχουσα, ληστείας χαλεπώτερον. Ὁ 25 ληστής κἂν αἰσχύνεται κλέπτων· οὗτος δὲ παρρησιάζεται ἀρπάζων. Ἄλλ' οὗτος ὁ τελώνης ἀθρόον εὐαγγελιστής ἐγένετο. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; «Παράγων», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς, εἶδε Ματθαῖον ἐπὶ τὸ

2. Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴν καταναλώσουμε ὄλο τὸν καιρὸ μας στὰ δικά τους ἐγκλήματα, ἀφοῦ παρέδωσαν τὸν ἑαυτὸ τους στὸ φόβο τῆς συνείδησης καὶ ἀφοῦ ἀφήσουμε τὸ δῆμιο νὰ ταλανίζει τὴν ψυχὴ τους καὶ τὸ λογισμὸ τῶν ἀνοήτων ἐπιθυμιῶν, ἀφοῦ τοὺς ἀφήσουμε νὰ εἶναι ἀτιμασμένοι χωρὶς νὰ τοὺς πολεμάει κανεὶς, ἐμεῖς ἄς παραθέσουμε τὴ συνηθισμένη τράπεζα. Γιατὶ δὲν εἶναι δίκαιο νὰ καταναλώσουμε τὸ χρόνο στὰ ἐγκλήματα τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ παραβλέψουμε τὰ παιδιὰ μας ποὺ λειώνουν ἀπὸ τὴν πείνα. Χθὲς λοιπὸν μᾶς παρέθεσε τὸ τραπέζι ὁ Παῦλος, σήμερα ὁ Ματθαῖος. Χθὲς ὁ σκηνοποιός, σήμερα ὁ τελώνης· χθὲς ὁ βλάσφημος, σήμερα ὁ ἄρπαγας· χθὲς ὁ διώκτης, σήμερα ὁ πλεονέκτης. Ὅμως ὁ βλάσφημος δὲν ἔμεινε βλάσφημος, ἀλλ' ἐγινε ἀπόστολος· καὶ ὁ ἄρπαγας δὲν ἔμεινε ἄρπαγας, ἀλλ' ἐγινε εὐαγγελιστής. Ἀναφέρω καὶ τὴν προηγούμενη κακία καὶ τὴ μεταγενέστερη ἀρετὴ, γιὰ νὰ μάθεις πόση εἶναι ἡ ὠφέλεια τῆς μετάνοιας, γιὰ νὰ μὴν ἀπελπισθεῖς ποτὲ γιὰ τὴ σωτηρία σου.

Οἱ διδάσκαλοί μας ἔλαμπαν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία τους, ἀλλὰ ὕστερα ἔλαμπαν ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τους, ὁ τελώνης καὶ ὁ βλάσφημος, οἱ πιὸ καλοὶ καρποὶ τῆς πονηρίας. Γιατὶ τί εἶναι τὸ τελωνεῖο; Ἀρπαγὴ νόμιμη, βία θαρραλέα, ἀδικία ποὺ ἔχει συνήγορο τὸ νόμο. Χειρότερος ἀπὸ ληστὲς εἶναι ὁ τελώνης. Τί σημαίνει τελωνεῖο; Βία ποὺ προβάλλει τὸ νόμο γιὰ ὑπεράσπιση, ποὺ ἔχει τὸν ἰατρὸ δῆμιο. Καταλάβατε αὐτὸ ποὺ εἶπα; Οἱ νόμοι εἶναι ἰατροί, ἔπειτα γίνονται καὶ δῆμιοι, γιὰ τὴν δὲ θεραπεύουν τὴν πληγὴ, ἀλλὰ τὴ μεγαλώνουν. Τί σημαίνει τελωνεῖο; Ἀμαρτία ἀναίσχυνη, ἀρπαγὴ χωρὶς πρόφαση, πράγμα χειρότερο ἀπὸ ληστεία. Ὁ ληστής τουλάχιστο ντρέπεται ὅταν κλέβει, ἐνῶ αὐτὸς μιλάει μὲ παρρησία ὅταν ἀρπάζει. Καὶ ὅμως ὁ τελώνης αὐτὸς ἐγινε ἀμέσως εὐαγγελιστής. Πῶς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; «Προχωρώντας», λέγει, «ὁ Ἰησοῦς εἶδε τὸ Ματθαῖο νὰ κάθεται στὸ τελωνεῖο καὶ τοῦ λέγει, ἀκολούθα με»². Πόση δύ-

τελώνιον καθήμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι». Ὡς λόγου δύνάμις· εἰσῆλθε τὸ ἄγκιστρον, καὶ τὸν αἰχμάλωτον στρατιώτην ἐποίησε, τὸν πηλὸν χρυσὸν εἰργάσατο· εἰσῆλθε τὸ ἄγκιστρον, «καὶ εὐθέως ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ». Εἰς τὸ βάθος ἦν τῆς πονη-
5 ρίας, καὶ εἰς τὴν ἀψίδα ἀνέβη τῆς ἀρετῆς.

Μηδεὶς τοίνυν, ἀγαπητοί, ἀπογινωσκέτω τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. Οὐκ ἔστι φύσεως τὰ τῆς πονηρίας· προαιρέσει τετιμή-
μεθα καὶ ἐλευθερία. Τελώνης εἶ; Δύνασαι γενέσθαι εὐαγγελιστής.
Βλάσφημος εἶ; Δύνασαι γενέσθαι ἀπόστολος. Ληστής εἶ; Δύνασαι
10 παράδεισον συλῆσαι. Μάγος εἶ; Δύνασαι προσκυνῆσαι τὸν Δεσπό-
την. Οὐκ ἔστιν οὐδεμία κακία μετανοία μὴ λυομένη. Διὰ τοῦτο τὰ ἀκροθίνια τῆς πονηρίας ἐξελέξατο ὁ Χριστός, ἵνα μηδεὶς πρὸς τὸ τέλος ἀποφυγεῖν ἔχοι.

3. Μὴ μοι λέγε, ἀπωλόμην, καὶ τί λοιπόν; μὴ μοι λέγε, ἡμάρτη-
15 κα, καὶ τί ποιήσω; Ἰατρὸν ἔχεις ἀνώτερον τῆς ἀρρωστίας, ἱατρὸν ἔχεις νικῶντα τοῦ νοσήματος τὴν φύσιν, ἱατρὸν ἔχεις νεύματι θερα-
πεύοντα, ἱατρὸν ἔχεις θελήματι διορθούμενον, καὶ δυνάμενον καὶ
βουλόμενον. Οὐκ ὄντα σε παρήγαγεν· ὄντα σε καὶ διαστραφέντα
πολλῷ μᾶλλον διορθῶσαι δυνήσεται. Οὐκ ἤκουσας ὡς τὸ πρότε-
20 ρον ἔλαβε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; πῶς τὴν
γῆν σάρκα ἐποίησε; πῶς νεῦρα; πῶς ὀστέα; πῶς δέρμα; πῶς φλέ-
βας; πῶς ρῖνα; πῶς ὀφθαλμούς; πῶς βλέφαρα; πῶς ὀφρῦν; πῶς
γλῶτταν; πῶς θώρακα; πῶς χεῖρας; πῶς πόδας; πῶς τὰ ἄλλα
πάντα; Γῆ ἦν τὸ ὑποκείμενον, μία οὐσία· καὶ εἰσῆλθεν ἡ τέχνη, καὶ
25 ποικίλην εἰργάσατο τὴν δημιουργίαν.

Μὴ δύνασαι τὸν τρόπον εἰπεῖν καθ' ὄνπερ ἐδημιουργήθης;
Οὕτως οὐδὲ τὸν τρόπον δύνασαι εἰπεῖν καθ' ὃν καθαιρεῖται τὰ
ἀμαρτήματα. Εἰ γὰρ τὸ πῦρ ἐμπῖπτον εἰς τὰς ἀκάνθας, ἀναλίσκει
αὐτάς, πολλῷ μᾶλλον τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ τὰ πλημμελήματα
ἡμῶν δαπανᾷ καὶ πρόρριζα ἀνασπᾷ, καὶ τοῦ μὴ ἡμαρτηκότος τὸν

ναμη ἔχει ὁ λόγος αὐτός! Μπῆκε μέσα του τὸ ἀγγίστρι, καὶ ἔκαμε στρατιώτη τὸν αἰχμάλωτο, καὶ κατέστησε χρυσάφι τὸν πηλό. Μπῆκε μέσα του τὸ ἀγγίστρι, «καὶ ἀμέσως σηκώθηκε καὶ τὸν ἀκολούθησε». Ἦταν στὸ βάθος τῆς κακίας, καὶ ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς.

Κανεὶς λοιπόν, ἀγαπητοί, ἄς μὴν ἀπελπίζεται γιὰ τὴ σωτηρία του. Δὲν εἶναι φυσικὴ ἡ κακία· ἔχουμε τιμηθεῖ μὲ προαίρεση καὶ ἐλευθερία. Εἶσαι τελώνης; Μπορεῖς νὰ γίνεις εὐαγγελιστής. Εἶσαι βλάσφημος; Μπορεῖς νὰ γίνεις ἀπόστολος. Εἶσαι ληστής; Μπορεῖς νὰ λεηλατήσεις τὸν παράδεισο. Εἶσαι μάγος; Μπορεῖς νὰ προσκυνήσεις τὸν Κύριο. Δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμαρτία ποὺ νὰ μὴ σβῆνεται ἀπὸ τὴ μετάνοια. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος διάλεξε τοὺς πιὸ καλοὺς καρποὺς τῆς πονηρίας, γιὰ νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς στὸ τέλος νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν κατηγορία.

3. Μὴ μοῦ λές, χάθηκα καὶ τί νὰ κάνω πλέον; μὴ μοῦ λές, ἀμάρτησα καὶ τί θὰ κάμω; Ἔχεις ἰατρὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἔχεις ἰατρὸ ποὺ νικάει τὴ φύση τοῦ νοσήματος, ἔχεις ἰατρὸ ποὺ μὲ νεῦμα θεραπεύει, ἔχεις ἰατρὸ ποὺ μὲ τὴ θέλησή του διορθώνει, ποὺ μπορεῖ καὶ θέλει νὰ σὲ θεραπεύσει. Χωρὶς νὰ ὑπάρχεις σὲ δημιούργησε· τώρα ποὺ ὑπάρχεις καὶ ἔγινες κακὸς πολὺ περισσότερο θὰ μπορέσει νὰ σὲ διορθώσει. Δὲν ἄκουσες ὅτι τὴν πρώτη φορὰ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο; Πῶς τὸ χῶμα τὸ ἔκαμε σάρκα; πῶς ἔκαμε τὰ νεῦρα; πῶς τὰ ὀστά; πῶς τὸ δέρμα; πῶς τὶς φλέβες; πῶς τὴ μύτη; πῶς τὰ μάτια; πῶς τὰ βλέφαρα; πῶς τὸ φρύδι; πῶς ὅλα τὰ ἄλλα; Χῶμα ἦταν ἡ πρώτη ὕλη, μία οὐσία· καὶ μεσολάβησε ἡ τέχνη καὶ ἔκαμε τὴν ποικιλία τῆς δημιουργίας.

Μήπως μπορεῖς νὰ πεῖς τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκες; Ἔτσι δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐξαλείφονται τὰ ἀμαρτήματα. Γιατί, ἂν ἡ φωτιὰ ποὺ πέφτει ξαφνικὰ στὰ ἀγκάθια τὰ κατατρώγει, πολὺ περισσότερο ἢ θέληση τοῦ Θεοῦ κατατρώγει τὰ ἀμαρτήματά μας καὶ τὰ ξεριζώνει σύρριζα, καὶ κάνει αὐτὸν ποὺ ἀμάρτησε ὅμοιο μ' ἐκεῖνον ποὺ

ἡμαρτηκότα ὁμοιον κατασκευάζει. Μὴ ζῆτει τὸν τρόπον, μὴ περιεργάζου τὸ γινόμενον, ἀλλὰ πίστευε τῷ θαύματι. Ἡμάρτηκα, λέγεις, πολλὰ καὶ μεγάλα. Καὶ τίς ἐστὶν ἀναμάρτητος; Ἄλλ' ἐγὼ χαλεπά, φησί, καὶ μεγάλα καὶ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον. Ἄρκει σοι εἰς 5 θυσίαν τοῦτο· «λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Ἐπίγνωθι ὅτι ἡμαρτες, καὶ ἀρχὴ σοι διορθώσεως τοῦτο γενήσεται. Στύγνασον, γενοῦ κατηφής, ἔκχεε δάκρυα. Μὴ γὰρ ἄλλο τι ἐξέχεεν ἢ πόρνη; Οὐδὲν ἕτερον, ἢ δάκρυα καὶ μετάνοιαν· ἔλαβε χειραγωγὸν τὴν μετάνοιαν, καὶ προσῆλθε τῇ πηγῇ.

10 4. Τί δέ φησιν ὁ τελώνης καὶ ὁ εὐαγγελιστής, ἀκούσωμεν. «Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος· καὶ ἰδοὺ γυνή». Θαυμάζει ὁ εὐαγγελιστής· «ἰδοὺ γυνή», τὸ παλαιὸν ὄπλον τοῦ διαβόλου, ἢ τοῦ παραδείσου με ἐκβαλοῦσα, ἢ μήτηρ τῆς ἀμαρτίας, ἢ ἀρχηγὸς τῆς παραβάσεως· αὕτη ἐκείνη ἢ γυνὴ ἔρχεται, 15 αὕτη ἢ φύσις· καινὸν θαῦμα καὶ παράδοξον. Ἰουδαῖοι φεύγουσι, καὶ ἢ γυνὴ καταδιώκει. «Καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξεληθοῦσα, παρεκάλει αὐτὸν λέγουσα· Κύριε, υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με». Εὐαγγελίστρια γίνεται ἢ γυνή, καὶ τὴν θεότητα καὶ τὴν οἰκονομίαν ὁμολογεῖ· «Κύριε», τὴν δεσποτείαν· «υἱὲ Δαβὶδ», τῆς σαρκὸς τὴν 20 ἀνάληψιν. «Ἐλέησόν με». Ὅρα φιλόσοφον ψυχὴν. «Ἐλέησόν με»· οὐκ ἔχω κατορθώματα βίου, οὐκ ἔχω παρρησίαν πολιτείας· ἐπὶ ἔλεον καταφεύγω, ἐπὶ τὸν κοινὸν τῶν ἡμαρτηκῶτων λιμένα· ἐπὶ ἔλεον καταφεύγω, ὅπου δικαστήριον οὐκ ἔστιν, ὅπου ἀνεξέταστος ἢ σωτηρία· καίτοι οὕτω πονηρὰ οὕσα καὶ παράνομος, ἐτόλμησε 25 προσελθεῖν.

Καὶ ὄρα γυναικὸς φιλοσοφίαν· οὐ παρακαλεῖ Ἰάκωβον, οὐ δέεται Ἰωάννου, οὐδὲ προσέρχεται Πέτρῳ, οὐδὲ διέτεμε τὸν χορόν. Οὐκ ἔχω μεσίτου χρείαν, ἀλλὰ λαβοῦσα τὴν μετάνοιαν συνήγορον, αὐτῇ τῇ πηγῇ προσέρχομαι. Διὰ τοῦτο κατέβη, διὰ τοῦτο σάρκα

3. Ἦσ. 43,26.

4. Στῆ συνέχεια ὁ Χρυσόστομος ἐρμηνεύει τὸ Ματθ. 15,21-28, ποῦ ἀναφέρει-

δὲν ἀμάρτησε. Νὰ μὴ ζητᾶς τὸν τρόπο, νὰ μὴν πολυεξετάζεις αὐτὸ ποὺ γίνεται, ἀλλὰ νὰ πιστεύεις στὸ θαῦμα. Ἐκαμα, λές, πολλὲς καὶ μεγάλες ἀμαρτίες. Καὶ ποιός εἶναι ἀναμάρτητος; Ἐγὼ ὅμως ἔκαμα, λέγει, φοβερές καὶ μεγάλες καὶ πιὸ πολλὲς ἀμαρτίες ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο. Σοῦ εἶναι ἄρκετὸ γιὰ θυσία αὐτό· «λέγε πρῶτος ἐσὺ τίς ἀμαρτίες σου γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»³. Ἀναγνώρισε ὅτι ἀμάρτησες, καὶ αὐτὸ θὰ σοῦ γίνει ἡ ἀρχὴ γιὰ τὴ διόρθωση. Στενοχωρήσου, γίνε σκυθρωπός, χύνε δάκρυα. Μήπως δηλαδή ἡ πόρνη ἔχυνε κάτι ἄλλο; Τίποτε ἄλλο, παρὰ δάκρυα καὶ μετάνοια· πῆρε ὁδηγὸ τὴ μετάνοια καὶ ἦρθε στὴν πηγὴ.

4. Ἄλλ' ἄς ἀκούσουμε τί λέγει ὁ τελώνης καὶ ὁ εὐαγγελιστής⁴. «Καὶ ἀφοῦ βγῆκε ἀπὸ ἐκεῖ, ἦρθε στὰ μέρη τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδώνας· καὶ νὰ μιὰ γυναῖκα». Θαυμάζει ὁ εὐαγγελιστής. «Νὰ μιὰ γυναῖκα», τὸ παλαιὸ ὄπλο τοῦ διαβόλου, αὐτὴ ποὺ μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὸν παράδεισο, ἡ μητέρα τῆς ἀμαρτίας, ὁ ἀρχηγὸς τῆς παράβασης· ἡ ἴδια αὐτὴ γηναῖκα ἔρχεται, ἡ ἴδια φύση. Καινούριο καὶ παράξενο θαῦμα· οἱ Ἰουδαῖοι φεύγουν καὶ ἡ γυναῖκα τὸν καταδιώκει. «Καὶ νὰ μιὰ γυναῖκα ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἐκείνη βγῆκε καὶ τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας· Κύριε, υἱὲ τοῦ Δαβίδ, ἐλέησέ με». Ἡ γυναῖκα γίνεται εὐαγγελίστρια καὶ ὁμολογεῖ τὴ θεότητα καὶ τὴν οἰκονομία. «Κύριε», λέγει καὶ ἐννοεῖ τὴν ἐξουσία· «Υἱὲ τοῦ Δαβίδ», τὴν ἐναθρόπηση. «Ἐλέησέ με». Πρόσεχε φιλόσοφη ψυχὴ. «Ἐλέησέ με»· δὲν ἔχω κατορθώματα ζωῆς, δὲν ἔχω παρρησία συμπεριφορᾶς· καταφεύγω στὸ ἔλεος, ὅπου δὲν ὑπάρχει δικαστήριον, ὅπου ἡ σωτηρία εἶναι χωρὶς ἀνάκριση. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἦταν τόσο κακὴ καὶ παράνομη τόλμησε νὰ τὸν πλησιάσει.

Καὶ πρόσεχε φιλοσοφία γυναῖκας. Δὲν παρακαλεῖ τὸν Ἰάκωβο, δὲν ἰκετεύει τὸν Ἰωάννη, οὔτε πλησιάζει τὸν Πέτρο, οὔτε διέσχισε τὸ χορὸ τῶν ἀποστόλων. Δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ μεσίτη, ἀλλὰ πῆρα συνήγορο τὴ μετάνοια καὶ ἔρχομαι στὴν ἴδια τὴν πηγὴ. Γι' αὐτὸ κατέβηκε, γι' αὐτὸ ἔλαβε σάρκα, γιὰ νὰ μι-

³ ται στὴ θεραπεία τῆς κόρης τῆς Χαναναίας.

ἀνέλαβεν, ἵνα κάγω αὐτῷ διαλεχθῶ. Ἐνω τὰ Χερουβιμ αὐτὸν
 τρέμει, καὶ κάτω πόρνη αὐτῷ διαλέγεται. «Ἐλέησόν με». Ψιλὸν τὸ
 ρῆμα, καὶ πέλαγος ἀχανὲς σωτηρίας εὐρίσκει. «Ἐλέησόν με»· διὰ
 τοῦτο παρεγένου, διὰ τοῦτο σάρκα ἀνέλαβες, διὰ τοῦτο ἐγένου ὅπερ
 5 ἐγὼ εἰμι. Ἐνω τρόμος, καὶ κάτω παρρησία. «Ἐλέησόν με»· οὐ
 χρείαν ἔχω μεσίτου, «ἐλέησόν με». Τί ἔχεις; Ἐλεον ζητῶ. Τί πά-
 σχεις; «Ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται»· ἡ φύσις βασανίζεται,
 ἡ συμπάθεια γυμνάζεται. Ἐξῆλθε συνήγορος τοῦ θυγατρίου· οὐ φέ-
 ρει τὴν νοσοῦσαν, ἀλλὰ φέρει τὴν πίστιν· Θεὸς ἐστι, καὶ τὰ πάντα
 10 βλέπει. «Ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται». Πένθος χαλεπὸν·
 τὸ κέντρον τῆς φύσεως τὴν μήτραν διέσχισε, τὸ κλυδώνιον ἐν τοῖς
 σπλάχνοις. Τί ποιήσω; ἀπόλλυμαι.

Καὶ διὰ τί μὴ λέγεις, ἐλέησον τὴν θυγατέρα μου, ἀλλὰ, «ἐλέ-
 ησόν με»; Ἐκείνη ἐν ἀναισθησίᾳ ἔχει τὸ πάθος, οὐκ οἶδε τί πάσχει,
 15 οὐκ αἰσθάνεται τῆς ὀδύνης, παραπέτασμα τῆς συμφορᾶς ἔχουσα τὸ
 ἀνώδυνον, μάλλον δὲ τὸ ἀναίσθητον. Ἐμὲ δὲ ἐλέησον τὴν θεωρὸν
 τῶν καθημερινῶν κακῶν· θέατρον ἔχω συμφορᾶς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ποῦ
 ἀπέλθω; Εἰς τὴν ἔρημον; Ἄλλ' οὐ τολμῶ αὐτὴν καταλιπεῖν μόνην.
 Ἄλλὰ εἰς τὴν οἰκίαν; Ἄλλ' εὐρίσκω τὸν πολέμιον ἔνδον, τὰ κύματα
 20 ἐν τῷ λιμένι, θέατρον συμφορᾶς. Τί αὐτὴν καλέσω; Νεκρὰν; Ἄλλὰ
 κινεῖται. Ἄλλὰ ζῶσαν; Ἄλλ' οὐκ οἶδε τί ποιεῖ. Οὐκ οἶδα εὐρεῖν
 ὄνομα ἐρμηνεῦον τὸ πάθος. «Ἐλέησόν με». Εἰ ἐτεθνήκει τὸ θυγά-
 τριον, οὐκ ἂν τοιαῦτα ἔπασχον· παρέδωκα ἂν τοῖς κόλποις τῆς γῆς
 τὸ σῶμα, καὶ τῷ χρόνῳ τὴν λήθην ἂν εἰσήγαγον, καὶ διεφόρησα ἂν
 25 τὸ ἔλκος· νῦν δὲ νεκρὸν ἔχω διηνεκῆ θεωρίαν μοι ἐργαζόμενον,
 ὑφαίνοντά μοι τὸ τραῦμα, πλεονάζοντά μοι τὸ πάθος. Πῶς ἴδω
 ὀφθαλμοὺς διαστρεφομένους; χεῖρας στραγγαλουμένας; πλοκάμους
 λυομένους; ἀφρὸν προιέμενον; τὸν δῆμιον ἔνδον ὄντα καὶ μὴ φαινό-
 μενον; τὸν μαστίζοντα μὴ ὀρῶμενον, τὰς δὲ μαστίγας φαινομένας;
 Ἐστηκα θεωρὸς τῶν ἀλλορίων κακῶν, ἔστηκα τῆς φύσεώς με
 κεντριζούσης· «ἐλέησόν με». Χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον, πάθος καὶ

λήσω και ἐγὼ μαζί του. Ἐπάνω τὰ χερουβὶμ τὸν τρέμουν, και κάτω ἡ πόρνη συζητάει μαζί του. «Ἐλέησέ με» γι' αὐτὸ ἦρθες, γι' αὐτὸ πῆρες σάρκα, γι' αὐτὸ ἐγινες ὅπως εἶμαι ἐγώ. Ἐπάνω τρόμος και κάτω παρρησία. «Ἐλέησέ με» δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ μεσίτη, «ἐλέησέ με». Τί ἔχεις; Ἐλεος ζητῶ. Τί ἔχεις πάθει; «Ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο». Ἡ φύση βασανίζεται, ἡ συμπάθεια γυμνάζεται. Βγῆκε συνήγορος τῆς κόρης της. Δὲ φέρνει τὴν ἄρρωστη, ἀλλὰ φέρνει τὴν πίστη. Θεὸς εἶναι και τὰ βλέπει ὅλα. «Ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο». Πένθος φοβερό· τὸ καρφὶ τῆς φύσης ξέσχισε τὴ μήτρα, ἡ τρικυμία βρίσκεται στὰ σπλάχνα της. Τί νὰ κάνω; χάνομαι.

Και γιατί δὲ λές, 'ἐλέησε τὴ θυγατέρα μου', ἀλλὰ, «ἐλέησέ με»; Ἐκείνη δὲν αἰσθάνεται τὸ πάθος, δὲν ξέρει τί πάσχει, δὲν καταλαβαίνει τὸν πόνο, ἐπειδὴ ἔχει παραπέτασμα τῆς συμφορᾶς τὸ ἀνώδυνο ἢ καλύτερα τὸ ἀναίσθητο. Ἐμένα ὅμως ἐλέησε πού βλέπω τὰ καθημερινὰ κακά· θέατρο συμφορᾶς ἔχω στὸ σπίτι μου. Ποῦ νὰ πάω; Στὴν ἔρημο; Ἀλλὰ δὲν τολμῶ νὰ τὴν ἀφήσω μόνη. Μήπως στὸ σπίτι; Ἀλλὰ βρίσκω τὸν ἐχθρὸ μέσα, τὰ κύματα στὸ λιμάνι, θέατρο συμφορᾶς. Τί νὰ τὴν ὀνομάσω; Νεκρή; Ὅμως κινεῖται. Μήπως ζωντανή; Ἀλλὰ δὲν ξέρει τί κάνει. Δὲν ξέρω νὰ βρῶ ὄνομα πού νὰ ἐρμηνεύει τὸ πάθος της. «Ἐλέησέ με». Ἄν πέθαινε ἡ κόρη μου, δὲ θὰ πάθαινα τέτοια· θὰ παρέδινα στοὺς κόλπους τῆς γῆς τὸ σῶμα της, και μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἔφερνα τὴ λήθη και θὰ ἀπομάκρυνα τὴ λύπη. Τώρα ὅμως ἔχω ἓνα νεκρὸ πού μὲ κάνει νὰ τὸν βλέπω συνέχεια, νὰ μοῦ ἐρεθίζει τὸ τραῦμα, νὰ μοῦ αὐξάνει τὸ πάθος. Πῶς νὰ δῶ τὰ μάτια της νὰ ἀλλοιωθρίζουν; τὰ χέρια της νὰ συστρέφονται; τὰ μαλλιά της νὰ ξεπλέκονται; ἀφρὸ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα της; τὸ δῆμιο νὰ εἶναι μέσα και νὰ μὴ φαίνεται; αὐτὸν πού μαστιγώνει νὰ μὴ φαίνεται, ἐνῶ οἱ μαστιγώσεις νὰ φαίνονται; Στάθηκα θεατῆς τῶν ξένων κακῶν, στάθηκα ἐνῶ ἡ φύση μὲ κεντρίζει. «Ἐλέησέ με». Φοβερὴ ἡ τρικυμία, φοβερὸ τὸ πάθος και φοβε-

φόβος· πάθος φύσεως, καὶ φόβος δαίμονος. Προσελθεῖν οὐ δύναμαι, οὐδὲ κατασχεῖν. Ὡθεῖ με τὸ πάθος, καὶ διακρούεται με ὁ φόβος. «Ἐλέησόν με».

5. Ἐννόησον γυναικὸς φιλοσοφίαν. Οὐκ ἀπῆλθε πρὸς μάγους, οὐκ ἐκάλεσε μάντις, οὐ περιήπτα ἐποίησεν, οὐ μαγγανευτρίας γυναικας ἐμισθώσατο, ταύτας τὰς γοητευούσας δαίμονας καὶ αὐξούσας τὸ ἔλκος· ἀλλ' ἀφήκε τοῦ διαβόλου τὸ ἐργαστήριον, καὶ ἔρχεται ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων. «Ἐλέησόν με· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται». Εἶδες τὴν φιλοσοφίαν τῆς γυναικός; εἶδες τὴν καρτερίαν; τὴν ἀνδρείαν; τὴν ὑπομονήν; «Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτῇ λόγον». Καινὰ πράγματα. Παρακαλεῖ, δέεται, κλαίει τὴν συμφορὰν, αὖξει τὴν τραγωδίαν, διηγεῖται τὸ πάθος· καὶ ὁ φιλόανθρωπος οὐκ ἀποκρίνεται· ὁ Λόγος σιωπᾷ, ἡ πηγὴ κλείεται, ὁ ἰατρὸς τὰ φάρμακα συστέλλει. Τί τὸ καινόν; τί τὸ παράδοξον; 15 Ἄλλοις ἐπιτρέχεις, καὶ ταύτην ἐπιτρέχουσαν ἐλαύνεις; Ἄλλ' ἐννόησον τοῦ ἰατροῦ τὴν φιλοσοφίαν. «Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτῇ λόγον». Τίνος ἔνεκα; Ὅτι οὐ τὰ ρήματα ἐξήταξεν, ἀλλὰ τὰ ἀπόρητα τῆς διανοίας κατεμάνθανεν.

«Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτῇ λόγον». Τί δὲ οἱ μαθηταί; ἐπειδὴ 20 οὐκ ἔτυχεν ἡ γυνὴ ἀποκρίσεως, προσελθόντες αὐτῷ λέγουσιν· «ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν». Ἄλλὰ σὺ τῆς ἔξωθεν ἀκούεις κραυγῆς, ἐγὼ δὲ τῆς ἔνδοθεν· μεγάλη ἡ φωνὴ τοῦ στόματος, ἀλλὰ μείζων ἡ τῆς διανοίας. «ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν»· ἄλλος δὲ λέγει εὐαγγελιστής, «ἔμπροσθεν ἡμῶν». 25 Ἐναντία τὰ εἰρημένα, ἀλλ' οὐ ψευδῆ· ἀμφοτέρω γὰρ ἐποίει. Πρῶτον γὰρ ὀπισθεν ἔκραζεν· ὅτε δὲ οὐκ ἀπεκρίθη, ἦλθεν ἔμπροσθεν, καθάπερ κύων λείπων τοὺς πόδας τοῦ κυρίου αὐτοῦ. «ἀπόλυσον αὐτήν»· θέατρον περιέστησε, δῆμον συνήγαγε· τὴν ὀδύνην ἐθεώ-

ρὸς ὁ φόβος· τὸ πάθος τῆς φύσης, καὶ ὁ φόβος τοῦ δαίμονα. Δὲν μπορῶ νὰ τὴν πλησιάσω, οὔτε νὰ τὴ συγκρατήσω. Μὲ ὠθεῖ τὸ πάθος καὶ μὲ ἀποκρούει ὁ φόβος. «Ἐλέησέ με».

5. Σκέψου τὴν πίστη τῆς γυναίκα. Δὲν πῆγε σὲ μάγους, δὲν κάλεσε μάντεις, δὲν ἔκαμε φυλαχτά, δὲν πλήρωσε γυναῖκες ποὺ χρησιμοποιοῦν μαγγανεῖες, αὐτὲς ποὺ γοητεύουν τοὺς δαίμονες καὶ αὐξάνουν τὴν πληγὴ. Ἄλλ' ἀφησε τὸ ἐργαστήριό τοῦ διαβόλου καὶ ἔρχεται στὸ Σωτήρα τῶν ψυχῶν μας. «Ἐλέησέ με· ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο». Γνωρίζετε τὸ πάθος, ὅσοι γίνετε πατέρες· βοηθήστε μου στὸ λόγο, ὅσες γίνετε μητέρες. Δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὴν τρικυμία ποὺ ὑπέφερε ἡ γυναίκα. «Ἐλέησέ με· ἡ θυγατέρα μου βασανίζετε φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο». Εἶδες τὴν πίστη τῆς γυναίκα; εἶδες τὴν καρτερία της; τὴν ἀνδρεία της; τὴν ὑπομονή της; «Αὐτὸς ὅμως δὲν τῆς ἀπάντησε οὔτε λέξη». Καινούρια πράγματα. Παρακαλεῖ, ἰκετεύει, κλαίει τὴ συμφορὰ της, μεγαλώνει τὴν τραγωδία, διηγεῖται τὸ πάθος· καὶ ὁ φιλόανθρωπος δὲν ἀπαντάει. Ὁ Λόγος σιωπᾷ, ἡ πηγὴ κλείνεται, ὁ ἰατρὸς κρύβει τὰ φάρμακα. Τί τὸ καινούριο; τί τὸ παράδοξο; Τρέχεις κοντὰ σ' ἄλλους καὶ διώχνεις αὐτὴν ποὺ τρέχει κοντὰ σου; Ἀλλὰ σκέψου τὴ φιλοσοφία τοῦ ἰατροῦ. «Αὐτὸς ὅμως δὲν τῆς ἀπάντησε οὔτε λέξη». Γιὰ ποιό λόγο; Γιατί δὲν ἐξέταζε τὰ λόγια, ἀλλ' ἐρευνοῦσε τὰ μυστικὰ τῆς ψυχῆς της.

«Αὐτὸς ὅμως δὲν τῆς ἀπάντησε οὔτε λέξη». Καὶ τί ἔκαναν οἱ μαθητές; Ἐπειδὴ ἡ γυναίκα δὲν πῆρε ἀπάντηση, τὸν πλησίασαν καὶ τοῦ λέγουν· «Διῶξε την, γιατί φωνάζει ἀπὸ πίσω μας». Ἐσὺ ὅμως ἀκοῦς τὴ φωνὴ ἀπὸ ἔξω, ἐνῶ ἐγὼ τὴ φωνὴ ἀπὸ μέσα. Εἶναι μεγάλη ἡ φωνὴ τοῦ στόματος, μεγαλύτερη ὅμως ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς. «Διῶξε την, γιατί φωνάζει ἀπὸ πίσω μας»· καὶ ἄλλος εὐαγγελιστὴς λέγει, «μπροστὰ μας»⁵. Ἀντίθετα τὰ λόγια, ἀλλὰ ὄχι ψεύτικα, γιατί ἔκανε καὶ τὰ δύο. Πρῶτα δηλαδὴ φώναζε ἀπὸ πίσω, καὶ ὅταν δὲν ἀπάντησε, ἦρθε μπροστὰ του. σὰν σκυλί ποὺ γλύφει τὰ πόδια τοῦ κυρίου του. «Διῶξε την»·

5. Βλ. Μάρκ. 7,25.

ρουν τὴν ἀνθρωπίνην ἐκεῖνοι, ὁ δὲ Δεσπότης τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς γυναικός. «Ἀπόλυσον αὐτὴν ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». Ὅτε ἀπεκρίνατο, χεῖρον αὐτῆς ἐποίησε τὸ ἔλκος· ἰατρὸς γὰρ ἦν τέμνων, οὐχ ἵνα διέλη, ἀλλ' ἵνα συνάψῃ.

6. Ἐνταῦθα προσέχετε μοι μετὰ ἀκριβείας, καὶ συντείνατέ μοι τὴν διάνοιαν. Ζήτημα γὰρ βαθὺ ἀνερευνηῆσαι βούλομαι. «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ». Τοῦτο 10 ὄλον; Διὰ τοῦτο ἄνθρωπος ἐγένου, σάρκα ἀνέλαβες, οἰκονομίας τοσαύτας εἰργάσω, ἵνα μίαν γωνίαν σώσης, καὶ ταύτην ἀπολλυμένην; ἢ δὲ οἰκουμένη πᾶσα ἔρημος, Σκύθαι, Θραῖκες, Ἰνδοί, Μαῦροι, Κίλικες, Καππάδοκες, Σύροι, Φοῖνικες, ὅσῃν ὁ ἥλιος ἐφορᾷ γῆν; Διὰ Ἰουδαίους μόνους ἦλθες, τὰ δὲ ἔθνη ἐν ἐρημίᾳ ὑπερορᾷ; καὶ πε- 15 ριορᾷς κνίσσαν; περιορᾷς καπνόν; περιορᾷς τὸν Πατέρα σου ὑβρίζομενον; εἶδωλα προσκυμούμενα; δαίμονας θεραπευομένους;

Καίτοι οἱ προφήται οὐ ταῦτα λέγουσιν, ἀλλ' ὁ πρόγονός σου ὁ κατὰ σάρκα τί φησιν; «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς». 20 Ἡσαΐας δὲ ὁ τῶν Σεραφίμ θεωρός· «καὶ ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν· ἐπ' αὐτὸν ἔθνη ἐλπιούσιν». Καὶ Ἰακώβ· «οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἔλθῃ ὧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν». Καὶ Μαλαχίας· «διότι ἐν ὑμῖν συγκλεισθήσονται πύλαι 25 χαλκαῖ, καὶ οὐκ ἀλλάζονται τὸ προκείμενον, ὅτι ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν ἡλίου τὸ ὄνομά σου δοξάζεται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ Κυρίῳ, καὶ θυσία καθαρὰ». Καὶ ὁ Δαυὶδ πάλιν· «πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε

6. Ψαλμ. 2,8.

7. Ἡσ. 11,10.

8. Γεν. 49,10.

ἔστησε θέατρο γύρω, μάζεψε πλῆθος. Ἐκεῖνοι ἔβλεπαν τὸν ἀνθρώπινο πόνο, ἐνῶ ὁ Κύριος τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴ σωτηρία τῆς γυναίκας. «Διῶξε την, γιατί φωνάζει ἀπὸ πίσω μας». Τί λοιπόν εἶπε ὁ Χριστός; «Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ». Ὅταν ἀπάντησε, ἔκαμε χειρότερη τὴν πληγὴ της· γιατί ἦταν ἰατρός γιὰ νὰ ἐγχειρίζει· ὄχι γιὰ νὰ χωρίσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐνώσει.

6. Ἐδῶ ἐντείνετε πάρα πολὺ τὴν προσοχή σας καὶ συγκεντρῶστε, σὰς παρακαλῶ, τὸ νοῦ σας. Γιατί θέλω νὰ ἐρευνήσω ζήτημα βαθύ. «Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ μόνο στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ». Αὐτὸ εἶναι ὄλο; Γι' αὐτὸ ἐγίνες ἄνθρωπος, ἀνέλαβες σάρκα, ἔκαμες τόσο μεγάλες οἰκονομίες, γιὰ νὰ σώσεις μιὰ γωνία τῆς γῆς, καὶ αὐτὴ χαμένη; Καὶ ἡ οἰκουμένη ὅλη θὰ μείνει ἔρημος, Σκύθες, Θράκες, Ἴνδοί, Μαῦροι, Κίλικες, Καππαδόκες, Σύροι, Φοίνικες, ὄση γῆ ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος; Γιὰ τοὺς Ἰουδαίους μόνο ἦρθες, καὶ περιφρονεῖς τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν ἐρημιά; Καὶ ἀνέχεσαι τὴν κνίσσα; ἀνέχεσαι τὸν καπνό; Ἀνέχεσαι νὰ βρίζεται ὁ Πατέρας σου; νὰ προσκυνοῦνται τὰ εἰδωλα; νὰ λατρεύονται οἱ δαίμονες;

Ἄν καὶ οἱ προφῆτες δὲ λέγουν αὐτά, ὅμως ὁ πρόγονός σου κατὰ σάρκα τί λέγει; «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία σου καὶ τὴν ἐξουσία σου θὰ ἐπεκτείνω στὰ πέρατα τῆς γῆς»⁶. Καὶ ὁ Ἡσαΐας ποὺ εἶδε τὰ σεραφίμ λέγει· «καὶ ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἰεσσαὶ θὰ ἐμφανισθεῖ ὡς ἄρχοντας τῶν ἐθνῶν· ἐπάνω σ' αὐτὸν θὰ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τοὺς τὰ ἔθνη»⁷. Καὶ ὁ Ἰακώβ· «δὲ θὰ λείψει ἄρχοντας ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, οὔτε ἀρχηγὸς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του, μέχρι νὰ ἔρθει ἐκεῖνος, στὰ χέρια τοῦ ὁποίου βρίσκονται οἱ ἐξουσίες, καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν»⁸. Καὶ ὁ Μαλαχίας· «γιατί σ' ἐσῆς θὰ κλεισθοῦν οἱ χάλκινες πύλες, καὶ δὲ θὰ ἀλλάξουν τὴ θυσία, γιατί ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομά σου δοξάζεται στὰ ἔθνη, καὶ σὲ κάθε τόπο προσφέρεται στὸν Κύριο θυμίαμα καὶ θυσία καθαρὴ»⁹. Καὶ ὁ Δαβὶδ πάλι· «ὄλα τὰ

9. Μαλαχ. 1,10-11.

τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι Κύριος ὑψιστος, φοβερός, βασιλεύς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Ἄνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλυγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος». Καὶ ἄλλος· «εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ».

5 Καὶ σὺ αὐτὸς ἐλθὼν οὐ μάγους εὐθέως ἐκάλεσας, τὴν ἀκρόπολιν τῶν ἐθνῶν; τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου; τὴν δύναμιν τῶν δαιμόνων; οὐ καταβὰς προφήτας αὐτοὺς ἐποίησας; Σὺ μάγους καλεῖς· οἱ προφηῆται περὶ ἐθνῶν λέγουσιν. Ἄναστὰς ἀπὸ τοῦ ᾄδου λέγεις τοῖς μαθηταῖς· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βα-
10 πτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸν ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»· καὶ ὅτε ἦλθεν ἡ ἀθλία, ἡ ταλαίπωρος, ὑπὲρ θυγατρὸς παρακαλοῦσα, συμφορὰν δεομένη λῦσαι, τότε λέγεις· «οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ»; Καὶ ὅτε μὲν ἑκατόνταρχος προσῆλθε, λέγεις· «ἐγὼ ἐλθὼν ἰάσομαι
15 αὐτὸν»· ὅτε ὁ ληστής, «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»· ὅτε ὁ παραλυτικός, «ἐγερθεὶς ἄρον σου τὴν κλίνην, καὶ ὑπάγε»· ὅτε ὁ Λάζαρος, «Λάζαρε δεῦρο ἔξω», καὶ ἐξῆλθε τετραήμερος. Λεπρὸς καθαίρεις, νεκρὸς ἐγείρεις, παραλυτικὸν σφίγγεις, τυφλοὺς θεραπεύεις, ληστὰς σώζεις, πόρνην παρθένου σωφρονεστέραν
20 ποιεῖς, καὶ ταύτη οὐδὲν ἀποκρίνη; Τί τὸ καινόν; τί τὸ ξένον; τί τὸ παράδοξον;

7. Προσέχετε ἀκριβῶς, ἵνα μάθητε γυναικὸς ἀνδρείαν καὶ Δεσπότης σοφίαν καὶ κηδεμονίαν, ἵνα μάθητε μέλλησιν κέρδος ἔχουσαν, ἵνα μάθητε παραίτησιν πλοῦτον παρεχομένην· ἵνα κἂν εὕξη
25 καὶ σὺ, καὶ μὴ λάβῃς, μηδέποτε ἀποστῆς. Πρόσεχε καὶ σύντεινον σεαυτόν. Ὅτε τῆς αἰγυπτιακῆς ἀπηλλάγησαν Ἰουδαῖοι τυραννίδος,

10. Ψαλμ. 46,2-3 · 6

11. Δευτ. 32,43.

12. Ματθ. 28,19.

13. Ματθ. 8,7.

ἔθνη χειροκροτῆστε, φωνάζτε δυνατὰ στὸ Θεὸ μὲ φωνὴ μεγάλης χαρᾶς· γιατί ὁ Κύριος εἶναι ὑψιστος, φοβερὸς, βασιλιὰς μεγάλος σὲ ὅλη τῇ γῆ. Ἀνέβηκε ὁ Θεὸς μὲ ἀλαλαγμὸ, ὁ Κύριος μὲ φωνὴ σάλπιγγας»¹⁰. Καὶ ἄλλος· «Χαρεῖτε ἔθνη μαζὶ μὲ τὸ λαό του»¹¹.

Καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὅταν ἦρθες δὲν κάλεσες ἀμέσως τοὺς μάγους, τὴν ἀκρόπολη τῶν ἐθνῶν; τὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου; τὴ δύναμη τῶν δαιμόνων; δὲν τοὺς ἔκαμες προφήτες ὅταν κατέβηκες; Ἐσὺ καλεῖς μάγους, οἱ προφήτες ὁμιλοῦν γιὰ τὰ ἔθνη. Ὅταν ἀναστήθηκες ἀπὸ τὸν ἄδη λέγεις στοὺς μαθητές, «πηγαίνετε νὰ διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹², καὶ ὅταν ἦρθε αὐτὴ ἡ ἄθλια, ἡ ταλαίπωρη, νὰ παρακαλέσει γιὰ τὴ θυγατέρα της καὶ νὰ ἰκετεύσει νὰ λύσεις τὴ συμφορὰ της τότε λές, «δὲν εἶμαι σταλμένος, παρὰ μόνο στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»; Καὶ ὅταν ἦρθε σὲ σένα ὁ ἑκατόνταρχος τοῦ λέγεις, «ἐγὼ θὰ ἔρθω καὶ θὰ τὸν θεραπεύσω»¹³. ὅταν ὁ ληστής, «σήμερα θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»¹⁴. ὅταν ὁ παραλυτικός, «σὴκω ἐπάνω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε»¹⁵. ὅταν ὁ Λάζαρος, «Λάζαρε, ἔλα ἔξω»¹⁶, καὶ βγῆκε ἄν καὶ ἦταν τέσσερις ἡμέρες πεθαμένος. Λεπρὸς καθαρίζεις, νεκροὺς ἀνασταίνεις, παραλυτικὸ στερεώνεις, τυφλοὺς θεραπεύεις, ληστὲς σώζεις, πόρνη κάνεις πιὸ ἐγκρατὴ ἀπὸ παρθένο, καὶ σ' αὐτὴ δὲν ἀπαντᾷς τίποτε; Τί τὸ πρωτάκουστο; τί τὸ παράξενο; τί τὸ παράδοξο;

7. Προσέχετε καλά, γιὰ νὰ μάθετε τὴν ἀνδρεία τῆς γυναίκας καὶ τὴ σοφία καὶ τὴ μέριμνα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ μάθετε μιὰ ἀναβολὴ πού ἔχει κέρδος, γιὰ νὰ μάθετε μιὰ ἄρνηση πού προσφέρει πλοῦτο, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρυνθεῖς ποτὲ καὶ σὺ ὅταν προσευχηθεῖς καὶ δὲ λάβεις. Πρόσεχε καὶ συγκεντρώσου. Ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων καὶ βιά-

14. Λουκᾶ 23,43.

15. Ματθ. 9,6.

16. Ἰω. 11,43.

καὶ τοῦ Φαραὼ τὰς χεῖρας ἀποφυγόντες ἐπὶ τὴν ἔρημον ἦεσαν, καὶ ἔμελλον εἰσιέναι τὴν Χανααίων γῆν, τῶν εἰδωλομανῶν καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων, προσκυνούντων λίθους, θεραπευόντων ξύλα, πολλὴν ἀσέβειαν ἐπιδεικνυμένων, δέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν νό-
 5 μον τοῦτον, λέγων· «μὴ λάβῃς παρὰ τῶν υἱῶν εἰς γαμβρούς, μηδὲ δῶς τὴν θυγατέρα σου νύμφην αὐτοῖς. Μὴ μεταδῶς αὐτοῖς χρυσίον, μήτε τραπέζης κοινωνίαν, μηδὲ συνουσίαν, μηδὲ ἄλλου μηδε-
 νὸς τῶν τοιούτων, ὅτι παράνομα τὰ ἔθνη, εἰς ἃ εἰσάγω σε κληρο-
 νομῆσαι αὐτῶν».

10 Τοῦτο οὖν αὐτοῖς ὁ νόμος μονονουχὶ ἐντέλλετο· μὴ ἀγοράσης, μὴ πωλήσης, μὴ γάμον ἐπιτελέσης, μηδὲ συμβόλαια, ἀλλ' ἔσο, εἰ καὶ τῷ τόπῳ ἐγγύς, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ κεχωρισμένος. Μηδὲν σοι κοινὸν πρὸς αὐτούς, μὴ συναλλάγματα, μὴ πράσεις, μὴ ἀγορασίαι, μὴ ἐπιγαμίαι, μὴ ἐπιγαμβρίαι, ἵνα μὴ τῆς συγγενείας ἢ ἀνάγκη εἰς
 15 ἀσέβειάν σε ἐξολισθῆσαι παρασκευάσῃ, ἵνα μὴ τὸ δοῦναι καὶ τὸ λαβεῖν ποιῇ σε φίλον αὐτῶν· ἀλλ' ἐχθρὸς αἰεὶ ἔσο αὐτοῖς. Μηδὲν σοι καὶ Χανααίοις· μὴ χρυσὸν αὐτῶν λάβῃς, μηδὲ ἀργύριον, μὴ ἱματισμόν, μὴ θυγατέρα, μὴ υἱόν, μὴ ἄλλο τι τῶν τοιούτων μηδὲν· ἀλλ' αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἔσο. Γλῶτταν ἔχεις χωρίζουσάν σε, καὶ νό-
 20 μον σοι ἔδωκα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ νόμος φραγμὸς λέγεται. Ὡσπερ γὰρ ἀμπελῶνι φραγμὸς περίκειται, οὕτω καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ νόμος, ἵνα μὴ ὑπερβάντες ἀναμιγῶσι τοῖς Χανααίοις. Ἦσαν γὰρ παρ' αὐτοῖς παράνομοι ἐπιμιξίαι, διεφθαρμένοι τῆς φύσεως οἱ νόμοι, εἰδῶλα προσκυνούμενα, ξύλα θεραπευόμενα, Θεὸς ὑβριζόμε-
 25 νος, τέκνα σφαττόμενα, πατέρες ἐμπτυόμενοι, μητέρες ἀτιμαζόμε-
 ναι, πάντα ἠλλοίωτο, πάντα ἀνατέτραπτο, δαιμόνων ζωῆν ἔζων.

Διὰ τοῦτο οὐδέποτε συναλλάγματα ἐποίουν, οὐ συμβόλαια, οὐ πράσεις μετ' ἐκείνων· ἀλλ' ὁ νόμος ἐπὶ τοῖς μεγίστοις κείμενος,

διζαν στήν ἔρημο, ἀφοῦ ξέφυγαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραῶ, καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μποῦν στὴ χώρα τῶν Χαναναίων, τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἦταν εἰδωλολάτρες καὶ ἀσεβεῖς, ποὺ προσκυνοῦσαν λίθους, ποὺ λάτρευαν ξύλα, ποὺ ἔδειχναν πολλὴ ἀσέβεια, τοὺς ἔδωσε ὁ Θεὸς αὐτὸν τὸ νόμο λέγοντας· ‘νὰ μὴν πάρεις γαμπροὺς ἀπὸ τὰ παιδιά τους, οὔτε νὰ δώσεις τὴ θυγατέρα σου νύφη σ’ αὐτούς. Νὰ μὴν τοὺς προσφέρεις χρυσάφι, οὔτε θέση στὸ τραπέζι σου, οὔτε συναναστροφή, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ’ αὐτά, γιατί εἶναι παράνομα τὰ ἔθνη, στὰ ὁποῖα σὲ ὀδηγῶ νὰ τὰ κληρονομήσεις¹⁷.

Σὰν δηλαδή ὁ νόμος νὰ τοὺς πρόσταζε αὐτό· νὰ μὴν ἀγοράσεις, νὰ μὴν πουλήσεις, νὰ μὴν κάνεις γάμο, οὔτε συμβόλαια, ἀλλὰ νὰ εἶσαι ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς χωρισμένος ἀπ’ αὐτούς, ἂν καὶ ὡς πρὸς τὸν τόπο εἶσαι κοντά τους. Νὰ μὴν ἔχεις κανένα κοινὸ μ’ αὐτούς, οὔτε συναλλαγές, οὔτε πωλήσεις, οὔτε ἀγορές, οὔτε γάμους, οὔτε συμπεθεριά, γιὰ νὰ μὴ σὲ κάνει ἡ ἀνάγκη τῆς συγγένειας νὰ γλιστρήσεις στήν ἀσέβεια, γιὰ νὰ μὴ σὲ κάνουν φίλο τους οἱ δοσοληψίες μαζί τους· ἀλλὰ νὰ εἶσαι πάντοτε ἐχθρὸς μ’ αὐτούς. Τίποτε τὸ καινὸ ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ στοὺς Χαναναίους· νὰ μὴν πάρεις τὸ χρυσάφι τους, οὔτε τὸ ἀσήμι τους, οὔτε τὰ ροῦχα τους, οὔτε θυγατέρα, οὔτε υἱό τους, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπ’ αὐτά, ἀλλὰ νὰ εἶσαι κλεισμένος στὸν ἑαυτό σου. Ἐχεις γλῶσσα ποὺ σὲ χωρίζει, σοῦ ἔδωσα καὶ τὸ νόμο· γι’ αὐτὸ καὶ ὁ νόμος λέγεται φραγμὸς. Γιατί, ὅπως γύρω ἀπὸ τὸ ἀμπέλι βρίσκεται ὁ φράκτης, ἔτσι καὶ στοὺς Ἰουδαίους εἶναι ὁ νόμος, γιὰ νὰ μὴν τὸν παραβοῦν καὶ ἀναμιχθοῦν μὲ τοὺς Χαναναίους. Γιατί σ’ αὐτὸν ὑπῆρχαν παράνομες ἐπιμιξίες, οἱ νόμοι τῆς φύσης εἶχαν διαφθαρεῖ, εἰδωλα προσκυνοῦνταν, ξύλα λατρεύονταν, ὁ Θεὸς ὑβριζόταν, παιδιά σφάζονταν, πατέρες περιφρονοῦνταν, μητέρες ἀτιμάζονταν, ὅλα ἀλλοιώνονταν, ὅλα εἶχαν ἀνατραπεῖ, ζοῦσαν τὴ ζωὴ τῶν δαιμόνων.

Γι’ αὐτὸ ποτὲ δὲν ἔκαναν συναλλαγές, οὔτε συμβόλαια, οὔτε πωλήσεις μαζί τους. Καὶ ὁ νόμος ποὺ ἴσχυε γιὰ τὰ πιὸ με-

17. Βλ. Δευτ. 7,3 . Ἐξ. 23,24.

εἶργε μετ' ἀλλήλων τοὺς γάμους, τὰ συμβόλαια, τὰς ἐπιγαμβρίας· οὐδὲν κοινὸν πρὸς ἐκείνους εἶχον. Ἀπειρημένον οὖν ἦν τῷ νόμῳ· τὸ συναλλάξαι Χαναναίοις, τὸ χρυσίον μεταδοῦναι, ἢ ἕτερόν τι, ἵνα μὴ τῆς φιλίας ἢ ὑπόθεσις ἀσεβείας ἀφορμὴ γένηται· ὁ νόμος περιέκει-
5 το ἀντὶ φραγμοῦ· «ἀμπελῶνα», φησὶν, «ἐφύτευσα, καὶ φραγμὸν περιέθηκα», τουτέστι νόμον, οὐχὶ ἀπὸ ἀκανθῶν, ἀλλ' ἀπὸ ἐντολῶν, τειχίζοντα καὶ ἀπείργοντα αὐτούς. Ἀπειρημένοι οὖν οἱ Χαναναῖοι, βδελυροί, ἀσεβεῖς, ἐναγεῖς, μιαιοί, ἀκάθαρτοι· διὸ καὶ οὐδὲ ἀκοῦ-
10 σαι αὐτῶν ἠνείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι τὸν νόμον πληροῦντες αὐτὸν λοιπόν. Ἐπεὶ οὖν αὕτη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῶν Χαναναίων ἦν («ἰδοὺ γὰρ γυνή», φησὶν, «ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα»), ἐπεὶ οὖν αὕτη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῶν Χαναναίων ἦν, προσῆλθε δὲ τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦτο ἔλεγε, «τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ παρέβην τὸν νόμον; Ἐπειδὴ γὰρ ἄνθρωπος ἦν, καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐπεδείκνυτο.

15 8. Λοιπὸν προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ ἡ γυνὴ Χαναναία ἦν, καὶ τῶν ὀρίων ἐκείνων, ἔνθα καὶ λύσσαι, καὶ μανία, καὶ ἀσέβεια, ἔνθα διαβόλου τυραννὶς καὶ δαιμόνων βακχεῖαι καὶ φύσις πατουμένη, καὶ εἰς ἀλόγων ἀλογίας κατηνέχθησαν, εἰς δαιμόνων μανίας, ἐπέταττε δὲ καὶ ὁ νόμος, μὴδὲν σοὶ καὶ Χαναναίοις,
20 μὴ δῶς, μὴ λάβης, μὴ συμβόλαια ποιήσης, μὴ συναλλάγματα· διὰ τοῦτο δὲ φραγμὸν περιέθηκα· ἐλθὼν δὲ ὁ Χριστός, καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀναλαβὼν ὄπλα, αὐθωρὸν περιετμήθη, θυσίας προσήνεγκε, προσφοράς, τὰ ἄλλα πάντα, ἔμελλε δὲ λύειν τὸν νόμον· ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι ἀτονήσας πληρῶσαι αὐτόν, διὰ τοῦτο ἔλυσε, πρότερον
25 αὐτόν πληροῖ, καὶ τότε λύει, ἵνα μὴ νόμισῃς ὅτι ἀτονεῖ, ἀλλὰ πληροῖ πάντα κατὰ τὸ ἔθος. Διὰ τοῦτο βοᾷ καὶ λέγει, «τίς ἐξ ὑμῶν

γάλα ἐμπόδιζε τοὺς γάμους μεταξύ τους, τὰ συμβόλαια, τὰ συμπεθεριά. Τίποτε κοινὸ δὲν εἶχαν μ' ἐκείνους. Ἦταν λοιπὸν ἀπαγορευμένες ἀπὸ τὸ νόμο οἱ συναλλαγές μὲ τοὺς Χαναναίους καὶ οἱ δοσοληψίες γιὰ χρυσάφι ἢ κάτι ἄλλο, γιὰ νὰ μὴ γίνει ἡ αἰτία τῆς φιλίας ἀφορμὴ γιὰ ἀσέβεια. Ὁ νόμος βρισκόταν γύρω τους σὰν φράκτης. «Ἀμπέλι», λέγει, «φύτεψα καὶ ἔβαλα ὀλόγυρά του φράχτη»¹⁸, δηλαδή τὸ νόμο, ὄχι φράχτη ἀπὸ ἀγκάθια, ἀλλὰ ἀπὸ ἐντολές, πού τοὺς ὀχύρωνε καὶ τοὺς ἐμπόδιζε. Ἀπαγορευμένοι λοιπὸν γι' αὐτοὺς ἦταν οἱ Χαναναῖοι, βδελυροί, ἀσεβεῖς, μολυσμένοι, μισοί, ἀκάθαρτοι· γι' αὐτὸ οὔτε νὰ τοὺς ἀκούσουν ἀνέχονταν οἱ Ἰουδαῖοι, γιὰ τὴν τήρησιν τοῦ νόμο αὐτόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ἡ γυναῖκα ἦταν ἀπὸ τοὺς Χαναναίους («νὰ μιὰ γυναῖκα», λέγει, «πού βγήκε ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἐκείνη»), ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ ἡ γυναῖκα ἦταν ἀπὸ τοὺς Χαναναίους, καὶ ἦρθε στὸ Χριστό, γι' αὐτὸ ἔλεγε, «ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξει γιὰ ἁμαρτία;»¹⁹· μήπως παρέβηκα τὸ νόμο; Γιατί, ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωπος, παρουσίαζε καὶ ἀνθρώπινη συμπεριφορά.

8. Ἄλλὰ προσέχετε μὲ ἀκρίβεια στὸ λόγο. Ἀφοῦ ἡ γυναῖκα ἦταν Χαναναία καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴ ἐκείνη, ὅπου ὑπῆρχαν καὶ λύσσεις καὶ μανία καὶ ἀσέβεια, ὅπου ὑπῆρχε ἡ ἐξουσία τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ ὄργανα τῶν δαιμόνων, καὶ φύση καταπατημένη, καὶ ὅπου κατάντησαν στοὺς παραλογισμοὺς τῶν ζώων καὶ στίς μανίες τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ ὁ νόμος πρόσταζε, νὰ μὴν ἔχεις τίποτε κοινὸ μὲ τοὺς Χαναναίους, νὰ μὴ δώσεις οὔτε νὰ πάρεις ἀπ' αὐτούς, νὰ μὴν πάρεις γυναῖκα, νὰ μὴν πάρεις υἱό, νὰ μὴν κάνεις συμβόλαια οὔτε συναλλαγές –γι' αὐτὸ ἔβαλα ὀλόγυρα φράχτη– ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς ἦρθε καὶ ἀνέλαβε τὰ ἀνθρώπινα ὄπλα, ἀμέσως περιτμήθηκε, πρόσφερε θυσίες, προσφορές, ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἐπρόκειτο νὰ καταργήσει τὸ νόμο, γιὰ νὰ μὴ λέγουν, 'ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐκπληρώσει τὸ νόμο, γι' αὐτὸ τὸν κατάργησε', πρῶτα τὸν ἐκπληρώνει καὶ ὕστερα τὸν καταργεῖ, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις πῶς δὲν ἔχει τὴν ἀπαραίτητη δύ-

19. Ἰω. 8,46.

ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας;». Ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο νόμιμον ἦν, τὸ μηδὲν κοινὸν ἔχειν μετὰ Χαναναίων, ἵνα μὴ ἄρξωνται ἐγκαλεῖν αὐτῶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ λέγειν, διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιστεῦσαμέν σοι· παράνομος γὰρ ἦς, ἔλυσας τὸν νόμον· ἀπῆλθες εἰς τὴν Χαναναίων 5 χῶραν, Χαναναίοις ἀνεμίγης, τοῦ νόμου λέγοντος· «μὴ ἀναμιγῆς»· διὰ τοῦτο αὐτῇ οὐδὲν λαλεῖ τέως.

Πρόσεχε πῶς πληροῖ τὸν νόμον, καὶ οὐ προδίδωσι τὴν σωτηρίαν· καὶ Ἰουδαίους ἐπιστομίζει, καὶ ταύτην ἀνακτᾶται. «Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο», φησὶν, «αὐτῇ λόγον». Μὴ μοι προφάσεις εἶπης. 10 Ἴδε, οὐ λαλῶ· Ἴδε, οὐ διαλέγομαι· Ἴδε συμφορὰ, καὶ ὁ κυβερνήτης οὐκ ἀναλύω τὸν χειμῶνα διὰ τὴν ὑμετέραν ἀγνωμοσύνην, ἵνα μὴ ἔχητε πρόφασιν. Ἴδε, γυνὴ θεατρὸν μοι περιέστηκε, καὶ οὐπω λαμβάνει ἀπόκρισιν, ἵνα μὴ λέγητε, ὅτι ἐπέδωκας σεαυτὸν Χαναναίοις, καὶ παρέβης τὸν νόμον, καὶ ταύτην πρόφασιν ἔχομεν τοῦ μὴ 15 πιστεῦσαί σοι. Σκόπει πῶς διὰ τοῦτο οὐκ ἀπεκρίνατο τῇ γυναικί, ἵνα ἀποκριθῇ Ἰουδαίοις· ἢ πρὸς τὴν γυναῖκα σιγή, φωνὴ ἀγνωμοσύνης τοῖς Ἰουδαίοις ἐγένετο.

9. Ταῦτα δὲ ἐποίει οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων συγκαταβαίνων ἀσθένειαν. Καὶ γὰρ ὅτε τὸν λεπρὸν ἐκάθαρσε, λέγει· «ἀπελθε, προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωϋσῆς». Σὺ ἐκάθαρσας, καὶ πέμπεις αὐτὸν εἰς τὸν νόμον Μωϋσέως; 20 Ναί. Διὰ τί; Διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα μὴ ἄρξωνται ἐγκαλεῖν, ὅτι παρέβην τὸν νόμον. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ἐθεράπευσε τὸν λεπρὸν, ξένως ἐθεράπευσεν αὐτόν· καὶ ἄκου πῶς. «Καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν 25 παρεκάλει αὐτὸν λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι· καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἤψατο αὐτοῦ λέγων· θέλω, καθάρισθητι». Ἐν τῷ νόμῳ οὐκ ἔχρῃν ἄπτεσθαι λεπροῦ. Ὅτε οὖν ἦλθε

ναμη, ἀλλὰ τὰ ἐκπληρώνει ὅλα κατὰ τὸ νόμο. Γι' αὐτὸ φωνάζει καὶ λέγει, «ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξει γιὰ ἁμαρτία». Ἐφοῦ λοιπὸν καὶ αὐτὸ ἦταν νόμιμο, τὸ νὰ μὴν ἔχουν δηλαδὴ τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τοὺς Χαναναίους, γιὰ νὰ μὴν ἀρχίσουν νὰ τὸν κατηγοροῦν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ νὰ τοῦ λέγουν, 'γι' αὐτὸ δὲν πιστέψαμε σὲ σένα, γιατί εἶσαι παράνομος, κατάργησες τὸ νόμο, πῆγες στὴ χώρα τῶν Χαναναίων, ἀναμίχθηκες μὲ τοὺς Χαναναίους, ἐνῶ ὁ νόμος ἔλεγε νὰ μὴν ἀναμιχθεῖς', γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ δὲν τῆς λέγει οὔτε λέξη.

Πρόσεχε πῶς ἐκπληρώνει τὸ νόμο καὶ δὲν προδίδει τὴ σωτηρία, ἀποστομώνοντας καὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ αὐτὴν κερδίζοντας. «Αὐτὸς ὅμως δὲν ἀπάντησε», λέγει, «οὔτε λέξη». Μὴ μοῦ προβάλεις προφάσεις. Νά, δὲ μιῶ· νά, δὲ συζητῶ· νὰ συμφορὰ, καὶ δὲν κάνω τὸ δικό μου ἔργο· νὰ ναυάγιο, καὶ ἐγὼ ὁ κυβερνήτης δὲ σταματῶ τὴν τρικυμία ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαριστίας σας, γιὰ νὰ μὴν ἔχετε πρόφαση. Νά, μιὰ γυναίκα μοῦ ἔστησε ὀλόγυρα θέατρο καὶ δὲν παίρνει ἀκόμη ἀπάντηση, γιὰ νὰ μὴ λέτε ὅτι παρέδωσες τὸν ἑαυτό σου στοὺς Χαναναίους, παρέβηκες τὸ νόμο καὶ ἔχουμε αὐτὴν τὴν πρόφαση γιὰ νὰ μὴν πιστέψουμε σὲ σένα. Κοίταζε πῶς γι' αὐτὸ δὲν ἀπάντησε στὴ γυναίκα, γιὰ ν' ἀπαντήσῃ στοὺς Ἰουδαίους. Ἡ σιωπὴ πρὸς τὴ γυναίκα, γινόταν φωνὴ ἀχαριστίας στοὺς Ἰουδαίους.

9. Καὶ τὰ ἔκανε αὐτὰ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ δικὴ του δύναμη, ἀλλὰ ἀπὸ συγκατάβαση πρὸς τὴ δικὴ τους ἀδυναμία. Γιατὶ καὶ ὅταν καθάρισε τὸ λεπρὸ λέγει· «πήγαινε, πρόσφερε τὸ δῶρο ποὺ πρόσταξε ὁ Μωυσῆς»²⁰. Ἐσὺ τὸν καθάρισες καὶ τὸν στέλνεις στὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ; Ναί. Γιατί; Ἐξ αἰτίας τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ μὴν ἀρχίσουν νὰ μὲ κατηγοροῦν ὅτι παρέβηκα τὸ νόμο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν θεράπευσε τὸ λεπρὸ, τὸν θεράπευσε μὲ τρόπο παράξενο· καὶ ἄκου πῶς. «Καὶ νὰ ἕνας λεπρός, ἀφοῦ τὸν πλησίασε τὸν παρακαλοῦσε καὶ ἔλεγε, 'Κύριε, ἂν θέλεις, μπορεῖς νὰ μὲ καθαρῖσεις'. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἄπλωσε τὸ χέρι του, τὸν ἄγγιξε καὶ λέγει, 'θέλω, καθαρῖσου'²¹. Σύμφωνα μὲ τὸ νόμο δὲν

21. Ματθ. 8,2-3.

Νεαιμὴν ὁ στρατηλάτης πρὸς Ἐλισσαῖον τὸν προφήτην λέπρα κε-
τεχόμενος, λέγει αὐτῷ ὁ μαθητής, ἰδοὺ λεπρὸς στρατηλάτης ἔξω.
Ὁ δὲ πέμπει τὸν μαθητὴν ἐξελθεῖν καὶ εἰπεῖν αὐτῷ, «ἄπελθε λου-
σαι εἰς τὸν Ἰορδάνην». Καὶ οὐκ ἐτόλμησεν ἐξελθεῖν αὐτὸς καὶ ἰδεῖν
5 τὸν λεπρόν, καὶ ἄψασθαι αὐτοῦ.

Ἐπεὶ οὖν ἐκαθάρισεν ὁ Ἐλισσαῖος λεπρόν, ἵνα μὴ λέγωσιν οἱ
Ἰουδαῖοι, ὅτι ὁμοίως Ἐλισσαίῳ ἐκαθάρισε, διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν
οὐ τολμᾷ ἄψασθαι, οὗτος δὲ ἄπτεται, καὶ λέγει, «θέλω, καθαρί-
σθητι»· καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἤψατο τοῦ λεπροῦ. Διὰ τί
10 ἤψατο; Ἴνα σε διδάξῃ ὅτι οὐκ ἔστι δοῦλος ὑποκείμενος νόμῳ,
ἀλλὰ Δεσπότης ἐπικείμενος τῷ νόμῳ. Πῶς οὖν ἐτήρησε τὸν νό-
μον; Τῷ εἰπεῖν, «θέλω, καθαρίσθητι», καὶ μὴ εὐθέως αὐτοῦ ἄψα-
σθαι. Προέλαβεν ὁ λόγος, ἐδραπέτευσε τὸ νόσημα, εἶτα ἤψατο τοῦ
ἀκαθάρτου, καὶ εἶπε, «θέλω, καθαρίσθητι». Πῶς; «Εὐθέως ἐκα-
15 θαρίσθη». Οὐχ εὐρίσκει ὁ εὐαγγελιστὴς εἰπεῖν (καὶ γὰρ τὸ εὐθέως
βραδύ ἐστιν), οὐχ εὐρίσκει λόγον ἰσόρροπον τῷ τάχει τῆς ἐνεργείας.
«Εὐθέως»· πῶς; Ἄμα ἐξέβη ὁ λόγος, καὶ ἐδραπέτευσε τὸ νόσημα,
ἐφυγαδεύθη ἡ λέπρα, λοιπὸν καθαρὸς ὁ λεπρός. Διὰ τοῦτο
λέγει «ὑπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον,
20 ὃ προσέταξε Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς». Τίσι; Τοῖς Ἰουδαίοις,
ἵνα μὴ λέγωσιν ὅτι παραβαίνω τὸν νόμον. Ἐγὼ ἐθεράπευσα, καὶ
λέγω, «προσένεγκε τὸ δῶρον τοῦ νόμου», ἵνα ἐκεῖνη τῇ ἡμέρᾳ ὁ
λεπρὸς αὐτῶν κατηγορήσῃ λέγων, ἐμοὶ προσέταξε δῶρον κατὰ νό-
μον προσενεγκεῖν.

25 Καὶ ὡσπερ πολλὰ ἔνεκεν Ἰουδαίων ἐποίει ὁ Χριστός, ἀναπο-
λογήτους αὐτοὺς εἰς πάντα ποιῶν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. «Ἐλέησόν
με, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνετο
αὐτῇ λόγον. Προσελθόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν, ἀπόλυ-
σον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν». Τί οὖν αὐτός; «Οὐκ ἀπεστά-

ἐπιτρεπόταν κανείς ν' ἀγγίζει λεπρό. Ὄταν λοιπὸν ὁ στρατηγὸς Νεαιμάν, ποὺ κατεχόταν ἀπὸ λέπρα, ἦρθε στὸν Ἐλισσαῖο τὸν προφήτη²², τοῦ λέγει ὁ μαθητὴς του, νὰ ἕνας λεπρὸς στρατηγὸς εἶναι ἔξω. Καὶ αὐτὸς στέλνει τὸ μαθητὴ νὰ βγεῖ καὶ νὰ τοῦ πεῖ, «πήγαινε νὰ λουσθεῖς στὸν Ἰορδάνη»²³. Καὶ δὲν τόλμησε αὐτὸς νὰ βγεῖ καὶ νὰ δεῖ τὸ λεπρὸ καὶ νὰ τὸν ἀγγίζει.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἐλισσαῖος καθάρισε ἕνα λεπρό, γιὰ νὰ μὴν λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι τὸν καθάρισε ὅμοια μὲ τὸν Ἐλισσαῖο, γι' αὐτὸ ἐκεῖνος δὲν τολμάει νὰ τὸν ἀγγίζει, ἐνῶ αὐτὸς τὸν ἀγγίζει καὶ λέγει, «θέλω, καθαρίσου»· καὶ ἀπλώνοντας τὸ χέρι του ἄγγιξε τὸ λεπρό. Γιατί τὸν ἀγγίξε; Γιὰ νὰ σὲ δείξει πῶς δὲν εἶναι δοῦλος ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ Κύριος ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ νόμο. Πῶς λοιπὸν τήρησε τὸ νόμο; Μὲ τὸ νὰ πεῖ, «θέλω, καθαρίσου», καὶ νὰ μὴν τὸν ἀγγίζει ἀμέσως. Προηγήθηκε ὁ λόγος, δραπέτευσε ἡ ἀρρώστια, καὶ ἔπειτα ἄγγιξε τὸν ἀκάθαρτο καὶ εἶπε, «θέλω, καθαρίσου». Πῶς; «Ἀμέσως καθαρίσθηκε». Δὲ βρίσκει ὁ εὐαγγελιστὴς νὰ πεῖ (γιατὶ καὶ τὸ ἀμέσως εἶναι ἀργό), δὲ βρίσκει λόγο ἰσοδύναμο μὲ τὴν ταχύτητα τῆς ἐνέργειας. «Ἀμέσως»· πῶς; Μόλις βγῆκε ὁ λόγος καὶ δραπέτευσε ἡ ἀρρώστια, διώχθηκε ἡ λέπρα καὶ ὁ λεπρὸς ἦταν πιά καθαρὸς. Γι' αὐτὸ λέγει «πήγαινε, δεῖξε τὸν ἑαυτό σου στὸν ἱερεᾶ καὶ πρόσφερε τὸ δῶρο ποὺ πρόσταξε ὁ Μωυσῆς, γιὰ βεβαίωση σ' αὐτοῦς». Σὲ ποιούς; Στους Ἰουδαίους, γιὰ νὰ μὴ λέγουν πῶς παραβαίνω τὸ νόμο. Ἐγὼ θεράπευσα καὶ λέγω, «πρόσφερε τὸ δῶρο τοῦ νόμου», γιὰ νὰ τοὺς κατηγορήσει ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ λεπρὸς λέγοντας, μοῦ πρόσταξε νὰ προσφέρω δῶρο σύμφωνα μὲ τὸ νόμο.

Καὶ ὅπως πολλὰ ἔκανε ὁ Χριστὸς ἐξ αἰτίας τῶν Ἰουδαίων, καθιστώντας αὐτοὺς ἀναπολόγητους σὲ ὅλα, ἔτσι καὶ ἐδῶ. «Ἐλέησέ με, γιατί ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο. Αὐτὸς ὅμως δὲν τῆς ἀπάντησε οὔτε λέξη. Καὶ ἦρθαν οἱ μαθητὲς του καὶ τοῦ λέγουν, διώξε την, γιατί φωνάζει ἀπὸ πίσω μας». Τί εἶπε αὐτὸς τότε; «Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ μόνο στα

22. Βλ. Δ' Βασ. 5,1-19.

λην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ»· ἵνα μὴ λέγωσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι ἀφῆκας ἡμᾶς, καὶ ἀπῆλθες ἔξω, καὶ διὰ τοῦτο σοι οὐκ ἐπιστεύσαμεν· ἰδοὺ, φησί, καὶ ἀπὸ ἐθνῶν ἔρχονται, καὶ οὐδέχομαι αὐτούς· ὑμᾶς δὲ καὶ φεύγοντας καλῶ, «δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες», καὶ οὐκ ἔρχεσθε· ταύτην ἀπορρίπτω, καὶ παραμένει. «Λαός, ὃν οὐκ ἔγνω, ἐδούλευσέ μου», φησὶν· «εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μου»· καὶ ἀλλαχοῦ· «ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσι, καὶ εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν». «Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν».

10 Ἴδωμεν οὖν τί φησιν ὁ Χριστός. «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Οὐκ ἦν τὰ ρήματα ἀποτρεπτικά· Μονονουχὶ γὰρ λέγει, ἀπόστηθι, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχεις πρὸς ἐμέ· οὐκ ἦλθον διὰ σέ, ἀλλ' ἦλθον διὰ Ἰουδαίους. «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Ἡ 15 δὲ ἀκούσασα εἶπε· «ναί, Κύριε, βοήθει μοι, καὶ προσεκύνει, λέγουσα»· ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίνατο αὐτῇ. Ἀλλὰ ὄρα ἀπόκρισιν· «οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις». Ὡς κηδεμονία ἰατροῦ ἐν ἀπαγορεύσει ἐπισπᾶται αὐτήν. «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων»· τίνων; Τῶν Ἰουδαίων· 20 «καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις», τουτέστιν, ὑμῖν.

10. Ὅντως εἰς αἰσχύνην Ἰουδαίων ταῦτα εἶρηκεν ὁ Κύριος· τέκνα γὰρ καλούμενοι, κύνες ἐγένοντο. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος λέγει· «βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν. Ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν ἡ περιτομή»· οἱ ἐθνικοὶ κύνες ἐκλήθησαν, καὶ ἐγένοντο τέκνα. «Τέκνα μου, οὐδὲς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις 25 οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Τὸ ἐγκώμιον τοῦτο, Ἰουδαίου κα-

24. Ματθ. 11,28.

25. Ψαλμ. 17,44·45.

26. Ἦσ. 65,1.

πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ», γὰρ νὰ μὴ λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι, «μᾶς ἄφησες καὶ πῆγες ἔξω, καὶ γι' αὐτὸ δὲν πιστέψαμε σὲ σένα'. Νά, λέγει, καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη ἔρχονται καὶ δὲν τοὺς δέχομαι, ἐνῶ ἐσᾶς καὶ ὅταν φεύγετε σᾶς καλῶ, «κελᾶτε σὲ μένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε»²⁴, καὶ δὲν ἔρχεστε· αὐτὴν τὴ διώχνω, καὶ παραμένει. «Λαὸς ποὺ δὲν τὸν γνώριζα μὲ ὑπηρετήσε», λέγει, «μὲ πρόθυμο αὐτὶ μὲ ὑπάκουσε»²⁵. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «ἔγινα φανερός σ' ἐκείνους ποὺ δὲ μὲ ζητοῦν καὶ βρέθηκα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ἐρωτοῦν γιὰ μένα»²⁶. «Διῶξε την, γιὰτὶ φωνάζει ἀπὸ πίσω μας»

Ἄς δοῦμε λοιπὸν τί λέγει ὁ Χριστός. «Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ μόνο στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ». Δὲν ἦταν τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτρεπτικά; Γιατὶ σχεδὸν λέγει, φύγε μακριὰ γιὰτὶ δὲν ἔχεις τίποτε κοινὸ μὲ μένα· δὲν ἦρθα γιὰ σένα, ἀλλὰ ἦρθα γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. «Δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ μόνο στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ». Καὶ ἐκείνη ὅταν ἄκουσε αὐτὰ εἶπε, «ναί, Κύριε, βοήθη μου, καὶ προσκυνούσε ὅταν τὰ ἔλεγε»· αὐτὸς ὅμως δὲν τῆς ἀπάντησε. Ἄλλὰ πρόσεχε ἀπάντηση. «Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρω τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὸ ρίξω στὰ σκυλάκια». Πῶ πῶ φροντίδα ἰατροῦ! μὲ τὴν ἀπαγόρευση τὴν προσελκύει. «Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρω τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν»· ποιῶν; Τῶν Ἰουδαίων. «Καὶ νὰ τὸ δώσω στὰ σκυλάκια», δηλαδή, σὲ σᾶς.

10. Πραγματικὰ τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ Κύριος γιὰ νὰ ντροπιᾶσει τοὺς Ἰουδαίους· γιὰτὶ, ἂν καὶ ὀνομάζονταν τέκνα, ἔγιναν σκυλιά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «προσέχετε ἀπὸ τὰ σκυλιά, προσέχετε ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἐργάτες, προσέχετε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κόβουν τὴ σάρκα. Γιατὶ ἐμεῖς εἶμαστε οἱ ἀληθινὰ περιτμημένου»²⁷. Οἱ ἔθνηκοι ὀνομάσθησαν σκυλιά καὶ ἔγιναν τέκνα. «Τέκνα μου, γιὰ τὰ ὁποῖα πάλι δοκιμάζω πόνους τοκετοῦ μέχρι νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»²⁸. Ὁ ἔπαινος αὐτὸς εἶναι κατηγορία γιὰ

27. Ἐφ. 3,2-3.

28. Γαλ. 4,19.

τηγορία ἐστίν. «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις». Τί οὖν ἡ γυνή; «Ναί, Κύριε». Ὡ βία γυναικός, ὧ φιλονεικία ψυχῆς. Ὁ ἰατρὸς λέγει, «οὐχὶ» καὶ αὐτὴ λέγει «ναί». Ὁ Δεσπότης λέγει, «οὐκ»· αὐτὴ λέγει, «ναί»· οὐ κατηγοροῦσα, οὐδὲ ἀναισχυντοῦσα, ἀλλὰ σωτηρίαν ἐκδεχομένη.

«Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις. Ναί, Κύριε». Κύνα με καλεῖς, ἐγὼ δέ σε Κύριον καλῶ· σύ με ὑβρίζεις, ἐγὼ δέ σε ὑμνῶ. «Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἐκ τῆς τραπέ-
10 ζης τῶν κυρίων αὐτῶν». Ὡ σοφία γυναικός· ἀπὸ τοῦ ὑποδείγμα-
τος εὔρε λόγον πρέποντα. Κύνα με καλεῖς, ὡς κύων τρέφομαι. Οὐ παραιτοῦμαι τὸ δνειδος· οὐ φεύγω τὴν κλησιν· λάβω οὖν τὴν τρο-
φήν τοῦ κυνός· καὶ λέγει πρᾶγμα ἐν συνηθείᾳ συμβαῖνον. Σὺ τὰ σὰ
στήσον· κύνα με ἐκέλεσας, δός μοι ψυχίον· συνήγορος ἐγένου μοι τῇ
15 αἰτήσῃ· ἐν τῇ παραιτήσῃ τὴν συγκατάθεσιν ἐπίδειξον. «Ναί, Κύ-
ριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων
ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν». Τί οὖν ὁ παραιτούμενος, ὁ
διώκων, ὁ ἐλαύνων, ὁ λέγων, «οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον
τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις»; ὁ λέγων, «οὐκ ἀπεστάλην
20 εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ»; «Ὡ γύναι, με-
γάλη σου ἡ πίστις».

Ἐπαινέτης ἀθρόον ἐγένου; ἀνακηρύττεις τὴν γυναῖκα; οὐκ ἤλαυνες, οὐκ ἐδίωκες; Θάρσει· διὰ τοῦτο ἀνεβαλόμην. Εἰ γὰρ ἐξαρχῆς αὐτὴν ἀπέλυσα, οὐκ ἂν ἔμαθες αὐτῆς τὴν πίστιν. Εἰ ἐκ
25 προοιμίῳν ἔλαβεν, ἀνεχώρει ἂν ταχύ, καὶ τὸν θησαυρὸν αὐτῆς οὐκ ἂν ἠπίστατό τις. Διὰ τοῦτο ἀνεβαλόμην τὴν δόσιν, ἵνα ἅπασι δείξω
τὴν πίστιν. «Ὡ γύναι». Θεὸς λέγει, «ὧ γύναι». Ἀκουέτωσαν οἱ εὐ-
χόμενοι μετὰ βαναυσίας. Ὅταν εἶπω τινί, παρακάλεσον τὸν Θεόν,
δεήθητι αὐτοῦ, ἰκέτευσον αὐτόν, λέγει· παρεκάλεσα ἅπαξ, δεύτε-

τὸν Ἰουδαῖο. «Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρω τὸ ψωμί τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸ δώσω στὰ σκλάκια». Τί λέγει τότε ἡ γυναίκα; «Ναί, Κύριε». Πῶ πῶ δύναμη γυναίκα, πῶ πῶ ἐπιμονή ψυχῆς! Ὁ ἱατρὸς λέγει «ὄχι» καὶ αὐτὴ λέγει «ναί». Ὁ Κύριος λέγει «δὲν», αὐτὴ λέγει «ναί». Ὁχι μὲ σκοπὸ νὰ κατηγορήσει οὔτε νὰ γίνῃ ἀναίσχυντη, ἀλλὰ περιμένοντας τὴ σωτηρία.

«Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρω τὸ ψωμί τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸ δώσω στὰ σκυλάκια. Ναί, Κύριε». Σκυλί μὲ ὀνομάζεις, ἐγὼ ὅμως Κύριο σὲ λέγω· ἐσὺ μὲ βρίζεις, ἐγὼ ὅμως σὲ ὑμῶ. «Ναί, Κύριε, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλάκια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποὺ πέφτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυρίων τους». Πῶ πῶ σοφία γυναίκα! Ἀπὸ τὸ παράδειγμα βρῆκε λόγο ποὺ ταίριαζε. Σκυλί μὲ ὀνομάζεις, σὰν σκυλί τρέφομαι. Δὲν ἀρνοῦμαι τὴν προσβολή, δὲν ἀποφεύγω τὸ ὄνομα· ἄς πάρω λοιπὸν τὴν τροφή τοῦ σκυλιοῦ. Καὶ λέγει ἓνα πράγμα ποὺ συνήθως συμβαίνει. Ἐσὺ κάνε τὰ δικά σου· μὲ ὀνόμασες σκυλί, δῶσε μου ἓνα ψίχουλο· ἔγινες συνήγορος στὴν αἴτησή μου, φανέρωσε τὴ συγκατάθεση στὴν ἄρνησή σου. «Ναί, Κύριε, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυλάκια τρώγουν ἀπὸ τὰ ψίχουλα ποὺ πέφτουν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν κυρίων τους». Τί λοιπὸν εἶπε ἐκεῖνος ποὺ ἀρνοῦνταν, ποὺ ἔδιωχνε, ποὺ ἀπομάκρυνε, ποὺ ἔλεγε «δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πάρω τὸ ψωμί τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸ ρίξω στὰ σκυλάκια» καὶ «δὲν εἶμαι σταλμένος παρὰ μόνον στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»; «᾿Ω γυναίκα, εἶναι μεγάλη ἡ πίστη σου».

Ξαφνικὰ ἄρχισες νὰ τὴν ἐπαινεῖς; ἐγκωμιάζεις τὴ γυναίκα; Δὲν τὴν ἀπομάκρυνες, δὲν τὴν ἔδιωχνες; Ἐχε θάρρος· γι' αὐτὸ ἀνέβαλα. Γιατί, ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἔδιωχνα, δὲ θὰ μάθαινες τὴν πίστη της. Ἄν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἔδιωχνα, θὰ ἔφευγε γρήγορα, καὶ κανεὶς δὲ θὰ γνώριζε καλὰ τὸ θησαυρὸ της. Γι' αὐτὸ καθυστεροῦσα τὴ χορήγηση, γιὰ νὰ φανερώσω σὲ ὅλους τὴν πίστη της. «᾿Ω γυναίκα». Ὁ Θεὸς λέγει, «᾿ὦ γυναίκα». Ἄς ἀκοῦν αὐτοὶ ποὺ προσεύχονται χωρὶς αἰσθήματα. Ὅταν πῶ σὲ κάποιον, παρακάλεσε τὸ Θεό, προσευχήσου σ' αὐτόν, ἰκέτευσέ

ρον, τρίτον, δέκατον, εἰκοστόν· καὶ οὐκέτι οὐκ ἔλαβον. Μὴ ἀποστῆς, ἀδελφέ, ἕως ἂν λάβῃς· τέλος αἰτήσεως, ἢ δόσις τοῦ αἰτουμένου. Τότε ἀπόστηθι, ὅταν λάβῃς, μᾶλλον δὲ μηδὲ τότε, ἀλλὰ καὶ τότε παράμενε. Κἂν μὴ λάβῃς, αἶτει ἵνα λάβῃς· ὅταν δὲ λάβῃς, 5 εὐχαρίστησον, ὅτι ἔλαβες.

Εἰσέρχονται πολλοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπαρτίζουσι μυρίους στίχους εὐχῆς, καὶ ἐξέρχονται, καὶ οὐκ οἶδασι τί εἶπον· τὰ χεῖλη κινεῖται, ἢ δὲ ἀκοὴ οὐκ ἀκούει. Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου, καὶ τὸν Θεὸν θέλεις εἰσακουῶσαι τῆς εὐχῆς σου; Ἔκλινα, λέγεις, τὰ γό- 10 νατα, ἀλλ' ἡ διάνοιά σου ἔξω ἐπέτετο· τὸ σῶμά σου ἔνδον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ γνώμη σου ἔξω· τὸ στόμα ἔλεγε τὴν εὐχήν, καὶ ἡ διάνοια ἠρίθμει τόκους, συμβόλαια, συναλλάγματα, χωρία, κτήματα, φίλων συνουσίας. Ὁ γὰρ διάβολος πονηρὸς ὢν, καὶ εἰδὼς ὅτι ἐν καιρῷ εὐχῆς μεγάλη ἀνύομεν, τότε ἐπέρχεται. Πολλάκις κείμεθα 15 ὑπτιοὶ ἐν κλίνῃ, καὶ οὐδὲν λογιζόμεθα· ἤλθομεν εὐξασθαι, καὶ μυρίοι λογισμοί, ἵνα ἐκβάλῃ ἡμᾶς κενούς.

11. Ταῦτα τοίνυν εἰδὼς ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἀγαπητέ, γίνεσθαι, τὴν Χαναναίαν μίμησαι, ὁ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα, τὴν ἀλλόφυλον, τὴν ἀσθενῆ, τὴν ἀπερριμμένην καὶ εὐκαταφρόνητον. Ἄλλ' οὐκ ἔχεις θυγατέ- 20 ρα δαιμονιζομένην; Ἄλλ' ἔχεις ψυχὴν ἀμαρτάνουσαν. Τί εἶπεν ἡ Χαναναία; «Ἐλέησόν με· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται»· εἶπε καὶ σύ, «ἐλέησόν με»· ἡ ψυχὴ μου κακῶς δαιμονίζεται. Μέγας γὰρ δαίμων ἢ ἀμαρτία. Ὁ δαιμονῶν ἐλεεῖται, ὁ ἀμαρτάνων μισεῖται· ἐκεῖνος συγγνώμην ἔχει, οὗτος ἀπολογίας ἐστέρηται. «Ἐλέη- 25 σόν με»· βραχὺ τὸ ρῆμα, καὶ πέλαγος εὖρε φιλανθρωπίας· ὅπου γὰρ ἔλεος, πάντα τὰ ἀγαθὰ.

Κἂν ἔξω ᾗς, κράζε καὶ λέγε, «ἐλέησόν με», μὴ κινῶν τὰ χεῖλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν· καὶ σιωπῶντων γὰρ ἀκούει ὁ Θεός. Οὐ

τον', λέγει, 'τόν παρακάλεσα μιὰ φορά, δυό, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι φορές, καὶ ἀκόμη δὲν ἔλαβα'. Μὴν παραιτηθεῖς, ἀδελφέ, μέχρι πὺ νὰ λάβεις· τέλος τῆς αἴτησης ἂς εἶναι ἡ χορήγηση ἐκείνου πὺ ζητᾶς. Τότε παραιτήσου, ὅταν λάβεις, ἢ καλύτερα οὔτε τότε, ἀλλὰ καὶ τότε νὰ ἐπιμένεις. Καὶ ἂν δὲ λάβεις, ζήτα γιὰ νὰ λάβεις· ὅταν ὁμως λάβεις, εὐχαρίστησε, γιὰτὶ ἔλαβες.

Μπαίνουν πολλοὶ στὴν ἐκκλησία, ἀπευθύνουν ἄπειρους στίχους προσευχῆς, ὕστερα βγαίνουν, καὶ δὲν ξέρουν τί εἶπαν. Τὰ χεῖλη κινοῦναι, καὶ ἡ ἀκοή δὲν ἀκούει. Ἐσὺ δὲν ἀκούεις τὴν προσευχὴ σου καὶ θέλεις ὁ Θεὸς νὰ εἰσακούσει τὴν προσευχὴ σου; Γονάτισα, λές, ἀλλὰ ὁ νοῦς σου πετοῦσε ἔξω· τὸ σῶμα σου ἦταν μέσα στὴν ἐκκλησία, καὶ ἡ ψυχὴ σου ἔξω· τὸ στόμα ἔλεγε τὴν προσευχὴ, καὶ ὁ νοῦς μετροῦσε τόκους, συμβόλαια, συναλλαγές, χωράφια, κτήματα, συναναστροφές μὲ φίλους. Γιὰτὶ ὁ διάβολος, ἐπειδὴ εἶναι πονηρὸς καὶ γνωρίζει πὺς τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς κερδίζουμε μεγάλα πράγματα, τότε ἐπιτίθεται. Πολλές φορές ἀναπαυόμαστε ξαπλωμένοι στὸ κρεβάτι, καὶ δὲ σκεπτόμαστε τίποτε· ἤρθαμε νὰ προσευχηθοῦμε, καὶ ἔρχονται ἄπειρες σκέψεις, γιὰ νὰ μᾶς βγάλουν κενούς.

11. Γνωρίζοντας λοιπὸν, ἀγαπητέ, ὅτι αὐτὰ γίνονται στὶς προσευχές, μιμήσου τὴ Χαναναία, ὁ ἄνδρας τὴ γυναῖκα, τὴν ἀλλόφυλη, τὴν ἀδύνατη, τὴν ἀπόβλητη καὶ περιφρονημένη. Ἄλλὰ δὲν ἔχεις θυγατέρα πὺ βασανίζεται ἀπὸ δαιμόνιο; Ἐχεις ὁμως ψυχὴ πὺ ἀμαρτάνει. Τί εἶπε ἡ Χαναναία; «Ἐλέησέ με, ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο». Πές καὶ σύ, 'ἐλέησέ με, ἡ ψυχὴ μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο'. Γιὰτὶ ἡ ἀμαρτία εἶναι μεγάλος δαίμονας. Ὅποιος βασανίζεται ἀπὸ δαιμόνιο ἐλεεῖται, ὅποιος ἀμαρτάνει μισεῖται· ἐκεῖνος βρῖσκει συγχώρηση, αὐτὸς δὲν ἔχει δικαιολογία. «Ἐλέησέ με»· μικρὸς ὁ λόγος, καὶ βρῆκε πέλαγος φιλανθρωπίας. Γιὰτὶ, ὅπου ὑπάρχει ἔλεος, ὑπάρχουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

Καὶ ἂν εἶσαι ἔξω, κραύγαζε καὶ λέγε, «ἐλέησέ με», χωρὶς νὰ κινεῖς τὰ χεῖλη ἀλλὰ φωνάζοντας μὲ τὴν ψυχὴ σου· γιὰτὶ ὁ

ζητεῖται τόπος, ἀλλ' ἀρχὴ τρόπου. Ὁ Ἱερεμίας ἐν βορβόρῳ ἦν, καὶ τὸν Θεὸν ἐπεσπάσατο· ὁ Δαυιὴλ ἐν λάκκῳ λεόντων, καὶ τὸν Θεὸν ἐξευμενίσασατο· οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ ἦσαν, καὶ Θεὸν ὑμνοῦντες ἐδυσώπησαν· ὁ ληστής ἐσταυρώθη, καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ὁ σταυρός, ἀλλὰ παράδεισον ἠνοιξεν· ὁ Ἰὼβ ἐν κοπρίᾳ ἦν, καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων κατεσκεύασεν· ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, καὶ τὸν Θεὸν ὑπήκοον ἔσχε. Κᾶν ἐν βαλανείῳ ἦς, εὐχου, κᾶν ἐν ὁδῷ, κᾶν ἐπὶ κλίνης· ὅπου ἔαν ἦς, εὐχου. Ναὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, μὴ ζῆτει τόπον· γνώμης χρεῖα μόνον. Κᾶν δικαστῆ παραστῆ, εὐχου· ὅταν ὀργί-
 10 ζεται ὁ δικαστής, εὐχου. Θάλαττα ἦν ἔμπροσθεν, ὀπισθεν Αἰγύπτιοι, μέσος ὁ Μωϋσῆς· πολλὴ ἐν τῇ εὐχῇ στενοχωρία, ἀλλὰ μέγα τὸ πλάτος τῆς εὐχῆς ἦν. Ὅπισθεν οἱ Αἰγύπτιοι ἐδίωκον, ἔμπροσθεν ἡ θάλασσα, μέση ἡ εὐχή· καὶ οὐδὲν ἐλάλει ὁ Μωϋσῆς· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Θεός· «τί βοᾷς πρὸς με;». Τὸ μὲν στόμα οὐ λαλεῖ, ἡ δὲ
 15 διάνοια βοᾷ.

Καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, ὅταν παραστῆς δικαστῆ μαινομένῳ, τυραννοῦντι, τὰ μέγιστα ἀπειλοῦντι, καὶ ἄλλοις δημίσις τὰ αὐτὰ ποιοῦσιν, εὗξαι σὺ τῷ Θεῷ, καὶ εὐχομένου σου τὰ κύματα καταστέλλεται. Ὁ δικαστής ἐπὶ σέ; Σὺ ἐπὶ τὸν Θεὸν κατάφευγε. Ὁ ἄρ-
 20 χων πλησίον σου; Σὺ τὸν Δεσπότην κάλεσον. Μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν, ἵνα ἀπέλθῃς εἰς τόπον; Θεὸς ἀεὶ ἐγγύς ἐστιν. Ἐὰν θέλῃς παρακαλέσαι ἄνθρωπον, ἐρωτᾷς τί ποιεῖ, καθεύδει, ἀσχολεῖται· διακονῶν οὐκ ἀποκρίνεταιί σοι. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν τούτων· ὅπου ἔαν ἀπέλθῃς καὶ καλέσῃς, ἀκούει· οὐκ ἀσχολία, οὐ μεσίτης, οὐ διά-
 25 κωνος διατειχίζει. Εἶπέ, «ἐλέησόν με», καὶ παρευθὺ Θεὸς παραγίνεται· «ἔτι γάρ», φησὶν, «λαλοῦντός σοι». ἐφ' ἃ ἰδοὺ ἐγὼ πάρειμι».

Θεὸς μᾶς ἀκούει καὶ ὅταν σιωποῦμε. Δὲν ἐξετάζεται ὁ τόπος, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς. Ὁ Ἰερεμίας μέσα σὲ βόρβορο βρισκόταν καὶ προκάλεσε τὴν προσοχὴ τοῦ Θεοῦ· ὁ Δανιήλ ἦταν μέσα σὲ λάκκο λιονταριῶν, καὶ κέρδισε τὴν εὐνοία τοῦ Θεοῦ· ὁ ληστής σταυρώθηκε, καὶ δὲν τὸν ἐμπόδισε ὁ σταυρός, ἀλλὰ τοῦ ἄνοιξε τὸν παράδεισο· ὁ Ἰὼβ ἦταν στὴν κοπριά, καὶ ἔκαμε εὐσπλαχνικὸ τὸ Θεό· ὁ Ἰωνᾶς βρισκόταν στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους, καὶ τὸν ἄκουσε ὁ Θεός. Καὶ ἂν εἶσαι σὲ λουτρό, νὰ προσεύχεσαι, καὶ ἂν εἶσαι σὲ δρόμο, καὶ ἂν εἶσαι στὸ κρεβάτι, ὅπου καὶ ἂν εἶσαι, νὰ προσεύχεσαι. Εἶσαι ναὸς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ ζητᾶς τόπο· χρειάζεται μόνο διάθεση. Καὶ ἂν παρουσιασθεῖς σὲ δικαστή, νὰ προσεύχεσαι· ὅταν ὀργίζεται ὁ δικαστής, νὰ προσεύχεσαι. Ἡ θάλασσα ἦταν μπροστά, οἱ Αἰγύπτιοι πίσω, ὁ Μωυσῆς στὴ μέση· ἦταν μεγάλη ἢ στενότητα τοῦ χώρου κατὰ τὴν προσευχή, ἀλλὰ τὸ πλάτος τῆς προσευχῆς ἦταν μεγάλο. Πίσω τοὺς καταδίωκαν οἱ Αἰγύπτιοι, μπροστὰ ἦταν ἡ θάλασσα, στὴ μέση ἢ προσευχή· καὶ τίποτε δὲ μιλοῦσε ὁ Μωυσῆς· καὶ τοῦ λέγει ὁ Θεός· «Γιατί φωνάζεις σὲ μένα;»²⁹. Τὸ στόμα του βέβαια δὲ μιλάει, ἡ ψυχὴ του ὅμως φωνάζει.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅταν παρουσιασθεῖς σὲ δικαστὴ πὺ ὀργίζεται πάρα πολύ, πὺ τυραννάει, πὺ ἀπειλεῖ μὲ τίς πιὸ μεγάλες ἀπειλές, καὶ σ' ἄλλους δήμιους πὺ κάνουν τὰ ἴδια, προσευχήσου στὸ Θεό, καὶ προσευχόμενος τὰ κύματα ἠρεμοῦν. Ὁ δικαστὴς εἶναι ἐναντίον σου; Ἐσὺ νᾶ καταφεύγεις στὸ Θεό. Ὁ ἄρχοντας εἶναι κοντά σου; Ἐσὺ κάλεσε τὸν Κύριο. Μήπως δηλαδή εἶναι ἄνθρωπος, γιὰ νὰ πᾶς σὲ κάποιον τόπο; Ὁ Θεός εἶναι πάντοτε κοντά. Ἐάν θέλεις νὰ παρακαλέσεις ἓνα ἄνθρωπο, ἐρωτᾶς τί κάνει, κοιμᾶται, ἀσχολεῖται· καὶ ἂν ἔχει ὑπηρεσία δὲ σοῦ ἀπαντάει. Στὸ Θεὸ ὅμως δὲ συμβαίνει τίποτε ἀπ' αὐτά. Ὅπου καὶ ἂν πᾶς καὶ τὸν καλέσεις, ἀκούει· οὔτε ἀσχολία, οὔτε μεσίτης, οὔτε ὑπηρέτης ἐμποδίζει. Πές, «ἐλέησέ με», καὶ ἀμέσως ὁ Θεός ἔρχεται κοντά σου· γιὰ τὸ λέγει, «ἐνῶ ἀκόμη ἐσὺ μιλάς, θὰ πῶ, νὰ ἐγὼ εἶμαι παρῶν»³⁰. Πῶ πῶ λόγος γεμάτος ἠπιό-

30. Ἦσ. 58,9.

Ἦν ῥῆμα ἡμερότητος γέμον. Οὐδὲ ἀναμένει τελέσαι τὴν εὐχὴν· οὐπω τελεῖς τὴν εὐχὴν, καὶ λαμβάνεις τὴν δόσιν.

«Ἐλέησόν με». Ταύτην μιμησώμεθα τὴν Χαναναίαν, παρακαλῶ· «ἐλέησόν με· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται». Ὁ δὲ 5 Κύριος λέγει πρὸς αὐτήν· «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Ποῦ ὁ αἰρετικός; Μὴ εἶπε, 'παρακαλέσω μου τὸν Πατέρα'; μὴ εἶπεν, 'ἵκετεύσω τὸν γεννήσαντά με'; μὴ εὐχῆς χρεια ἔνταῦθα; Οὐδαμῶς. Διὰ τί; Ἐπειδὴ μεγάλη ἦν ἡ πίστις, μέγα ἦν τὸ σκεῦος, μεγάλη καὶ ἡ χάρις ἐξεχύθη. Ὅπου δεῖ εὐχῆς, ἀσθε- 10 νές τὸ σκεῦος. «Ἦν γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις». Οὐ νεκρὸν εἶδες ἐγειρόμενον, οὐ λεπρὸν καθαριζόμενον, οὐ προφητῶν ἤκουσας, οὐ νόμον ἐμελέτησας, οὐ θάλατταν εἶδες σχιζομένην, οὐχ ἕτερόν τι σημεῖον ἐώρακας παρ' ἐμοῦ γενόμενον· ὑβρίσθης δὲ μᾶλλον παρ' ἐμοῦ, καὶ ἐξηπορήθης· ἀπηγόρευσά σου τὸ πάθος, καὶ οὐκ ἀνεχώ- 15 ρησας, ἀλλὰ παρέμεινας· λοιπὸν ἀπόλαβε καὶ σὺ παρ' ἐμοῦ ἀξίαν καὶ πρέπουσαν εὐφημίαν· «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις».

Ἀπέθανεν ἡ γυνή, καὶ τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς μένει, διαδήματος ὄν λαμπρότερον. Ὅπου ἐὰν ἀπέλθης, ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις». Εἴσελθε εἰς Περσῶν τὴν ἐκ- 20 κλησίαν, καὶ ἀκούσεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις»· εἰς τὴν Γότθων, εἰς τὴν βαρβάρων, εἰς τὴν Ἰνδῶν, εἰς τὴν Μαύρων, ὅσην ἡλῖος ἐφορᾷ γῆν· ἓνα λόγον ὁ Χριστὸς ἐφθέγγετο, καὶ οὐ σιωπᾷ ὁ λόγος, ἀλλὰ μεγάλη τῆ φωνῆ ἀνακηρύττει τὴν πίστιν αὐτῆς, λέγων, «ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γε- 25 νηθήτω σοι ὡς θέλεις». Οὐκ εἶπε, 'θεραπευθήτω τὸ θυγάτριόν σου', ἀλλ', «ὡς θέλεις». Σὺ αὐτὴν θεράπευσον· σὺ γενοῦ ἰατρός· σοὶ ἐγχειρίζω τὸ φάρμακον· ὕπαγε, ἐπίθες, «γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Τὸ θέλημά σου θεραπευσάτω αὐτήν.

Ἡ Χαναναία θελήματι ἐθεράπευσε, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀφ'

τητα! Δέν περιμένει νὰ τελειώσεις τὴν προσευχή· δέν τελειώνεις ἀκόμη τὴν προσευχή σου, καὶ παίρνεις τὴ χορήγηση.

«Ἐλέησέ με». Αὐτὴν τὴ Χαναναία ἄς μιμηθοῦμε, παρακαλῶ. «Ἐλέησέ με, ἡ θυγατέρα μου βασανίζεται φρικτὰ ἀπὸ δαιμόνιο». Καὶ ὁ Κύριος λέγει σ' αὐτὴν· «᾽Ω γυναίκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστι σου· ἄς σοῦ γίνῃ ὅπως θέλεις». Ποῦ εἶναι ὁ αἰρετικός; Μήπως εἶπε, θα παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου; μήπως εἶπε, θὰ ἰκετεύσω αὐτὸν ποῦ μὲ γέννησε; μήπως χρειαζόταν προσευχή ἐδῶ; Καθόλου. Γιατί; Ἐπειδὴ μεγάλη ἦταν ἡ πίστι, μεγάλο ἦταν τὸ σκεῦος, μεγάλη ξεχύθηκε καὶ ἡ χάρις. Ὅπου χρειάζεται προσευχή, εἶναι ἀδύνατο τὸ σκεῦος. «᾽Ω γυναίκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστι σου». Δέν εἶδες νεκρὸ νὰ ἀνασταίνεται, οὔτε λεπρὸ νὰ καθαρίζεται, δέν ἄκουσες προφῆτες, δὲ μελέτησες τὸ νόμο, δέν εἶδες τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται, δέν ἔχεις δεῖ κάποιο ἄλλο θαῦμα νὰ ἐγίνε ἀπὸ μένα· μᾶλλον περιφρονήθηκες ἀπὸ μένα, καὶ βρέθηκες σὲ δύσκολη θέση· ἀρνήθηκα τὴ συμφορὰ σου, καὶ δέν ἔφυγες, ἀλλὰ παρέμεινες· πάρε τώρα καὶ σὺ ἀπὸ μένα τὸν ἔπαινο ὅπως σοῦ ἀξίζει καὶ σοῦ ταιριάζει. «᾽Ω γυναίκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστι σου».

Πέθανε ἡ γυναίκα καὶ ὁ ἔπαινός της μένει, γιατί εἶναι πιὸ λαμπρὸς ἀπὸ στέμμα. Ὅπου καὶ ἂν πᾶς, ἀκοῦς τὸ Χριστὸ νὰ λέγει, «᾽Ω γυναίκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστι σου». Πήγαινε στὴν ἐκκλησία τῶν Περσῶν καὶ θ' ἀκούσεις τὸ Χριστὸ νὰ λέγει, «᾽Ω γυναίκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστι σου»· πήγαινε στὴν ἐκκλησία τῶν Γότθων, στῶν βαρβάρων, στῶν Ἰνδῶν, στῶν Μαῦρων, σὲ ὄση γῆ ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος. Ἐνα λόγο εἶπε ὁ Χριστός, καὶ ὁ λόγος δὲ σιωπᾷ, ἀλλὰ μὲ μεγάλη φωνὴ διαλαλεῖ τὴν πίστι της λέγοντας· «᾽Ω γυναίκα, μεγάλη εἶναι ἡ πίστι σου· ἄς σοῦ γίνῃ ὅπως θέλεις». Δέν εἶπε, ἄς θεραπευθεῖ ἡ μικρὴ σου κόρη, ἀλλὰ, «ἄς γίνῃ ὅπως θέλεις». Ἐσὺ θεράπευσέ την, ἐσὺ γίνε ἰατρός, σὲ σένα ἐμπιστεύομαι τὸ φάρμακο· πήγαινε, δῶσε το, «ἄς σοῦ γίνῃ ὅπως θέλεις». Ἡ θέλησή σου ἄς τὴ θεραπεύσει.

Ἡ Χαναναία θεράπευσε μὲ τὴ θέλησή της, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ

ἑαυτοῦ οὐ θεραπεύει; «Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Οὐδὲ ἐκέλευσεν
 ἢ γυνή, οὐδὲ ἐπέταξε τῷ δαιμονίῳ, ἀλλ' ἠθέλησε μόνον, καὶ τὸ θέ-
 λημα τῆς γυναικὸς ἐθεράπευσε, καὶ δαίμονας ἐξέβαλε. Ποῦ εἰσιν οἱ
 5 τολμῶντες λέγειν, ὅτι δι' εὐχῆς ὁ Υἱὸς ἤνυσε; «Γενηθήτω σοι ὡς
 5 θέλεις». Βλέπε καὶ τῆς λέξεως τὴν εὐγένειαν· τὸν Πατέρα τὸν ἑαυ-
 τοῦ μιμεῖται. Ὅτε γὰρ ἐποίει τὸν οὐρανὸν ὁ Θεός, εἶπε, γενηθήτω
 ὁ οὐρανός, καὶ ἐγένετο ὁ οὐρανός· γενηθήτω ἥλιος, καὶ ἐγένετο
 ἥλιος· γενηθήτω γῆ, καὶ ἐγένετο γῆ· ἐπιτάγματι τὴν οὐσίαν ἤγαγεν.
 Οὕτω καὶ αὐτός, «γενηθήτω σοι ὡς θέλεις». Ἡ συγγένεια τῆς λέ-
 10 ξεως τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως ἔδειξε. «Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐ-
 τῆς». Πότε; «Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης»· οὐκ ἐξ ὅτου ἦλθεν ἡ μήτηρ
 αὐτῆς ἐν τῷ οἴκῳ, ἀλλὰ πρὶν ἐλθεῖν. Ἦλθεν εὐρεῖν δαιμονιῶσαν,
 καὶ εὗρεν ὑγιαίνουσαν, τῷ θελήματι αὐτῆς θεραπευθεῖσαν.

Ὑπὲρ δὲ τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι
 15 αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

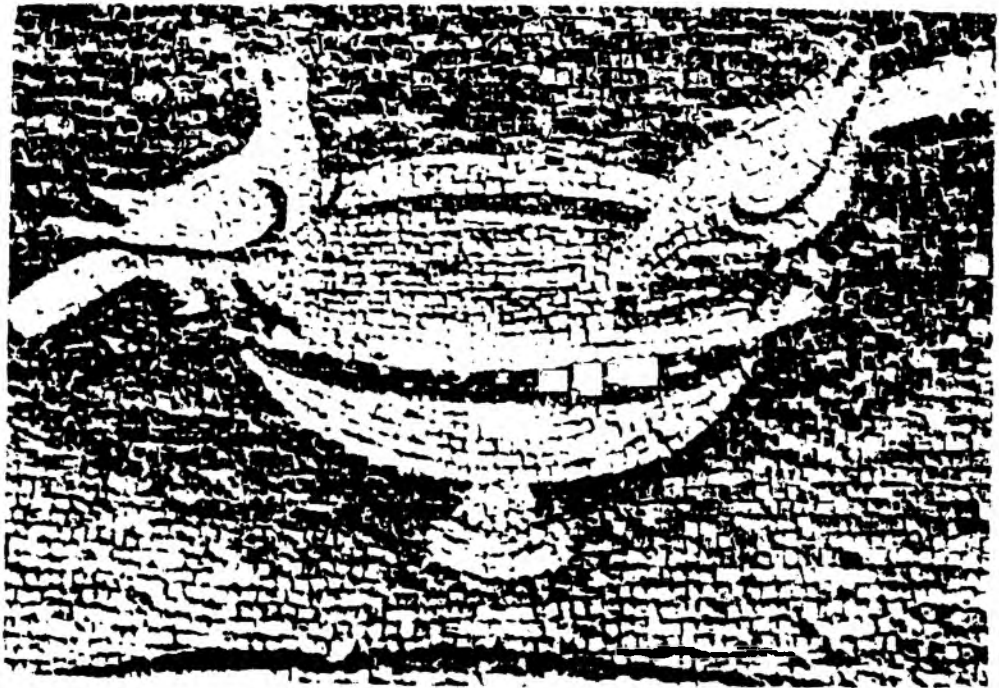

Θεοῦ δὲ θεραπεύει ἀπὸ μόνος του; «Ἄς σοῦ γίνει ὅπως θέλεις». Δὲν πρόσταξε ἡ γυναῖκα, οὔτε διέταξε τὸ δαιμόνιο, ἀλλὰ μόνο θέλησε, καὶ τὸ θέλημα τῆς γυναῖκας θεράπευσε καὶ ἔδιωξε τοὺς δαίμονες. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ ποὺ τολμοῦν νὰ λέγουν, ὅτι μὲ προσευχὴ τὸ κατόρθωσε αὐτὸ ὁ Υἱός; «Ἄς σοῦ γίνει ὅπως θέλεις». Πρόσεχε καὶ τὴν εὐγένεια τῆς λέξης· μιμεῖται τὸν Πατέρα του. Γιατί, ὅταν ὁ Θεὸς ἔκανε τὸν οὐρανὸν, εἶπε, ἄς γίνει ὁ οὐρανός, καὶ ἔγινε ὁ οὐρανός· ἄς γίνει ὁ ἥλιος, καὶ ἔγινε ὁ ἥλιος· ἄς γίνει ἡ γῆ, καὶ ἔγινε ἡ γῆ· μὲ προσταγὴ δημιουργοῦσε τὴν οὐσία τους. Ἐτσι καὶ αὐτὸς εἶπε, «ἄς σοῦ γίνει ὅπως θέλεις». Ἡ συγγένεια τῆς λέξης ἔδειξε τὴν κοινὴ φύση τους. «Καὶ θεραπεύθηκε ἡ θυγατέρα της». Πότε; «Ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη». Ὅχι ἀπὸ τότε ποὺ ἦρθε ἡ μητέρα της στὸ σπίτι, ἀλλὰ πρὶν ἔρθει. Ἦρθε νὰ τὴ βρεῖ δαιμονισμένη, καὶ τὴ βρῆκε ὑγιή, γιατί θεραπεύθηκε μὲ τὴ δική της θέληση.

Γιὰ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἄς εὐχαριστήσουμε τὸ Θεό, γιατί σ' αὐτὸν ἀρμόζει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΕΝΤΑΣ

Ἐξ αἰτίας τῶν κακῶν ἡμερῶν ποὺ ἦρθαν
καὶ τῆς καταδιώξεως ποὺ ὑπέστη ὁ λαὸς καὶ πολλοὶ ἱερεῖς.

Ἐπίσης γίνεται λόγος

Περὶ τῆς συκοφαντίας τοῦ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ
καθὼς καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΕΝΤΑΣ

ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις, καὶ τῇ τοῦ λαοῦ
αἱ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ
ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων.

5 Ἰατρῶν μὲν παῖδες, ὅταν πυρέττοντάς τινας, ἢ ἕτερόν τι νό-
σημα νοσοῦντας μέλλωσι θεραπεύειν, αὐτοὺς πρῶτον ζητοῦσι
τοὺς κάμνοντας ἰδεῖν, ὅτι πόρρωθεν αὐτῶν ὄντες, οὐκ ἂν δύ-
ναιτο τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν· τοιοῦτον γὰρ καὶ ἡ τέχνη καὶ
αὐτῇ τῶν νοσημάτων ἡ φύσις ἐκείνων. Ἡμεῖς δὲ οὐχ ἓνα που
10 καὶ δεύτερον, ἀλλὰ πάντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην σκανδαλι-
ζομένους θεραπεύειν ἐσπουδακότες οὐ δεόμεθά τινος τοιοῦτου.
Οὐδὲ γὰρ εἰς οἶκόν τινος τῶν νοσοῦντων εἰσελθεῖν αἰτοῦμεν,
οὐδ' ἔνθα κατάκεινται μαθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς ἄρρώ-
στους ἰδεῖν ἐπιζητοῦμεν. Οὐκ ὄργανα μεταχειρίζομεν, οὐ χρημά-
15 των ποιοῦμεθα δαπάνην, τὰ πρὸς ἰατρείαν ὠνεῖσθαι κελεύοντες
τοὺς ἀσθενοῦντας· ἀλλὰ κἂν ἄγνωστοι ἡμῖν ὧσι κἂν πρὸς αὐτὰς
ἀπωκισμένοι τὰς τῆς οἰκουμένης ἐσχατίας, κἂν ἐν μέσοις βαρ-
βάροις κἂν ἐν αὐτῷ κείμενοι τῷ τῆς πτωχείας πυθμένι κἂν πέ-
νητες τοσαύτην πενίαν, ὥστε καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορεῖν τρο-
20 φῆς, οὐδὲν ἡμῖν τούτων πρὸς τὴν ἰατρείαν γίνεται κώλυμα· ἀλλ'
ἐνὶ ἴδρυμένοι χωρίῳ, χωρὶς ὀργάνων καὶ φαρμάκων καὶ σιτίων
καὶ ποτῶν καὶ χρημάτων καὶ μακρᾶς ἀποδημίας, τὴν νόσον
ἀπελαύνομεν ταύτην. Πῶς καὶ ποίῳ τρῶπῳ; Τὸ τοῦ λόγου κα-

ΠΡΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΗΚΑΝ

για τις κακές ημέρες που ήρθαν, και για την καταδίωξη που έπαθε ο λαός και πολλοί ιερείς και την συκοφαντία και για τὸ ἀκατάληπτο, και κατὰ τῶν Ἰουδαίων.

Οἱ ἰατροί, ὅταν πρόκειται νὰ θεραπεύσουν ἀρρώστους μὲ πυρετὸ ἢ μὲ κάποιο ἄλλο νόσημα, ζητοῦν νὰ δοῦν πρῶτα τοὺς ἴδιους πὸν πάσχουν, γιατί μακριὰ ἀπ' αὐτοὺς δὲν μποροῦν νὰ προσφέρουν τὴ βοήθειά τους. Γιατί τέτοια εἶναι καὶ ἡ τέχνη τους καὶ τέτοια εἶναι ἡ φύση τῶν νοσημάτων ἐκείνων. Ἐμεῖς ὅμως πὸν φροντίζουμε νὰ θεραπεύσουμε ὄχι ἓνα καὶ δύο ἀλλὰ ὄλους πὸν σκανδαλίζονται στὴν οἰκουμένη, δὲ χρειαζόμαστε τίποτε τέτοιο. Γιατί οὔτε ζητοῦμε νὰμποῦμε στὸ σπίτι κάποιου ἀρρώστου, οὔτε νὰ μάθουμε ποῦ βρίσκονται, ἀλλὰ οὔτε ἐπιδιώκουμε νὰ δοῦμε τοὺς ἴδιους τοὺς ἀρρώστους. Ἐργαλεῖα δὲν χρησιμοποιοῦμε, χρήματα δὲν ξοδεύουμε, προστάζοντας ν' ἀγοράζουν οἱ ἀσθενεῖς τὰ φάρμακά τους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς εἶναι ἄγνωστοι, καὶ ἂν ἀκόμη κατοικοῦν στὰ ἄκρα τῆς οἰκουμένης, καὶ ἂν ἀκόμη ἀνάμεσα στοὺς βαρβάρους, καὶ ἂν ἀκόμη βρίσκονται στὸ βάθος τῆς φτώχειας, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι φτωχοὶ μὲ τόσο μεγάλη φτώχεια, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν καὶ τὴν ἀπαραίτητη τροφή, τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲ μᾶς ἐμποδίζει στὴ θεραπεία τους· ἀλλὰ μένοντας σ' ἓνα τόπο, χωρὶς ἐργαλεῖα καὶ φάρμακα καὶ τρόφιμα καὶ ποτὰ καὶ χρήματα καὶ μακρινὸ ταξίδι, διώχνουμε τὴν ἀσθένεια αὐτή. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Κατα-

τασκευάζοντες φάρμακον τὸ ταῦτα πάντα γινόμενον τοῖς νοσοῦ-
 σι καὶ ἄμεινον ἢ τὰ εἰρημένα ἅπαντα. Καὶ γὰρ καὶ ἄρτου τρέφει
 μᾶλλον καὶ φαρμάκου διορθοῦται πλέον καὶ πυρὸς εὐτονώτερον
 καίει, ἀληθδὸνα μὲν οὐδεμίαν παρέχον, τῶν δὲ πονηρῶν λογι-
 5 σμῶν τὰ δυσώδη ρεύματα ἀναστέλλον· καὶ σιδήρου τομώτερον
 τέμνει τὰ σεσηπῶτα ἀνωδύνως· καὶ τοῦτο ποιοῦν δαπάνην οὐδε-
 μίαν ἐργάζεται χρημάτων, οὐδὲ ἐπιτρίβει πενίαν. Τοῦτο οὖν κα-
 τασκευάσαντες τὸ φάρμακον, πᾶσι παραπεμπόμεθα καὶ πάντες
 οἶδ' ὅτι ἀπολαύσονται θεραπείας, μόνον εἰ τοῖς λεγομένοις μετὰ
 10 ἀκριβείας καὶ εὐγνωμοσύνης προσέχοιεν.

1. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων οὐ μικρόν, ἀλλὰ καὶ
 μέγιστον πρὸς τὴν τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγὴν συντελεῖν εἶωθε
 τὸ μαθεῖν τὸν κάμνοντα τῆς ἀρρωστίας τὴν ὑπόθεσιν (οὐ γὰρ δὴ
 μόνον τῆς κατεχούσης αὐτὸν ἀπαλλαγῆσεται νόσου τοῦτο μα-
 15 θῶν, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ταῦτα αὐτῇ περιπεσεῖται, τὴν αἰτίαν γνούς,
 ἀφ' ἧς αὐτῇ περιέπεσεν ἄπαξ, καὶ φυλαττόμενος), φέρε καὶ
 ἡμεῖς τοῦτο πρῶτον τοὺς τὰ τοιαῦτα νοσοῦντας διδάξωμεν, πό-
 θεν αὐτοῖς τὸ νόσημα τοῦτο γέγονε τοῦ σκανδαῖλου. Εἰ γὰρ δὴ
 τοῦτο μάθοιεν καὶ βουληθεῖεν φυλάξασθαι μετὰ ἀκριβείας αὐτό,
 20 οὐ ταύτης μόνον ἀπαλλαγῆσονται τῆς ἀρρωστίας, οὐδὲ νῦν μό-
 νον, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς καὶ ταύτης καὶ ἐτέρων πλειόνων.
 Τοιαύτη γὰρ καὶ ἡ τοῦ φαρμάκου τούτου φύσις ἐστίν, ὡς καὶ τὸ
 παρὸν θεραπεῦσαι καὶ τῶν ἄλλων γενέσθαι προφυλακτικὸν πα-
 θῶν. Οὐ γὰρ ἓν καὶ δύο καὶ τρία, ἀλλὰ καὶ πολλὰ κατὰ τὸν πα-
 25 ρόντα βίον ἐστὶ τὰ σκανδαλίζοντα τοὺς ἀσθενεστέρους· καὶ τού-
 των ἀπάντων ὁ λόγος ἡμῶν ἐπαγγέλλεται τοὺς ἀλόντας ἐλευθε-
 ροῦν, μόνον εἰ βουληθεῖεν (ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον) καὶ μα-
 θεῖν καὶ φυλάξαι τὰ λεγόμενα.

Ποιοῦμαι δὲ τὴν θεραπείαν ταύτην, οὐκ ἀπὸ τῶν θεϊκῶν
 μόνον Γραφῶν συντιθείς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν παρόντα

σκευάζοντας τὸ φάρμακο τοῦ λόγου, πού γίνεται ὅλα αὐτά γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ εἶναι καλύτερο ἀπ' ὅλα πού εἶπαμε. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ ἀπὸ τὸ ψωμὶ τρέφει καλύτερα καὶ ἀπὸ τὸ φάρμακο θεραπεύει περισσότερο καὶ ἀπὸ τὴ φωτιά καίει πιὸ δυνατά, χωρὶς νὰ προκαλεῖ κανένα πόνον, ἀλλὰ σταματώντας τὰ βρώμικα ὑγρὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Καὶ πιὸ εὐκόλα ἀπὸ τὸ νυστέρι κόβει τὰ σάπια μέλη χωρὶς πόνον. Καὶ παρ' ὅλο πού κάνει αὐτὸ δὲν ξοδεύει καθόλου χρήματα, οὔτε ἐρεθίζει τὴ φτώχεια. Ἀφοῦ λοιπὸν κατασκευάσαμε αὐτὸ τὸ φάρμακο, τὸ στέλνουμε σὲ ὄλους, καὶ ξέρω ὅτι ὄλοι θὰ χαροῦν τὴ θεραπεία τους, ἂν προσέχουν μόνο στὰ λεγόμενα μὲ ἀκρίβεια καὶ εὐγνωμοσύνη.

1. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ στὰ σώματα συνήθως συντελεῖ ὄχι λίγο ἀλλὰ πάρα πολὺ στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, τὸ νὰ μάθει ὁ ἀσθενὴς τὴν αἰτία τῆς ἀρρώστιας του (γιατὶ ὅταν τὸ μάθει αὐτὸ δὲ θ' ἀπαλλαχθεῖ μόνο ἀπὸ τὴ νόσο πού τὸν κατέχει, ἀλλὰ καὶ δὲ θὰ πέσει ὕστερα σ' αὐτή, ἐπειδὴ γνώρισε τὴν αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποία τὴν πρώτη φορὰ ἔπεσε σ' αὐτή, καὶ φυλάγεται), ἐμπρὸς καὶ μεῖς αὐτὸ πρῶτα ἄς διδάξουμε τοὺς ἀσθενεῖς αὐτοὺς, ἀπὸ ποῦ δηλαδὴ προῆλθε σ' αὐτοὺς ἡ ἀρρώστια αὐτὴ τοῦ σκανδαλισμοῦ. Γιατὶ ἂν τὸ μάθουν αὐτὸ καὶ θελήσουν νὰ τὸ φυλάξουν μὲ ἀκρίβεια, δὲ θ' ἀπαλλαχθοῦν μόνο ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτή, οὔτε τώρα μόνο, ἀλλὰ καὶ παντοτινὰ καὶ ἀπ' αὐτὴν καὶ ἀπὸ ἄλλες περισσότερες. Γιατὶ τέτοια εἶναι καὶ ἡ φύση αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου, ὥστε καὶ τὸ παρὸν πάθος νὰ θεραπεύει καὶ νὰ προφυλάγει ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη. Καὶ δὲν εἶναι ἓνα καὶ δύο καὶ τρία, ἀλλὰ καὶ πολλὰ αὐτὰ πού σκανδαλίζουν τοὺς πιὸ ἀσθενεῖς· καὶ ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὁ λόγος μας ὑπόσχεται νὰ ἐλευθερώσει ὄσους κυριεύθηκαν ἀπ' αὐτά, μόνον ἂν θελήσουν (πράγμα πού εἶπα καὶ πιὸ μπροστά), καὶ νὰ μάθουν καὶ νὰ φυλάξουν τὰ λεγόμενα.

Καὶ δὲν κάνω τὴν θεραπεία αὐτὴ μαζεύοντας μόνο ἀπὸ τίς θεῖες Γραφές, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού γίνονται καὶ συμβαίνουν

βίον γινομένων καὶ συμβαινόντων διηνεκῶς· ὥστε καὶ τοῖς μὴ προσέχουσι Γραφαῖς κοινήν γενέσθαι τὴν διόρθωσιν, εἰ βουληθεῖεν· οὐ γὰρ παύσομαι τοῦτο συνεχῶς ἐπιλέγων. Ἀνάγκη γὰρ καὶ βία καὶ μὴ βουλομένῳ οὐκ ἔνι ταύτην ποτὲ θεραπευθῆναι 5 τὴν ἰατρείαν καὶ τοὺς θεῖους μὴ καταδεχομένῳ χρησμούς· καὶ ἐντεῦθεν, μᾶλλον δὲ πλεον ἐντεῦθεν, ἢ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀποδείξεως. Τῶν γὰρ ὀρωμένων ἀξιοπιστοτέραν δεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπόφασιν πιστεύειν εἶναι. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἰ χαλεπωτέρα τούτους μένει τιμωρία μὴ διορθουμένους, ὅτι δεξάμενοι τὰς 10 Γραφάς, οὐδὲν ἐκείθεν εἰς τὴν τοιαύτην καρποῦνται ὠφέλειαν. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο πάσχωσι, φέρε ἀψώμεθα τῆς διορθώσεως λοιπόν, τὴν αἰτίαν εἰπόντες τοῦ νοσήματος πρῶτον.

2. Τίς οὖν ἡ αἰτία τῆς ἀρρωστίας τῆς τοσαύτης ἐστίν; Ἡ πολυπράγμων καὶ περίεργος γνώμη καὶ τὸ βούλεσθαι πάντων 15 τῶν γινομένων εἰδέναί τὰς αἰτίας ἀπάσας καὶ φιλονεικεῖν τὴν ἀκατάληπτον καὶ ἄρρητον τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, τὴν ἀπέραντον καὶ ἀνεξιχνίαστον περιεργάζεσθαι ἀναισχύντως καὶ πολυπραγμονεῖν. Καίτοι τίς τοῦ Παύλου σοφώτερος γέγονεν; Εἰπέ γάρ μοι, οὐ σκεῦος ἐκλογῆς ἦν οὗτος; Οὐ πολλὴν καὶ ἄφατον ἐπε- 20 σπάσατο τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν; Οὐ τὸν Χριστὸν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα; Οὐκ ἀπορρήτων ἐκοινώνησε τοῦ Θεοῦ ρημάτων; Οὐχ ἂ μὴδενὶ ἀνθρώπων λαλῆσαι ἐξὸν ἦν, μόνος ἤκουσεν ἐκεῖνος; Οὐκ εἰς παράδεισον ἠρπάγη; Οὐκ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀννέχθη; Οὐ γῆν καὶ θάλασσαν περιέδραμεν; Οὐ βαρβάρους 25 φιλοσοφεῖν ἐπεισεν; Οὐ πολλὰς καὶ ποικίλας εἶχε τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας; Οὐ δήμους ὀλοκλήρους καὶ πόλεις ἐρρῦθμιζεν; Οὐ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν εἰς χεῖρας αὐτῷ φέρων ἔθηκεν ὁ Θεός;

Ἄλλ' ὁμως ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ὁ σοφὸς οὕτω καὶ 30 δυνατὸς καὶ πνευματικὸς ἀνὴρ, ὁ τοσοῦτων ἀπολελαυκῶς, ὅταν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐμπέση καὶ οὐδὲ ὀλο-

διαρκῶς στήν παρούσα ζωή, ὥστε καί σ' ἐκείνους πού δέν προσ-
 ἔχουν στίς Γραφές νά γίνει κοινή ἡ θεραπεία, ἂν τὸ θελήσουν·
 γιατί δὲ θὰ σταματήσω νά τὸ λέγω συνέχεια αὐτό. Γιατί μὲ ἐξα-
 ναγκασμὸ καὶ βία καὶ ὅταν δὲ θέλει κανεὶς καὶ δέν ἀποδέχεται
 τοὺς θεῖους νόμους, δέν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νά θεραπευθεῖ μ'
 αὐτῇ τῇ θεραπείᾳ· καὶ ἀπὸ ἐδῶ, καὶ μάλιστα πιὸ πολὺ ἀπὸ ἐδῶ,
 παρὰ ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη τῶν πραγμάτων. Γιατί πρέπει νά πι-
 στεύουμε πῶς ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ εἶναι πιὸ ἀξιόπιστη ἀπ'
 αὐτὰ πού βλέπουμε. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τοὺς περιμένει αὐ-
 τοὺς πού δὲ διορθῶνονται πιὸ φοβερὴ τιμωρία, γιατί παρ' ὄλο
 πού δέχθηκαν τίς Γραφές, δέν κερδίζουν ἀπ' αὐτὲς καμιὰ τέτοια
 ὠφέλεια. Γιὰ νά μὴ παθαίνουν λοιπὸν αὐτό, ἐμπρὸς ἃς ἀρχίσου-
 με τὴ διόρθωση στὴ συνέχεια, ἀφοῦ πρῶτα ποῦμε τὴν αἰτία τοῦ
 νοσήματος.

2. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσο μεγάλης ἀρρώστιας; Ἡ
 πολυάσχολη καὶ περίεργη διάθεση καὶ τὸ νά θέλουμε νά γνωρί-
 ζουμε ὅλες τίς αἰτίες ὄλων τῶν γεγονότων, καὶ νά ἀντιμαχόμα-
 στε τὴν ἀκατάληπτη καὶ ἀνέκφραστη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τὴν
 ἀπέραντη καὶ ἀνεξιχνίαστη, νά τὴν περιεργαζόμαστε ἀναίσχυν-
 τα καὶ νά τὴν πολυεξετάζουμε. Καὶ ὅμως ποιὸς ἔγινε πιὸ σοφὸς
 ἀπὸ τὸν Παῦλο; Γιατί πές μου, δέν ἦταν αὐτὸς ὄργανο ἐκλεκτό;
 Δέν ἀπέσπασε πλούσια τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος; Δέν εἶχε μέσα
 του τὸ Χριστὸ πού μιλοῦσε; Δέν ἔγινε μέτοχος τῶν ἀπόρρητων
 λόγων τοῦ Θεοῦ; Δέν ἄκουσε μόνος αὐτὸς ἐκεῖνα, πού δέν μπο-
 ροῦσε νά μιλήσει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Δέν (ὁδηγήθηκε)
 ἀρπάχθηκε στὸν παράδεισο; Δέν ὑψώθηκε στὸν τρίτο οὐρανό;
 Δέν ἔτρεξε γῆ καὶ οὐρανό; Δέν ἔπεισε τοὺς βαρβάρους νά πι-
 στεύουν; Δέν εἶχε πολλὰ καὶ ποικίλες ἐνέργειες τοῦ Πνεύμα-
 τος; Δέν καθοδηγοῦσε λαοὺς ὀλόκληρους καὶ πόλεις; Δέν τοῦ
 ἐμπιστεύθηκε στὰ χέρια του ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη ὁ Θεός;

Ἄλλ' ὅμως, αὐτὸς ὁ τόσο μέγας καὶ σπουδαῖος, ὁ τόσο
 σοφὸς καὶ δυνατὸς καὶ πνευματικὸς ἄνδρας, πού τόσα πολλὰ
 ἀπόλαυσε, ὅταν πέσει στὴν ἐξέταση τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ,

κλήρου προνοίας, ἀλλὰ μόνον εἰς μέρος αὐτῆς, ἄκουσον πῶς ἐκπλήττεται, πῶς ἰλιγγιᾶ, πῶς ἀποπηδᾶ ταχέως τῷ ἀκατάληπτῳ παραχωρῶν. Ὅτε οὖν ἐσκοπεῖτο, οὐχ ὅπως ἀγγέλων προνοεῖ καὶ ἀρχαγγέλων ὁ Θεὸς καὶ τῶν Χερουβείμ καὶ τῶν 5 Σεραφεῖμ καὶ τῶν ἄλλων ἀοράτων δυνάμεων, οὐδὲ πῶς ἡλίου καὶ σελήνης καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, οὐδὲ πῶς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων παντός, οὐδὲ πῶς ἀλόγων καὶ φυτῶν καὶ σπερμάτων καὶ βοτανῶν καὶ ἀέρων καὶ πνευμάτων καὶ πηγῶν καὶ ποταμῶν, οὐδὲ τῆς κατὰ φύσιν γεννήσεως καὶ αὐξή- 10 σεως καὶ διατροφῆς καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἄλλν ἔν τι μέρος ἀπολαβὼν τῆς προνοίας αὐτοῦ τὸ κατὰ Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας (καὶ γὰρ περὶ τούτων τὸν ἅπαντα διεξῆει λόγον, διδάσκων πῶς μὲν τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἐκάλεσε, πῶς δὲ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων ἀπῶσατο καὶ πῶς ἐλέω τὴν ἑκατέρων σωτηρίαν ἐπρα- 15 γματεύσατο), ἄκουσον οἷά φησιν.

Ἴδὼν γὰρ πέλαγος ἀχανὲς ἀνεωχθὲν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ μέρει τούτῳ καὶ πρὸς αὐτὸ τῆς προνοίας αὐτοῦ ταύτης τὸ βάθος διακύψαι βουληθεῖς, ὥσπερ τινὶ σκοτοδίνῳ κατασχεθεῖς τῷ ἀρρήτῳ τῆς οἰκονομίας ταύτης καὶ θαυμάσας καὶ ἐκπλαγεῖς τὸ 20 ἄφατον, τὸ ἀπέραντον, τὸ ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ προνοίας, ἀπεπήδησε, ταύτας ἀφείς τὰς φωνὰς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐκπλήξεως ἀνακεκραγῶς ταῦτα τὰ ρήματα· «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ». Εἶτα δεικνύς, ὅτι τὸ βάθος μὲν εἶδε, πόσον δὲ μαθεῖν οὐκ ἠδύ- 25 νήθη, ἐπήγαγεν· «ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ». Οὐκ εἶπεν ἀκατάληπτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ». Οὐ μόνον γὰρ καταλαβεῖν τις οὐ δύναται, ἀλλ' οὐδὲ ἀρχὴν ἐρεύνης ποιήσασθαι· ὥστε οὐ μόνον εἰς τὸ πέρας τις ἐλθεῖν οὐκ ἰσχύει, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν 30 ἐξιχνιάσαι τῶν οἰκονομιῶν αὐτοῦ.

καὶ ὄχι ὀλόκληρης τῆς πρόνοιας, ἀλλὰ μόνο σ' ἓνα μέρος της ἄκουσε πόση ἐκπληξὴ νιώθει, πόσος ἴλιγγος τὸν πιάνει, πόσο γρήγορα τὸ ἐγκαταλείπει καὶ παραδέχεται ὅτι εἶναι ἀκατάληπτο αὐτό. Ὅταν λοιπὸν ἐξέταζε ὄχι πῶς ὁ Θεὸς προνοεῖ γιὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους, καὶ γιὰ τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ τὶς ἄλλες ἀόρατες δυνάμεις, οὔτε πῶς προνοεῖ γιὰ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, οὔτε πῶς προνοεῖ γιὰ ὀλόκληρο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, οὔτε πῶς γιὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τοὺς σπόρους καὶ τὰ χόρτα καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς ἀνέμους καὶ τὶς πηγές καὶ τὰ ποτάμια, οὔτε γιὰ τὴ φυσικὴ γέννηση καὶ αὔξηση καὶ διατροφή καὶ ἄλλα τέτοια, ἀλλὰ ὅταν ἔμαθε ἓνα μόνο μέρος τῆς πρόνοιάς του, τὸ σχετικὸ μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικοὺς (γιατὶ πάντοτε μιλοῦσε γι' αὐτούς, διδάσκοντας πῶς ὁ Θεὸς κάλεσε τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ πῶς ἀρνήθηκε τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ πῶς μὲ εὐσπλαγχνία φρόντισε τὴ σωτηρία καὶ τῶν δύο), ἄκουσε τί λέγει.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε ὅτι ἄνοιξε πέλαγος ἄπειρο, καὶ σ' αὐτὸ τὸ μέρος μόνο, καὶ ἐπειδὴ ἠθέλε νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἴδιο τὸ βάθος τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ κυριεύτηκε ἀπὸ τὸ ἀνέκφραστο τῆς οἰκονομίας αὐτῆς σὰν ἀπὸ κάποια σκοτοδίνη καὶ ἀφοῦ θαύμασε καὶ ἐνίωσε ἐκπληξὴ γιὰ τὸ ἀπερίγραπτο, τὸ ἀπέραντο, τὸ ἀνέκφραστο καὶ τὸ ἀκατάληπτο καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ, ἐγκατέλειψε τὴν προσπάθειά του, ἀφήνοντας αὐτὲς τὶς λέξεις καὶ φωνάζοντας μὲ πολλὴ ἐκπληξὴ αὐτὰ τὰ λόγια· «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσης τοῦ Θεοῦ!»¹. Στὴ συνέχεια, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶδε τὸ βάθος ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ μάθει πόσο εἶναι, πρόσθεσε· «πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του!». Δὲν εἶπε ἀκατανόητες μόνο ἀλλὰ καὶ «ἀνεξερεύνητες οἱ κρίσεις του». Γιατὶ ὄχι μόνο δὲν μπορεῖ νὰ τὶς καταλάβει κανεὶς, ἀλλ' οὔτε νὰ κάνει ἀρχὴ τῆς ἐρευνας· ὥστε ὄχι μόνο δὲν ἔχει τὴ δύναμη κανεὶς νὰ ἔρθῃ στὸ τέλος, ἀλλ' οὔτε νὰ βρεῖ τὴν ἀρχὴ τῶν οἰκονομιῶν του.

Εἰπὼν δέ, «ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ», καὶ θαυμάσας καὶ ἐκπλαγεῖς, εἰς δοξολογίαν τὸν λόγον κατέπαυσεν, οὕτως ἐπάγων καὶ λέγων· «τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; Ἦ τίς προέ-
 5 δωκεν αὐτῷ καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· αὐτὸς πηγή, αὐτὸς αἴτιος τῶν ἀγαθῶν, οὐδενὸς δεῖται κοινωνοῦ, οὐδενὸς δεῖται συμβούλου· οὐ παρ' ἐτέρου δανειζόμενος γινώσκιν, ἢ σύνεσιν, οὕτω βου-
 10 λεύεται· θαυματουργεῖ· ἀλλ' αὐτὸς ἀρχὴ καὶ αἰτία καὶ πηγὴ πάντων τῶν ἀγαθῶν, αὐτὸς δημιουργός, αὐτὸς αὐτὰ οὐκ ὄντα παρῆγαγε καὶ αὐτὸς παραχθέντα διακρατεῖ καὶ διατηρεῖ ὡς βούλεται. Τὸ γάρ, «ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα», τοῦτό ἐστι δηλοῦντος, ὅτι αἴτιος τῶν ὄντων αὐτὸς καὶ δημιουρ-
 15 γὸς καὶ διακρατῶν καὶ συνέχων τὰ πάντα.

Εἶτα πάλιν τῆς δωρεᾶς μνησθεὶς τῆς εἰς ἡμᾶς γεγενημένης, ἀλλαχοῦ λέγει· «χάρις δὲ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ». Καὶ τὴν εἰρήνην δὲ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν, οὐχὶ λόγον νικᾶν μόνον, οὐδὲ διήγησιν ὑπερβαίνειν, ἀλλὰ καὶ νοῦ παντὸς
 20 ἀνωτέραν εἶναι δηλοῖ, διὸ λέγει· «ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν». Εἰ τοίνυν τὸ βάθος ἄπειρον τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἀνεξερεύνητα καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστοι καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ ἀνεκδιήγητος καὶ ἡ εἰρήνη ὑπερέχει
 25 πάντα νοῦ, οὐ τὸν ἐμὸν καὶ τὸν σὸν καὶ τοῦ δεῖνος, οὐδὲ τὸν τοῦ Παύλου καὶ Πέτρου μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων, ποίαν ἔξεις αὐτὸς ἀπολογία, εἰπέ

2. Ρωμ. 11,34-36.

3. Β' Κορ. 9,15.

Ἄφοῦ εἶπε «πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του!» καὶ ἀφοῦ θαύμασε καὶ ἀπόρησε, τελείωσε τὸ λόγο του σὲ δοξολογία, προσθέτοντας καὶ λέγοντας τὰ ἑξῆς· «ποιός γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ἢ ποιός ἔγινε σύμβουλός του; Ἡ ποιός τοῦ ἔδωσε πρῶτος κάτι, γιὰ νὰ τοῦ τὸ ἀνταποδώσει; Γιατὶ ἀπ' αὐτὸν προέρχονται καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸν κατευθύνονται καὶ σ' αὐτὸν ἀποβλέπουν τὰ πάντα. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν»². Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ, αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῶν ἀγαθῶν, δὲ χρειάζεται κανένα βοηθό, δὲ χρειάζεται κανένα σύμβουλο. Χωρὶς νὰ δανείζεται γνώση ἢ σύνεση ἀπ' ἄλλον σκέπτεται καὶ κάνει θαύματα, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία καὶ ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν, αὐτὸς ὁ δημιουργός, αὐτὸς ἐνῶ δὲν ὑπῆρχαν αὐτὰ τὰ δημιούργησε καὶ αὐτὸς μετὰ τὴ δημιουργία τους τὰ συγκρατεῖ καὶ τὰ διατηρεῖ ὅπως θέλει. Γιατὶ τὸ «ἀπ' αὐτὸν καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸν καὶ σ' αὐτὸν τὰ πάντα» αὐτὸ σημαίνει, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ ὁ δημιουργός καὶ αὐτὸς διατηρεῖ καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα.

Ἐπειτα πάλι θυμήθηκε τὴ δωρεὰ ποὺ ἔγινε σὲ μᾶς καὶ λέγει ἀλλοῦ· «ὡς γίνεи εὐχαριστία στὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἀπερίγραπτη δωρεὰ του»³. Ἐπίσης φανερῶνει πῶς καὶ ἡ εἰρήνη ποὺ μᾶς ἔδωσε ὄχι μόνο νικάει τὸ λόγο, ὄχι μόνο ξεπερνάει τὴ διήγηση, ἀλλὰ πῶς εἶναι ἀνώτερη καὶ ἀπὸ κάθε σκέψη, γι' αὐτὸ λέγει· θὰ φρουρήσει τίς καρδιές σας»⁴. Ἄν λοιπὸν εἶναι ἄπειρο τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνεξερεύνητες οἱ κρίσεις του, καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του καὶ ἀπερίγραπτη ἡ δωρεὰ του, καὶ ἡ εἰρήνη εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε νοῦ, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ δικό μου καὶ τὸ δικό σου καὶ τοῦ τάδε, οὔτε τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου μόνο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ οὐρανοῦ, πές μου, ποιά δικαιολογία θὰ ἔχεις καὶ ποιά συγχώρηση θὰ βρεῖς, ὅταν μὲ τόσο με-

4. Φιλιπ. 4,7.

μοι; Τίνα δὲ συγγνώμην, τοσαύτη κεχρημένος μανία καὶ ἀπονοία, τὰ ἀνεξιχνίαστα βουλόμενος καταλαβεῖν καὶ περὶ πάσης τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας λόγον ἀπαιτῶν;

Εἰ γὰρ ὁ τοσαύτης ἀπολελαυκῶς γνώσεως καὶ παρρησίαν
 5 οὕτως ἄφατον ἔχων καὶ τῶν τοσοῦτων χαρισμάτων ἐμπεπλη-
 σμένος Παῦλος παραχωρεῖ καὶ ἐξίσταται τῆς ὑπὸ τὴν ζήτησιν
 γνώσεως καὶ οὐ μόνον εὐρεῖν οὐ δύναται, ἀλλ' οὐδὲ ἐρευνῆσαι
 τὴν ἀρχήν, ἐπεὶ μηδὲ δυνατόν, πῶς οὐ πάντων ἀθλιώτερος καὶ
 τὴν χαλεπωτάτην μαινόμενος μανίαν, ὁ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἐρχό-
 10 μενος ἐκείνω; Οὐδὲ γὰρ ταῦτα εἶρηκε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ
 γνώσεώς ποτε Κορινθίοις ἐπιστέλλων καὶ δεικνύς, ὅπως, εἰ καὶ
 πολλὰ μεμαθήκαμεν, ἀλλ' ὀλίγον καὶ σφόδρα ἐλάχιστον μέτρον
 γνώσεως ἔχομεν, οὕτω πῶς φησιν· «εἴ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι τι,
 οὕτω εἶδε καθὼς δεῖ γινῶναι». Εἶτα δηλῶν ὅτι πολὺ λείπει τῆς
 15 γνώσεως ἡμῖν καὶ τὸ πλεόν ἐν τῷ μέλλοντι τεταμίευται χρόνω,
 ὀλίγον δέ τι ἡμῖν δέδοται, ἐπήγαγεν· «ἐκ μέρους γινώσκουμεν καὶ
 ἐκ μέρους προφητεύομεν. Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ
 μέρους καταργηθήσεται».

Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος πόσον τὸ
 20 μέσον ταύτης κάκεινης τῆς γνώσεως καὶ ὅτι πολὺ τὸ λειπόμε-
 νον, διὰ εἰκόνων τινῶν σαφὲς τοῦτο ποιεῖ λέγων· «ὅτε ἤμην
 νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος
 ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, τὰ τοῦ νηπίου κατήργηκα. Βλέ-
 πομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον
 25 πρὸς πρόσωπον». Εἶδες πόσον τὸ μέσον; Ὅσον νηπίου παιδός,
 καὶ ἀνδρὸς τελείου· ὅσον ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος καὶ τῆς ἄλ-
 λης τῆς ἀσαφοῦς τῶν πραγμάτων ὄψεως πρὸς σαφῆ ὄψιν· τοῦ-
 το γὰρ ἐστὶ, «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον». Τί οὖν μαίνη καὶ
 λυττᾶς, τῶν κεκωλυμένων κατατολμῶν εἰκῆ καὶ μάτην; Τί δὲ

5. Α' Κορ. 8,2.

6. Α' Κορ. 13,9-10.

γάλη μανία και παραφροσύνη θέλεις να καταλάβεις τὰ ανεξερεύνητα και ζητᾶς τὸ λόγο για ὅλη τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ;

Ἄν λοιπὸν ὁ Παῦλος ποὺ ἀπόλαυσε τόση γνώση και εἶχε τόση ἀνέκφραση παρρησία και ἦταν γεμάτος ἀπὸ τόσα χαρίσματα ὑποχωρεῖ και θαυμάζει τὴ γνώση ποὺ ἀναζητάει και ὄχι μόνο δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐρευνήσει τὴν ἀρχή, γιατί οὔτε εἶναι δυνατό, πῶς δὲν εἶναι ἀπ' ὅλους πιὸ ἄθλιος και δὲν ἔχει τὴ χειρότερη μανία ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει τὸν ἀντίθετο δρόμο πρὸς τὸν Παῦλο; Γιατί δὲν εἶπε αὐτὰ μόνο, ἀλλὰ και ὅταν ἔγραφε κάποτε για τὴ γνώση στοὺς Κορινθίους και ἔδειχνε ὅτι, ἂν και ἔχουμε μάθει πολλά, γνωρίζουμε λίγο και μάλιστα ἐλάχιστο μέρος, κάπως ἔτσι λέγει· «ἂν νομίζει κανεὶς ὅτι γνωρίζει κάτι, δὲν ξέρει ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ γνωρίζει»⁵. Στὴ συνέχεια, φανερώνοντας ὅτι ὑστερεῖ πολὺ ἡ γνώση μας και ὅτι τὸ περισσότερο μέρος της φυλάγεται στὴ μέλλουσα ζωὴ και ὅτι κάτι λίγο μᾶς ἔχει δοθεῖ, πρόσθεσε· «μερικὴ γνώση ἔχουμε και μερικὴ προφητεία. Ἄλλ' ὅταν ἔρθει τὸ τέλειο, τότε τὸ μερικὸ θὰ καταργηθεῖ»⁶.

Και οὔτε ἐδῶ σταμάτησε, ἀλλὰ θέλοντας νὰ δείξει πόση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὴ και ἐκεῖνη τὴ γνώση και ὅτι πολὺ ὑπολείπεται, τὸ κάνει αὐτὸ φανερὸ μὲ κάποιες εἰκόνες λέγοντας· «ὅταν ἦμουν νήπιο, μιλοῦσα σὰν νήπιο, σκεπτόμουν σὰν νήπιο, συλλογιζόμουν σὰν νήπιο· ὅταν ὅμως ἔγινα ἄνδρας, κατάργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους. Γιατί τώρα βλέπουμε μέσα ἀπὸ καθρέφτη μὲ αἶνιγμα, τότε ὅμως θὰ δοῦμε πρόσωπο μὲ πρόσωπο»⁷. Εἶδες πόση εἶναι ἡ διαφορὰ; Ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ νήπιο παιδὶ και τὸν τέλειο ἄνδρα· ὅση εἶναι ἀνάμεσα στὸν καθρέφτη και τὸ αἶνιγμα και τὴν ἄλλη θαμπὴ ὄψη τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὴν ὄψη τὴν καθαρὴ· γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ «πρόσωπο μὲ πρόσωπο». Γιατί λοιπὸν μαίνεσαι και λυσσᾶς, τολμώντας ἄσκοπα και μάταια νὰ μάθεις αὐτὰ ποὺ δὲν ἐπιτρέ-

7. Α' Κορ. 13,11-12.

οὐ πείθη Παύλῳ λέγοντι· «μενοῦν γε σὺ τίς εἶ, ἄνθρωπε, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως;».

Ὅρας πόσῃν ἀπαιτεῖ τὴν ὑπακοήν; πόσῃν τὴν σιγὴν; Οὐ 5 γὰρ δὴ τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν ἀναιρῶν τοῦτο λέγει· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ δηλῶν, ὅτι τὸν ταῦτα ζητοῦντα οὕτως ἄφωνον εἶναι δεῖ, ὡς ἡ τοῦ πηλοῦ φύσις, ἐπομένη ἥπερ ἂν ὁ τεχνίτης ἄγῃ, μὴ ἀντιτείνοντα, μηδὲ περιεργαζόμενον. Διὸ καὶ τῆς φύσεως ἡμᾶς ἀναμιμνήσκει τῆς ἡμετέρας καὶ πηλοῦ μέμνηται καὶ κεραμέως. 10 Καίτοιγε κεραμέως καὶ πηλοῦ ἡ αὐτῆ οὐσία. Εἰ δὲ ἔνθα ἡ αὐτῆ οὐσία, τοσαύτη ἡ ὑπακοῆ· ἔνθα ἄπειρον τὸ μέσον καὶ οὐσίας καὶ γνώσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ποίας τεύζεται συγγνώμης ὁ οὕτως ἰταμὸς καὶ ἀναιδής, ὥστε πολυπραγμονεῖν τὰ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν Θεοῦ; Ἐνόησον, ὦ ἄνθρωπε, τίς εἶ· τοῦτο γὰρ 15 δηλοῖ δι' ὧν λέγει, «σὺ τίς εἶ;». Οὐχὶ πηλός; οὐχὶ τέφρα καὶ σποδός; οὐχὶ κόνις; οὐ καπνός; οὐ χόρτος; οὐκ ἄνθος χόρτου; Ταύτας γὰρ πάσας τὰς εἰκόνας εἰς μέσον οἱ προφήται συνεχῶς ἔχουσι, τὴν εὐτέλειαν ἡμῶν τῆς φύσεως παραστήσαι φιλονεικοῦντες. Ὁ δὲ πολυπραγμονούμενος ὑπὸ σοῦ ἀνώλεθρος, ἀναλ- 20 λοίωτος, ἀεὶ ὧν καὶ ὡσαύτως ὧν, ἀναρχος, ἀτελεύτητος, ἀπερινόητος, ὑπερβαίνων νοῦν, νικῶν λογισμὸν, ἀνέκφραστος, ἀρρητος, ἀκατάληπτος οὐκ ἔμοι καὶ σοὶ μόνον καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσι, ταῖς καθαραῖς, ταῖς ἀοράτοις, ταῖς ἀσωμάτοις, ταῖς διηνεκῶς ἐν οὐρανῷ διατριβού- 25 σαις.

3. Ὅταν οὖν ἴδῃς τὰ Σεραφεῖμ τὰ περιπτάμενα τὸν θρόνον τὸν ὑψηλὸν ἐκεῖνον καὶ ἐπηρμένον, τῇ προβολῇ τῶν πτερύγων ἀποτειχίζοντα τὰς ἑαυτῶν ὄψεις καὶ τοὺς πόδας καλύπτοντα καὶ νῶτα καὶ πρόσωπα καὶ κραυγὴν ἀφιέντα ἐκπλήξεως γέμουσαν, μὴ πτερὰ νόμιζε καὶ πόδας καὶ πτέρυγας αὐταῖς εἶναι· ἀόρατοι

πονται; Καὶ γιατί δὲν πείθεσαι στὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «ἀλλὰ ποιός εἶσαι ἐσύ, ἄνθρωπε, ποὺ ἀντιλέγεις στὸ Θεό; Μήπως θὰ πεῖ τὸ πλάσμα στὸν πλάστη του, γιατί μ' ἐπλασες ἔτσι;»⁸.

Βλέπεις πόση ὑπακοή ἀπαιτεῖ; Πόση σιωπή; Βέβαια δὲν τὸ λέγει αὐτὸ γιὰ νὰ καταργήσει τὸ αὐτεξούσιό μας –μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη–, ἀλλὰ γιὰ νὰ φανερώσει ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἐρευνάει αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι τόσο ἄφωνος, ὅσο εἶναι ἡ φύση τοῦ πηλοῦ, ποὺ παραδέχεται ὅτι θὰ τὴν κάνει ὁ τεχνίτης, χωρὶς νὰ ἀντιστέκεται καὶ χωρὶς νὰ πολυξετάζει. Γι' αὐτὸ καὶ τὴ δική μας φύση μᾶς θυμίζει καὶ θυμᾶται τὸν πηλὸ καὶ τὸν κεραμοποιό. Ἐὰν καὶ εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία καὶ τοῦ κεραμοποιοῦ καὶ τοῦ πηλοῦ. Ἐὰν ὅμως ὅπου εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία ἡ ὑπακοή εἶναι τόσο μεγάλη, ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἄπειρη ἡ διαφορὰ καὶ στήν οὐσία καὶ στὴ γνώση καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα, ποιά συγχώρηση θὰ ἐπιτύχει ὁ τόσο αὐθάδης καὶ ἀναιδής, ὥστε νὰ πολυξετάζει ὅσα ἀνήκουν στὸ Θεὸ τὸ δημιουργό του; Σκέψου, ἄνθρωπε, ποιός εἶσαι· γιατί αὐτὸ φανερώνει μὲ ὅσα λέγει «ἐσύ ποιός εἶσαι;». Δὲν εἶσαι πηλός; δὲν εἶσαι τέφρα καὶ στάχτη; δὲν εἶσαι σκόνη; δὲν εἶσαι καπνός; δὲν εἶσαι χορτάρι; δὲν εἶσαι ἄνθος τοῦ χορταριοῦ; Γιατί αὐτὲς ὅλες τὶς εἰκόνες τὶς παρουσιάζουν συνέχεια οἱ προφῆτες, προσπαθώντας νὰ παραστήσουν τὸ ἀσήμαντο τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ πολυξετάζεις ἐσύ εἶναι ἄφθορος, ἀναλλοίωτος, αἰώνιος, παντοτινός, ἄναρχος, ἀτελεύτητος, ἀκατάληπτος, ξεπερνάει τὸ νοῦ, νικάει τὸ λογισμό, ἀνέκφραστος, ἀνείπωτος, ἀκατανόητος ὄχι σὲ μένα καὶ σένα μόνο καὶ στοὺς προφῆτες καὶ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ στὶς οὐράνιες δυνάμεις, τὶς καθαρές, τὶς ἀόρατες, τὶς ἀσώματες, ποὺ πάντοτε μένουν στὸν οὐρανό.

3. Ὅταν λοιπὸν δεῖς τὰ σεραφίμ ποὺ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὸ θρόνο ἐκεῖνο τὸν ὑψηλὸ καὶ δυσθεώρητο νὰ κρύβουν τὶς ὄψεις τους μὲ τὶς ἀνοιγμένες πτέρυγές τους καὶ νὰ σκεπάζουν τὰ πόδια τους καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ πρόσωπά τους καὶ νὰ βγάζουν φωνὴ γεμάτη ἐκπληξη, νὰ μὴ νομίζεις πὼς ἔχουν φτερά καὶ πό-

8. Ρωμ. 9,20.

γὰρ αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι· ἀλλὰ διὰ τῶν εἰκόνων τούτων τὸ ἀπρόσιτον, τὸ ἀκατάληπτον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου λογίζου. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖναις ἀκατάληπτος καὶ ἀπρόσιτός ἐστι, καίτοι συγκαταβαίνων· οὐδὲ γὰρ ὅπερ ἦν ἐφαίνετο τότε. Θεὸς γὰρ οὐ 5 κάθηται, οὐδὲ θρόνῳ περιέχεται, οὐδὲ τόπῳ περιείληπται. Εἰ δὲ καθημένον καὶ ἐπὶ θρόνου ἰδρυμένον καὶ κυκλούμενον ὑπ' αὐτῶν (ἅπερ ἐστὶν ἅπαντα συγκαταβαίνοντος, οὐ καθημένου), οὐκ ἴσχυσαν ἰδεῖν, ἀλλὰ μὴ φέρουσαι τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν ἀστραπὴν τῇ προβολῇ τῶν πτερυγῶν τὰς ὄψεις ἀπετειχίζον καὶ 10 μόνον ἐδοξολόγουν, μόνον ὕμνουν, μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἁγιασμοῦ ἀναφέρουσαι μέλος· οὐκ ἀπελθὼν κατορύξεις σεαυτὸν καὶ καταδύσεις, τῆς ἀρρήτου καὶ ἀφράστου καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἀκαταλήπτου Θεοῦ δυνάμεως τὴν πρόνοιαν μετὰ τοσαύτης περιεργάζεσθαι βουλόμενος τῆς 15 ἰταμότητος;

Τὰ γὰρ ἐκεῖνου Υἱῶ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ δῆλα μόνον ἅπαντα μετ' ἀκριβείας, ἐτέρῳ δὲ οὐδενί· καὶ τούτων τὸ μὲν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής, τὸ δὲ Παῦλος ὁ ἀπόστολος παρεδήλωσεν. Ὁ μὲν οὖν τῆς βροντῆς υἱός, καὶ σφόδρα ἐπέραστος ὢν τῷ 20 Χριστῷ καὶ τοῦτο παράσημον ἔχων ὅπερ ἦν μεγίστης ἀρετῆς ἀπόδειξις καὶ τοσαύτης ἀπολαύων παρρησίας, ὡς καὶ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ κατακλίνεσθαι, οὕτω φησί· «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε»· ὄρασιν τὴν γνῶσιν λέγων· «ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο». Τοῦτο καὶ ὁ 25 Χριστὸς δηλοποιῶν δι' ἑαυτοῦ πάλαι τῷ δήμῳ τῶν Ἑβραίων διαλεγόμενός φησιν· «οὐδεὶς ἐώρακε τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα». Τὸ δὲ σκεῦδος τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ λόγον ἐμπροσθῶν καὶ τὰ ἀπόρητα, ἅπερ ἔμαθεν, ἅπαντα βουλόμενος εἰπεῖν, πῶς αὐτὰ ἔγνω, 30 οὕτω λέγει· «λαλοῦμεν δὲ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων, εἰς δόξαν ἡμῶν,

δια και πτερύγια –γιατι οι δυνάμεις αυτές είναι άορατες–, αλλά με τις εικόνες αυτές να έννοεις το άπρόσιτο, το ακατάληπτο εκείνου που κάθεται πάνω στο θρόνο. Γιατι πραγματικά και στις δυνάμεις αυτές είναι ακατάληπτος και άπρόσιτος, παρ' όλο που είναι συγκαταβατικός: ούτε βέβαια αυτό που ήταν φαινόταν τότε. Γιατι ο Θεός δεν κάθεται, ούτε σε θρόνο περικλείεται, ούτε σε τόπο περιέχεται. Αν όμως τα σεραφίμ δε μπόρεσαν να τον δοῦν ενώ καθόταν και ήταν τοποθετημένος επάνω στο θρόνο και ήταν τριγυρισμένος απ' αυτά (πράγματα που όλα δείχνουν συγκατάβαση, όχι έξουσία), αλλά σκέπαζαν με τα άνοιγμένα πτερύγια τα πρόσωπά τους, επειδή δεν άντεχαν τη λάμψη που χυνόταν από εκεί, και δοξολογούσαν μόνο, ύμνούσαν μόνο, αναπέμποντας με πολλή φρίκη τη μυστική εκείνη μελωδία του άγιασμού, δε θα πᾶς ἐσὺ να τρυπώσεις βαθιά και να κρυφθεῖς, που θέλεις με τόσο μεγάλη ἀναίδεια να περιεργάζεσαι τὴν ἀνεκφραστη και ἀπερίγραπτη και ακατάληπτη στις οὐράνιες δυνάμεις πρόνοια του Θεού;

Τὰ σχετικὰ με τὸ Θεὸ εἶναι ὅλα φανερά με ἀκρίβεια στὸν Υἱὸ και τὸ ἅγιο Πνεῦμα μόνο και σὲ κανένα ἄλλον· και τὸ ἕνα απ' αὐτὰ τὸ ὑπαινίχθηκε ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης και τὸ ἄλλο ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἦταν πάρα πολὺ ἀγαπημένος στὸ Χριστὸ και τὸ εἶχε αὐτὸ παράσημο, πρᾶγμα ποὺ ἦταν ἀπόδειξη μέγιστης ἀρετῆς, και ἀπολάμβανε τόσο μεγάλη παρρησία, ὥστε να πλαγιάζει και στὸ στήθος του, ἔτσι λέγει· «τὸ Θεὸ κανεῖς δὲν τὸν εἶδε ποτὲ» –ὄραση έννοεῖ τὴ γνώση–, «ὁ μονογενὴς Υἱὸς ποὺ εἶναι στὸν κόλπο τοῦ Πατέρα ἐκεῖνος τὸν ἔκανε γνωστό»⁹. Αὐτὸ και ὁ Χριστὸς γιὰ να φανερώσει ὁ ἴδιος πρωτύτερα μιλώντας στὸ λαὸ τῶν Ἑβραίων λέγει· «κανεῖς δὲν εἶδε τὸν Πατέρα παρὰ μόνο ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸ Θεό, αὐτὸς εἶδε τὸν Πατέρα»¹⁰. Και τὸ ἐκλεκτὸ ὄργανο ἐπίσης μιλώντας γιὰ τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ και θέλοντας να πεῖ πῶς γνώρισε ὅλα τὰ ἀπόρρητα ποὺ ἔμαθε, ἔτσι λέγει· «λαλοῦμε σοφία μυστικὴ, ποὺ ἦταν κρυμμένη, ποὺ τὴν προόρισε ὁ Θεός

9. Ἰω. 1,18.

10. Ἰω. 6,46.

ἦν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνω. Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Ἀλλά, καθὼς γέγραπται, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶ-
5 σιν αὐτόν».

Πῶς οὖν αὐτὰ ἔγνωμεν ἡμεῖς, ὦ Παῦλε; Τίς ὁ μηνύσας καὶ δῆλα καταστήσας αὐτὰ τὰ ἀθέατα, τὰ ἀνήκουστα, τὰ εἰς καρδίαν ἀνθρώπου μὴ ἀναβάντα; Εἶπε καὶ δεῖξον τίς ὁ τοσαύτην ἡμῖν γνῶσιν κομίσας; «Ἡμῖν δέ», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε
10 διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ». Εἶτα ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι ταῦτα μόνον ἐπίσταται, ἅπερ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ πᾶσαν ἔχει τὴν γνῶσιν, ἐπήγαγε: «τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω
15 καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὡσπερ ἄνθρωπος αὐτὸς οἶδε τὰ ἑαυτοῦ καὶ ἃ βουλεύεται καὶ ἐν διανοίᾳ ἔχει, μετὰ ἀκριβείας ἐπίσταται πάντα, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μετὰ ἀκριβείας οἶδε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόρρητον γνῶσιν ἅπασαν. Εἰπὼν τοίνυν, «οὕτω καὶ
20 τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνω κτίσιν ἅπασαν τῆς ἀκριβοῦς ταύτης ἐξέβαλε γνώσεως.

Διὸ καὶ σοφὸς τις παραινεῖ λόγος· «χαλεπώτερα σου μὴ ζῆτει καὶ ἰσχυρότερα σου μὴ ἐξέταζε· ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα
25 διανοοῦ· πλείονα γὰρ συνέσεως ἀνθρώπων ὑπεδείχθη σοι». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδὲ ταῦτα ἅπερ ἔχεις, οἴκοθεν μαθῶν

11. Α' Κορ. 2,7-9.

12. Α' Κορ. 2,20.

πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες γιὰ τὴ δική μας δόξα, τὴν ὁποία κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ δὲν τὴ γνώρισε. Γιατί, ἂν τὴ γνώριζαν, δὲ θὰ σταύρωναν τὸν Κύριο τῆς δόξας. Ἀλλὰ, καθὼς εἶναι γραμμένο, ἐκεῖνα ποὺ μάτι δὲν τὰ εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν τὰ ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν τὰ συνέλαβε, ἐκεῖνα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»¹¹.

Πῶς λοιπὸν τὰ γνωρίσαμε αὐτὰ ἐμεῖς, Παῦλε; Ποιὸς μᾶς τὰ πληροφορήσε καὶ ποιὸς μᾶς τὰ ἔκαμε φανερά αὐτὰ τὰ ἀθέατα, τὰ ἀνήκουστα, αὐτὰ ποὺ δὲ συνέλαβε νοῦς ἀνθρώπου; Πὲς καὶ δεῖξε ποιὸς μᾶς ἔφερε τόσο μεγάλη γνώση; «Σ' ἐμᾶς ὁμῶς», λέγει, «ὁ Θεὸς τὰ ἀποκάλυψε μὲ τὸ Πνεῦμα του»¹². Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεῖς ὅτι αὐτὰ μόνο γνωρίζει ποὺ μᾶς ἀποκάλυψε ὁ Θεὸς μ' αὐτὸ καὶ ὅτι δὲν ἔχει ὅλη τὴ γνώση, πρόσθεσε: «γιατὶ τὸ Πνεῦμα τὰ ἐρευνᾷ ὅλα, ἀκόμη καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ξέρει τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι μέσα του; Ἔτσι καὶ τί εἶναι Θεὸς κανεῖς δὲν τὸ ξέρει παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»¹³. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: ὅπως ὁ ἄνθρωπος μόνο ξέρει τὰ δικά του καὶ αὐτὰ ποὺ σκέπτεται καὶ αὐτὰ ποὺ ἔχει στὸ νοῦ του, ὅλα τὰ γνωρίζει μὲ ἀκρίβεια, ἔτσι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ξέρει μὲ ἀκρίβεια ὅλη τὴν ἀπόρρητη γνώση τοῦ Θεοῦ. Λέγοντας λοιπὸν, «ἔτσι καὶ τί εἶναι Θεὸς κανεῖς δὲ τὸ ξέρει παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ», ἀπέρριψε ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ αὐτὴ γνώση ὄχι μόνο τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴν οὐράνια κτίση.

Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς λόγος συμβουλεύει: «μὴν ἐπιζητᾶς πιὸ δύσκολα πράγματα ἀπὸ σένα καὶ μὴν ἐξετάζεις πιὸ δυνατὰ ἀπὸ σένα: ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἔλαβες ἐντολή, αὐτὰ νὰ σκέπτεσαι, γιατί ὅσα διδάχθηκες εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴ διάνοια τῶν ἀνθρώπων»¹⁴. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: οὔτε αὐτὰ ποὺ ἔχεις μάθει τὰ ἔμαθες μόνος σου, οὔτε σοῦ ἦταν ἀρκε-

13. Α' Κορ. 2,11.

14. Σοφ. Σειρ. 3,21-23.

ἔχεις ἅπαντα, οὐδὲ ἤρκεσέ σοι ἡ φύσις πρὸς τὴν τῶν ἀπάντων εἶδησιν, ἀλλ' ἄνωθεν τῶν πλειόνων ἔλαβες τὴν γνῶσιν· πολλῶ γὰρ μείζονα ἦν, ἢ ὥστε τῇ συνέσει καταληφθῆναι τῇ σῆ. Τί τοίνυν οἴκοθεν φιλονεικεῖς τὰ βαθύτερα ἐρευνᾶν, ὅταν καὶ αὐτῶν 5 ὧν οἶδας πολλὰ ὑπερβαίνῃ σου τὴν φρόνησιν, καὶ ταῦτα ἐτέρωθεν ἔχῃς; Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος παραδηλῶν ἔλεγε· «τί γὰρ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβῶν;». Παῦσαι τοίνυν ὁπῆ γοῦν ποτε τῆς τοσαύτης φιλονεικίας, καὶ ἀνέχου τῆς σοφωτάτης συμβουλῆς ἐκείνης τῆς λεγούσης· «μὴ 10 εἶπης, τί τοῦτο; Εἰς τί τοῦτο; Πάντα γὰρ εἰς χρείαν αὐτῶν ἐκτι-
σται».

4. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο, ἐπειδὴ πᾶσα ἡ κτίσις ἐγένετο καὶ τὸν οἰκεῖον κόσμον ἀπέλαβε καὶ παναρμόνιον τοῦτο καὶ παράδοξον καὶ πολλῆς γέμον ἐκπλήξεως ἔργον εἰς μέσον προύκειτο, ἔμελ- 15 λον δὲ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων καὶ μαινομένων ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν γενομένων, ὅρα πῶς προαναστέλλων αὐτῶν τὴν ἄκαιρον κρίσιν καὶ μανιώδη ψῆφον, ἐνὶ ῥήματι πᾶσαν ἀναίσχυντον ἐνέ-
φραξε γλῶσσαν ὁ νομοθέτης εἰπών· «εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ὀρωμένοις ἦν 20 οὐχὶ φῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ σκότος· οὐ καρποὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄκανθαι· οὐ δένδρα ἡμερα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια· οὐχ ὕπτια πεδία, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ νάπαι καὶ φάραγγες· οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔρπετὰ ἰοβόλα· οὐκ ἰχθύες μόνον, ἀλλὰ καὶ κήτη· οὐχ ἡμερα πελάγη, ἀλλὰ καὶ ἄπατος θάλασσα· οὐχ ἥλιος μόνον καὶ 25 σελήνη καὶ ἄστρα, ἀλλὰ καὶ κεραυνοὶ καὶ πρηστιῆρες· οὐκ ἄνε-
μοι μόνον προσηνεῖς, ἀλλὰ καὶ καταιγίδες· οὐ περιστεραὶ μόνον καὶ ὄρνιθες ὠδικοί, ἀλλὰ καὶ ἰκτῖνοι καὶ κόρακες καὶ γῦπες καὶ ἕτερα ἀνθρωποφάγα ζῶα· οὐ πρόβατα καὶ βόες, ἀλλὰ καὶ λύκοι καὶ παρδάλεις καὶ λέοντες· οὐκ ἔλαφοι καὶ λαγωοὶ καὶ δορκά- 30 δες, ἀλλὰ καὶ σκόρπιοι καὶ ἔχεις καὶ δράκοντες· καὶ ἐν βοτάναις

τῆ ἢ φύση σου γιὰ νὰ τὰ μάθεις ὅλα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα τὰ ἔμαθες ἀπὸ τὸ Θεό, γιατί ἦταν πολὺ μεγαλύτερα γιὰ νὰ τὰ καταλάβει ἡ δική σου διάνοια. Γιατί λοιπὸν ἀγωνίζεσαι ἀπὸ μόνος σου νὰ ἐρευνᾷς τὰ βαθύτερα, ὅταν πολλὰ καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ ξέρεις ὑπερβαίνουν τῆ δική σου φρόνηση καὶ μάλιστα τὰ ἔχεις αὐτὰ καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ; Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ὑπονοώντας ἔλεγε· «τί ἔχεις ποὺ νὰ μὴν τὸ ἔλαβες; Καὶ ἂν τὸ ἔλαβες, γιατί καυχιέσαι σὰν νὰ μὴν τὸ ἔλαβες;»¹⁵. Σταμάτησε λοιπὸν ἔστω καὶ τώρα τὴν τόσο μεγάλη προσπάθεια καὶ παραδέξου τῆ σοφότερη ἐκείνη συμβουλή ποὺ λέγει· «μὴν πεῖς, τί εἶναι αὐτό; γιατί ἔγινε ἐκεῖνο; γιατί ὅλα δημιουργήθηκαν γιὰ ἓνα χρήσιμο σκοπὸ»¹⁶.

4. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, ὅταν ἔγινε ὅλη ἡ κτίση καὶ ἔλαβε τὸ δικό της στολισμό, καὶ συντελέσθηκε αὐτὸ τὸ τέλειο καὶ παράδοξο καὶ πολὺ ἐκπληκτικὸ ἔργο καὶ ἐπρόκειτο πολλοὶ ἀνόητοι καὶ τρελλοὶ νὰ συζητοῦν ὅσα ἔγιναν, πρόσεχε πῶς ὁ νομοθέτης, συγκρατώντας ἀπὸ πρὶν τὴν ἄπρεπη κρίση καὶ τὴν ἀνόητη γνώμη, μ' ἓνα λόγο ἔκλεισε κάθε ἀναίσχυντο στόμα λέγοντας· «εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε, καὶ πραγματικὰ ἦταν πολὺ καλά»¹⁷. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποὺ βλέπουμε ἦταν ὄχι μόνο φῶς ἀλλὰ καὶ σκοτάδι, ὄχι μόνο καρποὶ ἀλλὰ καὶ ἀγκάθια, ὄχι δέντρα ἡμέρα ἀλλὰ καὶ ἄγρια, ὄχι ὀμαλὲς πεδιάδες ἀλλὰ καὶ βουνὰ καὶ κοιλάδες καὶ φαράγγια, ὄχι μόνο ἄνθρωποι ἀλλὰ καὶ φαρμακερὰ ἕρπετὰ, ὄχι μόνο ψάρια ἀλλὰ καὶ κῆτη, ὄχι ἡμέρα πελάγη ἀλλὰ καὶ ἀδιαπέραστη θάλασσα, ὄχι μόνο ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἄστρα ἀλλὰ καὶ κεραυνοὶ καὶ θύελλες, ὄχι μόνο ἄνεμοι εὐνοϊκοὶ ἀλλὰ καὶ καταιγίδες, ὄχι μόνο περιστέρια καὶ ὠδικὰ πουλιὰ ἀλλὰ καὶ γεράκια καὶ κοράκια καὶ γύπες καὶ ἄλλα ἀνθρωποφάγα ζῶα, ὄχι πρόβατα καὶ βόδια ἀλλὰ καὶ λύκοι καὶ λεοπαρδάλεις καὶ λεοντάρια, ὄχι ἐλάφια καὶ λαγοὶ καὶ ζαρκάδια ἀλλὰ καὶ σκορπιοὶ καὶ ὄχιές καὶ δράκοντες, καὶ ἀνάμεσα στὰ χόρτα πάλι ὄχι μόνο θεραπευτικὰ φυτὰ ἀλλὰ καὶ

16. Σοφ. Σειφ. 39,21.

17. Γεν. 1,31.

δὲ οὐχὶ σωτήρια μόνον φυτά, ἀλλὰ καὶ δηλητήρια καὶ πολλοὶ ἐντεῦθεν σκανδαλίζεσθαι ἔμελλον καὶ αἰρέσεις τίκτειν· μετὰ τὸ γενέσθαι τὰ γενόμενα καὶ τὸν οἰκεῖον ἕκαστον ἀπολαβεῖν κόσμον, καθ' ἕκαστον δείκνυσι τὸν δημιουργὸν ἐπαινοῦντα τὸ γε-
5 γενημένον, μᾶλλον δὲ καθ' ἓνα αὐτῶν καὶ κοινῇ πάντα, ἵνα τὴν ἐκείνου κρίσιν μαθῶν, κἂν σφόδρα τις ἰταμὸς καὶ ἀναίσχυντος ᾗ, μηδὲν περιεργάζεταιται λοιπὸν τῶν ὀρωμένων.

Διὰ τοῦτο εἰπὼν, ὅτι ἐγένετο φῶς, ἐπήγαγε, «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν», καὶ καθέκαστον οὕτως. Εἶτα, ἵνα μὴ
0 πάντα κατ' ὄνομα εἰπὼν, μηκύνῃ τὸν λόγον, ὁμοῦ περὶ πάντων ἀποφαίνεται ἀπαξαπλῶς καὶ πάλιν λέγει· «εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν». Οὐκ ἐπειδὴ μετὰ τὸ γενέσθαι ἔγνω ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν τὸ γενόμενον· ἄπαγε. Εἰ γὰρ τεχνίτης ἄνθρωπος καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὰ τῆς τέχνης μαθῶν, οἶδεν ὅτι
15 καλὰ τὰ παρ' αὐτοῦ μέλλοντα γίνεσθαι, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἄρρητος ἐκείνη σοφία βουλήματι μόνῳ τὰ πάντα παραγαγοῦσα καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως ᾗδει ὅτι καλὰ. Οὐδὲ γὰρ ἂν αὐτὰ παρήγαγεν, εἰ ἠγνόει. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἴρηται; Διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν εἶπον. Ἀκούσας τοίνυν τοῦ προφήτου πρὸς σὲ λέγοντος, ὅτι ὁ
20 Θεὸς αὐτὰ εἶδε καὶ ἐπήνεσε, μὴ ζήτηὶ λοιπὸν ἑτέραν βάσανον καὶ ἀπόδειξιν τοῦ κάλλους αὐτῶν, μηδὲ λέγε, πῶς καλὰ; Τῆς γὰρ διὰ τῶν ἔργων ἀποδείξεως σαφεστέρα ἢ διὰ τῆς ψήφου καὶ τῆς κρίσεως τοῦ ποιήσαντος ἀπόφασις. Διὰ τοι τοῦτο καὶ παχυτέρῳ κέχρηται τῇ λέξει.

25 Ὡσπερ γὰρ εἴ τις φάρμακα βουλόμενος ὠνεῖσθαι, ἄπειρος ὢν, κελεύοι πρότερον ἐπιδείκνυσθαι τῷ ἰατρῷ ταῦτα κἂν μάθῃ σαφῶς, ὅτι ἰδὼν ἐκεῖνος ἐπήνεσεν, οὐδεμίαν ἑτέραν ἀπόδειξιν τῆς τούτων ἀρετῆς ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ἀκούσας ὅτι εἶδεν αὐτὰ ὁ ἰατρὸς καὶ ἐπήνεσεν, ἀρκεῖται τῇ ψήφῳ τοῦ τεχνίτου, οὕτω δὲ καὶ

δηλητηριώδη, και πολλοὶ ἐπρόκειτο νὰ σκανδαλίζονται ἀπὸ ἐδῶ και νὰ δημιουργοῦν αἰρέσεις, ἀφοῦ τελείωσε ἡ δημιουργία και τὸ καθένα ἔλαβε τὸ δικό του στολισμό, δείχνει τὸ δημιουργὸ νὰ ἐπαινεῖ τὸ κάθε δημιούργημα, ἢ καλύτερα και τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ και ὅλα μαζί, ὥστε, και ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι πάρα πολὺ τιποτένιος και ἀδιάντροπος, ἀφοῦ μάθει τὴ γνώμη τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴν πολυεξετάζει στὴ συνέχεια τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποὺ βλέπει.

Γι' αὐτό, ἀφοῦ εἶπε ὅτι ἐγινε φῶς, πρόσθεσε· «και εἶδε ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι ἦταν καλό»¹⁸, και γιὰ τὸ καθένα τὸ ἴδιο. Στὴ συνέχεια, γιὰ νὰ μὴ μακρύνει τὸ λόγο λέγοντας ὅλα μὲ τὸ ὄνομά τους, ἀποφαίνεται γιὰ ὅλα μαζί γενικὰ και λέγει πάλι· «εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε και πραγματικὰ ἦταν πολὺ καλά». Ὅχι γιὰτι μετὰ τὴ δημιουργία γνώρισε ὁ Θεὸς ὅτι ἦταν καλὸ τὸ δημιούργημα, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη. Γιατί, ἀφοῦ ὁ τεχνίτης ποὺ εἶναι ἄνθρωπος γνωρίζει τὴν τέχνη του και πρὶν νὰ κάμει κάτι, και ξέρει ὅτι εἶναι καλά ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ κάνει, πολὺ περισσότερο ἢ ἀνεκφραστή ἐκείνη σοφία ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα μόνο μὲ τὴ θέλησή της ἤξερε και πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τους ὅτι ἦταν καλά. Γιατί δὲ θὰ τὰ δημιουργοῦσε αὐτὰ, ἂν δὲν τὰ γνώριζε. Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο εἶπε ἔτσι; Γιὰ τὴν αἰτία ποὺ εἶπα. Ἀφοῦ ἄκουσες λοιπὸν τὸν προφήτη ποὺ λέγει σὲ σένα, ὅτι ὁ Θεὸς τὰ εἶδε αὐτὰ και τὰ ἐπαίνεσε, μὴ ζητᾶς πιά ἄλλη δοκιμασία και ἀπόδειξη τῆς ὁμορφιάς τους, οὔτε νὰ λέγεις, πῶς εἶναι καλά; Γιατί ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη ποὺ δίνουν τὰ ἔργα εἶναι σαφέστερη ἢ ἀπόφαση ποὺ γίνεται μὲ τὴ γνώμη και τὴν κρίση τοῦ δημιουργοῦ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς χρησιμοποιοεῖ και λέξη βαρύτερη.

Ὅπως δηλαδὴ κάποιος ποὺ θέλει ν' ἀγοράσει φάρμακα, ἐνῶ δὲν τὰ ξέρει, προτείνει νὰ τὰ δείξουν πρῶτα στὸν ἰατρό, και ἂν μάθει καλά ὅτι αὐτὸς τὰ εἶδε και τὰ ἐπιδοκίμασε, δὲ ζητάει καμιὰ ἄλλη ἀπόδειξη γιὰ τὴ χρησιμότητά τους, ἀλλὰ ἀφοῦ ἄκουσε ὅτι τὰ εἶδε ὁ ἰατρὸς και τὰ ἐπιδοκίμασε, ἀρκεῖται

18. Γεν. 1.4.

ὁ Μωϋσῆς πᾶσαν περιεργίαν ἀναίσχυντον περιελεῖν βουλόμενος τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἀπολαύειν τῆς κτίσεως, ἀπήγγελε καὶ εἶπεν, ὅτι εἶδεν αὐτὰ ὁ Θεὸς καὶ ἐπήνεσε καὶ ἐψηφίσατο εἶναι καλὰ, καὶ οὐχ ἀπλῶς καλὰ, ἀλλὰ καὶ καλὰ λίαν. Μὴ τοίνυν 5 περιεργάζου, μηδὲ πολυπραγμόνει λογισμοῖς τὰ γεγενημένα, τοιαύτην ἔχων τοῦ κάλλους αὐτῶν μαρτυρίαν. Εἰ γὰρ μὴ ἀρκεσθῆς τῷ ῥήματι τούτῳ, ἀλλὰ βουλευθῆς εἰς ζήτησιν τῶν γεγενημένων ἐλθεῖν, εἰς εὐριπον λογισμῶν καὶ κύματα πολὺν ἐργαζόμενα χειμῶνα σαυτὸν ἐμβαλὼν μόνον, εἴση μὲν πλεον οὐδέν, 10 ναυάγιον δὲ ἐργάση σεαυτῷ χαλεπόν. Οὐδὲ γὰρ δυνήση τοὺς λόγους ἅπαντας ἐκάστου τῶν γεγενημένων εὐρεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν δοκούντων εἶναι σοι νῦν καλῶν πολλὰ διαβαλεῖς, ἐὰν ἀγνώμονι κεχρημένος ᾖς τῇ γνώμῃ.

Οὕτω γὰρ ἀσθενῆς τῶν ἀνθρώπων ὁ λογισμὸς, ὡς εἰς 15 ἐναντία περιαχθῆναι πολλάκις, καὶ ἐκ διαμέτρου κατὰ ἀλλήλων στήναι πολλοὺς ἐν τῇ περὶ τῆς κτίσεως ψήφῳ. Ἑλλήνων μὲν γὰρ παῖδες ὑπὲρ τὸ δέον αὐτὴν θαυμάσαντες, τὸ μέτρον ὑπερεκβάντες καὶ Θεὸν εἶναι αὐτὴν ἐνόμισαν· Μανιχαῖοι δὲ καὶ ἕτεροι πάλιν αἰρετικοί, οἱ μὲν οὐκ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἔργον ἔφησαν αὐτὴν 20 εἶναι· οἱ δὲ ἐν αὐτῆς ἀποτεμόντες μέρος, αὐτομάτῳ τινὶ προσέριψαν ὕλην, καὶ ἀναξίαν ἔκριναν τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας εἶναι. Οὕτως, ὡσπερ ἔφθην εἰπών, εἴ τις λογισμοῖς καὶ ἀγνώμονι χρήσαιτο γνώμῃ, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι καλῶν πολλὰ διαβαλεῖ.

25 Τί γὰρ σοι ὠραιότερον ἡλίου εἶναι δοκεῖ; Ἄλλ' ὁμως τοῦτο τὸ φαιδρὸν ἄστρον καὶ γλυκὸ καὶ ὀφθαλμοῦς λυμαίνεται ἀσθενούντας καὶ γῆν κατακαίει θερμότερας ἀφείς τὰς ἀκτῖνας καὶ πυρετοῦς τίκτει καὶ καρπὸν πολλάκις κατεξήρανε καὶ ἐποίησεν ἀχρηστον καὶ δένδρα ἄκαρπα εἰργάσατο καὶ μέρος τῆς οἴκουμέ-

στή γνώμη τοῦ εἰδικοῦ, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ Μωυσῆς θέλοντας νὰ ἀπομακρύνει κάθε ἀδιάντροπη περιέργεια ἐκείνων ποὺ πρόκειται ἀργότερα νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν κτίση διηγήθηκε καὶ εἶπε, ὅτι ὁ Θεὸς τὰ εἶδε αὐτὰ καὶ τὰ ἐπαίνεσε καὶ διατύπωσε τὴ γνώμη ὅτι εἶναι καλά, καὶ ὄχι ἀπλῶς καλά, ἀλλὰ καὶ πολὺ καλά. Μὴ λοιπὸν πολυεξετάζεις καὶ μὴν περιεργάζεσαι μὲ λογισμοὺς τὰ δημιουργημένα, ἀφοῦ ἔχεις τέτοια μαρτυρία γιὰ τὴν ὁμορφιά τους. Γιατὶ ἂν δὲν ἀρκεσθεῖς στὸ λόγο αὐτόν, ἀλλὰ θελήσεις νὰ ἐξετάσεις τὰ δημιουργήματα, ρίχνοντας τὸν ἑαυτὸ σου μόνο σὲ παλίρροια λογισμῶν καὶ σὲ κύματα ποὺ προκαλοῦν μεγάλη τρικυμία, δὲ θὰ γνωρίσεις βέβαια τίποτε περισσότερο, ἀλλὰ θὰ προκαλέσεις στὸν ἑαυτὸ σου ναυάγιο φοβερό. Οὔτε ἀσφαλῶς θὰ μπορέσεις νὰ βρεῖς ὅλες τὶς αἰτίες γιὰ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ σοῦ φαίνονται τώρα πῶς εἶναι καλά πολλὰ θὰ κατηγορήσεις, ἂν χρησιμοποιήσεις γνώμη ἀχάριστη.

Γιατὶ ὁ λογισμὸς τῶν ἀνθρώπων εἶναι τόσο ἀδύνατος, ὥστε νὰ περιέρχεται στὰ ἀντίθετα πολλές φορές καὶ νὰ κάνει πολλοὺς νὰ στέκονται ἀντίθετοι μεταξὺ τους στὴ γνώμη τους γιὰ τὴν κτίση. Γιατὶ οἱ Ἑλληνας ποὺ τὴ θαύμασαν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔπρεπε ξεπέρασαν τὸ μέτρο καὶ τὴ νόμισαν πῶς εἶναι θεός. Οἱ Μανιχαῖοι ὁμως καὶ ἄλλοι πάλι αἰρετικοί, ἄλλοι εἶπαν ὅτι αὐτὴ εἶναι ἔργο ὄχι ἀγαθοῦ θεοῦ, ἄλλοι ξεχωρίζοντας ἓνα μέρος τῆς τὴν ἀπέδωσαν σὲ κάποια αὐτόματα ὕλη καὶ θεώρησαν πῶς εἶναι ἀνάξια τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἂν κάποιος χρησιμοποιήσει λογισμοὺς καὶ γνώμη ἀχάριστη, θὰ κατηγορήσει πολλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται πῶς εἶναι καλά.

Γιατὶ τί σοῦ φαίνεται πῶς εἶναι ὠραιότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο; Ἄλλ' ὁμως αὐτὸ τὸ λαμπρὸ καὶ γλυκὸ ἄστρο καὶ μάτια ἀδύνατα καταστρέφει καὶ τὴ γῆ κατακαίει ὅταν ἐκπέμπει θερμότερες τὶς ἀκτίνες του καὶ πυρετοὺς προξενεῖ καὶ καρπὸ πολλές φορές καταξήρανε καὶ τὸν ἔκαμε ἄχρηστο καὶ δέντρα ἔκαμε ἄκαρπα καὶ

νης ἀοίκητον κατέστησεν ἡμῖν. Τί οὖν, εἶπέ μοι; Διαβαλοῦμεν τὸν ἥλιον διὰ τοῦτο; Ἄπαγε· ἀλλὰ τοὺς λογισμοὺς ἡσυχάζειν ἀφέντες καὶ τὸν τούτων θόρυβον, ἐπιληψώμεθα τῆς πέτρας ἐκείνης, καὶ τῆς ρῆσεως τῆς λεγούσης, «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα 5 ὅσα ἐποίησε καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν»· ἐπεὶ καὶ αὐτά, ἃ ἀπηριθμησά- μην νῦν, καλὰ λίαν καὶ χρηστά. Ἄλλ', ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ἐπὶ τὴν ρῆσιν ἐκείνην ἐπανιέναι χρὴ διαπαντὸς καὶ λέγειν, ἰδοὺ πάντα, ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός, καλὰ λίαν. Ἄλλὰ τὸ τρυφᾶν καὶ γελᾶν καὶ ἐν ἡδονῇ εἶναι, καλόν; Οὐκοῦν ἄκουε Σολομῶντος, 10 τοῦ πᾶν εἶδος τρυφῆς ἐπελθόντος, λέγοντος, «ἀγαθὸν πορευθῆ- ναι εἰς οἶκον πότου».

Ἄλλὰ νυξ φαῦλον; (Δεῖ γὰρ ἐκ τῶν ἐναντίων μεταχειρίσασθαι τὸν λόγον). Ἄλλὰ καὶ αὕτη πόνων ἀνάπαυσις, φροντίδων ἀπαλλαγὴ, νοσημάτων παραμυθία, φόβων καὶ κινδύνων οὐ μι- 15 κρὰ ἀναψυχή· νεαρὸν ποιεῖ τὸ σῶμα, ἀκμάζουσιν τὴν διάνοιαν, ἀναπαύει τὴν σάρκα πεπονηκυῖαν. Ἄλλὰ νόσος κακόν; Πόθεν οὖν ὁ Λάζαρος ἐστεφανώθη; Ἄλλὰ πενία; Καὶ πόθεν ὁ Ἰὼβ εὐδοκίμησεν; Ἄλλὰ θλίψεις ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς; Καὶ πόθεν οἱ Ἀπόστολοι ἀνεκηρύχθησαν; Ποία δὲ ὁδὸς ἢ εἰς τὴν ζωὴν ἄγου- 20 σα; οὐχ ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη; Μὴ τοίνυν λέγε, διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; Ἄλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκονομιῶν καὶ ἐπὶ τῶν κτισμά- των τοῦ Θεοῦ, ἣν παρέχει σιγὴν ὁ πηλὸς τῷ κεραμεῖ, ταύτην καὶ αὐτὸς τῷ ποιήσαντί σε Θεῷ πάρεχε, ἄνθρωπε.

5. Τί οὖν; φησὶν· οὐ βούλει με εἰδέναι σαφῶς καὶ πιστεύειν 25 ὅτι προνοεῖ πάντων ὁ Θεός; Καὶ μάλα καὶ βούλομαι καὶ εὐχομαι καὶ ἐπιθυμῶ σφόδρα· οὐ μὴν περιεργάζεσθαι τὴν πρόνοιαν, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν. Εἰ μὲν γὰρ οἴσθα καὶ πέπεικας σεαυτόν, μὴ ζήτηι· εἰ δὲ ἀμφιβάλλεις, ἐρώτησον τὴν γῆν, τὸν οὐρανόν, τὸν

ἓνα μέρος τῆς γῆς μᾶς τὸ κατέστησε ἀκατοίκητο. Τί λοιπὸν, πές μου; Θὰ κατηγορήσουμε τὸν ἥλιο γι' αὐτό; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη· ἀλλὰ ἀφήνοντας τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν ταραχὴ τους νὰ ἡσυχάζουν, ἄς κρατηθοῦμε ἀπὸ τὴν πέτρα ἐκείνη καὶ τὸ ρητὸ πὺ λῆγει, «καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε καὶ πραγματικὰ ἦταν πολὺ καλά», ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ πὺ ἀπαρίθμησα τώρα εἶναι πολὺ καλά καὶ χρήσιμα. Ἄλλὰ, πράγμα πὺ εἶπα πιὸ μπροστά, πρέπει νὰ ἐπανερχόμαστε διαρκῶς στὸ ρητὸ ἐκεῖνο καὶ νὰ λέμε, 'πραγματικὰ ὅλα ὅσα ἔκαμε ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ καλά'. Ἄλλὰ τὸ νὰ ζεῖς μὲ ἀπολαύσεις καὶ νὰ γελάς καὶ τὸ νὰ ζεῖς στὴν ἡδονὴ εἶναι καλό; Ἄκου λοιπὸν τὸ Σολομώντα πὺ δοκίμασε κάθε εἶδος ἀπόλαυσης νὰ λέγει· «καλὸ εἶναι νὰ ἐπισκεφθεῖ κανεὶς σπίτι ὅπου ὑπάρχει πένθος παρὰ νὰ πάει σὲ σπίτι ὅπου παρατίθεται συμπόσιο»¹⁹.

Μήπως ἡ νύχτα εἶναι κάτι κακό; –Γιατὶ πρέπει νὰ μεταχειρισθοῦμε τὸ λόγο ἀπὸ τὰ ἀντίθετα. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ εἶναι ἀνάπαυση ἀπὸ τοὺς κόπους, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς φροντίδες, παρηγοριὰ γιὰ τὶς ἀρρώστιες, μεγάλη ἀνακούφιση ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ τοὺς κινδύνους· ξαναγιώνει τὸ σῶμα, δυναμώνει τὴ σκέψη, ξεκουράζει τὴν κουρασμένη σάρκα. Μήπως ἡ ἀρρώστια εἶναι κακό; Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν στεφανώθηκε ὁ Λάζαρος; Μήπως ἡ φτώχεια; Καὶ ἀπὸ ποῦ εὐδοκίμησε ὁ Ἰώβ; Μήπως οἱ ἀλλεπάλληλες καὶ ἀδιάκοπες θλίψεις; Καὶ ἀπὸ ποῦ ἀνακηρύχθηκαν νικητὲς οἱ Ἀπόστολοι; Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος πὺ ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ; Δὲν εἶναι ὁ στενὸς καὶ ὁ θλιμένος; Νὰ μὴ λέγεις λοιπὸν, γιατί αὐτό; γιὰ ποιὸ σκοπὸ τὸ ἄλλο; Ἄλλὰ καὶ γιὰ τὶς οἰκονομίες καὶ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ νὰ σιωπᾶς καὶ σύ, ἄνθρωπε, μπροστὰ στὸ δημιουργό σου Θεό, ὅπως σιωπᾶ ὁ πηλὸς μπροστὰ στὸν ἀγγειοπλάστη.

5. Τί λοιπὸν; θὰ πεῖ κάποιος. Δὲ θέλεις νὰ γνωρίζω καλά καὶ νὰ πιστεύω ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ γιὰ ὅλα; Καὶ βέβαια καὶ θέλω καὶ εὐχομαι πολὺ καὶ ἐπιθυμῶ πάρα πολὺ, ἀλλ' ὅμως νὰ μὴν περιεργάζεσαι τὴν πρόνοια, οὔτε νὰ τὴν πολυεξετάζεις. Γιατί, ἂν

19. Ἐκκλ. 7,2.

ἥλιον, τὴν σελήνην, ἐρώτησον τὰ ποικίλα τῶν ἀλόγων γένη, τὰ σπέρματα, τὰ φυτά, τοὺς ἀφώνους ἰχθύας, τὰς πέτρας, τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς βουνούς, τὴν νύκτα, τὴν ἡμέραν. Τοῦ γὰρ ἡλίου καὶ τῆς ἀκτίνος αὐτῆς φανερωτέρα ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια καὶ
 5 καθὲν ἕκαστον καιρόν, καὶ καθ' ἕκαστον τόπον καὶ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἐν οἰκουμένη καὶ ἐν ἀοικήτῳ καὶ ἐν γῆ καὶ ἐν θαλάσῃ καὶ ὅπουπερ ἂν ἀφίκη, ὑπομνήματα ὄψει τῆς προνοίας ταύτης σαφῆ καὶ διαρκῆ καὶ παλαιὰ καὶ νέα καὶ φωνᾶς τῆς φωνῆς ἡμῶν ταύτης τῆς λογικῆς τρανοτέρας πανταχόθεν φερομένας καὶ τὸν βου-
 10 λόμενον ἀκούειν παιδευούσας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τῶν φωνῶν τούτων τὸ ἐξαιρετὸν δηλῶν ἔλεγεν· «οὐκ εἰσι λαλιαί, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν». Ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα τοῖς ὁμοφώνοις ἐστὶ γνώριμος μόνον, ἑτερογλώσσοις δὲ οὐκέτι· ἢ δὲ διὰ τῆς κτίσεως φωνὴ πᾶσι τοῖς
 15 ἔθνεσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐστὶν ἀκουστή.

6. Τοῖς μὲν οὖν εὐγνώμοσιν ἀρκεῖ καὶ πρὸ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἀποδείξεως ἢ ἀπόφασις αὐτῆ μόνη τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ δεῖξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν σφοδρὸν ἔρωτα τὸν περὶ ἡμᾶς. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἡμῶν προνοεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐρῶν καὶ σφόδρα
 20 ἐρῶν ἔρωτά τινα ἀμήχανον, ἔρωτα ἀπαθῆ μὲν, θερμότατον δὲ καὶ εὐτονώτατον καὶ γνήσιον καὶ ἀκατάλυτον καὶ σβεσθῆναι μὴ δυνάμενον. Καὶ τοῦτο παραστῆναι βουλομένη ἢ θεία Γραφή, παράγει μὲν εἰκόνας τὰς ἐν ἀνθρώποις, παράγει δὲ καὶ πολλὰ ἔρωτος ὑποδείγματα καὶ προνοίας καὶ κηδεμονίας. Οὐ μὴν μέ-
 25 χρι τούτων ἡμᾶς μόνον βούλεται ἐστάναι, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαίνειν τὰ παραδείγματα τῷ λογισμῷ. Οὐδὲ γὰρ ὡς ἀρκοῦντα δεῖξαι τὸ φίλτρον παράγει ταῦτα, ἀλλ' ὡς γνώριμα τοῖς ἀκούουσι καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον δυνάμενα δεῖξαι τοῦτο.

Οἷόν τι λέγω· πρὸς τινὰς ὀδυρομένους καὶ πενθοῦντάς

τὸ γνωρίζεις καὶ ἔχεις πεισθεῖ, μὴν ἐρευνᾶς· ἂν ὁμως ἀμφιβάλλεις, ἐρώτησε τὴ γῆ, τὸν οὐρανὸ, τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, ἐρώτησε τὰ διάφορα γένη τῶν ζώων, τὰ σπέρματα, τὰ φυτά, τὰ ἄφωνα ψάρια, τὶς πέτρες, τὰ ὄρη, τὶς κοιλάδες, τὰ βουνά, τὴ νύχτα, τὴν ἡμέρα. Γιατὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι πιὸ φανερῆ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀκτίνα καὶ σὲ κάθε περίσταση καὶ κάθε τόπο καὶ στὴν ἔρημο καὶ σὲ κατοικούμενο τόπο καὶ σὲ ἀκατοίκητο καὶ στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα καὶ ὅπου ἂν φθάσεις, θὰ δεῖς σημάδια αὐτῆς τῆς πρόνοιας καθαρὰ καὶ διαρκῆ καὶ παλαιὰ καὶ νέα, καὶ φωνές νὰ ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ πιὸ δυνατές ἀπὸ τὴ φωνὴ μας αὐτὴ τὴ λογικὴ καὶ νὰ διδάσκουν ὅποιον θέλει ν' ἀκούει τὴ φροντίδα του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης γιὰ νὰ φανερώσει τὴ μεγάλη σημασία τῶν φωνῶν αὐτῶν ἔλεγε· «δὲν εἶναι λαλιές, οὔτε λόγοι ποὺ νὰ μὴν ἀκούονται οἱ φωνές τους»²⁰. Γιατὶ ἡ δική μας φωνὴ εἶναι γνώριμη μόνο σ' ἐκείνους ποὺ μιλοῦν τὴν ἴδια γλώσσα ἐνῶ στοὺς ξενόγλωσσους δὲν εἶναι· ἡ φωνὴ ὁμως ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν κτίση μπορεῖ νὰ γίνεῖ κατανοητὴ ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ κατοικοῦν στὴν οἰκουμένη.

6. Στοὺς εὐγνώμονες λοιπὸν εἶναι ἀρκετὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη μὲ τὰ ἔργα αὐτὴ μόνο ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ δείξει ὄχι μόνο τὴν πρόνοιάν του ἀλλὰ καὶ τὴ σφοδρὴ του ἀγάπη γιὰ μᾶς. Γιατὶ δὲν προνοεῖ ἀπλῶς γιὰ μᾶς, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπη, καὶ μάλιστα μὲ μιὰ ἀγάπη ὑπερβολικὰ ἄπειρη, μιὰ ἀγάπη χωρὶς πάθος ἀλλὰ πάρα πολὺ θερμὴ καὶ δυνατὴ, γνήσια καὶ ἀκατάλυτη, καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σβῆσει. Καὶ αὐτὸ θέλοντας νὰ παραστήσει ἡ θεία Γραφὴ παρουσιάζει βέβαια εἰκόνες ἀνθρώπινες, ἀλλὰ παρουσιάζει καὶ πολλὰ παραδείγματα ἀγάπης καὶ πρόνοιας καὶ φροντίδας. Ὅμως δὲ θέλει νὰ σταματοῦμε μόνο σ' αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ ξεπερνοῦμε τὰ παραδείγματα μὲ τὴ σκέψη μας. Γιατὶ δὲν τὰ παρουσιάζει αὐτὰ σὰν ἀρκετὰ γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σὰν γνώρισμα σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἀκοῦν καὶ ἱκανὰ νὰ τὸ δείξουν αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα.

Γιὰ παράδειγμα λέγω· σὲ κάποιους ποὺ ὀδύρονταν καὶ

20. Ψαλμ. 18,4.

ποτε καὶ λέγοντας «ἐγκατέλιπέ με Κύριος καὶ ἐπελάθετό μου ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ», τηνικαῦτα ἐπάγει λέγων ὁ προφήτης· «μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς;»· τοῦτο λέγων, ὅτι, ὥσπερ ἐκείνη οὐκ ἂν ἐπιλά-
 5 θοιτο τῶν παιδίων τῶν ἑαυτῆς, οὕτως οὐδὲ ὁ Θεὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Εἶτα, ἵνα μάθῃς ὅτι τὴν εἰκόνα ταύτην παρήγα-
 γεν ὁ προφήτης, οὐχὶ τοσοῦτον βουλόμενος δεῖξαι τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὅση μητρὸς ἐστὶ περὶ τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐξαιρέτον μέτρον
 10 ἀγάπης γνώριμον εἶχε (τὸ μέντοι φίλτρον τοῦ Θεοῦ πολλῶ μεί-
 ζον ἐκείνου), ἐπήγαγεν· «εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, λέγει Κύριος». Εἶδες πῶς ὑπερέβη τῆς μητρὸς τὸ μέτρον; Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόν-
 15 τος ὑπερέβη καὶ μητρὸς φιλοστοργίαν, καὶ πατρὸς περὶ παῖδας
 πόθον, ὁ μὲν προφήτης φησὶ· «καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱοῦς, ὠκτεῖρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ταύτην εἰσάγει τὴν εἰκόνα τῆς ἀγάπης· ἥδει γὰρ ταύτην τῶν ἄλλων ἔχουσάν τι ἐξαιρέτον.

Ὁ δὲ καὶ προφητῶν καὶ πάντων Δεσπότης δηλῶν, ὅτι καὶ
 20 ταύτης τὸ μέτρον ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερβαίνει τοῦ Θεοῦ ἢ κηδεμονία καὶ ὅσον τοῦ φωτὸς τὸ μέσον ἐστὶ πρὸς σκότος καὶ πονηρίας πρὸς ἀγαθότητα, τοσοῦτον τὸ μέτρον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος καὶ προνοίας πρὸς τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν, ἄκουε τί φησι· «τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν, ὃν εἶν αἰτήση ὁ υἱὸς αὐτοῦ
 25 ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; Καὶ εἰν ἰχθὺν αἰτήση, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; Εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ δίδοναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πολλῶ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουσιν αὐτόν»· δεικνὺς ὅτι ὅσον πονηρίας καὶ ἀγαθότητος τὸ μέσον, τοσοῦτον ἢ τοῦ Θεοῦ
 30 ἀγαθότης τῆς τῶν πατέρων κηδεμονίας ἐστὶν ἀνωτέρα.

21. Ἦσ. 49,14-15.

22. Ψαλμ. 102,13.

23. Ματθ. 7,9-11.

πενθοῦσαν κάποτε καὶ ἔλεγον, «ὁ Κύριος μ' ἐγκατέλειψε καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ μὲ ξέχασε», ὁ προφήτης προσθέτει τότε λέγοντας, «μὴπως θὰ ξεχάσει γυναῖκα τὸ παιδί της ἢ δὲ θὰ σπλαχνισθεῖ τοὺς καρποὺς τῶν σπλάχνων της;»²¹ ἐννοώντας αὐτό, ὅτι δηλαδή, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνη δὲ θὰ ξεχνοῦσε τὰ παιδιὰ της, ἔτσι οὔτε ὁ Θεὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειτα γιὰ νὰ μάθεις ὅτι ὁ προφήτης παρουσίασε τὴν εἰκόνα αὐτῆ, ὄχι τόσο γιὰ τὴν ἠθέλησε νὰ δείξει τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὅση εἶναι τῆς μητέρας γιὰ τοὺς καρποὺς τῶν σπλάχνων της, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸ μέτρο τῆς ἀγάπης τὸ εἶχε περισσότερο γνωστὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα –γιατὶ βέβαια ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἐκείνη–, πρόσθεσε· «ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὰ τὰ ξεχνοῦσε μία γυναῖκα, ἐγὼ ὅμως δὲ θὰ σὲ ξεχάσω, λέγει ὁ Κύριος». Εἶδες πῶς ξεπέρασε τὸ μέτρο τῆς μητέρας; Καὶ γιὰ νὰ μάθεις ὅτι κατὰ πολὺ ξεπέρασε καὶ τὴ φιλοστοργία τῆς μητέρας καὶ τὸν πόθο τοῦ πατέρα γιὰ τὰ παιδιὰ του, ὁ προφήτης λέγει· «ὅπως σπλαχνίζεται ὁ πατέρας τὰ παιδιὰ του, σπλαχνίστηκε ὁ Κύριος ἐκείνους πού τὸν φοβοῦνται»²². Καὶ ὁ ἴδιος ὅμως πάλι παρουσιάζει αὐτὴ τὴν εἰκόνα τῆς ἀγάπης, γιὰ τὴν γνωρίζει πῶς αὐτὴ ἔχει κάτι ἐξαιρετικὸ ἀπὸ τίς ἄλλες.

Ἐξάλλου καὶ ὁ Κύριος τῶν προφητῶν καὶ ὄλων γιὰ νὰ δηλώσει ὅτι ἡ φροντίδα τοῦ Θεοῦ ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὸ μέτρο τῆς ἀγάπης τοῦ πατέρα, καὶ ὅτι ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι καὶ στὴν πονηρία καὶ τὴν ἀγαθότητα, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ τῆς καλωσύνης καὶ τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν πατρικὴ φιλοστοργία, ἄκου τί λέγει· «ποιός εἶναι ἀπὸ σᾶς πού ὅταν τὸ παιδί του ζητήσῃ ψωμί θὰ τοῦ δώσει πέτρα; ἢ ἂν τοῦ ζητήσῃ ψάρι, θὰ τοῦ δώσει φίδι; Ἄν λοιπὸν ἐσεῖς πού εἴστε κακοὶ ξέρετε νὰ δίνετε ὠφέλιμα πράγματα στὰ παιδιὰ σας, πολὺ περισσότερο ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ δώσει ἀγαθὰ πράγματα σ' ἐκείνους πού τοῦ ζητοῦν»²³. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν δείχνει ὅτι, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς πονηρίας ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, τόσο ἀνώτερη εἶναι ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ φροντίδα τῶν πατέρων.

Ταῦτα δὲ εἶπον τὰ ὑποδείγματα, ἴν', ὅταν ἐτέρας ἐπαγάγω φίλτρου εἰκόνας, μὴ μέχρι τοῦ μέτρου τοῦ λεγομένου παρὰ τῶν προφητῶν στήσης τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἔχων τὸν κανόνα τοῦτον ὑπερβῆς τῷ λογισμῷ περαιτέρω καὶ ἴδῃς τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τὴν 5 ἄφατον ὑπερβολήν. Οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖται τοῖς τῆς φύσεως μέτροις, ἀλλ' ἀφείς αὐτὰ καὶ ὑπερακοντίσας καὶ ἕτερα πάλιν προστίθῃσιν ὑποδείγματα. Τοιοῦτον γὰρ ὁ φιλῶν· διὰ πλειόνων βούλεται δεικνύναι τοῦτο τῷ φιλουμένῳ· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖ εἰς τοπικῶν διαστημάτων μέγεθος ἐξάγων τὸν λόγον, οὐχ ἵνα πάλιν το- 10 σοῦτον αὐτοῦ νομίσης τὸ φίλτρον, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μόνον τὸ μέτρον τῶν διαστημάτων τῶν ἄλλων ἐξαίρετον καὶ γνώριμον ἦν τοῖς ἀκούουσι. Καὶ διὰ μὲν τοῦ Δαβίδ φησι· «κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν»· καί, «καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ 15 ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν»· διὰ τοῦ Ἡσαΐα δέ· «οὐ γὰρ εἰσιν αἱ βουλαί μου, ὡς αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ αἱ ὁδοί μου, ὡς αἱ ὁδοὶ ὑμῶν· ἀλλ' ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ ὁδοί μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν καὶ τὰ διανοήματά μου ἀπὸ τῶν διανοημάτων ὑμῶν».

20 Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἀνωτέρω περὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων διαλεχθεὶς, καὶ εἰπὼν, «ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσω τὰς ἀνομίας ὑμῶν». Εἶτα δεικνὺς πόσον, ἐπήγαγε τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα.

Καὶ οὐδὲ τούτοις ἀρκεῖται μόνοις, ἀλλ' εἰς ἐτέραν παχυτέραν καταφέρει τὸν λόγον εἰκόνα. Ἐν γὰρ τῷ Ὡσηὲ ἔλεγε· «τί 25 σοι ποιήσω, Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; Ὡς ἀδάμα θήσομαί σε, καὶ ὡς Σεβοεὶμ. Μετεστράφη ἡ καρδία μου ἐν τῷ αὐτῷ· συνετεράχθη ἡ μεταμέλειά μου». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδὲ

24. Ψαλμ. 102,11.

25. Ψαλμ. 102,12.

26. Ἡσ. 55,8-9.

Τὰ παραδείγματα ὅμως αὐτὰ τὰ εἶπα, ὥστε, ὅταν παρουσιάσω καὶ ἄλλες εἰκόνες ἀγάπης, νὰ μὴ σταματήσεις τὴ σκέψη σου μέχρι τὸ μέτρο πὺ λέγουν οἱ προφῆτες, ἀλλά, ἔχοντας τὸν κανόνα αὐτόν, νὰ ξεπεράσεις μὲ τὸ λογισμό σου παραπέρα καὶ νὰ δεῖς τὴν ἀνείπωτη ὑπερβολικὴ τοῦ ἀγάπῃ. Γιατὶ δὲν ἀρκεῖται στὰ μέτρα τῆς φύσης, ἀλλά, ἀφοῦ τὰ ἄφησε αὐτὰ καὶ τὰ ξεπέ-
 ρασε, προσθέτει πάλι καὶ ἄλλα παραδείγματα. Γιατὶ τέτοιος εἶ-
 ναι ἐκεῖνος πὺ ἀγαπάει· θέλει νὰ τὸ δείχνει αὐτὸ σ' ὅποιον ἀγαπάει μὲ πιὸ πολλὰ· αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ Θεὸς μιλώντας γιὰ μεγάλες τοπικὲς ἀποστάσεις, ὄχι πάλι γιὰ νὰ νομίσεις πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀγάπῃ του, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ μόνο τὸ μέτρο τῶν ἀποστάσεων ἦταν ἐξαιρετικὸ καὶ γνωστὸ σ' ἐκείνους πὺ τὸν ἄκουαν. Καὶ μὲ τὸ Δαβὶδ λέγει, «ὅσο εἶναι τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴ γῆ τόσο ἀμέτρητο εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου πρὸς ἐκεί-
 νους πὺ τὸν φοβοῦνται»²⁴, καὶ «ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση, τόσο ἀπομάκρυνε ἀπὸ μᾶς τις ἀμαρτίες μας»²⁵. Καὶ μὲ τὸν Ἡσαΐα λέγει· «γιατὶ οἱ ἀποφάσεις μου δὲν εἶναι σὰν τις δικές σας ἀποφάσεις οὔτε οἱ δρόμοι μου σὰν τοὺς δικούς σας δρόμους, ἀλλ' ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ τόσο ἀπέχουν οἱ δρόμοι μου ἀπὸ τοὺς δρόμους σας καὶ οἱ σκέψεις μου ἀπὸ τις σκέψεις σας»²⁶. Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἀφοῦ προηγουμένως μίλησε γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἀμαρτημάτων καὶ εἶπε· «γιατὶ σὲ μεγάλη ἔκταση θὰ συγχωρήσω τις ἀμαρτίες σας»²⁷. Ἔπειτα γιὰ νὰ δεί-
 ξει σὲ πόση ἔκταση πρόσθεσε αὐτὸ τὸ παράδειγμα.

Καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνο σ' αὐτά, ἀλλὰ ὀδηγεῖ τὸ λόγο σ' ἄλλη βαρύτερη εἰκόνα. Στὸν Ὡσηὲ λοιπὸν ἔλεγε· «τί νὰ σοῦ κάμω Ἐφραΐμ; τί νὰ σοῦ κάμω Ἰούδα; Θὰ σὲ φέρω στὴν κατά-
 σταση τῶν πόλεων Ἀδάμα καὶ Σεβοεὶμ. Μετάνοιωσε ἡ καρδιά μου τὴν ἴδια στιγμὴ, συγκλονίσθηκε ἡ μεταμέλειά μου»²⁸. Καὶ αὐτὸ πὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· οὔτε τὸ λόγο τῆς ἀπειλῆς ἀνέχθηκα, λέγει. Καὶ μιλάει βέβαια ἀνθρώπινα, ὄχι γιὰ νὰ ὑπο-

27. Ἡσ. 55,7.

28. Ὡσηὲ 11,8.

τὸ ρῆμα ἤνεγκα τῆς ἀπειλῆς, φησί. Καὶ ἀνθρωπίνως μὲν διαλέγεται, οὐχ ἵνα τι ἀνθρώπινον ὑποπτεύσης, ἄπαγε, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῆς παχυτάτης λέξεως θεοπρεπῆ τὴν ἀγάπην καὶ γνησίαν καὶ ἀκατάλυτον νοήσης. Ὡσπερ γάρ τις μανικῶς τινος ἐρῶν, οὐδὲ
5 μέχρι ρημάτων αἰρεῖται λυπῆσαι τὸν ἐρώμενον, οὕτω δὴ καὶ αὐτός φησιν· ἐπειδὴ μόνον εἶπον καὶ ἐλύπησα τῇ λέξει «μετεστράφη ἡ καρδία μου ἐν ταύτῳ». Οὐδὲ γὰρ τὰς βαρυτάτας ταύτας παραιτεῖται εἰκόνας παράγειν, ἵνα δείξῃ τὸ φίλτρον, ὅτι μάλιστα ἐρῶντός ἐστι.

10 Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω πρόεισι πάλιν, ἕτερον βαθύτερον ἐπάγων ὑπόδειγμα καὶ λέγων· «ὄν τρόπον εὐφρανθήσεται νυμφίος ἐπὶ νύμφῃ, οὕτως εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ σοί»· ὅτι μάλιστα ἐν ἀρχῇ θερμότεροι οἱ ἔρωτες καὶ ζέοντες καὶ ἀκμάζοντές εἰσιν. Οὕτω δὲ εἴρηται, οὐχ ἵνα τι ἀν-
15 θρώπινον ὑποπτεύσης (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ λέγειν οὐ παύσομαι), ἀλλ' ἵνα ἐκ τούτων τὸ θερμόν, τὸ γνήσιον, τὸ σφοδρόν, τὸ πεπυρωμένον τῆς ἀγάπης ἴδῃς. Εἶτα, εἰπὼν, ὅτι ὡς πατὴρ φιλεῖ καὶ πλεον ἢ πατὴρ, ὡς μήτηρ καὶ πλεον ἢ μήτηρ, ὡς νυμφίος καὶ πλεον ἢ νυμφίος, ὅτι τοσοῦτον ὅσον τὸ διάστημα τοῦ οὐρανοῦ
20 ἀπὸ τῆς γῆς καὶ πλεον ἢ τοσοῦτον, ὅτι τηλικούτον, ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν καὶ πλεον ἢ τηλικούτον, οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται τῶν εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω πρόεισιν εἰς ἐπίδειξιν πολλῶν ταπεινοτέρου ὑποδείγματος.

Τοῦ γὰρ Ἰωνᾶ μετὰ τὴν φυγὴν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν καταλλα-
25 γὴν τὴν πρὸς Νινευίτας ἐξαπορηθέντος, ὡς οὐκ ἐλθόντων εἰς ἔργον τῶν ἀπειληθέντων καὶ παθόντος τι ἀνθρώπινον πάθος καὶ σκυθρωπάσαντος, ἐπιτάξας τῇ ἀκτῖνι θερμότεραν ἀφεῖναι τὴν φλόγα, εἶτα κελεύσας τῇ γῆ σχεδιάσαι αὐτῷ στέγην ἀπὸ λαχάνου καὶ θάλψας αὐτὸν μεθ' ὑπερβολῆς καὶ ἀναπαύσας, εἶτα

ψιασθεῖς κάτι ἀνθρώπινο, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατανοήσεις ἀπὸ τὴ βαρύτετη λέξη θεόπρεπη τὴν ἀγάπη του καὶ γνήσια καὶ ἀκατάλυτη. Ὅπως δηλαδὴ ἓνας ποὺ ἀγαπάει κάποιον μὲ μανία, δὲν ἐπιθυμεῖ οὔτε μὲ λόγια νὰ λυπήσει τὸν ἀγαπημένο, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς λέγει· ἐπειδὴ μόνον τὸ εἶπα καὶ λύπησα μὲ τὴ λέξη, «μετάνοιωσε ἡ καρδιά μου τὴν ἴδια στιγμή». Γιατὶ δὲν ἀποφεύγει νὰ παρουσιάζει αὐτὲς τὶς βαρύτετες εἰκόνες γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀγάπη του, ὅτι εἶναι χαρακτηριστικὸ αὐτοῦ ποὺ ὑπερβολικᾶ ἀγαπάει.

Καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησε, ἀλλὰ προχωράει πάλι καὶ παραπέρα προσθέτοντας ἄλλο πιὸ βαθὺ παράδειγμα καὶ λέγοντας, «ὅπως εὐφραίνεται ὁ γαμβρὸς μὲ τὴ νύφη ἔτσι θὰ εὐφρανθεῖ ὁ Κύριος μὲ σένα»²⁹, γιὰ τὴν ἀρχὴ κυρίως οἱ ἔρωτες εἶναι πιὸ θερμοὶ καὶ πιὸ φλογεροὶ καὶ πιὸ δυνατοί. Ἐτσι ὁμως λέχθηκε, ὄχι γιὰ νὰ ὑποψιασθεῖς κάτι ἀνθρώπινο –γιατὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ λέγω πάλι τὰ ἴδια–, ἀλλὰ γιὰ νὰ δεῖς ἀπ’ αὐτὰ πόσο θερμὴ καὶ γνήσια καὶ δυνατὴ καὶ φλογερὴ εἶναι ἡ ἀγάπη του. Ἐπειτα, λέγοντας ὅτι ἀγαπάει σὰν πατέρα, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ πατέρα, σὰν μητέρα, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ μητέρα, σὰν γαμβρὸς, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ γαμβρὸς, ὅτι τόσο πολὺ ἀγαπάει ὅση εἶναι ἡ ἀπόσταση τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τὴ γῆ, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ τόσο, ὅτι ἀγαπάει τόσο πολὺ ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ τόσο, δὲ σταματᾷ οὔτε ἐδῶ στὶς εἰκόνες αὐτὲς, ἀλλὰ προχωράει καὶ παραπέρα, δείχνοντας παράδειγμα πολὺ πιὸ ἀπλό.

Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἰωνᾶς μετὰ τὴ φυγὴ του καὶ τὴ συγχώρηση τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Νινευῖτες βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση, ἐπειδὴ δὲν πραγματοποιήθηκαν οἱ ἀπειλές, καὶ ἔπαθε κάποιο ἀνθρώπινο πάθος καὶ ἔγινε σκυθρωπὸς καὶ ὅταν ὁ Θεὸς πρόσταξε τὴν ἀκτίνα νὰ ἀφήσει θερμότερη τὴ φλόγα της, ἔπειτα, ἀφοῦ διέταξε τὴ γῆ νὰ κατασκευάσει γι’ αὐτὸν στέγη ἀπὸ λάχανο καὶ ἀφοῦ τὸν προστάτεψε τόσο πολὺ καὶ τὸν ξεκούρασε, μετὰ, ἀφοῦ τὸν λύπησε μὲ τὸ νὰ καταστρέψει αὐτὴ τὴ στέγη,

λυπήσας τῷ ταύτην ἀφανίσαι τὴν στέγην, ἐπειδὴ τῷ μὲν εἶδεν ἀναθέντα, τῷ δὲ κατατεινόμενον, ἄκουε τί φησι πρὸς αὐτόν· «σὺ μὲν ἐφείσω ὑπὲρ τῆς κολοκύντης, ὑπὲρ ἧς οὐκ ἐκακοπάθησας οὐδὲ ἐξέτρεψας, ἐγὼ δὲ οὐ φείσομαι ὑπὲρ Νινευῆ τῆς πόλεως 5 τῆς μεγάλης, ἐν ἧ̄ κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες ἀνδρῶν, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν ἢ ἀριστεράν;». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐχ οὕτως ἀνέπαυσέ σε ἢ σκιά τοῦ λαχάνου, ὡς ἐμὲ εὐφρανεν ἡ σωτηρία τῶν Νινευιτῶν· οὐδὲ οὕτως σε ἐλύπησεν ἡ ἀφαιρέσις αὐτοῦ, ὡς ἐμὲ ὁ τούτων ὄλεθρος. Οὕτω 10 παρὰ γνώμην μου ἡ ἀπώλεια αὐτῶν ἦν.

Ὁρᾶς πῶς καὶ ἐνταῦθα ὑπερβαίνει τὴν εἰκόνα. Οὐ γὰρ εἶπε, «σὺ μὲν ἐφείσω ὑπὲρ τῆς κολοκύντης» καὶ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐπήγαγεν· «ἐφ' ἧ̄ οὐκ ἐκακοπάθησας, οὐδὲ ἐξέτρεψας αὐτήν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνα μάλιστα φιλοῦσι τῶν φυτῶν οἱ γηπόνοι, περὶ 15 ἂ πολλὸν ἐπεδείξαντο πόνον, δεῖξαι θέλων ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο φιλεῖ τὸ εἶδος τοῦ φίλτρου τοὺς ἀνθρώπους, τοῦτο προσέθηκεν· εἰ γὰρ σὺ τοῦ ἀλλοτρίου ἔργου οὕτως ἀντείχου, φησί, πολλῶ μᾶλλον ἐγὼ τοῦ οἰκείου καὶ οὐ ποιητῆς εἰμι. Εἶτα καὶ ὑποτέμνεται τι τῆς κατηγορίας αὐτῶν λέγων, ὅτι «οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν ἢ 20 ἀριστεράν»· ἀφελεία μᾶλλον ἢ κακία πεπλημμεληκέναι αὐτοὺς ἀποφηνάμενος, ὃ καὶ ἔδειξε τὸ τῆς μετανοίας τέλος. Καὶ ἑτέροις δὲ ἐπιτιμῶν θρηνοῦσιν ὡς ἐγκαταλειφθεῖσι, ταῦτα λέγει τὰ ρήματα· «ἐρωτήσατέ με περὶ τῶν υἱῶν μου, καὶ περὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου ἐντείλασθέ μοι». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν 25 ἐστι· τίς πατέρα ἀναμιμνήσκει καὶ παρακαλεῖ, ὥστε προνοῆσαι παιδός; ἢ τεχνίτην καὶ δημιουργόν, ὥστε μὴ ἀφεῖναι διαπεσεῖν τὸ ἔργον; Εἶτα ἐπ' ἀνθρώπων μὲν ἀρκεῖσθε τῇ φύσει καὶ τῇ τέχνῃ εἰς ἀπόδειξιν τῆς κηδεμονίας, ἐμὲ δὲ οἴεσθε χρῆζειν τοῦ παρακαλοῦντός με, ἵνα τῶν τέκνων τῶν ἐμῶν καὶ τῶν ἔργων 30 ἀντιλήψωμαι;

ἐπειδὴ λοιπὸν τὸν εἶδε πρῶτα νὰ πέφτει καὶ στὴ συνέχεια νὰ κτυπιέται, ἄκου τί λέγει σ' αὐτόν· «ἐσὺ λυπήθηκες γιὰ τὴν κολοκυθιά, γιὰ τὴν ὁποία δὲν κόπιασες, οὔτε τὴν ἔθρεψες, καὶ ἐγὼ δὲ θὰ λυπηθῶ γιὰ τὴν Νινευή, τὴν πόλη τὴ μεγάλη, στὴν ὁποία κατοικοῦν περισσότεροι ἀπὸ δώδεκα μυριάδες ἄνθρωποι, πὺ δὲν μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν τὸ δεξιὸ ἀπὸ τὸ ἄριστερό τους χέρι.»³⁰ Καὶ αὐτὸ πὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· δὲ σὲ ξεκούρασε τόσο ἢ σκιὰ τοῦ φυτοῦ ὅσο μ' εὐχαρίστησε ἐμένα ἢ σωτηρία τῶν Νινευιτῶν· οὔτε σὲ λύπησε τόσο ἢ καταστροφή του, ὅσο ἐμένα ὁ ὄλεθρός τους. Τόσο ἀντίθετα ἀπὸ τὴ γνώμη μου ἦταν ἢ καταστροφή τους.

Βλέπεις πῶς καὶ ἐδῶ ξεπερνᾷ τὴν εἰκόνα; Γιατὶ δὲν εἶπε, «ἐσὺ λυπήθηκες γιὰ τὴν κολοκυθιά» καὶ σιῶπησε, ἀλλὰ πρόσθεσε, «γιὰ τὴν ὁποία δὲν κόπιασες, οὔτε τὴν ἔθρεψες». Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ γεωργοὶ ἀγαποῦν πάρα πολὺ ἐκεῖνα τὰ φυτὰ γιὰ τὰ ὁποία κόπιασαν πολὺ, τὸ πρόσθεσε αὐτὸ γιὰτὶ ἤθελε νὰ δείξει ὅτι ἀγαπάει τοὺς ἀνθρώπους καὶ μ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀγάπης. Γιατὶ, ἂν ἐσὺ πόνεσες πολὺ γιὰ τὸ ξένο ἔργο, λέγει, πολὺ περισσότερο ἐγὼ πονᾶω γιὰ τὸ δικό μου, τὸ ὁποῖο καὶ τὸ δημιούργησα. Ἐπειτα μετριάζει λίγο τὴν κατηγορία τους λέγοντας ὅτι «δὲν ξεχωρίζουν τὸ δεξιὸ ἀπὸ τὸ ἄριστερό τους χέρι», ἐκφράζοντας τὴ γνώμη ὅτι εἶχαν ἀμαρτήσῃ ἀπὸ ἀφέλεια περισσότερο παρὰ ἀπὸ κακία, πράγμα πὺ τὸ ἔδειξε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετάνοιας. Ἐπιτιμώντας πάλι καὶ ἄλλους πὺ θρηνοῦσαν σὰν νὰ ἐγκαταλείφθηκαν λέγει αὐτὰ τὰ λόγια· «ἐρωτήστε με γιὰ τὰ παιδιά μου καὶ δῶστε μου ἐντολές γιὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μου»³¹. Αὐτὸ πὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς· ποιὸς ὑπενθυμίζει τὸν πατέρα καὶ τὸν παρακαλεῖ ὥστε νὰ φροντίσει γιὰ τὸ παιδί του; ἢ τὸν τεχνίτη καὶ τὸ δημιουργὸ ὥστε νὰ μὴν ἀφήσει νὰ καταστραφεῖ τὸ ἔργο του; Ἐπειτα στὴν περίπτωση τῶν ἀνθρώπων σὰς ἀρκεῖ ἢ φύση καὶ ἢ τέχνη γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς φροντίδας τους, ἐγὼ ὅμως νομίζετε πῶς χρειάζομαι νὰ μὲ παρακαλέσουν γιὰ νὰ φροντίσω γιὰ τὰ δικά μου παιδιά καὶ τὰ ἔργα;

Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐχ ἵνα μὴ παρακαλῶσιν, ἀλλ' ἵνα εἶδέναι ἔχωσιν ὅτι καὶ πρὸ τῆς παρακλήσεως ὁ Θεὸς τὰ ἑαυτοῦ ποιεῖ, βούλεται δὲ καὶ παρακαλεῖσθαι, ἐπειδὴ μέγα οἶδε τοῖς παρακαλοῦσιν ἐντεῦθεν ὑπάρχον τὸ κέρδος. Εἶδες πῶς σαφέστερον καὶ ἡλίου φαιδρότερον διὰ τῶν ὑποδειγμάτων τούτων τῆς ἀφάτου προνοίας αὐτοῦ ἢ ὑπόδειξις διαλάμπει; Σκόπει δέ. Παρήγαγεν εἰς μέσον τὸν πατέρα, τὴν μητέρα, τὸν νυμφίον, τὴν νύμφην, τὸ διάστημα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὸ μέσον τῶν ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, τὸν φυτουργὸν καὶ περὶ λάχανα πονοῦμενον, τὸν οἰκοδόμον τῶν γενησομένων, τὸν σφοδρὸν ἐραστήν, τὸν ταραττόμενον, εἰ καὶ μέχρι ρημάτων λυπήσειε τὸν ἐρώμενον· καὶ τοσοῦτον ἀπάντων ὑπερακοντίζειν διὰ πάντων τούτων ἔδειξε τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα, ὅσον πονηρίαν χρηστότητος.

7. Καὶ τοῖς μὲν οὖν εὐγνώμοσιν, ὅπερ ἔφην, ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· ἀλλ' ἐπειδὴ τινές εἰσι πῆλινοι καὶ δυσανάγωγοι καὶ δυσπειθεῖς καὶ αὐτόσαρκες, φέρε δὴ καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀποδείξωμεν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν, καθ' ὅσον ἡμῖν οἶόν τε. Ἄπασαν γὰρ αὐτήν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτῆς μέρος παρασιῆσαι ῥάδιον· οὕτως ἐστὶν ἄπειρος καὶ ἄφατος καὶ διὰ τῶν μικρῶν καὶ διὰ τῶν μεγάλων διαλάμπουσα καὶ τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν οὐχ ὀρωμένων. Πλὴν ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὀρωμένων τέως ποιησώμεθα τὴν ἀπόδειξιν. Τὴν γὰρ θαυμασίαν ταύτην καὶ παναρμόνιον κτίσιν δι' οὐδένα ἕτερον ἐποίησεν, ἢ διὰ σέ· καὶ καλὴν οὕτω καὶ μεγάλην οὕτω καὶ ποικίλην καὶ πολυτελεῆ καὶ διαρκῆ καὶ χρησίμην καὶ πανταχόθεν κερδαλέαν καὶ πρὸς σώματος διατροφήν καὶ σύστασιν καὶ πρὸς ψυχῆς φιλοσοφίαν καὶ πρὸς θεογνωσίας ὁδὸν ἐπιτηδεΐαν κατεσκεύασε διὰ σέ.

Οὐδὲ γὰρ ἄγγελοι ταύτης ἐδέοντο· πῶς γὰρ οἱ καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτήν ὄντες; Ὅτι γὰρ ἐκεῖνοι πολλῶν ταύτης πρεσβύτεροι, ἄκουε τί φησιν ὁ Θεὸς τῷ Ἰὼβ διαλεγόμενος· «ὅτε ἐγένετο ἄστρα, ἤνεσάν με πάντες ἄγγελοί μου, καὶ ὑμνησαν φωνῇ με-

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτά, ὄχι γὰρ νὰ μὴν τὸν παρακαλοῦν, ἀλλὰ γὰρ νὰ μποροῦν νὰ γνωρίζουν ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παράκληση ὁ Θεὸς κάνει τὰ δικά του, θέλει ὅμως καὶ νὰ τὸν παρακαλοῦν, ἐπειδὴ ξέρει ὅτι ἀπὸ ἐδῶ ὑπάρχει μεγάλο κέρδος σ' αὐτοὺς ποὺ παρακαλοῦν. Εἶδες πῶς μὲ τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀνέκφραστης πρόνοιᾶς του λάμπει πιὸ καθαρὰ καὶ πιὸ φωτεινὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο; Πρόσεχε ὅμως. Παρουσίασε στὴ μέση τὸν πατέρα, τὴ μητέρα, τὸ γαμβρό, τὴ νύφη, τὸ διάστημα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὴν ἀπόσταση τῆς ἀνατολῆς ἀπὸ τὴ δύση, τὸ γεωργὸ καὶ τὸν κηπουρό, τὸν οἰκοδόμο τῶν ἔργων ποὺ θὰ γίνουν, τὸ σφοδρὸ ἔραστή, ποὺ ταραζεται ἂν καὶ μὲ λόγια ἀκόμη λυπήσει ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπάει· καὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἔδειξε πῶς ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ τὰ ξεπερνάει ὅλα τόσο πολὺ, ὅσο ἡ καλωσύνη τὴν πονηρία.

7. Καὶ γὰρ ἐκείνους λοιπὸν ποὺ εἶναι εὐγνώμονες, πράγμα ποὺ εἶπα, ἀρκοῦν καὶ αὐτά. Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ εἶναι πῆλινοι καὶ δύστροποι καὶ δύσπιστοι καὶ τελείως σαρκικοί, ἐμπρὸς λοιπὸν ἃς ἀποδείξουμε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅσο βέβαια μποροῦμε. Γιατὶ ὅλη τὴν πρόνοια ἢ καλύτερα οὔτε ἓνα μικρὸ μέρος τῆς δὲν εἶναι εὐκολο νὰ παραστήσει κανεὶς. Εἶναι τόσο ἄπειρη καὶ ἀνέκφραστη, καὶ λάμπει τόσο πολὺ καὶ μὲ τὰ μικρὰ καὶ μὲ τὰ μεγάλα καὶ μὲ τὰ ὄρατὰ καὶ μὲ τὰ ἀόρατα. Ἄλλ' ὅμως ἃς κάνουμε τὴν ἀπόδειξη πρῶτα ἀπὸ τὰ ὄρατά. Γιατὶ τὴ θαυμάσια αὐτὴ καὶ τέλεια κτίσις δὲν τὴν ἔκαμε γὰρ κανένα ἄλλον παρὰ γὰρ σένα. Τόσο καλὴ καὶ τόσο μεγάλῃ καὶ πολυμορφῇ καὶ πλούσια καὶ αἰώνια καὶ χρήσιμη καὶ ὠφέλιμη ἀπὸ παντοῦ καὶ γὰρ τὴ διατροφή καὶ τὴν ὑγεία τοῦ σώματος καὶ γὰρ τὴ φιλοσοφία τῆς ψυχῆς καὶ κατάλληλη νὰ ὀδηγεῖ στὴ θεογνωσία, τὴ κατασκεύασε γὰρ σένα.

Οὔτε βέβαια οἱ ἄγγελοι τὴ χρειάζονταν· γιατί πῶς θὰ τὴν χρειάζονταν αὐτοὶ ποὺ καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθεῖ ὑπῆρχαν; Ὅτι λοιπὸν ἐκεῖνοι ἦταν πολὺ μεγαλύτεροι στὴν ἡλικία ἀπὸ τὴν κτίσις, ἄκου τί λέγει ὁ Θεὸς μιλώντας στὸν Ἰώβ· «ὅταν ἔγιναν τὰ

γάλη»· τοῦτ' ἔστιν, ἐκπλαγέντες τὸ πλῆθος, τὸ κάλλος, τὴν θέ-
 σιν, τὴν χρείαν, τὴν ποικιλίαν, τὴν φαιδρότητα, τὴν λαμπηδόνα,
 τὴν ἀρμονίαν, τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ἀκριβέστερον ἡμῶν συνο-
 ρῶσιν ἐκεῖνοι. Οὐκ ἀστράσι δὲ ἐκαλλώπισε μόνον, ἀλλὰ καὶ
 5 ἡλίῳ καὶ σελήνῃ κατεκόσμησεν, ἐν ἑκατέρῳ τῷ καιρῷ πολλὴν
 μὲν σοι τὴν ἡδονὴν, πολλὴν δὲ παρέχων τὴν χρείαν ἐξ ἀμφοτέ-
 ρων.

Τί γὰρ ὠραιότερον οὐρανοῦ, νῦν μὲν ὑφ' ἡλίου τε καὶ σε-
 λήνης καταλαμπομένου, νῦν δέ, καθάπερ τισὶν ὀφθαλμῶν βο-
 10 λαῖς, τῷ ἀπείρῳ τῶν ἄστρον πλήθει καταυγάζοντος τὴν γῆν
 καὶ ναύταις καὶ ὁδοιπόροις ὁδηγούς τινὰς διδόντος καὶ χειραγω-
 γούς; Ὁ γὰρ τὸ πέλαγος τέμνων καὶ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος
 καὶ κυμάτων ἐμβολαῖς καὶ ὑδάτων ἀτάκτων ρύμη καὶ πνευμά-
 των βιαίων φορᾷ καὶ νυκτὸς ἀσελήνῳ σκότῳ ἐκδίδωσιν ἑαυ-
 15 τόν, τῇ παρὰ τούτου ὁδηγίᾳ θαρρῶν· καὶ ὁ ἐν ὕψει κείμενος
 ἄστηρ τὸν ἐκ τοσοῦτου καθήμενον διαστήματος, ὥσπερ ἐγγὺς
 καὶ πλησίον παρών, οὕτω μετὰ ἀκριβείας χειραγωγεῖ καὶ πρὸς
 λιμένας ὀρμίζει, φωνὴν μὲν οὐκ ἀφιεῖς, τῇ δὲ ὄψει δεικνὺς αὐ-
 τοῖς τὰς ὁδοὺς καὶ τὴν θάλασσαν τέμνειν αὐτοῖς χαριζόμενος
 20 μετ' ἀσφαλείας, καιροὺς ὑποδεικνύς, ὥστε νῦν μὲν εἴσω τοῦ λι-
 μένος κατέχειν τὸ πλοῖον, νῦν δὲ θαρροῦντας εἰς τὸ πέλαγος
 ἐξάγειν καὶ μὴ διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδηλίαν ἀπροόπτως εἰς
 χειμέριον ἐμπίπτοντας ἡμέραν ναυάγιον ὑπομένειν.

Καὶ οὐχ ὀλοκλήρων δὲ ἐνιαυτῶν μέτρα μόνον καὶ καιροὺς
 25 χαρακτηρίζουσιν οὗτοι, ἀλλὰ καὶ ἐκάστης νυκτὸς καὶ ὥραν καὶ
 τροπὴν μετὰ πολλῆς παριστῶσι τῆς ἀκριβείας καὶ ποιοῦσιν εἰ-
 δέναι τοὺς ὀρῶντας, πότε μὲν τὸ πλεόν αὐτῆς παρῆλθε, πότε δὲ
 τὸ ἔλαττον ὑπολέλειπται καὶ αὖ τούναντίον πάλιν, ὅπερ οὐ ναύ-
 ταις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁδοιπόροις χρήσιμον, ὥστε μὴ ἄωρι τῆς

ἄστρα, μὲ δοξολόγησαν ὅλοι οἱ ἄγγελοί μου καὶ ὕμνησαν μὲ δυνατὴ φωνή»³². δηλαδή, ἐπειδὴ ἔνωσαν ἑκπληξή για τὸ πλῆθος, τὴν ὁμορφιά, τὴ θέση, τὴ χρησιμότητα, τὴν ποικιλία, τὴ λαμπρότητα, τὴ λάμψη, τὴν ἁρμονία, για ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια ἐκεῖνοι κατανοοῦν πιὸ καθαρὰ ἀπὸ μᾶς. Δὲν τὴ στόλισε μόνο μὲ τὰ ἄστρα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, δίνοντας σὲ σένα καὶ τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ὠφέλεια καὶ ἀπὸ τὰ δύο.

Γιατὶ τί εἶναι ὠραιότερο ἀπὸ τὸν οὐρανό, πού πότε λάμπει ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη καὶ πότε κατα φωτίζει τὴ γῆ μὲ τὸ ἄπειρο πλῆθος τῶν ἄστρων, σὰν μάτια πού σπινθηρίζουν, καὶ γίνονται ὁδηγοὶ καὶ χειραγωγοὶ στοὺς ναῦτες καὶ τοὺς ὁδοιπόρους; Γιατὶ αὐτὸς πού σχίζει τὸ πέλαγος καὶ κάθεται στὸ τιμόνι καὶ παραδίνεται στὰ κτυπήματα τῶν κυμάτων καὶ στὴν ἄτακτη ροὴ τῶν νερῶν καὶ τὴν ὀρμὴ τῶν βίαιων ἀνέμων καὶ στὸ σκοτάδι τῆς ἀσέληνης νύχτας, παίρνει θάρρος ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ τὸ ἀστὲρι πού βρίσκεται στὰ ὕψη ὁδηγεῖ μὲ τόση ἀκρίβεια αὐτὸν πού κάθεται σὲ τόσο μεγάλη ἀπόσταση, σὰν νὰ ἦταν κοντὰ καὶ δίπλα του, καὶ τὸν καθοδηγεῖ σὲ λιμάνια, χωρὶς νὰ βγάζει φωνή, ἀλλὰ δείχνοντας μὲ τὴν ὄψη του τοὺς δρόμους καὶ κάνοντάς τους τὴ χάρη νὰ διασχίζουν τὴ θάλασσα μὲ ἀσφάλεια, φανερῶνοντας τοὺς καιροὺς ὥστε πότε νὰ κρατοῦν τὸ πλοῖο μέσα στὸ λιμάνι καὶ πότε παίρνοντας θάρρος νὰ τὸ βγάξουν ἔξω στὸ πέλαγος καὶ νὰ μὴ ναυαγοῦν ἀπρόοπτα, πέφτοντας σὲ θυελλώδη ἡμέρα ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι τὸ μέλλον εἶναι ἄδηλο.

Καὶ δὲ χαρακτηρίζουν τὰ ἄστρα τὰ μέτρα μόνο καὶ τοὺς καιροὺς σὲ χρόνους ὀλόκληρους, ἀλλὰ καὶ κάθε νύχτας τὴν ὥρα καὶ τὴν ἀλλαγὴ τὴν παριστάνουν μὲ μεγάλη ἀκρίβεια καὶ κάνουν ὅσους βλέπουν νὰ ξέρουν πότε πέρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς καὶ πότε μένει τὸ μικρότερο, καὶ ξανά πάλι τὸ ἀντίθετο, πράγμα πού εἶναι χρήσιμο ὄχι μόνο στοὺς ναυτικούς ἀλλὰ καὶ στοὺς ὁδοιπόρους, ὥστε νὰ μὴν ἀρχίζουν πολὺ νωρὶς τὴν

32. Ἰωβ 38,7.

νυκτὸς τῆς ὁδοιπορίας ἄπτεσθαι, μήτε ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι
 οἴκοι καθῆσθαι. Τοῦτο μετὰ τῶν ἀστέρων καὶ οἱ σεληναῖοι δρό-
 μοι μετὰ ἀκριβείας εἰσὶν ἐμπεπιστευμένοι. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος
 τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, οὕτω καὶ ἡ σελήνη τὰς τῆς νυκτὸς κανο-
 5 νίζει καὶ πολλὴν ἑτέραν χρεῖαν παρέχει καὶ ἀέρος εὐκρατον χύ-
 σιν, καὶ δρόσου γένεσιν πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων βλάστην καὶ
 πολλὴν οἴκοθεν εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἀνθρώπων παρεχομένη
 τὴν ὠφέλειαν καὶ μέση τοῦ χοροῦ τῶν ἀστέρων καὶ τῆς ἡλιακῆς
 ἰσταμένη λαμπηδόνοσ· τοῦ μὲν γὰρ ἐστὶν ἐλάττων, τῶν δὲ ἀμεί-
 10 νων καὶ πολλῶ μείζων.

Οὐ μικρὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς ποικιλίας ταύτης ἡδονὴ τοῖς θεα-
 ταῖς καὶ χρεῖα, ὥσπερ οὐδὲ τυχοῦσα ἢ ὄνησις ἢ ἀπὸ τῶν και-
 ρῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ὠρῶν, ἢ ἀπὸ τοῦ μέτρου, ἢ ἀπὸ τοῦ μεγέθους
 καὶ τῆς βραχύτητος, ἢ ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀφάτου· τὸν μὲν
 15 γὰρ ἐλάττω, τὸν δὲ μείζω καὶ φαιδρότερόν ἐστιν ἰδεῖν καὶ κατὰ
 διαφόρους καιροὺς φαινομένους αὐτῶν τινὰς. Ἡ γὰρ περιουσία
 τῆς εὐμηχάνου σοφίας πολλὴν πανταχοῦ τὴν ποικιλίαν ἐργάζε-
 ται, ὁμοῦ μὲν τῆς οἰκείας θαυματουργίας τὴν ἀπόδειξιν ἐπιδει-
 κνυμένη, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς τῶν ὀρώντων προνοοῦσα χρεῖας καὶ
 20 πολλὴν καὶ ἄφατον τὴν ὠφέλειαν παρεχομένη καὶ μετὰ τούτων
 ἀπάντων καὶ τὴν ἡδονήν. Τί γὰρ τερπνότερον οὐρανοῦ, νῦν μὲν
 ὡς σινδόνοσ καθαράσ καὶ διαυγοῦσ ὑπὲρ κεφαλῆσ ἡπλωμένου,
 νῦν δὲ ὡς λειμῶνοσ πολυανθοῦσ ποικιλλομένου καὶ τὸν αὐτοῦ
 φαίνοντοσ στέφανον;

25 Οὐδὲ γὰρ οὕτωσ ἡδὺ λειμῶνα ἰδεῖν ἐν ἡμέρᾳ, ὡσ ἡδὺ καὶ
 τερπνὸν οὐρανὸν ἰδεῖν ἐν νυκτὶ μυρίοισ ἀνθεσι τοῖσ τῶν ἀστέρων
 πανταχόθεν κατεστεμμένον, ἀνθεσιν οὐδέποτε μαραιομένοισ,
 ἀλλ' ἀκραιφνὲσ ἀεὶ τὸ οἰκεῖον κάλλοσ ἐπιδεικνυμένοισ. Τί δὲ
 αὐτῷ ἡδύτερον, ὅταν τῆσ νυκτὸσ ἀπελθούσησ καὶ μηδέπω τῆσ
 30 ἀκτῖνοσ ἀνισχούσησ, καθάπερ κροκωτῷ τινι πέπλω τοῖσ προοι-

ὄδοιπορία τους, οὔτε νὰ κάθονται τὴν κατάλληλη ὥρα στὸ σπίτι τους. Τὴν ἀποστολῇ αὐτῇ μαζί με τὰ ἄστρα τὴν ἐκτελοῦν με ἀκρίβεια καὶ οἱ δρόμοι τῆς σελήνης. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ρυθμίζει τὶς ὥρες τῆς ἡμέρας, ἔτσι καὶ ἡ σελήνη τὶς ὥρες τῆς νύχτας καὶ χρησιμεύει σὲ πολλὰ ἄλλα, καὶ γιὰ νὰ φυσάει ἀέρας ἥπιος καὶ γιὰ νὰ προκαλεῖ δροσιὰ γιὰ τὴ βλάστηση τῶν σπόρων, καὶ ἀπὸ τὴ φύση τῆς παρέχει μεγάλη ὠφέλεια στὴν υἰγεία τῶν ἀνθρώπων καὶ στέκεται ἀνάμεσα στὸ χορὸ τῶν ἄστρον καὶ στὴ λάμψη τοῦ ἡλίου. Γιατί ἀπὸ τὸν ἥλιο εἶναι μικρότερη, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἄστρα ἀνώτερη καὶ πολὺ μεγαλύτερη.

Καὶ δὲν εἶναι μικρὴ ἢ εὐχαρίστηση καὶ ἡ ὠφέλεια γιὰ τοὺς θεατὲς ἀπὸ τὴν ποικιλία αὐτῇ, ὅπως δὲν εἶναι τυχαία ἢ ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς καιροὺς, ἀπὸ τὶς ἐποχές, ἀπὸ τὴν ἀπόσταση, ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ τὸ μικρὸ μέγεθος, ἀπὸ τὴ διαφορὰ τὴν ἀνείπωτη. Γιατί εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ ἕνα ἄστρο μικρότερο, τὸ ἄλλο μεγαλύτερο καὶ λαμπρότερο καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ νὰ φαίνονται σὲ διάφορες ἐποχές. Γιατί ἡ ἀφθονία τῆς πολυμήχανης σοφίας τοῦ Θεοῦ κάνει παντοῦ μεγάλη ποικιλία, φανερώνοντας μαζί τὴν ἀπόδειξη τῆς δικῆς του θαυματουργικῆς δύναμης καὶ προνοώντας μαζί γιὰ τὴν ἀνάγκη αὐτῶν ποὺ βλέπουν καὶ παρέχοντας πολλὴ καὶ ἀνείπωτη ὠφέλεια καὶ μαζί με ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν εὐχαρίστηση. Γιατί τί εἶναι πῶς εὐχάριστο ἀπὸ τὸν οὐρανό, ποὺ ἄλλοτε ἀπλώνεται σὰν σεντόνι καθαρὸ καὶ διαφανὲς ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας καὶ ἄλλοτε στολίζεται σὰν λιβάδι με πολλὰ ἄνθη καὶ παρουσιάζει τὸ στεφάνι του;

Γιατί δὲν εἶναι τόσο εὐχάριστο νὰ δεῖ κανεὶς λιβάδι τὴν ἡμέρα, ὅσο εἶναι εὐχάριστο καὶ τερπνὸ νὰ δεῖ τὸν οὐρανὸ τὴ νύχτα στεφανωμένο ἀπὸ παντοῦ με τὰ ἄπειρα ἄνθη τῶν ἄστρον, ἄνθη ποὺ δὲν μαραῖνονται ποτέ, ἀλλὰ ἐπιδεικνύουν πάντοτε ἀκέραιη τὴ δικὴ τους ὁμορφιά. Καὶ τί εἶναι γλυκύτερο ἀπ' αὐτόν, ποὺ ὅταν περάσει ἡ νύχτα καὶ ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου δὲν ἀνατεῖλει ἀκόμη στολίζεται σὰν κροκάτο πέπλο με τὰ πρῶτα

μίοις τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου φοινισσόμενος καλλωπίζεται; Τί δὲ ἡλίου γένοιτ' ἂν ὠραιότερον θέαμα ἀνίσχοντος ὑπὸ τὴν ἕω, καὶ μικρᾷ καιροῦ ροπῇ πᾶσαν μὲν γῆν, πᾶσαν δὲ θάλασσαν, πᾶν δὲ ὄρος καὶ νάπας καὶ βουνούς, πάντα δὲ οὐρανὸν ταῖς τῶν 5 ἀκτίνων καταλάμποντος βολαῖς, καὶ τῆς νυκτὸς τὸ περιβόλαιον ἀπαμφιεννύντος τῶν ὀρωμένων καὶ γυμνὰ πάντα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν δεικνύντος ἡμῖν;

Πῶς ἂν τις αὐτοῦ ἐκπλαγείη τοὺς δρόμους, τὴν εὐταξίαν, τὴν ἐν τοσαύταις ἐτῶν περιόδοις ἀπαράλλακτον καὶ ἀνεμπόδι- 10 στον διακονίαν, τὸ κάλλος αὐτοῦ τὸ διηνεκῶς ἀκμάζον, τὴν λαμπηδόνα, τὴν φαιδρότητα, τὴν καθαρότητα, τὴν τοσοῦτοις ὀμιλοῦσαν σώμασι καὶ μηδαμοῦ μολυνομένην; Πρὸς δὲ τούτοις, τὴν χρείαν τὴν ἄφατον, τὴν ἐν σπέρμασι, τὴν ἐν φυτοῖς, καὶ ἐν σώμασιν ἀνθρώπων, τετραπόδων, ἰχθύων, ἀέρων, λίθων, βο- 15 τανῶν, τὴν ἐν γῆ, τὴν ἐν θαλάσῃ, τὴν ἐν ἀέρι, τὴν ἐν πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς ὀρωμένοις; Πάντα γὰρ αὐτοῦ δεῖται καὶ ἀπολαύει τῆς χρείας καὶ ἀμείνω γίνεται ταύτης μετέχοντα, οὐ σώματα δὲ μόνον, οὐδὲ φυτά, ἀλλὰ καὶ ὕδατα καὶ λίμναι καὶ πηγαὶ καὶ πο- 20 ταμοὶ καὶ αὐτὴ τοῦ ἀέρος ἢ φύσις λεπτυνομένη καὶ καθαιρομένη

Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμωδὸς τὸ κάλλος αὐτοῦ παραδη- λῶσαι βουλόμενος, τὸ διηνεκῶς φαιδρόν, τὴν ἀκμάζουσαν ὥραν, τὸ μηδέποτε διαπίπτον ἄνθος, τὴν εὐπρέπειαν, τὴν εὐ- μορφίαν, τὴν ἀπαραπόδιστον διακονίαν, οὕτω πῶς ἔλεγεν· «ἐν 25 τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ», τοῦτ' ἔστιν, ἐν αὐτοῖς τοῖς οὐρανοῖς· τοῦτο, σκῆνωμα Θεοῦ λέγων, αἰνίττεται. «Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ». Εἶτα καὶ τὸ εὐ- κολον τῆς διακονίας αὐτοῦ δηλῶν ἐπήγαγεν, «ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ». Εἶτα τὸ διαρκὲς καὶ ἀποχρῶν τῇ οἰ- κουμένη πάσῃ «ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ

χρώματα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου παίρνοντας κόκκινο χρῶμα; Καί τί μπορεῖ νὰ γίνει πιὸ ὠραῖο θέαμα ἀπὸ τὸν ἥλιο ποὺ ἀνατέλλει τὴν αὐγὴ καὶ σὲ μιὰ στιγμή φωτίζει μὲ τὴ λάμψη τῶν ἀκτίνων τοῦ ὅλη τὴ γῆ καὶ ὅλη τὴ θάλασσα καὶ κάθε ὄρος καὶ φαράγγια καὶ βουνά, καθὼς καὶ ὅλο τὸν οὐρανό, καὶ ποὺ ἀφαιρεῖ τὸ κάλυμμα τῆς νύχτας ἀπὸ τὰ ὀρατὰ πράγματα καὶ τὰ δειχνεῖ ὅλα γυμνὰ μπροστὰ στὰ μάτια μας;

Πῶς μπορεῖ νὰ μὴ θαυμάσει κανεὶς τοὺς δρόμους τοῦ ἡλίου, τὴν τάξη του, τὴν ἀπαράλλακτη καὶ ἀνεμπόδιστη διακονία του σὲ τόσο μεγάλες περιόδους ἐτῶν, τὴν ὀμορφιά του ποὺ πάντοτε ἀκμάζει, τὴ λάμψη του, τὴ φωτεινότητά του, τὴν καθαρότητά του, ποὺ σχετίζεται μὲ τόσα σώματα καὶ δὲ μολύνεται πουθενά; Καὶ ἀκόμη, τὴ χρησιμότητα τὴν ἀνέκφραστη, ποὺ φαίνεται στοὺς σπόρους, στὰ φυτά, στὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων, τῶν ψαριῶν, στοὺς ἀνέμους, στὶς πέτρες, στὰ χόρτα, στὴ γῆ, στὴ θάλασσα, στὸν ἀέρα, σὲ ὅλα γενικὰ τὰ ὀρατὰ πράγματα; Γιατί ὅλα τὸν ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἀπολαμβάνουν τὴ χρησιμότητά του καὶ καθὼς τὴ δέχονται γίνονται καλύτερα, ὄχι μόνο τὰ σώματα οὔτε τὰ φυτά, ἀλλὰ καὶ τὰ νερά καὶ οἱ λίμνες καὶ οἱ πηγές καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ αὐτὴ ἡ φύση τοῦ ἀέρα ποὺ γίνεται πιὸ λεπτὴ καὶ καθαρὴ καὶ διαφανῆς.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ ψαλμωδὸς θέλοντας νὰ ὑπαινιχθεῖ τὸ κάλλος του, ποὺ πάντοτε εἶναι φαιδρό, τὴν ὠραιότητά του ποὺ ἀκμάζει, τὸ ἄνθος ποὺ ποτὲ δὲ μαραίνεται, τὴν εὐπρέπειά του, τὴν ὀμορφιά του, τὴν ἀνεμπόδιστη διακονία του, κάπως ἔτσι ἔλεγε· «στὸν ἥλιο τοποθέτησε τὴν κατοικία του ὁ Θεός»³³, δηλαδή, στοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸ ὑπονοεῖ λέγοντας κατοικία τοῦ Θεοῦ. «Καὶ αὐτὸς σὰν νυμφίος βγαίνει ἀπὸ τὸ νυφικό του θάλαμο». Στὴ συνέχεια, δηλώνοντας τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὀποία κάνει τὴν ὑπηρεσία του, πρόσθεσε, «μὲ ἀγαλλίαση σὰν γίγαντας τρέχει τὸ δρόμο του». Ἐπειτα, δείχνοντας τὴ διάρκεια καὶ τὴν ἐπάρκειά του γιὰ ὅλη τὴν οἰκουμένη, πρόσθεσε· «ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τοῦ οὐρανοῦ γίνεται ἡ ἐξοδός του καὶ στὸ

33. Ψαλμ. 18,6.

κατάντημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ». Εἶτα τὸ πᾶσι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον «καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τῆς θερμῆς αὐτοῦ».

Ἔξεστιν, εἰ μὴ ἀπέκαμες, μαθεῖν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ
 5 ἐτέρωθεν· ἀπὸ τῶν νεφῶν, ἀπὸ τῶν ὠρῶν, ἀπὸ τῶν τροπῶν,
 ἀπὸ τῶν ἀνέμων, ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ποικίλων
 γενῶν, ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τετραπόδων, ἐρπετῶν,
 πτηνῶν τῶν ἀεροπόρων, τῶν χερσαίων, ἀπὸ τῶν ἀμφιβίων
 τῶν ἐν λίμναις καὶ πηγαῖς καὶ ποταμοῖς, ἀπὸ τῆς οἰκουμένης,
 10 ἀπὸ τῆς ἀοικῆτου, ἀπὸ τῶν φυομένων σπερμάτων, δένδρων,
 βοτανῶν, φυτῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἐν ταῖς οὐκ ἐρήμοις, ἀπὸ τῶν
 βλαστανόντων ἐν πεδίοις, ἐν φάραγξιν, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις,
 ἀπὸ τῶν αὐτομάτως φυομένων, ἀπὸ τῶν μετὰ πόνου καὶ γεωρ-
 γίας, ἀπὸ τῶν ζώων τῶν ἡμέρων, τῶν ἀνημέρων, τῶν ἀγρίων,
 15 τῶν χειροθητῶν, τῶν μικρῶν, τῶν μεγάλων, ἀπὸ τῶν ἐν χειμῶ-
 νι, τῶν ἐν θέρει, τῶν ἐν μετοπώρῳ φαινομένων ὀρνίθων καὶ
 τετραπόδων καὶ ἰχθύων καὶ φυτῶν καὶ βοτανῶν, ἀπὸ τῶν ἐν
 νυκτὶ γινομένων, ἀπὸ τῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἀπὸ τῶν ὑετῶν, ἀπὸ τοῦ
 μέτρου τῶν ἐνιαυτῶν, ἀπὸ θανάτου, ἀπὸ ζωῆς, ἀπὸ τοῦ πόνου
 20 τοῦ συγκεκληρωμένου ἡμῖν ἀπὸ ἀθυμίας, ἀπὸ ἀνέσεως, ἀπὸ σί-
 των καὶ ποτῶν τῶν δεδομένων ἡμῖν, ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων,
 ἀπὸ τεχνῶν, ἀπὸ ξύλων, ἀπὸ λίθων, ἀπὸ τῶν ὀρῶν τῶν μεταλ-
 λικῶν, ἀπὸ τῆς πλεομένης θαλάττης, ἀπὸ τῆς ἀπλώτου, ἀπὸ
 τῶν νήσων, ἀπὸ τῶν ὄρμων, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν, ἀπὸ τῆς ἐπιφα-
 25 νείας τοῦ πελάγους, ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων, ἀπὸ τῆς φύ-
 σεως τῶν στοιχείων, ἀφ' ὧν ὁ κόσμος ἡμῖν συνέστηκεν, ἀπὸ
 τῆς διατάξεως τῶν καιρῶν, ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τοῦ μέτρου τῆς
 ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ἀπὸ νόσου καὶ ὑγιείας, ἀπὸ τῶν μελῶν
 τῶν ἡμετέρων, ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τῶν τε-
 30 χνῶν καὶ τῆς σοφίας τῆς ἐν αὐταῖς παρασχεθείσης τῷ τῶν ἀν-
 θρώπων γένει, ἀπὸ τῆς χρείας τῶν ὑπηρετουμένων ἡμῖν ἀλλό-

ἄλλο ἄκρο τοῦ οὐρανοῦ τελειώνει ἢ πορεία του»³⁴. Ἐπειτα τὴ χρησιμότητα καὶ ὠφέλειά του σὲ ὅλους, «καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς πού νὰ μπορεῖ νὰ κρυφθεῖ ἀπὸ τὴ θερμότητά του».

Εἶναι δυνατό, ἂν δὲν κουράστηκες πολὺ, νὰ μάθεις καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὰ νέφη, ἀπὸ τὶς ἐποχές, ἀπὸ τὶς μεταβολές τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τὰ διάφορα γένη πού βρίσκονται σ' αὐτή, ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὰ τετράποδα πού ὑπάρχουν σ' αὐτή, τὰ ἔρπετά, τὰ πτηνὰ πού πετοῦν στὸν ἀέρα, τὰ ζῶα τῆς γῆς, ἀπὸ τὰ ἀμφίβια πού ζοῦν στὶς λίμνες καὶ τὶς πηγές καὶ τοὺς ποταμούς, ἀπὸ τὴν κατοικημένη γῆ, ἀπὸ τὴν ἀκατοίκητη, ἀπὸ τοὺς σπόρους πού φυτρώνουν, τὰ δέντρα, τὰ χόρτα, τὰ φυτὰ πού ὑπάρχουν στὶς ἐρήμους, τὰ φυτὰ πού δὲν εἶναι στὶς ἐρήμους, ἀπὸ τὰ φυτὰ πού βλαστάνουν στὶς πεδιάδες, στὰ φαράγγια, στὰ ὄρη, στὶς κοιλάδες, ἀπὸ τὰ φυτὰ πού φυτρώνουν μόνον τους, ἀπ' αὐτὰ πού γίνονται μὲ κόπο καὶ καλλιέργεια, ἀπὸ τὰ ζῶα τὰ ἡμέρα, τὰ ἀνήμερα, τὰ ἄγρια, τὰ ἐξημερωμένα, τὰ μικρά, τὰ μεγάλα, ἀπ' ὅσα παρουσιάζονται τὸ χειμῶνα, τὸ θέρος, τὸ φθινόπωρο, πουλιὰ καὶ τετράποδα καὶ ψάρια καὶ φυτὰ καὶ χόρτα, ἀπ' ὅσα γίνονται τὴ νύχτα, ἀπ' ὅσα συμβαίνουν τὴν ἡμέρα, ἀπὸ τὶς βροχές, ἀπὸ τὸ μέτρο τοῦ κάθε χρόνου, ἀπὸ τὸ θάνατο, ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀπὸ τὸν κόπο πού ἔχουμε κληρονομήσει, ἀπὸ τὴ στενοχώρια, ἀπὸ τὴν ἄνεση, ἀπὸ τὶς τροφές καὶ τὰ ποτὰ πού μᾶς δόθηκαν, ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα, ἀπὸ τὶς τέχνες, ἀπὸ τὰ ξύλα, ἀπὸ τὶς πέτρες, ἀπὸ τὰ βουνὰ πού περιέχουν μέταλλα, ἀπὸ τὴν πλωτὴ θάλασσα, ἀπὸ τὴν ἄπλευστη, ἀπὸ τὰ νησιά, ἀπὸ τοὺς ὄρους, ἀπὸ τὶς ἀκτές, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πελάγους, ἀπὸ τὸ βάθος τῶν νερῶν, ἀπὸ τὴ φύση τῶν στοιχείων ἀπὸ τὰ ὅποια συντελέσθηκε ὁ κόσμος γιὰ μᾶς, ἀπὸ τὴ διάταξη τῶν καιρῶν, ἀπὸ τὴ διαφορὰ τοῦ χρόνου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύχτας, ἀπὸ τὴν ἀσθένεια καὶ τὴν υἰγεία, ἀπὸ τὰ δικά μας μέλη, ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὶς τέχνες καὶ τὴ σοφία πού δόθηκε σ' αὐτὲς γιὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴ χρησιμότητα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἄλ-

34. Ψαλμ. 18,7.

γων καὶ φυτῶν καὶ ἐτέρων κτισμάτων, ἀπὸ τῶν μικροτάτων καὶ εὐτελεστάτων ζώων.

Τί γὰρ μελίττης βραχύτερον καὶ εἰδεχθέστερον; τί δὲ μυρμηκῶν καὶ τεττίγων εὐτελέστερον; Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα λαμ-
5 πρὰν ἀφήσει φωνὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ δυνάμεως καὶ σοφίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης, ὁ τοσοῦτου Πνεύματος ἠξιωμένος, ἐπιῶν τῆς κτίσεως τὸ σῶμα καὶ ὀλίγα ἄττα διεξελ-
θὼν, ἀνεβόησε μετ' ἐκπλήξεως πολλῆς τὴν θαυμασίαν ἐκείνην φωνήν· «ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ
10 ἐποίησας».

Καὶ ταῦτα πάντα, ἄνθρωπε, διὰ σέ. Καὶ γὰρ καὶ ἄνεμοι διὰ σέ (ἐπὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν τὸν λόγον ἐπανάξομεν πάλιν), ἵνα τὰ σώματα πεπονηκότα ριπίζωσιν, ἵνα τὸν ἀπὸ τοῦ βορβόρου μολυσμὸν, καὶ τὴν γινομένην βαρύτητα ἀπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν
15 καμίνων καὶ ἐτέρων ἀναθυμιάσεως διακαθαίρωσιν, ἵνα τὴν ἐκ τῆς ἀκτῖνος θερμότητα παραμυθῶνται, ἵνα κοῦφον ποιῶσι τὸ πνῖγος, ἵνα τὰ σπέρματα τρέφωσιν, ἵνα τὰ φυτὰ αὐξωσιν, ἵνα σοι καὶ ἐν θαλάσῃ συνοδοιπορῶσι καὶ ἐν γῆ τῆς γεωργίας ὑπηρεταὶ γένωνται, ἐκεῖ μὲν βέλους ὀξύτερον τὰ πλοῖα παρα-
20 πέμποντες, οὕτω τὸν πλοῦν κοῦφον καὶ εὐμαρῆ κατασκευάζοντες, ἐνταῦθα δὲ μετὰ σοῦ τὰς ἄλωνας ἀνακαθαίροντες καὶ τὰ ἄχυρα τοῦ καρποῦ διαχωρίζοντες καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας ταιπωρίαν ἐπικουφίζοντες, ἵνα σοι τὸν ἀέρα κοῦφον καὶ προση-
νῆ κατασκευάσωσιν, ἵνα σε καὶ ἐτέρωθεν τέρπωσι νῦν μὲν γλυ-
25 κὺ καὶ προσηγὲς συρίζοντες, νῦν δὲ ἡρέμα φυτοῖς προσβάλλοντες καὶ πέταλα δένδρων σείοντες, ἵνα σοι τὸν ὕπνον καὶ θέρους καὶ ἕαρος ὥρα ἠδίω καὶ μέλιτος γλυκύτερον ἐργάσωνται, ἵν', ὅπερ ἐπὶ τῶν δένδρων ποιοῦσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν θαλαττίων νώτων ἐργαζόμενοι, ἐπὶ τε τῶν ποταμίων ναμάτων καὶ τὴν ἐπι-
30 φάνειαν αὐτῶν μετεωρίζοντες, πολλὴν σοι ἐντεῦθεν παρέχωσι τὴν ἀπὸ τῆς θεᾶς τέρψιν, καὶ πρὸς τῆς τέρψεως δὲ ταύτης καὶ

λων δημιουργημάτων πού μᾶς ὑπηρετοῦν, ἀπὸ τὰ πιὸ μικρὰ καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα ζῶα.

Γιατί τί εἶναι πιὸ μικρὸ καὶ πιὸ ἀποκρουστικὸ ἀπὸ τὴ μέλισσα; Καὶ τί πιὸ τιποτένιο ἀπὸ τὰ μυρμήγκια καὶ τὰ τζιτζίκια; Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὰ ἀφήνουν δυνατὴ φωνὴ γιὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ σοφία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, πού εἶχε ἀξιωθεῖ τόσο πολὺ ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ παρατήρησε τὸ σῶμα τῆς κτίσης καὶ διηγήθηκε μερικὰ πράγματα, ἀναφώνησε μὲ πολὺ θαυμασμὸ τὴ θαυμάσια ἐκείνη φωνή· «πόσο μεγάλα εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε! Ὅλα τὰ ἔκαμες μὲ σοφία»³⁵.

Καὶ ὅλα αὐτά, ἄνθρωπε, γιὰ σένα. Γιατί βέβαια καὶ οἱ ἄνεμοι ἔγιναν γιὰ σένα (θὰ ἐπανέρθουμε πάλι στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου), γιὰ νὰ δροσίζουν τὰ κουρασμένα σώματα, γιὰ νὰ καθαρίζουν τὴ μόλυνση ἀπὸ τὸ βοῦρκο καὶ τὸ νέφος πού προέρχεται ἀπὸ τὸν καπνὸ καὶ τὰ καμίνια καὶ τὶς ἄλλες ἀναθυμιάσεις, γιὰ νὰ μετριάζουν τὴ θερμότητα τῶν ἀκτίνων, γιὰ νὰ κάνουν ὑποφερτὴ τὴν ὑπερβολικὴ ζέστη, γιὰ νὰ τρέφουν τὰ σπέρματα, γιὰ νὰ μεγαλώνουν τὰ φυτά, γιὰ νὰ ταξιδεύουν μαζί σου καὶ στὴ θάλασσα καὶ νὰ γίνονται βοηθοὶ σου στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, ἐκεῖ σπρώχνοντας τὰ πλοῖα πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὸ βέλος καὶ κáνοντας ἔτσι τὸ ταξίδι ἐλαφρὸ καὶ ἄνετο, ἐνῶ ἐδῶ καθαρίζοντας μαζί μὲ σένα τὰ ἀλώνια καὶ ξεχωρίζοντας τὰ ἄχυρα ἀπὸ τὸν καρπὸ καὶ ἀνακουφίζοντας τὴν ταλαιπωρία ἀπὸ τὴν ἐργασία, γιὰ νὰ σοῦ κάνουν τὸν ἀέρα ἐλαφρὸ καὶ εὐχάριστο, γιὰ νὰ σὲ εὐχαριστοῦν καὶ μ' ἄλλους τρόπους, πότε σφυρίζοντας γλυκὰ καὶ εὐχάριστα, καὶ πότε φουσώντας σιγὰ-σιγὰ στὰ φυτά καὶ σείοντας τὰ φύλλα τῶν δέντρων, γιὰ νὰ σοῦ κάνουν τὸν ὕπνο τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν ἀνοιξὴ πιὸ εὐχάριστο καὶ πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὸ μέλι, γιὰ νὰ κάνουν στὰ πλάτη τῆς θάλασσας καὶ στὰ νερὰ τῶν ποταμῶν, αὐτὸ πού κάνουν στὰ δέντρα, πού φουσοῦν καὶ ὑψώνουν τὴν ἐπιφάνειά τους καὶ σοῦ προσφέρουν πολλὴ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτό, καὶ ἐκτός ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση αὐτὴ καὶ ὠφέλεια πολὺ μεγάλη. Γιατί πραγματικὰ καὶ στὰ νερὰ οἱ

35. Ψαλμ. 103.24.

ώφέλειαν μεγίστην. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ὕδασιν οὗτοι καὶ ἄλλως χρήσιμοι, οὐκ ἀφιέντες διηνεκῶς ἐστῶτα τὰ ὕδατα κατασήμεσθαι, ἀλλὰ τῷ συνεχῶς αὐτὰ κινεῖν καὶ ἀναρριπίζειν νεαρὰ καὶ ἀκμάζοντα καθιστῶντες καὶ πρὸς τροφήν τῶν ἐν αὐτοῖς νηχομένων ζώων ἐπιτηδειότερα.

5 Εἰ δὲ καὶ αὐτὴν βουληθείης περιεργάζεσθαι τὴν νύκτα, ὄψει καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν τοῦ ποιητοῦ τὴν πρόνοιαν. Καὶ γὰρ ἀναπαύει σοι τὸ σῶμα πεπονηκὸς καὶ τὰ μέλη σοι κατατεινόμενα τοῖς μεθημερινοῖς πόνοις ἀνίησι καὶ χαλᾶ, ἀλλοιοῦσα καὶ πρὸς ἀκμὴν διὰ τῆς ἡσυχίας ἐπανάγουσα πάλιν· οὐ μόνον δέ, 10 ἀλλὰ καὶ τῶν μεθημερινῶν σε ἀπαλλάττει λυπῶν καὶ τῶν ἀκαίρων ἀνίησι φροντίδων· πολλάκις δὲ καὶ νοσοῦντος πυρετὸν ἔσβεσεν, ἀντιφάρμακον ὕπνον ἐπάξασα καὶ τὴν τῶν ἰατρῶν ἀπορουμένην τέχνην εἰς εὐδion ὀρμίσασα λιμένα καὶ πολλῶν ἀπαλλάξασα πόνων. Καὶ τοσαύτη αὐτῆς ἡ χρεία, τηλικαύτη ἢ 15 ὠφέλεια, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν πολλάκις παραπόλλυσθαι τοῖς ἐν αὐτῇ σχολάζειν ἀποστερηθεῖσιν. Εἰ γὰρ τις ἀνέλοι τῷ λόγῳ τὴν τῆς νυκτὸς ἡσυχίαν καὶ τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀνακωχὴν, δι' ἧς ἅπαντα ἀναπαύονται καὶ ψυχὴ πεπονηκυῖα καὶ σῶμα ταλαιπωρηθὲν, ἀκμαζούσῃ τῇ διανοίᾳ τῆς μεθ' ἡμέραν ἐργασίας ἄπτεται, 20 ἄχρηστον ὄψεται τὸ ζῶον τοῦτο γινόμενον. Εἰ δέ τις προσθεῖη τὰς νύκτας ταῖς ἡμέραις ἐγρηγορώς, καὶ ἐργαζόμενος, ἢ καὶ ἀργῶν καὶ ἐπὶ πλέον τοῦτο ποιήσειεν, ἀποθανεῖται εὐθέως, ἢ εἰ μὴ τοῦτο, νόσῳ πάντως μακρᾶ παραδοθείς, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἡμέρας καρπώσεται εἰς τὴν τῆς οἰκείας χρείας ἐνέργειαν, τῆς δυνάμεως 25 αὐτῷ κατασβεσθείσης.

Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τὸν ἄπειρον τῶν ἰχθύων δῆμον ἀπλώσαιμεν τὸν λόγον, τῶν ἐν λίμναις, τῶν ἐν πηγαῖς, τῶν ἐν ποταμοῖς, τῶν ἐν τῇ πλεομένη, τῶν ἐν τῇ ἀπλώτῳ θαλάττῃ, ἢ καὶ τὰ ἄφατα τῶν ὀρνίθων κατίδοιμεν ἔθνη, τῶν ἐν ἀέρι, τῶν ἐν γῆ, τῶν ἐν

ἄνεμοι εἶναι μ' ἄλλον τρόπο χρήσιμοι, ἀφοῦ δὲν τὰ ἀφήνουν νὰ εἶναι στάσιμα διαρκῶς καὶ νὰ κατασαπίζουν, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τὰ κινοῦν συνέχεια καὶ νὰ τὰ δροσίζουν τὰ καθιστοῦν φρέσκα καὶ δροσερὰ καὶ καὶ πιὸ κατάλληλα γιὰ νὰ τραφοῦν τὰ ζῶα ποὺ κολυμποῦν σ' αὐτά.

Ἄν ὅμως ἤθελες νὰ περιεργασθεῖς καὶ αὐτὴ τὴ νύχτα, θὰ δεῖς καὶ ἀπὸ ἐδῶ μεγάλη τὴν πρόνοια τοῦ Δημιουργοῦ. Γιατὶ σοῦ ξεκουράζει τὸ κατάκοπο σῶμα, καὶ τὰ μέλη σου ποὺ ἀγωνίζονται στοὺς κόπους τῆς ἡμέρας τὰ ἐλαφρώνει καὶ τὰ χαλαρώνει, ἀνανεώνοντάς τα καὶ δίνοντας πάλι σ' αὐτὰ τὴ δύναμη μὲ τὴν ἀνάπαυση. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς λύπες τῆς ἡμέρας σὲ ἀπαλλάσσει καὶ σὲ ἀποσπάει ἀπὸ τὶς ἄπρεπες φροντίδες. Πολλὲς φορές ἐπίσης ἔσβησε καὶ τὸν πυρετὸ τοῦ ἀρρώστου, χορηγώντας ἀντιφάρμακο τὸν ὕπνο καὶ ὀδηγώντας τὴν ἀνίσχυρη τέχνη τῶν ἰατρῶν σὲ γαλήνιο λιμάνι καὶ ἀπαλλάσσοντας ἀπὸ πολλοὺς πόνους. Καὶ εἶναι τόση πολλὴ ἡ χρησιμότητά της, τόσο μεγάλη ἡ ὠφέλειά της, ὥστε νὰ χάνουν καὶ τὴν ἡμέρα πολλὲς φορές ὅσοι στερήθηκαν τὴν ἀνάπαυση κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας. Γιατί, ἂν κανεὶς ἀφαιρέσει μὲ τὸ λόγο τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας καὶ τὴν ἄνεση καὶ τὴ διακοπή, μὲ τὴν ὁποία ὄλα ξεκουράζονται, καὶ ἡ κατάκοπη ψυχὴ καὶ τὸ ταλαιπωρημένο σῶμα, ἀρχίζει τὴν ἐργασία τῆς ἡμέρας μὲ ἀκμαία τὴ διάνοια, θὰ δεῖ τὸ πλάσμα αὐτὸ νὰ γίνεται ἄχρηστο. Καὶ ἂν κανεὶς προσθέσει τὶς νύχτες στὶς ἡμέρες του, νὰ εἶναι ξυπνητὸς καὶ νὰ ἐργάζεται ἢ καὶ νὰ μένει ἀργός, καὶ τὸ κάμει αὐτὸ γιὰ πολὺ καιρὸ, θὰ πεθάνει ἀμέσως, ἢ καὶ ἂν δὲ συμβεῖ αὐτό, θὰ παραδοθεῖ ὅπωςδὴποτε σὲ μακροχρόνια ἀρρώστια καὶ δὲ θὰ κερδίσει τίποτε ἀπὸ τὴν ἡμέρα στὴν ἐργασία γιὰ τὶς ἀνάγκες του, ἀφοῦ ἡ δύναμή του σβήστηκε ἐντελῶς.

Ἄν ὅμως ἀπλώσουμε τὸ λόγο καὶ στὸ ἄπειρο πλῆθος τῶν ψαριῶν, ποὺ ζοῦν στὶς λίμνες, στὶς πηγές, στοὺς ποταμούς, στὴν πλευστὴ καὶ στὴν ἄπλευστη θάλασσα, ἢ καὶ ἂν παρατηρήσουμε τὰ ἀναρρίθμητα εἶδη τῶν πουλιῶν, ποὺ ζοῦν στὸν ἀέρα,

ὕδασιν ὁμοῦ καὶ γῆ (καὶ γάρ ἐστὶν ἀμφίβια πολλὰ ἐν αὐτοῖς),
 τῶν ἀγρίων, τῶν ἡμέρων, τῶν ἀγρίων μὲν, τιθασσευομένων δέ,
 τῶν δι' ὄλου μενόντων ἀγρίων, τῶν ἐσθιομένων, τῶν οὐκ
 ἐσθιομένων καὶ περιεργασαίμεθα ἐκάστου καὶ κάλλος καὶ πτε-
 5 ρὸν καὶ φωνὴν ὠδικήν, ἔτι τε τὰς διαφορὰς μόνον αὐτῶν εἰ κα-
 ταμάθοιμεν καὶ ὠδῆς καὶ τραπέζης καὶ διαγωγῆς καὶ τὰς δια-
 τριβὰς καὶ τὰ ἡθῆ καὶ τὰς χρείας καὶ τὰς διακονίας, ἃς παρέχου-
 σιν ἡμῖν, πάσας ἐπέλθοιμεν καὶ τὰ μεγέθη καὶ τὴν βραχύτητα
 καὶ τὰς ὠδῖνας καὶ τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν πολλὴν ἐν τούτοις
 10 καὶ ἄφατον ποικιλίαν καὶ τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἰχθύων ποιή-
 σαιμεν καὶ ἐντεῦθεν ἔλθοιμεν καὶ ἐπὶ τὰς βοτάνας τὰς πανταχοῦ
 τῆς γῆς φυομένας, ἐκάστου τε τούτων καὶ καρπὸν ἴδοιμεν καὶ
 χρείαν καὶ εὐωδίαν καὶ ὄψιν καὶ θέσιν καὶ φύλλα καὶ χρῶμα
 καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μικρότητα καὶ ὠφέλειαν καὶ ἐργα-
 15 σίας τρόπους καὶ φλοιῶν καὶ στελεχῶν καὶ κλάδων διαφορὰς
 καὶ λειμῶνας καὶ παραδείσους, εἶτα μετέλθοιμεν ἐπὶ τὰ ποικίλα
 ἀρώματα καὶ τοὺς παντοδαποὺς τόπους αὐτῶν περιεργασαίμεθα
 καὶ τοὺς τρόπους τῆς εὐρέσεως καὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς γε-
 ωργίας καὶ ὅτι πρὸς ἰατροίαν ἡμῖν συντελεῖ· καὶ μετὰ τούτων
 20 πάλιν, εἰ ἐπὶ τὰ μεταλλικὰ ἔτι χωρήσαιμεν ὄρη, πολλὰ ὄντα κά-
 κεῖνα, καὶ ὅσα ἕτερα πολλῶ πλείονα κατὰ τὴν κτίσιν διερευνή-
 σαιμεν, ποῖος λόγος, ἢ ποῖος ἡμῖν διαρκέσει χρόνος πρὸς τὴν
 τούτων ἀκριβῆ κατανόησιν;

Καὶ ταῦτα ἅπαντα, ἄνθρωπε, διὰ σέ· καὶ τέχναι διὰ σέ,
 25 καὶ ἐπιτηδέματα καὶ πόλεις καὶ κῶμαι καὶ ὕπνος διὰ σέ, καὶ
 θάνατος διὰ σέ, καὶ ζωὴ διὰ σέ, καὶ αὔξεις καὶ φύσεως ἔργα
 τοσαῦτα καὶ τοιοῦτος ὁ κόσμος διὰ σὲ νῦν καὶ πάλιν ἀμείνων
 διὰ σέ. Ὅτι γὰρ ἀμείνων ἔσται καὶ τοῦτο διὰ σέ, ἄκουσον τί

στή γῆ, στὰ νερά καὶ στή γῆ μαζί (γιατὶ ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἀμφίβια ἀνάμεσά τους), τὰ ἄγρια, τὰ ἡμερα, τὰ ἄγρια ποὺ ἐξημερώνονται ὅμως, τὰ ἄγρια ποὺ παραμένουν πάντοτε ἄγρια, αὐτὰ ποὺ τρώγονται, αὐτὰ ποὺ δὲν τρώγονται, καὶ ἂν περιεργασθοῦμε τοῦ καθενὸς τὴν ὁμορφιά καὶ τὸ φτερὸ καὶ τὴ μελωδικὴ φωνή, καὶ ἀκόμη ἂν μάθουμε καλὰ τὶς διαφορὲς τοὺς μόνο καὶ στὸ τραγούδι τοὺς καὶ στὴν τροφή καὶ στὸν τρόπο ζωῆς τοὺς, καὶ τὶς φωλιές καὶ τὶς συνήθειες, καὶ ἂν ἐξετάσουμε μὲ ἀκρίβεια ὅλες τὶς ὠφέλειες καὶ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ μᾶς προσφέρουν, καὶ τὸ μεγάλο καὶ τὸ μικρὸ μέγεθός τοὺς, καὶ τὸν τρόπο τῆς γέννησης καὶ τὴν ἀνατροφή τοὺς, καὶ τὴ μεγάλη καὶ ἀνείπωτη ποικιλία ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτά, καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ κάνομε καὶ στὰ ψάρια, καὶ ἂν ἀπὸ ἐδῶ ἔρθουμε καὶ στὰ φυτὰ ποὺ φυτρώνουν σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ δοῦμε τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτὰ καὶ τὸν καρπὸ καὶ τὴ χρησιμότητα καὶ τὴν εὐωδία καὶ τὴ μορφή καὶ τὴ θέση καὶ τὰ φύλλα καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴ μικρότητα καὶ τὴν ὠφέλεια καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐργασίας καὶ τὶς διαφορὲς στὶς φλοῦδες καὶ τοὺς κορμούς καὶ στὰ κλαδιά τοὺς, καὶ τὰ λιβάδια, καὶ τοὺς κήπους, ἔπειτα ἂν περάσουμε στὰ διάφορα ἀρώματα καὶ περιεργασθοῦμε τοὺς διάφορους τόπους στοὺς ὁποίους βρίσκονται, καὶ τοὺς τρόπους ποὺ τὰ βρίσκουν καὶ τὰ φροντίζουν καὶ τὰ καλλιεργοῦν, καὶ ὅτι συντελοῦν στὴ θεραπεία μας, καὶ ὕστερα πάλι ἀπ' αὐτά, ἂν προχωρήσουμε στὰ ὄρη ποὺ περιέχουν μέταλλα, γιατί εἶναι πολλὰ καὶ αὐτά, καὶ ἂν ἐρευνήσουμε ὅσα ἄλλα πολὺ περισσότερα ὑπάρχουν στὴν κτίση, ποιὸς λόγος ἢ ποιὸς χρόνος θὰ μᾶς φθάσει γιὰ νὰ τὰ κατανοήσουμε μὲ ἀκρίβεια αὐτά;

Καὶ ὅλα αὐτά, ἄνθρωπε, γιὰ σένα. Καὶ οἱ τέχνες γιὰ σένα, καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ οἱ πόλεις, καὶ οἱ κωμοπόλεις, καὶ ὁ ὕπνος γιὰ σένα, καὶ ὁ θάνατος γιὰ σένα, καὶ ἡ ζωὴ γιὰ σένα, καὶ ἡ βλάστηση καὶ τὰ τόσα πολλὰ ἔργα τῆς φύσης, καὶ τέτοιος ὁ κόσμος γιὰ σένα τώρα, καὶ πάλι καλύτερος γιὰ σένα. Ὅτι λοιπὸν θὰ γίνῃ καλύτερος καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ γιὰ σένα, ἄκουσε τί

φησιν ὁ Παῦλος «ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς»· τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ τοῦ εἶναι φθαρτὴ. Πῶς δὲ καὶ τῆς τοσαύτης ἀπολαύσεται τιμῆς διὰ σὲ δηλῶν ἐπήγαγεν, «εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Εἰ 5 δὲ μὴ μακρὸν σφόδρα καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐποιούμην τὸν λόγον, πολλὰ ἂν καὶ περὶ θανάτου ἐφιλοσόφησα καὶ ἐν τούτῳ μάλιστα ἐδείκνυον τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ πολλὰ περὶ φθορᾶς, περὶ ἰχώρος, περὶ σκωλήκων καὶ περὶ τέφρας εἶπον ἂν, ἅπερ μάλιστα θρηνοῦσιν οἱ πολλοὶ καὶ ἀποδύρονται, ὅτι 10 εἰς τέφραν, ὅτι εἰς κόνιν, ὅτι εἰς σκώληκας διαλυθήσεται ἡμῶν τὰ σώματα, κἀντεῦθεν ἐδείξαμεν τὴν ἄφατον αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν.

Ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς προνοίας, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγαθότητος, ἀφ' ἧς οὐκ ὄντας ἐποίησεν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ ἀποθνήσκειν ἐκέλευσε καὶ τοιοῦτον ἔχειν τὸ τέλος. Εἰ γὰρ καὶ διάφορα τὰ γινόμενα, ἀλλὰ μιᾶς εἰσιν ἀγαθότητος· ὃ τε γὰρ ἀπελθῶν οὐδὲν ἐντεῦθεν παραβλάπτεται, ὃ τε ζῶν τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν κερδανεῖ, ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι οἰκείαν καρπούμενος ὠφέλειαν. Ὅταν γὰρ ἴδη τὸν χθὲς καὶ πρῶην μετ' αὐτοῦ βαδίζοντα, τοῦτον εἰς 20 σκώληκας διαλυόμενον καὶ εἰς ἰχώρα καὶ τέφραν καὶ κόνιν, κἀν αὐτοῦ τοῦ διαβόλου τὴν ἀπόνοιαν ἔχη, καταπτήσεται, συστέλλεται, μετριάξει, φιλοσοφεῖν παιδεύεται καὶ τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν τὴν ταπεινοφροσύνην εἰς τὴν διάνοιαν εἰσοικίζει. Οὕτως οὔτε ὁ ἀπελθῶν τι παρεβλάβη· ἀπολήψεται γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα 25 ἀκήρατον καὶ ἀφθαρτον· ὃ τε ἔτι ἐν τῷ σκάμματι ὢν, ἀφ' ὧν οὐδὲν ἕτερος ἐβλάβη, τὰ μέγιστα κερδανεῖ. Οὐχ ὁ τυχῶν διδάσκαλος φιλοσοφίας ὁ θάνατος εἰσηνέχθη εἰς τὸν ἡμέτερον βίον, παιδαγωγῶν τὴν διάνοιαν καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς χαλινῶν καὶ τὰ κύματα καταστέλλων καὶ γαλήνην ποιῶν.

Μαθῶν τοίνυν καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ ἐξ ἐτέρων πλειόνων, τοῦ φωτὸς τούτου φανερώτερον διαλάμπουσιν τὴν

λέγει ὁ Παῦλος, «γιατὶ καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τῆ δουλεία τῆς φθορᾶς»³⁶, δηλαδή, ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι φθαρτὴ. Καὶ πῶς θ' ἀπολαύσει τὴν τόσο μεγάλη τιμὴ γιὰ σένα, γιὰ νὰ τὸ φανερώσει πρόσθεσε, «γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς δόξας τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Καὶ ἂν δὲν ἔκαμα τὸ λόγο πάρα πολὺ μακρὸ καὶ δὲν ξεπερνοῦσα τὸ μέτρο, θὰ φιλοσοφοῦσα πολλὰ καὶ γιὰ τὸ θάνατο, καὶ σ' αὐτὸν ἰδιαίτερα θὰ ἔδειχνα τὴ σοφία καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ ἔλεγα πολλὰ γιὰ τὴ φθορά, γιὰ τὴ σήψη, γιὰ τὰ σκουλήκια καὶ γιὰ τὴ στάχτη, πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα κυρίως θρηνοῦν οἱ πολλοὶ καὶ ὀδύρονται, ὅτι σὲ στάχτη, ὅτι σὲ σκόνη, ὅτι σὲ σκουλήκια θὰ διαλυθοῦν τὰ σώματά μας, καὶ θὰ δείχναμε ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀνέκφραστη πρόνοια καὶ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Γιατὶ μὲ τὴν ἴδια πρόνοια, μὲ τὴν ἴδια ἀγαθότητα μὲ τὴν ὁποῖα χωρὶς νὰ ὑπάρχουμε μᾶς δημιούργησε, μὲ τὴν ἴδια καθόρισε καὶ νὰ πεθαίνουμε καὶ νὰ ἔχουμε τέτοιο τέλος. Ἐὰν καὶ αὐτὰ βέβαια ποὺ γίνονται εἶναι διαφορετικά, προέρχονται ὁμως ἀπὸ τὴν ἴδια ἀγαθότητα, γιατί καὶ αὐτὸς ποὺ ἔφυγε δὲ βλάπτεται καθόλου ἀπ' αὐτό, καὶ αὐτὸς ποὺ ζεῖ θὰ κερδίσει πάρα πολὺ μεγάλα ἀπ' αὐτὸ παίρνοντας τὴ δική του ὠφέλεια μὲ τὸ ξένο σῶμα. Γιατί, ὅταν δεῖ αὐτὸν ποὺ χθὲς καὶ πιὸ πρὶν βάδιζε μαζί του νὰ διαλύεται σὲ σκουλήκια καὶ σὲ σαπίλα καὶ σὲ στάχτη καὶ σὲ σκόνη, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει τὴν παραφροσύνη τοῦ διαβόλου, φοβᾶται, μαζεύεται, ταπεινώνεται, μαθαίνει νὰ φιλοσοφεῖ καὶ ἐγκαθιστᾶ μέσα στὴν ψυχὴ του τὴ μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνη. Ἐτσι οὔτε αὐτὸς ποὺ ἔφυγε ζημιώθηκε καθόλου, γιατί θὰ πάρει πάλι αὐτὸ τὸ ἀμόλυντο καὶ ἄφθαρτο σῶμα, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀκόμη ἀγωνίζεται θὰ κερδίσει πάρα πολλὰ, ἀπ' αὐτὰ ποὺ καθόλου δὲ ζημιώθηκε ἄλλος. Ὁ θάνατος μπῆκε στὴ ζωὴ μας ὄχι σὰν τυχαῖος διδάσκαλος φιλοσοφίας γιὰ νὰ παιδαγωγεῖ τὴ σκέψη μας, νὰ χαλιναγωγεῖ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ καταπαύει τὰ κύματα καὶ νὰ φέρνει τὴ γαλήνη.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἔμαθες καὶ ἀπ' αὐτὰ ποὺ λέχθηκαν καὶ ἀπὸ ἄλλα περισσότερα τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ ποὺ λάμπει πιὸ φανε-

36. Ρωμ. 4,19.

τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, μὴ περιεργάζου τὰ περιττά, μηδὲ ἀκίχητα δίωκε, τὰς αἰτίας πάντων ἐξετάζων. Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ εἶναι ἐξ ἀγαθότητος ἡμῖν παρέσχεν, οὐ χρεῖαν ἔχων ἡμῶν τῆς διακονίας. Καὶ χρὴ θαυμάζειν αὐτὸν καὶ προσκυνεῖν, οὐχ ὅτι ἐποίησε μό-
 5 νον, οὐδ' ὅτι ψυχὴν ἐχαρίσατο ἀσώματον καὶ λογικὴν, οὐδ' ὅτι τῶν ἄλλων ἀπάντων βελτίους εἰργάσατο, οὐδ' ὅτι τὴν δεσπο-
 τεῖαν ἐνεχείρισε τῶν ὀρωμένων καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ὅτι μηδὲν δεόμενος ἡμῶν. Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τῆς ἀγα-
 θότητος αὐτοῦ τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐδὲν χρήζων ἡμῶν τῆς διακο-
 10 νίας παρήγαγε. Καὶ γὰρ πρὶν γενέσθαι καὶ ἡμᾶς καὶ ἀγγέλους καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις, ἦν τὴν οἰκείαν δόξαν ἔχων καὶ τὴν μακα-
 ριότητα, διὰ φιλανθρωπίαν δὲ μόνην ἡμᾶς παρήγαγε καὶ ἅπαντα ταῦτα ἐποίησε δι' ἡμᾶς, καὶ ἔτι πολλῶ πλείονα τούτων.

8. Διὰ τοῦτο καὶ νόμον γράψας ἔδωκε δι' ἡμᾶς καὶ προφήτας
 15 ἀπέστειλε καὶ θαύματα εἰργάσατο καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων ὁμοῦ πλάσας τὸν ἄνθρωπον, διδάσκαλον αὐτῶ τὸν ἔμφυτον ἐναπέθετο νόμον, ὥσπερ πλοίῳ κυβερνήτην καὶ ἡνίοχον ἵππῳ, τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν ἐπιστήσας αὐτόν. Οὕτω γοῦν καὶ Ἄβελ αὐτὸν ἔγνω, οὐ γραμμάτων ὄντων, οὐ προφητῶν, οὐκ ἀποστό-
 20 λων, οὐ νόμου γραπτοῦ τινος ἐνηχοῦντος, ἀλλὰ τὸν ἔμφυτον ἔχων νόμον. Οὕτως ὁ Κάϊν· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ἔγνω· καὶ ἀμ-
 φότεροι μὲν αὐτὸν ἤδεσαν καὶ τὴν δεσποτεῖαν ἐπεγίνωσκον, οὐκ ἀμφότεροι δὲ τὴν αὐτὴν ἤλθον ὁδόν· ἀλλ' ὁ μὲν τὴν τῆς κακίας, ὁ δὲ τὴν τῆς ἀρετῆς. Καὶ ὁμοίως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ἐγκατέλιπεν,
 25 ἀλλὰ καὶ πεσόντα καὶ ὑποσκελισθέντα ἐπηνώρθου καὶ ἐπιμε-
 λείας ἀπολαβεῖν ἐποίει· καὶ πρῶτον μὲν παραινῶν καὶ συμβου-
 λεύων, ὕστερον δὲ τῷ φόβῳ, τῷ τρόμῳ νουθετῶν, παιδεύων, διδάσκων.

Ἐπειδὴ δὲ τοσοῦτον προύδωκαν δῶρον οἱ πολλοὶ τῶν

ρὰ ἀπὸ τὸ φῶς αὐτό, νὰ μὴν περιεργάζεσαι τὰ περιττὰ οὔτε νὰ ἐπιδιώκεις τὰ ἀνέφικτα, ἐξετάζοντας τὶς αἰτίες ὄλων. Γιατὶ καὶ αὐτὴ τὴν ὕπαρξή μας ἀπὸ ἀγαθότητα μᾶς τὴν παραχώρησε, χωρὶς νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία μας. Καὶ πρέπει νὰ τὸν θαυμάζουμε καὶ νὰ τὸν προσκυνοῦμε, ὄχι γιατὶ μᾶς δημιούργησε μόνο, οὔτε γιατὶ μᾶς χάρισε ψυχὴ ἀσώματη καὶ λογικὴ, οὔτε γιατὶ μᾶς ἔκαμε καλύτερους ἀπ' ὄλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα, οὔτε γιατὶ μᾶς παρέδωσε τὴν κυριαρχία τῶν ὀρατῶν καὶ μᾶς ἀνέθεσε τὴν ἐξουσία, ἀλλὰ γιατὶ μᾶς τὰ ἔδωσε αὐτὰ χωρὶς νὰ ἔχει καθόλου ἀνάγκη. Καὶ τὸ θαυμαστὸ τῆς ἀγαθότητάς του εἶναι αὐτό, ὅτι μᾶς δημιούργησε χωρὶς νὰ χρειάζεται καθόλου τὴν ὑπηρεσία μας. Γιατὶ πραγματικὰ πρὶν νὰ δημιουργηθοῦμε καὶ μεῖς καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ὑπῆρχε αὐτὸς ἔχοντας τὴ δική του δόξα καὶ τὴ μακαριότητα, καὶ μόνο ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας του μᾶς δημιούργησε, καὶ ὄλα αὐτὰ τὰ ἔκαμε γιὰ μᾶς, καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότερα ἀπ' αὐτά.

8. Γι' αὐτὸ καὶ νόμο ἀφοῦ ἔγραψε τὸν ἔδωσε γιὰ μᾶς, καὶ προφῆτες ἔστειλε, καὶ θαύματα ἔκαμε, καὶ πρὶν ἀπ' ὄλα αὐτὰ μαζὶ ἀφοῦ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο ἔβαλε μέσα του τὸν ἔμφυτο νόμο σὰν διδάσκαλό του τοποθετώντας αὐτὸν ἐπάνω στὶς σκέψεις μας ὅπως ἀκριβῶς τὸν κυβερνήτη στὸ πλοῖο καὶ τὸν ἀναβάτη στὸ ἄλογο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Ἄβελ τὸν γνόρισε, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχαν γράμματα οὔτε προφῆτες οὔτε ἀπόστολοι, οὔτε νὰ τὸ προστάζει κάποιος γραπτὸς νόμος, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε τὸν ἔμφυτο νόμο. Ἔτσι καὶ ὁ Κάιν, γιατὶ καὶ ἐκεῖνος τὸν γνόρισε. Καὶ οἱ δύο τὸν ἤξεραν καὶ τὴν κυριαρχία του γνόριζαν καλά, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο δὲν πῆραν τὸν ἴδιο δρόμο· ὁ ἕνας πῆρε τὸ δρόμο τῆς κακίας, ὁ ἄλλος τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς. Καὶ ὁμοίως οὔτε ἔτσι τὸν ἐγκατέλειψε, ἀλλὰ ὅταν ἔπεσε καὶ νικήθηκε τὸν σήκωσε ὀρθιο καὶ τὸν ἔκαμε ν' ἀπολαμβάνει τὴ φροντίδα του, πρῶτα παραινώντας καὶ συμβουλεύοντας καὶ ὕστερα μὲ τὸ φόβο καὶ τὸν τρόπο νοουθετώντας, μορφώνοντας, διδάσκοντας.

Ἄνταν ὁμοίως οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πρόδω-

ἀνθρώπων, τὴν ἀπὸ τῆς φυσικῆς διδασκαλίας λέγω ὠφέλειαν, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς κατέλιπεν, οὐδὲ πανωλεθρία παρέδωκεν, ἀλλ' ἔμεινε διὰ πραγμάτων, δι' εὐεργεσιῶν, διὰ κολάσεων παιδευῶν, νουθετῶν, διὰ τῆς κτίσεως αὐτῆς καθ' ἡμέραν ἐργαζο-
 5 μένης καὶ τὴν διακονίαν πληρούσης τὴν εἰωθυῖαν, καὶ τῶν παραδόξως παρὰ τὰ εἰωθότα γινομένων, διὰ τῶν ἐν ἀρχῇ δικαίων. Καὶ γὰρ ἄνδρας θαυμαστοὺς καὶ φιλοσοφίας γέμοντας ἀπὸ τόπων εἰς τόπους μετήγαγε. Καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀβραὰμ νῦν μὲν εἰς Παλαιστίνην, νῦν δὲ εἰς Αἴγυπτον παρεσκεύασεν ἀπελ-
 10 θεῖν καὶ τὸν Ἰακώβ εἰς Συρίαν· Μωϋσέα πάλιν εἰς Αἴγυπτον, τοὺς τρεῖς παῖδας εἰς Βαβυλῶνα καὶ τὸν Δανιήλ καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ, τὸν δὲ Ἰερεμίαν εἰς Αἴγυπτον. Εἶτα καὶ νόμον ἔδωκε καὶ προφήτας ἀπέστειλε καὶ ἐπληξε καὶ ἀνῆκε καὶ αἰχμαλωσίᾳ παρέδωκε καὶ ἐλευθερίας ἠξίωσε καὶ οὐ διέλιπεν ἐξ ἀρχῆς ἕως
 15 τέλους πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος ὑπὲρ τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου.

Οὐδὲ γὰρ ἠρκέσθη τῇ ἀπὸ τῆς κτίσεως διδασκαλίᾳ πρὸς θεογνωσίαν φερούση μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ παρὰ τὴν οἰκίαν ἀγνωμοσύνην οὐδὲν ἐντεῦθεν ἀπώναντο καὶ ἐτέρας ἔτεμεν
 20 ὁδοὺς διδασκαλίας καὶ τέλος τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν εἰργάσατο καὶ τὸν Υἱὸν ἀπέστειλε τὸν ἑαυτοῦ, τὸν Υἱὸν τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ· καὶ ὁ τῆς αὐτῆς φύσεως ὢν αὐτῷ, γίνεται ὅπερ ἐγώ, καὶ ἐπὶ γῆς βαδίζων τοῖς ἀνθρώποις συνανεστρέφετο καὶ ἤσθιε καὶ ἔπινε καὶ περιεπόλει τὴν γῆν παιδευῶν, διδάσκων,
 25 νουθετῶν θαυματουργῶν, δι' ὧν προὔλεγε, δι' ὧν ὑπέμεινε, δι' ὧν ἐπηγγέλλετο, δι' ὧν ἐδίδου. Καὶ γὰρ τὰ μὲν ἐντεῦθεν ἤδη παρέσχε, τὰ δὲ πρὸς τὸ μέλλον ἐταμιεύσατο, ἃ καὶ ὅτι δώσει καὶ δι' ὧν ἔτι περιῶν ἐπὶ γῆς θαυμάτων εἰργάσατο, δῆλον ἐποίησε καὶ διὰ τῆς μετὰ ταῦτα ὧν προεῖπε πάντων ἐκβάσεως. «Τίς λα-
 30 λήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;».

σαν τόσο μεγάλο δῶρο, ἐννοῶ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τῆ φυσικῆ διδασκαλία, οὔτε ἔτσι τοὺς ἐγκατέλειψε, οὔτε τοὺς παρέδωσε στὴν καταστροφή, ἀλλ' ἐξακολούθησε νὰ τοὺς διδάσκει, νὰ τοὺς συμβουλεύει, μὲ πράγματα, μὲ εὐεργεσίες, μὲ τιμωρίες, μὲ τὴν ἴδια τὴ φύση ποὺ κάθε ἡμέρα ἐργαζόταν καὶ ἐκπλήρωνε τὴ συνηθισμένη ὑπηρεσία της, μὲ τὰ παράδοξα ποὺ γίνονται παρὰ τὰ συνηθισμένα, μὲ τοὺς δίκαιους ἄρχοντες. Γιατὶ καὶ ἄνδρες θαυμαστοὺς καὶ γεμάτους πίστη τοὺς ἔφερε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ τὸν Ἀβραάμ ἄλλοτε στὴν Παλαιστίνη καὶ ἄλλοτε στὴν Αἴγυπτο τὸν ἔκαμε νὰ πάει, καὶ τὸν Ἰακώβ στὴ Συρία· τὸ Μωυσῆ πάλι στὴν Αἴγυπτο, τοὺς τρεῖς νέους στὴ Βαβυλώνα καθὼς καὶ τὸ Δανιήλ καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ, καὶ τὸν Ἱερεμία στὴν Αἴγυπτο. Ἔπειτα καὶ νόμο ἔδωσε, καὶ προφῆτες ἔστειλε, καὶ ἐπληξε, καὶ ἀνέχθηκε, καὶ σὲ αἰχμαλωσία παρέδωσε, καὶ ἐλευθέρωσε, καὶ δὲ σταμάτησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος νὰ κάνει τὰ πάντα καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὸ δικό μας γένος.

Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε μόνο στὴ διδασκαλία ἀπὸ τὴν κτίση ποὺ ὀδηγεῖ στὴ θεογνωσία, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ δική τους ἀγνωμοσύνη δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου ἀπὸ ἐδῶ, χάραξε καὶ ἄλλους δρόμους διδασκαλίας, καὶ τέλος ἔκαμε τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀγαθό, καὶ ἔστειλε τὸν Υἱό του, τὸν Υἱὸ τὸ γνήσιο, τὸ μονογενή. Καὶ αὐτὸς ποὺ εἶχε τὴν ἴδια φύση μὲ τὸ Θεό, γίνεται ὅπως ἐγώ, καὶ βάδιζε πάνω στὴ γῆ καὶ συναναστρεφόταν μὲ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἔτρωγε, καὶ ἔπινε, καὶ περιφερόταν στὴ γῆ γιὰ νὰ διορθῶνει, νὰ διδάσκει, νὰ νουθετεῖ, νὰ κάνει θαύματα, μὲ ὅσα προφήτεψε, μὲ ὅσα παραινοῦσε, μὲ ὅσα συμβούλευε, μὲ ὅσα ἔπασχε, μὲ ὅσα ὑπέφερε, μὲ ὅσα ὑποσχόταν, μὲ ὅσα ἔδινε. Γιατὶ ἄλλα τὰ ἔδωσε ἤδη ἀπὸ ἐδῶ, ἄλλα τὰ φύλαξε γιὰ τὸ μέλλον, καὶ τὸ φανέρωσε ὅτι θὰ τὰ δώσει καὶ μὲ ὅσα θαύματα ἔκαμε ὅταν ἀκόμη βρισκόταν στὴ γῆ, καὶ μὲ τὴν πραγματοποίησι ὕστερα ὄλων ἐκείνων ποὺ προφήτεψε. «Ποιὸς θὰ διηγηθεῖ τις ἐξουσίες τοῦ Κυρίου, ποιὸς θὰ κάμει γνωστὲς ὅλες τις δόξεις του;»³⁷.

37. Ψαλμ. 105,2.

Τίς οὐκ ἂν ἐκσταίῃ, τίς οὐκ ἂν φρίζειε τὴν ἄφατον αὐτοῦ
 κηδεμονίαν, ἐννοῶν πῶς ὑπὲρ τῶν ἀγνωμόνων οἰκετῶν τὸν
 μονογενῆ Υἱὸν εἰς θάνατον ἐκδέδωκε, θάνατον τὸν ἐπάρατον,
 τὸν ἐπονείδιστον τῶν τὰ ἀνήκεστα τετολμηκότων, θάνατον τὸν
 5 τῶν καταδίκων; Καὶ γὰρ ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἰκρίου ἀνεσκολοπίζετο
 καὶ ἐνεπτύετο καὶ ἐρραπίζετο καὶ ἐπὶ κόρρης ἐτύπτετο καὶ
 ἐκωμωδεῖτο καὶ ἐν μέρει χάριτος ἐθάπτετο καὶ σήμαντρα αὐτοῦ
 τῷ μνήματι ἐπετίθετο· καὶ ταῦτα ἅπαντα ὑφίστατο διὰ σέ καὶ
 τὴν κηδεμονίαν τὴν σὴν, ἵνα τῆς ἀμαρτίας ἡ τυραννὶς ἀναιρεθῇ,
 10 ἵνα καθαιρεθῇ τοῦ διαβόλου ἡ ἀκρόπολις, ἵνα τμηθῇ τοῦ θανά-
 του τὰ νεῦρα, ἵνα ἀνοιγῶσιν ἡμῖν αἱ τοῦ οὐρανοῦ πύλαι, ἵνα
 ἀφανισθῇ ἡ ἀρά, ἵνα ἡ προτέρα καταδίκη λυθῇ, ἵνα μάθῃς ὑπο-
 μονήν, ἵνα παιδευθῇς καρτερίαν, ἵνα μηδέν σε τῶν τοῦ παρόντος
 βίου λυπῇ, μὴ θάνατος, μὴ ὕβρις, μὴ λοιδορίαί, μὴ σκώμματα,
 15 μὴ μάστιγες, μὴ ἐχθρῶν ἐπιβουλαί, μὴ ἐπήρειαι, μὴ ἔφοδοι, μὴ
 συκοφανταί, μὴ ὑπολήψεις πονηραί, μὴ ἄλλο τῶν τοιούτων
 μηδέν. Διὰ γὰρ πάντων καὶ αὐτὸς ἦλθε καὶ πάντων σοι τούτων
 ἐκοινῶνησε καὶ διὰ πάντων μεθ' ὑπερβολῆς ἐκράτησε, παιδεύ-
 ων σε καὶ διδάσκων μηδέν τῶν τοιούτων δεδοικέναι.

20 Καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνελθὼν εἰς
 οὐρανοὺς Πνεύματος ἀγίου ἐχαρίσατο χάριν ἄφατον καὶ ἀπο-
 στόλους ἐπεμψε τοὺς πρὸς τοῦτο διακονησομένους. Καὶ ὁρῶν
 αὐτοὺς τοὺς τῆς ζωῆς κήρυκας τὰ μυρία πάσχοντας κακὰ, μα-
 στιζομένους, ὕβριζομένους, καταποντιζομένους, κατατεινομέ-
 25 νους λιμῶ καὶ δίψει καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀγχομένους, θανάτοις
 συζῶντας καθημερινοῖς, ἠνείχετο διὰ σέ καὶ τὴν κηδεμονίαν τὴν
 σὴν. Διὰ σέ, ἄνθρωπε, καὶ βασιλείαν ἠτοίμασε, διὰ σέ τὰ ἀγαθὰ
 τὰ ἀπόρρητα, τὴν λῆξιν ἐκείνην τὴν ἐν οὐρανοῖς, τὰς μονὰς τὰς
 διαφόρους καὶ ποικίλας τὴν μακαριότητα, τὴν οὐδέποτε λόγῳ
 30 ἐρμηνευθῆναι δυναμένην. Τοσαῦτα οὖν ἔχων δείγματα αὐτοῦ

Ποιός δὲ θὰ θαυμάσει, ποιός δὲ θὰ φρίξει γιὰ τὴν ἀνέκφραστη φροντίδα του, κατανοώντας πῶς γιὰ τοὺς ἀχάριστους δούλους του παρέδωσε τὸ μονογενὴ Υἱό του σὲ θάνατο, θάνατο τὸν καταραμένο, τὸν ἐπονείδιστο ποὺ ταιριάζει σ' ἐκείνους ποὺ τόλμησαν τὰ ἀνεπανόρθωτα, θάνατο ποὺ ἀρμῶζει στοὺς κατάδικους; Γιατὶ σταυρώθηκε πάνω σὲ ψηλὸ σταυρὸ καὶ φτύστηκε καὶ ραπίσθηκε καὶ στὸ κεφάλι κτυπήθηκε καὶ χλευάσθηκε καὶ θάφτηκε σὲ τόπο χάριτος καὶ σφραγίσθηκε τὸ μνήμα του. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπέμενε γιὰ σένα καὶ γιὰ τὴ δική σου φροντίδα, γιὰ νὰ ἐξαλειφθεῖ ἡ ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ γκρεμισθεῖ τὸ προπύργιο τοῦ διαβόλου, γιὰ νὰ κοποῦν τὰ νεῦρα τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ ἀνοιχθοῦν σέ μᾶς οἱ πύλες τοῦ οὐρανοῦ, γιὰ νὰ ἐξαφανισθεῖ ἡ κατάρα, γιὰ νὰ λυθεῖ ἡ προηγούμενη καταδίκη, γιὰ νὰ μάθεις τὴν ὑπομονή, γιὰ νὰ διδαχθεῖς τὴν καρτερία, γιὰ νὰ μὴ σὲ στενοχωρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ, οὔτε θάνατος, οὔτε προσβολή, οὔτε χλευασμοί, οὔτε ἐμπαιγμοί, οὔτε μαστιγώσεις, οὔτε ἐπιβουλές ἐχθρῶν, οὔτε κατηγορίες, οὔτε ἐπιθέσεις, οὔτε συκοφαντίες, οὔτε κακὲς φῆμες, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος πέρασε ἀπ' ὅλα, καὶ ἔγινε ὁμοίός σου σὲ ὅλα αὐτά, καὶ τὰ νίκησε ὅλα κατὰ κράτος, μὲ σκοπὸ νὰ σὲ διδάξει καὶ νὰ σὲ μάθει νὰ μὴ φοβᾶσαι τίποτε τέτοιο.

Καὶ οὔτε σ' αὐτὰ ἀρκέσθηκε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς μᾶς χάρισε τὴν ἀνέκφραστη χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἔστειλε ἀποστόλους γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν σ' αὐτὸν τὸ σκοπὸ. Καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἔβλεπε ὅτι οἱ κήρυκες αὐτοὶ τῆς ζωῆς πάθαιναν ἄπειρα κακὰ, μαστιγώνονταν, ὑβρίζονταν, καταποντίζονταν, βασανίζονταν στὴν πείνα καὶ τὴ δίψα, πνίγονταν καθημερινὰ, ζοῦσαν μὲ τὸν καθημερινὸ θάνατο, τὰ ἀνεχόταν γιὰ σένα καὶ γιὰ τὴ δική σου φροντίδα. Γιὰ σένα, ἄνθρωπε, ἐτοίμασε καὶ βασιλεία, γιὰ σένα τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, τὴν κατάληξή σου ἐκείνη στοὺς οὐρανοὺς, τοὺς διάφορους καὶ ποικίλους τρόπους διαμονῆς, τὴ μακαριότητα ποὺ δὲν μπορεῖ ποτὲ

τῆς προνοίας, τὰ ἐν τῇ Καινῇ, τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ, τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τὰ ἐν τῷ μέλλοντι, τὰ ἐσόμενα, τὰ γενόμενα, τὰ καθ' ἑκάστην ἐπιτελούμενα τὴν ἡμέραν, τὰ ἐξ ἀρχῆς, τὰ ἐν τῷ μέσῳ, τὰ ἐν τῷ τέλει, τὰ διηνεκῶς, τὰ περὶ σῶμα, τὰ περὶ ψυχὴν καὶ 5 νιφάδας ὁρῶν πάντοθεν φερομένας ἀποδείξεων, ἀνακηρυττούσας αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν, ἀμφιβάλλεις ἔτι;

Ἄλλ' οὐκ ἀμφιβάλλεις, πιστεύεις δὲ ὅτι προνοεῖ καὶ πέπικας σαυτὸν τοῦτο. Οὐκοῦν μηδὲν περιεργάζου πλέον, εἰδὼς τοῦτο σαφῶς, ὅτι Δεσπότην ἔχεις πατέρων φιλοστοργότερον καὶ 10 μητέρων κηδεμονικώτερον, νυμφίου καὶ νύμφης ἐρώντος ἐρωτικώτερον, οἰκείαν ἀνάπαυσιν τὴν σὴν ἡγούμενον σωτηρίαν, καὶ μᾶλλον ἐπὶ ταύτῃ χαίροντα, ἢ σὺ ἐπὶ ἀπαλλαγῇ κινδύνων καὶ θανάτων (ὅπερ ἔδειξα διὰ τοῦ Ἰωνᾶ) καὶ πᾶν εἶδος ἀγάπης ἐπιδεικνύμενον, ὃ πατὴρ περὶ παιῶν ἔχει, ἢ μήτηρ περὶ ἔκγονα, ὃ 15 ἀμπελουργὸς περὶ φυτὰ, ὃ οἰκοδόμος περὶ τέχνην, ὃ νυμφίος περὶ νύμφην, ὃ νεανίσκος περὶ παρθένον· καὶ βουλόμενον ἀποστῆσαί σου τὰ κακὰ, ὅσον ἀφέστηκεν ἀνατολὴ τῆς δύσεως, ὅσον ὑψηλότερος τῆς γῆς ὁ οὐρανὸς (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπεδείξαμεν), μᾶλλον δὲ οὐ τοσοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλέον· 20 καθάπερ ἔδειξαμεν τὸν περὶ τούτων κινουῦντες λόγον, καὶ παραινέσαντες μὴ μέχρι τῶν εἰκόνων ἐστάναι, ἀλλ' ὑπερβαίνειν τοῖς λογισμοῖς. Ἄνερμήνευτος γὰρ ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια καὶ ἀκατάληπτος αὐτοῦ ἢ κηδεμονία, ἄρρητος ἢ ἀγαθότης καὶ ἀνεξιχνίαστος ἢ φιλανθρωπία.

25 Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδὼς καὶ δι' ὧν ἀπεφάνητο καὶ δι' ὧν ἐποίησε καὶ δι' ὧν ποιήσει, μηδὲν περιεργάζου, μηδὲ πολυπραγμόνει, μηδὲ λέγε, διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; Πῶς γὰρ οὐ μαρτυρικὸν καὶ ἐσχάτης ἀπονοίας καὶ παραπληξίας ἀνάμεστον, ἰατρὸν μὲν μηδέποτε πολυπραγμονεῖν τέμνοντα, καίοντα, πικρὰ ἐπιτι-

νά ἐρμηνευθεῖ με λόγια. Ἐχοντας λοιπὸν τόσα παραδείγματα γιὰ τὴν πρόνοιά του, στὴν Καινὴ Διαθήκη, στὴν Παλαιά, στὴν παρούσα ζωὴ, στὴ μέλλουσα, αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν, αὐτὰ πού ἔγιναν, αὐτὰ πού γίνονται καθημερινά, τὰ παλαιά, τὰ μεσαῖα, τὰ τελευταῖα, τὰ παντοτινά, τὰ σχετικὰ με τὸ σῶμα, τὰ σχετικὰ με τὴν ψυχὴ, καὶ βλέποντας ἀπὸ παντοῦ νὰ ἔρχεται πλῆθος ἀποδείξεων πού διαλαλοῦν τὴν πρόνοιά του, ἀμφιβάλλεις ἀκόμη;

Ἄλλὰ δὲν ἀμφιβάλλεις καὶ πιστεύεις ὅτι προνοεῖ καὶ ἔχεις πείσει τὸν ἑαυτό σου γι' αὐτό. Λοιπὸν νὰ μὴν περιεργάζεσαι τίποτε πιά, ἀφοῦ γνωρίζεις καλὰ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἔχεις Κύριο πιο φιλόστοργο ἀπὸ τοὺς πατέρες καὶ πιο στοργικὸ ἀπὸ τὶς μητέρες, πού σ' ἀγαπάει πιο πολὺ ἀπ' ὅσο ἀγαπάει ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύφη, πού θεωρεῖ δική του ἀνάπαυση τὴ δική σου σωτηρία, καὶ χαίρεται γι' αὐτὴν πιο πολὺ ἀπ' ὅσο ἐσύ γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ σου ἀπὸ κινδύνους καὶ θανάτους (πράγμα πού ἔδειξα με τὸν Ἰωνᾶ), καὶ πού φανερῶνει κάθε εἶδος ἀγάπης, πού ἔχει ὁ πατέρας γιὰ τὰ παιδιά του ἢ ἡ μητέρα γιὰ τοὺς ἀπογόνους της, ὁ ἀμπελουργὸς γιὰ τὰ φυτὰ, ὁ οἰκοδόμος γιὰ τὴν τέχνη του, ὁ γαμβρὸς γιὰ τὴ νύφη, ὁ νέος γιὰ τὴ νέα, καὶ πού θέλει νὰ ἀπομακρύνει τὰ κακὰ ἀπὸ σένα, ὅσο ἀπέχει ἢ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση, ὅσο ψηλότερος εἶναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ (γιατὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδείξαμε), ἢ καλύτερα ὄχι μόνο τόσο ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερο· ὅπως δείξαμε ὅταν μιλούσαμε γι' αὐτὰ καὶ συμβουλέψαμε νὰ μὴ στεκόμαστε στὰ παραδείγματα, ἀλλὰ νὰ τὰ ξεπερνοῦμε με τοὺς λογισμοὺς μας. Γιατὶ εἶναι ἀνεξήγητη ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκατάληπτη ἢ στοργὴ του, ἀνέκφραστη ἢ ἀγαθότητα καὶ ἀνεξερεῦνητη ἢ φιλανθρωπία του.

Γνωρίζοντας λοιπὸν ὅλα αὐτά, καὶ με ὅσα εἶπε, καὶ με ὅσα ἔκαμε, καὶ με ὅσα θὰ κάμει, νὰ μὴν περιεργάζεσαι τίποτε, οὔτε νὰ πολυεξετάζεις, οὔτε νὰ λέγεις, γιατί αὐτό; γιὰ ποιό σκοπὸ αὐτό; Γιατὶ πῶς δὲν εἶναι τρέλλα καὶ χειρότερη ἀνοησία καὶ παραφροσύνη νὰ μὴν πολυεξετάζει κανεὶς τὸν ἰατρὸ ὅταν κόβει, καίει, καὶ δίνει πικρὰ φάρμακα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δοῦ-

θέντα φάρμακα, κἄν οἰκέτης ἦ, ἀλλὰ κεῖσθαι σιγῇ τὸν δεσπότην ταῦτα πάσχοντα καὶ χάριν εἰδέναί καὶ τῆς καύσεως αὐτῷ καὶ τῆς τομῆς καὶ τῶν φαρμάκων, καὶ ταῦτα ἐπ' ἀδήλω τῷ μέλλοντι· πολλοὶ γὰρ πολλοὺς καὶ ἀπέκτειναν ταῦτα ποιήσαντες· καὶ
 5 παραχωρεῖν αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς ὑποταγῆς ταῦτα ποιοῦντι· καὶ ἐπὶ ναύτου δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ οἰκοδόμου, καὶ ἐπὶ τῶν τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύματα μετιόντων· λέγω δὲ καταγέλαστον εἶναι νομίζειν, τὸ τὸν ἰδιώτην καὶ ἄπειρον ἀπαιτεῖν τὰς αἰτίας τῶν γινομένων ἀπάντων τὸν τεχνίτην, τὴν δὲ ἄφατον σοφίαν
 10 ἐκείνην, τὴν ἄφραστον, τὴν ἄρρητον, τὴν ἀκατάληπτον περιεργάζεσθαι καὶ ζητεῖν διὰ τί τὸ καὶ τὸ γέγονε καὶ ταῦτα εἰδότας σαφῶς, ὅτι ἀδιάπτωτος ἡ σοφία αὕτη, ὅτι πολλῆ ἀγαθότης αὐτοῦ ὅτι ἄρρητος ἡ πρόνοια, ὅτι πάντα πρὸς τὸ τέλος ἀπαντᾷ χρηστὸν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα εἰς ἡμᾶς· μόνον εἰ μὴ τὰ ἡμέτε-
 15 Ͼ διακόπτοιο· ὅτι οὐδένα ἀπολέσθαι βούλεται, ἀλλὰ σῶσαι. Πῶς οὖν οὐχ ὑπερβαλλούσης μανίας, τὸν πάντας σῶσαι καὶ βουλόμενον καὶ δυνάμενον, περιεργάζεσθαι ἐκ προοιμίων καὶ εὐθέως καὶ μηδὲ τὸ τέλος ἀναμένειν τῶν γινομένων;

9. Μάλιστα μὲν γὰρ οὔτε ἐκ προοιμίων, οὔτε μετὰ τᾶτα πο-
 20 λυπραγμονεῖν δεῖ· εἰ δὲ οὕτω περίεργος εἶ καὶ πολυπράγμων, ἀνάμενε τὸ τέλος καὶ σκόπει ποῦ ταῦτα ἀπαντᾷ καὶ μὴ θορυβοῦ, μηδὲ ταραττοῦ ἐκ προοιμίων. Ἐπεὶ καὶ τὸν χρυσοχόον ἄπειρός τις ὄρων ἐν ἀρχῇ τήκοντα τὸν χρυσὸν καὶ τῇ τέφρᾳ ἀναμιγνύντα καὶ τοῖς ἀχύροις, εἰ μὴ τὸ τέλος ἀναμείνειεν, ἠγήσεται ἀπολωλέ-
 25 ναι τὸ χρυσίον· οὕτω καὶ ἐν θαλάττῃ τις τεχθεὶς καὶ τραφεὶς, εἶτα ἀθρόον εἰς τὴν μεσόγειον μετοικισθεὶς καὶ καθ' ὄλου τῆς περὶ τὴν γῆν ἐπιμελείας ἀνήκοος ὢν, ἂν ἴδῃ τὸν σῖτον τὸν ἀποκείμενον καὶ φυλαττόμενον ὑπὸ θύραις καὶ μοχλοῖς καὶ νοτίδος ἀπηλλαγμένον, ἀθρόον ὑπὸ τοῦ γηπόνου ἐκφερόμενον, σκορπι-

λος, ἀλλὰ νὰ κάθεται ὁ κύριος σιωπηλὰ ὑπομένοντας αὐτὰ καὶ νὰ τοῦ ὀφείλει χάρη γιὰ τὸ κάψιμο καὶ τὴν τομὴ καὶ τὰ φάρμακα, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ γίνονται ἐνῶ τὸ μέλλον εἶναι ἄγνωστο (γιατὶ πολλοὶ ἰατροὶ κάνοντας αὐτὰ θανάτωσαν πολλούς), καὶ νὰ ἐπιτρέπει σ' αὐτὸν μὲ μεγάλη ὑποταγὴ νὰ κάνει αὐτά, καὶ στὸ ναύτη νὰ κάνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, ὅπως καὶ στὸν οἰκοδόμο καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἄλλα ἐπαγγέλματα, δηλαδὴ νὰ νομίζει κανεὶς πῶς εἶναι πολὺ γελοῖο τὸ νὰ ἀπαντᾷ ὁ ἰδιώτης καὶ ἄπειρος ἀπὸ τὸν τεχνίτη τίς αἰτίες ὄλων ἐκείνων ποὺ γίνονται, ἀλλὰ νὰ περιεργάζεται τὴν ἄφατη ἐκείνη σοφία, τὴν ἀνέκφραστη, τὴν ἀνείπωτη, τὴν ἀκατάληπτη, καὶ νὰ ζητᾷ γιατί ἔγινε αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ γίνονται ἐνῶ ξέρουμε καλὰ ὅτι ἡ σοφία αὐτὴ εἶναι ἀλάθητη, ὅτι ἡ ἀγαθότητά του εἶναι μεγάλη, ὅτι ἡ πρόνοιά του εἶναι ἀνέκφραστη, ὅτι ὅλα ὅσα γίνονται ἀπ' αὐτὸν σὲ μᾶς ἔχουν σκοπὸ τὴν ὠφέλειά μας. Ἄρκει μόνο νὰ μὴ θελήσουμε ἐμεῖς τὸ κακό μας, γιατί ὁ Θεὸς δὲ θέλει νὰ χάσει κανένα, ἀλλὰ νὰ σώσει. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπόδειξη ὑπερβολικῆς τρέλλας νὰ περιεργαζόμαστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀμέσως ἐκεῖνον ποὺ θέλει καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς σώσει ὅλους καὶ νὰ μὴν περιμένουμε τὸ τέλος αὐτῶν ποὺ γίνονται;

9. Καὶ μάλιστα δὲν πρέπει νὰ τὰ πολυεξετάζουμε αὐτὰ οὔτε ἀπὸ πρὶν οὔτε μετὰ. Ἐὰν ὅμως εἶσαι τόσο περίεργος καὶ τὰ ἐξετάξεις αὐτὰ τόσο πολὺ, περίμενε τὸ τέλος, παρατήρησε ποῦ καταλήγουν αὐτὰ καὶ νὰ μὴν ἀνησυχεῖς, οὔτε νὰ ταραξῆσαι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ καὶ τὸ χρυσοχόο ὅταν τὸν δεῖ κάποιος ἀνίδεος νὰ λειώνει τὸ χρυσάφι στὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὸ ἀνακατώνει μὲ τὴ στάχτη καὶ τὰ ἄχυρα, ἂν δὲν περιμένει τὸ τέλος, θὰ νομίσει ὅτι χάθηκε τὸ χρυσάφι. Ἔτσι καὶ ὅταν κανεὶς γεννηθεῖ καὶ μεγαλώσει στὴ θάλασσα καὶ ξαφνικὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν ξηρὰ καὶ δὲν ἔχει ἀκούσει ποτὲ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς, ἂν δεῖ τὸ σιτάρι ποὺ ἀποθηκεύεται καὶ φυλάγεται μὲ πόρτες καὶ μοχλοὺς καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὑγρασία, νὰ τὸ παίρνει ξαφνικὰ ὁ γεωργός, νὰ τὸ σκορπίζει, νὰ τὸ πετάει, καὶ νὰ βρίσκεται πάνω

ζόμενον, ριπτούμενον καὶ ἐπὶ τῆς ἀρούρας κείμενον τοῖς παριοῦ-
 σιν ἅπασιν καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπηλλαγμένον νοτίδος, ἀλλὰ καὶ
 πηλῶ καὶ τέλμασι παραδιδόμενον καὶ φύλακα οὐδένα ἔχοντα,
 οὐκ ἂν ἀπολέσθαι τὸν σῖτον νομίσειε καὶ κατέγνω τοῦ ταῦτα
 5 ποιοῦντος γηπόνου;

Ἄλλ' οὐ τῆς τοῦ πράγματος φύσεως ἢ κατάγνωσις, ἀλλὰ
 τῆς τοῦ μὴ καλῶς κρίναντος ἀπειρίας τε καὶ ἀνοίας, ἐκ προσι-
 μίων εὐθέως τὴν ψῆφον φέροντος. Ἐπεὶ εἰ τὸ θέρος ἀνέμεινε
 καὶ εἶδε τὰ λήϊα κομῶντα καὶ τὴν δρεπάνην ἠκονημένην καὶ τὸν
 10 σκορπισθέντα καὶ ἀφύλακτον μείναντα σῖτον καὶ σαπέντα καὶ
 διαφθαρέντα καὶ τῶ πηλῶ παραδοθέντα, τοῦτον ἐγειρόμενον
 καὶ πολυπλασίονα γινόμενον, ὠραιότερόν τε φαινόμενον καὶ τὴν
 παλαιότητα ἀποθέμενον καὶ μετὰ πολλῆς ὀρθούμενον τῆς σφο-
 δρότητος καὶ δορυφόρους οἶον ἔχοντα καὶ ἐνδύματα καὶ καλά-
 15 μιν πρὸς ὕψος ἐγείροντα καὶ τέρποντα τὸν θεατὴν καὶ τρέφοντα
 καὶ πολὺ παρέχοντα τὸ κέρδος, τότε ἂν ἐξεπλάγη μειζρόνως, ὅτι
 διὰ τοιούτων ἐπὶ τοιαύτην ἤχθη εὐθηνίαν καὶ παιδρότητα ὁ
 καρπός. Καὶ σὺ τοίνυν, ἄνθρωπε, μάλιστα μὲν μὴ περιεργάζου
 τὸν κοινὸν ἀπάντων ἡμῶν Δεσπότην· εἰ δὲ οὕτω φιλόνεικος εἶ
 20 καὶ τολμηρός, ὡς μαίνεσθαι τὴν μανίαν ταύτην, κἂν τὸ τέλος
 ἀνάμεινον τῶν γινομένων.

Εἰ γὰρ ὁ γηπόνος ὀλόκληρον ἀναμένει χειμῶνα, οὐ πρὸς
 ταῦτα ἅπερ ὁ σῖτος πάσχει βλέπων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κρυμοῦ,
 ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνα ὧν ἀπολαύειν μέλλει· πολλῶ μᾶλλον καὶ αὐ-
 25 τὸς ἐπὶ τοῦ τὴν οἰκουμένην γεωργοῦντος πᾶσαν καὶ τὰς ψυχὰς
 τὰς ἡμετέρας, δίκαιος ἂν εἶη ἀναμένειν τὸ τέλος· ἐγὼ δὲ τέλος
 οὐ τὸ ἐν τῶ παρόντι βίω μόνον λέγω (πολλάκις γὰρ τοῦτο καὶ
 ἐνταῦθα ἔσται), ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῶ μέλλοντι. Πρὸς ἓν γὰρ βλέπει
 τέλος ἑκατέρων τῶν βίων τούτων ἢ οἰκονομία, τὴν σωτηρίαν
 30 τὴν ἡμετέραν καὶ τὴν εὐδοκίμησιν. Εἰ γὰρ καὶ τῶ χρόνῳ διήρη-
 ται, ἀλλὰ τῶ σκοπῶ συνῆπται· καὶ ὥσπερ νῦν μὲν χειμῶν, νῦν

στὸ χωράφι στὴ διάθεση ὄλων τῶν διερχομένων, καὶ ὄχι μόνο νὰ μὴν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὑγρασία, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδίνε-ται στὴ λάσπη καὶ στοὺς βάλτους καὶ νὰ μὴν ἔχει κανένα φύλα-κα, δὲ θὰ νομίσει ὅτι χάθηκε τὸ σιτάρι καὶ δὲ θὰ κατηγορήσει τὸ γεωργὸ πὺ ἔκανε αὐτά;

Ἡ κατηγορία ὅμως δὲν ἀρμόζει σ' αὐτὸ πὺ ἔγινε, ἀλλὰ στὴν ἀπειρία καὶ τὴν ἀνοησία ἐκείνου πὺ δὲν ἔκρινε σωστά καὶ σχημάτισε τὴ γνώμη τοῦ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ ἂν περίμενε τὸ θέρος καὶ ἔβλεπε τὰ σπαρτὰ νὰ κυματίζουν καὶ τὸ δρεπάνι ἀκονισμένο καὶ τὸ σιτάρι, πὺ σκορπίσθηκε καὶ ἔμεινε ἀφύλακτο καὶ σάπισε καὶ καταστράφηκε καὶ παραδόθηκε στὴ λάσπη, νὰ σηκώνεται ψηλὰ καὶ νὰ πολλαπλασιάζεται καὶ νὰ φαίνεται ὠραιότερο καὶ νὰ χάνει τὴν παλαιότητα τοῦ καὶ νὰ ὑψώνεται μὲ πολλὴ δύναμη, καὶ σὰν νὰ ἔχει στηρίγματα καὶ κα-λύμματα καὶ νὰ σχηματίζει ψηλὸ καλάμι καὶ νὰ εὐχαριστεῖ καὶ νὰ τρέφει τὸ θεατὴ καὶ νὰ δίνει μεγάλο τὸ κέρδος, τότε θὰ ἔνιωθε πολὺ μεγάλη ἐκπληξη γιατί μέσα ἀπ' αὐτὰ ὁ καρπὸς ἔφθασε σὲ τόσο μεγάλη ἀφθονία καὶ λαμπρότητα. Καὶ σύ, ἄν-θρωπε, πολὺ περισσότερο, μὴν πολυεξετάζεις τὸν κοινὸ Κύριο ὄλων μας. Ἄν ὅμως εἶσαι τόσο φιλόνηκος καὶ τολμηρὸς, ὥστε νὰ ἔχεις αὐτὴ τὴ μανία, περίμενε τουλάχιστο τὸ τέλος ὄσων γί-νονται.

Γιατὶ ἂν ὁ γεωργὸς περιμένει ὀλοκληρο χειμῶνα, χωρὶς νὰ βλέπει σ' αὐτὰ πὺ παθαίνει τὸ σιτάρι τὴν ἐποχὴ τοῦ ψύχους ἀλλὰ σ' ἐκεῖνα πὺ πρόκειται ν' ἀπολαύσει, πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιο νὰ περιμένεις καὶ σύ τὸ τέλος στὴν περίπτωση ἐκείνου πὺ καλλιεργεῖ τὴν οἰκουμένη ὄλη καὶ τὶς ψυχὲς τὶς δι-κές μας· καὶ λέγω τέλος ὄχι μόνο αὐτὸ πὺ συμβαίνει στὴν πα-ρούσα ζωὴ (γιατὶ πολλὲς φορὲς αὐτὸ καὶ ἐδῶ γίνεται), ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πὺ συμβαίνει στὴ μέλλουσα ζωὴ. Γιατὶ ἡ οἰκονομία καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ζωῆς ἀποβλέπει σ' ἓνα τέλος, τὴ σωτηρία καὶ τὴν εὐτυχία μας. Γιατὶ, ἂν καὶ εἶναι χωρισμένες ἀπὸ τὸ χρόνο, εἶναι ὅμως ἐνωμένες ἀπὸ τὸ σκοπὸ. Καὶ ὄπως

δὲ ἕαρ, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ ἔτους ἡ τροπὴ πρὸς ἓν βλέπει, τῶν καρπῶν τὴν ἀκμὴν, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἔσται πραγμάτων. Ὅταν οὖν ἴδῃς τὴν Ἐκκλησίαν σκορπισθεῖσαν, τὰ ἔσχατα παθοῦσαν, ἐλαυνομένους, μαστιζομένους τοὺς ἐν αὐτῇ λάμποντας, τὸν πρόεδρον αὐτῆς πορρωτάτω ἀπενεχθέντα, μὴ ταῦτα
5 σκόπει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐκβησόμενα, τοὺς μισθοὺς, τὰς ἀμοιβάς, τὰ βραβεῖα, τὰ ἔπαθλα· «ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται», φησὶν.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς Παλαιᾶς, ἐπειδὴ οὐδέπω γνώριμος ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος ἦν, ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀμφοτέρωθεν ἐγίνετο· ἐπὶ
10 δὲ τῆς Καινῆς οὐ πανταχοῦ τοῦτο, ἀλλ' ἔστιν ὅπου τὰ μὲν λυπηρὰ ἐνταῦθα, τὰ δὲ χρηστὰ ἀναμένει τὴν ἐντεῦθεν ἡμῶν ἀποδημίαν. Ἄλλ' ὁμως εἰ καὶ ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὰ χρηστὰ αὐτοῖς ἐξέβαινε καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ ἐν τούτῳ μάλιστα θαυμαστοὶ ἂν εἶεν οἱ τούτων μὴ ἀπολελαυκότες, ὅτι μήτε τὸν περὶ ἀναστά-
15 σεως σαφῶς εἰδότες λόγον καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ συμβαίνοντα ὀρῶντες ἐπὶ τῶν πραγμάτων, οὐκ ἐσκανδαλίζοντο, οὐκ ἐθορυβοῦντο, οὐδὲ ἐταράττοντο, ἀλλὰ παρεχώρουν αὐτοῦ τῇ ἀκαταλήπτῳ προνοίᾳ, οὐδὲν ἐκ τῶν ἐναντίως γινομένων σκανδαλιζόμενοι, ἀλλ' εἰδότες αὐτοῦ τὸ εὖπορον καὶ εὐμή-
20 χανον τῆς σοφίας, τὸ τέλος ἀνέμενον, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ τέλους πᾶν, ὅπερ εἰς αὐτοὺς ἐτολμᾶτο, ἔφερον εὐχαρίστως καὶ τὸν συγχωροῦντα ταῦτα γίνεσθαι Θεὸν δοξάζοντες διετέλουν. Τάχα ἀσαφῆς ὁ λόγος οὗτος ὑμῖν εἶναι δοκεῖ· οὐκοῦν σαφέστερον αὐτὸν ποιῆσαι πειράσομαι.

25 10. Γέροντι γενομένῳ ποτὲ τῷ Ἀβραάμ, καὶ πρὸς παιδοποιίαν ἐκ τῆς ἡλικίας νεκρωθέντι λοιπόν· εἰς γὰρ τὸ γενέσθαι πατῆρ, οὐδὲν ἄμεινον τῶν τετελευτηκότων διέκειτο ζῶν· γέροντι τοίνυν ὄντι τῷ δικαίῳ καὶ σφόδρα γέροντι καὶ τῆς φυσικῆς

τώρα εἶναι χειμῶνας, ὕστερα ἀνοιξη, ἀλλὰ καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἢ ἀλλαγὴ τοῦ ἔτους ἀποβλέπει σ' ἓνα σκοπὸ, τὴν ὠρίμανση τῶν καρπῶν, ἔτσι ἀκριβῶς θὰ συμβεῖ καὶ στὰ δικά μας πράγματα. "Ὅταν λοιπὸν δεῖς τὴν Ἐκκλησίαν σκορπισμένη, νὰ ἔχει πάθει τὰ χειρότερα κακά, νὰ διώκονται, νὰ βασανίζονται ἐκεῖνοι ποὺ λάμπουν σ' αὐτήν, τὸν προϊστάμενὸ της νὰ ἔχει ἐξορισθεῖ στὰ πιὸ μακρινὰ μέρη, νὰ μὴ σκέπτεσαι μόνο αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ θὰ προκύψουν ἀπ' αὐτά, τοὺς μισθοὺς, τὶς ἀμοιβές, τὰ βραβεῖα, τὰ ἔπαθλα· «γιατὶ ὁποῖος ὑπομείνει ὡς τὸ τέλος, αὐτὸς θὰ σωθεῖ»³⁸, λέγει.

Στὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἦταν γνωστὸς ὁ λόγος γιὰ τὴν ἀνάσταση, καὶ τὰ δύο γίνονταν στὴν παρούσα ζωὴ· στὴν ἐποχὴ ὅμως τῆς Καινῆς δὲ συμβαίνει αὐτὸ παντοῦ, ἀλλὰ κάποτε συμβαίνουν ἐδῶ τὰ λυπηρά, ἐνῶ τὰ εὐχάριστα περιμένουν τὴν ἀναχώρησί μας ἀπὸ ἐδῶ. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ τοὺς συνέβαιναν τὰ εὐχάριστα καὶ ἐδῶ στὴν παρούσα ζωὴ, ἦταν πάρα πολὺ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν τὰ ἀπόλαυσαν, γιατί, χωρὶς νὰ γνωρίζουν καλὰ τὸ λόγο γιὰ τὴν ἀνάσταση καὶ παρ' ὅλο ποὺ ἔβλεπαν στὰ πράγματα νὰ συμβαίνουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, δὲ σκανδαλίζονταν, δὲν ἀνησυχοῦσαν, οὔτε ταραζόνταν, ἀλλὰ ὑποχωροῦσαν στὴν ἀκατάληπτη πρόνοιάν του, χωρὶς νὰ σκανδαλίζονται καθόλου ἀπ' ὅσα γίνονταν ἀντίθετα, ἀλλὰ γνωρίζοντας τὴν ἐφευρετικότητά καὶ ἐπινοητικότητά τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ περίμεναν τὸ τέλος, ἢ καλύτερα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τὸ καθεστὶ ποὺ τολμοῦσαν ἐναντίον τους τὸ ὑπέφεραν μὲ εὐχαρίστηση καὶ ζοῦσαν δοξάζοντας τὸ Θεὸ ποὺ ἐπέτρεπε νὰ γίνονται αὐτά. Ἴσως ὁ λόγος αὐτὸς νὰ σᾶς φαίνεται ἀσαφής· θὰ προσπαθήσω λοιπὸν νὰ τὸν κάμω σαφέστερο.

10. "Ὅταν ὁ Ἄβραὰμ ἐγίνε κάποτε γέρος καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικία ἐγίνε νεκρὸς πιά γιὰ τεκνοποιῖα –γιατὶ στὸ νὰ γίνε πατέρας δὲν ἦταν καθόλου καλύτερος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς παρ' ὅλο ποὺ ζοῦσε–, ὅταν λοιπὸν ἦταν γέρος ὁ δίκαιος, καὶ μάλιστα πολὺ γέ-

38. Ματθ. 10,22.

παιδοποιίας ὑπερβάντι τοὺς ὄρους ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ἔχοντι δὲ καὶ σύνοικον πέτρας ἀγονωτέραν τὴν Σάρραν, ἐπαγγέλλεται πατέρα ποιήσειν ὁ Θεὸς τοσούτων ἐκγόνων αὐτόν, ὡς παρισουῖσθαι αὐτῶν τὸ πλῆθος τῷ πλήθει τῶν ἄστρον.

5 Ὁ δέ, τοσούτων κωλυμάτων ὄντων, τῆς ἡλικίας ἤδη εἰς ἔσχατον γῆρας κατενεχθείσης καὶ τῆς γυναικὸς ἀπὸ τε τῆς ἡλικίας, ἀπὸ τε φύσεως πεπηρωμένης· οὐ γὰρ τὸ γῆρας διεκώλυε μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῆς φύσεως ἡ πῆρωσις· καὶ γὰρ καὶ νέας οὖσης ἄχρηστον τὸ τῆς φύσεως ἐργαστήριον ἦν· στεῖρα γὰρ ἦν ἡ
10 γυνή. Διὸ καὶ Παῦλος ἐπισημαινόμενος τοῦτο αὐτό, οὕτως ἔλεγε· «καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μητέρας Σάρρας», οὐκ εἶπε τὴν νέκρωσιν Σάρρας· ἀπλῶς, ἵνα μὴ τὴν ἡλικίαν ὑποπτεύσης μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς μητέρας τὴν νέκρωσιν, τὴν οὐκ ἀπὸ χρόνων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φύσεως γεγεννημένην· ἀλλ' ὁμως καὶ τηλι-
15 κούτων, ὅπερ ἔφην, κωλυμάτων ὄντων, εἰδὼς τί ποτέ ἐστὶν ἐπαγγελία Θεοῦ, πῶς εὐμήχανός τε καὶ εὖπορος καὶ οὐ νόμοις φύσεως, οὐ δυσκολίᾳ πραγμάτων, οὐκ ἄλλω τινὶ κωλυομένη, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐναντίων βαδίζουσα καὶ τὸ ἐπηγγελμένον εἰς ἔργον ἄγουσα, κατεδέξατο τὸ εἰρημένον καὶ ἐπίστευσε τῇ ὑποσχέ-
20 σει καὶ τὸν θόρυβον τὸν ἐκ τῶν λογισμῶν οὐδὲ κινηθῆναι ὅλως ἀφείς, ἀξιοπίστον ἔκρινεν εἶναι ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι, πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας πλήρωσιν τοῦ ὑποσχομένου τὴν δύναμιν, οὐκ ἐξετάσας, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ταῦτα ἔσται καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐν νεότητι, ἀλλ' ἐν γῆρα καὶ ὀψέ ποτε καὶ βραδέως.

25 Διὸ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸν ἀνακηρύττει μετὰ λαμπρᾶς τῆς φωνῆς οὕτω λέγων· «ὅς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν». Τί ἐστὶ «παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι»; Παρ' ἐλπίδα τὴν ἀνθρωπίνην, ἐπ' ἐλπίδι τῇ τοῦ Θεοῦ, τῇ πάντα νικῶσῃ, τῇ πάντα δυναμένη, τῇ πάντων περιγι-

ρος, και εἶχε ξεπεράσει πάρα πολὺ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς τεκνοποιΐας και εἶχε σύζυγο πιὸ ἄγονη ἀπὸ τὴν πέτρα, τὴ Σάρρα, τοῦ ὑπόσχεται ὁ Θεὸς νὰ τὸν κάνει πατέρα τόσων ἀπογόνων, ὥστε τὸ πλῆθος τους νὰ εἶναι ἴσο μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρον.

Ὁ Ἀβραάμ, ἂν και ὑπῆρχαν τόσο ἐμπόδια, ἀφοῦ ἡ ἡλικία του εἶχε φθάσει πιά στὰ βαθιὰ γηρατειὰ και ἡ γυναίκα του εἶχε γίνει ἀνίκανη και ἀπὸ τὴν ἡλικία και ἀπὸ τὴ φύση, γιατί δὲν τὴν ἐμπόδιζαν μόνο τὰ γηρατειὰ ἀλλὰ και ἡ ἴδια ἡ ἀναπηρία τῆς φύσης, ἀφοῦ και ὅταν ἦταν νέα τὸ ἐργαστήρι τῆς φύσης ἦταν ἄχρηστο, ἐπειδὴ ἡ γυναίκα ἦταν στεῖρα (γι' αὐτὸ και ὁ Παῦλος ἐπισημαίνοντας τοῦτο ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «και τὴ νέκρωση τῆς μήτρας τῆς Σάρρας»³⁹ και δὲν εἶπε τὴ νέκρωση τῆς Σάρρας ἀπλῶς, γιὰ νὰ μὴν ὑποψιασθεῖς τὴν ἡλικία μόνο, ἀλλὰ και τῆς ἴδιας τῆς μήτρας τὴ νέκρωση, πού εἶχε γίνει ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ χρόνια ἀλλὰ και ἀπὸ τὴ φύση), ἀλλ' ὅμως ἂν και ὑπῆρχαν, ὅπως εἶπα, τόσο μεγάλα ἐμπόδια, ἐπειδὴ γνώριζε τί σημαίνει ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, πόσο ἐπινοητικὴ και πόσο ἐφευρετικὴ εἶναι, ὅτι δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσης οὔτε ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν πραγμάτων οὔτε ἀπὸ κάτι ἄλλο, ἀλλὰ ὅτι βαδίζει μέσα ἀπὸ τὰ ἀντίθετα και πραγματοποιεῖ τὴν ὑπόσχεσή του, δέχθηκε τὸ λόγο και πίστεψε τὴν ὑπόσχεση και χωρὶς ν' ἀφήσει νὰ κινηθεῖ καθόλου ἡ ταραχὴ τῶν λογισμῶν του θεώρησε πῶς ἡ δύναμη ἐκείνου πού ὑποσχέθηκε εἶναι ἀξιόπιστη, ὅπως πραγματι και εἶναι, γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑπόσχεσης, χωρὶς νὰ ἐξετάσει πῶς και μὲ ποιό τρόπο θὰ γίνουν αὐτά, και γιὰ ποιό λόγο δὲν ἔγιναν στὴ νεότητά του, ἀλλὰ στὰ γηρατειά του και κάποτε και ἀργότερα.

Γι' αὐτὸ και ὁ Παῦλος τὸν ἐπαινεῖ μὲ δυνατὴ φωνὴ λέγοντας τὰ ἐξῆς: «ὁ ὁποῖος χωρὶς ἐλπίδα πίστεψε, στηριγμένος στὴν ἐλπίδα, στὸ ὅτι θὰ γίνει πατέρας πολλῶν ἐθνῶν»⁴⁰. Τί σημαίνει «χωρὶς ἐλπίδα, στηριγμένος στὴν ἐλπίδα»; Χωρὶς τὴν ἐλπίδα τὴν ἀνθρώπινη, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ, πού ὅλα τὰ νικάει, ὅλα τὰ μπορεῖ, ὅλα τὰ κατανικάει. Και πίστεψε ὄχ

40. Ρωμ. 4,18.

νομένη. Καὶ ἐπίστευσεν οὐκ εἰς τὸ πατὴρ γενέσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνῶν τοσούτων, ὁ γέρων καὶ ἄγονος, ὁ στεῖραν καὶ γεγηρακυῖαν γυναῖκα ἔχων, κατὰ τὸ εἰρημένον· «οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. Καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει οὐ κατενόησε τὸ ἑαυ-
 5 τοῦ σῶμα νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρχων καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι, ὃ ἐπήγγελλται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· ἀναπηδήσας καὶ ἐξαλ-
 10 λόμενος εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἀναδραμῶν τοῦ ὑποσχομένου καὶ ἐννοήσας αὐτοῦ τὴν ἄφατον δύναμιν, ἐπείσθη σαφῶς, ὅτι πάντως ἔσται τὸ εἰρημένον. Καὶ τούτῳ μάλιστα τὸν Θεὸν ἐδόξασε, τῷ μὴ περιεργάσασθαι, μηδὲ πολυπραγμονῆσαι, ἀλλὰ τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς σοφίας
 15 αὐτοῦ καὶ τῆς δυνάμεως παραχωρῆσαι καὶ μηδὲν ἀμφιβάλλειν ὄλως περὶ τῶν εἰρημένων.

Ὅρας ὅτι τοῦτό ἐστι μάλιστα τὸ δοξάζειν τὸν Θεόν, τὸ αἰεὶ παραχωρεῖν αὐτοῦ τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς προνοίας καὶ τῇ ἀρρήτῳ δυνάμει καὶ σοφίᾳ καὶ μὴ περιεργάζεσθαι, μηδὲ πολυ-
 20 πραγμονεῖν, μηδὲ λέγειν, διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; πῶς τοῦτο ἔσται; Οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκεῖνον, τὸν μονογενῆ καὶ γνήσιον, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἐκελεύετο καταθύειν καὶ οὐδὲ τότε ἐσκανδαλίζετο. Καίτοι πολλὰ ἦν τὰ δυνάμενα σκανδαλίσει τὸν μὴ νήφοντα,
 25 μηδὲ ἐγρηγορότα· καὶ αὐτὸ πρῶτον τὸ ἐπίταγμα, εἰ ὁ Θεὸς τοιαύτας καταδέχεται θυσίας, καὶ παιδοκτόνους εἶναι κελεύει τοὺς πατέρας καὶ βιαίῳ τελευτῇ καταλύειν τὸν βίον καὶ ἀώρῳ παραδιδόναι τοὺς παῖδας θανάτῳ καὶ αὐτόχειρας γενέσθαι τῶν γεννηθέντων καὶ αἵματι τοιούτῳ τὸν βωμὸν αἰμάσσεσθαι βού-
 30 λεται τὸν αὐτοῦ καὶ δεξιὰν ὀπλίζεσθαι πατρικὴν κατὰ τοῦ μονο-

μόνο στὸ ὅτι θὰ γίνεи πατέρας, ἀλλὰ καὶ τόσων πολλῶν ἐθνῶν, ὁ γέροντας καὶ ἄγονος, ποὺ εἶχε στεῖρα καὶ γερασμένη γυναίκα, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ εἶχε λεχθεῖ· «ἔτσι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου. Καὶ ἐπειδὴ δὲν κλονίσθηκε στὴν πίστη του, δὲ σκέφθηκε τὸ σῶμα του ποὺ ἦταν νεκρό, γιατί ἦταν περίπου ἑκατὸ ἐτῶν, οὔτε καὶ τὴ νέκρωση τῆς μήτρας τῆς Σάρρας· στὴν ὑπόσχεση ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲ διακρίθηκε γιὰ ἀπιστία, ἀλλὰ δυνάμωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν πίστη, δοξάζοντας τὸ Θεὸ καὶ σχηματίζοντας τὴν πεποίθηση, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ὑπόσχεται ὁ Θεός, εἶναι δυνατὸς καὶ νὰ τὸ ἐκτελέσει»⁴¹. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐπειδὴ ξεπέρασε καὶ ἀποτίναξε ἀμέσως τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία καὶ ἔφθασε στὸ ὕψος ἐκείνου ποὺ ὑποσχέθηκε καὶ κατανόησε τὴν ἀνέκφραστη δύναμή του, πείσθηκε ἐντελῶς ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνεи αὐτὸ ποὺ λέχθηκε. Καὶ μ' αὐτὸ δόξασε πιο πολὺ τὸ Θεό, μὲ τὸ ὅτι δὲν περιεργάσθηκε, οὔτε πολυεξέτασε, ἀλλὰ μὲ τὸ ὅτι ὑπάκουσε στὴν ἀκατάληπτη σοφία του καὶ τὴ δύναμή του καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν ἀμφέβαλλε καθόλου γιὰ ὅσα λέχθηκαν.

Βλέπεις ὅτι αὐτὸ εἶναι κυρίως ποὺ δοξάζει τὸ Θεό, τὸ νὰ ὑποχωρεῖ κανεῖς πάντοτε στὴν ἀκατάληπτη πρόνοιά του καὶ στὴν ἀνέκφραστη δύναμη καὶ σοφία του καὶ τὸ νὰ μὴν περιεργάζεται, οὔτε νὰ πολυεξετάζει, οὔτε νὰ λέγει, γιατί αὐτό; γιὰ ποῖο σκοπὸ ἐκεῖνο; πῶς θὰ συμβεῖ αὐτό; Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνο τὸ θαυμαστό, ἀλλὰ τὸ ὅτι καὶ τὸν υἱὸ του ἐκεῖνον, τὸ μονογενὴ καὶ γνήσιο, μετὰ τὴν ὑπόσχεση αὐτή, ὅταν ἔπαιρνε τὴν ἐντολὴ νὰ τὸν θυσιάσει, οὔτε καὶ τότε σκανδαλιζόταν. Καὶ ἦταν βέβαια πολλὰ αὐτὰ ποὺ μπορούσαν νὰ σκανδαλίσουν ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἦταν νηφάλιος οὔτε προσεκτικός. Καὶ πρῶτα αὐτὴ ἡ προσταγή, ἂν δηλαδή ὁ Θεὸς δέχεται τέτοιες θυσίες καὶ προστάζει τοὺς πατέρες νὰ γίνονται παιδοκτόνοι καὶ νὰ καταλύουν τὴ ζωὴ τους μὲ βίαιο τρόπο καὶ νὰ παραδίνουν τὰ παιδιά τους σὲ πρόωρο θάνατο καὶ νὰ σκοτώνουν μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χέρια τὰ παιδιά τους, καὶ ἂν θέλει μὲ τέτοιο αἷμα νὰ βρέχεται ὁ βωμὸς του καὶ νὰ ὀπλίζεται τὸ πατρικὸ χέρι ἐναντίον τοῦ μονο-

γενοῦς παιδὸς καὶ φονέων εἶναι χαλεπώτερον τὸν δίκαιον· καὶ μετὰ τούτου καὶ ἡ τῆς φύσεως τυραννὶς θορυβοῦσα, ταραττούσα, οὐκ ἐπειδὴ πατὴρ ἦν μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ φιλόστοργος καὶ πατὴρ τοιούτου παιδός, γνησίου, μονογενοῦς, καλοῦ μὲν 5 ἰδεῖν, καλοῦ δὲ νοῆσαι. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἦν, καὶ αὐτῇ τῆς ἀρετῆς τῇ ἀκμῇ, διπλῇ τότε ἀπολάμπων τῇ εὐμορφίᾳ καὶ τῇ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ τοῦ σώματος. Οὐ μικρὸν δὲ εἰς φιλοστοργίαν καὶ τὸ παρ' ἐλπίδα δοθῆναι πᾶσαν. Ἴστε γὰρ πῶς ποθεινὰ τὰ τοιαῦτα παιδιά, τὰ παρ' ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν καὶ 10 οὐ νόμῳ φύσεως κεχαρισμένα, οἷος ἐκεῖνος ἦν.

Καὶ μετὰ τούτων δὴ πάντων τὸ μάλιστα ἱκανὸν παρασχεῖν σκάνδαλον ἢ ἐπαγγελία καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἦν· ἐναντίον γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ ἐπιταχθέν. Τὸ μὲν γὰρ ἐπαγγελθέν ἦν, «οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ»· τὸ δὲ ἐπιτεταγμέ- 15 νον, τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ, ἀφ' οὗ πᾶσαν ἔμελλεν ἐμπλήσειν τὴν οἰκουμένην, τοῦτον ἐκ μέσου γίνεσθαι καὶ θανάτῳ παραδίδοσθαι καὶ σφαγῇ χαλεπωτάτῃ. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἔσκανδαλίζετο, οὐδὲ ἐθορυβεῖτο ὁ δίκαιος ἐκεῖνος. οὐδὲ ἔπαθέ τι τοιοῦτόν, οἷον εἰκὸς ἦν τινα τῶν ἀνοήτων παθεῖν καὶ χαμαὶ συρομένων. Οὐδὲ 20 γὰρ εἶπε πρὸς ἑαυτόν, Ἦπατήθημεν; παρελογίσθημεν; Θεοῦ τοῦτο ἐπίταγμα; Ἄπαγε, οὐ πείθομαι τὸ παιδοκτόνον με γενέσθαι ἀμήχανον, καὶ τοιούτῳ φοινίζαι αἵματι τὴν δεξιάν μου. Πῶς δὲ τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἔξει πέρας; Ἄν γὰρ ἀνέλω τὴν ρίζαν, πόθεν οἱ κλάδοι; πόθεν οἱ καρποί; Ἄν καταχώσω τὴν 25 πηγὴν, πόθεν οἱ ποταμοί; Ἄν ἀφανίζω τὸν υἱόν, πόθεν μοι τὸ πλῆθος τῶν ἐγγόνων τὸ τῷ πλήθει τῶν ἄστρον παρισούμενον; Πῶς οὖν ὑπέσχετο ἕτερα καὶ ἐναντία ἐπιτάττει νῦν;

Τούτων οὐδὲν οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν· ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ

γενοῦς παιδιοῦ του καὶ νὰ εἶναι ὁ δίκαιος πιὸ φοβερός ἀπὸ τοὺς φονιάδες. Καὶ μαζί μ' αὐτὸ καὶ ἡ ἐξουσία τῆς φύσης νὰ τὸν ἀνησυχεῖ καὶ νὰ τὸν ταράζει, ὄχι γιατί ἦταν πατέρας μόνο, ἀλλὰ γιατί ἦταν καὶ φιλόστοργος καὶ πατέρας τέτοιου παιδιοῦ, γνήσιου, μονογενοῦς, ὁμορφου καὶ ἔξυπνου. Γιατὶ πραγματικὰ βρισκόταν σ' αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀκμὴ τῆς ἀρετῆς, λάμποντας τότε μὲ τὴ διπλὴ ὁμορφιά, καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Καὶ δὲν ἦταν μικρὸ πρᾶγμα γιὰ νὰ κινήσει τὴ φιλοστοργία του καὶ τὸ ὅτι δόθηκε σ' αὐτὸν χωρὶς καμιὰ ἐλπίδα. Γιατὶ γνωρίζετε πόσο ἀγαπητὰ εἶναι αὐτὰ τὰ παιδιά, τὰ χαρισμένα χωρὶς ἐλπίδα καὶ προσδοκία καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς φύσης, ὅπως ἦταν ἐκεῖνο.

Καὶ μαζί μὲ ὅλα αὐτὰ ἐκεῖνο ποῦ κυρίως ἦταν ἱκανὸ νὰ τὸν σκανδαλίσει ἦταν ἡ ἐπαγγελία καὶ ἡ ὑπόσχεση, καθόσον ἡ ἐντολὴ ἦταν ἀντίθετη σ' αὐτή. Γιατὶ ἡ ἐπαγγελία ἦταν, «ἔτσι θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου, ὅπως τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ»⁴², ἐνῶ ἡ ἐντολὴ ἦταν, ὁ υἱὸς ὁ μονογενής, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ γεμίσει ὅλη τὴν οἰκουμένη, αὐτὸς νὰ φύγει ἀπὸ τὴ μέση καὶ νὰ παραδοθεῖ σὲ θάνατο καὶ στὴν πιὸ φοβερὴ σφαγὴ. Ἄλλ' οὔτε ἔτσι σκανδαλιζόταν, οὔτε ἀνησυχοῦσε ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, οὔτε ἔπαθε κάτι τέτοιο, ὅπως ἦταν φυσικὸ νὰ πάθει κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀνόητους καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ σέρνονται στὴ γῆ. Καὶ οὔτε εἶπε στὸν ἑαυτό του, τί εἶναι αὐτό; Ἐξαπατήθηκα; Παραλογίσθηκα; Εἶναι τοῦ Θεοῦ αὐτὴ ἡ ἐντολή; Μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη, δὲν πιστεύω εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνω παιδοκτόνος καὶ μὲ τέτοιο αἷμα νὰ βάψω τὸ χέρι μου. Πῶς ὁμῶς θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐπαγγελία; Γιατὶ ἂν καταστρέψω τὴ ρίζα, ἀπὸ ποῦ θὰ βγοῦν τὰ κλαδιά; Ἀπὸ ποῦ οἱ καρποί; Ἄν φράξω τὴν πηγὴ ἀπὸ ποῦ θὰ πηγάσουν οἱ ποταμοί; Ἄν ἀφανίσω τὸ παιδί, ἀπὸ ποῦ θ' ἀποκτήσω τὸ πλῆθος τῶν ἀπογόνων ποῦ θὰ εἶναι ἴσο μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄστρων; Πῶς λοιπὸν ὑποσχέθηκε ἄλλα καὶ τὰ ἀντίθετα προστάζει τώρα;

Ἄπ' αὐτὰ δὲν εἶπε τίποτε, οὔτε σκέφθηκε, ἀλλὰ κατέφυγε

42. Γεν. 15,5.

τὴν δύναμιν τοῦ ἐπαγγειλαμένου καταφυγῶν, τὴν ἄφατον, τὴν εὐμήχανον, τὴν εὐπορον, τὴν διὰ τῶν ἐναντίων διαλάμπουσαν, τὴν ἀνωτέραν τῶν τῆς φύσεως νόμων, τὴν πάντων δυνατωτέραν, τὴν οὐδὲν ἔχουσαν τὸ ἀντιπῖπτον καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς
 5 τῆς πληροφορίας τὸ ἐπίταγμα ἦνυε καὶ ἔσφαξε τὸν υἱὸν καὶ ἤμαξε τὴν δεξιὰν καὶ ἐφοίνιξε τὸ ξίφος καὶ διὰ τῆς δειρῆς τὴν μάχαιραν ἤλασεν· εἰ γὰρ καὶ μὴ τῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ ταῦτα πάντα ἐπλήρωσε. Διὸ καὶ Μωϋσῆς αὐτὸν θαυμάζων, οὕτως ἔφη· «καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα, ὁ Θεὸς ἐπείραζε τὸν
 10 Ἀβραὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ, λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαὰκ καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἐφ' ἐν τῶν ὀρέων, ὧν ἂν σοι εἶπω». Ταῦτα τὰ τῆς ὑποσχέσεως ρήματα, τὰ τῆς ἐπαγγελίας, τὰ λέγοντα, ὅτι πλήθους ἐκγόνων ἔσται πατήρ καὶ ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ;

15 Ὅρα πῶς μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα, ἀκούσας σφάζει τὸν υἱὸν κατεδέξατο τὸν ἀφ' οὗ τοσοῦτον ἐμελλεν ἔσεσθαι τὸ πλῆθος, τοῦτον ἀνελεῖν καὶ καταθῆσαι καὶ ἐκ μέσου ποιῆσαι καὶ ἱερεῖον τῷ Θεῷ προσαγαγεῖν. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ αὐτὸν ἐντεῦθεν θαυμάζων πάλιν οὕτως ἐστεφάνου καὶ ἀνεκήρυττε λέγων· «πί-
 20 στει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος»· εἶτα δεικνὺς ἠλίκον πρᾶγμα ἐποίησε καὶ ὄσσην ἐπεδείξατο πίστιν, ἐπήγαγε· «καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας δεξάμενος». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, φησὶν, ὅτι δύο παῖδας εἶχε γνησίους καὶ προσεδόκα ἀναιρεθέντος τούτου,
 25 ἀπὸ τοῦ ἐτέρου τοῦ πλῆθους ἐκείνου ἔσεσθαι πατήρ, ἀλλὰ καὶ μόνον εἶχεν αὐτὸν καὶ ἀπὸ μόνου τούτου τὰς τῆς ἐπαγγελίας ἤρητο· καὶ ὁμως τοῦτον εἶλετο καταθῆσαι, ὡσπερ ἐν τῇ ὑποσχέσει τῆς γεννήσεως αὐτοῦ μήτε τῇ οἰκείᾳ νεκρώσει, μήτε τῇ πηρώσει τῆς φύσεως τῆς γυναικὸς κωλυθεὶς πρὸς τὴν πίστιν,
 30 οὕτως οὐδὲ ἐνταῦθα τῷ θανάτῳ παρεμποδισθεὶς.

πάλι στη δύναμη εκείνου που έδωσε την υπόσχεση, την ανείπωτη, την έφευρετική, την έπινοητική, τη δύναμη που λάμπει μέσα από τα αντίθετα, που είναι ανώτερη από τους νόμους της φύσης, που είναι πιο δυνατή απ' όλα, που δεν έχει τίποτε να την έμποδίζει, και έκτέλεσε με πολλή προθυμία την προσταγή και έσφαξε τον υίο του και αίμάτωσε το χέρι του και έβαψε κόκκινο το ξίφος και πέρασε το μαχαίρι από το λαιμό· γιατί και αν δεν τα έκαμε στην πράξη αυτά, τα πραγματοποίησε όμως όλα στη διάθεσή του. Γι' αυτό και ο Μωϋσής θαυμάζοντάς τον είπε τα εξής: «και συνέβηκε ύστερα από τα λόγια αυτά, ο Θεός δοκίμαζε τον Άβραάμ και του είπε; πάρε τον υίο σου τον αγαπητό, που αγάπησες πολύ, τον Ίσαάκ, και πρόσφερε του θυσία επάνω σ' ένα βουνό που θα σου πω»⁴³. Αυτά είναι τα λόγια της υπόσχεσης, τα λόγια της έπαγγελίας, που λέγουν ότι θα είναι πατέρας πολλών απογόνων και οι απόγονοί του θα είναι όπως τα άστρα του ουρανού;

Πρόσεχε πώς μετά τα λόγια αυτά, όταν άκουσε να σφάζει τον υίο του, δέχθηκε εκείνον από τον όποιο έπρόκειτο να γίνει τόσο πλήθος να τον σκοτώσει και να τον θυσιάσει και να τον εξαφανίσει και να τον προσφέρει σφάγιο στο Θεό. Και ο Παύλος θαυμάζοντάς τον πάλι γι' αυτό έτσι τον στεφάνωνε και τον επαινούσε λέγοντας: «με την πίστη πρόσφερε ο Άβραάμ τον Ίσαάκ όταν δοκιμάσθηκε»⁴⁴. Στη συνέχεια, δείχνοντας πόσο μεγάλο πράγμα έκαμε και πόση πίστη φανέρωσε, πρόσθεσε: «έκείνος που έλαβε τις υποσχέσεις πρόσφερε και το μονογενή του υίο». Αυτό που λέγει σημαίνει το εξής: δεν είναι δυνατό να πει κανείς, λέγει, ότι είχε δύο γνήσια παιδιά και περίμενε, αν σκοτωθεί το ένα από το άλλο να γίνει πατέρας του πλήθους εκείνου, αλλά και μόνο το είχε και απ' αυτό μόνον εξαρτόνταν ή έκπλήρωση της υπόσχεσης: και όμως αυτό προτίμησε να το θυσιάσει και όπως στην υπόσχεση της γέννησής του ούτε από τη δική του νέκρωση ούτε από την αναπηρία της φύσης της γυναίκας του έμποδίσθηκε να το πιστέψει, έτσι ούτε εδώ παρεμποδίσθηκε από το θάνατο.

Παράβαλε τοίνυν ταῦτα πρὸς τὰ νῦν γεγενημένα καὶ ὄψει σου τὴν μικροψυχίαν καὶ ὄψει τὴν εὐτέλειαν τῶν σκανδαλιζομένων καὶ εἴση σαφῶς, ὅτι οὐδαμόθεν ἐτέρωθέν σοι τὸ σκάνδαλον γίνεται, ἢ ἐκ τοῦ μὴ παραχωρεῖν τῇ ἀκαταλήπτῳ τοῦ Θεοῦ 5 προνοίᾳ, ἀλλ' ἐπιζητεῖν οἰκονομιῶν τρόπον πανταχοῦ καὶ αἰτίας τῶν γινομένων ἀπαιτεῖν καὶ ἕκαστα περιεργάζεσθαι· ὅπερ εἰ ἔπαθεν ὁ Ἀβραάμ, ἔμελλε πρὸς τὴν πίστιν χωλεύειν. Ἀλλ' οὐκ ἔπαθε, διὸ καὶ ἔλαμψε καὶ πάντων ἐπέτυχε τῶν ἐπηγγελμένων· οὐδὲ ἐσκανδαλίζετο, οὐδὲ τῷ γήρᾳ, οὐδὲ τῷ μετὰ ταῦτα ἐπιτά- 10 γματι· οὐδὲ ἐνόμισε κώλυμα εἶναι τὸ ἐπίταγμα τῇ ὑποσχέσει, οὔτε ἀναιρετικὴν εἶναι τὴν θυσίαν τῆς ἐπαγγελίας, οὐδὲ εἰς ἀπόγνωσιν ἐνέπιπτε τῆς ὑποσχέσεως, καίτοι πρὸς αὐτὸ τὸ πέρας τῶν πραγμάτων ἐλθόν. Μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, ὅτι οὐκ εἶασεν ὁ Θεὸς εἰς ἔργον τὸ ἐπίταγμα ἐλθεῖν, οὐδὲ αἰμαχθῆναι τοῦ δι- 15 καίου τὴν δεξιάν· ἀλλ' ἐκεῖνο σκόπει, ὅτι τούτων οὐδὲν ὁ δίκαιος ἤδει, οὐδὲ ὅτι ζῶντα ἀπολήψεται τὸν υἱὸν καὶ οὕτως οἴκαδε ἐπιστρέψαι ἠπίστατο, ἀλλ' ἔτεινεν ὅλην πρὸς τὴν σφαγὴν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ δευτέρου καλεῖται ἐκ τῶν οὐρανῶν. Οὐ 20 γὰρ εἶπεν αὐτῷ, Ἀβραάμ' ἀπλῶς, ἀλλά, «Ἀβραάμ, Ἀβραάμ», τῷ διπλασιασμῷ τῆς φωνῆς τὴν ἐπιτεταμένην πρὸς τὴν θυσίαν προαίρεσιν ἀνείργων τε καὶ ἀναχαιτίζων· οὕτως ὅλως τοῦ ἐπιτάγματος ἦν. Εἶδες πῶς τὸ πᾶν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ ἐπεπλήρωτο καὶ σκάνδαλον οὐδαμοῦ. Τὸ δὲ αἴτιον, τὸ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ 25 τοῦ Θεοῦ. Τί δὲ ὁ Ἰωσήφ; Εἶπέ μοι. Οὐ τοιοῦτόν τι καὶ αὐτὸς πέπονθε; Καὶ γὰρ κάκείνῳ μεγάλη τις ὑπόσχεσις ἦν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένη καὶ τὰ γινόμενα πάλιν ἀπεναντίας τῆς ὑποσχέσεως ἐγίνετο. Ἡ μὲν γὰρ ὑπόσχεσις ἦν διὰ τῶν ὄνειράτων, προσκυνήσειν αὐτὸν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ διπλῆ ὄψις τοῦτο ἀνεκήρυτ- 30 τεν, ἢ τε διὰ τῶν ἄστρον, ἢ τε διὰ τῶν δραμάτων· τὰ δὲ μετὰ τὰς ὄψεις ταύτας συμβᾶντα ἐναντία τῶν ὄψεων ἦν.

Σύγκρινε λοιπὸν αὐτὰ μ' ἐκεῖνα ποὺ γίνονται τώρα καὶ θὰ δεῖς τὴ μικροψυχία σου καὶ θὰ δεῖς τὴν εὐτέλεια αὐτῶν ποὺ σκανδαλίζονται καὶ θὰ γνωρίσεις καλὰ ὅτι δὲ σκανδαλίζεσαι ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ παρά ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ὑποχωρεῖς στὴν ἀκατάληπτη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζητᾷς παντοῦ τρόπο οἰκονομιῶν καὶ ἀπαιτεῖς αἰτίες γι' αὐτὰ ποὺ γίνονται καὶ περιεργάζεσαι τὸ καθένα, πράγμα ποὺ ἂν τὸ πάθαινε ὁ Ἀβραάμ, ἔμελλε νὰ χωλαίνει στὴν πίστη. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἔπαθε, γι' αὐτὸ καὶ ἔλαμψε καὶ ἐπέτυχε ὅλες τὶς ὑποσχέσεις· δὲν σκανδαλιζόταν, οὔτε ἀπὸ τὰ γηρατεία, οὔτε ἀπὸ τὴν κατοπινὴ προσταγή· οὔτε θεώρησε πῶς ἡ προσταγὴ ἦταν ἐμπόδιο στὴν ὑπόσχεση, οὔτε πῶς ἡ θυσία ἀναιροῦσε τὴν ἐπαγγελία, οὔτε ἔπεφτε σὲ ἀπόγνωση γιὰ τὴν ὑπόσχεση, μολονότι ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ τέλος τῶν πραγμάτων. Γιατὶ μὴ μοῦ λέγεις αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἄφησε ὁ Θεὸς νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ προσταγὴ, οὔτε νὰ βαφεῖ στὸ αἷμα τὸ χέρι τοῦ δικαίου, ἀλλὰ πρόσεχε ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲ γνώριζε ὁ δίκαιος, οὔτε ὅτι θὰ πάρει πίσω ζωντανὸ τὸν υἱὸ του καὶ δὲν πίστευε ὅτι θὰ ἐπιστρέψει ἔτσι στὸ σπίτι, ἀλλὰ πρόσφερε ὅλη του τὴ διάθεση γιὰ τὴ σφαγὴ.

Γι' αὐτὸ καὶ δυὸ φορές καλεῖται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ δὲν τοῦ εἶπε, «Ἀβραάμ», μόνο, ἀλλὰ, «Ἀβραάμ, Ἀβραάμ»⁴⁵, θέλοντας μὲ τὸ διπλασιασμὸ τῆς φωνῆς νὰ τοῦ ἐμποδίσει καὶ νὰ τοῦ συγκρατήσῃ τὴν ὀρμητικὴ του διάθεση γιὰ τὴ θυσία· τόσο ὀλοκληρωτικὰ ἦταν ἀφοσιωμένος στὴν προσταγὴ. Εἶδες πῶς τὰ πάντα πραγματοποιήθηκαν στὴ διάθεση του καὶ καθόλου δὲ σκανδαλίσθηκε; Καὶ ἡ αἰτία εἶναι ὅτι δὲν περιεργαζόταν τὶς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Ἰωσήφ; πές μου. Δὲν ἔπαθε καὶ αὐτὸς κάτι τέτοιο; Γιατὶ καὶ σ' ἐκεῖνον εἶχε δώσει ὁ Θεὸς κάποια μεγάλη ὑπόσχεση καὶ τὰ γεγονότα πάλι συνέβαιναν ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑπόσχεση. Ἡ ὑπόσχεση βέβαια ἦταν μὲ τὰ ὄνειρα, ὅτι θὰ τὸν προσκυνήσουν οἱ ἀδελφοί του καὶ τὸ διαλαλοῦσαν αὐτὸ καὶ τὰ δύο ποὺ εἶδε, καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὰ δεμάτια, ἀλλὰ τὰ γεγονότα μετὰ τὰ ὄνειρα αὐτὰ ἦταν ἀντίθετα πρὸς τὰ ὄνειρα.

45. Γεν. 22,1.

Πρῶτον μὲν γὰρ πόλεμος αὐτῷ χαλεπὸς ἐντεῦθεν κατὰ
 τὴν πατρῶαν οἰκίαν ἀνερριπίζετο καὶ οἱ τὰς αὐτὰς αὐτῷ λύσαν-
 τες ὠδῖνας, διατεμόντες τῆς συγγενείας τοὺς νόμους καὶ διαρρή-
 ξαντες τῆς ἀδελφικῆς διαθέσεως τὰ δεσμὰ καὶ αὐτοὺς τῆς φύσε-
 5 ως διασαλεύσαντες τοὺς θεσμούς, ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι καὶ λύ-
 κων ἀγριώτεροι περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τῶν ὄψεων ἐκείνων ἐγί-
 νοντο· καὶ ὡσπερ θῆρες ἄγριοι καὶ ἀνήμεροί τινες ἀρνίον ἐν
 μέσῳ λαβόντες, οὕτω καθ' ἑκάστην ἐπεβούλευον αὐτῷ τὴν
 ἡμέραν. Καὶ πατὴρ τοῦ πολέμου τούτου φθόνος ἦν ἄλογος καὶ
 10 βασκανία ἄδικος· καὶ τῷ θυμῷ ζέοντες, φόνου καθ' ἑκάστην
 ἔπνεον τὴν ἡμέραν, τοῦ φθόνου τὴν κάμινον ταύτην ἀνάπτοντος
 καὶ τὴν πυρὰν ἐγείροντος. Καὶ ἐπειδὴ τέως αὐτὸν οὐδὲν ἐργάσα-
 σθαι ἠδύναντο χαλεπὸν, ἔνδον στρεφόμενον καὶ μετὰ τῶν γονέ-
 ων διατρίβοντα, διαβάλλουσιν αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν καὶ αἰσχρὰν
 15 κατασκευάζουσιν αὐτῷ δόξαν καὶ ψόγον καταφέρουσι πονηρόν,
 τοῦ πατρὸς τὸ φίλτρον ταύτη καταλῦσαι βουλόμενοι καὶ πρὸς
 ἐπιβουλήν εὐχείρωτον λαβεῖν.

Εἶτα μετὰ ταῦτα λαβόντες αὐτὸν ἔξω τῶν πατρικῶν
 ὀφθαλμῶν καὶ ἐπ' ἐρημίας εὐρόντες αὐτοῖς κομίζοντα τροφήν,
 20 καὶ εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῶν ἀφιγμένον, οὐ τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεως
 ἠδέεσθησαν, οὐ τὴν τράπεζαν ἠσχύνθησαν τὴν ἀδελφικὴν, ἀλλὰ
 τὰ ξίφη ἠκόνουν καὶ πρὸς σφαγὴν ἠύτρεπίζοντο καὶ ἀδελφοκτό-
 νοι πάντες ἐγίνοντο, οὐ μικρόν, οὐ μέγα ἐγκαλεῖν ἔχοντες τῷ
 μέλλοντι ἀναιρεῖσθαι παρ' αὐτῶν· ἀλλ' ὑπὲρ ὧν αὐτὸν στεφα-
 25 νοῦσθαι καὶ ἀνακηρύττεσθαι ἔδει, φθονοῦντες, πολεμοῦντες,
 διαβάλλοντες. Ἄλλ' ἐκεῖνος οὐδὲ οὕτως ἀπεστρέφετο αὐτῶν
 τὴν συνουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοσαύτῃ πονηρίᾳ τὴν ἀδελφικὴν
 ἐπεδείκνυτο διάθεσιν· οἱ δὲ καὶ οὕτως αὐτὸν ἀνελεῖν ἐπεχεί-
 ρουν· καὶ ἀνεῖλον, τό γε αὐτῶν μέρος καὶ τὰς δεξιὰς ἤμαζαν καὶ
 30 τὴν ἀδελφοκτονίαν ἀπήρτισαν. Ἄλλ' ἢ εὐμήχανος καὶ ἐν τοῖς
 ἀπῶροις εὐπορος τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ ἐν αὐτῷ τῷ βαράθρῳ καὶ

Γιατί πρώτα κινήθηκε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐναντίον του φοβερός πόλεμος στὸ πατρικό του σπίτι καί, ἐκεῖνοι ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὴν ἴδια μ' αὐτὸν κοιλιά, κόβοντας τοὺς νόμους τῆς συγγένειας καὶ σπάζοντας τὰ δεσμὰ τῆς ἀδελφικῆς διάθεσης καὶ κλονίζοντας τοὺς ἴδιους τους θεσμοὺς τῆς φύσης, ἔγιναν ἀπὸ τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι καὶ ἀπὸ τοὺς λύκους πιὸ ἄγριοι γιὰ τὸν ἀδελφὸ τους· καὶ σὰν κάποια ἄγρια καὶ ἀνήμερα θηρία ποὺ εἶχαν στὴ μέση ἓνα ἄρνι, ἔτσι τὸν ἐπιβουλεύονταν κάθε ἡμέρα. Καὶ πατέρας αὐτοῦ τοῦ πολέμου ἦταν ὁ φθόνος ὁ παράλογος καὶ τὸ μίσος τὸ ἄδικο. Καὶ βράζοντας ἀπὸ θυμὸ ἔπνεαν φόνου κάθε ἡμέρα, ἐνῶ ὁ φθόνος ἄναβε τὸ καμίνι αὐτὸ καὶ φούντωνε τὴ φλόγα. Καὶ ἐπειδὴ ὡς τότε δὲν μπόρεσαν νὰ τοῦ κάμουν κανένα κακό, γιὰτὶ ἔμεινε μέσα στὸ σπίτι καὶ ζοῦσε μαζί μὲ τοὺς γονεῖς του, διαβάλλουν τὴν ὑπόληψή του καὶ τοῦ κατασκευάζουν αἰσχρὴ φήμη καὶ στρέφουν ἐναντίον του κατηγορία πονηρὴ, θέλοντας μ' αὐτὴ νὰ διαλύσουν τὴν πατρικὴ ἀγάπη καὶ νὰ τὸν κάμουν εὐάλωτο στὴν ἐπιβουλή τους.

Στὴ συνέχεια ὕστερα ἀπ' αὐτὰ ἀφοῦ τὸν συνάντησαν μακριὰ ἀπὸ τὰ πατρικὰ μάτια καὶ τὸν βρῆκαν στὴν ἔρημο νὰ τοὺς φέρνει τροφή καὶ νὰ ἔρχεται γιὰ νὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ, δὲ σεβάσθηκαν τὴν αἰτία τοῦ ἐρχομοῦ του, οὔτε ντράπηκαν τὸ ἀδελφικὸ τραπέζι, ἀλλ' ἀκόνιζαν τὰ ξίφη τους καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ τὸν σφάζουν καὶ ὅλοι γίνονταν ἀδελφοκτόνοι, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε μικρὴ οὔτε μεγάλη κατηγορία ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸν στεφανώσουν καὶ νὰ τὸν ἐπαινέσουν, τὸν φθόνησαν, τὸν πολέμησαν, τὸν συκοφάντησαν. Ἐκεῖνος ὅμως οὔτε ἔτσι ἀποστρεφόταν τὴ συναναστροφή τους, ἀλλὰ καὶ σὲ τόσο μεγάλη πονηρία φανέρωνε τὴν ἀδελφικὴ διάθεση, ἐνῶ αὐτοὶ καὶ ἔτσι προσπαθοῦσαν νὰ τὸν σκοτώσουν. Καὶ τὸν σκότωσαν, κατὰ τὴ θέλησή τους, καὶ τὰ χέρια τους τὰ ἔβαψαν στὸ αἷμα καὶ τὴν ἀδελφοκτονία ἔκαναν. Ἀλλὰ ἡ ἐφευρετικὴ καὶ ἐπινοητικὴ στὰ ἀδιέξοδα σοφία τοῦ Θεοῦ, καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ βάραθρο καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν

έν αὐτῇ τοῦ θανάτου τῇ ἐπαγωγῇ, ἐκ τῶν μιαρῶν αὐτῶν ἐκεῖνον ἐξήρπασε χειρῶν. Συνεβούλευσε μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν εἷς, ὥστε ἀποστῆναι τῆς μαιφονίας ἐκείνης· ἐπεισε δὲ ὁ Θεὸς καὶ τὴν σφαγὴν διεκώλυσεν.

Οὐ μὴν οὐδὲ ἐνταῦθα ἴστατο τὰ δεινά, ἀλλὰ περαιτέρω 5 προῆει πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν ἐκωλύθησαν ἀνελεῖν, ἔξεε δὲ ὁ θυμὸς ἔτι καὶ τὰ τῆς ὀργῆς ἤκμαζε καὶ πολὺ τὸ κλυδώνιον τοῦ πάθους ἦν, εἰς ἕτερόν τι τὴν ὀργὴν ἀφῆκαν. Ἀποδύσαντες γὰρ καὶ δῆσαντες αὐτὸν καὶ εἰς λάκκον ρίψαντες οἱ ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι καὶ θηριώδεις, οὕτω τῆς παρ' αὐτοῦ κοιμισθείσης τρα- 10 πέζης ἀπήλαυον· καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν λάκκῳ περὶ τῶν ἐσχάτων δεδοικῶς, οἱ δὲ ἐτρύφων καὶ ἐμέθουον. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταντο τῆς μανίας· ἀλλ' ἰδόντες ἀνθρώπους βαρβάρους καὶ πόρρω τῇ αὐτῶν ἀπωκισμένους χώρας εἰς τὴν Αἴγυπτον κατιόντας, λαβόντες ἀπέδοντο τὸν ἀδελφόν, ἕτερον θάνατον ἐντεῦθεν αὐτῶ 15 κατασκευάζοντες, μακρότερόν τινα καὶ χαλεπώτερον καὶ πολλῆς γέμοντα ταλαιπωρίας.

Μειράκιον γὰρ ὢν, καὶ μειράκιον κοιμιδῆ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐλευθερίας ἐν οἰκίᾳ πατρῶα τραφεὶς καὶ δουλείας ἀπάσης ἄμοιρος ὢν καὶ τῆς ἐν δουλείᾳ ταλαιπωρίας, ἐνόησον τί 20 ποτε ἔπασχεν, ἀθρόον δοῦλος ἀντ' ἐλευθέρου καὶ ξένος ἀντὶ πολίτου γενόμενος καὶ τὴν ἐσχάτην αἰχμαλωσίαν ὑπομένων· οὐχὶ δουλείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ τῶν αὐτῶ προσηκόντων ἀπάντων ἀπορρηγνύμενος, γυμνός, ξένος, ἄοικος, ἄπολις, νόμῳ δουλείας βαρβαρικαῖς χερσὶν ἐκδεδομένος. Τί γὰρ 25 οὐκ ἦν αὐτὸν ἰκανὸν θορυβῆσαι; Τὸ ἀθρόον, τὸ ἀπροσδόκητον, τὸ παρ' ἐλπίδα καὶ ἀμελέτητον, τὸ χαλεπὸν τῆς συμφορᾶς, τὸ παρ' ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῶν ἀγαπωμένων, μὴ μικρόν, μὴ μέγα ἐκείνους ἡδικηκότα, μᾶλλον δὲ καὶ εὐεργετηκότα, ταῦτα παθεῖν; Ἄλλ' ὁμως οὐδενὶ τούτων διεταράττετο, ἀλλ' ἀπήγετο διὰ τῶν 30 ἐμπόρων ἐκείνων εἰς Αἴγυπτον, δουλείαν ἐκ δουλείας ἀμείβων.

αίχμαλωσία τοῦ θανάτου τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὰ μισθὰ τοὺς χέρια. Γιατὶ ἓνας ἀδελφὸς τοὺς συμβούλεψε νὰ ἀποφύγουν τὸ μὴλοσμα τοῦ φόνου ἐκείνου, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τοὺς ἔπεισε καὶ ἐμπόδισε τὴ σφαγή.

Ἄλλ' ὅμως οὔτε ἐδῶ σταμάτησαν τὰ δεινὰ, ἀλλὰ προχώρησαν πρὸς περὰ πάλι. Γιατὶ, ἐπειδὴ ἐμποδίσθησαν νὰ τὸν σκοτώσουν, ἔβραζε ὅμως ὁ θυμὸς ἀκόμη καὶ φούντωνε ἡ ὀργή τοὺς καὶ ἦταν μεγάλη ἡ τρικυμία τοῦ πάθους τοὺς, ἄφησαν τὴν ὀργή τοὺς σὲ κάτι ἄλλο. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸν ἔγδυσαν καὶ τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ἔρριξαν σὲ λάκκο οἱ σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι καὶ ἄγριοι, ἔτσι ἀπολάμβαναν τὸ φαγητὸ ποὺ τοὺς ἔφερε. Καὶ αὐτὸς βρισκόταν μέσα στὸ λάκκο καὶ φοβόταν γιὰ τὴ ζωὴ του, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔτρωγαν καὶ μεθοῦσαν. Καὶ οὔτε σταμάτησαν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς μανίας τοὺς, ἀλλ' ὅταν εἶδαν ἀνθρώπους βάρβαρους, ποὺ κατοικοῦσαν μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα τοὺς, νὰ κατεβαῖνον εἰς τὴν Αἴγυπτο, ἔπιασαν καὶ πούλησαν τὸν ἀδελφὸ τοὺς, προκαλώντας σ' αὐτὸν ἔτσι ἄλλο θάνατο μακρότερο καὶ σκληρότερο καὶ γεμάτο ἀπὸ μεγάλη ταλαιπωρία.

Γιατὶ, καθὼς ἦταν μικρὸς, καὶ μάλιστα πάρα πολὺ μικρὸς, καὶ ἀνατράφηκε μὲ πολλὴ ἐλευθερία στὸ πατρικὸ σπίτι καὶ δὲν εἶχε πείρα ἀπὸ κανένα εἶδος δουλείας καὶ ἀπὸ καμία ταλαιπωρία τῆς δουλείας, σκέψου τί ἔπασχε τότε, ὅταν ξαφνικὰ ἔγινε δοῦλος ἀπὸ ἐλεύθερος καὶ ξένος ἀπὸ πολίτης καὶ ὑπέφερε τὴ χειρότερη αἰχμαλωσία. Καὶ δὲν ἔγινε δοῦλος μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα καὶ ἀπ' ὄλους τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀποκόπηκε, γυμνός, ξένος, χωρὶς σπίτι, χωρὶς πατρίδα, παραδομένος ἀπὸ τὸ νόμο τῆς δουλείας σὲ βαρβαρικὰ χέρια. Γιατὶ τί δὲ θὰ ἦταν ἰκανὸ νὰ τὸν τρομάξει; τὸ ξαφνικόν, τὸ ἀπροσδόκητο, τὸ ἀνέλπιστο καὶ ἀμελέτητο, ἡ φοβερὴ συμφορὰ, τὸ ὅτι ἔπαθε αὐτὰ ἀπὸ ἀδελφούς, καὶ μάλιστα ἀδελφούς ποὺ ἀγαποῦσε, ποὺ δὲν τοὺς εἶχε ἀδικήσει οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ἀλλὰ μᾶλλον ποὺ τοὺς εἶχε καὶ εὐεργετήσει; Καὶ ὅμως ἀπὸ τίποτε τέτοιο δὲν τρόμαξε, ἀλλ' ὁδηγήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους ἐκείνους εἰς τὴν Αἴγυπτο, περνώντας ἀπὸ δουλεία σὲ δουλεία.

Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ πάλιν ἐγίνετο δοῦλος καὶ ὦκει βαρβαρικὴν οἰκίαν ὁ Ἑβραῖος, ὁ εὐγενής, ὁ διπλῆν ἐλευθερίαν ἐλεύθερος καὶ τὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν τῆς ψυχῆς· καὶ οὐδὲ ἐντεῦθεν ἑτεράττετο, οὐδὲ ἐσκανδαλίζετο πρὸς τὰ γεγενημένα, τῶν ὄψε-
 5 ων ἀναμιμνησκόμενος τῶν τὰ ἐναντία ἐπαγγελλομένων· οὐδὲ περιειργάζετο, τί δήποτε ταῦτα γίνεται; Καὶ οἱ μὲν ἀδελφοκτόνοι καὶ λύκοι καὶ θῆρες καίτοι ταῦτα ἡδίκηκότες, ἐπὶ τῆς πατρῶας οἰκίας τρυφῶσιν, αὐτὸς δὲ ὁ προσδοκηθεὶς αὐτῶν βασιλεύειν, αἰχμάλωτος, δοῦλος, εἰς ἀλλοτρίαν ἀπεμποληθεὶς, τὴν ἐσχάτην
 10 ὑπομένει τάλαιπωρίαν, οὐ μόνον αὐτῶν οὐ βασιλεύσας, ἀλλὰ καὶ δοῦλος αὐτῶν γενόμενος καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ διαμέτρου τάναντία ταῖς ὑποσχέσεσι παθῶν. Οὐ γὰρ δὴ μόνον βασιλείας τότε οὐκ ἐπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας καὶ τῆς τῶν γονέων ἐξέπεσεν ὄψεως.

15 Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα αὐτῷ τὰ τῶν ἀγῶνων ἴστατο, ἀλλ' ἕτερον βαθύτερον ἀνωρύττετο βάραθρον, θάνατον πάλιν ἔχον, καὶ σφαγὴν, θάνατον ἐπονείδιστον καὶ σφαγὴν αἰσχύνης γέμουσαν. Ἴδοῦσα γὰρ αὐτὸν ἀδίκους ὀφθαλμοῖς ἢ κεκτημένη καὶ ἀλοῦσα τῷ κάλλει τοῦ νεανίσκου, ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ χειρωθεῖσα
 20 ὄψεως καὶ αὐτὴ πάλιν δόλους ἔρραπτε καὶ ἐπιβουλᾶς. Καὶ τὰ δίκτυα τῆς ἀκολασίας πάντοθεν ἀπλώσασα, καθ' ἐκάστην ἐσκοπεῖτο τὴν ἡμέραν εἴσω τῆς οἰκειᾶς σαγήνης τὸν νεανίσκον λαβεῖν καὶ εἰς τὸ τῆς μοιχείας ἐμβαλεῖν βάραθρον καὶ θανάτῳ παραδοῦναι ἀθανάτῳ. Καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὴν ἄγραν
 25 ἐξῆει ταύτην, ὑπὸ τοῦ πάθους κεντουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ ἀκολάστου τούτου ἔρωτος καθ' ἐκάστην ὀπλιζομένη τὴν ἡμέραν· καί ποτε ἐπιλαβομένη μόνον, ἐπὶ τὴν ἄδικον αὐτὸν πρὸς βίαν εἴλκεν εὐνήν καὶ τὸν ἀλλότριον διορύξαι γάμον ἠνάγκαζε καὶ τὴν σωφροσύνην λυμήνασθαι ἐπεχειρεῖ.

30 Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ἐντεῦθεν ἔπαθέ τι χαλεπὸν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος· ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμίας τυραννίδα καὶ νέας ἡλικίας θορύ-

Γιατί και ἐκεῖ πάλι ἔγινε δοῦλος και ἔμεινε σὲ βαρβαρικὸ σπίτι ὁ Ἑβραῖος, ὁ εὐγενής, ὁ ἐλεύθερος, πού εἶχε διπλὴ ἐλευθερία, και τὴν ἐλευθερία τοῦ σώματος και τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς. Καὶ οὔτε ἀπ' αὐτὸ τρόμαζε, οὔτε σκανδαλιζόταν ἀπὸ τὰ γεγονότα, φέρνοντας στὴ μνήμη του τὰ ὄνειρα πού τοῦ ὑπόσχονταν τὰ ἀντίθετα. Καὶ οὔτε ἐξέταζε βέβαια γιατί γίνονται αὐτά; Οἱ ἀδελφοκτόνοι πάλι, οἱ λύκοι και τὰ θηρία, ἂν και ἔκαμαν αὐτὴ τὴν ἀδικία, καλοπερνοῦν στὸ πατρικὸ σπίτι, ἐνῶ αὐτός, πού προσδοκοῦσε νὰ γίνεи βασιλιάς τους, αἰχμάλωτος, δοῦλος, διωγμένος σὲ ξένη χώρα, ὑποφέρει τὴ χειρότερη ταλαιπωρία, ὄχι μόνο γιατί δὲν ἔγινε βασιλιάς τους, ἀλλὰ ἔγινε και δοῦλος τους και ἔπαθε ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα πρὸς τὶς ὑποσχέσεις. Γιατὶ βέβαια ὄχι μόνο δὲν ἐπέτυχε τὴ βασιλεία τότε, ἀλλ' ἔχασε και τὴν πατρίδα και τὴν ἐλευθερία και τὸ πρόσωπο τῶν γονέων του.

Καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησαν τὰ βάσανά του, ἀλλ' ἄλλο βαθύτερο ἀνοιγόταν βάραθρο, πού εἶχε θάνατο πάλι και σφαγή, θάνατο ἐπονείδιστο και σφαγὴ γεμάτη ντροπὴ. Γιατί, ὅταν τὸν εἶδε μὲ μάτια ἀκόλαστα ἡ κυρία του και κυριεύθηκε ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τοῦ νέου, ἐπειδὴ κατακτῆθηκε ἀπὸ τὸ λαμπρὸ πρόσωπό του, τοῦ ἔστηνε και αὐτὴ δόλους πάλι και ἐπιβουλές. Καὶ ἀφοῦ ἄπλωσε τὰ δίχτυα τῆς ἀκολασίας παντοῦ, κάθε μέρα σκεπτόταν νὰ συλλάβει τὸ νέο μέσα στὴ σαγήνη της και νὰ τὸν ρίξει μέσα στὸ βάραθρο τῆς μοιχείας, παραδίνοντάς τον στὸν αἰώνιο θάνατο. Καὶ κάθε μέρα ἔβγαινε γι' αὐτὸ τὸ κυνήγι, κεντρισμένη ἀπὸ τὸ πάθος και ὀπλισμένη καθημερινὰ ἀπὸ τὸν ἀκόλαστο αὐτὸν ἔρωτα. Καὶ κάποτε πού τὸν ἔπιασε μόνο, τὸν ἀνάγκαζε νὰ ὑπονομεύσει τὸν ξένο γάμο και προσπαθοῦσε νὰ καταστρέψει τὴ σωφροσύνη του.

Ὅμως οὔτε ἀπὸ ἐδῶ ἔπαθε κάποιο κακὸ ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἀλλὰ και τὴν τυραννία τῆς ἐπιθυμίας και τὶς ἐνοχλήσεις τῆς νέας ἡλικίας και τὴν ἐπιβουλή τῆς ἀκόλαστης γυναίκας και τὶς ἐπιθέσεις τῆς κυρίας και τὴν ταραχὴ τῆς νεότητος, και ὅλα

βους καὶ ἀκολάστου γυναικὸς ἐπιβουλήν καὶ δεσποίνης ἐφόδους καὶ νεότητος ταραχὴν καὶ πάντα ὅσα εἰκὸς ἐκ τῆς ἀφῆς ἐκείνης γενέσθαι καὶ τῆς ὄψεως καὶ τῆς μανίας, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ὑπερβάς, ὥσπερ τις ἀετὸς ὑψηλὸν τεῖνας τὸ πτερόν, καὶ αὐτὰ ἀποδυσάμενος τὰ ἱμάτια καὶ καταλιπὼν ταῖς ἀκολάστοις
5 χερσὶν ἐξῆλθεν ἱματίων μὲν γυμνός, λαμπρὰν δὲ τῆς σωφροσύνης ἔχων τὴν περιβολὴν καὶ τῆς ἀλουργίδος αὐτῆς περιφανεστέραν. Ἐντεῦθεν αὐτῷ ξίφος ἤκονατο πάλιν καὶ θάνατος ἐμελετᾶτο καὶ τὰ κύματα ἐπὶ τὸ μεῖζον ἤρετο καὶ ἡ μανία τῆς γυναικὸς τῆς Βαβυλωνίας καμίνου σφοδρότερον ἀνήπτετο.

10 Ἡ τε γὰρ ἐπιθυμία λοιπὸν ἐπὶ μεῖζον ἠγείρετο, ὃ τε θυμὸς, ἕτερον χαλεπώτατον πάθος, μετὰ πολλῆς προσετίθετο τῆς ἀγριότητος καὶ φόνον ἔβλεπε καὶ ἐπὶ ξίφος ἔτρεχε καὶ σφαγῆς ἦρα παρανομοτάτης καὶ τὸν τῆς σωφροσύνης ἀθλητὴν καὶ τὸν τῆς καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἀγωνιστὴν ἀνελεῖν ἔσπευδε. Καὶ
15 εἰσπηδήσασα πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς, ἀπαγγείλασα τὰ γεγενημένα, οὐχ ὡς ἡ τοῦ πράγματος εἶχεν ἀλήθεια, ἀλλ' ὡς αὐτὴ τὸ δράμα τῆς συκοφαντίας κατεσκεύασεν, ἔπεισεν ἅπερ ἠθελε τὸν δικαστὴν, ἐρημίαν κατηγοροῦσα καὶ ὡς ἠδικημένη τὴν ἐκδικίαν ἐπεζητεῖτο, εἰς ἀπόδειξιν ὧν ἔλεγε τὰ ἱμάτια τοῦ ἀθώου νεανί-
20 σκου περιφέρουσα ταῖς ἀκαθάρτοις χερσὶν ἐκείναις. Καὶ ὁ διεφθαρμένος δικαστὴς οὐκ εἰς δικαστήριον εἰσήγαγε τὸν κατηγορούμενον, οὐ λόγου μετέδωκεν, ἀλλὰ τὸν οὐδὲ ἑωρακότα δικαστήριον, ὡς ἐαλωκότα, ὡς ἐληλεγμένον καὶ μοιχὸν ἀπηρτισμένον κατεδίκασε καὶ εἰς δεσμωτήριον ἐνέβαλε καὶ ἀλύσει παρέ-
25 δωκε. Καὶ ἦν λοιπὸν ὁ τοσοῦτους στεφάνους ἀναδησάμενος ἀρετῆς, μετὰ γοήτων, μετὰ τυμβωρύχων, μετὰ ἀνδροφόνων, μετὰ τῶν τὰ ἔσχατα τετολμηκότων, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ.

Ἄλλ' ὁμως οὐδὲν αὐτὸν τούτων ἐθορύβει. Καὶ ἕτερος μὲν τῷ βασιλεῖ προσκεκρουκῶς ἠφίετο, αὐτὸς δὲ μακρὸν ἔνδον
30 ἔμενε χρόνον, ὑπὲρ ὧν αὐτὸν στεφανοῦσθαι καὶ ἀνακηρύττεσθαι

ὅσα ἦταν φυσικὸ νὰ προξενηθοῦν ἀπὸ τὸ ἄγγιγμα ἐκεῖνο καὶ τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴ μανία της, ἀφοῦ τὰ ξεπέρασε μὲ εὐκολία μεγάλη, σὰν ἀετὸς τίναξε τὰ φτερά του ψηλά, ἔβγαλε τὰ ροῦχα του, τὰ ἐγκατέλειψε στὰ ἀκόλαστα χέρια της καὶ βγῆκε ἔξω γυμνὸς βέβαια ἀπὸ ροῦχα, ἀλλὰ φορώντας τὴ λαμπρὴ στολὴ τῆς σοφρωσύνης, πὺ εἶναι πιὸ δοξασμένη καὶ ἀπὸ τῆ βασιλικὴ στολή. Ἀπὸ ἐδῶ πάλι ἀκονιζόταν ξίφος ἐναντίον του καὶ σχεδίαζόταν θάνατος, τὰ κύματα σηκώνονταν ὄλο καὶ πιὸ πολὺ καὶ ἡ μανία τῆς γυναίκας ἄναβε πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τὸ καμίνι τῆς Βαβυλώνας.

Γιατὶ καὶ ἡ ἐπιθυμία πλέον γινόταν μεγαλύτερη, καὶ ὁ θυμὸς, ἄλλο φοβερότατο πάθος, προσθέτονταν μὲ πολλὴ ἀγριότητα, καὶ φόνου ἔβλεπε καὶ στὸ ξίφος ἔτρεχε, καὶ σφαγὴ ἐπιθυμοῦσε πολὺ παράνομη καὶ βιαζόταν νὰ σκοτώσει τὸν ἀθλητὴ τῆς σοφρωσύνης καὶ τὸν ἀγωνιστὴ τῆς καρτερίας καὶ τῆς ὑπομονῆς. Καὶ τρέχοντας στὸν ἄνδρα της, τοῦ ἀνέφερε ὅσα ἔγιναν, ὅχι ὅπως ἦταν ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, ἀλλ' ὅπως αὐτὴ κατασκεύασε τὸ δράμα τῆς συκοφαντίας, καὶ ἔπεισε ὅπως ἤθελε τὸ δικαστὴ, κατηγορώντας τὸ νέο ἐρήμην του, καὶ σὰν ἀδίκημένη ἐπιζητοῦσε τὴν ἐκδίκηση, περιφέροντας σ' ἐκεῖνα τὰ ἀκάθαρτα χέρια τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀθώου νέου σὰν ἀπόδειξη αὐτῶν πὺ ἔλεγε. Καὶ ὁ διεφθαρμένος δικαστὴς δὲν ὀδήγησε τὸν κατηγορούμενο σὲ δικαστήριον, δὲν τοῦ ἔδωσε τὸ δικαίωμα ἀπολογίας, ἀλλ' ἐκεῖνον πὺ δὲν εἶδε δικαστήριον τὸν καταδίκασε σὰν νὰ τὸν εἶχαν συλλάβει ἐπάνω στὸ ἀδίκημα, σὰν νὰ εἶχε ἀποδειχθεῖ ἔνοχος, σὰν τέλειο μοιχό, κλείνοντάς τον στὴ φυλακὴ καὶ παραδίνοντάς τον στὶς ἀλυσίδες. Καὶ ἐκεῖνος πὺ στεφανώθηκε μὲ τόσα στεφάνια ἀρετῆς ἦταν μέσα στὴ φυλακὴ μαζί μὲ ἀπατεῶνες, μὲ τυμβωρύχους, μὲ δολοφόνους, μὲ ἀνθρώπους πὺ εἶχαν τολμήσει τὰ χειρότερα.

Ἄλλ' ὁμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν τὸν ἀνησυχοῦσε. Καὶ ἐνῶ ἄλλος πὺ συγκρούσθηκε μὲ τὸ βασιλιὰ ἀφέθηκε ἐλεύθερος, αὐτὸς ἔμεινε μέσα γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, τιμωρημένος

ἔδει, τὴν ἐσχάτην τίνων τιμωρίαν. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐταράττετο, οὐδὲ ἐσκανδαλίζετο, οὐδὲ εἶπε, τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; ὁ μέλλων ἐγὼ τῶν ἀδελφῶν βασιλεύειν, οὐ μόνον ταύτης ἐξέπεσα τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας καὶ γονέων καὶ ἐλευθερίας 5 καὶ ἀδείας καὶ παρ' αὐτῶν τῶν μελλόντων με προσκυνεῖν ἀνηρέθην. Εἶτα μετὰ τὴν σφαγὴν ἐπράθην, δοῦλος ἐγενόμην βαρβάρων καὶ συνεχεῖς ἤμειψα δεσπότης· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη μοι τὰ δεινά, ἀλλὰ πανταχοῦ βάραθρα καὶ σκόπελοι. Μετὰ γὰρ τὴν ἐπιβουλήν τῶν ἀδελφῶν καὶ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν δουλείαν 10 καὶ τὴν προτέραν καὶ τὴν δευτέραν, πάλιν μοι θάνατος ἐμελετήθη καὶ συκοφαντία τῆς προτέρας χαλεπωτέρα καὶ ἐπιβουλή καὶ ἔφοδος καὶ δικαστήριον διεφθαρμένον καὶ κατηγορία αἰσχύνην ἔχουσα πολλὴν καὶ σφαγὴν ἡμῖν ὠδίνουσα.

Καὶ οὐτε λόγου μεταλαβὼν, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς δε- 15 σμωτήριον ἀπηνέχθην καὶ ἀλύσεισι περίκειμαι μετὰ μοιχῶν καὶ ἀνδροφόνων καὶ τῶν τὰ ἔσχατα τετολμηκότων. Καὶ ὁ μὲν ἀρχαιονόμος ἀπηλλάγη καὶ ἀλύσεως καὶ δεσμωτηρίου, ἐγὼ δὲ οὐδὲ μετ' ἐκεῖνον ἀδείας τινὸς ἀπολαῦσαι δεδύνημαι· κάκείνω μὲν εἰς ἔργον ἐξέβη τὸ ὄναρ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τὴν ἐμήν, ἐγὼ 20 δὲ ἐν τοῖς ἀνηκέστοις εἰμὶ κακοῖς. Ταῦτα αἱ ὄψεις προεδήλουν ἐκεῖναι; ταῦτα τῶν ἀστέρων ὁ ἀριθμὸς; ταῦτα τὰ δράγματα; Ποῦ τὰ τῶν ἐπαγγελιῶν; ποῦ τὰ τῶν ὑποσχέσεων; ἼΑρα ἠπατήμεθα; ἼΑρα παρελογίσθημεν; Ποῦ γὰρ με λοιπὸν προσκυνήσουσιν οἱ ἀδελφοί, τὸν δοῦλον, τὸν αἰχμάλωτον, τὸν δεσμώτην, 25 τὸν μοιχὸν εἶναι νομιζόμενον, τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύοντα, τὸν τοσοῦτον αὐτῶν ἀπωκισμένον; Οἴχεται πάντα ἐκεῖνα καὶ ἀπόλωλεν. Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ' ἀνέμενε τὸ τέλος, εἰδὼς καὶ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ τὸ εὐμήχανον καὶ τὴν σοφίαν τὴν εὐπορον· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐσκανδαλίζετο, ἀλλὰ 30 καὶ ἐνηβρύνετο καὶ ἐκαλλωπίζετο τοῖς γινομένοις.

μέ τῇ χειρότερη τιμωρία γι' αὐτὰ πού ἔπρεπε νὰ στεφανῶνεται καὶ νὰ ἐπαινεῖται. Καὶ οὔτε ἔτσι κλονιζόταν, οὔτε σκανδαλιζόταν, οὔτε εἶπε, τί εἶναι αὐτό; γιὰ ποιό σκοπὸ γίνεται αὐτό; Ἐγὼ πού ἐπρόκειτο νὰ βασιλέψω στοὺς ἀδελφούς μου, ὄχι μόνο ἔχασα αὐτὴ τὴν τιμῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὸ σπίτι καὶ τοὺς γονεῖς καὶ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀσφάλειά μου, καὶ αὐτοὶ πού θὰ μὲ προσκυνοῦσαν μὲ σκότωσαν. Ἐπειτα μετὰ τὴ σφαγὴ πουλήθηκα, ἔγινα δούλος στοὺς βαρβάρους καὶ ἄλλαξα κυρίου τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλο· καὶ οὔτε ἐδῶ σταμάτησαν τὰ δεινά μου, ἀλλὰ παντοῦ ὑπῆρχαν βάραθρα καὶ σκόπελοι. Γιατὶ μετὰ τὴν ἐπιβουλή τῶν ἀδελφῶν μου καὶ τὴ σφαγὴ καὶ τὴ δουλεία τὴν πρώτη καὶ τὴ δευτέρα, πάλι μοῦ σχεδιάσθηκε θάνατος καὶ συκοφαντία χειρότερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη, καὶ ἐπιβουλή, καὶ ἐπίθεση, καὶ δικαστήριον διεφθαρμένο, καὶ κατηγορία πού περιέχει πολλὴ ντροπὴ καὶ πού μοῦ προκαλεῖ σφαγὴ φοβερή.

Καὶ χωρὶς νὰ ἀπολογηθῶ, ἔτσι ξαφνικὰ καὶ στὴν τύχη ὀδηγήθηκα στὴ φυλακὴ καὶ εἶμαι ἀλυσοδεμένος μαζί μὲ μοιχοὺς καὶ δολοφόνους καὶ μ' ἐκείνους πού ἔχουν τολμήσει τὰ χειρότερα. Καὶ ὁ ἀρχαιονοχόος βέβαια ἀπαλλάχθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα καὶ ἀπὸ τὴ φυλακὴ, ἐνῶ ἐγὼ οὔτε ὕστερα ἀπ' αὐτὸν μπόρεσα νὰ ἀπολαύσω κάποια ἀσφάλεια. Καὶ σ' ἐκείνον βέβαια πραγματοποιήθηκε τὸ ὄνειρο σύμφωνα μὲ τὴ δική μου ἐρμηνεία, ἐνῶ ἐγὼ βρίσκομαι στὰ χειρότερα κακά. Αὐτὰ σήμαιναν τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα; αὐτὰ φανέρωνε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄστρον; αὐτὰ σήμαιναν τὰ δεμάτια; Ποῦ εἶναι οἱ ἐπαγγελίες; ποῦ εἶναι οἱ ὑποσχέσεις; Μήπως ἐξαπατήθηκα; μήπως παραλογίσθηκα; Γιατὶ ποῦ θὰ μὲ προσκυνήσουν στὸ μέλλον οἱ ἀδελφοί μου, τὸ δούλο, τὸν αἰχμάλωτο, τὸν φυλακισμένο, ἐμένα πού νομίζουν πῶς εἶμαι μοιχός, πού κινδυνεύει ἡ ζωὴ μου, πού βρίσκομαι τόσο μακριὰ ἀπ' αὐτούς; Πέρασαν ὅλα ἐκεῖνα καὶ χάθηκαν. Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶπε, οὔτε σκέφθηκε, ἀλλὰ περίμενε τὸ τέλος, γιὰτὶ γνώριζε καὶ αὐτὸς τὴν ἐφευρετικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ σοφία τὴν ἐπινοητικὴ, καὶ ὄχι μόνο δὲ σκανδαλιζόταν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανευόταν καὶ καυχιόταν γι' αὐτὰ πού γίνονταν.

Τί δὲ ὁ Δαβίδ, εἶπέ μοι; Οὐ μετὰ τὸ χρισθῆναι εἰς βασιλέα καὶ λαβεῖν τοῦ δήμου τῶν Ἑβραίων τὰ σκῆπτρα τῆ τοῦ Θεοῦ ψῆφῳ καὶ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο στηῆσαι τρόπαιον κατὰ τοῦ βαρβάρου, τὰ χαλεπώτατα πάντων ἔπαθε, πολεμούμενος, ἐπιβουλεύόμενος παρὰ τοῦ Σαούλ, περὶ αὐτὸ τὸ ζῆν κινδυνεύων, εἰς πολέμους ἐπισφαλεῖς ἐκπεμπόμενος, συνεχῶς πρὸς τὴν ἐρημίαν ἐλαυνόμενος, ἀλήτης, φυγᾶς, ἄπολις, ἄοικος, μετανάστης γενόμενος; Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Τέλος καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς οἰκείας χώρας ἀπάσης ἐξέπεσεν ἐκείνης, παρὰ βαρβάροις τοῖς 10 πολεμίοις καὶ ἐχθροτάτοις διατρίβων καὶ δουλείας χαλεπωτέραν ὑπομένων ζωὴν· καὶ γὰρ καὶ τῆς ἀναγκαίας ἠπόρει τροφῆς.

Καὶ ταῦτα ἔπασχε μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Σαμουήλ, μετὰ τὴν τοῦ ἐλαίου χρῆσιν, μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ὑπόσχεσιν, μετὰ τὰ σκῆπτρα, μετὰ τὸ διάδημα, μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χειροτονίαν 15 καὶ τὴν ψῆφον τὴν ἐπ' αὐτῷ· καὶ ὁμοῦς οὐδὲν αὐτὸν τούτων ἐσκανδάλισεν, οὐδὲ εἶπεν οὐδὲ οὔτος, τί τοῦτο; ὁ βασιλεὺς ἐγώ, καὶ τοσαύτης μέλλων ἀρχῆς ἀπολαύσεσθαι, οὐδὲ ιδιώτης μετὰ ἀσφαλείας εἶναι δύναμαι· ἀλλὰ ἀλήτης γέγονα καὶ φυγᾶς, ἄπολις, ἄοικος, μετανάστης, καὶ εἰς βάρβαρον ἀπηνέχθην χῶραν 20 καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορῶν τροφῆς, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ὀρῶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπικρεμάμενόν μοι τὸν κίνδυνον. Ποῦ τῆς βασιλείας αἱ ὑποσχέσεις; ποῦ τῆς ἀρχῆς αἱ ἐπαγγελίαι ἐκείνης; Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπεν, οὐκ ἐνενόησεν· οὐκ ἐσκανδαλίσθη τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ ἀνέμενε καὶ αὐτὸς τὸ τέλος τῶν ὑποσχέσεων.

25 Καὶ ἑτέρους δὲ μυρίους ἐστὶν εἰπεῖν, οἱ χαλεποῖς περιπεσόντες πράγμασιν, οὐκ ἐθορυβήθησαν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπαγγελίαν κατέχοντες, εἰ καὶ ἐναντία τὰ γινόμενα ταῖς ὑποσχέσεσιν ἦν, διὰ τῆς καλλίστης ταύτης ὑπομονῆς λαμπροῦς ἐδρέποντο τοὺς στεφάνους. Καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, ἀνάμενε καὶ αὐ-

Ἄλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ; πές μου. Δὲν ἔπαθε τὰ χειρότερα ἀπ' ὅλα ἀφοῦ χρίσθηκε βασιλιάς καὶ ἔλαβε μὲ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ τὰ σκῆπτρα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ καὶ ἔστησε τὸ λαμπρὸ ἐκεῖνο τρόπαιο ἐναντίον τοῦ βαρβάρου, ὅταν τὸ πολεμοῦσε, ὅταν τὸν ἐπιβουλεύοταν ὁ Σαούλ, ὅταν κινδύνευε γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του, ὅταν στελνόταν σὲ πολέμους ἐπικίνδυνους, ὅταν διωκόταν συνέχεια στὴν ἔρημο καὶ ὅταν γινόταν περιπλανώμενος, ἐξόριστος, χωρὶς πατρίδα, χωρὶς σπίτι, μετανάστης; Ἄλλὰ γιατί πρέπει νὰ λέμε πολλά; Γιατί στὸ τέλος ἔχασε καὶ τὴν πατρίδα του καὶ ὅλη τὴ χώρα του, διαμένοντας κοντὰ στοὺς πολέμιους καὶ ἐχθρικότατους βαρβάρους καὶ ὑποφέροντας μιὰ ζωὴ χειρότερη ἀπὸ τὴ δουλεία, καθόσον στεροῦνταν καὶ τὴν ἀπαραίτητη τροφῆ.

Καὶ τὰ ἔπασχε αὐτὰ μετὰ τὴν παρουσία τοῦ Σαμουήλ, μετὰ τὴ χρίση του μὲ ἔλαιον, μετὰ τὴν ὑπόσχεση τῆς βασιλείας, μετὰ τὰ σκῆπτρα, μετὰ τὸ στέμμα, μετὰ τὴ χειροτονία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπόφασή του γι' αὐτόν. Καὶ ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν τὸν σκανδάλισε, οὔτε εἶπε καὶ αὐτός, τί εἶναι αὐτό; Ἐγὼ ὁ βασιλιάς, ποῦ ἐπρόκειτο ν' ἀπολαύσω τόση ἐξουσία, δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι οὔτε ἀσφαλισμένος πολίτης, ἀλλ' ἔγινα περιπλανώμενος καὶ ἐξόριστος, χωρὶς πατρίδα, χωρὶς σπίτι, μετανάστης, διώχθηκα σὲ βάρβαρη χώρα, στερούμενος καὶ τὴν ἀπαραίτητη τροφή, καὶ βλέποντας κάθε μέρα νὰ κρέμεται πάνω μου ὁ ἔσχατος κίνδυνος. Ποῦ εἶναι οἱ ὑποσχέσεις τῆς βασιλείας; ποῦ εἶναι οἱ ἐπαγγελίες τῆς ἐξουσίας ἐκείνης; Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶπε, οὔτε σκέφθηκε· δὲ σκανδαλίσθηκε γιὰ ὅσα γίνονταν, ἀλλὰ περίμενε καὶ αὐτός τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑποσχέσεων.

Καὶ ἄλλους βέβαια ἄπειρους μποροῦμε ν' ἀναφέρουμε, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ ἔπесαν σὲ δύσκολες περιστάσεις, δὲν ταράχθηκαν, ἀλλὰ κρατώντας τὴν ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ, μολονότι αὐτὰ ποῦ γίνονταν ἦταν ἀντίθετα πρὸς τὶς ὑποσχέσεις, μὲ τὴ θαυμάσια αὐτὴ ὑπομονὴ κέρδιζαν λαμπρὰ τὰ στεφάνια. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, περίμενε καὶ σὺ τὸ τέλος —γιατί ὅπωςδήποτε θὰ

τὸς τὸ τέλος· πάντως γὰρ ἀπαντήσεται, ἢ ἐνταῦθα, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· καὶ παραχώρει πανταχοῦ τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ μὴ λέγε, πῶς δὲ τὰ τοσαῦτα κακὰ λήψεται διόρθωσιν; Μηδὲ περιεργάζου τῆς τοῦ Θεοῦ παραδοξοποιίας 5 τὸν τρόπον.

11. Οὐδὲ γὰρ οἱ δίκαιοι τότε ἐκεῖνοι τοῦτο ἐζήτησαν, τὸ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ταῦτα ἔσται, ἀλλ' ὀρῶντες εἰς ἀπόγνωσιν κατὰ ἀνθρώπινον λογισμὸν πάντα φερόμενα, οὐδὲ οὕτως ἐθορυβοῦντο, οὐδὲ ἐταράττοντο, ἀλλ' ἔφερον ἅπαντα γενναίως, μεγίστην 10 ἔχοντες ἀπόδειξιν τῶν ἐσομένων χρηστῶν τὴν δύναμιν τοῦ ὑποσχομένου καὶ ἀπὸ τῆς τῶν γινομένων ἐναντιότητος εἰς ἀπόγνωσιν οὐκ ἐμπίπτοντες· ἤδεσαν γὰρ σαφῶς, ὅτι εὐμήχανος ὢν καὶ σοφός, δυνήσεται καὶ μετὰ τὸ τὰ πράγματα ἀπαγορευθῆναι ἀνακτήσασθαι τε αὐτὰ μᾶλλον ἢ ἔμπροσθεν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς 15 εὐκολίας τοῖς ἐπαγγελθεῖσιν ἐπιθεῖναι τέλος. Καὶ σὺ τοίνυν, ἀγαπητέ, ἂν τε ἐν τῷ παρόντι βίῳ λάβῃ τὰ λυπηρὰ λύσιν, δόξαζε τὸν Θεόν· ἂν τε εἰς δυσχερῆ καταλύσῃ, καὶ οὕτως εὐχαρίσται καὶ μηδὲν σκανδαλίζου, εἰδὼς σαφῶς τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν τὴν ἄπειρον καὶ ἐρμηνευθῆναι μὴ δυναμένην καὶ ὅτι πάντως 20 λήψεται τὸ προσῆκον ἅπαντα τέλος, εἴτε ἐν τῷ παρόντι βίῳ, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Εἰ δέ τις τὸ μέλλον ἀκούων καὶ μικροψυχῶν ἐπείγοιτο τοῦτο ἐνταῦθα ἰδεῖν γινόμενον, ἐροῦμεν ὅτι ἡ ἀληθῶς ζωὴ καὶ τὰ βέβαια πράγματα καὶ ἀκίνητα τότε ἡμᾶς μένει. Τὰ μὲν γὰρ 25 παρόντα, ὁδός, ἐκεῖνα δέ, πατρίς· τὰ ἐνταῦθα, ἄνθεσιν ἔοικεν ἑαρινοῖς, ἐκεῖνα δέ, πέτραις ἀκινήτοις· ἐκεῖ στέφανοι καὶ ἀμοιβαὶ τέλος οὐκ ἔχουσαι, ἐκεῖ ἔπαθλα καὶ βραβεῖα, ἐκεῖ κολᾶσεις καὶ τιμωρίαι ἀφόρητοι τῶν τὰ τοιαῦτα κακουργησάντων. Τί οὖν πρὸς τοὺς τέως σκανδαλιζομένους; Φησί. Τί δὲ σὺ τοὺς μειζό- 30 νως διαλάμπαντας οὐ λέγεις, τοὺς δὲ προσωπεῖα εὐλαβείας περικειμένους καὶ νῦν ἐλεγχομένους, τούτους ἄγεις εἰς μέσον; Οὐχ

ἔρθει ἢ ἐδῶ ἢ στή μέλλουσα ζωῆ— καὶ νὰ ὑποχωρεῖς παντοῦ μπροστὰ στοῦ ἀκατάληπτο τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ λέγεις, πῶς θὰ διορθωθοῦν τὰ τόσα κακά; οὔτε νὰ περιεργάζεσαι τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ τὰ παράδοξα.

11. Οὔτε καὶ οἱ δίκαιοι ἐκεῖνοι τότε τὸ ζήτησαν αὐτό, δηλαδὴ τὸ πῶς καὶ μὲ ποῖο τρόπο θὰ γίνουν αὐτά, ἀλλ', ἂν καὶ ἔβλεπαν τὰ πάντα νὰ φέρονται σὲ ἀπόγνωση κατὰ τὴν ἀνθρώπινη λογικῆ, οὔτε ἔτσι ἀνησυχοῦσαν, οὔτε ταρασσονταν, ἀλλ' ὑπέφεραν τὰ πάντα μὲ γενναιότητα, ἔχοντας μέγιστη ἀπόδειξη γιὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ τῆ δύναμη ἐκείνου πού τὰ ὑποσχέθηκε, χωρὶς νὰ ἀπελπίζονται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα πού γίνονταν. Γιατὶ γνώριζαν καλὰ ὅτι, ἀφοῦ εἶναι ἐφευρετικὸς καὶ σοφός, θὰ μπορέσει καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ πράγματα γίνουν ἄχρηστα νὰ τὰ κάμει καλύτερα ἀπὸ προηγουμένως, καὶ νὰ πραγματοποιήσει μὲ πολλὴ εὐκολία τὶς ὑποσχέσεις του. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, καὶ ἂν τὰ λυπηρὰ τελειώσουν στήν παρούσα ζωῆ, δόξαζε τὸ Θεό· καὶ ἂν καταλήξουν σὲ δυσχέρειες, καὶ ἔτσι νὰ εὐχαριστεῖς καὶ νὰ μὴ σκανδαλίζεσαι καθόλου, ἀφοῦ γνωρίζεις καλὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ τὴν ἄπειρη καὶ ἀνερμήνευτη καὶ ὅτι ὅπωςδῆποτε ὅλα θὰ λάβουν τὸ τέλος πού πρέπει, εἴτε στήν παρούσα ζωῆ εἴτε στή μέλλουσα.

Ἄν ὁμως κανεὶς ἀκούοντας γιὰ τὸ μέλλον καὶ λιποψυχῶντας βιάζεται νὰ τὸ δεῖ αὐτὸ νὰ γίνεται ἐδῶ, θὰ τοῦ ποῦμε ὅτι ἡ ἀληθινή ζωῆ καὶ τὰ βέβαια πράγματα καὶ τὰ ἀκίνητα τότε μᾶς περιμένουν. Γιατὶ τὰ παρόντα εἶναι δρόμος, ἐνῶ ἐκεῖνα εἶναι πατρίδα· τὰ ἐδῶ εἶναι ὅμοια μὲ ἄνθη ἀνοιξιάτικα, ἐνῶ ἐκεῖνα μὲ πέτρες ἀκίνητες· ἐκεῖ στεφάνια καὶ ἀμοιβές πού δὲν ἔχουν τέλος, ἐκεῖ ἔπαθλα καὶ βραβεῖα, ἐκεῖ ποινές καὶ τιμωρίες ἀνυπόφορες γι' αὐτοὺς πού ἔκαμαν τέτοια κακουργήματα. Τί λοιπόν θὰ ποῦμε σ' αὐτοὺς πού τώρα σκανδαλίζονται; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Καὶ γιατί ἐσὺ δὲν ἀναφέρεις αὐτοὺς πού ἔλαμψαν πάρα πολύ, ἀλλὰ παρουσιάζεις ἐκείνους πού φοροῦν τὰ προσωπεῖα τῆς εὐλάβειας καὶ τώρα ἐλέγχονται; Δὲ βλέπεις τὸ χρυσάφι πού

ὄρᾳς τὸ χρυσίον καθαιρόμενον; τὸν μόλυβδον ἐλεγχόμενον; τὰ ἄχυρα διακρινόμενα τοῦ σίτου; τοὺς λύκους τῶν προβάτων; τοὺς πεπλασμένους τῶν ἀληθῶς ἐν εὐλαβείᾳ ζώντων;

Ὡστε ὅταν ἴδῃς τούτων τὰ σκάνδαλα, ἐννόησον κάκει-
 5 νων τὰς εὐδοκιμήσεις. Ὑπεσκελίσθησάν τινες, ἀλλὰ καὶ ἔστη-
 σαν πολλῶ πλείους καὶ μείζονα ἑαυτοῖς μισθὸν συνήγαγον, οὔτε
 τῇ δυναστείᾳ τῶν ἐπιβουλευόντων, οὔτε τῇ δυσκολίᾳ τῶν και-
 ρῶν περιτραπέντες. Καὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι δὲ ἑαυτοῖς λογιζέ-
 σθωσαν· ἐπεὶ καὶ οἱ παῖδες οἱ τρεῖς καὶ ἱερῶν ἀποσπασθέντες
 10 καὶ ναοῦ καὶ θυσιαστηρίου καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης τῆς κατὰ νό-
 μον ἐπιμελείας καὶ ἐν μέσῃ βαρβάρων χώρα ἀποληφθέντες,
 μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας τὸν νόμον διετήρησαν· καὶ ὁ Δανιῆλ
 ὁμοίως καὶ ἕτεροι πολλοί· καὶ οἱ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπενε-
 χθέντες οὐ παρεβλάβησάν τι, ἄλλοι δὲ οἴκοι μένοντες καὶ πάν-
 15 των ἀπολαύοντες τῶν ἐπὶ τῆς πατρίδος, προσέκρουσαν καὶ κα-
 τεδικάσθησαν.

12. Εἰ δὲ ζητοίης τίνος ἕνεκεν ταῦτα συνεχωθήρη καὶ μὴ τοῖς
 ἀρρήτοις τῶν οἰκονομιῶν αὐτοῦ λόγοις παραχωροίης, ἀλλὰ
 ἐμελέτησας ἀεὶ πάντα περιεργάζεσθαι, ὁδῶ προβαίνων καὶ
 20 ἄλλα πολλὰ διαπορήσεις, οἷον, τίνος ἕνεκεν ἀφείθησαν αἱ αἰρέ-
 σεις, τίνος ἕνεκεν διάβολος, τίνος ἕνεκεν οἱ δαίμονες, τίνος ἕνε-
 κεν οἱ πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ πολλοὺς ὑποσκελίζοντες·
 καὶ τὸ δὴ κεφάλαιον ἀπάντων τούτων, τίνος ἕνεκεν ὁ ἀντίχρι-
 στος παραγίνεται, ὁ τοσαύτην ἔχων δύναμιν πρὸς ἀπάτην, ὡς
 25 τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, ὅτι τοιαῦτα ποιήσει, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυ-
 νατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. Ἄλλ' οὐ δεῖ ταῦτα ζητεῖν, ἀλλὰ πάν-
 τα παραχωρεῖν τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας. Ὁ μὲν
 γὰρ γενναίως ἤδη πεπηγὼς κἂν μυρία τὰ κύματα κἂν μυρίοι οἱ

καθαρίζεται; τὸ μόλυβδο πού ἐλέγχεται; τὰ ἄχυρα πού ξεχωρίζονται ἀπὸ τὸ σιτᾶρι; τοὺς λύκους ἀπὸ τὰ πρόβατα; τοὺς ὑποκριτὲς ἀπ' αὐτοὺς πού ζοῦν πραγματικὰ μὲ εὐλάβεια;

Ἔσπε, ὅταν δεῖς τὶς δοκιμασίαις τοὺς, σκέψου καὶ τὰ κατορθώματα ἐκείνων. Ἐπεςαν μερικοί, ἀλλὰ καὶ στήριξαν πολὺ περισσότερους καὶ ἀποκόμισαν μεγαλύτερο μισθὸ γιὰ τὸν ἑαυτό τοὺς, γιὰτὶ δὲ νικήθηκαν οὔτε ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνων πού τοὺς ἐπιβουλεύονταν, οὔτε ἀπὸ τὴ δυσκολία τῶν περιστάσεων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πού σκανδαλίζονται ἄς σκεφθοῦν μέσα τοὺς, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς νέοι, παρ' ὄλο πού ἀποσπάσθηκαν καὶ ἀπὸ τὰ ἱερά τοὺς καὶ ἀπὸ τὸ ναὸ καὶ ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλη φροντίδα ἀπὸ τὸ νόμον καὶ παρ' ὄλο πού βρέθηκαν ἀνάμεσα σὲ βάρβαρη χώρα, τήρησαν τὸν νόμον μὲ μεγάλη ἀκρίβεια. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ ἄλλοι πολλοί. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια πού ὀδηγήθηκαν στὴν αἰχμαλωσία δὲ ζημιώθηκαν καθόλου, ἄλλοι ὅμως ἂν καὶ ἔμειναν στὰ σπίτια τοὺς καὶ ἀπολάμβαναν ὅλα στὴν πατρίδα τοὺς ἔπεςαν στὴν ἁμαρτία καὶ καταδικάσθηκαν.

12. Ἄν ὅμως ἐξετάζεις γιὰ ποιὸ λόγο τὰ ἐπέτρεψε αὐτὰ ὁ Θεὸς καὶ δὲν δείχνεις ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀνείπωτους λόγους τῆς πρόνοιᾶς τοῦ, ἀλλ' ἀποφάσισης πάντοτε νὰ τὰ περιεργάζεσαι ὅλα, προχωρώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἔχεις ἀπορίες καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα, ὅπως, γιὰ ποιὸ λόγο ἐπετράπηκαν οἱ αἱρέσεις, γιὰ ποιὸ λόγο ὁ διάβολος, γιὰ ποιὸ λόγο οἱ δαίμονες, γιὰ ποιὸ λόγο οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι πού παραγκωνίζουν πολλούς· καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο ἀπ' ὅλα αὐτὰ, γιὰ ποιὸ λόγο ἔρχεται ὁ ἀντίχριστος, πού ἔχει τόσο μεγάλη δύναμη γιὰ ἀπάτη, ὥστε ὁ Χριστὸς νὰ πεῖ πὼς θὰ κάνει τέτοια, ὥστε νὰ πλανήσει, ἂν εἶναι δυνατό, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀκόμη. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζουμε αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐμπιστεύμαστε ὅλα στὸ ἀκατάληπτον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Γιὰτὶ αὐτὸς πού εἶναι πᾶς σταθερὸς μὲ γενναιοῦτητα, καὶ ἂν ἀκόμα τὰ κύματα εἶναι ἄπειρα, καὶ ἂν ἀκόμα τοῦ ἐπιτεθοῦν ἀμέτρητες θύελλες, ὄχι μόνο δὲν παραβλάπτεται κα-

χειμῶνες ἐπιῶσιν, οὐ μόνον οὐδὲν παραβλάπτεται, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότερος γίνεται· ὁ δὲ ἀσθενὴς καὶ διαρρέων καὶ ὀλίγωρος καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος καταπίπτει πολλάκις.

Εἰ δὲ καὶ λόγον τινὰ ἐπιζητεῖς μαθεῖν, ἄκουε τὸν ἡμῖν
5 γνῶριμον. Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῷ διαφόρως καὶ
ποικίλως τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα οἰκονομοῦντι δῆλοι· ὃν δὲ ἡμεῖς
ἴσμεν, οὗτός ἐστι τέως. Φαμὲν ὅτι τὰ σκάνδαλα ταῦτα ἀφείθη
ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐλαττωθῆναι τῶν γενναίων τὰ βραβεῖα, ὃ καὶ τῷ
Ἰὼβ διαλεγόμενος ὁ Θεὸς ἐδήλωσε, λέγων· «ἄλλως με οἶει σοι
10 κεχρηματικένοι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος;». Καὶ ὁ Παῦλος δέ
φησι· «δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται
ἐν ὑμῖν». Σὺ δὲ ὅταν ἀκούῃς τό, «δεῖ δὲ αἰρέσεις εἶναι», μὴ νο-
μίσης ὅτι κελεύων ἢ νομοθετῶν ταῦτά φησιν· ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ
μέλλον προαναφωνῶν καὶ τὸ ἐκ τούτου κέρδος τοῖς νήφουσι
15 προμηνῶν. Τότε γὰρ ὑμῶν τῶν ἀνεξαπατήτων, φησί, σαφέ-
στερον φανεῖται ἡ ἀρετὴ. Πρὸς τούτοις καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν οἱ
πονηροὶ ἀφείθησαν, ὥστε μὴ προαναρπασθέντας ἀποκλεισθῆ-
ναι τῆς ὠφελείας τῆς ἐκ τῆς μεταβολῆς αὐτοῖς γενομένης. Οὕτω
καὶ Παῦλος ἐσώθη, οὕτως ὁ ληστής, οὕτως ἡ πόρνη, οὕτως ὁ
20 τελώνης, οὕτως ἕτεροι πολλοί. Εἰ δὲ πρὶν ἢ μεταβαλέσθαι
ἀνηρπάγησαν ἐντεῦθεν, οὐδεὶς ἂν αὐτῶν ἐσώθη.

Περὶ δὲ τοῦ ἀντιχρίστου καὶ ἑτέραν φησὶν αἰτίαν ὁ Παῦ-
λος. Ποίαν δὴ ταύτην; Τὸ πᾶσαν καὶ ἐντεῦθεν ἀποκλεισθῆναι
τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπολογία. Ποίαν γὰρ ἂν σχοῖεν συγγνώμην,
25 τὸν Χριστὸν μὴ δεξάμενοι, οἱ μέλλοντες ἐκεῖνῳ πιστεύειν; Διό
φησιν, «ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ»,
τοῦτ' ἐστὶ τῷ ἀντιχρίστῳ. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, διὰ τοῦτο αὐτῷ
μὴ πιστεύειν, ἐπειδὴ Θεὸν ἑαυτὸν ἔλεγε· «διὰ γὰρ τοῦτό σε»,

46. Ἰὼβ 40,3.

47. Α' Κορ. 11,19.

θόλου, ἀλλὰ γίνεται καὶ πιὸ ἰσχυρός, ἐνῶ ὁ ἀδύνατος καὶ παραλυμένος καὶ ἀδιάφορος, πολλὰς φορές πέφτει καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλεῖ κανεὶς.

Ἄν ὅμως θέλεις νὰ μάθεις καὶ κάποιο λόγο, ἄκου αὐτὸν ποὺ μᾶς εἶναι γνωστός. Γιατὶ βέβαια ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, φανεροὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ μὲ διαφορετικοὺς καὶ ποικίλους τρόπους οἰκονομεῖ ὅλα τὰ δικά μας· αὐτὸν ὅμως ποὺ ξέρουμε ἐμεῖς, αὐτὸς πρῶτα ἄς λεχθεῖ. Λέμε ὅτι οἱ δοκιμασίες αὐτὲς παραχωρήθηκαν γιὰ νὰ μὴν ἐλαττωθοῦν τὰ βραβεῖα τῶν γενναίων, πράγμα ποὺ ὁ Θεὸς τὸ δήλωσε καὶ ὅταν μιλοῦσε μὲ τὸν Ἰῶβ λέγοντας· «νομίζεις ὅ,τι ἔκανα γιὰ σένα εἶχε ἄλλο σκοπὸ, ἀπὸ τὸ νὰ φανεῖς δίκαιος;»⁴⁶. Καὶ ὁ Παῦλος ἐξάλλου λέγει· «πρέπει ὅμως νὰ ὑπάρχουν καὶ αἰρέσεις γιὰ νὰ γίνουν φανεροὶ μεταξὺ σας οἱ γνήσιοι»⁴⁷. Ἐσὺ ὅμως ὅταν ἀκοῦς τό, «πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ αἰρέσεις», μὴ νομίσεις ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ προστάζοντας ἢ νομοθετῶντας –μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη–, ἀλλὰ γιὰ νὰ προφητέψει τὸ μέλλον καὶ νὰ φανερώσει ἀπὸ πρὶν τὸ κέρδος ποὺ θὰ εἶχαν ἀπ' αὐτὸ οἱ φρόνιμοι. Γιατὶ τότε θὰ φανεῖ, λέγει, πιὸ καθαρὰ ἢ ἀρετὴ ἐκείνων ἀπὸ σᾶς ποὺ δὲν ἐξαπατοῦνται. Ἐπὶ πλέον καὶ γιὰ κάποια ἄλλη αἰτία ἀφέθηκαν οἱ πονηροί, ὥστε νὰ μὴ συμβεῖ ἀρπαζόμενοι πρόωρα ν' ἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὴν ὠφέλεια ποὺ θὰ μπορούσε γίνεῖ σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὴ μετάνοια. Ἔτσι σώθηκε καὶ ὁ Παῦλος, ἔτσι ὁ ληστής, ἔτσι ἡ πόρνη, ἔτσι ὁ τελώνης, ἔτσι πολλοὶ ἄλλοι. Ἄν ὅμως εἶχαν ἀρπαχθεῖ ἀπὸ ἐδῶ πρὶν μετανοήσουν, δὲ θὰ σωζόταν κανεὶς ἀπ' αὐτούς.

Ἄλλὰ γιὰ τὸν ἀντίχριστο ὁ Παῦλος λέγει καὶ ἄλλη αἰτία. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὕτη; Τὸ νὰ ἀποκλεισθεῖ καὶ ἀπὸ ἐδῶ κάθε δικαιολογία γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Γιατὶ ποιὰ συγγνώμη θὰ εἶχαν αὐτοὶ ποὺ δὲ δέχθηκαν τὸ Χριστὸ καὶ ἐπρόκειτο νὰ πιστέψουν σ' ἐκεῖνον; Γι' αὐτὸ λέγει, «γιὰ νὰ κατακριθοῦν ὅλοι ὅσοι δὲν πίστεψαν στὴν ἀλήθεια», δηλαδή, στὸ Χριστό, «ἀλλ' ἔδειξαν εὐχαρίστηση στὴν ἀδικία»⁴⁸, δηλαδή, στὸν ἀντίχριστο. Ἐπειδὴ δηλαδή ἔλεγε, γι' αὐτὸ δὲν πιστεύουμε σ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἔλεγε

48. Β' Θεσ. 2,11.

φασί, «λιθάζομεν, ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν»· καίτοι γε τὰ πλείονα ἀκούοντες ἀνατιθέντα αὐτὸν τῷ Πατρὶ καὶ λέγοντα μετὰ τῆς ἐκείνου γνώμης ἐφῖχθαι καὶ διὰ πολλῶν τοῦτο ἀποδεικνύντα· τί ἐροῦσιν, ὅταν τὸν ἀντίχριστον τὸν λέγοντα ἑαυ-
 5 τὸν εἶναι Θεὸν καὶ μηδὲ μεμνημένον τοῦ Πατρός, ἀλλὰ καὶ τού-
 ναντίον ποιοῦντα δέξωνται; Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῖς ὄνειδί-
 ζων, προῦλεγεν οὕτω λέγων· «ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
 Πατρός μου καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι
 τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετε»· διὰ ταῦτα ἀφείθη τὰ σκάνδαλα.

10 Εἰ δὲ τοὺς σκανδαλιζομένους λέγεις, ἐγὼ σοι τοὺς μειζό-
 νως ἐντεῦθεν διαλάμψαντας δείξω· καὶ πάλιν σοι τὸ αὐτὸ ἐρῶ,
 ὅτι οὐκ ἔδει διὰ τὴν ἐτέρων ἀπροσεξίαν καὶ ραθυμίαν τοὺς δυ-
 ναμένους νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ μυρίους ἐκ τούτων ἀναδή-
 σασθαι στεφάνους ἐλαττοῦσθαι ἐν τῇ τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσει.
 15 Οὗτοι μὲν γὰρ ἐπηρεάζεσθαι ἔμελλον, εἰ μὴ τῶν ἀγώνων τού-
 των ἔλαβον ὑποθέσεις· οἱ δὲ ἐντεῦθεν βλαβέντες, ἐτέρῳ μὲν οὐ-
 δενί, ἑαυτοῖς δὲ εἶεν δίκαιοι λογίζεσθαι τὰ πτώματα αὐτῶν καὶ
 κατηγοροῖεν ἂν αὐτῶν οἱ μὴ μόνον μὴ σκανδαλισθέντες, ἀλλὰ
 καὶ φαιδρότεροι καὶ ἰσχυρότεροι ταύτῃ γινόμενοι.

20 13. Ποίων γὰρ ἱερέων ἀπήλαυσεν ὁ Ἀβραάμ, εἶπέ μοι;
 ποίων διδασκάλων; ποίας κατηχήσεως; ποίας παραινέσεως;
 ποίας συμβουλῆς; Ὅπουγε οὐδὲ γράμματα τότε ἦν, οὐ νόμος, οὐ
 προφήται, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν, ἀλλὰ ἄπλουν ἔπλει
 θάλατταν καὶ ὁδὸν ὥδευεν ἀτριβῆ καὶ ταῦτα καὶ οἰκίας καὶ πα-
 25 τρὸς ἀσεβοῦς γεγεννημένος. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτὸν ταῦτα παρέβλα-
 ψεν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔλαμψεν ἀρετῆ, ὡς ἂ μετὰ μακρὸν χρόνον,
 μετὰ προφήτας, μετὰ νόμον καὶ τοσαύτην παιδαγωγίαν, ἣν διὰ
 σημείων καὶ θαυμάτων γεγεννημένην ἔμελλεν ὁ Χριστὸς τοὺς
 ἀνθρώπους παιδεύειν, ταῦτα προλαβόντα δι' ἔργων ἐπιδείξα-
 30 σθαι, ἀγάπην γνησίαν καὶ θερμὴν, χρημάτων ὑπεροψίαν, τὴν

τὸν ἑαυτὸ τοῦ Θεοῦ —«γι' αὐτὸ ἀκριβῶς», λέγει, «σὲ λιθοβολοῦμε, γιατί ἐσύ, ἂν καὶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸ σου Θεό»⁴⁹—, παρ' ὄλο βέβαια πού τὸν ἄκουαν ν' ἀποδίδει τὰ περισσότερα στὸν Πατέρα καὶ νὰ λέγει ὅτι ἦρθε μὲ τῆ δική του γνώμη καὶ νὰ τὸ ἀποδεικνύει αὐτὸ μὲ πολλά, τί θὰ ποῦν, ὅταν θὰ δεχθοῦν τὸν ἀντίχριστο πού ἔλεγε τὸν ἑαυτὸ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀνέφερε καθόλου τὸν Πατέρα, ἀλλὰ πού ἔκανε τὸ ἀντίθετο; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς κατηγορώντας τους, προφήτευε καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «ἐγὼ ἦρθα στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου καὶ δὲ μὲ δέχεστε· ἂν ὅμως ἔρθει ἄλλος στὸ ὄνομα τὸ δικό του, ἐκεῖνον θὰ τὸν δεχθεῖτε»⁵⁰. Γι' αὐτὸ ἐπετράπηκαν τὰ σκάνδαλα.

Ἄν ὅμως λέγεις γι' αὐτοὺς πού σκανδαλίζονται, ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω ἐκείνους πού ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔλαμψαν πιὸ πολύ. Καὶ πάλι θὰ σοῦ πῶ τὸ ἴδιο, ὅτι δὲν ἔπρεπε γιὰ τὴν ἀπροσεξία καὶ τὴν ἀδιαφορία τῶν ἄλλων νὰ ὑστεροῦν στὴν ἀπόδοση τῶν ἀμοιβῶν ἐκεῖνοι πού μποροῦν νὰ προσέχουν, νὰ ἀγρυπνοῦν γιὰ νὰ κερδίσουν ἀπ' αὐτὰ ἀμέτρητα στεφάνια. Γιατί αὐτοὶ ἐπρόκειτο νὰ κατηγορηθοῦν, ἂν δὲν ἔπαιρναν ἀφορμὲς γιὰ τοὺς ἀγῶνες αὐτούς, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ζημιώθηκαν ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἦταν δίκαιο νὰ λογαριάσουν τὰ παραπτώματά τους στὸν ἑαυτὸ τους καὶ σὲ κανένα ἄλλον, καὶ νὰ τοὺς κατηγοροῦν ὅσοι ὄχι μόνο δὲ σκανδαλίσθηκαν, ἀλλ' ἔγιναν καὶ λαμπρότεροι καὶ ἰσχυρότεροι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

13. Γιατί, πές μου, ποιὸς ἱερεῖς ἀξιώθηκε νὰ ἔχει ὁ Ἄβραάμ; ποιὸς διδασκάλους; ποιά κατήχηση; ποιά παραίνεση; ποιά συμβουλή; τῆ στιγμῆ βέβαια πού τότε δὲν ὑπῆρχαν οὔτε γράμματα, οὔτε νόμος, οὔτε προφῆτες, οὔτε τίποτε ἄλλο τέτοιο, ἀλλ' ἔπλεε σὲ ἄπλευστη θάλασσα καὶ βάδιζε δρόμο ἀδιάβατο, καὶ ὄλα αὐτὰ τῆ στιγμῆ πού ἦταν γεννημένος ἀπὸ σπίτι καὶ πατέρα ἀσεβῆ. Ὅμως δὲν τὸν ἔβλαψαν αὐτὰ καθόλου, ἀλλὰ τόσο πολὺ ἔλαμψε μὲ τὴν ἀρετῆ, ὥστε ἐκεῖνα πού μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνο, μετὰ τοὺς προφῆτες, μετὰ τὸ νόμο καὶ μετὰ τόση πολλὴ διδασκαλία, τὴν ὁποία ἐπρόκειτο ὁ Χριστὸς νὰ διδάξει στοὺς ἀν-

περὶ τοὺς οἰκείους τοῦ σπέρματος κηδεμονίαν· καὶ τὸν τυφὸν δὲ ἅπαντα ἐπάτησε καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον διεκρούσατο βίον, τῶν νῦν τὰς κορυφᾶς τῶν ὀρώων κατειληφῶτων μοναχῶν ἀκριβέστερον ζῶν. Οὐτε γὰρ οἰκία ἦν αὐτῷ, ἀλλ' ἡ σκιά τῶν 5 φύλλων ὄροφος ἦν τῷ δικαίῳ καὶ στέγη· οὐδέ, ἐπειδὴ ξένος ἦν, ραθυμότερος περὶ τὴν φιλοξενίαν ἐγένετο, ἀλλ' ὁ ξένος ἐν ξένη ἔργον τοῦτο ἐποίει, τὸ διηνεκῶς ἐν μεσημβρία μέση τοὺς παριόντας ὑποδέχεσθαι καὶ θεραπεύειν. Καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸ ἔργον ἅπαν ἦνυε καὶ τὴν γυναῖκα κοινωνὸν ἐποίει τῆς καλῆς ταύτης 10 πραγματείας.

Τί δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφιδοῦ καὶ ταῦτα οὐ καθηκόντως αὐτῷ χρησαμένου, ἀλλὰ τοῖς πρωτείοις ἐπιπηδήσαντος, οὐκ ἐποίησε καὶ ταῦτα μετὰ τὴν αἵρεσιν τῆς ἐκλογῆς; οὐχὶ τὸ αἷμα ἐξέχεεν; οὐχὶ τοὺς οἰκέτας ἅπαντας ὤπλισεν; οὐκ εἰς φανερόν κίνδυνον 15 ἑαυτὸν ἐνέβαλεν; Ὅτε δὲ ἐκελεύσθη τὴν μὲν οἰκίαν ἀφεῖναι, εἰς δὲ τὴν ἀλλοτρίαν ἀπελθεῖν, οὐκ εὐθέως ὑπήκουσε καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ πάντας ἀφείς καὶ τῷ προστάγματι πεισθεὶς τοῦ κελεύσαντος, τὰ μὲν δῆλα καταλιμπάντων, τοῖς δὲ ἀδήλοις πολλῷ σαφέστερον ἢ τοῖς δῆλοις προσέχων, διὰ τὴν 20 ὑπόσχασιν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἦν πίστεως ἐπιτεταμένης; Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα οὐ, λιμοῦ καταλαβόντος, πάλιν μετανάστης ἐγένετο καὶ οὐκ ἐθορυβεῖτο, οὐδὲ ἐταρᾶττετο, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὑπακοὴν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ὑπομονὴν ἐπεδείκνυτο καὶ κατῆει εἰς Αἴγυπτον καὶ ὑπακούσας τῷ Θεῷ τοιαῦτα κελεύοντι ἀφηρέθη τὴν 25 γυναῖκα καὶ καθυβριζομένην ἐώρα, τό γε ἤκον εἰς τὸν Αἰγύπτιον καὶ θανάτου χαλεπώτερα ὑπέμενεν ἐν τοῖς καιριωτάτοις πληττόμενος;

Τί γὰρ βαρύτερον ἦν, εἶπέ μοι, τοῦ γυναῖκα νόμῳ γάμου συναφθεῖσαν αὐτῷ, μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα ὄρᾶν ὑπὸ βαρ- 30 βαρικῆς ἀκολασίας ἀρπαζομένην, εἰσαγομένην ἔνδον εἰς τὰς βασιλικᾶς αὐλάς, καθυβριζομένην; Εἰ γὰρ καὶ μὴ τὸ ἔργον ἐξῆλ-

θρώπους μὲ σημεῖα καὶ θαύματα, αὐτὰ τὰ πρόλαβε καὶ τὰ φανέρωσε μὲ ἔργα, δηλαδή ἀγάπη γνήσια καὶ θερμή, περιφρόνηση πρὸς τὰ χρήματα, φροντίδα γιὰ τοὺς συγγενεῖς του. Καὶ πάτησε κάθε ἀλαζονεία, καὶ ἀπέφυγε τὴ φιλήδονη καὶ παραλυμένη ζωὴ, ζώντας πιὸ αὐστηρὰ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ποὺ τώρα κατοικοῦν στὶς κορυφές τῶν βουνῶν. Καθόσον οὔτε σπίτι εἶχε, ἀλλ' ἢ σκιά τῶν φύλλων ἦταν ὀροφὴ καὶ στέγη γιὰ τὸν δίκαιο, οὔτε ἐπειδὴ ἦταν ξένος ἔγινε ἀδιάφορος γιὰ τὴ φιλοξενία, δηλαδή τὸ νὰ ὑποδέχεται καὶ νὰ περιποιεῖται πάντοτε τοὺς διερχομένους μέσα στὸ καταμεσήμερο. Καὶ ὅλο τὸ ἔργο τὸ ἐκτελοῦσε μόνος του, κάμνοντας τὴ γυναῖκα του βοηθὸ στὴν καλὴ αὐτὴ ἀσχολία.

Καὶ γιὰ τὸν ἀνεψιὸ του, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ δὲν τοῦ συμπεριφέρθηκε ὅπως ἔπρεπε, ἀλλὰ θέλησε νὰ τοῦ ἀρπάξει τὰ πρωτεῖα, τί δὲν ἔκαμε, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐκλογὴ του; Δὲν ἔχυσε τὸ αἷμα του; δὲν ὄπλισε ὄλους τοὺς δούλους του; δὲν ἔβαλε τὸν ἑαυτό του σὲ κίνδυνο φανερό; Καὶ ὅταν διατάχθηκε ν' ἀφήσει τὸ σπίτι του καὶ νὰ φύγει σὲ ξένη χώρα, δὲν ὑπάκουσε ἀμέσως, ἀφήνοντας καὶ πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ὄλους καὶ ὑπακούοντας στὴν προσταγὴ ἐκείνου ποὺ τὴν ἔδωσε, ἐγκαταλείποντας τὰ βέβαια καὶ προσέχοντας πολὺ περισσότερο στὰ ἀβέβαια παρὰ στὰ βέβαια, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Θεοῦ, πράγμα ποὺ ἦταν ἀπόδειξη μεγάλης πίστεως; Καὶ ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ, ὅταν ἔπεσε πείνα, δὲ γινόταν πάλι μετανάστης, καὶ δὲν ἀνησυχοῦσε, οὔτε ταραζόταν, ἀλλὰ φανέρωσε τὴν ἴδια ὑπακοὴ καὶ πίστη καὶ ὑπομονή, καὶ κατέβαινε στὴν Αἴγυπτο, καὶ ὑπακούοντας στὸ Θεὸ ποὺ τὰ διέταξε αὐτὰ στερήθηκε τὴ γυναῖκα του, καὶ τὴν ἔβλεπε νὰ καταντροπιάζεται, ὅσο τουλάχιστο ἦταν στὸ χέρι τοῦ Αἰγυπτίου, δὲν ὑπέμενε χειρότερα ἀπὸ τὸ θάνατο, δεχόμενος πλήγματα στὰ πιὸ καίρια;

Γιατί, πές μου, τί ἦταν βαρύτερο ἀπὸ τὸ νὰ βλέπει, ὕστερα ἀπὸ τόσα κατορθώματα, τὴ γυναῖκα, ποὺ μὲ νόμο τοῦ γάμου εἶχε ἔνωθεῖ μαζί του, νὰ ἀρπάζεται ἀπὸ τὴ βαρβαρικὴ ἀκολασία, νὰ ὀδηγεῖται μέσα στὶς βασιλικὲς αὐλὲς καὶ νὰ καταντρο-

θεν, ἀλλ' αὐτὸς τοῦτο προσεδόκησε καὶ πάντα ἔφερε γενναίως καὶ οὔτε αἱ συμφοραὶ αὐτὸν ὑπεσκέλισαν, οὔτε αἱ εὐημερίαι ἐφύσησαν· ἀλλ' ἐν τῇ τῶν καιρῶν διαφορᾷ ἴσῃν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην διεφύλαττε. Τί δέ, ὅτε αὐτῷ τὸν υἱὸν ἐπηγγείλατο, οὐχὶ 5 μυρία τὰ κωλύματα ἦν, τὰ ἀπὸ τῶν λογισμῶν; Καὶ πάντα ἐκεῖνα κατευνάσας καὶ τὸν ἐκείνων θόρυβον ἀνελὼν ἀπὸ τῆς πίστεως διέλαμψεν;

Ὅτε δὲ αὐτὸν καθιερωῶσαι ἐκελεύσθη, οὐχὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους, ὡσανεὶ μέλλων εἰς παστάδας ἄγειν καὶ νυμφαγωγ-
10 γεῖν, οὕτως αὐτὸν ἀνήγαγε; Καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως σχεδὸν ἐξεληθῶν καὶ τοῦ ἄνθρωπος εἶναι ἀπαλλαγείς καὶ θυσίαν ἀνέφερε καινὴν τινα καὶ παράδοξον καὶ μόνος τὸν ἄθλον ἤθλησε τοῦτον, οὐ γυναικί, οὐκ οἰκέτῃ, οὐκ ἄλλω τινὶ τῶν μετ' αὐτοῦ κοινωσάμενος; Ἦδει γάρ, ἤδει σαφῶς τοῦ σκοπέλου τὸ ὑψηλόν, τοῦ
15 ἐπιτάγματος τὸν ὄγκον, τοῦ ἀγῶνος τὸ μέγεθος· διὸ μόνος αὐτὸς τὸν δρόμον ἀνεδέξατο τοῦτον καὶ ἔτρεχε καὶ ἠγωνίζετο καὶ ἐστεφανοῦτο καὶ ἀνεκηρύττετο. Ποῖος ταῦτα αὐτὸν ἱερεὺς ἐδίδαξε; ποῖος δὲ διδάσκαλος; ποῖος προφήτης; Οὐδὲ εἷς· ἀλλ' ἐπειδὴ εὐγνώμονα εἶχε ψυχὴν, ἤρκεσεν αὐτῷ πρὸς ἅπαντα.

20 Τί δὲ ὁ Νῶε; Ποῖον ἔσχεν ἱερέα; ποῖον διδάσκαλον; ποῖον καθηγητήν; Ὅτε μόνος, τῆς οἰκουμένης ἀπάσης διαφθαρείσης ἐν πονηρίᾳ, τὴν ἐναντίαν ἤλθεν ὁδὸν καὶ τὴν ἀρετὴν διετήρησε καὶ οὕτω διέλαμψεν, ὡς ἐν τῷ ναυαγίῳ τῆς οἰκουμένης αὐτὸν τε διασωθῆναι καὶ ἑτέρους διὰ τὴν περιουσίαν τῆς οἰκείας ἀρε-
25 τῆς τῶν ἐπληρησμένων ἐξαρπάσαι κινδύνων; Πόθεν δίκαιος ἐγένετο; πόθεν τέλειος; Ποῖον ἱερέα καὶ οὗτος ἢ διδάσκαλον ἐσχηκώς; Οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι. Ὁ δὲ υἱὸς ὁ τούτου, καίτοι ἔνδον ἔχων τὸν διδάσκαλον διηνεκῶς, τοῦ πατρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ νουθεσίας ἀπολαύων καὶ τῆς διὰ ρημάτων καὶ τῆς διὰ τῶν ἔρ-
30 γων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐκβασιν ὁρῶν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς συμφορᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς σωτηρίας παραίνεσιν, πονηρὸς

πιάζεται; Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα τὸ πρᾶγμα δὲν ἔγινε, ὅμως αὐτὸς τὸ ὑπέθεσε καὶ ὅλα τὰ ὑπέφερε γενναῖα, καὶ οὔτε οἱ συμφορῆς τὸν νίκησαν, οὔτε οἱ εὐτυχίες τὸν ἔκαμαν ὑπερήφανο, ἀλλὰ στίς διαφορετικῆς περιστάσεις κρατοῦσε ἴδια τὴ γνώμη του. Τί πάλι, ὅταν τοῦ ὑποσχέθηκε τὸν υἱό, δὲν ἦταν ἄπειρα τὰ ἐμπόδια ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς του; Καὶ ἀφοῦ ὅλα ἐκεῖνα τὰ καταπράϋνε καὶ σταμάτησε τὴν ταραχὴ τους, δὲν ἔλαμψε ἀπὸ τὴν πίστη του;

Καὶ ὅταν πάλι διατάχθηκε νὰ τὸν θυσιάσει, δὲν τὸν πρόσφερε πολὺ γρήγορα, σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ γάμο καὶ νὰ τὸν φέρει σὲ νύφη; Καὶ ὅταν βγήκε ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς φύσης καὶ ξέχασε ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, δὲν πρόσφερε θυσία νέα καὶ παράδοξη καὶ δὲν ἀγωνίσθηκε μόνος του αὐτὸν τὸν ἀγῶνα χωρὶς νὰ τὸ ἀναφέρει οὔτε στὴ γυναῖκα του, οὔτε στὸν ὑπηρέτη του, οὔτε σ' ἄλλον κανένα δικό του; Γιατὶ γνώριζε, γνώριζε καλὰ τὸ ὕψος τοῦ σκοπέλου, τὸ βάρος τῆς προσταγῆς, τὸ μέγεθος τοῦ ἀγῶνα· γι' αὐτὸ μόνος του δέχθηκε αὐτὸν τὸ δρόμο, καὶ ἔτρεχε, καὶ ἀγωνιζόταν, καὶ στεφανωνόταν, καὶ δοξαζόταν. Ποιὸς ἱερέας τοῦ δίδαξε αὐτά; ποιὸς διδάσκαλος; ποιὸς προφήτης; Κανένας· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε εὐγνώμονα ψυχὴ, τοῦ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ ὅλα.

Καὶ ὁ Νῶε; Ποιὸν εἶχε ἱερέα; ποιὸν διδάσκαλο; ποιὸν καθηγητὴ; ὅταν μόνος, ἐνῶ ὅλη ἡ οἰκουμένη εἶχε διαφθαρεῖ στὴν πονηρία, βάδισε τὸν ἀντίθετο δρόμο καὶ διατήρησε τὴν ἀρετὴ του καὶ ἔλαμψε τόσο πολὺ, ὥστε στὸ ναυάγιο τῆς οἰκουμένης καὶ ὁ ἴδιος νὰ διασωθεῖ καὶ ἄλλους νὰ γλυτώσει ἀπὸ τοὺς κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦνταν ἐναντίον τους μὲ τὴν περίσσεια δικῆς του ἀρετῆς; Πῶς ἔγινε δίκαιος; πῶς ἔγινε τέλειος; ποιὸν ἱερέα ἢ διδάσκαλο εἶχε ἀποκτήσει καὶ αὐτός; Κανένας δὲ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ. Ὁ υἱὸς του ὅμως, μολονότι εἶχε τὸν διδάσκαλο πάντοτε στὸ σπίτι, δηλαδὴ τὴν ἀρετὴ τοῦ πατέρα του, καὶ ἀξιῶθηκε νὰ νουθετηθεῖ καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα, καὶ μολονότι ἔβλεπε τὴν ἔκβαση ἀπὸ τὰ πρᾶγματα καὶ τὴν παραίνεση ἀπὸ τὴ συμφορὰ καὶ ἀπὸ τὴ σωτηρία, ἔγινε πονηρὸς ὡς πρὸς τὸ γονέα του καὶ

περὶ τὸν φύντα ἐγένετο καὶ ἐκωμῶδει τοῦ γεγεννηκότος τὴν γύμνωσιν καὶ ἐξεπόμπευσεν. Ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ ψυχῆς χρεία εὐγνώμονος;

Τί δὲ ὁ Ἰώβ, εἶπέ μοι; Ποίων προφητῶν ἤκουσε; ποίας 5 διδασκαλίας ἀπήλαυσεν; Οὐδεμιᾶς. Ἄλλ' ὅμως καὶ οὗτος οὐδενὸς τούτων τετυχηκῶς καὶ πᾶν ἀρετῆς εἶδος μετὰ πολλῆς ἐπεδείξατο τῆς ἀκριβείας. Καὶ γὰρ κοινὰ τὰ ὄντα τοῖς δεομένοις ἐκέκτητο καὶ οὐχὶ τὰ ὄντα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα. Τῇ μὲν γὰρ οἰκίᾳ τοὺς ὀδίτας ὑπεδέχετο καὶ ἐκείνων μᾶλλον ἦν ἢ 10 οἰκία, ἢ τοῦ κεκτημένου· τῇ δὲ τοῦ σώματος ἰσχυῖ τοῖς ἀδικουμένοις ἤμυνε, τῇ δὲ τῆς γλώττης συνέσει καὶ σοφίᾳ τοὺς ἐπηρεάζοντας ἐπεστόμιζε καὶ τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν διὰ πάντων διαλάμπουσαν ἐπεδείκνυτο. Σκόπει δέ. «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι», φησὶν ὁ Χριστός. Τοῦτο αὐτὸς διὰ τῶν ἔργων 15 κατώρθωσεν. «Εἰ γὰρ ἐφαύλισα», φησί, «κρίμα θεράποντος ἢ θεραπαίνης, κρινομένων αὐτῶν πρὸς με. Τί γὰρ ποιήσω, εἰ ἐπίσκεψίν μου ποιήσῃ ὁ Κύριος; Πότερον οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν γαστρὶ, καὶ ἐκεῖνοι ἐγένοντο; Ἐγενόμεθα δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ».

20 «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Ἄλλ' οὐδὲ ταύτης ἄμοιρος ἦν τῆς ἀρετῆς. Ἄκουσον γοῦν τί φησὶν· «εἰ δὲ καὶ ἀμαρτῶν ἐκουσίως, διετράπην πολυοχλίαν λαοῦ, τοῦ μὴ ἐξαγορεῦσαι τὴν ἀνομίαν μου». Ὁ δὲ οὕτω διακείμενος, εὐδηλον ὅτι αὐτὴν ἐπένθει μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς. 25 «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην». Ὅρα καὶ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ κατωρθωμένον. «Συνέτριψα», φησί, «μύλας ἀδίκων καὶ ἐν μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἄρπαγμα

51. Βλ. Γεν. 9,18-27.

52. Ματθ. 5,3.

53. Ἰώβ 31,13-15.

54. Ματθ. 5,5.

55. Ἰώβ 31,31.

56. Ματθ. 5,4.

57. Ἰώβ 31,33-34.

58. Ματθ. 5,6.

περιέπαιζε τὴ γύμνωσι τοῦ πατέρα του καὶ τὸν ἐξευτέλιζε⁵¹. Βλέπεις ὅτι παντοῦ χρειάζεται ψυχὴ φρόνιμη;

Καὶ ὁ Ἰώβ πάλι, πές μου; Ποιούς προφήτες ἄκουσε; ποιά διδασκαλία ἀξιώθηκε; Καμιά. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτός, παρ' ὄλο πὺ δὲν εἶχε συναντήσει τίποτε ἀπ' αὐτά, φανέρωσε μὲ πολλὴ ἀκρίβεια κάθε εἶδος ἀρετῆς. Γιατὶ τὰ ὑπάρχοντά του τὰ εἶχε κοινὰ μ' ἐκείνους πὺ εἶχαν ἀνάγκη, καὶ ὄχι μόνο τὰ ὑπάρχοντά του, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα του. Γιατὶ στὸ σπίτι του ὑποδεχόταν τοὺς ὁδοιπόρους καὶ ἦταν δικό τους περισσότερο τὸ σπίτι παρὰ τοῦ ἰδιοκτῆτη, ἐνῶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ σώματός του ὑπεράσπιζε τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μὲ τὴ σύνεση καὶ τὴ σοφία τῆς γλώσσας του ἀποστόμωνε τοὺς ὑβριστές, καὶ φανέρωνε τὴν εὐαγγελικὴ του συμπεριφορὰ νὰ λάμπει μέσα ἀπ' ὄλα. Πρόσεχε δηλαδὴ. «Μακάριοι εἶναι οἱ ταπεινόφρονες»⁵², λέγει ὁ Χριστός. Αὐτὸ ὁ Ἰώβ τὸ κατορθωσε μὲ τὰ ἔργα. «Ἄν καταπάτησα», λέγει, «δικαίωμα ὑπῆρέτη ἢ ὑπῆρέτριας, ὅταν εἶχαν διαφορὲς μαζί μου, τότε τί θὰ κάμω, ὅταν ὁ Κύριος μὲ ἐπισκεφθεῖ; Τί δηλαδὴ; δὲν ἔγιναν καὶ ἐκεῖνοι ὅπως ἔγιναν καὶ ἐγὼ στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας μου; Γίναμε στὴν ἴδια κοιλιὰ»⁵³.

«Μακάριοι εἶναι οἱ πράοι, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»⁵⁴. Καὶ τί ὑπῆρξε πὺο πράο ἀπὸ ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὅποιον καὶ οἱ ὑπῆρέτες ἔλεγαν, «ποιός τάχα θὰ μᾶς δώσει νὰ χορτάσουμε ἀπὸ τὸ τραπέζι πὺο παραθέτει στὸν ἑαυτό του»⁵⁵. Τόσο πολὺ τὸν ἀγαποῦσαν. «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι πὺο πενθοῦν, γιατί αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»⁵⁶. Ἄλλὰ δὲ στεροῦνταν οὔτε αὐτὴ τὴν ἀρετὴ. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει· «καὶ ἂν ἁμάρτησα μὲ τὴ θέλησή μου, ντράπηκα τὸν πολὺ λαό, ὥστε νὰ μὴν ὁμολογήσω τὴν ἀνομία μου»⁵⁷. Αὐτός ὅμως πὺο αἰσθανόταν ἔτσι, εἶναι ὀλοφάνερο πὺο πενθοῦσε τὴν ἁμαρτία του πάρα πολὺ. «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι πὺο πεινοῦν καὶ διψοῦν τὴ δικαιοσύνη»⁵⁸. Βλέπε καὶ αὐτὸ κατορθωμένο ἀπὸ τὸν Ἰώβ μὲ τὸ παραπάνω. «Ἔσπασα», λέγει, «τὰ δυνατὰ σαγόνια τῶν ἀδίκων καὶ μέσα ἀπὸ τὰ δόντια τους τράβηξα αὐτὸ πὺο εἶχαν ἀρπάξει, καὶ εἶχα

ἐξέσπασα, δικαιοσύνην δὲ ἐνδεδύκειν, ἡμφιασάμην δὲ κρίμα ἴσα διπλοῖδι».

«Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». Οὗτος δὲ οὐκ ἐν χρήμασι μόνον ἐλεήμων ἦν, οὐδὲ ἐν τῷ ἐνδύειν τοὺς 5 γυμνοὺς καὶ τρέφειν τοὺς πεινῶντας καὶ χηρείαν διορθοῦν καὶ ὀρφανίαν περιστέλλειν καὶ πηρώματα φύσεως παραμυθεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συμπαθείᾳ τῆς ψυχῆς. «Ἐγὼ γάρ», φησὶν, «ἐπὶ παντὶ ἀδυνατῶ ἐκλαυσα καὶ ἐστέναξα ἰδὼν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις». Καθάπερ γὰρ κοινὸς ὢν ἀπάντων πατήρ, οὕτω τὰς ἐκά- 10 στου συμφοράς, τὰς μὲν διῶρθου, τὰς δὲ ἐθρήνει καὶ διὰ ρημάτων καὶ διὰ πραγμάτων καὶ διὰ συμπαθείας καὶ δακρῶν καὶ διὰ παντὸς τρόπου τοὺς ἐν συμφοραῖς ἀνέχων καὶ κοινὸς τις ἀπάντων λιμὴν γινόμενος. «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Καὶ τοῦτο οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτῷ κα- 15 τώρθωτο. Ἄκουσον γοῦν τοῦ Θεοῦ μαρτυροῦντος αὐτῷ· «οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὁμοῖος αὐτοῦ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος».

«Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν 20 ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν τῶν ἀγώνων καὶ τῶν βραβείων τὴν δαψίλειαν ἐποιήσατο. Οὐ γὰρ δι' ἀνθρώπων ἠλαύνετο, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἀρχέκακος δαίμων ἐπιθέμενος καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ μηχανήματα κινήσας, οὕτως ἦλθεν ἐπ' αὐτόν, ἀπελάσας αὐτόν καὶ οἰκίας καὶ πατρίδος καὶ εἰς τὴν 25 κοπριὰν ἐξαγαγών, χρημάτων ἐκβαλῶν πάντων, κτημάτων, παιδῶν, αὐτῆς τοῦ σώματος τῆς ὑγιείας καὶ λιμῶ παραδοὺς χαλεπωτάτῳ· μετὰ δὲ ἐκείνου καὶ τῶν φίλων τινές, οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἤλλοντο καὶ ἀνέξαινον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὰ ἔλκη. «Μακά-

59. Ἰωβ 29,17-14.

60. Ματθ. 5,7.

61. Ἰωβ 30,25.

ντυθεῖ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ φοροῦσα τῇ δίκαιῃ κρίσει σὰν μανδύα διπλοτυλιγμένο στὸ σῶμα μου»⁵⁹.

«Μακάριοι εἶναι οἱ ἐλεήμονες, γιατί αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»⁶⁰. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐλεοῦσε μόνο μὲ χρήματα, οὔτε μὲ τὸ νὰ ντύνει τοὺς γυμνοὺς καὶ νὰ τρέφει τοὺς πεινασμένους καὶ νὰ βοηθάει τὶς χῆρες καὶ νὰ ὑπερασπίζεται τὰ ὄρφανὰ καὶ νὰ παρηγορεῖ τὶς ἀναπηρίες τῆς φύσης, ἀλλὰ καὶ μ' αὐτὴ τῇ συμπάθειᾳ τῆς ψυχῆς. «Γιατί ἐγώ», λέγει, «γιὰ κάθε ἀδύνατο ἔκλαψα καὶ στέναξα ὅταν εἶδα ἄνθρωπο στὴν ἀνάγκη του»⁶¹. Σὰν νὰ ἦταν δηλαδὴ κοινὸς πατέρας ὅλων, ἔτσι τὶς συμφορὰς τοῦ καθενός, ἄλλες θεράπευε, ἄλλες θρηνοῦσε, καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα καὶ μὲ συμπάθεια καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ κάθε τρόπο ὑποστήριζε ὅσους βρῖσκονταν σὲ συμφορὰς καὶ γινόταν σὰν ἓνα κοινὸ λιμάνι γιὰ ὅλους. «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν καθαρὴ τὴν καρδιά, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»⁶². Καὶ αὐτὸ τὸ κατόρθωσε ὄχι κατὰ τύχη. Ἦκουσε λοιπὸν τὸ Θεὸ ποὺ βεβαιώνει γι' αὐτόν· «δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ὅμοιος μ' αὐτόν ἐπάνω στὴ γῆ, ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ποὺ νὰ ἀποφεύγει κάθε πονηρὸ πρᾶγμα»⁶³.

«Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ καταδιώκονται γιὰ χάρη τῆς δικαιοσύνης, γιατί δική τους εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁶⁴. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἔκαμε πολλοὺς ἀγῶνες καὶ ἔλαβε ἄφθονα βραβεῖα. Γιατί δὲν τὸν καταδίωκαν ἄνθρωποι, ἀλλὰ τοῦ ἔκαμνε ἐπίθεση ὁ ἴδιος ὁ ἀρχέκακος δαίμονας, καὶ ἀφοῦ κίνησε ὅλα τὰ τεχνάσματά του, ἔτσι ἦρθε ἐναντίον του, διώχνοντας αὐτόν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὴν πατρίδα καὶ ρίχνοντάς τον ἔξω στὴν κοπριά, στερώνοντας τον ἀπ' ὅλα τὰ πλούτη του, τὰ κτήματα, τὰ παιδιά του, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὑγεία τοῦ σώματός του καὶ παραδίνοντάς τον σὲ πολὺ φεβερὴ στέρση. Καὶ μαζὶ μ' ἐκεῖνον καὶ μερικοὶ φίλοι, ὄχι κατὰ τύχη, τὸν ἐρέθιζαν καὶ ἔξυναν τὶς πληγὰς τῆς ψυχῆς του. «Μακάριοι θὰ εἶστε, ὅταν θὰ σᾶς βρῖσουν καὶ θὰ σᾶς

62. Ματθ. 5,8.

63. Ἰωβ 1,8.

64. Ματθ. 5,10.

ριοί έστε, όταν όνειδίσωσιν ύμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ρῆμα καθ' ύμῶν, ψευδόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ύμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἄλλὰ καὶ τοῦτον μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας ἔκαρπώσατο τὸν μακαρι-
5 σμόν.

Καὶ γὰρ καὶ οἱ παρόντες αὐτῷ τότε διέβαλλον αὐτόν, ἐλάττονα ὧν ἐπλημμέλησε λέγοντες αὐτόν τετιμωρῆσθαι, μακρὰς κατηγορίας ἀποτείνοντες κατ' αὐτοῦ καὶ λόγους ψευδεῖς καὶ συκοφαντίας γέμοντας. Ἄλλ' ὁμῶς καὶ τούτους αὐτοὺς μέλ-
10 λοντας κινδυνεύειν ἐξήρπασε τῆς θεηλάτου πληγῆς, ὑπὲρ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων μνησικακήσας αὐτοῖς. Καὶ ἐντεῦθα πάλιν ἐκεῖνο ἐπλήρου τὸ παράγγελμα, τό, «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ύμῶν, εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ύμᾶς». Καὶ γὰρ ἠγάπησε καὶ ἠῤῥατο ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἀνεῖλε καὶ
15 τὴν ἀμαρτίαν αὐτῶν ἔλυσε· καίτοι μὴ προφητῶν, μὴ εὐαγγελιστῶν, μὴ ἱερέων, μὴ διδασκάλου, μὴ ἄλλου τινὸς ἀκούσας ὑπὲρ ἀρετῆς συμβουλευόντος. Ὁρᾶς ἠλίκον ἐστὶ γενναία ψυχὴ καὶ πῶς ἀρκεῖ πρὸς ἀρετὴν ἑαυτῇ κᾶν μηδεμιᾶς ἐπιμελείας ἀπολαύη; Καίτοιγε προγόνους οὐ μόνον χρυσοῦς οὐκ ἔσχεν, ἀλλὰ
20 καὶ πολλὴν κακίαν ἐπιδειξαμένους. Περὶ γοῦν τοῦ προγόνου αὐτοῦ φησιν ὁ Παῦλος, «μὴ τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια».

14. Τί δέ, ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων, εἶπέ μοι, οὐ μυρία τοιαῦτα ἐγίνετο; Ἄκουσον γοῦν τί φησιν ὁ Παῦλος· «οἶδας τοῦτο, ὅτι
25 ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστὶ Φύγελλος καὶ Ἐρμογένης». Οὐ δεσμωτήρια ᾤκουν οἱ διδασκαλοὶ; οὐχ ἀλύσεις περιέκειντο; οὐ παρὰ τῶν οἰκείων, οὐ παρὰ τῶν ἀλλοτριῶν

65. Ματθ. 5,11-12.

66. Ματθ. 5,44.

καταδιώξουν και θα ποῦν ἐναντίον σας κάθε κακὸ πρᾶγμα, λέγοντας ψέματα ἐξ αἰτίας μου. Νὰ χαίρεστε τότε και νὰ ἀγαλλιᾶσθε, γιατί ἡ ἀνταμοιβή σας θα εἶναι μεγάλη στοὺς οὐρανοὺς»⁶⁵. Ἄλλὰ και τὸ μακαρισμὸ αὐτὸν τὸν κέρδισε μὲ μεγάλη ὠφέλεια.

Καθόσον βέβαια και οἱ φίλοι του τότε τὸν κακολογοῦσαν, λέγοντας πῶς εἶχε τιμωρηθεῖ λιγότερο ἀπ' ὅσο ἔσφαλε, ἀπευθύνοντας ἐναντίον του μακρὲς κατηγορίες και λόγους ψεύτικους και γεμάτους συκοφαντία. Ἄλλ' ὅμως και αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κινδυνέψουν, τοὺς γλύτωσε ἀπὸ τὴ θεόσταλτη πληγή, ἀφοῦ δὲν τοὺς κράτησε κακία για κανένα ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶπαν. Και ἐδῶ πάλι πραγματοποιοῦσε ἐκεῖνο τὸ παράγγελμα, τὸ «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς σας, προσεύχεστε για ἐκείνους ποὺ σᾶς κακομεταχειρίζονται»⁶⁶. Γιατί πραγματικὰ τοὺς ἀγάπησε και προσευχήθηκε γι' αὐτοὺς, και συγκράτησε τὴν ὀργή τοῦ Θεοῦ και ἔλυσε τὴν ἁμαρτία τους, ἂν και δὲν ἄκουσε νὰ τὸν συμβουλεύουν για τὴν ἀρετὴ οὔτε προφῆτες, οὔτε εὐαγγελιστές, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε διδάσκαλος, οὔτε κανένας ἄλλος. Βλέπεις πόσο μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ γενναία ψυχὴ και πῶς εἶναι ἀρκετὴ μόνη της για τὴν ἀρετὴ, ἔστω και ἂν δὲν ἀπολαμβάνει καμιά ἄλλη φροντίδα; Και ὅμως ὄχι μόνο δὲν εἶχε προγόνους καλοὺς, ἀλλὰ προγόνους ποὺ ἐπέδειξαν και πολλὴ κακία. Για τὸν πρόγονό του λοιπὸν λέγει ὁ Παῦλος· «μήπως ὑπάρχει κανεὶς πόρνος ἢ ἀσεβῆς, ὅπως ὁ Ἡσαῦ, ὁ ὁποῖος για ἓνα φαγητὸ πούλησε τὰ πρωτοτόκια του;»⁶⁷.

14. Τί πάλι, πές μου, στὴν περίπτωση τῶν ἀποστόλων δὲ γίνονταν ἄπειρα τέτοια; Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος· «Τὸ γνωρίζεις αὐτό, ὅτι μὲ ἄφησαν ὅλοι ποὺ ἦταν στὴν Ἀσία, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Φύγελλος και ὁ Ἑρμογένης»⁶⁸. Δὲν κλείστηκαν σὲ φυλακὲς οἱ διδάσκαλοι; δὲν ἦταν ἀλυσόδετοι; δὲν πάθαιναν τὰ χειρότερα κακὰ ἀπὸ τοὺς δικοὺς τους και ἀπὸ τοὺς

67. Ἐβρ. 12,16.

68. Β' Τιμ. 1,15.

τὰ ἔσχατα ἔπασχον κακά; οὐ μετ' ἐκείνους ἀντ' ἐκείνων λύκοι βαρεῖς εἰσήεσαν εἰς τὰ ποίμνια; οὐχὶ ταῦτα προὔλεγεν ὁ Παῦλος Ἐφεσίοις εἰς Μίλητον αὐτοὺς μεταπεμψάμενος; «Ἐγὼ γὰρ οἶδα», φησὶν, «ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βα-
 5 ρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. Καὶ ἐξ ὑμῶν δὲ αὐ-
 τῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀπο-
 σπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν». Οὐ χαλκοτύπος ἀνὴρ Ἀλέ-
 ξανδρος μυρία παρέσχεν αὐτῷ πράγματα, πανταχόθεν ἐλαύνων,
 πολεμῶν, πυκτεύων καὶ εἰς τοσαύτην αὐτὸν κατέστησεν ἀγω-
 10 νίαν, ὡς καὶ τῷ μαθητῇ παραγγεῖλαι καὶ εἰπεῖν· «ὄν καὶ σὺ φυ-
 λάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις»;

Οὐχ ὀλόκληρον ἔθνος τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τινων ψευδα-
 δέλφων διεφθάρη καὶ πρὸς Ἰουδαϊσμὸν ἠυτομόλησεν; Οὐκ ἐν
 προοιμίῳ τοῦ κηρύγματος ὁ Στέφανος ὑπὲρ τοὺς ποταμοὺς
 15 ρέων καὶ πάντα ἐπιστομίζων, ὁ τὰς ἀναισχύντους ἀποφράττων
 Ἰουδαίων γλώττας, ᾧ οὐδεὶς ἀντιστῆναι ἠδύνατο, ὁ πάντα συγ-
 χὺς τὰ Ἰουδαϊκά, ὁ λαμπρὸν στήσας τρόπαιον καὶ νίκην περιφα-
 νῆ, ὁ γενναῖος οὔτος, καὶ σοφὸς καὶ χάριτος πεπληρωμένος καὶ
 τοσαύτην Ἐκκλησίαν ὠφελῶν, οὐδὲ πολὺν χρόνον ποιήσας ἐν
 20 τῷ κηρύγματι, ἀθρόον ἠρπάγη καὶ ὡς βλάσφημος κατεδικάζετο
 καὶ κατελεύετο; Τί δαὶ Ἰάκωβος; Οὐκ ἐν ἀρχῇ καὶ αὐτὸς καὶ ἐξ
 αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, βαλβίδος ἀνεσπάσθη καὶ ἀποτμηθεὶς εἰς χάριν
 τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ Ἡρώδου, οὕτω τὸν βίον κατέλυσε, στῦλος
 τοιοῦτος καὶ ἐδραῖωμα τηλικούτον τῆς ἀληθείας; Πόσοι τότε
 25 ἔσκανδαλίζοντο γινομένων τούτων; Ἄλλ' οἱ ἐστῶτες ἴσταντο
 καὶ μειζόνως ἴσταντο.

Ἄκουσον γοῦν τί φησιν ὁ Παῦλος Φιλιππησίοις ἐπιστέλ-
 λων· «γινώσκεις δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ
 μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν, ὥστε τοὺς

ξένους; ὕστερα ἀπὸ ἐκείνους στὴ θέση τους δὲν ἔρχονταν λύκοι ἄγριοι στὰ ποίμνια; δὲν τὰ προφήτεψε αὐτὰ ὁ Παῦλος στοὺς Ἐφεσίους, ὅταν τοὺς κάλεσε στὴ Μίλητο; «Γιατὶ ἐγὼ ξέρω», λέγει, «ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησή μου θὰ μποῦν μεταξύ σας λύκοι ἄγριοι, χωρὶς νὰ λυπηθοῦν τὸ ποίμνιο. Καὶ ἀπὸ σᾶς τοὺς ἴδιους θὰ ἐγερθοῦν ἄνδρες ποὺ θα διαστρέψουν τὴν ἀλήθεια γιὰ νὰ παρασύρουν τοὺς μαθητὲς πίσω τους»⁶⁹. Δὲν τοῦ προξένησε ἄπειρες ἐνοχλήσεις ὁ χαλκουργὸς Ἀλέξανδρος, διώκοντάς τον ἀπὸ παντοῦ, πολεμῶντας τον, κτυπώντας τον, καὶ δὲν τὸν ἔφερε σὲ τόσο μεγάλη ἀγωνία, ὥστε καὶ στὸ μαθητὴ του νὰ παραγγεῖλει καὶ νὰ πεῖ, «νὰ φυλάγεις καὶ σὺ ἀπ' αὐτόν, γιατί πάρα πολὺ ἀντιστάθηκε στὰ λόγια μου»⁷⁰;

Δὲ διαφθάρθηκε ὁλόκληρο τὸ ἔθνος τῶν Γαλατῶν ἀπὸ κάποιους ψευδάδελφους καὶ δὲν αὐτομόλησε πρὸς τὸν ἰουδαϊσμό; Μήπως στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος ὁ Στέφανος, ποὺ μιῶντας ἔτρεχε ἢ γλώσσα του πιὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς καὶ ὄλους τοὺς ἀποστόμωνε, αὐτὸς ποὺ ἔφραζε ἐντελῶς τὶς ἀναίσχυντες γλῶσσες τῶν Ἰουδαίων, στὸν ὁποῖο κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ ἀντισταθεῖ, ποὺ ἀνέτρεψε ὅλα τὰ ἰουδαϊκά, ποὺ ἔστησε λαμπρὸ τρόπαιο καὶ ἔνδοξη νίκη, αὐτὸς ὁ γενναῖος καὶ σοφὸς καὶ γεμάτος χάρη καὶ ποὺ ὠφελοῦσε τόσο μεγάλη Ἐκκλησία, χωρὶς ν' ἀσχοληθεῖ πολὺν καιρὸ μὲ τὸ κήρυγμα, δὲν τὸν ἄρπαξαν ξαφνικὰ καὶ δὲν τὸν καταδίκαζαν καὶ τὸν λιθοβολοῦσαν σὰν βλάσφημο; Τί πάλι ὁ Ἰάκωβος; Δὲν τὸν ἄρπαξαν καὶ αὐτὸν στὴν ἀρχὴ καὶ ἀπ' αὐτό, σχεδόν, τὸ ξεκίνημά του, καὶ δὲν τὸν ἀποκεφάλισε ὁ Ἡρώδης γιὰ χάρη τῶν Ἰουδαίων καὶ τελείωσε ἔτσι τὴ ζωὴ του, ἐνῶ ἦταν τέτοιος στύλος καὶ τόσο μεγάλο στήριγμα τῆς ἀλήθειας; Πόσοι σκανδαλίζονταν τότε ὅταν γίνονταν αὐτά; Ἀλλὰ οἱ σταθεροὶ στὴν πίστη στηρίζονταν, καὶ μάλιστα στηρίζονταν περισσότερο.

Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος γράφοντας στοὺς Φιλιπησίους: «θέλω ὁμως νὰ ξέρετε, ἀδελφοί, ὅτι ὅσα μοῦ συνέβηκαν, βοήθησαν περισσότερο τὴν πρόοδο τοῦ εὐαγγελίου,

70. Β' Τιμ. 4,15.

πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ λαλεῖν». Εἶδες ἀνδρείααν; εἶδες παρρησίαν, εἶδες εὐτονίαν ψυχῆς; εἶδες φιλόσοφον γνώμην; Ἐώρων τὸν διδάσκαλον ἐν δεσμωτηρίῳ καὶ 5 ἀλύσει συγκεκλεισμένον, ἀγχόμενον, παιόμενον καὶ μυρία πάσχοντα δεινὰ καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔσκανδαλίζοντο, οὐδὲ ἐθορυβοῦντο, ἀλλὰ καὶ μείζονα προθυμίαν ἐκτῶντο καὶ πλείονα προκοπὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐλάμβανον τοῦ διδασκάλου τοῖς παθήμασιν. Ἀλλὰ καὶ ὑπεσύροντο, φησὶν, ἕτεροι. Οὐδὲ ἐγὼ πρὸς 10 τοῦτο ἀντιλέγω· καὶ γὰρ εἶκος πολλοὺς καὶ ὑποσύρεσθαι, γινόμενων τούτων· ἀλλ', ὃ πολλάκις εἶπον, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ἑαυτοῖς δίκαιοι τοῦτο ἂν εἶεν λογίζεσθαι οὗτοι, οὐ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει.

Καὶ γὰρ ἀπιῶν ὁ Χριστὸς ἐντεῦθεν ταύτην κατέλιπεν ἡμῖν 15 τὴν κληρονομίαν, λέγων, «ἐν τῷ κόσμῳ θλιῖσιν ἔξετε»· καί, «ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλέας ἀχθήσεσθε»· καί, «ἔσται καιρὸς, ὅτε πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, δόξει λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ». Ὡστε περιττῶς μοι τοὺς σκανδαλιζομένους πανταχοῦ προφέρεις· ἀεὶ γὰρ ταῦτα συνέβαινε. Καὶ τί λεγῶ τὰ τῶν Ἀπο- 20 στόλων; Πόσοι τῷ σταυρῷ αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότης ἐσκανδαλίσθησαν καὶ παρανομώτεροι καὶ θρασύτεροι μᾶλλον ἐγένοντο καὶ παριόντες ἐκωμῶδουν αὐτόν, λέγοντες, «ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι; Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατά- 25 βηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν εἰς σέ». Ἀλλ' ὁμοῦς οὐκ ἂν ἔχοιεν ἀπολογία οὗτοι διὰ τὸν σταυρόν. Ὁ γὰρ ληστής ἀπάντων κατηγορεῖ τῶν τοιούτων. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος ἐσταυρωμένον εἶδεν ἄνω καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐσκανδαλίσθη, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν μείζονα ὑπόθεσιν ἔλαβεν εἰς τὸ φιλοσοφῆσαι καὶ πάν-

71. Φίλιπ. 1,12-14.

72. Ἰω. 16,33.

73. Ματθ. 10,18.

ὥστε οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μου ἐν Κυρίῳ πῆραν θάρρος ἀπὸ τὰ δεσμά μου καὶ τολμοῦν ἀκόμη περισσότερο νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ χωρὶς φόβο»⁷¹. Εἶδες ἀνδρεία; εἶδες θάρρος; εἶδες δύναμη ψυχῆς; εἶδες φιλόσοφη σκέψη; Ἔβλεπαν τὸ διδάσκαλό τους νὰ εἶναι φυλακισμένος καὶ ἀλυσόδετος, νὰ βασανίζεται, νὰ τὸν κτυποῦν, καὶ νὰ πάσχει ἄπειρα δεινά, καὶ ὄχι μόνο δὲ σκανδαλίζονταν, οὔτε ἀνησυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερη προθυμία ἀποκτοῦσαν καὶ προχωροῦσαν περισσότερο στοὺς ἀγῶνες μὲ τὰ παθήματα τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ καὶ μερικοί, λέγει, κλονίζονταν. Καὶ ἐγὼ δὲν ἀντιλέγω σ' αὐτὸ –γιατὶ πραγματικὰ εἶναι φυσικὸ καὶ νὰ κλονίζονται πολλοί, ὅταν γίνονται αὐτά–, ἀλλ' ἐκεῖνο πού εἶπα πολλές φορές καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ τὸ λέγω, αὐτὸ θὰ πῶ καὶ τώρα· αὐτοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ λογαριάζουν ἂν εἶναι δίκαιοι ἀπέναντι στὸν ἑαυτό τους καὶ ὄχι ἀπέναντι στὴ φύση τῶν πραγμάτων.

Καθόσον καὶ ὁ Χριστός, ἀναχωρώντας ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό, αὐτὴ τὴν κληρονομία μᾶς ἄφησε, λέγοντας, «στὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψη»⁷², καὶ «θὰ ὀδηγηθεῖτε σὲ ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς»⁷³, καὶ «θὰ ἔρθει καιρὸς πού ὅποιος σᾶς σκοτώνει θὰ νομίσει πῶς προσφέρει λατρεία στὸ Θεό»⁷⁴. Ὡστε περιττὰ μοῦ ἀναφέρεις πάντα γιὰ ὅσους σκανδαλίζονται, γιατί πάντοτε συνέβαιναν αὐτά. Καὶ γιατί λέγω γιὰ ὅσα ἔπαθαν οἱ ἀπόστολοι; Πόσοι ἀπὸ τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου ὄλων μας σκανδαλίσθησαν καὶ ἔγιναν περισσότερο πιὸ παράνομοι καὶ πιὸ ἀδιάντροποι, καὶ περνώντας κοντά του τὸν περιέπαιζαν λέγοντας, «αὐτὸς πού γκριμίζει τὸ ναὸ καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες τὸν κτίζει, ἄλλους ἔσωσε, τὸν ἑαυτό του δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει; Ἄν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ θὰ πεστέψουμε σὲ σένα»⁷⁵. Ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ δὲ θὰ ἔχουν δικαιολογία ἐξ αἰτίας τοῦ σταυροῦ. Γιατὶ ὁ ληστής τοὺς κατηγορεῖ ὄλους αὐτούς. Καθόσον καὶ ἐκεῖνος τὸν εἶδε σταυρωμένο ψηλά, καὶ ὄχι μόνο δὲ σκανδαλίσθηκε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἔλαβε μεγαλύτερη ἀφορμὴ γιὰ νὰ

74. Ἰω. 16,2.

75. Ματθ. 27,40.

τα ὑπερβὰς τὰ ἀνθρώπινα καὶ τῷ πτερῶ τῆς πίστεως κουφισθεῖς, περὶ τῶν μελλόντων ἐφιλοσόφει.

Ὅρῶν γὰρ ἀνεσκολοπισμένον, μεμαστιγωμένον, ὑβριζόμενον, χολὴν ποτιζόμενον, ἐμπτυόμενον, ὑπὸ δήμου τοσοῦτου
 5 χλευαζόμενον, ὑπὸ δικαστηρίου κατακριθέντα, τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαχθέντα, οὐδενὶ τούτων ἐσκανδαλίσθη· ἀλλ' ὄρῶν σταυρὸν καὶ ἤλους ἐμπεπηγότας καὶ κωμωδίαν τοσαύτην γινομένην ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ διεφθαρμένου, τὴν ὀρθὴν ὁδὸν αὐτὸς ἐβάδισε λέγων, «μνήσθητί μου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου», καὶ τὸν κατηγο-
 10 ροῦντα ἐπεστόμιζε καὶ τὰ οἰκειὰ ἀμαρτήματα ἐξωμολογεῖτο καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐφιλοσόφει· καὶ ταῦτα οὐ νεκροὺς ἰδὼν ἐγειρομένους, οὐ λεπροὺς καθαιρομένους, οὐ χωλοὺς διορθουμένους, οὐ θάλατταν χαλινουμένην, οὐ δαίμονας ἐλαυνομένους, οὐκ ἄρτους πηγάζοντας, οὐ τὰ ἄλλα, ἅπερ ἐθεάσατο τῶν Ἰου-
 15 δαίων ὁ δῆμος, καὶ θεασάμενος ἐσταύρωσεν. Ἄλλ' οὗτος μὲν ἀνεσκολοπισμένον ἰδὼν καὶ ὠμολόγησε Θεόν, καὶ βασιλείας ἐμνημόνευσε καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐφιλοσόφησεν· ἐκεῖνοι δὲ θαυματουργοῦντα θεασάμενοι καὶ τῆς διὰ λόγων καὶ τῆς διὰ πραγμάτων ἀπολαύσαντες διδασκαλίας, οὐ μόνον οὐδὲν ἀπώ-
 20 ναντο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔσχατον βάραθρον τῆς ἀπωλείας κατηνέχθησαν, ἐπὶ τὸν σταυρὸν αὐτὸν ἀναβιβάσαντες.

Ὅρᾷς ὅτι οἱ μὲν ἀγνώμονες καὶ ἡμελημένοι, οὐδὲ ἀπὸ τῶν ὠφελούντων κερδαίνουσιν· οἱ δὲ εὐγνώμονες καὶ νῆφοντες, ἀφ' ὧν ἕτεροι σκανδαλίζονται, ἀπὸ τούτων τὰ μέγιστα ὠφελοῦνται;
 25 Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰούδα καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ ἐστὶν ἰδεῖν. Ὁ μὲν γὰρ Ἰούδας οὐδὲ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τοῦ τὴν οἰκουμένην διορθώσαντος ἐσώθη, ὁ δὲ Ἰώβ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ διαβόλου τοῦ τοσοῦτους ἀπολέσαντος ἐβλάβη. Ἄλλ' ὁ μὲν μυρία πάσχων κακᾶ, ἐστεφανοῦντο, ἐκεῖνος δέ, ὁ σημεῖα θεασάμενος καὶ αὐτὸς ποιήσας, ὁ
 30 νεκροὺς ἐγείρας καὶ δαίμονας ἐλάσας (καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ταύτην

φιλοσοφήσει καί, ἀφοῦ ξεπέρασε ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ πέταξε ψηλὰ μὲ τὰ φτερά τῆς πίστεως, σκεπτόταν γιὰ τὰ μελλοντικά.

Βλέποντας λοιπὸν αὐτὸν νὰ εἶναι σταυρωμένος, νὰ τὸν μαστιγώνουν, νὰ τὸν βρίζουν, νὰ τὸν ποτίζουν χολή, νὰ τὸν φτύνουν, νὰ τὸν χλευάζει τόσος πολὺς λαός, νὰ τὸν καταδικάζει τὸ δικαστήριον, νὰ τὸν ἔχουν ὀδηγήσει σὲ θάνατον, μὲ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲ σκανδαλίσθηκε, ἀλλὰ βλέποντας τὸ σταυρὸ καὶ τὰ καρφιά νὰ ἔχουν καρφωθεί, καὶ τὸν τόσο χλευασμὸ πού τοῦ γινόταν ἀπὸ τὸ διεφθαρμένο πλῆθος, βάδιζε τὸ σωστὸ δρόμον, λέγοντας, «θυμήσου με στή βασιλεία σου»⁷⁶. Καὶ ἐκεῖνον πού τὸν κακολογοῦσε τὸν ἀποστόμωνε, καὶ ἐξομολογοῦνταν τὰ ἁμαρτήματά του καὶ πίστευε στήν ἀνάστασιν. Καὶ αὐτὰ χωρὶς νὰ δεῖ νεκροὺς νὰ σηκώνονται, οὔτε λεπροὺς νὰ καθαρίζονται, οὔτε χωλοὺς νὰ θεραπεύονται, οὔτε θάλασσα νὰ τιθασσεύεται, οὔτε δαίμονες νὰ διώκονται, οὔτε ψωμιὰ νὰ πληθαίνουν, οὔτε τὰ ἄλλα πού εἶδε ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, πού, ἂν καὶ τὰ εἶδε, τὸν σταύρωσε. Ἄλλ' αὐτός, ἂν καὶ τὸν εἶδε σταυρωμένο, καὶ Θεὸς τὸν ὁμολόγησε καὶ τῇ βασιλείᾳ ἀνέφερε καὶ γιὰ τὰ μελλοντικά φιλοσόφησε, ἐνῶ ἐκεῖνοι μολονότι τὸν εἶδαν νὰ κάνει θαύματα καὶ ἀπόλαυσαν τὴν διδασκαλίαν του καὶ μὲ τὰ λόγια του καὶ μὲ τὰ ἔργα του, ὄχι μόνο δὲν κέρδισαν τίποτε, ἀλλὰ καὶ γκρεμίστηκαν στὸ πιὸ βαθὺ βάραθρον τῆς ἀπώλειας, ἀφοῦ τὸν ἀνέβασαν στὸ σταυρό.

Βλέπεις ὅτι οἱ ἀσύνητοι καὶ ἀδιάφοροι δὲν κερδίζουν οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὠφελοῦν, ἐνῶ οἱ φρόνιμοι καὶ νηφάλιοι ὠφελοῦνται πάρα πολὺ ἀπ' αὐτὰ πού σκανδαλίζονται ἄλλοι; Αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς καὶ στὸν Ἰούδα καὶ στὸν Ἰώβ. Γιατὶ ὁ Ἰούδας δὲ σώθηκε οὔτε ἀπὸ τὸ Χριστὸ πού διόρθωσε τὴν οἰκουμένην, ἐνῶ ὁ Ἰώβ δὲ ζημιώθηκε οὔτε ἀπὸ τὸ διάβολον πού κατέστρεψε τὸσους πολλοὺς. Ἄλλ' ὁ ἕνας πού ἔπαθε ἀπειρα κακὰ στεφανώθηκε, ἐνῶ ὁ ἄλλος πού εἶδε θαύματα καὶ ἔκαμε καὶ ὁ ἴδιος, πού ἀνάστησε νεκροὺς καὶ ἔδιωξε δαίμονες (για-

76. Λουκᾶ 23,42.

εἴληφε τὴν ἐξουσίαν), ὁ μυρία περὶ βασιλείας καὶ γεέννης ἀκούσας, ὁ τραπέζης κοινωνήσας μυστικῆς, ὁ δείπνου μετασχὼν φρικώδεστάτου καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας εὐνοίας καὶ προνοίας, ὁσσης Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶν
 5 πλείονος· μετὰ γὰρ τῆς ἄλλης ἐπιμελείας καὶ τῆς συγκαταβάσεως, ἧς μετέσχε πολλῆς καὶ τὰ χρήματα τῶν πενήτων ἐγχειρισθεῖς ἦν· τότε οὗτος μετὰ τοσαῦτα ἐξεβακχεύθη καὶ τὸν Σατανᾶν ὑποδεξάμενος διὰ τῆς φιλαργυρίας, εἰς τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ἐγένετο προδότης καὶ τὸ κεφάλαιον εἰργάσατο τῶν κακῶν, αἷμα
 10 τοιοῦτον πωλήσας τρίακοντα ἀργυρίων καὶ φιλήματι δολίῳ προδοὺς τὸν Δεσπότην.

Πόσους οἶει καὶ ἐν τούτῳ σκανδαλισθῆναι, τῷ παρὰ τοῦ μαθητοῦ γενέσθαι τὴν προδοσίαν; Τί δαὶ ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, ὁ τῆς στεῖρας καρπός, ὁ τοῦ Ζαχαρίου παῖς, ὁ τὴν ἀγίαν ἐκείνην
 15 καὶ φρικώδη καταξιωθεὶς βαπτίσει κεφαλὴν καὶ γενέσθαι πρόδρομος τοῦ οἰκείου Δεσπότη, ὅτε δεσμωτήριον ᾧκει, ὅτε ἀπέτέμενετο καὶ πορνικῆς ὀρχήσεως σφαγὴ μισθὸς ἐγένετο, πόσους οἶει σκανδαλίζεσθαι τότε; Καὶ τί λέγω τότε; Πόσοι νῦν μετὰ χρόνον τοσοῦτον ταῦτα ἀκούοντες σκανδαλίζονται; Καὶ τί λέγω
 20 τὸν Ἰωάννην καὶ τὸ δεσμωτήριον καὶ τὴν σφαγὴν ἐκείνην καὶ περὶ τοὺς οἰκέτας ἀναστρέφομαι, δέον πάλιν ἐπὶ τὸν Δεσπότην καταφυγεῖν;

15. Ὁ γὰρ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ὁ τὴν οἰκουμένην ὀρθώσας, ὁ τὴν πλάνην λύσας, ὁ τὴν γῆν ποιήσας οὐρανόν, ὁ τοῦ θανάτου
 25 τὰ νεῦρα ἐκκόψας, ὁ τὸν ἄδην ἄχρηστον ἐργασάμενος, ὁ τοῦ διαβόλου τὴν ἀκρόπολιν καταλύσας, ὁ τοὺς δαίμονας ἐπιστομίσας, ὁ τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ποιήσας, ὁ βωμοὺς καταλύσας καὶ ναοὺς ἀνατρέψας, ὁ τὴν καινὴν ταύτην καὶ ξένην φιλοσοφίαν εἰς τὴν γῆν καταφυτεύσας, ὁ μυρία ἐργασάμενος ἀγαθὰ, τὰ φρι-
 30 κώδη ταῦτα καὶ μεγάλα καὶ ὑψηλά, οὐχὶ σκάνδαλον πολλοῖς γέγονεν; Οὐχὶ Παῦλος βοᾷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λέγων καὶ οὐκ

τι πραγματικὰ καὶ αὐτὸς εἶχε λάβει αὐτὴ τὴν ἐξουσία), ποὺ ἄκουσε ἄπειρα γιὰ τὴ βασιλεία καὶ τὴ γέεννα, ποὺ ἔλαβε μέρος σὲ τραπέζι μυστικὸ καὶ μετέσχε σὲ δεῖπνο πάρα πολὺ φοβερὸ καὶ ἀπόλαυσε τόσο μεγάλη εὐνοια καὶ πρόνοια, ὅση ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἢ καλύτερα καὶ πολὺ περισσότερη —γιατὶ μαζὶ μὲ τὴ ἄλλη φροντίδα καὶ τὴ συγκατάβαση τὴν πολλὴν ποὺ ἀπόλαυσε, τοῦ εἶχαν ἐμπιστευθεῖ καὶ τὰ χρήματα τῶν φτωχῶν—, αὐτὸς τότε, ὕστερα ἀπὸ τόσα καλά, καταλήφθηκε ἀπὸ τρέλλα καί, ἀφοῦ μὲ τὴ φιλαργυρία του δέχθηκε μέσα του τὸ σατανᾶ, ἐγινε προδότης στὴν ψυχὴ του καὶ ἔκαμε τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὰ κακά, πουλώνοντας τέτοιο αἶμα γιὰ τριάντα ἀργύρια καὶ προδίνοντας τὸν Κύριο μὲ φίλημα δόλιο.

Πόσοι νομίζεις δὲν σκανδαλίσθηκαν καὶ μ' αὐτό, μὲ τὸ νὰ γίνει δηλαδὴ ἡ προδοσία ἀπὸ τὸ μαθητὴ; Τί πάλι ὁ πολίτης τῆς ἐρήμου, ὁ καρπὸς τῆς στείρας, ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρία, αὐτὸς ποὺ καταξιώθηκε νὰ βαπτίσει τὴν ἅγια ἐκείνη καὶ φοβερὴ κεφαλὴ καὶ νὰ γίνει πρόδρομος τοῦ δικοῦ του Κυρίου, ὅταν ἔμεινε στὴ φυλακὴ, ὅταν ἀποκεφαλιζόταν καὶ γινόταν ἡ σφαγὴ τοῦ ἀμοιβῆ πορνικοῦ χοροῦ, πόσοι νομίζεις δὲν σκανδαλίζονταν τότε; Καὶ τί λέγω τότε; Πόσοι τώρα ὕστερα ἀπὸ τόσον πολὺ χρόνον ἀκούοντας αὐτὰ δὲ σκανδαλίζονται; Καὶ γιατί λέγω γιὰ τὸν Ἰωάννη καὶ τὴ φυλακὴ καὶ τὴ σφαγὴ ἐκείνη, καὶ μιλάω γιὰ τοὺς δούλους, ἐνῶ πρέπει νὰ καταφύγω πάλι στὸν Κύριο;

15. Γιατὶ καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ποὺ στήριξε τὴν οἰκουμένην, ποὺ διέλυσε τὴν πλάνη, ποὺ ἔκαμε οὐρανὸ τὴ γῆ, ποὺ ἔκοψε τὰ νεῦρα τοῦ θανάτου, ποὺ κατέστησε τὸν ἄδη ἄχρηστο, ποὺ κυρίεψε τὴν ἀκρόπολη τοῦ διαβόλου, ποὺ ἀποστόμωσε τοὺς δαίμονες, ποὺ ἔκαμε ἄγγέλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ γκρέμισε βωμοὺς καὶ ἀνέτρεψε ναοὺς, ποὺ φύτεψε στὴ γῆ τὴν καίνουρία αὐτὴ καὶ παράξενη φιλοσοφία, ποὺ ἔκαμε ἄπειρα ἀγαθὰ, τὰ τρομερὰ αὐτὰ καὶ μεγάλα καὶ ὑψηλά, δὲν ἐγινε σκάνδαλο σὲ πολλοὺς; Δὲ φωνάζει κάθε ἡμέρα καὶ λέγει καὶ δὲν ντρέπεται, «ἐμεῖς ὁμῶς κηρύττουμε Χριστὸ σταυρωμένο, ὁ ὁποῖος γιὰ

αίσχύνεται· «ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρίαν;». Τί οὖν, εἶπέ μοι; Οὐκ ἐχρῆν γενέσθαι τὸν σταυρόν, οὐδὲ τὴν φρικώδη ἐκείνην ἀνενεχθῆναι θυσίαν, οὐδὲ τοσαῦτα τελεσθῆναι κατορθώματα, 5 ἐπειδὴ σκάνδαλον ἐγένετο τοῖς ἀπολλυμένοις τὸ πρᾶγμα καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ παρὰ πάντα τὸν χρόνον; Καὶ τίς οὕτω μαινόμενος, τίς οὕτως ἐξεστηκώς, ὡς τοῦτο εἶπειν;

Ὡσπερ οὖν ἐνταῦθα οὐ τοὺς σκανδαλιζομένους δεῖ λογίζεσθαι, καίτοι τοσοῦτους ὄντας, ἀλλὰ τοὺς σωθέντας, τοὺς κατορθώσαντας, 10 τοὺς ἀπολαύσαντας τῆς τοσαύτης σοφίας· καὶ οὐ χρῆ λέγειν, τί δὲ πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας; Ἐαυτοῖς γὰρ ἂν εἶεν ἐκεῖνοι δίκαιοι λογίζεσθαι· οὕτω δὴ οὐδὲ νῦν. Τὸ γὰρ σκάνδαλον οὐ παρὰ τὴν φύσιν τοῦ σταυροῦ γέγονεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἄνοιαν τῶν σκανδαλιζομένων· διὸ καὶ ἐπάγει ὁ Παῦλος, «αὐτοῖς 15 δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλησι, Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν»· ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος βλάπτει τοὺς ἀσθενεῖς τῶν ὀφθαλμῶν. Τί οὖν; Οὐκ ἔδει γενέσθαι τὸν ἥλιον; Καὶ τὸ μέλι πικρὸν τοῖς νοσοῦσι φαίνεται. Τί οὖν; Ἀφανισθῆναι ἔδει τοῦτο ἐκ τοῦ μέσου; Αὐτοὶ δὲ οἱ Ἀπόστολοι, οὐχὶ τοῖς μὲν ὀσμῇ 20 θανάτου εἰς θάνατον ἦσαν, τοῖς δὲ ὀσμῇ ζωῆς εἰς ζωὴν; Διὰ τοὺς ἀπολλυμένους οὖν οὐκ ἔδει τοὺς ζῶντας ἀπολαῦσαι τῆς τοσαύτης κηδεμονίας; Αὕτη δὲ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἡ σωτηρία ἡ ἡμετέρα, ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ἡ ζωὴ, τὰ μυρία καλά, πόσους ἐβάρησε, πόσους ἀπολογίας ἀπεστέρησε καὶ συγ- 25 γνώμης; Οὐκ ἀκούεις τί φησι περὶ τῶν Ἰουδαίων ὁ Χριστός; «Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν».

Τί οὖν; Ἐπειδὴ ἀναπολόγητα αὐτοῖς γέγονε μετὰ τὴν παρουσίαν τὰ ἁμαρτήματα, οὐκ ἔδει αὐτὸν παραγενέσθαι δι' ἐκεί-

77. Α' Κορ. 1,23.

78. Α' Κορ. 1,24.

τοὺς Ἰουδαίους εἶναι σκάνδαλο, ἐνῶ γὰρ τοὺς ἐθνικοὺς μωρία»⁷⁷; Τί λοιπόν, πές μου; δὲν ἔπρεπε νὰ γίνει ἡ σταύρωση, οὔτε νὰ προσφερθεῖ ἐκείνη ἡ φρικτὴ θυσία, οὔτε νὰ τελεσθοῦν τόσα πολλὰ κατορθώματα, ἐπειδὴ τὸ πράγμα ἔγινε σκάνδαλο σὲ ὄσους καταστρέφονταν καὶ τότε, καὶ ἀργότερα, καὶ σὲ κάθε ἐποχῇ; Καὶ ποιός εἶναι τόσο τρελλός, ποιός εἶναι τόσο παράλογος, ὥστε νὰ τὸ πεῖ αὐτό;

Ὅπως λοιπόν ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ λογαριάζουμε αὐτοὺς ποὺ σκανδαλίζονται, παρ' ὄλο ποὺ εἶναι τόσοι πολλοί, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ σώζονται, αὐτοὺς ποὺ πρόκοψαν, αὐτοὺς ποὺ ἀπόλαυσαν τὴν τόσο μεγάλη σοφία, καὶ δὲν πρέπει νὰ λέμε, καὶ τί σχέση ἔχουμε πρὸς αὐτοὺς ποὺ σκανδαλίσθησαν; γιατί θὰ ἔπρεπε νὰ σκεπτόμαστε ἂν ἐκεῖνοι εἶναι δίκαιοι ἀπέναντι στὸν ἑαυτό τους, ἔτσι ἀκριβῶς λοιπόν οὔτε τώρα. Γιατί τὸ σκάνδαλο δὲν ἔγινε ἀπὸ τὴ φύση τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν παραλογισμό αὐτῶν ποὺ σκανδαλίζονται γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος προσθέτει, «ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι καλεσμένοι, Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας, κηρύττουμε τὸ Χριστὸ ποὺ εἶναι Θεοῦ δύναμη καὶ Θεοῦ σοφία»⁷⁸. καθόσον καὶ ὁ ἥλιος βλάπτει τὰ ἄρρωστα μάτια. Τί λοιπόν δὲν ἔπρεπε νὰ γίνει ὁ ἥλιος; Καὶ τὸ μέλι φαίνεται πικρὸ στοὺς ἀσθενεῖς. Τί λοιπόν; ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὴ μέση; Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀπόστολοι, δὲν ἦταν σ' ἄλλους ὁσμὴ θανάτου γιὰ θάνατο καὶ σ' ἄλλους ὁσμὴ ζωῆς γιὰ ζωὴ; Ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ χάνονται δὲν ἔπρεπε ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν ν' ἀπολαύσουν τὴν τόσο μεγάλη φροντίδα; Καὶ αὐτὴ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἡ σωτηρία ἡ δική μας, ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ἡ ζωὴ, τὰ ἄπειρα καλά, πόσους δὲν ἐνόχλησε, πόσους δὲν τοὺς στέρησε τὴν ἀπολογία καὶ τὴ συγχώρηση; Δὲν ἀκοῦς τί λέγει γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ὁ Χριστός; «Ἄν δὲν εἶχα ἔρθει καὶ δὲν τοὺς εἶχα μιλήσει, δὲ θὰ εἶχαν ἁμαρτία· τῶρα ὁμως δὲν ἔχουν καμιὰ δικαιολογία γιὰ τὴν ἁμαρτία τους»⁷⁹.

Τί λοιπόν; ἐπειδὴ ἔγιναν ἀναπολόγητα τὰ ἁμαρτήματά τους μὲ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔπρεπε αὐτός νὰ ἔρθει

79. Ἰω. 15,22.

νους τοὺς κακῶς τῷ καλῷ χρησαμένους; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἴ-
 ποι; Οὐδεὶς οὐδὲ τῶν σφόδρα ἐξεστηκότων. Τί δαὶ ἀπὸ τῶν
 Γραφῶν, εἶπέ μοι, πόσοι ἐσκανδαλίσθησαν; Πόσαι αἰρέσεις ἐν-
 τεῦθεν ἔτεκον ἑαυταῖς προφάσεις; Ἐξαλειφθῆναι οὖν ἔδει τὰς
 5 Γραφὰς διὰ τοὺς σκανδαλισθέντας, ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν δοθῆναι;
 Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ σφόδρα δοθῆναι διὰ τοὺς μέλλοντας καρ-
 ποῦσθαι τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ (πάλιν οὐ
 παύσομαι τὰ αὐτὰ λέγων) ἑαυτοῖς λογιζέσθωσαν τὰ σκάνδαλα,
 οἱ δὲ μέλλοντες ἐξ αὐτῶν τὰ μέγιστα ὠφελεῖσθαι, οὐ τὴν τυχοῦ-
 10 σαν ὑπέμειναν ἂν ζημίαν, εἰ διὰ τὴν ἐτέρων ἀγνωμοσύνην καὶ
 ραθυμίαν αὐτοὶ μέλλοντες κερδαίνειν τῷ λαβεῖν αὐτάς, ἀπεστε-
 ρήθησαν τῆς τοιαύτης ὠφελείας. Μὴ τοίνυν μοι λέγε τοὺς ἀπολ-
 λυμένους· ὅπερ γὰρ καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν εἶπον λόγῳ, οὐδεὶς
 τῶν ἑαυτοὺς μὴ ἀδικούντων παρ' ἐτέρων ἀδικεῖται ποτε, κἂν
 15 εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν κινδυνεύῃ.

16. Τί γὰρ ὁ Ἄβελ ἐβλάβη, εἶπέ μοι, ὑπὸ ἀδελφικῆς κατενε-
 χθεὶς δεξιᾶς, καὶ ἄωρον καὶ βίαιον ὑπομείνας θάνατον; Ἄλλ'
 οὐχὶ μάλλον ἐκέρδανε, λαμπρότερον ἀναδησάμενος στέφανον;
 Τί δὲ ὁ Ἰακώβ, ὁ τοσαῦτα παθὼν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἄπολις
 20 καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης καὶ δοῦλος γενόμενος καὶ εἰς ἔσχατον
 λιμὸν κατενεχθεὶς; Τί δαὶ ὁ Ἰωσήφ, ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἄπολις,
 ἄδικος καὶ αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος καὶ δεσμώτης γεγρονῶς καὶ
 περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσας καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ καὶ ἐν τῇ ἄλλο-
 τρία καὶ τοιαύτας ὑπομείνας διαβολάς; Τί δαὶ ὁ Μωϋσῆς ὑπὸ
 25 τοσοῦτου δήμου μυριάκις καταλευσθεὶς καὶ παρὰ τῶν εὐεργετη-
 θέντων ἐπιβουλευθεὶς; Τί δαὶ οἱ προφηταὶ πάντες τοσαῦτα παρὰ
 τῶν Ἰουδαίων παθόντες κακά; Τί δαὶ ὁ Ἰώβ, ὑπὸ τοῦ διαβόλου
 μυρίαὶς μηχαναῖς πολεμηθεὶς;

Τί δαὶ οἱ παῖδες τρεῖς; τί δαὶ ὁ Δανιήλ περὶ ζωῆς, περὶ ἐλευ-
 θερίας, περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσας αὐτῶν; τί δαὶ ὁ Ἡλίας

για εκείνους πού χρησιμοποίησαν τὸ καλὸ μὲ κακὸ τρόπο; Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ τὰ πεῖ αὐτὰ; Κανείς, οὔτε ὁ πιὸ παράλογος. Τί πάλι ἀπὸ τίς Γραφές, πές μου, πόσοι δέ σκανδαλίσθηκαν; πόσες αἵρέσεις ἀπὸ ἐδῶ δέ βρῆκαν προφάσεις γιὰ τὴ διδασκαλία τους; Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ Γραφές γι' αὐτοὺς πού σκανδαλίσθηκαν ἢ νὰ μὴν εἶχαν δοθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή; Καθόλου· ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ἔπρεπε νὰ δοθοῦν γι' αὐτοὺς πού ἐπρόκειτο νὰ καρπωθοῦν τὴν ὠφέλειά τους. Γιατὶ ἐκεῖνοι (πάλι δὲ θὰ σταματήσω νὰ λέγω τὰ ἴδια) ἄς λογαριάζουν τὰ σκάνδαλα στὸν ἑαυτό τους, ἐνῶ αὐτοὶ πού πρόκειται νὰ ὠφεληθοῦν ἀπ' αὐτὰ πάρα πολὺ, θὰ πάθαιναν ὄχι τυχαία ζημία, ἂν ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἄλλων, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπρόκειτο νὰ κερδίζουν μὲ τὸ νὰ λάβουν αὐτές, στεροῦνταν μιὰ τέτοια ὠφέλεια. Μὴ λοιπὸν μοῦ λέγεις γι' αὐτοὺς πού χάνονται, γιατί, ὅπως εἶπα καὶ στὸν προηγούμενο λόγο⁸⁰, κανείς ἀπ' αὐτοὺς πού δὲν ἀδικοῦν τὸν ἑαυτό τους δὲν ἀδικεῖται ποτὲ ἀπὸ ἄλλους, καὶ ἂν ἀκόμη κινδυνεύει καὶ ἡ ζωὴ του.

16. Γιατί, πές μου, τί ζημιώθηκε ὁ Ἄβελ, πού ἐξοντῶθηκε ἀπὸ ἀδελφικὸ χέρι καὶ δέχθηκε πρόωρο καὶ βίαιο θάνατο; Μήπως δὲν κέρδισε περισσότερο, ἀφοῦ φόρεσε λαμπρότερο στεφάνι; Τί πάλι ὁ Ἰακώβ, πού τόσα πολλὰ ἔπαθε ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του καὶ ἔμεινε χωρὶς πατρίδα καὶ ἔγινε ἐξόριστος καὶ μετανάστης καὶ δοῦλος, καὶ κατάντησε στὴ χειρότερη στέρηση; Τί ἐπίσης ὁ Ἰωσήφ, πού ὅμοια καὶ αὐτὸς χωρὶς πατρίδα, χωρὶς σπίτι, καὶ αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος καὶ δεσμώτης εἶχε γίνε, καὶ πού κινδύνεψε γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ στὴν πατρίδα του καὶ στὴν ξένη χώρα, καὶ πού ὑπέμεινε τέτοιες διαβολές; Τί καὶ ὁ Μωησῆς, πού ἄπειρες φορὲς λιθοβολήθηκε ἀπὸ τόσο πολὺ λαὸ καὶ ἐπιβουλεύθηκε ἀπ' αὐτοὺς πού εὐεργέτησε; Καὶ τί ὅλοι οἱ προφῆτες πού τόσα κακὰ ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Τί ἀκόμα καὶ ὁ Ἰὼβ πού μὲ ἄπειρα τεχνάσματα πολεμῆθηκε ἀπὸ τὸ διάβολο;

Ἄλλὰ τί καὶ οἱ τρεῖς νέοι; Τί καὶ ὁ Δανιήλ, πού κινδύνεψε

80. «Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάσαι δύναται».

έσχάτη πενία συζῶν, ἐλαυνόμενος, δραπετεύων, τὰς ἐρήμους οἰκῶν, φυγὰς ἀεὶ καὶ μετανάστης γινόμενος; τί δαὶ ὁ Δαβίδ, τοσαῦτα μὲν παρὰ τοῦ Σαούλ, τοσαῦτα δὲ ὕστερον παρὰ τοῦ ἰδίου παιδὸς παθῶν; οὐχὶ μᾶλλον διέλαμψε, τὰ ἔσχατα πάσχων
 5 κακά, ἢ ὅτε εὐημερίας ἀπήλαυε; Τί δαὶ ὁ Ἰωάννης ἀποτμηθεὶς; τί δαὶ οἱ Ἀπόστολοι, οἱ μὲν ἀποτμηθέντες, οἱ δὲ ἐτέεραις τιμωρίαις παραδοθέντες; Τί δαὶ οἱ μάρτυρες, οἱ δειναῖς βασάνοις τὴν ψυχὴν ἀπορρήξαντες; Οὐχὶ πάντες οὗτοι τότε μάλιστα ἔλαμψαν, ὅτε ἐπηρεάζοντο; ὅτε ἐπεβουλεύοντο; ὅτε τὰ ἔσχατα πάσχοντες
 10 γενναίως εἰστήκεισαν;

17. Τὸν δὲ κοινὸν ἡμῶν Δεσπότην διὰ τὰ ἄλλα πάντα ἀνυμνοῦντες, οὐ διὰ τοῦτο μάλιστα ἀνυμνοῦμεν, δοξάζοντες, ἐκπληττόμενοι διὰ τὸν σταυρόν, διὰ τὸν θάνατον ἐκεῖνον τὸν ἐπάρατον; Οὐ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω σημεῖον ὁ Παῦλος ποιεῖται τῆς
 15 ἀγάπης αὐτοῦ τῆς περὶ ἡμᾶς, τὸ ἀποθανεῖν; Τὸ ὑπὲρ τοιούτων ἀποθανεῖν; Καὶ παρὲς εἰπεῖν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλατταν, τὰ ἄλλα πάντα, ἅπερ ἐποίησεν ὁ Χριστὸς εἰς χρείαν ἡμῶν καὶ ἀνάπαυσιν, ἄνω καὶ κάτω περιστρέφει τὸν σταυρόν, λέγων· «συνέστησε δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ἔτι
 20 ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε»; καὶ ἐντεῦθεν ἡμῖν χρηστὰς ὑποτείνει τὰς ἐλπίδας, λέγων· «εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ;». Οὐκ ἐπὶ τούτῳ μάλιστα καὶ αὐτὸς καλλωπίζεται καὶ
 25 μέγα φρονεῖ καὶ σκιρτᾷ καὶ πέταται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, Γαλάταις γράφων οὕτως, «ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;».

Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ Παῦλος ἐπὶ τούτῳ σκιρτᾷ καὶ πηδᾷ καὶ καλλωπίζεται; Αὐτὸς ὁ ταῦτα παθῶν, δόξαν τὸ πρᾶγμα κα-

81. Ρωμ. 5,8-9.

82. Ρωμ. 5,10.

για τὴ ζωὴ, για τὴν ἐλευθερία, για τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή του; Τί ἐπίσης ὁ Ἡλίας, πού συζοῦσε μὲ τὴ χειρότερη φτώχεια, πού διωκόταν, πού δραπέτευε, πού κατοικοῦσε στὶς ἐρήμους, πού γινόταν πάντοτε ἐξόριστος καὶ μετανάστης; Τί καὶ ὁ Δαβίδ, πού ἔπαθε στὴν ἀρχὴ τόσα ἀπὸ τὸ Σαοὺλ καὶ ὕστερα τόσα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν υἱό του; δὲν ἔλαμψε περισσότερο, ὅταν πάθαινε τὰ χειρότερα κακὰ παρὰ ὅταν ἀπολάμβανε τὴν εὐτυχία; Τί παλι ὁ Ἰωάννης πού ἀποκεφαλίσθηκε; Τί οἱ Ἀπόστολοι πού ἄλλοι ἀποκεφαλίσθηκαν καὶ ἄλλοι παραδόθηκαν σὲ ἄλλες τιμωρίες; Καὶ τί οἱ μάρτυρες πού παρέδωκαν τὴν ψυχὴ τους μὲ φοβερὰ βασανιστήρια; Δὲν ἔλαμψαν ὅλοι αὐτοὶ πιὸ πολὺ τότε, ὅταν ἀπειλοῦνταν; ὅταν τοὺς ἐπιβουλεύονταν; ὅταν πάθαιναν τὰ χειρότερα καὶ στάθηκαν γενναῖα.

17. Ἀλλὰ καὶ τὸν Κύριο ὅλων μας, ὅταν τὸν ἀνυμνοῦμε για ὅλα τὰ ἄλλα, δὲν τὸν ἀνυμνοῦμε κυρίως γι' αὐτό, δοξάζοντάς τον καὶ θαυμάζοντας για τὸ σταυρό, για τὸ θάνατο ἐκεῖνον τὸν καταραμένο; Δὲν ἀναφέρει ὁ Παῦλος αὐτὸ συνέχεια σὰν ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης του για μᾶς, τὸ ὅτι πέθανε; τὸ ὅτι πέθανε για χάρη ἀμαρτωλῶν; Καὶ παραβλέποντας ν' ἀναφέρει τὸν οὐρανό, τὴ γῆ, τὴ θάλασσα, ὅλα τὰ ἄλλα πού ἔκαμε ὁ Χριστὸς για τὴ δικὴ μας χρῆση καὶ ἀνάπαυση, συνέχεια ἀναφέρει τὸ σταυρό, λέγοντας, «ἀπέδειξε ὁμως ὁ Θεὸς τὴν ἀγάπη του σὲ μᾶς μὲ τὸ ὅτι, ἐνῶ ἐμεῖς ἤμασταν ἀκόμη ἀμαρτωλοί, ὁ Χριστὸς πέθανε για μᾶς»⁸¹, καὶ ἀπὸ ἐδῶ μᾶς ἀπλώνει καλὲς ἐλπίδες, λέγοντας, «γιατί, ἂν, ἐνῶ ἤμασταν ἐχθροί, συμφιλιωθήκαμε μὲ τὸ Θεὸ μὲ τὸ θάνατο τοῦ Υἱοῦ του, πολὺ περισσότερο, ἀφοῦ συμφιλιωθήκαμε, θὰ σωθοῦμε μὲ τὴ ζωὴ του»⁸². Δὲν ὑπερηφανεύεται καὶ αὐτὸς κυρίως γι' αὐτὸ καὶ καυχιέται καὶ ἀναπηδᾷ ἀπὸ χαρὰ καὶ πετάει ἀπὸ εὐχαρίστηση, γράφοντας στοὺς Γαλάτες, «σὲ μένα ὁμως εἶθε νὰ μὴ γίνεи νὰ καυχηθῶ για τίποτε ἄλλο, παρὰ για τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁸³;

Καὶ τί θαυμάζεις ἂν ὁ Παῦλος σκιρτᾷ καὶ πηδᾷ ἀπὸ χαρὰ καὶ ὑπερηφανεύεται γι' αὐτό; Αὐτὸς πού τὰ ἔπαθε αὐτά, ὀνομά-

83. Γαλ. 6,14.

λει. «Πάτερ γάρ», φησίν, «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν». Καὶ ὁ μαθητῆς δὲ ὁ ταῦτα γράψας οὕτως ἔλεγεν· «οὐπω γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», δόξαν καλῶν τὸν σταυρόν. Ὅτε δὲ αὐτοῦ τὴν ἀγάπην παραστῆσαι ἐβουλήθη καὶ αὐτὸς τί εἶπε; Σημεῖα, θαύματα, τεράστια τινά; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὸν σταυρὸν εἰς μέσον φέρει, λέγων· «οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτόν, μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον». Καὶ Παῦλος πάλιν· «ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;».

Καὶ εἰς ταπεινοφροσύνην δὲ ὅταν ἐνάγη, ἐντεῦθεν κατασκευάζει τὴν παραίνεσιν, οὕτω λέγων· «εἴ τις παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, 15 εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, πληρώσατέ μου τὴν χαράν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες, μηδὲν κατ' ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους προηγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν». Εἶτα εἰσάγων τὴν συμβουλήν, φησί· «τοῦτο γὰρ φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν, ὃ 20 καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος, καὶ ἐν σχῆματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος· ἔταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Καὶ περὶ ἀγάπης 25 δὲ πάλιν συμβουλεύων τοῦτο εἰς μέσον παράγει, «ἀγαπᾶτε», λέγων, «ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ ἑαυτόν παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὄσμην εὐωδίας». Καὶ γυναῖκας συνάπτων ἀνδράσιν εἰς ὁμό-

84. Ἰω. 17,1.

85. Ἰω. 7,39.

86. Ἰω. 3,16.

87. Ρωμ. 8,32.

88. Φιλιπ. 2,1-3.

89. Φιλιπ. 1,5-8.

ζει δόξα τὸ πράγμα αὐτό. «Πατέρα», λέγει, «ἦρθε ἡ ὥρα· δόξα-σε τὸν Υἱό σου»⁸⁴. Ἀλλὰ καὶ ὁ μαθητῆς πού τὰ ἔγραψε αὐτὰ ἔλεγε, «γιατί δὲν τοὺς εἶχε δοθεῖ ἀκόμη Πνεῦμα ἅγιο, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶχε ἀκόμη δοξασθεῖ»⁸⁵, ὀνομάζοντας δόξα τὸ σταυρό. Ὅταν ὁμοῦς θέλησε νὰ δείξει τὴν ἀγάπη του καὶ αὐτὸς τί εἶπε; Μήπως σημεῖα, θαύματα, κάποια ὑπερφυσικὰ φαινόμενα; Καθόλου, ἀλλὰ τὸ σταυρὸ προβάλλει, λέγοντας· «τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωσε τὸν Υἱό του τὸ μονογενή, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ' αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁸⁶. Καὶ ὁ Παῦλος πάλι λέγει· «ἐκεῖνος πού δὲ λυπήθηκε τὸ δικό του Υἱό, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε σὲ θάνατο γιὰ χάρη ὅλων μας, πῶς μαζί μ' αὐτὸν δὲ θὰ μᾶς χαρίσει τὰ πάντα;»⁸⁷.

Καὶ γιὰ ταπεινοφροσύνη ὅταν προτρέπει ἀπὸ ἐδῶ κατασκευάζει τὴν παραίνεση, λέγοντας αὐτά· «ἂν ὑπάρχει κάποια ἐνθάρρυνση στηριγμένη στὸ Χριστό, ἂν ὑπάρχει κάποια παρηγοριὰ ἀγάπης, ἂν ὑπάρχει κάποια συμμετοχὴ στὸ Πνεῦμα, ἂν ὑπάρχει κάποια εὐσπλαχνία καὶ ἔλεος, κάνετε τὴ χαρὰ μου πλήρη μὲ τὸ νὰ ἔχετε τὸ ἴδιο φρόνημα, τὴν ἴδια ἀγάπη, μιὰ ψυχὴ, ἓνα φρόνημα, χωρὶς νὰ κάνετε τίποτε ἀπὸ φιλονεικία ἢ ματαιοδοξία, ἀλλὰ μὲ ταπεινοφροσύνη ὁ ἓνας νὰ θεωρεῖ τὸν ἄλλο ἀνώτερό του»⁸⁸. Ἐπειτα παρουσιάζοντας τὴ συμβουλή, λέγει· «ἄς ἐπικρατεῖ μεταξύ σας τὸ ἴδιο φρόνημα, πού ὑπῆρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξή, δὲ θεώρησε σὰν κάτι πρὸς ἀρπαγμὸ τὸ ὅτι ἦταν ἴσος πρὸς τὸ Θεό, ἀλλὰ κένωσε τὸν ἑαυτό του, παίρνοντας μορφή δούλου καὶ ἔγινε ὁμοῖος μὲ ἄνθρωπο καὶ βρέθηκε κατὰ τὸ σχῆμα σὰν ἄνθρωπος· ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔγινε ὑπάκουος μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ»⁸⁹. Καὶ ὅταν πάλι συμβούλευε γιὰ τὴν ἀγάπη, τὸ ἴδιο παρουσιάζει λέγοντας· «ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ μᾶς προσφορὰ καὶ θυσία στὸ Θεό, σὰν εὐωδιαστὴ μυρωδιά»⁹⁰. Καὶ ὅταν ἐνώνει τίς γυναῖκες μὲ τοὺς ἄν-

90. Ἐφ. 5,2.

νοϊαν, οὕτω λέγει· «οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς».

Καὶ αὐτὸς δὲ δεικνὺς πῶς αὐτῷ τὸ πρᾶγμα περισπούδα-
5 στον ἦν, καὶ πῶς σφόδρα ἦρα τοῦ πάθους, τὸν πρῶτον τῶν
Ἀποστόλων, τὴν κρηπίδα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν κορυφαῖον τοῦ
χοροῦ τῶν μαθητῶν, καὶ ταῦτα ἐξ ἀγνοίας εἰπόντα, «ἴλεώς σοι,
Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο», ἄκουσον τί ἐκάλεσεν· «ὑπαγε
ὀπίσω μου, σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ», τῇ ὑπερβολῇ τῆς ὕβρε-
10 ὡς τε καὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τὴν πολλὴν περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτοῦ
σπουδὴν ἐνδεικνύμενος. Καὶ τὴν μὲν ἀνάστασιν λάθρα καὶ ἐν
παραβύστῳ πεποίηκεν, ἐπιτρέπων αὐτῆς τὴν ἀπόδειξιν τῷ μετὰ
ταῦτα χρόνῳ παντί, τὸν δὲ σταυρὸν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, ἐν μέσῃ
τῇ ἑορτῇ, ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων, ἑκατέρων τῶν δι-
15 καστηρίων παρόντων, Ρωμαϊκῶν τε καὶ Ἰουδαϊκῶν, τῆς ἑορ-
τῆς πάντας συναγούσης, ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, ἐν κοινῷ τῆς οἰκουμέ-
νης θεάτρῳ ὑπέμεινε. Καὶ ἐπειδὴ οἱ παρόντες μόνον ἐώρων τὸ
γινόμενον, ἐπέταξε τῷ ἡλίῳ κρυβέντι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης
ἀπαγγεῖλαι τὸ τόλμημα. Καίτοι πολλὰς, ὅπερ ἔφθην εἰπών, σκάν-
20 δαλον τὸ πρᾶγμα ἐγίνετο· ἀλλ' οὐ δεῖ τούτοις προσέχειν, ἀλλὰ
τοῖς σωζομένοις, τοῖς κατωρθωκόσι.

Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ οὕτω λαμπρὸς ὁ
σταυρὸς, ὡς καὶ δόξαν αὐτὸν καλεῖσθαι Χριστὸν καὶ τὸν Παῦ-
λον ἐπ' αὐτῷ καυχᾶσθαι; Ἐν γὰρ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ καὶ φρικώ-
25 δει ἡμέρᾳ, ὅταν ἔλθῃ τὴν δόξαν ἐνδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ, ὅταν
ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ὅταν τὸ φοβερὸν παρῇ κρι-
τήριον, ὅταν πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων παραστήκη φύσις, ὅταν
ποταμοὶ καχλάζοντες, ὅταν ἀγγέλων δῆμοι καὶ τῶν ἄνω δυνά-
μεων ἀθρόον ἐκχέωνται κάτω μετ' αὐτοῦ, ὅταν βραβεῖα τὰ μυ-
30 ρία ἐκεῖνα, ὅταν οἱ μὲν ὡς ἥλιος λάμπωσιν, οἱ δὲ ὡς ἀστέρες,

δρες με ὁμόνοια, τὰ ἐξῆς λέγει· «οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὶς γυναῖκες σας, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀγάπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γι' αὐτήν»⁹¹.

Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ δείξει πῶς τὸ πράγμα αὐτὸ τοῦ ἦταν περιπόθητο καὶ πῶς ἀγαποῦσε ὑπερβολικὰ τὸ πάθος, τὸν πρῶτο τῶν Ἀποστόλων, τὸ θεμέλιο τῆς Ἐκκλησίας, τὸν κορυφαῖο τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν, ὅταν ἀπὸ ἄγνοια καὶ αὐτὸς εἶπε, «ὁ Θεὸς νὰ σοῦ φανεῖ σπλαχνικός, Κύριε, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβεῖ αὐτό», ἄκουσε πῶς τὸν ὀνόμασε, «πήγαινε πίσω μου, σατανᾶ, μοῦ εἶσαι σκάνδαλο»⁹², ἀποδεικνύοντας μὲ τὴν ὑπερβολικὴ προσβολὴ καὶ ἐπιτίμηση τὸ μεγάλο του ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ πράγμα αὐτό. Καὶ τὴν ἀνάστασή του τὴν ἔκαμε κρυφὰ καὶ μυστικά, ἀφήνοντας τὴν ἀπόδειξή της σὲ ὄλο τὸν κατοπινὸ χρόνο, τὸ σταυρὸ ὅμως τὸν ὑπέμεινε στὴ μέση τῆς πόλης, στὴ μέση τῆς ἑορτῆς, ἀνάμεσα στὸ λαὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐνῶ ἦταν παρόντα καὶ τὰ δύο δικαστήρια, καὶ τὸ ρωμαϊκὸ καὶ τὸ ἰουδαϊκὸ, καὶ ἡ ἑορτὴ τοὺς εἶχε συγκεντρώσει ὄλους, μέσα στὸ μεσημέρι, σὲ κοινὸ θέατρο τῆς οἰκουμένης. Καὶ ἐπειδὴ οἱ παρόντες μόνο ἔβλεπαν αὐτὸ ποὺ γινόταν, πρόσταξε στὸν ἥλιο, ἀφοῦ κρυφθεῖ, ν' ἀναγγεῖλει σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη τὸ τόλμημα. Ἄλλ', ὅπως εἶπα προηγουμένως, σὲ πολλοὺς τὸ πράγμα γινόταν σκάνδαλο, ὅμως δὲν πρέπει νὰ προσέχουμε αὐτοὺς, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ σώζονται, ἐκείνους ποὺ διορθώνονται.

Καὶ τί θαυμάζεις ἂν στὴν παρούσα ζωὴ ὁ σταυρὸς εἶναι τόσο λαμπρὸς, ὥστε καὶ δόξα νὰ τὸν ὀνομάζει ὁ Χριστὸς καὶ νὰ καυχιέται γι' αὐτὸν ὁ Παῦλος; Γιατὶ κατὰ τὴ φοβερὴ καὶ φρικτὴ ἐκείνη ἡμέρα, ὅταν θὰ ἔρθει φανερώνοντας τὴ δόξα του, ὅταν θὰ ἔρθει μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα του, ὅταν θὰ παραβρίσκεται τὸ φοβερὸ δικαστήριον, ὅταν θὰ ἐμφανισθεῖ ὀλόκληρη ἡ ἀνθρώπινη φύση, ὅταν ποταμοὶ θὰ παφλάζουν, ὅταν πλήθη ἀγγέλων καὶ τῶν οὐράνιων δυνάμεων μὲ μιᾶς θὰ χύνονται κάτω μαζί του, ὅταν θὰ δίνονται τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα βραβεῖα, ὅταν θὰ λάμπουν ἄλλοι σὰν τὸν ἥλιο καὶ ἄλλοι σὰν τὰ ἄστέρια, ὅταν θὰ

92. Ματθ. 16,22-23.

ὅταν συμμορίαὶ μαρτύρων, ὅταν Ἀποστόλων χοροί, ὅταν προφητῶν τάγματα, ὅταν γενναίων ἀνδρῶν σύλλογοι πάντες εἰς μέσον ἄγωνται, τότε δὴ, τότε ἐν ἐκείνῃ τῇ λαμπρότητι, ἐν ἐκείνῃ τῇ περιφανείᾳ, αὐτὸν ἔρχεται φέρων λαμπρὰς ἀφιέντα τὰς ἀκτῖ-
5 νας. «Τότε γάρ», φησί, «φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, τὸ δὲ σημεῖον τοῦ σταυροῦ φανήσεται».

Ὡ πάθους λαμπρότης, ὡ σταυροῦ φαιδρότης· ἥλιος σκο-
10 τίζεται καὶ ἄστρα πίπτει ὡσπερ φύλλα, ὁ δὲ σταυρὸς πάντων ἐκείνων φανότερον διαλάμπει, ὅλον κατέχων τὸν οὐρανόν. Ὅρας πῶς ἐγκαλλωπίζεται τούτῳ ὁ Δεσπότης; Πῶς δόξαν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ὄν ἀποφαίνει, ὅταν ἐν ἐκείνῃ δεικνύῃ αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ οἰκουμένη πάσῃ μετὰ τοσαύτης λαμπηδόνης;

15 18. Καὶ σὺ τοίνυν, ὅταν ἴδῃς τινὰς ἀπὸ τῶν συμβάντων σκανδαλιζομένους, πρῶτον μὲν ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι οὐκ ἐντεῦθεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκείας ἀσθενείας τὰ σκάνδαλα· καὶ δηλοῦσιν οἱ τοῦτο μὴ παθόντες. Ἐπειτα σκόπει, ὅτι πολλοὶ καὶ διέλαμψαν ἐντεῦθεν μειζρόνως, τὸν Θεὸν δοξάζοντες καὶ μετὰ πάσης
20 εὐχαριστῶντες σπουδῆς αὐτῷ καὶ ἐπὶ τούτοις. Οὐκοῦν μὴ τοὺς σαλευομένους ὄρα, ἀλλὰ καὶ τοὺς παγίως ἐστῶτας καὶ ἀκινήτους μένοντας καὶ ταύτῃ ἰσχυροτέρους γινομένους· μὴ τοὺς θορυβουμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ οὐρίων πλέοντας καὶ πολλῶ πλείους ὄντας τῶν παρασυρέντων. Εἰ δὲ καὶ πλείους ἦσαν ἐκεῖ-
25 νοι, κρείττων εἰς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μύριοι παράνομοι.

19. Ἐνόησον ὅσοι καὶ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσαντο. Οἱ μὲν γὰρ ἐμαστιγώθησαν, οἱ δὲ εἰς δεσμωτήριον ἐνεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀλύσεις ὡς κακοῦργοι περιέκειντο, οἱ δὲ πατρίδος ἐξέπεσον, οἱ δὲ οὐσίαν ἀπέβαλον, οἱ δὲ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετωκίσθη-

παρουσιάζονται οἱ στρατιᾶς τῶν μαρτύρων, οἱ χοροὶ τῶν ἀποστόλων, τὰ τάγματα τῶν προφητῶν, οἱ ὄμιλοι τῶν γενναίων ἀνθρώπων, τότε λοιπὸν, τότε μέσα σ' ἐκείνη τῇ λαμπρότητα, μέσα σ' ἐκείνη τῇ μεγαλοπρέπεια, θὰ ἔρχεται αὐτὸς φέροντας τὸ σταυρὸ πού θὰ ἐκπέμπει φωτεινὲς ἀκτίνες. «Τότε λοιπὸν», λέγει, «θὰ φανεῖ στὸν οὐρανὸ τὸ σημεῖο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἥλιος θὰ σκοτεινιάσει καὶ ἡ σελήνη δὲ θὰ φωτίζει, ἀλλὰ θὰ φανεῖ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ»⁹³.

Πῶ πῶ πάθος λαμπρό, πῶ πῶ λαμπρότητα σταυροῦ! Ὁ ἥλιος σκοτεινιάζει καὶ τὰ ἄστρα πέφτουν σὰν τὰ φύλλα, ἐνῶ ὁ σταυρὸς λάμπει πιὸ φωτεινὰ ἀπ' ὅλα αὐτά, κατέχοντας ὅλο τὸν οὐρανό. Βλέπεις πῶς θεωρεῖ καύχηση αὐτὸν ὁ Κύριος; πῶς παρουσιάζει τὸ πράγμα σὰν νὰ ἦταν δόξα του, ὅταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα δείχνει τὸ σταυρὸ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη με τόσο μεγάλη λάμψη;

18. Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν δεῖς μερικοὺς νὰ σκανδαλίζονται ἀπ' αὐτὰ πού συμβαίνουν, πρῶτα νὰ σκέπτεσαι ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή τὰ σκάνδαλα δὲν προέρχονται ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ δική τους ἀδυναμία· καὶ τὸ φανερώνουν αὐτὸ ἐκεῖνοι πού δὲν τὸ ἔπαθαν. Ἐπειτα πρόσεχε ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἐδῶ ἔλαμψαν περισσότερο, δοξάζοντας τὸ Θεὸ καὶ εὐχαριστώντας τον με κάθε προθυμία καὶ γι' αὐτά. Λοιπὸν μὴ βλέπεις ἐκεῖνους πού κλονίζονται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς πού στέκονται σταθερὰ καὶ πού μένουν ἀκίνητοι καὶ πού γίνονται ἔτσι πιὸ δυνατοί· μὴ βλέπεις ἐκεῖνους πού ἀνησυχοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς πού πλέουν με εὐνοϊκὸ ἄνεμο καὶ πού εἶναι πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνους πού παρασύρθηκαν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα ἦταν περισσότερο ἐκεῖνοι, εἶναι προτιμότερος ἕνας πού κάνει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου παρὰ ἄπειροι παράνομοι.

19. Σκέψου πόσοι φόρεσαν καὶ τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. Γιατὶ ἄλλοι μαστιγώθηκαν, ἄλλοι κλείστηκαν σὲ φυλακή, ἄλλοι σὰν κακοῦργοι φόρεσαν ἀλυσίδες, ἄλλοι ἔχασαν τὴν πατρίδα τους, ἄλλοι στερήθηκαν τὴν περιουσία τους, ἄλλοι ἐξορίσθηκαν σὲ ξένη χώρα, ἄλλοι σφάχτηκαν, ἄλλοι πραγματικὰ καὶ ἄλ-

σαν, οἱ δὲ ἐσφάγησαν, οἱ μὲν καὶ τῇ πείρᾳ, οἱ δὲ καὶ μόνη τῇ γνώμῃ. Καὶ γὰρ δοράτων γυμνουμένων καὶ ξιφῶν ἠκονημένων καὶ ἀπειλῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν γινομένων καὶ τῶν ἐν ἀρχαῖς θυμοῦ πνεόντων καὶ φόνων ἐπανατεινομένων καὶ μυρίων εἰδῶν
5 κολάσεων καὶ τιμωριῶν, οὐκ εἶξαν, οὐδὲ ἐνέδωκαν, ἀλλ' ἔστησαν ἐπὶ τῆς πέτρας ἀκίνητοι, πάντα καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν αἰρούμενοι, ὥστε μὴ κοινωνῆσαι τῇ παρανομίᾳ τῶν τὰ τοιαῦτα τετολμηκότων, οὐκ ἄνδρες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Καὶ γὰρ καὶ γυναῖκες πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀπεδύσαντο τοῦτον, καὶ ἀν-
10 δρῶν πολλαχοῦ μᾶλλον ἠνδρίσαντο. Οὐ γυναῖκες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ νέοι καὶ μειράκια κομιδῆ.

Ταῦτ' οὖν, εἶπέ μοι, μικρά, τοσοῦτον δῆμον μαρτύρων κερδᾶναι τὴν Ἐκκλησίαν; Μάρτυρες γὰρ ἅπαντες οὗτοι. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐκεῖνοι οἱ εἰς δικαστήριον ἐλκυσθέντες καὶ θῦσαι κε-
15 λευσθέντες καὶ μὴ πεισθέντες, παθόντες ἅπερ ἔπαθον, μάρτυρες ἂν εἶεν· ἀλλὰ κάκεῖνοι οἱ ὑπὲρ ὅτου οὖν τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων παθεῖν τι καταδεξάμενοι· καὶ εἴ τις μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσειεν, οὗτοι μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνοι. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον ὀλέθρου τοιούτου καὶ ἀπωλείας ψυχῆς προτεινομένης καταδέξασθαι παθεῖν τι καὶ μὴ
20 παραπολέσθαι καὶ ὑπὲρ ἐλάττονος κατορθώματος τὴν αὐτὴν ταύτην ὑπομεῖναι τιμωρίαν. Ὅτι δὲ οὐχ οἱ σφαγέντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ παρεσκευασμένοι καὶ γενόμενοι πρὸς τοῦτο ἔτοιμοι, μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσαντο, τοῦτό τε αὐτὸ καὶ ὁ πρότερον εἶρηκα, ὅτι ὁ ὑπὲρ ἐλαττόνων σφαγείς, μάρτυς ἐστὶν ἀπηρτισμέ-
25 νος, ἀπὸ τῆς Παύλου φωνῆς ἀποδειξάσαι τοῦτο πειράσομαι.

Ἀρξάμενος γὰρ ἀπαριθμεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τῶν προγόνων λάμψαντας ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ἄβελ ποιησάμενος, εἶτα προελθὼν εἰς τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μωϋσέα, τὸν Ἰησοῦν, τὸν Δαβίδ, τὸν
30 Σαμουήλ, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰώβ, ἐπήγαγε λέγων·

λοι ψυχικά. Γιατί, ἂν καὶ τὰ δόρατα γυμνώνονταν, καὶ τὰ ξίφη ἦταν ἀκονισμένα, οἱ ἀπειλὲς γίνονταν κάθε ἡμέρα καὶ οἱ ἄρχοντες ἔβραζαν ἀπὸ θυμὸ, φόνοι ἀπειλοῦνταν καὶ ἄπειρα εἶδη ποιῶν καὶ τιμωριῶν, δὲν ὑποχώρησαν, οὔτε παραδόθηκαν, ἀλλὰ στάθηκαν ἐπάνω στὴν πέτρα ἀκίνητοι, προτιμώντας νὰ κάμουν καὶ νὰ πάθουν τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ συμμετάσχουν στὴν παρανομία μαζί μ' ἐκείνους πού τὰ τόλμησαν αὐτά, καὶ ὄχι ἄνδρες μόνο ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. Γιατὶ πραγματικά καὶ γυναῖκες ἀνέλαβαν αὐτὸν τὸν ἀγώνα, καὶ πολλὲς φορές ἔδειξαν μεγαλύτερη ἀνδρεία καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες. Καὶ ὄχι μόνο γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ νέοι καὶ μικρὰ παιδιὰ ἀκόμη.

Αὐτὰ λοιπόν, πές μου, εἶναι μικρά, τὸ νὰ κερδίσει ἡ Ἐκκλησία τόσο μεγάλο πλῆθος μαρτύρων; Γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶναι μάρτυρες. Δὲν εἶναι δηλαδὴ μάρτυρες μόνο ἐκεῖνοι πού σύρθηκαν σὲ δικαστήριον καὶ διατάχθηκαν νὰ θυσιάσουν, καὶ πού δὲν ὑπάκουσαν καὶ ἔπαθαν αὐτὰ πού ἔπαθαν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι πού δέχθηκαν νὰ πάθουν κάτι γι' αὐτὰ πού ἀρέσουν στὸ Θεό. Καὶ ἂν κανεὶς ἤθελε ἐξετάσει μὲ ἀκρίβεια, περισσότερο αὐτοὶ εἶναι, παρὰ ἐκεῖνοι. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, ὅταν προβάλλεται τέτοιος ὄλεθρος καὶ ἀπώλεια τῆς ψυχῆς, τὸ νὰ δεχθεῖ κανεὶς νὰ πάθει κάτι καὶ νὰ μὴ χαθεῖ ἄδικα, καὶ τὸ νὰ ὑποστεῖ ἀκριβῶς τὴν ἴδια τιμωρία γιὰ μικρότερο κατόρθωμα. Καὶ ὅτι ὄχι μόνο αὐτοὶ πού σφάχτηκαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πού προετοιμάσθηκαν καὶ βρέθηκαν πρόθυμοι γι' αὐτό, φόρεσαν στεφάνι μαρτυρίου, καὶ αὐτό, καὶ ἐκεῖνο πού εἶπα προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς πού σφάχτηκε γιὰ μικρότερα εἶναι μάρτυρας τέλειος, θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ ἀποδείξω ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Παύλου.

Ἀρχίζοντας δηλαδὴ ὁ μακάριος Παῦλος ν' ἀπαριθμεῖ ἐκείνους τοὺς προγόνους πού ἔλαβψαν, καὶ ἀφοῦ ἔκαμε τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Ἄβελ, ἔπειτα πέρασε στὸ Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸ Μωυσῆ, τὸν Ἰησοῦ, τὸ Δαβίδ, τὸ Σαμουήλ, τὸν Ἡλία, τὸν Ἐλισσαῖο, τὸν Ἰώβ, πρόσθεσε λέγοντας: «ἐπομένως, ἀφοῦ ἔχουμε γύρω μας ἓνα τόσο μεγάλο σύννεφο

«τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων». Καίτοιγε οὐ πάντες ἐσφάγησαν οὗτοι, μάλλον δὲ οὐδὲ εἷς, πλὴν δυοῖν ἢ τριῶν, τοῦ Ἄβελ καὶ τοῦ Ἰωάννου· οἱ δὲ ἄλλοι πάντες οἰκεία τελευτῇ τὸν βίον κατέλυσαν. Καὶ Ἰωάννης 5 δὲ αὐτὸς οὐ θῦσαι κελευσθεὶς καὶ μὴ καταδεξάμενος ἐσφάγη, οὐδὲ εἰς βωμὸν ἀχθεὶς, οὐδὲ πρὸς εἶδωλον ἐλκυσθεὶς, ἀλλ' ὑπὲρ ρήματος ἐνός. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τῷ Ἡρώδῃ, «οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου» καὶ τὸ δεσμωτήριον ὤκνησε καὶ τὴν σφαγὴν ἐκείνην ὑπέμεινε.

10 Εἰ δὲ ὁ γάμον παρανομούμενον ἐκδικήσας, τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον (οὐδὲ γὰρ διώρθωσε τὸ κακῶς γεγενημένον, ἀλλ' εἶπε μόνον, παῦσαι δὲ οὐκ ἴσχυσεν), εἰ τοίνυν ὁ μόνον εἰπὼν καὶ μηδὲν οἴκοθεν ἢ τοῦτο εἰσενεγκῶν, ἐπειδὴ ἀπετμήθη, μάρτυς καὶ μαρτύρων ἐστὶ πρῶτος, οἱ τοσαύτας σφαγὰς προσδοκήσαντες καὶ 15 οὐχὶ πρὸς Ἡρώδην, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κρατοῦντας τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀποδυσάμενοι καὶ οὐχὶ γάμῳ παρανομουμένῳ, ἀλλὰ νόμοις πατρώοις καὶ θεσμοῖς Ἐκκλησίας ἐπηρεασθεῖσι παραστάντες καὶ διὰ τῶν ρημάτων καὶ διὰ τῶν πραγμάτων τὴν παρρησίαν ἐπιδειξάμενοι καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκοντες 20 καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες, πῶς οὐκ ἂν εἶεν δίκαιοι μυρίακις εἰς τὸν τῶν μαρτύρων καταλεγῆναι χορόν; Ἐπεὶ καὶ ὁ Ἄβραμ, μὴ σφάζας τῇ πείρᾳ τὸν υἱόν, τῇ προθέσει ἐσφαξε καὶ φωνῆς ἤκουσεν ἄνωθεν λεγούσης, ὅτι «οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ».

25 Οὕτω πανταχοῦ καὶ ἡ γνώμη, ὅταν ἀπηρτισμένη ᾖ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς, ὀλόκληρον λαμβάνει τὸν στέφανον. Εἰ δὲ ἐκεῖνος, υἱοῦ μὴ φεισάμενος, οὕτως ἀνεκρηρύττετο, οὗτοι ἑαυτῶν μὴ φεισάμενοι, ἐννόησον πόσον λήψονται μισθόν, οὐ μίαν, οὐ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν βίον ἐπὶ τῆς παρατάξεως ἰστάμενοι

94. Ἐβρ. 12,1.

95. Ματθ. 14,4.

ἀπό μάρτυρες»⁹⁴. Ἐάν καὶ δὲ σφάχτηκαν ὅλοι αὐτοί, ἢ μᾶλλον κανένας, ἐκτὸς ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς, τὸν Ἄβελ καὶ τὸν Ἰωάννη, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πέθαναν μὲ φυσικὸ θάνατο. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης δὲ σφάχτηκε ἐπειδὴ διατάχθηκε νὰ θυσιάσει καὶ δὲ δέχθηκε, οὔτε ἐπειδὴ ὀδηγήθηκε σὲ βωμό, οὔτε ἐπειδὴ σύρθηκε πρὸς τὰ εἰδῶλα, ἀλλὰ σφάχτηκε γιὰ ἓνα λόγο. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε στὸν Ἡρώδη, «δὲ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις τὴ γυναῖκα τοῦ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου»⁹⁵, καὶ στὴ φυλακὴ κλείστηκε καὶ τὴ σφαγὴ ἐκείνη ὑπέμεινε.

Ἐάν ὅμως αὐτὸς ποὺ τιμώρησε παράνομο γάμο, ὅσο βέβαια τοῦ ἦταν δυνατὸ (γιατὶ δὲ διόρθωσε τὴ κακὴ πράξη, ἀλλ' εἶπε μόνο καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὴ σταματήσει), ἂν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ εἶπε μόνο καὶ δὲν πρόσφερε ἀπολύτως τίποτε ἄλλο, παρὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἀποκεφαλίσθηκε, εἶναι μάρτυρας, καὶ μάλιστα πρῶτος ἀπὸ τοὺς μάρτυρες, ἐκεῖνοι ποὺ περίμεναν τόσες σφαγὲς καὶ ἀναμετρήθηκαν ὄχι μὲ τὸν Ἡρώδη, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἰσχυροὺς ὀλοκλήρης τῆς οἰκουμένης καὶ ὑπερασπίσθηκαν ὄχι γάμο παράνομο, ἀλλὰ νόμους πατρικoὺς καὶ θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀμφισβητήθηκαν, καὶ ποὺ φανέρωσαν τὸ θάρρος τους μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα, καὶ ποὺ πέθαιναν κάθε ἡμέρα, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά, πῶς δὲ θὰ ἦταν χίλιες φορές δίκαιο νὰ καταταχθοῦν στὸ χορὸ τῶν μαρτύρων; Γιατὶ καὶ ὁ Ἀβραάμ, παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἔσφαξε στὴν πραγματικότητά του τοῦ υἱοῦ του, τὸν ἔσφαξε μὲ τὴν πρόθεσή του καὶ ἄκουσε φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ποὺ ἔλεγε, «δὲ λυπήθηκες τὸ υἱὸ σου τὸν ἀγαπητὸ γιὰ μένα»⁹⁶.

Ἐτσι παντοῦ καὶ ἡ διάθεση, ὅταν εἶναι ἀφοσιωμένη τελείως στὴν ἀρετὴ, παίρνει ὀλοκλήρο τὸ στεφάνι. Ἐάν ὅμως ὁ Ἀβραάμ τόσο δοξάσθηκε, ἐπειδὴ δὲ λυπήθηκε τὸν υἱὸ του, σκέψου πόσο μισθὸ θὰ λάβουν αὐτοὶ ποὺ δὲ λυπήθηκαν τὸν ἑαυτὸ τους, ποὺ ὄχι μία, οὔτε δύο, οὔτε τρεῖς ἡμέρες, ἀλλ' ὀλοκλήρη τὴ ζωὴ τους στέκονταν ὀρθιοὶ ἐπάνω στὴν παράταξη

96. Γεν. 22,12.

ταύτης, βαλλόμενοι λοιδορίαις, ὕβρεσιν, ἐπηρείαις, συκοφαν-
 τίαις. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν. Διὸ καὶ ὡς μέγα Παῦλος αὐτὸ
 θαυμάζει, λέγων· «τοῦτο μὲν ὄνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζό-
 μενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτω πασχόντων γενηθέντες». Τί
 5 ἂν τις εἴποι τοὺς καὶ αὐτοὺς ἀποθνήσκοντας καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα
 ἀθλοῦντας ἀλείψαντας καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας; Καλῶς δὲ αὐ-
 τοὺς καὶ θαυμάζει. Καὶ γὰρ καὶ οὐσίας ἐπέδωκαν πολλοί, ὥστε
 τοὺς δεσμώτας καὶ τοὺς ἐξορίστους ἔχειν τινὰ παραμυθίαν τῆς
 τοσαύτης ταλαιπωρίας καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ἠδέ-
 10 ὡς ἐδέξαντο κατὰ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον· ἕτεροι, οἱ μὲν
 πατρίδος, οἱ δὲ καὶ αὐτῆς ἐξεβλήθησαν τῆς ζωῆς.

Ὅρων τοίνυν τοσοῦτον πλοῦτον, τοσοῦτον κέρδος, τοσαύ-
 την ἐμπορίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνηγμένην, τοσοῦτους θησαυροὺς
 ἀποτιθεμένους, πυρὸς σφοδροτέρους γινομένους τοὺς πρότερον
 15 ἀναπεπτωκότας καὶ τοὺς θεάτροις προσηλωμένους εἰς τὰς ἐρη-
 μίας ἐξιόντας καὶ τὰς νάπας καὶ τὰ ὄρη ποιοῦντας ἐκκλησίας
 καὶ οὐδενὸς ἐξάγοντος τὴν ἀγέλην, εἰς τὴν τῶν ποιμένων τάξιν
 μεταστάντα τὰ πρόβατα καὶ τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν τοῦ στρα-
 τηγοῦ, παρρησίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρείας καὶ πάντας μετὰ τῆς προσ-
 20 ηκούσης θερμότητος, σπουδῆς, ἐμμελείας, τὰς συνάξεις ἐπιτε-
 λοῦντας, οὐκ ἐκπλήττη καὶ θαυμάζεις, ὅσον ἐκ τούτου κατόρ-
 θωμα γέγονεν; Οὐ γὰρ δὴ μόνον οἱ ὀρθῶς βιοῦντες, ἀλλὰ πολ-
 λοι καὶ τῶν περὶ τὰ θέατρα μεμνηνόντων καὶ ἵπποδρομίαις προσ-
 εχόντων, ὑπὸ τοῦ ζήλου πυρὸς σφοδροτέρου πυρωθέντες, πᾶ-
 25 σαν ἐκείνην ἀπέθεντο τὴν μανίαν καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ξιφῶν
 σχεδὸν ἐπήδησαν, πρὸς ἄρχοντας παρρησιαζόμενοι, βασάνων
 καταφρονοῦντες, ἀπειλῶν καταγελῶντες, δεικνύντες ὅσον ἐστὶν
 ἀρετὴ καὶ πῶς ἔνι τὸν σφόδρα ἀπολλύμενον, μετανοήσαντα καὶ
 μεταστάντα αὐτῆς ἄψασθαι τῶν οὐρανῶν τῆς ἀψίδος.

---

97. Ἐβρ. 10,33.

98. Βλ. Ἐβρ. 10,34.

αὐτή, δεχόμενοι λοιδορίες, ὕβρεις, κατηγορίες, συκοφαντίες. Γιατί δὲν εἶναι μικρὸ αὐτό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος τὸ θαυμάζει αὐτὸ σὰν μεγάλο λέγοντας· «ἄλλοτε μὲ ὄνειδισμοὺς καὶ θλίψεις γινόσαστε θέαμα στὸν κόσμο, καὶ ἄλλοτε γίνατε συμμέτοχοι ἐκείνων ποὺ πάθαιναν αὐτά»⁹⁷. Τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γι' αὐτοὺς ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι πέθαιναν καὶ τοὺς ἄλλους ἀθλητὲς ἔδωσαν θάρρος, καὶ τοὺς ἄνδρες καὶ τὶς γυναῖκες; Καὶ πολὺ σωστὰ τοὺς θαυμάζει. Γιατί πραγματικὰ πολλοὶ καὶ τὶς περιουσίες τους μοίρασαν, ὥστε οἱ φυλακισμένοι καὶ οἱ ἐξόριστοι νὰ ἔχουν κάποια παρηγοριὰ στὴν τόση τους ταλαιπωρία, καὶ δέχθηκαν μὲ εὐχαρίστηση τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων τους, σύμφωνα μὲ τὸν ἀποστολικὸ ἐκεῖνο λόγο⁹⁸. ἄλλοι πάλι στερήθηκαν τὴν πατρίδα τους, ἐνῶ ἄλλοι καὶ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους.

Βλέποντας λοιπὸν τόσο μεγάλο πλοῦτο, τόσο κέρδος, τόσα ἀγαθὰ μαζεμένα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, τόσους θησαυροὺς ἀποθηκευμένους, τοὺς δειλοὺς πρὶν νὰ γίνονται πιὸ ὀρμητικοὶ ἀπὸ τὴ φωτιά, τοὺς ἀφοσιωμένους στὰ θέατρα νὰ βγαίνουν στὶς ἐρήμους καὶ νὰ κάνουν ἐκκλησίες τὰ φαράγγια καὶ τὰ βουνά, καὶ χωρὶς νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς τὴν ἀγέλη, τὰ πρόβατα νὰ γίνονται ποιμένες, καὶ τοὺς στρατιῶτες νὰ γίνονται στρατηγοί, ἐξ αἰτίας τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀνδρείας τους, καὶ ὅλους νὰ συγκεντρώνονται μὲ τὴν ἀνάλογη θέρμη, προθυμία καὶ κοσμιότητα, δὲν ἀπορεῖς καὶ δὲ θαυμάζεις γιὰ τὸ μεγάλο κατόρθωμα ποὺ ἔγινε ἀπ' αὐτό; Γιατί ὄχι μόνο αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μὲ σωστὸ τρόπο, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς μανιακοὺς γιὰ τὰ θέατρα καὶ ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς στὶς ἵπποδρομίες, ὅταν φλογίσθηκαν ἀπὸ ζῆλο πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴ φωτιά, ἔδιωξαν ὅλη ἐκείνη τὴ μανία καὶ πήδησαν σχεδὸν ἐπάνω στὰ ξίφη, μιλώντας μὲ θάρρος πρὸς τοὺς ἄρχοντες, περιφρονώντας τὰ βάσανα, περιγελώντας τὶς ἀπειλές, ἀποδεικνύοντας πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ φθάσει σ' αὐτὴ τὴν ἀψίδα τῶν οὐρανῶν ἐκεῖνος ποὺ εἶναι πάρα πολὺ ἁμαρτωλός, ἀφοῦ μετανόησε καὶ ἠλλάξει ζωὴ.

Τοσαῦτα οὖν βραβεῖα ὀρώων, τοσοῦτους στεφάνους πλεκομένους, τοσαύτην διδασκαλίαν γινομένην, πόθεν, εἶπέ μοι, σκανδαλίζη; Ἄπο τῶν ἀπολωλότων, φησίν. Ἄλλ', ὅπερ ἔφην καὶ λέγων οὐ παύσομαι, οὗτοι ἑαυτοῖς λογιζέσθωσαν τῆς ἀπω-
 5 λείας τὴν ὑπόθεσιν. Τοῦτο γὰρ δι' ὄλου ὁ λόγος ἡμῖν ἀγωνιζόμενος ἔδειξεν. Εἶπω καὶ ἕτερον κατόρθωμα. Πόσοι προσωπεῖον εὐλαβείας περικείμενοι, πόσοι πεπλασμένην πραότητα ἔχοντες, πόσοι μεγάλοι τινὲς εἶναι νομιζόμενοι καὶ οὐκ ὄντες, ἀθρόον ἐπὶ τοῦ παρόντος διηλέγχθησαν καιροῦ, καὶ τὰ τῆς ἀπά-
 10 τῆς αὐτοῖς διερρῦη καὶ ὅπερ ἦσαν, ἐφάνησαν, οὐχ ὅπερ ὑπεκρίνοντο καὶ ἠπάτων; Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγιστον εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐθελόντων προσέχειν, τὸ διαγνῶναι τοὺς ἔχοντας τῶν προβάτων τὰς δορὰς καὶ μὴ ἀναμίγνυσθαι τοὺς λύκους τοὺς οὕτω κρυπτομένους τοῖς ὄντως προβάτοις. Καὶ γὰρ
 15 κάμινος γέγονεν ὁ καιρὸς οὗτος, τὰ χαλκὸν ἔχοντα τῶν νομισμάτων διελέγχων τὸν μόλυβδον κατατήκων, τὴν καλάμην κατακαίων, τὰς τιμίας ὕλας τιμιωτέρας ἀποφαιίνων. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος σημαίνων ἔλεγε· «δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν».

20 20. Μηδὲν οὖν σε τούτων σκανδαλιζέτω, μὴ ἱερεὺς νῦν φαῦλος γεγεννημένος καὶ λύκου παντὸς ἀγριώτερον ἐπιπηδῶν τῇ ἀγέλῃ, μὴ τῶν ἀρχόντων, μὴ τῶν κρατούντων τις πολλὴν ὠμότητα ἐνδεικνύμενος. Ἐνόησον γοῦν ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων συνέβη τούτων χαλεπώτερα. Ὁ τε γὰρ κρατῶν τότε τὸ
 25 σκῆπτρον, τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας ἦν (οὕτω γὰρ αὐτὸν ὁ Παῦλος ἐκάλεσε), πᾶν εἶδος κακίας ἐπελθὼν καὶ πάντα ἀποκρύψας τῇ πονηρίᾳ, ἀλλ' οὐδὲν οὐτε τὴν Ἐκκλησίαν, οὐτε τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρας τοῦτο παρέβλαψεν, ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρους ἀπέφηνεν· οἱ τε ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων οὕτω φαῦλοι
 30 καὶ πονηροὶ τινες ἦσαν, ὡς κελεύεσθαι τὸν ζῆλον αὐτῶν τοῦ

Βλέποντας λοιπὸν τόσο πολλὰ βραβεῖα, τόσα στεφάνια νὰ πλέκονται, τόση διδασκαλία νὰ γίνεται, πές μου, ἀπὸ ποῦ σκανδαλίζεσαι; Ἐκείνους ποὺ χάθηκαν, λέγει. Ἄλλὰ, πράγμα ποὺ εἶπα καὶ δὲ θὰ σταματήσω νὰ λέγω, αὐτοὶ ἄς λογαριάζουν στὸν ἑαυτὸ τους τὴν αἰτία τῆς καταστροφῆς τους. Γιατὶ αὐτὸ προσπάθησε νὰ δείξει ὅλος ὁ λόγος μου. Θὰ πῶ καὶ ἄλλο κατόρθωμα. Πόσοι ποὺ φοροῦσαν προσωπεῖο εὐλάβειας, πόσοι ποὺ εἶχαν προσποιητὴ πραότητα, πόσοι ποὺ θεωροῦσαν ὅτι εἶναι κάποιοι μεγάλοι καὶ ποὺ δὲν ἦταν, ἀποκαλύφθηκαν γιὰ μιὰ στιγμή ἐνῶ ζοῦσαν καὶ φανερώθηκε ἡ ἀπάτη τους καὶ φάνηκαν αὐτὸ ποὺ ἦταν καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ ὑποκρίνονταν καὶ ἀπατοῦσαν; Δὲν εἶναι μικρὸ αὐτό, ἀλλ' ὑπερβολικὰ μεγάλο γιὰ ὠφέλεια ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ προσέχουν, τὸ νὰ ξεχωρίζουν δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ φοροῦν τὰ δέρματα τῶν προβάτων καὶ νὰ μὴν ἀναμιγνύουν τοὺς λύκους ποὺ κρύβονται ἔτσι μὲ τὰ πραγματικὰ πρόβατα. Γιατὶ ὁ καιρὸς αὐτὸς ἔγινε καμίνι, ποὺ ἔλεγχει τὰ νομίσματα τὰ χάλκινα, ποὺ λειώνει τὸ μόλυβδο, ποὺ κατακαίει τὸ ἄχυρο, ποὺ φανερώνει πιὸ πολύτιμα τὰ πολύτιμα ὑλικά. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος γιὰ νὰ δηλώσει, ἔλεγε· «πρέπει ὅμως νὰ ὑπάρχουν καὶ αἰρέσεις γιὰ νὰ γίνουν φανεροὶ μεταξύ σας οἱ γνήσιοι»⁹⁹

20. Τίποτε λοιπὸν ἀπ' αὐτὰ ἄς μὴ σὲ σκανδαλίζει, οὔτε ἱερέας ποὺ ἔγινε τώρα φαῦλος καὶ ὀρμάει στὸ ποίμνιο πιὸ ἄγρια ἀπὸ κάθε λύκο, οὔτε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ποὺ δείχνει μεγάλη σκληρότητα. Σκέψου δηλαδὴ ὅτι καὶ στοὺς Ἀποστόλους ἔγιναν χειρότερα ἀπ' αὐτά. Γιατὶ καὶ αὐτὸς ποὺ κρατοῦσε τότε τὸ σκῆπτρο, τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας ἦταν (γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνόμασε ὁ Παῦλος), ποὺ ἔκαμε κάθε εἶδος ἁμαρτίας καὶ ἐπισκίασε ὅλους μὲ τὴν πονηρία του, ἀλλὰ δὲν ἔβλαψε καθόλου αὐτὸ οὔτε τὴν Ἐκκλησία, οὔτε τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ πιὸ λαμπροὺς τοὺς ἀπέδειξε. Καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων ἦταν τόσο φαῦλοι καὶ πονηροὶ μερικοί, ὥστε νὰ δοθεῖ ἐντολὴ νὰ ἀποφεύγουν τὸ ζῆλο τοῦ βίου τους. «Γιατὶ στήν

βίου φεύγειν· «ἐπὶ γὰρ τῆς Μωϋσέως καθέδρας», φησὶν, «ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· πάντα οὖν, ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε»· καίτοι τί γένοιτ' ἂν πονηρότερον ἱερέων, ὧν ὁ ζῆλος ἀπολλύειν
5 ἔμελλε τοὺς μιμουμένους; Ἄλλ' ὁμως καὶ τοιούτων ὄντων τῶν τότε κρατούντων, οἱ λάμπαντες, οἱ στεφανωθέντες οὐδὲν παρεβλάβησαν, ἀλλὰ μειζόνως ἐδοξάσθησαν.

Οὐ τοίνυν ξενίζεσθαι χρὴ τοῖς γινομένοις. Πανταχοῦ γὰρ πειρασμοὶ τοῖς νήφουσιν εἰσι παρεξυγμένοι, ἀπὸ τῶν οἰκείων,
10 ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος τὰς νιφάδας ὀρῶν τῶν κινδύνων τὰς ἐπαγομένας αὐτοῖς καὶ δεδοικῶς μὴ τινες τῶν μαθητῶν ἐντεῦθεν θορυβηθῶσι, γράφων ἔλεγεν· «ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον εἰς τὸ μηδένα σαίνεισθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις· αὐτοὶ γὰρ οἴδατε ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν
15 ἔστιν· οὗτος ἡμῶν ὁ βίος, αὕτη τῆς ἀποστολικῆς πολιτείας ἡ ἀκολουθία, τὸ μυρία πάσχειν κακά. «Εἰς τοῦτο γὰρ κείμεθα», φησί. Τί ἐστίν, «εἰς τοῦτο κείμεθα»; Ὡσπερ τὰ ὄνια εἰς τοῦτο παρῆκται, εἰς τὸ πωλεῖσθαι, οὕτω καὶ ὁ ἀποστολικὸς βίος εἰς τὸ λοιδορεῖσθαι καὶ εἰς τὸ πάσχειν κακῶς, εἰς τὸ μηδέποτε ἀνα-
20 πνεῖν εἰς τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἀνακωχὴν. Καὶ ὅσοι νήφουσιν, οὐ μόνον οὐδὲν ἐντεῦθεν βλάπτονται, ἀλλὰ καὶ μειζόνως κερδαίνουσι. Διὸ καὶ τούτους, μετὰ τὸ μαθεῖν, ὅτι ἐστήκασιν γενναίως, θαυμάζει· καὶ περὶ ἐτέρων δὲ ταῦτα λέγει, ὅτι μετὰ τὰ δεσμὰ αὐτοῦ καὶ τὰς ἀλύσεις περισσοτέρως ἐτόλμων ἀφόβως τὸν λόγον
25 λαλεῖν.

Τί δαὶ ἐπὶ Μωϋσέως, εἶπέ μοι; Ἐν μέσῃ βαρβάρων χώρα οὐκ ἀφῆκεν ὁ Θεὸς καὶ μάγους τὰ αὐτῶν ἐπιδειξασθαι; Οὐχὶ καὶ ταύτης μέμνηται τῆς ἱστορίας ὁ Παῦλος; «Ὅν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς», φησὶν, «ἀντέστησαν Μωϋσεῖ, οὕτω καὶ
30 οὗτοι ἀντιστήσονται τῇ ἀληθείᾳ». Οὕτως οὐδέποτε ἐπέλιπεν

ἔδρα τοῦ Μωυσῆ», λέγει, «κάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν ὅσα σᾶς λέγουν νὰ κάμνετε, νὰ τὰ κάμνετε, μὴν ἐνεργεῖτε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους»¹⁰⁰. ἂν καὶ βέβαια τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ πονηρὸ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, πού ὁ ζῆλος τοὺς ἐπρόκειτο νὰ καταστρέψει ἐκείνους πού θὰ τοὺς μιμοῦνταν; Ἄλλ' ὅμως παρ' ὅλο πού καὶ τέτοιοι ἦταν οἱ τότε ἰσχυροί, αὐτοὶ πού ἔλαμψαν, αὐτοὶ πού στεφανώθηκαν δὲ ζημιώθηκαν καθόλου, ἀλλὰ δοξάσθηκαν περισσότερο.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παραξενευῶμαστε γιὰ ὅσα γίνονται. Γιατὶ παντοῦ εἶναι στημένοι πειρασμοὶ δίπλα στοὺς φρόνιμους, ἀπὸ τοὺς δικούς τους, ἀπὸ τοὺς ξένους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ἐπειδὴ ἔβλεπε τοὺς πολλοὺς κινδύνους πού ἐπέρχονταν ἐναντίον τους καὶ φοβόταν μήπως μερικοὶ μαθητὲς ἀνησυχῆσουν ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτή, γράφοντας ἔλεγε· «σᾶς ἔστειλα τὸν Τιμόθεο γιὰ νὰ μὴν κλονίζεται κανεὶς μ' αὐτὲς τὶς θλίψεις, γιατί ξέρετε ἐσεῖς πὼς σ' αὐτὸ εἶμαστε ταγμένοι»¹⁰¹. Αὐτὸ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ μας, αὐτὸς εἶναι ὁ προορισμὸς τῆς ἀποστολικῆς μας ζωῆς, τὸ νὰ παθαίνουμε δηλαδὴ ἄπειρα κακά. «Γιατὶ σ' αὐτὸ εἶμαστε ταγμένοι», λέγει. Τί σημαίνει, «σ' αὐτὸ εἶμαστε ταγμένοι»; Ὅπως τὰ τρόφιμα γι' αὐτὸ ἔχουν παραχθεῖ, γιὰ νὰ πωλοῦνται, ἔτσι καὶ ἡ ἀποστολικὴ ζωὴ γιὰ νὰ ἐμπαίζεται καὶ νὰ ὑποφέρει, γιὰ νὰ μὴν ἀνακουφίζεται ποτέ, γιὰ νὰ μὴν ἔχει καμιὰ ἀνακωχή. Καὶ ὅσοι εἶναι νηφάλιοι, ὄχι μόνο δὲν βλάπτονται καθόλου ἀπὸ τὴν αἰτία αὐτή, ἀλλὰ καὶ κερδίζουν περισσότερο. Γι' αὐτὸ τοὺς θαυμάζει καὶ αὐτούς, ἀφοῦ ἔμαθε ὅτι στάθηκαν γενναῖα. Καὶ γιὰ ἄλλους ὅμως τὰ ἴδια λέγει, ὅτι μετὰ τὰ δεσμὰ καὶ τὶς ἀλυσίδες τοῦ τολμοῦσαν περισσότερο ἄφοβα νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ.

Καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Μωυσῆ, πέσ μου, τί ἔγινε; δὲν ἄφησε ὁ Θεὸς καὶ μάγους μέσα στὴ χώρα τῶν βαρβάρων νὰ ἐπιδείξουν τὰ δικά τους; δὲ θυμᾶται καὶ τὴν ἱστορία αὐτὴ ὁ Παῦλος; «Ὅπως ὁ Ἰαννῆς καὶ ὁ Ἰαμβρῆς», λέγει, «ἀντιστάθηκαν στὸ Μωυσῆ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θ' ἀντισταθοῦν στὴν ἀλήθεια»¹⁰². Ἄρα

οὔτε τὰ σκάνδαλα, οὔτε οἱ στεφανούμενοι διὰ τούτων. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογίζου καὶ μὴ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσον κέρδος ἀπὸ τοῦ πράγματος γέγονε. Κάκεινο σκόπει, ὅτι καὶ ἕτεροί τινές εἰσιν ἀπόρρητοι λόγοι τούτων· οὐ γὰρ πάντα εἰδέναι ἡμᾶς δυνατόν· καὶ ὅτι τὰ χρηστότερα ἀπαντήσεται μετὰ ταῦτα καὶ πλείων ἢ παραδοξοποιία· ὡσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ ἡ μὲν ἀρχὴ δυσκολίαν εἶχε καὶ μέχρι πολλοῦ προῆει τὰ πράγματα, ἀπεναντίας εἶναι δοκοῦντα τῇ ὑποσχέσει, ὕστερον δὲ μείζονα τῶν προσδοκηθέντων ἐγένετο.

10 Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δὲ οὐκ εὐθέως, οὐδὲ ἐν προοιμίῳις καὶ ἐν ἀρχῇ τὸ κατόρθωμα ἅπαν ἐβλάστησεν, ἀλλὰ τὸ μὲν σκάνδαλον προῆει καὶ ὀλίγα τινὰ γέγονε σημεῖα θαύματος ἔνεκεν καὶ τῆς διορθώσεως τῶν ταῦτα τολμησάντων καὶ εὐθέως ἅπαντα παρέδραμεν. Εἰ γὰρ καὶ τὸ καταπέτασμα ἐσχίσθη τοῦ
 15 ναοῦ τότε καὶ πέτραι ἐρράγησαν καὶ ἥλιος ἐσκοτίσθη, ἀλλὰ ταῦτα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ἐν λήθῃ γέγονε παρὰ τοῖς πολλοῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα εὐθέως ἐν φυγῇ οἱ Ἀπόστολοι, ἐν διώξει, ἐν πολέμοις, ἐν ἐπιβουλαῖς, λανθάνοντες, κρυπτόμενοι, δεδοικότες, καταλευόμενοι, οὕτω τὸν λόγον ἐκήρυττον· καὶ ἐν δυναστείᾳ πολλῇ τῶν
 20 Ἰουδαίων ὁ δῆμος, ἀγόντων, περιηγόντων, ἐλκόντων, σπαρატόντων τοὺς πιστεύοντας. Καὶ γὰρ τοὺς ἄρχοντας μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες, καθ' ἐκάστην ἡγὸν καὶ περιῆγον τοὺς Ἀποστόλους. Καὶ τί λέγω τῶν Ἰουδαίων τὸν δῆμον καὶ ἄρχοντας; Εἷς σκηνορράφος, περὶ δέρματα ἠσχολημένος, ὁ Παῦλος (τί δὲ σκηνορράφου
 25 εὐτελέστερον;) τοσαύτη ἐκέχρητο τῇ μανίᾳ, ὡς σύρειν ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παραδιδόναι εἰς φυλακὴν· καὶ ὁ σταυρωθεὶς ἠνείχετο ταῦτα ὁρῶν. Ἀλλὰ ὄρα πῶς μετὰ ταῦτα οὗτός τε ὁ διώκτης πάντας ὑπερηκόντισε καὶ τὸ πρᾶγμα ὑπὲρ τὸν ἥλιον διέλαμψε καὶ πᾶσαν κατέσχε τὴν οἰκουμένην.

ποτὲ δὲν ἔλειψαν οὔτε τὰ σκάνδαλα οὔτε αὐτοὶ ποὺ στεφανώνονται μ' αὐτά. Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα νὰ τὰ σκέπτεσαι, καὶ ὄχι μόνο αὐτά, ἀλλὰ καὶ πόσο κέρδος προῆλθε ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτό. Ἀκόμα καὶ ἐκεῖνο σκέψου, ὅτι ὑπάρχουν γι' αὐτὰ καὶ κάποιοι ἄλλοι λόγοι ἀπόρρητοι –γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ γνωρίζουμε ἑμεῖς ὅλα–, καὶ ὅτι μετὰ θὰ ἔρθουν τὰ καλύτερα καὶ θὰ εἶναι πολὺ πιὸ παράδοξα. Ὅπως λοιπὸν στὴν περίπτωση τοῦ Ἰωσήφ ἡ ἀρχὴ εἶχε δυσκολία, καὶ γιὰ πολὺ καιρὸ προχωροῦσαν τὰ πρᾶγματα καὶ φαίνονταν πῶς εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑπόσχεση, ὕστερα ὁμως ἔγιναν μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὰ ποὺ προσδοκοῦσε.

Καὶ στὴν περίπτωση τοῦ σταυροῦ πάλι ὅλο τὸ κατόρθωμα δὲ βλάστησε ἀμέσως καὶ στὴν ἀρχή, ἀλλὰ τὸ σκάνδαλο προχωροῦσε καὶ ἔγιναν πολὺ λίγα σημεῖα θαύματος γιὰ τὴ διόρθωση ἐκείνων ποὺ τὰ τόλμησαν αὐτά, καὶ ἀμέσως ὅλα πέρασαν καὶ ξεχάσθηκαν. Γιατί, καὶ ἂν τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίσθηκε τότε, καὶ οἱ πέτρες ράγισαν, καὶ ὁ ἥλιος σκοτείνιασε, ἀλλ' αὐτὰ ἔγιναν σὲ μιὰ μέρα καὶ τὰ ξέχασαν οἱ πολλοί. Ἀμέσως ὁμως ὕστερα ἀπ' αὐτὰ οἱ Ἀπόστολοι περιῆλθαν σὲ διωγμὸ, σὲ καταδίωξη, σὲ πολέμους, σὲ ἐπιβουλές, καὶ ἄλλοτε ξεφεύγοντας, καὶ ἄλλοτε κρυβόμενοι, φοβούμενοι, καὶ λιθοβολούμενοι, ἔτσι κήρυτταν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλι οἱ Ἰουδαῖοι μὲ πολλὴ ἐξουσία πηγαιναν παντοῦ καὶ ἔφερναν τοὺς πιστοὺς, σέρνοντάς τους καὶ κατασπαράσσοντάς τους. Γιατί, ἔχοντας καὶ τοὺς ἄρχοντες μαζί τους, κάθε ἡμέρα πηγαιναν παντοῦ καὶ ὀδηγοῦσαν σ' αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους. Καὶ τί λέγω τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἄρχοντες; Ἐνας σκηνοποιὸς ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὰ δέρματα, ὁ Παῦλος (καὶ τί εἶναι πιὸ ἀσήμαντο ἀπὸ σκηνοποιό;), εἶχε τόση μανία, ὥστε νὰ σέρνει ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ νὰ τοὺς παραδίνει στὴ φυλακή. Καὶ αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε ἀνεχόταν νὰ τὰ βλέπει αὐτά. Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς ἀργότερα καὶ αὐτὸς ὁ διώκτης τοὺς ξεπέρασε ὅλους, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔλαμψε περισσότερο ἀπὸ τὸ ἥλιο καὶ κυρίεψε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη.

21. *Εἰ δὲ λέγοις, καὶ τίνος ἔνεκεν καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ τοσοῦτοι κίνδυνοι, τοσοῦτοι πειρασμοί, τοσαῦται ἐπιβουλαί; Μάνθανε καὶ τὴν αἰτίαν. Τίς οὖν ἡ αἰτία; Παλαίστρα ὁ παρῶν βίος ἐστὶ, γυμνάσιον καὶ ἀγών, χωνευτήριον, βαφεῖον ἀρε-*
5 *τῆς.*

Ὡσπερ οὖν οἱ σκυτοδέψαι τὰ δέρματα λαμβάνοντες στύφουσι πρότερον, κατατείνουσι, παίουσι καὶ τοίχοις καὶ λίθοις προσαράσσοντες καὶ ἐτέραις μυρίαῖς θεραπειαῖς αὐτὰ ποιήσαντες ἐπιτήδεια πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς βαφῆς, οὕτω τὸ χρῶμα τὸ
10 *τίμιον ἐπάγουσιν· οἷ τε χρυσοχόοι τὸ χρυσίον εἰς τὸ πῦρ ἐμβάλλοντες, τῇ βασάνῳ τῆς καμίνου παραδιδόασιν, ὥστε ποιῆσαι καθαρῶτατον· οἷ τε παιδοτρίβαι ἐν τῇ παλαίστρᾳ πολλοῖς πόνοις τοὺς ἀθλοῦντας γυμνάζουσι, τῶν ἀντιπάλων σφοδρότερον αὐτοῖς ἐμπίπτοντες, ἵνα ἐν τῇ γυμνασίᾳ τὸ πᾶν κατορθώσαντες*
15 *ἐν τοῖς τῶν διδασκάλων σώμασιν, ἐπὶ τῶν ἀγώνων εὐτρεπεῖς ὧσι καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς λαβὰς τῶν ἐχθρῶν καὶ ραδίως αὐτὰς διαλύσωσιν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐν τῷ παρόντι βίῳ ποιεῖ πρὸς ἀρετὴν ἐπιτηδεῖαν βουλόμενος μετασκευάσαι τὴν ψυχὴν καὶ στύφει καὶ χωνεύει καὶ βασάνῳ πειρασμῶν παραδί-*
20 *δωσιν, ὥστε τοὺς τε ἀναπεπτωκότας καὶ διαλελυμένους σφιγγῆναι, τοὺς τε δοκίμους δοκιμωτέρους γενέσθαι καὶ ἀχειρώτους ταῖς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλαῖς καὶ ταῖς τοῦ διαβόλου παγίσι καὶ σφόδρα ἐπιτηδεῖους πρὸς τὴν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὑποδοχὴν ἅπαντας. Ἄνθρωπος γάρ, φησὶν, ἀπείραστος, ἀδόκιμος· καὶ ὁ*
25 *Παῦλος «ἡ θλιψὶς ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν».*

Καρτερικοὺς οὖν καὶ ὑπομονητικοὺς ποιῆσαι θέλων ἀφήσιν τὸ νόμισμα διακωδωνίζεσθαι παντὶ τρόπῳ. Ταύτης ἔνεκεν τῆς αἰτίας καὶ τὸν Ἰὼβ ἀφήκε παθεῖν ἅπερ ἔπαθεν, ὥστε καὶ
30 *δοκιμώτερον φανῆναι καὶ ἐμφράξαι τοῦ διαβόλου τὸ στόμα· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἀφήκεν, ὥστε κάκεινους ἀνδρειοτέ-*

21. Ἐὰν ὁμως ἔλεγες, καὶ γιὰ ποιὸ λόγο καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ὑπάρχουν τόσο πολλοὶ κίνδυνοι, τόσο πειρασμοί, τόσες ἐπιβουλές; μάθε καὶ τὴν αἰτία. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι παλαιίστρα, γυμναστήριο καὶ ἀγώνας, χωνευτήριο, βαφεῖο ἀρετῆς.

Ὅπως λοιπὸν οἱ βυρσοδέψες παίρνοντας τὰ δέρματα πρῶτα τὰ βρέχουν σὲ στυπτικὴ διάλυση, τὰ τεντώνουν, τὰ κτυποῦν καὶ τὰ ἀπλώνουν σὲ τοίχους καὶ πέτρες, καὶ ἀφοῦ μὲ χίλιες ἄλλες κατεργασίες τὰ κάνουν κατάλληλα γιὰ νὰ δεχθοῦν τὴ βαφή, ἔτσι προσθέτουν τὸ πολύτιμο χρῶμα, καὶ ὅπως οἱ χρυσοχόοι ρίχνοντας τὸ χρυσάφι στὴ φωτιὰ τὸ παραδίνουν στὴ δοκιμασία τοῦ καμινιοῦ γιὰ νὰ τὸ κάμουν πιὸ καθαρὸ, καὶ ὅπως οἱ γυμναστὲς στὴν παλαιίστρα γυμνάζουν μὲ πολλοὺς κόπους τοὺς ἀθλητὲς, ὀρμώντας ἐναντίον τους πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ὥστε, ἀφοῦ ἐξασκούμενοι κατορθώσουν τὰ πάντα στὰ σώματα τῶν διδασκάλων, νὰ εἶναι ἔτοιμοι στοὺς ἀγῶνες καὶ προετοιμασμένοι γιὰ τὶς λαβὲς τῶν ἐχθρῶν, ἐξουδετερώνοντας εὐκόλα αὐτές, ἔτσι κάνει καὶ ὁ Θεὸς στὴν παρούσα ζωὴ. Θέλοντας νὰ καταστήσει τὴν ψυχὴν κατάλληλη γιὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν στύφει, καὶ στὸ χωνευτήριο τὴ ρίχνει, καὶ στὴ δοκιμασία τῶν πειρασμῶν τὴ παραδίνει, γιὰ νὰ τονώσει τοὺς ἀδιάφορους καὶ διαλυμένους καὶ νὰ γίνουν οἱ δοκιμασμένοι περισσότερο δόκιμοι καὶ ἀκατανίκητοι ἀπὸ τὶς ἐπιβουλές τῶν δαιμόνων καὶ τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, καὶ ὅλοι πάρα πολὺ ἱκανοὶ γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. «Ἄνθρωπος», λέγει, «ἀπειραστος, εἶναι ἀδόκιμος» καὶ ὁ Παῦλος πάλι λέγει· «ἡ θλίψη φέρνει ὑπομονὴν καὶ ἡ ὑπομονὴ τὴν δοκιμὴν»¹⁰³.

Θέλοντας λοιπὸν νὰ κάμει τοὺς ἀνθρώπους καρτερικοὺς καὶ ὑπομονητικοὺς, ἀφήνει τὸ νόμισμα νὰ δοκιμάζεται μὲ κάθε τρόπο. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς αἰτίας ἄφησε καὶ τὸν Ἰὼβ νὰ πάθει αὐτὰ πού ἔπαθε, γιὰ νὰ φανεῖ περισσότερο δοκιμασμένος καὶ νὰ κλείσει τὸ στόμα τοῦ διαβόλου. Γι' αὐτὸ ἄφησε καὶ τοὺς Ἀποστόλους, γιὰ νὰ γίνουν καὶ ἐκεῖνοι πιὸ ἀνδρεῖοι καὶ νὰ φανερώ-

ρους γενέσθαι καὶ τὴν οἰκείαν δύναμιν ταύτη ἐπιδείξασθαι. Καὶ γὰρ καὶ αὕτη αἰτία οὐ μικρά. Διὸ καὶ Παύλῳ ἔλεγε ζητοῦντι ἄνεσιν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν κατεχόντων κακῶν, «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».

522. Καὶ γὰρ οἱ μηδέπω τῷ λόγῳ τοῦ Χριστιανισμοῦ προσελθόντες καὶ ἐντεῦθεν μειζόνως, ἐὰν νήφωσι, κερδαίνουσι. Καὶ γὰρ ὅταν ἴδωσιν ἀδικουμένους, λοιδορουμένους δεσμωτήριον οἰκοῦντας, ἐπηρεαζομένους, ἐπιβουλευομένους, ἀποτεμνομένους, καιομένους, καταποντιζομένους καὶ μηδενὶ τῶν δεινῶν εἰ-
10 κοντας, ἐννόησον ὅσον ἔχοντες θαῦμα τῶν παραδόξων τούτων ἀθλητῶν ἀπῆρχοντο καὶ οἱ τότε καὶ οἱ νῦν. Ὡστε οὐ μόνον οὐκ ἐργάζεται σκάνδαλον τὰ γεγενημένα τοῖς νήφουσιν, ἀλλὰ καὶ πλείονος διδασκαλίας ὑπόθεσις γίνεται. Διὸ καὶ Παῦλος ἤκουσε ταῦτα, ὅτι «ἡ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Τοῦτο καὶ
15 ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς ἐστὶν εὐρεῖν. Ἐννόησον γὰρ τί πάσχειν εἰκὸς ἦν τὸν Ναβουχοδονόσορ ὑπὸ τριῶν παίδων, δούλων, αἰχμαλώτων, δεδεμένων, πυρπολουμένων, τοσοῦτου στρατοπέδου παρόντος ἠττώμενον καὶ μὴ δυνάμενον τριῶν περιγενέσθαι σωμάτων δεδουλωμένων, ὑποκειμένων, πατρίδος
20 ἐκπεπτωκότων, ἐλευθερίας, τιμῆς, δυναστείας, χρημάτων, πόρρω τῶν οἰκείων ἀπωκισμένων. Εἰ δὲ μὴ συνεχωρήθη ὁ ἐμπρησμός ἐκεῖνος, οὐκ ἂν οὕτω λαμπρὸν τὸ βραβεῖον ἐγένετο, οὐκ ἂν οὕτω φαιδρὸς ὁ στέφανος.

Ἐννόησον τί πάσχειν εἰκὸς ἦν τὸν Ἡρώδη ὑπὸ δεσμώ-
25 του ἐλεγχόμενον καὶ ὀρῶντα οὐδὲ ἀπὸ τῆς ἀλύσεως ἐνδιδόντα τῇ παρρησίᾳ, ἀλλ' αἰρούμενον σφαγῆναι μᾶλλον, ἢ προέσθαι τὴν καλλίστην ἐλευθεροστομίαν ἐκείνην. Ἐννόησον τίς ὀρῶν ταῦτα καὶ ἀκούων καὶ τῶν τότε ζώντων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα γενομένων κἂν σφόδρα ἀναπεπτωκῶς ἦ, νοῦν δέ τινα ἔχων βρα-
30 χύν, πῶς τὰ μέγιστα κερδάνας ἄπεισι. Μὴ γάρ μοι τὰ καθάρμα-

σουν ἔτσι τῇ δύναμή τους. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ αὐτὴ ἡ αἰτία δὲν εἶναι μικρῇ. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Παῦλο, ὅταν ζητοῦσε ἄνεση καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ τὸν κατεῖχαν, ἔλεγε· «σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου, γιατί ἡ δύναμή μου φανερῶνεται τέλεια στὴν ἀδυναμία»¹⁰⁴.

22. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πλησίασαν ἀκόμη στὸ κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἂν εἶναι προσεκτικοὶ θὰ κερδίζουν καὶ ἀπὸ ἐδῶ πάρα πολύ. Γιατί, ὅταν δοῦν πιστοὺς νὰ ἀδικοῦνται, νὰ βρίζονται, νὰ φυλακίζονται, νὰ βλάπτονται, νὰ ἐπιβουλεύονται, νὰ ἀποκεφαλίζονται, νὰ καίονται, νὰ καταποντίζονται, καὶ νὰ μὴν ὑποχωροῦν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ δεινά, σκέψου μὲ πόσο θαυμασμὸ γιὰ τοὺς παράδοξους αὐτοὺς ἀθλητὲς ἔφρουσαν καὶ οἱ τότε καὶ οἱ σημερινοί. Ὡστε ὄχι μόνο δὲν προκαλοῦν σκάνδαλο στοὺς νηφάλιους αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, ἀλλὰ γίνονται καὶ ἀφορμὴ γιὰ περισσότερη διδασκαλία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἄκουσε αὐτά, ὅτι δηλαδὴ «ἡ δύναμή μου φανερῶνεται τέλεια στὴν ἀδυναμία». Αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ βρεῖ κανεὶς καὶ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Γιατὶ σκέψου τί ἦταν φυσικὸ νὰ πάσχει ὁ Ναβουχοδονόσορ ἀπὸ τρεῖς νέους, δούλους, αἰχμαλώτους, δεμένους, ριγμένους στὴ φωτιά, νὰ νικιέται μπροστὰ σὲ τόσο στραῦτευμα καὶ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ὑπερισχύσει σὲ τρία σώματα ὑπόδουλα, νικημένα, ποὺ εἶχαν χάσει πατρίδα, ἐλευθερία, τιμὴ, ἐξουσία, χρήματα, ποὺ κατοικοῦσαν σὲ ξένη χώρα μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς τους. Ἄν ὅμως δὲν εἶχε ἐπιτραπεῖ ὁ ἐμπρησμὸς ἐκεῖνος, δὲ θὰ γινόταν τόσο λαμπρὸ τὸ βραβεῖο, δὲ θὰ ἦταν τόσο λαμπερὸ τὸ στεφάνι.

Σκέψου τί ἦταν φυσικὸ νὰ πάσχει ὁ Ἡρώδης, ὅταν ἐλεγχόταν ἀπὸ τὸ φυλακισμένο καὶ ἔβλεπε ὅτι δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του οὔτε ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα, ἀλλὰ προτιμοῦσε καλύτερα νὰ σφραγισθεῖ παρά νὰ ἐγκαταλείψει τὴ θαυμάσια ἐκείνη ἐλευθεροστομία. Σκέψου ποιὸς, βλέποντας καὶ ἀκούοντας αὐτὰ κανεὶς, καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦσαν τότε καὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ γεννήθηκαν μετὰ, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι ὑπερβολικὰ δειλὸς ἀλλ' ἔχει ἔστω καὶ

τα τῶν ἀνοήτων εἴπης, τοὺς βλάκας καὶ αὐτόσαρκας ὄντας καὶ φύλλων κουφοτέρους. Οὗτοι γὰρ οὐχὶ τούτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὶ σχεδὸν γενομένῳ προσπταίουσιν· ὡς καὶ ὁ Ἰουδαίων δῆμος καὶ μάννα ἐσθίων καὶ ἄρτον, ὁμοίως δυσάρεστος ἦν καὶ 5 ἐν Αἰγύπτῳ ὢν, καὶ ἀπαλλαγεῖς Αἰγύπτου, καὶ παρόντος Μωϋσέως, καὶ ἀπελθόντος. Ἄλλ' ἐκείνους εἰς μέσον ἄγε μοι, τοὺς νήφοντας, τοὺς ἐγρηγορότας καὶ λογίζου πόσῃν εἰκὸς αὐτοὺς ἐντεῦθεν καρπῶσασθαι τὴν ὠφέλειαν, ὀρῶντας ψυχὴν ἀπερίτρεπτον, φρόνημα ἀδούλωτον, γλῶτταν παρρησίας γέμουσαν, ἄν- 10 θρωπον ἐρημοπολίτην βασιλέως περιγεγόμενον, δεσμούμενον καὶ οὐκ ἐνδιδόντα, ἀποτεμνόμενον καὶ οὐ σιγῶντα· καὶ μηδὲ μέχρι τούτων στήῃς, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐξέταζε.

Ἀπέτεμεν ὁ Ἡρώδης, ἀπειμήθη ὁ Ἰωάννης. Τίς οὖν ἐστὶ ἐν τοῖς ἀπάντων μακαρισμοῖς; τίς ζηλωτός; τίς ἀνακηρύττεται 15 τίς στεφανοῦται; τίς ἐγκωμιάζεται; τίς ἐπαινεῖται; τίς θαυμάζεται; τίς μέχρι σήμερον ἐλέγχει; Οὐ καθ' ἐκάστην Ἐκκλησίαν μὲν βοᾷ, «οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου», ὁ δὲ στηλιτεύεται καὶ μετὰ τελευτὴν ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ καὶ τῇ παρανοίᾳ καὶ τῇ θρασύτητι; Σκόπει δὲ μετὰ τῶν εἰρημέ- 20 νων, ὄση τοῦ δεσμώτου ἢ δύναμις, καὶ τοῦ τυράννου ἢ ἀσθένεια. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἴσχυσε μίαν ἐπιστομίσει γλῶτταν, ἀλλ' ἀνελῶν αὐτήν, μυρία ἀντ' ἐκείνης καὶ μετ' ἐκείνης ἠνέωξε στόματα, ὁ δὲ καὶ τότε αὐτὸν εὐθέως ἐφόβησε μετὰ τὴν σφαγὴν (οὕτω γὰρ αὐτοῦ τὸ συνειδὸς κατέσειεν ὁ φόβος, ὡς νομίζειν 25 αὐτὸν τότε καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα θαυματουργεῖν) καὶ νῦν δὲ καὶ ἐξ ἐκείνου διὰ παντός τοῦ χρόνου κατὰ πᾶσαν αὐτὸν ἐλέγχει τὴν οἰκουμένην καὶ δι' ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑτέρων.

Ἐκαστος γὰρ τὸ εὐαγγέλιον ἀναγινώσκων τοῦτο, λέγει «οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου»

λίγο μυαλό, δὲ θὰ φύγει μὲ μεγάλα κέρδη. Μὴ μοῦ πεῖς βέβαια τοὺς χωρὶς καμιά ἀξία ἀνόητους, ποὺ εἶναι βλάκες καὶ τελείως σαρκικοὶ καὶ πιὸ ἐλαφροὶ ἀπὸ τὰ φύλλα. Γιατὶ αὐτοὶ ὄχι μόνο σ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθετι σχεδὸν ποὺ γίνεται σκοντάφτουν, ὅπως καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἦταν τὸ ἴδιο δυσαρεστημένοι καὶ ὅταν ἔτρωγαν τὸ μάννα καὶ τὸ ψωμί, καὶ ὅταν βρίσκονταν στὴν Αἴγυπτο, καὶ ὅταν γλύτωσαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, καὶ ὅταν ζοῦσε ὁ Μωυσῆς, καὶ ὅταν πέθανε. Ἀλλὰ φέρε μου ἐκείνους ποὺ εἶναι νηφάλιοι, ποὺ εἶναι προσεκτικοί, καὶ σκέψου πόση ὠφέλεια ἦταν φυσικὸ νὰ κερδίσουν αὐτοὶ ἀπὸ ἐδῶ, ὅταν ἔβλεπαν ψυχὴ ἀκλόνητη, φρόνημα ἀδούλωτο, γλώσσα γεμάτη παρρησία, ἄνθρωπο ἐρημοπολίτη νὰ νικάει βασιλιά, νὰ φυλακίζεται καὶ νὰ μὴν ὑποχωρεῖ, ν' ἀποκεφαλίζεται καὶ νὰ μὴν σιωπᾷ. Καὶ νὰ μὴ σταθεῖς σ' αὐτὰ μόνο, ἀλλ' ἐξέταζε καὶ τὰ ἐπόμενα.

Ἀποκεφάλισε ὁ Ἡρώδης, ἀποκεφαλίσθηκε ὁ Ἰωάννης. Ποιὸς λοιπὸν μακαρίζεται ἀπ' ὅλους; ποιὸς εἶναι ἀξιοθαύματος; ποιὸς ἀνακηρύσσεται; ποιὸς στεφανώνεται; ποιὸς ἐγκωμιάζεται; ποιὸς ἐπαινεῖται; ποιὸς θαυμάζεται; ποιὸς ἐλέγχει μέχρι σήμερα; Δὲ φωνάζει κάθε ἡμέρα ὁ ἕνας στὴν Ἐκκλησία, «δὲ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις τὴ γυναῖκα τοῦ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁰⁵, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν κατακρίνεται καὶ μετὰ τὸ θάνατό του γιὰ τὴ μοιχεία, τὴν παραφροσύνη καὶ τὴν ἀναίδειά του; Σκέψου μαζί μ' αὐτὰ ποὺ εἶπαμε πόση εἶναι ἡ δύναμη τοῦ φυλακισμένου καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ τυράννου. Γιατὶ ὁ ἕνας δὲν μπόρεσε νὰ κλείσει μία γλώσσα, ἀλλὰ κόβοντάς τὴν ἄνοιξε ἅπειρα στόματα στὴ θέση τῆς καὶ μαζί τῆς, ἐνῶ ὁ ἄλλος καὶ τότε τὸν φόβισε ἀμέσως μετὰ τὴ σφαγὴ (γιατὶ τόσο πολὺ τάραιξε τὴ συνείδησή του ὁ φόβος, ὥστε νὰ νομίζει τότε ὅτι ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ κάμνει θαύματα), ἀλλὰ καὶ τώρα, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν χρόνο καὶ μετὰ, πάντοτε τὸν ἐλέγχει σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους.

Γιατὶ ὁ καθένας ποὺ διαβάζει τὸ εὐαγγέλιο αὐτὸ λέγει, «δὲ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις τὴ γυναῖκα τοῦ Φιλίππου τοῦ

καὶ τοῦ εὐαγγελίου χωρὶς ἐν συλλόγοις καὶ συνουσίαις ταῖς οἴκοι, ταῖς ἐν ἀγορᾷ, ταῖς ἀπανταχοῦ κἄν εἰς τὴν Περσῶν χώραν ἀπέλθῃς κἄν εἰς τὴν Ἰνδῶν κἄν εἰς τὴν Μαύρων κἄν ὅσῃν ἡλιος ἐφορᾷ γῆν καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατίας, ταύτης ἀκούσῃ τῆς
 5 φωνῆς καὶ ὄψει τὸν δίκαιον ἐκεῖνον ἔτι καὶ νῦν βοῶντα, ἐνηχοῦντα καὶ τὴν κακίαν ἐλέγχοντα τοῦ τυράννου καὶ οὐδέποτε σιγῶντα, οὐδὲ τῷ πλήθει τοῦ χρόνου τὸν ἔλεγχον μαραινόμενον. Τί τοίνυν ἀπὸ τῆς τελευτῆς παρεβλάβη ὁ δίκαιος ἐκεῖνος; Τί δὲ ἀπὸ τοῦ βιαίου θανάτου; Τί δὲ ἀπὸ τῆς ἀλύσεως; Τί δὲ ἀπὸ τοῦ
 10 δεσμωτηρίου; Τίνας δὲ οὐ ὥρθωσε τῶν νοῦν ἐχόντων, ἀφ' ὧν ἔπαθεν, ἀφ' ὧν ἔτι καὶ νῦν κηρύττει τὰ αὐτά, ἃ καὶ τότε ζῶν; Μὴ τοίνυν λέγε, διὰ τί συνεχωρήθη ἀποθανεῖν; Οὐ γὰρ θάνατος ἦν, ἀλλὰ στέφανος τὸ γεγενημένον· οὐ τελευτή, ἀλλὰ μείζονος ζωῆς προοίμια. Μάθε φιλοσοφεῖν καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῶν
 15 τοιούτων βλαβήσῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα κερδανεῖς.

Τί δὲ ἡ Αἴγυπτία γυνή; Οὐ κατηγόρησεν; οὐκ ἐσυκοφάντησεν; οὐκ ἔδησε τὸν δίκαιον; οὐκ εἰς δεσμωτήριον ἐνέβαλεν; οὐ τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων ἐπεκρέμασεν αὐτῷ κίνδυνον; οὐκ ἀνεῖλε, τό γε εἰς αὐτὴν ἤκον; οὐ πονηρὰν περιέθηκε δόξαν; Τί
 20 οὖν αὐτὸν παρέβλαψεν ἢ τότε ἢ νῦν; Καθάπερ γὰρ πυρὸς ἀνθρακες ὑπὸ ἀχύρων καλυφθέντες, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν σκιάζεσθαι δοκοῦσιν, ἀθρόον δὲ διαφαγόντες τὰ ἐπικείμενα, δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἀχύρων ὑψηλοτέραν ἀνάπτουσι τὴν φλόγα, οὕτω δὴ καὶ ἡ ἀρετή, κἄν ἐπηρεάζεσθαι δοκῇ, ὕστερον δὴ δι' αὐτῶν
 25 τῶν κωλυμάτων μειζόνως ἀνθεῖ, καὶ εἰς αὐτὸν φθάνει τὸν οὐρανόν. Τί γὰρ μακαριώτερον γένοιτ' ἂν τοῦ νεανίσκου ἐκείνου διὰ τὴν συκοφαντίαν, διὰ τὴν ἐπιβουλήν, οὐ διὰ τὸν θρόνον τὸν ἐν Αἰγύπτῳ, οὐδὲ διὰ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν; Πανταχοῦ γὰρ τοῖς πάθεσιν αἱ δόξαι καὶ αἱ εὐδοκιμήσεις, καὶ οἱ στέφανοί εἰσι συγ-
 30 κεκληρωμένοι. Οὐχὶ καὶ τοῦτον πάντες πανταχοῦ τῆς οἴκουμένης ἄδουσι; Καὶ χρόνου τοσοῦτου πλήθος οὐκ ἐμάρανεν αὐτοῦ

ἀδελφοῦ σου»· καὶ ἐκτός ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο καὶ σὲ συνάξεις καὶ συντροφιές πού γίνονται στὸ σπίτι, στὴν ἀγορά, καὶ παντοῦ, καὶ εἴτε πᾶς στὴ χώρα τῶν Περσῶν, εἴτε στὴ χώρα τῶν Ἰνδῶν, εἴτε στὴ χώρα τῶν Μαῦρων, εἴτε σὲ ὅση γῆ ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος καὶ σ' αὐτὲς ἀκόμη τὶς ἄκρες τοῦ κόσμου, θ' ἀκούσεις αὐτῇ τῇ φωνῇ καὶ θὰ δεῖς ἐκεῖνον τὸ δίκαιο ἀκόμη καὶ τώρα νὰ φωνάζει, νὰ διδάσκει, καὶ νὰ ἐλέγχει τὴν κακία τοῦ τυράννου, καὶ ποτὲ νὰ μὴ σιωπᾷ οὔτε νὰ ἐξασθενίζει ὁ ἔλεγχος μὲ τὸν πολὺ καιρὸ. Τί λοιπὸν ζημιώθηκε ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ὀ δίκαιος ἐκεῖνος; τί ἀπὸ τὸ βίαιο θάνατο; τί ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα; τί ἀπὸ τὴ φυλακή; καὶ ποιούς ἀπὸ τοὺς συνετοὺς δὲ στήριξε μ' αὐτὰ πού εἶπε, μ' αὐτὰ πού ἔπαθε, μ' αὐτὰ τὰ ἴδια πού ἀκόμη καὶ τώρα κηρῦσσει, τὰ ὁποῖα κήρυττε καὶ τότε ὅταν ζοῦσε; Νὰ μὴ λές λοιπὸν, γιατί ἐπέτρεψε νὰ πεθάνει; Γιατί δὲν ἦταν θάνατος αὐτὸ πού ἐγινε, ἀλλὰ στεφάνι· δὲν ἦταν τέλος, ἀλλὰ πρόλογος μεγαλύτερης ζωῆς. Μάθε νὰ φιλοσοφεῖς, καὶ ὄχι μόνο δὲ θὰ ζημιωθεῖς καθόλου ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτύχεις τὰ πιὸ μεγάλα κέρδη.

Τί πάλι ἡ Αἰγύπτια γυναίκα; Δὲν κατηγορήσε; δὲ συκοφάντησε; δὲν ἔδεσε τὸν δίκαιο; δὲν τὸν ἔκλεισε στὴ φυλακή; δὲν τὸν ἀπειλῆσε μὲ τὸν κίνδυνο τῆς ζωῆς του; δὲ τὸν σκότωσε, ὅσο βέβαια ἦταν στὸ χέρι της; δὲν τοῦ περιέβαλε μὲ κακὴ φήμη; Τί λοιπὸν τὸν ἔβλαψε ἢ τότε ἢ τώρα; Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ὅταν σκεπαστοῦν ἀπὸ ἄχυρα, στὴν ἀρχὴ φαίνονται πὼς εἶναι στὴ σκιά, ὅταν ὅμως διὰ μιᾶς καταφάγουν τὰ ἄχυρα πού βρίσκονται πάνω τους, ἀνάβουν μ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἄχυρα πιὸ ψηλὴ τῇ φλόγα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ἀρετὴ, καὶ ἂν ἀκόμη φανεῖ πὼς προσβάλλεται, ὕστερα μ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἐμπόδια ἀκμάζει πιὸ πολὺ καὶ φθάνει στὸν ἴδιο τὸν οὐρανό. Γιατί τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ μακάριο ἀπὸ τὸ νέο ἐκεῖνον ἐξ αἰτίας τῆς συκοφαντίας, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιβουλῆς, ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ θρόνου στὴν Αἴγυπτο, οὔτε ἐξ αἰτίας τῆς ἐκεῖ βασιλείας; Γιατί παντοῦ μαζί μὲ τὰ πάθη εἶναι κληρωμένα οἱ δόξεις καὶ οἱ ἐπιτυχίες καὶ τὰ στεφάνια. Καὶ τόσο πολὺς χρόνος δὲν

τὴν μνήμην, ἀλλὰ τῶν βασιλικῶν εἰκόνων λαμπρότερόν τε καὶ
 διαρκέστερον αἱ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σωφροσύνης αὐτοῦ παντα-
 χοῦ τῆς οἰκουμένης ἀνάκεινται εἰκόνες, ἐν τῇ τῶν Ρωμαίων, ἐν
 τῇ βαρβάρων χώρα, ἐν τῷ ἐκάστου συνειδῶτι, ἐν τῇ ἐκάστου
 5 γλώττῃ.

Καὶ ὁρῶμεν αὐτὸν ἅπαντες κατεχόμενον, ἀγχόμενον, συμ-
 βουλεύοντα τῇ ἀθλίᾳ καὶ ταλαιπώρῳ πόρνη τὰ δέοντα, καὶ τὰ
 παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα εἰς τὴν ἐκείνης σωτηρίαν, ἐντρέ-
 ποντα αὐτῆς τὴν ἀναισχυντίαν, σβεννύντα τὴν κάμινον, χειμῶ-
 10 νος ἐξαρπάσαι ἐπιχειροῦντα χαλεποῦ, καὶ εἰς τὴν γαλήνην ὀρμί-
 ζοντα· εἶτα, ἐπειδὴ τὸ κλυδωνίον ὑπερέσχε καὶ ὑπέραντλον τὸ
 πλοῖον γέγονε, ναυαγούσης ἐκείνης, φεύγοντα τὰ κύματα καὶ ἐπὶ
 τὴν στερεὰν τῆς σωφροσύνης πέτραν τρέχοντα καὶ τὰ ἱμάτια ἐν
 ταῖς ἐκείνης καταλιμπάνοντα χερσί, καὶ τῶν τὰς πορφυρίδας
 15 περιβεβλημένων λαμπρότερον ἐν τῇ γυμνότητι φαινόμενον καὶ
 καθάπερ ἀριστέα τινὰ καὶ τροπαιοῦχον φαιδρόν, τὸ τρόπαιον
 ἱστῶντα τῆς σωφροσύνης. Καὶ οὐδὲ ἐν τούτοις καταλύομεν τὴν
 μνήμην, ἀλλὰ περαιτέρω προϊόντες, ὁρῶμεν αὐτὸν πάλιν εἰς δε-
 σμωτήριον ἀπαγόμενον, δεδεμένον, ἀύχμῶντα, πολὺν ἐκεῖ
 20 τηκόμενον χρόνον. Καὶ διὰ ταῦτα μάλιστα θαυμάζομεν πάλιν
 αὐτόν, μακαρίζομεν, ἐκπληττόμεθα, ἐπαινοῦμεν. Κἂν σώφρων
 τις ᾗ, ἐννοῶν αὐτὸν σωφρονέστερος γίνεται· κἂν ἀκόλαστος, τά-
 χιον τῷ διηγήματι πρὸς σωφροσύνην μεθίσταται καὶ ὑπὸ τῆς
 ἱστορίας ἀμείνων καθίσταται.

25 Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα ἀναλέγοντες, μηδὲν θορυβεῖσθε,
 ἀλλὰ καὶ κερδαίνετε ἐκ τῶν γινομένων· καὶ ἢ τῶν ἀθλούντων
 ὑπομονὴ γινέσθω καρτερίας ὑμῖν διδάσκαλος, καὶ πάντα τὸν
 βίον τῶν γενναίων καὶ ὑψηλῶν ἀνδρῶν ὁρῶντες διὰ τοιούτων
 ὑφαινόμενον, μὴ συγχεῖσθε, μηδὲ ταρατέσθε, μήτε τοῖς ἰδίοις,
 30 μήτε τοῖς κοινοῖς πειρασμοῖς· καὶ γὰρ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐξ ἀρχῆς
 οὕτως ἐτράφη, οὕτως ηὔξηθη. Μηδὲν οὖν ξενίζεσθε· οὐδὲν γὰρ

ἔσβησε τὴ μνήμη του, ἀλλὰ πῖο λαμπρὰ καὶ πῖο μόνιμα ἀπὸ τὶς βασιλικὲς εἰκόνες κρέμονται οἱ εἰκόνες τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σωφροσύνης του παντοῦ στὴν οἰκουμένη, στὴ χώρα τῶν Ρωμαίων, στὴ χώρα τῶν βαρβάρων, στὴ συνείδηση τοῦ καθενός, στὴ γλῶσσα τοῦ καθενός.

Καὶ τὸν βλέπουμε ὅλοι νὰ πιέζεται, νὰ στενοχωριέται, νὰ συμβουλεύει τὴν ἄθλια καὶ ταλαίπωρη πόρνη αὐτὰ ποὺ πρέπει καὶ νὰ προσφέρει ὅλα τὰ δικά του γιὰ τὴ σωτηρία της, νὰ ἐλέγχει τὴν ἀδιαντροπιά της, νὰ σβῆνει τὸ καμίνι, νὰ προσπαθεῖ νὰ τὴ σώσει ἀπὸ φοβερὴ τρικυμία καὶ νὰ τὴν ὀδηγεῖ σὲ γαλήνιο λιμάνι. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε ἡ θαλασσοταραχὴ καὶ τὸ πλοῖο γέμισε νερά, ἐνῶ ἐκείνη ναυαγοῦσε, τὸν βλέπουμε νὰ ξεφεύγει τὰ κύματα, καὶ νὰ τρέχει στὴ στερεὰ πέτρα τῆς σωφροσύνης, καὶ νὰ ἐγκαταλείπει τὰ ροῦχα του στὰ δικά της χέρια, καὶ γυμνὸς νὰ φαίνεται πῖο λαμπρὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φοροῦν τὶς βασιλικὲς προρφύρες, καὶ σὰν κάποιος νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος λαμπρὸς νὰ στήνει τὸ τρόπαιο τῆς σωφροσύνης. Καὶ οὔτε σ' αὐτὰ σταματοῦμε τὴ μνήμη μας, ἀλλὰ προχωρώντας πῖο πέρα, τὸν βλέπουμε πάλι νὰ ὀδηγεῖται στὴ φυλακὴ, νὰ εἶναι δεμένος, νὰ εἶναι ρυπαρὸς, νὰ λειώνει ἐκεῖ πολὺ καιρὸ. Καὶ γι' αὐτὰ κυρίως τὸν θαυμάζουμε πάλι, τὸν μακαρίζουμε, νιώθουμε ἔκπληξη, τὸν ἐπαινοῦμε. Καὶ ἂν κανεὶς εἶναι συνετός, ἔχοντας στὸ νοῦ του αὐτὸν γίνεται πῖο συνετός, καὶ ἂν εἶναι ἀκόλαστος, μὲ τὴ διήγηση αὐτὴ πῖο γρήγορα ἀλλάζει πρὸς τὴ σωφροσύνη καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία γίνεται καλύτερος.

Ἀναφέροντας λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, νὰ μὴν ἀνησυχεῖτε καθόλου, ἀλλὰ καὶ νὰ κερδίζετε ἀπ' αὐτὰ ποὺ γίνονατι. Καὶ ἡ ὑπομονὴ ἐκείνων ποὺ ἀγωνίζονται ἕως γίνει σὲ σᾶς διδάσκαλος καρτερίας καὶ βλέποντας ὅλη τὴ ζωὴ τῶν γενναίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν νὰ ὑφαίνεται ἀπὸ τέτοια παθήματα, νὰ μὴ συγκίξεστε, οὔτε νὰ ταραξέστε, οὔτε ἀπὸ τοὺς δικούς σας οὔτε ἀπὸ τοὺς κοινούς πειρασμούς· γιὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔτσι τράφηκε, ἔτσι μεγάλωσε. Μὴν παραξενεύεστε λοιπὸν καθόλου,

ἀπεικὸς γέγονεν. Ἄλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν, οὐκ ἔνθα ἄχυρα καὶ χόρτος, οὐδὲ ἔνθα ἄμμος, ἀλλ' ἔνθα χρυσίον καὶ μαργαρίται, ἐκεῖ πειραταὶ καὶ καταποντισταὶ καὶ λησταὶ καὶ τοιχωρύχοι συνεχῶς ἐνοχλοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσιν, οὕτω καὶ ὁ διάβολος ἔνθα ἂν ἴδῃ πλοῦτον συναγόμενον τὸν κατὰ ψυχὴν καὶ εὐπορίαν εὐσεβείας ἐπιτεινομένην, ἐκεῖ τὰ μηχανήματα ἴστησι καὶ προσάγει. Ἄλλ' ἐὰν οἱ ἐπιβουλεύόμενοι νήφωσιν, οὐ μόνον οὐδὲν ἐλαττοῦνται ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ μείζονα τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς συνάγουσιν· ὁ δὲ καὶ νῦν γέγονε.

10 23. Καὶ μέγιστον ἂν τις τοῦτο σημεῖον καὶ τοῦ πλούτου τῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς ἀνδρείας τῆς Ἐκκλησίας ποιήσειεν. Ὅτε γὰρ εἶδεν αὐτὴν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ἀνθοῦσαν, εὐδοκιμοῦσαν, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπῇ πρὸς ὕψος ἀνενεχθεῖσαν, πολλὴν σπουδὴν ἐν αὐτῇ γινομένην καὶ τὴν μὲν τῶν εὐδοκίμων 15 μούντων ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπίδοσιν, τῶν ἐν ἀμαρτίαις ζώντων εἰς μετάνοιαν μετάστασιν, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης κατηχομένην· πάντα ἐκίνησεν αὐτοῦ τὰ μηχανήματα καὶ ἐμφυλίους ἀνῆψε πολέμους. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ, νῦν μὲν τὴν ἀποβολὴν τῶν χρημάτων, νῦν δὲ τὴν ἀπαιδίαν, νῦν δὲ τὴν 20 ἀρρωστίαν τοῦ σώματος, νῦν δὲ τῆς γυναικὸς τὴν γλῶτταν, νῦν δὲ τῶν φίλων τὰ ὄνειδῆ καὶ τὰ σκῶμματα καὶ τὰς λοιδορίας ἐκίνει κατὰ τοῦ δικαίου καὶ πᾶν εἶδος μηχανημάτων προσῆγεν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ φίλων, δι' ἐχθρῶν, διὰ τῶν εἰς κλῆρον τελούντων, διὰ τῶν εἰς στρατείαν καταλεγομένων, 25 διὰ τῶν ἐπισκοπῇ τετιμημένων, διὰ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν προσώπων τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐκίνησεν.

Ἄλλ' ὁμως καὶ τοσαῦτα μηχανησάμενος, οὐ μόνον αὐτὴν οὐκ ἐσάλευσεν, ἀλλὰ καὶ λαμπροτέραν ἐποίησεν. Οὐ γὰρ οὕτω τότε μὴ ἐνοχλουμένη πάντας ἐπαίδευσεν, ὡς νῦν τὴν οἰκουμένην 30 διδάσκει καρτερεῖν, ἐγκρατεῦσθαι, φέρειν πειρασμούς, ὑπομονὴν ἐπιδείκνυσθαι, καταφρονεῖν τῶν βιωτικῶν, μηδὲν ἠγεῖσθαι

γιατι τίποτε τὸ ἀφύσικο δὲν ἔγινε. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς στὰ βιοτικά, ὄχι ὅπου ὑπάρχουν ἄχυρα καὶ χορτάρι, οὔτε ὅπου ὑπάρχει ἄμμος, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χρυσάφι καὶ μαργαριτάρια, ἐκεῖ ἐνοχλοῦν καὶ μελετοῦν τὸ κακὸ πειρατὲς καὶ καταποντιστὲς καὶ ληστὲς καὶ διαρρήκτες, ἔτσι καὶ ὁ διάβολος ὅπου θὰ δεῖ ἀφθονία τῆς εὐσέβειας ἐκεῖ στήνει καὶ ὀδηγεῖ τὶς μηχανές του. Ὅμως, ἂν αὐτοὶ ποὺ ἐπιβουλεύονται εἶναι νηφάλιοι, ὄχι μόνο δὲ ζημιώνονται καθόλου ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ μεγαλύτερο τὸν πλοῦτο τῆς ἀρετῆς μαζεύουν, πράγμα ἀκριβῶς ποὺ ἔγινε καὶ τώρα.

23. Καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ θεωρήσει αὐτὸ μέγιστη ἀπόδειξη καὶ τοῦ πλήθους τῶν κατορθωμάτων καὶ τῆς ἀνδρείας τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί, ὅταν τὴν εἶδε ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμονας νὰ ἀκμάζει, νὰ εὐδοκιμεῖ, μέσα σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα νὰ ἔχει ἀνεβεῖ στὰ ὕψη, νὰ γεννιέται σ' αὐτὴ μεγάλο ἐνδιαφέρον, καὶ ὅταν εἶδε τὴν προκοπὴ πρὸς τὸ καλύτερο αὐτῶν ποὺ εὐδοκιμοῦν, τὴν προσχώρηση στὴ μετάνοια ἐκείνων ποὺ ζοῦν στὶς ἀμαρτίες, ὅλη τὴν οἰκουμένη νὰ διδάσκεται ἀπὸ τὴν πῶλη αὐτῆ, κίνησε ὅλες τὶς μηχανές του καὶ ἄναψε ἐμφύλιους πολέμους. Καὶ ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ἰώβ, ἄλλοτε τὴ στέρξη τῶν χρημάτων, ἄλλοτε τὴν ἀπώλεια τῶν παιδιῶν, ἄλλοτε τὴν ἀρρώστια τοῦ σώματος, ἄλλοτε τὴ γλῶσσα τῆς γυναίκας, ἄλλοτε τὶς προσβολές καὶ τὰ πειράγματα καὶ τὶς κατηγορίες κινούσε ἐναντίον τοῦ δικαίου καὶ ὀδηγοῦσε ἐναντίον του κάθε εἶδους μηχανές, ἔτσι καὶ στὴν Ἐκκλησία κίνησε τὰ δικά του μὲ φίλους, μὲ ἐχθρούς, μ' αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν στὸν κλῆρο, μ' αὐτοὺς ποὺ ἀνήκουν στὸ στρατό, μ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τιμηθεῖ μὲ ἐπισκοπή, καὶ μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα ἄλλα πρῶσωπα.

Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἐπινόησε τόσα πολλὰ, ὄχι μόνο δὲν τὴν κλόνησε, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔκαμε πιὸ λαμπρή. Γιατί δὲν τοὺς δίδαξε ὅλους τόσο τότε ποὺ δὲν ἐνοχλοῦνταν, ὅσο τώρα διδάσκει τὴν οἰκουμένη νὰ ἔχει καρτερία, νὰ ἔχει ἐγκράτεια, νὰ ὑπομένει τοὺς πειρασμούς, νὰ δείχνει ὑπομονή, νὰ περιφρονεῖ τὰ βιοτικά,

πλοῦτον, καταγελαῖν τιμῆς, ὑπερορᾶν θανάτου, καταφρονεῖν ζωῆς, πατρίδα παρορᾶν, οἰκείους, φίλους, συγγενεῖς, πρὸς σφαγᾶς ἀποδύεσθαι παντοδαπᾶς, κατὰ ξιφῶν κυβιστᾶν, τὰ λαμπρὰ ἅπαντα τοῦ παρόντος βίου, τιμὰς λέγω καὶ δόξας, καὶ δυνα-
 5 στεῖαν, καὶ τρυφήν, τῶν ἡρινῶν ἀνθῶν εὐτελέστερα εἶναι νομίζειν. Καὶ ταῦτα οὐχ εἰς παιδεύει μόνον, οὐδὲ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πᾶς ὁ λαός, καὶ οὐ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων, δι' ὧν πάσχουσι, δι' ὧν νικῶσι, δι' ὧν περιγίνονται τῶν ἐπιβουλευόντων, δι' ὧν ἀδάμαντος στερρότερον καὶ πέτρας
 10 ἰσχυρότερον ἅπαντα στέγουσιν, οὐχ ὄπλα κινουῦντες, οὐ πόλεμον ἀναρριπίζοντες, οὐ τόξον, οὐ βέλη ἀφιέντες, ἀλλ' ὑπομονῆς τεῖχος ἕκαστος περιβεβλημένος, ἐμμελείας, πραότητος, ἀνδρείας, τῷ πάσχειν κακῶς τοὺς ποιοῦντας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος καταισχύνοντες.

15 24. Νῦν γοῦν οὗτοι μὲν παιδρῷ τῷ προσῶπῳ, ἐλευθέροις τοῖς ὀφθαλμοῖς, παρρησίᾳ ἀφάτῳ κεκρημένοι, εἰς ἀγορᾶν ἐμβάλλουσιν, ἐν οἰκίαις στρέφονται, πρὸς τὴν σύναξιν αὐτομολοῦσιν· οἱ δὲ ταῦτα ἐργασάμενοι, καθ' ἕκαστον τῶν μηχανημάτων, ὧν προσάγουσιν, ἐγκαλυπτόμενοι, καὶ πονηρὸν ἔνδον ἔχοντες
 20 συνειδός, τρέμοντες, δεδοικότες, οὕτω περιίασι. Καὶ καθάπερ τὰ δυσθάνата τῶν θηρίων μετὰ προτέραν καὶ δευτέραν πληγὴν σφοδρότερος ἐπιπίπτοντα ταῖς αἰχμαῖς τῶν δορᾶτων, χαλεπωτέραν καθ' ἑαυτῶν ὠθεῖ τὴν πληγὴν, τὰ τραύματα εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα δεχόμενα· καὶ τὰ κύματα ταῖς πέτραις ρηγνύμενα, τῇ
 25 σφοδρότερά ρύμη ἑαυτὰ ἀφανίζει καὶ διαλύει· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι δι' ὧν ἐπιβουλεύουσιν, ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ ἑτέροις τὰ βάραθρα ἀνορύττουσιν.

Οἱ μὲν γὰρ ἐπιβουλεύομενοι τὴν οἰκουμένην ἐραστὰς ἔχουσιν, ἐπαινέτας, θαυμαστάς, ἀνακηρύττοντας, στεφανοῦντας,
 30 τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τοὺς ἀπὸ τῆς φήμης τὰ ἐκείνων μανθάνοντας, τοὺς συναλοῦντας μυ-

νὰ μὴ λογαριάζει καθόλου τὸν πλοῦτο, νὰ περιγεῶ τὶς τιμές, νὰ περιφρονεῖ τὸ θάνατο, νὰ καταφρονεῖ τὴ ζωὴ, νὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ πατρίδα, οἰκείους, φίλους, συγγενεῖς, νὰ προτιμᾷ κάθε εἶδους σφαγές, νὰ πέφτει μὲ τὸ κεφάλι πάνω στὰ ξίφη, ὅλα τὰ λαμπρὰ τῆς παρούσας ζωῆς, δηλαδή τιμές καὶ δόξες καὶ ἐξουσία καὶ ἀπολαύσεις, νὰ τὰ θεωρεῖ πὼς εἶναι πιὸ ἀσήμαντα ἀπὸ τὰ ἀνοιξιάτικα ἄνθη. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ διδάσκει ἓνας μόνον, οὔτε δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ὅλος ὁ λαός, καὶ ὄχι μόνον μὲ λόγια ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα, μ' αὐτὰ ποὺ παθαίνουν, μ' αὐτὰ ποὺ νικοῦν, μ' αὐτὰ ποὺ ὑπερισχύουν ὅσους τοὺς ἐπιβουλεύονται, μ' ὅλα αὐτὰ ποὺ ὑπομένουν πιὸ στερρεὰ ἀπὸ τὸ διαμάντι καὶ πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τὴν πέτρα, χωρὶς νὰ παίρνουν ὄπλα, χωρὶς νὰ προκαλοῦν πόλεμο, χωρὶς νὰ ρίχνουν τόξο καὶ βέλη, ἀλλ' ἔχοντας ὁ καθένας γύρω τοῦ τεῖχος ὑπομονῆς, κοσμιότητος, πραότητος, ἀνδρείας, καὶ καταντροπιάζοντας ὑπερβολικὰ αὐτοὺς ποὺ κάνουν τὸ κακὸ μὲ τὸ νὰ ὑποφέρουν τὸ κακόν.

24. Τώρα λοιπὸν αὐτοὶ μὲ χαρούμενο τὸ πρόσωπο, μὲ ἀθῶα τὰ μάτια, ἔχοντας παρρησία ἀπερίγραπτη, πηγαίνουν στὴ ἀγορὰ, κυκλοφοροῦν στὰ σπίτια, ἔρχονται στὴ σύναξη, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔπραξαν αὐτά, κρύβοντας τὰ αἰσθήματά τους μὲ τὴν κάθε μηχανὴ ποὺ παρουσιάζουν καὶ ἔχοντας μέσα τους πονηρὴ συνείδηση, μὲ τρόμο, μὲ φόβο, ἔτσι περιφέρονται. Καὶ ὅπως τὰ θηρία ποὺ πεθαίνουν δύσκολα μετὰ τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο κτύπημα ὀρμοῦν σφοδρότερα στὶς αἰχμὲς τῶν δοράτων καὶ κάνουν πιὸ φοβερὸ τὸ κτύπημα ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους, ἀφοῦ δέχονται τὰ τραύματα στὰ ἴδια τὰ σπλάχνα τους, καὶ ὅπως τὰ κύματα ποὺ θραύονται στὶς πέτρες, μὲ τὴ δυνατὴ ὀρμὴ ποὺ πέφτουν τὰ ἴδια ἐξαφανίζονται καὶ διαλύονται, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ αὐτοὶ μὲ ὅσα ἐπιβουλεύονται στὸν ἑαυτό τους μᾶλλον παρὰ στοὺς ἄλλους σκάβουν τὰ βάραθρα.

Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ βλάπτονται ἔχουν ὅλη τὴν οἰκουμένη νὰ τοὺς ἀγαπάει, νὰ τοὺς ἐπαινεῖ, νὰ τοὺς θαυμάζει, νὰ τοὺς ἐγκωμιάζει, νὰ τοὺς στεφανώνει, ἔχουν αὐτοὺς ποὺ τοὺς ξέρουν, αὐ-

ρίους, τοὺς συναγωνιζομένους, τοὺς τὰ χρηστὰ συνευχομένους
 αὐτοῖς πάντας· οἱ δὲ ἐπιβουλεύοντες τοὺς μισοῦντας τοσοῦτους
 καὶ πολλῶ πλείους, τοὺς κατηγοροῦντας, τοὺς διαβάλλοντας, τοὺς
 ἐλέγχοντας, τοὺς καταισχύνοντας, τοὺς ἐπαρωμένους μυρία,
 5 τοὺς ἐπιθυμοῦντας αὐτοὺς ἰδεῖν ἐν κολάσει καὶ τιμωρίᾳ. Καὶ
 ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· τὰ δὲ ἐκεῖ ποῖος παραστήσει λόγος; Εἰ γὰρ
 ἓνα τις σκανδαλίσας τοσαύτη κολάσει κατακρίνεται, ὡς συμφέ-
 ρειν μύλον κρεμασθῆναι ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντι-
 σθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἐννόησον πόσας δώσουσιν οὗτοι δί-
 10 κας ἐν τῷ φοβερῷ δικαστηρίῳ τότε ἐκείνῳ, πόσας ὑποστήσον-
 ται τιμωρίας, τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον, τὴν οἰκουμένην ταραζάντες
 ἅπασαν, τοσαύτας ἀνατρέψαντες ἐκκλησίας, τοσαύτη πολεμή-
 σαντες εἰρήνη, μυρία πανταχοῦ σκάνδαλα θέντες;

Οἱ δὲ παρ' ἐκείνων παθόντες, ἅπερ ἔπαθον, μετὰ τῶν
 15 μαρτύρων, μετὰ τῶν Ἀποστόλων, μετὰ τῶν γενναίων καὶ ὑψη-
 λῶν ἀνδρῶν στήσονται, λάμποντες ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων,
 ἀπὸ τῶν παθῶν, ἀπὸ τῶν στεφάνων, ἀπὸ τῶν βραβείων, ἀπὸ
 τῆς πολλῆς παρρησίας. Καὶ ὄψονται μὲν αὐτοὺς κολαζομένους,
 ἐξαρπάσαι δέ, κἂν μυριάκις βουλευθῶσι, τῆς κολάσεως οὐ δυνή-
 20 σονται· ἀλλὰ θήσουσι μὲν ἰκετηρίαν οὗτοι, οὐδὲν δὲ ὀνήσουσιν.
 Εἰ γὰρ ὁ πένητα ἓνα παραδραμῶν τὸν Λάζαρον τοσαύτην ὑπέ-
 μεινε δίκην, καὶ οὐδεμιᾶς ἔτυχε παραμυθίας, τί πείσονται οὗτοι,
 τοσοῦτους διώξαντες καὶ σκανδαλίσαντες;

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, καὶ ὅσα τούτοις ἐοικότα
 25 ἀπὸ τῶν θείων συλλέγοντες Γραφῶν, ἑαυτοῖς μὲν τεῖχος ἀσφα-
 λές, τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις ἔτι φάρμακα ταῦτα κατασκευάζοντες

τούς πού δέν τούς ξέρουν, αὐτούς πού ἔμαθαν τὰ δικά τους ἀπὸ τὰ πράγματα ἢ ἀπὸ τῆ φήμη τους, ἔχουν ἄπειρους αὐτούς πού τούς συμπονοῦν, αὐτούς πού ἀγωνίζονται μαζί τους, ὄλους ἐκείνους πού εὐχονται μαζί τους τὰ χρηστά. Αὐτοὶ ὅμως πού βλάπτουν ἔχουν τόσους πολλοὺς καὶ πολὺ περισσότερο ἐκείνους πού τούς μισοῦν, τούς κατηγοροῦν, τούς κακολογοῦν, τούς ἐλέγχουν, τούς καταντροπιάζουν, τούς δίνουν ἄπειρες κατάρες, πού ἐπιθυμοῦν νὰ τούς δοῦν σὲ ποινές καὶ τιμωρίες. Καὶ αὐτὰ βέβαια συμβαίνουν ἐδῶ· τὰ ἐκεῖ ὅμως ποιός λόγος θὰ τὰ παραστήσει; Γιατί, ἂν κάποιος πού σκανδάλισε ἕναν καταδικάζεται σὲ τόσο μεγάλη τιμωρία, ὥστε νὰ τοῦ συμφέρει νὰ κρεμασθεῖ μὴλόπετρα στὸ λαιμὸ καὶ νὰ καταποντισθεῖ στὴ θάλασσα¹⁰⁶, σκέψου πόσα θὰ πάθουν αὐτοὶ στὸ φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριον τότε, πόσες τιμωρίες θὰ ὑποστοῦν, ἐπειδὴ τὰραξαν, ὅσο βέβαια ἦταν στὸ χέρι τους, ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ἐπειδὴ ἀνέτρεψαν τόσες ἐκκλησίες, ἐπειδὴ πολέμησαν τόσο μεγάλη εἰρήνη, ἐπειδὴ ἔβαλαν παντοῦ ἄπειρα σκάνδαλα;

Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἀπ' αὐτούς ἔπαθαν αὐτὰ πού ἔπαθαν, θὰ σταθοῦν μαζί μὲ τούς μάρτυρες, μαζί μὲ τούς Ἀποστόλους, μαζί μὲ τούς γενναίους καὶ μεγάλους ἄνδρες, λάμποντας ἀπὸ τὰ κατορθώματα, ἀπὸ τὰ πάθη, ἀπὸ τὰ στεφάνια, ἀπὸ τὰ βραβεῖα, ἀπὸ τὸ πολὺ θάρρος. Καὶ θὰ τούς δοῦν αὐτούς νὰ τιμωροῦνται, ἀλλὰ νὰ τούς σώσουν ἀπὸ τὴν τιμωρία δὲ θὰ μπορέσουν, ἔστω καὶ ἂν ἄπειρες φορές τὸ θελήσουν· θὰ παρακαλέσουν ὅμως αὐτοί, ἀλλὰ δὲ θὰ ὠφελήσουν καθόλου. Γιατί, ἂν ἐκεῖνος πού παρέβλεψε ἕναν φτωχό, τὸ Λάζαρο, τιμωρήθηκε τόσο πολὺ καὶ δὲ βρῆκε καμιά παρηγοριά, τί θὰ πάθουν αὐτοὶ πού τόσους πολλοὺς δίωξαν καὶ σκανδάλισαν;

Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ συνάγοντας ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές ὅσα εἶναι ὅμοια μ' αὐτὰ, καὶ καθιστώντας τὶς διηγήσεις αὐτὲς γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας βέβαια τεῖχος ἀσφαλές, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους πού εἶναι ἀκόμα ἀσθενέστεροι κατασκευάζοντας φάρ-

τὰ διηγήματα, στήκετε ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι, τὰ ἀποκείμενα ὑμῖν ἀγαθὰ ἀναμένοντες. Πάντως γάρ, πάντως κείσεται ὑμῖν ἀμοιβή, οὐ τῶν πόνων ἴση, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἄφατος. Τοιοῦτος γὰρ ὁ φιλόανθρωπος Θεός· μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας τοὺς ἀγαθὸν τι ποιεῖν ἢ λέγειν προαιρουμένους ταῖς ἀντιδόσεσι καὶ ταῖς ἀμοιβαῖς νικᾷν ἐσπούδακεν· ὧν ἐπιτύχοιμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μακα, νὰ στέκεστε ἀσάλευτοι καὶ ἀμετακίνητοι, περιμένοντας τὰ ἀγαθὰ πὸν φυλάσσονται γιὰ σᾶς. Γιατὶ ὅπωςδὴποτε, ὅπωςδὴποτε θὰ ὑπάρξει γιὰ σᾶς ἀμοιβή, ὄχι ἴση μὲ τοὺς κόπους, ἀλλὰ σὲ πάρα πολὺ μεγάλου βαθμοῦ ἀπερίγραπτη. Γιατὶ τέτοιος εἶναι ὁ φιλόανθρωπος Θεός· αὐτοὺς πὸν μὲ τὴ θέλησή τους ἀποφασίζουν νὰ κάνουν ἢ νὰ λέγουν κάτι καλὸ προσπαθεῖ μὲ πολλὴ γενναιοδωρία νὰ τοὺς ξεπερνᾷ μὲ τὶς ἀνταποδόσεις καὶ τὶς ἀμοιβές, τὶς ὁποῖες εἶθε νὰ ἐπιτύχουμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ μὲν χωρία τῆς Γραφῆς
 στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ
 ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα ἀπλῶς ποὺ βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις		32	43	454
1	4	498		
	31	496		
2	2	350		
	19	70	1	126
3	5	70. 304	2	312
4	7	422		452,
6	7	126		140
9	18-27	580	17	44-45 464
12	10-20	420	18	4 504
	18-19	422		4-5 292
4	21-23	298		6 520
15	5	550		7 522
49	10	452	23	1 110. 384. 402
			36	2 98
			43	24 126
			44	10 106. 130., 150.
				11 <u>154</u>
23	24	456		12 <u>160</u>
				14 <u>166</u>
			46	2-3 454
				6 454
			54	13 432
7	3	456	66	11 396

81	6	128		26	186
86	5	402		31	242. 580
101	4	98		31-34	580
102	11	508	38	7	580
	13	506	40	3	572
103	24	524		8	424
	32	386			
105	2	50. 535		Παροιμιαί	
	37	302			
111	9	114			
113	21	416	9	9	308
125	5-6	428	14	16	180
138	11-12	56	20	9	198
			24	30-31	
			27	6	28

Ίωβ

1	8	582
	21	110. 234. 406. 412
2	4-5	236
	9	406
	10	234
	11	406
3	24	184
	26	184
7	4	230. 184.
	14	230
10	9	140
29	14	582
	15	238
	16	238
	16-17	240
30	10	182
	17	582
30	25	582
31	1	244
	13-15	240. 580
	24	244
	24-25	186
	25	244

Ἐκκλησιαστής

1	2	86
7	2	502

Σοφία Σειράχ

3	21-23	494
18	25	178
32	3	22
	7-8	20
39	21	496

Ὡσηέ

6	6	102
11	8	508

Μιχαίας

7	5	172
---	---	-----

	Ἴωνᾶς			31-32	30. 32
1	10-11	512		33-34	34
				34	40
	Μαλαχίας			Ἰεζεκιήλ	
1	10-11	452	28	2	310
				9	310
	Ἡσαΐας			Βασιλειῶν Β'	
1	14	126			
5	1-2	458	6	1-22	50
11	10	452		Βασιλειῶν Γ'	
13	11	310			
	12	310			
	13	310			
	15	310	17-18		204
	16-17	310	19	2-3	206
14	12	306		13	208
	13	308		14	208
	14	308		18	208
40	4	370		Βασιλειῶν Δ'	
	6-7	96			
	7	112			
	7-8	112	5	1-19	462
43	26	446		10	462
45	2	370		Μακκαβαίων Β'	
	11	512			
49	14-15	506			
52	5	302. 366			
55	7	508	7	1-42	264
	8-9	508		Μακκαβαίων Δ'	
58	9	470			
62	5	510			
65	25	292	8-18		264
	Ἱερεμίας			Ματθαῖος	
9	4	172			
38	31	30	2	2	312. 318

3	11	140	19	5-6	386
4	19	164	22	12	150
5	3	580	23	2-3	614
	4	580	24	29	604
	5	580		30	604
	6	580		35	386
	7	582	25	21	398
	8	582		26	398
	10	582	27	40	588
	11	110	28	19	454
	11-12	584		20	390
	12	110			
	20	236			
	39	425			
	44	584			
6	10	390	6	18	396
	12	100	7	25	450
7	9-11	506	8	15	342
8	2-3	460			
	4	460			
	7	454			
	9	164			
9	6	454	12	20	122
	9	452	13	15	348
	37	362	17	2	622
10	8	298	22	31-32	210
	18	588		55-57	210
	22	544	23	34	94. 120
11	12	122		42	590
	28	464		43	164. 454
12	3-5	348			
	39-40	78			
14	4	608. 632			
15	16	342			
	21-28	446	1	18	492
16	6	342	2	16	340
	9-12	342		18	340
	18	108. 386. 438		19	340
	22-23	602	20	340	
17	2	134		21	342
18	20	390	3	16	600

Μάρκος

Λουκάς

Ἰωάννης

5	11	344	4	18	546
	16	344		19	546
17	330			19	530. 546
	18	336		19-21	78. 548
	42-43	574		23-25	78
6	46	492	5	3	618
7	23	348		4	618
	39	600		8-9	598
8	46	458		10	598
10	11	392	6	9-10	80
	33	574	8	24	296
11	26	280		32	156. 600
	43	454	9	20	490
14	47	138	10	17	156
15	5	140	11	33	484
	22	594		34-36	486
16	2	588	15	19	42
	33	588		23-24	42
17	1	600	16	1	268
				2	60
				3	272
				4	272

Πράξεις

2	1-4	34
3	6	142
8	26-40	376
	34	376
	36	378
9	4-5	164
	34	142
13	10	372
	11	374
	12	374
16	18	142
20	29-30	586
26	14	386
	28	150

Κορινθίους Α'

1	17	36
	18	38
	20	36. 38
	22-25	36
	23	594
	24	594
2	7-9	494
	9	144. 158
	11	494
	20	494
3	12	152
4	7	496
	11	270
6	9-11	42
8	2	488
9	27	196

Ρωμαίους

1	13-15	294
---	-------	-----

	6	300	4	7	164. 398. 408
5	1-3	200		8	408
10	33	610		15	586
	34	610			
11	5	74		Φιλήμονα	
	17	552			
	26	298			
	27	298		9	356
	37	202			
12	1	608		Έβραίους	
	16	584			
			1	3	336

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

- Αιγύπτιος, -οι 60. 210. 470. 576.
 Αίγυπτος 32. 298. 404. 534. 558. 622. 624.
 αίρεσις 498. 612.
 αίρετικός, -οι 40. 60. 338. 348. 350. 424. 472. 500
 αίσχυνη 288. 292. 298. 416. 440. 464.
 άκαθαρσία 332.
 άκολασία 404. 420.
 άκρόβυστος 316.
 Άκύλας 272. 274.
 άλαζονεία 282. 284. 304.
 Άλέξανδρος 586
 άλήθεια 30. 52. 80. 88. 112. 114. 118. 214. 262. 294. 348.
 άμάρτημα, -τα 40. 98. 102. 138. 148. 156. 160. 196. 198. 200. 234. 254. 284. 306. 320. 322. 392. 422. 424. 444. 594.
 άμαρτία 26. 34. 40. 42. 76. 80. 112. 116. 118. 144. 146. 158. 198. 200. 242. 280. 440. 442. 446. 458. 460. 468. 536. 584. 594. 628.
 Άαρών 342
 Άβελ 72. 80. 532. 596. 606. 608.
 Άβραάμ 294. 296. 356. 404. 420. 422. 430. 534. 544. 550. 554. 574. 606. 608.
 άγαθότης 204. 506. 514. 530. 532. 540.
 άγάπη 126. 166. 170. 254. 362. 390. 428. 432. 538. 600.
 άγιασμός 142. 144. 156. 492.
 άγιωσύνη 428.
 άγνωμοσύνη 68. 122. 460. 534. 596.
 άγρυπνία 198. 240. 268. 380.
 Άδάμ 70. 72. 116. 304.
 άδελφοκτονία 556.
 άδης 310. 438. 440.
 άδικία 34. 42. 442.
 άδολεσχία 34
 άθανασία 34
 Άθήναι 288
 άθυμία 68. 194. 236. 246. 522.

ἄμαρτωλός, —οι 108. 148. 164. 598.
 ἀνάθεμα 402
 ἀναισθησία 34
 ἀνάστασις 74. 76. 78. 80. 144. 158.
 340. 544. 602.
 ἀνδρεία 28. 82. 178. 224. 240. 268.
 420. 422. 432. 450. 454. 588. 610.
 ἀνομία 40. 42. 446. 508. 612.
 ἀπάθεια 264
 ἀπάτη 88
 ἀπαύγασμα 336
 ἀπιστία 78. 214.
 ἀπόγνωσις 420. 554.
 ἀπολύτρωσις 142. 156.
 ἀπόνοια 72. 132. 174. 208. 282. 300.
 302. 304. 306. 310. 312. 370. 372.
 486. 538.
 ἀπώλεια 136. 224. 232.
 ἀργία 372.
 ἀρετή 26. 66. 72. 82. 148. 154. 220.
 222. 236. 252. 258. 260. 272. 302.
 320. 324. 326. 356. 358. 380. 426.
 428. 442. 444. 498. 532. 562. 574.
 578. 584. 608. 610. 626. 628.
 ἀρπαγή 364.
 ἀρσενοκοίτης, —αι 42.
 ἀσέβεια 148. 300. 302. 456. 458.
 ἀσέλγεια 332. 364.
 Ἄσια 584.
 Αὐρηλιανός 170.
 αὐτεξούσιον 380. 490.
 ἀφθαρσία 144. 156.
 Ἄχαάβ 206.

B

Βάαλ 204. 208.
 Βαβυλῶν 340. 534.
 βάπτισμα 140. 156. 378. 404. 430.
 βλασφημία 302.

Γ

Γαϊνᾶς 170.
 Γαλάται 216. 586. 598.
 Γαλατία 330. 332.
 Γαμαλιήλος 214.
 γάμος 126.
 γαστριμαργία 402.
 γέεννα 320. 326.
 Γότθοι 148. 288. 472.

Δ

Δαβίδ 50. 52. 60. 312. 348. 362. 446.
 452. 508. 566. 598. 606.
 δαιμόνιον, —α 474.
 δαίμων, —ες 48. 52. 54. 60. 126. 138.
 148. 150. 156. 160. 224. 228. 254.
 262. 268. 322. 324. 450. 452. 454.
 458. 468. 472. 570. 592. 628.
 Δανιήλ 356. 406. 470. 534. 570.
 δειλία 28. 82.
 δευτερογαμία 152.
 διάβολος 26. 48. 60. 72. 116. 138.
 140. 142. 148. 150. 222. 228. 236.
 268. 304. 310. 312. 326. 372. 390.
 404. 406. 446. 450. 454. 458. 468.
 570. 592. 618. 628.
 δικαιοσύνη 26. 40. 76. 124. 142. 144.
 146. 156. 162. 242. 262. 278. 280.
 398. 408. 442.
 δόλος 282. 372.
 δουλεία 242. 314.
 δυσωδία 306.

E

Ἐβραῖος, —οι 34. 50. 198. 492. 566.
 εἰδωλολατρία 310.
 εἰδωλον, —α 302. 452.

είμαρμένη 324.
ειρήνη 278. 394. 402. 404. 414. 424.
434. 486.

Ἐλεάζαρος 44.

ἐλεημοσύνη 162. 244. 284.

ἐλευθερία 144. 146. 242. 322. 324.
380. 404. 422. 444. 534. 560. 564.

Ἐλισσαῖος 52. 54. 462. 606.

Ἑλλάς 60. 292. 366.

Ἑλληνας, -ες 36. 94. 288. 290. 294. 312.
316. 484. 500. 594.

Ἐνώχ 74. 76. 80.

ἐξορία 384. 402.

ἐξουσία 346.

ἐπιβουλή 110. 116. 146. 314. 414.
424. 426. 536. 556. 560. 562. 564.
618.

ἐπιγαμβρία 456. 458.

ἐπιγαμία 456.

ἐπιείκεια 162.

ἐπιμιξία 456.

ἐπιτίμησις 332.

Ἑρμογένης 584.

Εὐα 394.

εὐγνωμοσύνη 430. 470.

ἐξομολόγησις 430.

εὐλάβεια 58. 62. 66. 234. 270. 388.
568. 570.

εὐσέβεια 60. 118. 148. 152. 182. 264.
290. 302. 366. 396. 428.

εὐταξία 432.

εὐτέλεια 90. 126. 306.

Εὐτρόπιος 106.

εὐφροσύνη 60. 62. 254.

ἑωσφόρος 306. 308. 310.

Z

Ζαχαρίας 592.

ζῆλος 50. 56. 62. 82. 428. 614.

ζηλοτυπία 126.

ζύμη 342.

H

ἡδονή 20. 22. 24. 48. 50. 54. 80. 92.
186. 334. 362. 370. 516. 518.

Ἡλίας 26. 78. 208. 210. 394. 406. 598.
606.

Ἡπειρος 366.

Ἡρώδης 586. 608. 620. 622.

Ἡρωδιάς 396. 406.

Ἡσαΐας 306. 406. 452. 508.

Ἡσαῦ 584.

Θ

θάνατος 26. 70. 74. 76. 80. 100. 110.
144. 146. 182. 204. 212. 228. 268.
270. 280. 306. 310. 314. 336. 390.
392. 402. 528. 536. 548. 550. 552.
560. 562. 588. 592. 594. 598. 600.
630.

θεογνωσία 40. 366. 514. 534.

Θεοδόσιος, αὐτοκράτωρ, 278. 28.

θερισμός 354. 362. 364. 366. 374. 376.
378. 380.

Θηβαῖς 150.

θλίψις 212. 296. 416. 440. 610. 618.

Θραξ, -κες 148. 288. 366. 452.

θυμὸς 82. 94. 98. 232. 314. 360. 390.
426. 556. 562. 606.

θυσία 62. 102. 150. 156. 200. 260. 312.
344. 446. 452. 458. 578. 600.

θυσιαστήριον 94. 100. 108. 302. 346.
434. 570.

I

Ἰακώβ 452. 534. 596. 606.

Ἰάκωβος 446. 586. 592.

Ἰαμβρῆς 614.
 Ἰαννῆς 614.
 Ἰεζάβελ 394. 406. 408.
 Ἰεζεκιήλ 310. 534.
 Ἰερεμίας 30. 356. 470. 534.
 Ἰερουσαλήμ 42. 180.
 ἰερωσύνη 424.
 Ἰεσσαὶ 342. 452.
 Ἰλλυρικόν 42.
 Ἰνδός, -οὶ 148. 288. 452. 472. 624.
 Ἰορδάνης 462.
 Ἰουδαία 288. 312. 316.
 Ἰουδαῖος, -οὶ 30. 36. 40. 42. 60. 94.
 160. 180. 204. 294. 312. 314. 316.
 336. 338. 340. 342. 344. 346. 348.
 350. 366. 378. 414. 424. 446. 452.
 456. 458. 460. 462. 464. 484. 572.
 586. 588. 594. 596. 602. 612. 616.
 622.
 Ἰουδαιῖσμός 586.
 Ἰούδας, πατριάρχης, 452. 508. 590.
 Ἰούδας, προδότης, 406.
 ἵπποδρομῖαι 330. 334. 336. 358. 414.
 610.
 Ἰσαὰκ 78. 552. 606.
 ἴσοθεῖα 310. 31.
 Ἰσπανία 42.
 Ἰσραήλ 452. 454. 464. 466. 506.
 Ἰωάννης, εὐαγγελιστής, 30. 340. 446.
 492. 592.
 Ἰωάννης ὁ βαπτιστής 394. 396. 406.
 598. 608. 622.
 Ἰὼβ 116. 140. 182. 220. 222. 404. 406.
 408. 412. 424. 440. 470. 502. 514.
 572. 580. 590. 596. 618. 628.
 Ἰωνᾶς 76. 78. 180. 406. 470. 510. 538.
 Ἰωσήφ 60. 404. 406. 554. 596. 616.

Κ

καθαρισμός 336.

Κάϊν 440. 532.
 κακία 40. 106. 148. 236. 260. 302.
 322. 326. 332. 442. 444. 51. 612.
 Καπαδόκες 452.
 καρτερία 28. 240. 266. 422. 450.
 κατάγνωσις 542.
 κατάνυξις 414.
 Κεγχρεαὶ 268.
 κενοδοξία 600.
 κήρυγμα 38. 40. 294. 320. 380.
 Κίλικες 452.
 κίνδυνος, -οὶ 82. 102. 192. 212. 318.
 502. 578.
 κλέπτῃς 42.
 κολακεία 86. 120.
 κόλασις 68. 72. 126. 174. 208. 302.
 408. 534. 632.
 Κορίνθιος, -οὶ 28. 212. 216. 488.
 Κωνσταντινούπολις 426.

Λ

Λάζαρος 144. 454. 502. 632.
 λατρεία 302. 312.
 λείψανον, -α 50. 52. 54. 58.
 ληστεία 442.
 λοιδορία 324. 360. 536. 628.
 Λουκᾶς 36.
 λύπη 70. 330. 362.

Μ

μακαριότης 536.
 Μακκαβαῖος, -οὶ 24. 264.
 μακροθυμία 214.
 Μαλαχίας 452.
 μανία 48. 114. 122. 422. 458. 488.
 540. 562. 616.
 Μανιχαῖοι 500
 μάννα 28.
 Μαρία 60. 396. 398.

ματαιότης 86. 88.
 Ματθαῖος 442.
 Μαῦρος, -οι 148. 290. 366. 452. 472.
 624.
 μεγαλωσύνη 132. 336.
 μέθυσος, -οι 42.
 μετάνοια 108. 430. 442. 444. 446. 512.
 628.
 μικροψυχία 110. 554.
 Μίλητος 586.
 μοιχεία 364. 420. 560. 622.
 μοιχός, -οι 42.
 μονογαμία 152.
 μοχθηρία 394.
 μυσταγωγία 378.
 μυστήριον 378. 492. 612.
 μωρία 36. 38. 594.
 Μωϋσῆς 26. 28. 34. 42. 204. 210. 296.
 298. 460. 462. 470. 500. 552. 596.
 606. 614. 622.

N

Ναβουοδονόσορ 620.
 Νεαιμάν 462.
 νέκρωσις 546. 552.
 νεομηγία 126. 552.
 Νινευή 512.
 Νινευῖτης, -αι 180. 510. 512.
 νόμος 28. 30. 34. 40. 42. 118. 456.
 462. 534.
 Νῶε 76. 578. 606.

O

ὀδύνη 72. 122. 224. 230. 234. 236.
 266. 358. 448. 450.
 οἰκονομία 130. 138. 234. 300. 316.
 320. 446. 452. 484. 492. 542.
 ὀμόνοια 434. 602.

ὄνειδισμὸς 298.
 ὄνειδος 372.
 ὄργη 90. 94. 98. 100. 176. 584.
 οὐσία 346.

Π

Παλαιστίνη 316. 534.
 Παῦλος 28. 30. 42. 74. 78. 126. 138.
 140. 148. 162. 196. 198. 202. 210.
 212. 262. 268. 272. 288. 294. 296.
 298. 304. 314. 316. 332. 356. 360.
 372. 374. 378. 394. 398. 404. 406.
 414. 442. 464. 482. 486. 488. 490.
 492. 494. 496. 530. 546. 552. 572.
 584. 586. 592. 594. 598. 600. 602.
 606. 610. 612. 614. 616. 618. 620.

παλιγγενεσία 140.
 παραδοξοποιία 568.
 παραμυθία 74. 112. 392.
 παρανόμημα 422.
 παρανομία 622.
 παρθενία 126. 152.
 παροΐνια 262.
 πειρασμὸς 114. 214. 224. 228. 404.
 414. 416. 432. 438. 440. 628.
 ✓ πενία 174. 178. 224. 226. 232. 246.
 272. 274.
 περιτομή 316. 348. 464.
 Πέρσης, -αι 294. 366. 472. 624.
 Πέτρος 26. 30. 52. 146. 148. 210. 386.
 388. 446. 486. 592.
 πίστις 52. 56. 62. 74. 78. 82. 156. 166.
 262. 278. 280. 288. 292. 296. 298.
 304. 320. 388. 398. 404. 408. 426.
 448. 466. 472. 552. 576.
 πλάνη 60. 288. 314. 318.
 Πλάτων 68. 288.
 ✓ πλεονεξία 96. 192. 332. 364.
 πλημμέλημα, -τα 42. 138. 234. 254.

√ πλοῦτος 114. 174. 178. 180. 186. 238.
 254. 610.
 πόθος 378.
 πονηρία 200. 302. 304. 322. 414. 422.
 440. 442. 444.
 πορνεία 364.
 πόρνη 150. 138. 144. 210. 624.
 Πρίσκιλλα 60. 272. 274.
 προαίρεσις 60. 162. 164. 166. 200.
 320. 322. 324. 444. 554.
 προδοσία 112.
 προθυμία 22. 44. 48. 50. 54. 66. 194.
 332. 334. 378. 380. 416.
 πρόνοια 210. 220. 238. 256. 350. 432.
 482. 484. 486. 502. 504. 506. 514.
 524. 544. 548. 554, 568.
 πραύτης 426.
 προφητεία 294. 356.
 √ πτωχεία 98.
 Πυθαγόρας 288.

Ρ

ραδιουργία 372.
 ραθυμία 68. 70. 220. 260. 320. 324.
 358. 440. 574. 596.
 Ρωμαῖος, -οι 34. 60. 150. 268. 270.
 624.
 Ρώμη 294.

Σ

Σαδδουκαῖοι 342.
 Σαλαμῖς 372.
 Σαμουήλ 566. 606.
 Σαρδόνιος, -οι 148.
 Σάρρα 78. 420. 430. 544. 546. 548.
 Σατορνῖνος 170.
 Σαῦλος 164.

Σιδωνία 202.
 Σίμων 210.
 Σιῶν 402.
 Σκύθης, -αι 148. 288. 366. 452.
 Σολομῶν 502.
 σοφία 36. 38. 40. 314. 432. 454. 484
 486. 492. 524. 548. 564. 570. 594
 σταυρὸς 36. 38. 40. 48. 120. 340. 404
 406. 470. 594. 598. 600. 604.
 Στέφανος 406. 586.
 συγγνώμη 196. 216. 282. 284. 360
 486. 490.
 συγκατάβασις 132. 216. 374.
 Συδῶν 446.
 συκοφαντία 536. 562. 584. 624.
 συμπάθεια 80. 98. 296. 448.
 σύνεσις 20.
 συντέλεια 376. 390.
 Συρία 534.
 Σύρος, -ισθ 60. 452.
 σωτηρία 76. 124. 140. 296. 302. 312.
 338. 350. 358. 376. 422. 432. 442.
 444. 446. 448. 452. 460. 542. 578.
 624.
 σῶφροσύνη 48. 152. 162. 244. 290.
 404. 416. 420. 560. 624.

Τ

ταλαιπωρία 68.
 ταπεινοφροσύνη 56. 174. 198. 200.
 210. 214. 306. 372. 530. 600.
 τελώνης 442. 444.
 Τιμόθεος 316. 362. 614.
 τιμωρία 32. 68. 126. 302. 374. 568.
 632.
 τραγωδία 334.
 τρυφή 56. 174. 200. 298.
 Τύρος 446.

τύφος 50. 56. 300. 312. 574.

Υ

ὑβρις 112. 182. 322. 324. 536. 602.

ὑπακοή 162. 164. 576.

ὑπροψία 82.

ὑπομονή 404. 422. 440. 450. 566. 576.
628. 630.

ὑπόστασις 336.

Φ

Φαραὼ 268. 420. 454.

φθόνος 82. 124. 254. 430. 556.

φιλαδελφία 162.

φιλανθρωπία 62. 70. 82. 92. 94. 100.
102. 130. 138. 186. 204. 208. 216.
248. 274. 284. 326. 374. 380. 420.
422. 440. 452. 468. 532.

✓φιλαργυρία 174. 176. 178. 398. 592.

Φιλιππήσιος, -οί 586.

Φίλιππος, βασιλεὺς Ἰουδαίας, 608.
622.

φιλονεικία 466. 496.

φιλοσοφία 174. 210. 238. 242. 246.
248. 262. 268. 290. 324. 446. 450.
576.

φιλοστοργία 32. 94. 162. 550.

Φοίβη 58.

Φοίνικες 452.

Φύγελλος 584.

Χ

Χανααία 468. 472.

Χανααῖοι 456. 458. 460.

χηρεία 152. 582.

Χριστιανισμὸς 620.

Χριστιανός, -οί 378.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-18
ΚΕΙΜΕΝΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	19-635
ΣΤΟΝ ΕΛΕΑΖΑΡΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑ ΝΕΟΥΣ	19-46
ΟΤΑΝ ΠΗΓΕ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ	47-64
ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΗΜΕΡΑ	65-84
ΣΤΟΝ ΕΥΤΡΟΠΙΟ, ΟΜΙΛΙΑ Α΄	85-104
ΣΤΟΝ ΕΥΤΡΟΠΙΟ, ΟΜΙΛΙΑ Β΄	105-168
ΟΤΑΝ Ο ΣΑΤΟΡΝΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΥΡΗΛΙΑΝΟΣ ΕΞΟΡΙΣΘΗΚΑΝ	169-188
ΣΤΟ ΜΑΡΥΡΙΟ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΠΕΤΡΑΣ	189-218
ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ	219-250
ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	251-276
ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ	277-286
ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ	287-328
ΣΤΟ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ ΚΑΝΕΙΣ	
ΣΤΙΣ ΙΠΠΟΔΡΟΜΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ	329-352
ΣΤΟ «Ο ΘΕΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΣ ΑΛΛΑ ΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ ΛΙΓΟΙ»	354-382
ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ	383-400
ΟΜΙΛΙΑ ΟΤΑΝ ΕΦΕΥΓΕ ΣΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ	401-410
ΟΜΙΛΙΑ ΟΤΑΝ ΗΡΘΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ	411-418
ΟΜΙΛΙΑ ΟΤΑΝ ΕΠΕΣΤΡΕΨΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΡΙΑ	419-436
ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΗΣ ΧΑΝΑΝΑΙΑΣ	437-476
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΚΑΝΔΑΛΙΣΘΕΝΤΑΣ	477-635
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	635-652
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	637-643
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	643-649

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολές
»	2ος	Ἐπιστολές
»	3ος	Ἐπιστολές
»	4ος	Ὁμιλίες στήν Ἑξαήμερο
»	5ος	Ὁμιλίες σέ Ψαλμούς
»	6ος	Ὁμιλίες ἠθικές καί πρακτικές
»	7ος	Ὁμιλ. δογματικές, περιστατικές, ἐγκωμιαστικές, παιδ/κές
»	8ος	Ἀσκητικά (᾽Οροι κατά πλάτος)
»	9ος	Ἀσκητικά (᾽Οροι κατ' ἐπιτομήν)
»	10ος	Δογματικά ἔργα

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικά (Κατά εἰδώλων, Περί ἐνανθρωπήσεως)
»	2ος	Δογματικά Α' (Λόγοι κατά Ἀρειανῶν Α-Β)
»	3ος	Δογματικά Β' (Λόγοι κατά Ἀρειανῶν Γ-Δ)
»	4ος	Δογματικά Γ'
»	5ος	Ἑρμηνευτικά Α'
»	6ος	Ἑρμηνευτικά Β' (Ἐξήγησις στούς Ψαλμούς)
»	7ος	Ἑρμηνευτικά Γ' (Ἐξήγησις στούς Ψαλμούς)
»	8ος	Ἱστορικοδογματικά Α'
»	9ος	Ἱστορικοδογματικά Β', ἐπανεκδίδεται
»	10ος	Ἱστορικοδογματικά Γ' »
»	11ος	Ἀσκητικά
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικές Σχέσεις καί Ἐκκλ/κή Διακονία Α'
»	2ος	Προσωπικές Σχέσεις καί Ἐκκλ/κή Διακονία Β'
»	3ος	Ἀπολογητικά ἔργα
»	4ος	Δογματικά ἔργα
»	5ος	Ὁμιλίες
»	6ος	Ἐγκωμιαστικοί καί Ἐπιτάφιοι Λόγοι
»	8ος	Ὁ Χριστός Πάσχων, καί ᾽Επη δογματικά
»	9ος	᾽Επη Ἠθικά

Τόμοι 7ος καί 10ος ὑπό ἐκδοση.

Δ' ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τόμος	1ος	Ἐκκλησιαστική Ἱστορία (Βιβλία Α' -Γ')
»	2ος	Ἐκκλησιαστική Ἱστορία (Βιβλία Δ' -ΣΤ')
»	3ος	Ἐκκλησιαστική Ἱστορία (Βιβλία Ζ' -Ι')
»	4ος	Στό Μ. Κων/νο Τρακονταετηρικός, Στό Βίο Μ. Κων/νου, Λόγος Μ. Κων/νου στό σύλλογο τῶν ἀγίων

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Τόμος	1ος	Δογματικά Α' (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως)
-------	-----	--

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Τόμος	1ος	Διάλογος Παλλαδίου - Περί τῆς ἀσαφείας τῶν προφητειῶν - Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης
»	2ος	Ὁμιλίαι στή Γένεσι (Α' -ΚΓ')
»	3ος	Ὁμιλίαι στή Γένεσι (ΚΔ' -ΜΑ')
»	4ος	Ὁμιλίαι στή Γένεσι (ΜΒ' -ΞΔ')
»	5ος	Ὁμιλίαι στή Γένεσι (Γ' -ΙΒ'), στούς Ψαλμούς (ΜΑ' -ΜΓ')
»	6ος	Ὁμιλίαι στούς Ψαλμούς (ΜΔ' -ΡΚΓ')
»	7ος	Ὁμιλίαι στούς Ψαλμούς (ΡΚΔ' -ΡΝ') καί Ὁμιλίαι στόν Δαβίδ καί τόν Σαούλ
»	8ος	Ὁμιλίαι στή Γένεσι Α' -Θ', Ὑπόμνημα στόν Ἡσαΐα καί Ὑπόμνημα στόν Δανιήλ (Κεφ. Ι' -ΙΓ')
»	9ος	Ὑπόμνημα στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Α' -Κ')
»	10ος	Ὑπόμνημα στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΚΑ' -ΜΗ')
»	11ος	Ὑπόμνημα στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΜΘ' -ΟΕ')
»	12ος	α) Ὑπόμνημα στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγ. (Ὁμιλ. ΟΣΤ' -ΛΑ') β) Ὑπόμνημα στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγ. (Ὁμιλ. Α' -ΙΘ')
»	13ος	Ὑπόμνημα στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. Κ' -ΝΔ')
»	14ος	Ὑπόμνημα στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΝΕ' -ΠΗ')
»	15ος	Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὁμιλ. Α' -ΚΓ')
»	16α'	Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὁμιλ. ΚΔ' -ΜΔ')
»	16β'	Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὁμιλ. ΜΕ' -Ν'), στήν Πρός Ρωμαίους (Ὁμιλ. Α' -Ι')
»	17ος	Ὑπόμνημα στήν Πρός Ρωμαίους (Ὁμιλ. ΙΑ' -ΛΓ')
»	18ος	Ὑπόμνημα στήν Α' Πρός Κορινθίους (Ὁμιλ. Α' -ΚΑ')
»	18α'	Ὑπόμνημα στήν Α' Πρός Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΒ' -ΜΔ')
»	20ος	Ὑπόμνημα στήν Β' Πρός Κορινθίους (Ὁμιλ. ΚΕ' -Λ') καί στήν Πρός Ἐφεσίους (Ὁμιλ. Α' -ΙΑ)
»	21ος	Ὑπόμνημα στήν Πρός Ἐφεσίους (Ὁμιλ. ΙΒ' -ΚΔ') καί στήν Πρός Φιλιπησίους (Ὁμιλ. Α' -ΙΒ')
»	22ος	Ὑπόμνημα στήν Πρός Φιλιπησίους (Ὁμιλ. ΙΓ' -ΙΕ'), στήν Πρός Κολοσσαεῖς καί στήν Πρός Θεσσαλονικεῖς Α'
»	28ος	Ποιμαντικά καί Ἀσκητικά Α'

- » 29ος Ἀσκητικά Β΄
- » 31ος Ὀμιλ. κατηχητικές καί ἠθικές Β΄ - Ὀμιλ. Περιστατικές Α΄
- » 32ος Ὀμιλίες Περιστατικές Β΄
- » 35ος Ὀμιλίες δογματικές
- » 36ος Ὀμιλίες ἔορταστικές - ἐγκωμιαστικές

Ζ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α΄ (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες - Κατά εἰμαρμένης - Διάλογος περὶ ψυχῆς καί ἀναστάσεως, καί Λόγος Κατηχητικός Μέγας)

Η΄ ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοί δύο Περί ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος - Ἐπιστολές πρὸς Ἀκίνδυνον Α΄, Β΄, Γ΄, - Ἐπιστολές πρὸς Βαρλαάμ Α΄, Β΄
- » 2ος Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων Λόγοι Α΄ - Γ΄
  - » 3ος Πραγματεῖες δογματικές καί ὁμολογιακές
  - » 4ος Ἐπιστολές
  - » 9ος Ὀμιλίες Α΄-Κ΄
  - » 10ος Ὀμιλίες ΚΑ΄-ΜΒ΄

Θ΄ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 7ος Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικές Ὀμιλίες
  - » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Λόγοι Ἀσκητικοί - ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα - ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖες καί Ἐπιστολές.
  - » 14ος Μάξιμος ὁ Ὀμολογητής, Μυσταγωγία - Τά 400 Κεφάλαια Περί Ἀγάπης - Λόγος Ἀσκητικός - Τά 200 Κεφάλαια Περί Θεολογίας.
  - » 19Α΄ Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, Βίος Συμεών ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου, Κεφάλαια - Εὐχαριστίες - Διάλογος μετὰ Σχολαστικοῦ.
  - » 22ος Νικολάου Καβάσιλα, Ἑρμηνεῖα στή Θεία Λειτουργία - Περί τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Ι΄ ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ΄ ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- Τόμος 1ος Ἰουστῖνος, Ἀπολογίαι Α΄ καί Β΄ - Λόγος Περί Ἀναστάσεως - Διάλογος Πρὸς Τρύφωνα.

Φωτοστοιchioθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 546 35.

Έκτύπωση Όφσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Τσαμαδοῦ 8 – Τηλ. 928 592 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Βιβλιοδεσία: ΑΦΟΙ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Κεντρική Πώληση: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ» ΕΛΕΥΘ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 546 35